134 M. 18

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ULRICI HUBERI

DE

JURE CIVITATIS,

LIBRI TRES:

Novam Juris Publici Univerſalis
diſciplinam continentes.

Inſertis aliquot de jure ſacrorum & Eccleſiæ, capitibus.

EDITIO TERTIA;

Priore multo locupletior.

Cum Indice rerum neceſſario.

FRANEQUERÆ;

Apud HENRICUM AMAMA, & ZACHARIAM
TÆDEMA, Bibliopolas, MDCXCIV.

ILLUSTRISSIMO & CELSISSIMO

PRINCIPI.

HENRICO CASIMIRO:

DEI GRATIA. NASSAVIÆ PRINCIPI. CATTIMELIBOCI, VIANDÆ, DIETZÆ, SPIEGELBERGÆ COMITI. LIESFVELDIÆ BARONI. DOMINO BIELSTEINII. REIPUBLICÆ FRISIORUM DOMI MILITIÆQUE PRÆFECTO HEREDITARIO. GRONINGÆ, OMLANDIÆ, DRENTIÆQUE GUBERNATORI & CAPITANEO GENERALI. ACADEMIÆ FRANEQUERANÆ CURATORI, HONORARIO, MAGNIFICENTISSIMO. HEROI INCLYTO. PIO. FELICI ETC. ETC ETC.

HOS LIBROS ARGUMENTI PRINCIPE DIGNISSIMI

SACROS FACIT

ULRICUS HUBER.

PRÆFATIO.

ANte duos & viginti annos uſu venit, ut Studioſis rudimentum Juris Publici Univerſalis, cujus ſalivam illis moveram, rogantibus, in Academiâ diſputando proponerem: quod ante hac cum Politicâ mixtum, Grotius, ab illâ quidem ſeparandum eſſe docuit, eâ ratione, quam in præfatione magni operis, de *jure Belli & pacis*, expoſuit. Sed ut viam huic diviſioni monſtravit, ita, quominus ipſe eam inſtitueret, fecit uſus & materia ſcriptionis, quam præ manibus habebat. Commentatus enim eſt de jure, quod inter diverſas Civitates, nec invicem, nec uni ſubjectas imperio intercedit; ſive, *ut ipſe loquitur*, quos nulla juris civilis tenet communio. Hæc autem diſciplina proprie ad eos pertinet, quos idem Summæ Poteſtatis vinculum comprehendit, ut inde à primo hujus operis initio enixè demonſtravimus. Denique, ſicut Politicam meram nemo recentiorum, præter Lipſium, tradidiſſe videtur, ita, ſeorſim hanc de jure Civitatis, ſive Juris publici univerſalis oppoſitam Politicæ Artem integram, quod meminerim, nemo tractandam ſuſcepit. Nihil tamen à novitate gratiæ huic ſcripto quæremus: illam varietas & utilitas, quam utramque ut in conſpectu habuimus, ita, an adſecuti ſimus, aliorum erit judicium, præſtet oportet. Nec præfatione Lectoris præjudicium occupemus. Hoc non diſſimulabo, rem ipſam & experimentum hujus aliorumque laborum, parum abeſſe, quin pridem me adduxerit in eandem animi ſententiam, quæ viris doctis & egregiè cordatis jam pridem laudata, exercita fuit; modum

ſcribendi

ſcribendi ſyſtematicum, præ ſparſo & ſoluto, eſſe procul habendum iis, qui gloriæ non minus, aut aliquantò magis, & otio ſuo, quam Lectoris utilitati ſervire cupiunt. Erit adeò meum quidem hoc ſupremum in illo genere ſpecimen, ſicut præſumptio ejuſdem opinionis fecit, ut hoc quam proxime ad inſtitutum VARIORUM accommodaverim. Unde nec temperavi, quin bis in locum digreſſus ſim mei captus, Theologicum: quam ſi quis gravetur mixturam, oculo fugitivo transvehi poteſt *Caput ſecundum & ſequentia ſectionis quartæ, & totam ſectionem ſextam libri primi*. De ipſis argumentis, jam olim publicatis, ſed perſonalibus ἀμβολιεργίαις involutis, non habeo, quod in loco, dictis addam. Prima horum librorum Editio fuit rudis & genuinum mei moris in ſcribendo ſpecimen: Quem ſæpe ſum profeſſus ejuſmodi eſſe, ut primas, ſicut in properum ſtylum fluxerant, cogitationes, publico auſus ſim committere, judicia hominum & Cenſuras experiri, deinde preſſius elaboratas repetere editiones. Hoc ita in præfatione hujus operis omnium primâ cum expoſuiſſem, adjeci hæc verba; *Quod ſi Patriam Deus Academiamque ſalvam præſtiterit, eam videmur detexiſſe materiam dicendorum, quæ repetitam prælectionem, atque tractationem, cui aliqua inſit reverentia poſteritatis, ſuo merito requirant.* Damnavit me voti Deus Clementiſſimus, Patriâ & Academiâ liberatis à ruinâ belli Gallici, tum incumbentis. Ideoque primam Repetitionem dedimus, hinc ante decennium, auctiorem tertia parte, ut habet inſcriptio; donec ultima, præſens, non triente, ſed dodrante major elaborata eſt. Speraveram, ampliorem fuiſſe futuram ſcholiis Viri Excellentiſſimi, primariæ in Germaniâ Academiæ Anteceſſoris: quæ parata eſſe cognoveram. Jam pridem enim profeſſus, exemplo palam extante, me honori potius, quàm contumeliæ, ſi more ſtudioſis hominibus dignò fiat, tales imputare Cenſuras, id etiam literis ad eum datis, ut maturaret, rogaveram. Non tulit ita conſiliorum viri Cl: ratio poſterior. An autem hæc Editio, voti mei quondam emiſſi finem adſecutura ſit, non tam ſcio, quam ſentio, in-

tio ingraveſcere inſtitutum meum, publicandi rudia inſtitutionis initia, & promerendi veniam Lectoris, juxta Cenſuras & animadverſiones; quæ ſcilicet, ratio mea fuit, exercendi vel eludendi *Horatianum illud*, *de premendis nonum uſque in annum lucubrationibus*. Adhuc quidem non offenderat hæc methodus; ante editionem primam Hiſtoriæ, quam nuncupavi, civilis, & primitias Eunomiæ Romanæ, quæ ſub manibus eſt Utrumque eodem animo & ſpe, quo priora mea conceptum, quam merito ſuperiori anno vexatum laceratumque ſit, aliquando, ſi Deus vitam largietur, Editio repetita loquetur: ſi, quod ad præjudicium ſatis ſit, nondum extare videatur. Interea, quæ ſecundum antiquam prodeundi methodum inchoata ſunt, ea, ſi Deus volet, hoc labore defuncto perſequi certum & neceſſarium eſt: Donec mei Cenſores, aliquid in hoc genere dent melius, Hiſtoriam ævi noſtri ad exemplum Artis compoſitam. Si malunt, quod erit facilius, in Cenſura pergere, non habeo cauſam recuſandi in his quæ publice periclitamur. Idem in votis eſt pro Eunomiâ Romanâ: quæ aliquanto magis ad animum meum pertinet. In quâ his novem menſibus, viginti ſex egregii Juvenes triginta publicas exercitationes edidere, meoſque primos conatus in uſum cenſuræ publicæ ad librum Pandectarum vigeſimum uſque provexerunt. Amici plures domi foriſque mallent, me, quod reliquum ætatis eſt, Jurisprudentiæ forenſi impendere. Sed ego ita exiſtimo, quodque genus ſuo loco reſervandum, Practica Foro, Theoretica ſcholis. Ita ſcribere, ita docere, poſtquam me denuo Academiæ conſecravi: Sane, quamdiu ſcribere, docere libet ac licet; Cujus rei, parum abeſt, quin ratio reddenda jam ſit apud alios, quam quibuſcum vixi, quod difficile factu eſſe Cato dixiſſe fertur; & difficillimum eſt iis, qui tantopere mutatas & inverſas docendi rationes inveniunt. Etſi hoc malum, an bonum, minus in Jurisprudentiam valide penetravit. Sed ἍΛΙΣ ΠΡΟΟΙΜΊΟΥ. Rem ipſam cernes, *Benevole Lector*.

De

JURE CIVITATIS,

LIBER I.

Qui eſt de Imperio.

SECTIO I.

Continens Præcognita Artis.

CAP. I.

De Jure.

Jus pro regula actuum moralium. An origo ab injuſto dependeat. Cauſa Juris, ſuperior poteſtas, etiam Par; quod probatur. Jus etiam ſumi pro facultate agendi vel habendi. Juris in priore ſenſu diviſio in Naturale & Voluntarium. Hoc rurſus in Divinum & Humanum &c. De Jure Gentium publico. De Jure civili publico. Hoc opus eſſe de priori, & ratio totius inſtituti. Differentia Juris publici univerſalis à Politicâ. Poſſitne Juſtitia in Republ. exacte ſervari. Inventio & definitio hujus Artis. E Quibus præceptis colligatur.

IURIS vox cum multifariam accipitur, tum imprimis nota eſt ſignificatio, quâ dicitur, Regula boni & æqui; quo ſenſu latiſſimo, Lex etiam uſurpatur. Aliter, regula juſti & injuſti, ut Juriſperiti amant loqui; Injuſtum addunt, explicandi cauſâ, quod Grotius exequitur in *lib.* 1. *de jur. b. c.* 1 *n.* 3. quo pertinet illud Horatii;

> *Jura inventa metu injuſti fateare*
> *neceſſe eſt,*
> *Tempora ſi faſtoſque velis evolvere*
> *mundi.*

Quo

Quo ſic velle videtur, nullum eſſe Juſtum, niſi poſt experimentum injuſti; quod tamen ita penitus ſe non habere demonſtravimus in *part.* 2. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 5. *n.* 3. Denique, non abhorret à priori dicto Grotiana Juris definitio; quod Jus ſit, regula actuum moralium obligans ad id quod rectum eſt *d. cap.* 1. §. 9.

2. Obligationis cauſa maximè eſt Superior Poteſtas; etſi quo minus à *pari*, cauſa obligationis eſſe queat, nihil obſtat; ſiquidem conſenſus, unde ſine dubio naſcitur obligatio, eſt inter Pares. Quin etiam prima lex & ſimpliciſſima, per quam è ſtatu naturali receditur in Civitatem, & qua placuit, ut majoris partis voluntas ſit omnium voluntas, nihil eſt aliud quam conſenſus inter pares, & eſt fons omnis obligationis ac juris. Denique, lex omnis in Imperio populari, nihil eſt quam *ſponſio civium, ut Demoſthenes* & PAPINIANUS dixerunt in *l.* 1. *&* 2. *ff. de Leg.*

3. Quando lex eſt perlata, major equidem pars ſe habet ut ſuperiorem. Sed obligatio, qua ſinguli jam prius ſingulis tenentur, *ut ſtent eo, quod major pars voluerit*, jam eſt jus & inter pares manifeſto. Pares, inquam, jure; *de facto & viribus ſintne pares, an ſecus, ad hanc rem non pertinet*, niſi jus in manu & prævalente potentiâ ſtatuas, quod *Hobbeſium* & magis *Spinoſam* velle, videbimus *infra*.

4. Sed nec fit ſuperior *eo, quod parem & conſenſus reum cogere poteſt ad obſervantiam juris conſtituti*: nec ſi vires ad cogendum deſint, ideo deſinit eſſe jus, quod pares inter ſe ſpoponderunt obſervandum; nec is qui fretus viribus fidem datam non ſervat, minus facit injuriam, eo quod viribus eſt ſuperior, *quia hac res juris cauſam mutare non poteſt*.

5. Denique, non eſt tantum injuſtus ideo, quod non paret ſuperiori pacta ſervare jubenti, ſed etiam eo, *quod jus in alterum claris verbis tranſlatum, ſine cauſa illi aufert*; quod eiſſe injuſtum patet inde, quia lædit humanam ſocietatem; ideoque non ceſſaret injuſtum eſſe, *tametſi nullus ſuperior, ab univerſo mundo diſtinctus*, ut quidam impiè volunt, *daretur*.

6. Hujus obſervationis uſus *infrà* patebit. Sed eſt alia Juris ſignificatio non minus celebris, orta à priori, quâ *Jus* denotat *Facultatem aliquid habendi vel agendi*; quomodo *jus* imperantium, *jus* ſubjectorum, *jus* Magiſtratuum aliæque per omnem hanc Artem diffuſæ facultates JURA vocantur.

7. Sed *Jus* in priore ſignificatione, in duo ſumma genera deducitur; Eſt enim *Naturale* vel *voluntarium*, quod in ſcholis *poſitivum* vocatur, Græcè τὸ ἐν φύσει, τὸ ἐν θέσει. Naturale, *quod hominibus eſt innatum*, Voluntarium, quod *arbitramento medio, repertum & excogitatum eſt. Grot. d. cap.* 1. §. 9. *& ſequ.*

8. Jus voluntarium rurſus aut divinum aut humanum eſt. Et hoc, vel, Gentium vel civile. Utrumque publicum vel privatum. Jus Gentium publicum eſt, *quod docet, quid in regimine Civitatum ex voluntate populorum fas & rectum ſit.* Privatum, *quod de rebus ſingulorum cum ratione introductum eſt.*

9. Quæri poteſt, ſub utro comprehendatur, *quod inter diverſas civitates nec invicem, nec uni ſubjectas imperio intercedit?* Ad utrumque referri poteſt; Nam civitates earumque Rectores juris publici participes ſunt; & verum eſt, quod deinde videbimus, diverſas civitates earumque Rectores hominesque nihilo ſecus omnes ſe habere, quam ſinguli in ſtatu naturali ſe habent: Et de hac juris publici privative ſpecie

cepit

cepit inſtitutum Grotius, ut explicat in *pr. cap.* 1. operis magni.

10. Sed ad Jus Gentium publicum ſine dubio pertinet id, *quod docet, quid in quaque civitate juris inter ordines varios ejuſdemque Reipubl. generaliter obtineat,* quid imperantibus, quid ſubjectis, mediiſve Magiſtratibus inter ſe tribuendum, quid pace belloque ſit obſervandum.

11. Jus civile publicum eſt, *quod ad ſtatum cujuſque civitatis in ſpecie pertinet*, conſiſtens in omnibus quæ ad regimen unius populi juxta ſuam conſtitutionem peculiarem referuntur. Privatum, *quod ad ſingulorum in eâdem civitate utilitatem ſpectat*; conſiſtens in ſingularibus civium unius imperii controverſiis à regimine publico diſtinctis *l.* 1. §. 2. *ff. de Juſt. & jur.*

12. Nobis conſilium eſt, exponere publicum Jus Gentium cujuslibet civitatis, at unius Reipubl. terminis comprehenſæ; ſine quo neque Romanum, neque Germanorum, aut ullius populi proprium Jus publicum, ſolide collocari vel comprehendi poteſt.

13. Ita vero hoc agemus, ut non modo viam ad ſpecialia ſternere, ſed & continuo ſingulis ſuo modo civitatibus applicari queat: Proinde ex *Hiſtoria, quam merito animam hujus diſciplinæ* dixeris, pleraque exemplis, adpoſitione vel vivæ vocis miniſterio illuſtrabimus; ut neminem ratio in ullius Reipubl. cujus noverit ſitum, judicio fugere poſſit.

14. Eſt autem hoc Jus publicum ejuſmodi, ut pari fere paſſu ambulet cum Politica diſciplina. Unde à pleriſque cum ea confundi ſolet. Ut vix reperias ex recentioribus; nam veteres politicam ſeorſim docent; præter unum Lipſium: niſi placeat addere *Boeclerum Præceptorem & hoſpitem olim noſtrum Argentorati*, qui meram politicam tradiderit, neque ad noſtram mentem, qui Jus publicum Univerſale ſeorſim dederit, quare *dix. in Auſpic. orat.* 3. huic *libro* præfixâ.

15. Differunt tamen hæc Ars & Politica, ſicut alioqui Jus & Prudentia: Nam Politices eſt, actiones publicas dirigere cautè, ad felicitatem civilem, adeoque docere quæ ex uſu ſunt. Juris publici noſtri, ut facultas ejus, quod ſingulis in Republ. ordinibus competit, rectè tribuatur, & juſtitia in omni regimine civitatis cuſtodiatur, *ut latius in diſſ. orat.*

16. Sed an hoc habet facultatem? Plato ſane in *Epiſt.* ad amicos Dionis, non ſine gravi causâ pronuntiat, omnes ſui temporis Civitates πάσας πολιτεύεσθαι *malè adminiſtrari*, & juſtiſſimus Græcorum Ariſtides Rempublicam *συχνῆς ἀδικίας δεομένην*, multâ egere injuſtitia declarat apud *Plutarch. in vit.* nec hodiè melius agi in regimentis populorum docet uſus temporum.

17. In Politica equidem exercenda difficillimum eſt, non quidem fraudes apertas, quales ille ab *Hetruriâ*, ſed conſilia leviter ab honeſto devia, quæ & Belga noſter admittit, ubique vitare. *Machiav. in Principe. Lipſ. 4. polit. c.* 14. *in pr.*

18. Sed Juris Diſciplina ab omni iniquitate ſuâ ſponte aliena eſt; etſi nuper extitit, qui parum abeſt, quin flagitia ſeculi & ſcelera dominationum ex fonte juris & naturâ civitatis, ſpecie Philoſophiæ derivare inſtituit. *Thom. Hobb. tract. de cive & Leviath.*

19. Denique, ne de politicâ quidem Practicâ omnino hac parte deſperandum eſſe, quin teſſera bonæ mentis etiam in eâ ſervari poſſit, exempla Davidis, Salomonis, Marci Antonini, Alphonſi Sapientis & Ludovici Sancti aliorumque ſpem faciunt.

20 Cæterum, primus hanc Artem

Juris publici à Politicâ ſeparandam eſſe docuit, opinor, Grotius in *præfat. op. de jure belli & pac.* Exemplum hujus inſtituti non dedit, occupatus diverſo ſcribendi propoſito, quod jam deſignavimus, *ex operis ejus principio.*

21. Sed quid eſt Jus publicum ita ſumptum, ut diximus? Memores enim in omni hac Arte erimus Ariſtotelici præcepti, *ὅπως ὁρισθῶσι πάντα καλῶς, οἳ μεγάλην πρὸς τὰ ἑπόμενα ῥοπὴν ἔχουσι; ut omnia recte definiantur, quæ res ingens ad ſequentia facit momentum 1. ad Nicom. 7.*

22. Dicamus ita; Eſt *Ars, quæ ſuum cuique, in ordine civitatis, tribuere docet.* Regi, quæ Rectoris ſunt; populo, quod eſt populi, & magiſtratibus, quod horum officia requirunt. Verbis, *in ordine Civitatis*, differentia à jure privato continetur, quæ ſuum cuique ſine reſpectu ad Rempubl. quæ eſt ordo civitatis, tribuit.

23. Conſtat hæc Ars præceptis Naturalibus, Gentium & Divinis, etiam verò civilibus populorum inſtitutis; quia, licet univerſalis hæc Ars ſit, unius tamen ordines Reipubl. ſupponit: Omneſque populi tam in publicis quam in privatis, partim communi omnium hominum, partim jure proprio utuntur, eaque ita inter ſe comparata ſunt, ut mutuo ſeſe explicent ac illuſtrent.

CAP. II.
De Jure Naturali.

Originalis hominum integritas ex ſententiâ Gentilium, Grotii & aliorum, qui nonniſi in affectibus & uſu habituque illam conſtituunt. Qualis è ſacris literis intelligenda ſit. Imago DEI qualis. Futurum fuiſſe jus aliquod naturæ in ſtatu primævo, etſi longe diverſum ab eo, quod nunc eſt. Corruptionem hominis ſubitam fuiſſe, non ex uſu & habitu. Lumen rationis haud omnino extinctum. Id eſſe Jus naturæ, quod definitur. Exegeſis definitionis. Quatenus diſcretio turpis & honeſti ſit inſita menti & homini congenita. Unde naſcatur obligatio Juris Naturæ, qua de re diverſæ ſententiæ exponuntur. Refellitur Hobbeſiana. D. Puffendorffii; Quarta ſpecioſior interpretatio, contra quam diſputatur, Theologorum expenditur. Quarta de dominio Dei in hominem probatur & à conſenſione Socinianorum purgatur. Immutabilitas Juris Naturalis quomodo accipienda. Diſtinctio Juris Naturæ in neceſſarium præcipiens, permittens, ſuadens. Diverſi gradus inhoneſti.

1. FUiſſe tempus, quo genus humanum ſine malâ libidine, ſine probro & ſcelere vixerit, etiam gentiles credidere, doctrinâ è ſacris ad illas propagatâ ſed non ſyncera; magis enim putarunt, in primis hominibus ignorationem fuiſſe vitiorum quam notitiam Virtutum; adeoque nihil quam mali neſciam & adhuc aſtutiæ inexpertam ſimplicitatem, quomodo *Juſtinus lib. 2. à pr. Macrob. 2. in ſomn. Scip.*

2. Neque

2. Neque plus originali integritati, à ſacris literis proditæ, adſcribere videtur validiſſimus Philoſophiæ civilis doctor ὁ μέγας, Grot. *in lib.* 2. *c.* 2. §. 2. ut ſtatus integritatis nihil fuerit quam ἁπλότης ac ejuſmodi ἀφθονία, *qualem* ait, in *quibuſdam populis Americanis hodieque videmus*, & quæ opponitur, ita pergit Grotius, à Paulo Apoſtolo τῇ πανουργίᾳ, quæ eſt calliditas & verſutia multo tempore & uſu acquiſita, quam vult, homines primævos ſenſim, habitu multarum actionum contraxiſſe.

3. *Prorſus* eodem modo, quo ab aliis, diverſæ profeſſionis, doceri cœpit aliquandudum, Originalem corruptionem non conſiſtere in ipſis facultatibus mentis, Intellectu & Voluntate, verum in affectibus & uſu habituque inde contracto, quâ de re diximus in *libr. de Ratione & Scripturâ*, *ſect.* 3. *cap.* 9. *pag.* 198. *Adde part.* 2. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 5. *n.* 5.

4. Sed è ſacris literis conſtat, integritatem hominum primævam non tantum conſtitiſſe in validâ ſanctitate juſtitiâque efficace *ad Epheſ.* 4. *v.* 24. ubi conditum eſſe hominem tradit Apoſtolum ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας, *in juſtitiâ & ſanctitate verâ*, ſed etiam εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν; *ad cognitionem ſecundum imaginem creatoris ſui ad Coloſſ.* 3. 10. Cujus intelligentiæ non poteſt eſſe majus & excellentius ſpecimen, quam fuit denominatio omnium rerum ab Adamo facta recens creatarum, à Moſe relata: quæ nonniſi divina virtute virilique perſpicaciâ & promptitudine committi potuit.

5. In hac juſtitia, ſanctitate, Ingenio & judicio, juxta dominium in cætera terrena, Imago Creatoris relucebat, ut è *dictis locis & Geneſ.* 1. 27. 11 *Corinth.* 3: 18. intelligi poteſt. Quam imaginem ſi primi homines in mutua & eximia charitate cuſtodiviſſent, imperio civitatis vix opus fuiſſet, per ea quæ canit Ovid. *fab.* 3. *Metamorph.* 1. niſi, quatenus ad communicandas utilitates & confuſionem vitandam ordo aliquis non fuiſſet non neceſſarius.

6. Nec ideo probanda videtur eorum ſententia, qui ante lapſum & corruptionem humani generis, nullum Juri Naturæ locum fuiſſe diſputant. Tametſi enim nulla tunc eſſet vitiorum experientia, Dei tamen & proximi amor officia conſentanea dictabat & contraria excludebat, quâ de re dix. in *præd. cap.* 5 *Digreſſ. n.* 3.

7. Enimvero ſatis magnum futurum fuiſſe diſcrimen inter jus Naturæ, quod in ſtatu Integritatis fuiſſet, & quod nunc obtinet in ſocietate humana, facile conſtitui poteſt, quod explicat D. Puffendorffius in *præfat. de off. hom. & civ.*

8. Ex illa perfectione judicii & Voluntatis, quæ fuit in hominibus primævis, non ſenſim homo adſuetudine facinorum, ut Grotium alioſque periculoſe ſentire diximus, ſed incontinenti à Creatore ſuo eſt alienatus *arg. v.* 12. *c.* 5. *ad Rom.* idque breviſſimo tempore poſt creationem accidiſſe, ratio & Scriptura credere jubent *arg. c.* 1. *Gen. v.* 28, & 31. *C.* 2. *in fin.* & *c.* 3. *in pr. quod explicitum in d. cap.* 5. *Digreſſ. n.* 4. *in fin.*

9. Imminuta tamen, non extincta fuit imago numinis, ſive Lux infuſa mentibus, quâ turpia & honeſta diſcernerentur, *ad Rom. c.* 1. *v.* 18. *& ſeqq.* Quæ propagato genere humano, auctiſque uſu promiſcuo judicii illius objectis magis magiſque ſemet exeruit, docente experientiâ; ne de renovatione hominis per ſpiritum Dei in Chriſto loquamur, *d. cap.* 4. *ad Epheſ.* & 3 *ad Coloſſ.*

10. Ad lumen illud pertinet Jus naturale, quod eâ ratione totum imaginis divinæ rectè dicitur, ut Cicero *lib.* 1 *de Leg.*

de Legib. de hoc agens; *Eſt igitur homini cum Deo ſimilitudo*, ait, quatenus eſt conſcientia & ſculptura voluntatis divinæ 2. *ad Rom. v.* 14. *&* 15.

11. Definitur hoc jus à Marco Tullio, quod ſit Ratio ſumma, inſita à Natura, quæ jubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria *d. l.* 1. *de LL.* ubi Legem ita quidem definit, ſed legem, id eſt, jus Naturæ.

12. Rationem cum dicimus, dictamen Rationis intelligimus, inter quæ non facimus diſcrimen, ut vult commentator in Grotium, qui in ſuâ definitione habet *dictamen*. Atqui dictatum Rationis quid aliud eſt quam Ratio dictans, jubens, ſive quæ *jubet*, ut Cicero loquitur. Non opus igitur eſt, ut dicamus; Jus Naturæ eſſe ipſam Rationem, ut hæc certe latius patet: ſed ut Ratio, quæ jubet facienda prohibetque contraria, non differat à dictato juſſuque Rationis, facile non nimis arguti cenſores Ciceroni concedent.

13. *Summa* Ratio dicitur, id eſt, prima, perpetua & ſupra omnia, omneſque regens actiones humanas. *Inſita à Natura*, conſequenter ab auctore Naturæ Deo, quod ut Theologi malunt exprimi in ipſa definitione, ita nihil refragamur; nec Cicero id recuſet. Vocat enim hoc Jus *cœleſtem Deſcriptionem mentemque divinam*, imo *præpotentem Deum & lib.* 2. *Ratio eſt recta ſummi Jovis.* plane uti Plato τὸν Λόγον, Rationem vocat τὸν Θεὸν ἔνοικον, *Deum in nobis habitantem*, *lib.* 8. *de Legib.*

14. Diſcretio igitur Turpis atque honeſti αὐτοδίδακτος eſt, ut Chryſoſt. *homil.* 14. *ad. Antioch.* loquitur, & ſtat naturâ magiſtrâ, Euripides Τὸ νόμιμον φύσει πεφυκός; *Jus natura natum.* Paul. 2. *ad Rom.* 15. Grotius *lib.* 1. *c.* 2. *n* 10. Etſi diſſentit D. Puffendorffius *lib.* 2. *de jur. Nat. & Gent. c.* 3. *n.* 13. qui vult hoc judicium nonniſi ab informatione & exemplis oriri, quod nos hactenus quidem refellimus in *d. part.* 2. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 5. *n.* 5. 6 7.

15. Quid igitur? an dicendum, *animis hominum eſſe ingenitas propoſitiones actuales, quæ præcepta ſaltem generalia, ſtatim atque uſus ſermonis acceſſerit, ſine ulteriori meditatione ſuppeditent?* Id equidem Virum Cl. negantem facile ferendum putamus, ſufficiente eo, quod ipſe dein ſubjungit, intellectui *humano talem eſſe facultatem, quâ ex conditione generis humani liquido perſpicere poſſit, quid faciendum, quid fugiendum.* Quam facultatem Rationis, ſi à Deo mentibus humanis inditam, ut facit, agnoſcat, veritati & dictis Apoſtoli τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις, de lege cordibus inſcripta ſatisfactum videtur.

16. Etſi inde non erat inferendum, illam Notitiam non cadere in hominem, niſi prævia informatione vel adſuetudine videndi & audiendi laudes atque pœnas, ut docet *in d.* §. 13. Latius hac de re minuſque Puffendorffii rationibus adverſa collocavimus in *Eunom. Rom. lib* 1. *ad* §. 11. *Inſt. de jur. Nat. G. & C.*

17. Ultima definitionis verba ſunt, *jubet facienda prohibetque contraria.* Id eſt, dictat ex ipſa naturali ratione, cuivis actui ineſſe neceſſitatem aut turpitudinem moralem, ideoque eundem eſſe vetitum vel præceptum, ut Grotius loquitur in *l.* 1. *c.* 1. *n.* 10. eaque dictamina quatenus reſpectum hominum inter ſe mutuum continent, etiam ſingulis parendi neceſſitatem, quæ ab aliis exigi poſſit, injungunt; Alioqui deſinerent eſſe quod ſunt, *Leges & regulæ.*

18. Vis quidem obligandi in his quas Conventionem, ex qua proximè naſcitur obligatio, præcedunt, non niſi à ſuperiore, qui Deus heic eſt, unicè poteſt oriri. Sed

ti. Sed non convenit, quo reſpectu, vel qua virtute DEI nitatur obligatio Juris Naturæ in animos hominum; Sunt enim qui potentiam irreſiſtibilem habent pro cauſâ unica; ſunt qui beneficia Dei in hominem. Alii τὴν ὑπεροχὴν & eminentiam Numinis; Alii denique dominium Dei & poteſtatem herilem pro cauſa hujus obligationis habent adæquata.

19. Prima eſt Hobbeſii ſententia *c.* 15. *de Cive n.* 5. Secunda Puffendorffii *l.* 1. *c.* 6. *n.* 12. *de jure N. & G.* Tertia plurium Theologorum eamque diſerte adſtruit exactiſſimi Vir judicii Hermannus Witſius *l.* 1. *de Oecon. fœd: c.* 1. *n.* 14. *Cap.* 3 *n.* 8. *& C.* 5. *n.* 35. Quarta ſententia Socinianis aſſeribitur, interque eos Volkelio & Crellio, contra quos Reverendus Witſius diſputat in locis citatis.

20. Quod ad priorem attinet ſententiam, obligatio Juris obſtringens animos ἀναγκαστικὴν δύναμιν, *vim coactivam* habere quidem debet, at non ſolam; hæc fluere debet ex alia ratione convincens ſubjectum imperio, quod etiam parere debeat; cujuſmodi nihil eſt in potentia irreſiſtibili: tametſi Hobbes teneat, jus imperandi ab ipſa potentia derivari; verum ſicut unicuique jus eſt dominandi quatenus poteſt, ſic etiam ex ejuſdem ſententiâ cuique jus eſt reſiſtendi, quatenus poteſt, ſi fiat, ut poſſit, vel ſe poſſe putet: Cujuſmodi mutua facultas ſaltem potentialis, cum obligatione jubendi parendique inter Deum & homines nullo modo conſiſtere poteſt.

21. Potentiæ igitur irreſiſtibili aliud oportet accedat, quod recte animadvertit D. Puffendorfius *l.* 1. *c.* 6. *n.* 16 ubi; *ſed accedere inſuper oportet, ut aut ab iſto* cui pareamus, *inſignia quædam bona ſint in me profecta, aut ut ipſe ultro in ejus directionem conceſſerim.* Poſterius heic uſu non venit, quia legem naturæ conſideramus ſine reſpectu ad ſubmiſſionem voluntariam. Magnitudo autem beneficiorum acceptorum non poteſt eſſe cauſa neceſſaria ſubjectionis, quam quærimus; ſed eſt invitamentum ad voluntariam ratione gratitudinis, etſi ne hæc quidem univerſæ obedientiæ legem abſolute flagitet; Alioqui & inter homines idem ſuo modo ſtatuendum foret.

22. Ne quidem hæ duæ res junctæ adæquatam obligationis cauſam efficere videntur; nec idem facit ὑπεροχὴ ſive eminentia Dei ſuper omnia creata. Nam hæc quidem valde probabilis, ſed non expletrix imperii & ſubjectionis inter Deum & homines cauſa videtur eſſe, vi magis ſvadendi profundam venerationem, quam obediendi neceſſitatem imprimens. *Eminentia Dei eſt eſſentiale ejus attributum Deoque ineſt, licet creaturæ nullæ extarent*, ait ipſe Vir Rev. ideoque per ſe non infert creaturæ rationalis ſubjectionem. Eſſet eadem eminentia, ſi Deus, ut Epicurei volunt, res humanas non curaret; quâ tamen hypotheſi, impia ſcilicet, eminentia ſine tenore ſubjectionis eſſet. Denique, nec angelis, nec hominibus utcunque eminentiſſimis, nec homini in beſtias ob eminentiam, ſed propter dominium jus imperii eſſe manifeſtum eſt.

23. Non poſſum adeò pedem figere in adſignanda ratione perfecta obligationis, quâ homo teneatur ad parendum dictatis Dei, quam in *Dominio*, quod eſt libera de re noſtra diſponendi poteſtas, adeoque in dominio herili; nec enim aliud dominium propriè dictum datur. Qui juſta ex cauſâ domino ſubjectus eſt, ſine dubio tenetur ad obſequium ejus imperiis præſtandum, animique voluntatem conſcientiâ cauſæ ad ſubjectionem habet obligatam. Deum autem inde à creatione factum eſſe dominum, nec unquam eſſe deſiiſſe, non eſt quod adver-

adverſus eos, qui Deum eſſe fatentur, probemus *ad Rom:* 9. *v.* 20. *&* 21. Si hæc eſt Socinianorum hypotheſis, ac inde neſcio quas, illi conſequentias nectant, eas ut minime neceſſarias aut inde dependentes repudiamus, eaſdemque removimus in *Part.* 2. *Digreſſ. lib.* 1. *c.* 6. *in fin. Ubi* per omne caput illud, hanc ſententiam adſtruximus.

24. Neceſſitas obligationis ex jure naturæ eſt immutabilis, ut inter omnes conſtat; ſed an immutabilitas illa reſpectu hominis duntaxat, an vero etiam reſpectu Dei accipienda ſit, ut nec ille de Juris naturæ præceptis *diſpenſare* queat, hæc eſt ulterioris indaginis quæſtio, de quâ nonnihil inferius collocabitur.

25. Sed hoc loco non eſt omittenda diſtinctio Juris Naturæ, quâ dicitur aliud eſſe *præcipiens*, aliud *permittens*, aliud *ſvadens*. Præcipiens eſt id, quod proprie definitioni Juris naturæ convenit, circa ea, quibus ineſt aut neceſſitas aut turpitudo moralis; & hoc eſt immutabile; quippe à ſculpturâ divinâ hominum animis impreſſum.

26. Jus permittens continet ejuſmodi facultates, è quibus naturaliter aliquid habere vel agere licet, ut nec ab aliis impediri poſſit: verum ita, ut ad exercitium illarum nemo teneatur, ſed iis pro lubitu quilibet abſtinere poſſit; Cujusmodi eſt Tutela corporis ſui, *plerumque ſane*, procreatio ſobolis, occupatio rerum, quæ Nullius ſunt, aliæque naturales facultates.

27. Ad Jus ſvadens referuntur ea, quæ Ratio ſvadet, ut meliora, non jubet præcisè: ut quod hereditates proximis ſanguine potius quam extraneis relinquendæ ſunt; aut quæ Ratio deteriora licet, non abſciſſe prohibita, judicat; ut nuptias conſobrinorum & adfinium in tertio vel etiam forte ſecundo adfinitatis gradu; de quibus rebus actum à nobis in *lib:* 2. *c.* 20. *& ſeqq: Digreſſ. p.* 1.

28. Huc etiam pertinet conſideratio, quod prohibitiones naturales habent varios gradus inhoneſti, in quibus omnibus vertitur quidem naturale jus & pudor, ut Paulus ait in *l.* 14. §. 2. *π. de Rit. nupt.* ſed hoc in quibusdam adeo validum eſt, ut quæ adverſus hoc committuntur, *ἀθέμιτα nefaria* ſint, veluti parentum ſororumque conjugia; quædam inhoneſta, ſic, ut tamen aliquando aliter ſe habere poſſint, qualia cum fratrum viduabus conjugia & divortia. Quædam indecora ſunt tantum nec plane prohibita, ut eſt viro alere comam, ut eſt prodiga donatio. Ex quibus liquet, non eſſe remotam à Ratione diſtinctionem, inter honeſtatem & neceſſitatem moralem, quæ ab aliis improbatur, *ut demonſtratum eſt, in part.* 2. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 7.

CAP.

CAP. III.

Quo jus naturæ Hobbeſianum examinatur.

Summa Juris naturalis Hobbeſiani. Originem civitatum eſſe à metu & æmulatione mutua. Quemque in ſtatu naturæ habere jus faciendi quod velit. Ab hoc ſtatu recedendum per pactionem. Et per conſenſum majorem, qui eſt Imperium Civitatis. Statum naturæ nunc eſſe inter diverſos populos. Conceditur poſitio, Statum naturalem eſſe ſtatum belli. Illuſtratur exemplo Friſiæ ſuperiorum temporum. Cauſam civitatum eſſe etiam, deſiderium ſocietatis naturale. Probatur hoc & refelluntur exceptiones Hobbeſianæ. Hinc ſequi, poſitiones huic Societati repugnantes non eſſe juris Naturæ. Ac inde collabi regulas juris naturalis Hobbeſiani. Etſi verum ſit, illas facto uſuque inter homines frequenter obtinere. Refellitur argumentum ejus à divinâ potentiâ. *Repetitio ex editione priore.*

THomas Hobbes Anglus aliam Juris naturalis indagandi viam multis impenſe laudatam ingreſſus eſt, *in libro de Cive*, cujus hæc fere ſumma eſt; Originem Civitatum non tam eſſe à naturali deſiderio ſocietatis, quam à mutuo metu, propter Hominum æqualitatem & earundem rerum appetitum; unde naſcitur ingeniorum æmulatio & mutua lædendi voluntas, adeoque *bellum omnium contra omnes*, in ſtatu naturali *c.* 1. *n.* 1. 6.

2. Contra Hæc, ſibi quiſque cavere ſtudet & ſe ſuaque tueri, talibus mediis quæ judicat eſſe neceſſaria, quod arbitrium cuique pro ſe debetur. Nec enim alius in ſtatu æquali, ſicut eſt per naturam, alterius judex eſſe poteſt; unde quilque jus habet faciendi quod libet, & quod poteſt, per vires; nec quiſquam cuiquam facit injuriam, etſi cogat eum ad quidvis patiendum, *& omnes jus in omnia habent*, quod dum abit in infinitum, ſtatus belli omnium in omnes eſt inevitabilis *n.* 7. 8. 9. 10. *& ſeqq.*

3. Ab hoc ſtatu naturali recedere jubet Ratio, quæ ſummam hanc legem Naturæ dictat, *non eſſe ſubſiſtendum in jure omnium ad omnia.* Recedi autem ab illo jure per pacta, utrimque, vel ab alterâ parte impleta; quippe nuda pacta invalida eſſe in ſtatu naturæ *cap:* 2 Hinc aliam & præcipuam naturæ legem oriri, pacta eſſe ſervanda, quorum violatio ſit injuria, cum ante pacta nihil injuriæ committatur *c.* 3 *ubi in fin. n.* 4. *Injuria niſi poſt juris in alium translationem exiſtere non poteſt*, inquit.

4. Pactio non potuit receſſum à jure omnium in omnia, id eſt, à ſtatu belli præſtare, niſi magna multitudo rationem iniret, quâ omnium Voluntas una fieret, quod eſt fundamentum civitatis & Imperii; A quo leges civiles, tanquam pactiones civitatis proficiſcuntur. Atque ita cum ante receſſum à ſtatu naturæ nulla facultas injuriæ cuiquam faciendæ fuerit, *ex lege civili ſola colligendum eſſe, quid fas, quid nefas, bonum aut ſceleſtum ſit. Quid*, ait iterum, *furtum, homicidium, adulterium & injuria ſit, id ex legibus civilibus cognoſcendum eſt, nec*

aliter ſunt talia, quam ſi per has talia declararentur, in cap. 6. n. 16.

5. Ne quis autem ea, quæ de ſtatu naturali docet Auctor, uſu carere putet hiſce temporibus, ſciendum, omnes civitates, omneſque populos non uni ſubjectos Imperio, in ſtatu naturali verſari, ut docet Hobbes, cum alibi, tum *cap: 13. n. 7. Status civitatum inter ſe, inquit, naturalis, id eſt, hoſtilis eſt, neque ſi pugnare ceſſent, idcirco pax dicenda eſt, ſed reſpiratio, in quâ hoſtis alter alterius nutum motumque obſervat, & ſecuritatem ſuam non ex pactis, ſed ex viribus & conſiliis æſtimat.* Ac ita diverſæ gentes homineſque diverſarum gentium ex jure naturæ ſibi nullam mutuo faciunt injuriam; ſed jus habent potentiores, cogendi imbecilliores ad dandum & faciendum quicquid libet. Quæ plura de Naturæ legibus habet ad pacem colendam, poſt receſſum à ſtatu Naturæ, heic loci à nobis excerpi non poſſunt.

6. Videamus, quid ex his rebus concedi poſſit, quid negandum ſit Hobbeſio. Enimvero naturam hominum eſſe tam corruptam, ut alter alterum oderit, alius alium ſubigere, ſpoliare, occidere velit, ſi detur facultas, in univerſum negari non poſſet, experientia literiſque ſacris id abunde probantibus. Ideo, ſi ſtatus naturalis ſine imperio civitatis alicubi durabilis exiſteret, non eſt dubium, quin ibi dominaretur bellum omnium adverſus omnes, ut exemplo non modo gentium barbaricarum, ſed noſtræ quoque Friſiæ recenti documento probari poteſt.

7. Nam celebris illa gentis noſtræ libertas, quæ poſt tempora Caroli Magni, nullum Principem domeſticum aut alienigenam paſſa erat, tandem in reſolutam omnium ordinum licentiam, ſine ulla poteſtate coactivâ vel unius, vel plurium, degeneravit. Quâ conditione per integrum fere ſeculum vixere majores noſtri in veriſſimo ſtatu belli omnium contra omnes, ſciſsâ gente totâ in duas quidem factiones ſummas; verum ita, ut ſine ſedibus certis per omnem provinciam gladii micarent: Sibi quiſque nobilis & paterfamilias viribus ſuis fidens, clientibus amiciſque in auxilium adſcitis, auctor & dux pugnæ, arcibus contra arces, turribus contra turres in eâdem viciniâ ubique erectis atque munitis: plerumque bellum ſine legibus belli; nec modo cædes & ſanguis in rabie prælio-rum; ſed etiam in captos ſævitia, carceres inhumani, deformia ſupplicia & quicquid furor civilis odiumque efferatum audet, ſine fine modoque exercitum. Nec alius è tantis malis exitus quam per unius Imperium adductius & validius, quod primum à Saxonibus, dein ab Auſtriacis ſupervenit, inveniri potuit.

8. Non recuſamus igitur primam poſitionem Hobbeſii ſummam, quod *Status naturalis ſit bellum omnium contra omnes.* Nec alteram inde oriundam, *mutuum metum in cauſa fuiſſe, ut homines de ordinatis ſocietatibus, quâ ſe adverſus injurias invicem & ab aliis inferendas tuerentur*, cogitarent. Sed hæ duæ theſes conceſſæ non averſantur alias duas, quæ ſimiliter conceſſæ vel approbatæ, pleraſque malas conſecutiones ab illo poſtulatas occupant & ſubruunt. Prima ſit, *Nativum ſocietatis amorem hominibus juxta metum, pariter fuiſſe cauſam ineundæ Civitatis.* Altera; Libidinem violandi, ſubigendi, *ſpoliandi alios in ſtatu naturali, non poſſe Jus vocari, ſed etiam tum fuiſſe veras injurias.* Poſterior è probatione prioris reſultabit.

9. Quod ad primam poſitionem à nobis additam ſpectat, Hobbes ipſe concedit, *homini ſtatim atque natus eſt, ſolitudinem*

litudinem perpetuam eſſe moleſtam, nec adeo negat, *alios aliorum congreſſum, naturâ cogente*, appetere, in *not: ad d. cap.* 1. Sed exceptio pro acumine Viri admodum inexpectata eſt; Ait enim, Fœdus, quo Civitates contrahuntur, non capi ab infantibus, cujuſmodi cum omnes ſint homines editi è naturâ, manifeſtum eſſe, *cunctos homines ad ſocietatem civilem ineptos eſſe natos*, *in dd. not: ad cap:* 1.

10. Quid enim hoc? *Cum homines ad juſtitiam eſſe natos* dicimus cum Cicerone 1. *de Legibus*, hoccene aliter quiſquam exaudiet, quam ad uſum exercitiumque juſtitiæ requiri ſcilicet, ingenii judiciique maturitatem infantiæ involucris explicatam? Nec hoc quidem obſtat, quod dein movet *in eodem loco*, *permultos homines vel animi morbo vel defectu disciplinæ, per omnem vitam ineptos ad ſocietatem manere*. Ne hoc quidem Cicero *in loco prædicto* ignoravit, ubi cum *Juſtitiam naturâ conſtitutam eſſe* dixiſſet, *imbecilles tamen animos*, monet, *à depravatis conſvetudinibus opinionumque vanitate torqueri & quocunque ceperint flecti, inclinare*. Nec enim ea vis eſt Rationis, ut affectibus corrumpi agique in transverſum nequeat; nec quod in multis hominibus id ita uſu venit, ideo quod verum & rectum eſt, deſinit eſſe Rationis dictamen.

11. Quod ſi verum eſt, ut per inaniſſimas Hobbeſii exceptiones non deſinit eſſe manifeſtum, homines in ipſo naturali ſtatu cupere ſocietatem & conjunctionem cum aliis, non poteſt fieri, quin neceſſario Rationis dictamine cognoverint, Vim non eſſe faciendam immerentibus, non eſſe vexandos, ſpoliandos, qui vim nullam feciſſent nihilque in te peccaſſent; ſic enim non poſſe coaleſcere Societatem, quâ carere nec poterant, intelligebant. Dominia rerum ſtatim inter homines, antequam civitates conderentur, incepiſſe, longiuſque ſenſim provecta fuiſſe neceſſum dictu eſt. *Quod enim quiſque dum nullius eſt occupat, id naturali ratione, quæ cum ipſo humano genere prodita eſt, fieri occupantis*, nec id ei eripere fas eſſe, res loquitur, non minus quam Juſtinianus *in* §. 11. & 12. *Inſt: de Rer. diviſ. & A. R. D.*

12. Idem de reliquis naturæ rationalis dictatis; ut quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris; honeſte vivendum, alterum nullo modo lædendum eſſe, quæque ſimilia tuendæ Societati neceſſaria ex immediato Rationis inſtinctu profluunt, tenendum: eaque dictata Leges ſunt, propter conſcientiam voluntatis divinæ, de qua *precedenti capite* dictum. Ejusmodi concluſiones Apoſtolus in animis gentilium vocat δικαιώματα Θεοῦ, *jura Dei*, quæ Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε, Deus ipſis manifeſtavit, per quæ ἑαυτοῖς εἰσι νόμος, ſibi ipſis lex ſunt 1. *ad Rom.* 19. συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, *conſcientiâ illorum conteſtante*. Unde colligitur hæc definitio; quod concluſiones juris Naturæ ſunt, *Jura Dei hominibus à Deo manifeſtata, per quæ ſibi ipſis Lex ſunt & in conſcientia ſe devinctos ſentiunt*. Cumque ſint officia pleraque aliis erga alios, qui omnes eidem Rectori Deo ſubjecti ſunt, injuncta, & mutuo præſtari ſolita; per leges illas alii aliis obligati ſunt, etiam ſine prævis pactis & ſine reſpectu ad ordinem Civitatis.

13. Unde ſubrutæ corruunt hæ poſitiones; *Ante pacta nihil injuriæ poſſe committi; In ſtatu naturæ unicuique licere facere quæcunque & in quoſcunque libeat; Quid fas & nefas, honeſtum an inhoneſtum ſit unice pendere à lege civili*; quod multo rectius & divinis oraculis rectæque rationi convenientius *Ariſtot. l.* 1. *Rhetor. c.* 13. Ἐϛὶ γὰρ τὶ φύσει δίκαιον καὶ ἄδικον, κἂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ.

μηδὲ συνθήκη; *Eſt enim* ait, *commune aliquod per naturam, juſtum ac injuſtum, etſi nulla Societas, inter homines aut Conventio exſiſtat.* Sed Ariſtotelem fruſtra adverſus Hobbeſium adducimus. Rationes à nobis adductas puto eſſe evidentes & verbo Dei firmatas; ſcilicet, leges eſſe à Deo inſculptas animis, quibus homines inter ſe à Superiore Communi, etiam ſine conventionibus obligantur. Quod autem contra leges fit, hoc eſſe nefarium ipſe fatetur & ponit in *cap.* 4. *& paſſim.*

14. Verum quidem eſt, quod jus cuique ſit, vitam membraque ſua tueri mediiſque ad hoc efficiendum idoneis uti; ſed non eſt verum, *quemque pro ſe judicem eſſe, quæ media ad eum finem adhibenda ſint, idque adeò in infinitum, ut unicuique facere liceat quod libet, idque jus naturale ſit.* Judicem agere ſui ipſius de mediis ad ſalutem neceſſariis utilibuſque, non eſt ita animum inducere, ut aliquis pro libidine fingat, hoc aut illud ſibi expedire, ſed ut vere rectâque duce Ratione judicet, hoc aut illud, ſine læſione ſocietatis humanæ ſe facere poſſe, tuendi augendique ſui gratiâ. Verum ut menſura juris ſit utilitas & potentia, quod Hobbes urget, in ſtatu naturali, melius convenit immani *Brenno* id ipſum adfirmanti apud *Plutarchum in Camillo*, *πρεσβύτατον τῶν νόμων ἐκ φύσεως*; primam naturæ legem eſſe, *πλέον ἔχειν τὸν κρείττονα τῶν ὑποδεεστέρων*, *ut validior plus quam imbecillior habeat.* Vel ut idem apud Livium *lib.* 5. *Omnia eſſe Virorum fortium*; melius huic, quam Philoſopho, inquam.

15. Conſuetudinem hanc eſſe hominum, *οὗ ἂν κρατῇ ἄρχειν* *Ut potentior imperet iis quibus poſſit*, ut Athenienſes ad Melios *Thucyd. l.* 5. & bellum omnium contra omnes dari perpetuum in ſtatu naturali, hoc eſt, extra unius imperium civitatis, antea conceſſimus & res loquitur, alium non fuiſſe nec eſſe verum hujus mundi ſtatum inde ab initiis humani generis. Platonis dictum eſt ſub perſona Cliniæ Cretenſis in *lib.* 1 *de Legib. à pr.* *Πάσαις πρὸς πάσας τὰς πόλεις ἀεὶ πόλεμον ἀκήρυκτον κατὰ φύσιν εἶναι.* *Cunctis civitatibus perpetuum contra ſe mutuo bellum naturaliter eſſe non indictum* Sed hanc corruptionem humanæ naturæ, Jus, quod à ratione dividi nequit, appellare, quod omnes ſine inſtitutione norunt eſſe nefarium, nemo ante Hobbeſium, dixit, opinor: Plato ſane longe aliter *in d. loco* philoſophatur, docetque id agendum eſſe per naturam, *πολεμίους εἶναι πάντας αὐτοὺς σφίσιν αὐτοῖς*, ut quiſque bellum adverſus ſuas libidines gerat.

16. Denique, non juvat Hobbeſium, quod à divina potentia ad ſtatum humani juris argumentatur. Nec enim à potentiâ ſola jus Dei in cuncta creata deducitur: Sed ex eo, quod Deus cuncta proprietate Dominii complectatur; quod homini in hominem ſine cauſa præcedente nullo modo tribui poteſt. Præter quod ab infinita Dei bonitate, ſapientiâ, juſtitiâ, omnipotentiæ junctis, ad humanam imperfectionem nulla ratio conſequentiæ valet. Adde part. 2. Digreſſ. l. 1. c. 8. nec minus editionem primam librorum de *Jure Civit. cap.* 3. cujus *dicta* jam ſequuntur, in quibus ſi quid recurrat, non erit otioſum, ſpero. Sic ibi fuit;

PRoinde, ſi juris Naturæ illud eſt demum, quod ratio neceſſaria præcipit aut prohibet, ſequitur, Non recte ſtatui fundamentum Juris Naturæ illud eſſe ſolum, quod periculoſæ auctor philoſophiæ docet, *ut quiſque vitam & membra ſua, quantum poteſt, tueatur.* Hobb. de cive. *tit.* 2. *c.* 1. §. 7. *in f.* Hoc enim neque præcepti neceſſitatem ſemper, neque

que omnino ratiocinationem, quatenus primum eſt, quod utrumque in Juris principiis requiritur, deſiderat.

2. Etenim eſt hoc primum juxta eam Naturam, quam communem habemus cum brutis animalibus, quibus æque illud inſitum eſt, adeoque eſt ἐκ τῶν πρώτων κατὰ φύσιν, quæ ut differant à jure naturæ *dix. in Digreſſ. l.* 1. *c.* XI. Tamen, ſi vis ita, dici quoque poteſt fundamentum Juris Naturæ illud ipſum; at ſenſu diverſo. Nam præter quod jus ſignificat Regulam actuum moralium, quâ obligamur ad id quod rectum eſt, ut initio *cap.* 1. dictum, Magni quoque & crebri uſus eſt altera ſignificatio, quam & ibi collocavimus, quâ dicitur, *facultas aliquid habendi aut agendi*, ut eſt jus dominii, jus herilis, jus patriæ poteſtatis. *Grot. l.* 1. *c.* 1. §. 4. Ejuſque juris ſi tu primum quæras principium, nullum prius reperies, quam id quod vitam & membra quemque ſua tueri docet. Cui ſane convenit, *ut quiſque jus habeat omnibus utendi mediis & agendi quidlibet*, *ſine quo ſe conſervare non poteſt*, ut diſſerit Hobb: *c.* 1. §. 8. *Ejuſque rei quiſque etiam naturaliter judex eſſe videtur*, ut ille poſtulat. §. 9.

3. Inde tamen non ſequitur, *jure naturæ unicuique jus in omnia competere*, ut idem vult Philoſophus §. 10. Primum enim aliter concedi non poteſt, Niſi quatenus vita aliter conſervari nequit.

4. Nec alterum, niſi quatenus alii iniqua conditio non infertur. Nam quod idem excipit, *c.* 1. §. 14. *in not.* & *c.* 3. §. 4. ea quæ quis fecerit in ſtatu merè naturali, injuria in hominem videri neminem, id extra illas exceptiones verum non eſt, ut demonſtravit *Grot. d. præfat.*

5. Quicquid enim ille cavilletur, inſita eſt homini, ut primum ratione valet, cupiditas ſocietatis, odium ſolitudinis, ut ipſe nec ſerio negare audet *in not. ad cap.* 1. At illam ſocietatem haberi non poſſe cum licentiâ ſe invicem lædendi alioſque vexandi eadem ratio dictat. Ideo recte dictum eſt, Naturam ante omnia pacta cognationem quandam ſtatuiſſe inter homines. *l.* 3. *ff. d. J. & J.* Quin & regulam cœleſtis oris, *quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris*, quâ nihil ſimplicius, in ſimpliciſſimo ſtatu Naturali obtinere oportet; Quod igitur contra hæc dictamina fit, id injuriam eſſe manifeſtum eſt.

6. Minime verò deſinunt illa, quæ modo diximus, eſſe Juris Naturæ dictata, ex eo quod pravitas humani ingenii ad contraria auſa pleroſque impellit. Nam quicquid *Hobbes* de infeſto hominis in ſtatu naturæ ingenio memorat, id eſſe veriſſimum concedimus, ut corruptio humanæ naturæ *ad odium Dei hominumque* facta ſatis demonſtrat; Ut ne quidem negemus; *ſi magna hominum multitudo ſine imperio civitatis agat, eorum ſtatum nihil aliud fore quam bellum omnium adverſus omnes*: *civiliter, ut de longè majori generis humani parte intelligatur.* Sed inde nullo modo ſequitur, illud bellum & illas injurias jure fieri.

7. Hobbes colligit, conſociationis cauſam inter homines, mutuum eſſe metum, Item ſtudium utilitatis honoriſque præ aliis uſurpandi, Unde liqueat, nullum ſocietatis appetitum eſſe homini Naturalem. *d. cap.* 1. §. 2. Quanquam enim de *metu* negandum non eſt, eum ad conciliandas firmandaſque ſocietates plurimum facere, ambitio tamen & avaritia ſerius animos hominum occupaſſe videntur, quam civitates coaluerunt, ideoque ſtudium lucri & honoris ad hanc rem non multum contulit.

8. At verò quicquid de his rationibus fuerit, certum ac evidens eſt; etiam ſi nulla malorum experientia, homines

alii non timerent alios, tamen ſocietatem appetituros, ſolitudinem exoſuros eſſe. Æque certum eſt, etiam eos homines, quibus necdum inradicata eſt ambitio & πλεονεξία, fuiſſe tamen & fore propenſos ad ſocietatem rei publicæ ineundam.

9. Cum igitur iſta cupiditas immediatè hominibus inſita ſit, conſequitur, & illa, ſine quibus ſocietas ſtare nequit, immediatè animis hominum obverſari. Atqui talia ſunt, *alterum non lædere, nec facere quod ſibi quis fieri nollet*; hæc enim eſſe neceſſaria ad ſocietatem colendam primo rationis dictamine & originario jure naturæ cognoſcimus, per ea quæ *præcedenti capite* de jure naturæ dicta ſunt. *vid. c.* 1. *ad Rom. v.* 19. *&* *c.* 2. *v.* 14. 15.

10. Quin talia dictata non modo vim legum habent ex imperio Dei, *ſed exinde jus quoque naſcitur inter homines invicem*, ſicut inter cives cujuſque Reipubl. jus contra ſe invicem ex legibus oritur, ut probatum *cap.* 2. *n.* 17. *& ſeqq.*

11. Hinc falſa eſſe, quæ ab *Hobbeſio* ut hypotheſes poſtulantur, cuilibet apparet. Scilicet, jure naturæ licere uni alium invadere. *c.* 1. § 12. Eodem jure, fortiorem poſſe debiliorem cogere, ad præſtandam cautionem futuræ obedientiæ. §. 14. Neque enim potentia aut excellentia, juris perfecti in alium cauſa eſſe poteſt. Sed ratio tantum *probabilis* juris acquirendi, poſitis terminis habilibus, ſecus ac ille vult *d.* §. 14. *In fin.*

12. Vult Ille porrò, jure naturæ *pacem* eſſe quærendam, eò tantum, quod bellum homines ſibi incommodum experti ſint. *cap.* 1. §. 17. Sed *concordiam* vel ſine experientia bellorum eſſe *naturalem*, patet inde, quia ad ſubſiſtentiam primævæ ſocietatis, quam & ſine bello appeteremus, eſt neceſſaria.

13. Falſa quoque hypotheſis eſt, jus naturæ dictare, quod *recedendum ſit à jure omnium in omnia*, quia paci hoc noceat. *l.* 2. §. 2. Nullum enim ejuſmodi jus exiſtere dictum & probatum eſt, *niſi vitæ ſervandæ causâ, verâ* non ſimulata; At eatenus natura non dictat, ab eo recedendum eſſe, pacis cauſa. Verum quidem eſt, quod ante actum voluntatis humanæ omnia inter homines communia fuerint, ut & nos probavimus *Digr. l.* 4. *c.* 11. *&* 12. Et quod à communione recedendum eſſe ratio per experientiam edocta monſtraverit, per ea quæ *dd.* locis tradita ſunt.

14. At non ideo ſequitur, *in ſtatu naturali omnia fuiſſe & eſſe ſemper omnium*, quod Hobbes ubique urget, ac inde concludit, *quemque ſibi poſſe vindicare quidlibet.* Id ille colligit hoc modo; Status naturalis eſt, quatenus civitatem præcedit: Ita, ut conſequenter ante civitatem non poſſet intelligi *meum* & *tuum*, ut docet. *c.* 6. §. 15.

15. Contrarium ita colligimus; Ab initio generis humani cum paucitas nec confuſionem nec periculum mutuum crearet, non eſt ſtatim conſtituta Civitas, ſed aliquamdiu viguit Poteſtas Patrumfamiliarum, quæ per ſe naturalis fuit, non ex conſenſu neque bello; ſecus ac *Hobb. c.* 10. §. 10. *inf. not. c.* 6. §. 15. *not.* Etſi familiæ latè diffuſæ & in plures cohabitationes ſparſæ, uni tamen capiti ſubjectæ, Imperia magis quam familiæ fuerint: Quoniam familia eſt ſocietas uſus quotidiani cauſa, Civitas autem Societas domuum. *Ariſtot. l.* 1. *Polit. c.* 1.

16. Jam verò *meum* & *tuum* cum prima hominum multitudine proditum eſt, & ſic ante civitatem. Quod enim quiſque ad victum, amictum, ad quietem alioſque *uſus incommunicabiles* occupaverat, id ratio & regulæ ſuprà collocatæ confeſtim dictabant, eſſe nefas eripi.

Quo

pi. Quo ſenſu veriſſimè dixit Juſtinianus; *quod quiſque, dum nullius eſt, occupavit, id naturali ratione, quæ cum ipſo genere humano prodita eſt, fieri occupantis* §. 11. & 12. *Inſt. de A. R. D.*

17. Ergo manifeſtum eſt, ante civitates, notitiam uſumque *mei & tui* fuiſſe jam atque cœpiſſe inter homines frequentari: Et quidem duplex, *originarium & derivatrvum*. Originarium eſt id, cujus exempla dedimus in his quæ homines ante civitates ad neceſſarios uſus immediate ſibi ſumſerunt. *Derivativum*, quando quiſque de his quæ occupaverat, volens aliquid in alium tranſtulerat; hoc enim eo modo tranſlatum jure, nec ab eodem nec ab alio auferri poterat. Neque tantum traditione jus alteri in rem meam dare poſſum, ſed & ſignificatione quavis clarâ voluntatis. *Dix. in Digr. l.* 4. *c.* 8. Quam ſi alter acceptaverit, nihil excogitari poteſt, quare non jus quod ego habebam, in alterum illum tranſiiſſe dicatur. Et hæ acquiſitiones atque traditiones aliquo ſaltem tempore civitates præceſſerunt, *quamdiu* videlicet *confuſio rerum vel metus homines non redegit ad Reipubl. ineundæ neceſſitatem.*

18. Præterea, ſicut tranſlatio rei corporalis dominium in alium transferebat, ita ut revocari non poſſet; eodem modo quod alius alii promiſerat, inde jus ſimile ſtipulanti acquirebatur. Quod alteri, inquam, promiſiſti, quia hoc tuo facto, jus rei promiſſæ penes illum alterum eſt, ſalvâ ratione fieri nequit, ut tu hoc alteri iſti rurſus eripias, id eſt, implere neges. Unde liquet, falſum eſſe quod Hobbes iterum tradit, aliquem poſſe jure naturæ promiſſa ab altero acceptata retractare, propter metum probabilem. *Hobb. d. C.* §. 11. Neque enim mea formido cauſa eſſe poteſt, quâ mihi liceat rem aut jus alienum uſurpare vel ipſi detrahere. Sed eum qui juſtam metus cauſam alii præbet, poſſe prohiberi, vel cogi ad cautionem indemnitatis præſtandam non abhorret à jure naturæ.

19. Ex his jam ſequitur, ante civitates conditas etiam fuiſſe nefas, ut *alteri quis ſuum eriperet* fidemque promiſſi violaret. Conſequenter idem eſſe nefas Jure Naturæ inter eos, *qui hodieque nullo Reipubl. vinculo* colligantur, ut ſunt populi principeſque nec mutuo ſibi, nec eidem ſupremę poteſtati ſubjecti.

20. Quicquid enim diſputat *Hobbes* de ſtatu Naturæ ante Civitates, id hodieque de ſeparatis Civitatibus inter ſe mutuo intelligendum eſſe docet, cum alibi, tum in *cap.* 15. §. 7.

21. Unde quam late poſitionum, quas Hobbes inculcat, uſus pateat, & quantam humano generi peſtem inferre queant, intelligi poteſt.

22. Quin ſi maxime in ſtatu naturali ante civitates nullum fuiſſet *meum* & *tuum*, tamen perperam juri naturæ talis retractatio adſcriberetur.

23. Quia certum eſt, jus naturale non minus pertinere ad ea *quæ actus humanæ voluntatis conſequuntur*, quam ad ea, quæ omnes hominum conventiones præcedunt.

24. Quippe dictamen rectæ rationis omni mortalium ſtatui ac ætati adæquatum eſt.

25. Ideoque omnes humanæ actiones reguntur jure Naturæ, quamdiu Societas humana, etiam utique in civitate, durat. *Grot. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 10.

26. Denique jam facile apparet eſſe falſum, quod idem docet; *quid fas, aut nefas, bonum aut ſceleſtum ſit, hoc ex lege civili dijudicandum. C.* 6. §. 16.

27. Nam quia meum & tuum violari quoque poteſt ante legem civilem, palam eſt, injurias quoque per legem Naturæ, citra pactiones, poſſe dijudicari.

28. Præ-

28. Præterquam quod ea, quæ neceſſitati morali adverſantur, certum eſt nunquam turpia eſſe deſinere, quicquid legibus ſit cautum vel non cautum, *Euripid. Quod turpe in ſeſe eſt, id nunquam fiet honeſtum.* Τὸ μὴ καλὸν οὔποτ᾽ ἔφυ καλόν.

29. Enim-vero quæ ad jus naturæ ita referuntur, ut ei ſaltem *non adverſentur*, aut quæ tantum *ſuadentur*, ea recipiunt mutationem.

30. Ex quibus omnibus patet, eſſe falſum illud παράδοξον, quod idem ſcriptor tradit, *quid ſit illicitum, quid furtum, homicidium, adulterium & injuria; id ex legibus civilibus cognoſci, nec aliter eſſe talia, quam ſi per has declarentur. Loco cit.*

31. Præterea ex his omnibus judicatur, an rectè ab eodem ſit dictum, *Leges naturæ nullas eſſe in ſtatu* naturali. C. 5. §. 2.

32. Nam regulas, quibus in primo ſtatu actiones hominum morales reguntur, *ſuprà aliquot oſtendimus.*

33. Eaſque leges eſſe, quales in illo ſtatu dari queunt, nempe *regulas obligantes*, manifeſtum eſt.

34. Scil: Obligationis voce non ex arte Romanâ, quæ nullam ſine facto novit, ſed populariter acceptâ.

35. Quatenus quicquid neceſſitate faciendi aliquem obſtringit, obligare dicitur.

36. Talia, inquam, eſſe dictata cordibus hominum inſculpta, ex Apoſtolo *epiſt. ad Roman. locis modo citatis* inrefragabile eſt.

37. Etſi quo pacto illa ſculptura ſit intelligenda, non omnibus æque expeditum eſt, de quo aliquid occupatum eſt in *cap.* 2. & dicetur inferius.

38. Quod autem contra legem ſit, id eſſe nefarium Hobbes ipſe *toto cap.* 4. *& paſſim* docet; Atqui lædere eos, qui nihil de te mali ſint meriti, eſſe contra dictamen rationis, & *hoc eſſe legem*, antea demonſtratum eſt, ſi demonſtrationis eget.

39. Idque vi, inquam, dictaminis illius; quod cum jus commune ſit *à Communi Domino cunctis impreſſum*, jus etiam ſingulis contra ſingulos tribuit; perinde ac ejuſdem Reipubl cives ex legibus publicis ſibi in vicem ſunt obligati, quod jam dicere occupavimus.

40. Et ſic falſum eſt, quod Hobbes ut poſtulatum neceſſarium inculcat; Ante citraque pactiones mutuas *nihil injuriæ* poſſe committi, *cap.* 3. *n.* 1. 2. 3. 4. *& paſſim.*

41. Cæterum, ſanctiones, id eſt, leges expreſſas, *quæ cogant vel actu puniant*, non cadere in ſtatum Naturæ ante civitates, res ipſa loquitur.

42. Noli tamen putare, jus in illo ſtatu fuiſſe tam inefficax, ut omni coactionis puniendique effectu deſtitutum fuerit.

43. Nam quicquid juris cuique competebat, id, ſi aliter non poſſet, manu ac vi ſibi rectè adſerebat, Quin puniendi facultatem jure naturali competere cuilibet in ſocietatis humanæ violatores, *extra civitatem*, dictu neceſſarium eſt, ut probat Grot. *de J. b. & p. lib.* 2. *cap. de Poen.*

44. Hactenus quoque potentiam ad hujus juris cauſam pertinere, quod qui jus puniendi violatores humanæ ſocietatis exerceret, eum prævalere viribus oportere; fatendum eſt.

45. Non quod potentia ſuperiorem eum conſtituebat, ſed quia omnium intererat, nihil à quoquam fieri, quominus homines conſiſtere poſſent.

46. Quod autem cujuſque intererat, id erat jus ejus, quod & exequi poterat, quatenus vires non deeſſent.

47. Quin

47. Quem uſum hæc Hobbeſiana adſtructa vel refutata habeant, ſi quis roget, is ad animum revocet, quod jam diximus, diverſas civitates hodieque inter ſe verſari *in ſtatu naturali*, ut Hobbes tradit *cap.* 13. §. 7. *& paſſim*, quibus ſi illa poſtulata applicentur, videbimus faciem mirificam rerum humanarum.

48. Non eſt equidem negandum, homines in ſtatu naturali conſtitutos ita vitam inſtituere ſolitos eſſe, nec aliter inter ſe Principes & populos agere hodiernos, nullo imperii vinculo conjunctos, ut potentior imbecilliorem opprimat & ſubigat.

49. Parum abeſt etiam, quin veteres arbitrati ſint, belli ſtatum inter populos nullo inter ſe fœdere conjunctos eſſe naturalem juris & non tantum facti.

50. Quo pertinet, quod Thucydides in *lib.* 1. refert, navigantes diverſarum nationum ſe mutuo olim ſine convitio percunctatos fuiſſe; *nunquid eſſent prædones!*

51. Imo in ipſum jus Romanum ejuſmodi quid influxit: *Nam ſi cum gente aliqua neque amicitiam neque hoſpitium neque fœdus amicitiæ causâ factum habeamus; ſi quid ex noſtro ad eos pervenerit, illorum fit, & liber homo noſter, ab eis captus, fit ſervus eorum. Idemque eſt, ſi ab illis ad nos aliquid pervenerit. Ita* Pomponius in *l. Poſtliminii jus* 5. §. 2. *ff. de Captiv. & poſtlim.* Hæc ſane juris ſunt, ſed juris injuſti & barbarici efferoque conſenſu introductis; cujus hoc veſtigium in *Jure Romano* eſſe retentum mirari licet. Quid enim rationis, ut liber homo ſine delicto, ſine causâ, fiat ſervus aliorum; & res noſtræ in exterorum manus delatæ fiant illorum & ſine facto noſtro à nobis amittantur, & vice verſa res exterorum ad nos delatæ ſine dominorum facto à nobis occupentur?

52. Cæterum, poſſet aliquis Hobbeſium ita excuſare, quod quidem neget, ex legibus naturæ ante civitates oriri jus hominum erga ſe invicem, ſed quod tamen ſtatuat, *conſcientias hominum ex illis fuiſſe obligatas:* Siquidem ait *cap.* 3. *n.* 27. *legem Naturæ ſemper & ubique obligare in foro interno ſive conſcientiæ.*

53. Verum id evaneſcit, quando haſce leges conſcientiam obligantes ait, omnes pendere à tranſlatione juris in alium facta; prius nullum eſſe jus nullamque juris violationem; nec videas, illum ante pactionem inter homines initam quicquam agnoſcere, quod naturaliter conſcientias obliget. *vid. cap.* 3. *n.* 3. *&* 4.

54. Audio, qui *Grotium* optaſſe ferunt, viſa ut ſibi fuiſſet Hobbeſiana doctrina, antequam ſuum *jus belli & pacis* edidiſſet.

55. Credo, ut præmunire ſuum lectorem adverſus peſtifera, vel ut molliſſime dicam, periculoſa dogmata potuiſſet.

56. Neque enim fas eſt credi, poenitentia pulcherrimi operis facturum fuiſſe, quod in negotio ὀρθοδοξίας admiſerit miſerrimè, dejectus infra *Crellium. Loquatur epiſt.* τοῦ πάνυ *ſubjecta libro Crellii de Satisfactione.*

CAP. IV.

De jure Naturæ à Spinoſa expoſito, cum aliorum dictis melioribus.

Sententia Spinoſæ de jure Naturæ, quâ parte cum Hobbeſio conveniat & quatenus ab eo diſcrepet, ubi & Carneadis ſententia; Refelluntur obiter. Quomodo dictamen rationis ad jus Naturæ inducatur. non videri congenitum homini ad inſtar actualium propoſitionum, nec videri omnibus ineſſe τὸ πρωτότυπον Dei. Puffendorffii interpretatio hac parte laudatur & improbatur, Ejuſdem poſitiones jus naturæ inducentes, cum Grotio & auctore de *princip. juſt. & decor.* comparantur.

1. AB Hobbeſii ratione non multum abludit, Benedictus Spinoſa, in *tract. Polit. c.* 2. *Ubi* §. 4. ponit idem quod Hobbes pro fundamento; Naturale jus eò uſque ſe extendere, quo cujuſque potentiam, ſine diſcriminerationis & affectum, quibus homines aguntur.

2. Quippe naturæ legem æque eſſe, regi affectibus quam ratione; cum illis neceſſario ſubjectus ſit, nec magis ſit in poteſtate noſtra, mentem habere ſanam quam corpus ſanum; eamque neceſſitatem eſſe æternum ordinem naturæ, ſecundum quem ſingula individua certo modo determinantur; etſi quo magis ratione ducitur, eò magis eſt liber homo.

3. Neminem in alterum quicquam habere juris, niſi quatenus eum habet in poteſtate, quaſi ligatum & reſiſtendi impotem; ita quod ad corpus; In mentem nihil eſſe juris alteri, niſi quatenus uſum rationis illi intercepit, decipiendo; Ceſſante vi vel deceptione, jus alterius in alterum æquè ceſſare.

4. Proinde nec fidem alteri datam diutius obligare, quam voluntas promiſſoris, qui potentiam habet ſolvendi fidem, duret; cum nihil quam verba dederit, nec omnino jus eſſe naturæ ante Rempubl. cum extra eam nulla ſit ejus obtinendi ſecuritas.

5. Reipubl. obligationem in hoc conſiſtere, quod multi, qui in unum convenere, ſingulis potentiores ſunt, ut eos cogere queant; Hoc eſſe Imperium, cujus obligatio ceſſet, ubi plures vel qui jus plurium è conſenſu habet, poteſtatem reliquos cogendi amiſerit.

6. Tanto longius quam Hobbes procreditur, qui ex pacto non tantum verba, ſed etiam jus alteri ſeorſim à vi quæſitum ſtatuit, atque in imperio Civitatis etiam jus à vi ſeorſim, niſi fallor, agnoſcit.

7. His refellendis pleraque adverſus Hobbeſium dicta *ſuperius* ſerviunt, niſi quod Spinoſæ proprium eſt, ab altero in his quidem diſputationibus, non proditum; mentem non immediatè a Deo creari, nec ab aliis rebus independentem eſſe, verum à cauſis naturalibus produci, ideoque motus ejus ordine naturæ, cujus homo particula ſit, univerſo & neceſſario regi, ſicut omnes aliæ res lege naturæ illi inditâ reguntur.

8. Proinde, qui menti imperium tribuunt, hos velut imperium in imperio natu-

naturæ comminiſci dicit; Quod ſi verum eſt, parum abeſſe, quin adverſus Hobbeſium dicta corruant, aut ſane contra Spinoſam non prodeſſe videantur, fatendum fuerit.

9. Sed quo nos probemus, animi imperio, corporis ſervitio hominem uti poſſe; mentem à Deo creari & ab reliquis independentem eſſe rebus, nihil ex hac parte quam tractamus eruditionis proferendum habemus; niſi conſcientiam generis humani de actibus ſuæ mentis ab aliis rebus naturalibus toto genere ſeparatis, & de imperio, quod in corpus ejuſque motus evidenter exercet.

10. Spinoſa plane in hoc eſt, ut nullum Jus naturæ ſtatuat, fere, ut olim Carneades, contra quem diſputat Lactantius *l.* 5. *divin. Inſt. c.* 16. & Grotius *in præfat. operis magni*

11. Ille enim haud diſpari à Spinoſa modo, ſic inſtituebat; omnes homines, perinde ac alias animantes ad utilitates ſuas, natura ducente, ferri: proinde nullum eſſe jus vel juſtitiam ab utilitatis ſtudio diſtinctam; vel ſi qua ſit juſtitia talis, hanc ſummam fore ſtultitiam, eo quod ſibi noceret alienis commodis ſtudendo, quo pertinet illud Poëtæ

Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum.

12. Grotius medium reſpondendi ſumit ab excellentia hominis præ animantibus aliis; quem Spinoſa neceſſitate communis naturæ, quæ gradu non ſpecie variet, & qui ſtatuit, hominem æquè neceſſario affectibus & ſtudiis ſuis quam cætera animalia inſtinctibus ſuis à natura inditis regi, eluderet.

13. Omnia, Spinoſæ ſunt πρῶτα κατὰ φύσιν, *prima naturæ*, quibus homines ut reliqua animalia, quin ut res omnes in univerſo ſecundum leges naturæ ſuæ impreſſas agantur & ducantur.

14. Sed quod ipſi gentiles περὶ τοῦ λόγου ἐγκρατεύοντος πάντων, de *ratione cunctis imperante*, magna voce conteſtantur; quod docuerunt ipſoque uſu demonſtrarunt, haud quaquam omnes homines ita ſe habere, quemadmodum Medeia de ſe fatetur

Video meliora proboque, Deteriora ſequor,

multoſque rationis imperio ſubigere affectus, evidentius eſt, quam ut probari poſſit aut debeat.

15. Studium utilitatis, quo natura ducente, feruntur homines & beſtiæ, ſine dubio ad affectus refertur; Sed quatenus idem ad aliorum injuriam pertineat, Ratio monſtrat hominibus, quod bruta capere non poſſunt, eademque juſtum & utile eodem momento ſeparare docet, idque jus naturæ eſt. Quod etiam ex ſolo Societatis humanæ, ſi maxime Deus eſſe Rector mundi & creator mentium negaretur, ut impie negat ille maledictus, colligi poſſet ita ſe habere neceſſario, quemadmodum *à pr. cap.* 2. collocavimus, & è ſequentibus illuſtrabitur. Enim vero

16. Quo pacto illud Rationis dictamen in animis hominum conficiatur, utilius quæritur, quam ut negantes ullum dari naturæ jus, refutentur. Attigimus aliquid ea de re in *cap.* 2.

17. Plerique jus naturæ cordibus ita inſcriptum eſſe tradunt & congenitum hominibus, ut ne à Deo quidem ipſo mutari poſſit, quia τὰ πρωτότυπα Dei in ſe contineant, quod aliter ſe habere contradictorium ſit, adeoque inſtar actualium propoſitionum conſcientiis hominum impreſſum ſit, quam ſententiam valide tenet Grotius *in d. cap.* 1. *n.* 10.

18 Sed nos fateri cogimur, in iis præceptis, quæ ad cultum Dei non pertinent, ejuſmodi πρωτότυπα & *impoſſibilitatem* mutationis contradictoriam, ipſius Dei reſpectu, ineſſe non videri, quod ex

noſtris pridem docuit Eſſenius Theologus in *tract. de ſubject. Chr. ad L. Dei c.* 2. §. 12. *& ſeqq* & nuper in loco ſuperius laudato Puffendorffius; & nos in *part.* 2.*Digreſſ.c.*7.*n.*6.*& ſeqq*.etiam in Eunomiâ Rom. ad lib.1.*π.tit.de Jur.Nat.*

19. Sufficit & ſatius eſt, ita in animum inducere, quod intellectui humano ea ſit facultas, ut ex contemplatione conditionis humanæ liquido perſpicere poſſit, ad normam ejus legis ſibi neceſſario eſſe vivendum, ut differit *Puffend. in l. 2. de jur. nat. & Gent. c.* 3. §. 13.

20. Hactenus bene; ſed quod idem addit, facultatem æquum ab iniquo, honeſtum, ab inhoneſto diſcernendi, ab *adſuetudine* provenire, in hoc ei, non adſtipulabimur; Nec eſt neceſſe, ex eo quod jus naturæ non ita impreſſum animis concedimus, ut inductione rationis opus non ſit ad poſitiones ejus recipiendas, ideo cauſam ejus adſuetudinem & experientiam à laudibus & vituperiis vitiorum, eſſe ſtatuamus.

21. Verius eſt, ut notitia Dei naturalis etſi collectione fiat, ab inſtitutione tamen alienâ non abſolute pendet, ita τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν ϗ οὐ τῶν τοιούτων, *diſcretionem honeſti & inhoneſti* eſſe αὐτοδίδακτον, non egere inſtitutionis alienæ, ut ait Chryſoſt.*homil.ad Antiochen.*14.quod omnino velle videtur Apoſtolus *ad Rom.* quando gentes ait ſibi ipſis fuiſſe legem *cap.* 1.

22. Quomodo autem collectio fiat, quâ ſingulis conſtet, quid faciendum aut fugiendum ſit, Vir Cl aliquot poſitionibus deſignat, quæ ſunt hæ; I. hominem per naturam eſſe conſervandi ſui ſtudioſiſſimum II. Eundem eſſe imbecillem & omnium rerum egenum III. Quod opus eſt, adſequi non poſſe, niſi cum aliis ſui generis colat ſocietatem. IV. Et niſi adverſus eos ita ſe gerat, ne ab ipſis lædatur V. Conſequenter omnium ſatagat, quæ ad ſocietatem conſervandam pertinent, fugiat autem ea, quibus eadem lædatur.

23. Ita definit in eo, quod Grotius habet brevius *in lib.*1.*c.*1.*n.*3.ubi ſic inſtituit, ut jus idem eſſe dicat quod juſtum; juſtum, quod injuſtum non eſt, Injuſtum, quod Naturæ Societatis ratione utentium repugnat; explicatius alter, ſed idem in ſumma; utcunque Grotium in hoc & in aliis variè agitaverit.

24. Grotius autem illa juſti derivatione ſpectat ad hoc tantum, quod in jure belli & pacis obtinet; nec enim virtutes & vitia, quæ in ſingulis terminantur, ut ebrietas aliæque libidines ad læſionem ſocietatis humanæ pertinent, nec ipſæ quidem prohibitiones matrimoniales.

25. Nec hæ quidem res Puffendorffianis poſitionibus contineri videntur; etſi illæ ad omne jus naturæ in iſto loco ſubminiſtratæ fuerint.

26. Neque plus quam Grotius ad hunc uſum Auctor de *princip. juſti & decor.* ſuppeditat, dum ab hoc axiomate, quod Deus ſit, iſque mundum condiderit in ſapientia, colligit juris Naturalis inductionem, quod *ordo mundi ſapienter à Deo conſtitutus homini indicare debeat & poſſit, quodnam cujuſque ſit in actionibus ſuis inſtituendis officium. Dix. in Eunom. Rom. ad l.* 1. *π. d. tit.* In ſumma, de univerſo Juris Naturæ objecto & inductione ſingulis actionibus applicanda, nihil aliud quam quod illi prodiderunt, ſtatui, & præceptionis inſtar, quod quidem liqueat, haberi poteſt.

CAP.

CAP. V.

De Jure Gentium.

Jus Gentium diſcrepare à Naturali, diverſo tamen ſenſu quàm ICti volunt Romani. Hobbes, qui nullum jus Gentium à legibus Naturæ agnoſcit diſtinctum, refellitur, & probatur, eſſe, quæ nec naturalia neque civilia ſint, adeoque Gentium neceſſario. Juſtitia & jus in externum internumque dividitur. Illud, quod in hypotheſi quandoque rationi rectæ repugnet, ſecus ac internum.

RE tinemus igitur veterem certamque philoſophiam, quod jus Naturæ ſit, *Quicquid ratio immediate dictat, eſſe turpe aut honeſtum.*

2. Præter hoc, aliud commune jus generis humani traditur, quod circa ea vertatur, quæ convenienter quidem rationi Naturali, non tamen immediatè ex ejus dictamine, *ſed per modum arbitramenti, uſu ita exigente & humanis neceſſitatibus*, inde deducta ſunt.

3. Cujus generis ſunt pleraque jura belli, Imperia, dominia, ſervitutes, contractus, aliaque plura.

4. Atque hoc Jus definitur, *Quod voluntate omnium, aut* ſane *cultiorum gentium vim obligandi accepit*, *fere ut Grot. d. l. 1. c. 1. n. 14.*

5. Cujus à jure naturæ diſcrepantia eſt, ea, quam definitiones indicant.

6. Nempe, quod hoc ſit innatum homini ac inſculptum, illud repertum & excogitatum.

7. Diverſum docent, & conditores juris Romani & *Hobbeſius ille* Britannus.

8. Juris conſulti Naturale jus appellant *τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν*, prima naturalia, quæ brutis quoque animalibus inſunt, *quâ de re videantur ſis quæ ſcripſi l. 1. digreſſ. Cap. 21.*

9. Id autem quod generi humano proprium & commune eſt, hoc omne, *jus Gentium* vocant, tam quod cum hominibus ipſis proditum, quam quod ab illis introductum eſt. *pr. & §. 1. Inſt. de Jur. nat. & Gent.*

10. Hinc ad jus Gentium referunt, *Religionem in Deum, pietatem erga patriam & parentes, cognationem inter homines naturalem, denique ſervitutes, manumiſſiones, bella, regna, dominia, contractus d. §. 1. & §. 2.*

11. Quæ jura cum facile appareat diverſæ eſſe conſtitutionis, Interpretes Artis, duas Juris Gentium ſpecies, *primævum & ſecundarium*, diſtinxerunt.

12. Qua partitione factum eſt, ut verbis potius quam re ſententia Juris Romani à philoſophiis, quam *Grotius* ſequitur, differre videatur.

13. Nam quod *Doctores* vocant jus gentium *primævum*, id eſt ipſum Jus naturæ, quod definivimus in *princ. h. tit.* & quod Doctores vocant *ſecundarium*, eſt idem cum eo jure Gentium, quod ex Grotio finivimus §. 4. *h. t.*

14. *Hobbes aliique recentiores*, nullum jus Gentium agnoſcunt à lege Naturali diverſum, ſed hanc diſtinguunt in Naturalem *hominum* & naturalem *civitatum*, quam vulgo jus Gentium, ſcilicet, appellant. *Cap. 14. de cive n. 4.*

15. Utriuſque tradunt eadem eſſe præcepta, præcipuaſque regulas eſſe has;

Pactis ſtandum. gratiam referendam. non eſſe incommodum alteri. non contumelioſum. eſſe miſericordem. modeſtum. non præferre ſemet aliis. nec alios aliis.

16. *Item, habenda communiter quæ dividi nequeunt, aut ſorte dividenda. quod quiſque primum occupaverit, id ipſius fieri. Controverſias non manu ſed per arbitros exequi. Neminem eſſe arbitrum, aut teſtem in propriâ cauſâ.* Poſtremam eſſe Legem, *non inebriari.*

17. Harum Legum nulli locum eſſe vult Hobbes, in ſtatu Naturali, ſed tum ſolummodo, quando ſecure id fieri poſſit. *c.* 5. §. 2 *c.* 3. § 27.

18. Has eſſe leges naturales hominum, quatenus ſingulis hominibus officia ſua præſcribunt; naturales vero civitatum, quatenus totis civitatibus applicantur, eoque ſenſu *juris Gentium vulgo eſſe dicuntur*, ait.

19. Has leges Hobbeſianas, unâ & altera forte an exceptâ, eſſe verè naturales, ex immediato Rationis dictamine profectas, ex iis quæ duobus capitibus proximis, cum hiſce collectis, expoſuimus, nemini obſcurum eſſe poteſt.

20. Sunt & alii, quibus placet, nullum eſſe jus Gentium à naturali civilique diſtinctum; eo quod, *jus omne vim obligandi habere debeat à ſuperiore, per quem obligantur ſubjecti*; Talis autem ſuperior præter Deum & Rectores cujuſque civitatis, nullus eſt; *nec enim gentes diverſæ ſuperiorem inter ſe habent*, unde hæc obligatio deſcendere poſſit. *Ita fere Puffendorff. lib.* 2. *de jur. Nat. & Gent. C.* 3. §. 22.

21. Equidem non valde repugnem, quominus contentis nobis eſſe liceat diviſione juris in naturale atque civile, cum ne Juris conſulti quidem ab hac ſententia ſint alieni *in* §. 11. *Inſt. de Rer. diviſ. in l.* 1. *ff. de A. R. D.*

22. Nec tamen ſatis cauſæ arbitror eſſe, quamobrem à veteri doctrina ſit recedendum, in qua libenter acquieſcimus, ubi nulla ſe prodit evidens rerum novarum utilitas.

23. Quod ad vim obligandi attinet; ea ſatis valida eſſe poteſt è *conſenſu populorum rectè utentium analogiâ juris naturæ*, & executio ab eadem facultate puniendi proficiſcitur, quam in Jure Nat. indicavimus.

24. Qualitatem Superioris ad Juris conſtitutionem non requiri; ſufficere paritatem *inde à pr. cap.* 1. demonſtravimus.

25. Porro manifeſta res eſt, multa in rebus humanis inſtituta à pleriſque populis recepta vigere, quæ ſine actu voluntatis humanæ vim habere non potuerunt.

26. Quæ proinde *naturalia*, id eſt, nata cum hominibus, videri non poſſunt.

27. Cum autem nullius certi populi autoritate introducta vel excogitata ſint, clarum eſt neque *civilia* dici poſſe.

28. Unde tertium genus dari neceſſarium evadit, quod *jus Gentium* appellamus.

29. Talia ſunt jura Dominiorum, bellorum, legationum, ſervitutum, manumiſſionum, Teſtamentorem, emptionum venditionum, locationum conductionum, mutui, commodati, depoſiti, pignoris aliorumque fere contractuum; quos Juriſconſulti, quando accurate loquuntur, Juri Gentium ita adſcribunt, ut ab utroque tàm jure naturæ quam civili diſtinguant.

30. Nec poteſt negari, quin harum rerum longe alia ſit ratio, quam diſcretionis turpium ac honeſtorum, aliorumque diſcriminum, quæ mentibus hominum ab auctore Naturæ inſculpta ſunt, quæ *αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει, ut Apoſt.*

31. Eviden-

31. Evidentius idem patet in hiſce rebus. Ut res in una civitate judicatæ in aliis effectum habeant, utilitas promiſcua gentium fecit, ut ubique pro jure habeatur.

32. Ut contractus ſecundum loci conſuetudinem initus & celebratus, alibi, ubi ſic celebratus non valeret, pro juſto legitimoque habeatur, jus Gentium eſt, Utrumque tam à naturali ſimplicitate quam à jure civili remotum videtur.

33. Nam diviſis Imperiis populorum, Judicia & leges unius populi alterum non tenent, niſi ex conſenſu, qui hic eſt manifeſtus.

34. Adde, quod multa jure Gentium impune fiunt, quæ ſimplex Naturæ Jus puniri vellet, *ut ſtupra, incendia cædeſque* è ſola libidine ſine uſu belli. Quare ſi juris gentium, duntaxat *externi* ſint talia, quæ jure Naturæ nullo modo ſuſtineri poſſunt, has juris ſpecies oportet eſſe diſtinctas.

35. Præterea obſervandum, quanquam jus *Gentium rationi Naturali convenire debeat*, tamen juris Gentium in hypotheſi eſſe poſſe, quod repugnet rationi.

36. Idque ideo, quia jus univerſale propter varietatem circumſtantiarum mutari non poteſt; cum ob judicii de illis incertitudinem, tum, quia prætextu ſingularium, jus univerſum infringeretur.

37. Hinc jus domini in ſervos, patris in liberos, mariti in uxorem, magiſtratuum in cives durat, *ſub lege patiendi*, licet iniquè exerceatur.

38. Quemadmodum & in iis quæ ſunt juris civilis, haud rarò obtinet; ut in præſcriptionis longiſſimæ per malam fidem, exemplo perſpicuum eſt *apud Juris Conſultos.*

39. Unde haud inutilis diſtinctio, inter ea, quæ juſtitiæ intrinſecus & quæ extrinſecus ei tantum conveniunt, *ut jam dictum aliàs occurret.*

CAP.

CAP. V.

De jure Divino.

Jus Naturæ & Gentium omnemque rationis uſum ſubeſſe regimini juris Divini. Hoc duplex ſtatuitur, Moſaicum & Chriſtianum. Illud ad Hebræos ſolos, hoc ad omnes populos latum. Moſaicum rurſus duplex, cærimoniale aut morale. hoc aut neceſſaria aut probabili ratione niti: neceſſariâ, ut in pleriſque Decalogi: quo proinde omnes non modo vi tacitâ naturæ, ſed & expreſsâ præcepti, non tamen legiſlatoriâ, obligari. Probabiles rationes in præcepto de Sabbatho eſſe & in Politicis, eaſque aut ſolis Hebræis, aut æquè reliquis convenire; quæ prioris ſunt generis, eas cum Judaico populo ceſſare, non ita reliquas, ſed quatenus in iis honeſtas moralis, etſi non neceſſaria vertitur, ita hodièque eſſe obligatorias; mutabiles tamen, quatenus in iis aliquid cærimoniale aut Judaicum peculiare conſiſtit. Denique, non videri in N. T. ſeveriorem morum diſciplinam, ac in V. T. tradi.

Dictamina rationum, unde jus Naturæ & Gentium oriuntur, ſunt principia philoſophiæ, quibus, ſi ſola ſint, homines facile abutuntur κὴ μαμαιῦν), *in tranſverſum aguntur.*

2. Ita ut ſtudium ſapientiæ κενὴ fiat ἀπάτη, *inanis argutia*, & deflectens à τῆ γνωστῶ τῦ θεῦ notitia Dei naturali, totum evadat παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων, hominum traditio, ut Apoſtolus *ad Romanos I. & 2.* graviter docet.

3. Per ſe tamen illa minime improbanda eſſe, procul omni dubio eſt; *ſiquidem è ſculpturâ Numinis impreſſa cordibus originem habent.* Quæ, ut ante dictum, obſcurior facta primævo lapſu, non ſuffocata eſt.

4. Integer homo ſi maneret, fieri non poſſet, quin id quod clare & diſtincte perciperet, verum eſſe ſciret.

5. Nec quidem nunc id dictum minus eſt neceſſariæ veritatis: Sed opinio talis perceptionis fallit hodie prudentiſſimum quemque, *pro Junone nubem.*

6. Scimus, quid multi de viſione, de conſcientiâ certæ perceptionis & oraculo rationis æquè infallibilis, ac eſt Deus, argutentur, & tamen concentiones eorundem atque diſcrepantias, falſitatis & erroris indices, undique abunde videre non ceſſamus.

7. Quanquam autem jus divinæ poſitionis à naturali diſtinctum ſit, neque fundamenta utriuſque debeant confundi, tamen ut nunc ſe res habent, nihil cenſeo Chriſtianis, è præceptis naturalibus inculcandum, quod juri divino, cujus ratio ſit univerſalis, adverſetur.

8. De moralibus agendis loquimur. Nam credenda quæ ſunt, ad hanc artem non pertinent, ſed ad Theologiam, cujus tam naturalis quam revelatæ præcepta

cepta diverſæ ſunt inſtitutionis; etſi aliquando illis hæc Ars omnino carere nequeat.

9. Igitur in ordinem redigenda Ratio, quatenus fieri poteſt, ad præſcriptum divinæ voluntatis in literis *Dei expreſſæ*.

10. Jus divinum poſitivum habemus aut per *Moſen* veteresque prophetas populo Hebræo, aut per *Chriſtum* & Apoſtolos toti humano generi ſignificatum.

11. Jus quidem Hebræis datum eſt duplex, *Cærimoniale* ac *Morale*, ſicut in ſcholis loquimur, ita ut ſub morali *politicum*, quod utique moralis diſciplinæ pars eſt, complectamur.

12. Cærimoniæ poſt *Chriſtum*, quem adumbrabant, evanuerunt, affixæ omnes cruci ſalutiferæ. *ad Coloſ.* 2. *v.* 14.

13. Morale jus eſt, quod ad regimen morum ſpectat. Nititurque aut neceſſaria aut probabili ratione; Illa immutabilis, hæc mutabilis eſt.

14. Neceſſitas apparet in decem dictis Domini, *excepto quarto*. Probabilis ratio moralis eſt in Politicis Judæorum, nec non in præcepto de *Sabbatho*, cui & *rituale* quid acceſſit.

15. *Idem* diſcrimen in aliis Gentium legibus 'a' imadvertas; *Nam omnes populi, qui legibus & moribus reguntur, partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur*, ait Juſtinianus in §. 1. *Inſt. de Jur. Nat. Gent. & Civili.*

16 Sic quoque Deus populum Hebraicum partim communi jure, quod eſt in *decalogo*, ſi *quartum præceptum* excipias, partim jure proprio, quod & *politicum* dicitur, gubernari voluit.

17 Leges, quæ nituntur neceſſitate morali, omne genus hominum in perpetuum obligant.

18. Immo & leges, *quarum probabilis tantum eſt ratio honeſtatis*, ſimiliter omnes in perpetuum obligare videntur.)

19. Quatenus certum eſt, differentiam rerum hominumque ſubeſſe nullam.

20. Vis quidem *nomothetica* non potuit ad alios pertinere quam ad *Hebræos*, ſed revelata Dei voluntas in his quæ nobis æque conveniunt, nec ab animi noſtri dictatis ullo modo diſcrepant, hodieque neceſſariò nos tenet, *ut putem*.

21. Qua ratione quædam *conſtitutiones Moſaicæ* ad nos plane non pertinent, ut conſtitutiones *aſylorum*; Quædam ad nos adhucdum ſpectant, ſed cum aliquo diſcrimine, quantum diverſitas morum & inſtituta Reipubl. ferre queant, ut ſe res habet in fœnore.

22. Sic pœnas delictorum à Deo ſtatutas ſervare debemus, ut *eadem proportio* delictorum ad delicta, pœnarumque ad pœnas cuſtodiatur.

23. Sed modis generibuſque pœnarum ſine dubio non adſtringimur aliæ gentes.

24. Gradus etiam aliquantum variare licet, quatenus mores temporum & ingenia populorum pœnas remitti aut intendi requirunt, quâ de re διδασκαλικῶς agit Sandius noſter *in* 5 *deciſ. tit.* 4. *def.* 9.

25. Sed hoc ſemper eſt verum, Chriſtianis non minora pietatis caritatiſque officia incumbere, quam olim Judæis injuncta fuerint; *ſub eadem limitatione*, ſi per omnia ſit eadem temporum & Reipubl. ratio.

26. Porro, quicquid per Chriſtum ejuſque legatos præceptum eſt, id ſine dubio omnes indiſtincte ligat.

27. Nec tamen putandum, quod alii, & ipſe *Grotius* ſtatuunt, *ſeveriorem morum diſciplinam in novo fœdere, quam in antiquo fuerit*, eſſe introductam.

28. Sanctitas enim, quam Lex poſtulat, ejuſmodi eſſe debet, cui nihil deſit, & cui præmium vitæ æternæ convenire poſſet, qua major eſſe non poteſt. *Vid. Matth.* 22. v. 37. *& ſeqq.*

CAP. VI.

De Jure Civili, obiter, & de Juſtitiâ.

Ex triplici illo jure naſci omne jus civile. Romani juris notitiam ad hanc quoque artem eſſe perutilem. Juſtitia quid & quotuplex. Univerſalem vix aut parum à virtute in genere differre. Explicatur, quo pacto πλεονεξία cunctis virtutibus & juſtitiâ cohibeatur, hujuſque diviſio exponitur & cum veteri doctrinâ comparatur.

EX hoc triplici fonte juris *Naturalis*, *Gentium* & *Divini*, leges cujuſque populi tam privatæ quam publicæ ſunt derivandæ.

2. Demtis, additis, mutatis illis, quæ ſtatus civitatium, ingenia populorum, ratio temporum aliter atque aliter conſtitui volunt *l. 6. π. de Juſt. & jur.*

3. Quatenus, ſcilicet, Naturalia & divina recipere mutationem, *ex regulis ſuprà collocatis intelligi potuit.*

4. Sed pluribus de *jure civili* agere non eſt hujus inſtituti, quanquam notitia juris Romani in hac quoque univerſali diſciplinâ non quidem ad intellectum neceſſaria, ſed perquam utilis eſt ad illuſtrandum, & forte neceſſaria ad docendum.

5. Quia ſatis conſtat, nihil ſolidius & ſapientius ad interpretationem juris Naturæ & gentium, quam à Romanis prudentibus, extare relictum.

6. Etſi contemptum, ignorantiæ manifeſtus, *Romanæ prudentiæ* præ ſe ferat ille ſui ingenii *Hobbeſius.*

7. In quo parum abeſt, quin imitentur eum interpretes aliquot Grotiani, ejuſdem juris imperiti, & adfirmantes magis quam exemplo ſuo comprobantes, juris Romani notitiam non requiri ad hujus univerſi juris publici interpretationem.

8. Porrò, qui præcepta omnigeni juris vitæ ſuæ tenore ſervat, is juſtus, & hic à juſtitiâ dicitur.

9. Quæ nihil eſt aliud quam *habitus, per quem homines juſta volunt & agunt*, ut *Ariſtoteles* finivit. 5. *ad Nicom. cap.* 1.

10. Juſtitia, quæ omni juri cunctiſque virtutibus adæquata eſt, *Univerſalis* dicitur.

11. Neque aliud eſt, quam virtus in genere; tantum quod Juſtitia relationem ad alios uſumque in ſocietate civili continet. πλείας ἀρετῆς χρῆσιν, *uſum univerſæ virtutis* appellat Ariſtoteles *d. cap.* 1.

12. Unde liquet, eam non eſſe diſtinctam virtutis ſpeciem, ſed omnium complexionem, juxta veterem verſiculum Ariſtoteli laudatum, Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή 'στι, id eſt, *Juſtitia in ſeſe virtutes continet omnes.*

13. Proprie autem dicta Juſtitia eſt ea, quæ docet *plus ſuo non* capere aut cupere, cujus oppoſitum vitium illud frequens eſt, πλεονεξία, *cupiditas habendi plus ſuo.*

14. Quæ cum ab alia virtute non cöerceatur,

cetur, fieri nec poteſt, quin hæc ſit peculiaris & ab aliis diſcreta virtus.

15. *Suum*, cujus inordinata cupiditas per Juſtitiam coercetur, ſumitur vel pro iis quæ nos faciunt locupletiores & patrimonii pars ſunt, vel pro omni eo, quod plenè perfecteque ad nos pertinet.

16. Priore ſenſu Juſtitia tantum coërcet *τὴν ἀδικίαν ἀπὸ τοῦ κέρδους*, ut Ariſtoteles ait, *nimium pecuniæ ſtudium*; poſteriori. cohibere docet omnem malam cupiditatem, qua quis alium in qualibet re quovis modo lædit.

17. Senſu Ariſtotelico *Juſtitia particularis univerſali opponitur*; Alterâ ſignificatione, contentis eſſe licet nobis *uno genere Juſtitiæ*, quæ doceat, *neminem lædere in bonis, corpore, honore ſuo ſuorumque*. Placet hoc ſenſu accipere Juſtitiam.

18. Atque ita definitur à M. Tullio, *Virtus, quæ cuique jus ſuum & dignitatem tribuit*. 2. *de Invent.* & 3. *ad Her. à pr.*

19. Nec abludit definitio Juriſconſultorum; Conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi; cujus exegeſin vide, ſis, in *lection. noſtris ad tit ff. de Juſt. & jure. n.* 16.

20. Hoc ſenſu Juſtitia dividitur in *Commutativam & diſtributivam*, ut veteres termini habent, vel, ſi quis malit cum *Grotio*, *in Expletricem & Adtributricem*.

21. Commutativa ſive *expletrix* ſit, quæ docet cuique tribuere, quod *plenè perfectèque* ad aliquem pertinet, cujuſmodi res ſunt, quæ in dominio vel in credito habentur.

22. Diſtributiva, ſive *Adtributrix*, quæ docet æqualitatem ſervare in his quæ *probabiliter ad alium pertinent*, ut præmia, honores, officia gratitudinis, miſericordiæ & ſimilia, quemadmodum hæc res traditur à Grotio *lib.* 1. *de jur. bell. & pac. c.*1. §. 8.

23. Non eſt hæc nova plane doctrina; Quid enim aliud Cicero voluit, cum juſtitiam eſſe dixit, *quæ cuique jus ſuum & dignitatem tribuit? ut modo intelleximus.*

24. Per *jus* intelligit, quod plene atque perfectè ad nos pertinet; per *dignitatem*, quæ probabili ratione debentur, non tamen neceſſario, nec quæ exigi poſſunt, ut bene meritis præmia, egentibus ſubſidium; hæc etiam Ariſtoteles ad *ἀξίαν* ſive dignitatem refert *lib.* 5. *ad Nicom. c.* 1 & 2.

25. Qui hæc poſteriora tanquam perfectè ſibi debita petit & efflagitat, injuſtus eſt, ut Catilina *in epiſtol. ad* Qu. Catulum, ideo ſe bellum patriæ movere dicebat, *quod ſtatum dignitatis* in civitate *non obtinebat*, & *quod non dignos homines honore honeſtatos videbat.*

26. Hæc eadem creberrima ſeditionum inter plebem & optimates cauſa fuit olim, *quod hi ſe digniores regendâ Republ. putabant*; plebeji, honores omnibus *ex æquo* tribuendos eſſe, tanquam res patrimonii, contendebant.

27. Optimatium ſanior & utilior eſt ratio· Nam ex promiſcuo honorum uſu non poteſt non oriri *σύγχυσις τῆς πόλεως*, *confuſio Reipubl.* nec tamen ſi qui ex optimis prætereuntur, idcirco hi ſe lædi rectè contendunt, *ideo quia non regnant*, ut *Catilina* iniquiſſime colligebat.

28. Hæc de juſtitia pro ſcopo hujus inſtituti ſufficient, reliqua petas velim è lectionibus noſtris ad *tit. Inſt. & Pandect. de Juſtitia & Jure & Eunomiâ Romanâ. ad l.* 10. *d J. & J.* nec immorabimur amplius *Hobbeſio* refutando, qui juſtitiam nihil eſſe vult aliud, quam pactorum violationem. *tract. de cive cap.* 3. §. 6.

D 2 29. Pen-

29. Pendet enim hæc definitio ab illâ hypotheſi, *quod ante pactiones in ſtatu naturali omnibus omnia liceant*, nec injuria poſſit exiſtere; quâ ſententiâ ſuperius refutatâ, non eſt quod de hac Juſtitiæ definitione laboremus.

LIBRI II.

De Jure Civitatis.

SECTIO II.

De Imperio Civitatis.

CAP. I.

De Origine Civitatis ex conſenſu & vi.

Cauſam civitatis præter deſiderium ſocietatis odiumque confuſionis, fuiſſe malitiam hominum. Contra quam boni ſe tueri non poterant, niſi conjunctione multorum, & quidem tali, per quam omnium voluntas una fieret. Plures tamen populos vi armata in civitatem & ſub imperium, quà jure quà injuriâ, fuiſſe redactos. Facultatem, quâ potentior imbecilliorem cogit ad obſequium, impropriè dici Jus. Diviſio Imperiorum in voluntaria & involuntaria. Graſwinkelii & aliorum ſententia, Imperium à populo ne quidem per modum cauſæ ſecundæ derivari ſtatuentis, refellitur.

SAnctitatem illam juſtitiamque univerſam ſi homines integri perſtitiſſent, exacte implere potuiſſent. Sed ubi deſciverunt, ambitio, avaritia, libido invaſere.

2. Adhuc quidem leges naturæ, id eſt, dictamina rationis ſatis æquum ab iniquo ſeparabant; Ineratque animis cupiditas ſocietatis, judiciumque de rebus ad eam neceſſariis.

3. Sed quia ſine ordine certo non poterat confuſio evitari, Nec commoda univerſorum invicem communicari poterant.

4. Maxime, cum ob pravitatem feritatemque hominum, dictata rationis negligerentur, Tantumque omnes valere vellent, quantum viribus poſſent, Palam eſt, opus fuiſſe ad bella evitanda conjunctione multorum.

5. Nec tamen conſenſio in fœdus ſe invicem non lædendi, ad tollendam confuſionem ſufficiebat.

6. Neceſſaria fuit ejuſmodi ratio & modus, *per quem omnium voluntas una fieret.*

7. Neque

7. Neque enim aliter communium actionum exitus ad concordiam & communem ſalutem obtineri poterat.

8. Hæc eſt Unio illa, quam vocamus *Rempublicam.* Et multitudo hoc modo unita *Civitas* dicitur.

9. Voluntas autem una iſta nihil eſt aliud quam *Imperium* Civitatis.

10. Ergo voluntatis ſive conventionis illius *tres quaſi gradus* eſſe videntur. Primus, ne alii aliis noceant. II. Ut omnium Voluntas una fiat. III. Ut modus iſtius Unionis conſtituatur.

11. Primus gradus dat *pacem*, alter *Rempubl.* Tertius *formam* Reipubl.

12. Hobbeſium, qui unum modo pactum ſtatuit *Puffendorffius* refellit *lib. 7. de Jur. Nat. c.* 2. & judicium pendet ex his quæ nos *infra* collocabimus.

13. Conſenſu tali priſcos populos à diſſipatione generis humani, ſaltem aliquos, in unum coaluiſſe, dubium non eſt.

14. Complures tamen vi bellicâ ſub Imperium aliorum redactos *ſacræ literæ* & experientia rerum humanarum docent.

15. Et poterat hæc origo Civitatis, quanquam violenta, tamen eſſe non injuſta. Nam qui alios hac gratiâ invaſerant, ſi vincerentur, ſummo merito in ſervitutem agebantur.

16. Imò occidi poterant, ſi qui alios prius occidiſſent, aut morte quicquam dignum admiſiſſent.

17. Proinde & rebus ſuis omnique jure privari poterant; *Quia quos honeſtum eſt occidere, eos ſpoliare non poteſt eſſe inhoneſtum. Cic. lib.* 3. *off.*

18. Proinde, quantum vellet, tantum juris victori in eos exercere licebat.

19. Etſi plerumque fiat, ut ejuſmodi Imperia pactionibus deinceps alium modum accipiant, adeoque voluntaria vel ſaltem mixti generis evadant; quâ de re *inferius* agetur.

20. Sed ut potentior imbecilliores nulla aliâ causâ ad obſequium cogeret, id naturale facti, non juris habendum, ſecus ac *Hobbes voluit.*

21. Non eſt etiam Juris Naturæ, ut, qui ad uſum libertatis inepti ſunt, hi per vim ad ſerviendum adigantur; Si non alia ſit ratio, quam quod nati ad ſerviendum parere nolint, *πεφυκότες ἄρχεσθαι μὴ θέλωσι*, ut magnus vult philoſophus, *Ariſtot. lib. 1. polit. c.* 3 4. & *ult. Dix. lib.* 2. *digreſſ. c.* 2.

22. Neque enim ab *aptitudine* ad *Facultatem*, à ratione probabili ad jus perfectum licet argumentari. Non magis quam id quod ab alio occupatum eſt, illi eripere licet, eò quod nobis potius convenire videatur; quâ de re Cyrus puer à præceptore ſuo, male inſtituens, eruditur, *apud Xenoph. Cyrop. lib.* 1. *à pr.*

23. Cæterum, quo pacto Imperia vi injuſtâ fundata, fiant legitima, alio loco dicendum.

24. Summa igitur Imperiorum differentia eſt, quod *voluntaria* ſint, aut *involuntaria.*

25. Hæc autem invitis imponuntur bello, aut volentibus quidem, ſed neceſſitate aliquâ majore ſubactis, cujuſmodi actiones philoſophi mixtas appellant.

26. Sic olim Campani à Samnitibus ad extrema redacti, *ſe, urbem, agros, divina humanaque omnia in S. P. Q. R. ditionem tradiderunt. Liv. l.* 7. *c.* 33. Nec alia fuit Ægyptiorum causa tempore Joſephi.

27. Hæc igitur Imperia ex conſenſu multitudinis originem habuere. Naſci enim illa immediatè à Deo, ut in rebus humanis nihil ſit, *quod vel ſecundæ cauſæ ferre queat nomen*, quomodo poſt & ante alios *Graſwinkelius* operoſe diſputat, incondita ſententia eſt, *in tract. de jur. Maj. c.* 1 & 2. *nec non vernac. tract de ſummâ poteſt.* Ordd. Holl.

 28. Nam

28. Nam ratio nimis manifeſta in contrarium eſt, ut ex *ſuprà* dictis intelligi potuit. Etiam inde, ſi non quemque res ipſa convincit; quod populus, ſi velit, imperii facultatem ipſe retineat, nec in unum vel paucos conferre cogatur.

29. Quæ autem è ſacris literis ab illo proferuntur, ea vel allegorice detorta, vel à ſpeciali *Theocratia* populi Hebræi petita, vel nihil aliud quam ipſi Gentiles loquuntur, ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες. *Ab Jove ſunt Reges.* Pluribus illam ſententiam refellit Puffendorf. *l.* 7. *de jur. Nat. c.* 3. *n.* 7.

30. Prorſus enim nihil certius eſt, quam Imperium eſſe κτίσιν ἀνθρωπίνην, *ab hominibus inſtitutum*, ut Petrus Apoſtolus docet *in epiſt.* 1. *c.* 2. §. 13. cui minime contradicit Paulus ad Rom. XIII, Imperium civitatis à Deo eſſe docens.

31. Hoc etiam confirmat hiſtoria Saulis electi, apud Samuelem *lib.* 1. *cap.* 8.

32. Populus Hebræorum immediatè à Deo gubernatus erat ſub Judicibus, qui non à populo imperare jubebantur, ſed à Deo inſpirati mittebantur. Poſtea Regem petierunt, quod Deus ita interpretatus eſt, ut ſe *deſtitui*, ſuumque imperium, quod erat immediatum, reſpui; Populumque ſe regiminis ſtatuendi auctorem ferre declararet *d. l.* 1. *c.* 8.

33. Sed omitti non debet hæc obſervatio; non ſemper expreſſam populi voluntatem in ſtabilienda poteſtate Reipubl. intervenire; *ſæpe tacitam lapſu temporis introduci*, ut in pleriſque *Ariſtocratiis*, nominatim iis quæ ſunt in *Belgicis nationibus*, uſu veniſſe manifeſtum eſt.

34. Talem poteſtatis originem non minus eſſe voluntariam, quam quæ fit uno actu, *in capite de præſcriptione jurium S. P.* videbimus. Etſi *Graſwinkelius* inde ſuum jus immediate divinum in *Ordines Hollandiæ* derivet.

35. Sed verum eſt, illam è tacito conſenſu Imperii acquiſitionem, plerumque *ſimpliciter* eſſe *conſtitutam*, ac ita planè integrèque ſupremam; quia leges & exceptiones ſpeciali voluntate ſanciuntur, ut latius alibi videbimus.

36. Poſtremo loco non poſſum heic omittere verba Hermogeniani in *l.* 5. *π. de Juſt. & jur.* quando ſic ait; *Ex jure* Gentium *introducta ſunt bella, diſcretæ gentes, regna condita, dominia diſtincta, agris termini poſiti, ædificia collocata, commercium, emptiones &c. obligationes inſtitutæ.*

37. Videtur his verbis ortus civitatum hiſtoricè & philoſophicè eleganter demonſtratus: Hoc enim vult Hermogenianus; *Primum in orbe rerum humanarum fuiſſe, ſtatum belli, quo gentes nullo imperio coërcitæ neceſſario confliguntur.* Cujus evitandæ cauſâ qui ab eodem ultimo progenitore nati erant, aut aliter conſenſerant in gentes nationeſque ſemet ipſos ſecreverunt.

38. Cum autem ita nondum pares eſſent confuſioni vitandæ, vel malis hominibus profligandis, Imperia ſtabiliverunt, & regna quidem omnium primo. Exinde dominiorum diſtinctionem paci conſervandæ neceſſariam & jam inchoatam perfecerunt atque ſtabiliverunt, maxime in rebus mobilibus.

39. Serius agros terminis fixis partiti ſunt, cum diu more Nomadum, ut Patriarcharum tempore, vixiſſent. Neque prius ædificia collocare neceſſe fuit: atque tum demum commercia certa ratione commodo ſuo exercere potuerunt. Ita ſe plane res habuerunt.

CAP.

CAP. II.

Quid ſit Civitas, Quid Reſpubl.

Definitio civitatis ejuſque exegeſis. Etiam in Deſpoticis imperiis recte ſtatui civitatem. Juris quoque & Imperii mentionem recte in finiendâ civitate fieri. Definitio Reipubl. Ex quâ judicandum, ſitne una civitas aut Reſpubl. vel plures, quod exemplis illuſtratur.

CIvitas, de cujus jure quærimus, definiatur; *Cœtus perfectus familiarum juris fruendi vitæque ſibi ſufficientis gratiâ, ſub eodem ſummo imperio, ſociatus. Dix. l.* 1. *Digreſſ. cap.* 13.

2. *Cœtum* dicimus *perfectum*, non cui nihil deſit, ſed qui numero & facultatibus ſatis ſit validus, ad defenſionem communemque utilitatem.

3. Qui fines obtineri non poſſunt à numero *quindecim* hominum, quos Apulejus & veteres quidam etiam Bodinus ad civitatem conſtituendam requirunt; quaſi Civitas conſtare poſſit tribus familiis, quarum ſingulæ quatuor hominibus contineri queant, ut Bodinus *lib.* 1. *de Republ. cap.* 2.

4. *Familiarum*, quoniam ex his proximè componitur Civitas, ita ſicut Ariſtoteles Civitatem vocat, κοινωνίαν τῆς οἰκίαις καὶ τοῖς γένεσι. *communitatem domuum & familiarum*, 3. *polit. c.* 6.

5. An autem ſine familiis non poteſt eſſe civitas? Negat Bodinus *d. cap.* 2. Difficulter ſane poſſet: nullo tamen poſſe modo non dixerim; Videtur enim & Roma civitas fuiſſe priuſquam matrimonia, ſine quibus non eſt familia, potiretur, & ſunt coloniæ, in quibus generatio advenarum non habet ſucceſſum vitalem, quæ ſi viris ſubmiſſis perpetuentur, civitates eſſe poterunt. Nec mihi abſurdum videtur, clerum Romanenſem, qui non habet familias, pro civitate habere; quia ſane eſt Reſpublica & multitudo, licet abſque territorio, quæ habet ordinem parendi & imperandi, ſub unâ Summâ poteſtate mediisque magiſtratibus, quemadmodum *in loco* videbimus.

6. Habetur in definitione *Juris fruendi*; hic enim finis præcipuus eſt eorum, qui civitatem conſtituunt, ut bonis vitâque ſua beneficio tutelâque Juris, *quod alioqui bellis injuriiſque turbatur*, frui poſſint.

7. *Vitæque ſibi ſufficientis gratiâ.* Id rurſus ex Ariſtotele *d. loc.* ζωῆς τελείας χάριν καὶ αὐτάρκους, qualis extra civitatem in ſolitudine, ſi bella maxime abeſſent, haberi nequit.

8. Beatitudo illa civilis eſt duplex; quam utramque Cicero deſcribit, ut *civitas opibus firma, copiis locuples, gloria ampla*, denique *virtute honeſta ſit. l.* 8. *ad Att. epiſt.* 11.

9. Ex eadem αὐταρκείᾳ colligit Ariſtoteles, ſervos ad communionem civitatis non pertinere, quia τὸ δοῦλον οὐκ αὐτάρκες, *ſervilis conditio minime beata*, ſed omnino pœnitendæ conditionis eſt.

10. Quod tamen non impedit, quominus *deſpotica imperia*, in quibus herili poteſtati homines ſubjiciuntur, rectè *Civitates* dicantur, ut diſputavimus contra Grotium *lib.* 1. *Digreſſ. cap.* 15.

11. Separanda enim illa ſervitus publica videtur à privata, quæ ſingulos homines

nes actionesque ſingulares conſtringit.

12. Publica & univerſalis illa tam graviter ſingulis non incumbit, ut *αὐτάρκειαν* penitus excludat, civiliterque *miſeros* faciat.

13. Potius, ubicumque multitudo eſt, *juris fruendi causâ ſub eodem imperio ſociata*, ibi civitas omnino ſtatuenda eſt.

14. Sunt qui juris & imperii mentionem in *Civitate* finiendâ fieri nolunt, quoniam illis verbis reſpectus ad Rempubl. contineatur, à qua *Civitas* abſtrahenda ſit. *Arniſæ lib.* 1. *polit. cap.* 6.

15. Differre equidem à *Civitate Rempubl.* ut animam à corpore fatemur. *Seneca* 1. *de clem.* 4. *Iſocr. in panathen.* Sed in corpore vivi hominis deſcribendo, quid vetat dici, animatum id eſſe? Tantundem eſt dictu, civitatem ſub certo imperio agere, ſine quo civitas nulla eſſe poteſt. *plur. vid. ind. lib.* 1. *Digreſſ. c.* 15.

16. Denique, eſt in definitione, *ſummo imperio.* Quale ſi non ſit, nec civitas per ſe, ſed alterius civitatis pars conſtituitur, etſi forte conformationem diſtinctam habere videatur.

17. Porro Reſpublica definitur *τάξις πόλεως ordo civitatis*, conſiſtens *in regimine ſummæ poteſtatis & ſubjectione reliquorum, per medios Magiſtratus. Ariſtot.* 3. *polit. cap.* 6.

18. Unde liquet, Rempubl. differre à Civitate, vel ut concentum à chordis, vel ut animam à corpore. *Plutarch. de trib. form. Reip. Seneca. & Iſocr. d. loc.* ubi *ὥσπερ ἐν σώματι φρόνησις, ut in corpore prudentia.*

19. Ubicunque igitur talis ordo, ibi civitas exiſtit; æque ac corpus, ubicunque anima eſt. Ubi plures ejuſmodi ordines, ibi & plures civitates ac Reſpublicæ intelliguntur.

20. Proinde *Helvetiorum* atque *Belgarum*, per me licet addas, *Germanorum*, Imperia, non ſingulas ſed plures conſtituunt civitates.

21. Cujuſmodi fœderati, ſi quod habeant commune legatorum concilium, ut ſunt apud Belgas *Ordines dicti Generales*, id non eſt unum omnium caput, *ſed plura capita repræſentat*; Nec verè cunctis civitatibus imperat, ſed imperata ſingularum communiter exequitur.

22. Unde tamen argui non poteſt, *generales ejuſmodi conſeſſus* dignitatis æſtimatione ſingulis civitatibus non præferri, ut præcipua Belgicarum nationum contendit.

23. Nam quia Legati ſuas quique civitates repræſentant, omniumque repræſentatio præ ſingulis excellit, *omnium* Conſeſſus dignitate ſingulis præferendus videtur; dignitas, inquam, poteſtate ſalvâ & excepta.

24. Porro neque una eſt *Civitas*, ubi unum quidem caput, ſed non unum corpus; penes unum quidem eſt *ſumma poteſtas*, ſed non eadem ſubordinatio poteſtatum inferiorum.

25. Hinc *Hiſpaniarum* & Magnæ *Britanniæ* Imperia non una ſed multiplicia habenda ſunt.

26. Quare ejuſmodi Reges & Tyranni & ſimul Principes juſti eſſe queunt, quod Belgæ *Philippo II.* accidiſſe interpretantur.

27. Poteſt idem quoque Princeps liber ac ſummus, alioque reſpectu alteri eſſe ſubjectus, *ut crebro accidit.*

28. At diviſio unius corporis in *diverſa membra*, *ſeu* cœtus diverſos, non facit civitates, ſed juriſdictiones diverſas, ut pleraque regna in provincias; ſive ſingulæ ordines populi & inſtituta juris habeant diſtincta, ut in *Galliâ*, ſive ſecus, ut in *Angliâ*; diſtribuuntur.

CAP.

CAP. III.

De fundamento & efficaciâ Imperii, quæ primum è Naturâ ſtatus Democratici indagatur.

Diverſæ hypotheſes. Summa diſtinctio Imperii repetita. de Obligatione Imperii violenti. Tranſitus ad voluntarium. Difficultas quæſtionis de jure ſummi Imperii. Pro fundamento poſitum, in Imperiis voluntariis Imperantes habere tantum juris, quantum cives in eos transferre voluerunt. Huic contrariam eſſe Hobbeſii ὑπόθεσιν, tantum habere juris Imperantes, quantum cives in eos transferre potuerunt, nihilque ab iis poſſe reſervari, quia poſt unionem voluntatis omnium, ſubjecti non ſint unum quid neque perſonæ inſtar. Judicium hujus rei indagatur è Natura ſtatus Democratici, ut qui proxime ad ſtatum naturalem accedat. Formam ejus eſſe, fœdus, in hoc, ut majoris partis voluntas ſit omnium voluntas, quod locum habere in omnibus rebus: Etiam quæ adverſus ſingulos duræ vel iniquæ ſint. Proponuntur exceptiones quædam.

EX definitione *Reipublicæ* liquet, *ordinem Civitatis*, adeoque totam *Juris Publici diſciplinam conſiſtere in jure imperantium atque eorum qui ſubjecti ſunt.*

2. Quæ cujuſmodi ſint & quomodo pariter conſiſtere debeant, plena ſemper difficultatis viſa fuit & eſt diſquiſitio.

3. *Dum alii* poteſtatem imperantium in infinitum extendentes, genus humanum libidini paucorum, ut mancipia, imò ut bruta animalia, tanquam jure, ſubjiciunt.

4. Nec enim aliter *Hobbes* populos erga Rectores ſuos, vult eſſe animatos, quam greges & armenta ſunt erga ſuos duces, *de cive c. 12. in pr. & paſſim.*

5. Placet hanc comparationem illuſtrare verbis Xenophontis in *pr. Cyropæd.*

6 Πορεύονται γὰρ αἱ ἀγέλαι, inquit, ᾗ ἂν αὐτὰς εὐθύνωσιν οἱ νομεῖς. ἀπέχονται τε ὧν ἂν αὐτὰς ἀπείργωσι, καὶ τοῖς καρποῖς τοίνυν τοῖς γιγνομένοις ἐξ αὐτῶν ἐῶσι τοὺς νομέας χρῆσθαι, οὕτως, ὅπως ἂν αὐτοὶ βούλωνται. *Vadunt greges, quò illos ducunt Paſtores; abſtinent iis, à quibus hi ipſos arcent, fructibus interim, qui ex ipſis proveniunt, patiuntur ita frui Paſtores, ſicut ipſi voluerint.*

7. Pergit; Ἔτι οὐδεμίαν πώποτε ἀγέλην ᾐσθόμεθα συστᾶσαν ἐπὶ τὸν νομέα, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτεροί εἰσι πᾶσιν ἄλλοις ἢ τοῖς ἄρχουσί τε αὐτῶν καὶ ὠφελουμένοις ἀπ᾽ αὐτῶν. Ἄνθρωποι δὲ ἐπ᾽ οὐδένας μᾶλλον συνίστανται τούτοις ὡς ἂν αἴσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας. Id eſt; *Neque tamen ullum gregem unquam vidimus in paſtorem ſuum inſurgentem, ſed difficiliores ſunt omnibus aliis quam Imperantibus ſuis, à quibus & reguntur & quibus fructum præbent. Homines vero in neminem magis inſurgunt, quam in eos qui Imperium in* ipſos ſuſcipiunt.

8. Atqui homines ſi deponerent notitiam boni & mali, æque manſueti forent ac oves & boves; ad quem modum *Hobbes* eos formare laborat.

9. Alii, Imperantes nihil aliud quam *miniſtros populorum*, ſic etiam loquuntur,

tur, reputantes, in hoc ſunt, ut leviſſimo momento ſtatus civitatum ordineſque inter ſe periculoſe committant. *Jun. Brut. D. Althuſ. & alii.*

10. Paucis curæ fuit ita rationes inire, ut inter abruptam civium contumaciam & effrenem dominandi licentiam, *medium iter periculis utrinque vacuum, aut minus infeſtum* reperiatur.

11. Summam Imperii differentiam eſſe in violentum & voluntarium, antea diximus. Illud etiam; jure Gentiũ, quò victus in victoris poteſtatem quoad ſe bonaque ſua redigitur; imo & jure naturæ, ſi victus cauſam bello præbuerit, eſſe juſtum, jam diximus & amplius in loco de belli jure videbimus & ſatis conſtat.

12. Quamdiu victor ſolâ vi & terrore victos continet, ambo in ſtatu belli manent & omnia invicem licent. ubi verò, ut plerumque fit, in fidem recepti ſunt & victi imperium victoris agnoverunt, ſiquidem pactiones quædam ſpeciales initæ ſint, has eſſe ſervandas, non dubitatur.

13. Si non ſerventur, quid juris? An, ut hi quibus fides non ſervatur, in priorem ſtatum, qui fuit belli, revertantur & reſiſtendi facultas detur; an, ut accipienda ſit obligatio, ſicut inter dominum & ſervum, ut ille quidem fiat perfidus, ſed hic tamen ejus dominio non ſubducatur? Hujus rei deciſio pertinet ad locum de Tyrannide inferiorem.

14. Si tamen vel in deditione, vel poſtea nullæ conditiones initæ fuerint, manet jus victoriæ & ſubjectio illorum qui fidem dederunt, ejuſdem latitudinis & tenoris, idque non modo ſi expreſſe ad obedientiam ſe obligaverint; ſed etiam tacite paſſi in ordinem Reipubl. ſe redigi; ſicut etiam in voluntariis Imperiis pleraſque ſubjectiones è tacitâ obligatione naſci, jam dictum & amplius dicetur.

15. Quemadmodum & victor æquè tacite ad hæc ſe obligare videtur, ne hoſtiliter agat cum victis, aut ſi hoc modo cum iis agendum putet, intelligat, illis quoque reditum ad ſtatum belli eſſe datum, nec minus perfidiæ adverſus ſubjectos, reum ſe conſtituit.

16. Major aliquanto in voluntariis Imperiis eſt difficultas, cujus ſane propoſiti, diverſiſſimis hominum ſententiis, arduum & anceps eſſe judicium, poſt multam ac attentam meditationem lectionemque eorum, quæ ab aliis hac de re copioſiſſimè ſcripta ſunt, etiamnum fateor, nec aliud quam indagandi partes habeo polliceri.

17. Diximus antea, Civitatis conſtitutionem nihil aliud eſſe, quam *receſſum à ſtatu Naturali.* Neque aliam ejus cauſam eſſe, *poſt Deum*, quam voluntatem ſingulorum omniumque *conventionem*, quod utcunque multi hodie ſecus trahant, pro *certiſſimo* habendum, jamque demonſtratum & inferius patebit.

18. Unde liquere videtur, *in cujuſque populi poteſtate fuiſſe* (loquimur, ſi hoc opus eſt repeti, de imperiis non violentis) *modum ſtatuere*, *quatenus* à Naturalibus recedere vellent.

19. Tantumque juris in Imperantes fuiſſe tranſlatum, *quantum populus in eos transferre voluit.*

20. Quem alii nunquam alienare jus ſuum, ſed exercitium duntaxat in Rectores ſuos, ſingulos aut plures transferre docent.

21. At *Hobbes* ex eodem principio colligit, cives, qui imperium ſimpliciter tranſtulerunt tantum juris in Imperantes tranſtuliſſe, *quantum potuerunt*, ut nihil exemerint. *cap.* 6. §. 13.

22. Nec quidem potuerint eximere; Eò quod per unionem imperii omnium voluntas una ſit facta, in quâ nulla queat eſſe colliſio vel diſcrepantia voluntatis.

23. Et quia populus, imperio ad unum hominem vel concilium delato, *deſiit eſſe unum quid*, deſiit eſſe corpus, nec perſonam amplius repræſentat, ſed nihil quam ſinguli, & diſſoluta eſt multitudo. Unde nec ullum jus, *quod eſt qualitas perſonæ competens*, populo poſt imperium tranſlatum tribui poſſit. *d. cap. 6. pr. & in not.*

24. Huic è diametro ſunt oppoſiti, quibus ita viſum eſt, *jura majeſtatis adeo univerſæ conſociationi eſſe propria, ut etiamſi illa ſe his velit abdicare, eaque in alium transferre & alienare, nequaquam tamen id poſſit, non magis quam vitam ſuam, qua quis fruitur, alii communicare poteſt*, ut loquitur D. Althuſius *Præfat. polit. & cap. 9. cap. 18. c. 19. c. 24. c. 38.*

25. Nos, ut fundamentum naturamque hujus rei clarè detegamus, primo ſtatum Imperii, *qui minime à Naturali recedat*, conſiderabimus, qui eſt *Democraticus*, in quo jus imperandi penes populum eſt univerſum.

26. Quem naturalem dicimus maximè, non quod ante monarchiam ab hominibus è ſtatu naturæ digreſſis fundatus fuerit, *quod Hiſtorici negant:* Sed quia minus in eo quam in cæteris, homines à libertate & æqualitate Naturali recedunt.

27. Forma ejus eſt, fœdus omnium cum omnibus, cujus ſumma in hoc conſiſtit, *ut quæ conſenſu majoris partis ſtatuuntur, ea cunctos obligent.* Idque *in perpetuum*, quia norunt, quo tempore ab imperio communi receſſerint, neminem ſalutis ſuæ fore certum, omniaque peſſum itura; quod eos minime velle manifeſtum eſt.

28. Plurium ſuffragiorum prærogativa ideo neceſſaria eſt, quod alioqui publicis conſiliis exitus nullus dari poſſet. Scilicet ita, *ut quod plures voluerint, hoc omnes & ſinguli velle cenſeantur*; neque minus idipſum totius populi voluntas eſt.

29. Exemplo ſit Romana vetus Reſpubl. ejuſque comitia centuriata. Populus ſuffragia per centurias ferebat; erant autem centuriæ *centum nonaginta* duæ, vel ſexta claſſe, quæ non habebat centurias, annumeratâ, *nonaginta tres.* Ex his, quando *nonaginta octo* centuriæ, quæ primam claſſem efficiebant, conſenſerant, reliquæ non rogabantur.

30 Quî poterant clarius indicare, *majoris partis ſcitum eſſe totius populi voluntatem*, quam, ne expectando quidem, ut minor pars ſuam animi ſententiam declararet? *Dionyſ. Halicarn. lib. 7. à princ.*

31. In ejuſmodi conſenſionem populi libertatem cuſtodire volentes facile deſcendunt, *ſiquidem omnium in fœdere democratico conditio, ſpes & ratio par eſt*; Nec quiſquam magis ſe ſuperatum iri, quâ alios ſuperaturum præſumere poteſt.

32. Neque dubium, quin fœderati, ſuum illum conſenſum de omnibus rebus, quæ ad ſalutem utilitatemque communem ullo modo pertinent, intellectum velint. *Etiamſi contingat, ut ſaluti commodiſque paucorum aliquid adverſetur;* Salva enim res communis eſſe non poſſet, *ſi ratio ejus non vinceret utilitatem privatam.*

33. Adeò, *ut ne vitæ quidem rebuſque ſingulorum propriis, boni communis causâ, parci velle videantur.* In hoc enim pulcherrima generis humani conſenſio relucet; ut tanto quiſque melior civis reputetur, quanto libentius vitam opeſque pro patria ſuâ exponit. *vid. Grot. lib. 1. cap. 4. n. 7.*

34. Proinde tali caſu eveniente, tum ei, in quem ſors incumbit, non fit injuria, quod abſque ſuo merito patiatur malum; *in hoc enim cum aliis conſenſit.* Proinde nec reſiſtere illi, populo per plura conſentienti licebit.

35. Nec quicquam refert, quod ad vim obligandi attineat, *utrum rectius, an pejus major pars ſentiat*; alioqui lis ſuper hoc judicio rem identidem ad primam reduceret confuſionem, quam ut omnium malorum maximum cives ſuper omnia vitare voluerunt.

36. Nec quidem aliud dicendum, *etſi malitia in parte majori adverſus aliquos appareret*, quod in popularibus Imperiis ſæpius uſu venit: Nam, ſi antequam id alicui contingeret, rogarentur, an tali caſu cuiquam eveniente, vellent Imperium commune ſolvi, *non cunctarentur patientiam præferre* & inculcare, cum vix unquam alioqui turbandæ ſocietatis cauſa deeſſe poſſet.

37. Proinde, quod *in theſi* quiſque cenſuit eſſe faciendum, id *in hypotheſi* nemo improbare poteſt, eaque ratione *petaliſmi* & *oſtraciſmi* veterum Rerumpublicarum, quæ fuerunt Exilia *Status*, ut ſic loquar, defenduntur.

38 Idem eſt fundamentum regulæ, quod res judicata pro veritate habeatur, & quod Magiſtratus etiam cum iniquè decernunt, jus dicunt; eò quod omnes & ſinguli cives ad hoc ſe obligaverint, ut ſententiis ſive æquis ſive iniquis, à quibus provocatio non daretur, parerent, cum alioqui nullus finis litium eſſet: Idem eſt in omnibus regnantium imperiis. *l. jus.* 11. *π de Juſt. & J.*

39. Verum enimvero non eſt hæc obligatio ſuprà omnem exceptionem. Quid enim, ſi *coitione factâ, pars major id ageret palam*, *ut reliquos non modo* ſuperarent ſemper (quod in rebus mediis ferendum) ſed etiam *vita boniſque pro lubitu exuerent*, dicendum videretur, pauciores pluribus reſiſtere poſſe.

40. Neque enim conſenſerunt, in id, quod civitate conſtitutâ, unice evitare voluerunt, & quod ſcopum ſocietatis in perpetuum everteret.

41. Is autem non fuit alius, quàm ut quiſque ſub præſidio publico vita boniſque ſecurè frueretur, neque plus ex eo jure delibaretur, quàm ratio ſocietatis, ſine qua ſinguli ſubſiſtere nequeunt, identidem poſtularet.

42. Imò forte an nec ſinguli plane, *ſi qui ad mortem manifeſtâ injuriâ, per vim, ſine ordine ſuffragiorum & judicii* vocarentur, vi primæ conſenſionis ad ferendum tenerentur.

43. Enimvero ingentis boni communis cauſa, *poſſe extendi obligationem expreſſam uſque ad mortis patientiam*, ut eſt lex de ſtatione non deſerendâ, ratio juris idonea, quæ prohibeat, nulla profertur.

44. Sed cum à morte homines efficaciſſime abhorreant, non poteſt dici, quod primi conditores civitatis, commune fœdus, quo pars minor populi tenetur eo quod plures volunt, ad mortem ſine ulla cauſa & ordine judicii ferendam, durare voluerint, qua de re *vid. Grot. d. lib* 1. *C.* 4. *n.* 7.

45. Enimvero, ut detrimentum bonis alicujus illatum cauſam fœderis rumpendi ac ad promiſcuum redeundi bellum præbeat, id auctores Reipubl. nullo modo voluiſſe manifeſtum eſt.

46. Concludimus igitur, in *Democratia*, ſive populari Imperio ſingulos teneri ad ferendas totius populi injurias, quâ de re vide *ſect.* 8. *c.* 4. *hujus libri.* exceptis illis caſibus, qui commemorati ſunt.

47. Tu dices, idque memini eſſe objectum; *pars minor poteſt ſemper contendere, aliquem ex illis caſibus exceptis eſſe commiſſum, eoque prætextu vis illius fœderis ſemper enervari poterit.*

48. Reſpondeo; *Vana in omnes opiniones verſari poſſunt*, ut Livius. Nos id agimus, ut ſano judicio termini ſtatuantur, non ut detorſiones malignæ exclu-

excludantur, quod nulla ratio præſtare poteſt.

49. Exceptiones autem iſtæ duæ pertinent ad res & actiones externas, quæ ſolæ ad Legem pertinent: Nam Legiſlator, ut Cicero dixit, res non animadvertit, *niſi quatenus eas manu tenere poteſt.*

50. Proinde ſententias animorum ad Imperium civitatis & majoris partis conſenſum non pertinere manifeſtum eſt.

51. Multo minus ea, quæ Deus ſpecialiter præcepit, ſive digito ſuo inſculpta cordibus, ſive in literis ſacris expreſſa fuerint, de quibus etiam *alibi* dicendum.

52. Concedendum etiam, ſine dubio, quod civibus, ſocietatis præſentis pœnitentibus, inde ſubducere ſeſe & in alias terras conferre liceat, quâ de re *inferius* agetur.

53. Poſtremò ſciendum, hactenus à nobis de fœdere civitatis ſimpliciter contracto agi. Nam ſi conditiones adjectæ fuerint ſpeciales, his omnino ſtandum, ut *inferius* demonſtrabitur.

CAP. IV.

Dari fœdus inter Imperantes & ſubjectos, rurſus ex naturâ ſtatus Democratici, contra Hobbeſium demonſtratur.

Quæritur, an Imperantes injuriam perfidiamque adverſus ſubjectos committere poſſint. Hobbes negat; hac ratione, quod nulla fœderis obligatione teneantur, eò, quod civitas pactione ſingulorum cum ſingulis, non cum majori parte vel cum Imperantibus conſtet. Quod refellitur inductione fœderis, quo Democratia conſtituitur, in quâ ſe omnes & ſinguli obligant, in eum maxime caſum, quo ipſi in majori parte adeoque inter imperantes ſint futuri, idque pluribus firmatur, & concluditur, eſſe in Democratiâ duplici reſpectu, obligationem; Inter ſingulos cives uno, alteroque inter eos, qui in majori parte ſunt, cum inferioribus. Majorem tamen partem nullâ re obligari, quam eo quod tacitè ſit exceptum, *de quo cap. præced.* & quod expreſſe in ſtipulationem ſit deductum.

PLane ex illis ſequitur; Civitatem, id eſt, majorem populi partem, adverſus ſingulos fieri poſſe ream injuriæ. Primo ratione naturali; Quod is qui ſine cauſâ aliquem opprimit & ſpoliat, rem facit dictamini rectæ rationis contrariam: Quod dictamen cum jus ſit & homines obliget, ut antea demonſtratum eſt, non poteſt quod contra illud inſtituitur, non eſſe *injuria.*

2. Nec tantum injuriæ, ſed etiam perfidiæ ream major pars adverſus minorem ſe conſtituere poteſt.

3. Quod enim mentem fidemque pacti egreditur, non poteſt non *perfidia* vocari; Reſpublica autem per conventionem de vitâ boniſque omnium defendendis conſtituitur, quæ conventio tam violari quam ſervari poteſt.

4. Idque bifariam, primo *conſcientiâ*

tenus; Quatenus qui maligne conſulunt, pacti fidē non ſervant; quod in omnibus injuſte factis aliquomodo verum eſt.

5. Rurſus cum effectu *nullitatis*, ſi terminos poteſtatis ab aliis acceptæ egrediantur, quod de caſibus modo exceptis intelligendum. Nec enim quicquid perperam conſulitur, ipſo jure nullum eſſe multis rebus exploratum eſt.

6. *Hobbes* dicit; non eſſe pactum inter pauciores & plures, quatenus hi corpus conſtituunt, *Sed inter ſingulos cum ſingulis*. Ideoque plures, cum ſinguli non ſint, ſed jus omnium prærogativâ ſuffragiorum nacti, haudquaquam ex pacto teneri. *Hobbes cap.* 5. §. 7. *& cap.* 7. §. 7. *&* §. 12.

7. Imò non poſſe voluntati ſingulorum quicquam tribui, poſt fœdus de ſervando plurium placito, ita fere demonſtrat.

8. Fœdus democraticum hujuſmodi eſt; Singuli cives, alter ab altero tacitè ſtipulantur hoc modo; *Quod pars major populi ſtatuet, ei tu pariturum eſſe te ſpondes? Spondeo; Et tu viciſſim? ſpondet ſimiliter*; ſic totus populus conjungitur, ejuſque tempore conjunctionis, adhuc nulla pars major exiſtit. *d. cap.* 7. *n.* 7.

9. Quod igitur placita plurium tenent, ejus rei quiſque pro ſe auctor eſt; Inde quicquid plures ſtatuunt, hoc ipſe quilibet ſtatuere intelligitur; proinde, ſi quid durius ſit decretum, ſibi quiſque id imputet, tam contra ſe quam adverſus alios; ſane pactum, *inquam*, quod pars major, quæ non fuit tempore pacti, nullum inivit, id nec violari ab illa poſſe concludit.

10. Ad hæc, noſtra ſic eſt ratio; Pactum illud ſingulorum cum ſingulis, iniri hac mente, ut in defenſionem communem, quam ſibi propoſitam habent paciſcentes, valeat; *id quod nemo negat*. Quæ conditio non minus quam pactum ipſum à ſingulis ſervari debet; Quatenus *publicæ utilitatis, quæ ſæpe contra ſingulos eſt*, ratio permittit.

11. Non eſt dubium autem, quin omnes in reciprocâ ſtipulatione ac ſponſione, eum in primis caſum ſpectaverint, quo ferè unice obligationis uſus erat futurus, nempe, *quo ad ſuffragia de rebus communibus multitudo vocaretur*.

12. Dum itur ad ſuffragia, nemo in ſuperiore numero eſt, qui non ex pacto reliquis ſingulis teneatur, et quidem in eum maxime eventum, *ſi ex plurium numero ipſum eſſe contingat*.

13. Ubi nemo obligationis eſt expers, ibi univerſos obligari oportet; vinculum enim perſonale fidei, quo omnes obſtricti ſunt, *prætextu univerſitatis*, eludi nulla juris ratio permittit.

14. Præterea non eſt dubium, quin, cum populus de ſalute communi ageret, ſinguli ſe ſingulis obligaverint, *ut quantum in quoque eſſet, bono communi operam darent*.

15. Cujus pacti cum expers nemo fuerit, neceſſum eſt, univerſos illo quoque teneri, adeoque & hos *qui numero in ſuffragiis identidem ſunt ſuperiores*.

16. Tu dices; Ergo qui ſunt in parte majore, tenentur cæteris perfidiæ, *quoties perverſe conſulunt*, & ſic majoris partis conſenſio perfidiæ prætextu ſemper eludetur. Sed tenendum heic, quod eſt in Arte Juris notiſſimum; Eſſe jus quoddam externum, quod obligat ad patientiam, etſi cum ejus qui ſuperior eſt in obligatione, malitiâ ſit conjunctum, quale jus habet Pater in liberos, magiſtratus in cives; quale etiam ex prævio conſenſu, in *hoc fœdere* demonſtravimus *cap. præc. n.* 34. *& ſeq.*

17. Committitur igitur perfidia bifariam. I. Quoties pars major in alios malignè conſulit injuriis tralatitiis; at hæc

perfidia

perfidia non habet effectum rumpendi fœderis, ut *anteà dictum*, ſed obligat ad patientiam. II. Quando malitia in exceptis caſibus *ſuprà* enumeratis committitur, in quibus datur facultas reſiſtendi.

18. Quod ſi nulla fœderis ratio inter plures, qui conſentiunt & reliquos eſſet, ſcire cuperem, quid impediret, *quominus major pars ſuo conſenſu diſſolvere poſſet Rempublicam*, quod non eſſe in eorum poteſtate, docet ipſe *Hobbeſius*, idque vi fœderis primitivi. *cap.* 6. § 20.

19. Proinde, cum manifeſtum ſit, obligationem duas requirere partes, apparet eas in exercitio *Democratiæ* eſſe. partem majorem idem ſentientem (etſi *quà pars major antea non ſint obligati*) & reliquos numero inferiores.

20. Ex his palam fit, eos, qui prætextu numeri prævalentis, latrocinium exercent, rectè perfidos injurioſque in *democratiâ* dici. Proinde nec quenquam eorum, qui numero inferiores ſunt, in talem caſum ex ſponſione ſuâ teneri.

21. Verum tamen extra ſpecies ſuprà collocatas nullum aliud exceptionis ſpecimen, quo pars minor ſe pluribus opponere queat, agnoſcere licet, niſi quis *populum in eandem confuſionem*, quam, Republicâ contractâ, vitare voluit, recidere velit, qua de re *præcedenti capite* actum.

22. Niſi quod de *rebus divinis* propria conſideratio eſt, de quâ ſuo loco agetur.

23. Adde; *Niſi* & diſerte initio conſtitutæ Reipubl. *aliæ res ſint expreſſæ*, in quibus prærogativa ſuffragiorum non obtineret, ut jam monuimus.

24. Quod tamen in democratico Statu rarò ſolet fieri. Quia præter populum, nullus hic alius ordo eſt, adverſus quem multitudo præmunire ſe cupiat.

25. Tametſi, ne ſingulorum populi ordinum jura mutentur aut violentur à Magiſtratibus, id etiam in popularibus imperiis excipi ſolet atque conducit.

CAP.

CAP. V.

Quo probatur, idem quod pars major poteſt in democratiâ, etiam poſſe optimates in Ariſtocratiâ & Principes ſimpliciter conſtitutos.

Conſtituitur hypotheſis populi democratice gubernati ac tædio confuſionis uni vel paucis Imperium deferentis. Eo ipſo, quod deſinit populus velle congregari & facultatem regendi civitatem transfert, non poſſe fieri, quin poteſtas eorum, in quos illa facultas tranſlata eſt, ſit eadem quæ transferentium fuit, quia ſurrogatum habet naturam ſui ſurrogati; & jura tranſlata nihil quam ſitum & perſonas mutant. Utique ſi nihil ſit dictum, ex quo poſſit intelligi, populum miniſterio duntaxat eorum, quos conſtituit in certis minoribus negotiis uti voluiſſe, in qua ſpecie non jus Imperii ſed modus adminiſtrandi mutatur. Imperio igitur ſimpliciter tranſlato, Singulos vel Paucos nihil habere ſuperius, ne totum quidem populum, quia in Democratiâ pars major ſine dubio abſolute ſuperior eſt: Idque pluribus firmatur. Quin poſſe populum ſe dedere paucis vel uni in ſervitutem, quod tamen in dubio non præſumi. Denique, mutua ſubjectio populi & Imperantium refutatur.

CÆterum, popularia Imperia, inprimis majora, omnibus ſeculis plena confuſionis & turbarum fuere. Quas ut evitarent, pleræque gentes jus imperii certis hominibus, iisque vel ſingulis vel paucis concedere maluerunt. Unde *Ariſtocratiæ*, aut plerumque *Monarchiæ*.

2. Non eſt hujus Artis diſputare, utra ſit præſtantior; hoc ad eam ſcientiam, quæ docet, *quid ex uſu ſit*, id eſt, *Politicam*, pertinet. Enimvero non cunctabimur adſentiri ſummo Theologo *Calvino*, qui in Inſtitutione ſua, ut omnes formas laudat, beatos tamen judicat populos, quibus *Ariſtocratiâ* frui licet: Nec tamen ideo vim *monocratiæ* oportet eos infringere, quibus ſub principatu contigit naſci.

3. Rogatum quoque volumus lectorem, ut judicium ſuum de noſtra ſententiâ tantiſper ſuſpendat, *donec univerſum hujus quæſtionis tractatum perſpexerit*, & ultima cum prioribus exacte contulerit: animadvertet, non adulari nos regnantibus, nec adverſari populorum libertati, qui prudenter ſuis rebus conſulere in animos induxerunt.

4. Sic igitur pergimus, inquam; Jus quod populus in Democratiâ habuit, *hoc omne Paucis*, *ſive optimatibus*, (in his primo ſubſiſtentius) *ſimpliciter Reipublicæ impoſitis* detuliſſe, dediſſe intelliguntur: Ipſorum autem Imperium in conſenſu plurium conſiſtebat, ut modò intelleximus.

5. Unde ſic eſt ſtatuendum; quicquid pars major populi poteſt in *Democratiâ*, id etiam poſſe Rectores optimates, ſimpliciter, à populo, conſtitutos aut receptos.

6. Quod

6 Quod cum pro fundamento eorum, quæ ſæpe dicentur, habendum ſit, eſt quod bene obſervetur. Eſſentia, inquam, popularis imperii conſiſtit in voluntate atque conſenſu majoris partis, cui pars minor *identidem* ſubjicitur.

7. Ne quis cavilletur, Totum populum eſſe majori parte ſuperiorem. Imperium enim in populari Statu non niſi in prærogativâ majoris partis *identidem ſuffragiis* detectâ conſiſtit.

8. Sed pertæſus diſcordiarum populus, quibus in democratiâ eſt obnoxius, deſinit velle certare ſuffragiis: & Imperium ita ſæpe defert aliis, ut *multitudo ſibi nihil reſervet, neque de ſummâ Republica amplius arbitretur*, aut in eum finem conventus agat, vel ephoros conſtituat.

9 Quæ res argumento eſt, *illum abdicaſſe ſemet Imperio*, amiſsâ ratione unicâ exercendi juris ſui; nam potentia quæ nunquam in actum deducitur, non eſt *facultas*.

10. Ideo tales populi non poſſunt dici mandaſſe juris ſui exercitium optimatibus, quod, ſi male conſulant pro lubitu, vel adimere aut circumſcribere poſſint.

11. *Hoc enim uſu venit in democratiâ, ubi populus* Imperium retinet, parteſque minores & quotidianas magiſtratibus exercendas committit, ipſe vero *τὸ κύριον* & jus ſummum in ſuis conventibus ſibi reſervat, actu, non tantum primo, ſed etiam ſecundo.

12. Imperii ſimpliciter in optimates tranſlati exemplum eſt in Republicâ Venetâ, *ubi ſuprema poteſtas Nobilium eſt*, aut *Magni Senatus*, cum olim totius populi fuerit.

13 Populus ibi nunquam convenit, vel de rebus ad Rempubl. ſpectantibus conſulitur. Nihilo magis in Hollandiâ, ubi Senatus urbium omne jus habent, plebes nunquam publica, niſi per ſeditionem, tractant.

14. Addam agri quoque noſtri exemplum in Friſiis, ubi *αὐθεντικὸν* jus eſt penes certorum prædiorum dominos, qui numerus quidem ingens, longe tamen minor pars populi eſt. Factum id voluntate ſaltem tacitâ populi; nec enim vis unquam iis adhibita; populus autem totus in utraque Republicâ nunquam univerſus de publicis rebus convenit.

15. Hoc igitur jus ita & amiſſum & abdicatum, non poteſt alibi eſſe, quam penes eos, quibus id populus ceſſit datumque voluit, *expreſſe*, *vel tacite*, ſaltem videndo & experiendo.

16. Nec omnino illud jus aut minus aut majus eſſe poteſt, *quam fuit apud multitudinem* prærogativa ſuffragiorum ad Imperii vim diſcretam.

17. Ubi enim eſſet, ſi non apud ordinem, quem populus ſibi ſubſtituit, *ſimpliciter*? potuit enim limitare poteſtatem optimatium, ſiquidem ita in animum induxerit ſuum.

18. Proinde hoc loco monita duo, limitandi cauſâ, prætereunda non ſunt.

19. Primum, quod jam diximus, tranſlationem illam Imperii non ſemper adeò liquide claroque multitudinis conſenſu fieri; Sed *patientiam* ſæpius & taciturnitatem longi temporis *pro conſenſu* haberi, ut aliquoties dictum & dicetur amplius.

20. Dein, argumentum juris, quod à *Democratia* ducitur ad *Ariſtocratiam*, locû habere, quoties in tranſlatione imperii nihil ſecus exprimitur, quod an omnino & quo pacto fieri poſſit *brevi videbimus*.

21. Hæc ita in Optimatibus Rerumpublicarum obtinere; quod populo tacite aut expreſſe regimen abdicante, quicquid Proceres agunt, id omnis populus agere videatur, non eſt valde controverſû.

22. Sed juris ratio poſtulat æquè, ut ſi populus *Rege ſimpliciter conſtituto*, ut olim Romani Lege Regiâ, nuper etiam Dani, nihil juris ſibi pactus, nec animum

conveniendi deliberandique de Republ. reſervet, ſe ipſum abdicaſſe regimine, totumque jus ſuum in Regem tranſtuliſſe dicatur.

23. Nam alienatio & tranſlatio facultatis in unum, an plures, non poteſt habere diverſam juris rationem.

24. Hinc jam ſponte colligitur, Falſum eſſe, *quod populus univerſus ſemper ſuis Principibus ſuperior ſit*, aut Rex ſit quidem ſingulis major, at minor univerſis.

25. Nam ut pars major populi nullam ſuprà ſe poteſtatem agnoſcit, ita Principes (ſub quibus & optimates comprehendo) *ſimpliciter* recepti nihil habent ſuperius; cavillo de *toto populo, qui ſit majori parte ſuperior*, jam antea remoto.

26. Hæc de voluntariis, ne jam de violentis & jure belli fundatis Imperiis loquamur. Talia enim non modo imperium abſolutum, ſed & dominium in bona & corpora civium complectuntur, *ut in loco vidimus et porrò videbimus.*

27. Sed nos fundamentum Imperii, quod originem à voluntate populorum habuit, heic indagamus.

28. De magni numeri optimatibus adeo mirum inſolenſque non videtur, eos habere totum jus univerſi populi, idque pati poſſunt, qui in Regnis hanc conſequentiam negant.

29. Atqui in paucis & ſingulis, evidenter eadem eſt ratio, videlicet, tranſlatione ſummæ poteſtatis in illos ſimpliciter facta, ut nos ſupponimus.

30. Quod ſi quis Imperium putet, eſſe rem talem, quæ alienari nequeat, is cogitet, etiam fieri poſſe, uti *populus ſe volens in publicam ſervitutem dedat*, omniaque imperantibus, bona quoque & corpora ſua permittat. Idque à populis totis aliquando fuiſſe factum hiſtoriæ teſtantur, ut probat *Grot. lib.* 1. *c.* 3. *n.* 8.

31. Siquidem ſingulos homines hanc ſuimet habere poteſtatem jure Hebræo & Romano conſtat. *Exod.* 31. *v.* 9. §. *ſervi autem Inſt. de jur perſon* Ergo etiam populus univerſus è ſingulis conſtans.

32 Imò ex iiſdem docemur, *eſſe gentes, quæ molliori imperio haberi* neque poſſint *nec optent. Juſtin. lib.* 38. *c.* 2. *Tacit.* 33. *annal. c.* 34. *vid. Grot. d. loc.*

33. At tamen id facile largimur, in univerſum æſtimanti, non eſſe præſumendum, *quod populus ſui juris, ultimo ſervitio mancipare ſe voluerit*, verum hoc palàm liquere debet.

34. Quippè *Libertatem* corporum & *patrimonia* familiarum illos citra communis boni cauſam, imperio exempta voluiſſe, dubitari non debet; Cujus enim ſervandi cauſâ Imperium ſtabiliverunt, id Imperio quærendo abdicare voluiſſe credi non poſſunt.

35. Sed Imperio ſimpliciter uni vel paucis conceſſo, ſummam & abſolutam poteſtatem non modo in ſingulos ſed etiam ſuper univerſos, exceptâ libertate perſonarum & dominio rerum, eſſe delatam, certi juris eſſe videtur, ut dictum', ſub eâ limitatione, *quam antea collocavimus.*

36. Ejuſmodi vim Imperii, qua & ſinguli & univerſi conſtringantur, in *Democratiâ* contra minorem numerum nemo negat, nec *inquam*, in ejuſmodi civitatibus Ariſtocraticis, ubi ingens numerus Imperantium habetur, velut hodie *Venetiis* & in *Friſiis.*

37. Nemo dubitat (*liceat hoc repetere*) quin magnus Patriciorum Senatus *Venetiis* idem jus habeat, quod olim major populi pars habebat, cum civitas democraticè regeretur.

38. In agro *Friſiæ*, totius populi jus eſt penes dominos veterum prædiorum; nec quiſquam dubitat, quin *id quod iſti domini prædiorum de publicis rebus ſtatuerint*

rint, eandem Vim habeat, cum eo quod major pars totius populi, collatis ſuffragiis, ſtatuere poſſet. Idque in omnibus, inquam, civitatibus uſu venit, ubi jus αὐθεντικὸν imperii penes magnam multitudinem eſt, etſi in terminis Ariſtocraticis.

39. Sed qui ſummam rerum pauci vel imprimis Singuli tenent, hi controverſiam patiuntur. Quod argumento eſt, *invidiâ inſolentiâque parendi magis, quam juris ratione pleroſque hominum agitari in contrarium.*

40. Quippe vinculum obligationis in omni genere civitatis, quæ ſimpliciter inſtituta eſt, eodem modo ſe habere, jam validè, ni fallor, demonſtravimus.

41. Prorſus enim, quod fœdus in Democratia ſinguli cum ſingulis ineunt cives, quo ſe parti majori ſpondent parituros, *id in diverſis formis ſuper placitis principum & optimatium* tacitè ſaltem *fieri* id palam eſſe jam, exiſtimamus.

42. Nec omninò aliter populus ſuum finem adſequeretur, quem fuiſſe docuimus, *ut voluntas omnium, quod ad publicas res, una fieret,* adeoque Imperantium voluntas, ſingulorum è populo & totius populi voluntas cenſeretur.

43. Multi, pauci, an ſinguli ſint, quibus ſe parituros ſpondent, nihil ad ſummam obligationis conferre, vel ex eâ detrahere poteſt.

44. Quin, inquam, ubi jus ſuum ſinguli tranſtulerunt, manifeſtum eſt, quod ipſi ſemet poteſtate privaverint. *Exceptis*, iterum, *illis, quæ tacite*, de quibus *ſupra, aut expreſſe Imperio ſubmittere noluerunt.*

45. Qui aliter ſentiunt, populumque ſemper jure ſuis Rectoribus ſuperiorem eſſe volunt, Imperio ſimpliciter conſtituto; poteſtatem illi tribuunt, Imperantibus non modo ſemper novas præſcribendi leges, ſed etiam ad rationes reddendas compellendi in eoſque animadvertendi, removendi, puniendi, tanquam ſuos miniſtros.

46. Sed cum ejuſmodi res ſine motu violento fieri non poſſint, iidem auctores ſtatuere debent, populos habere jus ita inſurgendi in ſuos Rectores, & ſeditiones à majori ſaltem populi parte factas eſſe juris, ſaltem externi, causâ licet iniquâ tumultus.

47. Dominus enim ſeu bene, ſeu male jure ſuo utatur, jus tamen ſuum exercet, nec ſi malè conſulat, ulli facit injuriam, quod invito illo ſuas res pervertit.

48. Sicut Tribunitiæ ſeditiones Romæ omnes hujus externi juris fuerunt; & ſi quis alius populus, Romano licet minime gravitate par, omnia miſceat: cum Reſpublica in ejus manu & arbitrio, Rectores autem miniſtri ſint, à populo dependentes, quicquid agant, nihil quam jus ſuum, utcunque male, exercebunt.

49. Quod non modò in ſe perverſum, ſed etiam populorum à democratiâ recedentium opinioni contrarium eſſe, nemo rerum humanarum prudens negaverit.

50. Porro ex eodem fundamento ſententia illorum evertitur, qui *mutuam ſubjectionem* inter populum & imperantes exiſtere volunt. Ita, ut populus univerſus rectè imperantibus parere debeat; principes autem malè imperantes populo ſubjiciantur.

51. Quod in theſi atque in Imperio nullis conditionibus limitato falſiſſimum, omniſque confuſionis flabellum eſſe poteſt; quippe, controverſiis omni die futuris, *utrum bene, an male res publica geratur*, quæ nec judice alio quam ferro decidi poſſet. *vid. Grot. lib.* 1. *cap* 3. §. 9.

52. Tale erat imperium caſtrenſe tumul-

multuarium ad Trojam, quod Ajax, Achilles, cæterique Heroës volebant, & quorum Achilles, de regno *Agamemnonis* & *Menelai* ſic loquitur;

Καὶ τοῖς Ἀτρείδαις ἢν μὲν ἡγῶνται καλῶς
Πεισόμεθ' ὅταν δὲ μὴ καλῶς, οὐ πεισόμεθα.

id eſt, eodem metro,

Et nos Atridis, ſi quidem bene imperent
Parebimus; ſin minus, non parebimus.

Euripid. *Iphigen. Aul. v.* 927.

CAP. VI.

Quo rationes contra Summam Poteſtatem examinantur.

Contraria ſententia exponitur. Primum argumentum, quod conſtituens neceſſario ſit ſuperior conſtituto, & alterum, quod Reges ſint propter ſubditos, ideoque inferiores, refellitur, ut & Tertium à voluntate præſumptâ populi & quartum à naturâ mandati, aliaque non nulla D. Althuſii, & Junii Bruti, è ſacris, ubi de fœdere Dei & populi Hebraici agitur, petitis. Non ſequi, populum pro delictis Regum judicio divino eſſe obnoxium, etſi occaſione illorum affligatur.

Bene igitur habet illud Tertulliani, *Imperatorum eſſe hominem à Deo ſecundum eoque ſolo minorem*, & Optatus Milevitanus; *Super Imperatorem non niſi ſolus Deus eſt, qui fecit Imperatorem lib. adv. Parm.*

2. Quod tamen non obſtat, quominus Imperium ſit κτίσις ἀνθρωπίνη, humana creatio, ut ex *Petro* antea probavimus.

3. Nec enim populi Romani voluntas, qui omne ſuum jus in Imperatorem transtulit, à causâ Imperatoriæ Poteſtatis excludi poteſt; etſi alienato jure ſuo, deſiit eſſe ſuperior, adeoque ſolus Deus, ut antea ſuprà populum, nunc ſupra Imperatorem eſt.

4. Qui aliter ſentiunt hoc tenent; *Populum ſemper eſſe plenum omnis Imperii & poteſtatis Dominum, cujus liberrima diſpoſitio, proprietas & uſusfructus ad corpus conſociatum, id eſt, ad populum totum pertineat. Principis autem non eſſe parem cum populo poteſtatem, ſed longe minorem & inferiorem, quæ ex Regni, id eſt, populi arbitrio & præſcripto pendeat, ut mandatarii, ſunt verba* D. Althuſii *d. cap.* 19. *n.* 12. *&* 13.

5. Argumenta, quibus utuntur, varia ſunt. Primum & palmarium, quod qui alium conſtituit, ſuperior ſit conſtituto, neutiquam univerſale eſt.

6. Fallit enim in his, *quæ primo voluntatis, poſtea ſunt neceſſitatis*, ut in eo, qui ſe domino ſponte mancipat, omnique die in matrimonio videmus, quo mulier eligens virum, non deſinit inferior eſſe electo, idemque in adoleſcentibus curatores ſuos eligentibus *l.* 2. §. 4. *& ſequ. π. de His qui pet. tut. & curat.*

7. Nihilo firmiorem illud argumentum, habet ſequelam, *Reges ſunt propter ſubditos, ergo ſunt ſuperiores; Brut. vind. contr. tyr. qu.* 3. Quod vel pupilli & tutoris exemplo, apparet ex eorum genere eſſe, quæ ſæpe, non quæ ſemper obtinent.

8. Atqui Apoſtolus eodem argumento utitur, ut probet mulieris ſubjectionem

nem infrà virum 1. *ad Corinth.* XI. Sed non tam probat exinde rem alioqui dubiam; quàm mulieribus hanc rationem inculcat, ut intelligant, habere ſe cauſam æquo animo ferendi jugum, quod eis natura & inſtitutio divina imponit.

9. Tertium argumentum; *Poteſtas imperantium pendet atque profecta eſt à voluntate populi, quæ non præſumitur hæc eſſe, ut univerſi unius imperio ſubjiciantur d. tract. & quæſt.* 3. *Reſp.* Quæſtio voluntatis non debet admitti, quando de facto conſtat. Populus, qui tranſtulit imperium, jus omne ſuum abdicavit, idque dedit optimatibus aut Regi; hoc autem erat ejuſmodi, ut omnes teneret; *non poteſt igitur quæri, an fecerit, quod factum eſſe videmus.*

10. Imo voluntas è verbis colligi debet; hæc ubi indefinita ſunt, voluntatem quoque univerſalem oportet accipiamus. Quod ſi reſpicias ad ea, quæ *cap.* 1. *&* 3. *h. n. ſect.* à nobis dicta ſunt, intelliges, ne quidem præſumptæ voluntatis cauſas in eâ parte deeſſe, quam nos tuemur.

11. Firmius eſſet argumentum, ſi probare poſſent, quod ſupponere videntur, imo præ ſe ferunt ita; Imperium eſſe rem inalienabilem. Sed cum ipſa libertas, quæ eſt maxime naturalis facultas, & dominium rerum jure Gentium alienari poſſit, quur Imperium, ſalvâ libertate & proprietate rerum, alienari non poſſit, nihil profertur.

12. Quarto loco, alii volunt, *Mandati obligationem inter populum & Imperantes intercedere, quo fiat, ut hi tanquam mandatarii teneantur ad rationes ſuæ adminiſtrationis reddendas populo, mandatori, ſicut diſſerit D. Althuſius* Proſocer meus. *cap.* 19. *Polit. n.* 12. *& paſſim.*

13. Verum, an ſecus hoc ſit, pendet ex eo quod populus egit; Quominus enim mandare poſſit, dubium non eſt: Sed tum manet *Democratia*, id eſt, *populare Imperium*, modo tantum adminiſtrandi variatum.

14. Si vero det & transferat ſuum jus, nec ipſe ullos diſponendi actus circa ea, quæ dedit, retineat, res loquitur eſſe alienationem. Nec aliter *Ariſtocratia vel Principatus* formari poteſt.

15. Non ubicunque Electio & conſtitutio voluntaria Rectoris celebratur, ibi intervenire mandati obligationem, maritalis & Curatoria poteſtas abundè ſignificant.

16. Imo verò, ſæpe, ubi imperium ſimpliciter defertur, nullum pactum inter Imperantes & ſubjectos initur, proinde nec mandatum: ſed tum fœdus, quo ſubjecti ad obſequium obligati ſunt, eſt compromiſſum inter ſingulos cives, non inter hos & imperantes, ut ex iis quæ in *cap.* 3. *&* 4. *h. ſect.* expoſita ſunt, intelligi poteſt.

17. Sed hoc à *mandato* argumentum pluribus in *diſſert. de jur. Imperii*, quod in calce hujus libri ſubjicietur, perſequemur.

18. Utuntur adhuc alio argumento. *Quem quis repræſendat, is hoc eſt inferior. Optimates & Reges populum repræſentant.* Sed prius dicere deberent, quid eſſet repræſentatio, terminus arbitrarius. Sumitur à Juriſctis pro ſubitione in locum & in jus alterius; plerumque ita, ut in eum qui ſubit & repræſentat alium, jus prioris ſit tranſlatum, ſicut heres repræſentat defunctum, emptor auctorem ſuum.

19. Ita Imperator Romanus repræſentat populum, cujus omne jus habet in ſe tranſlatum; etſi verum eſt, mandatarios & legatos etiam vulgo dici repræſentare delegantes; Terminus igitur hic nihil decidit; à natura negotii dependet, quod in Imperio ſimpliciter delato non

o non eſſe mandati, ſed alienationis, antea demoſtratum eſt.

20. Pergunt; *Per abſolutam poteſtatem tollitur Juſtitia, qua ſublatâ, regna fiunt latrocinia & perfringuntur repagula, quibus obſerata eſt humana ſocietas*, ſunt verba D. Althuſii *Polit. c.* 19. *n.* 10. Ad hæc primo ſic eſt habendum, Abſolutam poteſtatem eſſe neceſſario in democratiis, veluti Romæ ac Athenis, & in Ariſtocratiis laxioribus, ut eſt apud Venetos & Belgas; ubi tamen illa incommoda non reperiuntur: uti nec in omnibus monarchiis abſolutæ poteſtatus, ut ſub Auguſto, Veſpaſiano, Tito, Nerva, Trajano, Hadriano, Antoninis aliiſque Romanis Imperatoribus, qui æquè abſolutæ poteſtatis fuerunt ac alii jure ſuo abuſi.

21. Præterea, hæc ad prudentiam pertinet objectio, cujus à jure ſeparata ratio eſt. Aliud enim eſt quærere, quæ ſit optima Reipubl. forma, & aliud, quæ ſit facultas Imperii. Laudamus populos, qui non omne jus in imperantes transferunt; qui transtulerunt facto, iis jure non licet nobis reſervare jus, quod volentes amiſerunt.

22. D. Althuſius. *Talis poteſtas abſoluta non reſpicit utilitatem & ſalutem ſubditorum, ſed voluptatem privatam.* Quod negatur, ſcilicet adſumptum. Non deſunt populi, qui abſolutam poteſtatem elegerunt, ut remedium bellorum civilium & confuſæ adminiſtrationis; ſicut Hebræi olim tædio inſolentiæ filiorum Samuelis, & Romani lege Regia, & noſtro tempore Dani, liberè ſatis.

23. Prudentiſſime an illi fecerint, alia rurſus quæſtio fuerit. Non derogat abſoluta poteſtas officio Imperantium pio & recto. Etſi periculum tyrannidis illic in proclivi eſſe fatemur; ut in mixto & obnoxio imperio periculum à diſſenſionibus & à bellis civilibus.

24. Pergunt; *Nullum unquam regnum, nulla unquam* Reſpubl. *inſtituta fundataque fuit, niſi ultro citroque habito initoque contractu, pactiſque inter ſubditos & futurum eorum principem conventis & obligatione mutua conſtitutâ, quam utrique religioſe conſervarent, & qua violata, poteſtas illa evaneſceret ac tolleretur*, verba D. Althuſii *d. cap.* 19. *n.* 15.

25. Reſponſio eſt negatio facti. Primo enim pleræque Ariſtocratiæ, quibus idem jus eſt, quod Regnis, ſine tali mutua & ſpeciali conventione ſunt conſtitutæ; quemadmodum nullæ tales in hodiernis Venetorum & Belgarum Rebuspublicis, quæ Optimatium jure reguntur, extant. Nec etiam in regnis ſimpliciter conſtitutis, ut populus Romanus in Auguſtum transtulit omne jus ſuum *l.* 1. *ff. de conſt Prin.* idque Dani nuper imitati ſunt, abſque ullis conditionibus aut conventione ſpeciali, tranſlationem Juris univerſi limitante. Ubi extant ejuſmodi conventiones, ut in Germaniâ, in Anglia & alibi, illic eas inanes eſſe non debere, fatemur.

26. Inſtat D. Althuſius, *Quod ſi vero populus ſeu Reſp. omne ſuum jus & imperium in Summum Magiſtratum contulit, ut dicitur in l.* 1. *ff de Conſtit. Princ. aut ſummam illi poteſtatem, ſine omni reſervatione, vel exceptione & conditione dedit, tum verba generalia ſecundum ſubjectam materiam accipiemus, ita, ut qualis eſt natura Imperii ſeu principatus, talis etiam iſtorum verborum generalium ſit interpretatio. Natura verò magiſtratus & Imperii eſt, ut utilitatem ſubditorum, non Imperantis commodum reſpiciat, & ſecundum rectam rationem & juſtitiam adminiſtret Rempubl.*

27. Non opus eſt, ut ſolliciti ſint hujus ſententiæ Auctores de interpretatione Imperii ſimpliciter delati; Sola mandati quod etiam, ſimpliciter & cum libera po-

rà poteſtate defertur, hypotheſis, quam in omni conſtitutione Imperii ſupponunt, ſufficit ad redigendos Imperantes, ſemper à populo dependentes, in ordinē & ad rationes reddendas compellendos.

28. Quod ſi alienationem eſſe concedant, nemo negat, Imperantes teneri ad commoda ſubjectorum curanda, juſque delatum bene exercendum. Sed non ideo qui jus ſuum alienavit, alterum quem dominum fecit, ad rationem juris ſui reddendam adigere poteſt, vel eo privare, ſi male etiam contra ſe exerceat.

29. Plus valoris ineſſe videtur petito è ſacris literis argumento; Ubi fœderis inter populos & Reges longe alia quam nos collocavimus, ratio eſſe videatur.

30. Fœdus eſſe (ponit ita Junius Brutus in *quæſt.* 2.) *inter Deum, populum & Regem, quod futuri ſint populus Dei.* Cujus ſanctio ſit, *ſi perſeveraveritis in malitia, tam vos quam Rex veſter peribitis.* 2. *Reg. cap.* XI. *v.* 17. & 2 *Chron.* XXIII. *v.* 16. 1 *Sam. c.* 12. *v.* 16. 17. & *ult.*

31. Duos hic eſſe volunt reos promittendi, qui in ſolidum ſinguli obligentur, Regem & populum; *ut de duobus reis nota Juris eſt doctrina tit. π. & Inſt. de duobus reis*; nempe Univerſitate hominum unius perſonæ vicem ſuſtinente.

32. Regem igitur, ſi populus legem Dei violet, teneri ad hanc promiſſionem integrè præſtandam. Proinde ad cogendum quoque populum, uti ſtet promiſſo, puniendumque, ſi qui fidem rumpere ſint auſi.

33. Quod ſi negligat Rex, ita juris eſſe, *ut ipſe culpa totius Iſraëlis teneatur*; quippe inter duos reos ita leges dictare, factum alterius ut alteri noceat *l. pen. π. de duob. reis.*

34. Sic populum quoque, deficientem Regem quaſi è fugâ retrahere & coërcere debere, *eadem ratione.*

35. Ni faciat, fore uti populum delicta Regis luere oporteat, ut contigerit in perfidiâ Saulis adverſus Gibeonitas, & Davidis in cenſu populi aliiſque ſimilibus. *lib.* 2. *Samuel. cap.* 8. & *ult.*

36. Qui ad promittendum, is etiam tenetur ad præſtandum; qui ad hoc, is ad media quoque jus habet. Abſurdum fore, ſi populus ad præſtanda luendaque Regis facinora teneatur & impedire illa non poſſit; *cum ultro id quod poteſt, nemo teneatur.*

37. Ad hæc nos ita; Mirum videri, quod Samuel populum non cohortatus ſit, ut fœdus cum Deo initum adverſus Saulum exequeretur. *Quod quidem facere debuiſſet*, ſi plebes tanta ſub pœnâ ad hoc ipſum teneretur. Miram videri ſtultitiam *Davidis*, qui Regem impium, cum poſſet, tollere ſit veritus.

38. Plane id verum eſt, populum vi fœderis cum Deo pacti, non debuiſſe Regibus obedientiam, in tantum, *ut contra leges Ipſius delinquerent.* Sed nihil profertur, quare populus debendi reus in ſolidum fuiſſe dicendus ſit.

39. Quippe in delictis contra leges admiſſis, obligatio ad pœnam non egreditur perſonas delinquentium. Quæ tam juris divini quam naturalis & civilis notiſſima regula eſt. *Deuteron.* 24. *v.* 16. *Ezech.* 18. *v.* 20. II. *Reg.* 14. *v.* 6. II. *Chron* 15. *v.* 5.

40. In juris quoque diſciplinâ inauditum eſt, duos reos in maleficiis per conventionem expreſſam conſtitui; Accidit quidem, ut plures ex eodem delicto in ſolidum teneantur; ſed hoc ſinguli ſuo facto, non paciſcendo vel promittendo contrahere ſolent aut poſſunt, quod *Brutum* iſtum juriſprudentiæ gnarum fugere non potuit.

41. Idem, utrumque correorum vult obliga-

obligatum fuiſſe in ſolidum, ſi per ipſum ſtaret, quominus alter fœdus ſervaret, neque cogeret deficientem ad fidem ſervandam; At hoc perinde impingit in Juris principia: Nam duo correi ſuo nomine ſinguli in ſolidum tenentur, ſine reſpectu ad alterius negligentiam vel perfidiam.

42. At qui tamen & ipſe ita ſtatuit, iniquum fore, populũ ex delicto regis teneri, ſi nihil ei negligentiæ poſſit imputari; Proinde vult eum teneri, ſi Regem ad fœdus ſervandum cogere neglexerit. Imo ſi populus eſſet Correus, teneretur etiam directè, ſine reſpectu ad negligentiam in Rege compellendo: nam ſic eſt nota juris doctrina, correos teneri ſingulos in ſolidum, ſine relatione ad alterius factum vel culpam. Hoc igitur argumento eſt, rationem à correis debendi petitam heic infeliciter applicari.

43. Imo vero, Juris ratio dictat, quod in contractu à pluribus inito, nunquam aliter quam pro parte virili actio in ſingulos naſcatur; *Niſi expreſſe quilibet in ſolidùm ſe voluerit obligatum*, Quod in fœdere Dei cum Iſraële non legitur eſſe conventum.

44. Sane obligatio fœderis quemque non tantum pro ſe, ſed & pro iis, quos habebat in poteſtate, devinciebat; Quatenus ipſorum neglectus argui poſſet.

45. Unde parentes pro liberis, domini pro ſervis, Reges & Magiſtratus pro ſubjectis meritò tenebantur; Scil. ſi non omni modo, etiam manu & vi ſuorum impietatem cohibuiſſent.

46. Non, quod ex illorum delictis, ſed ex *proprio peccato*, conniventiæ exitiabilis, contra officii ſui rationem, tenerentur.

47. Non eadem ratio viciſſim liberos pro parentibus, ſervos pro dominis, ſubjectos pro imperantibus faciebat obnoxios; Eò quod vi & armis adverſus eos, quorum ipſi in poteſtate erant, experti non eſſent: Siquidem ipſa res loquitur, diverſam utrinque eſſe officii rationem.

48. Præterea, videtur eſſe verius, Populum inſontem, *ob peccata Regum fuiſſe punitum* id nuſquã probari. Nam vix eſt, ut in exemplis modo projectis, & ſi quæ alia publicæ adminiſtrationis delicta in plebem expiata ſunt, ſubjecti ſe non participes, etiam committendo, fecerint. *Grot. lib.* 1. *c.* 2. §. 10. *in fin.*

49. Quanquam, ſi maleficia publica eorum quos ſibi rectores impoſuerunt, temporalibus malis in populum redundarent, id ab hominibus injuſtum cenſeri vix poſſet; Cum hoc, more nec non jure Gentium omni die fiat & exerceatur, *ut facta Imperantium Civitas præſtet.*

50. Sed nihil vetat reſpondere, peſtem atque famem, fuiſſe mala, quibus Deo placuit ad populum ſuum viſitare, *propter alia peccata*, quorum materia non defuit; ut neceſſe non ſit, dicere, populum Iſraëlis fuiſſe meritum Regis, quod is maleficio perſonali ſuo contraxerat.

51. Cum autem populi afflictio Imperantes maximè lædat, executio pœnæ adverſus populum facta per occaſionem delicti è Rege commiſſi, non poteſt non haberi *pro parte pœnæ* Regi intentatæ: quemadmodum mala liberorum etiam poſt obitum Parentum, pœnæ loco, reſpectu defunctorum, haberi poſſunt, Etenim φαίνονται inquit *Ariſtot.* αἱ τῶν ἀπογόνων τύχαι τοῖς κεκμηκόσι συμβάλλεσθαί τι. *Videntur enim caſus poſterorum ad proſpera vel adverſa mortuorum pertinere.* 1. *ad Nicom. c.* 11.

52. Quid vero tandem? Populus ob male conſulta Regum & optimatium bellis affligitur; Ergo ſe conſiliis publicis ingerere, neu quid perperàm fiat, interce-

tercedere poteſt, manu quoque & vi armata? Pulchram mehercle juriſprudentiam! theologicum an ſit, ut illi volunt, alii viderint.

53. Nonne & David obnoxium ſe populo, ob adulterium & homicidium fuiſſe negat, quando *ſoli Deo ſe peccaſſe* profitetur. *Pſalm.* 51. *v.* 6? Negat id D. Coccejus *add v.* 6. & miratur, fuiſſe homines doctos, qui ex his verbis ita collegerint. Etſi ille rationem reddens, quur David ſe Deo peccaſſe dicat, non explicet, cur reduplicando *Tibi, tibi ſoli*, לך לבדך ingeminet.

54. Certe in his verbis, nihil ſe ex regia dignitate præcipuum habere apud Deum, evidenter indicat; nec id agit, ut Regiam ſublimitatem ſuam extollat, uti rectè Coccejus, quaſi dicere voluerit; *nemo hominum me judicare poteſt, ſum ἀκρι-τος, κρίζεις, Judex ipſe ſupremus*, nulli *obnoxius*. Id enim inſtituto humilitatis ejus minime conveniret. Sed ita, ſis, accipe τὸ *Tibi peccavi, tibi ſoli*; Quid prodeſt mihi, quod Rex ſum? *Tanto gravius deliqui; Si ab hominibus eſſem puniendus, aliquâ parte ſatisfacerem: nunc ira tua tremenda mihi tota incumbit.* Pars humiliationis eſt, quod regii characteris oblitus eique renuntians, ſe Deo ſoli, ſine exceptione, ſubjicit ac inſinuat.

55. Ex ſuprà dictis abunde liquet; Inter Magiſtratus præcipuos & ex plebe ſingulos, quod ad ſubjectionis legem in Imperio ſimpliciter conſtituto attinet, nihil eſſe diſcriminis, ſecus ac *Politici* & *Theologi* plures volunt.

56. Qui non ſatis animadverterunt, Magiſtratus eſſe miniſtros Summæ poteſtatis, ab illis ſuum jus adeptos & perpetuo dependentes; Ut imperium in populum juſſu Poteſtatis Summæ; ſed adverſus hanc ipſam, non niſi parendi obligationem habeant.

57. Melius alii diſtinguunt inter Magiſtratus *Regis & Regni*; ut hi ſint, qui ab ordinibus populi in partem imperii recepti, mandatum conſervandi jus ſuum acceperint, quales *Ephori* Spartæ, Senatores regni in *Polonia*; In quibus gentibus non eſſe Regiam Poteſtatem ſimpliciter delatam, quæ eſt noſtra hypotheſis, ſæpius indicatum eſt.

CAP. VII.

Quo ſuperior ſententia confirmatur aut illuſtratur, ex jure Romano & literis ſacris.

Fundamentum probationis ex jure Rom. poſitum, primò, in *l.* 1. *π. d.* Conſtit. Princ. ubi, populus omne ſuum jus in Principem contulit, cum quo dicta aliorum è veteribus collata, item de Regulâ, quod Princeps ſit Legibus ſolutus. Additur è Sacris argumentum juris Regii à Samuele expoſiti. *l.* 1. Sam. cap. 8. De cujus interpretatione diſſeritur.

PLacet his rationibus ex ſanâ philoſophia petitis, ſubjungere probationem ſententiæ ſuperioris *ex jure* Romano & è ſacra ſcriptura, quæ ſunt duæ præcipuæ auctoritates, quibus in hoc genere liceat uti.

2. Summa probationis ex jure Romano petita, eſt in verbis Ulpiani *l.* 1. *ff. de Conſtit. Princ.* Unde ita colligimus; *Princeps Romanus tantum poteſtatis habuit in populum & res Imperii, quantum populus ipſemet antea tenuit & exercuit; Atqui populus Romanus, ante tranſlatum in Cæſares imperium, habuit Liberam nullique ſubjectam poteſtatem; Proinde non poteſt fieri, quin etiam Princeps æquè poſtea Liberam & abſolutam nullique ſubjectam poteſtatem habuerit.*

3. Prima poſitio fundata eſt in ipſis Ulpiani verbis; *Populus ei & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem contulit. d. l.* 1.

4. Ambigunt Interpretes, quo pacto hæc verba, *ei & in eum* ſint accipienda, quibuſdam volentibus, in iis eſſe reduplicationem ejuſdem ſenſus, majoris efficaciæ cauſa, ſtylo curiali Romano non inſolitam; ut tranſlatio Imperii in principem facta fortius intelligatur. Alii verba *in eum* accipiunt pro *in ſe*, quemadmodum Theophilus κατὰ τοῦ δήμου & plerique interpretes arbitrantur, pari ſenſu quo Seneca *Epiſt.* 14. dixit, *Singuli, quibus poteſtas populi & in populum data eſt.*

5. Utram interpretationem ut veriorem præferre oporteat, neceſſe non eſt heic eam litem faciamus noſtram, quoniam utrovis ſenſu, argumentum noſtrum robur ſuum obtinet; *populus omne ſuum imperium & poteſtatem contulit in principem.* Quod idem Juſtinianus adfirmat in §. *ſed & quod principi 6. Inſt. de jur: nat: gent: & civ: l.* 1. §. 6. *C. de Vet. jur. enucl.*

6. Non ignoramus eſſe, qui hujuſmodi tranſlationem in Principes Romanos unquam eſſe factam negent, eamque rem à Juſtiniani miniſtris falſo eſſe proditam & per ἔμβλημα, Ulpiani verbis in *d. l.* 1. eſſe adjectam. Sed hæc exceptio à nobis copioſè refutata eſt in *part.* 1. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 16. *& ſeqq.* Nec aliud ab Hiſtoricis veteribus eſſe traditum, quam à JCtis, ſatis apparet, ex his inter alia locis. *Dion. lib.* 50.

7. Cæſares πᾶσαν τὴν βασιλείας ἰσχὺν περιεβάλοντο, *omni regia poteſtate præditi ſunt,* etſi τὸ δὲ τ᾽ ὄνομα φορτικὸν, *nominis invidiam detrectarunt.* Idem *lib.* 60. Senatus P. Q. R. Claudio ἐψηφίσαντο αὐτοκράτορα ἀρχὴν καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν νόμων, *decreverunt ei Imperium, per ſe & in leges;* verè *ſummam poteſtatem,* ut ὅσα βούλοιτο ποιεῖν, *faceret quicquid vellet,* καὶ πάνθ᾽ ὅσα ἂν μὴ βούλοιτο μὴ πράττειν; *Nec faceret quod nollet.* Quæ nihil eſt aliud quam poteſtas Libera & abſoluta. *Omnis poteſtas in unum collata* apud Tacitum 1. *Hiſtor.* 1. Jus *arbitriumque omnium rerum,* Sueton. *Cal. c.* 14. Πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος; *Pacis & belli dominus eſt factus Auguſtus* Strab. *lib. ult. in fin.* Nec ulla parte plus eſt, quod Juris auctores legi Regiæ adſcribunt; etſi nomen *Regiæ* legis ſerius eſſe repertum & de principibus Romæ prædicatum concedimus; Populi tamen voluntas abſque Senatus conſulto & lege non potuit edi vel promulgari.

8. Porro, Altera poſitio ſuperioris argumenti, quod *populus antea liberam & abſolutam poteſtatem habuerit,* tam evidens eſt, ut probationis non indigeat; nam ſicut quiſque privatus, *liber eſt arbiter & moderator rerum ſuarum* *l.* 21. *C. Mandat.* habens perfectè liberam de ſe ſuiſque rebus diſponendi poteſtatem, ita populus univerſus de univerſitate rerum ſuarum eandem habet arbitrii & diſponendi libertatem.

9. Nec eſt in mundo, qui actiones liberi populi (nam talem ponimus nullius alterius poteſtati ſubjectum) impedire vel coarctare poſſit: Proinde nihil eſt quod concluſionem impedire queat, *Princeps Romanus habuit liberam & abſo-*

& abſolutam nullique ſubjectam poteſtatem

10. Hæ rationes ex jure Romano rectâque ratione propoſitæ ſacris etiam literis conveniunt; paſſim enim in veteri novoque teſtamento ſparſa videmus monita de obſequio Regibus & Poteſtatibus præſtando, non tantum bonis & æquis, ſed etiam duris & difficilibus, *Pet. Epiſt.* 1. *cap.* 2. *verſ.* 18. nec uſquam limitationes occurrunt aut exceptiones, quibus liceat civibus, ſe opponere dictatis regnantium, eandemque veterum Chriſtianorum fuiſſe diſciplinam Grotius in *lib.* 1. *de jur. b. & p. c.* 3. preſſe approbavit.

11. Nec adeo nefas ſit dicere, Principes ſimpliciter conſtitutos habere jus, id eſt, poteſtatem ſibi delatam, ſingulos cives male mulctandi, quin etiam vitâ boniſque ſpoliandi, ex autoritate ſacrà, licet hoc *θαῦμα ῥήματος, portentum dicti* multis videatur; *Non ut injuriæ ac inſolentiæ principum, bonæ juſtæque fiant vel nefariæ eſſe deſinant, ſed quia cives obligentur ad patientiam*, nec ideo ſe principum imperio ſubducere vel iiſdem vi reſiſtere poſſint.

12. *Probatio* ſcilicet, eſt è loco vulgato *Lib.* 1. *Sam. cap.* 8. *verſ.* 9. & 11. qui utcunque decantatus & variè explicitus, nec ideo magni pleriſque momenti videatur, heic tamen omitti non poteſt. *Populus* Iſraelis, qui adhuc gubernatus erat manu divina per Prophetas Judiceſque cœlitus inſpiratos, cœperat inſoleſcere & averſari illud inviſibile ſceptrum, quod mente ſolà venerari poterat. Regem petere vicinarum gentium exemplo in animum induxerunt, eàque gratia Samueli non ſine convitio frequentes moleſtias creaverunt; nam ille gnarus, quantum è religione peteretur, & metuens, ne Deus populum ſuum deſereret, huic petitioni reſtitit, donec à Deo juberetur iis morem gerere; quod facturus, juſſu Dei propoſuit univerſo populo, quæ poteſtas Regis, quem ſibi poſtulabant, eſſet futura; *hoc erit*, inquit Samuel, *jus regis, qui vobis imperitabit, eripiet vobis filias & agros veſtros ac dabit ſervis ſuis*, ac ita porro.

13. Jam dixi, quale jus ibi ſit intelligendum, non æqui piique regis officium, quod longè aliter deſcribitur in Deuteronomio, *Cap.* 17. *v.* 14. & *ſeq.* ſed conſuetudo dominationis, *quæ tamen juris effectum haberet in ſubjectos imperio*, quatenus eos obligaret, ut diximus, ad patientiæ legem.

14. Nam alterutrum neceſſe eſt; Aut Samuel hanc regis poteſtatem expoſuit, ut populus ſciret, quid patiendum foret, aut hac mente fuit, ut animaret ac inſtrueret eos ad oppoſitionem.

15. Sed poſterius a ſcopo, quem in hoc textu habuit, alienum eſt; id enim egit, ut populum, ſi potis eſſet, a rege petendo abſterreret, quod aſſequi non poterat, ſi præmonuiſſet eum, quid a rege non eſſet ferendum; ſed ad illum finem pertinebat, docere, quid patiendum foret. Quin ipſa verba manifeſto præ ſe ferunt hunc ſenſum, *hoc erit jus Regis.*

16. Satis conſtat, interpretes eſſe, qui hunc locum aliter reddiderint, quam vetus interpres Latinus; vix aliâ ratione, quam ex hac præconceptà ſententiâ, *quod populus univerſus, ſemper & indiſtincte Rege ſit ſuperior*; proinde quod totus populus, ad injurias regis patiendas non teneatur.

17. Verba textus *verſ.* 9. 11. & *ſeq.* משפט המלך אשר ימלך עליהם quod Lxx. verterunt hoc modo, τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως, ὃς βασιλεύσει ἐπ' αὐτούς. & deinde וזה יהיה משפט Hoc erit jus &c. Ita vetus Interpres latinus omneſque antiqui, τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως reddunt,

dunt, *jus Regis*, ut & Lutherus das recht des Konigs.

18. Sed recentiores plerique in alia omnia, non ſine gravi ratione, quam Sixtinus Amama in *antibarbaro Biblico* & ex eo Interpretes Belgæ *ad d. locum* exponunt.

19. Si hoc jus regis eſſet, quod illic à Samuele exponitur, ajunt, *eripiet vobis filias & agros veſtros & dabit ſervis ſuis*, Achabus non peccaſſet, cum Nabotho vineam ſuam auferret.

20. Ideo vertunt *Tremellius*, *Ratio Regis*, *Scaliger* 1. *epiſt*. 15. *Modus Regis*. Belgæ recentes, (nam antiqui ſequuntur Lutherum) de wijſe des Konincks/ ut etiam Piſcator des Konings weiſe. Diodatus in Italica verſione, *la maniera*, Anglus *the manner*, Genevenſes *le traitement*. De Valera tamen Hiſpanus etiam reformatus habet *el juizio*, & in notis *el derecho*, quod utrumque jus ſignificat, at cum aliquo diſcrimine; quemadmodum δικαίωμα poteſt intelligi cum aliquo diſcrimine τοῦ δικαίου, ut δικαίωμα ſit jus aequiſitum.

21. Notum eſt, jus ſignificare vel regulam æqui & boni, & hoc eſt, τὸ δίκαιον, vel facultatem inde derivatam, quæ comparata eſt ad aliquid jure habendum vel agendum; hæc eſt δικαίωμα, ut *jus* patriæ, *jus* dominicæ poteſtatis. Quod dominus facit ex patriâ, ex heripoteſtate, id jure facit & hoc *jus* ejus dicitur, δικαίωμα, inquam, ſed non omne δικαίωμα eſt δίκαιον, non omne jus alicuicompetens, in hypotheſi juſtum eſt.

22. Cum Pater filium nil mali meritum verberat, jus habet ita faciendi & filius id pati debet; ſit inter patrem & filium δικαίωμα, non eſt δίκαιον, non convenit æquo & bono. Quando *Prætor jus dicit*, hoc habet effectum indiſtincte, ſive *æquum ſive iniquum* ſit, ſemper eſt δικαίωμα Victoris, etiam judicis, non tamen eſt δίκαιον *l.* 11. *ff. de Iuſt. & Iur.* hæc etiam *antea* innuimus.

23. Ergo nihil opus eſt, ut à celebriori ſignificatione vocis משפט, quâ *jus* ſignificat, tam uſu quam etymologiâ, abeamus; quaſi notum facere vellemus civibus, eos non teneri ad perpetiendas regum injurias; ſicut profecto minime tenerentur, ſi Principes nullum *jus* agendi violenter cum ſubjectis ſuis haberent.

24. Quin ſi loca, in quibus τὸ משפט alium ſenſum habere dicitur, inſpicias, videbis in iis ſenſum ejuſmodi eſſe, qui notet modum *præſcriptum* & obſequendum, à lege non alienum, ac inde civili tranſlatione derivatum.

25. Enimvero jam liquet, nullius momenti eſſe objectionem, quæ ab *exemplo Achabi* adverſus *Nobothum* ſimilibuſque deſumitur. Quippe jus illud Regium, quod diximus, non tollit impietatem diritatemque facientium injurias, ſed tantum *obligat ad patientiam* cives.

26. Idque *Samuel Hebræus* ob oculos poſuit, explicando, cujuſmodi jugo ſe ſubjicerent; Propheta non derogat hiſce verbis ullo modo legibus à Deo præſcriptis officio Regum, qui ſecundum ſuam voluntatem populo eſſent præfuturi; ſed docet, eos ita animos inducere oportere, ut ſcirent non modo parendum eſſe τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσι, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς, *non tantum bonis & æquis ſed etiam iniquis, ut Petrus epiſt.* 1. *cap.* 2. *v.* 18.

27. Equidem ſi hac mente non fuerit Samuel, hoc fore *jus Regium*, quod commemorabat, oportet ejus fuiſſe conſilium, ut indicaret, jus fore populo, ſe Regibus talia facientibus opponendi, quod, ut diximus, inſtituto ejus adverſabatur.

28. Denique, nulla ratio ſuadet, ut Prophetam ad univerſum populum verba facientem

facientem credamus aliter uſum eſſe verbo, quam fere ſemper uſurpatur, idque in ejuſmodi occaſione, quæ nihil minus quam luſum in verbis ambiguis ferebat.

29. Duplex igitur eſt Jus Regium, alterum ſpectat ad populum, ejuſque officium in parendo patiendoque comprehendit. Alterum præſcribitur in *cap.* 17. *Deuteronomii v.* 15. *& ſeqq.* ac complectitur officium boni piique Regis in imperando adeoque pertinet ad ipſum Regem, qualis Homericus Rex

> οἷος Ὀδυσσεὺς ἔσκε μεθ' ὑμετέροισι τοκεῦσιν
> Οὔτε τινὰ ῥέξας ἐξαίσιον, οὐδὲ τι εἰπὼν
> Ἐν δήμῳ, ἥ τ' ἐστὶ δίκη θείων ἀνθρώπων.

> *Qualis apud veteres divus regnabat Ulyſſes,*
> *Qui nulli civi dicto factove nocebat;*
> *Scilicet, hoc hominem Dis immortalibus æquat.*

30. Non utimur tamen ſententiâ recentiorum Grotii Interpretum, Ziegleri, Boecleri, Henningii & aliorum, qui non contenti illo jure injuſto, ſed quod obliget ad patientiam, ex eâ quam Grotius habet interpretatione; ſtatuunt illud jus regium eſſe verum & ſolidum jus, non minus ac quiſque dominus habet in prodigâ donatione, vel alius quilibet in rebus ſuis abutendis, quod etſi non recte & laudabiliter fiat, ex jure tamen pleno & perfecto fit.

31. Hujus rei dijudicatio pendet ex eo, quod infra demonſtrabitur, utrum Herile imperium ex voluntate populi Iſraëlitici conſtitutum ſit, an Regium proprie dictum.

32. Inter has enim ſpecies, hoc intereſt, quod in deſpotico ſive herili Imperio monarcha ſit dominus & ſubjectis utitur ut ſervis; in Regio, intelliguntur Rector & cives, qui libertatem perſonarum & proprietatem rerum habent ſalvas & imperio exceptas, quæ in dominatu utræque monarchis expoſitæ ſunt.

33. Quomodo Turcæ & Perſæ omneſque Orientis Imperatores, indictâ causâ, cives necare boniſque ſpoliare poſſunt, nec in eâ re poteſtatis ſuæ limites excedere creduntur, ſecus ac in Regnis civilibus, etſi liberæ & abſolutæ poteſtatis, obtinet.

34. Cum autem in Imperiis Chriſtianorum, etſi abſolutis, non herile, verum civile jus obtineat, ſequitur, Imperantes extra cauſam publicæ utilitatis veram non fictam, res & perſonas civium nullo modo lædere poſſe, tametſi privatis reſiſtendi facultatem ob ejuſmodi exceſſum non dari, dictum ſit antea & dicendum ſit *infra*.

35. Nec aliter ab Iſraëlitis conſultum fuiſſe putamus. Populus enim recens libertatis, ſuâ vanitate & odio filiorum Samuelis, Theocratiæ pertæſus, ita quidem regnari volebat, ut ſervire tamen non cuperet; quemadmodum, Salomone præſertim mortuo, & aliàs ſemper eximie demonſtrarunt.

36. Verum eſt, illos petiiſſe Regem ad inſtar vicinorum, qui deſpotico omnes Imperio regebantur: ſed non qui in genere monarchico cæteris æquari voluerunt, etiam in ſpeciem monarchiæ ab ipſorum ingenio alieniſſimâ conſenſerunt.

37. Teneamus igitur, Prophetam ad deterrendos Hebræos, inſtituta Regum Aſiaticorum illis propoſuiſſe, quæ juri quidem recto & bono adverſa, tamen ipſos ad paſſivam, quæ dicitur, obedientiam eſſent obligatura, non ad jus aliquod verum Regibus impiis tribuendum.

CAP. VIII.

Continens monita quædam ad uſum præcedentis diſputationis.

Sæculum hoc inprimis eſſe monarchicum & deſpoticum; libertatem vero pretioſam & auream; proinde ſummâ curâ cuſtodiendam. Si transferendum ſit imperium in Optimates, dandam eſſe operam, ut ea ſit ariſtocratia laxa potius quam oligarchica. Poteſtatem regnantium in Ariſtocratiâ ſolere abſolutiorem eſſe, quam in Regno. Imperia dura, licet populum obligent ad patientiam, non tamen deſinere eſſe injuſta; quin etiam infirma. quotquot prudentes ſunt Principes, eos ſibi ipſis leges dicere, ut auctoritati ſuæ conſulant.

QUanquam in hac Arte non agimus de iis quæ ex *uſu*, ſed de his quæ *juris* ſunt, monita tamen nonnulla de ſuperiori ſententia, cautionis ergo, collocanda videntur, tam de eo quod utilitas imperantium ſubditorumque videtur exigere, quam de ratione juris. *quâ jus Imperii abſolutum temperari poſſit.*

2. Quod hoc ſeculo vel maxime neceſſarium, *quatenus Principes in id quaſi conſpiraſſe videntur*, ut & liberos populos ſubigant, & ſibi ſubjectos omni jure, quod adverſus ſummum Imperium acquiſiverunt, excutere, *& ad ultimam ſervitutis patientiam adigere poſſint.*

3. Videndum etiam, ne Doctores Imperantibus adulari potius quam veritati litare videantur, cujus rei cauſam nos quidem eo longius habemus, quo in gente vetuſtiſſimæ libertati ſvetâ omniſque principatus, jam à centum & quod excedit annis ignarâ, vivimus.

4. Ergo omnium primo faciendum eſt populis liberis, ut cogitent, *quam res cara ſit ac pretioſa libertas*, quantoque oneri periculoque ſe ſupponant, qui voluntati ſuæ circa communium rerum adminiſtrationem renuntiant aliorumque arbitrio ſe ſuaque ita committunt, ut quaslibet injurias propriâ voluntatis lege pati cogantur; Proinde, quantâ cum ſollicitudine conſtantiâque *pro libertate vigilare, laborare, denique, ſi opus ſit, depugnare debeant.*

5. Quod ſi regimen populare commodo publico adverſum ſit, ut fere contingit, operæ pretium eſt, animum advertere, ut *Ariſtocratia* quam proximè ad *Democratiam* accedens conſtituatur, modusque adminiſtrandi ſic adtemperetur, *ut inter licentiam Procerum & confuſionem multitudinis mediâ viâ procedatur*, quod ut difficile, ſic non eſſe τῶν ἀδυνάτων, exempla tam noſtri quam ſuperiorum temporum fecere fidem.

6. Enimvero non debent ignorare populi, ſicut poteſtas optimatium ex lege delati Imperii, non differt à poteſtate monarchicâ, ſic etiam modum adminiſtrandi plerumque intentiorem & abſolutiorem eſſe in *Ariſtocratia*, quam in monarchia.

7. Quia Reges multa cum Proceribus communicare ſolent & ſæpe coguntur, Optimates cum plebe nihil communicant, ſed plebis voluntatem ſuo arbitrio liberè valideque complectuntur: hoc ſaltem intereſt, quod *periculum tyrannidis* in Ariſtocratiâ minus ſit quam in unius Imperio.

8. Proinde

8. Proinde plebi, antequam ſe exuant jure libertatis, ſollicitè videndum, quo pacto *jura ſui ordinis contra optimatium ambitionem ſtabilire* debeant, ne poſtea ſeditionibus opus ſit, ut olim Romanis uſu venit.

9. Quippe, non modò in regnis hæc quæſtio de vigore ſummæ poteſtatis ventilatur; ſed & in Ariſtocratiis, vel maxime; ſicuti ſuperioribus annis, etiam in vicinia vidimus, Optimatibus æque plenam abſolutamque poteſtatem adſcribi, quam ullus Monarcha poſtulet, ut videre licet in laudato *alias tract. Graſwinkelii de ſummâ Poteſtate Ordd. Hollandiæ*.

10. Nec ferendi ſunt, qui de jure diſputantes, *Reges quidem eſſe volunt mandatarios populi*, optimates autem ut populum repræſentantes totumque jus ejus habentes conſiderant.

11. Nam aut Imperium in ſe *democraticum* eſt, modusque adminiſtrandi duntaxat *ariſtocraticus*; aut forma Reipubl. *tota in ſeſe Ariſtocratica*. Si prius, optimates tantum ſunt *Magiſtratus*, hoc eſt, veri populorum miniſtri; ſi poſterius, delatio Imperii non poteſt aliam rationem habere quam in Principatu; nec enim ratio fert, ut quicquam interſit, quoad efficaciam juris, inter tranſlationem, quæ fit in unam *Perſonam*, & quæ in unum fit *Collegium*.

12. Quo autem majus eſt in monarchia, quam in Ariſtocratiâ periculum tyrannidis, eò magis intentos oportet eſſe populos, obſepiendæ viæ, qua Principes ad tyrannidem & arbitrariam poteſtatem graſſari vel obrepere poſſint; non modo Legibus, quas vocant, fundamentalibus, ſed etiam mediis vivis ad impediendum, ne quod Principibus jure vetitum eſt, ipſo facto ſibi arrogent ac uſurpent.

13. Quandoquidem ſi in tali ſtatu ſint Principes, ut ſi *velint*, Leges & jura populorum invadere & obterere *poſſint*, ſtatuendum eſt, hoc ipſo eſſe futurum, ut id etiam *velint*. Nam in Républ. nihil verius eſt eâ Regula, quam vetus ſchola negabat, *A poſſe ad Eſſe valet conſequentia*.

14. Quomodo autẽ hoc ſatagendũ ſit, non eſt hic ediſſerendi locus. Id equidem ſatis conſtat, omnium uſu ſeculorum; ubi militia perpetua & numeroſa mercenaria eſt in manu & pendet à nutu unius, ibi leges & jura vel libertates Ordinum Populique non eſſe unius aſſis; non ſane pluris, quam velit is, cujus eſt poteſtas armorum; de cujus voluntate quid præſumendum ſit, ingenii humani indoles & conſuetudo, quam Thucydides eſſe dixit, οὗ ἂν κρατῇ ἄρχειν; *dominari quibus prævales*, dubitare non ſinit. Quomodo autem militaris unius poteſtas impedienda ſit, eſt σκέμμα πολιτικὸν, non juridicum.

15. Neque tamen opus eſt adjici, quemadmodum in omnĩ juris diſciplinâ regnant exceptiones, ſi qui forte Principes armorum compotes intra terminos poteſtatis ſibi delatæ ſe religioſe contineant, eos tanto majori laude eſſe dignos, quo res illa magis excedit ingenii humani conſuetudinem.

16. Porro, ubi hæc prudentia deficit, illic etſi jus habeant Imperantes pauci vel ſinguli ſimpliciter à populis conſtituti, ſic agendi cum civibus, ut hi ad patientiam obligentur, etiam ubi δυσκόλως & inique ab illis imperetur, certum tamen & jam *antea* dictum eſt, imperia talium Principum nihilominus eſſe injuſta & ſæpe deteſtanda.

17. Quando enim jus pro *bono & æquo* ſumitur, vel pro eo quod Rex facere debet ex præſcripto Dei, tunc ille nihil minus quam *jus inique agendi habet*, ut *ſuprà aliquoties* dictum & huic quæſito applicitum eſt.

18. Quod ſi Principes libidinem dominandi officio ſuo laudiſque reputationi præ-

ni præferant, cogitandum illis eſt, *plerumque etiam populos ita animatos eſſe, ut legem patientiæ, cui ſubmittere ſe deberent, adſpernari, quam flagitia dominationis ferre malint.*

19. Idcircò non tantum animo, ſed etiam ſecuritati auctoritatique ſuæ melius conſulunt Principes, *qui jus ſuum eo quod decet Majeſtatem ſuam* publicoque expediat, *metiuntur*; quomodo Imperatores in *l.* 4. *C. de Legibus*, cum dixiſſent, *dignam eſſe vocem Majeſtate regnantis legibus alligatum ſe profiteri*; ſubjungunt; etenim, *de auctoritate juris, noſtra pendet auctoritas.*

20. Hinc Romani Principes, quanquam omne jus populi & in populum habuerint, ut *modo intelleximus*, vereque legibus *fuerint* ſoluti, tamen non modo legibus ſe vivere profitentur *paſſim*; ſed parum abeſt, quin etiam jura condant, quibus ipſi Principes ſubjecti ſint aut eſſe videantur, adeò ut Reſcripta Principum, juri publico privatove contraria ab omnibus judicibus refutari præcipiant *l.* 7. *C. de Precib. Imp. off l. un C. Quand. Imp. int. pup. &c.* Totoque jure ſparſa leguntur ea, quæ Princeps facere *non poſſe* dicitur, eo quod ordinarii juris rationibus refragentur.

21. Non tantum igitur prudentiæ, ſed & juris eſt, ne Princeps *ex fortunâ ſua licentiam tantum uſurpet* ſuæque ſolius utilitati ſtudeat, cum ad hoc ſit conſtitutus, ἵνα οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον εὖ πράττωσιν, ut, qui *elegerunt eum bene beatèque agant, Socrates apud Xenoph. lib.* 3. *memorab. à pr.* Idem exigit divinæ voluntatis auctoritas *loco antea citato. Deuter.* 17. *v.* 19. *& ſeqq.*

22 Concludimus, *illius demum Principis magnitudinem fundatam ſtabilemque eſſe, quam omnes tam ſupra ſe eſſe, quam pro ſe ſciunt*, ut Seneca 1. *de clem. c.* 3. idque non modo reſpectu Dei, qui Reges tamdiu regnaturos promittit, quamdiu jus & fas cuſtodient; ſed etiam ratione populorum, qui raro in eo ſtatu, cujus ipſos pœnitet, acquieſcunt, jugumque, ubi facultas detur, excutere feſtinant, quod Principes mali ut expectare debent, ita nec ægre ferendi cauſam habent. Quo ſenſu capiendum, quod *Thomas Morus* olim elegantibus jambis complexus eſt;

Quicunque multis vir viris unus præeſt,
Hoc debet his, quibus præeſt.
Præeſſe debet neutiquam diutius,
Hi quam volunt, quibus præeſt.
Quid impotentes Principes ſuperbiunt
Quod imperant precario!

23. Idque non modo in legitimis ſed etiam in abſolutiſſimis, imo in *herilibus* Imperiis eodem modo ſe habere veriſſimum & exemplorum uſu notiſſimum eſt; quomodo hujus ſeculi anno XLVIII. *Muftius*, id eſt, ſummus Pontifex Conſtantinopolitanus *Ibrahimo* Imperatori diem dixit, ut rationem actionum ſuarum redderet, *ad quod, exigente populo, Principes tenerentur.* Et cum Imperator eum contemneret, non dubitavit alio decreto pronuntiare, illum, excidiſſe Imperio & tanquam privatum poſſe puniri, quemadmodum punitus eſt, referente *Rigalto in Hiſtor. Turc. ad annum* 1648.

SECTIO.

SECTIO III.

De Summa Poteſtate Reipubl.

CAP. I.

De ſummæ poteſtatis definitione & differentiâ.

Definitur ſumma poteſtas cum Grotio. Diviſio Majeſtatis in Realem & perſonalem, Delegantem & Delegatam refellitur, eò quod poteſtas ſumma non niſi una eſſe poſſit: ideoque, ſi delegantes acta delegatorum infirmare queant, penes hos eſſe Majeſtatem; ſi non poſſint, eſſe eam penes ſolos delegatos. Summam Poteſtatem non obligare ipſum, qui habet Summam poteſtatem.

MUltitudo, quæ nulli ſubjecta, coit in Civitatem, ſi quod Imperium condat, hoc eſſe *ſummum*, ſponte liquet.

2. Neque enim Imperium extra Civitatem habet ſuperiorem, ubi ipſa multitudo nullum talem agnoverat. Nec in civitate poteſt dici Imperium habere quicquam ſuperius ſine contradictione.

3. Quominus tamen certæ Imperantium perſonæ aliquo modo ſuperiores habere queant, ſi diſerte ſit ita conſtitutum, nihil vetat.

4. Intereſt autem plurimum, ſcire perfectè, quid ſit Summa poteſtas, quam vulgo *Majeſtatem* vocant, etſi aliter veteres, quibus hæc vox notat amplitudinem & dignitatem.

5. Sed hodie Theologi, Politici, & Juriſconſulti *ſummam Reip. poteſtatem* hac voce deſignant, κατ' ἐξοχὴν, ſicut & olim in lege Julia *Majeſtatis* uſurpata videtur.

6. Græci hanc poteſtatem τὸ κράτος, *Poteſtatem* excellenter, vel τὸ κῦρος *prævalentiam*. Ariſtoteles κυρίαν ἀρχήν; *Dominantem poteſtatem*. Philo. μεγίστην ἀρχήν; *maximum Imperium*. Dion Caſſius, αὐταρχίαν, αὐτοκράτορα ἀρχήν; quaſi diceres, jus quo *ipſe* unus poteſt quod vult.

7. Sed definitione opus eſt, quam μεγάλην ῥοπὴν τὰ ἑπόμενα ἔχειν, *magnum ad ſequentia momentum habere*, docet optimus docendi magiſter Ariſtoteles.

8. Definiatur cum Grotio, *Facultas moralis regendi civitatem, cujus acta nullius humanæ voluntatis arbitrio infirmari poſſunt. lib. 1. c. 3. §. 6 in pr.*

9. Differentiæ hujus argumento pleraque difficilia Quæſtionum, circa hoc caput moveri ſolita, ſuis quæque locis conficiemus.

10. Hoc omnium primo ex eâ conſtat, fieri non poſſe, ut Summa Poteſtas ipſa Legibus à ſe latis, aliter quam obſervatione voluntariâ, teneatur; quia nemo ſe ipſum ſibi obligare vel cogere poteſt, nec populus totus quà talis, nec optimates pariter (ſingulos enim teneri palam eſt) neque Rex verè ἀνυπεύθυνος; quâ de re dixi latius in *Eunom. Rom. ad l. 31. π. de Legibus*, & mox etiam heic preſſius.

11. Dividitur à multis in Majeſtatem *Realem* atque *Perſonalem*, quarum illa

 univerſo

univerſo corpori civitatis, hæc paucis vel uni Imperantibus conveniat.

12. Sed vitioſam hanc eſſe diviſionem putamus; quoniam, ſi Majeſtas ſit jus Summum, fieri nequit, ut duplex ſit, non magis quam in una linea dentur duæ ſummitates.

13. Niſi compoſitam aut mixtam ſtatuamus Rempublicam; ſed tales nullas eſſe vel paucas *alibi* videbimus, & ſi daretur talis, ibi duplex quidem eſſet majeſtas perſonalis, realis ei nulla poſſet applicari.

14. Præterea in *Democratiâ* nemo, opinor, dicet, eſſe duplicem Majeſtatem, perinde nec erit ejuſmodi in cæteris Reip. formis; quippe, vim Imperii non eſſe aliam in ſtatu populari quam in concilio paucorum, vel perſonis Regum, *ſupra* demonſtravimus

15. Poteſt quidem fieri, ut optimatibus aut principi aliquid detractum vel circumſcriptum ordinique diverſo datum ſit; verum hoc, inquam, ad diviſionem Majeſtatis perſonalis, non ad diſtinctionem Realis & perſonalis referendum.

16. Sed hæc partitio bene convenit eorum ſententiæ, qui populum ſemper retinere proprietatem ſummæ Poteſtatis, & Rectores nihil quam exercitium & executivam habere poteſtatem ſentiunt, de quibus ſæpe dictum. Hi enim proprietatem illam vocant Majeſtatem realem; alteram perſonalem. At tum Majeſtas non vere Summam poteſtatem, ſed dignitatem potius & amplitudinem miniſterii ſignificat; unde vocabulorum quidem proprietas extra uſum Artis alioqui non aberrat.

17. Nihilo melior eſt diſtinctio Majeſtatis in *delegantem* & *delegatam*. nam ſi illi, qui delegant Imperantes, horum acta poſſunt infirmare, nec hi ſine eorum mandatu quicquam ſummæ rei ſtatuere queant, planum eſt, quod delegantes non tranſtulerint, ſed retinuerint ſummam poteſtatem legatoſque habeant ut miniſtros, ſic ut Ordines *Hollandiæ* Legatos ſuos ad comitia; qui manifeſto nihil ſunt aliud quam *Mandatarii*.

18. Si infirmare illa nequeant, palam eſt, quod delegantes poteſtatem ſummam habere deſierint; proinde, quod *tranſtulerunt*, hoc ipſis non recte amplius adſcribitur.

19. Ejus rei exemplum præbet *Friſia*, ubi populus ſuos Legatos mittit ad Comitia, *cum plena poteſtate ſtatuendi quod ipſis è Republ. videtur*, ſine ſpecialibus mandatis, ſine rationum redditione vel ut populus Acta delegatorum ſuorum infirmare queat. Ex quibus rebus eſſe factam tranſlationem, annuam duntaxat, evidenter colligitur.

20. Scilicet, auctores harum diviſionum tenent, in populo univerſo ſemper ut dixi, reſidere ſummam poteſtatem Quod cum ratione ſuprà aliquoties improbavimus, adeoque & diviſiones illas rejici conſentaneum eſt.

21. Plane *SUMMAM poteſtatem* eſſe unicam duntaxat in qualibet civitate, dictu neceſſarium eſt. Unde Patres à *ſummo* Numine pluralitatem validiſſime contra paganos removerunt; Ea quippe *Summi* conditio eſt, ait Tertullianus, *ut nihil illud adæquet, nedum ſuperet*.

22. Quod ſi plures ſummæ poteſtates darentur, ab his imperata ſæpe contraria, ut res humanæ ſunt, proficiſci oporteret; quæ res everteret *obligationem & coactionem*, quæ ſunt effecta ſummæ poteſtatis; niſi vim obligandi amitteret altera; quâ re non modo ſumma, ſed etiam poteſtas eſſe defineret.

23. Et imvero eſſe Reges, cum quibus optimates aut populi ſummam poteſtatem participent, verum eſt; ſed ea res minime duas ſummas poteſtates efficit; verum Rex & Ordines in unio-

nem

nem ſummæ poteſtatis, *plures quidem, ſed non ut plures* concurrunt.

24. Non minus liquido conſtat è definitione Summæ Poteſtatis ſupra ſcriptæ, neminem eam habere vel exercere poſſe in ſemet ipſum; ſicut implicat contradictionem, ut quiſquam ſe ipſum ſibi ipſi obligare, vel ſe ipſum cogere poſſit.

25. Enimvero poteſt Summa Poteſtas ſe aliis obligare; primo quidem exteris jure Naturæ & Gentium ſine omni dubio; dein etiam civibus, in his, quæ non ut Summa Poteſtas, ſed jure tralatitio contrahit, ut in emendo, vendendo, locando conducendo, mutuum accipiendo, ſolvendo quod debet & ſimilibus. In quibus ſe obligare cenſetur poteſtas, ut privatum; convenitur etiam & condemnatur, ipſe, quod magis eſt, nomine ſuo in ſemet ipſum.

26. Nec tamen inde ſequitur, Principem habere poteſtatem in ſe ipſum; *quia non niſi volens ad exequendam obligationem conveniri*, Invitus nequaquam poteſt: At poteſtas in invitum eſt; Hæc obligatio nonniſi ex conſenſu & ſubmiſſione voluntariâ. Summa Poteſtas habet *δύναμιν ἀναγκαστικὴν*, vim coactivam, nec aliter eſſet Poteſtas, ſed huic inquam, facultati non eſt uſus in Principe adverſus ſe ipſum.

27. Ne quidem in populari Imperio Summa poteſtas ſe ipſam obligat ſibi ipſi. Ibi enim poteſtas univerſorum vel majoris partis, nihil habet commune cum obligatione ſingulorum, ſed differunt ut facultas unius in alterum. Singuli ſub Poteſtate ſunt; Ipſe poteſtas ſumma ſub poteſtate non magis eſt, quam eſſe poteſt.

28. Non eſt igitur, ut accuratè loquutus ſit Cujacius privati juris interpres ſummus in *lib.* 15. *obſerv. cap.* 30. ita ſcribens, *Quin immo ut populus ipſe ſuis legibus tenebatur, ita Princeps, cui & in quem populus omne ſuum imperium contulerat*, Et mox; *Adeò ut poteſtas Principis & in ipſum Principem eſſet.*

29. Populum intellexit univerſum, nec enim aliter hic ſuum jus in Principem tranſtulit. Ut autem univerſo populo ſit poteſtas in univerſum populum, implicat contradictionem; non magis quam ut poteſtas Principis ſit in ipſum Principem, ad coactionis, inquam, effectum adverſus invitum, ſine quâ facultate nulla poteſtas in civitate intelligi poteſt.

30. Textus juris civilis, quem Cujacius adducit, quo pacto poteſtatem Principis in Principem acceperit, indicat. Eſt autem *lex quarta C. de Legibus*, ubi Theodoſius & Valentinianus; *digna vox eſt majeſtate regnantis*, ajunt, *legibus alligatum ſe Principem profiteri.* mox. *Et revera majus Imperio eſt, ſubmittere Legibus Principatum.* De ſubmiſſione voluntariâ, de poteſtate, quæ coactionis eſt, nullo modo loquuntur. Princeps igitur eſt Princeps ſui ipſius, ut quilibet vir bonus poteſtatem in ſe ipſum habet: conſenſu & inductione voluntatis, non adverſus invitum, ut res ipſa loquitur.

31. Parum igitur accuratè in iis verbis, ad juris publici rationem inſtituiſſe Cujacium, liquido patet; quando obligationem Principi ex ejus libera voluntate pendentem trahit ad infringendam Juris publici poſitionem, quâ Princeps Legibus ſolutus eſſe dicitur: contra quàm ipſi Principes connectunt, dum ſe vivere Legibus, attamen Legibus ſolutos eſſe profitentur §. *ult Inſt. Quib. mod. teſtam. infirmentur.* Plinius ad Trajanum, *Ipſe te legibus ſubjeciſti*, in eundem ſenſum, *panegyr.* Quâ re cum non fiat, ut Acta Principis alterius humanæ voluntatis arbitrio, ſubjecta ſint, aut infirmari queant, non eſſe eam poteſtatem civiliter dictam manifeſtum eſt.

31. Non deſunt tamen, qui adhuc Populum & Principem in ſe ipſos verè poteſtatem habere & Cujacium accurate locutum eſſe contendunt; Hi nobis inculcant *notiſſimam diſtinctionem Populi Leges in Comitiis ferentis, & populi in quotidianis actibus eas obſervantis*, Item, *Principis, quà Principis, & Principis qua hominis privati*. Explicita ſuperius quid repetamus? Populus unitâ voluntate Legem ferens eſt Civitas: Obſervatio fit à ſingulis, quæ ſunt diverſæ perſonæ. Nam Civitas, habet jus perſonæ, Univerſus populus non obſtringitur iis legibus, quibus obrogare, derogare, quas abrogare totas, quibus ſolvere ſe alioſque pro lubitu poteſt. Quod perpetuo ab alicujus voluntate pendet, id nullo ſenſu humano poteſtati civiliter ſumptæ poteſt eſſe ſubjectum.

33. Sed, ajunt, *quid uſitatius etiam hodie in Romanenſi Eccleſia, quando agitur de Infallibilitate Papæ, quàm Papam, quà Papam, non poſſe; At quà Innocentium poſſe errare*. Ne diſtinctionis illius ineptiam arguamus, quid hæc inſtantia ad rem pertineat, non video; quandoquidem non negamus, eum, qui munus publicum gerit, duobus adſpici lateribus, privato & publico, eoque reſpectu diverſos habere effectus: Sed non ideo poteſtatem in ſe ipſum verè & actu habet, nec ſe ipſum cogere dici poteſt, ſine quà facultate, Poteſtas hujus loci non habet intellectum.

34. Etiam Grotius in partes vocatur, qui diſtinguat *inter dominium, quod populus habeat ad modum privatorum, & quod populo, ut populo competit*, quod nemini, credo, in mentem venit unquam negare diſcrimen; ſed nec hoc ad Poteſtatem in ſeme: ipſum competentem plus facit, quam Papa, non ut Papa, ſed ut Innocentius errans.

35. Sed magis ad rem pertinent hæc verba Grotii, quæ objiciuntur. *Non deſinit debere pecuniam populus, Rege ſibi impoſito, quam liber debebat. Eſt enim idem populus, & dominium retinet eorum, quæ populi fuerant, imo & IMPERIUM in ſe retinet: quanquam jam non exercendum à Corpore, ſed à Capite*. Agnoſcimus, etſi in loco quem citant diſſentientes, non extent, verba Grotii; Agnoſcimus Imperium ſemper eſſe populi, non habentis alienigenam dominum, & eſſe hoc in eundem populum, non in diverſum. Corona Galliæ eſt populi Gallici, & jus ejus in populum Galliæ, non Hiſpaniæ & Germaniæ. Corpus civitatis ſemper habet omne jus Civitatis, quamdiu ab Exteris non ſubigitur. Plane ſicut dos manet proprium mulieris patrimonium, etſi maritus, conſtante matrimonio ſit dominus dotis, ut Juriſcti utrumque docent.

36. Sed heic & apud Cujacium agitur de poteſtate obligandi per leges & ſubjectione coactivâ, quæ eſt propria Legum & Summæ poteſtatis in Republ. quam ipſe Grotius ita *modò* finivit, ut duas in ea perſonas Imperantis & ſubjecti diſtinctè agnoſcat. Denique, Poteſtas, ubi de jure imperandi & parendi, obligandi & cogendi agitur, à jure exercendi imperii non poteſt ſeparari.

37. Cujacius Principem ſuis legibus ſubjectum & obligatum, non ſolutum eſſe ponit; Legis virtutes ſunt, Imperare, vetare, permittere, punire *l. 7. ff. de legib.* has virtutes Principi in ſe, in Principem, vel populo univerſo in univerſum populum competere, tam palam contradictorium eſt, quam in definitione poteſtatis & obligationis duæ partes & perſonæ diſtinctæ neceſſario collocandæ ſunt.

38. Atque inde quæ præterea in hanc rem proferentur, unice pendent.

CAP.

CAP. II.

Continens monita de aliis Imperii differentiis.

Jus Imperii in Civitate non mutari ex formâ Reipubl. nec quidem herili aut civili modo imperandi, licet efficacia in illo ſit major. Differentiam patrimonialis & quaſi fructuarii Imperii nobiles quidem habere effectus, jus tamen ſummum non variare. Eſſe deſpotica regna, quæ non ſint patrimonialia, & civilia, quæ in patrimonio habentur. Contra ſummam poteſtatem in regno quaſi fructuario eſſe poſſe. objectio ex natura uſusfructus & proprietatis petita ſolvitur. Non mutari jus Imperii ex eo, quod invitis aut volentibus ſit impoſitum: ſiquidem ex voluntate civium æque abſolutum condi poteſt ac vi bellicâ. Male definitioni ſummæ poteſtatis inſeri, ut perpetua ſit: temporarium æque ſummum eſſe poſſe. Denique, ex magnitudine aut parvitate nominumque diſtinctionibus & titulis nullam juris naſci diverſitatem. Poſtremo, Legem de approbandis in ſenatu Regum decretis, iiſdemque in jus vocandis, per ſe non tollere ſummitatem Imperii.

SUnt qui ex aliis quoque rebus differentiam ſummæ poteſtatis colligunt.

2. Primo, non deſunt, qui intereſſe putant plurimum, quâ formâ Reipubl. civitas gubernetur, *monarchica* vel plurium imperio, & in monarchiâ, ſit ne *deſpoticum* an *civile* Regnum.

3. Sit ne *patrimoniale*, an quaſi *fructuarium*, populoque volente an invito conſtitutum.

4. Utrum *eligantur*, an *ſucceſſione* gaudeant Imperantes, *temporalis* an *perpetua* ſit poteſtas.

5. Nonnullis quoque *parvitate* vel magnitudine civitatum jus ſummi imperii viſum eſt variari; denique, *nomina* titulorumque ſpecies hominum judicio ſæpe præſtringunt.

6. Nos ex illis omnibus nihil ad ſummitatem Imperii tollendam, augendam, vel minuendam facere paucis indicabimus.

7. Nam quod ob formam regiminis, politicorum aliqui, minorem poteſtatem in *Democratia* putant, hoc adeò falſum eſt, ut menſura juris optimè ex illâ formâ capiatur, ſicut modò demonſtravimus.

8. Ex adverſo, quod alii monarchas ut à populo præfectos, minoris faciunt, populi verò ut αὐτοτελῶς imperantis jus majus in democratiâ intelligunt, hoc perinde ſuperius refutatum.

9. Certum igitur eſto, quod modus imperandi varius ſpeciem, jus & vim imperii minime variet.

10. Plus diſcriminis inter heriles ſive Deſpoticas & civiliores monarchias conſiſtere videtur. *Heriles* vocantur, ubi Imperantes ſunt domini corporum atque bonorum. *Civiles*, ubi Imperium Reipulbl. ſalvam relinquit libertatem perſonarum & proprietatem bonorum

11. Sed tenendum, in hoc capite

non quæri, de majori minorique efficacia imperii; verum, an unum præ altero magis minusve *ſummum* ſit imperium, *quod hic negatur.*

12. Dabimus loco rationis exemplum; Patris in liberos poteſtas jure Gentium & civili aliquantò minor habetur quam dominorum ſuper ſervos; patria tamen poteſtas æquè eſt ſumma & abſoluta quam Dominica poteſtas.

13. Atqui Reges veri à *Deſpotis* non multò ſecus quam ab heris parentes differre videntur, *ut poſtea videbimus.*

14. Adde, quod utrobique acta publica imperandi, quæ eſt *nota Summitatis*, irrita fieri nòn poſſunt; utrobiquè voluntas Imperantium, Civitatis voluntas intelligitur.

15. Duntaxat, jus externum Dominatus ad res & corpora privatorum indiſtinctè extenditur. Quod in regno non aliter quam ex causa utilitatis communis, non pro lubitu Imperantium juris eſſe intelligitur.

16. Tertia differentia *patrimonialis* & *quaſi fructuarii* Imperii à quibuſdam cum præcedente confundi ſolet.

17. Scilicet, *Patrimoniale* vocatur Imperium, quod inter vivos & mortis causâ poteſt alienari: *Fructuarium*, imperanti ſolummodo ad vitam competit, ſine libertate alienandi.

18. Quidam regna deſpotica ſtatuunt eadem eſſe cum *Patrimonialibus*, Civilia verò cuncta eſſe fructuaria; Verum hoc eſt ex eorum genere, quæ ut plurimum, non quæ ſemper vera ſunt; Cum nihil vetet, herilia Imperia quaſi per modum *uſusfructus* teneri.

19. Ita, ut alienandi tàm inter vivos quam poſt mortem *poteſtas* ultimò cuique Imperanti negetur. Quòd fere unicum hujus differentiæ nomentum conſtituit.

20. Exemplum eſt in præſenti *Turcico* Dominatu, qui licet ἀνυπεύθυνος, jus tamen alienandi aut ſucceſſionem pro libitu Imperatorum mutandi ignorat.

21. E contrario, *civilia regna in patrimonio haberi poſſe*, liquet ex pluribus modicis per Europam Principatibus, qui ſuperiorem non habentes, hoc jure tenentur; etſi in majoribus Imperiis rarò id uſu venire experientia teſtatur.

22. Differentiam hanc patrimonialis & fructuarii Imperii ab *Hobbeſio* & omnibus, qui vim Imperii infinitè intendunt, nec populo aut ſingulis quicquam relinquunt, explodi manifeſtum eſt.

23. Quippe, qui ſubjectos indiſtinctè pro ſervis habent, & regnantibus poteſtatem de ſucceſſione quovis modo diſponendi ſemper adſcribunt. *Quâ de re nobis alibi locus erit dicendi, ut & de reliquo diſcrimine regni & dominatus.*

24. Sed de ultimâ diſtinctione ſcrupulus reſtat. dices enim, *ubi datur uſusfructus, ibi penes alium proprietas exiſtit*, quod jus haud dubie majus eſt.

25. Proinde ſecundum hanc diſtinctionem, *uſusfructus* Majeſtatis Imperantibus, *proprietas* populo tribui videtur; Quod in damnatam modo diviſionem ſummæ poteſtatis, qua Realis aut perſonalis dicitur, incideret, atque populum rurſus ſuperiorem Imperantibus efficeret.

26. Verum nos *quaſi* fructuarium, non vere uſufructuarium illud Imperium, quod patrimoniali opponitur, eſſe diximus.

27. Quatenus uſumfructum imitatur in hoc, quod nihil juris *ultrà vitæ terminos* producit, nec alienationem inter vivos permittit, ut Fideicommiſſa.

28. Forte rectius comparari poſſet cum *dominio revocabili*, quale eſt mariti in prædio dotali, heredis fiduciarii ex Senatusconſulto *Trebelliano* in rebus poſt mortem reſtituendis; Nam illis tempore domi-

dominij ſui plene liberèque de rebus illis diſponunt, *exceptâ alienandi poteſtate*, nec ulli, ratione juris & diſponendi facultatis, obnoxii ſunt.

29. Quin ſi maximè maneamus in terminis *Uſusfructus*, ne quidem inde quicquam poteſt colligi naturæ Summæ Poteſtatis adverſum. Fructuarius enim facit in Re quicquid vult, *modò ſubſtantiam relinquat ſalvam*; Neque proprietarius impedire vel infirmare quicquam ab illo geſtum cum hoc temperamento, poteſt.

30. Ergo, ſi tu ponas Regem habentem imperium quaſi per modum uſusfructus, & proprietatem penes populum ſtatuas, ideo tamen Rex non ſtatuitur obnoxius populo; duntaxat, ſi ſalvam præſtet regni *ſubſtantiam*, ut ita loquamur, *id eſt*, fundamentalem conſtitutionem.

31. Ita ſatisfactum huic difficultati. Eſt etiam quod opponitur alteri ſpeciei, quam diximus, *Regni Patrimonialis*; Neque enim liberi homines, quales ſunt cives, in patrimonio cujusquam ſano ſenſu dici videntur: Scilicet *in* eſſe in patrimonio non de ipſis hominibus, ſed de *jure imperandi illis*, non quà ſinguli, ſed quatenus ſunt populus, prædicatur. *vid. Grot. l.* 1. *c.* 3. §. 12.

32. Præterea diximus, nihil variari ſummam poteſtatem ex eo, quod *volente invitove* populo ſtabilita ſit; ejus rei rationem ſuprà habes inſinuatam *ſect.* 2. *cap.* 1. ubi diximus, Non minus conſenſu & fœdere populi, quam bello jus imperandi *ſummum* acquiri poſſe & omni tempore acquiri.

33. Verum quidem eſt, quod plerique victores herile & patrimoniale jus in ſubjectos occupent; attamen hoc diverſam ſummæ poteſtatis ſpeciem non inferre *modo audivimus*.

34. Fundamentum autem obſequii, quo populus armis ſubactus, victori imperium jure ſuo exercenti obſtringitur, *inferius* explicabitur.

35. Præterea, nec *electionis ſucceſſionisque* differentiâ juris rationem, reſpectu ſummæ poteſtatis mutari *ſuprà dictis* conſentaneum eſt & facile probatur.

36. Etenim Succeſſiva Imperia, quæ quidem voluntaria ſunt, initium ab *Electione* habuere. Nec plane aliud eſt ſucceſſio, quam juris initio ab eligentibus ſtatuti continuatio. *Grot. d. cap.* §. 13. *ſub fin.*

37. Verum quidem eſt, quod leges tempore electionis præſcriptæ à ſucceſſivis Imperantibus vetuſtate & dominandi artibus utplurimum obſoleſcant, Aſt hoc *ad politicam*, non ad juris diſciplinam ſpectat.

38. Fere etiam uſu venit, ut cum Electivum Imperium, uno actu mutatur in *Succeſſivum*; fiat etiam mutatio *Legitimi* in *Abſolutum* Imperium, ut factum vidimus apud *Danos*, qui Ariſtocratiam cum Principatu electivo mutarunt in Monarchiam ſucceſſivam & abſolutam, ut dicere occupavimus. Sed hoc non eſſe ab Electionis aut Succeſſionis ingenio, verum unicè à voluntate eorum qui Imperium conſtituunt, pendere, docet electio Pontificum Romanorum & Principum Epiſcoporum, qui utcunque Electivi, tam ſunt abſoluti quam ulli Succeſſores.

39. Cæterum, hanc obſervationem ad voluntaria non ad violenta Imperia pertinere, res ipſa loquitur; ſiquidem electionis libertatem in his Imperiis ceſſare manifeſtum eſt, quatenus utique ſunt violenta.

40. Dantur enim, partim violenta Imperia, partim voluntaria, idque tamen etiam in unitate Reipublicæ.

41. Nempe, ſi quis populus, Regem habens à ſe creatum, aliam gentem ſubigat, inque idem cum illâ corpus civitatis coëat,

tis coëat,

tis coëat, manente tamen diſcrimine populi victoris & ſubacti.

42. Tale *Mamaluccorum* fuit Imperium initio ſuperioris ſeculi à *Selymo* Turca extinctum. Illi Ægyptum & Syriam arctiſſimo ſervitio continebant, ſuos Reges ipſi eligebant.

43. Turcici quoque Imperii initium non fuit aliud, quanquam hodie vix poteſt diſcerni poteſtas Imperatoris in originarios Turcas & ſubactas gentes.

44. Eodem pertinent uniones Galliarum, quibus acquiſitas bello regiones in unum idemque Regni corpus adjungere ſolent.

45. Quin & Romani Imperatores in populum & Italiam *civile*, ſuper provincias *berile* Regnum habuere, quâ de re *Sigon lib. de jure civ. Rom. Ital. & Provinc.*

46. Plerique Politici in definitione Majeſtatis requirunt, ut *perpetua* ſit poteſtas; quaſi temporarium Imperium non eſſet ſummum; ſed hoc à philoſophiâ & juris ratione alienum putamus.

47. Quippe natura rerum moralium non à tempore, ſed ab effectis æſtimatur, qui poſſunt iidem eſſe in brevi ac in longiori tempore; quo facit, quod nec in Jure Civili temporis adjectio vim naturamque dominii aut obligationis alioqui mutat, quâ de re. *dix. ad tit. π. de eo quod cert. loc. in fin.*

48. Æque igitur ſummam abſolutamque *poteſtatem* habent Rectores annui Civitatum quàm perpetui. Exemplum in Dictatore; qui fuit αὐτοκράτωρ ϗ ἀνυπεύθυνος ὧν ἂν βούληται ϗ πράξῃ; *abſolutæ nullique ſubjectæ poteſtatis, in omnibus quæ vellet aut ageret*: Πολέμου καὶ εἰρήνης ϗ πάντων ἄλλων πραγμάτων κύριος, *Pacis & belli omniumque aliarum dominus rerum*, Πάντας ἔχων ἐφ' ἑαυτῷ τοὺς νόμους, *Omnes infra ſe leges habens*, ut docet Dionyſ. Halicarn. *in lib. 5. Hiſt.* Sed erat temporaria poteſtas, ſex menſium aut brevior, rarò longioris ſpatii. Quod autem poſtea ſemel ac iterum à Dictatore populus eſt provocatus, id facti non juris, ex ipſâ quæ rem narrat, hiſtoria manifeſtum eſt.

49. Ceterum, vera eſt hæc poſitio, non modo de ſingulis, ut erant Romæ dictatores, ſed etiam de ordinibus liberarum nationum ſupremis, quorum perſonæ quotannis mutantur, ut heic in *Friſiâ*, obſervandum eſt.

50. Talibus enim nihilo minus juris quam Senatui *Venetorum*, utcunque perpetuo, adſcribi oportet; niſi quatenus legibus cujusque Reipubl. fundamentalibus aliter ſit cautum.

51. *Magnitudinem* parvitatemque civitatum nihil facere ad diverſitatem ſummi Imperii, modo ſuperiorem non habeant, facilius intelligitur, niſi quod enormis quandoque differentia diſtrahat hominum judicia.

52. Adeò ut *Raguſam* Illyrici & *Genevam* Allobrogum urbes, principatusque Arauſionum iiſque minorem Ithacam Ulyſſis olim, æquè ſummam habere poteſtatem, atque Turcarum Gallorumque vaſta Imperia, gravatè exiſtiment.

53. *Majeſtatis* tamen vox, licet uſu populari ſummæ poteſtati adæquata, tamen id ex uſu antiquo retinuit, ut ſimul dignitatem amplitudinemque requirat majorem, quam ut nimis exilibus populis & civitatibus congruat.

54. Poſtremò, ſæpius evenire docent hiſtoriæ, ut nomina ſummæ poteſtati conſueta tribuantur iis, qui rem nullo modo habent, quod de Regibus *Laconicis* & *Germanis* olim, hodieque de Polonis ipſiſque, pene dixeram, *Cæſaribus*, ne de *Venetorum* aut *Genuenſium* Ducibus loquar, adfirmari poteſt.

55. Inter vocabula, quorũ ambiguitate luditur eſt *Principis* in latini ſermonis uſu, quod

quod apud veteres *non ſummum ſed primum* ſignificat, ait Grotius in *lib. de I. S. P. circa ſacra cap.* 3. Ut injuriam faciant eidem Grotio, qui verba ejus in *lib. de Antiq. Reip. Batav.* quibus Ordines Hollandiæ ſcribit, ejurato Rege Hiſpaniæ, Rempubl. *non ſine Principatu* conſtituiſſe, reſpectu præfecturæ Principi Arauſionenſi delatæ; ſic accipiunt, quaſi auctor ſibi contradixiſſet, cum poſtea Præfectum Ordinibus Hollandiæ, ratione præfecturæ ſuæ, contendit eſſe ſubjectum, nec habere jus illud independenter ab Ordinibus.

56. Ex adverſo, non pauci Summæ poteſtatis, quam occupant, invidiam popularibus verborum imitamentis declinant, ſicut docent nuncupationes *Principum* & *Imperatorum* Romæ, noviſſimèque in Anglia *Protectorum*, aliaque alibi terrarum.

57. Denique, ſummam poſtatem evidenter aut tolli aut minui putant multi, cum in Regno conſtitutum eſt, ut decreta principis non aliter valeant, quam ſi in aliquo Senatu recognita & approbata ſint.

58. At hoc ejuſmodi eſt, quod ſæpe fallit, cum plerumque magis id prudentiæ quam juris ſit inſtitutum; non ut inde vis Imperii pendeat, ſed ne Principes à ſupplicantibus decipiantur, velut in *l. unic. C. Quando Imper. Grot. lib.* 1. *c.* 3. §. 18. In Galliâ Senatus Pariſienſis ſive *Parlamentum* habet hoc jus, quod Edicta Regum non valeant, niſi re cognita: Quod Senatui tribuere jus Edicta Regis improbandi magnâ voce ab ipſo Senatu adſeveratum eſt, anno adhuc præſentis ſeculi XLVII. & XLVIII. Sed Reges jampridem hoc jus, ſi unquam, ut eſt credibile, tale fuerit, ſubegerunt, eoque ſine dubio Grotius ſpectat *in d. loco.*

59. Denique, nihilo magis variatur ſumma poteſtas, exinde, quod qui habent illam, ob privatas cauſas in jus vocari ſoleant; cum id fiat ex voluntariâ ſubmiſſione in illis rebus, quas Imperantes, non ut capita Reipubl. ſed ut membra ſocietatis civilis contrahunt, veluti quando emunt, vendunt, locant, conducunt, mutuum ſumunt, ac *ita in cæteris*, de quo & *antea* dictum.

I CAP.

CAP. III.

Quatenus ſumma poteſtas per fœdera mutetur.

Minores populos conjungi vel per unionem civitatis, vel per fœdus arctum, quo etſi cuncta belli & pacis, quæque ad defenſionem neceſſaria, communicentur, ſummum tamen jus omnium illæſum manere poſſe, quod exemplis probatur. Perimi tamen ſingulorum jus Summum, quatenus plurium ſuffragia pauciores ſequi coguntur. Idem juris eſſe in fœdere inæquali, etſi unus populus majeſtatem alterius obſervare debeat, imò etſi judicia quædam à ſuperiore in fœdere, ſuper alios exerceantur, quod tamen non licet aut univerſis ſociis aut uni ſuperiori, niſi quatenus expreſſe convenerit, at ſi provocandi jus detur civibus ſingulorum, per hoc deſinere ſummam eſſe poteſtatem. Quod autem ipſi ſocii ab reliquis cogi & plecti, quod tributa, milites exigi poſſint, non officere ſummæ poteſtati; denique, & eos qui victi ad tributum adiguntur, etiam vaſallos, poſſe habere ſummam poteſtatem.

PArvitas civitatis adeò nihil detrahit juri ſummæ poteſtatis, ut non alibi magis doctrina ejus conſpicua ſit, quam ubi ſingulis urbibus Imperia terminantur.

2. Veteres ſane de *Civitate* agentes hanc ſimpliciſſimam explicare ſolent, denique, per Europam ante Macedonum & Romanorum arma vix aliæ ſocietates publicæ extabant.

3. Athenæ, Sparta, Sicyon, Argos, Corinthus, Thebæ, Roma & quicquid alibi clarum fuit, hoc exemplo gubernabantur.

4. Nec ulla res æque *Philippo* Macedoni adverſus Græcos, *Romanis* contra Italos, & in Hiſpanis Gallicíſque bellis, quam hæc minuta populorum diviſio profuit.

5. Dein per victorias, aut, ſuadente utilitate, conſenſu factum eſt, ut in majora corpora plures populi coaleſcerent, quod vel per *unionem* civitatis vel per modum *fœderis* arcti contingere ſolet.

6. Prior ratio extinguit ſummam poteſtatem, ita, ut qui prius imperabant, nunc imperata faciant; nam quæ antea fuerant civitates, jam membra majoris civitatis factæ nihil aliud quam ſubjecti corporis partem conſtituunt, idque, tam in plurium quam Unius imperio ex æquo obtinere certum eſt.

7. Fœderis arctioris, ubi tamen non fiat σύγχυσις πολιτείας, *plurium confuſio civitatum in unam*, variæ ſunt ſpecies, quarum nulla ſummam poteſtatem lædit.

8. *In* univerſum, eſt vel *æquale vel inæquale* fœdus. Æquale, non officere ſummæ poteſtati per ſe patet; ſaltem reſtringit libertatem faciendi quod velis in ea re, de quâ convenit, quod etiam in naturali pleniſſimâque libertate poteſt fieri.

9. Ita fœdus Amphictyonicum, quod univerſæ Græciæ unum in publicis cauſis tribu-

tribunal ſtatuebat, ſingulis Græciæ civitatibus non ademiſſe poteſtatem ſummam extra controverſiam eſſe, liquet ex *Ubb. Emm. de Græc. vet. tom.* 3. *de concil. Amphict.*

10. Sed fœdus Ætolicarum & Achaicarum nationum videtur unam feciſſe de pluribus Rempublicam, ut ex *Polybio* colligi poteſt. *lib.* 2. *c.* 38. *Juſtin. l.* 34. *c.* 1. *Ubbo Emm. d. tom.* 3. *de Rep. Æt. & Ach.*

11. Poteſt autem belli & pacis, contributionum omniumque rerum ad communem defenſionem pertinentium communio haberi, ſalva ſingulorum ſociorum poteſtate ſummâ.

12. Etſi cunctis partibus integra non ſit; nam in iis, quæ communia ſunt facta, & in quibus coëuntium ſuffragia numerantur, ſinguli non habent poteſtatem, ſed omnes pariter.

13. Attamen omnia, in quibus ſententiæ non prævalent numero, manent ſingulorum, & ſic nihil detrahunt Majeſtati.

14. Fxemplum præbet Reſpublica Belgarum unita, quæ fœdere *Trajectino* arctiſſime quidem eſt conjuncta, verum *ſalvâ ſingularum* Provinciarum ſummâ poteſtate, quâ de re videatur Grotius *de antiqu. Reipub. Batav.*

15. Exceptis duntaxat iis rebus, quæ ex fœdere ad univerſitatem ſociorum ſive *Ordines Generales*, quos vocant, delata ſunt, quæ non ſinguli, verum omnes pariter exercent, ut tamen quaſdam præcipuas facultates, prærogativæ numeri ſuffragiorum exemerint.

16. Idem in Helvetica Gente non caret dubio, quando ibi aliquanto minor ac in Belgis fœderatis nationum eſt conjunctio.

17. In Imperio ſive Regno Germaniæ magis alia ſpecies quam res eſt. Speciem diverſam facit, quod Germani fœderis ſui Principi nomen Cæſaris, Imperatoris, Auguſti, quæ verba implent auditum ideâ ſummæ poteſtatis, adſcribunt, eundemque omnibus Majeſtatis imitamentis proſequuntur.

18. Sed qui norunt, moralium & maxime juridicarum rerum naturam ab effectis æſtimari, Principeſque & civitates Germaniæ liberas, vident omnibus fere Summæ poteſtatis juribus independenter à Cæſaris arbitrio uti Denique, membra Germanici Imperii nullo modo tam arctè inter ſe conſtringi, quam ſunt Belgicæ Nationes unitæ, non dubitabunt, quin Germania ſit corpus fœderatum in plures Summas poteſtates diſtinctum potius, quam una Civitas.

19. Proinde, quam Juriſconſulti Germani vocant *Superioritatem Territorialem*, hanc modo potius quam ſpecie à Summa poteſtate Reipubl. diſcrepare, facile animadvertet, qui verborum & rerum diſcrimina novit.

20. Utcunque *majeſtatis* voce nunquam ſe honorari patiantur, quando ne Regibus quidem exteris hanc appellationem impertiuntur, ut Imperatori ſuo illud ἀξίωμα per excellentiam ſoli vindicent.

21. De fœdere inæquali plus eſt dubii; inprimis diſtinguendum, utrum onus tranſitorium, an permanens alterutri imponatur.

22. Nam ſi qua præſtatio, ratione ſumptuum belli redimendæve injuriæ quæ *tranſit*, uni præ altero injungatur, id palam eſt, non officere juri Majeſtatis.

23. Nec quidem ſi convenerit, ut populus unus *comiter alterius principis populive majeſtatem conſervet.*

24. Hoc enim adjicitur, ut intelligatur, alterum principem populumve ratione dignitatis eſſe ſuperiorem, non quod libertati ſummæque alterius poteſtati

ſtati quicquam decedat, quemadmodum clientes noſtros intelligimus liberos eſſe, tametſi neque autoritate neque dignitate nobis pares ſint. *l.* 7. §. 1. *ff. de Captiv. & poſtlim.*

25. Quin imò etſi convenerit, ut apud commune fœderatorum concilium vel eum qui in fœdere ſuperior eſt, cives ſingularum civitatum certis ex cauſis rei fiant damnatique puniantur, id nec ipſum poteſtati ſummæ adverſari docet *Proculus ICtus* in *d. l.* VII. Nam & in æquali fœdere poteſtas decidendi ſociis reliquis, aut certis perſonis, ex pacto deferri poteſt.

26. Sed abſque conventione, nec unus ſociorum nec commune concilium, *cui adminiſtratio rerum ad fœdus pertinentium committitur*, jus dicere poſſunt de capite fortuniſque hominum, qui ſunt in ſingulis civitatibus.

27. Niſi conſtet, eos, qui præſunt civitati nolle in ſuos, qui *contra fœdus* deliquerunt, animadvertere, imo illos recipere in publicam *protectionem.*

28. Tunc enim ſocios habere jus, ejuſmodi maleficos, ut hoſtes capere & damnatos punire, non quidem imperii ſed magis jure belli dicendum videtur; ſi, inquam, manifeſtum ſit delictum & contra fœdus eſſe admiſſum; alioquin hoc obtentu jura ſociorum, conſpiratione plurium è ſociis, violari poſſent.

29. Hæc per me licet, applicentur iis quæ Grotius *in Apologia ſuâ* pro Magiſtratibus abrogatis *Hollandiæ* ſcripſit adverſus acta reliquarum provinciarum, *anno* CIↃ IↃCXVIII.

30. Non decidimus, utrum juſta fuerit cauſa Proceres Batavos cogendi, quod Grotius negat; Sed theſin negamus; Ordines *Generales* nullo modo illos cogere potuiſſe; Siquidem eoſdem, unà cum ipſis *Batavis*, alios è ſociis non ſemel, ex cauſa non ſervati Fœderis vi coegiſſe, memoriæ proditum eſt. Idem de executione facta in Hollandiæ Proceres anno MDCL exiſtimandum. Facti quæſtionem non attingimus; Juris diſceptatio eſt hujus loci.

31. Obſervandum eſt etiam, poſſe fieri, ut tales ſocii certo reſpectu ſe habeant ad inſtar unius civitatis; ſcilicet, in ejuſmodi ditionibus, quas jure belli communiter partas per commune concilium regunt.

32. Adeo, ut in his plurium conſenſus pro omnium voluntate, ſicut in unâ Republ. fit, abſolute habeatur: Exemplum habetur in territorio Ordd. *Generalium*, quod conſiſtit in partibus Brabantiæ Flandriæque bello quæſitis.

33. Verum enim vero, ſi provocandi facultas daretur civibus ſociorum adverſus acta ſuorum Imperantium ad aliquem ex Fœderatis, vel ad commune concilium, per ejuſmodi conditionem fœderis manifeſtò læderetur ſumma poteſtas.

34. Proinde ubi ſumma poteſtas ſalva eſt, ibi provocatio ad Collegium commune ſociorum in ſingulis fœderatorum provinciis, nullo modo admittenda, ut luculenter diſputant Ordines Friſiæ in epiſtola ad Ordd. Generales, quæ extat apud Aiſſema *lib.* 8. *ad ann.* 1628. Quin iidem criminis læſæ Majeſtatis reos Edicto publico declaraverunt eos, qui de regimine publico Friſiæ, Querelas *ad Ordines* Generales detulerant anno MDCLXXVII.

35. Aliud eſt, ſi Ordines ſummi unius ſociæ civitatis, de rebus inter ſe controverſis ad commune concilium ex pacto rem deferre cogantur, ut *Groninganæ* & *Omlandiæ* apud nos Provinciæ accidit, quæ hac lege ſe Fœderi communi adjunxit, ut controverſiæ inter Civitatem & Agrarios ab Ordinibus Generalibus deciderentur.

36. Quin

36. Quin etiam cogi & plecti poteſt ſocia civitas, quæ legibus fœderis ſatis non faciat; quæ res adeo non tollit jus ſummæ poteſtatis, ut ne quidem fœdus inæquale conſtituat.

37. Siquidem aliter fieri nequit in ſtatu naturali, quo ſunt fœderati, quam ut alter alterum promiſſis non ſtantem vi & armis compellat; cujus rei ne quidem inter *provincias Belgii fœderatas* exempla deſunt.

38. Quid vero, ſi ſuperior in fœdere jus habeat indicendi reliquis exercitum, exigendi pro arbitratu tributum, moratores citandi cogendique ad ſolvendum?

39. Ne hæc quidem pro defenſione communi ex pacto conceſſa ſummam poteſtatem tollunt, ſicut ratio & exempla docent. Nam inter Græcos Sparta ac Athenæ principes reliquorum ſibi fœderatorum, ea jura tenebant, & tamen inferiores in fœdere populi ſine dubio liberi ſummæque poteſtatis erant. Haud diſpar ratio *Drentinæ* gentis, apud nos eſſe videtur.

40. Quin etiam qui bello victus cogitur victori ſolvere annuum tributum *etſi perpetuum*, is eâ re non amittit ſummam poteſtatem, quia pecuniaria præſtatio non impedit, quo minus is qui tributum ſolvit, omnia Imperandi acta libere in ſubjectos exerceat, neque deſunt illuſtria præſentis & aliorum temporum exempla.

41. Eâdem ratione adhuc fortius dicendum, nequidem feudalia Imperia, *etſi habeant quem dominum appellent, cui ſervitia præſtent*, minime tamen jus ſummæ poteſtatis hoc ipſo habere deſinere, modo qui ſubditi ſunt vaſallo, jus provocandi ad dominum non habeant.

42. Nam *ſervitia* quæ dicuntur, nihil ferè ſunt aliud quam officia exhibendi ſe in armis pro domino, quorum præſtatio nullo etiam modo impedit facultatem ita imperandi ſuis, ut acta infirmari non poſſint.

43. Sufficit enim ad jus ſummæ poteſtatis, quod ſubditi cujuſque nihil altius aut majus habent, cui parere debeant; hoc enim ipſis *ſummum* eſt, quo altius adſcendere nequeunt.

44. Quippe ratio imperandi atque parendi intra fines cujuſque civitatis liberæ continetur. Grotius *lib.* 1. *cap.* 3. §. 21. *& ſeqq.*

CAP. IV.

De fundamento imminuendæ Majeſtatis ſeu ſummæ poteſtatis.

Repetitur, Imperio Civitatis ſimpliciter conſtituto, excipi patientiam mortis indubie violentæ ac injuſtæ, & inſtituti perpetui, in bona civium pro lubidine graſſandi, præter ea quæ ſpecialiter in quaque Republ. eximuntur, quod maxime in monarchiis fieri; utrumque ratione probatur. Contra niti Hobbeſium, eò quod populus ad Imperium ſtabiliendum congregatus, multo minus, poſt ſtabilitum diſſipatus, non habeat jus corporis aut univerſitatis, nec proinde capax ſit juris perſonalis acquirendi, quod refellitur ab effectu, qui eſt, delatio Imperii per actum unum voluntatis, quam unitatem etiam illic eſſe, ubi populus per oppida vicoſve diſperſus Imperantes conſtituit. Conventu populi diſſoluto, manere tamen effectum exceptionis Imperio adjectæ, tam per modum nullitatis actuum, qui contra fiunt, quam, quia ſocietas Civitatis poſt digreſſionem civium à comitiis, univerſitatis jus conſervat, quod exemplo Democratiæ comprobatur, adeo ut Imperantibus in his quæ conceſſa illis non ſunt, impune non pareatur. Quæſtionem, an expediat hoc civitatibus, à juris quæſito alienam videri. Hobbeſiana alia refutantur.

MAjeſtatem adhuc ſuo fixam faſtigio ſecuti ſumus, nec quicquam ei ſubduximus, præter licentiam continuo inſtituto in perſonas & bona ſubjectorum graſſandi: vimque manifeſtam vitæ civium more latronis inferendam *ſect.* 2. *c.* 3. §. 39. De rebus ad ſecreta animorum & ſacra pertinentibus *infrà dicturi.*

2. Probavimus pridem, in *Democratiâ* minorem populi partem non obligari ad patiendum illa extrema, quæ excepimus; unde ex fundamento ſæpius collocato idem in paucorum vel Regali Imperio ſtatuendum intelligitur.

3. Dictum inſuper, in DEMOCRATIA poſſe, ubi populus velit, excipi plura, in quibus prærogativa numeri ſuffragantium ceſſet.

4. Sed ob æqualitatem ibi, ceſſante metu invidiâque, populus rarò vel nunquam ſingularia exceptionum à ſe ipſo ſtipulatur.

5. In Ariſtocraticis civitatibus pleræque cautiones ſunt pro ſecuritate Optimatium, quam hi callide vocant *Libertatem.*

6. Cum fere plebs in illis adductius quam in ipſis *principatibus* habeatur, in quibus tyrannidis inſolentia in eminentiores maximè redundat, optimatium artes ad plebem premendam unicè paratæ ſunt.

7. Ideoque non minore curâ plebs operam dare debet, ut leges condantur, quibus

quibus optimatium poteſtas reſtringatur, ſuique ordinis jura conſerventur, quam Proceres id agere ſolent in regnis condendis; Sed plebs id agit frequentius per ſeditiones, quam per leges in tempore ſtatutas, ut Hiſtoria Romana luculenter docet.

8. Verum in *Monarchiis* præſertim, conſpicuæ ſunt leges, quibus principis poteſtati ſubinde nonnihil eximatur, quæ res diſplicet mirificè *Hobbeſio* cunctiſque Regnantium adulatoribus. *Hobb. cap 6. de Cive.*

9. Idcirco ille vehementer adnititur, ut nec ſanâ ratione id fieri poſſe, cum ratione evincat.

10. Non negat equidem poſſe fieri, ut populus Optimatibus & hi Regibus verè ſint ſuperiores, ſi conſtet id actum eſſe, ut hi tantum eſſent Magiſtratus & Miniſtri, & ordo ſtabilitus ſit, quo Rectores ad rationes reddendas cogerentur, ut olim Spartæ fuerunt Ephori, in Arragonia Juſtitiæ Magiſtratus; Quomodo in Imperio Germanorum, in regno Polonorum & alibi ſe res habet cum phylarchis.

11. Sed ubi Summa poteſtas verè in optimates vel Reges tranſlata fuit, ibi aliquid reſervatum intelligi, vel reſervari poſſe, cum rationis & Philoſophiæ ſubtilioris obtentu negat.

12. Verum utitur iiſdem rationibus, quas *ſuprà* refutavimus; cum inter populum ac Imperantes fœdus intercedere pactioneſque ſpeciales iniri poſſe demonſtravimus; exemplo quidem à Democratiâ ſumpto, ſed quod ad reliquas civitates & Imperia extendatur.

13. Imò in *Monarchiâ* Imperantes ex pacto ſubditis fieri poſſe quodammodo obnoxios, ratio clarior quam in *Democratiâ* docere poteſt.

14. Nam in populo univerſo partes fœdus contrahentes in eodem ipſo populo, penes quem eſt imperium, ſunt quærendæ.

15. At in regno, fieri poteſt, ut pars una contrahentium è ſubjectis conſtet; alteram Imperans ipſe conſtituat: Nec enim ſemper Imperio per modum contractus, ſæpe compromiſſo civium fundari ex *ſuprà* dictis intelligi potuit. Idem *in Diſſert. de Imperio* ad calcem hujus libri adjiciendo explicatur.

16. Sed audiamus adhuc inſtantiam *Hobbeſii*; Negat, ſubjectos ut unum poſſe conſiderari, ideoque ex pacto jus quod eſt perſonale, habere non poſſe; Non ſunt unum, *ait*, quandiu ſunt congregati, Multò minus, poſtquam diſſoluti quilibet ad ſua dilapſi ſunt; maximè, ſi nullum tempus, quo cives rurſus conveniant, ſit conſtitutum; ſicut in *Angliâ* fit, ad quam ille tantum & ubique reſpicit ac alludit.

17. Ratio, quare ne tum quidem, ubi convenere, *perſonam* repræſentent, *ſuprà* eſt inſinuata cap. 9. §. 15. ubi dictum, quod cives ſinguli pactum cum ſingulis habeant, *ſe facturos quod Imperantes juſſerint.*

18. Sed hæc ratio non valet ad probandum, *quod populus nullo modo faciat unitatem*; nec enim illud pactum ſingulare, quo ſinguli cives inter ſe tenentur, excludit unionem pacti univerſalis, Imò intercedere talem, rei ipſius, ni fallor, evidentia declarat, quam ita demonſtramus.

19. Delatio Imperii â populo in Regem fit uno actu. Nec enim à ſingulis ullus, opinor, Rex unquam immediatè fidem accepit.

20. Primò quidem ſuffragia viritim colliguntur; Sed ex collectis unum fit decretum; Ubi actus & voluntates infinitæ ſingulares in unum compinguntur, ibi manifeſto fit unum quid è multis.

21. Exem-

21. Exemplo ſit Servius Tullius, qui dolo regnum adeptus, rebus bene geſtis, civiumque ſtudio fretus, auſus eſt ferre ad populum, vellent juberent ne ſe regnare, Tantoque conſenſu, quanto haud quiſquam ante ſe alius, Rex eſt declaratus, *ſunt verba Livii, Lib.* 1.

22. More comitiorum Romanorum, Curiæ vel Centuriæ populi in ſuffragia miſſæ fuerunt. Quod major pars ſciverat, id pro lege promulgatum eſt. Atque ita populus perſona factus eſt, ſive, perſonalem reſpectum induit, antequam Rex conſtitueretur.

23. Pari modò *L. Flaccus* Interrex de *Sylla* tulit, ut omnia quæcunque ille feciſſet, eſſent rata. Cic. *orat.* 3. *pro Rull.* A quâ verbis potius quam re diſcrepabat lex vetus Imperii, quæ *Cæſarum* poteſtati juris prætextum circumdedit, quam JCti Legem *Regiam* dixere, de qua alias plena manu egimus in *lib.* 1. *Digreſſ. cap.* 16. *& ſeqq.*

24. Populi decretum, Lex appellatur. Legem nihil eſſe aliud quam communem Reipubl. ſponſionem, ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, fœdus univerſale, dixere ſapientes *l.* 2. *π. de Legib. ubi Demoſthenes.*

25. Qui vult, qui decernit, qui agit, qui jus transfert, numquid ille jus acquirere non poſſit? qui totum uno actu à ſeſe alienat, an ille, quominus partem retineat, ſi res, de qua agitur, recipiat diviſionem, impediri poſſet?

26. Ita jam conſtat, Populum principi vel optimatibus Imperium deferentem eſſe unum aliquid, eſſe perſonæ inſtar juriſque tam retinendi quam ſtatuendi capacem, ſicut in jure civili notum eſt, univerſitates idem jus habere, idemque pati quod habent & patiuntur ſinguli. *Titt. π. Quod Cuj. univerſ. nom. & de Libert: univerſit.*

27. Quid ſi nunquam populus in unum conveniat, ſed per oppida, territoria, per pagos diſperſus Imperantes conſtituat, *ut apud nos in Friſiá, inquam, annui Imperantes eliguntur?* nihilominus unum eſſe, ac jus perſonæ habere ſtatuendum eſt.

28. Cum enim ex plurium conſenſu ubique concludatur & omnium concluſiones in unum conjungantur, juris ratio nihil ex ſitu locorum mutatur.

29. Quid autem politicæ conſiderationis ſit in hoc inſtituto, non eſt hujus loci explicare; nihil ſane ad compeſcendas ſeditiones utilius, nihil ad *oligarchicas* artes fovendas opportunius eſſe, docet ratio & experientia.

30. Supereſt quærendum; poſſitne populus aliquid juris retinere dici, poſtquam Imperio conſtituto, ſimpliciter, diſſipatus eſt; Et quidem nullo tempore præſtituto, quo rurſus eum convenire oporteat, ut fit ubique per Europam, dimiſſis regnorum populorumque ordinibus.

31. *Hobbes in d. cap.* 6. negat; eò quod diſſoluta multitudo non ſit univerſitas neque corpus hominum, ſed ſinguli tantum; Atqui nec hoc, inquit, eſt actum neque fieri poteſt, ut *ſinguli* jure univerſis quæſito uti præſumant.

32. Id quidem conceſſerim, ſi quis populus non omne jus Imperii transferre cupiat, eum rectius ſibi conſulere, ſi tempus certum rurſus conveniendi ſtatuat; aut potius, ſi relinquat aliquam poteſtatem conſervandæ libertatis, ut in regnis quibuſdam *legitimis olim factum accepimus, in Spartano, exempli gratia, & Arragonio.*

33. Tamen etſi nihil ejuſmodi extet, populuſque poſt leges imperii dictas reſolute diffluxerit, adhuc tamen jus, quod in conſtitutione imperii populo quæſitum eſt, durare ſuoque effectu non carere putamus.

34. Nam etſi tali caſu non ſit qui actu Regem impedire poſſit, ne contra leges fundamentales agat, acta Regis in *vitium nullitatis* incidere poſſunt, ut, inquam, ipſo jure nullum ſit, quod ab eo geſtum fuerit.

35. Quamvis etiam populus non ſit uno loco congregatus, manet tamen *communione juris & fœderis ſociata multitudo*, à qua nihil vetat aliquid juris retineri.

36. Cui accedit, quod pactiones illæ, quibus imperium fuit limitatum, contractæ ſunt in eum caſum, ut conventu populi diſſoluto, in regimine exercendo uſum effectumque haberent.

37. Item, quod conditio obligationis ſimpliciter initæ hæc eſt, ut perpetua ſit, tam civili jure, quam Gentium & ratione Naturali.

38. Quid *Hobbes* ad hæc? Vult leges, ſi quæ Imperio per conventionem adjectæ ſint, hac mente, ut populus ad ſua digreſſus ſecundum eas regatur, confeſtim amittere vim ſuam, neque Principem eas violantem ullius eſſe reum injuriæ; Quod nî falſum ſit, ratio ipſa fallitur.

39. *Id* quod docetur evidentius atque illuſtratur ex ſpecimine Democratiæ; Nam in popularibus imperiis, poſt habitum de publicis negotiis conventum, omnes dilabuntur, adminiſtratione rerum *Magiſtratibus* commiſsâ, quibus nemo ex univerſo populo in iis, de quibus imperium habent, parere non debet.

40. Sæpe etiam plebs diſſolvitur, ut nullum conveniendi tempus certum conſtituatur, quod Romæ & Athenarum exemplis notiſſimum eſt; Ergone tu dixeris, illos populos nihil interea juris habuiſſe? Imperium quibus omne & ipſa Democratia ſicut erat, ſalva manſit?

41. Quod ſi Imperium totum in eo ſtatu retineant, nihil eſt cauſæ, quare non æque partem, ſalvâ juris ratione, ſervare poſſint.

42. Opponitur: *In eâ ſpecie non transfertur Imperium à populo in Magiſtratus, ſed hi à populo, ut miniſtri poteſtatis, quam ipſi tenent, conſtituuntur; nos autem hic agimus de tranſlatione imperii.*

43. Imo verò, nunc agitur, ut quæramus, an populus dilapſus & ſegregatus adhuc capax ſit juris retinendi; hoc exemplo democratico probatur; non inſtituimus comparationem Regis & Magiſtratuum; ſufficit hoc ſequi, populum diffluentem & ſeparatum jus quod non tranſtulit, retinere, quia totum, ſi nihil tranſtulerit, in eo ſtatu retinere poteſt actuque retinet.

44. Videlicet, cum ita diſputamus, ſupponitur, populum expreſsè quædam jura Majeſtatis ſibi reſervaſſe; ſi nihil quam pollicitatio quædam facta ſit à Principe, tenetur quidem ille populo, ſed non aliter, ut videtur, quam pater-familias, qui aliquid uxori, liberis, ſervis ſuis promiſerit, obligatur, quâ de re ſub titulo *de promiſſis ſummarum Poteſtatum.*

45. Verum inſtatur adhuc; *Obligatio extinguitur, ubi perſona cui debetur, deficit*, ubi nemo eſt, *qui exerceat jus* parteſque exigendi occupet; atqui id tum evenit, quando populus ſtabilito Imperio, diſſolvitur abſque certo ordine redeundi in unum; Neque enim ſingulis vel paucis facultas reliſtendi Imperio ſummo, ſine ſumma confuſione, permitti poteſt.

46. Accedit, quod nec ulli competit facultas convocandi populum, invito eo, qui tenet Imperium; Ob eandem ſummi periculi rationem.

47. Quod ſi populi conventus agi non poſſit, nihil quoque decerni poteſt adverſus Regem, licet terminos delatæ ſibi poteſtatis egrediatur; ideoque res loquitur, ſolidum Imperium, etſi non ita dela-

tum Regi, per conſequentiam ei adcreſcere & advolvi.

48. Illuſtratur hoc ſimili, quod deſumitur à teſtamento, ubi teſtator ex parte aſſis heredem ſcripſit, neque ex reliquâ hereditate quenquam nominavit; tunc enim heredem ex parte inſtitutum haberi pro herede ex aſſe conſtat, §. 5. & 7. *Inſt. de hered. inſtit.* propter regulam, quod nemo pro parte teſtatus pro parte inteſtatus decedere poſſit *l.* 7. *ff. de R. J.*

49. Ita & princeps, cui pro parte Imperium eſt delatum, non expreſſo, à quo & quomodo reliquum teneri debeat, in ſolidum Reipublicæ impoſitus videtur.

50. Quia præſumptio, quod populus minime voluerit pro parte regi & pro parte non regi, validior eſt, quam quod teſtator partim teſtatus partim inteſtatus decedere noluerit.

51. Reſponſionis loco, exemplum proponemus. Populus Romanus Decemviris ſummam Reipubl. poteſtatem ad annum dederat, legum ferendarum causâ, ſicut narrat Pomponius in *l.* 2. §. 24. *π. d. O. J.* Quare cum poteſtatem ſibi prorogarent, ut ipſi & factio ſua perpetuo Rempublicam occupatam retinerent, an jure populus ei ſe tunc oppoſuerit? Nulli, opinor, id dubium eſt; Atqui populus erat ſeparatus, nemo præter Decemviros imperium, nemo jus populi convocandi habebat. Exercuit tamen plebs tota ſuum jus & ſtatum Reipubl. amiſſum recuperavit, ut iterum *Pomponius*, *quaſi rem certi juris*, memorat.

52. Si dicas, non habuiſſe Decemviros imperium diutius quam datum erat, regeram; nec principem, cui partes imperii non omnes datæ ſunt, Imperium hactenus habere, ſi jura, quæ nunquam ei data ſunt, exerceat; adeo ut is nihilo magis ſupra privatum ſit, quam monarcha temporarius ſpatium ſuum emenſus, aut is qui extra territorium jus dicere præſumit. *l. ult. π. d. Juriſdict.*

53. Ex his facile apparet, quam falſum ſit, quod tradit Hobbes in *d. cap.* 6. §. 17. *ſub fin* Populo ſine tempore locoque repetendi conventus digreſſo, ſi interea temporis det alicui poteſtatem puniendi eos, qui leges transgrediuntur, eam neceſſario eſſe *abſolutam*; ut vel ex democraticis, quæ modò adduximus exemplis, perſpicuè patet.

54. Quin etſi non modo non ſoleat, ſed etiam non poſſit populus aut ingens optimatium numerus convenire, niſi à certis Magiſtratibus convocetur, hos tamen Magiſtratus idcirco habere ſummam Poteſtatem, aut Populum vel majorem illum Numerum deſinere illam habere, nullo modo dicendum eſt, quemadmodum exemplis Romæ aliiſque veteribus & Præſenti Friſiæ noſtræ liquet.

55. Proinde res eò deducitur, ut ſtatuendum ſit, cuilibet corpori civium, imò & ſingulis eorum, quibus primævum eligendi jus fuit, in tempore & loco, facultatem competere, exigendi ab Imperantibus, ne uſurpent quod nunquam iis datum atque delatum fuit. An & reſiſtendi facultas contra vim ex eadem juris neceſſitate ſequatur, *alibi* expendemus.

56. Parata erit objectio, videri hanc rem periculoſam & exitialem civitati; verum hæc ratio valet hactenus, ne in dubio populum tranquillitati communi adverſa voluiſſe credamus, non ut ea quæ diſerte conſtituit, hoc argumento ſubvertantur.

57. Omnino enim alia juris, alia prudentiæ quæſtio habenda; Juris eſt, ut cuique de ſuis rebus pro lubitu diſponere liceat. Prudentiæ eſt, expendere, proſit, an noceat ſibi; juris id non intereſt;

tereſt; modo nulli alii iniquam inferat conditionem. heic de jure quæritur; quid ex uſu ſit, politici judicare debent.

58. Atqui liberum fuiſſe populo, deferre & non deferre & quantum imperii deferre vellet, id & *Hobbeſio* confeſſum & ratione exploratum eſt.

59. Tu qui putas, principibus fas & integrum eſſe, jura ſibi expreſsè negata invadere, neutiquam ſecuturis inde incommodis ſententiam tuam liberabis.

60. Plane & Grotius ſummæ poteſtatis acerrimus vindex, haud ſecus docet, quam Principem partes Imperii non datas ſibi vindicantem, hactenus privatum eſſe, nec cives ei ad obſequium eſſe obſtrictos. *l.* 1. *cap.* 4. §. 13.

61. Denique, nec ita periculis obſepta eſt ſententia noſtra, quin obviam *illis* iri ac anteverti poſſit: Remedio non tantum prudentiæ, qualia excogitare politicorum eſt, ſed & juri conſentaneo.

62. Nam ut populus in democratiâ, ordinatis magiſtratibus, ad ſua rediens tacite mandat, ut ſi quid ſupra illorum miniſterium in Re communi occurrat, civium conventus ab ipſis indicatur, ſicut *Athenis* ac *Romæ* fieri ſolebat;

63. Prorſus ita populus ſtatuens Principem, ſed quædam jura ſibi reſervans, tacite hoc ipſo ſtipulari intelligitur, ut, ſi quid ad hæc pertinens ſit agendum, Populare concilium indicatur, ſiquidem *electio* ſit populi.

64. Nam hoc ultrò intelligitur, ſi Proceres eligant, vel jus ſoli ad comitia veniendi habeant, de his ea quæ dicta ſunt, intelligenda. Idem juris eſt, ſi non omnis populus, ſed ordo aliquis aut immobilium poſſeſſores, ſicut in *Friſiâ*, jus conſtituendi plures imperantes, annuos vel perpetuos in Republ. habeant.

65. In delectu jurium, quæ populi aut optimates ſibi reſervare debeant, ſummâ opus eſſe prudentiâ, non eſt, quod moneamus; Præcipui ex illis momenti eſſe jus condendi Leges eaſdemque abolendi facile conſtet.

66. Sed vis longe maxima & architectonica eſt in his duobus; in jure exigendi pecunias à civibus, per tributa & vectigalia; & in jure conſcribendi & habendi milites perpetuos ac mercenarios. Ubi hæc duo jura non valide ſunt obſepta Principibus, ibi quicquid eſt Legum fundamentalium ſenſim evanidum & eluſorium fieri, bene doctæ ſunt gentes, etſi nunquam ſatis edoctæ.

67. Bene conſulunt, qui certos & ſtatos Ordinum populi Procerumque conventus convocatione non ſimpliciter à Principum arbitrio dependente, conſtituunt. Etſi enim jus populi ab eâ re non pendet, ut Hobbes argutatur, ad executionem tamen Legum fundamentalium, id efficaciſſimum eſſe, non eſt dubitandum.

68. Acquieſcamus igitur in hac ἀπηϑίᾳ Hobbeſiana; *Populum eſſe unum quid, eique jus aliquod rectè adſcribi, quamvis nec congregatus ſit, neque ſciat tempus futuri conventus.*

69. Quia manet obligatio, qua mutuis pactis ſe pridem conjunxerant. Et quia naturaliter quicunque jus ex pacto commune cum pluribus habent, æqualiter id, ſeu conveniant, ſive non, habere cenſentur.

70. Præterea teneamus quod populus totus qua totus, paucis vel uni imperium deferre poſſit. Non modò per fœdus mutuum, quo ſinguli à reliquis ſtipulentur iiſque ſpondeant obſequium ſe paucis unive præſtituros.

71. Sed & fœdere διπλεύρῳ inter populum totum, vel qui jus populi habeant, veluti partem unam, & Imperantes, ut alteram partem.

72. Priore ſenſu nullum quidem eſt vinculum obligationis inter populum & Imperan-

Imperantes, ſed inter ſingulos. At nihilo ſecus acta Imperantium præter & extra id, quod ipſis compromiſſo populi delatum fuit, ipſo jure nulla ſunt.

73. Quemadmodum arbiter compromiſſo electus hoc ipſo non obligatur partibus, ſed hæ tenentur acquieſcere in eo quod Arbiter, ſive æquum ſive iniquum, dixerit *l.* 27. §. 2. *π. de Recept. qui arbit. recep.* Quod ſi tamen arbiter compromiſſi terminos exceſſerit, quod hactenus ſtatuit, ipſo jure nullum eſt *l. non diſtinguemus* 32. §. *de officio* 15. *π. eod. tit.* Jam in altero reſpectu, quo Imperium per conventionem inter Populum & Rectores conſtitutum fuit, duos eſſe fœderatos, nullum eſt dubium.

74. Tandem adeò, populum, etiam diſſoluto conventu, retinere facultatem ejus juris, quod congregatus acquiſivit vel actu habebat, dicendum eſt.

75. Nec minus veriſſimum eſſe, quod imperantes nullo modo plus obtineant, quam ex voluntate eorum qui imperium dederint. Et hæc quidem ex iis quæ dicta ſunt, apparent.

76. Quare iterum negamus Hobbeſio, *in omni civitate aliquem eſſe hominem vel concilium, qui quodve potentiam in cives ſingulos jure habeat tantam, quantam extra civitatem unusquuque habet in ſemet ipſum. c.* 6. §. 13. *in pr.*

77. Cum enim collatio illius juris pendeat ab eorum voluntate, nihil eſt cauſæ, cur non ita animum inducere poſſint, ut aliquanto minus potentiæ tranſlatum velint; Quatenus defenſioni communi vitandæque confuſioni ſufficere arbitrentur.

78. Inſtat ille; *Si poteſtas imperantium limitatur, neceſſe eſt, ut id fiat à majori poteſtate. Hæc vel ſine limite eſt, vel iterum cohibetur ab aliâ majore. Et ſic tandem ad poteſtatem ſine limite devenietur. ibid.*

79. Reſpondeo ad primam poſitionem; Si intelligit poteſtatem in Rep. bl. jam ordinata, negamus, Limitationem inde proficiſci debere: nos enim aut arceſſimus eam à conventione ſingulorum, per quam Civitas fundata eſt, ita ut limitatio præceſſerit Rempublicam, ſicut dictum; Aut ſi populus jam pridem coactus in civitatem, imperium transtulerit, limitatio eſt ab illo populo, qui fuit major poteſtas, quam tunc erat is cui imperium offerebant, idque ad hanc rem ſufficiebat.

80. Verum Tranſlato imperio, non manet illa poteſtas major; limite poſito, deſinit eſſe poteſtas, & Imperium, ſicut fundatum eſt, unica manet poteſtas, limite circumſcripta. Quem limitem ſi Rex manifeſto egreditur, eatenus non eſt Rex.

81. Hinc liquet, non eſſe neceſſe, ut progrediamur ad ejusmodi poteſtatem in Republ. infinitam, qualem ſibi fingit *Hobbes*; ſiquidem cauſa limitans ante & extra formam Reip. collocari poteſt ac debet.

82. Addamus exemplum, ut videamus, an res facultatem uſumque habeat. Rex conſtitutus eſt hac lege initio dictâ, *ne jus habeat indicendi tributa*, niſi maximo populi comitio. Hujusmodi Rex habet vere ſummam poteſtatem ſed non integram. Si tributa ſolus indicat, Imperium ejus hactenus eſt ipſo jure nullum, nec quiſquam ei hac parte parere debet. Nec incognita ſunt regna, ubi ſic juris eſt & ubi adhuc quidem ita ſervatur.

83. Res igitur huc redit, ultimum potentiæ conſiſtere in ſingulis, qui ſuimet ipſi jus in infinitum habent. Potentia civitatis, ex univerſis eorum voluntatibus conflata eſt, quas aliter ac aliter habere ſe poſſe diverſitas Rerumpubl. demonſtrat.

CAP.

CAP. V.

De Legibus Fundamentalibus.

Imperantes ſimpliciter conſtitutos Legibus cunctis eſſe ſolutos, tam quoad directionem quam coactionem, quatenus in illis ad civilem obedientiam obligatio vertitur; at obligatione, quæ eſt juris Naturæ, Gentium & Divini hauddubie teneri, ut & fundamentalibus. Quæ ſint tales. Non eſſe inſtituta, quæ tacite in omni Imperio excepta intelliguntur, ſed eſſe conſtitutiones, quæ in fundando Imperio inſtar conditionum adjiciuntur. illarum poteſtas. quando tollant, quando minuant vel reſtringant ſummam poteſtatem. Iura majeſtatis in una civitate penes diverſos communicative non ſeparatim conſiſtere poſſe, ubi, an dentur Reſp. mixtæ. Quid juris ſit, ubi Imperantes ſalvis Legibus fundamentalibus, nullis tamen expreſſis, ſunt conſtituti. Legem, ut controverſiæ publicæ inter principem & ordines populi per arbitros terminentur, videri tollere ſummam poteſtatem. Etiam ſtabilito Imperio, communi Imperantium & ſubditorum conſenſu expreſſo vel tacito, per præſcriptionem temporis immemorialis, oriri poſſe jura fundamentalia. Privilegia civibus indulta non eſſe fundamentalia, niſi forſitan vetuſtate cebriſque ſtipulationibus vim utrinque obligatoriam acceperint: quo modo aliqua Imperia è deſpoticis civilia ſint facta. Quale ſit genus obligationis è Legibus fundamentalibus.

DEcantatius nihil eſt, quam *Principem Legibus eſſe ſolutum*, quæ eſt regula Juris Romani, verum ab omnibus politicis & juris publici ſcriptoribus adoptata, ex *l.* 31. *ff. de Legibus.*

2. Nec tamen æquè usquam variant interpretationes, de quibus vide, ſis Virum Cl. Ant. Matthæum *diſp.* 1. *ad Pandectas.*

3. Nos in eo, qui habet ſummam poteſtatem, ſeu Populo toto, ſive Optimatibus, ſeu Principe ſimpliciter conſtitutis, qualis erat Romanus ex formulâ Legis Regiæ Princeps, nullam agnoſcimus exceptionem.

4. Proinde cunctis legibus eum ſolvi, nec ullâ omnino Principem teneri arbitramur. Ne quidem illis (ſine invidia dictum) quæ ſanciunt ea quæ jure naturæ, Gentium & Divino præcipiuntur.

5. Non quod adverſus illa jura Princeps haud æque peccet ac privatus, ſed quia legum vis conſiſtit in neceſſitate civilis obedientiæ *l.* 7. *ff. de Legibus.* Quam non cadere in ſummam poteſtatem voces ipſæ, nedum principia pridem poſita, ſponte docent.

6. Proinde aliud eſt quærere, num iſte homo qui principatu potitur, jure naturæ, gentium divinoque teneatur; Aliud, num *Princeps qua talis*, legibus ſit ſolutus. Vide tamen ſuper hoc articulos quod ſcripſimus *in ſect.* 3. *c.* 1 *n.* 18. *& ſeqq.*

7. Jura ejus perſonam obligant, ea vi quam efficere poſſunt; Nempe ut & Deo & hominum illis, quibuscum in ſtatu naturali agit, quales ſunt omnes exteri, devinciatur.

8. A quibus & cogi & ob delicta puniri poteſt; quoniam illis non eſt Princeps, & jus puniendi eſt etiam naturale, ſicut Grotius in *C. de pœnis lib.* 3. docet.

9. At eorum reſpectu, qui ut principem eum agnoſcunt, iſta jura nullam adverſus eum vim exercere poſſunt.

10. Qui enim cogi poteſt, is vel ſuperiorem vel parem duntaxat habeat oportet. Quorum neutrum de populo toto, vel Principe ſimpliciter conſtituto prædicari poteſt, ut vox ipſa *ſummæ* poteſtatis ultro ſignificat.

11. Ne quidem excepimus Leges Imperii *fundamentales*, quibus alioqui principes teneri volunt. Non quod hoc negemus, ſed quia in principatu ſimpliciter conſtituto nullæ præſumi poſſunt.

12. Nihil audimus jactari frequentius, nihil videmus intelligi rarius quam *leges fundamentales*, ut non immerito notat *Hobbes alicubi in Leviathano.*

13. Nos *legis* vocabulo primum conſiderato, ſubmovemus ab hoc termino proprie accepto, *quicquid actu non eſt conſtitutum. Legem oportet eſſe latam & lectam, ut vere pro lege poſſit haberi.*

14. Poſitivas igitur Leges, quæ dicûntur, proprie ad hanc claſſem referendas putamus. Unde, quæ in voluntariis Imperiis tacite excepta intelliguntur, ea non niſi analogice *fundamentales Leges* appellari videntur.

15. Si quis tamen legis vocem, ut poteſt fieri, tàm latè malit extendere, ut omne *jus* appellet Legem, non repugnamus, quominus leges fundamentales duorum generum eſſe dicantur; quædam expreſſè quædam tacitè conſtitutæ.

16. Ad tacitè intellectas leges præter ea, quæ *ſuprà* tacite in omni Imperio exceptâ intelliguntur, referemus ſequentia, I. Salvam civibus libertatem perſonarum rerumque ſuarum dominium eſſe debere.

17. II. Imperantem nihil poſſe de Imperio ultrà terminos vitæ ſtatuere, niſi id habeat in patrimonio.

18. III. Civitatem in partes ſubjectivas non diſtrahendam, id eſt, ex unâ civitate non fieri duas, aut alterum alterius membrum eſſe faciendum.

19. IV. Mares feminis, primogenitos minoribus natu in regnis ſucceſſivis & non patrimonialibus eſſe præferendos, quæque ſimilia *ſuperius* expoſita, vel adhuc explicanda ſunt.

20. Expreſſæ leges fundamentales ut ſciamus quæ ſint, præmittemus, Fundamenti verbum id ſignificare, quo tota ſtructura nititur, & quod primò omnium ponitur, *ut cuivis ſuopte planum eſt.*

21. Leges igitur fundamentales erunt proprie, *Conſtitutiones, quæ in fundando Imperio ante plenam ejus tranſlationem ſtabiliuntur, ut juxtà eas Reſpublica exerceatur.*

22. Jus habere populum tales ſtatuendi copioſè demonſtratum eſt, *in cap præced.* etiam Imperantes illis teneri jam dubio caret; Siquidem plus juris quam acceperint, exercere eos non poſſe, ex iis quæ diſputata ſunt, irrefragabile eſſe liquet.

23. Tollant autem vel minuant Leges Fundamentales Summam Poteſtatem, an arctius duntaxat faciant ejus exercitium, ex qualitate ſententiâque ſingularum eſt colligendum.

24. Tollitur vel potius communicatur cum aliis & quia communicatur, ideò tollitur in Principe, Summa Poteſtas, ſi conſtitutum ſit, *ut nihil poſſit in juribus imperandi maximus, ſine adjenſu Senatus vel Ordinum populi.*

25. Spe-

25. Species illa quidem eſt ſocietatis, ſed *qui ſocium, is habet parem*; Qui habet parem, ille ſummus eſſe deſiit.

26. Nec adeò minus juridicum aut philoſophicum quàm populare eſt, quod dicitur; *ſocium habere, id eſt, dominum habere.*

27. Quod ſi illud non in univerſum, verum de certis capitibus, ut plerumque fit, ſtatutum fuerit, tum non tolli ſed minui ſummam poteſtatem, rationi conſentaneum eſt.

28. Nam ubi unum Imperii jus, quod ad ſummam Rempublicam ſpectet, ſive unum ex majoribus Majeſtatis juribus Principi relinquitur, obnoxium nulli, dicemus, ibi ſummam eſſe poteſtatem, etiamſi non integram.

29. Ejusmodi porrò communicationem totius vel pro parte majeſtatis poſſe fieri, ex ratione ſæpius memorata clarum & experientia certum eſt, in ipſo *Cæſare Germanico*, Rege *Poloniæ* aliiſque ad hodiernum uſque diem evidentibus exemplis.

30. Si talem intelligunt mixturam, qui de Republ. mixtà loquuntur, non eſt quod negemus, eam & exiſtere & diu conſiſtere poſſe; ſed multi fingunt mixturam, quæ mihi non videtur in moralem facultatem unius regendæ civitatis coälescere poſſe.

31. Scilicet hoc modo, ut integra *Majeſtatis* jura inter ordines diverſos diſtribuantur, quædam uti princeps, aliqua primores, alia populus habeat, ſingulique ſua jura, alii aliis non obnoxii, teneant & uſurpent.

32. Excederet hoc notiſſimos Reipublicæ terminos, ac neſcio quod monſtrum repræſentaret.

33. Evaneſceret comparatio concentus cum chordis aut animæ cum corpore, quam *ſupra* civitati & Reipubl. accommodavimus.

34. Nec plane una ſed omnino triplex foret majeſtas; tres enim poteſtates liquido & ſimpliciter ſummæ in ea ſpecie conſiſterent.

35. Cæterum, non raró contingit, Imperium Uni vel paucis ſub hac conditione deferri, ut ſalvæ ſint *leges fundamentales, nec tamen ullæ conditiones exprimantur*, cujus rei vel hæc *Friſia* dare poſſit exemplum, quæ ſuis Rectoribus annuam defert Summam poteſtatem, *ſalvis legibus fundamentalibus*; quarum tamen nullum corpus reperitur.

36. Sed talis adjectio fit, vel ab initio, vel in civitate jam pridem conſtituta; Si talia verba uſurpentur in fundatione novæ civitatis, non apparet, quo pacto id genus adjectio effectum habere queat; proinde nullius momenti & ab initio & in futurum eſſe oportet.

37. Haud, ſecus ac ſi teſtator heredem ſcripſiſſet, ſub conditione, quam omninò ſervari velit, nec tamen expreſſerit. ut enim mortuus nihil præſcribere poteſt, ita nec populus Imperio ſimpliciter tranſlato; utpote qui tunc pro civiliter mortuo, quatenus utique eſt populus, haberi debeat.

38. Si quis tamen eo caſu vim aliquam hiſce verbis ineſſe velit, is per leges fundamentales intlligere poſſet ea, quæ in omnibus imperiis voluntariis *ſupra* diximus eſſe tacite excepta *ſect.* 2. *c.* 3. *&* *n.* 15. *h. t.*

39. Verum enimverò ſi pridem conſtituta Civitas novum alicui deferens imperium, ita ſtipuletur, quod crebrius accidit, non perinde nulla ac inutilis promiſſio videbitur.

40. Intelligentur enim ea fundamenta civitatis, quæ tunc ſunt, integra & immota relictum iri.

41. Item eas leges, quæ prioribus Imperantibus aut expreſſe impoſitæ, aut ſine controverſiâ obſervatæ fuerunt,

42. Deni-

42. Denique, partes civitatis *integrantes*, ut ita loquar, *non miniſtrantes*, eaque collegia, quæ exercitium ſubordinatum habent jurium Majeſtatis, fore inconcuſſa.

43. Conventus ordinum populi, Magiſtratuum in urbibus, juriſdictionum in agris minime ſubmotum iri.

44. Non tamen, ut modus exercendi iſta aliaque jura in ejuſmodi Collegiis, omniaque capita moris olim obſervati pro *fundamentalibus* habenda ſint; Modo ne tota tollantur, aut jura, in quibus vis & eſſentia illorum conſiſtit, adimantur vel mutentur.

45. Ejuſmodi autem fundamentalia pacta ſeu tacita ſive expreſſa, non tollunt neque minuunt ſummam poteſtatem.

46. Populus enim defert liberam adminiſtrationem Reipublicæ illius, quæ in præſenti exiſtit.

47. In quâ, ſi nihil aliud convenerit, minime cuncta imperii jura pro lubitu exercere prohibetur. Manente duntaxat eâdem conſtitutione ſubjectivâ Civitatis & ſubintellectis ſemper exceptionibus, quas in omnibus Imperiis tacite reperiri diximus.

48. Quid verò, ſi novus princeps receptus ſit à populo pridem formato, ſub hac lege, ut jura & libertates, quæ competunt, ſervet, *deque coortis controverſiis inter ſe & ordines populi, tertium patiatur judicem?* Qua conditione Friſii Carolum V. Cæſarem pro domino receperunt, ut legere eſt apud *Winſemium hiſtor. vernac.* ad ann. 1515. *ubi ipſum inſtrumentum extat.*

49. Parum abeſt, quin ejuſmodi Principatus non ſit verè Summæ Poteſtatis, ſiquidem huic *naturaliter* competit, *eſſe judicem in propriâ causâ.*

50. Nempe ut *Naturaliter*, non ſit ſimplici jure naturæ, ſed neceſſario, & ſecundum naturam poteſtatis, quæ ſuprema eſt, quemadmodum Jureconſulti dicunt, *naturaliter* opponi inter ſe hæc duo; teſtatum ac inteſtatum mori. *l. 7. ff. de R. J.*

51. Enimverò quod princeps ſe tertio ut arbitro ſubmittit, id nihil quidem officit Majeſtati, non magis quam privatorum libertatem minuit, quod aliquando in arbitros compromittunt.

52. Sed pactum ejuſmodi inde ab initio adjectum imponit neceſſitatem: Et quidem talem, ut acta Principis infirmari hoc modo poſſe videantur, quod eſt eſſentiale κριτήριον ſummæ aut non ſummæ poteſtatis.

53. Sane cauſam armorum *Friſiis* contra *Hiſpanos* hoc pactum ſine dubio præbere potuit evidentem. Quia ſatis conſtat, *Philippum* Regem æquos arbitros ſæpius imploratũ defugere perſeveraſſe.

54. Exiſtimamus porrò & eas leges, quæ firmato pridem Imperio, per modum ſolennis conventionis, inter imperantes & ſubjectos legitimè ſtabilitæ ſunt, *hac mente, ut pro fundamentalibus habeantur*, utrimque eſſe obligatorias.

55. Cujuſmodi illa fuit, quam dixere magnam chartam apud Anglos, cujus firmandæ modum valde notabilem ſub *Henrico III.* Polydorus Vergilius & Bakerus in *ejus vitâ* referunt. Sancita erat devotione carminis horrendi in eorum, qui pactis non ſtarent capita: Charta legebatur, Rege cum Proceribus erectis, faces manibus ardentes tenentibus, quas carmine perlecto, in terram projecerunt, iiſque fumantibus exclamabant; *Sic extinguatur, ita fœteat, qui fidem non ſervabit.*

56. Denique eandem vim habere putamus inſtituta Reipublicæ ad ſummam Imperii & jura ordinum ſpectantia, quæ longo uſu tacitoq; conſenſu Imperantium & ſubjectorum indubitatò recepta ſint.

57. Nam

57. Nam & jura Majeſtatis præſcriptione temporis acquiri vel mutari poſſe videbimus *in loco*.

58. Ratio, quare conventiones ſolennes inter Regem populumque vel proceres ita poſſint iniri, ut utrimque vim obligandi habeant, atque ut populo, jus inde contra Principem acquiratur, pendet ex iis, quæ *ſuperius* diſputata ſunt.

59. *Scilicet*, populum conſiderari poſſe ut Univerſitatem juris capacem, etiam quando ſub imperio eſt; Quod ſi verum eſt, nihil cauſæ fuerit, quare jus novum per liberam conſenſionem cum Imperantibus, acquirere nequeat.

60. An autem populus ab invitis Principibus novi quid exigere poſſit, haudquaquam temere adfirmandum videtur; ſed hoc *inferius* excutietur.

61. At inprimis cavendum, *ne Privilegia*, quibuſdam civibus aut Reipubl. membris liberaliter & ex gratiâ principum indulta, cum legibus Reipubl. fundamentalibus confundantur; ſiquidem in his nulla conventio vim obligationis utrimque firmat, ideoque ſolo honeſtatis, nullô neceſſitatis vinculo largitorem obſtringunt.

62. Quo pertinet, quod Ludovicus XII. Galliæ Rex, Genuenſibus in pœnam rebellionis, omnes ſuas Leges, quibus ut fundamentalibus nitebantur, jure belli, ademit, eaſdemque poſtridie tanquam privilegia, ſuo arbitratu reſtituit, ut auctor eſt *Guicciardinus in lib. 8. Hiſtor. Ital.*

63. Quare monitos velim eos, qui de juſtitia armorum noſtratium adverſus *Hiſpanos* loquuntur, ne meritum cauſæ in violatione *privilegiorum*, ut loqui amant, ſtatuere velint.

64. Niſi enim leges fundamentales palam violatas docere queamus, ſola poſſeſſione libertatis contenti eſſe deberemus.

65. Enimvero non verba ſed res expendimus, & proinde ſententiam eorum, qui de violatis privilegiis in cauſâ *Belgicâ* loquuntur, non reprehendimus; ſed in recto uſu verborum ſæpe rationum momenta includuntur.

66. Neque tamen id à jure abhorret, *Privilegia*, quæ vetuſtate populique ſtipulationibus ac novis Imperantium promiſſionibus iterata ſunt, aliquando vim legum utrimque obligantium adipiſci, quod omnium fere Gentium uſu probari videtur.

67. Quin etiam Herilia Imperia quandoque in civilia hoc modo fuiſſe mutata videmus, ſicut in Anglia factum videtur à *Guilielmi Normandi* temporibus; ſiquidem is jure belli regno potitus eodem jure δεσποτικῶς, ut libitum fuit, id exercuit.

68. Idemque à poſteris æquè exerceri potuit, niſi crebrâ jurium largitione ac indulgentia ſolennique confirmatione ſenſim ab antiquo rigore, cui pares non erant, receſſiſſent.

69 Cæterum, conventiones non cum toto populo, verum certis hominum ordinibus initæ minimè pro *fundamentalibus* habendæ ſunt; at hic articulus pertinet *ad caput de promiſſis* ſummarum poteſtatum, *de quibus inferius*.

70. Obligatio, quæ ex fundamentalibus oritur legibus, haud alia eſſe poteſt quam Naturalis, quæ & juris Gentium dicitur; ſiquidem in eos qui habent ſummam poteſtatem vis civilium ſanctionum intendi non poteſt, *quoniam hæ ab ſummâ poteſtate ſubjectis præſcribuntur*. In noſtra autem ſpecie duo contrahentes, hactenus pares, intelliguntur.

71. Sed naturalis obligatio eſt duplex, una efficax, altera inefficax; Prior ita vocatur, quæ conſcientiam debitoris afficit ſolam, alterique nullum jus exigendi tribuit, cujuſmodi eſt obligatio domini &

ni & patris aliquid promittentium ſervo liberiſque ſuis, item obligatio ad remunerandum, ut docet JCtus in *l.* 25. §. 6. *ff. de Hered. pet.*

72. Obligatio Naturalis efficax eſt, quæ non modo debitorem promiſſoremve tenet, ſed etiam creditori ſeu ſtipulatori jus exigendi exequendique tribuit; & talis oritur è conventionibus initis inter eos, qui ſe non habent ut ſubjecti & Imperantes, vel qui eidem ſummæ poteſtati non ſunt ſubjecti: proinde etiam ex legibus hujuſmodi fundamentalibus inter Regem populumque ſancitis.

73. Prioris generis obligatio, quæ eſt inefficax, oritur etiam è privilegiis & promiſſionibus à ſummâ poteſtate factis & indultis; nam tales, etſi juratæ non dant exigendi exequendique jus iis quibus aliquid conceſſum vel promiſſum eſt, exemplo ſervorum, liberorum & uxorum adverſus dominos, Patres, maritos.

74. Ejuſdem generis ſunt etiam Pacta generalia cum regnantibus aut regnaturis, quæ nihil quam *officium boni Rectoris* exprimunt; veluti, ſe populum defenſuros, cuique jus & juſtitiam, viduabus & orphanis quoque adminiſtraturos, denique facturos omnia quæ bonum amantemque Principem facere oportet, qualia in ſolutiſſimis quoque regnis præſtari ſolent.

75. Leges, quæ fundamentales appellentur, debent eſſe *ſpeciales*, & nominatim aliquid derogare de juribus Majeſtatis, ita ut facultas ea, ſicut imperantes velint, exercendi tollatur; ac inſuper, inquam, debent eſſe conventa totius populi vel maximæ partis ejus, aut eorum qui populum repræſentant, quia pars minor in civitate rebuſque imperii non habet jus perſonæ.

76. Ex his poteſt exiſtimari de eo, quod Cardinalis *Perronius in ſermonibus à Pithoeis editis* referebat; ſe intellexiſſe ex iis, qui conventus *Reformatorum* in Galliâ frequentabant, eos pro regulâ tenere certâ, Regem cum illis uti debere *jure Gentium*, quatenus bello geſto & pace factâ conditiones partibus ſuis ſtabiles impetraverant.

77. Nam ſi conditiones Edictis Regiis conceſſæ *Reformatis* irrevocabiles erant armiſque vindicari poſſent, non ſimpliciter privilegia, ſed leges fundamentales eſſe debebant, quarum, ut diximus, obligatio naturalis, ſive juris Gentium eſt. *Ex jure civili ſumma Poteſtas in his quæ ad Imperium pertinent, neceſſitate nullâ poteſt obſtringi, quia non habet, à quo cogatur.*

78 Sed opinio, *pergebat ita Cardinalis*, *quod ſub jure Gentium vivant in Galliâ*, Reformatis bene valideque excutitur; ſiquidem omni die in bonis & in corporibus violantur, adeoque tractantur injuſtè, *qu'ils trouveroient, peut-eſtre, moins de barbarie chez les Cannibales, que parmy leurs propres concitoiens*, hoc eſt, *ut forte minus barbaricæ inhumanitatis reperirent, inter populos hominum voratores, quàm inter cives proprios.* Hæc ante quinquaginta annos homo Cardinalis: quid his diebus diceret non Cardinalis!

79. Porro, ut in viam redeamus; quando ejuſmodi ſunt leges fundamentales, quæ communicationem ſummæ poteſtatis in quibuſdam duntaxat juribus inferunt, tum Imperantes non deſinunt habere ſummam poteſtatem.

80. Nam etſi populo jus ex iis legibus quæſitum affirmemus, non ideo ſuperiorem Principe conſtituimus. Poſſunt enim actus eſſe nulli ipſo jure, ad quod ſuperior alius non requiritur.

81. Quin id ipſum in deſpoticis Imperiis, quæ ſine controverſia ſunt ſumma, locum habere poteſt. Perſarum Rex haud

haud dubiè talis erat; Qui tamen adverſus leges cum proceribus regni ſemel ſtabilitas nihil agere, decernere poterat, ut *Hiſtoria Danielis indicat.*

82. Sed ubi Rex nihil omnino abſque Senatu procerum vel populari, in majoribus rebus decernere poteſt, ibi parum abeſt, quin Ariſtocratia obtineat. Talis hodie ſine dubio *Dux Venetorum*, neſcio an & *Rex Poloniæ*, & Imperator *Romano Germanicus eſt.* Proinde adverſum eos civilis legum obligatio valere poſſe videtur.

83. Cæterum, de executione Legum fundamentalium & quatenus reſiſtere liceat, inferius tractabitur.

CAP. VI.

De Juribus Majeſtatis majoribus.

Diviſio jurium Majeſtatis in majora & minora. Primum, jus gladii. id eſſe duplex, vitæ & necis in cives, belli in exteros. Prius ut diſcrepet à mero Imperio. In civili Republ. non eſſe jus Imperanti, quenquam indictâ causâ necandi, niſi in extremo periculo. Ad hoc jus vitæ ac necis etiam aſyla referri. De jure belli. Alterum jus Majeſtatis de pace ineundâ. De fœderibus, eorum differentia à ſponſionibus. Jus mittendi Legatos. Tributa exigendi & vectigalia: idque male inter minora referri. De dominio eminente: ut differat à ratione ſtatus. De jure Legum condendarum, ubi & de ſtatutis municipalibus. De creandis Magiſtratibus, eos nihilo plus juris adverſus ſummam poteſtatem habere quam privatos. De judiciis & de ſummâ provocatione.

SEd *cujuſmodi* Leges ſint fundamentales, id in quâque Republicâ conſiderandum eſt. Hæc noſtra univerſalis diſciplina Summam Poteſtatem ſimpliciter ſpectat. Cujus proinde jura ſingula & omnia, in quibus exercitium ejus conſiſtit, ordine recenſebimus.

2. Vocantur & Regalia, voce latius ſumpta & alicubi *prærogativæ* Regiæ, in Anglia; quatenus ea voce quælibet jura præcipua & excellentia ſignificantur, *dictæ* à jure primæ claſſis Romanæ, quæ cum ſola plures haberet centurias & ſuffragia quam reliquæ pariter omnes, prius rogata, conſentiens, legem cæteris quodammodo præſcribebat.

3. Jura Majeſtatis, id eſt, Summæ poteſtatis vulgo non male *in majora & minora* dividuntur. ab illis incipiemus.

4. Principio certum eſt, quia non tantum ob amorem ſocietatis, ſed etiam ad tuitionem vitæ bonorumque Civitates conſtitutæ ſunt, ſine gladii poteſtate nullam haberi poſſe Rempublicam. Eamque tàm ad coercendos maleficos in civitate pertinere, quam ad propulſandam vim externam.

5. Unde duplex jus Majeſtatis oritur. Primum *vitæ ac necis*, alterum *jus belli.*

6. A priore diſcrepat merum Imperium: quod eſt jus animadvertendi in facinoroſos, *jure Magiſtratus*, (liceat ita loqui per JCtos) quod eſt miniſterium ſummæ poteſtatis, competens.

 7. Sed

7. Sed huic imperio non adeſt facultas proſcribendi homines ſine judicio, nec dandi veniam reis aut damnatis; Quod ſub jure vitæ neciſque omninò continetur.

8. Illud verò poteſt quidem ſemper, *rarò tamen debet* exercere Summa poteſtas, At quando debeat, hoc ad caput *de judiciis* pertinet.

9. In civili Imperio licet abſoluto, vita quidem nulli quam causâ cognitâ, jure poteſt auferri; Niſi forte ſecus ratio & periculum Reipublicæ poſtulet, neque res moram cognitionis ferat.

10. Cujuſmodi *Regiâ manu*, quæ in paratâ executione conſiſtat, non poſſe Rempublicam carere, Dictatura ſatis apud Romanos oſtendit.

11. Judicium vero de ratione illâ neceſſitatis repentinæ ad Imperantes pertinet; ut tamen ſi qua vis aut cædes, causâ non cognitâ, committatur, heic tamen ceſſet præſumptio, *quâ res judicata pro veritate habetur*; cauſam oportet eſſe liquidam & manifeſtam.

12. Denique, ſi quem Princeps more latronis invadat, is nec jure cæſus videtur. Quia nec in populari Imperio pars major eo modo quenquam ſine injuriâ opprimere poteſt, *ut diximus pridem.*

13. Quid autem in ejuſmodi caſu liceat invaſis, *infrà* in loco communi diſſeremus.

14. Non eſt etiam, ut putemus, Ordine cognitionis ſervato, manifeſtas oppreſſiones & injurias vim juris induere, ſicut hiſtoria *Achabi* & *Nabothi* loquitur.

15. Porro ad jus vitæ neciſque refertur conſtitutio locorum *aſylorum*, quibus ſupplices contra vim privatam publicamque proteguntur.

16. Cum enim eâ re ſiſtatur vigor judiciorum, palam eſt, excedere hoc inſtitutum, poteſtatem Magiſtratuum. At quatenus juſta ſit eorum uſurpatio, id *alibi* tractandum.

17. Altera pars juris gladii adverſus vim externam comparata eſt. Diverſos enim populos inter ſe uti conditione ſtatus naturalis; Eumque recte dici *ſtatum belli* haud gravate conceſſimus *Hobbeſio.*

18. Quatenus contentiones facillime inter homines nullo judici ſubjectos oriuntur: Neque alio exitu, ſi connveire nequeant, quam decernente ferro, terminari poſſunt. Quò pertinet celebre dictum, *Ubi judicia deſinunt, ibi incipere bella.*

19. Cum autem univerſæ Civitatis motum & diſcrimen hæc res contineat, clarum eſt, non poſſe id aliter quam ab eo *qui jus totius habet*, exerceri. Quod omnium populorum juriumque conſenſu maximo traditur.

20. Quatenus autem cum Magiſtratibus hæc poteſtas armorum communicari poſſit, *ut & reliqua juris bellorum, peculiari loco* trademus.

21. Heic enim ſimplici enumeratione juxtà ac demonſtratione, *cur ad ſummam poteſtatem quæque jura pertineant*, defungemur.

22. Proinde, cujus eſt bellum decernere, ejuſdem eſt ſine dubio, pactiones, quibus bellum finitur, id eſt, *Pacem* contrahere. In Democratia ſine controverſiâ id eſt majoris populi partis, alibi optimatium; Conſequenter Regis in ſtatu verè monarchico.

23. Modo rex ille jus habeat non impeditum per ætatem aut amentiam, vel denique captivitatem. Non enim credibile eſt à populo Imperium eâ lege delatum eſſe, ut etiam à non libero exerceatur.

24. Eadem præſumptio eſt de exilio Regis; niſi voluntaria & plene libera ſit abſentia. Sed hæ limitationes cunctis

juribu[s]

juribus ſummæ poteſtatis videntur eſſe communes.

25. Paci adſimilantur *fœdera*, quæ ſunt reliquæ conventiones diverſorum populorum principumve inter ſeſe.

26. Nam cum obligatio, niſi in perſonam cadere nequeat, & civitates per eos qui poteſtatem ſummam habent, *perſonæ fiant*, manifeſtum eſt, jus fœderis pangendi ad hanc claſſem, eſſe referendum.

27. Hinc oritur differentia inter *ſponſiones* & *fœdera*, quorum illæ ſunt conventiones abſque mandato initæ à miniſtris ſummæ poteſtatis, de rebus ad ipſam pertinentibus, qualis *Caudina pax* & *ſponſio Luctatiana*, quas ideo populus ratas non habuit. Liv. *l.* 9. *à pr. Polyb. lib.* 3. *cap.* 5.

28. Hiſce cohæret jus mittendi Legatos, quorum miniſterio fœdera contrahuntur; Quales cum hoc effectu, *ut jure Gentium ſancti habeantur*, nullis quam qui vere habent Majeſtatem, mittere licet.

29. Nam in reliquos, qui mittuntur ab iis qui ſubditi ſunt aliis, leges civiles valent. Quia plus juris delegatis quam delegantibus, qui leges accipiunt, adſcribi non poteſt.

30. Atque hæc ad defenſionem civitatis pertinent, quo etiam refertur jus *Tributa* & *vectigalia* exigendi, quod multi inter minora Majeſtatis jura referunt.

31. Adeò perperam, ut nullum in omni Republ. pluris faciendum ſit; Nec aliud manifeſtius *κράτους* abſolutæ poteſtatis habeatur.

32. Nullum quoque frenum populi cenſeant eſſe adductius, nullum efficacius remedium, ad continendos in officio Principes, quam ſi hoc jus ſaltem ex parte ſibimet reſervent; Quando non minus in Republ. quam in privatis familiis, *pecuniæ cuncta ſervire* compertum eſt.

33. Imperio alioqui civitatis ſimpliciter delato, nihil eſt cauſæ, quare non hoc etiam jus libere tranſlatum videatur in Optimates aut Principes.

34. Siquidem adeo neceſſarium ad tutelam civitatis inſtrumentum, nullo modo ab Imperantibus ſeparari poteſt, niſi id expreſſe liqueat eſſe factum.

35. Non moramur, quod prudentiſſimis viſum eſt ſcriptoribus, *nulli principum in terris licere ab invitis civibus exigere pecunias*, dictum *Comminæi.*

36. Habent hanc hypotheſin, quod proprietas bonorum in Civilibus Imperiis relicta ſit privatis; verum hoc non prohibet, quominus Imperantes ſingulis pecunias imperare poſſint.

37. Nam & Civitati aliquod dominium in bona civium tribuitur, quod privata quidem dominia non tollit, ſed tamen eminet ſupra illa.

38. Unde à Grotio non abſurde *Dominium eminens* vocatur; Cujus hæc vis eſt, *ut ad Imperantes* (verba Senecæ) *poteſtas omnium, ad ſingulos proprietas pertineat. Seneca* 7. *de benefic.* 4.

39. Idque merito in numero jurium Majeſtatis collocatur; Fundamentum habens in *conſenſu eorum qui conſtituunt civitatem.*

40. Quos omnes ita velle manifeſtum eſt, ut ſi contingat, Reipubl. utilitatem non poſſe cuſtodiri, ſine incommodo damnove privatorum, utilitas Publica privatæ præferatur.

41. Quod cum maximi ſit momenti modumque ordinariæ poteſtatis tranſſcendat, conſentaneum eſt, à nemine quam ab eo, qui ſummum habet imperium, eſſe exercendum.

42. In quem ſinguli *ex pacto cum ſingulis* inito hoc jus tranſtulerunt, ut omnium atque ſingulorum rebus pro communi

muni bono, *invitis etiam ſingulis*, uteretur.

43. Adeoque voluntatem Imperantium quisque ſicut in aliis, ita hac in re pro ſua voluntate reputare debet, *ut ex principiis dudum poſitis* recordamur.

44. Hinc eſt, quod injuria non fit civibus, quando res ſuas non modo vendere, ſed & ſine pretio illis quandoque cedere coguntur: Sic tamen ut Reſpublica cum primum poterit, ad reſtituendum teneatur.

45. Quia certum eſt, populos quam minimo ſingulorum damno illud eminens dominium fundare voluiſſe.

46. *Etiam hinc eſt, quod aliquando cives pro Republicâ certo exitio exponere liceat, cujus rei ſpeciale principium ſub fin. cap.* 2. *collocatum* eſt.

47. Denique, ex hac ratione defenduntur innumeræ leges, quæ duritiem & iniquitatem, *contra ſingulos, utilitate publicâ rependunt.*

48. Imo efficiunt, ne ſit iniquum, quod ſepoſito conſenſu ac fœdere civiũ, foret iniquiſſimum. Nam quod ipſe quilibet facere intelligitur, in eo factam ſibi injuriam nemo queri poteſt.

49. Ita liquet reſponſio, quà occurrendum ſit illis, qui ſtatuentibus aliquid licitum fieri ob utilitatem publicam, quod in ſe ac ſimplicitate naturæ iniquum eſt, objiciunt dictum Apoſtolicum, *non eſſe facienda mala, ut inde eveniat bonum.* Volenti enim non fit injuria.

50. Cæterum, *Eminens* hoc, inquam *Dominium* vocatur, quia non tollit, ſed limitat ac gubernat dominia privatorum.

51. Alii poteſtatem extraordinariam dicunt, non tam male quam odioſe, quia ſub hoc titulo flagitia dominationis latere creduntur.

52. Denique, *Rationem Status* huc plerique trahunt. Sed hujus appellatio patet latius; Æque enim adverſus exteros ac in cives exercetur.

53. Dominium autem eminens ad ſolos qui cuique Imperio ſubjecti ſunt, ſpectat.

54. Fuerunt jura, quæ ad *tutelam* Civitatis pertinent, aut illuc referuntur. Sequuntur, quæ ad internam *adminiſtrationem* requiruntur.

55. Tale omnium primo *jus eſt Legum condendarum.* Quibus cum tota Reipubl. conformatio inſit, palam eſt, à nullo, quam qui habet ſummam poteſtatem, eas poſſe proficiſci.

56. Non igitur plebes olim Romæ, non Senatus, non Prætores, non JCti auctores Legum eſſe potuerunt.

57. Sed in libertate ſolus populus fuit Κορυφαῖος νομοθέτης *ſupremus legis conditor*, ait *Theoph.* Poſtmodum Imperatores Cæſares.

58. Niſi quatenus ſumma poteſtas vim obligandi illis addere voluit, ut factum in plebiſcitis lege Hortenſiâ, in Senatus-Conſultis à Principibus Romanis, quâ de re *dix. in lib.* 1, *Digreſſ. cap.* 2. & 3.

59. *Municipia* quoque, id eſt, Civitates majori ſubjectæ imperio, nihil contra jus commune illius Imperii ſtatuere poſſunt;

60. Niſi conſenſu ſummæ poteſtatis; ita, ut Ejus voluntate jus illud ſemper abrogari poſſit *l.* 19. *ff. ad L. Rhod. l.* 3. §. 5. *ff. de Sepulchr. viol.*

61. Sed jura provinciarum, quæ ſuperiorem non agnoſcunt, & quæ *municipalia* ſæpius nuncupantur, vere tamen ſunt Leges.

62. Suæ porro, non alienæ Poteſtatis Lege quemque teneri res ipſa loquitur.

63. Unde Jus Romanum hodie nullos obligat; Niſi quatenus à liberis Europæ populis libere receptum eſt.

64. Cujus rei auſpicium Lotharii Cæſaris

ſaris memoriæ adeo non exprobramus cum *Lipſio*, ut nihil ſalubrius, ſi hactenus ſubſtitiſſet poſteritas, ullius principis extet factum. ſed hæc aliò ſpectant.

65. Legis-latoria poteſtas jus quoque Leges interpretandi & mutandi continet, niſi ſint fundamentales. Æquitas etiam illa, quæ eſt *mitigatio juris ſcripti legum ſanctionibus contraria*, ſolius eſt Majeſtatis; quia vim continet mutandi *l. 1 l ult. C. de Legib.*

66. Sic etiam jus dandi privilegia, tam ſingulis perſonarum, quam certis hominum ordinibus, ut mulieribus, minoribus, fiſco &c. non eſt diverſæ facultatis à Legiſlatoriâ.

67. Res etiam loquitur, Summam Poteſtatem ſibi ipſi non ferre legem, non totum Populum in Democratia, quâ Totum, nec eos qui jus populi integrum aut ſimpliciter delatum, ut *aliàs* dictum, habent. *l. pen. ff. de Recept. qui arb.*

68. Legis enim virtutes ſunt, *Imperare, vetare, punire*, quas nemo in ſe ipſum habet. Nec ideo quæ Leges v. gr. patrimoniorum ſucceſſiones regunt, ad Summæ Poteſtatis ſucceſſionem pertinent, ut de Jure *Devolutionis* in Brabantia viciniſque regionibus, adverſus Gallicas *prætenſiones* Stokmannus aliique demonſtrarunt.

69. Legum Miniſtri ſunt *Magiſtratus*, ut Cicero dixit, etſi vulgus, Reges vocet *Magiſtratus* ſummos, *contra Latinæ vocis uſum*, ait rectè Grotius *de jur. S. P. circa ſacra c.* 1. nam *Romanis*, pergit, *Magiſtratus, minorum Poteſtatum nomen eſt.* Per hoc autem cum univerſus Reipubl. ordo exerceatur, non poſſunt aliunde Magiſtratus, quam à ſumma poteſtate proficiſci.

70. Unde ſequitur, adverſus eum qui habet ſummam poteſtatem, nihilo plus juris habere Magiſtratus, quam infimum quemque civium; Quemadmodum diſpenſator aut ordinarius in Familiis privatis æque ſunt ſervi quam mediaſtini aut vicarii.

71. Proinde eos, Qui Regem exorbitantem non à quibusvis è plebe, ſed à præcipuis Magiſtratibus in ordinem redigi poſſe arbitrantur, errare neceſſum eſt.

72. Id enim à nullo poteſt fieri, quam ab eo, cui jure fundamentali id liquet eſſe commiſſum, *ut præcedenti capite probatum eſt.*

73. Cujus eſt creare Magiſtratus, ejuſdem eſt, abrogare & revocare, multo magis limitare & circumſcribere eorum poteſtatem; qua de re cum cæteris ad *Magiſtratus* & *Leges* pertinentibus in *lib.* III. *adhuc erit agendi locus.*

74. *Iudicia* pertinent quidem maxime ad jus privatum. Sed conſtitutio & ordinatio illorum ſine dubio eſt juris publici ac Majeſtatis.

75. Imò hac cauſa Principes maximè ab antiquiſſimis populis conſtitutos fuiſſe accepimus, qua de re vid. *Plutarch. in Demetr. ubi de facto Demetrij libellos ſupplices in profluentem projicientis.*

76. Etſi vero pleraque judicia per judices ut miniſtros ſummæ poteſtatis expediantur, *Summa* tamen *Provocatio* ſalva ſemper eſt ad illam; Sive appellandi, ſeu *Supplicationis* vel *Reviſionis* aliove titulo.

77. Item, jus avocandi certas cauſas ad cognitionem Principis; quo quidem rarius utuntur boni Principes, ſeparari tamen penitus à ſummâ poteſtate nequit.

78. Denique, jus *Comitia* indicendi ſolvendique eſt in monarchiæ jus Majeſtatis.

79. Nam in Regno, ubi comitiorum facultas aliter quam juſſu Principis exercetur, ibi certum eſt, Imperantis poteſtatem non eſſe abſolutam.

80. In-

80. In plurium Imperio jus Comitia indicendi Summæ Poteſtatis eſſe nequit; Quoniam ibi in Comitiis ipſa poteſtas ſumma reſidet.

81. Ideoque nihil ibi quam miniſterium eſt; etſi per artes politicas fiat aliquando Magiſterium; At de his non agimus.

82. *Quæ plura de hiſce juribus eorumque œconomia dicenda ſunt, ad partem operis ultimam reſervantur.*

CAP. VII.

De Juribus Majeſtatis minoribus.

Diviſio jurium majeſtatis minorum, quod vel utilitatem vel dignitatem ſpectent. & quæ ad hanc pertinent, rurſus ſubdividuntur, quod vel in publicis collationibus, vel in privatis diſpoſitionibus conſiſtant. Prioris generis eſſe jus creandi magiſtratus inferiores, nobiles, equites, etiam comites, principes ac duces; ratione redditâ, cur eorum creatio ad majora non pertineat. Item creandi doctores, comites palatinos, notarios, concedendi nundinas & ferias. Diſpenſationis privatæ ſunt, jus legitimandi liberos, famam reſtituendi, veniam ætatis largiendi, ſolennia Legum remittendi, debitoribus inducias dandi, onus fideicommiſſi bonis auferendi, res minorum ſine decreto alienandi &c. Quæ ad utilitatem ſpectant, hæc ſunt; Jus monetæ cudendæ, confiſcandi bona damnatorum & mulctandi, ſucceſſiones conferendi indignis, bona vacantia occupandi, item res derelictas, velut theſauros; haud tamen jure, bona naufragorum; ſed & jus venandi, conſtituendi gabellas, portuaria, ripatica, angarias, parangarias, armandias & repreſſalias &c.

MInora Majeſtatis jura ſunt, quæ ad functiones Reipubl. *inferiores* levioresque referuntur, nec tamen Magiſtratibus committi ſolent.

2. Hæc ita diſpertiuntur, ut vel ad *poteſtatem*, vel ad *utilitatem* Imperantium ſpectent.

3. Quæ prioris ſunt generis, ea vel in conferendis *honoribus* juribusque publicis, aut in privatis diſpoſitionibus conſiſtunt.

4. Ad primam claſſem referamus primo, jus creandi *Magiſtratus minores*, qui per oppida & agros juri dicundo præſint

5. Jus creandi Patricios, *nobiles* Equiteſque, Ut nobilium ordini Duces quoque, Principes, Comites, Barones aliosque Germanicæ originis titulos accenſeamus.

6. Quos quidem creandi jus mirabitur non nemo, ad minora Majeſtatis à nobis referri.

7. Sed ratio conſtat, quod ad Imperii explicationem hæc res directè non pertineat. Verum hoc ſine illis tam ſummum quam integrum facile eſſe queat.

8. Si quis tamen ita faciendum putet, ut jus conferendi illuſtres nobilitatis gradus ad majora, cæteros ad minora Majeſtatis

ſeſtatis jura referendum putet, nihil eſt quod refragemur.

9 Largiri facultatem *docendi Artes* ſtudiorum publicè que exercendi, id ubique etiam Summæ Poteſtatis habetur.

10. Adeo, ut Doctores auctoritate eorum, qui ſuperiorem agnoſcunt, creati jure & ornamentis huic ordini debitis minime fruantur.

11 Ita neceſſe non videtur, Jus condendi Academias huic numero adjicere. Quando in iis vix quicquam Majeſtatis proprium, præter iſtud jus conferendi honores ſtudiorum, cum effectu tam latè diffuſo, reperitur.

12. Tamen ita fieri ſolet, ut Academias ſive Univerſitates ſtudiorum conſtituere, juribus Majeſtatis adſcribatur, nec ſatis eſt cauſæ, quare ab hoc more loquendi recedamus.

13. Præterea homines conſtituere, qui *Legitimare* natos contra præcepta legum, & creare Tabelliones aliaque juſſu ſummæ poteſtatis facere poſſint, quales in Germania *Palatini* Comites dicuntur, id haud dubiè Majeſtatis eſt.

14. Nec ideo tamen minus ipſum jus ordinandi *ſcribas*, quorum fide inſtrumenta pro publicis à populo judicibusque habeantur, (*Notarios* vocant) ad poteſtatem ſummam referri debet.

15. Solent quidem hæc modica jura plerumque per inferiores poteſtates exerceri, ſed origo juris & modus exercendi ſeparatas habent rationes, ut *cap ſeq.* videbimus.

16. Denique & ad hunc ordinem pertinet jus conſtituendi celebriores mercatus, quos *Nundinas* vocamus.

17. Cum enim privilegii vis non uno ſenſu in illis contineatur, patet, ad ſummam quoque poteſtatem id eſſe referendum.

18. Sed minores peculiareſque nundinas nihil vetat à Magiſtratibus ordinari.

19. At in his tunc ea, quæ Nundinis alioqui tribuuntur, velut immunitas ab executione judiciali ſimiliaque obtinere non poſſunt; Quia ſiſtere aut impedire vigorem juris publici eſt ſuprà Magiſtratum.

20. Ex eâdem ratione conſtat, jus indicendi *Ferias*, quibus judicia intermittantur, eſſe Majeſtatis.

21. Sequuntur ea, quorum effectus in diſpoſitionibus atque diſpenſationibus inter privatos locum habentibus conſiſtit.

22. Etenim ſæpe fit, ut ordo legum ob circumſtantias æquitatis haud ita præciſè cuſtodiri poſſit: Quod tamen Magiſtratus, qui ſunt miniſtri Legum, facere debent.

23 Proinde iis, qui extra matrimonium ſunt nati, jus dare Legitimorum, id cum excedat manifeſtos ordinariæ juriſdictionis terminos, pertinet ad Majeſtatem.

24 Sive id per reſcriptum identidem fiat, ſeu lex à Principe lata modum, quo id immediatè peragatur, præſcribat, cujuſmodi modos Græci Imperatores, Subſequens matrimonium & Curiæ oblationem tradiderunt *l.* 3. 4. *&* *l.*9 *C de Natur. lib.*

25. Similiter jus reſtituendi natalibus, aureoſve donandi annulos, quibus libertini homines fiebant ingenui, priſcis Romanis pro jure Majeſtatis habetur.

26. Eos qui *infamiâ* ſunt notati, cauſis non redditis, integræ exiſtimationi reſtituere, id etiam Principis opus eſt.

27. Nam Magiſtratus & Judices non niſi per in integrum reſtitutionem, certas ob cauſas, id facere poſſunt.

28 Præterea adoleſcentes poteſtati curatorum ſubtrahere, *veniâque ætatis* datâ, rebus ſuis ante tempus lege conſtitutum præficere, hoc eſt ſuprà miniſterium legum, adeoque Majeſtatis *l.* 3. *in*

M *pr. π. de*

pr. π. de Minor. t. t. C. de His qui ven. æt. impetr.

29 Eodem pertinet, concedere alicui, ut ſine ſolennibus, quatenus teſtandi jus non habeat, *Teſtamentum* celebret, quod utique Legum miniſtri permittere non poſſunt.

30. Sed concedere, ut teſtamentum abſque ſolennibus conditum vim & effectum habeat, id ne Princeps quidem poteſt.

31. Quia ſic heredibus ab inteſtato jus ſuum imperfecto teſtamento ſtabilitum interverteret, quod extra uſum Dominii eminentis jure facere non poteſt

32. Sufflaminare & differre jura hominum quominus aliquando poſſit, etiam contra ordinem legum, nihil impedimento eſt.

33. Huc pertinet poteſtas debitoribus inducias dandi moratorias, quinquennales, aut non multo longiores, aliasve dilatorias exceptiones, non peremptorias, nec quicquam aliud quo vires principalis negotii exhauriantur, ut ſapienter reſcripſit Imp. Conſtantinus in *l. 2. C. de Precib. Imp. off.*

33. Item judicis ſui juriſdictioni aliquem eximere, judiceſque dare *extraordinarios*, id manifeſte ſummi Imperii eſt.

34. Quemadmodum & bona fideicommiſſo ſubjecta hoc onere liberare; quia commodum poſteritati hac ratione ſubtrahitur; nemo alius quam qui habeat ſummam poteſtatem ſupráque leges ſit evectus, facere poteſt.

35. Sed an licet hoc omnino Summæ Poteſtati? Si verum eſt, ut modo diximus, Eum non poſſe cuiquam jus auferre ſuum? Jus quæſitum certè non poteſt; jus futurum, maxime eorum, qui necdum ſunt nati. poteſt aliquando præcidere graves ob cauſas, quales in fideicommiſſis, maxime dividuis, ſæpe ſe produnt. *Vide Grot. l. 2. c 4. §. 10.*

36. Denique, res immobiles pupillorum atque minorum permittere alienari, citra cauſam neceſſitatis, *poſito, quod hoc Lege prohibitum ſit*, eſt etiam Majeſtatis.

37. Poterant plura recenſeri ex Romanis & aliarum gentium inſtitutis; Sed reliqua ex hiſce dijudicari poſſunt.

38. Supereſt, ut ea quæ ad utilitatem Imperantium pertinent, breviter videamus. Inter quæ primo loco jus *monetæ cudendæ* meritò refertur.

39. Quà in re quando commercii omniſque civitatis ratio ſumma vertitur, palam eſt, id nulli quam Summæ Poteſtati, vel cui illa hoc commiſerit, licere oportere.

40. Jus publicandi *bona damnatorum* eaque in *fiſcum* vel ærarium condendi ſine dubio eſt Majeſtatis. Quia nec fiſcum habere dicitur, quam qui univerſæ Civitati præeſt, ideoque municipiis negatur. *l. 10. π. Ad Municipal.*

41. Idem eſt de mulctis pœnarumque compendiis, tametſi hæc non raro Magiſtratibus minoribus applicentur. Sed lucra ſucceſſionum, quæ ut indignis auferuntur, in ſolum fiſcum rediguntur, tam jure Romano quam moribus Gentium.

42 Præterea pleræque nationes ſuis Principibus ea quæ Nullius erant privati, conceſſerunt,

43. Quæ cum jure Naturæ occupantium fieri deberent, vi Legis, id eſt, communi conſenſu, adeoque juſtè, Dominio ſingulorum ſubducta fuerunt.

44. Talia ſunt bona vacantia, quæ dicuntur, eorum qui ſine herede deceſſerunt

45. Agri inculti aut deſerti, omniaque pro derelictis habita, inter quæ theſauri pro parte vel toti.

46. De-

46. Denique, feræ beſtiæ, volucres, piſces omniaque animalia quæ cœlo, quæ mari atque terrâ continentur.

47. Quanquam alii jus illorum ad Majeſtatem referri nolunt; nos contrà putamus.

48. Hæc enim communia omnium eſſe deſinere non poſſunt, niſi omnes & ſinguli de jure ſuo in gratiam unius vel paucorum decedant.

49. Atqui omnes cives nunquam ſuum jus pariter, niſi in eum qui toti præeſt civitati, transferunt. *Grot. lib.* 2. *cap.* 8. §. 4.

50. Secundum hæc ad Principem pertinent argenti & auri venæ, terræ viſceribus reconditæ, quæ etiam ſua natura Nullius in Dominio ſunt, nec non reditus ſalinarum.

51. Denique, per Europam ita frequenter obtinet, ut bona naufragorum ejecta ad littora, cujuſque Principis fiſco tota vel pro parte acquirantur.

52. Sed non quicquid ſeculum vocatur, id juris eſſe dicendum eſt; Quod enim jus habet Fiſcus in aliena calamitate, ut de re tam luctuoſa compendium ſectetur? *l.* 1. *C. de Naufrag.*

53. Ne quidem eminens vis legis, de quâ ſatis alioqui conſtat, huc poteſt applicari, ſicut alia non pauca adverſus ſingulos iniqua, publicæ utilitatis reſpectu ſub hoc clypeo defenduntur.

54. Conſtat enim pleraque naufragia exteros affligere, in quos illa vis legis aut Dominii eminentis non habet locum.

55. Quare cum populus totus, vel quiſquam privatus nullum jus habeat, res naufragas in ſuum agrum delatas aut à ſe repertas diripiendi;

56. Sequitur, neque per Legem, quaſi ex civium conſenſu & jure eorum translato, tale jus populo vel principi rectè adſcribi.

57. Partem tamen rerum aut certam quaſi præſtationem vectigalis pro defenſione & auxilio, quod Poteſtas loci, Dominis rerum impertitur, exigi, id ut fit, à jure & æquitate non abhorret.

58. Amplius, adverſus eas gentes, quæ jus fiſci contra naufragos avare exercent, fas eſſe eodem jure uti, dictat regula juris Gentium, *Quod quiſque juris in alterum ſtatuerit, ut ipſe eodem jure utatur.*

59. Denique, ad hanc claſſem jurium-Majeſtatis referuntur etiam modica *vectigalia.*

60. Qualia à Feudorum interpretibus telonea ſeu *gabellæ*, portoria vel *portuaria* & *ripatica* dicuntur.

61. Sed viæ publicæ, quas & *Regias* vocant, *portus*, *flumina* publica, non tantum huc ſpectant, quod attinet ad vectigalia, quæ ibi colliguntur; ſed etiam, quia protectioné ſupremoque dominio ad Principem pertinent.

62. Memorant illi & *Angarias* & *Parangarias*, quæ videntur fuiſſe onera præſtandi currus & jumenta ad publicos curſus veteribus uſitatos, hodie jus *poſtarum* dixeris; quod tamen non, ut olim, provincialibus imponitur.

63. Ab his diſtinguuntur plauſtrorum naviumque præſtationes, ad transvehendos milites, arma, ſarcinas, impedimenta exercituum aliaque onera portanda.

64. Hæc & ſi qua ſunt alia, fere ſunt quæ Regalia appellantur, in conſtitutione *Friderici de Regalibus.* 2. *F.* 56.

65. Tamen & *Armandiæ*, & jus muniendi, & jus *Repreſſaliarum* ad hunc ordinem referri poſſunt.

66. Quippe neminem armamentaria, quomodo *Armandias* interpretantur, neminem arces munitas, niſi Summa Poteſtas, aut cui ſpecialiter ab illa permiſſum fuerit, habere poſſe, ratio Imperii manifeſtò dictat.

67. De *Repreſſaliis* multo magis, Nam concedere civi, ut alterius Imperii quemlibet civem, eo quod ipſe id antea paſſus eſt, deprædari queat, hoc quidem proxime ad bellum accedit, *ut alibi plenius.*

68. Enumeratione atque probatione, quot & quod ſingula ſint jura Majeſtatis, quatenus huic inſtituto opus eſt, defuncti videmur.

69. Inquirendum eſt, an & quatenus hæc jura ab Imperantibus alienari vel quando communicari poſſint, aut alienata vel communicata præſumantur.

CAP. VIII.

De alienatione & exercitio jurium Majeſtatis.

Majora Majeſtatis jura non poſſe transferri inrevocabiliter & independenter, ſalvo Imperio; ſed in quos hæc jura ita transferuntur, eos hactenus ſummam habere poteſtatem. Ne quidem exercitium juris ullius majoris in totum poſſe conferri, ſed Imperantes id quod eſt ultimum retinere ſemper. Quatenus belli jus transferri ſoleat aut non, item pacis & Legum & creandi Magiſtratus & res judicandi. Minora majeſtatis jura facilius tota transferri. Quid juris habeat is, cui generaliter vices Summæ Poteſtatis ſunt delegatæ.

QUod Jura Majeſtatis vulgò dicuntur *incommunicabilia* recto ſenſu capiendum; ſcilicet, quod communicari nequeant cum his qui imperio ſubditi ſunt, ac uti ſalva & integra maneat *ſumma poteſtas* in eo, qui jura quædam cum aliis communicat; Nam qui ſocium accipit, is hactenus verè *ſummus* eſſe deſinit.

2. Multò fortius illo reſpectu dicendum, quod in totum jura Majeſtatis alienari nequeant: Tametſi exercitium aliis committi poſſit.

3. Nam quod de Deo Tertullianus, *Imperium ſummæ dominationis penes unum, officia ejus penes multos eſſe*, ſuo modo non male ad Supremos populorum Rectores transtuleris. *Apologet. c.* 24.

4. Quod igitur jura Majeſtatis alienari, cum aliis communicari non poſſe diximus, eo non pertinet, ut Regem vel Optimates, alios in partem Imperii accipere poſſe negemus: Sed quod Rex & Summa Poteſtas, quà talis manens, illa jura cum aliis communicare vel alienare non poſſe intelligatur.

5. Proinde, quando Magiſtratibus, Curiis, Præfectis jura quædam Majeſtatis demandantur, cum eorum reſpectu maneat Summa Poteſtas, ipſa jura non transferuntur, ſed exercitium duntaxat, idq; ſibi ſemper obnoxiũ committit aliis Princeps.

6. Quare ſi quem Præfectum, Legatum aut Locum, *ut ajunt*, Tenentẽ conſtituat Summa Poteſtas, cui det jura quædam Majeſtatis, ea ſemper ut miniſteria, *dependenter* ab ipſo, qui habet Summam Poteſtatem, concedere intelligitur.

7. Etſi in conferendis juribus illis dictum ſit, ea *privativè* concedi, conferri, dari: Id enim cum reſpectu ad alios magiſtratus aut collegia, non ad excludendum Ipſum, qui habet *Majeſtatem*, indubitato capiendum.

8. Hic ſemper exercitium ejuſmodi jurium

jurium Magiſtratibus injunctorum moderabitur, rectéque an ſecus exerceatur, judicare poteſt & debet.

9. Sed duas Poteſtates Summas in unâ Civitate conſtituere, quod fit, ſi ullum jus Majeſtatis independenter ab aliquo præfecto vel collegio exerceatur, tam eſt abſonum, ut ad hoc abſurdi evitandum capienda ſit ejuſmodi, quam verba ferre queant, non vitioſa interpretatio.

10. Quin etiam in ipſo exercitio Præfectis aut Magiſtratibus deferendo, diſcrimen majorum minorumque jurium, ſi rectè diſcernas, animadverti poteſt.

11. Nam majora ne quidem exercitio tenus in totum aliis committi ſolent; quin ſemper quod eſt ultimum in illis ipſo uſu ſibi reſervet Princeps, aut quicunque habet Majeſtatem.

12. Non inficiamur equidem, poſſe etiam in totum transferri exercitium alicujus è maximis juribus; verum ſemper revocabiliter & *dependenter*, ut ita loquamur.

13. Quod ita rurſus comparatione Numinis, ſalvâ religione, illuſtratur verbis Hieronymi. *Deum ſolum*, ait, *naturaliter eſſe & immortalem & verum, cæteros ut angelos hominesque immortalitatem & veritatem ex illius largitione conſequi; cum aliud ſit, verum eſſe & habere quid per ſemet, aliud in poteſtate donantis eſſe quod habeas. in epiſt. ad Tit. in pr.*

14. Atque hujus dependentiæ hic eſt effectus, quod Summa Poteſtas, exercitium illud, quoties lubet, revocare poteſt.

15. Nam, ut dictum, ſi quid independens à Summâ Poteſtate in eâdem Republ. exiſteret, hæc eſſet altera Poteſtas; quia Summum & independens non differunt. Id autem eſt ex iis, quæ in unâ Civitate fieri non poſſent. Nam ea *eſt Summi* conditio, ut *nihil illud adæquet*, Tertulliani dictum.

16. Neque vis Imperii in obligatione & coactione conſiſtens, ubi plures *ſummi* forent, explicari poſſet; Nam ut Chryſoſtomus, Ἰσοτιμία μάχην ποιεῖ. *Æqualitas pugnam facit. Regnum in ſe diviſum diſſipabitur.*

17. Proinde, qui magna illa jura ſic exercitio tota habent, ut revocari nequeant, illi magis proprietatem & jus ſummum habere intelliguntur.

18. Quia competit illis definitio ſummæ poteſtatis, *quod acta illorum infirmari nequeant*; quod diverſam ſupponit Rempubl..

19. Tales ſunt, quibus in feudum jura majora conceduntur. Nam & vaſallis rectè tribui ſummam poteſtatem antehac probavimus.

20. Exemplum non modò præbet rex Neapolitanus, qui à Pontifice jura Majeſtatis accipit, ſed & Principes, ut videtur, Imperii Germanici.

21. Qui quatenus irrevocabiliter & inretractabiliter jura Majeſtatis obtinent, ſummâ poteſtate non immeritò præditi eſſe dicuntur.

22. Non obſtante, quod Imperatorem, Dominum ſuum clementiſſimum, ſe verò Sacri Imperii Fideles appellant.

23. Scilicet ratione feudi, *atque ita* ut omnino integram eos non habere Majeſtatem concedamus: Quæ aliquo modo ex his quæ *ſuprà* de fœdere *ſect.* 3. *c.* 2. diximus, judicari poſſunt.

24. Æſtimari quoque ex his poteſt, illius vulgari axiomatis valor, quod tantum Dux, Marchio, Comes, vel Civitas in ſuo principatu vel territorio poſſit, quantum Imperator in ſuo Imperio.

25. Nam in his juribus, quæ ſinguli Principes ſine retractatione uſurpant, nullam habent concurrentem poteſtatem.

26. Nec eorum reſpectu, in quibus Imperatori & Imperio ſunt obnoxii, ſed

ſed in his eſt ſubordinatio, non concurſus poteſtatis.

27. Si qua concurrentia dentur Imperia, quibus duo vel plures in una ditione pro indiviſo imperent, quos vocant *condominos*, ea eſt ſpecies *πολυκοιρανίας*, quæ à nobis ſuo loco explicabitur.

28. Atque hæc nonniſi de Imperiis quæ ſeparatam habent conſtitutionem, non in iiſdem civitatibus, intelligenda.

29. Cæterum, in ſimplicibus, quæ unum corpus animamque repræſentant, civitatibus, nullum ex Majeſtatis juribus, quæ majora dicuntur, nec quidem ex reliquis, vim Imperii explicantibus, in totum aliis concedi poteſt; Niſi revocabiliter, inquam, & ſub lege reddendi rationes.

30. Nec quidem ita, ut exercitium aliis competat *ἀνυπευθύνως*, hoc eſt, *independenter*, quia ſemper ſumma poteſtas *τὸ κυριώτατον*, id quod eſt ultimum & excellentiſſimum in illis, ſibi reſervat; rationique repugnat, ut Magiſtratus, qui nihil eſt aliud quam miniſter ſummæ poteſtatis, ullius juris ſibi commiſſi vel proprietatem vel exercitium habeat *independenter*.

31. Ita Magiſtratibus Curiisque merum Imperium, ſive poteſtas gladii, ad animadvertendum in facinoroſos permitti poteſt ac ſolet.

32. At ſemper poteſtas ſumma, ſi velit, habet jus avocandi cauſas vel ignoſcendi damnatis, adeoque retinet jus vitæ & necis, quod transferre, ſalva quidem ſe ipsâ, hoc eſt, Summâ Poteſtate illæsâ, non poteſt.

33. Idque perinde in plurium ac unius Imperio, locum habere certum eſt. Etſi in illis, ubi plus Leges valent, rarius uſurpetur.

34. Quod ſi Rex verè amiſerit eam poteſtatem architectonicam, ut ſane fieri poteſt, intelligitur, eum hos, quibus ita tenetur, in partem Imperii accepiſſe, quemadmodum in Angliâ Rex in quibuſdam cauſis ignoſcendi & diſpenſandi jus non habere creditur, & hactenus ſocietatem Imperii cum Parlamento habere videtur.

35 Noli tamen credere, quod ubicunque Summa Poteſtas certum ordinem petendi remiſſiones & diſpenſationes præſcribit, huic immutabiliter adſtrictus ſit, ut, ſi velit, aliter ſtatuere nec poſſit.

36. Nam in dubio talia prudentiæ & ordinis causâ, non ad minuendum jus ſuum â Summis Poteſtatibus conſtituuntur; quemadmodum Imperatores Romani varia id genus inſtituta in Corpore Juris ſanciverunt, de quibus in *tit. C. de Mandat. Princ. de Precibus Imp. off. in l. un. C. Quand. int. pup. l* 3. *C. de Legib. & paſſim.*

37. Belli jus in exteros rarò ulla ex parte Magiſtratibus committitur; Niſi res moram conſulendi Summam Poteſtatem non patiatur, & periculum evidens ſubitis armis occupari poſſit, ut fecit *L. Pinarius* Ennæ in Siciliâ, *apud Livium lib.* 24. *cap.* 37.

38. Quandoque tamen in Imperio latè patente Poteſtates inferiores poſſunt habere jus inchoandi bellum atque gerendi, nomine ſcilicet ejus, qui ſummam habet poteſtatem, cui rationem ipſi rerum geſtarum reddere debent; hujuſmodi jus datum eſt Gubernatoribus *Indiarum* à Regibus Hiſpaniæ & Luſitanorum.

39. Noſtræ etiam Societates Indicæ ab Ordinibus Belgarum hanc poteſtatem acceperunt, non tanquam Magiſtratus, ſed ut Rectores Imperii ſubordinati, quale ſub alio ſole cœloque poſſident.

40. Alioqui, ſi princeps negligere malit injurias Reipubl. aut privatis factas,

ctas, nemini licet eas armis ulciſci, nec adverſus exteros nec contra cives.

41. Ergo nec Repreſſaliæ, ab iis qui paſſi ſunt injuriam licet graviſſimam, in juſſu Summæ Poteſtatis exerceri debent, ſiquidem hæ non modo præludia belli, ſed & ipſæ, bella eſſe videntur.

42. Hinc Cicero, qui *in Philippicis Brutos Caſſiumque*, non expectato populi mandato, arma in *Antonios ac Dolabellam* capientes tam magnifice defendit, cauſæ potius ſervire, quam jure diſputare cenſendus eſt, ut quidem *Grotius* exiſtimat; vix enim eſt, ut præſumptioni voluntatis in tam gravi causâ locus eſſe videatur. Quanquam ratihabitione, quod minus jure fuit inchoatum, ſine dubio convaleſcere poteſt.

43. Atqui *Ciceronem* ita ego exaudio, tam fidenter libertatis adſertores apud Senatum Populumque defendentem, ut eorum ratihabitionem, in rebus optimo publico inſtitutis impetraret.

44. Neſcio, an reprehendendus ſit idem *Tullius*, ad vindices libertatis ſcribens, non eſſe quod expectarent Senatus auctoritatem Populique juſſum, qui nec in tanta rerum confuſione ac impunitate gladiorum haberi, nec è tantis marium terrarumque diſtantibus ſpatiis expectari poſſet, *lib* x. *epiſt* 16. *ad Plancum. lib* XI. *epiſt*. 7. *ad Brut. lib*. 12. *ep* 7. *ad Caſſium*, ubi non diſſimulat, Senatum Populumque in eadem fuiſſe ſententia.

45. Porrò, jus fœdera pacemque ineundi, & tributa exigendi, dominiique eminentis, nec non Leges ferendi, creandique Magiſtratus majores, cum ſubordinatis poteſtatibus nunquam per omnia communicantur.

46. Hinc civitates municipales ſtatuta quidem faciunt, Leges verò nequaquam ab his & ab omnibus qui ſumma poteſtate deſtituuntur, condi poſſunt, ut *alio loco videbimus*.

47. A talibus etiam Magiſtratus minores facile, non perinde majores conſtitui ſolent: Aut ſi fiat, ea poteſtas ſemper revocabilis eſt.

48. Quam autem ſtulte & periculoſe Summa Poteſtas hoc jus totum vel majori ex parte mandet aliis, ad politicos pertinet ut commonefaciant.

49. Hoc verò & ad Juriſconſultos, quod pauci potentiores in plurium Imperio pactionibus mutuis officia Magiſtratuum & Imperia partientes, æquè in Majeſtatem, quam ſi id faciant in principatu, delinquere poſſint; utique ſi privata conſpiratione tali modo inter ſe ſe coëant; Nam ſi ex Imperantibus ſint qui ſic agere atque paciſci inſtituunt, oligarchica duntaxat induſtria vocatur.

50. Niſi in longius tempus quam delatum ipſis eſt Imperium, coëant. Hactenus enim & privati ſunt & tanto minus illa parte juris habent, quanto iis, quorum eſt primævum jus imperii, plus à præſenti potentiâ præjudicii metuitur.

51. Præter quod nullum enormius in fundamenta civitatis commiſſum extat, quam actus ſummæ potentiæ ultra tempus dati Imperii producere.

52. Quid de facultate res judicandi ſtatuemus? Hæc facilius videri poſſet in Magiſtratus Curiasque ſæpe tota transferri.

53. Sed tenendum, quod poteſtas creandi judices ſupremos ſemper manet penes Summam Poteſtatem; Nec usquam fit, ut Princeps omnino ſe exuat poteſtate res judicandas avocandi; Magiſtratus vel judices nunquam debent eſſe αὐτόδικοι ut loquitur Mæcenas *orat. ad Aug. apud Dion. lib* 53.

54. Proinde, quando Summa Poteſtas civilem criminalemque juriſdictionem, declarat, ſe omnimodo in alium transferre, non eſt hoc ita capiendum, quaſi privatio ad ipſum Principem referatur,

ratus, ſed ad alios præter eum, qui ſummam poteſtatem habet *αὐθεντικῶς*, *ut ſuperius dictum.*

55. Quod autem attinet ad minora Majeſtatis jura, quominus pleraque eorum inrevocabiliter, aut in perpetuum cum inferioribus poteſtatibus communicentur, ratio juris non obſtat; Unde & in feudum concedi poſſunt illis, qui vere manent ſubditi.

56. Sunt tamen ex illis, quæ difficulter aut nullo modo communicantur. Qualia quæ majoribus cohærent aut affinia ſunt, ut de *Repreſſaliis* dictum, & de his quæ ad judiciorum ordinem mutandum pertinent.

57. Jus quoque majora *nobilitatis* inſignia largiendi, nec non *fiſcum* habendi, quæque ſimilia, ſunt hujus Naturæ.

58. Sed aliquid ad fiſcum pertinens facilius in totum alienari poteſt.

59. Quæſitu dignum & hujus loci eſt, ſi Princeps aut Summam Poteſtatem habens Legatum ſive *Vicarium*, aut plures conſtituat toto Imperio vel certis locis, neque diſerte nominatimve dixerit, *quænam ejus poteſtas futura ſit*; vel exprimat nonnulla, ſed ſpecies generali clauſula obſignet, quod frequenter uſu venit, quænam facultas ejuſmodi mandato contineatur.

60. Poteſt haud dubie talis *Vicarius* facere quicquid expreſſe mandatis eſt comprehenſum, quod jam dictum neque dictu opus eſt.

61. Poteſt atque debet exequi omnia decreta Summæ poteſtatis, quæ hac fine ad eum mitti ſolent.

62. Diſponere de omnibus, quæ in adminiſtratione Reipubl. ſecundum ordinem Lege conſtitutum adſiduo occurrunt; Qua gratiâ id genus *Vicarii* potiſſimum conſtituuntur.

63. Ejuſdem eſt, diſtribuere functiones Reipubl. ordinarias & inferiores; majores ipſa Poteſtas Summa ſibi reſervat, *ut dictum ſuprà.*

64. Porrò officium ejus eſt compellere omnes, ut Legibus ordinique antea conſtituto diſtrictè pareant.

65. Sed in his, quæ excedunt modum quotidianæ adminiſtrationis, nihil novi à vicariis ſine ſpeciali mandato vel magnâ neceſſitate conſtitui poteſt.

66. Ne quidem exercere poteſt ullum ex ejusmodi juribus *Majeſtatis*, quæ non in continuatione exercitii. ſed actu ſingulari conſiſtunt, Velut eſt remittere delinquentibus pœnam, evocare cauſas à judicibus ordinariis.

67. Niſi id ei datum fuerit ſpecialiter, Aut cohæreat ordinario alicujus juris, quod ei ſine dubio competat, exercitio.

68. Vicarius enim nihil eſt quam Magiſtratus, Et Magiſtratus eſt Miniſter ſummæ poteſtatis ac Legis, ut *ſæpius dictum.*

69. Atqui continuare functiones jurium Majeſtatis, quæ in ordinario exercitio vertuntur, hoc eſt, Miniſterium.

70. Sed actus extraordinarios ſummi Imperii motu proprio inſtituere, hoc eſt *αὐτοκρατορικὸν* & *Magiſterium.* Exemplis abſtinemus, inter explicandum daturi.

CAP.

CAP. IX.

De præſcriptione jurium Majeſtatis.

Status controverſiæ, an diverſi ordines ejuſdem civitatis contra ſe invicem jura majeſtatis per præſcriptionem acquirere poſſint. Quod affirm. modo præſcribens id faciat proprio nomine animoque ſibi habendi. Hinc nullos magiſtratus aut judices contra Principem præſcribere poſſe; hoc tamen effectu poſſe, ut ſubditi parere debeant, donec à Principe ſecus præcipiatur. Sed Principem, cui jura Majeſtatis non omnia data ſunt, poſſe ea, quæ deſunt, acquirere per præſcriptionem; populum quoque aut optimates jura eodem modo Principi ſubducere & ſibimet acquirere poſſe. Utrumque rationibus probatur.

Vidimus, ut ſumma jura in totum vel exercitio tenus transferantur. Sed modus alienandi unus, *Præſcriptio* ſupereſt.

2. De qua primò omnium quæritur, habeatne locum reſpectu Summæ poteſtatis; An, inquam, ex ſolo uſu longi aut longiſſimi temporis, jura Summæ Poteſtatis acquiri poſſint.

3. Eam quæſtionem nos hic non tantum, *de Principibus aut populis diverſis*, ſed etiam de *ordinibus* ejuſdem *populi* diverſis; etiam, & maxime de Imperantibus atque ſubjectis intelligimus.

4. Leges civiles de *Uſucapionibus & Præſcriptionibus* heic non habent locum, *ne quidem in eodem Imperio*, quatenus utique à jure Gentium diſcrepant, non obſt. ita quod habet Sieglerus *ad Grot.* 2. 4.

5. Nam ſi uſquam verum, Majeſtatem Legibus eſſe ſolutam, id ſine dubio in iis, quæ Summam Poteſtatem *qua talem* ſpectant, obtinere oportet.

6. Ratio juris Gentium heic ſola valet, Secundùm quam putamus, etiam in ſummi juribus Imperii locum eſſe præſcriptioni, adeoque ſecundum jus Gentium ea quæ de jure *Civili* forte proferemus, intellecta volumus; Præeunte Grotio *lib.* 2. *de. J. b. & P. c.* 4.

7. Semper autem adeſſe debet requiſitum præſcriptionis fundamentale, ut uſus ac quaſi poſſeſio illorum jurium *nomine proprio animoque ſibi habendi ab eo*, qui in præſcriptione ſe fundat, habita & exercita fuerit, ſecundum id, quod Impp. *Verus & Valentinianus* convenienter juri Gentium reſcripſerunt in *l.* 2. *C. de Præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.*

8. Alioqui nunquam initium habere potuit; quippe, cum Uſucapio dominium ſine animo domini per rerum naturam adjicere non poſſit, ut eſt notiſſima quoque doctrina Juriſconſultorum, *in omni acquiſitione dominii animum domini adeſſe oportere.*

9. Quare nulli Magiſtratus, ſeu ſinguli ſeu collegia Magiſtratuum vel judicum, quà tales, quicquam juris hoc titulo *adverſus Summam poteſtatem* adſerere ſibi poſſunt. Quia clarum eſt, illos nihil agere quam nomine juſſuque Poteſtatis Supremæ, atque ut ejus Miniſtros.

10. Unde nihilo magis contra Principem præſcribere poſſunt, quam hi, quorum miniſterio in retinendâ poſſeſſione privatim utimur; ut *coloni & inquilini* adverſus quemque noſtrum, id eſt, dominos ſuos uſucapere nequeunt,

etſi per centum annos ipſi ac anteceſſores eorum fundos ut coloni habuerint.

11. Proinde, ſiquid tempore, *quantumvis immemoriali*, à Poteſta ibus inferioribus uſurpatum fuerit, hoc ſemper ab eo, qui ſummum habet imperium abſque injuriâ tolli poteſt.

12. Quod tamen non impedit, quominus contrà *multitudinem ſubjectam* jus illud præſcriptionis, quod Magiſtratus longo uſu acquiſiverunt, vim ſuam obtineat, etſi nihil ejuſmodi à Summâ poteſtate habeant in mandatis

13. Ita, ut Magiſtratus & judices quod illo titulo decernunt & exequuntur, hoc jure facere cenſeantur.

14. Tu dices, Quare heic iterum non obſtat ratio *ſuperius* expoſita, quod Magiſtratus nihil ſuo juri per præſcriptionem addere poſſunt, eò quod *ut miniſtri*, non ſuo nomine agant; Reſponſio eſt, hunc qualitatis defectum impedire, ne quid adverſus Summam Poteſtatem, *cujus miniſtri ſunt*, uſucapere poſſint, non etiam obſtare adverſus inferiores, quorum utique miniſtri non ſunt.

15. His nihil relinquitur quam præſumptio, quod augmentum illud poteſtatis uſurpatum à magiſtratibus non aliter ab iis exerceatur, quam ex *tacitâ ſummi Principis voluntate* conſenſuque; ſiquidem illo vidente vel ſciente, Magiſtratus jurisdictionem ſuam exercent.

16. Ita ſe res habet reſpectu Magiſtratuum; Quæſtio eſt, an Rex, cui Imperium non totum *populus detulit*, *uſu temporis integrum Imperium acquirere poſſit*.

17. Viciſſim, an *Rex liber & abſolutus quædam jura uſu contrario populi vel optimatium amittere queat*. Utrumque adfirmamus.

18 *Hobbes*, cujus principia hoc adſpernantur, nos jam nihil moratur; Nec illi, qui Principem indiſtinctè faciunt populi Miniſtrum.

19. Utraque deſtructa ſententia pati debet, ut & populus capax ſit acquirendi, & Princeps nomine ſuo, non tanquam miniſter, agere dicatur.

20. Scilicet, *Hobbeſii* hæc eſt hypotheſis à nobis eradicata, quod populus, Imperio conſtituto, ſit diſſoluta multitudo, non gerens qualitatem perſonæ, nec ideo characterem præſcriptionis ullo modo recipiens

21. At *Junius Brutus*, *D. Althuſius*, aliique homines clari, Principes tantum habent ut Miniſtros & mandatarios populi; proinde nec hi ullum præſcriptionis initium adverſus populum facere poſſent, ſecundum commune requiſitum præſcriptionis & uſucapionis *antea collocatum*. Utramque ſententiam ante hac refutavimus, priorem *ſect.* 2. *c.* 3. *& ſequ.* poſteriorem *cap.* 6.

22. Quid autem; ſi quis Princeps Legibus ſit ſubjectus, qualem Latini vere propriêque dicerent *Principem*, id eſt, *Primarium*; an is ſummam abſolutamque poteſtatem præſcriptione temporis acquirere poſſet? Arbitror adhuc poſſe, quia nil vetat, eum induere animum abſoluti Imperantis, quod *hactenus* ſufficit.

23. Quemadmodum colonus & emphyteuta noſtri, ſi per longum tempus rem ſuo nomine tanquam domini, non ut coloni & emphyteutæ tenuerint, neque mercedem ſolverint, haud dubie uſucapere poſſunt.

24 Et vaſallum contra dominum ſuum eâdem ratione, ex feudo prædium liberum, *modò ſervitia non præſtiterit*, acquirere poſſe, conſentiunt Doctores, ut probavimus in *vindiciis Amelandicis* cap. 9. & 10.

25. Hoc eſt, quod de ratione *ſuperius* allegatâ tenendum eſt, miniſtros præſcri-

præſcribere non poſſe; *videlicet*, quamdiu ſe gerunt ut *miniſtros atque ſubjectos*; ubi verò illum animum excuſſerint, idque verbis factiſve palam teſtati fuerint, nihil amplius obſtat, quominus uſucapionem incipere & abſolvere queant. *d. tract. ubi* exemplum.

26. Populus etiam aut concilium optimatium, *quia jus corporis ſive univerſitatis habet*, poſſunt ita animos inducere, ut Regem, licet ab initio cum verè ſumma liberaque poteſtate conſtitutum, deinceps in quibuſdam aut plerique negotiis nolint facere quicquam ſine ſuo conſenſu; Proinde ut ipſi concurrentem cum Rege poteſtatem adepti, hactenus non ut ſubjecti per omnia, ſed ut pares conſiderentur.

27. Perſonæ igitur, de quibus heic quæritur, ſunt in terminis ſatis habilibus, ut præſcriptio illis applicari queat; Modo *juſtitia cauſæ*, qua omnis uſucapio nititur, juribus Summæ Poteſtatis convenire videatur, de qua conſequenter videndum.

28. Fundamentum uſucapionis & præſcriptionis eſt *præſumpta derelictio*, aut *negligentia* domini rem ſuam non requirentis, aut *jus* non exercentis. Quibus accedit ratio, in quâ maxima humani generis utilitas vertitur, *Ut cauſæ litium aliquo tandem fine terminentur*, qua de re pluribus egimus *in prælect. ad tit. Inſt. de Uſucapion.* Tu vide, ſis, Grotium *d. lib 2. cap. 4. de Jur. B. & P.*

29. Jam vero præſumptio derelictionis facile in populum, qui jura quædam in Imperio deferendo excepit, cadere poſſe videtur; Vel ob tædium confuſionis, quæ ſæpe de conflictu Principis Ordinumque populi ſolet oriri: Vel quia publicarum rerum adminiſtratio ſæpius ex mora vel diſſidio non leve diſpendium capit, ubi Summa Poteſtas communiter à diverſis ordinibus exercetur.

30. Præſumptio quoque neglectus in multitudine proclivis eſt; Cum, quia nihil fit crebrius, quam ut *ſegnius expediant commiſſa negotia plures*; Tum, quia ſingulis in promptu eſt, privatam *Principum gratiam adulando mereri* & re publica prodita, ſubrepere ad honores & commoda domeſtica.

31. Denique, tertia ratio *de utilitate finiendarum* litium nuſquam validior quam heic videtur; ſiquidem nihil favorabilius eſt, quam litigia de jure Imperii aliquando finiri.

32. Ne bella civilia, quibus nihil gravius, quæque neſciunt alium uberiorem fontem, æterna ex immortalibus rixis fiant. vid. Grot. *d. cap. 4 § 6.*

33. Suffragatur experientia plurium in Europa Imperiorum, *Francici* nominatim, Quod hodie perfectum παμβασιλείας ſive *pleni liberique Regni* ſpecimen eſſe creditur.

34. Cum tempore *Hugonis Pariſienſis*, cujus præſentes Reges ſtirps ſunt, haud adductius, quam nunc Germania regitur, *ut hiſtoria loquitur*, gubernata ſit.

35. Tam enormis Mutatio nullo quam præſcriptionis jure niti videtur, hoc eſt, populi procerumque *derelictione*, mutuoque conſenſu vel *patientiâ* manifeſtâ.

36. Jam eædem rationes contra Reges ipſos, qui longo tempore quibuſdam juribus haud liberè ſunt uſi, præſumi poſſunt.

37. Derelictio inde, quod ſæpe contingit, ut Principes non bellicoſi intelligant & experiantur, *invitis populi Ordinibus ægerrime ſe rem publicam gerere poſſe*: Proinde, quod malint requirere conſenſum, quam cum perpetuis colluctari difficultatibus.

38. Neglectus, etſi rarior, vel ex ſocordia, quæ ferè magnam fortunam comitatur, venit, aut ex propoſito Principum Heroicorum, quos id operam

quando dediſſe conſtat, ut ſceptra legibus ſubmitterent, quod inſtitutum fuiſſe legimus *Servii Tullii, Marci Philoſophi, Helvii Pertinacis* ac *Ælii Trajani* Cæſarum.

39. Metus bellorum ex eadem cauſâ, quam modo in populo monſtravimus, colligi poteſt; Etiam vero metus ab æmulis & competitoribus ſæpe dominantes ſubegit, ut remiſſius ac indulgentius cum populis agerent atque agere perſeverarent, quemadmodum *Angliæ hiſtoriam legenti frequenter occurret*, poſt *Gulielmum Conquæſtorem.*

40. Non negamus, has præſumptiones *contrariâ probatione* vel *fortiori præſumptione* poſſe removeri; nempe, ſi probatio liqueat è verbis factiſque in contrarium, teſtandi juriſque ſervandi causâ ab alterutrâ parte interpoſitis.

41. Modò talia ſint, ut ad notitiam ejus, ad quem res pertinet, dicta factaque pervenerint; Etiam ut ſpecialia ſint; nam infinita proteſtatio de juribus Imperii non minuendis, qualem *Imperator Romano-Germanicus* præ ſe fert, nihil ad interrumpendam ſingulorum, qui olim ſub Imperio fuere, præſcriptionem efficit.

42. Præſumptio fortior ex metu aliove juſto impedimento oppoſitionis non factæ, adverſus uſucapiones illegitimas deſumitur.

43. Sed verba & facta, è quibus ejuſmodi præſumptiones deſumuntur, *evidentia* eſſe debent; nam hujuſmodi argumenta in dubio adverſus præſcriptionem temporis obtinere non poſſunt; Verùm ad impediendam illam, probationes perfectæ requiruntur.

44. Ratio eſt, quia præſcriptio tribuit jus non modo perfectum, ſed etiam ad quietem ſalutemque humani generis neceſſarium, quod temere ſubvertendum non eſt; factaque non præſumuntur, ſed probari debent, ut *JCti, ratione naturali præeunte, docent.*

45. Denique, ſi præſumptio contraria ſumatur à metu, quo is qui de jure amiſſo queritur, ab interrumpenda præſcriptione deterritus ſit, dicemus, veriſimile non eſſe, metum per tantum temporis ſpatium, quod hæc præſcriptio requirit, duraviſſe; quin potius *in patientiam voluntariam* abiiſſe videbitur.

46. Qua autem ratione, Præſcriptio nondum natis præjudicet, explicantem Vide Grotium *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 10.

47. Cæterum, qui totum civitatis Imperium, invito populo, invaſere, an & hi & quo pacto longi temporis beneficio legitimum imperandi jus conſequi poſſint, *inferius* videndum.

48. Unum hoc loco ſupereſt, quantum temporis ad implendam præſcriptionem requiratur. Et quidem quod memoriam hominum excedit, ſive id *centum annorum*, ſive, ut verius videtur, non paulo minus ſit, hauddubiè in omnem caſum ſufficit. *Quandoquidem longius pro conditione mortalitatis, dari non poteſt.*

49. Sed & ſi præſumptio non vergat in contrarium, generationis humanæ intervallum, quod tertiam facit ſeculi partem, admitti poſſet. Suffragantibus autem circumſtantiis, quibus judicia voluntatis adfirmantur, non eſt dubium, quin & brevior, decem vel viginti annorum decurſus, ſatis haberi queat. *Tu vide ſis, Grotium d. cap.* 4.

50 Hoc tamen ſpatium inter immemoriale & brevius intereſſe videtur, quod in illo non requiritur bonum initium, cum id negatâ memoriâ tollatur; In brevioribus bona fides requiri videtur, ut rectè Canones, etſi aliter Jus Civile. *Dix. Vind Amel. c.* XI. *n.* 7.

51. Sed quantumcunque ſit ſpatium implendæ præſcriptioni ſufficiens, id eſſe *debet continuum*; alioqui interrumpitur præſcriptio, jure non minus Gentium quam civili.

CAP.

SECTIO IV.

De Eccleſia.

CAP. I.

De Univerſitatibus Dei.

Jus aliquod ſacrorum pertinere etiam ad Imperantes. Quid quantumve, id controverſum. Genus humanum in duas univerſitates diſtributum, inviſibilem & publicam. Priorem eſſe Univerſitatem prædeſtinatorum; Alteram, vel Civitatem vel Eccleſiam. Finis utriuſque. Quale genus hominum civitates condiderit, quale genus in Eccleſias confluxerit. Neutram univerſitatem eſſe generalem totius mundi, neque talem exiſtere poſſe. Eccleſiam per intervalla temporum fuiſſe corruptam & reformatam. A Chriſto univerſalem eſſe factam, non tamen uno viſibili corpore. Fundamentalis conſtitutio & regimen Eccleſiarum particularium. Ut plurimum accedere aliquam mixturam ex Imperio Civitatis.

INter jura Majeſtatis majora Politici omnes & juris publici Scriptores referunt *jus rerum Sacrarum*. Adeo, ut & ſummam faciant diviſionem illorum jurium, in *Civilia & Eccleſiaſtica*.

2. Quod etiam Juſtinianus Imp. vel potius *Ulpianus* velle videtur, quando jus publicum conſiſtere ait, in *Sacerdotibus & Magiſtratibus*, hoc eſt, officiis illorum; quippe, cum plura dari jura ſingularia? neſcire non potuerit Juriſconſultus in *l.* 1. §. 2. *π. de Juſt.*

3. De jure ſacrorum adhuc agere diſtulimus, quia rectius poſt cuncta Civilis Imperii jura, quicquid ejus eſt, ſecuturum videbatur.

4. Eſſe aliquod jus ſacrorum penes eum, qui ſummum tenet Imperium civitatis, fere inter ſcriptores convenit & probatur à Grotio in *cap.* 1. *de Jur. S. Pot. circa ſacra n.* 7. cujus auctoritate nos alioqui in hac diſputatione non utemur, ut dicenda ſatis indicabunt.

5. Dictat id Ratio, quæ in omnium oculos incurrat, eo quod abſque aliquo jure circa ſacra, Reipublicæ Imperium & quies gentium nullo modo teneri poſſet; ſicut hiſtoria omnium gentium, *Pontificumque Romanorum*, & hujus ſeculi *Proteſtantium* abunde probaverunt.

6. Sunt enim multi Eccleſiæ antiſtites, qui *niſi pareant, terrebunt: multitudine melius parente vatibus, quam ducibus.* Et ὁ περὶ τὰ θεῖα ξενίζοντες πολλοὺς ἀναπείθουσι ἀλλοτριονομεῖν. Qui *in ſacris novant, etiam fere leges & inſtituta civitatis mutant.*

7. Quæ ratio multos in omni antiquitate Principes movit, ut non modo imperium in ſacrorum miniſtros; ſed etiã in functiones ſacerdotum occuparent; quod per ſe non videtur eſſe majus nefas, quam fuit ſacerdotibus Judæorum, quod Imperium Reip. poſt captivitatem Babylonicam exercuerunt, & quod Epiſcopi ho-

pi hodieque frequenter etiam Principes ſuorum populorum ſunt.

8. Timerſi verius eſt, eam eſſe Paſtoralis Eccleſiæ muneris gravitatem, ut civilium officiorum moleſtiam nullo modo admittat, præſertim Summæ Poteſtatis, qua nullum magis diſtrahit animos curis, idque Paulus 2. *ad Timoth.* 2. *v.* 4. & antiqui Canones Apoſtolici diſertè prohibent.

9. Eſſe tamen oportet aliquod jus Imperii in Sacris, neque de eo dubitatur. Sed quænam illius juris capita, quinam ſint limites, intricatiſſima diſputatio eſt; ad quam explicandam, paulo res altius inde ab initio repetenda videtur.

10. E ſacris literis conſtat, omnis in mundo poteſtatis auctorem conditoremque eſſe Deum; qui totum genus humanum inde ab initio habuit diviſum *in duas univerſitatum* ſpecies, quarum altera *inviſibilis* & *occulta*, viſibilis atque publica eſt altera.

11. Prior eſt univerſa multitudo eorum, *qui deſtinati & electi ſunt ad glorioſam vitam futuri ſeculi*, iidemque in hac vita fere humiles nulloque præditi ſplendore degunt, non multi potentes, non multi divites, nobiles, ſapientes; toti ad amorem Dei bonaque ventura intenti.

12. Hos Deus in illa parvitate vult continere, quo in tempore majus ſit τὸ ἀπροσδόκητον gloriæ ipſius, cum ineffabiles divitias bonitatis ſuæ in illos tenues effundet, & divites inanes deſtituet.

13. Hi communione ejuſdem ſpei gratiæque conjunguntur, & pariter in unum corpus, ſub capite ſuo, CHRISTO DEI, coaleſcunt, nullo tamen loco palam congregantur. Atque hoc ſenſu de Eccleſia, *Johannes Hus* olim rectiſſimè dixit, eã nihil eſſe aliud, quam *Univerſitatem prædeſtinatorum*, quam definitionem *Lutherus* in comitiis Vormatienſibus ſuam fecit atque defendit, ut narrat *Sleidanus*. *Chriſtus* autem is eſt, ad quem *omnia viſibilia* ſe referunt, Ideoque & in ejus gratiam univerſitatis altera ſpecies, quam publicam diximus, & ſecundùm ipſum, in gratiam electorum ejus, eſt comparata.

14. Univerſitates iſtæ publicæ duorum generum ſunt; *Civitates & Eccleſiæ*; Priores ob uſus & commoda hujus vitæ; Poſteriores ob cultum Dei in communitate exercendum inſtituuntur.

15. Utraque electis erat neceſſaria; nam extra civitates, *ubi nihil quam bellum eſt*, non poterant tranquille ſecureque vivere Deoque vacare; & abſque ordine Eccleſiæ non poterat verbum Dei prædicari, nec communio myſteriorum exerceri, neque mutuis hortamentis ſolatiiſque fidei conſortes excitari.

16. Reliqua, præter electos, multitudo vel civili modeſtiâ in æquitatem compoſita, vel inſolentes, ambitioſi, rapaces, viriumque fiducia feroces fuere, venatores fortes, magni nominis Heroes. *cap.* 6. *Geneſ. v.* 4. *& cap.* 10. *v.* 9.

17. Cumque pravorum ſemper copia ſit major, inprimis ubi licentia animantur, non eſt dubium, quin horum promptiſſimi Civitatum imperia, jam ante diluvium, ſibi arrogaverint.

18. Nam quod alii omnibus iſtis ſeculis, homines *patrumfam. auctoritate* putant fuiſſe contentos, ſine regnis, non habet ſpeciem veri, ſi quis violentiam, ambitionem, celebritatem, quæ gigantibus illis antiquiſſimis adſcribitur, cum naturâ hominum uſuque temporum ſequentium comparet; quibus ſemper ita moris, ſi non juris fuit, *ut potentior imbecilliorem ad imperata facienda cogeret*.

19. Horum ferociâ Deus eſt uſus, ad compellendos homines in ordinatas ſocietates concedere, quas illi potentes, ſi fructu

ſi fructu ambitionis ſuæ gaudere vellent, inſtituere debuerunt, ut videlicet electi ſub earum umbrâ latere atque hoc mortale ævum tranſigere poſſent; tametſi & in univerſum divinâ ſapientiâ dignum erat, ut *ne ferarum more ſparſi infeſtique homines viverent*, ipſorumque natura illuc etiam inclinaret, quemadmodum antea dictum eſt.

20. Univerſalis civitas, vel eccleſiaſtica congregatio totius mundi nec fuit unquam, neque coaleſcere, ſaltem, *ut res ſunt hominum*, durare non poſſet; at in ſingulis Civitatibus, ubi Electi Dei reperiebantur, conventus celebrati & Eccleſiæ conſtitutæ ſunt, in quibus nomen Dei invocaretur, cujus rei primus auctor Sethus laudatur. *cap.* 4. *Gen. in fin.*

21. Neceſſe quidem non fuit, ut tales congreſſus ſecundum civitates, ſuâ gratiâ, diſtinguerentur; ſed tamen, ut diverſis gigantum imperiis ſubjecti homines in magnos cœtus convenirent, neque ferri ab imperantibus neque tuto vel commodè fieri poterat.

22. Igitur hi conventus fuere particulares, *Catholica*, id eſt, *univerſalis Eccleſia totius terræ non potuit eſſe*, *niſi inviſibilis illa*, quæ non externo adſpectu hominibus, ſed communione ſecreta Deo, corporis inſtar unius, cognita fuit ac eſt etiamnum.

23. Ad externam Eccleſiam confluxerunt omnes, qui promiſſionibus vitæ melioris auſcultantes *ſtudium religionis induerunt*; quanquam animi voluntas ſanctiſſimo inſtituto uſquequaque non reſponderet.

24. Hinc factum, ut tali colluvie Eccleſia ſuprà modum repleta, Deus per intervalla, malis eradicatis, bonos ſecreuerit, ad exiguum ſæpe numerum redactos, ut factum ætate prima, immiſſo diluvio, *redactâque intra Noachi familiam Eccleſiâ.*

25. Qua deinceps auctâ cum genere humano, iterumque tota corruptâ, cœtus Eccleſiæ familiis Patriarcharum concluſus fuit, quibus in Gentem *Hebræorum* propagatis, ſtetit intra eam *Eccleſia*, donec impietate ſua obruta per *Aſiam* diſſipata eſt.

26. Reſtituta denuo è captivitate *Chaldaica* lapſu temporum tam mirificè deformata eſt in moribus & doctrina, ut *Servatorem ſuum in tempore venientem non agnoverit.*

27. Quo deinde per omnes Gentes manifeſtato & prædicato Euangelio, Eccleſia diffuſa rurſus eoſdem manes, invaleſcente paſſim impietate, paſſa eſt.

28. Quo factum, ut ſenſim in *Aſiâ & Oriente* ſacris cœtibus extinctis, denique in Europam tanta corruptio invaſerit, ut tandem *in ultimum occidentem & ſeptentrionem Eccleſia tenax veritatis contracta fuerit.*

29. Eſſe porrò vinculum commune cœleſtis gratiæ, quo fideles, totius terræ junguntur, idque ſola mente percipi, jam dictum eſt; cujus multitudinis regimen *Chriſtus* ſibi ſervat, nec ejus hac parte *vicarius univerſalis* in mundo eſt, aut ullo modo, ut videtur, eſſe poteſt.

30. Corpus etiam viſibile totius mundi fidelium uno regimine externo junctum à Chriſto Apoſtoliſve non eſt conſtitutum, nec, *ut antea dictum*, in tanta imperiorum diverſitate commode haberi poteſt.

31. Vult tamen Deus, ut fideles in corpora cœtuſque coëant, ea, qua diximus, gratia: eumque in finem excitat homines idoneos, quos aut ipſe mittit, *inſtinctu inſolito*, vel à cœtu fidelium eligi *aliterve* conſtitui curat, ut voluntatem ſuam in ejuſmodi conventibus prædicent, verbumque revelatum interpretentur.

32. Vult etiam Deus, ut ab his corporibus

poribus ſegregentur, qui male de rebus ſacris ſentiunt, aut vitâ profeſſioni non reſpondent, quibus ideo reliqui & maxime præcones declarant, eos non poſſe participes eſſe ſignorum gratiæ & unionis ſacræ.

33. Hæc in cœtibus illis inſtitui poſſunt, etiam inſciis & invitis Rectoribus cujuſque civitatis, ex canone Apoſtolorum, *quod Deo magis ſit obediendum quam hominibus*.

34. Sed quoniam adminiſtratio illa variis modis haberi poteſt, fere ita accidit, ut quæque Eccleſia peculiaribus inſtitutis ſuo commodo & arbitratu utatur, in quibus auctoritate Civitatis, in qua degit, carere non poteſt.

35. Rectores quoque civitatis ſæpe ſe Eccleſiis aggregant; unde fit, ut aliquando dubitetur, quomodo *Civitas* & *Eccleſia* erga ſe invicem habeant & nunquid alteri in alteram alteriuſve res, juris & inſpectionis ſit comparatum; qua de re non parvus eſt conflictus utriuſque ſortis hominum Politicorum & Eccleſiaſticorum.

36. Cæterum, ex prædictis & ex ſcriptis Euangelicis manifeſtum eſt, Eccleſiam viſibilem, corpuſque, id eſt, multitudinem Deo ſervientium, Imperio Civitatis eſſe ſubjectam, neque per ſe conſtituere *Statum*, ut hæc hodie vox ſumitur.

37. Tametſi quo minus æquè latè pateat quam Civitas & Reſpublica, vel Regnum, per ſe quidem nihil obſtat, ſicut olim uſu venit in populo Hebræorum, poſtquam is in Terra *Chanaan* à Deo collocatus & ſtabilitus erat.

38. Qui etiam, populo in duas Civitates & Regna divulſo, potuit & debuit una manere Eccleſia, Religione ſic conſtituta, ut nonniſi apud Hieroſolyma celebrari poſſet; eaque unitas, etiam diffuſa per omnes Orbis partes gente, duravit, quamdiu vinculum unitatis, Templum, ſtabat.

39. Sed tali præſcripto certi loci, per miſſionem Chriſti ceſſante, vix eſt, ut una in diverſis ſtatibus eſſe queat Eccleſia.

40. Ne quidem in diverſis urbibus ejuſdem Reipublicæ; accidentali tamen non eſſentiali, ut ita loquar, impedimento, quia certe in diverſis pagis unam ſæpe videmus Eccleſiam.

41. Conjunctio plurium Eccleſiarum ſub uno homine vel collegio Rectore, ſive in eodem ſive in diverſis Statibus, quam ſit difficilis, Hebraicæ exemplum, ubi ordinatione divina erat neceſſaria, demonſtrat.

42. Sub Euangelio cum non præcipiatur à Deo talis plurium cœtuum in locis diverſis conjunctio, ea pendet à conventione, quam, ut arbitrariam, videri ſubjectam legibus & Imperio cujuſq; vel plurium Rerump. è ſequentibus patebit.

CAP.

CAP. II.

De Teſtamento Dei, quo jus Eccleſiæ fundatum eſt.

Tranſitus. Quid Teſtamentum, qua voce deſignetur in ſacris. Διαθήκην ſignificare diſpoſitionem tam inter vivos, quàm ultimam voluntatem. Teſtamentum ſine mortis reſpectu nullum intelligi. Diſpoſitionem Patris Dei, quâ Filio dedit electos in hereditatem non eſſe Teſtamentum. Removentur objectiones. Refelluntur alia Teſtamentorum Dei ſpecimina. Deum Abrahamo non feciſſe teſtamentum. Nec in deſerto Sinaitico Teſtamentum eſſe factum, remotis objectionibus. Non eſſe, niſi unicum in verbo Dei Teſtamentum, Chriſti morituri. Teſtamentum vetus & novum ſpecie non differre: Sed vetus eſſe clauſum & myſticum; Novum eſſe idem apertum & clarum. E Teſtamento Chriſti hereditatem credentibus, ſine ulla conditione & abſque fœdere, deferri.

NE de jure ſummarum poteſtatum circa Eccleſiam, illotis, quod ajunt, manibus. in opere juridico verſari videamur, *de fundamento deque ſtatu Eccleſiæ*, ſecundum *fœdus & teſtamentum Dei*, quod in ſacris literis traditum eſt, aliquanto latius, quam alioqui fert hujus inſtituti modus, agendum videtur.

2. Auctoritatem, præter eam quæ eſt *Scripturæ ſacræ, nullam ſequemur, & Summa dicendorum* hæc erit; Unū *modo eſſe Teſtamentū, unumq; fœdus*, quo jus Eccleſiæ veræ & inviſibilis fundetur: Etiam vero viſibilis & externæ, quæ non poteſt habere jus verum ab inviſibili diſtinctum apud Deum: plura teſtamenta, diverſa fœdera Dei cum hominibus qui tradunt, eos ſuo arbitratu, non ex uſu ſacræ Scripturæ loqui, ordine juſto demonſtrare conabimur.

3. Primo, quodnam ſit unum illud *Teſtamentum*, quo jus Eccleſiæ nititur, ejuſque hiſtoriam & eventum quæremus. Dein alia quæ vulgo jactantur, non eſſe *Teſtamenta* probabitur

4. Prius ut ordine fiat, quid ſit *Teſtamentum* & quâ voce deſignetur in ſacris, explicandum eſt. Enimvero quid per Teſtamentum uſu generis humani intelligatur, ex iis eſt, de quibus minime dubitatur. Eſt nihil aliud quam *Declaratio de eo quod aliquis poſt mortem ſuam fieri velit.* Nam ſine mentione mortis nullum eſſe Teſtamenti uſum, nec ſine mortis eventu ullum eſſe Teſtamenti effectum, tenent omnes populi, tenet Auctor *ad Hebræos cap. 9. v. 16.* Ὅπου διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου: *Ubi teſtamentum, ibi Teſtatoris mortem intervenire neceſſe eſt.*

5. Sed Teſtamenti vox, utpote latina, non extat in ſacris paginis: ubique vocabulum διαθήκης in hunc uſum adhibetur. Hæc autem vox etymologiâ & uſu recepto ſignificat *diſpoſitionem*, à διατίθημι, *diſpono*

6. Quod verbum & inde derivata διαθήκη eſt commune nomen actibus inter vivos & ultimis voluntatibus, ut probat Budæus *in illis vocibus*, etſi frequentiore ſignificatu *teſtari & teſtamentum* ſignificant.

7. Duplicem autem notationem illam in ſacris etiam exerceri, ut tam fœdus quam teſtamentum dicat, notum eſt ac obſervatum à Belgis Interpretibus *ad Galat.* 3. *n.* 58 Unde, cum ſæpe dubium ſit, uter ſenſus cuique loco ſit proprius, forte nihil erraverit, qui ubique, *diſpono & diſpoſitio* vertat, ut vetus interpres apud Lucam *c.* 22. *v* 29. bis reddit τὸ διατίθεμαι *diſpono &* διέθετο *diſpoſuit*, ibidemque Belgæ bis verordineren.

8. *Διαθήκην θανάτου*, id eſt, *Teſtamentum*, ſine dubio condidit CHRISTUS Dominus, ut docet Apoſtolus *in d. ad Hebr. loco*, quo Electos à patre ſibi datos inſtituit heredes cœleſtium bonorum, quibus poſt mortem ſuam potirentur; cujuſmodi diſpoſitionis facultatem à Patre ſuo inde ab æterno conſecutus erat, quemadmodum ipſe declarat *d. cap.* 22 *Luc.* v. 29. *Κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου τὴν βασιλείαν*: *Et ego vobis concedo, diſpono, ſicut Pater mihi diſpoſuit regnum.*

9. De hac diſpoſitione, quâ Chriſtus reliquit electis hereditatem regni cœlorum, nulla dubitatio eſt, quin ſit *Teſtamentum*, *διαθήκη αἵματος αἰωνίου*, *diſpoſitio ſanguinis æterni*, *ad Hebr. ult.* quæ morte τοῦ διαθεμένου, *Teſtatoris*, effectum accepit *c.* 9. Sed an diſpoſitio Patris, quâ is filio mediatori electos dedit atque ceſſit, Teſtamentum ſano ſenſu vocari poſſit, quæritur.

10. Vulgo ita ſtatuunt, ſed errore loquendi manifeſto; nam Teſtamentum eſſe non poteſt, ſine morte Teſtatoris *d. c.* 9. *ad Hebr. v.* 16. cui in illâ diſpoſitione Patris nullum eſſe locum nimis clarum eſt. Donatio illa facta fuit conventione, *Pete à me & dabo, Pſalm* 2. quod eſt idem cum eo, quod in ſtipulationibus frequentatur, *Dabis? dabo*; Quibus accedit, quod illa diſpoſitio Patris eſt *conſilium pacis inter* ipſum & Virum, cui nomen eſt *Germen*, *Zachar.* 6. Adeoque eſt donatio conventionalis, ſequuta poſt conventionem & expromiſſionem filii de ſolutione pro peccatis hominum facienda; quæ toto genere diſcrepat à Teſtamento.

11. Hæc liquida veritas habet objectionem unam & alteram; De Chriſto mediatore traditum eſt, *Ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων*, *quem conſtituit heredem omnium*, cujus hereditatis partem eſſe conſtat, electos, ad *Hebr.* 1. *v.* 2. Atqui heredis conſtitutio eſt ipſum Teſtamentum. Reſpondeo, Conſtitutio heredis *poſt mortem*, eſt teſtamentum: Sed in regnis uſus eſt frequens, ut Pater filium ſuum vivus in poſſeſſionem regni mittat, eumque ita heredem ſine teſtamento conſtituat, quemadmodum heic, ut humano more loquamur, eſt factum.

12. Altera objectio è Chriſti verbis ſupra eductis petitur; *Κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν.* *Ego vobis*, ita vertunt, *teſtamento relinquo regnum*, *ſicut Pater meus idem mihi teſtamento reliquit.* Nam à Chriſto relictum id eſſe fidelibus per teſtamentum vidimus; Patris autem diſpoſitio ſimilis alteri eſſe dicitur. At hæc objectio pridem occupata eſt obſervatione, quod διατίθεμαι eſt commune verbum ultimis voluntatibus & actibus inter vivos: Qualis autem in quoque loco ſignificetur, è natura negotii, de quo identidem agitur, colligendum: quam heic eſſe talem, ut patris declaratio, Teſtamentum dici nequeat, demonſtratum eſt.

13. Satisfaciendum adhuc eſt objectioni, qua *Electi* dicuntur eſſe *coheredes Chriſti ad Rom.* 8. *v* 16. Unde non Chriſtus, ſed Deus Pater ſit Teſtator, cujus ille ſit heres primus & Electi per illum coheredes. Hæc res haberet ſpeciem, ſi nomen heredis nonniſi è Teſtamento flueret; Sed Chriſtus eſt heres

à vivo

à vivo Patre factus, ut demonſtravimus; hic electos ad conſortium hereditatis ſibi datæ per teſtamentum ſuum vocavit. Ita ſunt coheredes, at non è communi Teſtamento, quod tantum à morituro conditum atque relictum eſt.

14. Alii declarationes Dei μονοπλεύρως in quibus τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς, *irrevocabilis Dei voluntas* erga electos continetur, *Teſtamenta* vocare gaudent; inutili & incivili tranſlatione vocis contra ſcripturæ ſacræ & totius humani generis uſum, contra & unici à Chriſto conditi Teſtamenti naturam, quod hoc modo involvitur & obſcuratur.

15. Quinque vel ſex ſpecies Teſtamentorum, in divinis hac ratione diſtingui videmus. I. Teſtamentum commune, quo Chriſto & fidelibus eadē hereditas deferatur. II. Teſtamentū Patris, quo Filio dederit peccatores in hereditatem. III. Teſtamentum Chriſti, quo fidelibus antiquis declaraverit & promiſerit regnum cœlorum. IV. Teſtamentum, quo Abrahamus hereditatem terræ Chanaänis accepit. V. Teſtamentum Sinaiticum, ſuper eàdem terra Chanaänis. VI. Teſtamentum poſt mortem Chriſti.

16. *Primam & ſecundam* Teſtamenti *ſpeciem* eſſe nullam antea demonſtravimus; cum nihil ſint quam declaratio irrevocabilis aut Conventio. Tres ſequentes ſpecies alii ſub unâ *Veteris Teſtamenti* appellatione comprehendunt, cujus manifeſtationem vel à lapſu vel à tempore Abrahami, vel à ſanctione Sinaitica repetunt. Nos primo, nullum fuiſſe Teſtamentum in Abrahami gratiam conditum, nec apud *Sinai* quicquam Teſtamenti ſimile eſſe tactum, neque fideles antiquos è Teſtamento, quod ab uno Chriſti morituri teſtamento diverſum ſit, eſſe vocatos, probabimus.

17. In hiſtoria *Abrahami* nullum occurrere Teſtamentum è ſimplici narratione, quæ eſt *Geneſ.* xv. clare patet, ubi nihil quam Actus inter vivos & Contractus duorum, id eſt, *Fœdus* memoratur, omnibuſque circumſtantiis deſcribitur. Verba textus *verſ.* 18. *In illa die percuſſit Jehova fœdus cum Abrahamo.* Perpetratum fuit, promiſſione & acceptatione, quas refert textus, quæ ſunt fœderis; in teſtamento hæc duo concurrere non poſſunt; cum ſit Unius voluntas. Accedit confirmatio ſolennis per *ſectionem victimæ* in fœderibus uſitatæ, nunquam in teſtamentis; quam Deo viſum fuit adhibere in gratiam *Abrahami*, fidemque ejus conſignandam. Ne dicam, à morte Teſtantis & promittentis, ceſſionem terræ *Chanaan* non fuiſſe ſuſpenſam, quod ad Teſtamenti perfectionem requiri, Apoſtolus auctor eſt.

18. Quæ poſtea ad eundem *Abrahamum* ejuſque filium & nepotem repetitæ ſunt promiſſiones, nunquam per modum teſtamenti, ex parte vel in totum, ſemper, ut contractus & fœderis utrimque obligantis formulæ celebratæ ſunt, ut *Geneſ.* 17. *v.* 10. ubi; *Hoc eſt meum fœdus inter te & inter me & inter ſemen tuum*; nemo teſtator ita loquitur aut loqui poteſt.

19. Apud Sinai montem in omnibus actis & dictis inter Deum ac populum Moſemque mediatorem, nulla quoque *Teſtamenti* veſtigia reperiuntur, omnia per modum *fœderis* ab initio ad finem uſque transacta fuiſſe, tam clarè patet, quam quod eſt ὀφθαλμοφανῶς, *Exod* 19: & 24: adjectis quoque legibus, quarum obſervantiam Deus per Moſen ſtipulatus eſt, populus ad contractum fœderis rite perficiendum ſpopondit *d. c.* 19. *v* 5 & *c.* 24 accedente ratione tralatitia, quod mors ibi nulla Teſtatoris intervenerit.

20. Tu dicis; victimæ mortem figuraverunt, earumq; mactatio formâ teſtamenti implevit. Reſponſio eſt, victimas

non ad formas Teſtamenti, ſed fœderis pertinere, ſicut in fœdere Abrahami, quod vidimus, hunc uſum habuerunt. Idem heic iterum præſtiteru t, ut ipſe Moſes auctor eſt, dicendo; *Hic eſt ſanguis Fœderis, quod Deus vobiſcum fecit, ſuper omnibus hiſce verbis.* Nota 1 Fœdus. 2. Vobiſcum. 3. ſuper iſtis verbis, quæ clare concepta fuerunt hoc modo, *ſpondes? ſpondeo*; Adeo ut cuncta rem inter duos actam demonſtrent.

21. Quod autem alii juxta fœdus & fœderum repetitiones ſingula Teſtamenta collocant, vel diverſo reſpectu eadem Fœdera & Teſtamenta intelligunt, non modo ἀγράφοις, *Scripturis incognitum*, ſed etiam ἀλόγῳ *rationi adverſum eſt. Fœdus* enim & *Teſtamentum* nunquam pari paſſu ambulant, neque ſimul formari poſſunt; quia Fœdus nonniſi duorum, & Teſtamentum aliter quã unius voluntate nullo modo conſtitui poteſt, idque *poſt mortem*, cum fœdus ſit actus inter vivos.

22. Ex his omnibus evidentiſſime colligitur, voluntatem æternam Filii Dei, hereditatem cœli electis à patre ſibi datis, per & poſt mortem ſuam in tempore obeundam deſtinantis, eſſe *unicum* & immutabile *Teſtamentum*, præter quod nullum aliud à Deo in ſacris literis inveniatur eſſe conditum Teſtamentum, aut ultima voluntatis ſpecies.

23. Quid ergo fiet de Teſtamenti diviſione *Veteris & Novi?* Idem quod Profeſſores Leidenſes citati ab Hoornbeeckio, *Inſt. Theol. c.* 8. *n.* 2. ubi; *Duo Teſtamenta dicuntur, non per diviſionem generis in ſpecies, ſed ſubjecti ſecundum accidentia; quia res eadem ſpecie & ſubſtantiâ variatur, ſecundum diverſam œconomiæ rationem & adminiſtrationis modum, tam ex parte Dei, quam ex parte hominum.* Statuunt igitur, unum eſſe Teſtamentum duplici modo diſtinctum, quorum unius reſpectu *Vetus*, altero *Novum* dicitur (de ſententia Pauli ad *Gal.* 3. *v.* 24. 26. & *v.* 15. *in cap. ſequ.* videbimus *infra*) auctor ad *Hebr. c.* 9.

24. Summa horum modorum eſt, quod Teſtamentum Chriſti primo clauſum & Secretum, deinde fuit apertum: Primo & olim obſcurè cognitum nec niſi per typos ſignificatum, dein palam & clare detectum & prædictum. Non malè convenit huc, quod Leo Imperator Teſtamentum clauſum vocat, Διαθήκην ἐν μυστηρίῳ κειμένην, *in myſterio ſitum*; Aliter Σύστασιν ταῖς μυστικαῖς διατυπώσεσιν, *Compoſitionem myſticis conſtantem figurationibus*: *Nov.* LXIX. Sententiam vero talis Teſtamenti deſcribit, ἀχλὺν ἐφηπλωμένην καὶ τὸ νοερὸν ἀναφέρουσαν τῆς ψυχῆς, *quaſi nubem expanſam, intelligendi vim auferentem*, διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀσάφειαν *propter obſcuritatem in ſermonibus*, qui de ſententia Teſtamenti clauſi feruntur: *Nov.* XLII. Quæ obſcuritas aperto cognitoque Teſtamento evaneſcit atq; in lucem claram vertitur. Hæc veteris noviq;, ut dicitur, Teſtamenti naturæ, licet aliud agat Leo, exacte conveniunt.

25. Qui habebant Teſtamentum in manibus, cujus executores à Teſtatore conſtituti ſunt, defuncto illo hac vitá, Teſtamentum aperiunt & publici juris faciunt. Iidem, heredes reddunt certiores inſtitutionis factæ, & ſi nulla conditio prius implenda, illis impoſita reperiatur, ſtatim illis copiam faciunt hereditatis adeundæ; monitis tamen iisdem heredibus, id agendum eſſe, ut Teſtamentum omnemque Teſtatoris voluntatem exacte impleant; alioqui fore ut tanquam indigni bonis priventur: Quâ de re ſtipulatio quoque & repromiſſio inter Executores teſtamenti & heredes fieri poſſunt. Etſi enim Teſtamentum à contractu ſit alienum, & jus è Teſtamento, ſine ullo contractu

tractu, heredi acquiratur, quominus tamen ſuper executione Teſtamenti Contractus ineatur, nihil impedimento eſt.

26. Chriſtus Dominus morti propinquus Executores Teſtamenti ſui conſtituit *Apoſtolos* & *Euangeliſtas*, quibus illud tradidit, ut poſt mortem ſuam publicarent, & ubique gentium denunciarent, *credentibus in Ipſum delatam eſſe hereditatem regni cœlorum*, ſine ulla conditione, niſi ut adirent hereditatem ſibi delatam, hoc eſt, *Crederent* & præcepta Teſtamenti implerent.

27. Cavendum heic eſt ab errore loquendi, quo fides & obſervantia præceptorum Teſtamenti, pro Conditione delatæ hereditatis habentur: Atqui Conditio nihil eſt aliud, quam *Adjectio caſus collati in futurum, à cujus eventu aliquid ſuſpenditur.* Talem non eſſe hereditatis aditionem neque præcepta Teſtamenti, nec quicquam ſuſpendere jus credentium, quominus incontinenti adeant & acquirant hereditatem ſatis conſtat; etſi verum eſt, eos ad ſervanda teſtamenti præcepta teneri; ſed hic eſt effectus hereditatis acquiſitæ, non conditio acquirendæ. Et fides non magis eſt conditio ſucceſſionis, quam acceptatio beneficii eſt conditio donationis.

28. Cæterum, Stipulatio & repromiſſio, quâ prædicatores novi Teſtamenti heredes ad ſervanda Teſtatoris præcepta obſtringunt, habent quidem ſimilitudinem fœderis, ſed non pertinent ad deferendum vel acquirendum jus hereditarium, nec ideo Fœdus ullum, poſt obitam à Teſtatore mortem, ad hereditatem acquirendam celebratum eſt, quemadmodum plenius in *cap. ſeq.*

CAP. III.

De Fœdere Dei cum Eccleſiâ

Juxta Teſtamentum Chriſti unicum, fuiſſe & unicum fœdus ejuſdem cum Eccleſiâ, adhibitum, antequam Teſtamentum eſſet apertum & vim haberet; ut bona Teſtamenti ante mortem Teſtatoris cum fidelibus *antiquis* communicarentur, cum hi aliter quam per antecedaneas promiſſiones ante apertas tabulas bona Teſtamenti participare non poſſent. Igitur per fœdus illud cum Patribus initum, Teſtamentum eſſe προκεκυρωμένον εἰς Χριστὸν, præconfirmatum in Chriſtum; hanc eſſe doctrinam Pauli ad *Gal. c.3.* Fœdus igitur nihil fuiſſe quam προκύρωσιν, anticipationem Teſtamenti per promiſſiones. Ejuſque ſpeciem eſſe unam, declarationes & repetitiones eſſe diverſas, quarum momenta explicantur.

Sicut unum modo Teſtamentum Dei in Sacris invenitur, ita nec *Fœdus* eſſe, niſi unicum Dei cum Eccleſiâ, hoc capite demonſtrabimus.

2. Eſt autem Fœdus, *Conventio publica cum effectu duraturo.* Conventio eſt *duorum vel plurium in idem placitum conſenſus. Publica* dicitur, ut Fœdus à privatorum conventionibus, ſicut ab iis eſt diverſum, diſtinguatur. Cum *effectu duraturo*, quia contractus etſi publici, de rebus & actionibus tranſitoriis, Fœdera non

ra non ſunt nec ita appellantur. Atque hæc definitio κατ᾽ ἄνθρωπον, bene convenit fœderi inter Deum & Eccleſiam.

3. Non poſſe *Fœdus* & *Teſtamentum* pariter celebrari, jam dictum & probatum eſt. Proinde, qui è Teſtamento hereditate potiuntur, mortuo Teſtatore, nihil Fœderis egent, cum jus ſuccedendi è voluntate ſolius Teſtatoris oriatur, aditioque hereditatis etiam fiat ſolius voluntate heredis, ſine fœdere; niſi ad executionem præceptorum Teſtamenti aliquid inſtar fœderis adhibeatur, ut jam dictum *cap. præced.* & *inferius* repetetur.

4. Fœdus igitur Dei cum Eccleſiâ initum eſt ante mortem Teſtatoris, ut fideles antiqui cœleſtium bonorum, quæ ante obitum Teſtatoris è Teſtamento capere non poterant, participes redderuntur, ut docet Auctor ad Hebræos *c.* 9. *v.* 16. *Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, Teſtamentum morte vires accipit, Ἐπεὶ μή ποτε ἰσχύει, ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος, ſiquidem vivente Teſtatore, nondum valet.*

5. Cum igitur Chriſtus mediator ſecundum ceſſionem à Deo Patre ſibi factam, Electis hereditatem cœleſtium bonorum Teſtamento ſuo reliquiſſet, idemque fideles ante deſtinatum mortis ſuæ tempus viventes, eorundem bonorum conſortes reddere vellet, Teſtamenti ſententiam illis obſcurius, & multâ cum figurarum umbrâ ſignificavit.

6. At quia vis Teſtamenti ante mortem ſuam illis applicari non poterat, ejus effectum omnemque fructum per promiſſiones acceptatas, id eſt, conventionem atque *Fœdus* illis repræſentavit, cum relatione tamen ad mortem ſuam ejuſque virtutem. Ut intelligerent, ſe partem ſuam bonorum hereditariorum, ratione Teſtamenti morte aliquando confirmandi, præcipere eoque *κληρονόμοι τῆς ἐπαγγελίας, heredes promiſſionis teſtamentariæ* facti ſunt.

7. In hunc uſum Fœdus Dei cum vetuſtis fidelibus eſſe contractum primo ex eo quod diximus, adſtruitur; Facti ſunt heredes cœleſtium bonorum; non poterant id fieri propria directâque vi Teſtamenti ante mortem Teſtatoris, ut Paulus docet. Ergo per *fœdus*, id eſt, promiſſiones acceptatas, quæ cum iis, ut ſatis conſtat, interpoſitæ ſunt, id oportet conſecuti fuerint.

8. Docet hoc ipſum Paulus Apoſtolus ad *Gal* 3. *v.* 15. *& ſeqq.* ubi primo ponit Διαθήκην ἀνθρώπου κεκυρωμένην *Teſtamentum hominis confirmatum*, de quo prædicat, quod nemo illud ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται, *infirmare vel in eo quicquam mutare poſſit.* Teſtamentum vertimus, non *Fœdus*, ut alii, interque eos Belgæ, qui tamen fatentur etiam poſſe verti *Teſtamentum.*

9. Sed hoc iſti loco unice convenire, patet inde, quod διαθήκη *diſpoſitio*, κεκυρωμένη *confirmata*, ἣν οὐδεὶς ἀθετεῖ, *cui nemo derogare poteſt*, manifeſto ſit eadem cum διαθήκῃ ἐπὶ νεκροῖς βεβαίᾳ *cum Teſtamento morte confirmato*, quod nullam recipit mutationem, de quo *ad Hebr.* 9.

10. Fœdus autem, ſicut omnes actus inter vivos, ſtatim eſt firmum, & ſemper infirmari poteſt, eodem quo firmatum eſt modo. Ergo διαθήκη, ἣν οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται quam nemo infirmare, vel mutare poteſt, non fœdus, ſed Teſtamentum ſit oportet *apud Paulum.*

11. Poſitioni de Teſtamento morte confirmato ſubjicit Paulus *verſu* 16. *τῷ δὲ Ἀβραὰμ ἐῤῥήθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, Sed Abrahamo factæ ſunt promiſſiones*, ſiquidem διαθήκη κεκυρωμένη, Teſtamentum confirmatum ἐπὶ νεκροῖς βέβαιον, *morte Chriſti validum*, Abrahamo tot ſeculis ante Chriſtum Teſtatorem mortuum convenire non poterat.

12. Inde *verſu* 17. deducit Apoſtolus διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς Χριστόν.

ὸν, *Teſtamentum præconfirmatum à Deo in Chriſtum*. Fœdus non recipit antecedaneam confirmationem, ſed hoc vires è præſenti capit, ſtatim acutrimque conventum eſt. Teſtamentum vero diu ante mortem factum, vires demum inde poſt mortem capit, *nec prius valet*, μή ποτε ἰσχύει, niſi promiſſiore Teſtatoris in anteceſſum confirmetur. Res jubet, ut hic locus paulo preſſius educatur.

13. Scopus Apoſtoli eſt in *d.c.* 3. demonſtrare, *quod ſalus non ex operibus legis, ſed ex gratia per fidem donetur*: 2. 6. *& ſeqq.* idque tam ante quam poſt Chriſtum, neque legem poſſe juſtificare peccatorem *v.* 11. *&c.* quia nos ſubjicit maledictioni, à quâ Chriſtus, maledictio pro nobis factus, nos liberavit. Hoc comparatione Teſtamenti ab homine conditi illuſtrat & probat.

14. Ἀδελφοί, inquit, κατ' ἄνθρωπον λέγω, *ſecundum hominem loquor*; Teſtamentum, cujus dona ſunt meræ gratiæ, confirmatum mutari non poteſt: *v.* 15. Sed Abrahamo promiſſiones dictæ ſunt, per quas Teſtamentum fuit *præconfirmatum in Chriſtum*, id eſt, virtute mortis Chriſti futuræ: Ac ita per fœdus ſive promiſſiones acceptatas Teſtamentum repræſentatur, hoc eſt, vis Teſtamenti in anteceſſum Abrahamo præſtatur.

15. Sicut igitur, *pergit*, Teſtamentum eſt immutabile, ſic idem *præconfirmatum* æque eſt inrevocabile; cum eundem per fœdus προκεκυρωμένης effectum præſtet, ac ſi eſſet, κεκυρωμένον, *confirmatum* morte, nec ideo per legem diu poſtea ſequutam fuit abrogatum, quia manſit Teſtamentum. Si eſſet fœdus ſine reſpectu ad caſum mortis, per legem & novum fœdus abrogari potuiſſet, uti ſemper contractus poſteriores inter eaſdem partes derogant prioribus; Sed Teſtamentum morte ſtabilitum, vel pactis ut ad ſtatum mortis ſe refert, anticipatum, nullos admittit terminos habiles mutationis.

16. Tales igitur fuere promiſſiones *Abrahamo* factæ, ut è Teſtamento morte Chriſti confirmando vires acceperint mereque gratuitæ eſſent, ac ita immutabiles, ut per legem ſequutam non receperint aliam qualitatem, idque eſt ὅπερ ἐδύλετο δεῖξαι, quod *demonſtrare volebat* Apoſtolus.

17. Dicendum igitur, Teſtamentum Chriſti æternum, quod ſemper unum & immutabile, meræque eſt gratiæ, habere duas διαθήκας, *diſpoſitiones*, Κύρωσιν & προκύρωσιν, *confirmationem & præconfirmationem*. Confirmatio facta eſt, inquam, morte Chriſti Teſtatoris.

18. Præconfirmatio facta eſt *antea*, πάλαι, cum Teſtamentum ſuis necdum viribus ſubſiſteret, idque per Fœdus, ſive Promiſſiones ſeſe referentes ad mortem & tempus confirmationis, cujus vis hoc modo retractata fuit εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ πρώτῃ τῇ διαθήκῃ παραβάσεων, *ad redemptionem tranſgreſſionum ſub priori diſpoſitione commiſſarum. Hebr.* 9.

19. Sed prior illa diſpoſitio προκυρώσεως ſua præſtantia multis modis cedit poſteriori. Promiſſiones fuerunt obſcuræ, cærimoniis & typis adumbratæ, fidelibus ad aperturam Teſtamenti anhelantibus moleſtiſſimæ ac *intolerandæ*, ut Petrus in oratione Synodali loquitur *Actor.* 15. Poſterior autem diſpoſitio claram lucem ex ipſa Teſtamenti aperti Lectione, Prædicatione, *gaudiumque perfectum* τὴν χαρὰν πεπληρωμένην, ut Chriſtus dominus ait, exhibuit. Denique, hæ ſunt αἱ δύο διαθῆκαι, *duæ diſpoſitiones*, quarum una ſervitutem, altera libertatem parit *Gal.* 4. *v* 24. *&* 26.

20. Sed Fœdus illud προκυρώσεως, quo Teſtamenti vis ante mortem Teſtatoris antiquis Fidelibus repræſentata eſt, quæ fuit παλαιὰ διαθήκη, *vetus diſpoſitio*; cum aliquo-

aliquoties repetita fuerit, plenius & per partes explicanda videtur, ut probemus ſemper idem unumque fœdus προκυρώσεως, Teſtamenti vim repræſentans fuiſſe atque manſiſſe, neque Teſtamentum ab illo quod morte Chriſti firmatum eſt, uſquam diverſum reperiri, ſed idem eſſe προκεκυρωμένον δι' ἐπαγγελίας, *ante confirmatum per promiſſiones*, cum eo quod poſtea κεκύρω) morte conſtabilitum eſt.

21. Præcipuæ partes & momenta hujus antecedaneæ confirmationis in ſummâ tribus intervallis diſtinguuntur. I. Ab Adamo ad Abrahamum. II. Ab hoc ad Moſen. III. Exinde ad ipſam Teſtatoris ἀνάφανσιν, adventum & apparitionem in Terris. Quibus ſpatiis incipit & finitur ἡ παλαιὰ διαθήκη, *vetus deſpoſitio*; quam alii ſerius auſpicantur.

22. Initium προκυρώσεως & primi intervalli eſt declaratio Domini in Paradiſo; *de ſemine mulieris caput ſerpentis contrituro & de calcaneo ſeminis à ſerpente viciſſim* conterendo.

23. In quibus verbis implicitam fuiſſe remiſſionem peccatorum & paſſionem dominicam, vitæque donum æternæ per Teſtamentum, omniaque à primis fidelibus eſſe percepta credimus, idque ſacrificandi inſtituto κατὰ τὸν μυστικὸν τρόπον, *myſtico more*, ut Leo Cæſar de teſtamento clauſo loquitur in *Nov.* 69. inde à primis temporibus adumbratum fuit.

24. Cum Noacho deinceps fœdus initum traditur *Gen.* 6. de ingreſſu in Arcam, arcendoque diluvio, quibus reconciliatio cum Deo facta ſupponitur, nulla tamen expreſſa promiſſio de ſummâ hereditatis univerſæ ante Abrahamum facta proponitur, ſed ἀχλὺς καὶ ἀσάφεια, *caligo & obſcuritas*, ut Leo rurſus de occulto teſtamento loquitur, in editione verborum προκυρώντων *præconfirmantiam* vim mortis Chriſti & teſtamenti apparet.

25. Non eſt tamen, ut diximus, dubium, quin *plus indicatum & intellectum quam ſcriptum fuerit*, tantumque de ſententiâ teſtamenti fidelibus innotuerit, quantum iis ad ſalutem fide conſequendam erat neceſſarium, nec de illorum conſenſu ac adſtipulatione dubitari ipſa res & eventus patitur, nec Petri Apoſtoli teſtimonium *de Chriſto hominibus in tempore diluvii concionato*. 1. *Petr.* 3: 19. *&c.*

26. Quatenus igitur è ſacris literis conſtet, hoc tempus habuit diſpoſitionem προκυρώσεως, per *pollicitationes*, ſine dubio tamen acceptatas, adeòque per *tacitum fœdus*, ſacrificandi ritu ſancitum. Intellexerunt, ſe Deum amiſiſſe per peccatum, eum ſe recuperaturos ex gratia per Chriſtum mortuum. Hanc vim mortis ſibi promiſſione *repræſentari*, id eſt, in anteceſſum dari; nam hoc ſignificat *repræſentare* Latinè. Mors Chriſti fuit etiam *repræſentata* ſacrificiis alio ſenſu, ut apparet; Atque hæc fuit diſpoſitio primi temporis, *per fœdus*, inquam, *tacitum*.

27. Clarior & luculentior fuit προκυρώσεως, *antecedens confirmatio* facta Abrahamo, qui tandem accepit directam promiſſionem de ſumma rei; Proinde ab illo demum αἱ ἐπαγγελίαι *promiſſiones* ab Apoſtolo deducuntur, οἷς ὁ Θεὸς αὐτῷ προευηγγελίσατο, *per quas Evangelium anticipatum illi fuit propoſitum.* τὸ προευηγγελίσατο reſpondet τῷ προκεκύρω), Nam ſicut τὴν κύρωσιν, ſimplicem *confirmationem* ſequitur evangelium, ita τὴν προκύρωσιν, præconfirmationem, *præevangelium*.

28. Verba præeuangelii ad Abrahamum laudat Apoſtolus hæc; ὅτι ἐν σοὶ ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, *in te benedicentur omnes populi*, *d. v.* 8. quæ promiſſio in ſemine ejus, ὅ ἐστι χριστός. impleta fuit, hoc eſt, *in Chriſto*. Ac ita benedictiones & promiſſiones illas fuiſſe

ſpiritua-

ſpirituales, fide ab Abrahamo perceptum fuit & à Paulo inculcatur.

29. Sed mos Dei eſt, *firmandæ fidei res adhibere terreſtres*, quod imprimis τῇ προκυρώσει *Teſtamenti clauſi & myſtici* ἐν μυστηρίῳ κειμένων, ut Leo noſter ait, conveniebat, quo fidem rerum maximarum palpabilius præſumerent.

30 Ideò Deus promiſſionem terræ *Chanaan*, in qua tunc erat & quam calcabat *Abrahamus*, ut hypothecam benedictionis ſuæ adjunxit, & ſuper utrâque promiſſione, altera principali, alterâ acceſſoriâ fœdus cum illo pepigit, ac ſolenniter, non ſine ſanguine, tam in ſacrificiis quam circumciſione confirmavit; neunquam obliviſcerentur, promiſſiones ab iis acceptatas, eſſe προκύρωσιν *præconfirmationem* teſtamenti ſanguine conditoris adhuc implendi. Ita facti ſunt heredes teſtamentarii per promiſſiones, κληρονόμοι τῆς ἐπαγγελίας.

31. Ultima προκύρωσις, *præconfirmatio* Teſtamenti per miniſterium Moſis in deſerto adminiſtrata eſt, prolixius & luculentius quam prius, ut fuerit ἐγκαίνωσις, ſolennis *renovatio* fœderis cum Patribus initi, primo quidem ad repræſentandam Teſtamenti vim per ritum proximè ad mortem Chriſti accedentem effuſione & *adſperſione ſanguinis*, quo jus ad hereditatem cœleſtem acquirendum erat, ut legitur *Exod.*24.

32. Acceſſit tum per Moſen, hypotheca ſive pignus promiſſionis idem quod Abrahamo datum fuerat, terræ *Chanaanis*, quæ nullo modo fuit materia Teſtamenti, ut antea demonſtratum, nec quidem fœderis ſeparati; ſed pars & acceſſio fœderis, quo gratia fructuſque Teſtamenti cum verè credentibus communicaretur, ut intelligerent tam certo hereditatem cœli ſibi præſtitum iri, quam in illâ terrâ ſedium poſitione ſtabilirentur.

33. Ex his jam ſatis conſtat, jus hereditatis cœleſtis, per Teſtamentum morte Chriſti confirmatum fidelibus acquiri, tam veteribus quam novis: Sed veteres ad Teſtamenti fructum ſine fœdere non potuiſſe admitti, quo Teſtamentum, ipſorum bono προκεκυρωμένον, antea confirmatum eſt. Novis poſt mortem Teſtatoris nullâ προκυρώσει antecedaneâ confirmatione Teſtamenti, nec adeò fœdere opus fuiſſe: Cum nihil ad acquirendam hereditatem quam *aditio*, quæ eſt fides, requiratur.

34. Unde ſic eſt habendum; poſt obitam Filii Dei Teſtatoris mortem, non fuiſſe locum *novo fœderi*, cujus vi Deus uteretur, ad jus vitæ æternæ dandum Electis. Nec adeo in ſacris literis ullum Fœdus inter Chriſtum dominum & Fideles, ad hereditatem ex ejus Teſtamento adeundam inveniri. Veteres fuerunt Ἐπαγγελίας κληρονόμοι, *Promiſſionis heredes*, ut vocantur ad *Galatas* & ad *Hebræos*. Poſt Chriſtum nihil ejuſmodi, ſed φανέρωσις, πλήρωσις, τὸ ναὶ καὶ ἀμήν *manifeſtatio*, *conſummatio*, *rei veritas*, *non promiſſio ingeminatur. Rom.*6. *v.*25. *& ſequ.* 2 *Ad Timoth.* 1: 9. *ad Tit.* 1.2. *&c.*

35. Sed finiamus hanc diſputationem, ubi quid inde nobis ſedeat, denuo breviter collegerimus. Summa hæc eſt; Pacto Dei Patris & Filii liberationem generis humani eſſe conſtitutam. Chriſtum, juxta illud Pactum, electos feciſſe heredes ignaros *in ſanguine æterni teſtamenti*, quod cum jus nullum niſi poſt veram ſanguinis effuſionem tribueret, Teſtator Deus antiquis promiſit, ſe bona hereditaria, vi ſanguinis ſui effundendi, ipſis antea eſſe daturum.

36 Et quia nondum hereditatem adire ſeque pro heredibus gerere poterant, hoc officium per repromiſſiones ac ita per *fœdus* ab illis exegit, per leges eos adſtrin-

adſtrinxit, circumciſione & terræ Chanaanis pignore cærimoniiſque res promiſſas adumbravit, atque ut oblationes gratiæ erant generales, ita ſigillis, pignoribus, umbris, omnibus Deum profitentibus eorumque liberis uti permiſit.

37. Aliud teſtamentum, præter æternum iſtud, putamus Deum feciſſe nullū, nec fœdus aliud quam quod teſtamenti vim præoccuparet. Defuncto Teſtatore, ceſſiſſe diem ſucceſſionis, id omnibus populis eſſe denunciatum, hereditatem promiſcue oblatam, à credentibus vi gratioſi teſtamenti per fidem, ſine ulla pactione vel exactione prævia, eſſe acquiſitam; In exercitio juris delati & acquiſiti, fœderis aliquid inſtar inter Deum & fideles intercedere, ut explicitum dedimus.

CAP. IV.

Quo rationes quædam adverſus unitatem Teſtamenti & Fœderis refelluntur.

Removetur objectio duplex à diſcrimine Teſtamenti humani atque divini petita, à pr. Tertia removetur objectio ex, ad *Hebr. c.* 8. *v.*6.9; quo probetur dari duo Teſtamenta: Quæ per inſtantiam à diviſione fœderis novi & veteris renovatur objectio refellitur. Denique ſatisfit objectioni à recepta doctrinâ, quod omnino etiam Fœdus novum detur, idque diſtinctione fœderis in acquirendo & exercendo jure hereditario adſtructâ. Subjicitur confertim hujus doctrinæ confirmatio.

ETſi objectiones quædam obiter remotæ ſunt *in ſuperioribus*, omittendæ tamen non videntur, quæ motæ ſunt ab amicis aliàs. Noſtrum fundamentum eſt in eo, quod Teſtamentum ſine mortis, quæ tantum una fuit, interventu, nullum ſit, & quod fideles ante Chriſti mortem teſtamenti bona participare non potuerint, niſi per fœdus *προκυρώσεως*, *antecedaneæ confirmationis*, quod etiam unicum fuit.

2. Objectū eſt ita, eruditè; Inter hominū & Dei teſtamenta hoc intereſſe, *quod ad humani teſtamenti valorem mors requiratur, ut mutationis metus auferatur; cujuſmodi mutatio in Divino Teſtamento propter antecedaneæ promiſſionis & jurisjurandi fidem metuenda non fuerit.* Unde ſequatur, etſi *Teſtamentum Chriſti ante mortem ejus non valuerit, ob defectum cauſæ meritoriæ, fuiſſe tamen antea validum, quatenus certum erat, nunquam mutatum iri; propter quam certitudinem nullâ fuerit opus προκυρῶσαι.*

3. Reſponſio ad hanc objectionem ſponte ſe prodit; cum argumentum ejus ſit petitio principii. Unde enim certum fuit, ante mortem Chriſti, Teſtamentum ejus nunquam mutatum iri? Ex *antecedente promiſſione juriſque jurandi fide*, quam ſequuta eſt acceptatio, ut ipſa ſuggerit objectio. Atqui antecedens promiſſio eſt ipſa προκύρωσις, quæ dedit vim Teſtamento ante mortem Teſtatoris, id eſt, *Fœdus*, eâ gratiâ inter Chriſtum & fideles antiquos initum, ut Teſtamenti fructu, antequam poſſent è Teſtamento, gauderent.

4. Quod de jurejurando in objectione dictum eſt, referri quoque poteſt

ad

ad Patris adſeverationem Filio promittentis hereditariam poſſeſſionem & materiam Teſtamenti condendi, quæ promiſſio conſiderari poteſt, ut extendens ſe ad fideles tam novos quam veteres: Unde nihil inter eos hac parte ſit differentiæ.

5. Reſpondetur, promiſſionem Patris nullo modo tollere vel occupare Filii Teſtamentum: Sed hoc illâ niti: Nec ideo derogat promiſſio Patris naturæ filialis Teſtamenti, quæ hæc eſt, ut poſt mortem Teſtantis demum valeat, ante mortem vero nonniſi per fœdus vel actum miſſionis in poſſeſſionem, quam Teſtator vivus, velut heredi filio impertitur, valere poſſit.

6. Fuit alia objectio in hanc ſententiam; Malè à naturâ Teſtamenti humani ad Divinum duci argumentum; *quando in humanis hereditas morte Teſtatoris vacua ſoli cedit heredi, in divino heredes ſocietatem bonorum poſt mortem Teſtatoris cum ipſo redivivo habent: Quod magis eſt abſonum, quam ſi heredes ſocietatem bonorum ex Teſtamento ante mortem Teſtatoris cum ipſo habere dicantur: ut ideo nihil opus ſit* ἀσυγχρόνως *inſtituto, an* commento.

7. Reſponſio eſt, I. diverſitatem aliquam à poſteriori, non arguere diverſitatem planè ſeparatam, à priori. II. Comparationem humani cum divino Teſtamenti, auctore Apoſtolo fieri, *tam ad Galatas quam ad Hebræos* quæ non vitiatur è diverſitate viarum, extra uſum & ſcopum comparationis. Eſt plane ea diverſitas heic loci, quà Teſtator homo, mortuus hereditate non gaudet, ſecus ac Chriſtus Teſtator, redivivus. Sed hæc diverſitas in modo fruendi bonis acquiſitis, nihil mutat jus primo deferendi hereditatem, quod Apoſtolus ipſe docet *Hebr.* 9. *à morte pendere*, idemque *ad Galatas* bona Teſtamenti cum Veteribus vi fœderis eſſe communicata demonſtrat.

8. Plane, ſufficit, mortem fuiſſe neceſſariam ad delationem hereditatis, ſive ad meritoriam cauſam, ut in divino, ſive, ut conditionem *ſine qua non* quam vocant, in humano Teſtamento. Quo conſtet, heredes non potuiſſe habere jus è Teſtamento ante mortem Teſtatoris, niſi ex prævià confirmatione, per promiſſiones fœderis, aut miſſionem in poſſeſſionem bonorum à vivo Teſtatore, cum reſpectu & virtute Teſtamenti ac mortis ſuæ, factam. Ut etiam hac viâ neceſſitas ἀσυγχρόνως & fœderis unici maneat.

9. Sed fortior objectio naſci videtur ex *epiſtolâ ad Hebr. c.* 8. *v.* 6. *& ſeqq.* ubi duo Teſtamenta eo modo deſcribuntur, ut plane diverſa videantur. Vocantur πρώτη καὶ δευτέρα διαθήκη; *primum & ſecundum Teſtamentum.* Hoc vocatur κρεῖττον, *melius*, καινή, *novum*, non factum ſecundum id quod cum Patribus erat factum *v.* 9. idque prius πεπαλαίωκε, obſoletum fecit, *v. ult.*

10. Idem ad Galatas *cap.* 4. *v.* 24. Hæc ſunt *duo Teſtamenta*, δύο διαθῆκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, *Unum à monte Sinai*, & *quæ ſequuntur.* Idem eſt apud Jiremejam *c.* 31. *v.* 31. E quibus omnino dicendum videtur, eſſe duo Teſtamenta ſpecie diverſa, de quibus illic agitur. Materiæ quoque deterioris & melioris, prius de Terrâ Chanaan, ut pignore cœleſtium bonorum; Alterum de bonis ipſis cœleſtibus unicè & directè conceptum.

11. Ad hæc noſtra ſic eſt ratio. Διαθήκην, eſſe *diſpoſitionem* voluntatis, unius vel duorum, antea probatum eſt. Priorem diſpoſitionem, tam quæ apud montem Sinai repetita, quam prius facta erat, non fuiſſe *Teſtamentum*, ſed *fœdus* evidenter & planè demonſtravimus: A Græcis tamen veteris inſtrumenti Interpretibus Διαθήκη vocatur. Etiam hæc

verba *Gen.* 15. *percuſſit cum eo fœdus*, quod eſt inter duos actum, quæ ſic in Hebraico verbotenus ſonant, כרת ארת אברם ברית Græci xxx. verterunt *διέθετο τῷ Ἀβραὰμ διαθήκην; diſpoſuit cum Abrahamo diathecam.*

12. At hac voce *Teſtamentum*, *æquè*, imò frequentius ſignificatur; Imprimis in novo Inſtrumento, ubi *diſpoſitio*, quæ fuit olim fœdus, eſt jam verè Teſtamentum. Non potuit igitur aliter Græcè, quam ut id quod cum Veteribus & cum novis fidelibus actum, unâ eademque voce διαθήκης exprimeretur, manente in rebus eâ diverſitate, quam Deus illis impreſſit, ut olim eſſet fœdus, hodie ſit Teſtamentum.

13. Ergo δύο διαθῆκαι, ſunt duæ *diſpoſitiones*, quas Deus ſuper iiſdem bonis, diverſo tempore modoque fidelibus adminiſtravit; Ut verò Teſtamentum *utraque* dicatur, nec res, inquam, fert, nec in textibus objectis indicatur; non utique ſanguinis effuſio, quam in priore *diſpoſitione* adhibitam Moſes refert & Apoſtolus obſervat *Hebr.* 9. peculiare Teſtamentum arguit, quia Moſes diſerte ſanguinem *fœderis* inter duos contracti appellat: Et Apoſtolus ideo ſanguinem reſperſum monet, ut hæc diſpoſitio mortem Teſtatoris typicè repræſentaret.

14. Nullo modo etiam liquet, materiam utriuſque diſpoſitionis eſſe diverſam. Probatum eſt antea, cum Patribus & cum Abrahamo fœdus initum eſſe ſuper bonis Teſtamenti adhuc clauſi, cujus ſententia illis obſcurè ſignificata eſt; factam eſſe προκύρωσιν, *confirmationem præcedaneam* teſtamenti, cujus acceſſio fuit, pignus terræ Chanaanis; minime hoc quidem fœdus novum; non magis quam hypotheca humanis contractibus adjici ſolita per ſe negotium facit. Διαθήκη προκεκυρωμένη εἰς Χριστόν, *ad Gal.* 3. Præconfirmatio, *Teſtamenti in Chriſtum*, non potuit eſſe de aliis bonis, quam in ipſo Teſtamento comprehenſis, & poſt mortem Teſtantis, palam factis.

15. Hæc uti cum Abrahamo inita erat, ita *renovata* eſt apud *Sinai*, ἐγκεκαίνισται, inquit Apoſtolus *d. ad Hebr.* 9. *cap.* Proinde nihil illic in ſumma, quam cum Abrahamo geſtum fuerat, actum eſt vel agi potuit; major ſaltem adhibita ſolennitas & major intentio ſervitutis cærimonialis, quo reſpectu Apoſtolus ἐγκαινισμὸν Sinaiticum per excellentiam novo Teſtamento oppoſuit.

16. Alioqui nihil eſt certius, quam diſpoſitionem veterem, ſive Teſtamentum vetus eſſe æqualem omni tempori, quo clauſæ fuere Teſtamenti tabulæ, id eſt, à primâ in Paradiſo promiſſione. Fuit enim hæc ſtatim προκύρωσις, ſive confirmatio antecedanea Teſtamenti morte implendi; quod hoc θανάτου γενομένου, *morte Teſtatoris obitâ*, cederet, εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, *in liberationem à peccatis ſub veteri diſpoſitione commiſſis d. cap.* 9. *ad Hebr. v.* 15. E quibus verbis rectè pridem comprobatum eſt, τὴν πρώτην διαθήκην, primam diſpoſitionem, ſive *Teſtamentum Vetus*, æquè latè patere, quam patet retro, virtus ſalutifera mortis Chriſti, id eſt, ad primam uſque peccati originem.

17. Quod autem recentior diſpoſitio, ſive Teſtamentum novum, à veteri tam inſigniter diſtinguitur eique tam notabiliter à Prophetis & Apoſtolis præfertur, id non ſpeciei, ſed gradus & modi arguit diverſitatem: Quod iterum melius quam à Paulo ſuggeſta ratione demonſtrari non poteſt.

18. Docet hic Galatas *cap.* 4. inter Veteres & novos fideles ejuſdem hereditatis participes, id intereſſe, quod inter heredem puerum & adultum, cujus utriuſque jus eſt idem; ſed infans quod

ad ſenſum

ad ſenſum fruitionis nihil à ſervo diſcrepat; regitur, manuducitur, cogitur, ut ſervus. Cum primum adoleverit, heredem ſe dominumque eſſe intelligit, libertate gaudet plenaque poſſeſſione, fruitione, gaudio fruitur, ac ita poſterior ſtatus ejus priore tanto præſtantior & excellentior, quanto libertas ſervitio præſtat & præcellit, habetur.

19. Parem ait eſſe rationem veterum novorumque fidelium. Veteres tanquam infantes, etſi heredes, vi teſtamenti promiſſionibus anticipati, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένοι ἦσαν, ſub *elementis mundi*, id eſt, terrâ Chanaänis, eſculentis, potulentis, carnibus, aquis omnique cærimoniarum mole *redacti erant in ſervitutem*.

20. Habebant pædagogum & quaſi dominum, qui tanquam pueros & ſervos manuduceret ac cuſtodiret; qui cuſtos & pædagogus erat Lex, ut docet *cap. ſequ.* Paulus, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα ἐγκεκλεισμένοι, *ſub lege cuſtodiebamur incluſi.* ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν; *Lex pædagogus erat noſter ad Chriſtum.*

21. Cohibebat eos, ne in peccata ruerent, convincebat eos peccatorum commiſſorum, inculcabat maledictionem non ſervantibus, eoque ſpectabant fulmina, tonitrua, omniſque terribilis apparatus in ſanctione Legis adhibitus:

22. Atque ita *ſervorum inſtar*, coarctati, compreſſi, cum nihil opis in Lege, nihil ibi quam onera, minas & diras, *ſtatuta non bona*, offenderent, ad Chriſtum adigebantur, ut ſub moleſtiſſimo jugo ad tempus impleti teſtamenti anhelantes, ægerrimè bona, quæ multò facilius, hæreditate per mortem Teſtatoris delatâ, contingunt, adipiſcerentur.

23. Sic igitur peccatorum causâ acceſſit fœderi Lex, τῶν παραβάσεων ἕνεκα προσετέθη ὁ νόμος, *Gal.* 3. *v.* 19. locupletiſſimo ſenſu, univerſo; etſi ad peccatum μοσχολατρείας nullum habeat peculiarem reſpectum; *Adjectus eſt promiſſioni cuſtos & commentarienſis*, cujus eſt φρουρεῖν & συγκλεῖσαι, *cuſtodire & concludere* Lex, inquam, ad uſque tempus aperti teſtamenti, quo & aperta cuſtodia libertaſque proclamata fuit ac præſtita, cum plenâ perfectâque lætitiâ & plenius effusâ gratiâ notitiaque veritatis & vi ſpiritus ſancti.

24. Ex his evidenter liquet, nihil de præſtantiâ diſpoſitionis novæ ſuprà antiquam eſſe dictum, quod hac differentia non comprehendatur. Et tamen ſicut heredis pueri ac adulti jus idem, eadem facultas eſt, idem utrique in Teſtamento addicitur & inculcatur, hoc ſolo diſcrimine, quod puer jus ſuum obſcurius intelligit, eoque minus libere pleneque fruitur; Ita veteribus & novis fidelibus eadem facultas delata, denuntiata & inculcata eſt; Bona teſtamenti promiſſionibus ad mortem Teſtatoris ſpectantibus confirmata, fuerunt eadem, quæ poſt aperturam Teſtamenti heredibus præſtita ab iiſque percepta ſunt.

25. Sed aperto Teſtamento, neceſſe non eſt, adhiberi ulla imitamenta, quibus implendi teſtamenti modus inſtar umbræ ob oculos figuretur, neque opus eſt prægustatione terreſtrium bonorum, quibus ipſa bona cœleſtia ſine circuitu prægustanda offeruntur; nihilo magis pædagogo & cuſtode dominove, qui nos ad Chriſtum quaſi procul adhuc ſemotum & occultatum, adigat atque conſtringat; cum ipſe Dominus communionem ſui, quæ eſt bonum aperti teſtamenti maximum, realiter offerat ac præſtet; ceſſante difficultate ad eum per tot obſtacula quæ fuerant, enitendi, quæ cum pauci olim perrumperent, multis in medio curſu reſiſtendi pedem-

di pedemque ſtruendi præbuerant cauſam.

26. Directa verò iſthæc gratia longè abundantius in corda hominum immiſſa non modò τὴν χαρὰν τȣ̃ Χριςȣ̃ πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς, *lætitiam Chriſti plenam* in iis excitavit, *Joh.* 17. Sed & ſpiritum notitiæ, fiduciæ, amoris Dei, adeòque τῆς υἱοθεσίας, *adoptionis in filios*, in quâ ſunt omnia hereditatis jura, latiſſime pleniſſimeque in eorum corda effudit, ut factum eſſe juxta vaticinium *Jeremiæ cap.* 31. *v.* 31. teſtatur Apoſtolus ad *Hebræos* 8. *v.* 9 & 10. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, diverſitatem utriuſque Diſpoſitionis antiquæ & novæ eſſe talē, ut ei bene conveniat, quicquid Apoſtolus *d. loco* de utrâque diſpoſitione collocat, ſine ſpecifica tamen; ſufficiente & apparente ſolâ modali differentia.

27. Vulgatum ad hanc ſententiam eſſe præjudicium è recepta Veteris & novi Fœderis, item Veteris & Novi Teſtamenti diſtinctione, è quibus ſaltem duplex fœdus & duo Teſtamenta dari, ſit indubitatum, non ignoramus; At jam quo pacto novi ac veteris appellatio modi non ſpeciei diverſitatem inferat, è Lugdunenſium inſtitutione Profeſſorum, expoſuimus.

28. Revera quod vetus eſt, *Fœderis*; quod novum, *Teſtamenti* voce deſignandum erat. Sed quia Græci uno vocabulo διαϑήκης, *diſpoſitionis*, Teſtamentum & Fœdus exprimunt, hinc & veteri & Novæ διαϑήκῃ, Latini utramque vocem adſcripſerunt, ac inde tam Veteris & Novi Fœderis quàm Teſtamenti fluxit appellatio: cum tamen Fœdus & Teſtamentum, id eſt, unius & duorum voluntas ſimul conſiſtere nequeant, actuſque diverſi & oppoſiti generis contineant.

29. Scimus, hanc rem vulgo ita explicari; ut diſpoſitiones Dei, quatenus ipſius voluntate ſolâ conſtant, Teſtamenta ſint; Eædem fœdera fiant, quando conſenſus & repromiſſio hominis accedit: Sed jam pridem oſtendimus, non quamlibet unius declarationem, ſed *morituri*, ſuper eo quod poſt mortem ſuam fieri velit, eſſe Teſtamentum uſu humani generis & Dei in verbo ſuo; tale verò eſſe unicum duntaxat, probavimus: ut & hoc; Teſtamenti jus Fœdere non indigere, nec id in ſucceſſione Teſtamentaria uſu venire, niſi ex poſt facto, quod dicunt, in executione Teſtamenti; Proinde illam translationem teſtamenti in fœdus ad acquirendum jus hereditatis cœleſtis, negamus eſſe Scripturariam, vel convenire negotii naturæ exactè conſideratæ.

30. Præterea, ſi diſpoſitio unius Dei eſt illa voluntas æterna de ſalute Electorum, hæc eſt, una & immutabilis, non vetus & nova. Si vero per illam diſpoſitionem intelligitur declaratio in tempore hominibus facta, hæc ſine acceptatione nihil perficit nec ab ea ſeparari poteſt: Juncta autem cum illâ, contractus eſt & Fœdus, nec Teſtamenti rationem ſeorſim habere poteſt.

31. Difficilius forte quam quod de Teſtamento diximus, admiſſum iri videtur, quod noſtra tenet ſententia; juxta Chriſti Domini mortem apertumque Teſtamentum, non eſſe locum *Fœderi*; nec adeo dari *Fœdus Novum*, quo jus cœleſtis hereditatis fidelibus delatum vel acquiſitum ſit.

32. Hujus rei ratio & probatio reddita eſt ſub *fin. cap. præced.* deſinens in hac obſervatione, quod ad delationem & acquiſitionem juris hereditarii, fœdus neceſſarium fuerit, antequam Teſtamentum valeret: Poſt illud impletum morte Teſtatoris, aditionem hereditatis incontinenti per fidem committi, nec amplius uſum aut locum eſſe fœderi *ad jus heredi-*

hereditatis acquirendum: ſed nihil quam lætum aperti Teſtamenti delatæque hereditatis nuncium reſonare per orbem terrarum.

33. Mihi nihil adhuc oblatum eſt, quo vel *Teſtamentum* ullum, ante Chriſtum, apertum; vel poſt illum, Fœdus contractum doceatur; quo, inquam, poſtea, largitionem ſalutis noſtræ per modum conventionis & fœderis diſponi ſtatuendum ſit, quemadmodum id vulgò concipitur, *quaſi Teſtator ab herede aliquid exigeret & ſtipularetur, quo præmiſſo, hæreditatem ei relinqueret.* Formula talis ſtipulationis & promiſſionis nuſquam, credo, reperitur, niſi in modo exequendi, & adminiſtrandi juris teſtamentarii.

34. Videndum igitur, ne non faciendum ſit, ut per conſequentiam fœderum cum veteribus, *in ſubſidium* atque ad anticipandum teſtamenti effectum initorum, fœderalem hanc viam adhuc inſiſtamus, poſtquam dies teſtamentariæ ſucceſſionis liquidiſſimè ceſſit, & hæreditas morte Teſtatoris delata cunctis adire volentibus, i. e. *credentibus* oblata fuit; adeoque, ne non utendum ſit hac ἀκυρολογίᾳ, ut *Fœdus* antiquum pro teſtamento, & exitum teſtamenti pro fœdere novo accipiamus.

35. Nam etſi de utroque rectè dicatur, illud eſſe viam Domini in ſervando peccatore diverſis temporibus initam, verum tamen non ſit, Fœdus & Teſtamentum per omnia pari paſſu ambulare, atque ubi teſtamentum eſt, ibi ſimul eſſe Fœdus intelligi.

36. Hæc verba, *Crede & vives*, quam formulam Fœderis poſt mortem Chriſti eſſe volunt, ſit potius cohortatio ad acquirendam hæreditatem modò delatam, quaſi dictum eſſet, *Adi hæreditatem & in æternum eâ frueris atque potieris*, eaque facultas & voluntas adeundi cum ſpiritu novo, eſt ipſum teſtamenti aperti bonum: quod de vetuſtis temporibus dici non potuit; utpote, quibus illud jus nondum ceſſerat, verum per promiſſiones actuſque inter vivos longe moleſtiori & obſcuriore modo repræſentandum fuit, atque repræſentatum ac anticipatum eſt.

37. Denique, promiſſionibus & repromiſſionibus negotium ſalutis apud veteres actum & peractum fuit; Ἐπαγγελίαι, promiſſiones ubique de Patribus uſurpantur, φανέρωσις, πλήρωσις; τὸ ναὶ καὶ ἀμὴν, *manifeſtatio*, *conſummatio*, *res & eventus promiſſionum*, temporibus Chriſti conſtanter & perpetuò adſcribuntur. *Rom. 6. v. 23. & ſeq. 2 Tim. 1. 9 & ſeq. Tit. 1. v. 2. &c.*

38. Tu dices, novum *Teſtamentum* ſit novum *Fœdus*, quando accedit Lex Chriſti, jugum ejus, cum promiſſione vitæ & ſalutis ad obedientes, deteſtatio autem & horrenda judicii comminatio adverſus eos qui non credunt in Chriſtum, non amant illum nec obediunt ejus imperiis: dum hæc in mundo ubique prædicantur ac proponuntur, cum pignoribus ſacri Baptiſmi & Cœnæ; dum hæc credentes amplectuntur *& acceptant, tum fœdus contractum intelligitur.*

39. Ad hæc ratio ſic eſt; In præceptis Chriſti, quid eſt quod teſtamento non cohæreat hæredisque officio non æque ac promiſſioni inter vivos conveniat? Comminationes factæ non credentibus, quid aliud ſunt quam exheredationes? quæ non minus quam hæredis inſtitutio ſunt pars teſtamenti, & diris ac fulminibus, etiam à parentibus contra filios non obedientes emiſſis comparantur, vimque dicuntur habere quaſi condemnationis ad mortem; adeoque videndum, ne quicquam in illis ſit, quod contractum, fœdus, aut conventionem inferat, Sacramenta verò ab ipſo

Domino

Domino Jeſu Teſtamento novo adſcribuntur, ejuſque ſigilla ſunt. Quod autem & pignora vocantur, inde non ſequitur *eſſe Fœdus*, cui accedant: Nam pignora non minus teſtamentis quam contractibus adjici poſſunt.

40. Denique, ita tenemus, delationem & acquiſitionem juris hereditarii, vi mortis Chriſti directe, ſine fœdere, ut poſitum eſt, committi, nec obſervantiam teſtamenti propriè Contractum eſſe appellandum. Nec conditionem ullam heredibus in Teſtamento *Jeſu Chriſti* proponi, cum ipſe conditionem ſalutis acquirendæ unicam, quæ eſt perfecta obedientia, prius impleverit, & nos *δωρεὰν gratiis, τῇ αὐτοῦ χάριτι, per illius gratiam* ſervemur.

41. Conditionalis inſtitutio non facit heredes, ſed hereditatis delationem ſuſpendit ab eventu & à præſtatione facti alicujus, quod de efficacia mortis Chriſti neminem dicturum puto. Nec adeò repetemus quod jam conſtat, *fidem non eſſe conditionem inſtitutionis*, ſed aditionem hereditatis, neceſſariam quidem, at non magis conditionem, quam extenſio manus eſt conditio eleemoſynæ acquirendæ.

42. Verum enimvero non eſt nobis animus, negare fœderis uſum & appellationem in novâ diſpoſitione teſtamenti aperti; modo non *ad delationem & acquiſitionem juris hæreditarii*, quæ fit unicè è Teſtamento morte Chriſti confirmato, Sed ad *exequendum* illud, ac *adminiſtrandum* referre contenti ſimus; neque tantum id inter executores teſtamenti & heredes profeſſos atque præſumptos, ut *ſuprà* dictum, concedimus; verum etiam inter Deum animamque fidelem, non, ut olim, ſcilicet, *conditum*, ſed uſu *exercitum*.

43. Eſt enim prorſus immane diſcrimen inter hæredes Chriſti Domini atque hæredes hominum Teſtatorum, in primis in eo conſiſtens; quod hi poſt impletum teſtamentum mortui ſunt & manent, quibuſcum nec cogitationes nec verba commutari poſſunt; cum noſter cœleſtis auctor hæreditatis revixerit & in cœlos ad dextram Patris ſui evectus, inde nos verbo ſuo inſtruat, ſpiritu ſuo gubernet ac adjuvet, ut ad finem uſque nos dignè pro hæredibus geramus & tandem illic ſimus, ubi ipſe nunc eſt. *Joh.* 17. 24.

44. Quod cum nonniſi poſt obitum ex hac vitâ, infinitis difficultatibus obſeptâ, futurum ſit, illum divinâ potentiâ ſcientiâque ubique præſentem adſiduo comtemplamur, ejus opem, imploramus, lapſus noſtros confitemur, emendationem promittimus, ejuſque Patri per ipſum nos humillime commendamus; atque nos totos ejus amori obſequioque dedimus ac devovemus: ille nos recipit ſuæque receptionis, per teſtimonium Spiritus Sancti, certiores reddit.

45. Hoc eſſe, *obligare* ſemet, etiam fœdus inire, ſi quis ita velit, non recuſamus: imo ſi quis exercitium fidei, perpetuum *συνάλλαγμα* dicere velit, *commutationem promiſſionum & repromiſſionum adſiduam*, id æque facile concedemus.

46. Sed jus totum pendet è Teſtamento & à morte Teſtatoris, ſine ullâ fœderis mixturâ; verum actualis dominii acquiſitio ejuſque exercitium, adeoque teſtamentarii juris *executio* fœderali modo adminiſtratur, tam inter Deum, inquam, & animam, quam inter executores Teſtamenti & Confeſſores, quo pertinet *ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. Obſequium confeſſionis noſtræ ſecundum Evangelium.* 2 *Cor.* 9. 13. non tantum, inquam, externe, ſed etiam reſpectu Dei ipſius animæque hereditatem cernentis. *Jerem.* 31. *v.* 33.

47. Quæ res tamen non eſt, inquam, impedimento, quominus omnem delati & acquiſiti juris hæreditarii cauſam beneficio teſtamenti, ſine pactione fœderis, acceptam feramus; ſecus ac olim, quando teſtamentum nondum valebat & à ſubſidiariis promiſſionibus *ac fœderibus ad* exitum futurum teſtamenti ſe referentibus, neceſſe erat petere ſpem ſalutis.

CAP. V.

Fœderis & Teſtamenti jus reverâ non diſcrepare, preſſius, etiam remotu objectionibus aliis, demonſtratur, & natura ſponſionis à Chriſto factæ explicatur.

Diſtinctione celebri inter πάρεσιν & ἄφεσιν ſtatui ſpecificum, non modale duntaxat inter N. & V. Teſtamentum, diſcrimen. Sed probatur, antiquos fideles æquè perfectè liberatos fuiſſe reatu peccatorum, quam poſt obitum Chriſti, Novos. Removetur objectio à naturâ ſponſionis, quaſi illa ſupponat, debitorem adhuc ipſo jure obligatum ante Solutionem. Probatur eſſe genus ſponſionis, quod debitorem perfectè liberat, etiam ante ſolutionem, quæ ſit Expromiſſio; cujus proprietas & vis huic rei applicatur. Reſpondetur ad loca Scripturæ, quibus Veteres adhuc fuiſſe obligatos, probari videtur. Removentur ea, quæ applicationi Expromiſſionis hac parte objiciuntur.

UNum modo fœdus unumque Teſtamentum eſſe, quo jus Eccleſiæ fundatum ſit, copioſe demonſtratum eſt. Fœdus idem veteribus præſtitiſſe quod Teſtamentum novis fidelibus, nec aliud quam anticipatam Teſtamenti vim in Fœdere fuiſſe, pariter adſtruximus. Diſcrimen in modo, in gradu claritatis & infrequentiore, nec non languidiore Spiritus ſancti effuſione, denique in œconomiâ cærimoniali poſtmodum abolita conſtitiſſe: Jus veterum fidelium per fœdus, idem reverâ fuiſſe, quod novis è Teſtamento ſit, inquam, abunde comprobatum eſt.

2. Haud ita pridem non paulo ſecus inſtitutum eſt cœptumque doceri adſeveratè, *Remiſſionem debitorum è peccatis quæ fidelibus in antiquo fœdere tribuitur, non fuiſſe liberationem perfectam, quia tunc necdum erat facta ſolutio, per quam Deo Creditori verè ſatisfieri potuerit, utpote, quæ demum à Chriſto paſſo præſtita ſit.* Hanc quoque naturam *Sponſionis* eſſe, quam filius Dei ab initio præſtitit, ut ille quidem Fidejuſſor *ſoluturus eſſet*, ipſa tamen debiti *obligatio* peccatoribus, tanquam principalibus & originariis debitoribus *adhuc incumberet.*

3. Proinde Veteris Teſtamenti peccata Deum magis præteriiſſe & diſſimulaſſe, reſpectu Solutionis futuræ, quam abolevisſe penitus & extincta voluiſſe: Nec aliter potuiſſe fieri. Unde celebris diſtinctio inter Ἄφεσιν, *remiſſionem abſolutam* & Πάρεσιν, *præteritionem*, hanc veteri, illam novo Teſtamento convenire ſtatuunt. Quâ de re ſuperioribus annis tam crebro diſputatum eſt, ut nihiltri-

hil tritius. Heic tamen loci nova res videri, neque ſane omitti poteſt.

4 Si verum eſt, quod antea probavimus, Fœdus antiquum nihil fuiſſe, quam πρόληψιν & vim Teſtamenti anticipatam, idemque Veteribus vi mortis futuræ, mediis promiſſionibus, exhibuiſſe, quod mors ipſa apertique Teſtamenti ſententia novis dedit Fidelibus, fieri non poteſt, ut illa vocabulorum Πάρεσις & Ἄφεσις diſtinctio reale diſcrimen habeat.

5 Si poteſt etiam doceri, veteribus adſcribi plenam & abſolutam à peccatis atque reatu liberationem, non minus efficaciter, quàm de novi Teſtamenti temporibus prædicetur, ultro corruit illa diſtinctio. Nos illa breviſſimè collocabimus.

6. David ſui temporis fidelibus ἄφεσιν adſcribit *Pſ:* 32. ubi Græci Interpp. ἀφεθῆναι τὰς ἁμαρτίας, οὐ λογισθῆναι, non *imputari* Ἐξαλειφθῆναι, *Expungi, extingui.* Ῥαντισθῆναι ὑσσώπῳ *expurgari* hyſſopo, ὥστε λευκανθῆναι ὑπὲρ χιόνα, *ut nive Candidiores fiant*; quod David de ſe occaſione pœnitentiæ, propter adulterium & cædem actæ, adeoque in uſu hiſtorico temporis ante Chriſtum adfirmat *Pſ.* 51. Idem ἱλασμὸν παρὰ κυρίῳ ἕνεκα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, Expiationem apud Dominum propter nomen ejus, id eſt, Meſſiam memorat *Pſ.* 130. Chriſtus etiam Dominus ante ſolutionem à ſe peractam, non ſemel ἀφεῖσθαι *remiſſa, abolita* peccata ponit, ut *Lucæ* VII. 47. Quare & juſtificatio ſimplex veteribus adſcribitur *Rom.* 4. *v.* 3. *Jacob.* 2. *v.* 22.

7 Vix eſt, ut efficaciora dicta ſignificandæ remiſſioni pleniſſimæ in N. T. monſtrari queant. Proinde, cum peccata veterum fidelium propter Chriſtum penitus extincta fuiſſe liqueat, nullus locus ſuperiori diſtinctioni relinquitur.

8. Sed diverſa ſententia verboſior eſt. Neceſſe videtur, ut rationes ejus videamus & removeamus. Primo, non parvam ſpeciem & [illegible] huicce opinioni dedit, conſideratio ſponſionis & ſolutionis nondum factæ ante Chriſti mortem. Quâ fieri videtur, ut aliter ſe res habere nequiverit; quàm quod ante ſolutionem à Sponſore factam ipſo jure debitum peccatoribus adhuc incubuerit, etſi Deus pater ſe jus ſuum, Sponſoris fide contentus, non executurum declaraſſet. Ac ita *præteritionem*, πάρεσιν peccatorum à Sponſore Veteribus impetratam; ἄφεσιν remiſſionem *novis* credentibus ab eodem *ſolutione peractâ* fuiſſe præſtitam.

9. Neque profecto hæc res aliter explicari poſſet, ſi tantum una Sponſionis ſpecies daretur, quâ quis ita alienæ obligationi accedat eamque in ſe recipiat, ut principalis Debitor adhuc obligatus maneat; cujuſmodi ſponſio, Fidejuſſio & *Adpromiſſio* vocatur à Juriſperitis.

10. Sed eſt aliud Sponſionis genus, quod vocatur *Expromiſſio & Delegatio*, qua ſponſor alienam obligationem ita in ſe recipit & transfert, ut primus debitor plane perfecteque liberetur, ejuſque obligatio citra & ante ſolutionem penitus aboleatur & extinguatur, quemadmodum à nobis in *Tract. de Fœder. & Teſtam. exercit* 5. *antea citato* copioſe demonſtratum eſt:. & Sponſor ille vocatur *Expromiſſor*, etiam Reus pro alio datus, qui non tantum ab alio delegari, ſed etiam ſe ipſum delegare dicitur, *d. Exercit. th.* 8.

11. Quamvis autem Debitor ab omni jure Creditoris per Expromiſſionem liberetur, verum tamen eſt, jus Creditoris manere integrum, adverſus Sponſorem ſive novum Reum. Ut, ſi quod habeat chirographum primi debitoris, id agnitum à novo Reo vigorem ſuum retineat adverſus Expromiſſorem, in quem aut ſtatim, aut tempore

pore conſtituto competit exactio & executio.

12. Solutione autem factâ, quanquam Liberationi debitoris priſtini, quæ pridem abſoluta fuerat, nihil adjiciatur, hoc tamen novi accedit, quod *Subſtantia* debiti omnino perimitur & chirographum reſtituitur, aut aboletur. Quo fit, ut debitor etiam majore lætitiâ quàm prius efferatur, jure quidem eodem, ſed evidentiâ majore liberationis, imprimis ſi antea nonniſi obſcurè Sponſionis acceptatæ certior factus fuerit.

13. Maxime autem evidens differentia inter ſtatum Rei liberati, ante & poſt ſolutionem Sponſoris, quod ad ſenſum & externam ſpeciem, tunc apparet, quando, ſcilicet, Debitor liberatus, ante ſolutionem infans, & poſt ſolutionem adultus fuit. Quamdiu erat *infans*, non intelligebat, ſe liberatum eſſe, regebatur ut ſervus; Adultus vidit lytrum antea promiſſum ſolvi pro ſeſe, eoque demum læto nuntio exſultat pleneq; felicitatem ſuam agnoſcit, quam vix antea capiebat; etſi ad jus ipſius liberationis tum reverà nihil acceſſerit.

14. Ita ſublata eſt difficultas à naturâ *ſponſionis*. Etiam objectio *capite præced.* mota, quod duæ ſint *diathecæ*, vetus & nova, melior & deterior; cujus rei ſenſus & heic & ibi ſatis eſt declaratus. Sed videamus, an loca Scripturæ ſingularia & adhuc intacta non inferant plus quam modale diſcrimen: Hæc enim etſi vulgaria tamen omitti non poſſunt.

15. Ad *Roman. c.* 3. *v.* 23. ſcriptum eſt, Deum propoſuiſſe Chriſtum ἱλαστήριον, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων, propitiatorium per *remiſſionem*, an *præteritionem peccatorum antea commiſſorum*.

16. Non eſt quod dicamus, hæc verba, non niſi ad peccata præterita quorumvis fidelium pertinere, nec ad tempus ante Chriſtum eſſe reſtringenda, licet in verbis forte nihil ſit huic ſenſui contrarium, Sed relinquamus hoc ſuo loco.

17. Vocabulum autem πάρεσις idem eſſe quod ἄφεσις pridem à græcæ linguæ peritis probatum eſt. Nec enim à πάρειμι, quod ſignificat *prætereo*, ſed à παρίημι *remitto* derivatur. Si quis urgeat, τῷ παρίημι aliquando *prætermittere* ſignificari, in quem ſenſum verba Xenophontis ex Budæo proferuntur, μηδένα παρεῖναι εἰς τὴν ἀκρόπολιν, *neminem tranſmittere ad arcem*, unde non ſit alienum deducere τὴν πάρεσιν, id quidem per me & per interpretationem, quam ſequi malim, fieri licet.

18. Ita enim illa vox non ſimplicem denotaret omiſſionem aut diſſimulationem, ſed transmiſſionem motivam, *de loco ad locum*; vel, ſi de hominibus agatur, *de perſonâ in perſonam*; cujuſmodi transmiſſionem exacte convenire noſtræ expromiſſionis inſtituto, è ſuperioribus dictis manifeſtum eſt; ut pote, per quam debitū ab originali debitore tranſmittitur atque transfertur in Sponſorem: Eoque ſenſu nemo negabit, veteribus competere πάρεσιν, per quam liberatio plena perfectaque & ſolutioni æqualis committitur.

19. Sunt, qui hoc ipſum per Hebraiſmum in ſacris literis frequentem, quo Deus dicitur, *tranſire facere* peccata, videlicet à peccatore in mediatorem, ſignificari intelligunt, quod ſuo merito relinquemus; etſi res ſit veriſſima. Enimvero id utique abunde liquet, iſtum Pauli locum minime factum eſſe, ut vim ἀφέσεως pro antiquis fidelibus tot locis adſtructam auferre poſſe videatur.

20. Ex eâdem expromiſſionis naturâ poteſt reſponderi ad ἀνοχὴν tolerantiam, quæ temporibus antiquis, ut volunt, *ex eodem Pauli ad Romanos* loco, adſcribitur; ſi tamen, quod mihi non liquet,

ibi temporum ſit oppoſitio, & non ſimplex indulgentia Dei, adverſus quoſlibet electos, nondum fide mediatorem amplexos, prædicatur.

21. Sed demus, ἀνοχὴν fuiſſe veteribus peculiarem, quænam evidentior eſſe poteſt ἀνοχὴ, quam quod Deus pro debitore criminali, quem totum exigere & excutere, meritæque pœnæ ſubjicere poterat, ejus loco ſuum filium intervenire totamque in ſe recipere patitur obligationem; quod denique & cum illis ante chirographum ſolutione peremptum, per gratuitas promiſſiones, bona cæleſtia communicavit?

22. Atque hæc eſt ἀνοχὴ, qua Deus uſus eſt, cum adverſus omnes electos, tum ſpecialiter erga vetuſtos fideles: etiam adverſus omnes, inquam; Fuit enim hæc divina bonitas, cum peccatores ſolvendo, niſi æternis pœnis, nullo modo eſſemus, tam inexpectatam clementiæ, ſalva juſtitia ſua, rationem inire, qua Filius infinita divinæ perſonæ dignitate, tranſitorio ſupplicio, temporis infinitatem, cui nos eramus obnoxii, adæquaret.

23. Hæc, inquam, ſive ἀνοχὴ ſive πάρεσις atque bonitas ineſt in Expromiſſione, qua ſimul divinæ juſtitiæ, conſenſu Dei Creditoris atque Sponſoris, quod toties dictum, pleniſſime ſatisfactum eſt.

23. Plus forte Valoris eſt in argumento, quod è Paulo ad *Hebr.* 10. *v.* 18. peti ſolet; Ὅπου ἄφεσις ἁμαρτιῶν οὐκ ἔτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας, *Ubi eſt remiſſio peccatorum, ſive perfecta liberatio, ibi nullus eſt locus oblationi pro peccatis:* Atqui ante Chriſtum fuit oblatio. Ergo non fuit tum remiſſio ſive perfecta liberatio.

24. Reſponſio ſimplex eſt; dictum illud Apoſtoli veriſſimum eſſe, de remiſſione ac abolitione debiti ipſius, quod ante ſolutionem Sponſoris adhuc erat integrum, ſupereratque chirographum debiti, quo peccator erat obſtrictus, & quod ſolutione demum corporali peremptum eſſe conſtat. Quamdiu igitur ſupererat obligatio & chirographum debitoris, *uſum habebat oblatio*, quæ nihil erat aliud quam typica repræſentatio mortis Chriſti, ipſum debitum abolituræ & inſtrumentum obligationis reſciſſuræ.

25. Quod recte perceptum nullam relinquit difficultatem in eo loco, qui tractat de hac inductione & abolitione chirographi. Eſt locus Pauli ad *Coloſſ. cap.* 2. *v.* 14

26. Ἐξαλείψας, inquit, τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ. *Cum deleviſſet chirographum præceptorum contra nos, quod nobis erat adverſum, cruci adfixum ſuſtulit illud è medio.*

27. *Delevit* per ſanguinem, quod erat pretium ſolutionis.

28. *Chirographum præceptorum*, quod eſt Confeſſio delictorum, in exercitio cærimoniarum præſcripto.

29. *Contra nos*, in noſtrum nomen ac onus conceptum.

30. *Quod nobis erat adverſum*, quod pœnam continebat, quam ob peccata commiſſa nos fatebamur eſſe meritos.

31. Si quis ὑπεναντίον velit ita vertere, *ſubadverſum;* quia non directe contrarium fuerit, haud repugno; Sed neceſſe non eſt, neque verbi uſus adeo id infert, quam etymologia videtur. Chirographum ut conceptum fuit, ita planè adverſum erat nobis; etſi vim ſuam contra nos pridem amiſerat.

32. *Suſtulit è medio*, poſt ſolutionem ſibi traditum abſtulit è manibus ſui Patris, ut promiſerat.

33. *Adfixum cruci*, quemadmodum obita in cruce morte demonſtravit, omnibuſque

nobiſque deletum chirographum quaſi ob oculos poſuit.

34. Veteres in cærimoniis occupati fideles, ſic animos induxerint ſuos: Hæc dogmata rituſque moleſti commonefaciunt nos chirographi extantis in noſtrũ nomen, quo fatemur nos eſſe meritos mortem; quod Sponſor, in ſe pœnâ jam recepta, auferet aliquando è medio. Beati, qui videbunt hoc in tempore, deletum oculiſque ſuis expoſitum!

35. Cauſæ fuiſſe abunde, quur Deus hanc chirographi commonefactionem quotidie Veteribus, etſi vim ejus contra ſeſe amplius non valere crederent, inculcari voluerit, ex iis quæ ſuprà commemorata ſunt, obſervari poteſt. Scilicet, eadem quæ legis univerſæ ratio fuit, ut pædagogus eſſet ad Chriſtum.

36. Quid opus eſt addere de verbis Pauli, ὅσοι ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσί. *Quotquot ex operibus Legis ſunt, ſub execratione ſunt: ad Gal. 7. v.* 10. Quaſi Patres antiqui diris ſubjecti fuiſſent. Quis enim non videt, hoc de iis qui ex operibus Legis juſtificationem quærunt, non de fidelibus Vet. Teſtamenti eſſe dictum. Qui cum Legi nunquam per omnia ſatisfaciant, diris ejus, quatenus *fide in Chriſtum* illis non eximuntur, ſunt obnoxii, ut clarum è textu.

37. Hæc omnia nituntur eo quod diximus, Sponſionem Chriſti non fuiſſe fidejuſſionem ſed expromiſſionem; quæ perſonas debitorum vi obligationis perfectè liberaverit, ipſum vero debitum & Chirographum obligationis ad ſolutionem uſque relinquebat integrum.

38. Adplicationem hujus doctrinæ quominus facere liceat, opponunt aliqui, talem expromiſſionem non habere locum in *pœnis corporalibus delictorum*; ſed in illis reatum manere, donec ſolutio corporaliter fiat.

39. Eſt equidem verum, jure Civili non probatam eſſe regulam, ut *quiſque membrorum ſuorum dominus* eſſe dicatur, deque ſuo corpore vitaque, more contractuum, diſponat: Sed jure gentium pro patria, parentibus, liberis & conjugibus aut amicis, ſe ad mortem cruciatumque corporis obligare, non modò non incognitum, ſed etiam laudabilibus exemplis celebratum eſt.

40. Eaque res in filio Dei, cujus ad hypotheſin hæc diſputatio pertinet, minus habet dubii; quod in eo ceſſet regula juris, quod Dominus membrorum vitæque ſuæ nemo dicitur; Chriſtus enim ἔχει ἐξουσίαν θεῖναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, *habet poteſtatem de corpore vitâque ſuâ diſponendi. Iob.* x. 18.

41. Neceſſe non erit, ut removeamus objectionem jam præoccupatam; quâ delegationem ſive *expromiſſionem*, per quam omne jus creditoris tollitur, nonniſi debitoris voluntate fieri excipiunt: Chriſti verò ſponſionem ignaris peccatoribus eſſe commiſſam.

42. Nam præter quod hæc objectio fidejuſſioni, cui illi non contradicunt, æq; adverſatur, probavimus *ſuprà*, nihil obſtare, quominus & *delegatio* fiat ignaro debitore, quemadmodum Chriſtus dominus ſe patri ſuo pro genere humano, ſine ipſius concurſu, præbuiſſe manifeſtus eſt.

43. Non licet adhuc dimittere inſtantiam adverſus hunc liberationis effectum, ante ſolutionem, cujus modo meminimus, & qua Viros Cll. uti videmus; Conſenſu partium fieri poſſe dicunt, ut pecuniarium debitum eo modo aboleatur, *Sed quod oritur ex maleficio, ex rigore juſtitiæ, ante ſolutionem pœnæ non poſſe relaxari.*

44. Qui ſic inſtituunt, primò nihil proferunt, cur ita ponant, & cur expromiſſio, quæ vim ſolutionis habet, non ſubſiſtat, ubicunque valet ſolutio,

quam illi pro delictis alienis fieri poſſe concedunt.

45. Statuunt, inquam, Chriſtum potuiſſe jure pro nobis *ſolvere, ſpondere*; per ſolutionem pœnæ pro alio factam, jus Creditoris & obligationem ex delicto æquè aboleri, quam debitum pecuniæ; non negant, hoc à voluntate Creditoris ejuſdemque judicis pependiſſe; eundem id agere potuiſſe, ut ſponſor vel fidejuſſor ſtatim ſolveret, quo liberatio mox ob oculos foret. Igitur ſola dilatio reſtat, quâ liberatio perfecta in expromiſſione Chriſti poſſit impediri, per quam tamen nihil in ratione juris & juſtitiæ mutari certum eſt.

46. Mora ſolutionis equidem non mutat reatum, nec eximit obligationi debitorem, ubi nulla fit novi rei ſubſtitutio; ſed qui *hanc* concedit, male connectit, ſi effectum rei a partium voluntate retro poſſe operari neget; ut Liberatio per ſolutionem, ſuo tempore conſenſu creditoris & ſponſoris facta, vi voluntatis ejus effectum in anteceſſum habeat, per actum ſolutioni æquipollentem.

47. Eſt & alia objectio minoris ſubtilitatis; Si Chriſtus in ſe debitum ante ſolutionem plane tranſtuliſſet, fore ut ſecuta ſolutio non pro nobis, verum pro ipſo, qui jam ſolus debitor erat, præſtita videretur.

48. Eſt cavillatio reſponſionem vix requirens: Sponſor poſt expromiſſionem manet reus pro alio datus, & in hac qualitate non ſuo nomine, convenitur à creditore, hoc modo; *Quando tu pro Cajo te reum conſtituiſti, ajo, te ſolvere debere quod pro Cajo ſpoſpondiſti*; nec aliter condemnatur.

49. Æque parum ad rem facit, quod in Expromiſſione, dicitur ſolutio deficere poſſe, ob inopiam ſponſoris, ſecus ac in ſponſione Chriſti. Quis enim negat, manere diverſiatem, quæ eſt in terminis & accidentibus rerum humanarum; ac in proprietatibus divinis, quod toties dictum eſt? præter quod hæc objectio non expromiſſioni, ſed cuilibet ſponſioni adverſatur.

CAP.

CAP. VI.

De Satisfactione CHRISTI.

Uſus obſervationis de propria ſignificatione Satisfactionis. Quinque diverſi ſenſus Satisfactionis, in negotio Salutis humanæ. Unum eſſe rectum, quo ſumitur pro expletione juſtitiæ divinæ præcipientis & punientis. Hanc ſignificationem à Grotio in libro de Satisfactione non eſſe adſertam. Sed eum urgere ſatisfactionem, qua Chriſtus ſolverit minus quam debitum erat. Mortem fidelium temporalem nihil detrahere plenitudini ſatisfactionis. Objectionem eſſe vulgarem, ſed difficilem; quomodo cum plena ſatisfactione concurrere poſſit gratuita remiſſio. De quâ & Grotiana ſententia prolixius agitur, ut & de Æquitate Dei erga peccatores.

IN doctrina de Liberationibus vox *Satisfactionis* uſitata eſt, de quâ nonnulla venerunt in mentem, quæ ſupra dictis cohærere, nec obſervationis indigna videantur.

2. Quæ autem à nobis de proprietate vocabuli in Jurisprudentia, & niſi allor, in omni lingua veterum Latinorum, proferentur, nolo quidquam uſui Scholæ recentioris Theologicæ præjudicare; quod nec periculum eſſe, ne fiat, opinor: verum cautiones, quas inde ſuppeditabimus, ſpero tales fore, quæ nec ipſis inutiles Theologis exiſtimentur; præſertim, quando mihi quidem non conſtat, adhuc ulli ſuboleviſſe, quo pacto vocis hujus prætextu Grotius noſter (ut civilis ſapientiæ præſtantiſſimum auctorem ita appello) in optima causâ prævaricatus videatur.

3. Primo omnium ſatis conſtat, Theologos orthodoxos per *ſatisfactionem* Chriſti intelligere, plenam expletionem juſtitiæ divinæ, cum præcipientis tum punientis, quam Chriſtus pro homin[e] peccatore Patri ſuo præſtiterit, juxta illud Pauli; Ὁ Θεὸς κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν: *Deus condemnavit peccatum in carne filii ſui, ut jus legis in nobis impleretur.*

4. Videamus, an *Satisfactionis* vocabulum hujus vim ſignificationis eo modo exprimat, ut nulla cautione in intellectu ejus adhibendo opus ſit futurum. De Juriſconſultorum uſu latino vocis hujus diverſo, pauca teſtimonia producemus, cum venia Lectoris, ita re poſtulante.

5. Cajus in *l.* 1. π. *Qui ſatisdare cog.* *Satisfacere dicimur ei, cujus deſiderium implemus* Ulpianus in *l.* 9. §. 3. π. *De Pignor. act. Satisfactum accipimus, quemadmodum voluit Creditor, licet non ſit ſolutum, ſive fidejuſſoribus, ſive reo dato, ſive pretio aliquo, vel nudâ conventione; & generaliter dicendum eſt, quoties recedere voluit Creditor à jure ſuo, ſi, ut ipſe voluit, ſibi cavit, videri ei ſatisfactum.* Marcianus in *l.* 5. §. 2. π *Quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv. Si convenerit, ut pro hypothecâ fidejuſſor detur & datus ſit, ſatisfactum videbitur* Labeo *l* 14 *eod. tit. Mercedis nomine fidejuſſorem à colono acce-*

accepiſti; ſatisfactum tibi videri exiſtimo. Marcianus iterum in *l.* 49. *π. de Solution. Si acceptum latum ſit, ſolutionis quidem verbum non proficiet, ſed ſatisfactionis ſufficit.* Plura, ſi neceſſe fuerit, in promptu ſunt, quæ proferantur.

6. Creditori ex delicto dicitur etiam *verberibus ſatisfieri & ſatisfactum eſſe*, apud Ulpianum in *l.* 17. §. 4. *π. de Injur. & in l. gen. Si ex nox. cauſ. ag.* ubi, *verberibus de injuriâ ſatisfit*, plane ut Cicero *lib.* 3. *in Verr. Satisfacere* ait, *eſſe tantum facere, quantum ſatis ſit irato ad vindictam*; quod etiam aliquando fit excuſatione & deprecatione, quomodo Catullum, refert Svetonius, Cæſari de carmine famoſo *Satisfeciſſe*, *vitâ ejus cap.* 73.

7. Hinc Pontificii *Satisfactionem* vocant pœnitentiæ partem, juxta contritionem & Confeſſionem: non quod ſatisfactionem velint eſſe plenam expletionem juſtitiæ divinæ, quam Chriſto, ni fallor, adſcribere videri volunt; Sed pro officio & præſtatione peccatoris, quam in meriti aliquam partem nihilominus adſciſcunt.

8. Ex his intelligitur, quando *ſatisfactionis* Vocabulum de ſalute generis humani per Chriſtum adminiſtrata uſurpatur, ex uſu Latino & juridico, non tantum ſignificari poſſe veram & proprie dictam ſolutionem, ſed varias admodum ſpecies aliis alias efficaciores. Primò igitur, cui verè & corporaliter ſolvitur id ipſum quod debetur, huic etiam ſatisfit, quomodo *ſatisfacere judicato* dixit, opinor, Scævola in *l.* 4. §. 1. *d. Pact.* & hic ſenſus Chriſto paſſo adſcriptus ſine dubio rectus & orthodoxus eſt.

9. II. Qui ſolvit pretio *aliquo* dato, non quod totum debitum exhauriat, ſi tamen creditor contentus eſt, ille *ſatisfacit d. l.* 9. §. 3. *d. Sign. act.* Et hic eſt ſenſus, quo Grotius utitur, in rem ſuam, ut mox videbimus.

10. III. Qui nihil corporaliter ſolvit, verum dat eum alium ſive expromiſſorem, qui totum in ſe debitum recipiat ſolus, ille *ſatisfacit*, *d.* §. 3. hoc ſenſu fidelibus antiquis eſſe conſultum ſuperiori diſſertatione probavimus.

11. IV. Qui dat fidejuſſorem juxta ſe obligatum, ut ipſe, inquam, obligatus maneat, ille ſatisfacit, *ibid.* quo ſenſu qui πάρεσιν opponunt ἀφέσει, Chriſtum pro veteribus *ſatisfeciſſe* interpretantur.

12. V. Qui acceptum tulit debitum, poſt conventionem de non petendo, ei rectè *ſatisfactum* dicitur, *d. l.* 49. quæ eſt ratio liberationis Socinianæ.

13. Ex his, inquam, patet, orthodoxos non tantum rectè dicere, Chriſtum *ſatisfeciſſe*, eo quod ſolvit obedientiæ pœnæque debitum, quo peccator erat obſtrictus; ſed etiam quod *expromiſit* pro Veteribus ante ſolutionem corporaliter factam.

14. Eos etiam, qui intelligunt, Chriſtum fuiſſe *fidejuſſorem* veterum, manente reatu, donec fiat ſolutio, rectè dicere Chriſtum *ſatisfeciſſe*. Quin & Socinianos, dum volunt, peccatores ſola Dei voluntate liberali eſſe liberatos, eamque Chriſtum acceptilationem impetraſſe, & impleviſſe voluntatem Patris ſui, in ejus executione adminiſtranda, tam Latine quam juridice poſſe dicere, quod Chriſtus pro peccatis hominum ſatisfecerit.

15. Enimvero Socinianos ab hac diſputatione ſatis removimus, eo quod neceſſitatem explendæ juſtitiæ divinæ pro noſtri inſtituti ratione demonſtravimus; De fidejuſſionis, an expromiſſionis hypotheſi nihil etiam quod nunc repetatur, poſt ſuperiores diſputationes, ſupereſt.

16. Sed hoc nemo non fatebitur, opus eſſe, ut *ſatisfactionis* vocabulum diſerte limitetur, caveaturque, ne quid aliud

aliud eâ, quam expletio divinæ juſtitiæ ſecundum legis exactitudinem, per veram ſolutionem aut ejus expromiſſionem, ante diem ſolutionis cedentem, intelligatur.

17. Quod hæc cautio minus uſquequaque ſit obſervata, facilius Theologis, quam Grotio Juriſconſulto, ignoverim, qui in libro tantopere laudato *de Satisfactione contra Socinum ſcripto*, hanc ſatisfactionis laxiorem ſignificationem nimis, ut videtur, cupide ſectatur, nec unquam ſuum lectorem de periculo ambiguitatis illius admonitum, imbuit doctrina, quæ ſi orthodoxam exprimit ſententiam, fallor ego vehementer, etſi falli me cupiam.

18. Eſt enim τ͂ πάνυ hæc ſententia; Chriſtum liberaſſe nos, *aliquid pretii dando*, minime quod toti debito ſecundum legis rigorem æquale, ſed quo Deus Pater contentus fuerit, qui reliquum remiſerit, hoc eſt, *dimiſerit* ſine expletione, quod ſit ἀφιέναι, id eſt, miſſum facere, ut docet pag. 66. edit. Londin. 1661. Loca ipſa proferemus. Docet Satisfactionem Chriſti in eo conſtitiſſe, quod Chriſtus *morte ſuâ MOVERIT DEUM, ut nos â pœnâ liberaret*, hanc eſſe cauſam redemptionis *cap.* 8. *à pr.* Lytrum quod ſolvit eſſe tale, quo *MOVETUR quiſquam, ut aliquem incommodo alioquin affecturus eo liberari patiatur d. cap. p.* 161. *edit. Lond. in fin.* Ἀντίλυτρον *eſſe, quo liberator SIMILE QUIDDAM ſubit ei malo, quod ei imminebat, qui liberatur. pag.* 165. *in fin. Ab hoc debito liberationem nobis Chriſtus impetravit* ALIQUID DANDO *pag.* 177. Sic intelligit, Chriſtum ſatisfeciſſe; quod impetraverit ut *irâ Dei placatâ, ille nobis ſit reconciliatus, pag.* 120. 139. Expiatio in cruce facta Deum *MOVET ad remittendum p.* 214. *Vice noſtra Chriſtum eſſe mortuum, hoc eſt, niſi Chriſtus eſſet mortuus, nos fuiſſe morituros*; quæ videlicet eſt cauſa *ſine qua non*, ut loquimur. Denique, Satisfactionem Chriſti dictam eſſe, *quia ſolvit aliud quam quod eſt in obligatione d. p.* 120. nuſquam de expletione legali divinæ juſtitiæ quicquam reperitur.

19. Scimus, alios id libenter adoptaſſe, ut admoneant frequentes, ſolutionem Chriſti non eſſe proprie dictam ſolutionem, eo quod alius quam verus debitor ſolvit, atque aliud pro alio ſolutum eſt: Sed ego longe malim retinere proprietatem ſolutionis, quam dubietatem *ſatisfactionis*, etſi vocabulum hoc non improbamus.

20. Non deſinit, inquam, ſolutio eſſe vere talis, & propria, quanquam alius pro alio, nec non aliud pro alio ſolvatur. Juſtinianus, *Tollitur autem omnis obligatio ſolutione ejus, quod debetur: vel ſi quis conſentiente creditore, aliud pro alio ſolvat, nec intereſt, quis ſolvat, utrum ipſe qui debet, an alius pro eo. Liberatur enim & alio ſolvente; ſive ſciente, ſive ignorante debitore, vel invito eo, ſolutio fiat. pr Inſt. Quib. mod. toll. obl* Idem eſt in *l.* 17. *C. de Solution.* Quare etſi vere diceretur, Chriſtum aliud pro alio ſolviſſe, non deſineret tamen eſſe vera ſolutio, modo id quod ſolvitur, expleat obligationem.

21. Sed tutius & rectius, opinor, dicemus, Chriſtum *non ſolviſſe aliud pro alio*. Peccator debebat pœnam mortis, Chriſtus luit eam pœnam. peccator pœnam debebat infinitam, Chriſtus eam luit. Diverſitas in ratione infiniti non ſuſtulit *æqualitatem quantitatis*, quæ ad veram & proprie dictam ſolutionem ſufficit *l.* 1. *in pr. π. d. Contrah. empt. Verb.* æqualitate quantitatis: *juncta l.* 65. §. 1. *π. d. V. O. & d l.* 17. *C. de Solut.*

22. Non eſt aliud, inquam, pro alio, quando in alia forma ſolvitur, modo *in eadem quantitate* ſolvatur. Pœna

 omnis

omnis æſtimatio delicti eſt *l.* 43. *d. Pœn.* Diverſitas perſonarum in generibus pœnæ nullam inducit varietatem, in iiſdem delictis *l.* 2. *π. d. Term. mot. l.* 4. §. 2. *π. de Stellion l.* 28. §. *ult. π. de Pœn.* Quantitas tamen æſtimationis ſemper tenet juſtam proportionem delicti & pœnæ, quod explet veram ſolutionem. *dd. ll.*

23. Idem & emptionis, quæ pretio facta ſit, & paſſim de Liberatione per Chriſtum inculcatur, efficacia dictat. Nuſquam enim major exactitudo æqualitatis inter rem & pretium, quod ſolvitur, quam in emptione venditione conſpicitur: *ἠγοράσθητε τιμῆς Pretio empti eſtis* 1 *Cor.* 20.

24. At heic id non agimus, ut expletionem juſtitiæ divinæ, quam præſupponimus, vindicemus: Sed fallaciam in voce & ex vocis uſu demonſtrare in animo erat. Pariterque obicem ponere multorum, ut dicere fas ſit, imprudentiæ, qui Grotianis rationibus, contra Socinianos, omnia tribuunt.

25. In eundem tamen Grotii ſcrupulum impingunt, qui Chriſtum pro morte Naturali fidelium, quatenus hæc eſt pœna peccati, atque adhuc ſupereſt, ſatisfeciſſe negant: Ajunt enim non eſſe opus, ut ſatisfactio omnem delicti & pœnæ materiã exhauriat, ſi modo à Deo Patre pro ſufficiente accipiatur. Verum hæc res pendet à ſignificatione Pœnæ latiori & ſtricta. Nam proprie pœna eſt, ***vindicta peccati***, quo ſenſu mors fidelium non eſt pœna, ſed tranſitus ad vitam meliorem. Sed pœna etiam exigitur ab eo qui vindictam non vult, ad emendationem atque ad exemplum, ut *alibi* dictum & dicendum eſt. Hoc ſenſu mors fidelium omneſque eorum adflictiones etiamnum pœnæ ſunt. In ſatisfactionis autem doctrina prior & ſtricta pœnæ Significatio ſola uſum habet, eamque mors Chriſti ſine dubio conſumpſit. Emendationis & exempli pœnæ ad ſatisfactionem non pertinent, ideoque nihil hactenus pleniſſimæ ſatisfactioni per mortem fidelium adhuc manentem detrahitur.

26. Hæc tam liquida tantique veritas momenti difficultatem habet tralatitiæ neque minus ideo difficilis objectionis; quo pacto cum pleniſſima expletione juſtitiæ Divinæ conſiſtere poſſit, quod nos *δωρεὰν, τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι, gratis ſolaque Dei gratia ſervati dicimur*, in ſacris literis paſſim.

27. Grotius in ſatisfactione, quæ non explet debitum, invenire poteſt concurſum τοῦ χαρίζεσθαι gratificandi & ſolvendi; ſed talem nobis admittere religio eſt, nec cavillationibus Socinianis illa refellendis, ſufficit; quia ſemper inſtare poſſunt, ut facit Crellius, liberalitatem gratiamque gratuitam ubique effuſis verbis prædicatam non ferre ſolutionem vel præſtationem ullius rei, ad remiſſionem, ex parte vel in totum promerendam.

28. Primum & proximum, quod heic in mentem venire queat & proferri ſolet, eſt hoc; Quod Deus, cui peccator homo erat obligatus, hunc impune dimiſerit, aliumque reum debitorem, à quo ſolutio fieret, admiſerit, ad quod ſcilicet, non tenebatur.

29. Quæ res ita quidem veriſſimè adfirmatur; ſed & hoc confitendum eſt, illam præteritionem & ſubſtitutionem novi debitoris, à gratuita liberalique remiſſione valde eſſe alienam; quia nihilominus illa tendit ad ſolutionem & expletionem juris, quod Creditori competit, exacte perpetrandam, cui opponitur donatio & liberalitatis exercitio.

30. Creditor quidem reipsa declarat, ſe non eſſe moroſum, nec incommodo debitoris, qui non eſt ſolvendo, gaudere. Sed tamen dum ſibi præciſe vult ſolvi totum quod debetur, hoc ipſo liberalem

beralem gratuitamque præferre remiſſionem, videndum eſt, ne non ſatis cum natura negotii convenire videatur.

31. Doctiſſimi Viri ad hoc ita inſtituunt, ut diſtinguant inter obligationem *realem* & *perſonalem*. Illam, hoc eſt, crimen & pœnam eſſe ſublatam, per ſponſionem & ſolutionem Chriſti; hanc, quatenus, debitor in ſua perſona luere debebat, à Deo gratis, ſine ulla ſatisfactione eſſe remiſſam; ut hoc modo pure & abſolute dici queat, peccatorem ab obligatione ſua gratuitò eſſe liberatū.

32. Senſus haud dubie pius & orthodoxus eſt in hac reſponſione; Sed incommodum loquendi, quod pars obligationis altera ſine ſatisfactione ſit abolita, ſi non ſit neceſſarium, magis eſt ut evitandum videatur.

33. Atqui obligatio tantummodo perſonalis eſt, nec fieri poteſt, ut res obligetur, aut realis ſit obligatio, quæ eſt *jus, quo perſona obſtringitur, neceſſitate dandi vel faciendi.*

34. Equidem in obligationem deduci tam res quam facta perſonalia verum eſt: qui non dedit vel fecit, quod dare vel facere debuit, obligatus eſt ad pœnam lege vel conventione ſancitam: qua præſtita, debitor omni vinculo obligationis, quod eſt merè perſonale, ſolutus & liberatus eſt, ſine ullo veſtigio τῆς ἐνοχῆς *obligationis*, quâ perſona ejus ad rem obſtricta fuit.

35. Unde apparet, Diſtinctionem obligationis realis & perſonalis tam alienam eſſe à ſignificatione verbi quam à natura negotii; nec adeo dicendum videri, quod homo peccator ulla ſpecie obligationis, ex parte vel tota liberatus ſit, abſque plena ſatisfactione & ſolutione.

36. Qui tamen hac diſtinctione gaudent, habent inſtantiam, ut ita loquar, ad ejus approbationem demonſtrandam. Dicunt, *aliquid remanſiſſe, quod à peccatore in ſponſorem non potuit transferri; modum ſcilicet pœnæ peccatoribus ipſis infligendæ, quo reſpectu fuerit locus remiſſioni ex mera liberalitate.*

37. Sed reſponſio recta & plana ſit hujuſmodi; Modum iſtum pœnæ debitori infligendæ eſſe ipſam obligationem perſonæ debitoris incumbentem, præter quam alia obligatio nulla fuit, & quam ſolutione debito æquali aut expromiſſione pari per ſponſorem facta, peremptoriè extinctam eſſe jam pridem demonſtravimus. Hæc igitur necdum ſufficerint.

38. Sed explicetur adhuc prius, nodus, quem Socinus & Grotius, *diſpari tamen conſilio*, nectunt; utrum Deus *in* hoc negotio ut *Creditor*, *an ut judex*, denique, an ut *ſupremus Rector* ſit conſiderandus, qua de re nonnihil occupatum eſt antea; ſed res pleniorem meretur expoſitionem.

39. Socinus, Deum habere jus creditoris facile concedit, imo poſtulat, quo inde gratuitam remiſſionem ſine Satisfactione deducat. Grotius eam χάριν ratione pœnæ in Deo locum habere negat, tam ut Socino melius obſtruat, quam ut *diſpenſationi*, qua minus exactum ſtatuit à Chriſto quam fuit debitum, ſi recte puto, locum faceret. Hæc enim Rectori potius quàm Creditori convenit.

40. Hac re explicita, dabimus operam, ut quomodo pleniſſimam Satisfactionem & gratuitam remiſſionem juxta ſe poſitas in executione ſalutis humanæ, ab omni obſcuritatis nubecula liberam concipiamus, pro noſtro captu, explicetur.

41. Ravenſpergerus in *Cenſura libri Grotiani de ſatisfactione*, ad illam quidem interpretationem, qua juſtitiæ divinæ expletio tam notabiliter imminuitur,

tur, ambiguitate receptæ vocis, vulgo tranſmiſsâ aut ignorata deceptus, nihil obſervat.

42. Verum, quod *Grotius* Deum ut Creditorem negat ſpectandum, ſed ut Rectorem unice vult conſiderari, hoc animadvertit, Deumque triplicem habere χέσιν, Creditoris, Judicis & Principis contendit.

43. Quod ad *Judicis* à Principe ſummo diſtincti perſonam attinet, plus rationis habere videtur *Voſſius* Pater, *in apologia pro Grotio*, cum Deus ut Judex ſeorſum à Rectore ἀνυπευθύνῳ, qui ſummam poteſtatem habeat, nullo modo intelligi queat, nec in eo *Grotium* aliud voluiſſe, contendit Voſſius, quam bonâ fide occupare *Socini* argumentum, qui nihil obſtare demonſtrat, quominus Creditor Deus obligationem totam debitori gratis per acceptilationem remittat, ut cuique liberum eſt jure ſuo uti vel non uti; ſecus ac dicendum eſſe liquet, ſi Deus idem ut Rector & Juſtitiæ Vindex adſpiciatur.

44. Sed exiſtimo, non poſſe facultatem *Creditoris* magis à Deo quam *Rectoris* in hoc negotio abeſſe, Rectoris qui ſimul ſit Judex Ἀνυπεύθυνος, *abſolute ſummus*; quales ſunt omnes, qui habent verè Summam & abſolutam poteſtatem.

45. Rationes ſunt hæ; Creditor eſt, *cui ex qualibet cauſa debetur*, ut ipſe Grotius ex juris ratione definit: Atqui Deo ab homine debetur ex cauſa peccati, ut oratio Dominica & diverſa Scripturæ loca teſtantur.

46. II. Ubi locum habet *ſolutio*, ibi eſt Creditor & Debitor; Nam ſolutio nihil eſt aliud, quam *præſtatio ejus quod debetur* facta Creditori. At in hac causâ ſolutioni fuiſſe locum, nemo præter Socinum negat.

47. III. Satisfactio ſupponit Creditorem, ut ex locis ſuprà ex jure collocatis videmus. Hic eſt Satisfactio. Ergo Creditorem, cui ſatisfactum eſt, intelligi oportet.

48. IV. Qui habet chirographum obligationis adverſus debitorem, is eſt Creditoris loco; Atqui Deus habuit chirographum obligationis adverſus hominem peccatorem *Col.* 2. 14. Ergo.

49. Grotius in eo totus eſt, ut probet, creditorem in delictis alio ſenſu dici non poſſe, quam reſpectu ejus, quod ipſi abeſt à patrimonio. Propriè debiti & crediti cauſam ad patrimonium ſpectare non eſt quod negetur: Verum ut debitoris appellatio ad delicta pœnasque eorum extenditur, ita Creditoris, quod ei correſpondet, vocabulum, eò ſimiliter produci poteſt & debet; Gajus *lib.* 1 *ad Edictum*; *Creditorum appellatione non hi tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt, ſed omnes quibus ex qualibet causâ debetur l.* 11. *d. V. S.* Ita cui *verberibus ſatisfit*, cum aliter ſolvi non poteſt, vel Læſus non cupit, eum jus creditoris, ut antea dictum eſt, habere neceſſarium dictu eſt.

50. Sed Grotius, *notandum eſt*, inquit, *vocem* debere, non *ſemper notare relationem inter duas perſonas: ſæpe enim* debeo hoc facere, nihil aliud eſt, quam convenit hoc à me fieri, *ſine reſpectu ad alteram perſonam. Ita debeo pœnam, id eſt, dignus ſum pœnâ & pati eam teneor, abſolutè, non autem relate ad hunc aut illum. Ideo perinde eſt, in quâ Republ. ſub quo Rectore aliquis pœnas delicti luat; æquè enim apud omnes liberabitur: quod non ita procederet, ſi, ut aliarum rerum, ita pœnæ certus extaret Creditor. cap.* 2. *pag.* 64. Ad hæc, noſtra ſic ratio eſt;

51. De uſu vocis *debendi* abſoluto, non eſt quod litigemus, cum in hac hypotheſi non illa vox ſimpliciter & ſola, verum & ſolutionis, & ſatisfactionis vocabula reſpectu Dei, uſurpentur; quin &

quin & Deus ipſe Creditor ſtatuitur; *debita veſtra apud Dominum Deum veſtrum* 2 *Chron.* 28: 2. *debitores coram facie tua Ezr.* 9: 15. Nec aliud frequentius Chriſto domino comparationis argumentum placuit, quam quod à Deo ut creditore adverſus hominem debitorem, petitum eſt, ad hanc relationem demonſtrandam. *Matth.* 18:23. *& ſeqq. Luc.* 7:41. XVI. 5. 7.

52. Verum eſt, jure Gentium, delinquentes ubique puniri poſſe, quod objicit Grotius: At hæc hypotheſis Dei atque peccatoris, non recipit comparationem Oeconomiæ diverſarum gentium, ſed cum unius ejuſdemque civitatis jure conferri debet: Unus enim Rector Deus eſt humani generis; atque ubi una eſt Summa Poteſtas, ibi unam quoque civitatem eſſe notiſſima politicorum eſt doctrina.

53. Atqui in una Republica cives obligantur Rectori ſummo ad pœnam, & Fiſcus habet jus Creditoris, non tantum in *mulctis*, id eſt, pecuniariis pœnis, ſed etiam in corporalibus, quando qui non habet in ære, luit in pelle, *quod ajunt*; quin etiam cum ab initio pœna corpori infligitur, ea nomine Rectoris, ut debita exigitur, & tanquam jus ejus conſideratur. Unde hodieque Procuratores Generales jus ejus qui Summam Poteſtatem habet, exequi dicuntur, ac ita loquuntur, in ſuis *proceſſibus* cauſarum criminalium.

54. Quin etiam, ex conventione, delinquentes obligati eſſe videntur; quatenus in legem peccant, ad cujus obſervantiam omnes cives pacto obſtricti intelliguntur: quemadmodum in Lege I. *ff. de Legibus*, Papinianus legem vocat *communem Reip. id eſt, civium ſponſionem & ſimul delictorum coërcitionem*; eoque pertinet Ariſtotelica diviſio contractuum in voluntarios & involuntarios, quæ ſunt delicta, ut explicat Ariſtoteles *lib.* 5. *Nicomach. c.* 2.

55. Nihil autem notius eſt, quam è contractibus obligationem, conſtituere tam Creditorem quam debitorem, quod idcirco etiam in homine reſpectu Dei locum eo magis habebit, quo notius eſt, eum fœdere ſaltem tacito, ad obſervantiam præceptorum Dei, quod *fœdus operum* vocatur, fuiſſe devinctum.

56 Hinc liquet reſponſio ad hoc Grotii; *Si Deus eſt creditor, ratione pœnæ, debet id eſſe vel ratione juris, quod ex rebus ipſis naſcitur, aut ex jure conſtituto pag.* 61. Sed neutrum dici poſſe contendit. Imo ex re ipſa naſcitur, inquam, i. e. conſenſu, quo Legis obſervantiam peccator recepit, ne de ſupremi dominii ſuæque ſubjectionis juſtiſſimâ peccatoris conſcientia loquamur.

57. Et quidem hactenus ſatis perſpicue, Deum in exactione pœnæ non modo Rectoris, ſed etiam jus Creditoris habere demonſtratum eſt; quâ tamen in re, me non invito fiet, ſi Grotius non tam reipſa, quam verbis ab hac ſententia diſſidere compertus fuerit.

58. Nam aliquoties ingeminat, Deum non eſſe *proprie* Creditorem in pœnis exigendis, quod ultro conceſſimus; Ut quemadmodum contractus & obligationis vocabula in delictis capitalibus improprie uſurpantur, ita Creditoris & debitoris appellatio hic etiam ſit impropria & analogica, ut in apologis Chriſti domini; ſic jus Dei comparatione pecuniarii debiti, nonniſi improprie & analogicè, nec ideò minus efficaciter ſumptum videri, haud gravatè concedimus.

59. Propius ad veritatem accedere videtur, quod habet in his verbis; *Interim non negamus, Deum, qui peccata punit, vel impunita dimittit, recte dici partem offenſam: Sed punire aut impunitum dimittere, ei tribui, quâ pars offenſa eſt,*

eſt, negamus. Notiſſimum enim eſt, poſſe aliquid de aliquo dici, quod ei non conveniat, qua tali.

60. Hactenus bene; quod Deum, qui peccata punit aut remittit, habere duplicem perſonam & jus offenſæ partis atque Rectoris, concedit. Sed non habet rationem negandi, quominus id in qua creditor eſt, pœnam exigere, qua Rector eam infligere dicatur.

61. Bene etiam habet, quod ad objectionem, non poſſe Deum eſſe idoneum judicem *in propriâ causâ*, Grotius Reſpondet: eam regulam non habere locum in ſummis Rectoribus; tametſi Reges & Principes in terris ultro ſe judicibus ſubmittunt in his, quæ tanquam membra Communitatis geſſerunt; idque ideo, ut privati à contractibus cum illis ineundis, minus abſterreantur; cujuſmodi cautioni non eſſe locum in Deo, res ipſa loquitur, eâque de re jam *ſuperius aliquid eſt collocatum.*

62. Quanquam autem illo modo diſſenſus minor eſſe videatur, nihil tamen opus fuiſſe puto tam prolixâ diſputatione, ad evincendum, quod Deus in puniendo vel remittendo non habeat σχέσιν Creditoris, quæ nullo modo excludi poteſt, ubi ſolutionis, ſatisfactionis, debiti appellatio, quæ Creditoris relationem neceſſario ſupponunt, frequentatur.

63. Et quicquid *Socinus* urgere poteſt à naturâ Crediti, nos conjunctione Judicialis officii ſupremi atque juſtiſſimi, cum jure perſonâque Creditoris, æque valide obtinemus, quam Grotius, excludendo jus Creditoris conſequi poſſe videatur.

64 Ne dicam, haud procul abeſſe, quin Grotius à jure aut ſimilitudine crediti κατ' ἀναλογίας nimium ſe avertiſſe videatur, ne doctrinam Satisfactionis ad rigorem juſtitiæ expletricis, quò jus Crediti pertinet, referre cogeretur: cum ipſi in animo eſſet, eam ad Laxitatem attributricis ſeu diſtributivæ juſtitiæ, quæ Rectoris eſt propria, redigere; qua propter & Rectorem quàm Judicem plerumque dicere mavult.

65. Orthodoxi longe tutius, Deum quaſi Creditorem & exactorem debiti, ſimulque ut juſtum judicem, quod adtinet ad *Satisfactionis* articulum, conſiderant; cui pleniſſima Redemptoris ſolutio & juris legalis expletio melius & validius, quam ſoli Rectoris officio applicari poſſe manifeſtum eſt.

66. Secundum hoc Rectoris officium, à Creditoris ratione penitus ſeparatum, Grotius actum Dei in accipiendâ Satiſfactione, conſiderat *in cap.* 3. ut relaxationem, ſive diſpenſationem, quam definit, *actum Superioris, quo legis manentis obligatio, circa quaſdam perſonas aut res tollitur*; quatenus non eſſe univerſaliter & ſimpliciter neceſſarium docet, ut *puniatur quivis peccator pœnâ tali, quæ culpæ reſpondeat, nihilque obſtare, quominus Lex hoc ipſum imperans ſit relaxabilis.*

67. Quæ cum præcedentibus ex ipſo productis, de Satisfactione, per quam *Aliud*, per quam *ſimile* quid datur, præſtatur, ſatis indicant, quorſum hæc tendant, Scilicet *ad deſtructionem ſolutionis veræ & ſatisfactionis expletricis.* Quæ, ſi jus creditoris cum officio Judicis ſupremi conjunctum teneamus, longe validius & evidentius urgeri & cuſtodiri poteſt, quemadmodum eam honori divinæ Chriſtique Domini gloriæ expedit urgeri atque cuſtodiri.

68. Speramus etiam, ex hac conjunctâ Creditoris & Supremi Judicis conſideratione, facilius explicari poſſe, qualis actus ille ſit Dei, quo pœnam pro nobis, qui æternam debebamus, à Chriſto temporariam exigere contentus fuerit, utrum is actus fuerit interpretatio κατ' ἐπιείκειαν,

ἐπιείκειαν. ſecundum æquitatem, an diſpenſatio ſive *relaxatio* Legis, & qualis: nam derogationem Legis non eſſe, facile inter orthodoxos convenerit. Hæc res cum ex Jure petita ſit, etiam heic ſeorſim expendi meretur.

69. Qui judicant, hanc fuiſſe explicationem Legis κατ' ἐπιείκειαν hoc fere modo inſtituunt. Ἐπιείκεια, id eſt, *Æquitas*, aliter εὐγνωμοσύνη, utrâque voce Ariſtoteli aliiſque in hoc ſenſu cognitâ, nihil eſt aliud, quam ἐπανόρθωμα νόμου ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου; *Emendatio legis, quatenus ob generalitatem verborum defectu laborat.* 5 *ad Nicom.* 10. Lex divina dictat, *Qui faciet præcepta legis, vita æterna fruetur, Qui non faciet, morietur.*

70. Hæc generalia verba, dubium relinquunt, ajunt, utrum ipſe qui vivet, præcepta Legis perfecte implere debeat, an vero alterius obedientia pro illo ſufficere poſſit.

71. Eſt etiam dubium, ita pergunt, an neceſſe ſit, ipſum qui non ſervat legis præcepta, mori, an vero alius pro illo morte defungi poſſit. Genus mortis etiam non eſt expreſſum, ſitne temporarium, an neceſſario æternæ durationis eſſe debeat.

72. In hac generalitate, Deum ἐπιεικείας ſive εὐγνωμοσύνης, *æquitatis* adhibuiſſe judicium, ut ſtatuerit, ſufficere ſi alius legis obedientiam impleret; alius morte fungeretur, & quidem temporariâ; modo talis eſſet, ut iram Dei ferre infinitaque divinitate perſonæ, temporis infinitatem penſare poſſet.

73. Grotius hujuſmodi æquitatis interpretationem hic locum habere negat: *Nam*, inquit, *ea interpretatio oſtendit, aliquod factum aut perſonam, ſub Legis obligatione nunquam fuiſſe comprehenſam: At vero omnes homines (quippe concluſi ſub peccatum Rom.* 11: 32. *Gal.* 3: 22.) *etiam hi, qui liberantur, natura ſunt filii iræ Eph.* 2: 3. *hoc eſt, obligati Legis ſanctione.*

74. Ut hæc Grotii ἐπιεικείας intelligatur, ſciendum, eſt, Æquitatem opponi ſtricto juri, τῷ ἀκριβοδικαίῳ, quod Ariſtoteles vocat, & eſt *captatio verborum Legis ad rigorem menti Legiſlatoris contrarium.* Cicero in *orat. pro Cæcina*, vocat hoc jus *ſcriptum*, jus *ſummum*, jus *callidum* & *verſutum*. Jus ſcriptum ſequi calumniatoris eſt, inquit, at *boni judicis, voluntatem Scriptoris*, eamque rem diverſis exemplis illuſtrat. Edictum Prætoris eſt, pro *vi dejectis*, ut reſtituantur; verba duntaxat ei, qui *præceps de ſuperiore loco ſit actus*, conveniunt, mens Prætoris *omnem vim* notat. Item *Actio eſt*, ait, in præſentem Actorem his verbis; *Quandoquidem te in jure conſpicio, Hac actione Appius ille cæcus uti non poſſet, ſi verba &c.*

75. De ſanctione pœnali exemplum eſt in lege; *qua cædi hominis pœna capitis impoſita eſt*: Quid ſi moderamen inculpatæ Tutelæ in cæde committenda ſervatum ſit? Verba Legis hunc quoque tenent: ſed ex mente legis auctoris, ille nè quidem ab initio ſub pœna capitali comprehenſus fuit.

76. Hujuſmodi Æquitas eſt propria judicis *l.* 8. *C. de Judic.* qui non debet leges ὁρᾷν λίαν ἀκριβῶς nimis accurate leges inſpicere· ut inde τὸ ἀκριβοδίκαιον exquiſitum juris rigorem eliciat: ſed verba legis duriora, ſecundum mentem & ſententiam Legiſlatoris flectere ad humanitatem; hac ratione, quod ipſe legis Auctor eo modo legem interpretaturus eſſet.

77. Sed quando mens legis eſt indubitata, verum ſententia Legis eſt dura & ſanctio iniqua, tum judicis partes ceſſant, & ſolus qui Summam Poteſtatem habet, inter æquitatem & jus ſcriptum diſcernere Legiſque duritiam moderari poteſt

poteſt *l. 1. C. de Legib.* Hanc ultimam æquitatis ſpeciem non habere locum, in expiatione generis humani, ſatis indubio loco poſitum eſt, cum legem Divinam, quâ pœna mortis peccatori adflicta fuit, duritiæ nefas ſit arguere.

78. Speciem alteram, cum inferat poſitionem, quod legis Auctor eum, de cujus ſupplicio agitur, ſub pœna Legis complecti noluerit, heic etiam non habere locum, Grotio concedendum videtur, quatenus peccatorem ipſum mortem eſſe meritum ſine dubio conſtat.

79. Præterea, non eſt tam obſcura mens Legis divinæ, ut ſi judex à Principe, Legis auctore, delegatus ſecundum eam ſententiam ferre deberet, ambigere poſſet, utrum alterius obedientia peccatorem à pœnâ inobedientiæ liberare poſſet, an alio ſe ad pœnam offerente, maleficii reus dimitti poſſet.

80. Judex ſanè reddendæ rationi ſubjectus verba legis, delinquenti pœnam imponentis, ita non potuiſſet interpretari, ut alium, quam qui deliquerat, puniret; præſertim, ſi pars offenſa deſideraret, *ut animo ſuo pœnâ ipſius delinquentis ſatisfieret*, quomodo loquitur Papinianus in *l. 6 §. 1. ff. de Serv. export.* Rectè igitur Grotius, interpretationem *κατ' ἐπιείκειαν*, ſecundum æquitatem, heic locum habere negat.

81. Ipſe igitur ponit hac parte locum habere *Diſpenſationem*, quod eſt Juris Pontificii vocabulum, quo illi in Satisfactionibus pœnitentiæ relaxandis utuntur: in Jure civili ut vox, ita res ipſa ignota eſſe videtur. Nam Cæſares non tantum judices ſecundum leges judicare, ſed & ipſi ex earum præſcripto jus dicere volunt *l. 4 & l. 10. C. de Legib.*

82. Quicquid Principi placuit, Legis quidem habere vigorem conſtat; at hoc in rebus novis aut veteribus ſcitis interpretandis, non exemptionibus propagandis exercent.

83. Quod ſi in poteſtate Principis, relaxare legum rigorem, eſſe dicamus, quod negare non eſt animus; id tamen huic divino ſalutis negotio applicare non licet; quando ſatis conſtat & ſuperius approbatum eſt, Chriſtum *τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου, jus omne legis* impleviſſe & implere debuiſſe.

84. Proinde, non eſt fas hanc rem explicare ex ejuſmodi facultate diſpenſandi, quâ pœna fuerit admiſſa, *quæ delicto non reſpondeat*, ut loquitur Grotius, & qui legunt ejus veſtigia.

85 Quid tu igitur, dicat aliquis, proferes melius; ſi nec abrogatio, nec derogatio, nec obrogatio, nec ſubrogatio Legis, neque diſpenſatio *minas Legis non implens*, ut rurſus *ὁ μείζων*, neque tandem interpretatio *κατ' ἐπιείκειαν, ſecundum aliquam æquitatis ſpeciem*, in hoc actu divinæ juſtitiæ verſetur? Nihil è longinquo, nihil quàm ex ipſis cauſæ viſceribus petam: vel potius quod aliquoties inſinuatum eſt, repetam.

86. Iſta omnia interpretamenta Deum ut Judicem aut Rectorem ſolummodo conſiderant. Conjungendum eſt jus Creditoris, à quo eſt *ἀνοχὴ, facilitas* alium admittendi Reum, per quem ſibi plene cum indulgentia moræ ad ſolvendum, ac utriuſque per eundem *Judicem* applicatione ſatisfiat.

87. Utrumque eſſe in poteſtate Creditoris, alium admittere Reum & indulgere moram temporis eſt manifeſtum; nec minus, in neutrâ quicquam eſſe, quod juris implementum vigoremque juſtitiæ minuat.

88. Æquitas eſt judicis ſupremi vel inferioris, Diſpenſatio Rectoris abſoluti: Neutra ſanctiſſimo negotio poteſt applicari. In novatione à Creditore admiſſa ſupremique Judicis officio approbatâ,

bata; concurrit & τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῆν, *jus legis impletum* & præteritio primi debitoris, ſine ullo juſtitiæ & ſatisfactionis decremento, in quâ proinde videtur acquieſcendum.

89. Sed longo ſatis intervallo receſſimus ab eo, quod erat propoſitum, ut exponeremus, quo pacto cum plena Satisfactione juſtitiæ Legalis Divinæ conciliari poſſit τὸ δωρεὰν τῇ Θεοῦ χάριτι σώζεσθαι. *Quod gratis gratiâque Dei gratuitâ ſervati* dicimur.

90. Quandoquidem explicatio divini actus circa dimiſſionem peccatoris, quam è jure Creditoris officioque Judicis ſupremi arceſſivimus, non ſufficere palam eſt, anteaque dictum à nobis; Creditorem, qui hactenus facilitatem demonſtravit ſuam, ut alium pro alio ſolventem admitteret, hac lege tamen, ut novus Reus ſibi ad ultimum quadrantem uſque ſatisfaceret, ac ſolveret quod debebatur, longè magnificentius, quam par eſt, loqui; ſi præ ſe ferat, ſe debitori priſtino δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, *gratis gratiâque gratuitâ* remiſiſſe debitum.

91. Laudetur ejus benignitas, quod jus ſuum contra perſonam debitoris, ſecus ac pro vigore juſtitiæ potuiſſet, non ſit executus, verum potius ab unico ſuo Filio pretium, quo non potuit eſſe majus & infinitius, exigere, quàm peccatorem meritis adficere ſuppliciis in animum induxerit.

92. Ingens equidem & incredibilis bonitas: ſed pariter immotæ & inflexibilis juſtitiæ, ſuprà quam dici poteſt, notabile argumentum, quod obligationem debitoris, quâ perſona ejus obſtricta erat, nullo alio modo, quàm verâ quàm propriâ debitoque adæquatâ ſolutione, vel ejus expromiſſione tolli perimique voluerit; cui rei, in quaſcunque nos vertamus partes, remiſſio, condonatio, meræque liberalitatis exercitio non poteſt non adverſari.

93. Quid ergo? dic, Remiſſionem gratuitam & liberalitatem abſolutam, quæ prædicatur & adſcribitur Deo, non eſſe quærendam in perſonâ Patris Dei & Creditoris infiniti debiti, cum relatione ad peccatorem eundemque debitorem, Sed aliunde, duplici reſpectu.

94. Primo in CONSILIO PACIS; quo Deus Pater & Filius, adſtipulante Spiritu Sancto, id egit, egerunt, ut homo reus obligatione peccati *gratis, gratiâque gratuitâ*, ſine ullâ præſtatione, quam ipſi inter ſe conſtituerent, liberaretur.

95. Placet hoc uno alteroque ſimili illuſtrare; Si duo pluresve, quorum unus creditor, aut etiam omnes inæqualibus ſummis, amicum ære alieno preſſum cum minimè ſolvendo ſit, liberatum velint; ejuſque debitum compenſationibus & præſtationibus mutuis inter ſeſe extinguant, ignaro debitore, eique deinde ſignificent, ipſum eſſe liberatum, nihil obſtare opinor, quominus ille *gratis gratiâque gratuitâ* liberatus ſit, etſi obligatio ejus veris realibuſque præſtationibus, inter ſocios beneficii extincta fuerit.

96. Vel pone patrem Creditorem & ejus filium, quos leges pro uno habent, miſeratione debitoris in extremis anguſtiis conſtituti, rationem liberandi ejus hoc modo inire, ut filius de ſuo peculio ſatisfaciat & plenè ſolvat creditori Patri, idque vel præſenti ſolutione, vel fide ſolutionis futuræ habitâ, ignorante debitore, conſtituatur.

97. Si pater deinde Creditor ac Filius debitorem faciant certiorem, tale conſilium à ſe eſſe initum, quo ipſe nulla re datâ vel præſtitâ, liberaretur ignorans, exiſtimo, nullam in hac ſpecie difficultatem eſſe, quin & vera ſolutio ſit, quam Filius Patri pro perſona debitoris atque reatu præſtiterit, & quin hoc

S Conſilium

Conſilium Patris Filiique meræ liberalitatis ac miſerationis ſpecimen, ut eſt, ſic etiam appelletur.

98. Non opus eſt applicatione tam præſentis apologi. Conſilium Pacis & ratio illius exequendi EST INTER ILLOS DUOS; modus extinguendi obligationem non eget conſcientia debitoris. ILLI DUO, ut res fert, hoc adminiſtrant; Debitor ipſe CONSILIUM illud unice, ut beneficum, ut gratioſum & inexpectatiſſimum miſericordiæ ſpecimen conſiderare, magnificare poteſt.

99. Ad patrem ſolum ſe convertens, ut remiſſionem concipere gratuitam res non patitur, ita peccati odium juſtitiæque vim inflexibilem, miſericordiam & φιλανθρωπίαν adorat, quod ut utrique locum faceret, unigeniti Filii ſanguinem in ſolutionis pretium accipere non dedignatus ſit.

100. Ad Filium ſe convertens ſolum, Mens fidelis, heic nihil uſquequaque, præter bonitatem, miſericordiam, amorem, liberalitatem gratuitamque remiſſionem invenit, amplectitur & admiratur.

101. Atque hic eſt alter ille modus, quo gratuitam remiſſionem liberalemque gratiam adverſus peccatorem demonſtrari poſſe liquidiſſimum ac omnibus in conſpicuo eſt. Dominum JESUM eſſe illum, *ὃς ἡμῖν ἐχαρίσατο πάντα τὰ παραπτώματα ἡμῶν*, *qui omnia noſtra peccata nobis condonavit*, ſacræ literæ paſſim declarant, Qui nos ſanguine ſuo, tanquam pretio dato, emit ac comparavit ſibique proprios fecit; ac ita nobis liberaliſſimus REDEMPTOR eſt factus.

102. Quando autem & hoc vocabulum è media Juriſprudentiâ uſuque populari, quæ ſunt res perpetuo conjunctæ, petitum eſt, non videtur committendum, quin etiam *de Redemptione* nonihil in medium proferatur.

CAP. VII.

De Redemptione.

Emptionis venditionis ſimilitudinen non ſemper in ſacris habere adæquatam analogiam; habere tamen eam in Redemptione generis humani. Emptionis, redemptionis, & lytri ſignificatio propria & qualis ea in ſacris literis. Grotium aliter inſtituentem non fuiſſe imitandum. Deo Patri, non Diabolo ſolutum eſſe lytrum. Inſtantiæ Crellii remotæ. Emptionis ſubſtantialia in negotio ſalutis demonſtrantur. Remotæ objectiones. Et Grotius iterum notatus. Aliæ Reſponſiones patrum teſtimoniis illuſtratæ. Inde novum argumentum pro liberatione perfectâ veterum fidelium deducitur.

ENimvero non ſemper emptionis venditionis vocabulum in uſu ſacrarum literarum exhibere contractus hujus *ſubſtantialia*, verum ſæpe notare quamlibet mancipationem & acquiſitionem, cum v. gr. *peccato* dicitur homo *venditus*, non eſt recuſandum.

2. Sed in ratione ſalutis humani generis,

neris, tam crebrò, tam ſignate inſtitutum emptionis & lytri commemoratur, ut non poſſet non videri ſpecies quædam ἀναλογίας, ſi emptionis venditionis ſubſtantialia, quæ dicuntur, more comparationis, heic non invenirentur.

3. Emptionem rotunde prædicat Apoſtolus de peccatoribus ſervatis *1. ad Corinth. 6. v. 20.* ἠγοράσθητε τιμῆς, *Empti eſtis pretio.* Emere eſt aliquid pro certo pretio ἐμόν, id eſt, meum facere; Idcirco additur ibi, *nos corpore & animo Dei eſſe*, τοῦ ἀγοράσαντος Δεσπότου, Domini ex emptione noſtri. 2. Petr. 2: 1. Ex eodem fundamento docet in eadem epiſtolâ, fideles pretio *emptos* à Chriſto, non eſſe quod hominum ſervi fiant, verum illi ſoli emptos, ut domino, ſe mancipatos intelligere debere. *1 Cor. 7. v. 23.*

4. Frequentius alioqui τὸ λυτροῦν καὶ ἀπολυτροῦν uſurpatur, quod eſt *redimere*; & hoc in propria ſignificatione de hominibus ſumptum, denotat, aliquem è manibus hoſtis aut Domini, pretio dato, liberare: niſi quis adhuc magis propriè *redimere* idem eſſe velit, quod *iterum emere*, ut ſervus alienatus hoc ſenſu à domino *redemptus* dicitur ab Ulpiano in *l. 9 §. ſervus 16. ff. de Hered. inſtit.*

5. Quo ſpectarunt haud dubiè, ſi qui ex Patribus, ut refert, Socinus, dixerint, fideles è gentibus à Chriſto *emptos*, ex Judæis ab eodem eſſe *redemptos*. Non opus eſt, ut probem, liberatos ab hoſtibus & ex ſervitute Latine ac juridice redemptos dici, quando nihil eſt notius & tritius.

6. Ne de *lytro* quidem, poſt tam frequentes hominum doctorum probationes, id agere ſuſtineo, ut oſtendam, nihil hoc aliud eſſe, quam, ut Ulpianus ait, *quantitatem redemptionis*, *in l. 15. ff de Captiv.* Eſt igitur redemptio perſonæ, ita propriè ſumpta, ſpecies emptionis, atque ita fit, ut verum pretium, quo ſervus aut captivus æſtimatur, priori domino hoſtive præſtetur.

7. Hanc eſſe propriam lytri & redemptionis ſignificationem inter omnes conſtat. Quare autem Theologi quidam eximii videntes eam urgeri à Socino, negent eſſe propriè dictam redemptionem, è captivitate & ſervitute, quam Chriſtus obivit, minus animadverto, quam cur *Grotius* eam defugiat.

8. Nam is, cum neget ſolutionem veram & plenam à Chriſto eſſe factam, cavendam ſibi emptionis & redemptionis, in qua pretium rei æquale exigitur, comparationem intellexit. Hinc in *Cap.* VIII. ſæpe laudati libri, *Nos*, ait, ideo *cauſam redemptionis eſſe mortem Chriſti diximus, quod eâ Deum moverit, ut nos à pœnâ liberaret* Cur non ideo, quod pretium ad nos liberandos è ſervitute, perſolverit, quo modo paſſim ſacræ loquuntur Literæ?

9. An quia deſignari non poſſit, cui pretium ſit ſolutum, ut vult Socinus? Cui vero id alii quam Creditori Deo ſolveretur, cui aliter ſatisfactum dici nequit, cui ſe Chriſtus obtulit. *Epheſ.* 5: 2. qui per peccatum factus erat hoſtis (hic autem lytrum accipit) & nos *filii iræ*, quam Chriſtus pro nobis tulit. *Gal.* 3. 13. IV: 14?

10. Diabolus etiam erat hoſtis & dominus, noſque ejus & peccati mancipia; Sed à Deo ſummo Domino juſtiſſimâ vindictâ illi tradici eramus; eoque ſenſu ab illo redempti quoque dicimur; ne propterea Socinus & Crellius, ſi vera ſit redemptio, pretium Diabolo ſolutum eſſe oportere cavillentur; etſi Patrum quoſdam illuc, urgendo veram pretii ſolutionem, adactos fuiſſe prædicet Socinus.

11. Origines ita quidem *in Epiſt ad Rom l. 2. c. 2. Si ergo pretio empti ſumus*, inquit, *ab aliquo ſine dubio empti ſumus*,

cujus eramus ſervi, qui & pretium poposcit, quod voluit, ut de poteſtate demitteret, quos tenebat: tenebat autem nos Diabolus, cui diſtracti fueramus peccatis noſtris. Popoſcit ergo pretium noſtrum, ſanguinem Chriſti. Sed aliter Gregor. Nazian. *Orat.* 42. ubi magnum hoc quæſitũ πολλοῖς παρεωραμένον, *multis neglectum*, ſibi λίαν ἐξητασμένον *nimis ſollicite* excuſſum, ſic tamen determinat, ut Deo Patri in œconomiâ Perſonarum ſolutum pretium eſſe dicendum ſit.

12. Tortori cuſtodibuſque piſtrini, quales erant Diaboli, non debetur lytrum, Sed domino qui captivos tradidit, conſtringendos, donec ad libellam uſque ſolutum fuerit.

13. Inſtat Crellius, *Deum non eſſe eum, qui captivos nos tenuerit, & cui pretium ad nos liberandos fuerit perſolutum, inde perſpicuum eſt, quod ipſemet redemptionem hanc fecerit ac procurarit, & pretium illud, quod pro nobis datum erat, impenderit*, ὃς ἐποίησε λύτρον τῷ λαῷ αὐτοῦ; *qui fecit lytrum populo ſuo, Luc.* 1.68. Quaſi non ſæpe & inter homines fiat, ut hoſtis aut herus, qui ſervum iratus in piſtrinum tradidit, ad molam (vere molam peccati circumagit animalis homo) placatum adverſus eum animum induat, eique viam quærendi ſuum lytrum ultro aperiat.

14. Exemplum leges noſtræ evidentiſſimum præbent in ſervo ex peculio ſuo redempto *l.* 4. *pr.* & §. 1. *ff. de Manumiſſ.* Hoc peculium eſt totum domini, per cujus conniventiam ſervus, qui nihil ſuum habere poteſt, id exercet, *d. l.* 4. Quando igitur, tantum induſtriâ parſimoniâque ſuâ collegit, ut pretium ſui inde ſolvere poſſit, hæc eſt vera redemptio; ſervuſque talis dicitur *ſuis nummis* redemptus, *d. l.* 4. *in pr. l.* 38. §. 4. *d. Pœn.* & tamen dominus in rei veritate *facit illud impendium ac ipſe redemptionem procurat*, quod nec Algerienſes aut Tunetani hodie recuſent; ſi quis ſervus induſtriâ negotiandi, cujus copiam ipſis aliquando faciunt, tantum colligere poſſit, ut pretio redemptionis adæquando ſufficiat.

15. Ex his quoque ſolvitur alia Crellii inſtantia, cum ait; *Chriſtus; quantus fuit, Dei fuit; ideoque nihil Deo dare potuit, quod Dei non fuiſſet.* Servus etſi nihil proprium habere poſſit, verum ipſe cum rebus ſuis domini ſit totus, *ſuis* tamen *nummis* redemptus dicitur, ſicut cum nos ipſos Dei eſſe totos, omnemque terram cum plenitudine ſua Dei eſſe conſtet, tamen & nos & res noſtras Deo tradimus, vetereſque ei ſuas fruges & pecudes obtuliſſe manifeſtum eſt. Præter quod falſum poſtulatum eſt, Chriſtum, quantus fuit, totum in Patris ſui ditione fuiſſe, etiam alterius naturæ præſtantioris reſpectu.

16. Diverſa ab his eſt objectio Crellii & Oſtorodi, quod nemo ſimul *emptor & venditor eſſe*, rem tradere & acquirere *poſſit*; verum quod *ſervus redemptus in poteſtate ejus, à quo venditur, eſſe deſinat:* Atqui homines à Chriſto redempti, *Deo mancipati ſunt*, ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς, *emiſti nos Deo, Apoc.* 5. 8. Ergo non à Deo empti per Chriſtum. Certe eodem reſpectu non poſſunt illa ſubſiſtere, ut è manibus Dei, Deo ſimus empti. Sed hujus quoque difficultatis reſolutio ex inſtitutis veterum peti poteſt. *Vicarius* ſervus in jure Rom. paſſim occurrit, quem Theophilus paraphraſtes Græcus Inſtitutionum Juris, vocat, ut eſt, οἰκέτου οἰκέτης, *ſervi ſervum, in* §. *Cum autem Inſt. Quod cum eo qui in al.* & *in* §. *ſi quis ancillas I. de Legat.* Gloſſarium græcum eodem ſenſu δούλου δοῦλος Etiam Joſephus Potipharis ſervus diſpenſator, traditus in cuſtodiam & ſervitutem commentarienſi, potuiſſet

tuiſſet redimi è ſervitute ſervi, ut eodem loco apud priſtinum dominum eſſet, ſi Potiphari de crimine præſumpto ſatisfactum fuiſſet.

17. Nos etiam ante peccatum corporibus animiſque Dei fuimus, dein Diabolo traditi in ſervitutem, ſed Deo ſubjectam, peccati: per ſatisfactionem Filii Dei, in priorem locum reſtituti ſumus, non tantum ut ſervi, ſed etiam liberi adoptione facti. Nec ita quicquam implicitum eſt in eo, quod è manibus Dei ut Domini ſupremi, ex ſervitute vicaria Diaboli redempti pariterque ei reſtituti ſumus.

18. Ex his puto ſatis liquere, nullam fuiſſe neceſſitatem negandi proprietatem redemptionis, quæ fit pretio captivi aut ſervi, domino perſoluto, ut quibuſdam viſum fuit; nec quibus noſtrum nihil pridem placuit, habuiſſe rationem, hoc argumento probandi, terminos Juris in ſcriptura uſurpatos, inde non recipere explicationem.

19. Nec adeo comparatione in alienum ſenſum uſos eſſe Scriptores ſacros, quando nos emptos pretio ſanguinis Chriſti dixerunt: quandoquidem *ſubſtantialia*, quæ jure Gentium Emptioni Venditioni ineſſe dicuntur, in hac comparatione reperiuntur. Ea ſunt Conſenſus, Merx, & Pretium.

20. Conſenſus in hac emptione eſt evidens; Pactum Patris & Filii ſuper redemptione generis humani, de quo ſuſuperius actum eſt. Merx ſunt electi; Pretium, ſanguis Chriſti.

21. Jam ſi quis opponat, homines non eſſe res venales, pretium emptionis venditionis, nonniſi in pecuniâ numerata conſiſtere; is in id quod ſæpe diximus, impingeret; comparationes ſemper relinquere diverſitatem inter res ſignificatas & inter res analogiæ adhibitas.

22. Emptionis, pretii, ſolutionis, captivitatis, vinculorum, ſimileſque locutiones ex humano populari uſu ad res ſimiles divinas eſſe tranſlatas, nemo negare poteſt. Crediti, Debiti, Sponſionis, Solutioniſque vocabula nequidem delictis, ut inter homines, ſine comparationis modo, adſcribuntur. Hoc conſiderandum eſt, in uno tertio analogia concurrat, an omnes termini rerum comparatarum conveniant.

23. Qando quis *ſub peccato venditus* dicitur, analogia in ſolo mancipationis effectu conſiſtit: Sed quando Chriſtus *nos* emiſſe dicitur, idque *pretio* ſoluto, ſecundum præviam *conventionem*, ibi non modo effectus acquiſitionis, ſed ipſa contractus ſub antia non minus evidens, quam in propria emptione venditione perſpicitur.

24. Nec ideo quod Socinus metaphoram ſuam redemptionis enervat ac evanidam reddit, neceſſe fuit, per redemptionem deſignare *liberationem alicujus à quovis incommodo*; quaſi, ne ſcilicet, cogi videamur, tranſlationem & tropum concedere. Metaphoræ non imminuunt rerum ſignificationes, ſæpius intendunt ac evidentiores faciunt, ut panis, potus, manducationis, corporis, captivitatis, pignorum, ſigillorum, pluriumque ſimilium rerum appellationes indicant *paſſim*.

25. Non fuit igitur faciendum, ut Grotium, qui per lytrum intelligit, *rem aut factum quodvis, quo movetur quiſpiam, ut aliquem incommodo alioqui affecturus, eo liberari patiatur*, imitarentur Theologi, potius quam Paulum, qui dicit eſſe *λυτρὸν ἢ ἠγοράσθησαν, pretium, quo empti ſunt peccatores.*

26. Quibus verbis etſi impropriis, æqualitas ſatisfactionis expletricis longè melius, quam Grotianis propriis, quæ ad *aliquid aliud*, *adſimile* quid præſtitum tendunt, declaratur.

 27. Ille

27. Ille declinandas putavit locutiones, quibus vera & plena ſolutio exprimeretur; nos vero quicquid ad veritatem fidemque plenæ ſatisfactionis demonſtrandam pertinet, enixe retinendum exiſtimamus.

28. Nec tamen, etſi tranſlationem tropicam agnoſcimus, longius à proprietate redemptionis quàm res exigat, recedemus. Ideo ad objectionem, quod homo non poteſt eſſe merx emptionis, reſpondere licet; ſane etiam homines utique vendi poſſe, videlicet ſervos, quales eramus electi.

29 Ad alteram inſtantiam, quod pretium emptionis in pecuniâ conſiſtat, reſpondetur, veriſſimam eſſe, jure Gentium, ſententiam illorum, qui nihil obeſſe ſtatuunt emptionis naturæ, quod pretium in aliis rebus, quam in pecunia numeratâ conſtituatur; modo tale ſit pretium, quod rei valorem, aut in pœnis quod delicti meritum exæquet; etſi recentior Juriſprudentia maluerit hanc vocare permutationem, quæ prorſus ejuſdem juris regulis conſiſtit ejuſdemque eſt efficaciæ cum venditione; quare & Origenes in *Matth. 16. tract.* 11. Redemptionem noſtram vocat *Commutationem*.

30. Ex his jam facile conſtat, quid ad Crellii dilemma ſit reponendum; *Vel proprie*, inquit, *accipitur vox lytri & pretii, vel impropriè. Si proprie; alicui propriè perſolutum eſt hoc pretium, & nulli quidem alii quam Deo, cui ſatisfactio præſtita à Grotio dicitur. Unde conſequitur, Deum id etiam accepiſſe Ex pretio autem impropriè dicto, propriè dicta ſolutio, quæ hic intelligenda foret, colligi haudquaquam poteſt.*

31. Forenſia vocabula de rebus divinis ſine aliqua improprietate non poſſunt uſurpari, Sed utcunque impropria, non deſinunt efficaciſſima analogiâ, rerum ſignificatarum demonſtrare naturam, ut in hoc negotio *ſupra* comprobatum eſt: tametſi improprietas hic adeo proxime ad rem ipſam accedat, ut nihil intereſſe videatur.

32. Ita Baſilius in hoc articulo *homil. in Pſalm* 48. Εὑρέθη ἓν ὁμοῦ πάντων ἀντάξιον, ὃ ἐδόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν. *Una res inventa eſt, omnibus dignitate æqualis, quæ data eſt in pretium redemptionis animarum noſtrarum.* Auguſtinus in *Pſal.* 95. *Tenebantur homines captivi ſub diabolo, & dæmonibus ſerviebant; Sed redempti ſunt è captivitate: Vendere enim ſe potuerunt. Venit redemptor & dedit pretium, fudit ſanguinem ſuum & emit orbem terrarum. Quæritis, quid emerit, videte quid dederit, & invenite, quid emerit. Sanguis Chriſti pretium eſt. Tanti quid valet? quid niſi totus orbis, quid niſi omnes gentes?*

33. Tam autem proximè ad ipſius pretii dati proprietatem ſacræ locutiones accedunt, ut *nobis nihil ſubterfugiendum ſit, quominus* etiam eſſe, cui ſolutum ſit pretium, concedatur; qua incommodi conſequentiâ, quo orthodoxam ſententiam urgere ſe poſſe callidi homines arbitrantur, id nullius eſſe momenti, jam demonſtratum eſt.

34 Deniq;, ſi verum eſt, comparationē Emptionis & Redemptionis, cum Liberatione generis humani per Chriſtum factâ, ſacris literis commemoratam, per omnia convenire cum Emptione venditione jure Gentium uſitatâ; facile nobis venia dabitur, inde novum petentibus argumentum, quo non eſſe faciendum probemus, ut loca Scripturæ ſacræ, quæ vetuſtis fidelibus remiſſa peccata fuiſſe tradunt, ita accipiamus, ut minus plenè perfecteque liberati eſſe dicantur, quam qui poſt ſolutionem Chriſti Redemptoris fide illius ſatisfactionem amplexi ſunt.

35. Quia

35. Quia pendet & profluit hoc argumentum è natura Emptionis Venditionis, quam habet inter Gentes & quam modo expoſitam dedimus, viſum fuit, ejus hoc loco ſubjicere deductionem.

36. Emptio venditio quemadmodum in præcedenti exercitatione diximus, perficitur *ſolo conſenſu*, ſimulatque de merce pretioque convenerit, *quamvis nondum pretium numeratum ſit*, ait Juſtinianus ex vetuſtis Juris auctoribus *pr. Inſt. de Empt. Vend.* Sed dominium rei venditæ non aliter transfertur, quam per traditionem.

37. Verum ad hanc dominii tranſlationem requiritur, ut emptor venditori pretium ſolverit, vel alio modo ei *ſatisfecerit*, velut *expromiſſore* aut pignore dato. Quod quanquam cavetur ex lege XII. Tabularum, rectè tamen dicitur, *& jure gentium, id eſt, jure naturali id effici*, inquit Cæſar Juſtinianus; atque venditor id ſemper agere creditur, ut ſine pretio merci conveniente, dominium rei ſuæ amittere nolit.

38. Proinde, quotiens is qui vendidit, *fidem emptoris ſecutus fuerit*, dicendum eſt, ſtatim rem emptoris fieri, ſimulatque tradita fuerit, etſi pretio necdum ſoluto, quemadmodum docet Imperator in §. *Venditæ vero, junct.* §. *præc. Inſt. de Rer. diviſ.* Sic igitur eſt ratio juris Gentium. Quando conſenſus de merce pretioque perfectus eſt, ſi venditor emptori fidem habuerit de pretio, (cujus rei liquidiſſimum ſignum habetur, ſi terminus ſolutioni ſit adjectus) tum vendita res & tradita æquè plene redempta videtur & tranſit in dominium emptoris, æque perfectè, inquam, ante ac poſt ſolutum pretium.

39. Applicemus hoc bonâ cum venia. Deus mediator emit electos antea ſervos, à Patre ſuo; ſic enim eſt comparatio, quâ Spiritus ſanctus ipſemet utitur; quorum pars ei tradita fuit ante ſolutum pretium, verùm fide habitâ de pretio, terminoque ſolutioni adjecto.

40. Dico, quod pretium aliquamdiu non fuit ſolutum, id non obſtare, quominus ea pars emptorum fidelium, quæ ante ſolutionem tradita fuit emptori Chriſto, æque plene perfectèque redempta, ſervitioque Chriſti acquiſita fuerit, quam qui poſt ſolutionem fuere: Fides habita de pretio pleniſſime pro ſolutione ceſſit.

41. Emptos fuiſſe veteres à Chriſto mediatore, nemo negat; liberatos atque traditos fuiſſe eoſdem redemptori nemo negat; fidem de ſolutione pretii Chriſto habitam fuiſſe à Patre nemo negat. Natura emptionis venditionis id infert, ut eo modo ante ſolutionem traditi emptique ſervi & redempti, æquè perfectè cedant in dominium *redemptoris* & à ſervitute priore liberentur, quam ſi pretium fuiſſet exſolutum.

42. Etſi conſcientia redemptionis in illis ſervis, quibus ignaris, venditio facta minuſque forte perſpicue ſignificata fuerit, in altero caſu dejectior & intricatior, quàm ſolutione palam factâ eſſe potuerit; quod in electis antiqui fœderis cum recentioribus comparatis ita ſeſe habuiſſe apud omnes in confeſſo habetur.

43. Cum igitur hæc ſit notiſſima proprietas emptionis & venditionis nihilque ſit in literis divinis, quod eam emptioni per Chriſtum factæ, quam eædem literæ ponunt, convenire vetet, recte hujus appellationis argumento probaſſe videmur, quod fideles utriuſque temporis antiqui & novi, per emptionem Chriſti eodem jure meritoque redempti & liberati fuerint.

44. Sed nimis longa fuit digreſſio: Redeamus ad inſtitutum preſſiùs.

CAP.

CAP. VIII.

De Eccleſiâ Viſibili externa.

Cauſa Eccleſiæ Viſibilis, externæ. Quatenus qui in hac reperiuntur, nec ad inviſibilem pertinent, jus habeant à myſtico jure diſtinctum; tam ante quam poſt Chriſtum. Differentia inter utriuſque temporis Eccleſiam externam & earum excommunicationes. Cauſa deformitatis Eccleſiæ externæ eamque emendandi ratio. An, ſeparare ſe oporteat ob vitia Eccleſiæ. Catholicam ſive Univerſalem externam non dari Eccleſiam, quæ corpus unum externum efficiat; nec eſſe caput unum Eccleſiæ univerſalis externæ. Non eſſe divinitus inſtitutam ſubordinationem Eccleſiarum, vel prærogativam plurium in pauciores. Cauſa illius ſubordinationis & prærogativæ, quæ paſſim invaluit; Imperium Civitatis & Conſenſus. Ubi hæ cauſæ ceſſent, ibi ſtatum Eccleſiarum eſſe independentem. In ſingulis Eccleſiis particularibus jus ſtatuendi de rebus arbitrariis eſſe penes univerſos, niſi jus hoc in unum vel paucos transferant.

JUs Eccleſiæ inviſibilis, quæ eſt unum corpus ſub capite Chriſto, è Teſtamento ejuſdem fundatum, prævia conventione inter Deum Patrem & Filium atque Spiritum Sanctum fidelibus eſſe præſtitum, ſupra intelleximus.

2. Sed ipſa quidem Teſtamenti diſpoſitio occulta fuit, donec à morte Teſtatoris, prædicatione per orbem Terrarum facta, cunctis gentibus expoſita & ejus bona cum credentibus communicata ſunt.

3. Idem ante mortem Teſtatoris per *Fœdus*, ſive promiſſiones acceptatas, adminiſtratum fuiſſe demonſtravimus.

4. Hæ promiſſiones ſive *Fœdus illud* primo, & deinceps Euangelii prædicatio viſibilem externamque produxerunt Eccleſiam; quâ comprehenſi ſunt omnes, qui prædicationi Fœderis aut delatæ hereditatis coeleſtis fidem habuerunt, vel habere ſe profeſſi ſunt: quemadmodum *in cap.* 1. *huj. ſect.* expoſitum eſt.

5. Sicut autem fœdus & prædicatio ad ipſam Teſtamenti diſpoſitionem ſe referebant, nec ab illa diſcrepabant, ita nemo eorum, qui ſe confeſſorum numero aggregabant, quicquam juris ad bona Teſtamenti habere poterat, quam ſi verâ fide membrum inviſibilis Eccleſiæ fieret, legibusque fœderis & Teſtamenti ſatisfaceret.

6. Quæ res tamen impedire non potuit, quin ſimulatores, nec unquam membra corporis myſtici futuri, res externas & ſigna gratiæ, ſine fructu ſpirituali, participarent. Et quia promiſſio coeleſtis hereditatis etiam ad liberos pertinebat, cum his quoque ſigna gratiæ externa, quale fuit olim circumciſio, communicabantur, ſalvo divinæ deſtinationis, quid de illis aliquando futurum eſſet, arcana.

7. Idem

7. Idem de jure hereditario in terram Chanaanis, ſtatuendum videtur; cum illa, ſicut antea demonſtratum eſt, non fuerit materia Fœderis diſtincti, ſed pignus & typus hereditatis cœleſtis, quo bona ſpiritualia validius & palpabilius illis, pro diſciplina illorum temporum hominumque rudium, inculcarentur.

8. Inde patet, inquam, non habuiſſe verum & proprium jus in Terram *Chanaan* ejuſve partem, eos, qui ad ipſam Hereditatem cœleſtem, viâ quâ ibant, pervenire non poterant; etſi ab externa illius Terræ communione, quamdiu Eccleſiâ externâ non ejicerentur, arceri non poterant.

9. Nam quia, ſicut probatum eſt, ex *cap.* XV. *Geneſeos*, illa terra ſolummodo fuit *hypothecaria acceſſio* Fœderis, quod Deus cum *Abrahamo* de bonis cœleſtibus inierat, fieri non potuit, ut Pignoris, quo Contractus inter Deum & Abrahamum erat obſignatus, obligatio, latius quam ipſe contractus principalis pateret, uſumque ab illo ſeparatum haberet.

10. Prædicatione Euangelii congregata Eccleſia externa habuit ſimiliter fideles veros & ſimulatores, quibus antequam dejecti & excluſi ſint à Communione Sacrorum, externa ſigna Gratiæ, etſi ad ipſa bona ſignis illis adumbrata nullum jus haberent, nihilo magis negari poſſunt, quam improbis Iſraëlitis uſus terræ Chanaanis negabatur.

11. Differentia tamen inter externam veterem & novam Eccleſiam, eſt hæc inter alia; quod nova nullum habet pignus Terræ vel terreſtrium bonorum, neque tali indiget, eo quod novis fidelibus datum eſt pignus longe nobilius Spiritus Sancti in cordibus illorum, abundantius effuſi, & quo res ipſa ſine typis & umbris, aperto teſtamento, illis panditur & exhibetur.

12 Hinc ſequitur, Excluſionem ab Eccleſia vetere ſecum tuliſſe excommunicationem à jure civitatis & bonorum quæ erant in terrâ *Chanaan*; cujuſmodi nihil eſt in Excluſione ab Eccleſiâ, quæ fit inter Chriſtianos, ſecus ac olim erat τὸ ἀποσυναγωγον ποιεῖν; etſi in quibuſdam locis, nominatim in Angliâ, non longe hodieque inde recedunt.

13. Quanto etiam clarior eſt apertura Teſtamenti & evidentior effuſio gratiæ cœleſtis in fideles, poſt ἀνάφανσιν Servatoris, tanto majorem quoque peritiam, clariorem ſcientiam & demonſtrationem ſpiritus efficaciorem in his qui novæ Eccleſiæ dant nomen, eſſe debere, quam in iis qui veteri aggregati fuere, conſentaneum eſt.

14. Nec admittendos ad eam, non modo qui doctrinam Euangelii & fidei profeſſionem vita moribuſque proſtituunt, ſed nec eos qui civiliter utcumque viventes, è ſtatu naturæ tamen ad interiorem cum Deo conjunctionem traducti non ſunt, etſi fidem profiteantur ac intelligant, indubitatum eſt.

15. Sed quia facultas, illam animorum conſtitutionem diſcernendi, nonniſi è dictis & factis, ut ad excluſionem ſufficiat, exerceri poteſt, uſu venit, ut genus illud poſterius ab Eccleſiâ externâ difficulter excludi queat, nec unquam ſatis, ne quidem in primævâ Eccleſiâ ſecerni potuerit.

16. Nam ut poteſtas Epiſcopis & Paſtoribus hanc rem ſuo arbitratu & ſecreta æſtimatione judicandi fiat, neque periculum dominationis, nec ipſorum ſæpe Paſtorum imperitia ſpiritualis permitit.

17. Per quam cauſam uſu venit, ut externa Eccleſiæ conſtitutio mirificam ubique deformitatem contraxerit; quæ neque per Reformationē ſuperioris ſeculi, qua dominatio magis quàm Spiritualis imperitia præſulum ſublata eſt, ceſſavit.

18. Nec adeo ſpes videtur affulgere plenæ hac parte emendationis, niſi quando viſum fuerit Deo, majorem in populos nomen ejus profeſſos effundere copiam Spiritus ſancti, cujus rei ſperandæ locum vaticinia ſacra multis facere videntur.

19. Quamdiu hoc non fit, & inter ipſos Paſtores plerique à cultu interioris & novi hominis alieni cernuntur, neque ſperari neque fieri poteſt, ut omnes vel major pars eorum, qui ad externam Eccleſiam confluunt, regeniti ſint, & vere membra myſtici corporis Chriſti reperiantur.

20. Nec etiam, ſi verè pii Paſtores quoſdam inter confeſſores fidei cognoſcant, in quibus exiſtiment, non habitare ſpiritum Chriſti, quemadmodum, qui Deum in ſpiritu & veritate colunt, colloquiis & converſatione aliorum, non difficulter homines verè pios à naturalibus diſcernere poſſunt; tamen ſi illos ita convincere nequeant, ut aliis, ad quos eadem cognitio pertinet, idem liqueat, non habent jus illos ab externa communione ſigniſque gratiæ, ut antea dictum, excludendi, habetque locum hactenus, quod dici ſolet, *de occultis non judicat Eccleſia*.

21. Idque ita inde ab ipſorum ævo Apoſtolorum videtur obſervatum fuiſſe, quatenus ex eorum qui pariter adſciſcebantur, numero, & è ſtatu Eccleſiarum illius temporis, in Actis etiam & Epiſtolis ſacris expoſito, non obſcurè colligi poteſt.

22. Etſi quanto Rectores Eccleſiarum peritiores viarum Domini tum fuerunt, quam deinceps, & quanto major erat vis ſpiritus in Eccleſias effuſa, quam eſt hodie, tanto minor erat diſparitas inter membra Eccleſiæ externæ & Inviſibilis, tum temporis, quam his diebus, ut è notis quas habemus in ſacris literis, & quas ex attenta conſideratione confeſſorum hujus temporis animadvertere licet, intelligi poteſt.

23. Quamvis autem Rectorum imperitiam & oſcitantiam hac parte nemo excuſare poteſt, ſi tamen illorum vel majoris in Eccleſiâ partis culpâ indigni ad externos cœtus admittantur, qui ſunt ejuſdem congregationis & errorem agnoſcunt, ideo ab Eccleſiæ communione ſeparare ſe non tenentur, imo nec debent.

24. Quia peccata vel indignorum fratrum vel eorum à quibus admiſſi ſunt, aliis imputari non poſſunt; ſi quidem nullo dicto vel facto talem admiſſionem probaverint, vel eorum vitia participaverint.

25. Nam quod eoſdem cœtus frequentant eademque ſymbola gratiæ cæleſtis uno loco & tempore percipiunt, non fit ideo, quia probant id quod prohibere non potuerunt; ſed quia præceptum Dei eſt, ut mortem Domini annuncient, donec ipſe veniat.

26. Neque plus aut arctius ad me pertinet, quod in eodem templo indigni admittuntur, quam quod in aliis aliorum locorum Eccleſiis idem fiat; quia totum Eccleſiæ corpus eſt unum, neque magis illos quam his operam meam adhibui, ſed in utriſque eadem mihi facultas fuit.

27. Sane, ſi poſſum me aggregare cœtui, qui hac parte ſanctius & ſeverius conſulit, huic me, ſi facultas detur, adjungem potius & adjungere tenebor; ne dignos, & indignos admittere mihi prope *indifferens* haberi videatur.

28. Nec tamen ita cœtus, qui veritatem Dei prædicant, ideo quod diſciplina remiſſior & diſſolutior habetur, rectè negemus, externas eſſe Eccleſias: etenim magnam hac parte latitudinem dari vel Eccleſiæ ſeptem Apocalypticæ doceant, neque

neque gradus perfectionis ſpeciem variare poteſt.

29 Adeo, ut ſi contingat, in aliquo cœtu numeroſo, pauciſſimos eſſe veros fideles, ſi tamen verbum Dei purè in eo prædicetur & liceat ibi Deum colere & celebrare, quemadmodum ipſe præcepit, huic ſe aggregare in eoque commorari licere ſtatuendum ſit.

30. Quippe, communio ſanctorum & ſacrorum eſt qualitas myſtici corporis Chriſti, nec niſi ad vera ejus membra pertinet, in quibus orditur & deſinit, neque verò impeditur ab iis qui corporibus adſiſtunt, animis non junguntur; ſecundum id quod vulgo & rectè dicitur; *utile per inutile non vitiatur.*

31. Verum eſt, extare præceptum *de non edendo cum falſis fratribus*; ſed hoc primo de apertè improbis, non de quibusvis irregenitis accipiendum; dein de tali ſocietate menſæ, quam quis adfectet, vel quæ ab ipſo dependeat; non quæ penitus ab alieno pendeat arbitrio.

32. Communio externa ſacrorum aliter, quam in cœtu Eccleſiæ haberi non poteſt, quam improborum admiſſio piis intercipere non debet, cum vera communio nonniſi inter verè fideles committatur.

33. Duntaxat admiſſis talibus, quorum impietas probari poteſt, faciendum videtur piis, quibus id grave eſt, ut hi ad quos ea cognitio pertinet, officii ſui decorè commonefiant, judiciumque piorum non laudantium profanationem ſacrorum, exiſtat. Quo facto, rem Deo committant, nec, quod homines perversè conſulunt, ipſos arcere debet à Deo in conventu nomen ejus rite profitentium celebrando.

34. Qui aliter conſulunt, ſeque ab Eccleſiis non exquiſitâ diſciplinâ utentibus, etſi in doctrina cum ipſis conſentientibus ſegregant, ut cœtum ex meris veriſque regenitis colligant, experiendo ſe rem humano conſilio majorem, quæ divinitus ὁρμὴν & vires arcanas expetat, occupare ſentiunt, nec in propoſito ſuo durant.

35. Etſi autem Inviſibilis Eccleſiæ univerſo mundo ſit unū corpus, quod eſt *Univerſitas prædeſtinatorum*, verè Catholica Eccleſia, ut ex Huſſi ore ſuprà intelleximus, ejuſmodi tamen unitatem externæ Eccleſiæ à Chriſto eſſe fundatam, non liquet, nec ea res, ut jam *ſuprà* indicavimus, habet facultatem.

36. Talis unio conſtitui non poterat, ſine Imperio unius Præſulis aut collegii ſuper omnes Eccleſias, cujuſmodi poteſtatem ſi Chriſtus Dominus ad ſe repræſentandum in Terris, extare voluiſſet, non eſt dubium, quin verbis, ut erat momentum rei, maximè claris & præcipientibus uſus fuiſſet.

37. Qualia nullo modo ſunt ea, quibus uſus legitur ad *Petrum* Apoſtolum, quando laudat ejus confeſſionem de perſonâ officioque ſuo, cum mentione *Petræ*, cui illam adſimilat. Nec etiam ea, quibus ſemel iterumque Paſtoris partes illi demandat: Unde principatum in Eccleſias Petro vindicare, vel Petri jus in Epiſcopum Romanum tranferre, utrumque manifeſta veritatis & prætextus inopiâ laborat.

38. Nihil etiam ſimile prodit uſus Apoſtolorum & Eccleſiæ primævæ, quicquid de habitatione vel Epiſcopatu Petri apud Romanos, qui mirificè ab Actis Paulinis alienus eſt, ſtatuendum fuerit.

39. Habuerunt Apoſtoli miſſionem & Spiritum ab ipſius ore Chriſti, ad omnes gentes: Unde auctoritas illis authentica vivis & mortuis, quod attinet ad ſcripta quæ reliquerunt: ſed Auctoritatis hujus ſucceſſores nullos habuerunt.

40. Verum conventus particulares,

cum ordine certo docendi & regendi, paſſim condiderunt, quorum alii in alios fuiſſe Imperium, vel è multis factam fuiſſe Univerſitatem, in qua pauciores voluntatem plurium ſequi deberent, ex inſtituto & tempore Apoſtolorum, præter jus, quod de ipſorum auctoritate θεοπνεύστῳ diximus, minimè liquet.

41. Subordinatio Eccleſiarum, quæ nunc paſſim obtinet, è duplici cauſa fluxiſſe videtur; E Conſenſu membrorum & ab Imperio Civitatis. Conſenſus habuit uſum, antequam Rectores civitatum Fidem profiterentur, quemadmodum ante Conſtantini Magni tempora jam late ſtabilita fuit.

42. Ratio illam introducendi duplex inprimis fuit. Utilitas colendi fovendique conſenſum Fidei & diſciplinæ per omnes Eccleſias, & perſuaſio Chriſtianis populis inſinuata, Eccleſiam viſibilem æquè debere eſſe corpus uno ſub imperio Unitum, quam eſt inviſibilis Eccleſia ſub Capite Chriſto.

43. Quæ res effecit, ut Imperium illud Eccleſiaſticum ſub uno capite, per univerſum orbem terrarum propagaretur & conjungeretur. Quod omnem ſuam vim & efficaciam habet ex inveterata perſuaſione populorum, illam eſſe conſtitutionem divinam.

44. Altera cauſa ſubordinationis manifeſta eſt in iis locis, ubi illa credulitas Populorum recepta non eſt, quemadmodum uſu venit, in hodiernis Proteſtantium Eccleſiis; qui Subordinationem ſuam haud aliunde quam ab Imperio accipiunt.

45. Idque ab oppoſito ſtatu patet evidentius, in locis, ubi Imperium cum Eccleſiæ ordinatione non concurrit, eo quod vel improbet confeſſionem, ut in Eccleſiis ſub Cruce, quas vocant, vel ubi Imperium diſcordat, ut in *Friſiâ Orientali*: Omnes enim iſtæ Eccleſiæ ſine ulla ſubordinatione vel Univerſitatis conformatione in naturali *Independentiſmo* non adfectato conſiſtunt.

46. Unaquæque de ſuis rebus ita quemadmodum in timore Domini & ex animi ſui ſententia putat faciendum, conſulit, nec una vel plures ſuper alias quicquam juris aut imperii habent, ſalvâ conjunctione animorum & conſenſione fidei quam profitentur.

47. Quam ut omni meliore modo colant & foveant, non eſt inutile, conventus aliquos etiam ſtatos celebrare, per legatos, in quibus ſe mutuo hortentur & commonefaciant; quales habent Reformati in eâ quam dixi Friſiâ Orientali, ſed abſque vinculo neceſſitatis; ut Eccleſiæ, quæ nolunt iis vel intereſſe vel auſcultare, nullo modo ad hoc teneantur.

48. Quod ſi per conventionem mutuam leges aliquas ſanciant, iiſque ſe ſubmittant, *obligantur* equidem, ſed animis & dictis tantum, nulla *coactionis* facultate comparatâ.

49. In ſingulis etiam Eccleſiis particularibus, deliberandi & concludendi jus de rebus arbitrariis eſt penes omnia membra, ſalvâ Presbyteris facultate denuntiandi promiſſiones obedientibus & minas refractariis, ſecundum Euangelium.

50. Ut tamen etiam ex conſenſu, vitandæ confuſionis, ſi velint, jus omnium in paucos, vel in unum, quod attinet ad ea quæ ſacris literis præſcripta non ſunt, deferre queant: De his enim ipſis nulla conventio, nulla renuntiatio vel tranſlatio fieri poteſt

51. Denique, ſingulis Eccleſiis competit jus Univerſitatis, quod ad res attinet externas, ſi modo in Civitate non ſint prohibitæ: Tales enim jus *Perſonæ civilis*, quam præferunt Univerſitates, habere non poſſe manifeſtum eſt, quâ de re in loco de *Univerſitatibus lib.* 2. *agendum.*

SECTIO

SECTIO V.

De Jure Summæ Poteſtatis circa ſacra.

CAP. I.

E variis opinionibus de jure Summæ Poteſtatis in Eccleſiam una eligitur; & de Epiſcopatu Conſtantini Magni.

De jure Summæ poteſtatis in Eccleſiam varias agitari opiniones. Primam eſſe Pontificiorum ſententiam, qui totum hoc jus Papæ ſubjiciunt. Alteram eorum, qui presbyteriis omnia vindicant. Tertiam diſtinguere inter jus Eccleſiæ internum & externum, quaſi ex mente Conſtantini M. Quartam Eraſtianorum, qui nihil quam confeſſionem fidei Eccleſiaſticis concedunt, poteſtatem omnem Imperio adſcribunt. Quintam Hobbeſii, à quo nullum jus ſacrum, niſi Imperio civili ſubjacens agnoſcitur. Ex his media, quæ eſt tertia opinio, præfertur. Epiſcopatûs Conſtantini M. Vera exſpoſitio, diſcrepans à vulgari, traditur ex Euſebio, probaturque, nihil eum eſſe, quam officium Principis in convertendis ad fidem pietatemque civibus extra Eccleſiam, hortatu, Legibus, exemplo.

Poſtquam jus Eccleſiæ Inviſibilis ex fœdere & Teſtamento Chriſti domini, latius quã fortè neceſſe fuit, & ſtatum Eccleſiæ externæ in ſe conſideratæ, quod ſatis ſit, expoſuimus; ſequitur, ut quomodo ſe habeat Eccleſia Viſibilis reſpectu Civitatis, ſub cujus Imperio degit, & quid huic juris in illam ſit comparatum, videamus; Aliquid enim id eſſe oportere, jam antea demonſtravimus.

2. Et quidem diverſas ſententias, primam, ut quæque minimum juris tribuit Summæ Poteſtati in Eccleſiam, tum eas quæ plurimum ei vindicant, proponemus.

3. Qui magnum Præſulem Romanum colunt, hi ſic omnia ad Eccleſiam ſpectantia pedibus ejus ſubjiciunt, *ut Imperantibus nihil relinquant*, nec in his quæ à Deo præſcripta ſunt, nec quidem in regimine Eccleſiarum externo; adeo, ut non pauci etiam Principes ipſos eorumque imperium *Pontifici* ſubmittant.

4. Alii totum jus ſacrorum pendere docent à collegiis Presbyterorum, tam quæ ſunt in ſingulis Eccleſiis particularibus, quam quæ colliguntur è pluribus, ſive una ſeu diverſis ſubordinationis gradibus, ſecundum Claſſes & Synodos, quæ vocantur.

5. Et ex horum ſententia Imperantes vix aliter quam è fidelibus ſinguli, aut omninò extranei ab hiſce reputantur.

6. Niſi, quod defenſionem Eccleſiæ & executionem eorum, quæ presbyteri decreverunt, *quatenus manum requirunt*, Imperio civili *committunt*.

7. Ipſas quoque nonnulli Imperantium actiones in Reipubl. adminiſtratione cenſuræ Presbyteriorum committunt, Atque hi ſunt, quos in Anglia & in Scotia vocant à re ipſa *Presbyterianos*.

8. Enimvero hæc ſententia à priori in terminis quidem, & in eo, quod Pontifici jus toto orbe tribuitur, ſatis latè diſcrepat; Genere tamen doctrinæ, quæ ad hunc locum pertineat, quatenus utraque civili Imperio fere tantundem relinquit, haud magnopere ab alterâ abhorret: Nempe, ſicut Ariſtocratica poteſtas particularis differt à Monarchiâ Univerſali.

9. Sunt alii hujus, ut videtur, claſſis ſecundæ, qui presbyteria repudiant, & ſingulis Eccleſiis omne jus ſacrorum vindicant, ita ut omnia membra congregationis id pariter exerceant, *independenter* à Claſſibus & Synodis. Hi ſunt, quos *Independentes* & recentiori nomine *Congregationales* vocarunt, qui forte propius ad *tertiam* quæ ſequitur, quam ad Presbytericam opinionem referri videntur.

10. Porro *Tertia* eſt eorum ſententia, qui *internum* Eccleſiæ & ſacrorum jus civili poteſtati negant; *Externam* verò adminiſtrationem ab illâ dependere eique ſubjacere volunt.

11. Hujus autor ſententiæ *Conſtantinus Magnus* laudatur, cujus hac de re convivalem ad Epiſcopos ſermonem memorat Euſebius *l.* 4. *de Vitâ Conſtantini M c.* 24.

12. *Quartò*, ſunt, qui confeſſionem fidei nudam & ſolam Eccleſiæ concedunt, ſed poteſtatem animadverſionemque, vel audientiam foris ſe exerentem nullo modo, *niſi à Majeſtate dependentem*.

13. Proinde poteſtatem ejiciendi è communione *Eccleſiæ* & arcendi à ſacris, quam prior ſententia ſub internis comprehendit, ſimiliaque, negant Eccleſiaſticis, utique ubi Magiſtratus ſunt Chriſtiani.

14. Tales ab *Eraſto* Helvetio, qui Medicus & Senator Eccleſiaſticus ſuperiore ſeculo fuit Heidelbergæ, vocantur *Eraſtiani*; quorum ſecta à *Colemanno* Londinenſi Concionatore in Anglia renovata turbas ibi, & in Scotiâ dedit, ut dixi Hiſtor. Civ. *tom.* 3 *ſect.* 9. *c.* 4 *n.* 5.

15. Denique *Hobbes*, & ſi qui ſunt *Hobbeſiani*, quicquid religionis aut juris Eccleſiaſtici in hoc mundo eſſe queat, id omne ad Imperium Civitatis pertinere contendunt.

16. Ipſum quoque jus (& hoc vel inprimis) ſtatuendi de dogmatibus fidei Chriſtianæ, Nulla re excepta, niſi hac una, *quod Jeſus ſit Chriſtus Dei*.

17. Reliqua credendi capita, quæ in Eccleſiis proponuntur, *non eſſe fidei, ſed obedientiæ*. In quibus ſi erretur, Imperantes non ſubjecti rationem reddere debeant. *Hobb. de Cive cap.* 18. §. 6. *&* 14.

18. Ex his ſententiis eligere aliquam aut improbare, ei, qui in univerſum excuſari mallet, juris duntaxat ſcientiam profeſſo, grave & anceps neque temere tentandum videtur.

19. Faciendum tamen eſt, quando & operis inſtitutum & exempla aliorum & neceſſitas refutandi pernicioſa principia, id nobis imponunt; Si quid errati obrepat, veniam Juriſconſulti haud gravatè ſperemus.

20. Extrema vitabimus, ſequemur ὑπόθεσιν ex omnibus mediam, loco tertiam, quæ Conſtantino Magno adſcribitur, ſano ſenſu intellectam.

21. Neque enim adhuc ſatis explicatum videtur, quomodo *Conſtantinus* ſuam diſtinctionem τῶν ἔσω καὶ τῶν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, *rerum quæ intra & extra Eccleſiam* ſunt, intellexerit, quod operæ pretium eſt indagare.

22. Euſe-

22. Euſebius *loco ſuperius citato* narrat, Conſtantinum lege vetuiſſe, idola poni in templis, in eoque totum fuiſſe, uti poſſet σύμπαντας ἀνθρώπους ὁσίους κατεργάσαιτο, *omnes homines facere religioſos.* In eum finem juſſit omnes, qui in Imperio Romano eſſent, celebrare dies, *quibus nomen à Chriſto inditum eſſet;* etiam Sabbatha, in memoriam eorum, quæ Chriſtus illis diebus egiſſet, inprimis vero ſalutiferam diem lucis ſive Solis, omneſque dies Chriſto cognomines appellavit κυριακάς, *dies Dominicos.* milites quoque ſuos docuit, oculis, manibus ad cœlum elatis (quò habitu ſe ipſum in nummis, qui hodieque ſuperſunt, effingi voluit) preces Deo & Chriſto dicere, quarum formulam ipſe concepit iiſque præivit, ut apud *Euſebium* videre licet, denique feſtis diebus πάσῃ ῥώμῃ ψυχῆς τε καὶ σώματος θείας ἱεροφαντείας ἐπετέλει; *toto animi & corporis viribus ſacros cultus exercebat.*

23. His præmiſſis, ita pergit Euſebius, Ἔνθεν εἰκότως αὐτὸς ἐν ἑστιάσει ποτὲ δεξιούμενος ἐπισκόπους, λόγον ἀφῆκεν. ὡς ἄρα καὶ αὐτὸς εἴη ἐπίσκοπος. *Hinc non immeritò ipſe in convivio recipiens aliquando Epiſcopos, adſeruit, ſe quoque Epiſcopum eſſe,* ὧδέ πῃ αὐτοῖς εἰπὼν ῥήμασιν ἐφ' ἡμετέραις ἀκοαῖς; *his fere ipſis verbis nobis audientibus, utens,* Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας. ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος ἂν εἴην. *Sed vos quidem eorum, qui* vel quæ *ſunt in Eccleſia, ego verò eorum qui,* vel quæ, *ſunt extra Eccleſiam Epiſcopus à Deo conſtitutus eſſe videor.*

24. Addit Euſebius, ἀκόλουθα δῆτα τῷ λόγῳ διανοούμενος, τοὺς ἀρχομένους ἅπαντας ἐπεσκόπει, προὔτρεπεν, ὅσηπερ ἂν ἡ δύναμις, τὸν εὐσεβῆ μεταδιώκειν βίον. *Secundum hæc dicta, cogitans quid facto opus eſſet, ut epiſcopum ſe geſſit ergà omnes ſubjectos, impellens eos, quantum poterat, ut religioſam vitam inſtituerent.*

25. Ex his palam eſt, quomodo Conſtantinus ſuum Epiſcopatum iis quidem verbis acceperit, ſcilicet, *de officio boni Principis in convertendis ad reſipiſcentiam, fidem pietatemque civibus ſuis, extra Eccleſiam, hortatu, legibus, exemplo.*

26. Non igitur de his quæ penitus extra Eccleſiam & ab hac aliena ſunt, ut volunt, qui jus Principum circa ſacra nullum agnoſcunt; neque de actionibus externis duntaxat, ut τὰ ἐντὸς *interna,* ſint animi ſenſa, quæ non ſint materia Imperii, ut Grotius vult in *d. tract. c.* 3.

27. Neque tandem de regimine Eccleſiæ externo, ſicut vulgo putant & putavit Cl. *Vedelius in erudito libello de Epiſcopatu Conſtantini Magni;* nec etiam contra Paganos ſolos, *ut deſtrueret eos,* ſicut *Perronius Cardinalis in ſermonibus Pithœanis,* loquitur, *pour les deſtruire, comme l' Empereur dit nommément,* ut *Cæſar nominatim loquitur,* inquit; Ubi? Non uſus eſt illis verbis, neque ſimilibus, etſi verum eſt, idololatriam ab eo fuiſſe abolitã.

28. Magis eſt igitur, ut Euſebio, qui ſermoni interfuit occaſionemque hujus dicti ſcivit, de mente *Conſtantini* credamus. Prorſus ut eodem modo ſuum acceperit Epiſcopatum, quo Impp. Theodoſius & Honorius in *Epiſt. ad Marcellin.* ubi; Neque *enim aliud aut belli laboribus agimus, aut pacis conſiliis ordinamus, niſi ut verum Dei cultum orbis noſtri plebs devota cuſtodiat.* Et Auguſtinus; *In hoc,* ait, *Reges, ſicut eis divinitus præcipitur, Deo ſerviunt, in quantum Reges ſunt; ſi in regno ſuo bona jubeant, mala prohibeant, non ſolum quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verum etiam quæ pertinent ad divinam religionem.* contr. Creſcent. *lib.* 3. *c.* 51.

C A P.

CAP. II.

Sententia electa de jure ſacrorum confirmatur & explicatur.

Nihilominus tenendam eſſe diſtinctionem inter jus regendi Eccleſiam internum & externum, in hunc modum, ut ea quæ Deus determinavit & ad ſuum judicium immediate pertinere voluit, Imperio civili non ſubjaceant, ſecus ac illa, quæ aliter ac aliter ſe habere poſſunt. Immutabilia Dei præcepta eſſe vel naturalia vel revelata. Illa dictamine rationis rectæ, hæc autem dictamine Spiritus Sancti, quod è ſacrjs probabatur, indubitata fieri; quorum neutrum imperiis ſubjectum eſſe humanis. Ratio Vedelii pro jure Summæ Poteſtatis in Eccleſiam improbata.

ETſi vero Conſtantinus Epiſcopatum ſuum iis verbis ita non intellexerit, ut regimen externum Eccleſiæ ſignificarent, nihilo ſecus tamen id ipſum ſibi competere ſemper alias ſenſit, neque deſtitit ipſo actu exercere, quemadmodum vel ſola Concilii Nicæni hiſtoria, quæque deinde ſecuta ſunt, edocere poſſunt.

2. Ejuſmodi autem regimen externum ad ſummam poteſtatem pertinere, probamus hac ratione; Quod ſumma Poteſtas omnia rerum hominumque (de actionibus, non de animi ſententiis loquimur) in civitate, ſuo Imperio complectitur, ut jam pridem demonſtravimus, *exceptis iis, quæ vel nominatim* à deferentibus imperium ei ſubducta ſunt, vel quæ Deus *ſpecialiter* ab hominibus exegit, & immediatè ſuo ſolius tribunali addixit.

3. Cujus generis non omnia, quæ ad Eccleſiam pertinent & ab Eccleſiaſticis aguntur, eſſe, clarum & indubitatum eſt; quia multa aliter eſſe poſſunt, ſicut ipſa re actuque alibi ſunt, alibi non ſunt, alibi ſunt aliter, ſine controverſiâ.

4. Quæ autem Deus ſine medio & expreſſe poſtulat, ea non poſſe aliter ſe habere manifeſtum eſt, ſiquidem *neceſſaria* ſunt; quod autem *neceſſe* eſt, ejuſmodi eſt, ut ſine eo res *nec eſſe* poſſit.

5. Igitur has poſitiones, quod omnia in Civitate, præſertim quæ ad univerſos ſpectant, ſummæ poteſtati abſolutè conſideratæ ſubjiciantur, ita ut juberi prohiberique poſſint, & rurſus, quod ea, quæ Deus neceſſario exigit ſuæque cognitioni ſine medio reſervat, humanis imperiis mutari nequeant, facile, puto, impetrabimus.

6. Scilicet eo ſenſu, quo Ambroſius, *Ea quæ divina ſunt*, inquit, *Imperatoriæ poteſtati ſubjecta non ſunt*. T. 3. *ad Marcellin. ſoc. epiſt.* utrumque membrum Bohemicæ Confeſſio Eccleſiæ expreſſit *art.* XVI. *Verbo Dei præcipitur, ut omnia Summis Poteſtatibus per omnia ſubdantur, in his tamen quæ DEO ejuſque VERBO NON ADVERSANTUR.*

7. Haud tamen defugimus limitationem quorundam; Niſi quædam externa ejuſmodi ſint, ut interna quoque Eccleſiæ jura involvant aut impediant, Nam talia magis eſt, ut pro internis & immutabilibus habenda ſint. Exempla proferri

ferri non vidimus, ſi qua ſint, ea vel hac interpretatione vel è ſequentibus occupatum iri confidimus.

8. Quod autem multa ſint talia in Eccleſiaſticis, quæ aliter aliterque ſe habere queant, ut verbo Dei non adverſentur, ex *infra* dicendis manifeſtum fiet, eaque omnia Imperio Civitatis, eo quo diximus argumento, ſub iſta limitatione tamen, ſubjecta videntur.

9. Nec utimur eâ ratione, quâ D. Vedelius in *d. tract. de Epiſc. Conſt. M. paſſim*, aliique vulgò utuntur; quod Poteſtates Chriſtianæ plerumque ſint Eccleſiæ membra, & quidem præcipua; *Nam agimus de jure, quod Summæ Poteſtati, quà tali, adeoque etiam infideli competit.*

10. Eccleſiæ Membro, utcunque præcipuo, quatenus pars totius eſt, nihil juris quam è conſenſu Eccleſiæ adſcribi poteſt. Eminentia poſſet quidem eſſe ratio *ſuaſoria* & probabilis, ad ejuſmodi jus è conſenſu acquirendum, ſed per ſe nihil ad eam rem confert.

11. His conſentaneum eſt, non morari nos argumentum, quod alii objiciunt; *Si poteſtas Civitatis habet regimen Eccleſiæ, oportet hoc habeat, vel ut Poteſtas, vel ut membrum Eccleſiæ*; non priore ſenſu, *ajunt*, quia *tunc etiam infidelibus adſcribendum eſſet, quod abſurdum reputatur*; non *poſteriore*; *propter rationem modo à nobis collocatam.*

12. Jam diximus, externum regimen Eccleſiæ pertinere ad Summam Poteſtatem, ſive Principem quà talem, etſi ab Eccleſia alienum, vel infidelem, aut mulierem vel infantem; nec abſurdi imputationem extimeſcimus, ut ex *ſequentibus* intelligetur.

13. Nunc ſufficit dixiſſe, jus illud externum eſſe partem, ut in ſcholis loquuntur, *potentialem* ſummi Imperii, nec ab eo ſeparabilem; proinde, cum hoc ipſum infidelibus, feminis, infantibus competere poſſit, nihil inſolens dixerit, qui jus illud Eccleſiaſticum iiſdem tribuit.

14. Rarò equidem uſu venit, ut Imperantes à fide alieni ſe rebus Eccleſiæ, quam pro tali non agnoſcunt, miſceant; Si tamen ita inſtituant, ut ſæpe fit in Eccleſiis quæ permittuntur, etſi non probentur, idem jus illis quod ejuſdem fidei Regnantibus competit, eſſe tribuendum, ratio dictat.

15 Adeo ut Patriarcha Græcus ex ordine Clericorum ejuſdem nationis, à Turcico Imperatore conſtitutus, pro illegitimo non magis ſit habendus, quam qui olim à Chriſtianis Imperatoribus electi fuerant; & Synodi Gallicanæ quondam à Rege Pontificio Reformatis conceſſæ nihilo minus habuere juris, quam qui à Principibus aut Ordinibus Reformatis alibi convocatæ fuerunt.

16. Porrò ad approbationem ſententiæ, quam ſuſcepimus, duæ res explanandæ ſunt. Prima, quænam ſint ea, quæ Deus neceſſariò exigit, ſuoque tantum judicio vult eſſe obnoxia.

17. Dein, quæ res ad ſacra pertinentes, non ſint ejus naturæ, verum abeſſe aut diverſimode ſe habere queant.

18. Neceſſaria Dei præcepta ſunt vel *naturalia* vel *revelata* Naturalia, de quibus actum *ſect.* 1. *cap.* 2. ſunt ea videlicet, quæ neceſſitatem aut turpitudinem habent moralem.

19. Nam ejus rei diſcretionem non habemus ex ſolâ informatione vel exemplis aliorum, ut quidam inutiliter volunt (*reſpice ad ſect.* 1. *cap.* 2. *n.* 14. *& ſeqq*) ſed Deus cordibus noſtris, quod indubitatò ſentire queamus, eam impreſſit.

20. Hoc eſt, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιεῖν, ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις, *per naturam facere quæ legis ſunt; opus legis inſcriptum cordibus.* Ὁ θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε, *Deus*

σι. *Deus ipſis manifeſtavit*, quæ omnia Paulus de gentibus adſerit, 1 *&* 2. *ad Rom.*

21. Et Plato, noviſſe hoc diſcrimen εὐθὺς γενόμενον ἡμῶν ἕκαστον, *quemque noſtrum ſimul ac natus*, id eſt, ſimul ac nativa ratione uti poteſt *lib.* 8. *de Legib.* adfirmat. Et Plutarchus, ταυτόν ἐστι ἕπεσθαι Θεῷ, καὶ τὸ πείθεσθαι λόγῳ, *Idem eſt, Deum & rationem ſequi*, quod de neceſſariis naturæ præceptis accipiendum; nam in probabilibus fallit.

22 Neceſſaria igitur naturæ præcepta, conſcientiam generis humani ita obſtringunt, ut imperio Civitatis nullam mutationem recipere poſſint, obſtante majori Imperio divino.

23. Ita Rex Ægypti obſtetricibus imperabat, Hebræorum infantes maſculos interficere; Non paruerunt, *quia Deum timebant*, additur ratio: Jus enim Naturæ & ejus auctor Deus hominem ſcilicet innocentem neci dare vetabant.

24. Sequuntur Revelata Dei præcepta; & hæc ſunt, quæ Deus benignè, ſalvâ juſtitiâ ſuâ, ad ſalutem corrupti & perditi generis humani, *per filium ſuum* procurandam, miniſterio *Prophetarum & Apoſtolorum* manifeſtavit, *& ſacris utriuſque fœderis libris comprehenſa voluit.*

25. Quorum capita credimus à Deo eſſe, non ex auctoritate cœtus præſentis fidelium, quem *Eccleſiam* vocamus; Neque ex hiſtoricâ fide miraculorum, quibus olim in terris eadem obſignata leguntur.

26. Quoniam efficacia rationum illarum fundamento auctoritatis humanæ carere non poteſt, in eamque reſolvitur, ita, ut credulitas magis quam certa fides eſſe videretur.

27. Neque etiam ſolis nitimur indiciis & argumentis veritatem ſanctimoniamque Scripturæ ita perſuadentibus, ut naturali quoque rationi convincendæ ſufficere poſſint.

28. Nam etſi reverà talis φανέρωσις πρὸς πᾶσαν συνείδησιν, *demonſtrativa vis ad omnem conſcientiam*, ut Apoſtolus ait, 2 *Cor.* 5. 2. inſita ſit myſteriis Chriſtianæ confeſſionis, cujus quoque rejectæ pœnas dabunt reprobi, tanquam ἀναπολόγητοι, 1. *ad Rom.* 20. certum tamen eſt, quod ſola ratione naturali in rebus fidei, fidere non liceat, 1. *ad Corinth.* 2. *v.* 14. cum rationes iſtæ tot dubiis & cavillationibus impiorum obnoxiæ ſint, ut amplius aliquid opus ſit ad plenam certitudinem, quam πληροφορίαν ſacræ literæ vocant, animis inradicandam.

29. Quid ergo tandem? Quod Hobbes cum ſupercilio negat *c.* 18. §. 5. *&* 14. id nos adſerere, quatenus Chriſtiani ſumus, non eſt quod pudeat, nec verebimur, ne idcirco *Apoſtatæ rationis*, ut ille amat loqui, eſſe videamur.

30. Si dixerimus, Largiri Deum vere credentibus *teſtimonium Spiritus ſui*, quo de veritate eorum quæ ſacris literis ad ſalutem ſuam neceſſaria continentur, certi, intimâque πληροφορίᾳ ſint adſeverati.

31. Illa eſt ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως, *demonſtratio ſpiritus & potentiæ.* Τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν, &c. *Spiritus qui ex Deo eſt, per quem intelligamus quæ a Deo ſunt &c* ὁ Θεὸς ἡμῖν ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, *quæ Deus nobis detexit per ſpiritum ſuum*; eamque facultatem Paulus opponit τοῖς πειθοῖς καὶ διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις. *Perſuaſoriis & eruditis humanæ ſapientiæ rationibus*: 1. *ad Corinth* 2. *v.* 4. 9. 12. 13.

32. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν. *Ipſe ſpiritus ſuum teſtimonium jungit ſpiritui noſtro*, *ep. ad Rom.* 8. 16. Qualis ſpiritus? ἐν ᾧ κράζομεν, Ἀββᾶ ὁ πατήρ, dixerat *v.* 15. *& Gal.* 4. 6. *per quem vociferamur*, *Abbâ Pater*, quod non eſt ratiocinationis, ſed θεῖ βίας, ut ſic loquar. Hoc eſt *ſigillum* & *pignus* fidei,

dei, quam ſequitur *ἀῤῥαβὼν ἐν ᾧ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε, pignus per quod, cum credideratis, obſignati eſtis*: 1 *ad Epheſ.* 13. 14. Omnia convenienter promiſſioni Servatoris ad finem mundi duraturæ. *Ioh.* 14. *v.* 26. & 16. *v.* 13.

33. Ex quibus liquet, eſſe illam de qua loquuntur Dominus & Apoſtolus, ejuſmodi gratiam, quæ non ſaltem comitetur & adjuvet naturalem judicii vim, ut capita fidei rectè apprehendat; *quod tamen omnino quoque præſtat.*

34. Sed inſuper, quæ a rationali demonſtratione ac apprehenſione, nec non à rectæ conſcientiæ gaudio plane & perſpicue diverſa totoq; genere diſtincta ac evidenter ſine medio mentibus affuſa eſt.

35. De quâ Calvinus loquitur, cum ita ſcribit, *Unde ſtatuimus, fidei notitiam certitudine magis quam apprehenſione conſtare.* Et pauloante; Johannes teſtatur, inquit, fideles ſcire, ſe eſſe filios Dei, & ſane certò ſciunt; *ſed divinæ veritatis perſuaſione confirmati magis, quam rationali demonſtratione edocti*: *lib.* 3. *Inſt c.* 2. §. 14. non quod ratiocinationem ſcripturis convenientem ſummus ipſe ratiocinator excludat, verum quod hac ſola, fidei certitudinem abſolvi non putet.

36. Plura id genus undique proferri poſſent, ſi dubium eſſet, Chriſtum non ita deſeruiſſe gregem ſuum, ut cum eo prorſus non communicet amplius occultas, mirabiles, ineffabiles & veras in corde revelationes, ſicut olim *Synodus Arauſic.* apud *Voſſ. de Pelag. in præf.* loquebatur.

37. Fruſtra exceperis, quod imaginariũ eſſe queat hoc teſtimonium; ſiquidem & *πρόσκαιροις ad tempus, nec verè credentibus* aliquid ejuſmodi evenire dicitur.

38. Cum enim conſiſtat teſtimonium illud in *πληροφορίᾳ*, id eſt, certitudine animique perſuaſione penetrantiſſimâ, ſcrupulus de veritate fallaciave non cadit in illos.

39. Præter quod minime deſunt rationes, qnibus ludibria mentium paſſioneſque animi ferventiore motu ſpirituum animalium concitatæ, vel impoſturæ geniorum à ſanctis motibus diſcerni queant.

40 Enimvero ad alios hujus rei argumento convincendos hanc obſervationem non eſſe idoneam, facile conceditur: neque pro ſe quiſquam hodie ulterius eam extendere poſſe videtur, quam ad ſummam ſalutis per Chriſtum partæ inque ſacris perſpicue traditæ; quod ad divinitatem totius ſcripturæ cuilibet conſcientiæ adprobandam amoliendumque enthuſiaſmum ſufficit.

41. *Ἀλλὰ τί μοι ταῦτα; Quorſum hæc nobis?* Ad id quod propoſitum erat; ſi certitudo Scripturæ Sacræ & ſumma credendorum divinitus præſcripta, in cordibus noſtris efficaci teſtimonio Dei obſignetur, palam eſt, *fidem nullo quam ſolius Dei judicio imperioque eſſe ſubjectam.*

42. Idque non modo quod ad illam ſummam regulam attinet, *Jeſus eſt Chriſtus Dei*, ut *Hobbes* vult, ſed reſpectu omnium quæ in ſcriptura traduntur; ſiquidem ea Deum habet auctorem, qui omnem ſuam voluntatem à ſingulis fidelibus vult percipi & impleri, quod hi certo norunt, etſi non *omnia ſingulaque pari certitudine perſpiciant.*

43. In univerſum igitur, quicquid ad internum jus conſcientiæ pertinet, ſeu naturale ſive revelatum, cum immediatè ſubditum ſit Deo, ipſius duntaxat juſſio prohibitioque in illis ſpectari debet; ideoque nulli Imperio Civili vel Eccleſiaſtico quicquam juris eſt in illis vel prohibendis vel augendis vel mutandis

44 Hoc etiam poſt alios dictat Confeſſio Belgica, dum ait; *Cuncti homines, cujuscunque ſint dignitatis vel conditionis ac ſtatus, Legitimis Magiſtratibus ſubjici debent & eis in omnibus obſequi &*

obedire QUÆ VERBO DEI NON REPUGNANT.

45. Plane ſi hoc regimen internum Chriſti, quo ipſe caput ſingula membra corporis ſui myſtici verbo & ſpiritu regit, ab externo, quod homines vario arbitratu inſtituunt, bene diſcerneretur, non toties Papa vel Presbyteria pro Imperio Regis Jeſu ſpirituali, ſuas conſtitutiones arbitrarias inculcarent.

CAP. III.

Quo uſus ſententiæ prioris exponitur.

Quæ ex naturalibus, præcepta, ſint immutabilia honeſtate morali, quemque ſatis conſcientiam edocere. Ex ſacris propriè dictis, primo, confeſſionem fidei ad intrinſecum jus conſcientiæ pertinere, quæque ad cultum Dei præterea ſpectant; jus quoque Clavium & Doctores ſtatuendi. Circa illa tamen omnia, verti jus civilis Poteſtatis, modo, quæ divinitus præſcripta, non mutentur: ſpecialiter, quid faciendum, ſi de capitibus fidei non conveniat. Modum gubernandi Eccleſias videri externum, proinde imperio ſubjectum; idem forte de electione Paſtorum, ſub cautionibus certis. Perſonas & res Eccleſiaſticorum non eximi Imperio civitatis. Bona tamen eccleſiarum alienari non poſſe ab imp rantibus. Quid juris habeat Princeps, qui à civibus ſuis, in rebus ſacris diſſentit.

PErtinet igitur ſine dubio ad jus illud internum *Confeſſio Fidei*, quæ ex ſacris literis petenda eſt, & cujus ratio ſoli Deo debetur: Quam proinde Imperium civile nec imperare nec prohibere poteſt, ut *Religio imperari non poteſt*, *Caſſiod. lib. 2. ep. 27.* Bernhardus, *Suadenda fides non imperanda. ſerm. 66. in Cant.*

2. Huic cohæret *facultas exercendi Conventus fidelium*, eo numero, qui ad excitandam religionem credentiumque communionem ſit neceſſarius; cum ejus rei præceptum à Deo in verbo ſuo expreſſum extet, atque à fidelibus ſemper, invitis etiam Poteſtatibus mundi, hæc facultas exercita fuerit.

3. Eodem ſpectat judicium de fugiendo illorum conſortio, qui fictam fidei adſeverationem morum improbitate detegunt.

4. Nam ratio unionis inter fideles & metus contagionis è peccatis ad internum jus conſcientiæ pertinet, *& à Chriſto Apoſtoliſque paſſim inculcatur.*

5. Hinc ſequitur, *jus clavium* quod dicitur, eſſe mere eccleſiaſticum, Et à cœtu fidelium contra cujuſlibet hominis conditionis, ſibi aggregatos, recte exerceri; non tantum denuntiando minas & promiſſiones Euangelicas, ſed etiam excludendo indignos à communione Sacrorum.

6. Non quod juris aliquid coactivi, vel juriſdictionem, ut volunt, Conſiſtorialem habeant à Poteſtate Reipubl. independentem, ſed quatenus ſe illis duntaxat, quos ſciunt eſſe pollutos, ſubducunt ipſiſque ſeparationem illam inſinuant.

7. Quam

7. Quam ad rem neceſſum eſt, competere *Eccleſiæ* aliquod jus cognoſcendi de moribus, & conſequenter eoſdem cœleſtium rerum gratia pronuntiandi indignos.

8. Idque etiam ratione doctrinæ; non quod eam alii imperare queant, ſed denuntiare poſſunt diſſentientibus, ſe non poſſe cum illis habere cultum eundem & ſigna communis gratiæ, quamdiu ita ſentire ſe profitentur, ut in ſummam doctrinæ ſalutaris impingere videantur.

9. Denique, Doctores ſibi & Rectores, qui in omni cœtu ſunt neceſſarii, præponere poſſunt Eccleſiæ, ſicut eos præpoſuerunt ſibi Apoſtolicæ, non volentibus etiam *Imperatoribus* civitatis, in quâ degebant.

10. Primos ipſe Chriſtus Dominus *ſpeciali* mandato inſtructos miſit, ad omnes populos, qui rurſus alios ſingulis locis conſtituerunt aut creari curaverunt, adhibitis etiam ritibus certis, quibus ſurrogatio miſſionis primæ & divinæ ordinationis auctoritas adumbrata fuit, idque manu illorum, qui prius eo modo conſtituti fuiſſent.

11. Res tamen hæc adeò neceſſarii uſus non eſt, ut tametſi in aliquo cœtu fidelium non poſſit haberi talis ſurrogatio per ejuſmodi manum, Eccleſia tamen, quæ eſt cœtus quilibet in nomine Domini congregatus, debeat eſſe deſtituta Paſtoribus; ac ideo qui Spiritu & dotibus ad paſcendum & docendum neceſſariis inſtructus ab illo cœtu adſcitus eſt, quominus pro Paſtore vel Doctore legitimo habeatur, nihil obſtare videtur, & firmat promiſſio Domini Jeſu, in medio cujuſlibet fidelium congregationis ſeſe adfuturum.

12. Hæc, inquam, omnia, ignaris quoque & invitis Imperantibus, fieri poſſe conſentaneum eſt, ſicut ab Apoſtolis primiſque Chriſtianis ex mandato Domini contra voluntatem Imperatorum inſtituta ſunt.

13. Quamvis autem hæc & ſimilia Eccleſiæ ab Imperantibus adimi & interdici nequeant, inde tamen non ſequitur, nullas in his rebus eſſe partes Summæ Poteſtatis, quæ eſt in quâque Republicâ.

14. Nam generaliter verum eſt, Summas Poteſtates habere jus exercendi quoſlibet actus juriſdictionis imperiique in ſuos cives & eorum actiones, omniaque dirigendi, quæ ad conſtituendum augendumque Dei cultum pertinent; modo nihil, inquam, derogent iis, quæ à Deo determinata ſunt.

15. Ut per partes eamus, primò, quod ad fidei Confeſſionem attinet, ſi hæc Imperantibus ad animum pertinet, jus habent ea quæ vero cultui Numinis adverſantur, impediendi & puniendi. Sic Ezechias amovit excelſa, fregit ſtatuas, excidit lucos, ipſum etiam ſerpentem æneum à Moſe factum, cui adolebatur, comminuit. 2 *Reg.* 18. Joſias comburi juſſit idolis conſecrata, lucum incendit, altaria & excelſa idololatrica deſtruxit. 2 *Reg.* 23. Nebuchodonozor membratim diſcerpi juſſit eos, qui Hebræorum Deo maledicerent. *Dan.* 3. 29.

16. Nec tantum in Atheos & Idololatras animadvertere poſſunt, ſed & omnes qui evidenter ſecus, quam fert publicus Eccleſiæ conſenſus, docent, inſtituunt, cohibendi atque coërcendi jus habere videntur. Quemadmodum recepto in Eccleſiâ Sacroſanctæ Trinitatis dogmate, Imperatores, ne quis de eâ publice contendere audeat, ſanciverunt, *tit. C. de Summâ Trinit. & fid. Cathol & ut nemo de eâ publicè contendere audeat.*

17. Quod ſi de conſenſu Eccleſiæ, ſuper aliquo dogmate, dubitetur, partes utrimque, ad ſilentium, vel ad certos terminos de controverſiis adigi poſſe viden-

videntur, utique ad tempus & per modum *proviſionis* quam vocant: Diviſiones interim molientibus pœnâ pro modo commiſſi ſtatutâ.

18. Donec deciſio ab iis qui numero in Eccleſia prævalent, interponatur; ſiquidem in hoc mundo alius controverſiarum exitus non datur. Sed judicandi per ſe de rebus divinis facultatem, proque ſuo judicio imperandi Eccleſiis earumq; Doctoribus, quo pacto capita Religionis controverſa tractare debeant, habere non videntur, Quicquid hac de re prolixè Grotius *in ſuo tractatu* contendat, *c. 6. & ſeqq.*

19. Nam hæc res pertinet ad ipſam Fidei Confeſſionem, quæ ad verum jus internum à Poteſtate civili alieniſſimum pertinet: addito, quod antea diximus; Chriſtiano Magiſtratui (vocis uſus ad Summam Poteſtatem producto) non plus competere quam Magiſtratui infideli, cui ſane tale jus congruere non poteſt.

20. Porro, juxta conſenſum Eccleſiæ, Poteſtas edicta condere & leges, quibus concordia ſervetur, ipſique Eccleſiæ Doctores pareant, præſcribere poteſt.

21. Convictis aut conſenſu reliquorum ſuperatis ſeparatiſque, tantum libertatis ſeorſim dabit, quantum expedire judicabit; Quæ res ad conſcientiam cæterorum, quibus integra cauſa manet, ſpectare non videtur.

22. Quod ſi inferiores publicæ quieti non ſint adverſi, nec apertè blaſphemi, pœnis nec corporalibus neque pecuniariis mulctari poſſe videntur.

23. Nec quidem ob cœtus modicos ſacrorum cauſa duntaxat celebratos; niſi contra Schiſmaticos ſecus videatur; maxime, ſi diſcrimen adeo modicum ſit, ut contumaciæ quàm religioni res propior videatur.

24. Alioqui jus celebrandi ſacrorum communionem & divini cultus, Civili Poteſtati non eſſe obnoxium *antea diximus.*

25. Quemadmodum nec eſt Cenſura & animadverſio morum atque doctrinæ; unde nec Appellandi facultas ad Summam Poteſtatem harum rerum cauſa datur, cum appellatio ſupponat Imperii ſubordinationem.

26. Quod tamen non impedit, quominus Imperanti advertere liceat, ne quid enormitatis hac occaſione committatur, neve ſub prætextu religionis aut cenſuræ factiones inimicitiæque exerceantur.

27. Præterea, modus & tempus aliæque circumſtantiæ exercendi illa jura, hoc eſt, edendi confeſſionem fidei, inſtituendi conventus atque cenſuram, adeoque tota ratio gubernandi cœtus credentium, non eſt ita proprius Eccleſiæ, ut Summæ Poteſtati hac parte nihil juris aut inſpectionis ſit comparatum.

28 Huc ſpectant Leges, quæ Baptiſmi ac Sacræ communionis canonem elata voce, ut à populo exaudiatur, pronuntiari jubent: *Nov.* 137. *c.* 6. Quæ vetant, ſacra myſteria in privatis domibus peragi: *Nov.* 58. *&* 131. *c.* 8. Ne laici Litanias, id eſt, ſupplicationes publicas, niſi præſentibus Clericis, celebrent: *Nov.* 123 *c.* 32. Ne Presbyter fiat minor annis xxx: *d. Nov. c.* 13. Ne quis Epiſcopus abſit ab Eccleſia ſua, niſi Summæ Poteſtatis conſenſu, & ne ſic quidem diutius anno: *d. Nov. c.* 9. & id genus alia *paſſim.*

29 Denique, in omnibus hæc poteſtas Civilis exerceri poteſt, quæcunque conſenſu Chriſtianorum, ſalva religione fideique concordia, ſacriſque literis *aliter ac aliter habere ſe poſſunt.*

30. Infinita enim ſunt, de quibus in literis ſacris nihil per omnia certum & immutabile conſtitutum legitur. Quæ autem

autem in illis primitus obtinuiſſe legûntur, hodie pleraque nuſquam exactè ſervantur.

31. Inter quæ eſt, regiminis Eccleſiaſtici ratio, quæ hactenus à Summa Poteſtate præſcribi poſſe videtur, quatenus nihil a Domino prohibitum inſtituatur, *ut toties dictum.*

32. Multo magis in conſiliis & conciliis Præſulum, Legatos Reipubl. adeſſe, tam juris quam politices ratio permittit & ſæpe numerò poſtulat.

33. Proinde & illis, quæ ad jus externum ſpectant, à collegiis presbyterorum ad Poteſtatem civilem appellari poſſe manifeſtum eſt.

34. Facultas eligendi *Doctores* rectius quidem omnino cœtui fidelium ipſi tota relinquitur: Nec tamen ad internum & inſeparabile jus conſcientiæ referendum videtur.

35. Modo non admittantur, quam qui à peritis rerum ſacrarum idonei ad docendum ſint judicati; Omnibuſque poteſtas conquerendi refutandique libera detur.

36. Quibus ſervatis, conſcientiæ ſatis conſuli nec abſurdum vel impium eſſe *videtur, jus* eligendi ab Imperantibus immediatè vel per alios exerceri.

37. Sicut enim hæc res certo modo in ſacris literis definita non extat, ita nec eodem modo à populis Chriſtianis obſervata fuit: nec enim populus ſemper univerſus elegit, ſæpe à certis Patronis ſiunt electiones, alicubi à paucis Ariſtocraticè; quod non tantum modo, ſed etiam ſpecie à populari electione diſcrepat. Etſi enim Senatus Eccleſiaſtici repræſentare dicantur Eccleſias totas, illa tamen repræſentatio in pleriſque populis non includit dependentiam à populo, cujus idcirco jus in Senatum privativè collatum eſt.

38. Quod hoc aliiſque modis immutari poteſt, hoc ad ea quæ divinitus præſcripta ac immutabilia ſint, referri non poteſt.

39. Si tamen uſquam, heic verum eſt, quod antea occupavimus, uſu venire poſſe, ut ejuſmodi ſint merita circumſtantiarum, quibus jura ſpecialiter non determinata divinitus, eo modo à Poteſtatibus Reipubl. tractentur & obtrudantur, ut per conſequentia in perfectam prohibendi rationem incidant, ipſumque jus *eſſentialiter*, ut loquimur, Eccleſiæ competens evertant. Cujus rei à prudenti dijudicatione ſingularium dependet exiſtimatio.

40. Jam ſi ipſum eligendi jus, poſitis illis temperamentis & requiſitis, penes civitatis Rectores eſſe poteſt; jus approbandi perſonas electas facilius ab iiſdem exerceri poteſt: Et quidem ſicut electio fit ab iis, quibus id jus competit, non redditis rationibus; ita nec cauſæ quicquam eſſe videtur, quare nec approbatio, quæ eſt pars ab electione decerpta, eodem modo fieri poſſit.

41. Cæterùm, Perſonas & bona Eccleſiaſticorum Imperio civili nullo jure ſubduci extra controverſiam collocamus; Ut & publicis *præſtationibus* ac *pœnis* propter commiſſa Legum ſine dubio ſunt ſubjecti.

42. Etiam ut ob malos mores, causâ cognitâ, non tantum ſtipendio, quod è publico capiunt, *ſed & munere docendi certo & ſtato loco privari poſſint, non æquè charactere & jure prædicandi verbum Dei.*

43. Unde quibus certo loco interdictum eſt concionari aut agere, hos non prohiberi Euangelium alibi in eodem licet Imperio prædicare, ſtatuendum eſt.

44. Bona quoque Eccleſiæ in uſus Reipubl. Poteſtates convertere non poſſunt; Nihilo magis quam res cujuſque privati.

45. Quia

45. Quia Eccleſiam eſſe cœtum à Civitate diſtinctum, ſecus ac vult *Hobbes*, nobis indubitatum eſt, & ex dictis jā liquet.

46. Quatenus tamen Reipublica & Eccleſia aliter ſervari nequit, aut ob cauſas valde pias, alienari poſſunt; Quoniam ad tales uſus illa bona vel maxime comparata eſſe videntur.

47. Bona autem corruptæ Eccleſiæ, modo Chriſtianæ, dicata, *licet addito fine ſuperſtitioſo*, fuiſſe & manere Eccleſiaſtica, etſi profeſſio religionis emendata fuerit, dicendum putamus.

48. Perinde nec in hoc caſu talia bona ab Imperantibus diſtrahi vel in uſus profanos converti poſſunt, ſed vitio ordinationis ſublato, in religioſos uſus pioſque converti debent, qua de re locus agendi *inferius* occurret.

49. Cæterum, quando facienda ſit alienatio, ſi unquam facienda, ejus rei civile judicium eſt, neque per ſe, id Eccleſia poteſt decernere, cujus membra tantum habent uſumfructum eorum bonorum.

50. Si quoque Princeps, *univerſum* hoc ſuum jus externum in aliud Collegium aliamve perſonam ſingularem Epiſcopi, Superintendentis aliove titulo transferre velit, exercitio tenus, poteſt equidem; modo nihil ei tribuat, quod à corpore credentium ſeparari non poſſe diximus.

51. Ex his & quæ ſimilia ſunt, poteſt colligi, quonam ſenſu Principes *Capita Eccleſiarum* dici queant; Solum jus externum huic titulo, ſi bonus eſt, facultatem tribuat, oportet; quo rectius omnino Principes abſtinent, quemadmodum in Anglia cum *Welhelmus* Rex ibi nuper inauguratus eſt, abolitum fuiſſe accepimus.

52. Cæterum, eſſe liberum Summis Poteſtatibus, diſſidere à cultu recepto, non minus quam privatis, res ipſa loquitur:

53. Nec ideo cives Principi aut Optimatibus obſequium negare poſſunt, quod de ſacris aliter quam prævalens populi ſui multitudo ſentiat.

54. Quod tamen lege fundamentali aliter conſtitui poſſe, ſicut in Anglia & Scotia nuper conſtitutum eſt, dubitari non poteſt.

55. Quin imo jus habere Summas Poteſtates, ſymmyſtis ſuis publicum cultus exercitium permittendi, *in univerſum quidem*, indubitatum videtur.

56. Quin & jus prohibendi aliter ſentientibus, ne publicos ſolenneſque conventus habeant, ne majoris corporis unionem ſtabili regimine forment, habere videntur.

57. Sed ne omnino conveniant, ne Doctores ullos habeant, ne libros legant, ne Deum ſuo more colant, id abſciſſe prohiberi nequit.

58. Quoniam hæ res ſine medio pertinent ad neceſſariam conſcientiæ adminiſtrationem, quæ non eſt ſubjecta Imperio.

59. Multo minus externis pœnis ob hæc noviſſima ſævire licet, quia ſanctio, quæ pars legis eſt, non poteſt habere locum, ubi lex ipſa ceſſat.

60. Sed interdicere civitate heterodoxos, ſalvis vita atque fortunis, ſi expedire judicet, eum poſſe exiſtimaverim. Quoniam hoc præmunimenti adverſus propagationem potius, quam ſupplicii rationem habere poteſt.

61. Etiam ut effectus aliqui juris publici illis præcludantur, velut, ne munera publica ſinguli, ne cætus eorum è teſtamentis capiant, ſimiliaque, decernere nihil vetat; cum his rebus fides & cultus Dei non prohibeatur.

62. Excedunt hunc modum Juris Romani ſanctiones, non in eo quod hæreticis adimunt privilegia Religioni conceſſa *L. 1. C. de Hæret.* nec quidem

in hoc,

in hoc; quod nulla ipſis loca publica ad exercendos cultus permittunt, ſed ea Catholicis donant *l.* 3. *eod.* Verum quod omnes eorum conventus ſub graviſſimis mulctis prohibent *l.* 3. §. 1. *eod.* Quod omni commercio illis inter vivos & mortis causâ interdicunt *l.* 4. §. 2. *& ſeqq. eod.*

63. Imo hæreſin faciunt crimen publicum, etiam mortis ſupplicio ſubjiciendum, ſaltem de Manichæis & Donatiſtis *d. l.* 4. *&* 5. *eod.*

64. Communes autem hæreticos etiam nimis rigide diſtinguunt, dum ita ſtatuunt; *Hæreticorum vocabulo continentur, & latis adverſus eos ſanctionibus ſuccumbere debent, qui vel levi argumento à judicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deviare l.* 2. §. 1. *eod. tit.* Quid ex ratione juris Publici verè faciat hæreticum, videbimus alibi an definiri poſſit.

65. Ex his omnibus judicare licet, utrum Eccleſiæ Præſulibus competat Legiſlatio, competat juriſdictio circa ſacra; an Summæ Poteſtati illud potius tribuendum. Poſterius affirmatur, quatenus nihil (*hoc toties repetendum*) in his quæ à Deo præfinita ſunt, mutatur.

66. De rebus intrinſecus ad ſacra pertinentibus, nemo mortalis habet jus ferendi leges, quia in hiſce jus ligandi conſcientias Deus ſibi ſoli reſervat; denuntiatione, quæ miniſterium eſt, commiſſâ duntaxat Verbi Miniſtris.

67. Tamen etiam περὶ τ̃ τάξιν, de rebus, quæ aliter habere ſe poſſunt & circa ordinem rerum ſacrarum utiles ſunt, Eccleſiaſtici rectè canones faciunt; quorum ea vis eſt, quam præſtare queant cœtus, qui ἀναγκαστικῇ *coactivâ* facultate carent, ita ut proprie vim obligandi à poteſtate civili accipere debeant, à qua etiam abrogari poſſunt.

68. Quemadmodum & reliqua Eccleſiis uſurpata, quæ ad ſimilitudinem juriſdictionis aut legiſlationis accedunt, haberi videntur ex ſpeciali, aut generali delegatione ſummæ Poteſtatis, *ſicut ex principio hujus doctrinæ ſemel ſtabilito*, colligi poteſt.

CAP. IV.

De monitis quibuſdam & cautionibus prioris ſententiæ.

Jus Summæ Poteſtatis circa Sacra triplici modo variatum: pro bono & æquo, pro jure, quod eſt deterius, pro eo quod tantum obligat ad patientiam, & hoc quouſque ſe extendat. Intelligendum autem illud & omne jus ſacrorum de Poteſtate vere ſummâ & ſine præjudicio Legis Reipubl. fundamentalis. In ſeditioſos gravius conſulendum. Non diſtingui in hujus juris exercitio, inter rectè vel ſecus ſentientes de ſacris; tamen ad apertè impias opiniones vel ad blaſphemos non extendendum, ſed hos gravius coërcendos. Ubicunque major numerus ſuffragiorum pauciores obligat, illam eſſe poteſtatem externam & à Civili Poteſtate dependentem.

PRæcedentis Capitis poſitiones magni res momenti paucis verbis complectuntur, rationibus ſingularum à fundamentis ab initio adſtructis & connexione rerum pendentibus.

2. Sed obſervandæ ſunt cautiones quædam, ad rigorem quarundam poſitionum, qui forte quibuſdam ineſſe videbitur, vel ſi quid *alicubi* deſit, ſupplendum.

3. Primo, repetenda eſt in memoriam diſtinctio Juris in *capite primo* collocata, quod Jus non modo ſignificet bonum & æquum, ſed etiam facultatem ad aliquid habendum vel agendum, etſi non rectè ſemper exerceatur, quod fit bifariam.

4. Poteſt enim aliquis exercere ſuum jus male quidem, ſed ita tamen, ut nulli faciat injuriam, vel quod ſuum eſt auferat, qualis eſt qui prodige donat & ſuum jactat.

5. Poteſt etiam fieri, ut aliquis alteri faciat injuriam & tamen jus habeat hactenus, ut illum obliget ad ferendum vel patiendum, quomodo pater jus habet filium nihil mali meritum verberandi, ut is reverberare non debeat.

6. Triplex ille juris uſus in hac etiam materiâ de jure Summæ Poteſtatis circa Sacra diſcerni poteſt. Nam quod Ezechias, quod Joſias, quod Conſtantinus, quod Carolus Magnus aliique religioſi Principes circa res ſacras egerunt, ad primi ſenſus exempla referendum nemo negabit.

7. Rurſus, quando Summæ Poteſtates errantibus ſectis prærogativam dignitatis in publico & ſolenni cultu, in præmiis & commodis externis tribuunt, hoc eſt quidem jus quo uti poſſunt, ſed male ſumptum & exercitum; nihil tamen ſuum auferunt orthodoxis, quia tales externæ prærogativæ à Deo Eccleſiis neceſſariò addictæ non ſunt.

8. Si Poteſtas Summa nolit Eccleſiæ concedere certam methodum habendi Conſiſtoria vel Claſſes aut Synodos, nec electionem Paſtorum & Doctorum ſuorum, ſed ipſis præponat quos velit aut certis hominum ordinibus id permittat, ſervato quem ſupra diximus modo, jus quidem hoc eſt, ſed ejus generis, quod ſecundo loco poſuimus.

9. Si verò *Poteſtas Summa* res ſuas Eccle-

Eccleſiis adimat ejuſque bona in uſus profanos convertat, hoc quidem eſt ejuſmodi jus, quod Eccleſiam obliget ad patientiam; ſed tamen injuriam facit Eccleſiæ & aufert ei quod plene perfectéque ipſius eſt.

10. Quod magis eſt, ſi Summa Poteſtas Confeſſores veritatis opprimat & ſuppliciis perſequatur, equidem, facit injuriam Eccleſiæ, nec tamen hactenus non habet jus, quo Chriſtiani fideles ad patientiam teneantur.

11. Ita Petrum Chriſtus, ita Petrus alios inſtituit, non eſſe gladio contra perſecutiones utendum; fugere, dolere, flere, gemere permiſit, *aliter nec debeo nec poſſum reſiſtere*, ait Ambroſ. *adverſ. Aux. Matth.* XXVI. 25. *1 Petr.* II. 19. Nec aliter notiſſima veterum Chriſtianorum diſciplina tulit.

12. Vocat hanc Petrus *Gratiam, pati mala propter conſcientiam*; *d. v.* 19. quia Deus hanc humilitatem & patientiam ſuâ Spirituali gratiâ remuneratur: Cum ex adverſo, qui armis veritatē defendunt, ferociam à Chriſti Spiritu valde alienam, quin & feritatem animis induere ſoleant.

13. Secunda admonitio, prioris erit limitatio; Quæ de Jure Sacrorum & de non reſiſtendo Poteſtati Reipubl. diximus, ea de Poteſtate verè Summâ, non de Principibus, qui magis primi quam Summi ſunt, neque de his qui cum Ordinibus populi Imperium pariter habent atque exercent, accipienda ſunt.

14. Nec etiam præjudicant ei, quod in quâque Republ. Lege fundamentali de Religione receptum & conſtitutum eſſe queat.

15. Quominus enim qui partem Imperii, vel Legum, quæ fundamentales dicuntur, cuſtodiam habent, jus ſuum æquè pro Religione, quam pro aliis facultatibus exerceant, non obſtat illa humilitas & patientia à Chriſto inculcata ſectatoribus ſuis.

16. Nec enim de nihilo eſt, quod idem juxta ſimplicitatem columbæ, viperinam commendat prudentiam, ut quiſque jure ſibi comparato, ad amoliendas quoque religionis causâ factas injurias, uti poſſit; quemadmodū Paulus Apoſtolus aliquoties haud ſegniter inſtituit.

17. Sequens admonitio eſt, de ſeditioſis, qui vere ſint tales, prætextu vel defenſionis vel zeli in causâ religionis demonſtrati; modo hæc calumnia, quemadmodū ſæpe fit, non impingatur ſinceris & intrepidis veritatis & pietatis confeſſoribus.

18. Quominus autem qui verè ſeditionis, ſacro prætextu, rei fuerint, pœnâ ſeditioſis impoſitâ teneantur & adfici poſſint, nulla dubitandi ratio eſt.

19. Monendum & hoc; Quemadmodum in jure civitatis circa Sacra non diſtinguimus, cujus ſententiæ de Fide ſint hi, qui tenent Summam Poteſtatem, ita quod ad externi juris effectus attinet, non diſtingui, utrum cives, contra quos Summa Poteſtas illud ſuum jus exercet, recte vel ſecus de Fide ſentiant.

20. Atque ideo Pontificios Rectores idem jus habere in Eccleſias Proteſtantes, quod Principes aut Optimates Proteſtantium habent in Eccleſias Pontificiorum, aliaſque diverſum ab his qui præſunt civitati, de ſacris ſentientes, omninò ſtatuendum eſt.

21. Etſi enim proprium jus ad veritatis confeſſores ullo modo coarctandos, nullum eſſe poteſt, quia tamen hoc incertum, & quæque Summâ Poteſtas eſt Judex in causâ ſuorum & propria, non poteſt ea res à veritate vel falſitate ſententiarum ſuſpendi.

22. Quare etiam Orthodoxi æquo animo ferre debent, ab errantibus in fide Superioribus ſuis eadem, quæ Orthodoxi Reges & Principes in errantes exercent, &

ercent, & rurſus Hi non debent in errantes uſurpare plus juris, quā *ſuprà* Poteſtati civili in Eccleſiam competere diximus.

23. Quod tamen in infinitum extendi non debet, ut etiam ad eos qui Deum ejuſque verbū & Chriſtum agnoſcentes, ad ſententias tamen unanimiter à Chriſtianis damnatas & impias deficiunt.

24. Talibus enim non modo civitate, ne veniant, interdici poteſt, ſed etiam dum ibi ſunt, omnibus ſacrorum causâ conventibus, idque mulctis aut corporalibus pœnis, vel exilio ſaltem, interdici poteſt.

25. Maxime, ſi audaciam & impudentiam addant impietati, adeoque blaſphemi ſint, quos Deus in verbo ſuo puniri voluit; nec Magiſtratus, ut fieri videmus, civilis commodi causâ illos ferre deberent.

26. Quo reſpectu *Calvinus* de Serveto ſcripſit, eum ſolâ *modeſtiâ* ultimum ſupplicium redimere potuiſſe; ſi, ut alius in quâdam Curiâ Impietatis accuſatus, nihil aliud præ ſe tuliſſet, quam ſe in *ſimplicitate* cordis ſui ita credere de Chriſto Domino & Spiritu Sancto, quemadmodum Servetus & Socinus præiverunt.

27. Qui enim hoc modo loquuntur, pro *blaſphemis* haberi non poſſunt, etſi tales ſint eorum ſententiæ, quas doceri nullo modo permittendum ſit.

28. Multo minus ad Atheiſmum deficientes vel unicam modo Subſtantiam agnoſcentes, ferendi videbantur, Etſi hucuſque libertatis nimiæ ſtudium in quibuſdam locis indulgentiam provexit.

29. Sed ratio juris divini & humani flagitabat, ut contra ejuſmodi defectores, vetus ſeveritas ſupplicii non modo corporalis, ſed etiam quæ jure Dei ſtatuitur, capitalis exerceretur.

30. Poſtremo velim hoc mihi, ad eorum quæ dicta ſunt & ſequentur adſtructionem, concedi: quod, ubicunque *pluralitas* ſuffragiorum valet ad obligandos pauciores, illa poteſtas ſit externa, ideoque dependens à Poteſtate Civili Suprema.

31. Nam in his, quæ Deus præſcripſit & certo modo definivit, non poteſt habere locum prærogativa ſuffragiorum, ſed quiſque tenetur ad rationem conſcientiæ & obedientiæ ſuæ hac parte Deo reddendam.

32. Tu dices; inde non ſequitur, quod pluralitas ſuffragiorum in rebus à Deo non definitis à Summa Poteſtate pendeat, cum poſſit oriri & orta videatur è Conſenſu Eccleſiarum.

33. Verius enim eſt, Eccleſiam in externis non habere plus juris, quam tenet Univerſitas Summæ Poteſtati ſubjecta, nec hactenus plus juris habet, quam aliud ullum corpus aut Collegium habere poteſt, ut JCti docent & habebimus in loco.

34. Unde ſequitur, Conſiſtoria, Claſſes & Synodos, ſine conſenſu Summæ Poteſtatis, nec conſtitui nec haberi aut exerceri poſſe; quia vis eorum in prærogativâ numeri prævalentis & obligatione pauciorum ad parendum pluribus, conſiſtit, ne de coactione, quæ tota civilis eſt, dicam.

35. Inſtantia moveri poteſt ab Eccleſiis independentibus, quales primitus ſunt omnes, ut antea diximus, in quibus obtinet pluralitas ſuffragiorū, & tamē non egent conſenſu Summæ Poteſtatis.

36. Reſpondetur, in externis & à Deo non præſcriptis etiam tales Eccleſias nihil eſſe quā Univerſitates, ac ita Summæ Poteſtati ſubjectas. In Spiritualibus autem pluralitas ſuffragiorum nullius conſcientiam obligare poteſt ad faciendum; Ad patiendum poteſt.

37. Poſtremo, reſpondebimus ad rationem, quæ ſæpius objecta eſt; per hanc conceſſio-

conceſſionem Summæ poteſtati in Eccleſiaſticis externis factam, impediri Emendationem Eccleſiæ tantopere neceſſariam; cujus ne quidem initium fieri poſſe, quamdiu ipſa non habet manus liberas Eccleſia, queruntur.

38. Ad hanc objectionem mea ſic eſt ratio. Præcipuum emendationis officium verſari in exemplis & hortamentis ad pietatem & ſanctitatem, quà parte nihil impedimenti à Politicis expectandū eſt.

39. Quæ verò præceptis & facultate coactiva Reformatio elaboratur, in animis à ſanctitate alienis, ad quam Politicâ auctoritate opus eſſe poteſt, hac communicatione poteſtatis externæ minimè tollitur.

40. Imo ſi maximè Eccleſia libertate gaudeat deſideratâ, uti nunc quidem ſe res habet, magis ad augendā potentiā quàm ad mores ſuos refotmandos eam adhibituros eſſe Præſules, multa probabile reddit experientia. De vero Reformationis Eccleſiaſticæ principio, *alibi* adhuc agetur

CAP. V.

Quo refelluntur diverſæ opiniones in exceſſu peccantes.

Ex eo, quod antea dictum, ſub Imperio Civitatis comprehendi omnia, quæ divinitus non ſunt determinata, evincitur, Pontifici Romano in externis nihil eſſe juris perfecti, neque Presbyteriis. An Cenſura Eccleſiaſtica poſſit exerceri in rebus ad regimen Civitatis ſpectantibus, quod adfirmatur, ſed caute. Examinantur rationes eorum, qui plus juris Eccleſiæ in Rectores Civitatis eſſe volunt.

Ex fundamento diſtinctionis inter externum internumque regimen Eccleſiæ, quam ut caput ſuperioris doctrinæ poſuimus, patet, quid de reliquis, à media recedentibus ſententiis, exiſtimandum ſit.

2. Cavendam eſſe, tanquam ſcopulum hanc poſitionem, quod in unâ civitate ſint duæ Poteſtates ſibi mutuo non ſubjectæ, quæ jus habeant, externas civium actiones regendi; quando nihil diſſolvendo Regimini paratius eſt, ut è ſuprà dictis & re ipſa facile conſtat.

3. Excepto ſemper, quod Deus aut in cordibus hominum inſculpſit, aut in verbo ſuo præſcripſit: cujus obligatio ſupra humanæ poteſtatis imperia tantum eminet, quantum Deus eſt ſupra ipſos Imperantes.

4. Idque ſine metu conflictus in civitate; quia Deus ſua præcepta non modo cum paſſiva obedientia conjunxit, ſed hæc etiam à Regimine civili toto genere diſtant.

5. Si vero circa Eccleſiam non pauca vertantur, quæ Imperio Civitatis ſubduci nequeant, quemadmodum probavimus, Perperam earum rerum poteſtas ſive coactiva ſive obligativa duntaxat, alii extra Civitatem conſtituto adſcribitur.

6. Quare Pontifex Romanus, ſi maxime eſſet vicarius regni, quod Chriſtus habet in terris, ut nimium procul abeſt à vero, tamen nihil haberet juris, niſi in his quæ Deus ſuo ſolius judicio addixit, & quæ ad regimen animarum per verbum & Spiritum, pertinent.

7. At jus Imperii nullo modo neque directè neque per conſequentiam, conceſſo

ceſſo licet illo vicariatu, adficere poſſet; quia toto genere diverſum eſt ab his quæ Deus certo modo præſcripſit nec aliter habere ſe poſſunt.

8. Atque adeo in omnibus iis, quæ *præcedenti capite* enumeravimus, Imperio cujuſque Reip. obnoxius eſſet, nedum ut cives vinculo ſubjectionis, quod immani temeritate audet, cujuſvis prætextu rationis, exſolvere poſſet.

9. Quare quicunque in terris homo ſe contenderet habere jus delegatum in ejuſmodi rebus à Deo præſcriptis & limitatis, ille tamen non deſineret, in cæteris, quæ diſpoſitioni Imperantium relicta ſunt, cujuſque Imperii Rectoribus eſſe ſubjectus.

10. Sed hujus rei argumentum conſtat immensâ diſputatione, quâ dudum alii pleniſſime demonſtrarunt; in iis quæ Deus præſcripſit & expreſſit, nullum eſſe vicarium Imperantem in mundo, ſed denuntiandi miniſterium hactenus Verbi Præconibus eſſe demandatum. In his vero quæ Deus indefinita reliquit, Papa non poteſt habere plus juris, quam ſinguli Imperantes ei concedere volunt; quorum ſanè conſenſu Illius in Eccleſiaſticis Imperium hactenus legitimum fieri poſſe, de jure quidem non eſt dubitandum.

11. Ergo ſufficit, quod *ſuprà* oſtendimus, univerſalem Eccleſiam viſibilem totius terræ nullam unquam fuiſſe nec eſſe; proinde nec ejus Præfectum in mundo dari poſſe, niſi ex ejuſmodi conſenſu ſingulorum.

12. Propius à verò abeſt altera ſententia de Presbyteriis, quorum ſaluberrimus eſt uſus; Modo non nimium ad ipſa quoque jura Imperii poteſtas eorum, obtentu regendi conſcientias, extendatur; Cujus rei ſpecimen in *Belgicâ* Leiceſterano tempore, neque minus poſtea, luculentum habuimus in magna BRITANNIA.

13. Certum eſt, nihilo plus juris habere Presbyteria, quam ipſe cœtus credentium, à quo jus ſuum, ad curanda, quæ à multitudine commodè adminiſtrari nequeunt, adipiſci debet, habent.

14. Proinde cuncta, quæ Summæ Poteſtati circa ipſam Eccleſiam competere diximus, eadem ſine dubio adverſus Presbyteria inſtitui poſſunt.

15. Imo ſtabilis & legitimus ordo, habendi Conſiſtoria, exercendi audientiam & diſciplinam lege certi Collegii, omnemque Eccleſiam gubernandi, ſine veniâ & auctoritate Summæ Poteſtatis, conſtitui atque teneri non poteſt; multo minus Diœceſium Provinciarumque conventus generales.

16. Quia talis ordo non poteſt probari nominatim à Deo imperatus & Eccleſiæ eſſe præſcriptus; unde manet ſub iis, quæ à diſpoſitione Summæ Poteſtatis pendent, modumque ab ejus arbitrio accipiunt.

17. Ad hujus igitur ſententiæ exceſſum referemus eos, qui negant, Imperantibus in ejuſmodi rebus quicquam negotii eſſe cum Eccleſia; qui vim putant ſibi fieri, cum legati politici conventibus eorum interſunt; quando Summæ Poteſtates decreta Synodalia negant eſſe Leges, niſi à ſe confirmentur; qui gloriæ ſibi reputant, quod imperia Poteſtatum, de non concionando certis locis & temporibus, audent contemnere; qui ſe ingerunt in conſilia Principum, bellique & pacis negotia ſuæ quoque cenſuræ eſſe putant, & id genus alia multa, nimis uſu atque opinionum conflictu nota.

18. Qua tamen in re non eſt, ut intactum relinquere poſſimus argumentum Cenſuræ Eccleſiaſticæ, quæ tam late patere videtur, quam materia peccandi, cui nihil exemptum, ex iis, quæ cauſam præbere queant, iram Dei membris Eccleſiæ

cleſiæ denuntiandi & pertinacium conſortio abſtinendi.

19. Unde fluit Excommunicatio, & inde tanquam ex fonte derivata eſt omnis Pontificum Romanorum, & inter Proteſtantes, poteſtas Presbyteriorum, vel contentio de illa: Quamvis hæc equidem comparationis cum Papâ causâ nullo modo nominata velimus.

20. Non eſt tam facilis, dialectica ad illam objectionē reſponſio, quam eſt improbare conſequentiam inde profluentem; quod Papa vel Presbyteri hoc modo ſe poſſunt & ſæpe ſoliti ſunt ingerere in omnia civilium Poteſtatum conſilia & actiones ad regimen publicum ſpectantes. Sed ita habendum eſt;

21. Primo è fundamentis antea poſitis ita ut debet, Presbyteria, Claſſes, Synodos, vel ullum hominem aut corpus aliud repræſentans, qua tale, nihil juris habere contra Summas Poteſtates, à quibus dependet vel dependent, ut *ſupra* demonſtratum eſt.

22. Sed verbi divini Miniſtri habent jus denuntiandi minas Dei contra peccatores Eccleſiæ membra, non modo ut videtur, ob Privata, ſed etiam ob publica maleficia; nuſquam enim diſtinguitur; ſub hac cautione.

23. Si delicta ſint manifeſta & indubitata: Nam in dubio pro Summa Poteſtate præſumendum; nec inquiſitio vel examen in negotia Reipubl. Presbyteris *aut ullis* non Rectoribus permitti poteſt.

24. Et quia pro manifeſtis ſæpe habentur, quæ omnino delicta non ſunt, tutius Sacrorum Miniſtri illa cenſurâ omnino abſtinere videntur.

25. Quemadmodum in Belgio uſu venit, inita cum Hiſpanis pace Monaſterienſi, quum aliqui concionatores publice, ut perfidam in Gallos & impiam deteſtabantur; quod extante palam fœdere Gallico & pace contraria manifeſtum videretur; cum tamen optimo jure defendi potuerit, ut *alibi* demonſtratum eſt *Hiſtor. Civ tom.* 3. *l.* 1 *ſect* 5 *n.* 3 *& ſect.* 7. *c* 7. ac etiam *in hoc opere* comprobabitur.

26. Si vere manifeſtum ac indubitatum ſit, non modo jus denuntiandi Principibus iram Dei, ſed etiam ut abſtineant externis ſacris, id inquam, denuntiandi ſcil: facultas Presbyteris negari non poteſt; quâ ratione factum illud notum *Ambroſii* contra *Theodoſium* defendi poſſe videtur.

27. Modo abſit omnis conatus Presbyteriorum, miſcendi ſe Regimini publico, detrahendive quicquam juri vel auctoritati Imperantium, nedum ſolvendi populum obſequii lege, duntaxat paſſivi, nequidem in iis ipſis rebus, quas improbant; contra quam Papa ſibi arrogat, nec Presbyteria ſemper caverunt.

28. Nam jus illud denuntiandi eſt mere cœleſte, à tenore politici regiminis alieniſſimum, quod ideo Imperantes licet impie aliquando agant, Presbyteri quovis modo tueri & populis ſimul obedientiam inculcare debent.

29. Ex his intelligitur, Eccleſias independentes quæ dicuntur, non habentes Conſiſtoria, Claſſes & Synodos, hac in parte à cæteris non diſcrepare; quando diximus omnes, adverſus Summas Poteſtates, aliud nihil habere juris, quam quod Chriſtus Verbi ſui miniſtris & Eccleſiæ membris immediate mandavit, denuntiandi & evitandi communionem peccatorum.

30. Sed majorem eſſe Eccleſiæ poteſtatem in ipſas Poteſtates Summas probari ſolet, primo ex illo communi dicto, *Imperatorem eſſe intra Eccleſiam, non ſupra*; quod Grotius verum eſſe ait de Eccleſia catholica, id eſt, Inviſibili, quæ ſub uno capite terreno nunquam fuit, nunquam erit, *Tr. de Imp. S. P. circa ſacra. cap.* 4. *n.* 3.

31. Nobis

31. Nobis etiam de viſibili Eccleſia particulari verum eſſe videtur, eo ſenſu, quem diximus; ſcilicet, quod ad jus denuntiandi Miniſtris datum & jus evitandi communionem in ſacris, quæ conſenſum impietatis arguere poſſet, attinet.

32. Quod ſi Poteſtas, non obſtante illa denuntiatione, tamen ingerat ſe Eccleſiæ, non eſt jus aliquid faciendi, quo id de facto impediatur, Eccleſiæ: nec inde metuenda contaminatio, quæ nonniſi voluntaria eſt.

33. Sicut etiam Miniſtri, ſi quis eorum, cui denuntiatum erat, ut ſacris externis abſtineret, obtrudat ſe, non eſt jus prehendendi & duci illum jubendi.

34. Sed hoc à Poteſtate civili ſolâ proficiſci debet ab eoque implorandum eſt; miniſtrorum duntaxat negativa facultas eſt.

35. Ut tamen extraordinarios impetus miniſtrorum; *ſicut ejus, qui manum talis indigni panem ſacrum contrectantis, arripuit ipſoque facto impediit*; in bonam partem libenter interpretemur, juris id tamen eſſe non putemus.

36. Eſt alia objectio ex illo celebri loco *Jeſaiæ Prophetæ*, qua Pontificii gaudent. *Reges demiſſo in terram cultu ipſam adorabunt, pedumque ipſius pulverem lingent.* Quæ verba Grotius *d. loco* de Chriſto Domino accipienda reſpondet, quod à literali ſenſu alienum videtur.

37. Forte nihil erret, qui figuram illam de humili agnitione fidei in Eccleſiâ, poſt Chriſtum à Regibus ipſis faciendâ intelligat, vel vaticinium de ſtatu Eccleſiæ externo, qui nondum extiterit, & quem aliquando futurum, ut impii infrà Eccleſiam dejiciantur, multi & multa probabile reddunt. in his verbis agnoſcat.

38. Huc etiam pertinet, quod apud Eccleſiaſticos ſcriptores aliquando reperitur; *Servire Reges Eccleſiæ*; Nam ſervire eſt utilitati alterius conſulere, quomodo Regnum *ſervitus* dicitur. Tiberius apud *Sueton. c.* 25. *Dixi & nunc & ſæpe alias P. C. Principem, quem vos tantâ & tam liberâ poteſtate inſtruxiſtis, Senatui SERVIRE debere, & univerſis civibus ſæpe, & plerumque etiam ſingulis.*

39. Moventur etiam loca quædam Scripturæ Sacræ, in quibus Presbyteris adſcribitur *Regimen*, & fidelibus ſingulis *obedientia*. Sic 1. *ad Timoth.* 5. v. 17. Presbyteri regentes. De obedientiâ Paulus XIII. ad Hebr. v. 17. *Parete ducibus veſtris & obtemperate illis.*

40. Quale vero ſit illud regimen & an quicquam detrahat iis, quæ ad Imperium Civitatis pertinere diximus, ex iiſdem aliiſque locis colligendum eſt.

41. Seniores bene regentes ab Apoſtolo vocantur Πρεσβύτεροι καλῶς προεστῶτες, *Seniores bene præſidentes, præeuntes*; Nam προεστάναι eſt primum habere locum. Ad Hebræos ſunt hæc verba. Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις καὶ ὑπείκετε. Τὸ πείθεσθαι *eſt dicto audientes eſſe*, ὑπείκειν, *cedere*, non *opponere ſe. In* 1. *ad Theſſal.* 5. v. 12. προϊσταμένους ὑμῶν καὶ νουθετοῦντας, *præpoſitos vobis & admonentes vos*

42. Prohibetur à Chriſto τὸ κυριεύειν & ἐξουσιάζειν, *dominari & imperare. Lucæ* XXII. 25. Κατακυριεύειν τῶν κλήρων, *dominationem in Eccleſiam exercere* 1. *Pet.* v. 3. Nec eſt Chriſti regnum hujus mundi, id eſt, externum, ſed internum & ſpirituale, quod paſſim ingeminatur.

43. Regimen igitur illud magis habet *ſuadendi auctoritatem, quàm jubendi poteſtatem*, qualia regna dari Tacitus auctor eſt. Vel ſi inferatur neceſſitas, hæc eſt ejuſmodi, qualem *nuntii, præcones, legati*, quæ nomina Verbi miniſtris tribuuntur, inferunt, de rebus à Deo mandatis & in ejus verbo definitis.

44. Quanquam Apoſtolos immediatè à Deo

à Deo miſſos & ſpiritu ejus indutos habuiſſe plus juris, antea diximus, ut eorum declarationes haberent neceſſitatem in rebus à Deo ſpecialiter non definitis. Quo pertinet illud Pauli, Ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ Κύριος, *non Dominus, ſed ego dico* 1. *ad Corint.* VII 12. Δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν, *Puto autem & me ſpiritum Dei habere v. ult.*

CAP. VI.

Quo refelluntur ſententiæ in defectu peccantes.

Sententia Eraſtianorum, Cenſuræ vim, Eccleſiæ negantium refellitur, & Hobbeſii rationes, quod omne Religionis negotium ad Imperantes ſpectet, refutantur: ubi & de causâ Fidei ſupernaturali & de methodo Philoſophendi Hobbeſianâ, obiter.

SUperſunt duæ poſteriores ſententiæ, in defectu laborantes, quarum prior eſt eorum, quos *Eraſtianos* dicunt, qui Eccleſiæ nihil juris quam docendi officium, ſine ullo vigore diſciplinæ aut animadverſione, concedunt. In quâ ſententiâ quid deſideretur, ex his quæ ſuperius dicta ſunt, intelligi poteſt.

2 Jus enim præcludendi à communione fidelium, eos, qui de fide male opinantur doctrinæque profeſſionem moribus proſtituunt, credentium cœtui non poſſe negari, nec conſequenter ejuſmodi cauſas cognoſcendi, exiſtimamus.

3. Nihil equidem coäctionis, tantum jus evitandi & abſtinendi eſſe penes Eccleſiam ultrò concedimus; ſed audientiæ, notionis & pronuntiandi jus ſine confuſione ſalvaque Eccleſiæ integritate ab illa facultate excludi non poteſt.

4. Quin dolendum, quod hæc res, etiam ubi in uſu eſt, pene redacta ſit ad imitamentum civilis cenſuræ, quâ homines intra terminos vulgaris modeſtiæ, tolerabili ſaltem modo, contineantur.

5. In cæteris Eraſtiani fere eadem tradunt, quæ noſtra ſententia tenet, ſcilicet omnia quæ à Deo præſcripta non ſunt, eſſe in dependentiâ civili. Addeque quæ dicta *ſupr.*

6. Sequitur, quinta *Hobbeſii* ſententia, qui omnem ſacrorum & religionis cauſam Imperio ſubjicit; Quæ etſi facilius cæteris, improbatur, eſt tamen operæ precium audire aliquas hominis ſubtiliſſimi habiti, rationes.

7. Has ego potiſſimum tres reperio, quarum primam ipſius verbis collocamus ex *Cap* 19. *de Cive* § 18.

Tantum juris cives in Imperantes tranſtulerunt, quantum potuerunt.

Atqui potuerunt transferre jus decernendi modum, quo Deus honorandus ſit.

Ergo & tranſtulerunt

8. Sed propoſitionem hujus argumenti ſæpe refutavimus: Nec minus adſumptionem eſſe falſam, ex iis quæ dicta ſunt, apparet.

9. Siquidem modus Dei honorandi in ſacris literis a Deo præſcriptus eſt; qui nullo humanæ voluntatis arbitrio mutari poteſt.

10. Quo autem facilius inferat, Dei colendi modum eſſe humani arbitramenti, his verbis in rationem alteram ſe effundit; *Sanctitatem & fidem non ſupernaturaliter hominibus inſpirari, ſed ſtudio & ratione naturali duntaxat acquiri cap.* 12. § 6.

11 Qua de re ſectione *ſequenti* dicturis haud opus eſt heic latius egredi; Niſi quod

ſi quod opus eſt Cautione, ne quis putet, hæc male à nobis imputari *Hobbeſio*, quoniam in locis citatis agat *de regno naturæ*. Verum ſi cui hoc incidat, is ad ſequentia reſpiciat, ubi idem *Hobbes* judicium de ſupernaturalibus & verbo revelato fidem que & ſanctitatem naturæ viribus tribuit, ac à ratione pendere docet.

12. Item quod *Cap.* 16. §. 16. jus admittendi libros ſacros pro verbo Dei, jus interpretandi ſcripturas ab auctoritate Regum in vetere Teſtamento pependiſſe contendit, idemque de his qui Chriſtianis imperant, modo ſint Chriſtiani, tradit *in Cap.* 17. §. 17. & 28.

13. Ex quibus palam eſt, eum nihil hac parte diverſi ponere inter ſtatum Naturæ & revelationis, ſed duntaxat, quod vult, hoc eum probare per partes.

14. Quin imo contrariam opinionem inter fundamenta ſeditionum perículoſiſſima refert, Auctoresque illius, ſuavi convicio, Apoſtatarum Rationis increpat.

15. Hinc colligit, in cauſa fidei, ut in aliis omnibus inſtitutis, quæ ſunt *iọ' ἀμῶν*, ſi quid certi ab univerſa civitate ſervandum, hoc à ſummo Imperio eſſe præſcribendum.

16. Ad hæc autem, noſtra ſic eſt ratio; Non eſſe admodum in homine Chriſtiani nominis inſolentem hanc animi ſententiam neque raram, licet indignam.

17. Nec eſt quod miremur ita colligentem, ſi *fides & ſanctitas ſupernaturaliter hominibus infundatur*, nihil eſſe cauſæ, *cur non ſit propheta quisquis vere Chriſtianus eſt*; etſi in hac conſequentia nihil non ſit verum.

18. Mirari potius liceat, quamobrem *Hobbes* caput ſummum doctrinæ ſacræ, quod *Jeſus ſit Chriſtus Dei*, ab Imperio civili exceptum voluerit.

19. Nam ſi fides naturali ſtudio duntaxat acquiritur, hoc ipſum, in quo ſumma fidei conſiſtit, ex eadem cauſa proficiſci oportet.

20. Quicquid autem à cujusque ratione & arbitrio pendet, hoc in Poteſtatem civitatis vult eſſe tranſlatum. Quid ni igitur hæc credulitas, an aliquis & quis ſit *Chriſtus cæleſtis*?

21. Scilicet, pudor eum retinuit, ut ſaltem non traderet, populum cogi poſſe ab Imperantibus ad Muhamediſmum. Quod tamen ex ejus doctrina tam clare ſequitur, quam quod eſt maniſeſtiſſimum.

22. Unum obiter, ad id, quo *idem Hobbes* urget ſententiam de cauſa fidei & ſanctitatis ſupernaturali, hoc ſcilicet incommodo; *ſi vera eſſet*, inquit, *non video, quare rationem fidei noſtræ reddere juberemur, aut quare non unusquiſque quid faciendum ſibi ſit, ex propria potius inſpiratione, quam ex præceptis Imperantium aut rectâ ratione æſtimaret.*

23. Facillima ad ineptam objectionem reſponſio eſt; Scil: rationem minime excludi ab his, qui in rebus fidei neceſſariis lumen ſpirituale prædicant; Neque enim dogmata, quæ ratione non perceperint, ſibi dicunt revelari.

24. Proinde nihil ex illis eſt, cujus non rationem reddere poſſint & debeant è *ſcripturis*, apud eos qui in divinitate ſcripturæ acquieſcunt. Obſignatio & perſuaſio ſpiritualis nihil *ad alios* pertinet; ſed ejus lapis lydius hic eſt, *ſi cum literis ſacris conveniat.*

25. Quod autem ad facienda fugiendaque attinet, ex communi dictamine rationis, ea maxime ad honeſtatem moralem adeoque ad dictamen rationis ſpectant; Quæ tamen nihilo magis ad nutum Imperantium mutari poſſe diximus, renitente quamlibet incaſſum *Hobbeſio*.

26. Quem nunc videmus, quo fine in operis initio dixerit, *nihil eſſe fas & nefas*,

erſus, bonum aut ſceleſtum, niſi quatenus à Lege civili pro tali habetur, ut cap. 3. notavimus.

27. Scilicet, ut non modo conſcientiam in revelatis, ſed etiam in naturalibus Imperio Civili ſubjiceret.

28. Poſtremo, *tertiæ* ex Hobbeſianis rationi paucis faciendum ſatis; Scilicet, ex noſtrâ ſententiâ duplex in unâ Civitate Imperium ſtatui.

29. A quibus contingat more humani generi, contrarios canones, præcepta contraria populo injungi.

30. Exiſtimamus, ſi termini à nobis antea poſiti & ſtabiliti cuſtodiantur, quam minimum ab hoc incommodo periculi futurum.

31. Nihil quippe in iis Eccleſiæ adſcribitur, quod Imperium coarctare poſſit, imo huic etiam contra illam forte plus adſcripſimus, quam boni Principes & Poteſtates utendum arbitrentur, Nec metuenda colliſio præceptorum, modo Imperantes in jus Dei non invadant.

32. Neque nos reſiſtendi facultatem populo ob religionem preſſo damus, niſi quatenus jure communi, quod in *ſect.* 2. *c* 3. dictum & *inferius* dicetur, competere poſſit.

33. Eat *Hobbes* ſuamque doctrinam atheiſmi nota tam bene liberet, quam noſtra ſeditionis abſolvi poteſt.

34. Incidit adhuc unum axioma Hobbeſianum, quod ex ſupra dictis ſolvi quidem poterat, evolutum tamen non eſt, monituque dignum videtur, ut ad jus Summæ Poteſtatis univerſæ pertinens.

35. *Cognitionem de bono & malo ſpectare ad ſingulos, ſeditioſa*, inquit, *oratio eſt, Cap.* 12, §. 1. Alibi explicatius, & quidem, ait, *illa quot rebellionum cauſa fuit, quâ docetur, Imperata Regum juſta aut injuſta ſint, cognitionem ad privatos pertinere? vid. cap* 6. *n.* 9. *c.* 11. *n.* 6. *in fin. Leviat Cap.* 13. 29.

36. Si de conſiliis publicæ adminiſtrationis loqueretur, parum abeſt, quin admitti poſſet, *imperata Regum exequenda civibus eſſe, non interpretanda.*

37. Idem de iis, quæ per facultatem dominii eminentis aut voluntate civitatis mutari & ex nefariis licita fieri poſſunt, judicandum.

38. Sed in univerſum, ut Hobbes poſtulat, intellecta ſententia, ne exceptis quidem moraliter neceſſariis aut voluntati divinæ repugnantibus, intolerabilis eſt.

39. Utique, ſi de turpitudine meritisque cauſæ manifeſto conſtet; Nam alioqui in dubio pro Civitate præſumendum eſſe facile conceditur, quemadmodum de cauſis belli à Republ. ſuſcepti, de quibus vid. Grot. *l.* 2. *c.* 26. §. 3. *&* 4.

40. At ille nullam admittit exceptionem, quod nobis admittere religio eſt.

41. Commentum, quod honeſtum & turpe, bonum & malum ſit juris civilis, pridem refutavimus.

42. Nec alterum ei prodeſt figmentum, eſſe illud peccatum non obedientis, ſed imperantis.

43. Aliter Scriptura & notiſſima generis humani conſcientia dictat, ut refutatione ſit indignum.

44. Quicquid autem diximus de iis quæ à Deo præſcripta non ſunt in verbo ſuo, vel in cordibus hominum, eſſe videlicet illa Imperio Civitatis obnoxia, de animorum ſententiis minime, verum de actionibus externis intellecta voluimus.

45. Enimvero cogitationes ne quidem de rebus naturalibus & indifferentibus ad Imperantes ullo modo pertinere poſſunt, verum declarationes & expoſitiones ejuſmodi ſententiarum publicæ prohiberi poſſunt, iisq; interdictis parendum eſt à civibus; *etſi libertas moderata in hoc genere laudabilis eſt.*

46. Iſta ſunt, quæ *Hobbes* ſe non differe-

 re, ſed

re, ſed computare, ſed demonſtrare ſcribit, aliosque juris & politices magiſtros omnium ſeculorum in alia omnia deſcendentes vehementer contemnit.

47. *Quaſi nemo eorum qui hanc materiam tractarunt, commodo uſus ſit docendi principio; ſe filum rationis inveniſſe*, ait, in *ipſis dubitandi tenebris*, unde ſe gloriatur *in lucem evaſiſſe clariſſimam.* Ita ſcribit *in præfat. tractat. de cive & in epiſt dedicat.*

48. At ex his tenebris quam lucem eduxerit, videmus, Rempubl. adeò immanem, ut monſtrum potius quam Civitas videatur; Portentoſius quam illud hominis fuit, ex cujus latere alius homo enaſcebatur; cum quo ille Regnum, in quo populus aliquid juris retinet, *alicubi*, comparandum cenſet.

49. Aut ego vehementer fallor, aut dicam ei grandem ſciberent dubitationis magiſtri, κακουργίας τῆς σκεπτικῆς, vel in eo, quod minime vacuus præjudiciis ad meditationes ſuas acceſſerit.

50. Dum haud obſcurè nec uno loco indicat, indignatione atrocium in *Angliâ* & in *Scotia* turbarum, quibus ſpeciem juris Brutina & nimis presbyterica dogmata neotericis crebrò adoptata circumdabant, ſe ad alia omnia excogitanda fuiſſe compulſum.

51. Id uti ageret, ne unquam populus juſtam adverſus Reges belli gerendi cauſam habere poſſe diceretur. Quod ſe conſecuturum deſperabat, ſi quicquam publici privatique, ſacri aut profani Summæ poteſtati ſubtraxiſſet.

52. Proinde in omni meditationis curſu hanc ſecutus videtur *cynoſuram*, ut Imperantium poteſtatem ubique faceret infinitam.

53. Quod cum repugnare conſenſui gentium & communi rationi videret, principiis opus ſibi fore animadvertit inuſitatis, quæ præjudicio adſtructa habimus.

54. Cum autem Religio plurimum ad Summam Rempubl. habeat momenti, præcipuum operæ pretium in eo fore putavit, ſi quam longiſſimè à Principiis adhuc inter Chriſtianos traditis recederet.

55. Non conveniebat ejus hypotheſi, Pontificiorum ſententia, qui principium auctoritatis Sacræ Scripturæ fideique Chriſtianæ referunt ad Eccleſiam; ſi quidem ita Poteſtas à Rectore Civitatis in cauſa Religionis, quæ tantos ciet populorum motus, diverſa ſtatuitur.

56. Non poterat etiam placere ſupernaturalis cauſa perſuaſionis de Religione, quia ſic homines latam nimis materiam Regnantium imperiis divinam opponendi auctoritatem, & provocandi ad illud Apoſtolicum, Deo magis obediendum eſſe, quam hominibus, haberent.

57. Denique nec à Rationis dictamine ſumma Religionis & auctoritatis, ſi omnem contradicendi materiam civibus hac parte, præcidere vellet, collocari poterat; cum ille fons effuſæ libertatis, infinitæ regnantium Poteſtatis adverſiſſimæ futurus eſſet. Ergo novam, ut vidimus, omniumque reverſa abſurdiſſimam inivit rationem.

58. Quâ re factum eſt, ut nobis hic locus aliquanto latius exequendus videatur.

C A P.

SECTIO VI.

De Principio cognoſcendi divinitatem ſacræ Scripturæ & fidei Chriſtianæ.

CAP. I.

Quo ſtatus controverſiæ, quæ eſt hac de re, formatur.

Connexio cum præcedentibus. Quod Fides non habeat cauſam vel notam in animis credentium ſupernaturalem, hoc eſſe, πρῶτον ψεῦδος omnium, qui fundamenta Chriſtianiſmi convellere ſtudent. Contrariam opinionem fuiſſe communem in Eccleſiâ Reformata, ante novam ratiocinandi methodum. Occaſio & hiſtoria diſputationis hac de re quæ cauſam dedit huic digreſſioni, ejuſque termini. Quam connexionem hæc habeant cum doctrinâ de Jure Civitatis. Comparatio *Pajoniſmi* novæ in Galliâ doctrinæ, cum oppoſitâ nobis ſententiâ. Quomodò in Belgium tranſierit & quo pacto ibi habita ſit.

PErſuaſionem de Fide Chriſtianâ non eſſe præſcripti vel arbitramenti humani, ſed Dei ſolius imperio ſubjectam, inter alia inde *ſupra* evicimus; quod immediate ex inſtinctu divino generetur, & ſimili immediato Spiritus ſancti teſtimonio in fidelium cordibus obſignetur.

2. *Hobbes* autem ut refelleret hanc perſuaſionem, quod Fides imperio Summarum poteſtatum ſubjecta non ſit, omnium primo faciendum putavit, ut ſententiam de immediata infuſione cœleſti, quæ causa ſit Fidei & de Teſtimonio Spiritus illam Fidem obſignantis refelleret ac irrideret, quâ de re *ſuperius* cœptum in hunc locum plenius examen diſtulimus.

3. Haud temere quicunque Chriſtianæ fidei myſteria & Scripturæ ſacræ auctoritatem convellere ſtuduerunt, hic ab annis quinquaginta, aliunde initium duxere, quam ut veterem de immediata Spiritus Sancti operatione, tam in generandâ quam in obſignanda fide, doctrinam ſubverterent ac eluderent, ut poſt *Hobbeſiu inſtituit Spinoſa* in *præfat. Tract. Theol. Polit. & Auctor præfat in Op. ej. poſtum.* aliique deinde plures, etiam inter Proteſtantes ipſoſque Reformatos.

4 Quorum alioquin hæc eſt notiſſima doctrina, magno conſenſu à principibus Reformationis tradita & inculcati; *Fidem in bis qui verbum Dei perceperunt, efficaci virtute Spiritus Sancti in cordibus Electorum immediatè produci, eamque productam evidente Spiritus Sancti teſtimonio confirmari.*

5. Quod tamen ejuſmodi eſſe, ut minimè παρὰ τῶν μὴ λαβόντων, *nec niſi ab expertis* intelligi poſſit, literæ Dei, ut *infrà* videbimus, teſtanutr. Unde factum, ut paulatim ingenioſiſſimi quique, verbis quidem primorum Reformationis auctorum inſtiterint uſique ſint, in erpretationes vero dederint tam obſcuras & vagas, ut rem pleriſque ſuſpectam

redditam poſtremo totam negandam putaverint.

6. Quos inter in Gallia noviſſimè fuit *Ludovicus Pajonus* Aurelianenſis Eccleſiæ Miniſter, multæ vir eruditionis & acuminis in diſputando, ut adverſus Pontificios ſæpe & in hac ipſa controverſia abunde probavit, ut colligere datum eſt, *è commentario ejus MS.* quem Synodo Gallicanæ exhibitum aliquando inſpiciendum mihi dedit Nobilis & Reverendus Theologus *D. de Hautecoure*, Theologiæ in noſtrâ Academiâ Profeſſor digniſſimus.

7. Pajoni igitur hypotheſes præcipuæ fuerunt hæ, *I. Mentem hominis, utpote rationalem, non poſſe moveri, niſi impreſſione rationali.*

8. II. *Illos, qui præter Rationem aliquid operationis extraordinariæ, in mente credentium agnoſcunt, eſſe enthuſiaſtas*

9. III. *Corruptionem hominis & impotentiam ad recipiendam fidem, eſſe habitualem acquiſitam, quæ ſuo ſenſu originalis quidem dici poteſt, verum tamen ſanabilis ſit, vi rationum & motivarum, ut loquitur, quibus mens noſtra moveatur & excitetur.* Cl. Spanhemius *Elenc. Controv. pag.* 285.

10. Denique, in hoc omnia deſinunt, Impotentiam credendi Euangelio eſſe à deſidiâ, præjudiciis & adfectibus, quibus vitiis auxilio divino deterſis, vim mentis puram & nitidam cogitationibus ſufficere defæcatis, ad accipiendam rerum divinarum perſuaſionem, per attentam ratiocinandi methodum. Immediatas autem Spiritus operationes ceſſare jam penitus, nec adeo mentes hominum amplius adfici immediatè.

11. Hanc ſententiam apud Belgas increbuiſſe vidimus, ab eo tempore, quo in Theologiam perrupit methodus ratiocinandi è Principio univerſæ dubitationis ad viſionem certitudinis æquè infallibilis, quam Deus eſt verax & fallendi neſcius.

12. Proinde ſic eſſe habendum; Veritatem Religionis Chriſtianæ aliter quam methodo ratiocinandi adſtrui non poſſe; Tali, videlicet, quæ docet, omnibus exui præjudiciis, dubitare de omnibus, rerumque ideis bene ac attentè inter ſe collatis & comparatis, è dubitationum tenebris evadere in lucem claram, & induere conſcientiam liquidiſſimæ veritatis, ut noſter Hobbes præivit in *præfat. de Cive*.

13. Cùm autem perſuaſio de divinitate Sacræ Scripturæ cum primâ veritate Religionis Chriſtianæ conjuncta ſit, iiſdem non dubitare viſum eſt, Auctoritatem Scripturæ ſacræ quod ad ejus agnitionem attinet, unicè pendere ab eadem methodo ratiocinandi.

14. Hæc res inprimis agitata eſt hinc ab annis fere triginta, occaſione diſſertationis, cujus inſcriptio fuit; *Philoſophia Scripturæ interpres*; quam inter alios refellit Vir Clariſſimus, ita, ut non minus clare & diſertè immediatas Spiritus ſancti operationes in mentibus fidelium dari negaret, quam is quem refutabat, nec minus veterani Theologi in ipſum, quam in adverſarium ejus inveherentur.

15. De hinc uſu venit propius ad nos, ut in quâdam diſputatione Inaugurali, propoſitæ fuerint hæ theſes; *Divinitas Scripturæ, quâ omnis ejus auctoritas nititur, aliunde, quam ex Ratione, adſtrui non poteſt.*

16. Unde colligebatur, eſſe flagitium erroris, ita putare, *Si ratio aliud quid nobis dictaret, quam Scriptura, huic,* videlicet Scripturæ; *potius eſſe credendum.*

17. Addebatur uſus rei, *Si quis bene ſervet methodum ratiocinandi, huic licere ſecure Philoſophari & de cætero in utram-*

que

quæ aurem otiosè dormire, freto hac certiſſima regula, *Veritati à ſe percepta nullam veritatem fore contrariam; modo in his, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, ob reverentiam S. Scripturæ*, ſi quid in ea veritati per Rationem repertæ, contrarium ineſſe videretur, *examen repeteretur*.

18. In has poſitiones, cum mea, per occaſionem, Oppoſitio impacta fuiſſet, eaſque Par lectiſſimum Theologorum doctiſſimi Viri ſuas feciſſent, redactus ſum ad eam neceſſitatem, ut ſententiam, quæ adhuc magis orthodoxa erat habita, contra illorum rationes, tueri oportuerit.

19. Qua in re, ut invidiam alienæ profeſſionis invaſæ amoverem, ita conſulendum putavi, ut poſitiones meas in *libris de jure Civitatis* adverſus Hobbeſium hac de re collocatas, & ex parte *ſuperius* repetitas, mutatis mutandis excerperem, & præſenti quæſtioni applicarem, donec ulterius provectâ diſputatione, liber *de Ratione Scripturaque* ſingularis in eam rem editus eſt in lucem.

20. Quod jam olim in hiſce libris de Jure Civitatis compendioſè ſcriptis, uſu venit tractari, quod ad refutanda Hobbeſii noxia principia non poteſt omitti, ſpero Lectori non diſpliciturum, ſi in hac iteratâ & ampliori Editione eorundem librorum, plenius exequamur.

21. Non paulo tamen brevius, quam *Hobbes* in ſuo *de Cive* tractatu, excurrit in res Theologicas; cujus adeò exemplo hanc Digreſſionem apud æquum Lectorem facile me tuiturum exiſtimavi.

22. De ipsâ re, primo ſententiam à nobis defenſam, mox eam, quæ ab aliis adſtructa fuit, collocabimus, dein noſtram probabimus & oppoſitam refellemus, omnia breviter & perſpicuè; remiſſo Lectore, ſi cui libet, ad librum ea de re ſcriptum *& deſignatum*.

23. Nos tenemus, divinitatem Scripturæ ſacræ & ſimul Veritatem fidei Chriſtianæ perſuaderi Auditoribus electis, vi ſpiritus ſancti mentibus ſpeciali gratiâ cælitus adfuſa, juxtaque verbum illis inſinuatâ:

24. Auditionem & Rationem eſſe cauſas inſtrumentales, ſine quibus perſuaſio non ſedeat animis; ſed inſtrumenti modum non obſtare, quominus efficiens cauſa fidei, cœleſtis immediata ſit ac irreſiſtibilis, etſi voluntaria & cum ratione conjuncta.

25. Diximus adhuc, Fidem animis receptam Teſtimonio Spiritus ſancti in fidelibus obſignari, idque Teſtimonium à fide ratione percepta realiter eſſe diverſum atque diſcretum.

26. Diſſentientes, qui methodum dubitandi & per omnium rerum dubitationes, conſcientiam certitudinis infallibilem colligendi hac etiam in re ſequuntur, Deum ita faciunt auctorem fidei, ut Ratio ſit unicum principium cognoſcendi divinitatem ſacræ ſcripturæ & quæ cum ea conjuncta eſt, veritatis Chriſtianæ.

27. In mente nihil eſſe, quam ratiocinationem, nec aliud quicquam in eâ dari poſſe contendunt; Sed cauſalitatem cœleſtem eſſe voluntatem Dei, & Decretum, quo ſic homo ratiocinetur, ut è dubitatione, collectione & comparatione idearum concludat, divinitatem ſcripturæ & veritatem fidei Chriſtianæ.

28. Teſtimonium verò, quo nos fidem ratione perceptam obſignari diximus, & quod ab Ratiocinatione verè & actu diſtinctum eſſe putamus, è verbo Dei, id illi omnino negant, & fidenter enthuſiaſticum eſſe declarant.

29. Præterea, ſicut iiſdem, quam è Pajono ſupra habuimus, hypotheſibus indigent; ita non ceſſarunt, eaſdem in adſtructione ſententiæ ſuæ, licet occul-

tius

tius aliquando proferre atque connecte-re cum ſuis poſitionibus, quas alioquin, ut in *prædicto libro ſect.* 3. *c.* 9. *& ſeqq.* demonſtratum eſt, ſtabilire non potuiſſent.

30. Quanquam autem hujus rei diſceptatio parum nos jucundis inflixerit commiſſionibus, quominus tamen hanc hypotheſin derelinquere, & eandem in hoc loco penitus omittere poſſimus, religio facit, altoque, animo quod dicere fas ſit, concepta veritatis conſcientia.

31 Si cui volupe non ſit, animum his rebus in inſtitutione Doctrinæ civilis advertere, ſuo arbitratu ad ſequentem ſectionem, tranſire poteſt. Videamus igitur rem ipſam, [illegible]

CAP. II.

Quo verum Principium cognoſcendi divinitatem Sacræ Scripturæ & veritatem Religionis Chriſtianæ, probatur eſſe Lumen infuſum à Ratiocinatione diſtinctum.

Principium cognoſcendi divinitatem S. Scripturæ eſſe Revelationem internam Spiritus S. probatur è primis Reformationis auctoribus, è Patribus, è Carteſio, & imprimis ex ipſis Sacris literis, maximè è Paulo 1. *Corinth.* 2. qui locus inducitur ad explicationem, variis argumentis inde deductis; revelationem illam internam à Ratione eſſe diſtinctam, idque aliorum collatione locorum illuſtratur & confirmatur.

Eſt equidem ex interioribus Theologiæ capitibus hic articulus, ejuſmodi tamen, ut omnes Chriſtianos ejus bene certos eſſe oporteat. Ideoque & alias hæc res à noſtri ordinis hominibus tractata fuit, & ad refellendas Hobbeſii rationes hic eſt neceſſaria. Quid autem eſt illud Principium?

2. Eſt id, ex *quo unicuique noſtrum conſtat, Scripturam Sacram, quam habemus, eſſe verè divinam.* Hoc enim eſt propriè Quæſitum hujus loci, non quodnam ſit principium earum veritatum, quæ in Scripturâ continentur, quod ipſam eſſe Scripturam non negatur; utique in his quæ Ratio ſine Scriptura nullo modo ſcire poterat.

3. Pertinet igitur Quæſtio, non tam ad ſingula Religionis capita, quam ad Summam fidei Chriſtianæ & agnitionem divinitatis Sacræ Scripturæ in univerſum. Ut tamen certum ſit, quæſtionem de ipſis Fidei capitibus ab illo quæſito ſeparari non poſſe. Nam qui per rationem inquirere vult, an Scriptura ſit divina, non debet ſubſiſtere in notis quibuſdam generalibus è ſtylo & à Scriptoribus deſumptis, & quibuſdam rebus in ea contentis, ut ſunt miracula & vaticinia; ſed omnia, ſaltem præcipua dogmata excutere debet, an ea ſint ejuſmodi, ut Deo & ratione digna videri queant. Sed maneamus in priori Quæſito; quodnam ſit principium cognoſcendi divinitatem S. Scripturæ.

4. Ponamus igitur illud Principium; Eſt nihil aliud, quam *Revelatio interna Spiritus Sancti, qui fideles per interiorem adflatû docet in cordibus ſuis, iisque efficaciter perſuadet, ut firmiter credant, Scripturam, quam ha-*

bemus in libris Propheticis & Apoſtolicis eſſe verè & indubitato verbum Dei.

5. Utraque Theſis conſtat verbis Polani in *lib.* 1. *Syntagm. c.* 16. qui in hac re conſentientes habet omnes primævæ Reformationis auctores, nominatim & præ cæteris Calvinum, ut in *d. libro ſect.* 2. demonſtratum eſt, quæ huc omnia tranſſcrbere nihil attinet.

6. Idem Patres magno conſenſu; Baſilius *in Pſalm.* 115. Πίστις inquit, ἡ ὑπὲρ τὰς λογικὰς μεθόδους τὴν ψυχὴν εἰς συγκατάθεσιν ἕλκουσα. Πίστις οὐχ ἡ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλ' ἡ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐνεργείαις ἐγγινομένη. *Fides quæ ſupra methodum ratiocinandi trahit animum ad conſenſum; fides, quæ non geometricis demonſtratrionibus, ſed efficacibus Spiritus ſancti operationibus ingenerata eſt.* Idem ex Chryſoſtomo & Juſtino Martyre converſionis ſuæ hiſtoriam memorante *d. loco* oſtendimus.

7. His auctoritatibus unum addam ex recentioribus *Carteſium*, qui receptam inter omnes Chriſtianos hac parte ſententiam ſequutus, cum alibi, tum *Reſponſ.* 2. ita ſcribit; *Ratio formalis propter quam fidei adſentimur, conſiſtit in Lumine quodam interno, quo à Deo ſupernaturaliter illuſtrati, confidimus, ea quæ credenda proponuntur, ab ipſo eſſe revelata, & fieri plane non poſſe, ut ille mentiatur: Quod omni Naturæ lumine certius eſt, & ſæpe etiam, propter lumen gratiæ, evidentius.*

8. Hæc eſt illa vis Spiritus, quem Chriſtus à Patre ſuo mittendum & omnia ſuos electos edocturum promiſit *Joh.* XIV. 16. oppoſitus carni & ſanguini, id eſt, naturæ & rationi naturali, ut idem Dominus ad Petrum, cui à Patre ſuo inditam adfirmabat notitiam ſui.

9. Hæc eſt illa trahendi vis, ſine quâ Chriſtus ipſe prædicans verbum, fidem facere non poterat, Ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ἑλκύσῃ αὐτόν. *Niſi pater illum traheret*, & mentem aperiret ad ſpiritualia clauſam *Act.* XVI. 14. Hujuſmodi immediatam operationem, cum adflatu ignoti ortus, ſed validiſſimi effectus adſerit Dominus *Job. III.* 8.

10. Hæc eſt eruditio ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, *in demonſtratione ſpiritus & potentiæ*, quam fidelibus ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἵνα εἰδῶμεν, *detexit Deus per ſpiritum ſuum, ut cognoſcamus* 1. *Corinth.* 2.

11. Unde autem ille Spiritus, eſtne aliquid in homine novi, an verò fuit in mente, prius; ut ſaltem detectus videatur? Imo *accepimus illum*, inquit Apoſtolus, in cordibus noſtris *d. c.* 2. *v.* 12. Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας. *Emiſit Deus Spiritum filii ſui in corda fidelium* Ad *Gal.* IV. 6.

12. Illum Spiritum emiſſum ſicut Chriſtus opponit carni & ſanguini, ſic Apoſtolus eum ſpiritui hominis opponit, quem etiam vocat Spiritum mundi *d. c.* 2. *v.* 10. & manifeſto docet, Spiritum illum emiſſum & in ſolis fidelibus habitantem aliquid eſſe diſtinctum à ſpiritu hominis, eique ſuperadditum *d. c.* 2. *v.* 10.

13. Spiritus autem hominis ſine dubio eſt Ratio, ſive mens rationalis, ὁ ἐν αὐτῷ, *ipſi congenitus, qui novit ea quæ ſunt in homine, verſ.* 11. id eſt, qui cogitat & ſcit quod cogitat; hoc autem non eſſe mentem, nemo negabit.

14. Jam ſatis ita clare; ſed res planè meretur, ut aliquantò preſſius demonſtremus, ſpiritum cordibus fidelium à Deo immiſſum, eſſe facultatem fidelibus infuſam, ab ipſa mente diverſam, etſi in mentem agat & vim ſuam exerat atque exerceat. Rationes quibus id evidentiſſimum eſt, ſunt hæ;

15. Quæ diverſis Nominibus in eodem homine diſcernuntur, ac inter ſeſe opponun-

opponuntur, ea ſunt in rei veritate diverſa; Spiritus ſanctus in corda fidelibus immiſſus diverſo nomine ſeparatur à mente, eique opponitur. Ergo.

16. Major eſt evidens, ex eo, quod nomina reperta ſunt ad res ſignificandas. Poteſt quidem una res habere diverſa nomina; ſed cum duo nomina ſibi mutuo opponuntur, non poteſt fieri, quin res iis ſignificatæ ſint diverſæ.

17. Minor eſt in *d. v.* 11. *&* 12. *Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, Spiritus hominis, qui eſt in ipſo.* Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ *& Spiritus qui eſt ex Deo,* quem eſſe in eodem homine docet illic, & liquet ex eo quod additur, *ἵνα εἰδῶμεν, ut cognoſcamus v.* 12.

18. II. Argumentum: Quod eſt in homine quovis per ſe, hoc differt realiter ab eo, quod certis hominibus immittitur. Atqui, ſpiritum Dei accipiunt in corda immiſſum Fideles: Mens autẽ ſeu ſpiritus hominis eſt in omnibus per ſe; & jã oſtendimus *ſuprà* utramque propoſitionem

19. III. Argum. Spiritus, qui in eodem homine diverſos habent effectus & diverſas res cognoſcunt, illi, quà ſpiritus & realiter à ſe invicem differunt. Atqui Spiritus hominis ſive Mens & Spiritus Dei diverſas res cognoſcunt. Ergo.

20. Major patet, quia cognoſcere proprium eſt Spiritus, & proinde ubi diverſi ſunt cognoſcentes, ibi Spiritus oportet eſſe diverſos. Minor eſt in *d. cap.* 2. *v.* 10. 11. *&* 12. jam expoſiti.

21. IV. Argum. Quorum unus alterum reddit certiorem, unus alteri conteſtatur, hi plane diverſi ſunt; quod eſt ejuſmodi, ut aliter concipi nequeat. Atqui vera eſt adſumptio, Ergo.

22. Probatur adſumptio è *d. v.* 12. Ἐλάβομεν τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν *Accepimus Spiritum, qui ex Deo eſt,* immiſſum in corda noſtra, *ſuperius,* ut *cognoſcamus ea, quæ Deus* nobis largitus eſt. Cognitionem illam à mente percipi, non negabunt; ſed habet illam mens à ſpiritu, qui à Deo menti additus eſt, ut textus loquitur.

23. Idem probatur *ex ad Romanos* 8. Τὸ πνεῦμα ὃ ἐλάβομεν συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν. *Spiritus quem accepimus, conteſtatur Spiritui noſtro v.* 16. Sunt duo *Spiritus*, quorum alter cum altero cogitationes communicat.

24. Hinc qui unum modo ſpiritum, id eſt, mentem ſolam habet, vocatur ψυχικός, animalis; quia nihil habet quam ψυχὴν, animam rationalem.

25. Qui vero alterum accepit Spiritum menti ſuæ adjunctum & ſuperadditum, πνευματικὸς appellatur ab Apoſtolo *d cap* 2 *v* 14. 15. Nec veremur abſurdi imputationem, ex eo, quod duo Principia cognoſcendi in uno homine fideli intelligimus, ab his qui mentem nihil aliud quam cogitationem eſſe dicunt.

26. Non magis quam à Theologis Reformatis, quorum primicerius hoc modo loquitur, *Verbum Dei non faciet fidem in cordibus hominum, niſi idem Spiritus, qui loquutus eſt per os Prophetarum, intret in corda noſtra.* Calvin. 1. *Inſt. c* 7 *n.* 4.

27. Atque hoc eſt internum *Lumen*, de quo paſſim ſacræ literæ & Interpp.

28. Inde refellitur ſententia Wolzogii, in *tract. contra libr. de Philoſ. Script. interpr.* quæ nunc eſt eadem Virorum Clariſſimorum. *Internum lumen*, verba Wolzogii, *nil poteſt utique aliud eſſe quam Mens expurgata, quæ deterſo ſqualore peccati* affectibus ſcilicet & præjudiciis, ut alias loquitur, *jam inſtar ſpeculi recipit diſtinctiſſime rerum objectarum imagines* Quam ſententiam alter Cll. virorum, ſicut olim erat, merito falſam eſſe probavit *in libro contra W.* & è duplici fidelium ſpiritu ex Paulo evidenter refellitur.

29. Hoc lumen internum Johannes Apoſto-

Apoſtolus vocat χρῖσμα ἀπὸ τοῦ ἁγίου, *Unctionem à ſancto*, ὃ ἔχετε καὶ οἴδατε πάντα, *quod habetis, & noſtis* omnia *Ep.* 1. *c.* 2. *v.* 27. Et mox, τὸ χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, μένει ἐν ὑμῖν, καὶ οὐ χρείαν ἔχετε, ἵνα τις ὑμᾶς διδάσκῃ. *Unctio quam accepiſtis ea manet in vobis, nec opus eſt, ut quiſquam vos doceat.* Pergit: Τὸ αὐτὸ χρῖσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων καὶ ἀληθές ἐστι *Eadem unctio docet vos de omnibus, & eſt vera. verſ.* 27.

30. Habet igitur unctio illa vim docendi, & eſt principium cognoſcendi, quo vult Apoſtolus uti Fideles, adverſus eos, qui in errorem illos inducerent. Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς. *Hæc ſcripſi de his, qui vos in errores inducunt.*

31. Atque hiſce dictis ſatis conveniens eſt, quod ſupra è Carteſio protulimus, *Lumen illud internum omni naturæ lumine certius eſt, & ſæpe etiam evidentius.* Cui dicto & ſimplicitati Apoſtolicæ utinam Sectatores ejus, poſtquam in Eccleſiis noſtris tantum fecere numerum, ſtare voluiſſent; neque ſe illis, qui ex diverſo principio & negatione luminis illius Supernaturalis, à Ratiocinatione diſtincti, pleraque fidei myſteria eluſerunt, aggregaſſent.

CAP. III.

Quo probatur: *Rationem non eſſe Principium cognoſcendi divinitatem S. Scripturæ.*

Ponitur, & limitatur, antitheſis, quod Ratio ſit unicum in ſacris cognoſcendi Principium. Rationem intelligi, ut eſt in homine; hanc vero eſſe corruptam; Proinde non poſſe principium eſſe cognoſcendi in ſacris, quod iterum è Paulo probatur: vel qui ſic ſtatuunt, eos mentem ſtatuere oportere in facultatibus ſuis incorruptam. Auctores verbi divini nunquam provocare vel remittere auditores ſuos ad Rationem; quod fieret, ſi Ratio eſſet principium. Quin ratiocinationes turbare magis animas fideles. Nec qui Ratione præ cæteris excellunt, primos eſſe in fide Chriſti amplectenda, ſed contra magis; quod iterum à naturâ Principii alienum ſit; idque iterum è Paulo & Juſtino Martyre illuſtratur.

EX his, quæ dicta ſunt, evidentiſſime patet, illius dicti falſitas; *Divinitatem Scripturæ Sacræ aliunde non conſtare quam ex Ratione:* Transeamus ad deſtructionem ſententiæ huic ſuppoſitæ, qua *Ratio dicitur eſſe Principium & quidem* unicum *cognoſcendi divinitatem* Sacræ *Scripturæ*; ut hæc *aliunde* nullo modo adſtrui poſſit.

2. Si hoc tantum vellent, non poſſe in diſputando cum aliis, iiſque perſuadendo divinitatem Scripturæ, aliunde quam à ratione peti argumenta, non eſſet quo illis adverſaremur.

3. Sed hoc repudiant, & diſerte nec aliis nec ſibi de Scripturæ divinitate conſtare poſſe, *aliunde quam ex Ratione*, contendunt, idque vult altera propoſitio; *Si quid Scriptura diverſum à Ratione dictet, illam huic non eſſe præferendam* nec

nec poſſe præferri ſine flagitio, ut loquitur theſis Virorum Cll.

4. Quomodo autem Ratio ſumatur, etſi id minime dubium ſit, tamen ut monendum ſit, faciunt auctores novi. Nam ſe non niſi de Ratione recta veraque loqui, non de *corruptâ*, quod vocabulum de Ratione, nonniſi contradictoriè, prædicari poſſit, proteſtantur.

5. Nos per Rationem intelligimus, *vim percipiendi & judicandi de rebus per proprias rerum ideas*; ipſorum verbis hactenus utimur, ita *ſicut illa facultas eſt in mente humanâ, poſt lapſum primorum Parentum.*

6. Nec aliter illi poſſunt; Etenim, quando agunt de principio cognoſcendi, ex quo nobis aliiſque de Scripturæ divinitate conſtare queat, manifeſtum eſt, eos Rationem non ſumere in abſtracto, ſed ut eſt in quovis homine, quales nunc alma natura producit.

7. At hi ſunt omnes corrupti, non tantum in corpore, ſed in mente vel maximè, id eſt, in ejus facultatibus, quæ cæcæ & mutæ ſunt in ſacris, ut ſtatim videbimus.

8. Sed illi corruptionem mentis non conſtituunt in ejus facultatibus, ſed in tranſverſario affectuum præjudicio, adeoque in actibus & habitu inde contracto; quam corruptionem ſi recte mens attendat ac intendat ſe, detur evitare vel ſuperare; maximè divino adſpirante auxilio, quod hactenus agnoſcunt; ut tamen menti, id eſt, facultatibus ejus nihil accedat, aut adfundatur ullo adflatu immediato.

9. Proinde ſic oportet omnes ſtatuere, quemadmodum inſtituunt, qui Rationem principium cognoſcendi divinitatē Scripturæ faciunt, Rationem, id eſt, vim mentis percipiendi & judicandi volendique non eſſe corruptam in ſuâ facultate; Alioqui dicere non poſſent, Quod corruptum & cœcum & mortuum eſt in ſpiritualibus, eſſe principium cognoſcendi divinitatem Scripturæ Sacræ.

10. Ideo nobis id primi argumenti loco eſt. Quod ineptum, cœcum & mortuum eſt in ſpiritualibus, id non poteſt eſſe principium cognoſcendi res divinas. Atqui mens hominis, ſive Ratio ſicut in eo nunc eſt, in Spiritualibus inepta, cœca & mortua eſt. Ergo.

11. Nota ſunt loca, è quibus cæcitas & impotentia hominis in ſpiritualibus probatur: Princeps eſt ille Pauli 1. *ad Corinth.* 1. *v.* 14. ψυχικὸς ἄνθρωπος, inquit, *Animalis*, mentalis *homo*. Quis? *Qui nihil habet* εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, *quam Spiritum hominis*, id eſt, mentem ratione præditam, ut dixerat *v* 11.

12. Quid ille? οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ καὶ οὐ δύναται γνῶναι, *non recipit ea quæ ſpiritus Dei ſunt, nec ea poteſt cognoſcere.* Ne putes, cum duntaxat recipere non poſſe ſpiritualia, propter adfectus & præjudicia, vel actum & uſum pravum. *Non poteſt*, non habet illam facultatem.

13. Quid ita? Jam dixerat, τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ *Res divinas nemo cognoſcit, niſi ſpiritus Dei*, quem illi non acceperunt; Sunt duæ facultates oppoſitæ, Spiritus hominis & Spiritus Dei; quod hic docet, ille non novit, nec ſcire poteſt, quia ſolus Dei Spiritus, quem fideles acceperunt, illa cognoſcere poteſt.

14. Fruſtra igitur hunc locum detorquent & pervertunt, qui pati non poſſunt, ut mens humana dicatur in ſuis facultatibus percipiendi, judicandi & volendi eſſe corrupta; Nihil clarius eſt inde, quam opus eſſe novo principio cognoſcendi, priuſquam homo ſola mente rationali præditus ſpiritualia cognoſcere queat.

15. Hinc fit, ut ſint αὐτῷ μωρία,

res

res ſpirituales *ei ſtultæ* videantur; quia ſpiritus hominis, id eſt, Ratio non eſt facta ad ſpiritualia; Non poteſt adſequi id, quod ſolus Dei ſpiritus ἡμῖν ἀπεκάλυψε, fidelibus detexit, iterum Paulus *v.* 10

16 Ita ſummus Ratiocinator Calvinus hunc locum παραφράζει. *Animalis homo non poteſt percipere ea quæ Spiritus Dei ſunt, Quem vocat animalem? Nempe, qui naturæ lumine nititur. Quid ita? An quia per ignaviam negligit? Imo etiam ſi enitatur, nihil poteſt, quia ſcilicet ſpiritualiter dijudicantur. Quid iſtud ſignificat? quia humanæ perſpicaciæ penitus abſcondita per ſolam ſpiritus revelationem patefiunt, adeò ut pro ſtultitiâ ducantur ubi Spiritus Dei non elucet.* Et mox. *Quid volumus? Pronunciat Apoſtolus infatuatam à Deo ſapientiam hujus mundi & nos ſcilicet acumen ei tribuemus, quod ad Deum & cœleſtis regni adyta penetrare poſſit? Faceſſat à nobis tanta væcordia. lib.* 2. *Inſt c* 2. *n* 20.

17. Hoc igitur primum contra principium Rationis in Sacris argumentum, dat locum alteri; Quod hæc ſententia, de *non aliunde* quemadmodum oſtendimus, egeat iſta hypotheſi fundamento Chriſtianæ Religionis adverſa, *mentem in facultate ratiocinandi adhuc eſſe integram*; nec niſi in affectibus & præjudiciis adeoque in uſu & actu & habitu inde producto conſiſtere corruptionem.

18. Qua interpretatione, ſola pars hominis bruta, quæ carne & ſanguine conſtat, infecta labe primævâ ſtatuitur, eâ parte, quæ maximè hominem facit, intacta, & Imputationis peccati originalis ratio tollitur.

19. Cum ſatius foret, ſi labes in utrâque hominem conſtituente parte non ſederit æquabiliter, ita ponere, viſcera curſumque ſanguinis & ſpirituum animalium, unde fere affectus, nihilo ſecus ſe habere nunc, quam in creatione prima, ſed mentis imperium, quæ corporis ad honorem amoremque Dei ſervitio uti deberet, eſſe diminutum, judicio in ſacris atque ſpiritualibus extincto & intermortuo.

20. Quod ſi mens hominis in ipſa ratiocinandi facultate corrupta ſit, manifeſtum eſt, eam non eſſe principium cognoſcendi res ſacras. Atqui Prius eſt certiſſimum Chriſtianæ Religionis fundamentum, inquam. Ergo plana conſequentia. Idque Sequens & tertium eſt argumentum.

21. Quartum alienis verbis collocabimus; *Ad quod principium Deus nuſquam nos remittit in Verbo ſuo, quo etiam Chriſtus ejuſque Apoſtoli in confutandis falſis dogmatibus nunquam uſi ſunt, id principium Fidei & Religionis Chriſtianæ eſſe nequit. Atqui ad Rationem humanam nunquam nos remittit Deus, nunquam etiam Chriſtus ejuſque Apoſtoli eo uſi ſunt. Major evidens eſt per ſe, quia dogmata Fidei & Religionis non traduntur aut adſeruntur abſque veris propriiſque principiis. Veritas minoris confirmatur ſecundum utrumque membrum, ex omnibus divinis revelationibus in utroque Teſtamento, quibus Deus doctrinam Religionis hominibus patefecit.* Verba *Altingii Theol. elencht. Pag.* 37.

22. Idem Calvinus; *Summa*, inquit, *Scripturæ probatio paſſim à Dei loquentis perſonâ ſumitur; non jactant Prophetæ & Apoſtoli acumen ſuum neque inſiſtunt rationibus l.* 1. *Inſt. c.* 7. Rurſus; *Adeò autem heic conſternatur & deficit humana perſpicacia, ut primus in domini ſchola proficiendi gradus ſit, ab eâ deficere; nam eâ, ceu objecto velamine impedimur, quominus adſequamur Dei myſteria, quæ non revelantur niſi parvulis. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 14.

23. Hæc nos ad quintum manu ducunt argumentum, quod verbis Baſilii

hac de re agentis comprehenſû ſic habet; Οἱ λογισμοὶ παρασαλεύουσι τὴν ἀσθενῆ διάνοιαν καὶ θορυβοῦσι, καὶ ἀποδεῖξαι σαφῶς οὐδὲν ὧν λέγουσιν, ἔχουσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον ποιοῦσι, ταράσσουσι μᾶλλον καὶ ζόφου πληροῦσι καὶ ἀπορίας πολλῆς. *Ratiocinationes infirmos animos quatiunt & turbant, nec quicquam eorum, quæ dictant perſpicuè demonſtrare poſſunt, ſed contrarium efficiunt, perturbando magis & caligine atque dubitatione multâ implendo. ad* 1. *Corinth. cap.* 2.

24. Rationem hujus rei ſuprà ex Apoſtolo intelleximus, quod nulla ſit inter Rationem & ſpiritualia proportio vel convenientia. Calvinus inde, *Scripturam demonſtrationibus aut rationibus ſubjici fas non eſt.* Iterum. *Præpoſtere faciunt, qui diſputando contendunt, ſolidam ſcripturæ fidem adſtruere. lib.* 1. *Inſt. c.* 7. *n.* 5.

25. Sexti argumenti loco, prudens lector non neget hoc eſſe poſſe, petitum ex abſurdo, quod Rationales noſtri nullo modo defugiunt; Inter principium cognoſcendi res naturales & artificiales fideique myſteria nihil eſſe diverſi in homine. Nec aliud eſſe principium, quo Inregeniti veritates divinas percipiunt, quam quo vere fideles eaſdem cognoſcunt, quod ad principium, inquam cognitionis & perſuaſionis attinet. Etſi enim ipſis hac parte nihil abſurdi, nihil quod gloriæ Dei ſit adverſû, in eſſe videatur, ſecus tamen omnes verè pios in animum inducere certum & compertum eſt, atque è ſuprà dictis infraque dicendis intelligetur.

26. *Septimum* argumentum rurſus ejuſdem ſuprà laudati verbis addemus; *Si ratio humana eſt principium Religionis Chriſtianæ, qui perſpicaciâ & acumine ingenii & judicii accuratione excellunt, Religionem Chriſtianam facilius capient, cupidius amplectentur, plenius intelligent conſtantiuſque retinebunt. Conſequens eſt falſum, repugnans Scripturæ & experientiæ.* Ergo. Henric. Alting. *d. loco.*

27. Hujus rei locuples auctor eſt Paulus in 1. *ad Corinth. c* 1. & 2. ubi de gratiâ agit, ὅτι ἐπλουτίσθητε ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, *quod locupletati erant in omni ratione & omni cognitione v.* 5. *c.* 1. Sed quali? Ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀποκάλυψιν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *Acceptâ foris*, hoc enim eſt, ἀπεκδέχεσθαι, *revelatione Jeſu Chriſti*; Non uſum ſe ὑπεροχῇ λόγου ἢ σοφίας, neque πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, *non excellentibus & ſuaſoriis humanæ ſapientiæ rationibus*, quas provocat & rejicit; Ποῦ σοφός, ποῦ συζητητής; *Ubi Sapiens, ubi diſputator?*

28. Quid ita Paule? Quid ni provocas ſapientes, ut vim Rationis experiantur? An neſcis, dari methodum ratiocinandi, qua per connexionem ſimplicium perceptionum argumentorumque rationalium, pervenire liceat ad tam certam rerum ſacrarum ſcientiam, ut hominem nullo modo fallere poſſit? Accuſares fallacias, temeritatem & ἀμεθοδίαν ratiocinandi, diligentiam attentionemque juſtam exigeres. Tu vero Ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου. *Deus ſapientiam hujus mundi infatuavit:* Executi ſumus huc locum pluribus *in d. tract. de Concurſ. Rat. & S. Script. pag.* 94. Alia paſſim occurrunt diſconvenientiam humanæ ſapientiæ & Euangelii ſignificantia, & quam pauci ſapientes mundi & acuti ratiocinatores illam amplexi fuerint, ex ore Chriſti & Apoſtolorum.

29. Idem ex Eccleſiæ & omnis Chriſtianiſmi hiſtoriâ conſtat; quanto quiſque ſapientior, etſi nullam odii proprii cauſam habens, inter gentiles fuit, tanto à doctrina Crucis alieniores fuiſſe; ut è Taciti, Plinii, Marci Aurelii, Juliani, merito inter doctiſſimos habiti & pleriſque Philoſophis animadverſum fuit.

30. Eſt

30. Eſt locus inſignis hac de re apud Juſtinum Martyrem, qui ſe adhuc philoſophum & à Fide Chriſti alienum incidiſſe narrat apud litus maris, in ſenem venerabilem, cum quo in diſputationem de Deo & veritate delapſus præ ſe ferebat, Τὸν λόγον ἡγεμονεύοντα πάντων *Rationem omnium imperatricem.* Δεῖ χρὴ, inquit, πάντα ἄνθρωπον φιλοσοφεῖν καὶ τοῦτο μέγιστον καὶ τιμιώτατον ἡγεῖσθαι, τὰ δὲ λοιπὰ δεύτερα καὶ τρίτα; *Quare cuilibet homini faciendum eſt, ut Philoſophetur, idque maximum & pretioſiſſimum ducat, reliqua ſecundo & tertio loco exiſtimet.*

31. Si veritas *aliunde* quam ex Ratione adſtrui nequeat, adſentiri debuiſſet ille ſenex, nec aliud inculcare principium; Ille vero poſt alia; Εὔχου, inquit, δὲ σοὶ πρὸ πάντων φωτὸς ἀνοιχθῆναι πύλας, οὐ γὰρ συνοπτὰ, οὐδὲ συννοητὰ πᾶσιν ἐστιν, εἰ μή τῳ Θεὸς δῷ συνιέναι, καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ. *Precare tibi*, inquit, *ante omnia lucis aperiri portas: Nec enim ab ullis hæc intelligi vel dijudicari poſſunt, quam quibus Deus & Chriſtus ejus id dederint.* Replicat Juſtinus; non poſſe illud eſſe aliud, quam Τὸ τοῦ νοῦ ὄμμα, *mentis lumen*, Plane ut Auctores noſtri in *cap.* 1. *hujus ſectionis*

32. *At ſenex* eum ad ſcripta Prophetarum & Apoſtolorum remittit, ut tamen ne heic quidem Rationem tanquam principium dijudicandi commendet, Οὐ γὰρ μετὰ ἀποδείξεως, inquit, πεποίηνται τοὺς λόγους, ἅτε ἀνωτέρω πάσης ἀποδείξεως. *Nec enim cum demonſtratione ſua ſcripta compoſuerunt, utpote quæ ſuperarent omnem demonſtrationem.* Næ ille Senex ingentem calumniæ dicam ſcripſiſſet, hac audita poſitione, qua ſibi placent. *Si quis Rationi ſcripturam Sacram præferat, eum erroris ſe reum facere flagitioſi* Secundum illorum hypotheſin illum ſenem hoc modo loqui oportuiſſet; (detur venia huic προσωποποιΐᾳ.)

33. *Bene habet ô Juſtine, quod Rationem rectam ut ducem & Imperatricem ſequi paratus es; neque nos eam deſugimus, neque divinas veritates ex aliis principiis approbamus aut exploramus: verum eſt, habere nos revelationes ſacris quibuſdam ſcriptis comprehenſas; ſed harum divinitatem, à quâ pendet omnis earum auctoritas, aliunde quam à Ratione adſtrui non poſſe fatemur; nec contendimus, ut tu quicquam in animum inducas credere, quod non Ratio tibi dictet eſſe rectum & verum, & ſi quid eveniat tibi proponi, quod Ratio ſecus dictet, inde à principio tibi jam prædico, noli ſcripta ſacra, quæ tibi proponentur, Rationi præferre. Saltem hæc obſerva; exactam ratiocinandi methodum inſtitue, libera te præjudiciis, excute ſegnitiem; noli quicquam rebus tribuere vel negare, quod eis tribuendum vel negandum eſſe, nunquam animadvertiſti. Inprimis cave tantum errandi flagitium committas, ut ſi quid ex ideis rerum adſeverate collegeris, illis eſſe tribuendum vel negandum, id ipſum deinde neges eiſdem rebus eſſe tribuendum vel negandum, aut dubites, an tribuendum vel negandum ſit. Hoc in ſcripturæ ſanctæ gratiam facere, tam valide improbatur apud nos, ut etiam gradus ad eam culpam fieri abſque flagitio non poſſe merito cenſeatur; ſed ita firmiter apud animum tuum conſtitue, non poſſe verum eſſe quod Rationi contrariatur, nec quod Rationi convenit iiſdem literis ſacris adverſari poſſe. Proinde, ſi modo attendas rectamque viam meditandi inſtitueris, de auctoritate ſcripturæ jubeo te eſſe ſecurum. Nihil aliud à te ſtipulor, nihil omnino cautionis poſtulo, quam ut in his, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, eam ſerves ſacræ ſcripturæ reverentiam, ut ſi quid in illis ſuſpicere contrarium his, quæ tu vera putes, novo & quam fieri poteſt accuratiſſimo examini ea ſubjicias; cæterum, quæ recta Ratio tibi perſuaſerit, de illorum veritate*

ritate cave unquam dubitare tibi veniat in mentem; ſi modo legitime *colligas rationes*, *in utramvis aurem omnino licebit otioſè dormias*. Hæc ab iis quæ dixit δὶς διὰ πασῶν diſcrepantia, cum his conferantur licet.

34. Sed tempus eſt, ut ſententiam Chriſtianæ Religioni neceſſariam vereque fundamentalem, objectionibus, præter & poſt eas, quæ ab Hobbeſio motæ & in *cap. ult. ſectionis præcedentis* occupatæ ſunt, liberemus.

CAP. IV.

Quo objectiones adverſus priorem; & fundamenta poſterioris ſententiæ removentur.

Objectio de confuſione, quæ ſit in orthodoxâ ſententiâ, inducitur & refellitur. Etiam, quod à Prædicato Fidei deſumitur, quo dicitur Rationalis. Plerumque methodum ratiocinandi in primis converſionibus abfuiſſe, non ſemper: & ineſſe divinitatis notas Verbo ad perſuadendum ſufficientes, ſed Rationem ſolam in tranſverſum agi, nec piis ſinplicibus in ratione ſola ſatis eſſe præſidii, contra dubitationes & tentationes: Nec acerrimos ratiocinandi magiſtros hac viâ ad fidem ſolidam Euangelio habendam adduci ſolere, quod exemplis abundè conſtet. Reſpondetur biſariam ad argumentum, è characteribus divinitatis verbo Dei impreſſis, quaſi illorum collectio ſit via ratiocinandi & unum Principium. Solam voluntatem ſive decretum Dei, quod homo ſit crediturus, non ſufficere ad lumen ſupernaturale, quod Sacra Scriptura Fidelibus adſcribit, adſerendum.

QUemadmodum, qui Rationem faciunt principium cognoſcendi divinitatem *S*acræ Scripturæ & rerum in ea traditarum, præter injuriam quam faciunt Verbo & Spiritui ſancto, incidunt in incommodum arbitrariæ interpetationis, quam in literas ſacras inferunt, ſeque neceſſitati infinitis impiorum cavillis, quo nihil inutilius, reſpondendi implicant; ita Patroni Rationis *omnium Imperatricis*, ut Juſtinus loquebatur, nullius rei magis orthodoxos, quam obſcuritatis hac parte coarguunt.

2. Neque prius hæc opinio, de Ratione quaſi Principio res ſacras judicandi, antehac Socinianis propria & à Remonſtrantibus adoptata perrupit in Eccleſiam Reformatam, quàm è dubitandi tenebris emerſit, illa vis ratiocinandi, quæ tam certa & infallibilis quam Deus eſt verax, eſſe gaudet, cjuſque uſus in Theologia, quod auctor ejus enue prohibuerat, obtinere cœpit.

3. *Primum* Confuſionis argumentum petunt ex eorum dictis, *qui in fide non opus eſſe ratione*, qui fidem prævenire ſcribunt rationem, quomodo D. Heidanus, ſed dubitandi methodo necdum initiatus, loquebatur, *faſcic. diſp. Socin.* 11. §. 4 Item Calvinus, *Talis eſt hæc perſuaſio*, inquit, Fides, *quæ rationes non requirat l.* 1. *c.* 7. *n.* 5. Alibi. *Unde ſtatuimus, Fidei notitiam certitudine magis, quam apprehenſione conſtare*; Quod

Quod explicat; *Dum perſuaſum habet, quod non capit, plus ipſa perſuaſionis certitudine intelligit, quam ſi humanum aliquid ſuâ capacitate perciperet l. 3. c. 2. n. 14.*

4. Jam olim hoc confuſionis argumentum notavit Abelgardus Pariſienſis Magiſter, cujus ingenium ut *ἰπερδόξεον* deſcribit Barnardus *epiſt* 190. Is explicans Sapientis dictum *Qui credit cito, levis eſt corde*; Cito *credere*, inquit, *eſt adhibere fidem ante rationem*, Quod de naturalibus veriſſimum, in ſpiritualibus ſæpe falſum eſſe ex ſuprà dictis manifeſtum eſt

5. Etiam è modo & momento converſionum, quæ prædicationibus Apoſtolorum commiſſæ leguntur. Nam ſi Ratio eſt principium cognoſcendi divinitatem verbi, oportet, Auditorem vel lectorem primo dubitare, res perceptas inter ſe & cum ideis innatis attente conferre, rationes in diverſum tendentes diu multumque perpendere, & tandem omnibus maturè examinatis, ubi ad viſionem claræ & diſtinctæ perceptionis eniſus fuerit, concludere, neque prius adſentiri.

6 Idque in myſteriis abſtruſiſſimis de natura Dei unius & trini, cum humana natura conjuncti, duram pauperiem omniaque mala in terris perpeſſi, à cruce ſuſpenſi, à morte reſuſcitati, in cœlos ſublati. Judæum oportet examinare vaticinia de Meſſia, nunquid inde liqueat, Meſſiam eſſe *παϑητὸν*: Si prius quam hæc, pro rei momento accuratiſſime examinaverit, adſenſum præbeat, in leges impingit & ratiocinandi flagitium, ſi credimus Duumviris, Rationem eſſe unicum credendi Principium, committit.

7. Tu verò cum hac methodo compara ſis, converſionem trium millium per concionem Petri, Lydiæ prophyropolæ, Commentarienſiis apud Philippos, aliaque ſine numero. Nihil ſimile reperies; majeſtas & fulgor verbi prædicati, mentes eorum ita perculit ac penetravit, & ſacra lux eum in modum iis adfulſit, ut occupata profligatâque ratiocinandi, deliberandi, eligendique cura & nubo dubitationum, evidentius atque efficanus Dei verbo adſenſi fuerint, quam ulla idearum connexione & argumentorum delectu conſequi & efficere potuiſſent.

8. Subacti illa experimentorum evidentiâ Diſſentientes, compendium aliquod ratiocinandi in ſimplicioribus agnoſcere videntur, ut omnino tamen Rationem illis principium eſſe contendant. Sed aut leges ratiocinandi, quas fingunt & inculcant, non eſſe neceſſarias fateri illos oportet; aut certe in illis ſimplicibus, qui non obierunt illam methodum, non fuit ejuſmodi perceptio veritatis, cujus ratiocinatio principium dici queat, ſed credulitas quædam & feſtinata perſuaſio.

9. Nec tamen ideo, quod eſt *ſecundum* illorum idemque *Pajoni argumentum*, Spiritum Dei, ut in bruta, ſic in fideles, vel ut in lapides operatum fuiſſe ſtatuimus. Spiritus Dei effuſus in illorum corda facit, ut ſpiritus hominis ſive mens conſenſum præbeat adſertionibus prædicatis, ſine methodo dubitandi & ratiocinandi, quæ, ubi Ratio eſt principium, nullo modo negligi poteſt.

10. Spiritus Dei efficit ſæpe claram & diſtinctam perceptionem, *ſine prævio examine rationali*, quod adeſſe oportet, ubi ex ratione concludendum eſt; plane ut ipſum Carteſium ſupà audivimus in ſacris agnoſcentem; quem illi ſcilicet, aut heic cæſpitaſſe, vel lumen ſupernaturale, ſine methodo, evidentius quam rationale, metu offenſæ in nova inſtitutione, Vulgo dare voluiſſe, quod eripere non poterat, arbitrantur.

11. Nec aliter accipienda quæ *ſuprà* ex Orthodoxis habuimus, de *Certitudine Fidei* oppoſitá *Apprehenſioni*, & de *perſuaſione ejus quod non capit* Fidelis *Cognitionem cum vocamus Fidem* ait Calvinus, *non intelligimus comprehenſionem, qualis eſſe ſolet earum rerum, quæ ſub humanum ſenſum cadunt l.* 3. *c.* 2. *n* 14. quæ per collationes & concatenationes multarum peceptionum ſimplicium & rationalium argumentorum, deſinant in claram viſionem luminis naturalis: Nec his quidem negatur eſſe locus in ſacris, negatur eſſe locus ut principiis, negatur unicè, *nec aliunde* conſtare poſſe de divinitate verbi, ut volunt illi.

12. Habent tamen inſtantiam, quod & *tertii* vicem *argumenti* tenet, Religionem Chriſtianam eſſe *Rationalem*, λογικήν, ut Apoſtolus, ad *Rom.* XII. 1. à qua proinde Ratiocinationem ejuſque methodum exactam alienare, deforme ſit & injurium in Auctorem Rationis & Scripturæ; in quo argumento valde ſe jactant & increpant diſcrepantes.

13. Sed quod ad Pauli locum attinet, huic facile ſatisfit eo, quod ille Rationalem qualitatem religioni Chriſtianæ adſeruit, comparatæ cum religione Moſaicâ, quæ externo & carnali apparatu ſic erat involuta, ut rationalis qualitas in ea vix appareret.

14. Tum verò procul eſt ut à cognitione divinitatis S. Scripturæ, alienemus rationem aut Ratiocinationem, vel illam ſuſtinere non poſſe credamus exactiſſimam ratiocinandi methodum; ſed negamus eam à *principio* ſemper & neceſſario adhibendam, aut Spiritus ſancti lumen ſine illa methodo, credentem non poſſe reddere certum & certiſſimum abſque ulla dubitationis nubecula.

15 Neque tamen negandum, Converſiones, unquam fieri per viam Ratiocinandi; quemadmodum de Berœenſibus *in Actis* relatum eſt, eos inquiſiviſſe diligenter in ea, quæ Apoſtoli proferebant, multoſque tales, ſola vi ſpiritus Sancti ante ratiocinandi methodum ad credendum non abreptos, ſed mediis rationibus inductos; haud tamen aliter, quam aſpirante ſpiritu ſancto mentesque eorum ad accipiendas rationes aperiente, dicendum eſt. Cave tamen hos ſolos veram accepiſſe fidem, reliquos inde ab initio verbum ipſis expoſitum pleno adſenſu amplexos, temere crediſſe putes.

16 Etſi deinceps & ex poſt facto non eſt dubium, quin edocta mens eorũ Lumine ſupernaturali, rationem Fidei & Salutis humani generis à Chriſto procuratæ, cum admiratione divinæ ſapientiæ pleniſſime perſpexerit, eamque Viam, quæ Rationi non illuminatæ μωρία, *Stultitia* videbatur, maximè rationalem Deoque dignam judicaverit; Utcunque Chriſtus & Apoſtoli ad hanc Rationis convenientiam nullibi provocare compertiſint.

17. Hæc tamen non obſtant, quominus ejuſmodi κριτήρια, ſive notæ in Sacrâ Scriptura & Verbo inde prædicato eluceant, quæ omnibus conſcientiis teſtatam facere queant ejus divinitatem & Euangelii prædicati veritatem; quo pertinet locus Apoſtoli, Rationalibus noſtris palmarius 2. *Corint.* 4. 2. Τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστῶντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων, *manifeſtatione veritatis accommodantes nos ad omnem conſcientiam hominum.* Qui locus poteſt facere *Quartam* objectionem.

18. Reſponſio occupata eſt, Ineſſe revera Dei verbo ejuſmodi vim veritatis, quæ ad arguendas refragantium conſcientias eoſque reddendos ἀναπολογήτους & convincendos ſufficiat. Ut tamen æquè certum ſit, illa κριτήρια notaſque verbi eſſe ejuſmodi, ut ψυχικός, mere homo rationalis ſine ſpiri-

ne ſpiritu Dei illis ad fidem moveri non poſſit, verum ſibi relictus in alia omnia diſceſſurus ſit.

19. Conſtat etiam, illas notas divinitatis tot cavillis & objectionibus ex Ratione depromptis impeti & involvi, ut ſi auditores pii & ſimplices nihil in cordibus ſuis habeant, quam methodum ratiocinandi, ab hac ipſa in tranſverſum agerentur, minimeque in ea ſatis præſidii in tentationibus & anguſtiis ſpiritualibus haberent.

20. Quando palam eſt, etiam acutiſſimos ratiocinandi magiſtros, qui hanc ipſam methodum ſacris adhibere docent, ab ea quam de verbi divinitate perſuaſionem ab ineunte ætate habuerunt, ſæpe dimoveri, & ejus contemptum, diligentia ratiocinandi, quicquid diſſimulent, animis ſuis induere, ut exemplis patet manifeſtis & non manifeſtis.

21. Ex hiſce quid de *quintá* objectione ſit habendum, intelligi poteſt. Ajunt *κριτήρια* & notas divinitatis, quæ in verbo & Scriptura ab Apoſtolis & Prophetis editæ reperiuntur, eſſe totidẽ *medios terminos*, quibus auditor adſumptis, inde ratiocinatur & concludit, ſcripturam eſſe divinam, hoc modo; *In quâ oratione vel ſcripturâ reperiuntur notæ divinitatem Verbi infallibiliter arguentes, illam oportet eſſe divinam. Atqui in verbo ſcripturiſque apoſtolicis reperiuntur tales notæ Ergo verbum & ſcripturam illam oportet eſſe à Deo:* Parique argumento quicquid in illis traditur: Et ſic ratiocinatio eſt principium.

22. Hoc argumentum nonnullis maximè placuit, atque in eo toti fuere; poſtquam Socios, qui Rationem non modo Principium divinitatis Scripturæ, ſed & ipſarum quæ in iis continentur rerum, eſſe docent, hactenus in ſpeciem magis quam re ipſa deſerendos putarunt.

23. Reſponſio ad argumentum illud eſt duplex. Prima, non eſſe idem, cum dicitur; *Scripturæ divinitas aliunde quam ex Ratione conſtare non poteſt*, cum hac poſitione; *divinitas Scripturæ non poteſt aliunde quam ex characteribus divinitatis, quos ipſe Deus Scripturis impreſſit, conſtare.* Nam characteres iſti non ſunt notiones inſitæ menti, unde ratiocinatio ducitur; ſed quaſi fulgura, quibus tanquam propriis radiis ad convictionem omnis conſcientiæ, Scriptura coruſcat, quemadmodum recte ab aliis ad hanc inſtantiam pridem reſponſum fuit.

24. Fere ut ſubulcis uſu venit, quibus Angeli natum Meſſiam denuntiarunt. An his etiam Ratio fuit principium? Ita ſcilicet, *Quod angeli dicunt, hoc eſt verum. Atqui puerum hunc eſſe Meſſiam Angeli dicunt. Ergo verum eſt.* Nugæ. Fiat tamen ita; Sed an ita pergent? *Quam rem Angeli nuntiant, hanc nos collatis rationibus ac ideis clare & diſtinctè percipimus?* Apage, ubi nihil fuit, quam τὸ ῥῆμα γεγονὸς, verbum editum & intellectum cum gaudio Spiritus ſancti *Luc.* 2. *v.* 15. 20. Si Rationales audiviſſent, primo dicta illa cum ideis menti inſitis & cum vaticiniis Prophetarum conferre debuiſſent, ne quid ante rationem.

25 Altera ſit hæc reſponſio; Non poſſe mentem hominis, ut nunc eſt, in facultatibus ſuis corruptam, ita ſuas cogitationes inducere, ut in illis quæ laudantur notis, etſi tales revera ſint, infallibilem putet ineſſe demonſtrationem, *quod verbum ſit divinum*; cum iſtæ notæ ſint eædem cum re ipſa. Unde multo plures hominibus ſola ratione utentibus objectiones & difficultates cavillatoriæ, quam notæ veritatis à piis inde colliguntur.

26. Abſit, ut valori iſtarum notarum detrahamus; ſed ut ſola rationalis inde collectio exceptionibus & objectionibus

argutis & infinitis, ſimplices auditorum vel lectorum animas, nihil quam attentionem ſuam adhibentes, ad πληροφορίαν, id eſt, pleniſſimam & liquidiſſimam perſuaſionem, qualis eſt Fides, adducere poſſit, rei ipſius evidentia & experientia refellit.

27. Optimum argumentum eſt ab eventu vaticiniorum. Sed quam nec illud ad infallibilem demonſtrationem in piis, qui ſola vi rationis utantur, ſufficiat, his ultimis temporibus quî huic parti Scripturæ plus operæ quam aliquot ſeculis datū eſt, compertum fuit, dum totidem ſyſtemata explicationum, quot Interpretes prodierunt; ut multo ſimus incertiores quam dudum.

28. Nequidem miracula quæ leguntur in ſacris perpetrata, nunc infallibile præbent argumentum, quia nituntur fide Relationem in Scriptura extantium, quæ proinde requirunt idem principium cognoſcendi veritatem, quod ad Scripturæ divinitatem eſt neceſſarium.

29. Efficaciora fuerunt in eos quibus coram edebantur, ſed tamen ne in hos quidem valuiſſe quod ſatis eſſet ad πληροφορίαν, Chriſtus ipſe toties ingeminavit, quoties neminem niſi tractum à Patre ſuo, niſi cui is veritatem detegeret, credere poſſe profeſſus eſt.

30. Quid de reliquis gnoriſmatis? Hæc à Viro docto noviſſimè ita recenſentur. I. quod in Scriptura revelatum ſit, quomodo Peccator modo θεοπρεπῶς cum Deo poſſit reconciliari, quod nullus homo excogitare potuiſſet.

31. Atqui hoc illud ipſum eſt, quod Theologus è multis unus (nomini parcamus) Reformatæ Paſtor Eccleſiæ ab ineunte creditum ætate, per Ratiocinationem amiſerat, nec niſi in ultimo vitæ articulo ſingulari ſpiritus S. gratia in animum inducere potuerat. Idem eſt, quod hi, quibus hæc opera & omne ſtudium eſt, ut Religionem Chriſtianam cum Ratione per omnia concilient, maxime repudiant & Rationi repugnare ſubtiliter demonſtrant, mereque Rationalibus facile perſuadent

32. Idem de ſecundo Viri docti argumento tenendum: *In qua Scriptura talia de Deo revelata ſunt, quæ humano ingenio excogitari non poterant, veluti eſt doctrina de Trinitate, hanc oportet eſſe divinam. Atqui.* Ergo

33 Hoccene, quod Rationales, ut ſpecimen repugnantiæ cum Ratione perpetuo objiciunt, argumentum erit, unde argumentum evincendi divinitatem Sacræ Scripturæ petatur apud negantes?

34. III. quam ponit Nota Vir Rev. de Vaticiniis, examinata eſt.

35. IV. Nota; *Quia Deus ipſe cum Moſe. cæteriſque Prophetis loquutus eſt*, incidit in eandem circumſtantiam, quæ de miraculis modo relata eſt.

36. V. Nota; Simplicitas, & integritas Scriptorum, qui facta quæ ſcribunt, comminiſci non potuiſſent, hæc facit, ut moralia ab illis ſyncere dictata putent Rationales: In rebus abſtruſis hoc illis præjudicium eſt in contrarium.

37. Plane ut hæc & ſimilia magni valoris ſint apud animos à ſpiritu ſancti lumine jam præventos, id quidem fatendum; ſed ad eos qui ſola Ratione, ſicut, in qua, ea nunc eſt in homine diſpoſita, procedunt in rebus examinandis, minime ſufficiunt ad convictionem & liquidam perſuaſionem; abſterrent magis, & μωρία ſtultitia videntur, ut Apoſtolus & res ac uſus docent.

38. Longe præ cunctis rationibus confirmat fideles validius, illud χρίσμα, per quod omnia norunt, *Unctio cæleſtis* & conteſtatio Spiritus Dei inſinuata menti, quam ſuprà ex Paulo & ex Johanne percepimus; quæ facit, ut illæ notæ, ſint quod eſſe videntur, &

animos

animos intima clariſſimaque luce perfundant.

39. Neque verò immediata vis illa luminis infuſi abſolvitur Decreto ſcilicet & Voluntate divina, quæ velit & decernat, ut homo tales & tales ineat cogitationes; ut tamen in mente nihil ſit aliud quam collectio rationalium argumentorum, nec aliud in eâ ſtatui poſſit abſq; enthuſiaſmo, ut Viri Cll. inculcant.

40. Non opus eſt repeti quæ protulimus, & ad hæc refutanda ſufficiunt; Nec repetam quod ultro patet, hac interpretatione, mentem in ſuis facultatibus æque ſtatui incorruptam, quam ab his, qui corruptionem in uſu & actu & habitu acquiſito conſtituunt. Quia Ratio ſic etiam, ut eſt in homine jam corrupto, ſtatuitur enixè, principium cognoſcendi divinitatem verbi; quod, ſi in ſuis facultatibus corrupta & cœca ſit, nullo modo eſſe poteſt *ſine novo principio.*

41 Enthuſiaſmi notam à nobis amoliri neceſſe tunc erit, cũ negabitur, quod adhuc factũ non eſt, ſententiam noſtrã eſſe communẽ veterum Reformatorum, quos ut confuſionis, hodierni univerſæ dubitationis magiſtri inſimulent, enthuſiaſtas tamen adhuc fuiſſe nemo dixit; neque dicendum putabit, qui nos Spiritus ſancti motus, nonniſi verbo Dei conſentaneos, & ſecundum illud omnes motuum ſpecies, virtutes & qualitates examinandas cenſere cognoverit.

42. Deſtructa ſatis eſt hæc poſitio, *Quod divinitas S. Scripturæ aliunde quam ex Ratione cognoſci vel adſtrui nequeat.* Unde Altera, quod *ſi Ratio nobis aliud quam Scriptura dictaret, huic non eſſet potius credendum*, corruit; quæ manifeſto nititur hac hypotheſi, quod Ratio æquè in homine certa ſit, quam Scriptura, ſi modo recte inducatur; quod iterum præ ſe fert alia, hypotheſes duas convellendo factas Chriſtianiſmo, *Rationem in ſuis facultatibus adhuc eſſe incorruptam*, de quâ diximus; & Veritates in Scriptura traditas ad rationis normam examinandas, nec aliter quam ſi cum illâ conveniant, eſſe admittendas; quod eſt thema Socinianum, Scripturam Philoſophiæ ſubjiciens & pleriſque myſteriis ſubvertendis comparatum. Sed nos in priore quæſito, de principio cognoſcendi divinitatem S. Scripturæ ſubliſtemus.

CAP. V.

De Teſtimonio obſignante Fidem receptam.

Inter converſiones factas ad fidem veram in primâ Euangelii prædicatione repentinas & eas quæ poſt receptam in orbe fidem per traditiones rationales committuntur, eſſe diſcrimen modi, non rei ipſius, ut alii aliis evidentius lumen ſupernaturale à ratione diſcernant. Fidem perſuaſam & animi conſcientiâ acceptam Teſtimonio Spiritus S. in verè fidelibus obſignari & oppignorari ſolere, idque ſigillum & pignus à Fide rationali bene eſſe diſtinctum, è variis Scripturæ locis inducitur & probatur, ſecundum diverſos converſionum modos. Pertinere id etiam ad cognitionem, exemplo myſterii, de cibo & potu carnis & ſanguinis Chriſti probatur. Exponuntur aliæ quædam operationes Spiritus S. in animis fidelium *Pignoris & Teſtimonii* uſum exhibentes, & removetur exceptio.

QUæ de causâ ſupernaturali Fidem producente *ſuprà* demonſtravimus, hypotheſin maxime Pagani ad fidem converſi, quales in primâ Euangelii prædicatione, requirunt, in quâ perſuaſio de veritate & divinitate verbi plerumque cum generatione novi hominis conjuncta fuit.

2. Qui ſic convertebantur, in his quidem fides non fuit ſine ratione; ſed principium credendi non fuiſſe Rationem, ex eo liquidiſſime patebat, quod plerumque fides methodum ratiocinandi & exactam argumentorum comparationem præveniebat, ut tamen veriſſima & liquidiſſima Fides eſſet.

3. Hi verò deinde cœlitus perſuaſi, introſpicientes in myſteria fidei, dignam in illis Deo ſapientiam adeoque cum ipſa ratione vera convenientiam, ſoli Rationi, ut eſt in homine corrupto, impenetrabilem agnoſcebant; ac ita viſionem & conſcientiam diſcriminis inter Ratiocinationem & tractionem Spiritus Sancti evidentem habebant.

4. In cæteris, qui poſt accuratum examen & collationem argumentorum ad Fidem traducebantur, adfuit equidem illa vis eadem ſupernaturalis, nec defuit ejus à Ratiocinatione differentiæ conſcientia; verùm minus evidenti temporis ordine diſcreta vel foris apparens.

5. Receptâ per orbem fide Chriſtianâ, perſuaſio de verbi divinitate in pleriſque, ſine ratiocinatione & ſine ſpeciali gratiâ cœleſti, traditione Parentum & inſtitutione præcipientium ſedit animis hominum; cui dein Ratiocinatio in multis iterum ſine ſalvificâ (ne de tralatitiâ dicamus) Spiritus Sancti gratia acceſſit, ac ita Fidem hiſtoricam & rationalem adſtruxit.

6. Sunt, quos miſericors Deus è ſtatu Naturæ per efficaciam Spiritus ſui ad interiorem cum Chriſto, & per hunc cum ſe ipſo conjunctionem traductos, novâ ſimul luce tam notabiliter perfundit, ut differentiam Ratiocinationis ab illo Lumine ſupernaturali clariſſime perſentiſcant.

7. Hujuſmodi ſupervenientem Spiritus Dei operationem & illuminationem inſeri-

inſcriptione hujus Rubricæ, de Teſti monio fidem receptam obſignante & pignorante, intelleximus, eique non modo in his, quibus poſt fidem Ratione vel inſtitutione ſolâ perceptam ſupervenir, ſed etiam iis qui primitus à Spiritu Sancto rapiuntur ad fidem ante citraque ratiocinationem evenire, conſtar è ſacris; Idq; ie nunc ut probemus, faciendum eſt.

8 Non loquemur de prodigioſa Spiritus S. immiſſione, quæ facta eſt in Apoſtolos & ab illis converſos, qui vel ſtatim vel aliquandiu poſt fidem acceptam ejuſmodi Spiritu extraordinario, quem non viſum fuit Deo in Eccleſia eſſe perpetuum, donabantur; ſed loquemur de communicatione Teſtimonii, quod ad finem uſque mundi duraturum eſſet in Fidelibus, juxta promiſſionem Chriſti *Joh.* 14. & 15. ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, *ut vobiſcum maneat in æternum*, quod nulli niſi verè fideles cognituri eſſent *v.* 17.

9. De hoc Paulus ita, Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός, ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς δοὺς τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. *Qui ſtabilivit & unxit nos vobiſcum, Deus eſt, Qui nos etiam obſignavit & ſpiritus ſui pignus dedit in cordibus noſtris 2. Corinth.* 1. *v.* 21.

10. Conferamus cum hoc loco alterum ad *Ephes* 1. *v.* 13. Ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε; Ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὅς ἐστιν ἀῤῥαβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν. *In quo*, Chriſto, '*poſtquam audiviſtis ſermonem veritatis, in quo poſtquam credidiſtis, ſigillo obſignati eſtis*: Scil: *Spiritu ſancto vobis promiſſo, qui eſt pignus hereditatis noſtræ.*

11. Duæ res heic à Paulo, re & temporibus diſtinguuntur, Acquiſitio fidei, & ejus obſignatio atque oppigneratio. Prima pars eſt in verbis, Ἀκούσαντες, πιστεύσαντες; *Poſtquam audiviſtis, credidiſtis.* Item ὁ βεβαιῶν καὶ χρίσας ἡμᾶς εἰς χριστὸν; Priora dicta rem ſimpliciter, hæc modum & cauſam exprimunt, *fundationem & unctionem*, quâ fides à Sp. S. mentibus indita fuit

12. Hac ipsâ re commiſsâ & collocatâ, ſequitur obſignatio in verbis, ὁ καὶ σφραγισάμενος, ἐσφραγίσθητε. Item oppignoratio, δοὺς τὸν ἀῤῥαβῶνα, ὅς ἐστιν ἀῤῥαβὼν &c. comparatione deſumptá à negotiis contractis & eorum confirmatione per ſigilla & hypothecas vel pignora in manus tradita, ſicut fert uſus hominum atque rerum quotidianus.

13. In emptionibus venditionibus, locationibus conductionibus, Stipulationibus, Mutuo, Donationibus, & ſimilibus ipſæ Conventiones ita differunt & diſtinguuntur à ſigillis atque pignoribus, ut hæc ſæpius abſint aut poſtea ſubjungantur; Nec aliter in iſtis Pauli locis ordo verborum & analogia comparationis fert.

14. Ex bene dictis Marci Tulli eſt, nihil tam furioſum videri, quam verbis uti diverſis ſine diſtincto ſenſu; cujus rei exemplum videre licet in examine epiſtolæ Cæſaris ad ipſum, in his verbis; *Ut tuo conſilio, gratiâ, dignitate, ope uti poſſim*: Operæ pretium eſt animadvertere, quomodo ſingula verba ſcrutetur, non ut hodiè quis in literis *complementa* civilitatis continentibus, quales erant iſtæ, verba negligentius effuſa putaret; nullam ſyllabam ſine proprio ſenſu gratis ab homine cordato ſtatuit eſſe poſitam *lib.* 9. *ad Att. ep.* XI. *& ſequ.*

15. Nos autem Apoſtolum; ut volunt, qui nullum Spiritus S. teſtimonium à fide rationali diſtinctum agnoſcunt; in re graviſſimâ fidei, ſigilli, pignoris vocibus ſine diſtinctis ſenſibus uti credamus? Sufficiat Scriptura, Verbum, Ratio illuminata, κεχαρισμένην ad Fidem accipiendam, quis tamen dicet, ſigillum

ſigillum, quod imprimitur, pignus quod ſuperadditur, à Verbo & à Scriptura ejuſque intellectu non eſſe diſtinctum?

16. Sed qui hæc confundunt, præter quod iſta & ſimilia loca dictis inanibus eludunt, clarius, quinam & quales ſint iſti motus & quomodo à ratiocinatione diſcrepent, ab adſerentibus exigunt. Si volunt clarius, quam in literis ſacris expreſſum legitur, non habent rationem. Ibi vero Servator ait, ut modo intelleximus, *neminem eos motus ſcire poſſe, quam qui habet & ſentit, Joh. 14. v. 17.* Paulus eos appellat *ἀνεκλαλήτους*, *ineffabiles*, eaſque ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι, *à nemine, quam à ſentiente dijudicari.* Calvinus noſter, *omnes quidem pios illos experiri, ſed longe infra juſtam rei explicationem verba ſubſidere 1. Inſt. 7. §. 5.*

17. Diſcrimen equidem à Ratiocinatione perſpicuum eſt in his, qui prædicatione verbi ſine methodo rationali fidem amplexi, dein per Ratiocinationem illuminatam myſteria veritatis ita perſpiciunt, ut eâdem Spiritus efficaciâ, quæ primum eos ſine exactitudine diſputandi, adflaverat, magis magiſque confirmentur, in eâque longe validius acquieſcant, quam ſolâ ratione freti facere potuiſſent; ut quæ vis in amplectenda fide prius illos adfecerat; hæc in retinenda & confirmanda, teſtimonii loco ſit efficaciſſimi.

18. Eo ſenſu Johannes unctionem Spiritus in utrumque uſum conjungit. *Καὶ τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ ἐν ὑμῖν μένει καὶ οὐ χρείαν ἔχετε, ἵνα τις ὑμᾶς διδάσκῃ. Unctio, quam ab illo accepiſtis, in vobis manet, nec opus eſt vobis, à quoquam* doceri *1. Joh. 2. v. 37.* Quæ unctio inde à principio vim luminis præbuit, ea deinde teſtimonii vel ſigilli & pignoris uſum præſtare dicitur, eamque ſolam Johannes ſufficere ſtatuit ad muniendos fideles adverſus ſeductorum cavillationes.

19. Ejuſdem ſubſequentis teſtimonii virtus evidens hodieque eſt in omnibus, qui vulgari inſtitutione & ratiocinatione, dum adhuc erant in ſtatu Naturæ, de verbi fideique divinitate ac veritate perſuaſi, dein Spiritu Dei vivifico induti Chriſtoque devoti, mirificam exinde luminis in dijudicatione Spiritualium rerum acceſſionem, non modo in amore zeloque, ſed etiam in interiore notitia veritatis ac myſteriorum experiuntur: Quod ut per omnem Chriſtianæ pietatis doctrinam liquidiſſime diffuſum eſt, ita placet uno illuſtrare exemplo.

20. Verba Chriſti, quibus *carnem ſuam eſſe vere potum*, non modo brevibus peremptoriiſque verbis in inſtitutione Sacræ Cœnæ, verum etiam fuſius & *πραγματικῶς*, imprimis in *cap. VI. Joh.* docet, per rationem ſolam nemo unquam rectè ſatis interpretabitur.

21. Pontificii *verbum* quidem hactenus ut *principium* ſequuti, cum manducationem corporis Chriſti ſpiritualem non perciperent, interpretationem craſſam & Chriſto indignam prodiderunt, nec penitus hanc imperitiam ſpiritualem exuere, qui tranſmutatione materiali rejecta, corpoream tamen præſentiam amittere nequeunt. Nec quidem illi fortaſſe, qui nil niſi tropum aut figuram in Chriſti verbis agnoſcunt. Denique, nec uſus Spiritualis vel attentionis hac parte ſatis eſſe videtur in hiſce, qui manducare corpus Chriſti nihil aliud eſſe volunt quam uno verbo, in Chriſtum credere; qui forte nec à proximè præcedente ſententia recedunt.

22. Non poſſe quidem aliam fingi manducationem, quàm quæ per fidem exercetur, fatendum & concedendum eſt: At nihilominus pro certo habendum, non omnia quæ per fidem fiunt, aliud nihil eſſe quam *in Chriſtum credere*. Spes, charitas eſt per fidem, gemitus ineffa-

neffabiles, & omnis habitatio Spiritus in fidelibus eſt per fidem, nectamen in illis omnibus nihil eſt aliud, quàm uno verbo, *credere in Chriſtum*.

22. Sed Calvini hac de re ſcripta legenti non imperito ejuſdem conſcientiæ, hoc inter alia exemplo patebit, quod in illo mirificè Lectori non impari paſſim ob oculos verſatur; incredibile eſſe, quantum homini ratiocinatori, qualis ille præ multis aliis fuit inſignis, è ſpirituali intimâque rerum ſalutarium experientia lucis ſuboriatur.

23. Adeo, nec ille demonſtrare, nec aliis ſine pari experientia perſuadere potuiſſet, manducationem corporis & potionem ſangninis Chriſti eſſe rem exhibitam vereque non figuratè præſtitam, cujus anima fidelis penitus fiat particeps, ut ipſius virtute in vitam Spiritualem vegetetur; non tantum, quatenus eſt ſermo Dei æternus, ſed etiam eo, quod deſcendendo è cœlis, vim iſtam in carnem indutam diffudit, ut inde vitæ communicatio ad nos promanet, & ſic ejus caro vere cibus & ſanguis ejus verè fiat potus, quibus in vitam æternam fideles educentur.

24. Sacramentum quidem cœnæ non *facit*, ut Chriſtus tum primum incipiat eſſe panis & potus vitæ; ſed dum per ſymbola revocat in memoriam, ſe panem & potum vitæ eſſe factum, ſimul iſtius panis ac potus guſtum & ſaporem *præbet ſuis*, ac ut vim utriuſque alimenti *ſentiant*, arcana virtute ſua perficit, quâ ſe paſci & vivificari, ſæpe cum imo medullas ipſas penetrante ſenſu divinæ bonitatis atque *guſtu* præſente effectuque non tranſitorio, ſed robur in futurum animumque addente, perſentiſcunt.

25. Nec Calvino hac ratione mediam inter *Lutherum* & *Svinglium* inſiſtere viam in mentem veniſſet, neque piis hæc interpretatio ſedere potuiſſet, ſi nullum quam rationis lumen in his veritatibus indagandis & dijudicandis ſequuti fuiſſent. Nec quiſquam ejus manducationis interno ſapore non percepto, aliter in animum inducere poteſt, quàm verum eſſe, quod Pontificii tenent, illuſionem inanis argutiæ, nil niſi verborum ſonos dantem, à Calvino eſſe excogitatam.

26. Præter hunc guſtum adhuc in verbo Dei duas excellentes Spiritus ſancti operationes à Rationali certitudine fidei, quæ per eam obſignatur & oppignoratur, diſtinctas invenimus, quarum altera vocatur à Paulo *τῆς υἱοθεσίας ſpiritus adoptionis*, alteram vocat Petrus *ἀγαλλίασιν χαρᾶς ἀνεκλαλήτω καὶ δεδοξασμένης exultationem gaudii ineffabilis & glorificati*, quæ ut verbis diſtinctis exprimuntur, ita motu quoque & ſenſu non tantum conſolationis, ſed & maxime certitudinis fidei (de rebus ad ſalutem neceſſariis loquimur) in animis fidelium differunt; etſi quadantenus concurrere non poſſe non ſit ſtatuendum.

27. Obſignationis & pignorationis uſum conjungimus, & tamen diſtinguimus, quia Spiritui ſancto conjunctim & rurſus diſtinctè viſum fuit eas efferre, ſicut intelleximus; propterea quod eodem fere motu ſenſuque filios Dei afficiunt, verum *ſigilla* dicuntur, quatenus *τοῖς πιστεύσασιν, iis qui credidere*, ferme in ſuis initiis immittuntur, quemadmodum ſigilla inde ſtatim à principio, vel haud diu poſtea ſolent actis inprimi: *pignora* vocantur, quatenus eorum viva memoria vel repetitio gratioſa certitudinem inconcuſſam fidei acceptæ, cui tanquam pignori dato tantiſper incumbant, fidelibus præſtant.

28. De Spiritu adoptionis habemus duo loca Pauli Apoſtoli *ad Romanos c.* 8. & *ad Galatas c.* 4. quæ utcunque ſatis nota, non erit inutile denuo conferri.

Ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, *accepiſtu ſpiritum adoptionis*, ait ad Romanos. Ad Galatas, Ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν. *Quoniam filii eſtis, emiſit Deus ſpiritum ſui filii sn corda veſtra*; Utroque loco facit oppoſitionem hujus ſtatus & ſpiritus filialis adverſus ſtatum & Spiritum ſervitutis, quæ ſub lege fuit, cujus differentiæ explicatio non eſt hujus loci. Hoc magis ad rem præſentem pertinet, quod ait, *quoniam eſtis filii*; ſupponit, eos eſſe filios; facti ſunt tales per fidem, cujus gnari ſunt per fidei receptæ conſcientiam, dicamus, rationalem illuminatam. Inſuper emiſit Deus hunc ſuum ſpiritum filialem, qui hoc liquidius eos edoceret; ut exinde jam ſtatim notitia & certitudo duplex intelligatur; una, quæ eſt ex collectione Fidei rationali; altera, quæ eſt ab hoc ſpiritu in eum finem ἐξαποσταλμένον, ſpecialiter ſcilicet, εἰς τὰς καρδίας *in corda foris emiſſo*.

29. Notabilius idem ex effectis elucet, ἐν ᾧ κράζομεν, ἀββᾶ ὁ πατήρ, *in quo* ſpiritu *vociferamur, abbâ ô Pater*, ſunt verba in græco exotice vernacule ὀνοματοποιημένα exquiſitè ad ſignificandam efficacius illam Θεοῦ βίαν, illam vim ſupernaturalem, quæ cum indicibili teneritubine fiduciâque infantili tum mentibus adfunditur; ut deficientibus verbis, erumpant in ſuaviſſimam compellationem atque in amplexum deſinant. Nec mora, quin tam blande citatus ille Pater amoris ſui ſenſum πάντα ὑπερέχοντα νοῦν *omnem vim mentu ſuperantem* benigniſſimè reflectat animiſque eorum inſinuet. Atque hæc eſt ejuſdem ſpiritus reſponſio: Αὐτὸ τὸ πνεῦμα, *Spiritus idem*, qui clamaverat, *abbâ Pater*, συμμαρτυρεῖ ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ: reflexus ſcilicet *conteſtatur, nos eſſe filios Dei*, non voce remiſsâ, de quâ nihil in verbo hactenus, & quâ nihil opus; verum ſenſu penetrantiſſimo acceptatæ nuncupationis paternæ, cum certitudine fiduciâque mirificâ conjunctæ, ne tralatitiam & rationalem fiduciam hic animo concipiamus intelligi. Nulla tamen heic ἔκστασις, nulla mentis alienatio: quid enim? Συμμαρτυρεῖ τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι ἡμῶν; *Conteſtatur Sipiritus*, ille qui clamarat, *Spiritui noſtro*.

30. Sunt igitut duo Siritus in actu & in operatione diſtincti, mutuoque ſe adficientes apud fidelem, ne Paulus idem *ad Corinthios* adfirmans à ſe ipſo diſcrepet, ὁ κράζων, *vociferans*, ita ſe ipſum denotat Sp. S. καὶ ὁ ἡμῶν, & *ſpiritus noſter*, qui hoc perſentiſcit, hoc ſibimet applicat, & dum intentus verbo rationibuſque fidei, tam excellenti gratiæ divinæ ſenſu fruitur, ſuprâ omnes dubitationum nubes evecta, ſigillum illud veritatis impreſſum ſibi, pignoris vice complectitur atque cuſtodit. Si quis hac Revelatione, qualis optimo jure dicitur, fidelis poſtea tanquam principio velit uti ad alias veritates ſalvificas, (nam extra negotium ſalutis id non extendimus aut urgemus) colligendas, fieri poteſt optime, neque fiet hoc per modum naturalium perceptionum, vel idearum comparationem atque connexionem, quam mens ſuâ naturali facultate componit, ut noſtri Patroni ſolummodo fieri volunt, ſed immediate è teſtimonio Spiritus ſancti; quemadmodum Paulus in dicto ad Romanos loco inſtituit, *cap.* 8. ỳ. 16. 17. E conteſtatione Spiritus, quod ſimus filii Dei, colligit ita immediatè, Εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι, *ſi filii, ergo heredes*. Atque ita videmus, dari quoque principium veritatis explorandæ diverſum à Ratone rectâ, idque Spiritum adoptionis præſtare validius quam ulla Ratiocinatio connectere atque perſuadere poſſit.

31. Hæc

31. HÆc de Spiritu adoptationis è duobus illis locis κατὰ πόδας, *verbotenus* & ὀφθαλμοφανῶς *ad oculum* pro modulo hujus inſtituti demonſtrata ſunto. Altera Spiritus ſancti operatio in cordibus fidelium, è quâ juxta conſolationem de ſtatu proprio, fidei certitudo abſque Ratiocinatione confirmatur, eſt *Exultatio gaudii ineffabilis & glorificati*, de quâ plenæ ſunt literæ Dei; ſed non occurrebant vivaciora verba quam ſunt hæc Petri, 1. *Petr.* 1. ℣. 7. 8. ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως εὑρεθῇ ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ. *Ut probatio fidei veſtræ reperiatur in detectione J.C. quem non videntes, ſed credentes, exſultatis gaudio ineffabili & glorificato.* Τὸ δοκίμιον πίστεως, eſt probatio per ignem perſecutionum, in quarum medio ſuſtinentur per fidem abſque viſione; ſed ejus loco immittitur à Spiritu ſancto gaudium ineffabile, in eoque exultatio glorificata

32. Non habetur hic, infundi à Spiritu ſancto? At *Gal.* 5.22. Rom. 15.13. ἐστὶ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἡ χαρά; *Gaudium eſt fructus Spiritus ſancti.* δύναμις πνεύματος ἁγίου; *Potentia Spiritus ſancti.* Unde ἀγαλλίασις *exultatio* in medio luctu, ut in *verſ.* 6. λυπηθέντες ἀγαλλιᾶσθε, *Triſtitiâ affecti exultatis?* idq; ἀνεκλαλήτῳ χαρᾷ *ineffabili lætitiæ*; ne putes effectum eſſe naturaliter ortum è conſideratione immenſi boni, quod fide apprehenditur. Hoc quidem erigere & firmare poteſt animum ad conſtantiam in adverſis præſtandam: at ipſo actu exſultationem indicibilis gaudii in medio mœrore, ſæpe nullâ conſolationis expectatione, non præſtat; divinitus illud, immediatum ſit oportet, imprimis, ſi cogites δεδοξασμένην χαράν, gaudium non ſimpliciter glorioſum, ſed ut vox habet, *glorificatum*, elatum, affuſum gloria; quatenus *Spiritus eos velut in ſublime raptos luce ſua Cæleſti* (à corporeis tamen oculis aliena) *circumſplendet*, verba Cl: *Witſii œcon. fœd* 3.11.44. Cujuſmodi adſulliones repentinas non modo ſæpe martyres in tormentis aut eorum expectatione, ſed & alii fideles in maximis animorum auguſtiis haud raro experiuntur.

33. Nam ita fere ſe præbet hac parte Spiritus, quo majus ſit τὸ ἀπροσδόκητον hujus glorioſæ exſultationis, ut cum mens fidelis quaſſata tentationibus, dubitationibus & derelictione ſpirituali, ruentibus ſuper ipſam ratiociniis ſuis, perdere ſeſe & abſorberi videtur, intenta verbo ſalutifero operique Dei unius & trini in negotio ſalutis, atque à JESU tenuiſſimo quaſi filo pendens, ut tunc aliquando derepente merſum tenebris animum occupet lux & indicibilis lætitia, quâ velut in cœlum raptus mirifice ad Deum laudandum & glorificandum excitatur, attollitur, inflammatur, impletur laude gloriaque Dei, non jam credens aut Ratione percipiens, quod præ hac luce tenebroſum & nauci eſt, ſed videns & palpans id de quo Rationes non potuerant eum reddere ſecurum aut animo tranquillum. ſimul clarius infinito quam capiat ulla Ratio, ſentiens, vim cœleſtis beatitatis atque lætitiæ omnem, in Deo laudando & glorificando exorſum neque conſumptum iri.

34. Sed veriſſime dicitur hæc ἀγαλλίασις, id quod eſt in hac vitâ, *exſultatio*, quam brevi actu vox indicat tranſmitti, atque ita plerumque paucis momentis abſolvitur, & in pacem animique ſereniſſimam tranquilitatem deſinit, atque transfunditur. Non eſt ea tum proprie facultas τοῦ κράζειν Ἀββᾶ ὁ πατήρ, neque momentum, quo dicit arida mens, ſe repente melle medullaque paſci; licet utrumque fiat aliàs & multò ſæpius uſu veniat, quam hujuſmodi exultatio-

glorificata, ut ariditas ſpiritus ſic ſubitò in abundantiam mutetur. Sed in hac exſultatione, lætitia ineffabilis & plena gloriæ ſic rapit & occupat omnem mentis & cogitationum facultatem, ut nullam dubitandi ſpeciem recipiat, nubeculamque admittat nullam; nec unquam evidentius, ejuſdem Petri ſententiæ vis & τοῦ ὄγκος apparet, qua fideles ait τῆς θείας φύσεως γίνεσθαι κοινωνούς, *Divinæ participes naturæ fieri, ep. 2. c. 1. v. 4.* quam in his momentis; attamen ſemper hactenus ἄνευ ἐκστάσεως, *ſine mentis* ullâ *alienatione*, bene dum ſibi & proprio ſpiritui conſtant.

35. Hæc Petri verbis inſunt, ita experti hodieque teſtantur, & modo ſemel ea frui contigerit, ejus viva ſemperque recens & præſens memoria ſigilli atque pignoris uſum, circa τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως, quod Petrus appellat, non modo conſolationis ergo, ſed & maximè, inquam, circa veritates fidei ſuaviſſime ſolidiſſimèque præſtat; tempore quidem Petri ſæpius & copioſius, ut nunc res & funeſta loquitur experientia, ſatis tamen adhucdum frequentur & evidenter (ut qui animas perite tractant adfirmare non ceſſant) ad omnem animi dubitationem, quæ adverſus Rationes ſæpe moventur, auferendam: Maxime, quoniam hoc utrumque ſigillum Spiritus adoptionis & Exſultationis glorificatæ, temporalibus & defectoribus à Spiritu, cum quibus τὰ δῶρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, *dona futuri ſeculi* & ſuperficialia gaudia quandoque communicantur, nuſquam adſcribantur, quo majorem ejus conſolationem atque certitudinem eſſe conſentaneum eſt.

36. Non habuimus in *hoc capite* rationem eorum, qui pignus & Sigillum Spiritus ſancti, de quo Scriptores ſacros *ſuprà* loquentes audivimus, ajunt eſſe Virtutes & opera fidei receptæ conſentanea; quia ſatis è verbis ſuperius eductis liquet, Pignus & ſigillum illud omnino eſſe diſtinctum à virtutibus & bonis operibus; Quia virtutes non ſunt aut dicuntur, ipſe Spiritus; ſed fructus ejus & ſequela: Pignus autem & ſigillum, de quibus priora loquuntur loca, ſunt & vocantur ipſe Spiritus Sanctus *d. cap. 1. ad Epheſ. 3.* ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι. De virtutibus ac bonis operibus inde loco diverſo Apoſtolus in *cap. 2.* agere inſtituit. Pignus & ſigillum, de quo loquitur immediatè mentibus adhibitum deſignatur; ut plane diverſi generis ſit à virtutibus & bonis operibus, è quibus alioqui argumentum ad demonſtrandam probitatem fidei, rectè peti non ignoramus.

CAP.

CAP. VI.

In quo occupantur adhuc objectiones quædam, & locus concluditur.

Quam varie pro temporibus ſe habuerit hæc doctrina de lumine teſtimonioque Spiritus Sancti. Objectio, quod operationes Spiritus, quas pii præſerant, ſint è motu ſanguinis & imaginibus cerebro impreſſis, removetur; & demonſtratur, eos motus ſæpius evidenter abſque ullâ collectione prævia & ſine ideis antea impreſſis oriri. Removetur & hæc objectio, quod iſti motus laudati non tam ſint informationis & doctrinæ, quam conſolationis. Limitationes quædam & cautiones ſententiæ orthodoxæ adjiciuntur. Denique, in fundamentum ejus, quod Rationales adfirmant, non poſſe aliud apud hominis conſcientiam eſſe, quam Rationem, inquiritur.

NOn dubito, quin haud deſint, qui me cucurbitas pingere, quam talia Tractatui *de Jure Civitatis* inſerere mallent. Sed hi velim credant, eſſe rationes, quare id ita conſulendum fuerit, & ſi *reſpiciant* ad finem præcedentis initiumque præſentis ſectionis, nihil ab operis argumento alienum, niſi forte modus expectationem ſuperet, eſſe commiſſum videbunt: In modo autem extendendi locum Theologicum in hac arte uſu venientem, cum Hobbes longe ſit hac parte prolixior, nihil habere nos excuſandum, maximè ſi genus utriuſque comparetur, æquus lector, facile arbitrabitur.

2. Sufficit nobis, animi noſtri conſtare ſententiam, nec pudet magiſtri; etſi quæ protulimus ab hujus temporis non modo philoſophiâ, ſed etiam forte prævalente Theologiâ ſatis aliena viſum iri non ignoramus.

3. Primi Reformatores de Teſtimonio Spiritus Sancti, pro divinitate Sacræ Scripturæ, tam diſerte & ſignate loquuntur, ut ejus à Ratione differentiam non modo è ſacris literis hauſiſſe, verum etiam uſu vivâque experientiâ percepiſſe manifeſti ſint, eaque in multis ad extrema uſque tempora duravit accuratio.

4. Non pauci deinceps eandem ſequuti diſciplinam eodem quidem modo loqui perſeverarunt, ut tamen longè minus σαφῶς & ſignatè de operationibus immediatis agere viſi ſint, nec fere aliud quàm ipſos terminos & hypotheſes, quas Pontificiis & auctoritati Eccleſiæ opponerent, præferre ſoliti fuerint.

5. Qui noſtro tempore novam dubitandi & ratiocinandi methodum ad literas ſacras produxere, τοὺς καθόλου λόγους, ut Ariſtoteles ait, κενωτέρους, generalia iſta vana crediderunt, neque plane quicquam in homine præter Spiritum hominis, id eſt, mentem & Rationem cunctis hominibus inditam ineſſe ſtatuerunt: Solitiq; nihil pro vero habere, niſi quod clare & diſtincte perciperent, veteres Theologorum loquendi modos, de Teſtimonio Spiritus S: miſſos fecerunt, & Rationem pro unico Principio cognoſcendi in ſacris habere cæperunt.

6. Hactenus quidem jure meritoque; nihil

nihil quā Spiritum hominis λαβόντες, quod nullum aliud cognoſcendi principium agnoſcendum putarunt. Proinde quid aliud fieri poterat, quam ut ſcripturam eo modo interpretarentur, ut nihil quod ipſi non ſentiunt, in ullo mortali ineſſe contenderent, & alium in piis habitantem Spiritum laudantes fidenter *enthuſiaſtas* pronuntiarent?

7. Fit hoc convenienter ei, quod nunc evertendis pleriſque Fidei myſteriis, quorum hoc è minimis non eſt, adhibetur, ut præjudicia claræ & diſtinctæ perceptionis, quâ certiſſime nihil in ſe quam Rationem percipiunt, Sacræ ſcripturæ interpretationes occupent, præveitant atque pervertant.

8. Sed ajunt, illos motus piorum, qui Spiritui Sancto quaſi illis adfuſi tribuuntur, aliud nihil eſſe, quam vivaciores ſanguinis & Spirituum animalium impetus & eruptiones, quos illi opinionis errore pro immediatis Spiritus Sancti operationibus accipiant ac imaginentur, quemadmodum vis imaginum cerebro impreſſarum juncta ſubitis ſpirituum & ſanguinis motibus, hominum credulitatem mirificè poteſt & ſolet adficere, ne quid de ſubtiliore mali genii concurſu dicatur.

9. Nec id quidem negat quiſquam, etiam in religionis exercitio multis uſu venire modis. Nec tamen ideo, quod aut im ginationes aut impoſturæ hominum geniorumque, ſimilitudine motuum divinorum fallunt, veritati adeo in ſacris literis teſtatæ præjudicandum; nec quod ſimulatores aut fanatici inſaniunt vel ſibi aliiſve imponunt, ideo vera ſolatia verè piis & ſanæ mentis Dei cultoribus ſubtrahenda fuerint.

10. Quanquam etiam Spiritus Dei, ſicut mentem, id eſt, Spiritum hominis quod Paulus docet, certiorem facit, ita miniſterio ſpirituum animalium, quæ menti ſerviunt, utitur ad affectus ſe dignos in homine excitandos; nulla cauſa tamen eſt, ideo negandi, cauſam eorum motuum eſſe à Spiritu Dei immediate, ut literæ Sacræ de gemitibus ἀνεκλαλήτοις aliiſque adfirmant.

11. Modo adſint notæ, quæ certe non deſunt, quibus veri Spiritus divini motus à ſpuriis diſcerni queunt; ſi non aliter quam ad exitus fidei ac intentis verbo animis eveniant, nec quicquam in iis quam literis Dei bene conveniens & ad ejus gloriam pertinens exhibeatur.

12. Si quis tamen adhuc inde non liquere contendat *immediatiſmu*, nec aliud in illis motibus ineſſe, quam effectum meditationis verbi dudum percepti, cum rationali collectione & collatione idearum ſive imaginum in memoria inde præexiſtentium, vi volun atis ſive decreti divini facta, nec adeo nihil hactenus ineſſe putet in homine quam Rationem & affectus, is ſic habeat.

13. Præcipuos & excellentiores illorum motuum, de quibus in *cap. præcedenti* actum, ſæpius evenire piis, evidenter abſque ulla collectione præcedenti, nec *ideis* in mente verſantibus aliis quam diverſis aut contrariis. Plerumque enim incogitantibus, in *maximis humiliationibus & anguſtiis* nihil tale præſtolitatis offeruntur, ut omnes qui hac de re ſcribunt & loquuntur, adfirmant, nominatim Interpretes Belgæ ad *cap.* 8. *Rom.* v. 15. *n.* 19. & nos ſupra ex Apoſtolo demonſtravimus. Adde Cl. Spanhem. *Theol. elencht. ubi contra Rational. &c.* CL. Witſ. *in diſſert. Epiſtol. huj. argum. n* 7. *& ſeqq.* Præter quod experti non temere dicent, ipſum genus & ſenſum, ab adfectibus è paſſione mentis à Spiritibus animalibus ortis differre evidenter & clariſſime.

14. Sed videndum, ne non ἀκυρολογίας inſimuletur, quod nos ea quæ conſolatio-

ſolationis eſſe videntur, ad quæſtionem de principio cognoſcendi, retulimus; cum alia informationis, alia conſolationis uſum in hoc genere motuum extraordinario obtinere videantur.

15. Ad hanc objectionem noſtra ſic eſt ratio. Pertinere ea primò ad refellendum, quod diſſentientes volunt; nihil eſſe vel dari poſſe apud animum hominis quam rationem: Secundo ad id, quod dicunt, Scripturæ divinitatem *aliunde*, quam ex ratione conſtare non poſſe, quod non tantum à principio, ſed etiam ex eo quod poſtea fit, aliter intelligi poteſt & ſupra demonſtratum eſt.

16. Ex eo videlicet, quod etſi motus iſti Spirituales immediati, conſolationis uſum præbeant maximum, tamen etiam intentis verbo ſalutifero anxiiſque animabus oblati & exhibiti, Auctorem Deum ita loquantur & laudent; ut de veritate fidei, quam conceperunt & divinitate verbi, quod intellexerunt fideles, nullo modo ambigere poſſint; adeò ut veritatibus ipſis certius & validius cognoſcendis & dubitationibus à ratione maloque genio objectis hæc quoquæ ſigilla & pignora plurimum conferre manifeſtum ſit; eodem modo, quo ſigilla & pignora nihil quidem addunt novi rerum geſtarum notitiæ, ſed earum tamen fidem valide confirmant & addunt ſecuritatem.

17. Unde ſimul intelligi poteſt, ejuſmodi alloquia & teſtificationes Spiritus S. piis mentibus factas, poſſe quidem illis adfundere & augere certitudinē de Scripturæ divinitate & veritate Chriſtianæ religionis univerſæ; ſed non poſſe eâdem certitudine ſingulis capitibus, niſi quatenus ad ſalutem neceſſaria ſunt, aut ſingularium locorum interpretationibus, vel exquiſitis difficultatibus applicari.

18. Quanquam hoc eſſe remotum à facultate Spiritus Dei, vel eam partem operationum ejus hodiè penitus ab Eccleſiâ vel fidelium conſcientiis eſſe alienatam, nihil opus eſt ſtatuere; ſed excedit noſtræ diſputationis terminos; utique non eſſe ad talia facile deſcendendum, res ipſa & evidentia periculi ſatis declarat.

19. Denique totum hoc de immediatis Spiritus S. illuminationibus & conteſtationibus, ad alios convincendos vel edocendos non pertinere, ſed ad conſcientias eorum quibus eveniunt, inſtruendas & confirmandas duntaxat utiles eſſe, res etiam ultro loquitur; nec adeo illas impedimento eſſe, quominus quiſque rationem Fidei ſuæ reddat iis, quibus eam reddere debet, jam antea demonſtratum eſt.

20. Neſcio, an nova de natura mentis, quod nihil quam *Cogitatio* ſit, opinio, dederit occaſionem huic indignæ Chriſtianiſmo Sententiæ, nihil hominis conſcientiam adficere *poſſe*, nullum *poſſe* dari principium cognoſcendi quam Rationem cunctis hominibus communem; ut toties adfirmari videmus ab his, qui non contenti dicere, quod nihil ſit in homine quà tali quam ratio, ſed etiam quod nihil aliud eſſe *poſſit* ingeminant.

21. Si dicerent, illas adfuſiones immediatas, ſi quæ ſint, etiam eſſe cogitationes, & ſic à mente quæ cogitatio ſit, non diſcrepare, conſequentiam tamen non obtinerent: non magis quam ſequeretur, menti à corpore ſeparatæ & tanto arctius cum Deo conjunctæ, nihil accedere novæ virtutis & facultatis; quemadmodum mens præcipuis & excellentioribus Spiritus S. adfuſionibus, ad illum ſtatum, qui mentium erit ſeparatarum, quam proxime accedit; nec aliis contingunt, quam qui mentes à corporalibus & naturalium rerum ideis abductas habeant quam longiſſimè.

22. Facilius in eam quis opinionem concederet, *τὸ non poſſe* aliud eſſe in hominis

minis conſcientiâ quàm Rationem, ſupponere, non niſi unã eſſe Cogitationem; ſic enĩ certè non poſſet alia eſſe cogitatio quam quæ cunctis hominibus eſt communis: Cum quâ hypotheſi bene congruit id, quo, ſine theſi illa priori nihil eſt verius, & quod illi juxta priorem theſin inculcant, *omnia eſſe plena Dei.*

23. Sed non magis id agimus, ut cuiquam negatas imputemus conſecutiones, quam opinionem, quæ tam bene cum illa Sequela convenit, ut ſubvertendo Chriſtianiſmo comparatam, deteſtamur; dum eandem ab his qui ſacram Scripturam ludibrio habent, omnium primo adoptari & propagari videmus.

24. Sicut etiam ex hoc principio viam paratam eſſe videmus, in dubium vocandi atque negandi ſanctiſſima fidei noſtræ myſteria; cujus ſpecimina deinceps habuimus, & juxta quæ tandem ita prævaluit reputatio periculi ex hac Theſi de Ratione ſolâ *adſtructice* divinitatis S: Scripturæ, ut cum prius verbis ambiguis à Synodo tam vernacula quam exotica notata fuiſſent, diſertè in alia Synodo Belgicâ condemnata ſit, anno MDCXCII.

25. Quod ſupereſt, hoc operam demus, idque Deum rogemus uti fiat, quo per viam abnegationis virium rationiſque naturalium & devotionis noſtri, peccato mortui, nos regimini Spiritus Sancti ejuſque operationibus idoneos & opportunos exhibeamus. Ita futurum eſt, ut diſcrimen utriuſque Spiritus, Hominis & Dei, in ipſa veritatum cognitione, liquidè percipiamus, nec opus ſit, clariſſima Scripturæ loca ſuper hoc fundamento Chriſtianæ Religionis eludere, ſtudioque philoſophiæ μωραίνειν.

SECTIO VII.

De formis Reipubl. & de Monarchiâ.

CAP. I.

De tribus Reipubl formis.

Tres dari formas civitatis. Earum quæ ſit præſtantiſſima, quæſtionem eſſe politicam. Obiter tamen pro Ariſtocratiâ & quidem laxiore diſputatur, hac inprimis ratione; quod in eâ liberrimum imperium ſine periculo Tyrannidis & confuſionis haberi poſſe videatur &c.

1. Actum eſt adhuc de Imperio Civitatis, ſine reſpectu ad certam Reipubl. formam; cujus diverſitas ad Summitatem Imperii, vel jura Summæ Poteſtatis nihil propriè confert. Verum tamen in ſingulis jura quædam propria ſunt *conſideranda*, quæ nonniſi diſtinctione Rerumpubl. juxta formas ſuas præmiſsâ, collocari & intelligi poſſunt.

2. Unde pendeat diſtinctio formalis, ut ita loquar, Rerumpublicarum, à Politicis, ad quos hæc Quæſtio propriè pertinet, variè diſquiritur. Optima ratio eſſe videtur, quæ ab Imperantium numero petita, jam olim prævaluiſſe videtur.

3. Nam cunctas nationes & urbes populus aut primores aut ſinguli regunt.

Delecta ex his & conſtituta Reipubl. forma laudari facilius quam evenire, Vel ſi evenerit, haud diuturna eſſe poteſt *ſcribit Tacit. lib. 4. annal. c.* 33.

4. Nempe, ſi jura Majeſtatis ita inter diverſos ordines diſtribuantur; ut ſua ſinguli non obſtricti reliquis ſeorſim exerceant, *quâ de re* agendum *inferius*.

5. Tres igitur ſunt formæ civitatis, *Monarchia, Ariſtocratia, Democratia*; niſi addere placeat, Timocratiam, de quibus ordine agemus. Quæ autem ex his formis Reipublicæ ſit præſtantiſſima, diſputare Politicorum eſt.

6. Forte in univerſum, nihil, quod ſingulis applicari queat Civitatibus, determinari poteſt; Quando quæ forma uni populo ſaluberrima videtur, ea ſæpius alteri anceps aut gravis eſt.

7. Scilicet, præſtantiam non ex nobilitate aliave excellentia, *ſed ex ſolâ ſubjectorum utilitate* metiendam eſſe, ratio ſuadet.

8. Uti & illud; non eſſe quærendum, quæ ſit perfectiſſima, ut omnibus careat vitiis, *ſed quæ incommodis laboret minus gravibus & crebris*, *Reipublicæ forma*.

9. Ita ſine præjudicio faciendæ applicarionis ad ſingulas in hypotheſi civitates, videtur nobis Optimatium, merito præferri poſſe; Videlicet, eo ſenſu, quo ſuprà *Calvini* Theologi auctoritatem laudavimus, quam habes in *lib* 4. *Inſtit. Chriſt. Relig cap.* 21. *n.* 8.

10. Scil: non quamlibet, ſed ita conſtitutam Ariſtocratiam eligeremus, in quâ *nemo ſit ex populo, qui non in tempore & in loco ſecundum ordinem Legis, Imperantium numero aggregari poſſit.*

11. Inſuper, ut *non nimis exiguus ſit ille numerus*, ſed pro magnitudine Civitatis amplior, quam reſtrictior. Rationem adducemus, quam forte novam dicere poſſis.

12. Quia, *quanto quæque civitas abſolutius imperat, cum periculo quam minimo tyrannicus & ſeditionum, tanto Reſpublica præſtantior habenda eſt.* Hoc autem nos de ejuſmodi *Ariſtocratiâ*, quam modo deſcripſimus, adfirmandum putamus.

13. Abſolutam poteſtatem, duobus illis incommodis liberatam, Civitati ſalutarẽ eſſe, neminem recte æſtimantem cenſeo negaturum.

14. Quippe, cum ad expeditam efficacemque rei communis adminiſtrationem, quæ ſine dubio utiliſſima eſt, nihil quàm ſoluta impedimentis agendi libertas, ſit convenientius.

15. Eadem ad potentiam foras exercendam non minus efficax & utilis eſt; quo pertinet, quod Cardinalis Mazarinius *in epiſtolis* ſuis poſtumis, ſcribit, in colloquio Pyrenaico ſibi & Ludovico de Haro Hiſpaniæ Regis miniſtro primo, in eo conveniſſe, agentibus de Anglis, qui tum Protectore ſublato, Rempubl. liberam moliebantur; Hanc bene ſtabilitam centuplo terribiliorem, idque ſine exaggeratione, futuram, quàm Anglia ſub regno fuerat aut foret.

16. Quod etſi paradoxũ, non eget alio ad fidem faciendam argumento, quã quod à Republ. Belgica ſumere licet, Quæ ſub Regibus nullo numero habita eſt in Europâ; libera facta longe maximum in orbis terrarum rebus habuit momentum, adeò ut pacis & belli vices toto orbe Chriſtiano ab ejus motu vel quiete, noviſſimis imprimis temporibus, pependiſſe videantur.

17. Sed in Regnis ideo, cordatioribus populis diſplicet abſoluta poteſtas, quia tam proclivis inde lapſus in tyrannidem eſt, ut à multis, etſi perperam, pro ipsâ Tyrannide habeatur.

18. Sed hoc periculum, in *Ariſtocratiâ*, ubi aliorum bonitas malitiam alio-

rum refrenat, nullum aut perexiguum eſt.

19. Quò pertinet, quod Cicero, collegium Conſulatus, etſi duorum ſaltem, ita ſingulorum impotentiam cohibuiſſe teſtatur, ut præter *Marium* & *Cinnam*, denique *Piſonem* & *Gabinium*, nunquam mali Conſules ambo extiterint; etſi de *Piſone* plus affectui quam judicio tribuiſſe videatur ut ex *inorat. cont L. Piſ* juncta *Philippicâ primâ*, ubi Laus *Piſonis*, *liquet*

20. Decemviros aut Triumviros Romæ, Triginta Viros *Athenis*, non eſt quod mihi quiſquam objectet. Extraordinariæ enim illæ poteſtates fuere, quas ratio & experientia teſtatur inprimis eſſe periculi plenas.

21. Præterea, in regnis abſoluta poteſtas ſuum finem haud perinde ſemper adſequitur. Quia populi & proceres ſæpe Dominantes in exercitio *αυτοπραγίας* ſuæ turbant, neque pati poſſunt, ut ab nutu unius omnia pendere videantur.

22. At in laxiore optimatium Imperio, non videmus ægre ferre populum, omnia cum libera poteſtate agi ab his, quibus Summa Imperii ſuo jure competit.

23. Aut ſi ægritudo non abſit, motus tamen & deſtructio civitatis non facile contingit: Quia præcipui è populo, quorum ductu ſeditiones oriri debent, ſunt vel participes Imperii vel futuri ſperantur.

24. Quæ ratio eſt, quod nec de honoribus tam facile tumultus naſcuntur; ut in veteribus Rebuſpubl. ubi plebs & patricii perpetua familiarum notâ diſcreti, ſeorſim ad honores, altero ordine excluſo, graſſabantur.

25. Denique, facilius credunt populi, à ſe ipſis geſtum videri, quod eſt actum ab his, qui ex ordinibus cunctis ſuique medio ad Imperium evecti ſunt.

26. Adeò, ut non pauci *Democraticam* formam jure primævo eſſe putent, quando Imperantes è populo promiſcue ſumuntur, quod tamen erroneum eſſe *videbimus in loco*.

27. Exempli fidem, ſi quis poſtulet, dabimus civitatem *Venetorum*, dabimus & Patriam & pleraſque Belgarum civitates, in quibus eſt Ariſtocratia, ſed admodum laxa, quæque ſpecie Democratiæ fallere poſſit, neque paucos fallit exteros & indigenas.

28. Haud temere alioqui ſunt, qui arbitrantur in Imperio enormiter magno, quale fuit Romanum ultimis temporibus, vix aliter pacem, quam ſub Unius imperio poſſe ſervari.

29. Sed hujus rei diſputationem pleniorem, quæ non tam juris quàm prudentiæ rationibus conſtat, à Politicis petendam relinquemus; etiam hanc conſiderationem, quod in modicis Imperiis plurium poteſtas bene procedit, in magnis populis laborat ibique fere monarchiâ opus ſit. Videamus ſingulas Species.

CAP.

CAP. II.

De Monarchiâ & Condominis.

Speciem primam Reip. eſſe Monarchiam, ſive Regnum, à quo diſtinctum non videri Condominatum, cum plures in eodem Imperio ſinguli ſummam habent poteſtatem; quia pro plurium Imperio id haberi non poteſt, cum non ſit collegium, nec pauciores plurium ſententias ſequi cogantur. Variæ Condominatus ſpecies aut magis modi enumerantur. Eſſe inter eos, quando Regina Virum Imperii facit participem, quod tamen in voluntario Imperio ſine conſenſu populi fieri non poſſe. Quot modis uxor Imperatrix maritum habere poſſit. An feminæ Summis Imperiis recte admoveantur.

MOnarchiā eſſe unius imperiū ſolo ſatis vocabuli argumento conſtat. Quod tamen ita præciſe captari nolim, ut quotieſcunque *plures in uno regno Domini extitere*, toties Reipubl. formam mutari ſtatuamus.

2. Neque enim rectè exiſtimaturus videtur, qui in Romano Imperio, ſi quando plures Auguſti fuere, Principatum eſſe deſiiſſe contendat.

3. Cum enim longius illa ſocietas Imperantium ab *Ariſtocratiâ* quam à *Monarchiâ* diſtet, conſentaneum eſt, ut ab ea ſpecie, cui proxima eſt, appellatio petatur.

4. Ita *Lacedæmoniis* duo Reges fuerunt idque Regnum vocabatur, nec non verum fuiſſet Regnum, ſi poteſtas verè ſumma fuiſſet. Præter quod extraordinarius atque, ut ita loquar, *accidentalis*, ille plurium concurſus plerumque ſanè habetur.

5. Unde formas peculiares *Dyarchias* aut *Triarchias* in Artem introducere nec congrueret neque expediret; tametſi fatendum, Monarchiæ vocabulum tunc eſſe minus commodum.

6. Accedit, quod iſti *Condomini*, ut hi, vel his ſimiles à Germanis Ictis appellantur, non conſtituunt *Collegium*, adeoque nec unus plurium ſententiam ſequi compellitur.

7. Nam ut hoc juris ſit, opus eſt pacto. Condomini autem Imperium civitatis habent eodem jure, quo plures eandem rem ſine tractatu ſocietatis pro indiviſo tenent.

8. Quo caſu notum eſt, quemque liberum ſuæ partis arbitrium, nec reliquorum conſenſui obnoxium retinere jus ſuum *l. 28. π. Comm. divid.*

9. Ex quo apparet, quam ſit fragilè & anceps hoc genus Imperii, quoties verè ſummum eſt, ut fuit apud Romanos, cum duo treſve ſimul imperaverunt.

10. Nam ubi ſuperior poteſtas penes populum ac ſenatum reſidet, ibi ſalubre inſtitutum videtur eſſe, duos quam unum præficere ſummæ Reipublicæ, Quod exemplo Spartanorum Romanæque civitatis in Conſulibus egregie approbatum eſt.

11. In exiguis quoque jurisdictionibus, ſicut plerumque accidit in Germania, hoc genus communionis periculo magis quam incommodo caret.

12. Alioqui in magnis ſummisque Imperiis, oportet Condominos alterumve ex illis ſumma moderatione vel induſtria

ſtria prædítos eſſe, veluti *Marcus* cum *Vero* comparatus fuit; Aut Imperium in partes ſubjectivas dividi neceſſe foret.

13. Quod vel ita fieri poteſt, ut ſecundum adminiſtrationem duntaxat partitio fiat, quod fecere *Diocletianus* & *Maximianus*. Vel ut Civitates omninò diſtinctæ conſtituantur, ſicut poſtea Imperium Romanum in orientale & occidentale diſceſſit; quanquam hi tum deſinunt eſſe Condomini, & tantiſper ſinguli, verèque monarchæ ſunt.

14. Vices quoque imperandi conſtitui poſſent: Aut ſi nihil horum, tum fieri debet, quod *Pyrrhus* ad filios ſuos; regnaturum dicebat eum, cujus acutior foret gladius, *teſte Plutarcho in ejus vita.*

15. Quomodo Caracalla & Geta, fratres, cum viam concordiæ diviſioniſque fruſtra tentaſſent, directi leguntur; *Getâ* per fratrem in ſinu matris *Juliæ* confoſſo; cum quidem illud diviſionis conſilium in Orientale & Occidentale, de quo fratres deliberaverant, magno niſu turbaſſet, oblato corpore ſuo, ut id prius partirentur, filiis ea de re ſerio cum amicis agentibus, *narrante Herodiano. lib.* 4.

16. Porrò *Condomini* fiunt, *primò* Hereditate, cum in ditione patrimoniali plures liberi pariter ſuccedunt, idque ab inteſtato, vel diſpoſitione ultimi regnantis, ubi hoc jus Principibus competit.

17. Secundò, electione, quando plures cum ſumma poteſtate ſinguli conſtituuntur, eaque vel eſt à populo, vel à Principe Collegam adſciſcente, ut in Imperio Romano ſæpius accidit.

18. Vel denique *mixto jure*, ubi primogenitura quidem obtinet, ſed primogenitus ad regnandum ineptior à Proceribus aut à populo extra ordinem fratrem aliumve collegam accipit, ut his diebus uſu venit in *Muſcovitis*.

19. Etiam, etſi diverſa ratione mixturæ, apud Anglos & Scotos, ubi *Wilhelmus & Maria* ſinguli ſummam poteſtatem in ſolidum acceperunt, jure quidem Electionis, ſucceſſorio tamen haud procul.

20. Habent, inquam, ſinguli Summam poteſtatem; in hoc quippe diverſitas hujus regiminis à *polyarchiâ* conſiſtit, quod optimates, ut univerſitas, Imperium accipiunt; Unde ſinguli pro ſubjectis habentur, & ſunt revera è numero ſubditorum.

21. Quod de *Condominis* iſtis nullo modo intelligi poteſt. Proinde cum ab *Ariſtocratiâ* ſint prorſus alieni, non eſt, quod aliò quam ad Regnum referantur.

22. Oportet a. in Electione diſerte exprimatur, ſingulos fore Auguſtos: Nam Imperio ſimpliciter pluribus delato, non ſingulis, ſed ut univerſis ſumma poteſtas delata intelligitur; velut *Decemviris* Legum condendarum, & *Triumviris* Reipubl. conſtituendæ cauſa, utriſque apud *Romanos*.

23. Eadem fere ſpecies per feminæ regnatricis nuptias contingit, Quando maritus ut particeps & collega imperandi adſciſcitur, Quomodo *Ferdinandus Arragonius* cum *Eliſabethe Caſtellanâ* fuit conjunctus.

24. Quod tamen non aliter quam populo conſentiente in regnis voluntariis fieri poteſt: Excedit enim id notiſſimos Voluntatis, qua delatum eſt Imperium certæ familiæ, terminos, & quidem magis quam ſi Princeps poſt mortem de imperio diſponat.

25. Multo fortius dicendum, *populi conſenſum eſſe neceſſarium*, ſi Regina ſe exercitio Imperii exuere totumque viro committere velit. Utroque enim caſu Vir ſummam poteſtatem vere conſequitur, illic ut ſocius, heic etiam ſolus.

26. Quanquam utroque caſu revocabiliter, ſub conditione morientis ante

ipſum

ipſum Conjugis. Maritus enim ubi eſſe deſinit, jus quoque tanquam marito delatum finiri conſentaneum eſt.

27. Cujusmodi tamen conditio temporalis non impedit, quominus Imperium æque ſit Summum, ac ſi perpetuum foret, quemadmodum antea diximus *Sect.* 3 *c.* 2. *n.* 40.

28. Cæterum, poteſtas maritalis, quæ juris Gentium fertur, in priore caſu, vix eſt ut effectum habere poſſit; Niſi quatenus mulier, etſi jus imperandi non abdicaverit, adminiſtratione tamen, honore contenta ſponte abſtineat, ut fere *Eliſabeth Philippi* juncta *Alberto* in Belgis.

29. Aliquando Condominatus ita ab initio conſtituitur, ut actus primus & ſignatus utriuſque ſit in ſolidum, actus ſecundus & exercitus apud unum: quod ſingulari exemplo placuit in *Anglia*, ut Rex præſens habeat ſolus facultatem Summæ Poteſtatis, eandem Regina, dum Rex abeſt ſola jure proprio teneat.

30. Multo evidentius ceſſat matrimonii Lex, cum Regina totum & jus & exercitium Imperii ſola reſervat, nec aliud quam Regis titulum viro impertitur. Quomodo *Johannæ Neapolitanæ*, & forſitan *Mariæ Britannæ* ſuos maritos habuerunt, utique Scotica, Nam de *Maria Angla* paulo aliter videtur.

31. Tali caſu, maritus non diſpari jure utitur, quam Auguſtæ apud principem Romanum, eſtque ſubditus uxoris ſuæ Vir, quod aliquando male cedit iis, ut Andreæ Neapolitano & Henrico Stuarto, qui uterque ab uxoribus non modo regia poteſtate privati, ſed & è medio vitæ ſunt ſublati, *ſi fides Hiſtoriæ. dix. Hiſt. civ. tom.* 1. *ad ann.* 1250. *c.* 3. *& tom.* 2. *ann.* 1588. *c.* 13. *n.* 4.

32. Sed eſt ne juris, ut Feminæ Summis Imperiis admoveantur, quas Deus & homines ab omni publica adminiſtratione tam in Eccleſia, quam in Republ. voluit excluſas, & quas naturalis pudor ac infirmitas ad parendum potius quam ad imperandum creaſſe videtur?

33. Reſpondeo, Jus Naturæ & Gentium non excludere feminas ſimpliciter ab omni Imperio, ut apparet in matribus-familiarum, quæ in liberos & ſervos utcunque magno numero, habent poteſtatem, item in pagos ditioneſque hereditarias: ſed ubi cum viris concurrunt, cæteris paribus, excluduntur, ut in imperiis Domuum, viris exiſtentibus, & Magiſtratibus, ad quos viri ſemper haberi poſſunt. Eodem modo in Summis Imperiis, poſtponuntur viris, cæteris paribus. His in familia regnatrice deficientibus, non excluduntur, niſi lege poſitiva.

CAP. III.

De Speciebus Monarchiæ, ubi de Dominatu & Imperio violento.

Regnum heroicum, Æſymneticum, Laconicum, non eſſe diſtinctas regni ſpecies, quod ad juris rationem attinet. Nonniſi duas eſſe tales, Regnum, παμβασιλικὴν & Dominatum, βαρβαρικὴν. Definitio utriuſque & differentiæ. Poſſe & juſtum eſſe Dominatum. Quo jure ſubditi bello victi ad obſequium obligentur. Nullâ in re Deſpotas videri populis obligatos, niſi, ne totam perdant civitatem.

SPecies *Monarchiæ* plures numerant ex *Ariſtotele* Politici, ſed pleraſque ad juris diverſitatem pertinentes. *Ariſtol. l. 3. polit. c. 10. & 11.*

2. Nam *Heroicum* Imperium, quo ad regnum evehuntur hi, quos ſpectata inter bonos moderatio & valoris ac virtutis reputatio commendat, quales initio rerum hominumque Reges eſſe creatos volunt antiqui, jure poteſtatis nihil ab reliquis diſcrepat.

3. Nihilo magis *Æſymneticum* regnum, quando ad tempus aliquis ſummæ Reipubl. præficitur. Quia pridem oſtendimus, durationem temporis non variare ſpeciem ſummæ poteſtatis, modo acta imperantium intra ſuum tempus infirmari nequeant.

4. Quare & *Dictatores* magis eſt, ut nos pro *Monarchis* habeamus, non minus quam *Decemviros* pro *Ariſtocratiâ* ſummâ; quanquam eorum poteſtas non ſemper integra conſervata eſt, partim facilitate ipſorum, partim importunitate populi, ut diximus *ſect.* 3. *c.* 2. *n.* 47.

5. *Legitimum* Regnum, quod Legibus ſubjectum & Spartanæ civitatis exemplo *Laconicum* dicitur, tale duntaxat eſt nomine tenus, reverà conſtituit *Ariſtocratiam*.

6. Non quia Reges erant duo, ſed quia domi magis Præſides Senatus, foris nihil quam Duces belli erant. Prorſus ut hodie dux Venetorum, aut potius, ut *Arauſionenſes* in Belgio Principes.

7. Quâ comparatione liquet obiter, ejuſmodi Ducatus quamvis perpetuos, cum libertate populari vel Ariſtocraticâ non male convenire, poſito habili ſitu Reipublicæ; nam eſt etiam, ubi res ſecus evadit.

8. Nobis igitur plures Monarchiæ non ſunt conſiderandæ, quam hæ duæ, *Regnum* & *Dominatus*, ſive Imperium, ut Ariſtoteles, loquitur παμβασιλικὴν aut *βαρβαρικὴν*.

9. *Regnum* verum & plenum eſt, ubi Princeps habet ſummam & liberam poteſtatem, faciendi in civitate quod è re communi videbitur, *ſalvâ tamen civium libertate & proprietate rerum.*

10 Plane de his illa omnia prædicare licet, quæ *ſuperius* de efficacia Imperii voluntarii & ſimpliciter delati, denique de jure ſummæ poteſtatis nullis legibus obſeſſo fuſe diſputavimus.

11. Exiſtere igitur hanc regni ſpeciem putamus, ubicunque poteſtas civitatis uni homini ſine modo, ſine conditionibus, voluntate civium ſimpliciter defertur.

12. Quemadmodum Lege Regiâ in Cæſa-

Cæſares Romanos, ut Juriſconſulti tradunt *in l. 1. n. de Conſtit. Princ.* & noſtro tempore Danicum regnum ex electivo & legitimo factum eſt abſolutum & arbitrarium Solenni Ordinum populi conſenſu.

13. Nec aliter hodieque regnum Francorum haberi videmus, præſcriptione tamen magis quam jure primævo, quod etiam fuiſſe legitimum docuit *Hotomanus in* Franco-Galliâ.

14. Cæterum, promiſſio Regum, quod juſte imperaturi ſint, nihil juris addit civibus, ex quo poteſtas regnantium mutetur aut reſtringatur, ſed hoc Speciale & exceptum eſſe oportet; Generalis ejuſmodi promiſſio regnantium animos duntaxat obſtringit, ut ante-hac demonſtratum eſt.

15. *Dominatus* finitur, quod ſit Imperium, quo Princeps ſibi ſubjectis, ut paterfamilias ſervis imperat, omniumque, tam quod ad res quam corpora attineat, Dominus exiſtens, actiones publicas *ad ſuam præcipue utilitatem dirigit.*

16. Differentiam ejus à Regno ex definitione triplicem colligimus. Primam, quod *proprietas bonorum, quæ ſinguli poſſident, ad Imperantes pertineat.*

17. Alterum, quod *perſonæ ſubditorum dominio Principis ita ſubjectæ* ſunt, ut ſervitio illarum uti, deque vita ac nece diſponere poſſit; Idque promiſcue, arbitraria poteſtate, cauſâque etiam indicta.

18. Non quod vitâ immerentem juſtè exuere poſſit, ſecundum id quod juſtitiæ ratio *intrinſecus* dictat: Sed quod ex cauſâ jure Gentium valida habeat *externam* ita agendi facultatem, de quo diſcrimine juris diximus in *ſect. 2. c. 1. n.* 14. *& ſect. 2. c. 3. n.* 11. *& ſeqq.*

19. Ex his tertia reſultat differentia, à fine diverſo petita, qui eſt in Regno civili originaliter, *utilitas ſubjectorum*; Quanquam illa ſine commodo Imperantium obtineri non poteſt.

20. In Dominatu originalis ſcopus Imperii ſtabiliti, eſt *utilitas Regnantis.* Quæ nec ipſa tamen abſque commodo ſubjectorum poteſt cuſtodiri.

21. Ex his reliquæ differentiæ, inter Dominum & Rectorem, ſervos ac cives, de quibus *Claudius* ad Meherdatem apud *Tacitum*, 12 *annal. c.* 11. quæque ſimilia, per ſe intelliguntur.

22. Cauſam hujuſmodi Imperiorum primam vix aut rarò, nec tamen nunquam eſſe, *Voluntatem liberam* populorum, ſed plerumque vim aut neceſſitatem diximus, *d. cap.* 3. *n.* 11. *&c.*

23. Nec tamen pro injuſtis habenda eſſe id genus Imperia ibidem probavimus: Si vel juſto bello vel deditione voluntaria tali formâ conſtituantur.

24. Non magis quam privata ſervitus ex hac cauſâ olim injuſta fuit, quam ſcimus niti ratione ſuppeditatâ à Juſtiniano *in* §. 3. *Inſt. de jur Perſ.* ſcilicet ab ipſa ſervorum etymologia, quos ait appellatos à *ſervando*, quia cum victores bello captos occidere poſſent, eos *ſervant* ad ſerviendum, quod multò magis eis facere licet; eodem argumento, quo *Cicero* ſcripſit, *non eſſe injuſtum ſpoliare, quos occidere juſtum nec inhoneſtum eſt*, *lib. 3. off.*

25. Et quidem Dominantibus ratio ſui juris ita ſatis conſtat. Etiam ſubjectos, qui ſe neceſſitate ſubacti dediderunt, ex pacto ad parendum, eo modo teneri manifeſtum eſt.

26. Sed an bello victi, & quo jure hi in tantum obligentur, & an ſtatus belli adhuc duret illis, quando ſub ſtabilem dominatum ſunt redacti, quæri poteſt.

27. Plerumque ſuperfluum facit hoc quæſitum mos omnium victorum, qui

nihil

nihil prius habent quam pacatos armis in verba ſua adigere, fidemque ſtipulari.

28. Aut ſi nullam expreſſe promiſſionem fieri contingat, quando victor parcit dediticiis, armaque & vis præſens utrinque ceſſant, ita ut populus gaudeat ſub certo jubendi parendique ordine vitâ boniſque frui; non eſt dubium, quin ex re ipſa conſenſus eorum ad obſequium ſatis eluceſcat, quanquam jus dominantis omnino ſit evidentius per promiſſionem diſerte factam.

29. Promittere autem videntur, ſe tantum poteſtatis Domino conceſſuros, quantum ipſi jus Gentium & belli tribuit, ſi pactis nihil derogetur. Atqui hoc ſine controverſia eſt libera rerum hominumque poteſtas. *Grot. lib.* 3. *cap.* 7. *&* 8.

30. Cui ſe libenter ſubjicere intelliguntur, ut præſenti vitæ bonorumque jacturæ eximantur. Qui proinde actus cum ſit voluntarius, non poteſt non obligare promittentes.

31. Quippe cum certum ſit, eum qui vi metuque injuſto coactus promiſit, naturaliter teneri, quatenus voluntas cogi nequit; ut tamen verum ſit, æquè naturaliter, metus injuſti auctorem, teneri ad alterum obligatione rurſus liberandum.

32. Quod ſi juſtus fuerit metus, ut in bello ſupponimus, nihil eſt, quod autnaſci obligationem impediat, aut infirmari natam requirat.

33. Quippe, Jure Gentium in bello ex cauſa licet injuſtâ orto, ſi modo externa ſolennis belli requiſita adſint, juſtam intelligi cauſam, quod ad externos obligationis effectus attinet, indubitatum eſt, ut docet *Grot. in l.* 3. *c.* 19. §. 11. *de Jure B. & P.*

34. Non audimus igitur illos, qui Principes hoc herili Imperio utentes indiſtinctè *Tyrannos* appellant.

35. Nec qui tradunt ita; victorem Principem poſſe quidem delere vel diſſipare populos: ſi autem formâ Civitatis conjunctos ſibique obligatos retinere velit, eſſe quod juri armorum renunciet, populoque nonniſi liberè conſentienti imperet; Proinde jus idem patiatur, quod in voluntariis Imperiis, illi cunctis Principibus incumbere docent.

36. Nobis ratio diſſentiendi conſtet, ea quæ expoſita eſt, omniumque ſeculorum exemplis firmatur. *vide, ſis, Grotium d. lib.* 3. *c.* 7. *&* 8.

37. Porrò talis olim notiſſima Perſarum & ſuetæ Dominis Syriæ totiuſque Orientis conſuetudo fuit. Nec aliter hodie omnes ab ultimis Sinenſibus ad uſque Ruſſos in *Europam*, populi à Deſpotis ſuis adminiſtrantur, idemque in *Africâ*, omnique barbarie ſervatur.

38. Quæ res cum in iiſdem gentibus ab omni ſeculorum memoria pari tenore ſervata fuerit, ut oblatum quoque remiſſius Imperium ſpreviſſe legantur, parum abeſt, quin *Ariſtotelis* ſententia de ſervitute ſive aptitudine ad ſerviendum naturali, quam *antehac* indicavimus, vera & evidentiſſimis exemplis confirmata ſit, ac ita dominatus in illis gentibus, etiam *οἰκείᾳ φύσει, propria populorum voluntate* niti videatur.

39. An & Iſraëlitæ petentes ab Samuele Regem ejuſmodi, qualem habebant vicinæ gentes, ſua quoque voluntate ſe Dominatui ſubmiſiſſe videntur, quemadmodum ex oratione Samuelis, qua illos erudivit de jure Regis, qualem petierant, intelligi poſſit? Equidem in ea cernuntur duo *κριτήρια* deſpotici Imperii, dominium in perſonas, *accipient filios & filias veſtras*, atque in res, *agros veſtros, &c.* Attamen de voluntate populi iſtius aliter exiſtimandum eſſe probavimus in *ſect.* 2. *c.* 7. *ſub fin*

40. Quem-

40. Quemadmodum & hoc ſatis conſtat, Labefactatâ Regum potentiâ poſt Salomonis exceſſum, non tenuiſſe Reges Judæ eandem poteſtatem, in longitudinem.

41. Tu dices, nihilne igitur tales dominos ſuis civibus promittere intelligimus, ut nunquam juris externi ratione, Imperio abuti poſſint?

42. Exiſtimo, præter quod in præſenti, cum in ſtatu belli fuerunt, incolumitatem pollicentur, eos ad univerſæ quoque multitudinis ſalutem in perpetuum procurandam eſſe obligatos.

43. Proinde, ſi tam immanem oſtendant animum, ut ad omnium prinicìem contendant, tum verè perfidi atque tyranni dicantur; Natura enim negotii, quod geritur, conſtituendæ civitatis, ſine hac, tacita duntaxat, obligatione conſiſtere non poteſt.

44. Cæterum, haud temere patrisfamilias in definitione poſita eſt comparatio: Siquidem hujus in ſervos & in liberos poteſtas evidenter Regni & Dominatus differentiam exhibere videtur, utique ſicut Patria poteſtas jure gentium & recentiori jure Romano comparata eſt.

45. Habet Paterfamilias in utroſque tam liberos quam ſervos vere & æquè ſummam Poteſtatem; Sed in ſervos inſuper habet dominium tam Perſonarum quam rerum. Liberi ſunt liberi perſonis, ut vendi nequeant, & res habent à Paternis diſtinctas.

46. Denique finis Patriæ poteſtatis in utilitate reliberorum; Dominicæ in utilitate herili conſiſtit.

CAP. IV.

De cauſis conſtituendi Monarchiam.

Modos deferendi regnum ordinarios, Electionem eſſe & ſucceſſionem, & hanc in patrimonialibus ſolam. De voluntariis quæritur, ſi nihil ſit dictum, utrum præſumatur, electivum eſſe, an ſucceſſivum Imperium. Prius contrà Hobbeſium affirmatur. Argumenta in utramque partem ventilantur; Concluditur, hoc argum; Succeſſio aut ex Lege fit, aut expreſsâ vel tacitâ voluntate defuncti. Lex nulla heic eſſe poteſt, quia caſum ponimus, quo nihil ſit dictum. Voluntas ultimi defuncti in patrimonialibus quidem regnat imperiis, in voluntariis nullo modo; cum ibi voluntas fundatorum attendatur, hoc eſt, primæva populorum. Adde; ſi in dubio, eſt ſucceſſivum inteſtati imperium, poterit etiam teſtamento de eo diſponi; ſi hoc, tum & inter vivos alienari: Atqui hoc abſurdè de imperio libere à populis ſtatuto affirmatur. Ergo.

POſt ſpecies Monarchiæ ſequuntur modi, quibus Regna acquiruntur. hi ſunt vel ordinarii, vel extraordinarii. Priores duo ſunt, *Electio* & *Succeſſio*. Extraordinarii perinde duo, Matrimonium, & jus belli.

2. De jure belli & matrimonio dictum quod ſatis ſit, *in ſuperioribus*; de Sorte nihil quidem, ſed hæc rariſſime in uſu eſt, aut pro electione fungitur, ut olim apud Perſas in Dario Hyſtaſpide.

3. Utrum autem imperia melius per electionem, an per ſucceſſionem deferantur, id à Politicis diſquirendum.

4. Verum ſitne Imperium aliquod Electivum, an Succeſſivum; & penes quem ſit eligendi facultas, ea juris eſt quæſtio, in hypotheſi tamen potius quam præceptis generalibus determinanda,

5. Plane, origine cujuſque civitatis inſpectâ, *nullum non Regnum ex voluntate populi ortum, fuit electivum*.

6. Sed diverſitas electionis & ſucceſſionis deinceps orta eſt, cum quædam ex Imperiis ita ſunt delata Principibus, ut identidem ſedes vacua per *electionem* repleretur; Quædam ita, ut ſucceſſio ſecundum ordinem certum propinqui ſanguinis ab uno in alium devolveretur, ex præſcripto Legis.

7. Hanc quidam vocant Electionis ſpeciem; quomodo Althuſius in *Polit ſuâ c.* 19. *n.* 78. *& ſeqq.* qui negant ullum dari Imperium jure familiæ hereditarium ſed totum à populo dependens, quod & in Angliâ multi opinantur.

8. Si dicerent, Succeſſionem eſſe nihil quam Electionis primævæ continuationem, nihil errarent. At ſi jus imperii nunquam à populis alienari velint, res redit ad ſtatum diſputationis *ſuprà* aliquoties peractæ.

9. Quâ per Electionem, ipſum jus Imperii independenter alienari poſſe probavimus, ad vitam, vel etiam pro heredibus; quæ tunc eſt Succeſſio non amplius à primis eligentibus dependens, ſed familiæ propria, per actum alienationis.

10. Planè quominus etiam ſucceſſio poſſit ita conſtitui, ut ſucceſſores inferiorem populo & Ephoris habeant poteſtatem, dubitare non patitur aut ratio, aut exemplum Lacedæmoniorum & ſimilia paſſim.

11. Aliter è diametro inſtituunt, qui Imperium immediate à Deo eſſe volunt. Hi negant, Imperium ullo modo à voluntate populi pendere, nec à civibus quicquam juris ad Imperantes manare, nec adeo cauſam monarchiæ aut ullius in civitate Poteſtatis eſſe populum, quos inter D. Sieglerus ad Grotium *lib.* 1. *c.* 3. *& c.* 4. Et hi dictum Petri Apoſtoli à nobis aliquoties adductum, quod Imperium ſit *κτίσις ἀνθρωπίνη*, *humanæ creationis*, interpretantur, quod ſit hominibus proprium, vel ratione cauſæ inſtrumentalis, quia per homines exercetur.

12. Utuntur argumento è ſacris, de poteſtate ſolvendi, ligandi & adminiſtrandi Sacramenta, quæ miniſtro Eccleſiæ competit. Quemadmodum igitur populus eligendo Paſtorem non confert poteſtatem illam nec conferre poteſt, quia non habet eam ipſe, nihilque agit, quam ut perſonam electam Poteſtati à Deo immediatè proficiſcenti applicet; Sic etiam populus, quando eligit Regem, non confert poteſtatem imperandi, ſed perſonam electam producit eamque adhibet exercitio Poteſtatis illi à Deo immediatè conferendæ vel collatæ.

13. *Nec ſequitur*, ita pergit Sieglerus, *homines ab initio ſponte adducti in Societatem civilem coierunt, & ex hoc ortum habuit poteſtas civilis. Ergo talis poteſtas origine eſt humana: Sic enim perinde liceret argumentari; Adam & Eva ſponte adducti coierunt in matrimonium. Ergo matrimonium inſtitutione non eſt divinum.*

14. Sed ego ita exiſtimo, rerum moralium & civilium naturam maximè ab effectu

effectis æſtimandam. Si Deus certam Imperii formam & tenorem, cujus limites excedere non liceat populis, præſcripſerit, electionem perſonæ fatemur ejus juris vim infringere non magis poſſe, quam cœtus fidelium poteſt auferre jus ligandi & ſolvendi ſuis paſtoribus, aut uxor viro principatum domus invito adimere poteſt.

15. Sed hoc de Imperio Civitatis à Deo non legimus eſſe determinatum; hactenus quidem, debere aliquem eſſe ordinem imperandi atque parendi, cui omnis anima debeat eſſe ſubjecta; non tamen qualis & quanta in ejus ordine eſſe debeat; nec quominus Imperium populus retineat, ſi id expedire judicet, Deus intercesſit: multo minus quo partem aliquam Imperii reſervaret, unquam prohibuit; quod de miniſterio Eccleſiæ inſtitutoque matrimonii nullo modo adfirmare licet.

16. Tutior igitur inter has extremitates eſt media via; Nec populos à cauſæ ſecundæ Jure in Imperiis condendis excludi poſſe; Nec eos ſemper Rectoribus ſuis eſſe ſuperiores. Sed Imperium ſimpliciter delatum cenſeri vere & inrevocabiliter eſſe alienatum; cui deferentes, non modo ſinguli, ſed & univerſi ſubjiciuntur, idque vel certis legibus vel abſolutè, ad vitam, vel etiam in heredes: ut prior ſpecies electiva, poſterior ſucceſſoria ſit. In illa Imperium identidem Rege mortuo, relabitur ad populum, in hac nonniſi ordine Succeſſorum extincto.

17. Cæterum, in *patrimonialibus* Imperiis non voluntas populi aut Lex, verum ſola voluntas expreſſa vel tacita poſtremi Regnantis in Imperio propagando ſpectatur: Prorſus ut quiſque privatus jure Gentium de ſuo patrimonio diſponit.

18. Idem in pleriſque herilibus, quæ fere ſimul ſunt patrimonialia, dicendum; niſi quod aliquando Lex quoque in illis ordinem præſcribit, ut jam *ſuprà* innuimus.

19. Sed in voluntariis meritò dubites, quid juris ſit, ſi populus Regem ſimpliciter conſtituerit, non expreſſo, *Electivum* in poſterum, an *ſucceſſivum* foret Imperium; utrius conditionis ſit futurum, quemadmodum Romæ ſpecies illa fuit & in Regibus & in Cæſaribus, juxta hypotheſin Legis Regiæ.

20. *Hobbes* non dubitat adfirmare, ſucceſſorium non modo, ſed abſolute hereditarium illud Regnum eſſe habendum *de cive cap.* 7. §. 14 *& cap.* 9. §. 13. *& ſeqq.* Adeo ut cuilibet Imperanti ſuo arbitrio ſucceſſorem declarare liceat.

21. Idque etiam tunc vult obtinere, cum popolus diſerte Imperantes ad tempus & ad vitam duntaxat ſuam conſtituit, Tempus tamen locumque non præfinivit, quo rurſus eligendi cauſâ convenire deberet.

22. Nobis hoc improbandum videtur, & quidē ad poſterius primo reſpondemus. Eſſe quidem factum illud imprudentiſſimè, ſtatumque illius Imperii lubricum eſſe fatemur.

23. Sed caſus, quando Imperium uni vel pluribus eſt delatum, nulla ſurrogationis mentione facta, bifariam conſiderari poteſt; Aut enim imperio delato, tempus adjectum eſt, vel certi ſpatii, vel ad vitam, aut nullum tempus adjicitur.

24. Certo tempore præfinito, putamus hanc eſſe rationem: quod populus fœdere civitatis, cujus perpetua eſt obligatio, conjunctus, unique Imperium ſui *ad tempus* deferens, hoc ipſo tacite, at valide ſtipulatur, *ut antequam tempus exſpiret, Imperantes comitia de Imperio habeant.* Quod ſi negligat facere præſens Rector, acta quidem Imperii, quæ

poſt lapſum temporis exercet, ipſo jure nullius momenti ſunt, eamque ad vim nulla poteſtate ſuperiori opus eſt.

25. Neque vero tunc adhuc populum in ſtatu naturali eſſe dicemus, *quia manet fœdus æternum civitatis*, quod omnes ſinguliqne contraxerunt.

26. Sed quilibet civium jus habebit populum vocandi, deque his, quæ ad ſalutem communem pertinent referendi, ut olim Romæ factum à *Virginio & Icilio* contra Decemviros, apud *Liv. lib.* 3.

27. Idemq; neceſſarium dictu eſt, ubi ad vitam, Imperium uni delatum eſt, *nullo in anteceſſum ordine conveniendi præfinito*.

28. Nam tunc à Rege non poteſt exigi, ut is ante mortem ſuam populum hac gratia convocet, propter incertum vitæ humanæ & periculum deſignandi ſucceſſoris, quod *Eliſabeth Angla* tantumdem eſſe dicebat, ac involvere ſe vivum linteo mortuali.

29. Quanquam tamen rectius faciet talis Princeps, ſi in tempore ſucceſſorem deſignari ſibi curet, ex Hobbeſii vel potius Naturali regula, *de reddendo bono pro bono*.

30. Falſum igitur liquet eſſe, quod Rex, cui diſerte ad tempus vel ad vitam datum eſt regnum, id aut ſibi retinere, aut alium pro lubitu ſurrogare poſſit, quando cum definitione temporis & vitæ conſtitutum eſt.

31. Regem poſt annos expreſſos, vel in tempore, poſt mortem nihil juris habiturum, & ejuſmodi conditionem privare Principes jure faciendi contrarium *abunde probatum eſt*.

32. Secundum hæc, cogitandum, an id liceat Principi, cui ſimpliciter data eſt ſumma poteſtas, nulla futuræ Electionis aut ſucceſſionis lege ſtabilitâ, non adjecto quoque, ad tempus vel ad vitam; Sitne tum, inquam, *electivum an ſucceſſivum* Regnum, haud levis dubitatio eſt

33. Argumenta pro ſucceſſione haud ſpernenda ſe offerunt. Populus Regem creans exuit ſe Imperio totumque jus ſuum transfert in illum; utique ubi nihil excepit, præter id, cujus gratia civitatem condidit, ſcilicet incolumitatem, *eo ſenſu, quo pridem diximus*.

34. Atqui diſpoſitio de ſucceſſione, à libertate dominioque rerum, quibus ſalvis, incolumes ſumus, evidenter aliena eſt. Quid obſtat igitur, quominus & hæc poteſtas in principem ſimpliciter conſtitutum tranſlata dicatur?

35. Jam, ſi de præſumpta voluntate judicandum, quid faciendum ſit, ubi expreſſa nulla eſt; quid proclivius ad credendum eſt, quam populum, qui tædio ſuæ poteſtatis regnum inſtituit, nolle rem ad ſtatum priorem reduci, quod tamen fieri oportet, ſi Rege mortuo alium ſint electuri?

36. Præſumtio eſt anticipatio judicii, ex eo quod plerumque fit in ſimilibus, præſenti cuique negotio applicata, *ut JCti tradunt*.

37 Pleriſque autem populis, qui regnantur, placuiſſe videmus *ſucceſſionem*; Proinde & hanc in dubio noſtri caſus, populum in conſpectu habuiſſe præſumendum videtur.

38 Quibus addere licet ea, quæ de ſalubritate ordinis ſucceſſorii, præ incertitudine & *ἀταξίᾳ* Electionis à politicis cumulantur.

39. In diverſam tamen partem inclinat ſententia, prævalente hac ratione; Quod in dubio, ſi *electivum* non ſit Imperium, non modo oporteret *ſucceſſivum* ad liberos eſſe proximique ſanguinis reſpectu, ſed & abſolute *hereditarium*; Ut ultimus Princeps teſtamento quoque extraneum ſurrogare poſſit: Imò ut & vivus Imperium in quemlibet alium transferre valeat.

40. Nam quod eſt Hereditarium, æque teſtamento quam ab inteſtato poteſt or-

dinari, & de quo licet ultimâ voluntate conſtituere, de eo non minus facultas inter vivos diſponendi competit.

41. Hæc ita cohærere, nemo juris gnarus negaverit, nec quidem Philoſophus. Hæreditarium enim nihil eſt, niſi quod perfectè proprium eſt, ſicuti nón modo Juriſconſulti, ſed etiam Plutarchus docet in *vita Solonis*, *ubi* narrat Athenis olim non viguiſſe jus teſtandi; Solonem id iis dediſſe, Qua re factum, eſt ἐπίκρισις Plutarchi, ut fecerit *τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων*, *uti quiſque Dominus ac arbiter rei ſuæ perfectus fieret.* Atqui vis perfecti Dominii maxime conſiſtit in facultate alienandi. *Ariſtot lib.* 5. *Rhetor. c.* 5 ὅρος τοῦ οἰκεῖον, inquit, ὅταν ἐπ' αὐτῷ ᾖ ἀπαλλοτριῶσαι; *definitio Dominii eſt, ubi penes ipſum eſt alienandi poteſtas.*

42 Jam vero, ut ejuſmodi libera alienatio competat Imperantibus, quibus Imperium ſimpliciter voluntate populi delatum eſt, utcunque *Hebbeſio* indubitatum ſit, nobis minime, de voluntario, inquam, Regno, concedendum videtur.

43. Non, (per partes ibimus) ut Rex Imperium ſuum vivus transferat in alium; Quia tantum id juris habet, quod datum eſt ipſi: Populus autem dedit jus imperandi, à quo alienandi poteſtas toto genere diverſa eſt. Populus *ipſi* dedit jus imperandi, non *alii*. Proinde ut ipſe non habet, niſi quod populus dedit, manifeſtum eſt, nec alter plus competere poſſe.

44. Jam ſi vendere vel donare ſuum regnum vivus, ſimpliciter electus Princeps non poteſt, clarum eſt, ne teſtamento quidem diſponere poſſe. Nam & hæc eſt donatio quam maxime, ſecundum memoratam Plutarchi notiſſimamque Juris ſententiam.

45. Si teſtamento extraneis relinquere nequeat ſucceſſionem, dicimus, nec ab inteſtato ad ſanguine proximos, ab ipſo poſſe devolvi.

46. Quoniam hæc fundamentum ſuum habet in abſoluta proprietate defuncti, cui poteſtas adſit alienandi. Item in præſumpta ejuſdem voluntate, qua ſucceſſio illis datur, quibus eam defunctus, niſi mors præveniſſet, daturus fuiſſe creditur. *Dix. in prælect. ad Nov.* 118. *lib.* 3. *in pr. Inſtit.*

47 Proinde, cui expreſſa voluntatis declaratio negatur, hujus tacita vim nullam habere poteſt.

48. Plane, ejuſmodi ſucceſſio, qualis in pleriſque regnis voluntariis obtinet, ut ad ſanguine proximos ordine certo deferatur, ea Legem expreſſam manifeſto requirit.

49. Ideo talis in noſtrâ hypotheſi, ubi nihil de ſucceſſione dictum, nullo modo obtinere poteſt. Rationes oppoſitæ ex his quæ modo & pridem ſunt dicta, facile refelli poſſunt.

CAP. V.

De Electione Monarchica.

Jus eligendi competere originaliter iis, quorum Imperium fuit primævum, vel quibus eorum jus datum eſt, expreſſe, vel per præſcriptionem, quâ maximè Electores Germanos niti videri, & Cardinales, qui Pontifici dant vere ſummam poteſtatem in urbem Romam ſubjectasque ditiones. Inde ſequi, Imperatorem nihil habere juris in illam urbem cum annexis: nec proinde ad Pontificis creationem requiri illius conſenſum, nec Imperatori faciendo, Pontificis voluntatem. Species electionis à latitudine eligendorum deſumptas vix uſum habere. De modo & effectu electionis. Poſſe populum, Rege mortuo, mutare formam Reipubl. Quæritur, an & hoc liceat, cum jus eligendi contulit in certas perſonas: Diſtinguitur, utrum in hos ut miniſtros, an veluti jus proprium tranſlata ſit eligendi facultas.

IGitur Electivi & Succeſſivi Regni differentia principem unum imperio vitave jam functum præſupponit; ſiquidem originaliter nullum non regnum ab electione habet ortum ſuum, ut *præced. capite* diximus.

2. Porrò jus eligendi, ſive ſurrogandi Principem in vacuam ſedem, naturaliter iis competit, quorum jus imperii primævum eſt: Adeoque penes eos, quibus populus ſuum jus conceſſit.

3. Sive identidem Legatos ad eam rem conſtituant, vitandæ confuſionis; causâ Sive jus hoc in perpetuum certo hominum ordini dederint, qui hac parte loco univerſitatis fungerentur.

4. Veluti poſſeſſoribus immobilium rerum, ut in Friſia; vel Nobilibus, ut in Poloniâ, denique certis Principibus, ut in Germania, Aut Præſulibus, ut in conclavi pontificio.

5. Sic tamen, ut immemorialis temporum uſus, ſæpe pro tacito omnium conſenſu fungatur, quo fundamento niti videtur jus Electorum Germanicorum; nec enim ſatis conſtat, unde horum numerus & facultas originem habeat, niſi quod paulo ante annum à Nato Chriſto milleſimū, id inſtitutum cœpiſſe videatur quā de re noviſſime ex Abbate Stadienſi Mainburgius *de decadenc. de l'Empir. lib.* 2.

6. Eodem fundamento præſcriptionis, ſi non & expreſſa populi voluntate, ſacerdotes *Cardinales* Pontifici *Romano* dant ſummam poteſtatem,

7. Quod cum uſu tot ſeculorum in vim juris externi invaluerit, clarum eſt, nullum hodie principem, præter *Papam*, habere imperium populi Romani & ditionum ei ſubjectarum.

8. Quod tamen non impedit, quominus *Imperator Romano Germanicus* in reliquas extra *Germaniam* Civitates, quæ ſe pari jure præſcriptionis non exemerant, antiquum jus retineat.

9. Quandoquidem à pluribus ſeculis Germanorum Genti jus hoc quæſitum fuit, *ut Reges ipſorum, Imperatores Occidentis eſſent.*

10. Sed ut plerique populi ope præſcriptio-

ſcriptionis, ſui juris facti ſunt, ita id ipſi, inquam, Romanæ civitati accidit; cæteris, quibus id non contigit, (hi quidem extra Germaniam ſunt pauci) ſubjectis Imperatori manentibus.

11. Jam facile conſtat, qua ratione Romanenſes negent, Cæſaribus eſſe jus creandi vel confirmandi Pontifices; Et viciſſim, cur *Cæſares Romani Germanorum*, ſpernant Pontificem jus ſibi arrogantem approbandi Imperatorem, quatenus extra Germaniam Romano præſit Imperio.

12. Nam quatenus ille Rex eſt Germaniæ, nihilo meliorem juris habet prætextum Pontifex, quam adverſus Regem Francorum aut Britannorum.

13. Ceterum, quod alii per Germaniam Præſules ſunt etiam Principes, ejus rei non tam à populis origo, quam à Carolo Magno repetitur. Ita Cranz. 1. *Sax*. 23. Scip Gent *de Regal*. §. 25. & 26. Grotius *in lib. de jure ſumm pot circa ſacra* Ottonibus hoc inſtitutum adſcribit *cap*. 10. *n*. 25.

14. Inſtitutum hoc, ratione præſentis utilitatis, ut feræ gentes ſacerdotali Imperio miteſcerent, haud inutile; attamen fatendum eſt, ſynceritatem & humilitatem Chiſtianiſmi, lapſu temporis inde non parvam labem contraxiſſe; nec enim cum inſtitutis Chriſti illa conjunctio litui & gladii idoneo modo conciliari poſſe videtur.

15. Vulgo tres electionum ſpecies memorantur; quarum prima intra certam *familiam*, cujus tamen exemplum habeo nullum, altera ad *nationem* unam reſtringatur; tertia nullo termino circumſcripta ſit.

16. Hujus autem poſterioris generis Electio quælibet, ſimpliciter inſtituta, eſſe intelligitur: Limitationes diſerte exceptæ probari debent. Alioquin ex uſu potius, & facti quam juris eſſe videntur electiones intra certam familiam aut gentis ambitum factæ: ut plerumque videmus Electiones etiam illimitatas haud facile egredi familiam ultimi Regis defuncti; quæ res tamen diverſum in jure modum non infert.

17. Sed & aliæ limitationes non deſunt, qualis in diplomate ſive *aureâ bullâ* CAROLI IV. ne intra *Baronum* dignitatem *Cæſarea* electio demittatur, & ad Germanos reſtringatur, ut Electores apud Sleidanum *lib* 1.

18. Sed in *Polonia* nemo eligi prohibetur, nec in *Conclavi* nationes diſcerni ulla Lege ſancitum, & exempla ſunt in contrarium; Tametſi Pontifices ferè *Itali*, ob politicas rationes creentur; ſed jus non eſt ita præciſum; exempla quoque non deſunt in ſecus.

19. In eligendo ſecundum prærogativam numeri, concludendum eſſe res loquitur, nec enim alius datur exitus: Numerus autem præſentium initur; abſentium ratio haberi non poteſt, neque ſolet; Quin etiam, an notabilis ſit pluralitas non attenditur, niſi quid ſpecialiter convenerit aut conſtitutum ſit, quomodo in conclavi Romano duas præſentium partes conſentire oportet.

20. Effectum electio ſecundum majorem ſuffragantium numerum habet, niſi quid Leges certi præſcribant: ut in electione Pontificis duas partes conſentire oportere diximus; ſive id per *ſcrutinium*, ut loquuntur, ſive per adorationem fiat.

21. De valore electionis, quæ per vim metumque fiat, in *capite de tyrannide* agetur, niſi quatenus in articulo de Dominatu ex parte jam diximus.

22. Eſt autem, vacante regno, tam libera electio, ut etiam non eligere poſſint Regem aliamque Reipubl. formam introducere. Nempe, ſi totus populus aut omnes optimates eligendi facultatem exerceant, non ſi in alios tranſtulerint.

23. Hos enim nihil aliud poſſe dicemus

mus, quàm quod ipſis commiſſum, ſcilicet, replere ſedem vacantem.

24. Sed poteſt difficile quæſitum videri, an Populus aut Optimates jure eligendi perpetuo in certos homines tranſlato, vacante regno mutandi libertatem retinere cenſeantur.

25. Nam & Electores privare poteſtate ſua, & rurſus, extincto ſine ſucceſſore eo, qui ſummam habuit poteſtatem, populum vel Optimates ſui juris haud eſſe, durum videtur.

26. Quod ſi populus, ut heic primò videtur, ſuæ poteſtatis ſit, facultatem de regimine Civitatis libere diſponendi, cum ea neceſſario conjunctam eſſe dixeris.

27. Sed ratio poſtulat, ut eo caſu dicamus, fœdere civitatis ordinem Imperii non minus ſtabilitum eſſe, quam Lege de ſucceſſione lata; propemodum, ut in *Ariſtocratia*, ubi jus ſurrogandi Imperantes in loca demortuorum eſt apud ſuperſtites.

28. Voluit populus, Rege mortuo, non referri ad ſe de electione, adeoque jure, Conventum hac gratia celebrandi ſemet ipſum privavit.

29. Idque ex naturâ pacti, quod ſinguli cives cum ſingulis habent, *ut ſupra ſæpioſe dictum*, pro æterno ac immutabili habendum.

30. Niſi conſtet, ex verbis, quibus delatum eſt jus eligendi, vel re ipſa naturaque Reipubl. *Electores* nihil eſſe quam miniſtros, quo caſu quid juris ſit *ultro intelligitur*.

31. Porro, etiam in Succeſſivis Imperiis, quæ voluntaria ſunt, locus fit electioni, poſt defectum familiæ regnatricis, non æquè per abdicationem ultimi imperantis.

32 Quid ſi Rex imperium committat, hoc eſt, ſuis factis vel tyrannide cauſam præbeat, ipſum Regni jure privandi, an Succeſſores ejus pariter jure ſuo cadunt? Reſpondetur; in Regnis ſimpliciter hereditariis electioni fit locus, quia Succeſſores ibi ſuum jus ab anteceſſore quod periit, acquirere debent: In Succeſſione lineali quæ dicitur, ſecus eſt; quoniam ibi jus ſuccedendi non ab ultimo Imperante, ſed à Lege primævâ deſcendit.

33. At in patrimonialibus Regnis Electioni locus non fit, defectu familiæ Regiæ, ſi modo ultimus ſucceſſorem ſibi ſurrogaverit: Quo non facto, dicendum eſt, Electioni locum fieri.

34. Populus enim ſerviens, Domino abſque ſucceſſore extincto, non poteſt non eſſe liber, conſequenter habet facultatem faciendi quod libet.

35. Pacta Gentilitia, quibus unâ deficiente familia, ſuccedit alia, in Imperiis ſummis Patrimonialibus per ſe valida ſunt. In voluntariis non aliter quam populo proceribuſve conſentientibus, ut è principiis inſtituti noſtri dudum expoſitis conſtat.

36. Denique, in iis qui Superiorem agnoſcunt, hujuſce requiritur conſenſus, ut in Germania, Imperatoris; maxime, quia ditiones feudales, deficiente omni vaſallorum ſanguine, Imperatori aut aliis feudorum dominis acquiruntur. *Sleidan lib. 1. hiſt. Germ. in capitul. Car. V.*

37. Proinde jus habet idem Imperator ejuſmodi in fiſcum redactas ditiones aliis iterum concedere jure Principatus liberi, qualem alii Germaniæ Principes in ſuos populos habent, & præcedentes qui defecere Principes aut Comites obtinuerunt; aut Cæſar in iis, tantum juris ſibi reſervare poteſt, quantum videtur; ut pote, quæ ipſi pleno jure ſunt acquiſitæ.

38. Sed liberis populis, ſive ſingulares civitates, ſive integræ nationes ſint, Imperator nullo modo dominos impo-

nere

nere poteſt, niſi ex voluntate populorum.

39 Sicut olim *Friſii* aliquoties in ditionem conceſſi à Cæſaribus, exteris Principibus, eos ſemper recuſarunt, freti libertate à Carolo Magno vel donata vel exinde conſtanter uſurpata; donec ultrò *Saxonem Albertum* introduxerunt. Nec diverſa ratio eſſe videtur Orientalium Friſiorum; Quorum idcirco Imperiorum initia pro voluntariis habenda ſunt.

CAP. VI.

De jure Succeſſionis hereditariæ.

Succeſſionem regnorum eſſe duplicem, hereditariam & inſtitutivam. Illam ex teſtamento, vel ab inteſtato. Harum priorem expreſsâ, poſteriorem tacitâ ultimi regnantis voluntate niti. Locum eſſe hereditariæ ſucc. in patrimonialibus imperiis. In his poſſe patrem, cui velit ex liberis, vel extraneo relinquere ſucceſſionem, ſine deductione Legitimæ, modo hæc aliunde præſtetur. Ab inteſtato regnum deferri illis, quos defunctus habuit cariſſimos, quales in dubio proximi ſanguine præſumuntur. Videri tamen, quod defunctus Rex, ubi nihil dixerit, regnum voluerit eſſe individuum, ob diverſas rationes; Inde ſequi, mares feminis, primos poſterioribus natu præferendos, licet grandiores ante regnum acquiſitum ſint nati. Diſſentire in quibuſdam ex hiſce Grotium. Fratres ſecundo genitos non videri in ejuſmodi regnis præferendos nepotibus primogenitorum, ſed junioribus. Naturales liberos excludi, non adoptivos. Paulò ſecus videri, de modicis principatibus, qui magis ad exhibitionem vitæ Illuſtris, quam ad ſubſiſtendum per ſe in ſtatu belli, pertinent. De repræſentatione & ejus effectu; differentiâque patrimonialis & Herilis Imperii.

IN *Electione*, mortuis Regibus, Interregnum exercitionem ſummæ poteſtatis interrumpit. In Succeſſione perſona Imperantis, non Majeſtas deficit, quia ſucceſſio *ſine ullo humano facto* ſequentis gradus Principem ſolio imponit. Quo ſenſu dictum eſt, *Reges* in ejuſmodi Imperiis *non mori*.

2. Idque non modo verum eſt de actu primo, ſed etiam de actu ſecundo & exercitio Summæ poteſtatis; quem proinde à ſolennitate inaugurationis, ut interregno opus ſit, non pendere, certa res eſt. Et ſicubi in Regnis ſucceſſivis, ut nuper factum vidimus, in gente, quæ gloriatur ſucceſſione bis mille annorum, ea lex imponatur ſucceſſoribus; ne quid poteſtatis, ante jusjurandum ſolenniter præſtitum, exerceant, hi poſtulatum ingens Imperio & juri ſucceſſionis injungunt.

3. Sed de ordine ſuccedendi multiplex conſideratio eſt. Summam ſtatuimus differentiam inter *patrimonialia* & inſtitutiva ſeu *voluntaria* regna; intellige libe-

ge liberè voluntaria, non ubi deditio facta eſt, quando neceſſitas elicit voluntatem *de qua dictum ſect* 2. *cap.* 1. Talia enim magis patrimonialia ſunt, utique deditione ſimpliciter factâ; ut in *d. loco.*

4. Porro in patrimonialibus eſt Succeſſio *Hæreditaria*, quæ tranſit eodem modo, quo hereditates privatæ, hoc eſt, per expreſſam ultimi deceſſoris diſpoſitionem, quæ *Teſtamentum* eſt, vel ex tacita ejuſdem voluntate, quæ eſt fundamentum *ſucceſſionis ab inteſtato*.

5. *Hobbes* origine quidem modoque conſtituendi differre concedit illas ſpecies Imperii, *patrimonialis & voluntarii*; at ſemel conſtitutas habere omnes eaſdem proprietates & idem utrobique ſuccedendi jus eſſe contendit, *locis antea citatis*.

6. Sed hæc judicatio pendet ex iis, quæ pridem diſputata ſunt; utrum populus deferens Imperium, tranſtuliſſe, quicquid *potuit*, aut quicquid *voluit*, intelligatur. Si prius, neceſſaria eſt *Hobbeſii* in hoc articulo ſententia. Sed voluntatis conſequentia, quam nos probavimus, evidentem diſcriminis cauſam ſuggerit.

7. Patrimonialia igitur Regna (voce regni pro omni Monarchia ſumptâ) pendent unicè ab arbitrio & diſpoſitione Dominantium, qui quovis tempore rerum potiuntur; Idque tam inter vivos quam mortis causâ.

8. Adeo ut Imperia ejuſmodi populorum, aliis donari, vendi, ſimilibuſque modis cedi poſſint; cujus rei exempla nec in ſacris neque in profanis deſunt hiſtoriis.

9. Inprimis teſtamento relinqui poteſt ſucceſſor, aut ex liberis unus, citra ætatis, aut è cognatis ſine propinquitatis privilegio, vel extraneus amicus, quemadmodum teſtator ſibi populove ſuo expedire judicat; quo jure Ptolomæus *Primus* de Ægypto, Malaniſſa & Eumenes aliique de ſuis olim regnis diſpoſuerunt.

10. Neque heic liberis querela inofficioſæ voluntatis, aut detractio certæ portionis, quæque civili jure id genus remedia ob æquitatem à lege introducta fuere, competunt.

11. Summa poteſtas ejuſmodi Legum commentis minimè ſubjacet, quanquam naturalis alimentorum ratio in iſtis quoque valet; ſed huic facile abſque Imperii ſectione ſatisfieri poteſt, ut fit omni die in individuis ditionibus, per pecunias aut fructus terrarum, quæ ſub eodem Imperio manent.

12. Ab inteſtato viget in patrimoniis præſumpta defuncti voluntas, quam proinde hic unice oportet attendi. Aliarum gentium ſcitis, diverſi ſæpe reſpectus æquitatiſque interpretationes obtinent, velut, *unde bona venerunt, illuc ut revertantur* & ſimiles.

13. Hic talia non æſtimantur, niſi quatenus conjectura de voluntate ex iis colligi poſſit, ſanguinis propinquitate tacitam ultimi poſſeſſoris voluntatem efficacius arguente, quam grati animi reſpectu; etſi aliter velle videatur Grotius *in lib.* 2. *c.* 7. *n.* 9.

14. Præſumptio gratitudinis, quæ in ultimo poſſeſſore fuerit, imbecillior eſt, quam ut ab inteſtato quicquam mutare poſſit. Efficaciſſima ratio naturæque ingenii humani convenientiſſima eſt, *ut propinquitas ſanguinis*, ubi nihil expreſſæ voluntatis extat, *menſura ſit affectionis*, quemadmodum *Romano* jure ſcimus eſſe conſultum.

15. Unde conſequi videtur, eos, qui æque ſunt ſanguine propinqui, pariter ſuccedere in regnum, & ſi convenire nequeant, æqualiter id eſſe partiendum.

16. Idque ſine diſcrimine ſexus, quam προσωποληψίαν Natura in hereditatibus, quæ à libera diſpoſitione domini pendent,

pendent, interprete jure Romano, ignorat. Naturæ accuſatores appellantur à Juſtiniano, qui diſcrimen illud ad conſequentiam juris urgent. *l.* 4. *C. de lib. præt.*

17. Quare, ſi mortuus ſit Dominus Imperii patrimonialis, cujus ab ipſius arbitrio pependerat diſpoſitio, ſine ultimâ voluntate, non habetur dubium, quin dividuum ſit Imperium; adeoque dividenda ſint inter primò & poſtea genitos, inter mares & feminas, naturales & adoptatos, quoniam & hi perinde jure privato vocantur & habent voluntatem defunctorum; niſi aliud more gentis receptum aut à defuncto præceptum ſit.

18. Prærogativam autem marium & primogenituram non aliter ibi valere docet eadem ratio, quam ſi Imperium expreſſe individuum ſit factum.

19. Planè in *Comitatibus* & Baronatibus, ut dicuntur, aliiſque modicis ditionibus, quæ aut ſuperiorem habent, aut ſub umbrâ aliorũ degunt, ſic obſervari docet experientia, idemque evincit ratio manifeſta, quod in iis nihil aliud quam affectio paterna vel conſanguinea ſpectetur.

20. Cujusmodi exemplum habemus ob oculos in *Amelandiâ* Friſiæ littori prætexta, parvi inſulâ momenti, ſed tamen independentis imperii, quæ jure patrimoniali habetur, nec alio modo quam bona cujuſque patrisfamilias, vendi poteſt; in quoſlibet autem heredes ſanguine proximos tranſmitti ſolet, ut à nobis in *vindiciis Amelandicis* demonſtratum eſt.

21. Neque dici poteſt, quamobrem plus in ejuſmodi ditionibus ſpectari deberet; quatenus exigui & ſubordinati principatus magis ad exhibendum principalis vitæ cultum, quam ad ſubſiſtendum in ſtatu belli contrà alias Civitates, ſunt comparati.

22. Sed videndum, ne non difficile ſit, eandem in omnibus Imperiis quæ eſt in privatis Patrimoniis, rationem ſuſtinere, maximè in his quæ Summa nec aliis obnoxia neque ſpernendæ ſunt potentiæ.

23. In illis modicis, inquam, ut & quibusvis hereditatibus, ſimplicitas naturæ, remoto ſexus ac ætatis diſcrimine, prævalet; idcirco Quia reſpondent debito alimentorum, quibus parentes ex neceſſitate juris naturæ adverſus omnes ex æquo liberos obligantur.

24. Cui accedit ratio, quod in illis nihil eſt, unde præſumptio de vo intate deceſſoris colligatur, præter animum paternum & ſanguinis caritatem, quæ omnes æque propinquos pari honore, in univerſum, haberi poſtulat.

25. Sed in Imperiis Summis & majoribus, conſiderandus inprimis eſt amor Principum erga ſubjectos. Qui tantò major in patrimoniali quam diverſo Imperio eſſe ſolet, quantò tenerius avita ac hereditaria bona, præ uſufructuariis aut fideicommiſſariis amamus.

26. Adde, ſi libet, tralatitium *Hobbeſii* juris Naturæ principium, *de non reddendo malo pro bono*, quod longe majus eſt in majoribus regnis, quam in modicis ditionibus.

27. Id enim frequentiſſima omnium temporum experientia teſtatum eſt, haud temere ullum gravius malum populis evenire poſſe, quam eſt *concurſus ſucceſſorum* in ejusmodi *Regnis*.

28. Unde vel diviſio, id eſt, prope certa deſtructio civitatis, aut afflictio duntaxat graviſſima & prope inevitabilis, expectanda

29. In quod ferale minimeque obſcurum diſcrimen, quis in dubio præſumat, Regem voluiſſe populum, à quo tot tantaque commoda percepit, præcipitatum? Maxime, cum id diſertè adverſetur deſiderio, quod habet, de Imperio in familiâ ſuâ conſervando.

 30. Juxta

30. Juxta quod, patrem horreſcere oporteat omen tragicum, cujus meminit Euripides *in Phœniſſis*;

Θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τόδε, &c.

Fratres acuto regnum ferro dividant. quod è concurſu ſucceſſionis confuſæ prope neceſſario, ut ſunt æmulationes regnorum, ſequeretur.

31. Adde, quod jus primogenituræ & prærogativa, uſu generis humani invaluerit, adeo quidem ut Principes qui hunc ordinem in Imperiis quoque patrimonialibus expreſsâ voluntate mutant, *contra jus Gentium* decernere dicantur, quomodo Juſtinus de Ptolomæo loquitur *lib.* 16. *cap.* 2.

32. Quare, ſi nihil eſſet dictum à Ptolomæo Patre, nemo dubitaſſet, quin Ptolomæo Cerauno majori filio potius debita fuiſſet Succeſſio, quam minori Philadelpho; Jus autem primigenituræ ſupponit individuum regnum.

33. Porrò, quod ad obligationem naturalem, per quam alimenta debentur, attinet, huic aliunde poteſt ſatisfieri, quemadmodum antea diximus. Inſtitutum in hanc rem ſalubre multis in regnis obtinet, ut reditus certæ partis, *ſub obſequio primogeniti Imperantis*, poſthabito concedatur, quod barbarè *Appennagium* appellatur.

34. Enimvero, ſi *expreſſa* de patrimoniali regno ultimi Imperantis *diſpoſitio* extet, illa cunctas ſuperat præſumptiones, quæ tamen ideo non tolluntur in caſu inteſtati.

35. Verum in teſtamento poteſt ita inſtitui diviſio, ut incommoda, quæ alioquin è promiſcua ſucceſſione fratrumque diviſione orirentur, prudenti conſilio teſtatoris præveniantur & cohibeantur.

36. Inducimus igitur in animum, ut putemus, Imperium Patrimoniale, quoties nihil à rege defuncto vel more jam recepto expreſſum eſt, in *partibus ſubjectivis*, hoc eſt, in terris non recipere mutationem, ſed manere unum & conjunctum, etſi à Grotio non tam contra quam nihil hoc ſuper articulo ſit collocatum in *d. cap.* 7. *lib.* 2.

37. Quo præmiſſo & præſuppoſito, facili conſequentiâ intelligimus, mares potiore loco habendos eſſe, quam feminas, & inter mares primogenitos eſſe præferendos.

38. Eo quod hi valore ſexus & judicii maturitate videntur aptiores, aut citius futuri ſperantur, adſuſtinendum grave cuncta regendi onus.

39. An aliter Grotius, quando ait, *in regnis patrimonialibus, ſi dictum ſit, ne dividatur regnum, nec cui cedere debeat expreſſum ſit, ut quiſque natu eſt maximus, mas aut fœmina regnum habebit d. cap.* 7. *n.* 13?

40. Eſt quidem hæc ratio pro feminâ primogenitâ, quod hæc jus individuum in ſpe ſuccedendi conſiſtens occupaverit. Sed in regno hereditario nullum eſt jus potentiale ſucceſſoris, Rege vivo; ut eſt in lineali ſucceſſione, vi Legis: heic enim à voluntate expreſsâ vel tacita ultimi poſſeſſoris omne jus pendet, ultimum autem Regem in dubio, ſuppoſitâ individuitate, marem feminæ prælatum voluiſſe, non poteſt dubitari.

41. Niſi forte Grotius mares & feminas non comparet in illis verbis, ut femina primogenita mari præferatur, ſed ut primogenitum *marem*. vel ſi mas non ſit, tum feminam primogenitam vocari velit.

42. Porro, eadem ratio docet, filios ante regnum acquiſitum natos haud minus habere juris, quam qui poſtea ſunt geniti, qua de re olim toties magnis animis certatum fuiſſe legimus.

43. Cum enim Patris ſola voluntas ſpectetur eaque non pendeat à tempore acquiſiti

acquiſiti regni, ſed æqualis ſit erga omnes liberos, primogenitum ſimpliciter in regno individuo vocari conſentaneum eſt: quemadmodum in aliorum ſucceſſione bonorum, tempus acquiſitionis non attenditur.

44. Magis inexpectatum videtur, quod placet quibuſdam, fratres ſecundo genitos nepotibus è primogenito ætate minoribus eſſe præferendos, in regnis Patrimonialibus, de quibus hic agimus.

45. Quid ni enim hic obtineat repræſentatio, ſive ſubitio liberorum in vicem parentum, per quam nepotes ex filio primogenito in locum Patris emergunt?

46. Quippe, cum illa maxime ſit naturalis, ideoque in Rege mortuo præſumenda, quemadmodum in aliis hereditatibus obtinet. Quid enim hac parte recedere jubet ab analogia privatarum ſucceſſionum, quam cum patrimonialibus regnis antea comparari vidimus?

47. Opponitur; in privatis ſucceſſionibus, qualis etiam hæc eſt, Repræſentatio non plus efficit, quam ut nepos filio, quod ad gradum adtinet, æquiparetur; quâ æquatione factâ, qui habent jus ejuſdem gradus, omnes æqualiter ad bona vocantur, quod ſecus in regnis individuis & in jure primogenituræ ſe habeat.

48. Eo quod Ætatis ratio ſit mere perſonalis, quæ ad liberos ex ſimplici ratione naturali non tranſit, ſed opus eſt diſpoſitione poſitiva, ad ejuſmodi jus perſonale tribuendum ſucceſſoribus; cui accedit, quod idem ſit contra fundamentum præſumptæ defuncti voluntatis, quæ ſumitur ab ætate, ad aptitudinem regnandi.

49. Priuſquam reſpondeam; oportet obiter obſervemus, eos, qui terſius amant latine loqui, jus quo liberi in locum parentum mortuorum ſurrogantur, non appellare *Repræſentationem*; quod hoc vocabulo, apud veteres nihil ſignificetur, quam alicujus rei in anteceſſum exhibitio. Ita Cicero, ſe Tyroni ſuo diem libertatis promiſſæ *repræſentaturum* ſcribit, hoc eſt, ut aliàs loquimur, anticipaturum. XVI. *epiſt.* 14. Temporis medicinam ratione *repræſentare*, id eſt, præſumere ſolatia, quæ tempus alioquin adferret. V. *epiſt* 16. Ita JCti *paſſim*, referente Briſſonio *de. V. S.*

50. Nec aliter temere apud antiquiores. Sequiore ſeculo deflexum eſt ad uſum, grammaticæ forte magis congruum, ut repræſentare ſignificaret iterum ſiſtere, præſentem reddere: quomodo Diocletianus & Maximianus, pro frumento *repræſentare* oleum dixerunt in *l.* 7. *C. de Rer. permut.* Iidem *Repræſentare ſe*, pro *ſui præſentiam facere l.* 8. *C. Quom. & quand. Jud.* Et quod propius ad uſum hujus ſeculi, Alexander *Repræſentare jus* in aliquo loco dicit Magiſtratum *in l.* 1. *C. Ubi cauſ ſtat.*

51. His exemplis aliquanto commodius liberi dicuntur repræſentare ſuum Patrem mortuum, id eſt, *iterum* quaſi *præſentem* ſiſtere & exhibere jus atque perſonam ejus, efficaciſſimo ſenſu; quem proinde quominus ſine hæſitatione ſequamur, nihil obſtat.

52. Jam, quod Repræſentatio nihil quam adæquationem gradus efficiat in hereditariis ſucceſſionibus, aliter liquet in eo; quod fratris germani liberi cum fratre defuncti uterino concurrentes, repræſentando patrem ſuum, non modo huic adæquantur gradu, ſed eundem etiam excludunt. Et, ſi nihil aliud quam adæquatio gradus fieret, nepos primogeniti unicus, concurrens cum filiis ſecundo geniti pluribus, in hereditate diviſibili, non haberet plus quam unus ex his obtinere poſſet, quod verum non eſt; cum ſolus tantundem, ac plures filii ſe-

filii ſecundi fratris ſimul, accipiat, idque è præſumpta voluntate defuncti.

53. Magis igitur eſt, ut cum repræſentatio in regnis hereditariis non excludatur, primogeniti filius ab avo in locum Patris affectu præſumpto ſubſtitutus videatur; etſi in eo ceſſet præſumptio majoris aptitudinis ob ætatem. Hæc enim præſumptio non poteſt tollere jus perfectum repræſentationis.

54 Cum eâdem tacitâ voluntate conſentit, quod liberi abſque juſto ſuſcepti matrimonio, non admittuntur, quia vel ideo Rex non videtur eorum matrem in uxorem duxiſſe, quod illam liberoſque juſto affectu non proſequeretur.

55. Quod ſecus, ſcilicet, eſt, ubi vel legitimatio vel ſufficiens voluntatis actus interceſſit, aut nulla inter legitimas uxores concubinaſque differentia fuit defuncto, ut *Dominus Turcorum* poſt *Bajazetem*, cum ejus uxor nimis contumelioſe à *Temirlano* habita fuiſſet, obſervatum eſt.

56. Adoptivi tamen liberi, quos expreſsè defunctus pro filiis adſcivit, ex illa clara voluntate, non alio jure quam reliqui naturales liberi, videntur habendi; adeoque & *filiabus* præferentur.

57. Nam poſtremò etiam his, quando potioris ſexus liberi deſunt, præ cognatis remotioribus ſucceſſio debetur, quia ſine dubio major affectus patris erga ſuam prolem eſt, quam reſpectu cognatorum; nec enim ille judicium de aptitudine ad imperandum comparaſſe videtur extra ſuam domum.

58. Hæc ita in regnis *patrimonialibus*, ſecundum probabilem defuncti voluntatem, quæ ſola in iis ſpectari poteſt, ſi nihil cautum ſit, habere ſe videntur

59. Quod, ſi conſtet, Regnum eſſe & alias fuiſſe dividuum, jam non hærebimus, quin liberi omnes majores, juniores, maſculi, feminæ, adoptati, (non tamen nothi) & ſecundum eos, reliqui agnati aut cognati ſecundum gradus prærogativam, ſint admittendi, ut Grot. *d. cap. 7. n.* 12.

60. Patrimonialis igitur & Hereditaria Succeſſio hactenus eſt eadem; Patrimonium enim & hereditas non differunt; *Patrimonium tibi gratulor*, ad Curionem Cicero poſt mortem Patris ejus. Idem; *Liberis noſtris ſatis amplum patrimonium relinquemus*, *Pro dom. Fratres commune patrimonium diviſerunt l.* 38. *π. Famil. erciſc.*

61. Salvo tamen hoc diſcrimine, quod Patrimonialis Succeſſio pendeat à voluntate primi Imperantis; licet detur etiam hereditaria, quæ pendet à voluntate populi vel ſuperioris, ut *infrà* videbimus.

62. Oportet autem hic denuo obſervetur, aliud eſſe Patrimoniale, & aliud Herile imperium. Multæ enim ditiones ſunt patrimoniales, in quibus admodum eſt modica poteſtas imperantium, ut in noſtra *Amelandiâ:* non pauca etiam ſunt Herilia, in quibus nec alienandi neque teſtandi poteſtas obtinet, adeoque *ubi* non eſt hereditaria, ſed *inſtitutiva* ſucceſſio.

63. Cujuſmodi eſt Turcicum Imperium, In quo cum hoc ſeculo *Amurathes* Imperator feciſſet Teſtamentum ſolenniter confirmatum & à miniſtris primariis juratum, quo fratrem *Ibrahimum* excludebat, hoc tamen minime ratum eſt habitum, ut retulimus in Hiſtor. Civ. *ad ann.* 1640. *in cap. rer. Turcic.*

64. Quin aliquando uſu venit, ut herilia regna ſint Electiva, quale fuit Imperium Mamaluccorum in Syriâ & Ægypto, quod Selymus Turca deſtruxit, ut diximus, *Hiſtor Civ. tom.* 2 *l.* 1. *ſect* 3. *c.* 11. Tantum abeſt, ut herilia cum patrimonialibus eadem ſint, vel cum illis ſemper conveniant.

CAP.

CAP. VII.

De Succeſſione inſtitutivâ.

Succeſſionem inſtitutivam eſſe, quæ ex voluntate populorum originem habet, eamque eſſe vel ſimpliciter hereditariam, vel linealem. In illâ, multo magis in hac, fere eaſdem naſci præſumptiones, quæ ſunt in patrimonialibus, ex tacitâ ultimorum intentione regnantium. I. Non eſſe dividendam civitatem, quia nihil publicæ quieti exitiabilius. II. Ut mares & primogeniti præferantur, etiam qui ante regnum patri delatum ſint nati, nepos quoque primogeniti filio ſecundo licet majori, non æquè, ut Succeſſio ſtet intra deſcendentes primi Imperantis, ſecus ac Grotius; Id eſſe proprium Succeſſioni lineali, cujus à Priore differentia exponitur. In hac etiam filium ex Patre nondum Rege natum præferri nato poſt regnum acquiſitum. Quid ſi delatum ſit Imperium Tali & filiis ex eo naſcituris? Neptem ex filio præferri ex filiâ nepoti, & filiam fratris ſororis, filio; niſi feminis excluſis: quo cauto, natos etiam ex feminis cenſeri excluſos. Liberos illegitimos nec non adoptivos ab hoc loco eſſe alienos. Ceſſare hic teſtamenti factionem, proinde & exheredationis effectum, quin & abdicationis, quia non pendet hoc jus ſuccedendi â facto ultimi poſſeſſoris, ſed a lege primæva. Ortâ de ſucceſſore controverſiâ, nullum eſſe judicem, quam ferrum, niſi forte populum per modum interpretationis.

FUit Hereditaria & arbitraria Succeſſio, ſequitur *Inſtitutiva*, quæ defertur ſecundum voluntatem ac inſtitutum ejus qui primũ Imperium fundavit, ſive populus fuerit, ſive major Princeps, qui Imperium in alium contulit, ut ſunt domini feudalium regnorum, in quibus ideo ſimplex hæreditaria ſucceſſio & teſtamentaria communiter non obtinet *cap. 1. in pr. de ſucceſſ. feud*

2. Plane, quominus voluntaria aut ab alio conſtituta Imperia ſint etiam hereditaria, ſi hoc modo conſtituta fuerint, nihil vetat; quia poſſunt etiam eſſe patrimonialia, quibus hereditaria ſucceſſio propria eſt, ut intelleximus.

3. Quid enim vetat, quominus qui in alium confert Imperium, id ita transferat, ut accipiens hoc etiam vendere deque eo teſtari poſſit, quemadmodum in Feudis aliquando uſu venit: Et, ſi populus ita, Imperium ſui in alios conferre velit, poteſt hoc æque facere, quam ſe ipſum in ſervitutem dare poſſe, jam pridem demonſtravimus.

4. Quid autem juris ſit, quando populus imperium ſimpliciter alicui detulit, quod Romæ factum, non expreſſo, electivum, an ſucceſſivum ſit futurum, ſuperius probatum eſt; videri tunc eſſe electivum.

5. Quid ſi delatum ſit alicui jure heredita-

reditario, ſive pro *ſe & heredibus* Imperium? Verbis equidem Patrimoniale videri poſſet, quia quod alicui pro ſe & heredibus relinquitur in teſtamentis, ejuſmodi habetur: ſed ex negotii naturâ & præſumptâ populi voluntate, poteſtas alienandi atque teſtandi de regno voluntario non videtur eſſe delata.

6. Ex eâdem præſumptâ voluntate condentium Imperium, eædem fere naſci videntur concluſiones, quas modo ex tacita defunctorum regnantium voluntate collegimus in patrimonialibus.

7. Primò, *non eſſe dividendam Civitatem*, quia populus id ſui ipſius causâ multo fortius, quam Rex ob amorem populi, pacemque familiæ, voluiſſe videtur.

8. Secundum hoc, ut alii ne vocentur, quam qui ex juſto ſunt nati matrimonio, tam ratione *præcedenti capite* laudatâ, quam quod extra matrimonium nati, ſanguinis incerti habentur.

9. Tertium ponit Grotius, *ut Succeſſio ſtet intra eos, qui deſcendunt à primo Rege:* Quod in terminis regni ſimpliciter hereditarii, ſive *pro illo & heredibus ejus*, conſtituto, ut Grotius *ponit, in d. cap 7. n.* 14. *& ſeq.* verborum proprietas nullo modo fert; Ut ſcilicet hereditarii appellatio non tantum ad cognatos, ſed etiam ad ſolos deſcendentes reſtringeretur. Idem mox iterum occurret.

10. Sed hoc tuto ponere licet IV. quod *mares feminis in pari jure ſanguinis præferantur*; deficientibus demum viris, ſequior ſexus admittatur, ob eandem rationem.

11. V. Ut *primogenitus* ſolus his qui poſtea ſunt nati, *anteponatur*, propter rationes etiam ſuprà collocatas, in regno patrimoniali.

12 Quod nepos è *Primogenito* natu licet minor, præferendus ſit *filio ſecundogenito* ætate majori, jure repræſentationis; Hanc enim in Succeſſione conſtitutâ ut ſimpliciter hereditaria vel ſucceſſiva ſit, habere locum, dubitari non poteſt.

13. VI. Quod ordo *Succeſſionis aliquando tranſire poteſt ad eos, qui non ſint de ſanguine primi Imperantis*, uti ſæpe contingit, poſteros alicujus habere cognatos heredes, ab illo alienos.

14. Aliter Grotius, qui in Regnis ex voluntate hereditariis ſtatuit, præſumendum eſſe, quod conſtituentes voluerint, ut Succeſſio ſtet intra eos, qui à Primo Rege deſcendunt, eo quod hæc ob nobilitatem electa cenſeatur, qua finitâ, regnum redire debeat ad populum *d. lib.* 2. *c.* 7. *n* 15.

15. Sed hæc præſumptio infirmior eſt, quam ut jus hereditarium, quod habent proximi heredes cujuſque regnantis, ſuperare queat. Nam qui Regem ita conſtituit, ut ſucceſſionem hereditario jure deferat, ſi maxime Teſtamentarios heredes excluſiſſe videatur, alios tamen conſanguineos, peremptorie vocaſſe non poteſt negari, quod & in Feudis obtinet.

16. Quippe reſtrictio, ut heredum appellatio, primo ad conſanguineos, dein etiam ad deſcendentes, ſine ulla horum ſpeciali mentione, reſtringatur, id profecto eſt vim verbis inferre manifeſtam.

17. Cæterum, illa Grotii poſitio videtur eſſe propria Succeſſioni, quam *Linealem* vocant, ſecundum quam non proximi Regis quâ tales, ſed qui à lege deſignati & diſpoſiti ſunt, vocantur.

18. VII. Huic hereditariæ & in..itutivæ ſucceſſioni proprium, in quo diſcrepat à patrimoniali, ſit, quod exheredatio in eo fieri non poteſt, quia non proficiſcitur, neque pendet à Regis ſed à populi voluntate, nec adeo teſtamenti ſuper regno faciendi jus, unde facultas exheredand. pendet, tribuit.

19. Denique, & hoc eſt peculiare, quod etſi regnum hoc ſit *Hereditas*, tamen à privata hereditate diverſum ſit; ideoque licet illa non adeatur, regnum tamen ab herede acquiri poſſit; quemadmodum in bonis feudalibus, emphyteuticis & fideicommiſſariis uſu venit, ut etiam docet Grotius *d. cap.* 7. *n.* 19.

20. Poſitiones præcedentes etiam omnes locum habent in illâ Succeſſione, quã *Linealem* vocari diximus, quæ à lege, ſecundum certam ſuccedentium *lineam ordinatur*; excepto, quod diximus, Succeſſionem hereditariam ad tales etiam heredes pervenire, qui non ſunt orti ab imperante primo, cum Linealis ad ſolos ab ipſo deſcendentes pertineat.

21. Præcipuum, quo hæc ſpecies à priori differt, eſt igitur, quod ſimplex hereditaria Succeſſio ordinem ſuum accipit ab ultimo imperante, neque Succeſſor quicquam juris habeat, niſi per *hujus* mortem. Sed in lineali, quanquam Lex effectum ſuccedendi, nonniſi Vacuo regno, cuilibet proximo tribuit, jus tamen *potentiale*, quod Grotius vocat, etiam prius, etiam remotioribus addicit Succeſſoribus.

22. Hinc quæri poteſt, non modo de lineali, ſed de quâvis hereditaria ſucceſſione; An etiam filius ante regnum quæſitum Patri natus habeat ſuccedendi jus, quemadmodum de patrimoniali Succeſſione diximus. Ratio dubitandi, quod in ſucceſſione patrimoniali, ſola Patris voluntas ſpectatur, quæ non eſt minor erga filium antea, quam poſtea natum: Verum in regnis, ubi Legis diſpoſitio regit Succeſſiones, poteſt dici, quod jus ſucceſſionis nequeat incipere, niſi poſitis ſuccedendi terminis habilibus, qui non ſunt in filio ante tempus regni à Patre quæſiti nato.

23. Hanc rationem ſuggeſſit Demaratus exſul rex Spartanus Xerxi *apud Herodot.* ejuſmodi cum fratre Artabazane litem agitanti; quæ & apud Lacedæmonios vim juris habuit, plenæque ſunt hoc genere exemplorum hiſtoriæ.

24. Verum illa ratio non eſt idonea ad hanc diverſitatem inferendam. Nam ſi tunc, ubi ſucceſſio primum conſtituitur, jam natus ſit filius, ut accidit in imperiis recens acquiſitis, clarum eſt, eam maxime deſignari per filium, qui fuit in conſpectu

25. Niſi forte dictum fuerit, imperium dari *Tali & filiis ex eo naſcituris*, quo argumento nixum fuiſſe *Ludovicum* Sforzam adverſus *Galeatium* fratrem, in controverſia ducatus Mediolanenſis, refert Grotius *d. c.* 7. *n.* 29. quod pro exemplo bonum eſt, pro hiſtoria non æquè. Nam Ludovicus Galeatio & ejus filio ſe prætulit eo, quod ipſe haberet inveſtituram à Maximiliano Cæſare, quam Pater & frater & fratris filius omnino neglexiſſent; addito, quod ipſe natus eſſet Patri jam Duci, Galeatius antea; quæ ratio fuit utraque in literis inveſtituræ Cæſareæ, ut auctor eſt Guicardin. *lib.* 1. *de bell. Ital.* qui de *Naſciturus* nihil.

26. Quod ſi de filiis, longiori à lege lata tempore natis, antequam ordo ſucceſſionis ad Parentes eorum pertigiſſet, quæratur, pro his adhuc evidentior eſt ratio; quia talis filius ante regnum Patri actu delatum, jus illud potentiale, quod in lineali ſucceſſione verſatur, acquiſiverat, ante filium, qui poſt regnum à Patre acquiſitum natus eſt, cui idcirco anteferendus eſt.

27. Sicut in patrimoniali & hereditario idem fit jure repræſentationis, ut demonſtratum eſt, quod non habet locum præciſè, quo tempore liberi naſcuntur, ſed omni tempore vitæ: Nec enim minus fuit filius is qui adoleverat, cum

Pater Rex fieret, quam πορφυρογέννητος, *in purpura natus* & regius infans.

28. Denique & in lineali ſucceſſione minus eſt dubii, quin nepos è primogenito, licet ætate filio ſecundo minor, huic tamen præferatur; Quoniam filius primogenitus, patre vivo mortuus, jus quo tum ſpem habebat præcipuam, quodque jus *potentiale* diximus, ad ſuam prolem tranſmiſit.

29. Sed an non obſtat heic, ratio minoris aptitudinis ad regnandum, ex impari ætate, & an non hæc, reſpectu populi, validior eſt quam in Rege, qui jus Patrimoniale transfert in poſteros ſuos?

30. Non videtur, quia vis expreſſæ ſanctionis validior eſt, quam illa præſumptio eſſe queat; Lex vocat filium primogeniti ſine diſcrimine, cujus ætatis ſit; quia ſemel ſucceſſionem in univerſum ſtabilire volens, ob exquiſitos caſus, nullam varietatem recipere potuit.

31. Tunc enim ſucceſſorum ordinationem expreſſæ tacitæque ultimorum Imperantium voluntati committere debuiſſet; quod ne fieret, ſucceſſionis ordinem definivit.

32. Unde, nec primogenitum, etſi longe ad res gerendas ineptiorem, modo non furioſum aut mente captum, ordo Legis prætervehitur.

33. Hæc in lineali ſucceſſione nullam habere difficultatem, fatetur Grotius; In hereditariis, ſeu patrimonialibus ſive inſtitutivis, modo individua ſint, ita exiſtimat, *Repræſentationem* nihil *facere quam æquationem gradus*; Ideoque majorem natu, ſive is nepos è primogenito, ſive, quod plerumque uſu venit, ſit filius ſecundo genitus, eſſe præferendum; quod cur nobis minus ſedeat, in fine *cap. præced.* oſtendimus.

34. Secundum hæc, fratris majoris filius vel filia, ſecundo genitum fratrem antecedet, imo & nepos vel neptis illius, adeoque in infinitum hoc valebit.

35. *Neptis* quoque *ex filio* præferenda erit nepoti ex filiâ, quia filius filiæ prælatus fuiſſet, ſuamque ſpem ad prolem ſuam tranſmiſit; filia, quæ nihil habuit nihil ſuo gnato tradere potuit.

36. Lex quidem mares etiam præfert, & prætulit in hoc caſu filium filiæ; ſed jure in filium ſtabilito, inter illius liberos, ſi utriuſque ſexus extent, idem diſcrimen ſervat; ſi verò filias tantum reliquerit, hæ jus à Patre tranſmiſſum retinent; Nepos ex filia nihil habere poteſt, quia mater ejus nihil juris habuit, & lex non poteſt retrò operari per ſaltum, ut relictâ nepte ex filio, recurrat ad nepotem ex filia; Ideoque feminis tantum repertis, in his ſubſiſtit, nec retro currere poteſt.

37. Eâdem ratione, filia fratris potiori jure, quam filius ſororis utetur, ac ita in cæteris.

38. Ultro autem intelligitur, hujuſmodi ſucceſſionem, in iis obtinere *populis*, ubi feminæ non penitus excluduntur; ſed ubi maribus duntaxat poſthabentur, ut in pleriſque Chriſtianorum regnis uſus & juris eſt.

39. Quo caſu etiam, ubi Lex viros produxit ad ſolium, ſi poſtea pares gradu deficiant, retrocedit ad feminas, potius quam ad agnatos diverſæ lineæ pergat.

40. Id enim extra controverſiam collocamus, nihil obſtare, *quominus feminæ ad imperia populorum*, ſalvâ juris Gentium ratione, poſitis cauſis habilibus, *extolli poſſint*, quâ de re diximus *in cap. 2. huj. ſect. in fin.*

41. Utrum rectius prudentiuſque penitus excludantur, quam in ſubſidium, deficientibus maſculis, vocentur, Politicorum diſputatio eſt, de qua rationes & exem-

& exempla in utramque partem Hiſtoria ſuppeditat.

42. Nec de nihilo obſervatum fuit, nullas gentes plus à feminis eſſe perpeſſas, quam quæ maxime gloriantur, eas penitus ab ſe à ſucceſſione regnorum, excluſas eſſe, quod nominatim de Gallis animadverſum eſt.

43. Porro, ubi omnino excluduntur, quæ *ſucceſſio linealis agnatica* vocatur, ibi non modo cognati remotiores illas præcedunt, ſed ne feminæ quidem, deficiente omni ſanguinis lineâ, admittuntur, *expreſsâ prohibitione omnem tacitæ voluntatis excludente præſumptionem.*

44. Quod ipſum in maribus ortis è feminis haud dubie ſtatuendum, quia Succeſſio eſt ordo continuus, qui per ſaltum ferri nequit, obſtante regula, *ubi excludens te excluditur, multo magis tu excluderis.*

45. Atque is ordo lege ſtabilitus, quo jus potentiale certæ lineæ quæſitum eſt, ne quidem à populo toto, vel Proceribus immutari poteſt; cum ille ſuum jus etiam in futurum alienaverit, ne quidem ſi ultimus Rex ſuum adhibeat conſenſum; quia diſpoſitio ipſius neque viventis neque mortis causâ, in talibus imperiis quicquam mutare poteſt, ut ſæpe demonſtratum eſt. Exempla quæ in diverſum non deſunt, facti non juris eſſe, vis veritatis imperat, ut ſtatuamus. vid. quæ dix. *Hiſt: Civ. tom.* 2. *l.* 1. *ſect.* 1. *c.* 5. *n.* 3.

46. Sed diſcrimen hereditariæ & linealis in regno voluntario Succeſſionis plerumque ex uſu & interpretatione populorum ſuperveniente magis colligitur, quam ut lege certa ab initio declaretur, ut in Franciæ regno manifeſtum eſt, Quippe ibi lex Salica quæ dicitur, nudum fere nomen eſt, cum de eâ nihil conſtet, quam quod Salii olim Francis juncti ſolos mares ad hereditates privatas vocaverint. In regno an obtinuerit, non fuit deciſum ante mortem Ludovici Huttini, anno Chr. 1316. & an linealis eſſet, paucis annis poſtea. *Dix. in hiſt. Civ. tom.* 1. *ad d. ann. cap.* 5.

47. Jam de naturalibus ſpuriiſque liberis nemo dubitat, quin æque ab inſtitutiva quam ab hereditaria ſucceſſione penitus arceantur; alimentorum quæſtio à jure publico aliena eſt.

48. Adoptivos in patrimonialibus ſolâ defuncti Regis voluntate ſat ipſo actu declaratâ vocari diximus, quæ cum in voluntariis regnis ceſſet, nullum in his locum dari adoptatis manifeſtum eſt.

49. Jam non eſt quod moneatur, Regibus in hujuſmodi Imperiis non eſſe jus faciendi teſtamenti, quo ſucceſſionis ordo mutetur, ut jam expoſitum eſt ac ultro liquet;

50. Proinde exheredationem, nec ob ingratitudinem licet atrociſſimam, fieri poſſe cum effectu, tam in hereditariâ quàm in lineali ſucceſſione, uti jam diximus. Nec abdicatio principis cum præjudicio poſteritatis fieri poteſt in lineali, quoniam jus ei *Lege* quæſitum, non ab regnante profectum eſt.

51. Sed in hereditariâ ſimplici, regno tamen voluntario, quia jus heredis à defuncto in proximum venire debet, qui tempore mortis nihil habuit, is nec in heredem quicquam tranſmittere poteſt. Idem de derelictione judicandum.

52.. Cæterum, controverſiâ de ſucceſſione ortâ, non poteſt alius eſſe judex quam Ferrum, utique cum decidendi poteſtate, quæ ſuccumbentem obliget ad parendum.

53. Populus enim, quandiu ſtirps familiæ regnatricis ſupereſt, omni juriſdictione manet exutus; Neque ſuperſtes princeps ultra vitæ ſuæ terminos quicquam de Imperio diſponere poteſt.

54. Quanquam ſi compromittere velint, nullum rectius arbitrum, quam Re-

gem vivum, eove mortuo, populum vel primores eligere poſſunt.

55. In Imperiis, ordine ſucceſſivo non bene ſtabilitis expedit & ſolet fieri, ut Reges filios ſuos vivi curent vel ſucceſſores declarari, vel etiam pro Regibus agnoſci atque inaugurari.

56. Succeſſores declarantur vel ſimpliciter, vel cum titulo Summæ Poteſtati proximo, quomodo Cæſares in Imperio veteri Romano ſub Antoninis & poſtea, diſtincti ab Auguſtis, in hodierno Imperio Reges Romanorum declarantur.

57. Quando Reges fiunt vivis Patribus, tum vel Imperii *Collegæ* adſciſcuntur, ut Severus Antoninum filium per modum Condominatus, auctoritate diſpari, poteſtate pari; vel Pater ſe jure imperii abdicat, ut filius eo ſolus potiatur, quod factum à Ptolomæo Lagi in Philadelphũ filium, cui pater in ipſo actu inaugurationis apparuit, *officium regi filio inter ſatellites exhibens*, ut Juſtinus *lib.* 16. *c.* 2.

58. Si quis tamen dicat, populum non quidem per modum juriſdictionis, ſed interpretationis in causâ dubiâ litem decidere poſſe, quoniam jus αὐθεντικὸν legis conditæ ab illo profectum eſt, non admodum refragemur.

CAP. VIII.

De Tutelis Regiis.

Tutores Regii an habeant ſummam poteſtatem. Quotuplex ſit hæc Tutela, & quis eam ſtatuere poſſit. Legis diſpoſitionem per Teſtamentum heic non poſſe mutari. Quando Tutela finiatur, & an detur Cura regia, ubi & de jure Devolutionis obiter.

PORRO, ſi Principem, cui ſucceſſio debetur, infantem aut furioſum eſſe contingat, palam eſt, TUTOREM ei eſſe dandum, vel Curatorem, qui & Protector & Regens *alicubi* appellatur, cujus rei tractatus ad hunc locũ pertinet.

2. Ille Tutor, Regens aut Protector cum habeat facultatem juris, cujus Acta nemo infirmare queat, *ſummam* quoque *poteſtatem habere dicendus* eſt, ſed exercitio tantum, proprietate penes pupillum manente.

3. Deferre tutelam nemo alius, quam is, cujus primævum jus fuit imperandi, poteſt. Quippe, cum præſens Rex nullum habeat animi judicium, nec defunctus habuerit poteſtatem faciendi quicquam in tempus poſt mortem ſuam.

4. Ergo cum Tutelæ privatæ ſint Teſtamentariæ, Legitimæ & Dativæ, priorem ſpeciem in Regnis, populorum voluntate conſtitutis, ſecundùm ea quæ ſæpe dicta ſunt, non poſſe locum habere palàm eſt; quia Teſtamenti factionem in hujuſmodi regnis omnino ceſſare conſtat.

5. Loquimur de non patrimonialibus; nam in regnis, quæ jure patrimonii habentur, non eſt dubium, quin Rex moriturus Tutorem conſtituere, vel ejus diſpoſitione ceſſante, propinqui aliquem eligere poſſint.

6. Si qua in regnis voluntariis exempla tutoris à Patre dati extent, ea commendationis tantum habuere vim, quo modo & de ſucceſſione ipſâ multi Reges teſtati leguntur, at *ſæpius abſque effectu*. Exemplum notabile dedimus in *Hiſt.*

Hiſt. Civ. ad ann. Chr. 1642. *cap.* 3. *&* 4. de tutelari diſpoſitione Ludovici XIII. Galliarum Regis, quæ in magno Senatu Pariſienſi irrita facta eſt, aliaque paſſim extant.

7 Voluntas populi aut per Legem fundamentalem, aut hac deficiente, per expreſſam declarationem ſignificatur.

8 Per quam poteſt fieri, ut non unus, *ſed plures* conſtituantur Tutores, qui per modum univerſitatis ariſtocraticum, teneant jus ſummum; uno licet præſide ſtatuto, cui nomen Tutoris aut *Protectoris* vel ſimile detur.

9. Cujuſmodi tutelæ adminiſtratio in Angliâ, commendante *Henrico* VIII. ſuper *Eduardum* puerum, conſtituta fuit; ubi conſentaneum erat, eum cui nomen Tutoris dabatur, qui & capite multatus eſt, non habuiſſe poteſtatem Summam. *Baker. in* Edu. VI.

10. Cauſas Tutelæ diximus eſſe ætatem puerilem & dementiam, cum qua Leges merito comparant prodigentiam ſive inſaniam morum, qua prædit, licet mentis compotes videantur, furioſum tamen exitum faciunt; qua ratione vel prætextu nuper uſos vidimus Luſitanos in amovendo Rege ſuo.

11. Tutela pubertate finitur: Inde olim adoleſcentes in ſuam Tutelam venire dicebantur, nec Curatores accipiebant, *niſi causâ cognitâ*, propter furorem, vel amentiam. A Marci Philoſophi tempore adoleſcentes non redditis cauſis, ſub Curatoribus eſſe cœperunt uſque ad ætatem XXV. annorum, quo poſteri demum compleri virilem vigorem arbitrati ſunt.

12. In Regnis frequenter reditum eſt ad veterem morem, ut poſt pubertatem adoleſcentes in ſuam tutelam venire cenſeantur.; Et quidem ut annus inchoatus pro completo habeatur; quomodo in Gallia & alibi frequenter obſervatur, ut anno XIII. decurſo, Reges majores declarentur. Alibi, ut in Germaniâ, placuit annorum ætas XVIII, ut cuique populo viſum fuit.

13. Ratio, quur minoris ætatis Cura non ubique recepta ſit æqualiter, etſi major ad regimen publicum maturitas & prudentia requiratur, eſt politica, quæ ut ſæpe fit, juridicum pariteffectum; ſcilicet, periculum è longiori regimine Tutelari pro ipſis Adoleſcentibus; neque minus ad evitandum turbas, quæ frequenter adverſus alienæ poteſtatis exercitium moventur.

14 Ex his omnibus abunde liquet, jura privata, quæ cuique patrifamilias jus liberè diſponendi ſuper pecuniâ tutelâve rei ſuæ largiuntur, *l.* 120. *π d V. S.* ad jus publicum Civitatis non eſſe producenda.

15. Proinde nec tutelæ Electorales ex Aureo Diplomate, quo fratres defunctorum vocantur, ultimâ voluntate mutari poſſe videntur, quâ de re *dix. part.* 1. *lib.* 3. *Digreſſ. cap.* 5. & in notis ad *lib.* 1. *Hiſt. Civ. tom.* 1. *c.* 2. *verb. Tutel. & omne jus Reg.*

16. Aliter olim diſputarunt Marquardus Freherus & Dionyſ. Gotofredus pro teſtamento Friderici IV. Electoris Palatini, qui excluſo Philippo Wilhelmo Neoburgico, ad quem ex Imperii *Lege* pertinebat Tutela, vocaverat Johannem Bipontinum; Reformati libenter adſenſiti ſunt Frehero & Gotofredo, quos inter D. Wiſſenbachius noſter *ad Inſt. de Tut. n.* 20. magis quod partium in Palatinatu intererat, quam ex ſolido vero, ut probant Tulden & Perez. ad *T. C. de Tutel vel cur. illuſtr.*

17. Nihilo magis jura inteſtati legitimaque ſucceſſionum devolutiones de patrimoniis vel de feudis privatis conſtitutas

tutas ſine magno errore ad ſumma Imperia transferre licet.

18. Quò ſine dubio pertinent *commiſſa ſecundarum nuptiarum*, quibus *alicubi*, bona, quæ parentes ſub finem prioris matrimonii habuere, *poſt tranſitum ad ſecunda vota*, *liberis primi conjugii acquiruntur*, uſufructu duntaxat à parentibus retento, qui, mortuis illis, cum proprietate conſolidatur.

19. Non pertinere ad Imperia, hæc ſimiliaque ſtatuta vel uno clarum eſt argumento, quod ab Summâ Poteſtate proficiſcantur, ut ſubjectos ad parendum, non ut ipſos obligent imperantes, de quibus inſanum eſt cogitare, quod ſecundis nuptiis Imperio ſemet ipſos privare voluerint. *vid Grot. lib.* 2. *cap.* 4. § 12.

20. Proinde, ubi maxime *jus* illud *Devolutionis* obtinet, nihil tamen hærendum, quin filius ſecundi, filiæ prioris matrimonii ſit in Imperio præferendus; quâ de re ſuperioribus annis inter Hiſpanos & Gallos armis & libris acerrime certatum eſt.

21. Non defugimus alioquin id quod Grotius in *d. cap.* 7. *n.* XI. ſtatuit; in dubio, *quoties expreſſiora voluntatis indicia nulla ſunt*, *credi*, *quemque id de ſuâ ſucceſſione ſtatuiſſe*, *quod Lex aut mos habet populi*, *non tantum ex vi imperii*, *ſed ex conjecturâ*, *quæ etiam in eos valet*, *quorum in manu eſt ſummum Imperium. Nam & hi probabiliter creduntur in rebus ſuis æquiſſimum judicaſſe*, *quod aut legibus ſanxerunt ipſi*, *aut moribus probant*; *in quibus de nullo ipſorum damno agitur:* Quod damnum in illo Devolutionis inſtituto quàm maximè agebatur; ideoque ad hoc, ejus loci argumentum minime pertinet. Enimvero illis verbis hoc caput non incommode claudemus.

SECTIO.

SECTIO VIII.

De Plurium Imperio.

CAP. I.

De Jure Ariſtocratico.

Plurium Imperium eſſe duplex, Ariſtocraticum & Democraticum. definitio Ariſtocratiæ, De numero imperantium in hac republ. nihil dari certum, modo ſit longè pars minor populi, licet aliquot millia. modum continuandi Ariſtocratiam eſſe vel ſucceſſivum aut electivum. Refutantur, qui Democratiam eſſe volunt, ubicunque omnis generis ordiniſque homines ſurrogari poſſunt, aut ubi populus deficientes optimates ſupplet. Diſcrimen hinc pendere, utrum acta imperantium infirmari queant vel non, ſed utrum perpetua an temporaria ſit poteſtas, nihil referre ad ſpecificam differentiam. Igitur annuos optimates, qui jus habent faciendi quod è Republ. videbitur ſalvis legibus fundamentalibus, verè ſummam habere poteſtatem; quâ proinde careant hi, qui illos delegaverunt. Non poſſe tamen illos transferre jus ſummum, nec unum quidem ex juribus Majeſtatis, nec ullum imperii actum ultra ſuum tempus exercere. non teneri verò ad reddendas rationes delegantibus ſuis. Pluſculum de illa ſpecie Ariſtocratiæ, ubi poſſeſſores immobilium habent jus conſtituendi annuos optimates. An optimates Imperium alienare vel formam Reipubl. mutare poſſint.

FUit Monarchia, Unius Imperium. Quod à pluribus tenetur, eſt vel *Ariſtocraticum* vel *Democraticum.*

2. *Ariſtocratia*, cum ſumma poteſtas eſt penes *Optimates*, hoc eſt, minorem & eminentiorem populi partem.

3. *Democratia*, quando jus ſummum Imperii à populo non transfertur, ſed ab eo retinetur in ſumma, adminiſtratio tantum per Magiſtratus exercetur, ad inſtar ariſtocratiæ.

4. Numeri Imperantium in hac formâ Civitatis magna eſt latitudo, ut definiri nullo modo poſſit, *niſi quod ſubjectam civium partem longe oporteat eſſe majorem.*

5. Eſt ubi *Decem viri*, *Triginta*, *Quadraginta* Viri, plus minus; fuit ubi *Centum*, *Quadringenti*, *mille* vel plures ſunt, ut apud Venetos & Friſios.

6. Imo in *Polonia*, ubi jus ſummum eſt apud Nobiles quinquaginta & quod excedit, numero millium, formam eſſe ariſtocraticam, neceſſarium dictu videtur:

7. Quia cæterorum incolarum multitudo, quos etiam communi nomine cives

ves licet ruſticos, dici poſſe non eſt dubium, immenſo numeroſior eſt, & *Nobiles* utique Optimates ſunt.

8. Hinc ubi jus ſupremum eſt penes dominos inſignium prædiorum, licet alioquot millia forſitan hominum efficiant, quia tamen plebs ſine terris immenſo major eſt, ejuſmodi Rempubl. dicimus Ariſtocraticam, ut in *Friſiâ* noſtra. Niſi quartam Reipubl. formam quæ ſit *Timocratia*, ſtatuere placeat, qua de re *inferius* agendum.

9. Fatendum interim, quò major eſt Imperantium numerus, eò propius ad *Democratiæ* ſimilitudinem accedi, ut forte plus inter quaſdam Ariſtocratias, quam inter aliqua optimatium & popularia interſit Imperia.

10. Quæ res efficit, ut multi pro Democratiis accipiant ejuſmodi Resbublicas, quæ accuratè æſtimatæ ſunt Ariſtocratiæ.

11. Nimirum, poteſt fere, ut Regnum, dividi *Ariſtocratia* in Succeſſoriam & Electivam, plerumque quod ad ſingulas attinet perſonas, non etiam univerſos; tamen ad univerſos quoque, ut in Friſiâ univerſi quotannis mutantur Imperantes ſubſtituti.

12. *Succeſſiva*, ubi dignitas optimatium eſt hereditaria, ut ſumma Reipubl. concilia nulli quam è certis familiis nato ingredi liceat, quod *Poloni*, *Veneti* aliique ſervant.

13. Electiva, quando in locum deficientium, alii ex eminentioribus civitatis per ſuffragia ſurrogantur, ut in *Belgis obtinet*.

14. Errant autem ſine dubio, qui *Democratiâm* eſſe volunt, quando cujusvis generis & ordinis homines, nemine excluſo, ſurrogari poſſunt.

15. Nam etſi nullus ordo hominum à capacitate electionis excludatur, tamen ubi perpetuo verum eſt, Summam poteſtatem eſſe penes partem longe minimam, ibi certum eſt dari Ariſtocratiam, ut ex ſupra dictis colligi potuit.

16. Perinde atque Regno nihil decedit, ex eo, quod quilibet ad illud evehi poſſint, neque minus eſt *Monarcha*, qui ex omnibus, quam qui de paucis fuit ſeligendus.

17. Electio Ariſtocratica dupliciter habetur; Aut enim ipſi Optimates jus habent loca deficientia ſuo arbitratu, ut fit in *Hollandiâ*, ſupplendi, aut populus totus ejusve Præcipui novos identidem Senatores eligunt, ut heic in *Friſiâ*.

18. Illam ſunt qui *Ariſtocratiam* veram, hanc qui in ſe ſpectatam volunt eſſe *Democratiam*, modum duntaxat adminiſtrandi Ariſtocraticum videri.

19. Sed arbitror, eſſe diſtinguendum, juxta principium toties poſitum, utrum acta electorum Procerum à populo dependeant, ab eoque infirmari poſſint, an omninò ſint rata.

20. Si acta, geſta illorum rationibus reddendis, abolitioni aut animadverſioni ſubjecta ſint, concedemus, fundamentum Imperii eſſe *Democraticum*.

21. Verum ſi plena & irrevocabilis poteſtas illis tribuatur, nulla ratio eſt, quare dicendum ſit, electionem populi magis impedire *Ariſtocratiæ* appellationem, quam *Monarchiæ*, ubi multitudo eligit Regem; ſiquidem utrobique eligentes omni poteſtate ſe ipſos abdicarunt.

22. Hæc diſtinctio firmior videtur, quam quâ alii utuntur, inter poteſtatem optimatium *temporariam* & *perpetuam*.

23. Si temporaria, volunt proprietatem Imperii manere penes populum, nihil vero quam uſum & exercitium eſſe penes illos *ad tempus* optimates.

24. Equidem ſi nihil ab hac diſputatione penderet, quam quo nomine ſit exprimendum jus illud, quo populus Imperium affectum habet, in caſum temporis

poris elapſi, quæſtio exigui foret momenti.

25. Sed illi volunt, temporarios Optimates nihil eſſe quam magiſtratus, id eſt, *miniſtros* adeoque ad rationes reddendas eſſe obligatos. Unde patet, hoc quæſitum in utramque partem Summæ Poteſtati eſſentiale videri.

26. Etiam *Hobbes* ita; Si populus, electis Imperantibus ad vitam aut certum tempus, decretum prius fecerit de conveniendo, poſt tempus imperii elapſum, *rurſus* ad diem locumque certum; quod tunc medio tempore Summum Imperium in populo ut domino, uſus autem in Proceribus temporariis fuerit. *tract. de Cive cap.* 7. §. 14. *& cap.* 9. §. 13. *& ſeqq.*

27 Nos hujus doctrinæ nullum agnoſcimus effectum, neque putamus quicquam poſſe proferri, quod minus in poteſtate ſit optimatium temporalium quam perpetuorum.

28. Proinde ex his terminis differentiam Summæ poteſtatis inferre, ut antea improbavimus, ita nihil adhuc cauſæ videmus, cur ſit faciendum. *vid. ſupr. ſect.* 3. *cap.* 2 *n.* 46.

29. Diximus ibi, rerum civilium naturam ab effectis æſtimari, quæ à tempore non recipiunt diverſitatem; ſed qui facere poſſunt idem, alius ad tempus alius in perpetum, illis idem juris oportere adſcribatur.

30. Scimus, *dominium revocabile* dari, ut mariti in dote & heredis fiduciarii, qui forte non omnia poſſunt quæ domini irrevocabiles; *quatenus ad reſtituendum tenentur.*

31. Sed hoc diſcrimen in Imperiis non habet facultatem; ſiquidem nullâ re plus valent, *inquam*, perpetui, dum vivunt, quam temporarii, dum regimen eorum durat, Imperantes, *dum durat*, inquam.

32. Aut ſi hæc differentia in Imperiis obtinere debet, ſic erit accipienda; quod, ſicut maritus in dotali, vel fiduciarius in re fideicommiſſariâ nihil facere poſſunt, quod impediat reſtitutionem ſuo tempore faciendam, ita Regnantes temporarii prohibeantur facere quicquam, ad corrumpendam reſtitutionem Imperii ſibi commiſſi: Atqui id ipſum prohibetur & his, quibus Imperium *perpetuo*, hoc eſt, ad vitam delatum eſt.

33. Cæterum, ſi quis illud jus, quo Imperium ad populum reverti debet, proprietatem velit appellare, ut in Jure quandoque, matrimonio adhuc conſiſtente, *dominium* dotis, quod viri eſt, ad mulierem pertinere dicitur *analogicè*, id quidem concedi poteſt.

34. Sed *Imperium* accuratè loquendo ab jure quod populus interim retinet, eſt diverſum, *ut ex definitione Summæ Poteſtatis conſtat.*

35. Neque prorſus in ſpecie aliud eſt jus, quod populus retinet, quando Imperium defert ad certum tempus, durante eo tempore; quam eſt jus populi, quod retinet in omnibus Imperiis voluntariis, etiam regnis ſucceſſivis, in quibus aliquando jus ſummæ poteſtatis ad populum redire poteſt.

36. Porrò eadem ratione, quâ ex *Democratiâ*, fit *Ariſtocratia* per tranſlationem juris ſupremi in minorem numerum; fit etiam ex *Ariſtocratiâ* laxâ & diffuſâ, ſtatus *Ariſtocraticus* ſtrictior, ſicut in agro *Friſiæ*; ubi jus ſummum competens dominis veterum prædiorum facit Ariſtocratiam, latè quidem patentem, ſed juxta *ſuperius* dicta, tamen *Ariſtocratiam*, id eſt, minoris numeri poteſtatem in populum univerſum.

37. Ab his autem quotannis creantur Optimates LXXXII. *plenæ poteſtatis, quibus datur jus* intrà annum vertentem *faciendi quicquid è Republicâ videbitur, nullâ re*

lâ re exceptâ, niſi, ut Leges Reipubl. fundamentales ſerventur, & paucis quibuſdam aliis capitibus *ſpecialiter expreſſis*.

38 Poſtremo repetamus oportet, heic, quod *in ſect. 2. cap. 5.* & aliàs ſæpe demonſtratum eſt, Optimates æquè jus habere delatum à populo ſui juris, quam Reges & Principes.

39. Proinde in Imperio ſimpliciter delato, illos aut poſſe vel non poſſe, quicquid Monarchis ex jure ſibi delato facultatis eſſe vel non eſſe diximus.

40. Ex quâ ſequi videtur, Optimates non poſſe Summam Poteſtatem in alium transferre, non magis quam Reges id facere poſſe *ſuprà* vidimus.

41. Quod tamen cum ab uſu alienum eſſe conſtet, exemplis, videndum, an non optimates magno numero, in Republ. ubi totus populus in diverſas civitates & regiones diffuſus nunquam coit & difficillime coire poteſt, conſiderari queant ita, ut jus omne populi de imperio quovis modo diſponendi complectantur.

42. Quomodo ſane ſi Poloni Nobiles regnum ex electivo & legitimo facere vellent hereditarium, nemo dubitaret, quin id facere poſſent; nec ſi poſſeſſores Immobilium in Friſia principatum erigere vellent: nam Legatos ad Comitia, id ibi vel in Polonia facere poſſe nullo modo ſtatuendum eſt.

43. Nec de magno quidem Senatu Veneto, licet ibi plebs facilius convocari poſſet, dubium ſit, quin ſi vellent ſpeciem Ducatus in regnum mutare, ſuo jure id facere poſſe crederentur.

44. Quemadmodum ne in Hollandia quidem dubitatum eſt, cum Rectores omnium Civitatum, populis inconſultis, Principi Wilhelmo ſeniori Summam Poteſtatem detuliſſent, quin id jure factum videretur; etſi dialectica *juris* ratio, quam diximus, & quæ Optimatibus non tribuit plus juris quam Monarchis ſimpliciter conſtitutis, in diverſum tendat.

45. Eſt tamen conſiderandum, inquam, an non optimatibus hac parte tacito populorum conſenſu plus quam Principibus datum videatur, maxime, ſi magno ſint numero; Quaſi præſumptione populari, quod ejuſmodi Optimates hac poteſtate minus facile ſint abuſuri quam Principes, & quod in magno Optimatium numero ſpiſſior & validior ſit totius populi repræſentatio, quam in ſingulis Imperantibus,

CAP,

CAP. II.

De Republica annui Imperii, qualis in Friſiâ.

Ariſtocratiam magni numeri annuam, eſſe raram. Jus annui regiminis in Friſia vere ſupremum eſſe, ſub exceptione legum fundamentalium. Interpretatio hujus exceptionis & conſequentia. Juris & prudentiæ hac parte diverſa ratio. Populum aut delegantes in tali ſpecie non eſſe ſuperiores delegatis intra ſuum tempus, ab iiſque non poſſe animadverti vel abdicari. Remota objectio à naturâ mandati, qua tales delegati conſtituuntur. Examen ejuſmodi mandatorum. Status talis Reipubl. in fine cujuſque anni.

MOmentum hujus rei non minus quàm in Patriam affectus exigit, ut heic paululum ſubſiſtamus, & quanquam ratio inſtituti noſtri nihil quam jus publicum univerſale ferat, non eſt tamen, ut hoc genus ſummi *Imperii Annui*, quod etſi rarum & juris inuſitati, attamen ſalubris temperamenti plenum eſt, ſilentio tranſmittamus.

2. Summam juris ejus delati annuis Rectoribus eſſe diximus, *facultatem ſtatuendi & agendi quicquid è Republ. ipſis videbitur:* quibus verbis ineſſe perfectum & ſupremum jus regendi Civitatem, ex eo quod *ſuperius in ſect.* 3. *c.* 1. *de ſummâ poteſtate* diximus, evidenter liquet; ſiquidem & hoc ipſum eſt in formula Legis Regiæ, quâ Cæſares olim arbitrium Reipubl. acceperunt.

3. Maximè, cum lecti optimates noſtri de rebus propoſitis ad Delegantes, priusquam decernant, *referre non cogantur, nec eorum acta* deinde *retractari poſſint*, quod apud nos, poſt annum hujus ſeculi XXIX. conſtanter obtinuit.

4. Ex principiis dudum in *capite de ſumma poteſtate & ſeqq. tituloque praecaente* firmatis, clarum & certum eſt, ejuſmodi annuos Imperantes æquè habere ſummam poteſtatem in ſuo tempore, quam Rex Galliarum habeat; non obſtante, quod eliguntur, quod delegantur, quod annui ſunt, & quæ prætetea pridem oſtendimus Summæ poteſtati non adverſari.

5. Quocirca Delegantes ſummâ poteſtate tàm oportet careant, quam populos Gallorum, eâ carere palam eſt.

6. Niſi, quod Leges fundamentale hic in *Friſiâ*, inquam, præſcribuntur, quas tamen non tollere ſummitatem Imperii, ita ſimpliciter exceptas, *diximus jam ſuprà ſect.* 3. *c.* 5.

7. Quæ autem ſint Leges fundamentales, & quales, ubi nullæ ſunt expreſſæ, intelligantur, in loco generali dicere occupavimus. *ibid.*

8. Applicanda ſimiliter huc eſſe, quæ de voluntariis Imperiis *ſuprâ* diximus, quatenus termini habiles conveniunt, ultrò intelligitur.

9. Proinde ejuſmodi annales Imperantes jus ſuum in alios transferre non poſſunt, neque præficere Reipubl. aut unum principem aut plures, qui cum ſummâ poteſtate ſuas vices per certa temporum ſpatia gerant.

10. Sed legati ab illis conſtituti, eo jure præditi erunt, quale *ſuprà* vicariis ſupremæ poteſtatis adſcripſimus *pag* 166.

 11. Ne-

11. Neque in ſequentem annum ſuo loco Imperantes, neque vicarios, ordinare poſſunt.

12. Nec partes Reipublicæ alienare tam *potentiales*, id eſt, jura Majeſtatis, quam *Subjectivas*, ſive membra civitatis poſſunt.

13. Quod ſi ultra tempus ſibi præſcriptum exerceant Imperium, acta illorum ipſo jure nulla erunt, & cuilibet civi non parere licebit.

14. Tametſi populus nullum alium conſtituerit ordinem, rurſus, anno elapſo, conveniendi, quàm ipſis, aut vicariis illorum convocantibus.

15. Non obſtante, quod *Hobbes* in hac ſpecie Ariſtocratiæ, Imperium tempore ac intentione infinitum eſſe diſputaret, ex ſuis principiis *ſæpius expoſitis*.

16. Secundum hæc, non poſſunt annui Rectores decernere, quid juris ſequentium annorum Imperantes exercere debeant: aut ſi decreverint, nullius id momenti eſſe videtur.

17. Multo minus præſcribere poſſunt, quid populum ſecuturis annis noviter eligendis optimatibus mandare oporteat; aut ſi præſcribant, populus tamen vel primores, qui Annuos Regentes eligunt, ſuo arbitratu hactenus uti poſſe videntur.

18. Ne dicam, eos, qui ſub conditione reddendi rationes referendique de gravioribus cauſis electi ſunt, ſtatuere non poſſe, nec relationem neque rationes, aut nunc aut impoſterum eſſe reddendas.

19. Siquidem, hoc obtento, Optimates delegati fiunt abſoluti Imperantes, & univerſa Reipubl. forma convertitur; quod non eſſe in eorum poteſtate multo clarius eſt, quam quod in jure privato traditur, neminem ſibi ipſi cauſam poſſeſſionis mutare poſſe. *l.* 19. §. 1. *ff. de Acq. poſſ.*

20. Quod ſi eveniat, ut aliquid in futurum circa fundamentalia mutandum videatur, in iis locis, ubi Rectores ſunt electi, hac lege, *ne quid in fundamentalibus mutent*, juris eſt, ut hoc ad populi conventus primum referatur, per libera ſuffragia decidendum.

21. Quanquam ſæpe ſalubrius eſt populis, nihil habere, quam jus eligendi, atque ſatius ſit, ut electi abſolutam exerceant poteſtatem; aliquando etiam ipſis eligentibus præſcribere queant, in poſterum quid facere debeant.

22. Scilicet multæ plebes amplius habent jus quam expediat ipſis, ut de *Groninganâ* civitate ſcribit Grotius in *Hiſtor. Belg.* ad *ann.* 1594. Quicquid tamen de utilitate ſit, ad juris rationem inde nullo modo licet argumentari.

23. Nam hac ratione poſſis evincere & ipſos Optimates imperium in unum poſſe, nec non debere transferre; obtentu, quod hoc ſit utilius, id quod tamen neutiquam licere *probavimus*.

24. Adeo diverſæ rationes ſunt facultatis ac utilitatis, juris atque prudentiæ, Politices & hujus Artis, in quâ verſamur. Atque hæc è principiis ſuperius collocatis deducuntur.

25. Ex iiſdem judicari poteſt & illud, *quod repetimus*; populum, durante annuo Imperio, non eſſe Electis ſuperiorem; Nec ullam penes eos eſſe majeſtatem, quia nihil circa Summæ poteſtatis jura faciunt aut facere poſſunt.

26. Idcirco inter res novas & uſurpationes *Leiceſtrianas* obſervatum fuit à Patribus noſtris, quod is aliquando literas de rebus ſummæ Reipubl. ad Nobiles & Prædiarios, qui poteſtatem delegandi habent, non ad Legatos Plenipotentarios, qui dicuntur, miſerit, inſtinctu quorundam res novas molientium, etſi *tunc* jure meliori, quam *nunc* id fieri potuerit.

27. Interm

27. Interim nihil vetat, eoſdem Delegantes quoſque ſuis locis, jure ſuo, diſponere de aliis rebus particularibus ad ſummam Rempubl. non pertinentibus, ut fit apud nos omni die.

28. Præterea manifeſtum ex prædictis eſt, Optimates, nec omnes nec ſingulos, prius aut poſt annum teneri ſuis Delegantibus ad rationem reddendam ejus, quod à ſe dictum factumve fuerit, in *Republ.* juxta alios regendâ; multo minus, eos idcirco pœnæ vel animadverſioni Delegantium eſſe obnoxios, niſi ob delicta publicorum judiciorum ordine legitimo.

29. An etiam Delegati à Delegantibus inviti intra annum revocari ſive abdicari poſſunt? Affirmant Ordines Friſiæ, congregati Snecæ in ſuâ deductione publicatâ *d.* 16. *Novembr.* 1672. *fol.* 13. quod ego fateor, me non intelligere, qui conveniat cũ hoc Principio, quod Reſpublica pro certo habet, Legatos *Plenipotentiarios* habere ſummam poteſtatẽ.

30. Sanè repugnat hoc omnibus iis, quæ de naturâ Summæ poteſtatis antehac diſputavimus: neque mihi conſtat, id unquam accidiſſe, nec credo quenquam in locum talis *Plenipotentiarii* à delegantibus ſuis abdicati unquam eſſe admiſſum; quin late nimis pateret ac perverſè cederet illa praxis; ſi mutatis partium viribus & ſtudiis, legati ad comitia ſemel approbati atque recepti pro lubitu delegantium ante ſuum tempus revocari poſſent. Fas igitur ſit, heic ἐπέχειν & ſuſpendere judicium.

31. Tu dices, Quid ſi tales legati per Mandatum conſtituti, nec aliud quam Procuratores ſint? cujusmodi apud nos ſine dubio eſſe videntur, cum ipſi codicilli poteſtatis eorum, *Procurationes* & ipſi vernacula voce appellentur ejuſmodi, quæ tam procuratores quam *Plenipotentiarios* ſignificat?

32. Sed non hac in re ſola contingit, ut, mutatis rebus, nomina maneant. olim, cum legati ad Comitia res majoris momenti referre debebant ad delegantes ſuos, aliterque acta decretaque eorum non valerent, re vera nihil erant quam Procuratores & mandatarii; ſed poſtquam libera poteſtas iis eſt data, ſtatuendi quod è Republ. videatur, ſine relatione ad Committentes ſuos facienda, ſine ratihabitione eorundem expectanda, facti ſunt verè αὐτοκράτορες & *Plenipotentiarii*, quemadmodum loquuntur; nomina tamen ipſorum literarumque, per quas conſtituuntur, eadem quæ prius fuerant, ut amat fieri, manſerunt.

33. Cum autem ſuper electione *Procuratorum* ſive *legatorum* iſtorum ad *Comitia* ſtudiis partium ſæpe contendatur, opus eſt aliqua perſona vel collegio plurium perſonarum, à qua vel quo literæ mandati ſive plenæ potentiæ ſingulorum legatorum examinentur probenturque, vel improbentur; Quod arbitrium maximi eſſe momenti res ipſa loquitur.

34. Nec tamen ideo tale collegium eo temporis articulo habet Summam poteſtatem, vel ei quicquam detrahit *alibi* exiſtenti, non magis quam *Cenſores Romani* illam habuere, quibus erat jus movendi Senatu & in Cæritum tabulas redigendi quos è primoribus aut à populo vellent, eoſque ita jure ſummi in Republ. ſuffragii privandi.

35. Ubinam igitur eſt Summa poteſtas eo tempore, quo veteres legati tempus ſuum finierunt & novi necdum ſtabiliti ſunt? Non poteſt alibi eſſe quam penes multitudinem delegantium.

36. Nam ſicut Rempublicam, in qua populus ejuſmodi annuos optimates abſolutos, ſine referendi rationeſque reddendi lege conſtituit, eſſe diximus Ariſtocraticam.

37. Ita quoque certum eſt, eandem

quotannis ad naturam conditionemque Democraticam neceſſario relabi.

38. Quæ res ne confuſionem πολιτείας pariat, utiliſſime ad continuandum præſentem ſtatum, maxime in Civitate per varias urbes diœceſeſque diffusâ inſtituitur, ne univerſus populus in unum conveniat, quo conſpiratio & mutandi libido frangatur.

39. Fit etiam, ut ejuſmodi *Ariſtocratia* non reſolvatur in Democratiam, ſed, ut antea monuimus, in laxiorem *Ariſtocratiam*; quod evenire putamus; ubi jus eligendi annuos optimates, eſt penes immobilium aut omnium aut certarum rerum poſſeſſores, ſicut, inquam, apud nos obtiuet.

40. Nam quia pars reliqua populi longe numero maxima & præcipua eſt, quia non minus cives ſine dubio omnes habendi ſunt, non poteſt fieri, quin & originalis illa Reipubl. conſtitutio ſit *Ariſtocratica*, ſicut *prædiximus*.

CAP. III.

De Ariſtocratia patrimoniali.

Formæ regiminis, quæ jus ſummi Imperii prædiorum Dominis addicit, ἀνομαλία. Ejus cauſam eſſe voluntatem populi ſaltem tacitam. Jus hoc Imperii, eſſe patrimoniale ariſtocraticum, Inſeparabile à prædiis. Effecta quædam ſingularia poteſtatis ejus exponuntur. Eſſe quidem hoc jus patrimoniale, non tamen Deſpoticum. Uſum hujus juris, non proprietatem, ſeorſim à fundis ad tempus poſſe transferri. Ratio emendandi enormitatem hujus formæ, reſpectu peregrinorum, feminarum, puerorum, mente captorum. Excludi ab eo hæreticos improbiores; an etiam infames Quæritur.

Regna quædam dari patrimonialia, quæ ſint in patrimonio dominantium; Quædam inſtitutiva, quæ ab aliorum, quam qui habent imperia, voluntate pendent, jam pridem demonſtravimus.

2. Sed dari tales Ariſtocratias, credo apud omnes Hiſtoricos & juris publici privatique Scriptores inauditum eſſe; maximè ſi addam, eſſe quandam regiminis Optimatium formam, quæ jus αὐθεντικὸν Imperii tribuit dominis prædiorum ſine diſcrimine marium, feminarum, peregrinorum, incolarum, puberum, impuberum, ſapientum & mente captorum, quæque ſimiles in regimentis populorum differentiæ ſervantur.

3. Quia tamen Patria noſtra & quædam vicinæ gentes ſuum regimen hoc modo cuſtodiunt & experiuntur ſalutare, detur nobis venia paucis etiam hac de re agendi.

4. Cauſa, per quam poſſeſſores immobilium hoc patrimoniale jus ſunt adepti, quoties de jure belli aliove involuntario non conſtat, proxime à voluntate populi repetenda videtur, ſaltem tacita, ubi à tempore immemoriali hoc jus conſtanter adeoque per præſcriptionem exercitum eſt.

5. Quæ præſumptione de voluntate reliquorum civium acrius adjuvatur, *ſi nulli è populo facultas comparandi id genus prædia*,

prædia, quibus ſuffragii jus cohæret, præcludatur; quæ ſpecies ut proximè ad Democratiam accedit, ita quam maxime volentibus populis inſtituta videtur.

6. Hoc jus recte dici *Majeſtatem* non eſt quod negemus, ſive cuncti poſſeſſores actu regimen obeant & ad Comitia vocentur, ſive Rempubl. per delegatos, de quibus *cap. præced. actum*, adminiſtrent.

7. Nam & tunc jus ſummæ poteſtatis originaliter eſt *penes dominos prædiorum*, ac etiam actu, quovis tempore, quo novos eligunt Imperantes, ideoque nec eſt, quod hoc pro exemplo Majeſtatis realis, quam non agnoſcimus, ut *ſuprà. ſect. 3. cap* 1. probavimus, habeatur.

8. Utique ſic juris eſt, quando reliquus populus non congregatur, nec ad ſummos Imperii actus pariter admittitur; quemadmodum, niſi per ſeditionem, in Friſia nunquam fieri ſolere conſtat.

8. Denique illam ſpeciem juris imperandi eſſe *patrimonialem Ariſtocraticam* res ipſa loquitur, quia omnes & ſinguli, at pars longè minor populi, jus hoc habent in patrimonio, pari ſcilicet jure, quo prædia habentur:

10. Ita, ut teſtamento & ab inteſtato, nec minus inter vivos unà cum prædiis transferri poſſit omnique die transferatur.

11. Non tamen abſque prædiis; vel ut ſeorſim ab ullo, niſi quatenus eſt prædii dominus aut domini hac parte jus habet, exerceri poſſit.

12 Impenſè enim Reipubl. intereſt, immotum eſſe illum ordinem, cum ſeparato à rebus jure ſuffragii, confuſio inde enormis oriretur.

13. Jam quod eſt in ſingulorum proprio jure, hoc quoque in patrimonio univerſorum eſſe oportet; ſiquidem univerſitas è ſingulis componitur, & jus omnium in unum coaleſcit.

14. Unde ſequitur, illos immobilium poſſeſſores habere facultatem, jus verum ſummæ poteſtatis in alios pauciores transferendi.

15. Quod in Regnis quaſi fructuariis non licere *pridem*, & in Ariſtocratiis eſſe dubium antea diximus; nec proinde paucioribus, in quos, ab immobilium poſſeſſoribus regimen transfertur, idem juris eſſe *ſimpliciter*, *antea dictu conveniens eſt*.

16. Huic conſentaneum eſt, hos ſolos habere jus mutandi formam Reipublicæ, Imperiumque in Principem ordine ſucceſſorio aut electivo transferendi; dominos, inquam, ipſos prædiorum hoc facere poſſe manifeſtum eſt.

17. Poteſtas denique alienandi partem territorii aut patrimonium populi, illis duntaxat, non legatis eorum competere videtur: ſiquidem hiſce non plus quam Principibus ſumma cum poteſtate conſtitutis licet, quibus id genus alienationibus interdictum eſſe *nota res ac antea dictum eſt*.

18. Cave autem putes, ex eo, quod nos hoc genus Imperii diximus eſſe patrimoniale, ſequi dominos prædiorum, uti poſſe jure deſpotico ſive herili adverſus reliquos Civitatis conſortes, ex illo jure patrimoniali, tametſi facilis harum rerum ſit conjunctio, Patrimonialis, inquam & herilis Imperii.

19. Namque dari patrimonialia Imperia, quæ civilia tamen ſint, hoc eſt, in quibus libertas & bonorum proprietas ſingulis ſalvæ maneant diximus antea *ſect.* 3. *c.* 2. *n.* 20. *& ſeqq.* *&* in *fin. ſect.* 7.

20. Nunc addimus, Imperia quædam libere voluntaria poſſe fieri *patrimonialia*, ſi populus ita expreſſe conſtituat, vel immemoriali temporis uſu ita ſine controverſia obtinuerit, quemadmodum apud nos haud dubie invaluit.

21. Sed

21. Sed hoc nullo modo conſequitur; Populus voluit jus imperandi eſſe in plena proprietate Regnantium: ergo & libertate ſuorum corporum dominioque rerum ſemet ipſos privare voluerunt.

22. Quod ipſum omni ſcrupulo caret, ubi uſus longi ævi & indubitata juris obſervantia, civilem regiminis æqualemque formam agnoſcit & monſtrat, *ut rurſus apud nos antiquiſſima libertatis poſſeſſio loquitur.*

23. Quemadmodum & è contra, uſus omnium temporum ſervitutem ſubjectæ civium partis arguere poſſet, qualis forſitan in ruſticis Polonorum eluceſcit, qui libertate Reipubl. quæ eſt in ipſo regno, vix aliqua ex parte frui videntur.

24. Aliud igitur eſt quærere, quid & quantum juris ſit tranſlatum, aliud quo modo habendum. Ad modum pertinet, temporarium an perpetuum, revocabile ſit, an irrevocabile, fructuarium an patrimoniale ſit illud, de quo agitur, Imperium.

25. Quare, ſi maximè in patrimonio ſit jus Imperii, ſi tamen *invitis non ſit* impoſitum atque deinceps ita exercitum, menſuram aliunde, quam à conjecturâ voluntatis accipere non poteſt.

26. Cæterum, quia Domini prædiorum jus illud ſuffragii non ſimpliciter, ſed quatenus prædiis cohæret, habent in patrimonio, certum eſt, quod ſeorſim illud alienare, vel à fundis ſeparare non poſſint.

27. Quominus tamen uſum juris pro tempore aut ad vitam in alium, qui reſpectu ejuſdem prædii in Comitiis admittatur, transferant, nihil obſtare videtur; Idque tam per teſtamentum quam inter vivos fieri poteſt.

28. Multo potius dicendum, quod prædia ſub hac lege; ut venditor jus ſuffragii, dum vivet, retineat, vendere liceat.

29. Nam quod alioqui juris eſt, de publicis rebus, ut pote extra commercium poſitis, non licere nec in ultimâ voluntate neque per contractum diſponere, id heic ceſſare puto.

30. Quoniam illa prohibitio habet hanc rationem, quod unuſquiſque de eo quod ad ſe pertinet, obligare ſe & diſponere poſſit; privati autem in publicis nihil habeant proprii; quæ res in hoc jure, de quo nunc agimus, contra ſe habet, cum hoc ſit tam cuique proprium, quam res ipſæ ſunt in dominio.

31. Denique, uſufructu talium bonorum conſtituto, jus ſuffragii non penes Dominum, ſed apud fructuarium & eſt & eſſe debet; quod tamen, ſi non haberet rationem patrimonialem nec eſſet alienabile, fieri non poſſet.

32. Jus hoc quando agitur de certo negotio in Republ. terminando, vendi non poſſe vel præſtinari, communis ratio adverſus ſordes corruptioneſque in regimentis civitatum ſtabilita, ſingulos ultrò commoneſacit.

33. Etiam Publica utilitas ſæpius exigit, ut adverſus oligarchicas artes illa poteſtas transferendi jus ſuffragii in alios, legibus aut prohibeatur aut reſtringatur, quemadmodum ex uſu cujuſque Reipubl. fuerit.

34. Poſtremò, reflectendum pauliſper ad id, quod in *principio* diximus, eſſe in hac forma regiminis quædam ſingularia, vehementer abhorrentia ab uſu aliarum gentium, quæ Imperio multorum utuntur; ſcilicet quod *feminæ, pueri, mente capti, exteri,* licet nunquam litus Friſicum viderint, Regiminis publici hac ratione participes fieri poſſunt.

35. Nec enormitas illa legibus cohibita vel reſtricta fuit à majoribus; ſiquidem prædia, quibus ſuffragia cohærent, æque libere poſſunt alienari, tam per ultimas voluntates (licet hæ à vicinis ſi-

ſimuli

mili formâ utentibus coerceantur, quam inter vivos, ac aliæ res quæ ſunt in patrimonio.

36. Sed hoc incommodum reſpectu exterorum quidem, numero & adminiſtrandi modo obtegitur, in pueris & mente captis per Curatores qui cives ſunt, emendatur; feminas admitti inter tot millia virorum, non poteſt inſolens videri, ſi quis cogitet, in regnis aliquando ſolas admitti; maxime, cum heic adminiſtrationis nullo modo participes fiant.

37. Cæterum, quia Religio eſt vinculum, quo animi civium Reipubl. efficaciſſimè conjunguntur, aut alienantur ab eâ, Lege cautum eſt meritò, ne quis eo jure gaudeat, niſi qui Religionis publicè receptæ confeſſor aut amator ſit, cujus uſus maxime adverſus Pontificios viget, qui zelo prædominantis in Europâ ſuperſtitionis acrius in diſſentientes animantur, cupidique mutationis & *auſuri* creduntur.

38. De infamibus quid juris erit? Lex quidem nulla de illis extat; ſed conſequentia juris communis excludere eos videtur, quia dignitatibus & honorariis civium juribus privantur *l. 2. C. de Dignitat.* Proinde nec habent infames jus comitiorum, ſicut Romæ, qui in Cæritum tabulas redacti erant, eo carebant.

39. Atqui conventus omnium totâ Provinciâ ſuffragantium nihil eſt aliud, quam maximum populi Comitium: In quo ſi quis ipſe non habeat jus ſiſtendi ſe ferendique ſuffragium, multo minus id abſens per nuntium aut per literas facere poteſt; quod tamen apud nos commodo ſuffragantium, uſu receptum eſt. His de rebus iterum *in cap. ſequ.* aliquid occurret.

CAP. IV.

De Democratiâ.

Democratiæ vis & comparatio Imperii cum Arbitris. Definitio & diviſio Democratiæ in reſolutam atque reſtrictam, Illius exempla Romæ & Athenis fuiſſe, hujus generis videri pleraque hodierna. Nullam tamen in Belgio Democratiam eſſe videri. Quid juris, ſi populus ab his, quibus id mandatum erat, non convocetur. Eſſe Democratias, ubi jus ſuffragii ſit penes peregrinos, feminas, infantes, furioſos, ſurdos, mutos, cæcos, infames; qua de re exemplum. Denique de modo ineundi ſuffragia & cenſendi, quibus ſuffragandi jus competat.

QUæ ultimo loco à Politicis collocatur, *Democratia* ſupereſt; quanquam proxime ad ſtatum naturæ primævum accedit, ideoque omnium primò ejus naturam in exemplum Imperii, quod ubique gentium obtinet, atque in argumentum juris, quod Imperio univerſo tribuendum ſit, à nobis propoſita fuit *in ſect. 2.*

2. Cujuſmodi autem hoc ſit, cum antea abunde expoſitum eſt, tum à Cicerone declaratur, his verbis, *in oratione pro Planco. Eſt enim conditio liberorum populorum præcipueque hujus Principis populi*

puli & omnium gentium Domini atque victoris, poſſe ſuffragiis vel dare, vel detrahere quod velit cuique. Noſtrum autem, qui in hac tempeſtate populi jactamur ac fluctibus, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas; honores ſi magni non putemus, non ſervire populo; ſin eos expectamus, non defatigari ſupplicando.

3. Hoc Cicero, qui alioqui minime erat δημοκρατικὸς, ſed Ariſtocratiæ quantum poterat, ſtudebat; quique eadem oratione, paulo antè, de *populo* dixerat, *eum non delectu aliquo aut ſapientiâ duci ad judicandum, ſed impetu nonnunquam & quâdam etiam temeritate; non eſt enim conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia &c.*

4. Tamen illam poteſtatem æquo animo ferunt homines à majore parte populi; Quid vetat igitur, quominus id eodem animo accipiatur ab his, quibus idem jus delatum eſt, quod antea penes populum fuit?

5. Pertinet hoc ad ea, quæ *ſect. 2 cap 3. & ſeqq.* diſputata ſunt; Quibus illuſtrandis velim adhuc obſervari; Conſtitutionem Imperantium eleganter comparari poſſe cum Arbitris, qui bifariam decidendis cauſis eliguntur, ab his qui liberam poteſtatem de ſuis rebus habent, ut vel pronuntient quid ipſis æquum videatur, quo ita partes concilient; vel ut cauſam liberi inſtar judicii decidant. Priore caſu ipſi eligentes manent Domini atque arbitri rerum ſuarum, nec obligantur dictis judicioque electorum, niſi quatenus expedire ſibi judicent.

6 Poſteriore caſu intelliguntur omne ſuum jus abdicaſſe, adeoque ſtare debent ſententiâ Arbitrorum receptorum, ſive æquum ſive iniquum ſit, quod hi pronuntiaverint *l.* 27. §. 2. *π. de Recept. qui arbitr. recep.* idque vi *compromiſſi*, quo litigantes inter inter ſe obligati ſunt & promiſerunt alter alteri, ſe ſtaturos eo, quod arbiter dixerit: inter compromittentes & arbitrum nulla eſt obligatio, quæ vim tribuat ſententiæ, ſed tantum quatenus arbitrium receperunt *l.* 11. §. 2. *& paſſim d. tit.*. Cæterum, omnis poteſtas Arbitrorum pendet à compromiſſo; cujus limites ſi exceſſerint, nullius momenti eſt, quod egerint *l.* 22. §. 15. *π. eod.*

7. Confeẽantur hæc cum iis, quæ ſuprà toties de Imperio collocavimus. Homines extra Imperium in ſtatu belli, ut litigantes, conſtituti, compromiſſo generali recipiunt Imperantem; cui dant rerum ſuarum arbitrium, promittentes ſe ſtaturos iis, quæ Ille decreverit. Proinde contenti eſſe debent eo, quod is dixerit, fecerit; æquum, iniquum nihil intereſt: at ſi Arbiter Reipubl. fines compromiſſi exceſſerit, jam nihil eſt, quod agit; ſi, inquam, diſponat de rebus ſuo arbitrio non commiſſis.

8. Eſt hoc, igitur, uti vox indicat; τὸ τοῦ δήμου κράτος, *populi Imperium*, ut Ariſtocratia, ἀρίστων optimatium poteſtas; populus autem univerſos cives aut partem ſaltem maximam ſignificat.

9. Nam etſi fæx infimæ plebis à jure comitiorum alicubi excluderetur, ſicut olim, ut videtur, Romæ factum, ſextâ claſſe populi conſtitutâ, cujus qui erant, proletarii & capite cenſi dicebantur, qua de re *dix. lib.* 4. *Digreſſ. cap.* 32. non ideo *Democratia* eſſe delineret, ubi duntaxat pars major civium Imperii compos haberetur.

10. Sed diſtingui poteſt, quod ad modum adminiſtrandi Democratia, in laxam vel reſtrictam.

11. Laxam ſive Reſolutam dicimus, quando univerſus populus ad concionem vocatus omnia ſummæ poteſtatis jura ſaltem majora, ſecundum plurium ſententias

tentias exercet atque diſponit, ut *Athenis* in Eccleſiis, *Romæ* in Comitiis.

12. Hæc, cum ferè navis in mari vaſto fluctuantis ſit inſtar, duobus quaſi anchoris teneri firmarique debet, Senatu & Magiſtratibus.

13. Ut per *Senatum* ea quæ populus decrevit, quæque adſiduò in Republ. occurrunt, neque in univerſum à populo decerni poſſunt, expediantur.

14. *Magiſtratus*, ut functiones ordinariæ & inferiores ad ordinem civitatis neceſſariæ per eos adminiſtrentur.

15. Reſtricta Democratia hoc ſolo ab altera differt; quod rarius convocatur populus, & plura ſenatui ac magiſtratibus committuntur, cujuſmodi nunc fere ſunt, quæ habentur, populares civitates per Germaniam ac *alibi*.

16. At in Belgis nullam cognovimus *Democratiam* proprie dictam; niſi quod municipales quædam urbes membra majorum Provinciarum, regimen ſuum ad inſtar democratici exercere videntur.

17. Cæterum, In utraque ſpecie democratiæ populus retinet facultatem infirmandi acta ſenatus & magiſtratuum, eoſque gravius in Rempubl. delinquentes puniendi.

18. Nam ſi nihil quam jus conſtituendi Senatores & Magiſtratus, etſi quotannis, ſit penes populum, electi verò abſolutam in ſuo tempore poteſtatem habeant, hanc non eſſe *Democratiam*, *præcedenti capite* probavimus.

19. Jus conveniendi competit ipſo jure, ſi populus certum tempus locumque ad id præfiniverit; alioquin, ubi convocatus fuerit.

20. Jus convocandi eſt penes eos, quibus id populus, dum erat congregatus, faciendum commiſit, ut *Romæ* magiſtratibus majoribus, ex *auctoritate* Senatus, de quâ dix. *lib.* 1. *Digreſſ. c.* 3.

21. Si ab his convocatio, ubi res poſtulat, non fiat, nemo quidem alius habet jus comitia indicendi; Sed acta, quæ non vocato fiunt populo, & tamen ab illo dependent, ſunt ipſo jure nulla.

22. Si perſeverent non vocare, idque datâ operâ, vel per diſcordiam, non eſt dubium, quin populus ultro convenire, initiumque à quolibet fieri poſſit, ut jam pridem diximus.

23. Idem de illis judicandum *Ariſtocratiis*, quæ in numero admodum magno conſiſtunt, *de quibus ante paulo egimus*, & de quibus omnia, mutatis mutandis, quæ de populari Imperio tradidimus, intelligi debent.

24. Ergo ubi certum tempus ad convocandos nobiles aut proprietarios jure ſuffragii præditos, veluti quotannis, *iſtis Kalendis*, *locis certis*, ſtatutum eſt; illi poſſunt convenire, tametſi ab his quibus convocatio mandata erat, conventus non ſint indicti; maxime ſi tum novi Imperantes creandi, neque receptum ſit interregnum.

25. Caſu quoque ejuſmodi extraordinario, Magiſtratus, qui alioqui jus convocandi non habent, id exercere poſſent; quatenus omnes Rempubl. præſtare debent incolumem.

26. Nec aliud juris erit in ipſis annuis Imperantibus, ſi contingeret eos ab his, quibus id commiſſum erat, non vocari.

27. Cæterum, in *Democratiâ* certum eſt, jus ſuffragii non dari quam civibus, puberibus, maſculis, honeſtis, *non* peregrinis, pueris non feminis, nec infamibus perſonis; nec etiam alii pro aliis nomine procuratorio ſuffragari poſſunt.

28. Eademque moribus ac legibus cunctarum gentium in *Ariſtocratiis*, imo & comitiis populi vel optimatium, quæ in regnis habentur, obtinere notiſſimum eſt.

29. Ratio quoque juris in promptu eſt, quæ civium duntaxat ſuffragia admittit, peregrinos excludit, tametſi bona in ſolo Reipubl. habeant; *quippe unio civitatis vinculo perſonalis obligationis, non ſitu bonorum continetur.*

30. Impuberes ſatis removentur, quia nullum eſt eorum animi judicium, ut & omnes alii, quibus hæc ratio convenit.

31. Feminæ idcircò, quoniam à cunctis virilibus officiis, ubi virorum copia eſt, maximèque à cœtibus publicis, verecundiâ ſexus naturali, arceantur.

32 Infames quoque à publicis functionibus ſuo merito excluduntur, ut dictum modo & in *fine præced. capitis.*

33. Procurationes autem in publicis ſuffragiis receptæ non ſunt; quia nemo poteſt alii jus dare, quam de his quæ habet in patrimonio, quale non eſt jus ſuffragii; denique publica utilitas poſtulat, ut ad quem res tanta pertinet, quilibet ipſe per ſe negotio interſit.

34. Tamen eſſe *Ariſtocratias* haud procul à *Democratiis* recedentes, in quibus peregrini, feminæ, infantes, furioſi, prodigi, ſurdi, muti, cæci, infantes, quique ſuis rebus ipſi ſupereſſe nequeunt, jus ſuffragii ſaltem per alios exercent, *præcedenti capite* expoſitum eſt.

35. Poterant hæc contra rationem juris per abuſionem arteſque politicorum eo modo recepta videri, quo facilior ad ambitum via ſterneretur:

36. Sed nec à jure hæc abhorere in ejuſmodi Imperiis, ubi jus ſuffragii datum eſt poſſeſſoribus immobilium, facit id quod antea diximus, eſſe illud jus in patrimonio ſingulorum.

37. Ex quo ſequitur, unumquemque de illo jure diſponere poſſe, quatenus nihil publico adverſum inſtituit.

38. Hoc autem nihil aliud poſtulare videtur, quam ut is qui nomine cujuſque prædii jus ſuffragii immediatè exercet, ſit civis, habiliſque ad publicas functiones obeundas.

39. Suffragatorem autem ſtatuendi facultatem quilibet habet, eadem ratione quâ patrimonii adminiſtrandi, poteſtatem exercet.

40. Proinde peregrini & feminæ per ſe, infantes, furioſi quibuſque bonis interdictum, per tutores curatoreſque ſuos ſtatuere poſſunt, qui pro ſuis prædiis ſententiam dicant

41. Juri publico enim ſatisfit, inquam, ſi is qui ſummum jus imperii libera poteſtate (nam talem ſubſtitutionem intelligimus) exercet, habeat ea requiſita, quæ juris & Reipublicæ ratio adeſſe flagitet.

42. Sed ut peregrini immediatè vel præſentes, aut per literas nominatim conſtituant Imperantes aliaque jura exerceant in eâ Republica, ubi non ſunt cives, *hoc notiſſimos juris publici terminos egreditur.*

43. Quin & ipſum illud jus ſubſtituendi alios, ſummâ cum ratione poterat *illis* negari, non minus quam iis aufertur, qui ob diverſam cultus divini profeſſionem haud perinde cum Republicâ conjuncti videntur.

44. De feminis alia ratio eſt; neque enim illis quicquam obſtare videtur, quam quod in publico virorum cœtu indecorum ſit, illas conſpici.

45. Quo impedimento per ſubſtitutionem civis idonei ſublato, nihil eſt cauſæ, quare ſuum jus patrimoniale exercere non debeant.

46. Quin, ubi receptum eſt, ut qui jus ſuffragii habent, id per literas edere & declarare poſſint, *ut apud nos fit*, ibi feminis tam hoc jus exercere, quam eaſdem in monarchia imperare fas eſt.

47. Nempe, ut nuptæ, quatenus hæc res

res eſt patrimonialis maritali poteſtati ſubeſſe intelligantur, quemadmodum & reliqui omnes qui ſub curatoribus degunt, per eos ſuum jus ſine medio & ſine dubio exercere poſſunt, etſi non ſint immobilium Poſſeſſores.

48. Quatenus, iterum hæc res eſt patrimonialis; quâ in re diſcrepat à regnis, in quibus feminæ ſub viris non ſunt. Hæc igitur res proprie ad Ariſtocratiam Patrimonialem ſpectat.

49. Cæterum, in democratiâ ſimpliciter conſtitutâ, civium ſuffragia ſine diſcrimine perſonarum numerari conſentaneū eſt, ut apud *Romanos* in tabellis, apud Athenienſes in oſtracis ſive teſtis obſervabant.

50. Aliquando ad tædium computationis evitandum, ex adſpectu, præpollens multitudo colligebatur, quod etiam Romæ in Senatu fiebat, quando pedibus in alia & alia Senatores ibant. Alias è diſpari clamore diſſentientium, diſceſſus partium in diverſas campi partes aut colles fiebat, ut olim Spartæ factum fuiſſe accepimus. *Ubbo Emmius Græc. vet. part.* 3. *de Republ. Lacedemon.*

51. Etiam ubi de conſenſu majoris populi partis liquet, reliquorum ſuffragatio ſiſti poteſt, ut Romæ ex Servii Tullii inſtituto, poſt ordinatas claſſes & centurias fieri ſolitum eſt.

52. Quibus & hoc Arcanum Ariſtocraticum inerat, quod vilior pars populi rarò interrogabatur, quia ſecundum centurias numerus inibatur, in quarum prioribus erant primores, & cum hæ majore numero conſenſiſſent, rariſſime ad ſequentes claſſes deſcendebatur: erat autem in primâ claſſe pars dimidia centuriarum *Liv. l.* 1. *Dionyſ. Halic. lib.* 4.

53. Eadem arte factum, ut pars quoque minima populi jus majoris obtineret; ſiquidem inferiores centuriæ longe plura capita quã primæ continebant, & numerus centuriarum, non hominū ad vertebatur.

54. Nec tamen ideo forma Imperii mutabatur, quia reliquarum jus erat idem, licet eluderetur; & in comitiis diverſi generis, eædem artes haud perinde obtinebant.

55. Jus erat & Romæ Cenſoribus, male meritos civium in *Cæritum* tabulas redigendi, id eſt, jure ſuffragii privandi, ut & prætereundi Senatores adeoque ſenatu arcendi, ut ſuperius dictum.

56. Ex quo liquet, non obſtare naturæ ſtatus DEMOCRATICI, nec conſequenter *Ariſtocratiæ* latè diffuſæ, quod Magiſtratibus certis jus ſit examinandi judicandique, an & quinam jus habeant ferendi ſuffragium, quive legitime ſint electi à populo, ut Imperium Reipubl. temporarium exercerent.

57. Verum ſummâ prudentiâ in hoc negotio proviſum eſt à Romanis, ut qui exercebant hanc facultatem judicandi, quinam civium ſuffragia ferre deberent, vel non, remoti eſſent ab eo quod intererat ipſorum, adeoque nec Imperii, quoad exercitium, participes forent.

58. Satis enim conſtat, Cenſuram fuiſſe quidem honoris reputatione maximam, ſed poteſtate exiguam, ab Imperio & juriſdictione ambituque remotam, & quaſi complementum coronamque reliquorum magiſtratuum, iis tantum qui cæteris Reipubl. functionibus erant defuncti, ſolitam deferri, *Plutarch. vitâ Craſſi.*

59. Si ad hoc exemplum jus examinandi ſuffragia populi vel primorum magni numeri comparatum eſſet, equidem occaſiones querelarum hoc reſpectu, quas nunc in Rebuſp. liberis frequenter audivimus, bono ingenti publico præciderentur.

60. Si quæ præterea differentiæ popularium Imperiorum traduntur, ex ad modum adminiſtrandi potius quam ad juris rationem pertinere videntur.

CAP. V.

De Timocratiâ, ſive de Regimine Cenſuali.

Democratiam eſſe ex omnibus Rebuspubl. abſolutè independentem, ſecus ac reliquas; etiam Timocratiam, cujus ab Ariſtocratiâ & Democratia differentia & omnis ratio exponitur. Eſſe eam duplicem, alterâ ſpecie propius ad Ariſtocratiam, alterâ ad Democratiam accedente. Utraque exemplis illuſtratur. Quæ ſit Imperii Timocratici poteſtas.

THeophilus Interpres Græcus Inſtitutionum Juſtiniani, agens de ſpeciebus Juris, quæ ſecundum formam Reipubl. variant, populum vocat κορυφαῖον Νομοθέτην, *Conditorem Legis abſolutiſſimum lib. 1. tit. 2.* utpote, qui ſolus ſuum jus ab alio non habet, ſed à quo jus in alios Rectores proficiſcitur.

2. Ex quo manifeſtum eſt, ut alias probavimus, eos qui omne jus populi habent, ſeu ſingulos ſeu plures, verè ab abſolutam habere poteſtatem.

3. Talis etiam eſſe videtur, quam non poſſumus hic præterire, quamque Ariſtoteles quartam Reipubl. formam vocat Τιμοκρατικὴν *Timocratiam*, τὴν ἀπὸ τιμημάτων ἀρχήν, *Imperium à cenſibus.* Ubi non quilibet è populo, ſed qui cenſi ſunt & cenſum præſtant, habent Rempubl. quos vulgo in Belgis *Capitaliſtas* vocant, Democratiam vero Ariſtoteles vocat παρέκβασιν exceſſum & corruptionem Timocratiæ.

4. Hæc ſententia habet hanc rationem; quod ita fere eveniat, ut talis civitas in ſe ipſam ruat, in quâ omnes indigenæ, homines liberi, imperii ſint participes, maxime, ſi latè pateat ac in plures urbes & pagos diffuſa ſit Reſpublica.

5. Unde vix eſt, ut ullus populus adeo democratice regatur, ubi non vilior plebs à publico concilio ſubmoveatur, admiſſis tantum qui opibus aut honeſtate notabiliores ſunt: quod utrumque τιμὴ vocatur ac inde *Timocratia*.

6. Cum autem apud omnes alios nuper & olim Juris publici Scriptores, *Democratia* tertiam faciat Reipubl. ſpeciem, & tamen dari Timocratias non ſit dubium, quæri poteſt ſitne Democratiæ illa ſpecies, an Ariſtocratiis adnumeranda.

7. Si verum eſt, quod nos antea poſuimus, Differentias Rerumpubl. à numero imperantium æſtimandam, ſequitur, ſi numerus cenſitorum ſit minor quam proletariorum, dicendam eſſe Ariſtocratiam; ſi major eſſe Democratiam.

8. Sed mihi non videtur abſurdum, in minore numero tantam eſſe latitudinem, ut duæ ſpecies inde civiliter formari queant; *Ariſtocratia*, ſi non major ſit numerus, quam ut *Senatus* inde conſtitui poſſit; *Timocratia*, ſi jus actuale imperii & Summæ Poteſtatis, tot penes ſit homines, ut ad Senatum exhibendum ſit inconditus; qualis eſt ſpecies Nobilium in Poloniâ, vel poſſeſſorum Soli in Friſia.

9. Quo ſenſu *Timocratia* tamen ſpeciē à Democratiis diverſam occupat; quæ demum hæc eſt; quando totus populus omneſque numero civium habiti concurrunt ad jus & exercitium Summæ poteſtatis, quo jure fuit Eccleſia, ſive Concio Athenienſis.

10. Hæc

10. Hæc enim ex Lege Solonis de Senatus actis judicabat, leges antiquas recognoſcebat, novas, re ſic ferente, jubebat, bella decernebat & pace finiebat, magiſtratus majores & belli duces terrâ marique creabat, fœdera inibat, Legatos etiam mittebat, civitatem exteris dabat, etiam judicia de quibuſdam criminibus, maxime de quibus certæ Leges non erant latæ, exercebat.

11. Sed & Timocratia ſubtilius diſtingui poteſt, quod vel *jure* ſit talis, vel *modo* duntaxat adminiſtrandi. Prioris exemplum Poloni & Friſii, ut demonſtravimus, exhibent; Poſterioris ſpecimen Romæ fuit, ex inſtituto Servii *Tullii* & *Fabii* Maximi.

12. Servius hoc modo inſtituit; populum partitus eſt in ſex claſſes, ſingulisque ſuas dedit centurias admodum diſparis numeri: Nam prima claſſis, quæ ditiſſimos cives tenebat, numero pauciores, ut fit, diviſa erat in centurias XCVIII. Quatuor ſequentes opibus gradatim inferiores omnino habebant centurias XCIV. Sexta claſſis unica erat centuria, hominum numero facile reliquas omnes adæquans aut ſuperans, ſed abſque cenſu; Suffragia juxta centurias ferebant. Ergo conſentientibus primæ claſſis centuriis, hæc jure ſuffragiorum cæteris prævalebat. Ultima verò, civium, inquam numero pauperiorum, partem dimidiam omnis populi continens, verbo tenus unum è CXCIII. ſuffragiis habebat, ſed nunquam id exercebat; quia cum major pars rogata conſenſerat, reliquæ non rogabantur

13. Hæc res, ejectis Regibus, Rempubl. Romanam ad inſtar Timocratiæ redegit, modo tamen potius & arte quam jure, nec aliter quam in Comitiis centuriatis; donec Fabius Max. idē in tributis Comitiis effecit, redactâ omni multitudine viliori in quatuor tribus urbanas; honeſtioribus qui non faciebant majorem numerum, unam & triginta tribus occupantibus, ut probatum eſt à nobis *in part. 2. Digreſſ. l. 1. c. 10.*

14. Si quis ternario Rerump. numero contentus quartam non putet recipiendam, hanc quidem Timocratiæ ſpeciem Romanam, referat licet ad Democratiam: Priorem vero, quæ Polonorum & Friſiæ exemplis demonſtrata eſt, ad Ariſtocratiam. Etſi nihil, inquam, vetat, illam pro quartâ reputare formâ.

15. De causâ Timocratici Imperii, ſi quæratur, ubi non conſtat de vi & bello, oportet eam ſtatuere voluntariam: Proinde, quod ſubjecta populi pars in ſubjectionem ſui conſenſerit, aut expreſſè, ut Romæ per Legem Fabiam; aut tacitè, ut in Friſia factum videmus.

16. Quicquid igitur de voluntario Imperio ſimpliciter dictum eſt, & quicquid ejuſmodi Imperantibus licet in ſubjectos, ac his viciſſim in illos; id de talibus Imperiis Timocraticis, eadem ratione prædicandum videtur.

17. Quemadmodum, ſi Timocratia ſuum initium à vi & armis habeat, ut de Polonis dicendum videtur, idem illic univerſitati Nobilium in populum ſubjectum competat juris, quod Dominantibus in populos armis devictos licere intelligitur, qua de re *ſuperius* actum & agendum adhuc *inferius*.

18. Quanquam autem in voluntariis Imperiis alienandi jus non competit Imperantibus, quæ tamen ratio hac de re militat in laxioribus Autocratiis, ea ſe validius prodit in utroque genere Timocratiæ. diximus *in fin. c. 3. ſect. præced.*

CAP.

CAP. VI.

De mixtâ rurſus & violentâ Republ..

Mixtam Rempubl. ubi plures ſint ordines, ſinguli habentes ſummam poteſtatem, non dari. Quæ ſententia rationibus confirmatur & objectionibus liberatur. Obſervationes de ſpeciebus mixturæ tali ſimilibus, attamen diverſis.

EXplicitæ ſunt tres vel IV. formæ Rerumpublicarum. Multi quartā vel V. ſpeciē inculcant, quam mixtam appellant.

2. At nos ſuprà aliquoties indicavimus, Reſpublicas proprie, id eſt, ex diverſis formis mixtas nec eſſe nec unquam fuiſſe videri, neque civiliter dari poſſe, vel antehac extitiſſe, propriè & ex vero ſumptas.

3. Tali utique miſtura, qualem diſſentientes deſcribunt, *ut jura ſummæ poteſtatis quædam Regi, quædam paucis, quædam omnibus ſeorſim adtribuantur*, ſunt verba Arniſæi de mixta Republ. agentis. *Syſtem. Polit. cap.6. ſect* 1 *n.*38.39.

4. Adhuc expectamus, dum talis Reſpubl. plures habens Reipubl. formas ſpecie diverſas, ex omni ſeculorum memoriâ nobis monſtretur, quæ extiterit vel ætatem ferre potuerit.

5. Atque in ea ſententia fuiſſe Tacitum antehac è verbis ejus probavimus; Ad cujus approbationem rectumque intellectum & interpretationem hujus ſententiæ, quædam adhuc rationes & obſervationes collocandæ ſunt.

6 Rationes ſunt; Quod Civitas & Imperium ita differunt, ut Corpus atque mens in homine, quemadmodum ſuprà demonſtratum eſt; Proinde ſicut unus homo non magis poteſt habere plures mentes quam plura corpora, ſic etiam una Civitas non poteſt habere niſi unum Imperium ſive ſummam poteſtatem.

7. Atqui in populo, ubi diverſa jura Summæ poteſtatis ſunt penes diverſas perſonas exercenda ſeorſim, ibi diverſa dari Imperia Summaſque Poteſtates non poteſt negari.

8. II. Summum non poteſt eſſe, niſi quod unicum. Cum primum enim duo Summa ſtatuuntur, de neutro dici poteſt id eſſe ſummum, ut dicere occupavimus in *ſect.* 3. *c.* 1. *ſub fin.*

9. Unde & alia ratio, quæ hic uſum habeat, III. Quod fieri non poſſet, quin perſonæ vel ordines diverſi ſeorſim exercentes jura ſua, quandoque pugnantia populo imperarent; unde confuſio in ordine imperandi & cogendi *neceſſaria.*

10. Nec juvat exceptio, quod è diverſis juribus non ſit periculum edi imperia diverſa; Sunt enim imperandi jura ſic inter ſe connexa, ut unum ſine alterius contactu explicari non poſſit.]

11. Quæ eſt, IV. ratio quamobrem ejuſmodi mixtura, quæ diverſa jura ſeorſim penes diverſos collocat homines aut ordines, non habeat facultatem.

12. Accedit experientia, quæ nondum ejuſmodi mixturæ, quod ego putem, exemplum dedit, uſum ejus & rationem adſeverans; etſi multæ ſint ſpecies, quæ ſimilitudine aliquâ minus peritis imponere poſſint.

13. Nam & in *Condominatu*, de quo ſuprà diximus, duo Summa Imperia videri poſſent; niſi in loco demonſtratum

ſtratum eſſet, unam eſſe poteſtatem, quæ à duobus in ſolidum tenetur; plane ut obligatio, cujus duo rei debendi vel ſtipulandi ſunt, una duntaxat eſt in uſu Juris.

14. Sæpe etiam fit, ut in una Republ. diverſi Ordines jura quædam Summæ Poteſtatis pariter exerceant, quæ tunc omnes ſimul habent eandem poteſtatis ſpeciem; quemadmodum in Anglia jus indicendi tributa ferendique Leges.

15. Aliquando etiam uſu venit, ut omnia jura Majeſtatis majora ſimul à Rege & ab Optimatibus habeantur, exerceantur, ut in Polonia; in quibus exemplis non eſt etiam quod negetur, dari mixturam; ſed non ejus generis, de qua hic loquimur.

16. Ratione quoque adminiſtrationis multifariam miſceri civitates, ejuſque rei ſpeciem pleriſque impoſuiſſe, ut Spartæ, Romæ ac alibi propriè mixtas fuiſſe Reſpubl. putarent, pro certo habendum, qua de re *dix. lib.* 1. *Digreſſ cap.* 3.

17. Sed nec rarum, ut diverſæ urbes regioneſque diverſa utentes forma regiminis in unam coëant civitatem, eàdem tenenta diverſitate regiminum, nec ideo tamen mixturam faciant; quia ſumma Imperii, non ſingulæ partes conſiderandæ ſunt, ut in Friſia aliquæ civitates democraticè, rurſus aliquæ reguntur optimatium more, ſumma tamen regiminis Ariſtocratica eſt.

18. Fit etiam, ut plures populi ſub diverſis regimentis, non planè in unam civitatem, ſed in fœdus arctum conveniant, quædam tamen jura communiter exerceant, *ſub uno principe fœderis*, ſicut *aliàs* diximus.

19. Cujuſmodi & hodiernam Imperii Germanici conſtitutionem eſſe, non poterit negare, qui conſideret, omnia Majeſtatis jura plenamque παμβασιλείαν à Germanis Principibus in ſuos populos, nec minus in exteros jura belli & pacis, liberè citraque veniam Imperatoris exerceri, ut *aliàs* dictum & dicendum.

20. Non eſt tamen forte an, ut præciſe negari queat, poſſe fieri, ut unum aliquod alterumve jus Majeſtatis ab Imperio verè dividi & decidi queat, unique perſonæ vel ordini ſeorſim adtribuatur; Id enim in minoribus Majeſtatis juribus non habet dubium; cur magis in ejuſmodi aliquo jure majori, quod conflictum notabilem in Civitate non faciat; Ut ſi Judicia de vita boniſque civium dentur alicui Ordini independenter, ut alicubi juris eſſe, duntaxat ita diſputari novimus?

21. Imò in quadã gente vicinâ populus & primores habent jus tributa indicendi, ſine Principe ſuo, quod eſt notabile mixturæ ſpecimen; at ejuſmodi, ut ſimul indicet ejus periculum, & quam ſtare non poſſet ejuſmodi Regimen, ſi non vi externa fulciretur.

CAP. VI.

De Imperiis Involuntariis.

De Imperiis coactis primò remiſſive, Eſſe ea juſta vel injuſta. Utraque vel quoad formam talia, vel etiam quoad cauſám. Non ſemper ex victoriâ belli, Dominatum ſive Herile Imperium naſci. Dari quoque Imperia mixta, partim violenta & ex parte voluntaria.

HActenus de Imperiis voluntariis, Sequuntur Involuntaria, Verum antehac etiam de involuntariis & violentis actum, *ſect.* 2. *cap.* 1. de quibus alioquin hcic demum locus erat agendi.

2. Probatum obiter in loco prædicto, violenta Imperia non ſemper eſſe injuſta. Poſſunt enim eſſe juſta vel inde ab initio vel ex poſt facto.; Ab initio juſta ſunt ratione formæ tantum, vel etiam ratione cauſæ.

3. Priore modo juſta ſunt Imperia, quæ imponuntur bello ſolenni, quod ſcil: illatum eſt ab his, qui jus belli inferendi habent, modoque jure Gentium recepto geſtum fuit.; Nam ejuſmodi bella tribuunt effecta juris vitæ necisque & Imperii in victos, ſine diſcrimine cauſæ bonæ an malæ, ut docet Grotius *Lib.* 3. *cap.* 3. *de jur. Bel. & Pac.*

4. Sed videndum, ne non diſtinguendum ſit, inter jus victoriæ adverſus Regem & contra populum ſubjectum acquiſitæ, ut poſteriore ſolummodo uſu, jure belli Imperium acquiri videatur; quomodo ſi intelligi voluerint in Anglia nuper, qui Imperium jure belli non poſſe acquiri contenderunt, hac ratione freti videantur; quod Rege victo, non populo, Imperium ad hunc, unde venit, redibitur: A quo victor id abſque novo bello, nonniſi conſenſu, habere poſſit. Quomodo Wilhelmus Normannus Haraldum Regem bello petiit, non Anglorum gentem directè; & clarius nuper Wilhelmus Arauſionenſis, Jacobum, à quo populus cauſam ſeparaverat ſuam.

5. At hoc quidem exemplum in hanc rem juſtum equidem, ſed valdè rarum eſt; plerumque enim populus cum Rege cauſam habet conjunctam, ut hiſtoria de Wilhelmo Normanno adfirmat, ac ita fere ſemper uſu venit; Niſi quando gens aliqua ſub alienigena domino agit invita, quod accidit Africanis, Gilimero cum Vandalis ſuis à Juſtiniano victis.

6. An ejuſmodi caſibus, voluntarium ſit Imperium, à populi conſenſu profectum, an jure belli fundatum, *dubitari* poteſt. Pro hypotheſi, quod Imperium ſemper ſit proprietate populi & Reges ejus mandatarii, ut quidam volunt, dicendum eſſet, novo contra populum opus eſſe bello, & ſine eo victorem non aliter quam è populi voluntate conſequi jus Imperii; quia licet Regi priori corona fuiſſet erepta, cum hæc tamen ejus propria non fuiſſet, plus è victoria quam ille habuerat, juris acquiri non potuit. Sed Imperium priori ademptum exercitio, manebat ejus proprium, cujus & antea fuerat, ipſius, inquam populi.

7. Sed in hypotheſi, qua populus Coronam in Regem ejuſque Familiam alienavit, videri poſſet hoc jus perfectum regni acquiſiti jure belli, ultimo Regi & conſequenter ejus heredibus eſſe ademptum

ptum; quod etiam verum eſt, ſi regnum patrimoniale ſit; verum ſi uſufructuarium fuerit, ut pleraque ſunt à populi voluntate profecta, jus regni cum perſona Regis finitur, & ipſo jure vel redit ad populum, vel ad eos, quibus poſt ultimum poſſeſſorem id à populo delatum fuit.

8. Plane, ſi quis armis invadens alienum regnum, id ſe non occupandi Imperii, ſed auxilii oppreſſis ferendi animo facere declaret, etſi prætextus ab intentione fere in actionibus hominum diſcrepent; tamen ſi victoria ſub hoc titulo parta ſit, is neque jus belli adverſus Regem, etſi pulſum, nec adverſus populum obtendere poteſt; quia nemo plus juris habet, quàm habere ſe velle profeſſus eſt, ſecretis animorum inductionibus nullum juris externi effectum tribuentibus.

9. Cæterum, quando Poſſeſſor regni & populus Invaſori communibus armis, ut fere uſu venit, reſtiterunt, unâque victoria ſubacti ſunt, Imperium victoris, jure Gentiū, quale vult, in eo fundatū eſt, ut probat Grotius *lib.* 3. *de jur. B. & P. c.* 8. non modo ſi victor incontinenti, ſine ulla pactione ſuum jus exerceat, quo caſu ſtatus belli reciprocus durat; ſed etiam, ſi conſenſu declarato populus, victoris Imperio ſe ſubmittat; cui per voluntatem populi tantum detrahitur vel temperamenti adjicitur, quantum pactis ſpecialibus hic eſt ſtipulatus.

10. Si nullæ conditiones excipiantur, illa voluntas nihil eſt aliud, quam belli jus agnitum, quomodo dedititii apud Romanos ſe habuerunt, idque ſimiliter obtinet, ſi quando nullam populus edit voluntatem; ſed poſitis armis imperio victoris illum in gratiam & protectionem ſuam recipientis, ſe tacite ſubmittit, fere uti jam diximus *ſect.* 2. *cap.* 3. *n.* 12. *& ſeqq.*

11. Atque hæc ita ſe habent, etiam ſine diſcrimine cauſæ belli, juſtum an injuſtum ſit, modo requiſita juris Gentium habeat, ut docet Grotius in *lib.* 3. *de jur. B. & P. c.* 3 *& ſeqq.* Quod tamen non impedit, quominus vere juſta ſint quædam Imperia jure belli fundata.

12. Sic enim ratione Cauſæ, juſta ſunt Imperia, quæ imponuntur victis bello, quod ipſi vel Imperantes eorum meruerant. Cum enim tales liceat occidere, non eſt dubium, quin ſub Imperio jure merito contineantur.

13. Injuſta autem ratione formæ ſunt, quæ jure victoriæ uſurpantur ab his, qui jus belli gerendi non habent, vel qui ſolennia bellorum requiſita, ſecundum jus Gentium, non ſervant. *De his ſequenti capite* loquemur, *ubi de tyrannis, titulo talibus, agetur.*

14. *Injuſta* ratione cauſæ quæ ſint, ultro intelligitur; quando bellum quidem ſollenne fuit, quo victor Imperium quæſivit, verum ſine cauſâ juſtifica adverſus eos, qui Imperio ſubjiciuntur.

15. Modus Imperii eſt in arbitrio victoris, ratione ſæpe dictâ, quæ eſt à majore ad minus; ſi victor habet jus occidendi, habet quoque jus ſervandi ad ſerviendum §. 2. *Inſt. de Jur. Perſon.* ſed vide quæ modo diximus & in *ſect.* 2. *c.* 3. *n.* 11. *& ſeqq.*

16. Neque tamen ſemper ex jure belli initioque violento Imperium herile, quod Dominatum ſupra diximus, oritur. Sæpe generoſitas & manſuetudo victoris nihil quam civile obſequium exigit; ſæpe nihil aliud vult prudentia. Sic *populo Romano melius viſum, amicos quam ſervos quærere tutiuſque rati ſunt volentibus quam coactis imperitare*, ſunt verba *Taciti in Agric.*

17. Denique ſunt Imperia, quæ mixtam habent cauſam, ut expoſuimus in *præd. ſect.* 2. *c.* 1. *& ſeqq. quando vi*

metuque, voluntas elicitur, eaque vis antea ab Imperante novo, aut aliunde infertur.

18. Ab illa, cum Populus armis ad deditionem, certis conditionibus, faciendam compellitur, ita ut in ditionem victoris tranſeat, vi quidem coactus, ſed tamen vi pacti.

19. *Aliunde*, quando populus armis externis aut inteſtinis eò redigitur, ut exitum è malis ſuis, niſi Dominum alienigenam recipiendo, non reperiat, ſicut olim Campani à Samnitibus preſſi, quorum *præd. loco* meminimus; nec multo aliter Friſii & Groningani Carolum V. & certis quidem legibus hi, quas Campani nullas ſtipulati leguntur.

20. Quod jam ad vinculum obligationis attinet, id in hiſce poſtremis ſpeciebus, ubi deditio non ultimâ vi, ſed medio pacto perpetrata eſt, non habet difficultatem; de prioribus quod ſatis eſt, diximus ſupra *ſect. 6. c. 3. n. 16. & ſeqq.*

SECTIO IX.

De Corruptione & interitu Summæ Poteſtatis.

CAP. I.

De Tyrannide Uſurpationis.

Tyrannidem eſſe Triplicem, titulo tantum, qui Piſiſtratiſmus, exercitio tantum ſeu Neroniſmum utroque Phalariſmum. Rex de facto, an idem ſit, quod Uſurpator. Quinam verè ſint titulo tyranni & quomodo tales eſſe deſinant. Numquid juris Imperata illorum habeant, & quid adverſum eos liceat.

DIcamus aliquando de Tyrannide, quæ poſt omnes Reipublicæ ſpecies & jura ſequi debet, cum ſit *Corruptio Reipubl. cujuſlibet rectæ*, quod tamen ita nolim accipi, ut quælibet corruptio Tyrannis vocetur. Sic enim ſola *perfecta* Reſpubl. quæ nulla eſt in mundo, non eſſet Tyrannis, cum, ut alias è Platone diximus, olim hodieque, ξύμπασαι πόλεις κακῶς πολιτεύονται, *omnes civitates male adminiſtrentur.*

2. Proinde Oligarchia certè, quæ eſt corruptio Ariſtocratiæ, non ſtatim eſt Tyrannis; cum vix ullus aut plane nullus detur optimatium Status, in quo non fiant coitiones, quibus poteſtas ad paucos redigatur.

3. Ita non ſtatim, ubi Princeps utilitates ſuas à populi ſui rationibus dividit, ſuiſque potius commodis quam utilitati publicæ ſervit, ſtatim pro Tyranno habendus. Quotus enim quiſque Principum in mundo ejus culpæ foret expers?

4. Nec alio forte ſenſu *Alphonſus* Rex, Sapiens vocatus, bonos Reges dixiſſe fertur eſſe tam paucos, ut illorum nomina uni annulo inſcribi poſſint,

5. Sed de omni hoc negotio, maximi in hac arte momenti, videndum accuratius;

ſtius; Uſus hujus vocis ſtrictè de Monarchis, latius & à nobis de quavis inquam, Republ. uſurpatur.

6. Eſt verò duplex Tyrannis, alia *titulo* ſive Uſurpationis; alia in *Exercitio* quæ dicitur; niſi & *mixtam* dicere velis, titulo ſimul & exercitio.

7. Primam *Piſiſtratiſmum*, alteram *Neroniſmum*, tertiam *Phalariſmum* à celeberrimis ſingulorum exemplorum auctoribus appellare licet.

8. Tyranni titulo, aliter Invaſores & *Uſurpatores* dicuntur. Et hoc quidem vocabulum arbitrarii uſus à Politicis in hanc rem trahitur; cum Juriſperitis uſurpatio ſit uſucapionis interruptio *l.* 2. *π. de Uſucap. & Uſurp.* Sed hæc fit jure vel vi. Et ab hac ſpecie tranſiit in hunc uſum, ut quidem videtur.

9. Sunt igitur Uſurpatores, qui Imperium civitatis nullo jure tenent, ſeu ſinguli ſive plures, ut Romæ *Decemviri*, poſt Leges XII. latas, Athenis aliquando Quadringenti viri.

10. Nam triginta, quos dicunt, tyranni, huc non pertinent, etſi eorum exemplum crebrius in hanc rem vulgò citatur; nam hi juſtam cauſam, jure victoriæ à Lacedæmoniis conſtituti habuerunt, ideoque Tyranni exercitio fuerunt. *Plutarch. in Lyſand.*

11. Eſt ubi diſtinguunt inter Regem de jure & de facto talem. Et quidem de facto Rex idem cum Uſurpatore ſive titulari Tyranno multis eſſe videtur; At hoc non æquè verum, quam quod de jure Rex, etiam Legitimus Rex ſit.

12. Quid apud Anglos, ubi hæc inventa eſt diſtinctio, ſit Rex de facto, patebit exemplo. Henricus VII. ductâ in uxorem Elizabethe Eduardi IV. filiâ, regnum ejus nomine adire nolebat, etſi id populus mallet, ne magis Reginæ maritus quam Rex videretur. Suo non audebat, quia minus erat populare jus Lancaſtriæ domus, ex quâ ipſe erat, præ Eboracenſi, unde erat uxor. Jure belli quoque non audebat uti, licet Anteceſſorem ſuum prælio viciſſet. Sumſit igitur diadema, nullam juris ſpeciem præferens. Et ne hoc vim Imperii diſſolveret, Legem ferri curavit, quæ Regi ab Ordinibus agnito & coronato regiamque dignitatem de *facto* poſſidenti parere jubet. *Verulam in Henr. VII.*

13. Quâ Lege non ſtabilitur Uſurpator neque ſupponitur Tyrannus titulo, ſed inquiri prohibetur in jus Regnantis publice conſtituti & agniti, ut inde civium obedientia ſuſpendatur. Et hæc res in Anglia nuper rurſus habuit uſum notabilem, non ab omnibus eodem modo acceptum.

14. Nos teneamus, Uſurpatores & Tyrannos eſſe qui regnum nullo jure tenent, qui Regnum injuſtum tenent, cujus indolem & dotes ſi tenerent ambitioſi principes, minus multi id appeterent;

> *Bellum lachrymaſque metumque,*
> *Cognatumque nefas injuſti munera regni.*
> apud Pap. St. *Theb.* 4.

15. Nullo autem jure videntur Imperium habere, qui id, *invitis iis*, quorum eſt verum jus imperandi, de quo *ſuperius* actum, tenent, ſive is populus, ſive optimates, aut unus ſit.

16. Proinde ſicubi, expulſo Rege vero, conſenſum licet ampliſſimum à populo Invaſor impetraverit, tamen non deſinit eſſe tyrannus, ut noſtra memoriâ apud Anglos uſu venit in *Cromwellio*.

17. Sed in populari Imperio, ubi conſenſum Invaſor à civibus impetrat, exinde legitimus incipit eſſe Princeps, quod à *Gelone Syracuſis*, *à Servio Tullio* Romæ factum. *Diodor. Sicul. lib.* 11. *c.* 26. *Liv. lib.* 1.

18. Sed qui cives ad conſentiendum vi aper-

vi apertâ & terrore præſenti adigit, is invitis adhuc imperat, nec deſinit eſſe tyrannus, ut Romæ de Triumviratu conſtat, niſi jusjurandum ſit interpoſitum, quo qui obſtricti ſunt, non habere de metu exceptionem probat Grot. *l.* 3 *c.* 19. *n.* 5 *& 6.*

19. Non idem, quod de vi apertâ, cenſendum, quando populus civem unum adeo videns potentem, ut, ſi velit, omnes cogere poſſit, imperium illi defert, antequam vim faciat, ut populus Romanus in Auguſtum ab Actiacâ victoriâ reducem, quâ de re diximus in *lib.* 1 *Digreſſ. cap.* 17.

20. Similiter, ſi vis primum adhibita, dein tolerabili Imperio diu populus acquieverit, nec penes alium ſit verum jus imperandi, videtur etiam è tacito conſenſu deſinere eſſe Invaſio.

21. Nihil enim cauſæ eſt, quare non heic etiam præſcriptio temporis locum habere debeat; cum in eâ, quæ longiſſimi & immemorialis eſt temporis, non requiratur titulus aut bonum initium, ut docent Juriſconſulti.

22. Quippe non minus veriſimile eſt, populum haud velle in æternum fluctuare ſtatum Imperii, quam privati creduntur, dominia nolle ſemper eſſe incerta, quæ eſt ratio uſucapionis & præſcriptionis rerum, quæ ſunt in patrimonio.

23. Cæterum, Invaſor qua talis, non poteſt obligare cives ad obſequium, neque valent ejus præcepta, niſi quatenus ſine extremâ confuſione ordo jubendi parendique non poteſt everti.

24. Tum enim is, ad quem pertinet jus imperii, malle præſumendus eſt, ut tyranno pareatur, quam ut univerſa civitas graviſſimo afficiatur incommodo, vel præceps in exitium ruat.

25. Violentum alioqui & notorium Invaſorem vim adhuc continuantem cuivis ut hoſtem publicum interficere licet. Neque minus ubi vim deſiit adhibere, juſſu videlicet ejus, ad quem jure pertinet imperium.

26. Nam ſi ille uſurpationi acquieſcere, quam bellum civile ſubire mallit, injuſta videtur habenda cædes tyranni; Ideoque probandum non videtur, quod Brutus & reliqui conjurati apud Lucanum gloriantur,

Detrahimus dominos urbi ſervire paratæ.

27. Aliter deinde Brutus idem Epiſt. *ad Ciceron.* defendens ſe, quod Antonios *hoſtilis animi in Rempubl.* manifeſtos, pro civibus habendos ſcripſerat, id à ſe *juſtiſſimè* factum ait, & pergit; *Quod enim nondum Senatus cenſuit, nec populus Rom. juſſit, id arroganter non præjudico neque traho ad arbitrium meum.* Quo jure igitur Cæſarem occiderunt ipſe ſociique, cui ſenatus ſolenniter fidem dederat, quem populus amabat ut quem maxime? rogare licuiſſet eundem Brutum.

28. Si tamen Lex præexiſtat, ut eum, qui externum aliquod inque oculos incurrens factum commiſerit, hunc liceat occidere, velut qui ſatellites habuerit, qui arcem occupaverit; eam Legem non expectato juſſu, exequi fas eſt, quo jure tyrannicidis olim ſtatuæ atque coronæ decretæ leguntur.

29. Cæterum, in Invaſoribus mores non diſtinguuntur, adeoque juris ratio eſt eadem, ſeu Piſiſtratus, qui nulli injuriam fecit & quem Cæſar imitatus eſt, *ut in vitâ utriuſque Plutarchus*, ſeu Phalaris civitati incumbat, adeoque clementiſſimus & humaniſſimus invaſor æquè *tyrannus* eſt *titulo*, quam qui cædibus & rapinis graſſatur.

CAP.

CAP. II.

De Tyrannide in exercitio.

Exercitio tyrannus quis, ejuſque definitio ex *Ariſtotele*. Paraphraſis ejus Heinſiana notatur & ſententia Philoſophi illuſtratur exemplis. Non tamen congruere definitionem illam omnibus Imperiis. Proinde alia definitio traditur & exponitur, conveniens omnibus formis Reipubl.

SEquitur *Tyrannus* in exercitio, Quando Rectores jure conſtituti, poteſtatem ſuam ita exercent, ut hoc nomen mereantur, qualis Nero, Caligula, & alii plures.

2. Quatenus id verò fiat, locus aliquanto difficilior eſt, non modo quænā vere talis dicenda ſit Tyrannis, verum etiam quid adverſus eam juris competat.

3. Ariſtoteles deſcribit Tyrannum, quod ſit Μοναρχία ἀνύπευθος, πρὸς δὲ σφέτερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων. *Unius Imperium, quod ad ſuam ipſius, non ad ſubjectorum utilitatem in invitos exercetur*; quod eſt oppoſitum veri Regis officio, qui civium causâ, ſicut omnis poteſtas, conſtitutus eſt. *lib 4. polit. cap.* 10. *ſub. fin.*

4. Debere in Invitos eſſe tyrannidem ſæpe dictum eſt, ultroque intelligitur, οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ὑπομένει τοιαύτην ἀρχήν; *Nemo enim volens ejuſmodi fert imperium*, ait idem Philoſophus; Quippe volentibus, ſiqui tales reperiantur, non fieret injuria.

5. Daniel Heinſius in Paraphraſi *d. cap.* 10. verba definitionis ita explicat, *non tam ad eorum quibus imperat, quam ad ſuam utilitatem*. Velim abeſſe illud, *tam, quam*; nec enim eſt in Græco, nec convenire videtur; quia propria Imperantis atque ſubjectorum utilitas ſimpliciter, *poſitive* non *comparativè* opponuntur, ἁπλῶς non συγκριτικῶς ſpecie non gradu.

6. Si enim pro tyrannis habendi ſint, qui *magis* quærunt *ſuam* quam *civium* utilitatem, quotus-quiſque Regum & Principum tyrannidis abſolvi poſſet! ut à princip. *cap. præced.* obſervatum eſt.

7. Erit igitur Tyrannus Ariſtotelicus, qui omnia dirigit ad propriam utilitatem, populi vero commoda penitus negligit aut evertit, cujuſmodi *Neronis* inſtitutum erat, cum Præfecto inculcaret; hoc agamus, *ne quiſquam quicquam habeat*, ut *Suetonius* narrat.

8. Multò magis, ſi quis exitium populi totius quærat; modo ſanus homo illuc inſaniæ venire poſſit, ut ſerio velit, quod Caligula optabat, *univerſus populus ut unam cervicem haberet*, quam unico ictu præcidere poſſet, *apud eundem Suetonium in vit.*

9. Quare in Imperio ſummo ſimpliciter delato *Tyrannus* erit, ejuſmodi Inſtitutum, quale nec in *Democratiâ* ferendum à minore populi parte diximus; velut ſi pars major, coitione factâ, id agat, ut reliquos omni modo vitâ, fortuniſve ſuis evertat. *Sect.* 2. *c.* 3.

10. Verum hæc definitio non convenit, niſi hypotheſi Summæ Poteſtatis ſimpliciter delatæ. Opus eſt deſcriptione generali, quæ omnis generis Imperio tam limitato quam abſoluto, plurium & unius Poteſtati congruat; etſi de monarchiis, id nomen imprimis uſurpetur, ibique potiſſimum uſu veniat, quo ſenſu verum

rum eſt, Regnum & Tyrannidem differre, velut virtutem vitiumque, laudem ac vituperium, adeoque ἀντίστροφοι τῇ Βασιλείᾳ; æque latè patere quam regnum ait, *Ariſt. l. 4. Polit. cap.* 10.

11. Denique, pro noſtro inſtituto *Tyrannum exercitio* vocabimus, *qui terminos ſummæ poteſtatis ſibi jure delatæ notoriè & præfractè egreditur.*

12. *Summam* in tyrannide propriè dictâ poteſtatem ſupponimus; ſiquidem ejuſdem generis cum ſingulis Imperii formis, quæ ſummæ intelliguntur, eſſe debet, nec aliter Philoſophus *d cap.* 10.

13. Igitur, qui poteſtatem ſummam nulla ſibi ex parte delatam exercet, eum titulo potius quam exercitio tyrannum exiſtimamus, velut ſi dux Venetorum ἀνυπευθύνως regnare vellet.

14. Si quis tamen ejuſmodi Principes, cujuſmodi olim erant *Spartani*, & ſunt hodie *Poloni* Reges, ſuprà Leges ſe evehentes, malit *hujus generis* nuncupare tyrannos, poteſt id ſuo ſenſu fieri.

15. Ex his jam ſponte ſequitur, quid ſint tyranni exercitio tituloque ſimul, ſcilicet, qui, cum nullum jus imperandi habeant, tamen Imperium, quod uſurpant, impotenter acerbeque tractant, ut factum à Phalaride Agrigenti.

16. *Terminos poteſtatis*, habetur in definitione. Imperium deferri ſimplex aut limitatum, pridem intelleximus. Quod ſimpliciter delatum eſt, non habet terminos expreſſos, nec tamen eſt infinitum; quinam limites ejus tacitè intelligantur *ſuprà* expoſuimus.

17. Proinde qui illa quæ in omni Imperio tacitè excepta diximus, notoriè & præfractè violant, hos poteſtatis ſibi delatæ terminos excedere & eſſe tyrannos, ſi modò exceſſus non ſit contra ſingulos vel paucos; ut modo de Nerone & Caligula diximus, eſt ſtatuendum.

18. Secundum hos, qui poteſtatem, ſummam quidem, at non integram vel lege fundamentali limitatam acceperunt, his eſſe terminos ſuos, liquet, & poſſe ejuſmodi terminos Imperantibus poni, poſitoſque ſervandos eſſe, quin eos qui illos egrediuntur, nihil agere atque abuti poteſtate ſuâ, ſæpius & copioſe demonſtravimus.

19. Tamen ſicut unus actus non facit habitum, nec una hirundo ver adfert, ita nec quilibet actus Imperantium notam tyrannidis imponit; ſed opus eſt crebris actibus iiſque indubitatis & violentis, ut Imperantes pro Tyrannis haberi poſſint. hoc eſt, quod in definitione collocatum eſt, *notoriè* atque *præfractè*.

20. Quicunque igitur nondum à commiſſis adverſus Leges Fundamentales deſiſtere, neque cautionem in futurum melius conſulendi recuſant, nec emendationis ſpem conſumſerunt, hos pro tyrannis habere non licet.

21. Atq; ex his jam conſtat, in Imperio ſimpliciter delato, Rectores multum improbitatis exercere poſſe, priuſquam pro Tyrannis haberi queant; ſecus ac hi, quorum poteſtas Legibus eſt limitata, qui hoc nomen & jus incurrere poſſunt; etiam, quando reſpectu aliorum abſolutè imperantium, pro moderatis haberi poſſe viderentur.

C A P.

CAP. III.

De jure reſiſtendi Tyrannis in exercitio, vel tyrannicè agentibus.

Adverſus Tyrannum ſuperius deſcriptum, quid liceat ſubjectis, ratione & exemplis docetur; diſtincte tamen; eſſe enim aliud juris in eo, qui non habet ſummam poteſtatem, aut non integram; atque in eo, cui Imperium ſine exceptione delatum eſt; examinantur Barclaji & Grotii ſententiæ. Diſtinctio proponitur & ab objectis adſeritur: ſemper tamen ejuſmodi perſonæ Principis parcendum. De tyranno ex Ariſtotelis ſententiâ, ejuſque uſu & executione.

QUod Ariſtoteles de viro bono aberrante dixit, ἀδικεῖ μὲν, ἄδικος δ᾽ οὐκ ἐστὶ *lib.* 5. *ad Nicom. c.* 6. id de actionibus Imperantium, contra jus ſibi delatum inſtitutis uſurpare licet; ſæpe eos tyrannice quidem agere, non eſſe tamen tyrannos, quamdiu non apparet, eos id agere præfractè.

2. Quatenus tamen antea probatum eſt, acta, quæ fiunt contra jus Imperantibus delatum, ipſo jure nulla eſſe, ſupereſt videndum, an ſingulis è populo jus illis reſiſtendi competat, ut ex nullitate actuum conſequi videtur?

3. Quoniam Imperantes, manifeſto excedentes poteſtatis ſuæ terminos, privati ſunt & pro talibus habendi; quibus idcirco vim opponi non ſit à ratione alienum.

4. Verum Salutis publicæ diſcrimen non ſemper admittit dialecticas concluſiones, adeoque ut ſingulis detur illa facultas reſiſtendi, ſola Nullitatis ratio efficere non poteſt.

5. Poteſt enim fieri, ut nullitas, acquieſcente eo, cui jus contrà comparatum eſt, effectus aliquos valoris habeat; ut de teſtamento, quod ob præteritionem filii familias ipſo jure nullum eſt, traditur à JCtis, id ipſo acquieſcente ex bono & æquo ſuſtineri in *l.* 17. *π. de Injuſt. rupt. teſt.*

6. Proinde, quoties hac de re quæritur, omnium primò, videndum penes quem ſit jus ſupremum.

7. Sane ubi unus tali principatu fungitur, ut regimen infra leges habeat, ibi jus ſummum neceſſario eſt penes Senatum aut Populi concilium.

8. Si hoc præſens & ſui potens acta ejuſmodi principis aliorumve parem vim habentium tacitè adſpiciat, pro conſentiente haberi debet; unde quod illegitimum erat, hoc modo legitimatur & obligat ſubjectos.

9. Ex quo liquet, concilium illud, ſi poteſtate ſuâ velit uti, jus habere *cohibendi* illos, qui principale regimen in abſolutum convertere ſatagunt.

10. Quominus autem hoc ſemper faciant, rationes equidem eſſe poſſunt, verum politicæ magis. Nam de jure non debet omittere tale Concilium, quominus ſententiam ſuam & officium Principis cordatè ſignificent & demonſtrent.

11. Quod ſi tamen is, inconſultâ vi & manu fretus pertendat, neque à Senatu in ordinem redigi poſſit, idque notorium ſit, jam nihil hærendum, quin ſingulis è populo reſiſtendi facultas jure competat.

12. Nam quid ſinguli vel plures valeant

leant aut quid expediat, ſervire, an pugnare, facti magis & politices quam juris eſt.

13. Idem ſtatuendum, ſi Rex ſummam quidem ſed integram non habeat poteſtatem, verum quaſdam Imperii partes una cum Senatu aut popularibus delegatis exercere debeat, idque facere adſpernetur.

14. Quomodo cum *Dux Albæ*, nomine *Philippi* Regis, decimam à *Belgis*, Ordinibus quibuſdam invitis, exigeret, idque manifeſtum eſſet, haud injuria ſinguli cives, clauſis officinis, exactoribus reſtiterunt.

15 Nec alia ratione poteſt defendi, quod in pleriſque civitatibus defectio ab Hiſpanis *ex plebe* initium habuerit.

16 Quia ſatis conſtabat; pleraque *αὐθκρεγίας* Hiſpanicæ facinora, reclamantibus populorum Ordinibus inſtitui, nec minus certum erat, jure fundamentali id omnino eſſe prohibitum.

17. Collocatur tamen longius hæc res extra controverſiam, ſi Regis electioni *Lex commiſſoria* adjiciatur, ut ſi Rex non ſervet jura fundamentalia, populus omni vinculo obſequii ſolvatur, ut de veteribus Brabantis fertur & *Poloni* hodieque ſtipulari ſolent.

18. Idem eſt, ſi in delatione Imperii ſit dictum, ut certo eventu Regi reſiſti poſſit; cujuſmodi pacta populi adverſus Regem habere poſſe effectum naturalem, contra Hobbeſium *ſuprà* demonſtratum eſt.

19. Quin etſi nullus ſit optimatium ſenatus aut populi concilium, tamen, ſi verum eſt, ſicut eſt, Regem, quatenus ei delatum non eſt, nec habere jus Imperii, ſed hactenus eſſe privatum, ſequitur, Imperatis ejus, quæ non *dubie* excedunt poteſtatem conceſſam, poſſe reſiſti.

20. Ni fiat, quod *ſuprà* faciendum diſputavimus, ut ſi quid iſtius generis occurrat, convocentur hi, quorum fuit primævum jus Imperii.

21. Utique tamen ſemper, caſu neceſſitatis inopinæ excepto, qui etiam in ſimplici Magiſtratuum officio exceptus intelligitur, quomodo olim *Epaminondas* & *Pelopidas*, etſi Imperium in exercitum diutius quam ipſis à Thebanis erat conceſſum, retinuiſſent, ſe defenderunt. *Cornel, Nep. in vit. Epaminond.*

22. Scimus hoc prætextu neceſſitatis Imperantes abuti poſſe atque ſolere; ſed ideo non ceſſat eſſe juris, quod vera æſtimatione, legi certæ ſubjici non poteſt.

23. Neceſſitas autem rigidè accipienda eſt, ut ſit ejuſmodi caſu, ſine quo *nec eſſe* poſſit, ut aliter conſulatur; nam hoc demum *neceſſe* dicendum eſt.

24. Ideo vix eſt, ut dubium eſſe queat, utrum neceſſe ſit, ordinem juris negligere, vel ſecus: nec utique ſane in dubio dicendum, Regem cui modus Lege præſcriptus eſt, judicem & arbitrum illius eſſe neceſſitatis: magis videtur, hoc arbitrium ad eos, quorum conſenſus requiritur, pertinere.

25. Et hæc quidem, ubi *jura Majeſtatis* non omnia abſolute ſunt penes Imperantes.

26. Imperio autem *ſimpliciter* delato, conſentaneum eſt, nullam reſiſtendi facultatem ſubjectis dari, nec ob publicas neque privatas ob cauſas.

27. Infinitatem tamen Hobbeſianam ſana ratio averſatur, quâ de re non habemus quod addamus iis, quæ *ſuperius* copiosè diſputata fuerunt.

28. Idem exempla antiquiſſimorum temporum evincunt, quæ ſuos Reges ſimpliciter ſine anxiis ſtipulationibus ſtatuebant, nec tamen furias tyrannorum in infinitum perpetiendas crediderunt; tametſi in hujuſmodi exemplis meritum hujus diſputationis non collocemus.

29. *Barclajus* ipſe, quem ut Regii Imperii

perii fortiſſimum Aſſertorem laudat Grotius *l.* 1. *c.* 4. §. 7. *verſ. Barclajus*, huc tamen deſcendit, diſputans contra Monarchomachos, maxime adverſus Brutum ὑποβολιμαῖον, ut ſi Rex verè hoſtili animo in totius populi exitium feratur, non modo reſiſti illi queat, ſed & regnum amittat. *lib.* 3. *adverſ. Monarchom. c.* 8. *& lib.* 6. *cap.* 23. *&* 24.

30. Verum id haud facile continget in Rege mentis compote, niſi pluribus populis imperans in gratiam unius, alterum velit perditum, ut colonias ibi faciat; quod *Philippo II. Belgis* irato, atroci murmure majores noſtri imputaverunt.

31. Largitur & reſiſtendi facultatem *Barclajus* populo toti vel inſigni ejus parti, adverſus ſævitiam Regis immanem.

32. Grotius autem vix aut nihilalioqui cedens *Barclajo* in patrocinio Regum, idem ſingulis civibus ad vitæ ſuæ tutelam concedit, utique jure naturæ & veteri divino, haud perinde *Evangelico d. cap.* 4 §. 7.

33. Quod ſi verum, ut debet, eſt, id quod *ſuprà* diximus, non eſſe in novo fœdere ſeveriorem morum diſciplinam, ac in veteri fuerat, introductam; hæc differentia non poteſt admitti.

34. Mihi non abs re videtur, dicendum, aliud juris eſſe, cum Rex ordine legitimo ad diſceptationem juris factique civem vocat innocentem & damnat; aliud, cum ſine medio illum injuſtè opprimere & occidere parat, quomodo *Saul Davidem* apud lares transfigere conatus, dein more latronis perſequi non deſtitit.

35. Sed judiciali ordini vim opponendam non eſſe, licet poteſtates eâ abutantur, parum abeſt, quin primitivo fœdere civitatis conſtitutum videatur.

36. Adeo, ut ne manifeſtâ quidem innocentiâ, licet propoſitum iniquum Imperantis haud obſcurum ſit, vis & arma judiciis opponi poſſe videantur.

37. Quia prævidérunt populi, hoc conceſſo, nunquam prætextus turbandi judicia defuturos.

38. Sed ut ad libidinem vel fortuitam Imperantium iram inauditos trucidare fas ſit, id nullâ ratione in voluntariis Imperiis conſenſu civitatis poteſt dici conſtitutum.

39. In violento Dominatu jus quidem externum ita faciendi Deſpotæ comparatum eſt, *ut ſuprà docuimus*, quemadmodum dominus in ſervos jus vitæ & necis, ſine reſpectu ad cauſam, habet, ubi id lege non reſtringitur, ſicut Romæ jure novo conſultum fuit. §. *ult. Inſt. de His qui ſui vel al. jur.*

40. Verum nulla tamen adeo valida obligatio eſt, quæ quenquam ad mortis ſine ulla ratione vel ſubmiſſione præviâ, patientiam obſtringat, ut ipſemet *Hobbes* fatetur.

41. Quare nec David adhuc privatus (nam unctio in anteceſſum à *Samuele* facta non exemerat eum, vivo Saule, numero ſubjectorum) non dubitavit ſe componere ad reſiſtendum, etſi Saul jus abſoluti Imperii in ſuos, ut omnes Orientis Reges, obtineret.

42. Idemque de *Machabæis*, qui Antiocho ut Alexandri Magni ſucceſſori abſolutoque Imperatori ſerviebant, ut videtur, exiſtimandum eſt

43. Unde, cur idem Chriſtianis contra immanem ſævitiam non liceat, veluti Gallis, poſtquam ex laniena *Lutetianâ* aliiſque conſtiterat, hoc agi, ut omnes Reformati jugularentur, difficile dictu eſt.

44. Vel quod non multo ſecus eſt, quando Rex ſine judicio magnam civium partem bello invadit, omnique cruciatu vexat, ut eos adigat ad hoc, quod im-

perandi jus non habet; quomodo nuper in Gallia conſultum eſt.

45. *Grotius* Chriſtianis eam facultatem quam veteribus largitur, quoſdam ſecutus, non concedit; citato Patrum & Servatoris noſtri exemplo, qui Petrum juſſit gladium recondere, quod Petrus idem omnibus imitandum inculcat. *Epiſt. 1. cap. 4. v. 12. & ſeqq.*

46. Sed præter quod Judæi & Procurator *Pilatus* ſpeciem ordinemque judicii, quâ de re diximus, ſervarunt, notum eſt etiam, Chriſtum Dominum noluiſſe ullo modo remorari id quod fieri debere toties prædixerat.

47. Eſſe enimvero laude & admiratione dignos, qui malunt injuriam & mortem pati, quam armis oppoſitis ſanguinem fundere, non eſt negandum.

47. Quomodo veterum Chriſtianorum miro & heroico certamine ad martyrii gloriam feſtinantium exempla videntur accipienda.

48. Ideo tamen eos omnes indiſcretè damnare, qui ultimo neceſſitatis præſidio renunciare noluerunt, prædurum videtur.

49. Maximè, ſi hoc temperamento ſint uſi, ut perſonæ ejus, qui ſummam haberet poteſtatem, parcerent, quod & *David* ſedulo fecit, & juris ratio faciendum dictat.

50. Quia, licet primæva civium conſenſio moderamen extremæ tutelæ admiſerit, non ideo civitatem, ut ſublato Imperio contingeret, diſſolvi voluerunt; quod cum ultimum malorum ſit, ob minus malum evitandum committi non debet, nec quidem ex Lege caritatis fas eſſe videtur.

51. Jam quod vitæ ſervandæ cauſâ, ex naturâ fœderis, quo civitas conſtat, juris eſt, id propter bona reſque *alias* (niſi forte pudicitiam) non videtur concedendum, ut occupavimus dicere *ſect. 2. c. 3.*

52. Præterea, doctrinam Ariſtotelis huc applicabimus, quâ Tyrannidem ille definivit ita, ut à nobis expoſitum eſt in *cap. præced.* ſecundum quæ, ſi quis Rex id agat, ut omnia dirigat ad libidinem utilitatemque ſuam ſolius, idque multiplici experientiâ palam ſit; omnibuſque tentatis remediis, nulla ſpes ſuperſit emendationis, & Rempublicam peſſum ire ſit indubitatum, nihil in eâ ſententiâ videmus iniqui aut abſurdi, quæ reſiſtendi facultatē tribuit ſubjectis.

53. Et quanquam, ubi certò conſtat rem ita ſe habere, initium reſiſtendi à quovis fieri poteſt & Magiſtratus nihilo plus habere juris quam infimos civium adverſus Summam poteſtatem *alias diximus*; at tamen rectius & tutius hoc caſu principium à ſummis Magiſtratibus fieri videtur.

54. Eo quod ſanius eorum hac de cauſâ ſit judicium, & quod minore confuſione res geri poſſit ab illis, ut factum à *Bruto* contra *Tarquinium*, à *Galbâ* adverſus *Neronem*, à Wilhelmo Arauſionenſi contra Philippum II.

CAP.

CAP. IV.

De jure puniendi Tyrannos.

Tyrannos Uſurpatores cum non habeant Summam Poteſtatem ſine dubio poſſe puniri. Tyrannos exercitio, tunc, quando commiſerunt, ut Imperio exciderint. Qui utroque ſenſu Tyranni ſunt, hos indiſtinctè poſſe puniri. Jus puniendi competere iis, ad quos Imperium, amoto præſenti Rectore, competit; etiam Magiſtratibus ſummis. Modum pœnæ in Uſurpatores eſſe, non modò exilium, ſed & mortem ordinariæ executionis vel ſubitam ex inſidiis. De pœna Tyrannorum Exercitio variè cautèque diſſeritur.

HOc caput, etſi ancipitis plenam periculi doctrinam continens, omitti non poteſt. Abſolvemus id autem his articulis I. an Tyranni omninò puniri. II. à quibus & III. quâ pœnâ multari poſſint.

2. Prima Quæſtio ſuper Tyrannis *titulo* qui dicuntur, ſive Uſurpatoribus ex parte jam in *cap.* 1. definita eſt, ubi promiſcuè de modo reſiſtendi & puniendi illos, actum fuit.

3. Puniendi facultas alioqui ſequitur reſiſtendi actum, His enim tyrannus in ſtatum adduci poteſt, ut puniri queat; etſi ex jure reſiſtendi non ſequitur jus puniendi, cum ſæpe fiat, ut reſiſtere liceat ei, quem punire non licet.

4. Tyrannos igitur titulo, qui totum Imperium invaſerunt, in poteſtatem redactos quominus punire fas ſit, pro modo commiſſi, non dubitatur; committunt enim crimen læſæ Majeſtatis, ſive perduellionis, cujus eſt graviſſima pœna, tam ſi à libero populo vel ab optimatibus quam à Rege legitimo Imperium uſurpent.

5. De Tyrannis in exercitio difficillima Quæſtio habetur. Quæ difficultas magis exinde, quod ignoretur quis ſit Tyrannus, quam applicatione juris ad hypotheſin veri Tyranni, orta videtur.

6. Enimvero jus reſiſtendi, de quo *capite ſuperiori* egimus, hac parte non ſemper in iiſdem terminis juri puniendi reſpondet.

7. Nam reſiſtere licet quibuſdam injuſtis & violentis regnantium actibus, ut *ſuprà* intelleximus, etſi non ideo ſtatim Tyranni ſint.

8. Punire tamen non alios quam perfectè Tyrannos licet; quia dum adhuc Rex eſt & manet, nulla in eum juriſdictio, quæ ad pœnam infligendam in civitate requiritur, competit.

9. Hujus igitur loci jus, ex eo quod præcedenti capite dictum, fluit, ut ſciamus, quando Imperantes è causâ Tyrannidis, tales eſſe deſinant; quo caſu exiſtente, quominus puniri queant, juris quidem expletorii non obſtat ratio; dignitatis & attributricis prudentiæ diverſa poteſt eſſe conſideratio; de qua tamen hic non agimus.

10. Amittitur autem Imperium, ſi commiſſus ſit caſus, cui Lex commiſſoria fuit adjecta, vel ſi & aliàs poteſtatis ſuæ terminos notoriè & præfractè egrediatur.

11. Nam ſi hoc evidenter conſtet, adeò

adeò ut ſpes emendationis civiliter nulla ſit, eo caſu vel Rectores excidere poteſtate ſua, vel terminos illos fruſtra poſitos eſſe oporteret.

12. Idcirco tali caſu exiſtente, pœnam aliquam adverſus ejuſmodi Imperio functos decerni poſſe, ratio dictat.

13. Multo magis id quidem, ſi Rectores ſimpliciter conſtituti hoſtilem erga cives ſuos animum induant totumque Rectoris officium omni immanitate pervertant.

14. Atque his ita de Tyrannis *titulo* ſive uſurpatione ſimul & exercitio ſeorſim collocatis, nihil hærendum, quid de Uſurpatoribus efferis & cruentis ſtatuendum ſit.

15. Supereſt, ut qui pœnam exigere poſſint, videamus; quod etſi invidioſiſſimum tamen nec omitti poteſt. Deus equidem hoc officium frequenter occupavit, ut in ſacris legimus; eoque ultorę ſi defungi liceret, contenti forent Tyranni, qui hunc ſolum agnoſcere gaudent.

16. Jus Dei, vicarius ejus in terris Pontifex Romanus ſæpe ſibi & verbis arrogavit & facto exercuit, prætextu excommunicationis, cujus ſequela ſit, interdictio communionis cum principe devoto facta omnibus Chriſtianis ei ſubjectis, quæ vinculum obligationis in imperando & parendo fidemque mutuam tolleret.

17. Sed jam pridem edocti ſumus, Vicariatum Chriſti, quem Pontifex ſibi arrogat, ſiquidem ei deberetur; conſiſtere in excluſione *τῶν ἔσω τῆς ἐκκλησίας, à myſteriis ſacris*, cum quibus nihil habet commune Civilis Poteſtas; ſiquidem & infidelibus in Imperio conſtitutis obſequium nihilo ſecus debetur. Neque Chriſtus ejuſmodi potentiæ causâ in mundum ſe veniſſe declaravit, aut in Apoſtolos ſuos tale quicquam contulit unquam.

18. Ex ſuprà dictis intelligi datum eſt, Tyrannum, hoc ipſo quod deſinit habere jus Summæ Poteſtatis & incipit eſſe privatorum loco, fieri ſubjectum iis, ad quos, ipſo amoto, pertinet Imperium; Unde hos oportet eſſe eos, à quibus pœnæ exigi poſſint.

19. Secundum hos eandem poteſtatem habere videntur, qui graviſſimis criminibus coercendis & Judiciis publicis ſunt præpoſiti.

20. Igitur Uſurpatores alienorum regnorum à veris Regibus; & Invaſores liberorum populorum ab his ſuum jus vindicantibus plecti poſſe, inquam, non eſt dubium.

21. Poſſunt etiam à Senatu vel ſummis Magiſtratibus tam Uſurpatores, quà Tyranni exercitio animadverti, ſicut à Romano Senatu, damnatus eſt Nero.

22. Scilicet, Tyrannidis commiſſum eſſe debere manifeſtum ac indubitatum, & perſonam Tyranni in poteſtate, res ipſa & ſuperius dicta loquuntur: Alioqui res non tàm juriſdictionis quàm belli eſt & in dubio pro Imperantibus præſumemus.

23. Privatis non eſſe permittendum hoc puniendi arbitrium, niſi quo antea modo circa Tyrannos titulo, dum adhuc in vi flagrante verſentur, vel ſi Lex in certa quædam facta tyrannica ſingulos armet, omnino ſtatuendum eſt.

24. Supereſt de genere modoque pœnæ tyrannis infligendæ, conſideratio, qua parte diſtinguendum eſt iterum inter Uſurpatores ſive titulo Tyrannos & exercitio tales.

25. Abdicatio ſive dejectio ab uſu imperii in tyrannis Titulo ſive uſurpatoribus pœnæ loco haberi non poteſt, cum nihil ſuum amittant, etſi aliquando populos vel Principes pro rerum ſuarum ſtatu hactenus fuiſſe contentos accepimus, ut cum Piſiſtratidis actum Athenis.

26. Exſilium publicatis aut etiam ſalvis patrimoniis ſæpe Uſurpatoribus irrogatum

gatum; quominus tamen pœna mortis iiſdem infligatur nihil obſtat, maximè ſi uſurpationi ſævitiam aliaque injuſta facta addiderint, ac ita ſimul titulo & exercitio tyranni fuerint.

27. Plane, ut juris ratio de mortis pœna dubitare non ſinit, ita prudentia & politica conſideratio ſæpe aliud ſuadet; etſi nos hic de jure quærimus; ſecundum quod uſurpatio eſt perduellio, ſi res inter ejuſdem Reipubl. conſortes agatur.

28. In qua hypotheſi nihil vetat, ordinaria juriſdictione, cognitione modoque in executione uti, quomodo Solon adverſus Uſurpatores procedi voluit, ut teſtis eſt Plutarchus.

29. Verum ſi id tuto fieri nequeat, ut plerumque uſu venit, non abhorret à ratione juris, vi ſubita invadere & opprimere Invaſorem, quomodo Jojada Sacerdos jure & nomine Regis pueri aviam hujus Athaliam oppreſſit ac interfecit. 2 *Chron.* 23.

30. Eadem ratione Percuſſorem Invaſori immittere licebit, ut veteres arbitrati ſunt, etiam ubi leges non erant id ſancientes, quemadmodum poſt Solonem non fuerunt Athenis; ubi tamen Harmodius & Ariſtogiton hoc nomine tantopere laudati ſunt, ut diſſentire vix licuerit.

31. Quod ſi tamen bellum ſit inter Regem verum & Invaſorem, non videtur recedendum à communi jure Gentium, quo immiſſiones percuſſorum & propinationes veneni, utcunque ſimplici jure Naturæ permiſſæ adverſus eos qui mortem meruerunt, in bello prohibitæ ſunt, ut Grotius probat *l.* 3. *c.* 4. *n.* 15 *ſequ.*

32. Quod ad tyrannum exercitio rurſus attinet, difficilior eſt articulus. Multi negant ullo modo pœnam in eum competere. quà de re Bodinus ita; *Quod ſi monarchia quædam eſt ſumma*, inquit, *Unius poteſtate conſtituta, qualis eſt Francorum, Hiſpanorum, Anglorum, Scotorum Turcarum, Tartarorum, Perſarum, Indorum, & omnium pene Aſiæ & Africæ Imperiorum, ibi reges ſine controverſiâ jura omnia Majeſtatis habent, nec ſingulis civibus nec univerſis fas eſt ſummi Principis vitam, famam aut fortunas in diſcrimen vocare; etiamſi omni ſcelerum ac flagitiorum, quæ in Tyrannos ante convenire diximus, turpitudine infamis eſſet. lib.* 2. *de Republ. c.* 5.

33. Huic per omnia de jure non poſſumus adſentiri. In facto hæret omnis difficultas, an aliquis Princeps verè ſit Tyrannus; quod ubi conſtet, ratio noſtra ſuperius expoſita vult, eum deſinere ſummam habere Poteſtatem & privati loco habendum, ideoque nec omni pœnæ eximendum.

34. Nec recedimus à definitione Tyranni, quod ſit is, qui notoriè & præfractè egreditur poteſtatis ſibi delatæ terminos; quos ſemper eſſe aliquos in loco demonſtravimus.

35. Bodinus Imperia voluntaria & violenta Francorum, Turcarum; Anglorum & Perſarum malè confundit; etſi hactenus ſane conveniunt, quod in omnibus, ſi Imperantes ſe ut hoſtes populi gerant, Rectores eſſe deſinant.

36. Præterea in voluntariis, ſi notorie & præfractè ea quæ tacite in Imperiis ſimpliciter delatis excepta diximus antea, adverſus omnes vel majorem aut notabilem populi partem inſtituant, dicendum eſt, tyrannidem committi & pœnæ eſſe locum.

37. Nam ſi nonniſi contra ſingulos vel paucos vim faciant, ob ea quæ imperio excepta ſunt, etſi jus reſiſtendi datur illis paucis vel ſingulis, non eſt tamen adhuc, quod pro tyrannis habeantur.

38. Similiter alienatio totius Imperii vel ſubjectio, quod idem, intra aliam poteſta-

poteſtatem, ſi fiat præfracte ad effectum, pro tyrannide habenda fuerit; non æquè partis alicujus alienatio, tametſi hæc etiam ipſo jure nulla ſit.

39. In imperiis majore quidem parte Summis, at tamen limitatis, ſi Imperantes aperte violenterque in eo ſint, ut Leges fundamentales evertant, commiſſam videri tyrannidem, antea probavimus.

40. De genere modoque pœnæ in his exercitio tyrannis, quicquam ſtatuere peremptoriè, res eſt difficilis & periculoſa inprimis.

41. Nam & in proclivi abuſus eſt veræ doctrinæ, nec uſquam juridicæ & politicæ rationes, facultatis & dignitatis reſpectus magis confligere & ſibi mutuo officere videntur.

42 Quibus fit, ut in hypotheſi, Regem in judicium adducere & ad cauſam cogere dicendam, denique ſubeundam condemnationem atque pœnam, abſurdum videatur.

43. Nec ullum magis in promptu Bodinus argumentum habet; *Quod ad judicium attinet*, inquit, *nulla Magiſtratibus ac multo minus privatis in ſummum Principem poteſtas eſt; cum non ſolum ab ejus unius omnia omnium imperia pendeant, ſed etiam eo præſente Magiſtratuum & Collegiorum omnium poteſtas conquieſcat. Subditis igitur Principem jure rogare aut in jus vocare, judiciumque de vitâ famâ ac ſtatu illius conſtituere ſi nefas eſt; ſi denique nulla clienti in patronum, ſervo in dominum juriſdictio eſt, quonam modo manus intentare Tyranno Licet?*

44. E contra juridicè procedit hoc argumentum. Si pœna poteſt irrogari Tyrannis, ut poſſe vidimus oportet judicium de illis poſſe celebrari. Et tamen cū tyrannorum exempla punitorū non deſint, judicii tamen exemplum adhuc inauditum eſt. Nam quod noſtro tempore vidimus actum, non fuit in Tyrannum; fuit in Regem, qui ut exceſſus & errores aliquos obierit, tyrannidem nullo modo commiſerat. Et tamen ſi maxime exceſſus illi fundamentales & præfracti fuiſſent ad notam uſque tyrannidis, indignatio tamen hominum major fuiſſet ob proceſſum judicialem & manum carnificis, quam ſi clam fuiſſet necatus.

45. Sed non hic ſolus eſt caſus, quo grave ſit oculis, quod diſputando ſuſtineri poteſt; & quo Dignitatis reſpectus à juris merito difficulter ſeparari poſſit, ut olim Mariæ Scotorum Reginæ judicialis executio inexpiabilem Elizabethæ creavit invidiam, præ quàm mors clandeſtina feciſſet; Et tamen Burlegus JCtus in ejus Conſilio contra Leiceſtrium Comitem venenum ſuadentem ſanctè proteſtatus eſt, urgens judicium; rectè pro juriſconſulto; politicè rectius alter. Etiam Johannes Suetiæ Rex amotum quaſi ob tyrannidem Ericum fratrem condemnavit quidem, at tamen judicio abſtinuit & venenum dedit.

46. Perinde, quod Senatus Romanus in Neronem decrevit, non fuit *judicium*, ſed decretum quaſi in re notoria; tametſi cauſæ cognitio juridice ne quidem in maximè notoriis omitti poſſit

47. Tenendum igitur, juridice Tyrannos, qui verè ſint tales, judicio poſſe condemnari; politicè rectè conſuli, ut oculis multitudinis parcatur.

48. Bodini autem vis argumenti ex his quæ pridem poſuimus, Tyrannum deſinere eſſe Poteſtatem, eumque ipſo jure, ſi commiſſum tyrannidis ſit indubitatum, fieri privatum, ſatis labefactatur.

48. Videndum, ne adhuc obſtet, quod antea diximus, Regis perſonæ parcendum, etſi vis contra eum juſta ſit: Quod eſt verum, ſi caſus extet, quo ſingulis vel paucis reſiſtendi facultas competit, non etiam ubi Tyrannis in univerſum perpetrata extat.

49. Non

49. Non ſpernimus equidem aliud ejuſdem Bodini argumentum: *O quanta ſit Tyrannorum multitudo*, inquit, *ſi Tyrannos ſubditis occidere liceat, quam multi innocentes ac optimi Principes ſuorum conſpiratione perituri!* ut parum abſit, quin tutius videatur populis, malos Principes, ita ut tempeſtates vel iram Numinis terræ, quam bello civili vindicare libertatem.

50. At non ſemper ab utilitate pendet juris conſecutio, neque certæ rationes probabilibus evertuntur: Nec veritati rerum vitiis hominum aut detorſione calumniantium præjudicatur.

51. Sed qua tandem pœna utendum in Tyrannos? magnam ut commiſſorum, ita pœnarum varietatem eſſe oportet. Si intetabilis ſævitia & immanitas fuerit, ut miſeratione dignitatis præteritæ conſumptâ, nihil quam homo & ſceleritas in conſpectu ſit, vix eſt ut ullum mortis ſupplicium videatur eſſe nefarium, ne quidem quod in Neronem placuiſſe conſtat & quidem genus indigniſſimum, quo viliſſimus quiſque mactari ſolebat, ut verberibus exanimatum corpus ſecuri percuteretur, vel etiam ut virgis ad mortem capite furcæ inſerto cæderetur, ut Suetonius refert.

52. Nec poſſumus admittere exceptionem Bodini, qui negat Neronem habuiſſe jus ſummæ poteſtatis & Imperatores Romanos tantum fuiſſe primores contendit. Aliter à nobis probatum in *ſect.* 2. *c.* 7. & luculentius in *lib.* 1. *Digreſſ. c.* 16. *& ſeqq.*

53. Magis tamen laudemus eos, qui dejectione & exilio Tyrannorum contenti fuere; quomodo Athenienſes in Piſiſtratidas, Romani in Tarquinios conſuluerunt, vel carcere perpetuo, quod Suecis in *Ericum* ſuperiore ſeculo placuit.

54. Si non propter immanitatem, ſed ob inſtitutum violandi Leges fundamentales decretorium & pertinax, in tyrannidem incidiſſe judicati ſint, non videtur ultra abrogationem poteſtatis procedendum, quomodo noviſſimè in Scotia expreſsè verbis, in Angliâ tacite atque re ipsa decretum videmus.

55. Niſi, quod exilium vel cuſtodia perpetua, ſecuritatis causa accedere ſolet & fere neceſſaria eſt. Quando poſt Cyrum non conſtat, ullum Regem in poteſtatem redactum, Imperio, ſalva libertate, fuiſſe dejectum, niſi quod nuper eo modo in magna Britannia vidimus conſultum.

56. Sed de amiſſione Summæ Poteſtatis locus adhuc *inferius* occurret.

CAP. V.

De Fide & perfidiâ Summarum Poteſtatum in contractibus.

Hoc capite agi de conventionibus, quibus Summæ Poteſtates jam conſtitutæ obligentur. Teneri illas cunctis promiſſionibus naturaliter: civiliter per ſe nunquam, ſed tantum ſi velint, quod præſumi in contractibus privatis. In jus tamen vocari & judicari ne tum quidem poſſe, niſi voluntariè certis judicibus ſe ſubmittant; quo præſuppoſito, nec naturaliter abſolute, neque civiliter, eos poſſe negare ſolutionem ſine manifeſtâ injuriâ. Conventionibus quæ regimen civitatis ſpectant, jure Naturæ principem duntaxat teneri: conſenſum in civilem obligationem heic non præſumi. An reſtitutio in integrum contra effectum naturalis obligationis in executione, tam reſpectu exterorum, quam ipſius populi aut certæ populi partis detur. Quomodo ſucceſſores teneantur, per diſtinctionem explicatur. Et quid jus-jurandum promiſſionibus addat.

TYrannidem committi factis, quæ conſtitutioni Summæ Poteſtatis & fundamentis Imperii adverſentur, è ſuperioribus intellectum eſt: At ſæpe fit, ut perfidia Regnantium ſine Tyrannide committatur.

2. Quod ut intelligatur, videndum paucis, quid de illis conventionibus, quibus non defertur aut minuitur *Imperium*, ſed quæ *poſtea* contrahuntur, & quibus nullum jus Summæ Poteſtatis auſertur, vel cum alio communicatur, ſit habendum. Cum enim vis obligationis, quæ neceſſitate adſtringit, à ſuperiore, vel ſaltem à pari proficiſci debeat, & per ejuſmodi conventiones, quibus nemo in participium imperii vocatur, Rectores nulla parte deſinant habere Summam Poteſtatem; merito, quî talis obligatio juſtum habere poſſit effectum, dubitatur.

3. Jure Naturali Gentiumque regnantes obligari ſatis eſt clarum, quia nihil præ cæteris habent mortalibus quam jus certi populi, qui cum ipſe legibus naturæ totiuſque humani generis inſtitutis teneatur, Imperantes iiſdem teneri neceſſum eſt.

4. Jam promiſſiones expreſſæ de jure in alium transferendo pleneque acceptatæ ſine dubio vim habent obligandi naturalem, juſque perfectum alteri contrahenti tribuunt, ut bene probat *Grotius lib.* 2. *c.* 11. *de jur. Bell. & Pac.* & nos *alibi* adſtruemus.

5. At civili vinculo, contractus Summarum Poteſtatum per ſe nunquam obſtringuntur, ſeu cum ſubditis imperio, ſive cum exteris ineantur.

6. Non, ſi cum civibus contraxerint, quia obligatio eſt juris vinculum, quod neceſſitate obſtringit ſecundum jura civitatis; Atqui Summam poteſtatem non poſſe cogi, & omni jure civili ſolutam eſſe, jam toties dictum eſt; Cum exteris autem non ſunt termini habiles civilis obligationis, quia non ſunt ejuſdem civitatis.

7. *Per ſe*, inquam; nam ex natura negotii & circumſtantiis, præſumptio naſci

naſci poteſt, quod ſecundum jus civile, prout eſt in loco, partes ſive ejuſdem ſive diverſi imperii agere voluerint.

8. Quod de privatis Regnantium conventionibus, ut ſunt emptiones venditiones, locationes conductiones, ſtipulationes, transactiones ſimileſque, omnino ſtatuendum.

9. Quoniam tales actus non à Rege qua Rege, ſed quaſi ab alio quovis inſtituuntur, adeoque, ut eſt membrum *Communitatis*; quod & ipſius utilitas poſtulat, quia nemo alioqui cum Principibus contrahere vellet.

10. Hinc Imperantes ex emptione ſine pretio, locatione ſine mercede, pacto nudo ex hypotheſi juris Romani, nec agere nec conveniri poſſunt.

11. Perinde ex teſtamento imperfecto ut non cogitur Princeps ſolvere legata, ita nec ipſe de tali quicquam petere poteſt. §. *ult. Inſt. Quib. mod. teſtam. infirm.*

12. Imo & Leges municipales cujuſque loci, in quo contractus celebratur, æquè in Principibus ac in aliis ſervabuntur.

13. Poſſunt tamen exprimere in anteceſſum, ſe illis Legibus nolle teneri; quomodo, ſi Rex faciat ipſe *teſtamentum ſine ſolennibus*, aut *emphyteuſin ſine ſcripturâ*, ubi Lex eam requirit.

14. Etſi vero Leges heic obligationem actionemque adverſus Summas Poteſtates producant, coactio tamen ſequi non poteſt adverſus eos, quatenus, à quo cogantur, nemo exiſtit, *niſi quod exteris belli jus comparatum ſit.*

15. Hoc ut evitent, ſimul & æquitas ac utilitas impulit Principes, ut tam à ſubditis quam ab reliquis conveniri ſe apud certos judices patiantur, cum alioquin ipſi in ſuâ causâ judices eſſe poſſent, quia neminem habent ſuperiorem.

16. Porro, in illis tribunalibus, iiſdem juris remediis, quibus alii cives utuntur, ſe tueri, neque plus ulla parte privilegii arrogare ſibi poſſunt aut debent.

17. Neque planè ſatisfactionem negare poſtulantibus, niſi petant *reſtitutionem in integrum*, ex iiſdem cauſis, è quibus alii cives eam jure communi impetrare poſſunt.

18. Quia tamen hæc fiunt ſubmiſſione, non ex amiſſione Summæ Poteſtatis; ſciendum eſt, Imperantes, ſicut reliqua ſuis ſubjectis, ſic etiam ea, quorum ipſi debitores ſunt, juſtâ ex causâ adimere poſſe.

19. Primo, in pœnam admiſſi, publicatione omnium vel partis bonorum factâ, vel etiam *illius ſpecialiter*, quo Ipſa Delinquenti obſtricta eſt, quod tamen ut invidiæ plenum ut evitetur opera danda eſt.

20. Potius id fiat ex probabili causâ dominii eminentis, ob utilitatem magnam vel neceſſitatem Reipubl. modo tali prætextu non tegantur iniquitates & calumniæ.

21. Si quid tale fiat, & generaliter, quoties ſine delicto creditoris, aut ſine extremâ Reipubl. neceſſitate obligationi ſe ſubducit Princeps, tenetur ad reparandum damnum.

22. Proinde ſic etiam, ſi ſolâ utilitatis publicæ ratione, res unius è civibus publicatæ fuerint; nam etſi hac causâ, Dominii eminentis aliquis uſus eſſe queat, tamen aliâ viâ patientibus indemnitatem Reſpubl. præſtare debet.

23. Quod enim *aliàs* dictum eſt, ſingulos jura ſua publicæ utilitati ſubmiſiſſe rebuſque ſuis renuntiaſſe videri, idque libero civium conſenſu ſancitum eſſe, non poteſt accipi, niſi ſub conditione quàm minimum lædendi ſingulos & reducendæ æqualitatis inter cives, quatenus fieri poteſt.

 24. Proin-

24. Proinde, ſi privatorum agri munitionibus in ſecuritatem publicam occupandi ſint, nulla eſt cauſa, cur non pretium boni viri arbitratu vel ſtatim vel deinde ſolvendum ſit, etſi quibuſdam in his & ſimilibus diſſentire viſum eſt.

25 Imo ſi contra agant Imperantes, faciunt quod illi, qui pro lubitu cives ſpoliant, quo caſu quid juris aut patientiæ competat, *ſuperius* dictum eſt.

26. Paulo diverſa eſt ratio conventionum de rebus ad ſummam poteſtatem pertinentibus initarum, quas Reges non ut membra, ſed ut capita civitatis, aut ut civitates ipſæ contrahunt.

27 In his palam eſt, non habere locum Leges civiles, quoniam illæ conſiſtunt in imperando, cogendo, quod non cadit in Summam Poteſtatem; proinde nulla exinde quam ex præſumptione voluntatis oriri poteſt obligatio.

28. Porro ab hac naturali obligatione Princeps in ejuſmodi negotiis ſemet in integrum reſtituere, propter cauſas jure civili proditas, non poteſt, ut contra Bodinum *Grotius* recte ſtatuit *l.* 2. *c.* 14. *in pr.*

29. Quia reſtitutio in integrum à ſuperiori Poteſtate proficiſci debet, qualem non dari ſupra poteſtatem, quæ eſt Summa, res ipſa declarat, etſi aliter Bodinus *lib.* 1. *c* 8.

30. Rem tamen fere eodem in effectu recidere oportet, uti Regibus per modũ exceptionum, quæ ſunt juris Gentium, proſint cauſæ juſtæ, propter quas obligatio naturaliter reſolvi neqeat, ut ſunt dolus malus, metus injuſtus, *haud perinde ætas*, niſi quid Rex pupillus ſuo motu, ſine Tutore conſilioque, pueriliter egerit.

31. Atque eo modo conciliari poſſunt hac in re diſcrepantes hominum doctorum opiniones, qui frequentes hac parte diſcedunt à Grotio: quemadmodum & mores populorum interpretamur, qui viam reſtitutionis in integrum ignorant, ut ad eundem effectum per modum actionis aut exceptionis homines ducant.

32. Quod autem quæritur, an exceptio metus, doli, ætatis habeat locum in legibus regnorum fundamentalibus; dicendum, habere, ſi à Rege pridem ſimpliciter conſtituto ejuſmodi promiſſiones eliciantur metu, dolo, ætatis lubrico: In Imperiis novis aut electivis vix eſt ut Quæſtio locum habere queat.

33. Quid ſtatuendum, ſi promiſſiones jurejurando firmatæ fuerint, in loco proprio de *juramentis* conſiderandum, & mox aliquid ſubjiciemus.

34. Hoc vero è prædictis ultro intelligetur, An & quatenus recte ſit dictum, *Principum contractus eſſe leges.* Reſpectu eorum qui cum iis contraxerunt, id nullo modo verum eſſe palam eſt; niſi ipſas conventiones, quibus imperio ſe quis alieno ſubjicit, contractus appellare velit, ut ſunt revera. Vel etiam, *quibus leges* fundamentales ſtatuuntur; Tales enim hæ ſunt leges, quæ non minus ipſos Principes quam Populum Proceresque ligant ac obligant.

35 Reliqui contractus tribuunt jus illis, qui cum Principe contraxerunt in ipſos, quod à vi legis eſt alieniſſimum. Reſpectu tertii tamen fieri poteſt, ut contractus aliquam Legis vim habeant, quatenus executio contractuum ad cives aliquando pertinet, ut uſu venit in locationibus vectigalium initis cum publicanis.

36. Porro effectus obligationis illius, quam diximus, naturalis, quis ſit, reſpectu exterorum, facile dictu eſt; nam ubi deſinunt *judicia*, *ibi incipiunt bella.*

37. Quid etiam, ſi cum toto populo initus ſit contractus, *eâ mente*, *ut in legem*

legem abeat fundamentalem, ſit juris, perinde diximus *in ſect.* 3. *c.* 5.

38. Nam ſi tacite longoque uſu contrario poteſt recedere Princeps à jure ſuo, nihil eſt cauſæ, quare non idem uno actu & expreſsâ voluntate fieri poſſit.

39. Quod autem ſponte & liberaliter per modum PRIVILEGII, (ſecus in donationibus propriè dictis) conceditur, id contrario *privilegio* tolli poteſt, *uti Lex lege contrariâ poteſt abrogari.* qua de re vide quæ dix. d. cap. 5. n. 60.

40 In cæteris cum populo initis contractibus ſuper rebus ad majeſtatem ſpectantibus, (*non tamen, quibus ipſum jus aliquod Majeſtatis tollatur*) idem ſine dubio juris erit, quod modo de privatis negotiis per ſe conſideratis tradidimus.

41. Scil. ut naturalis inde naſcatur obligatio eaque efficaciſſima, & jus perfectum populo acquiratur, ita *ut contrà quam conventum eſt, Imperantes facere non poſſint*

42. Sed ut leges civiles ad hos contractus non producuntur, ita nec tribunal aut judicium datur ullum, in quo de hiſce controverſiis diſceptetur; quin ſi tale tribunal daretur, hoc ipſo deſineret eſſe ſumma Poteſtas.

43. Qui ſunt in ſtatu naturali, his licet obligationem Naturalem armis exequi; ſed populus ſub Imperium redactus longiſſime ab eo ſtatu remotus eſt.

44 Quare ſi pactis ſtare nolint Imperantes, ratio cogendi illos, nulla datur ſubjectis; niſi quatenus hi in ſocietatem Imperii, ſaltem pro parte, recepti ſunt.

45. Proinde, ſi Rex ἀνυπεύθυνος civilibus armis cum populo vel ejus parte colluctatus, pacem certis pactionibus inierit, eaſque jure-jurando quoq; firmaverit, tenetur quidem omni modo, *graviſſimeque perjurus eſt, ni ſtet conventis.*

46. Si tamen ſtare nolit, dabiturne ad arma regreſſus? Nulla quidem juris ratio id populo permittit, niſi in partem imperii recepto.

47 Quod ſi populus in Regem abſolutum extra cautas, *in capitulo de tyrannide* expoſitas, arma ceperit, ſuperatoque conditiones extorſerit, non videtur Rex ad eas ſervandas cum effectu obligatus.

48. Quia metus injuſti auctor, ut *alias dictum*, tenetur ad eum quem coegit, obligatione, quâ ſummo jure & directe obſtrictus eſt, liberandum.

49 Hæc eſt ratio, quod omnes qui in ſuos Principes inſurgunt & ſapiunt, poſt arma capta nunquam ei ſe fidunt; quia norunt, Principes, non modo ſe non putare obligatos, ſed etiam nihil ultioni prævertere, ſi poſſint; quod Angliæ Ordines in Edicto publico, quominus pactioni ſe cum Rege victo committerent, aperte præ ſe tulerunt.

50. Contractus optimatium inter ſe de jure Imperii valent equidem & pariunt obligationem naturalem; ſed ut quælibet conventiones contrario partium conſenſu tolluntur, ita quominus ab his contractibus, etſi jurejurando firmandis, communiter abire poſſint, nihil obſtat, ut in Hollandia factum anno hujus ſeculi LXXII. de ſeparanda civili & militari præfecturâ Provinciæ. Plane, ſi cives in Regno vel Ariſtocratiâ pactum conventum de Republ. inierint, juratum, vel ſecus, ut in Angliâ & Scotiâ ante annos fere quinquaginta factum, id ipſo jure nullum eſſe, ratio manifeſta docet; quia jus publicum pactis privatorum mutari vel adfici non poteſt *l.* 38 *π. de Pactis.*

51. Hæc de obligatione Rectorum, & qui cum illis contrahunt. Civitatem ex illis teneri ſatis inde conſtat; quod Summa Poteſtas eſt ipſa Civitas, ut *ſæpius* dictum

dictum. An etiam populi tenentur ne contractibus cum tertio initis, ab his qui invaſerunt Imperium? Qui reſpondent *deciſionem eſſe difficilem*, magis ad difficultatem dicernendi Invaſores à Rectoribus legitimis & quando deſinunt eſſe Invaſores, quam ad ipſius Quæſiti meritum reſpicere videntur.

52. Nemo enim juris gnarus dubitare poteſt, quin populus non teneatur eorum contractibus, qui nullum jus imperandi habent, quos privatorum loco de jure habendos pridem oſtendimus, nec dubitat Grotius *in lib.* 2. *c.* 14. *n. ult.* ſecus ac alii qui ad illum commentati ſunt.

53. Videamus de ſucceſſoribus, quomodo hi ex contractibus teneantur.

54. Notum eſt, jure naturæ haud minus quam civili, obligationem, quæ ex conventionibus eſt, tranſire ad heredes.

55. Sed hoc ideo, quia qualitas heredis ex tacita vel expreſsâ defuncti voluntate deduci ſolet; *tacitâ*, cum ſucceſſio ab inteſtato defertur, *expreſsâ* vi teſtamenti.

56. Quam in regnis voluntariis utramque ſecus ſe habere, ex iis quæ *ſupra* de ſucceſſione dicta ſunt, intelligitur.

57. Nam ibi ſucceſſores non accipiunt ſuum jus ab eo, qui proxime deceſſit, ſed à populo, *qui voluntatem ſuam Lege perpetuâ ſemel ſtabilivit*.

58. Nihilo ſecus dicendum, ſucceſſores Regum, etiam ex contractibus teneri, ſed cum diſtinctione.

59. Rex enim habet & *Patrimonium* peculiare & *Regnum*, quæ poſt mortem deverſa relinquit, tam ubi hereditaria quam inſtitutiva viget ſucceſſio.

60. Regnum quid ſit, per ſe intelligitur; *Patrimonium* peculiare eſt omne id, quod vel ante imperium delatum habuit, aut aliunde ei advenit, vel tempore imperii lucratus eſt, atque à rationibus publicis ſeorſim habuit. In jure Romano vocantur *res dominicæ*, *res Cæſaru*.

61. Hæc etiam in hereditariis Imperiis à regno ſeparata ſunt, quia, ut ſupra diſputavimus, hoc Rex plerumque manere vult unitum & in unum devolvendum, *quemadmodum & in voluntariis*, non æquè privatum peculium.

62. Niſi quatenus aliter diſertè conſtitutum eſt, quemadmodum in regno Francorum, res dominicæ, ſive bona quæ Valeſii, quæ Borbonii Principes ante regnum quæſitum habebant, ſtatim atque regno admoti ſunt, ad Coronæ jus uniuntur & coaleſcunt.

63. Alioqui patrimonium defertur ab inteſtato ad omnes in pari ſanguinis gradu conſtitutos, *qui proinde pariter defunctum repræſentant*, ac ita omnes pro hereditariis partibus è privatis illius contractibus obligantur.

64. Proinde qui Regno potitur, ſi is partem de patrimonio tulerit, pro virili etiam tenetur; ſin excluſus vel ſponte abſtinuerit, æris quoque alieni omnium que præſtationum liber eſt.

65. Sed obligationes, quæ propter Rempublicam initæ ſunt, tenent omnino ſucceſſorem, non ut heredem, ſed ut caput civitatis, imo ut ipſam civitatem.

66. Hæc enim abſolutè conſiderata, ut omnes cœtus uniti, facultatem habet obligandi ſe ipſam, idque jus in alium transferre poteſt.

67. Tranſtulit autem in ſummos Imperantes, qui perſonam Civitatis conſtituunt, ejuſque jus omne & integrum exercent.

68. Limitant hoc tamen graviſſimi ſcriptores, ut procedat, *ſi acta Regum deceſſorum habeant probabilem rationem*, non ſi ratione careant probabili. Grot. *l.* 2. *c.* 14 §. 13.

69. Pror-

96. Proſſus ut de adminiſtratoribus Civitatum jure Romano proditum eſt, valere contractus, ſi res in utilitatem civitatis verſa ſit, valere transactiones ab illis factas in rebus dubiis, non ſi quod indubitato debeatur remiſerint; & de tutore, eum Domini loco haberi, cum rem adminiſtrat, non cum pupillum ſpoliat. *l.* 28. §. 1. ꝟ. *de Pact. l.* 22. *C eod. l.* 7. §. 3. *Pro empt.*

70. Nos intelligimus, ſi quid turpe aut manifeſto abſurdum planeque ſtultum contraxerit Rex, aut deciderit, quod in ipſius poteſtate non erat, ut ſi partem regni alienaverit, id non eſſe in terminis habilibus propagandæ obligationis ad ſucceſſores.

71. Verba tamen *probabilis rationis* nimis laxa videntur, magiſque exempla tutorum & adminiſtratorum, qui legibus tenentur.

72. Etenim Imperantes ſupremi poſſunt omnia facere, quæ Civitas ipſa poteſt, ſi non egrediantur terminos poteſtatis ſibi delatæ; & civitas poteſt quicquid Dominus & quilibet arbiter rerum ſuarum, qui pro libitu de rebus ſuis diſponit, teneturque, tam ſi male quam ſi bene rem geſſerit, veluti ſi prodigas fecerit donationes.

73. Plane, quod à Summâ Poteſtate populo imperatum, non haberet vim eos obligandi, id neque per contractum in obligationem deductum poterit obſtringere cives: ſed è contrà, quod vim adverſus illos parendi haberet, id cum in poteſtate Regnantium ſit, valebit, utique etiam, ubi per conventionem alii jus inde comparatum fuerit.

74. Sed de jurejurando Promiſſionibus Summarum Poteſtatum adjici ſolito, non eſt hoc loco prætereundum; quod aliqui putant, inde multum accedere ad arctitudinem obligationis, id magis eſſe ut ita ſe non habeat; Erga Deum equidem rectè, ſed hominum reſpectu jusjurandum nihil mutare poteſt.

75. Nam vel adjectum eſt legibus Imperii fundamentalibus, vel aliis publici privatique juris conſtitutionibus & conventionibus. Prioribus tenentur Rectores omnimodo, etiam vi coactivâ, idque ſine jurejurando, non minus quam jurati; quoniam per has leges excepta ſunt, in quibus non haberent jus Summæ Poteſtatis, ideôque eorum reſpectu videntur & revera ſunt privati, ut ſuprà *in cap. de legibus Imp. fundamentalibus* dictum eſt.

76. Si jusjurandum aliis legibus acceſſerit, tenentur quidem Rectores Civitatis, ut tamen æquè tenerentur è ſimplici promiſſione; niſi quod jam perjurii crimen erga Deum accedit. Verum tamen quia promiſſio circa res, quæ non ſpectant ipſum jus Summæ Poteſtatis, non facit, ut deſierint eſſe omnibus ſuperiores, apparet, vim coactivam ſuper ejuſmodi legibus aut conventionibus non ſequi ex jurejurando, Sed notam perfidiæ & impietatis ſequi è ſpreta religione, quà de re dix. in Eunom. Rom. ad *l.* 31. *de Legib.*

CAP. VI.

Quibus modis Summa Poteſtas finiatur.

Modi recenſentur decem indubitati, amotâ prius falsâ opinione; Mors, tempus imperio præfinitum, præſcriptio, abdicatio, derelictio, exiſtentia conditionis commiſſoriæ, felonia, animus imperantis hoſtilis, jus belli, unio. Modos, de quibus dubitari queat, eſſe, captivitatem, alienationem, ſubjectionem infra alium factam, negligentiam, bellum contra cives, regno necdum delato, geſtum.

ABſolutis, quæ pro hujus inſtituti ratione de juribus ſummæ poteſtatis ſuppetebant, non erit abs re *modos* percurrere, *quibus finiatur Summa Poteſtas*; in quod omnis methodica definit oratio atque tractatus.

2. Quo loco prius amovenda eſt ab hac Arte eorum ſententia, qui libertatem eſſe volunt rem meræ facultatis, quam ſemper populis, ſi poſſint, repetere liceat ac Imperium excutere; quod ſane eſt verum in Imperiis voluntariis, ſi Rectores nihil ſint quam Mandatarii.

3. Sed quia nos pridem oſtendimus, Imperium ſimpliciter delatum eſſe Alienationem, quod preſſius in calce hujus libri demonſtrabitur; id autem quod eſt alienatum ſine nova causâ repeti non poteſt, ſequitur in Imperiis voluntariis id ita procedere.

4. Nec etiam in violentis ſeu jure belli fundatis Imperiis illa ſententia valet, niſi quatenus adhuc in ſtatu belli partes conſiſtunt: nam ſi illo finito, intervenerit pactio, ut fere uſu venit, ſaltem tacita, exinde jus quæſitum victori auferri non poteſt. vide Grotium *lib.* 2 *c* 4. *n.* 14.

5. Finitur autem vel unà cum civitate tota, vel conſiſtente reliquo corpore, ſola extinguitur. De illo caſu poſtmodum in loco agetur.

6 Primus igitur, quo ſola Majeſtas finitur, modus eſt Mors, cunctarum ultima linea rerum; eſt enim Poteſtas ſumma, facultas perſonalis. ſuprà *ſect.* 3. *cap* 1.

7. Idque non tantum in Electivis, ſed etiam in regnis maxime & immediatè Succeſſivis, utcunque receptum ibi ut dictum, *Reges non mori:* Hanc enim patet eſſe fictionem ejus generis, quod Juriſconſulti Suo heredi adſcribunt, in quem potius continuari quam transferri dominium, ut nulla videatur Succeſſio fuiſſe, tradunt *l.* 11. *ff. de lib & poſth.* Quod etiam multarum gentium leges de ipsâ poſſeſſione receperunt, ubi dictum uſus Gallicani obtinet, *Le mort Saiſit le vif.*

8. Secundò, finitur *Tempore*, quod ab his, quorum eſt primævum jus imperandi, paucis vel uni præfigitur; poſtquam *ſuprà* obtinuimus, temporariam non deſinere eſſe vere ſummam poteſtatem.

9. Tertio, *Præſcriptione*, cujus, ut alias & in tempore præcipua vis eſt, eaque duobus modis exercetur; primo ſi Rex verus populo, vel Proceribus ſubjiciatur, aut populus liber proceresve ſuum jus Summæ Poteſtatis amittant, & manente eodem corpore civitatis, Princi-

cipi

cipi ſubjiciantur, quâ de re dictum *ſect.* 3. *cap. ult.*

10. II. Si populi vel Principes, qui partem alicujus Imperii fecerant, huic ſe ſubducant, nec id amplius agnoſcant, ſed libertate palam utantur, ejuſque uſum & quaſi poſſeſſionem à tempore immemoriali continuaverint. Idem eſt, quando Rex aliquis alienam ditionem ſine juſto titulo occupat & longiſſimo tempore poſſidet, quo caſu prioris domini Summa Poteſtas finitur.

11. Nam & in his caſibus præſcriptionem duntaxat *immemorialem* habere locum, iiſdem rationibus evincitur, quæ de priore caſu prolatæ ſunt in *d. cap. ult.* & confirmantur à Grotio *lib.* 2. *c.* 4. Etiam à nobis in *vindiciis Amelandicis: cap.* 8. 9. 10.

12. Modo etiam in eo caſu, quo populus aut princeps aliquis ita ſe alieno imperio ſubducit, ut novum Reip. corpus ſeorſim conſtituat, animum independentiæ palam præ ſe tulerit. Id enim in omni uſucapione & præſcriptione requiri, non modo Juriſperiti docent, ſed etiam res ipſa loquitur; quia ſine animo ſibi habendi nulla acquiſitio perfici vel inchoari poteſt *l.* 2. *C. de Præſcript.* XXX. *vel.* XL *ann.*

13. Immemorialem autem poſſeſſionem, non reſpectu memoriæ literarum; cujuſmodi nulla, niſi apud gentes literarum expertes, dari queat; ſed nimirum, recordationis hominum præſentis generationis, intelligendam eſſe, non opus eſſet moneri, niſi quoſdam ejuſmodi opinionis errore ineptiiſſe animadverſum eſſet. Temporis autem ejus ſpatium non eſt certo definitum; utique maximum eſſe trium *γενεῶν*, id eſt, centum annorum, convenit inter Juris publici privatique Scriptores.

14. Sed in iis caſibus, quibus præſcriptio tendit ad diverſum corpus Reipubl. conſtituendum, facilior & frequentior quam in eadem civitate ſolet eſſe *proteſtatio*, qua jus ſuum qui poſſeſſione carent, reſervant; cui fini aptiſſima eſt uſurpatio continua nominis & titulorum, quam Principes haud facile negligunt.

15. Modo uſurpatio illa ſpecialis ſit. Nam generalis hac parte non ſufficit, qualis eſt, Imperatoris Romani, dum ſe ait, ſemper Auguſtum, id eſt, Amplificatorem Imperii; quomodo Germani vocabulum Auguſti interpretantur.

16. Non ſufficiunt etiam ad interrumpendam Præſcriptionem, Declarationes per modum conventionis inter Imperantem & Ordines ſuos; quales ſunt *Capitulationes* Cæſareæ, quas aliqui in hunc finem adducunt; Conventionum vis ad tertium non pertinet, quâ de re diximus in *Vindic. Ameland. Cap.* XI.

17. Quartò, finitur S. Poteſtas *abdicatione*, quando Rex Imperium deponit, ſive reddat populo Rempubl. ut *Servius Tull.us* voluit, ut *Auguſtus* ſimulavit, ut perpetuus Dictator *Sylla* fecit; ſeu transferat in alium, ut *Diocletianus* & *Maximianus*, nec non *Carolus Cæſar V.* & Chriſtina Svetiæ.

18. Sed an hoc ipſo, quod abdicavit, etiam fit ſubjectus vel ſubjecta? Non poteſt aliter; quia non eſt in civitate medium inter Imperantes & ſubjectos, etſi Magiſtratus aliquo ſenſu medii inter Rectores & privatos appellentur.

19. Quid ſi pactus vel pacta ſit independentiam, ut Chriſtina Suetiæ? Hoc quidem vim ſuam habebit, eorum à quibus id eſt pacta, reſpectu: Æque enim ſinguli imperio eximi poſſunt ac urbes aut pagi intra terminos Imperii alicujus ſiti, ſicut olim Ivetotienſe regnum, vel hodie principatus Arauſionum in Gallia.

20. Sed extra fines Imperii, in quo ejuſmodi Pactum interceſſit, nullam

juris effectum habere poteſt; quia pactum non egreditur paciſcentium perſonas. Proinde, quod alibi Ex-regibus ejuſmodi honos, ut nulli ſubjectis habetur, id humanitatis & indulgentiæ, non juris eſt, in quo ſit vinculum neceſſitatis.

21. An autem qui in aliquâ civitate Summam habet poteſtatem, ſi in alieno territorio verſetur, ejus juriſdictioni ſubjectus ſit, diverſi loci quæſtio eſt.

22. Quintò, ſi Rex Imperium *pro derelicto* habeat, vel revera deſerat atque deſtituat; hæc enim nihil aliud quam tacita abdicatio eſt.

23. Derelictionem oportere eſſe voluntariã, ipſa res loquitur. Proinde, qui juſto vel injuſto metu commotus ſe regno ſuo populoque ſubduxit, hunc abdicationis aut derelictionis reũ arguere non licet. at oportet etiam hoc animo fiat, quod quis amplius Rex eſſe nolit; nam ſi abeat è regno peregrinandi, belligerandi aut novi regni ſuſcipiendi cauſa, abdicaſſe vel dereliquiſſe dici non poteſt; ne quidem *Henricus* Poloniæ Rex eo quod è Poloniâ aufugit, ut Franciæ regnum ſuſciperet; quia tamen Rex manere voluit & nomen Regis Poloniæ per omnem vitam præ ſe tulit.

24. An vero Poloni ob ejuſmodi abitum cum animo, ut videbatur, non redeundi, ut eſt ibi Reſpubl. juſtam illum regno privandi cauſam non habuerint, alia Quæſtio fuerit.

25. Sextò, finitur Summa Poteſtas, exiſtentiâ conditionis, ad quam delatum eſt Imperium, ut ſi lex commiſſoria regiæ electioni adjecta ſit; ubi hoc vel illud Rex admiſerit, fore uti jure ſuo cadat.

26. Septimò, per *feloniam* amittitur feudale regnum, id eſt, grave delictum vaſalli adverſus Dominum: poſſe enim in feudo ſummam eſſe poteſtatem jam dudum probavimus.

27. Octavò, ſi Rex *hoſtilem animum* contra populum ſuum induat, aut aliter Tyrannidem committat, excedendo notorie & præ fracte terminos Poteſtatis ſibi jure delatæ, quâ de re *ſuprà* diximus, Imperium haud dubie perdit.

28. Denique, nonò, *jure belli* ſumma poteſtas auferri poteſt & ſolet, quia victor in devictos jure Gentium, cujuſmodi vult, Imperium adipiſcitur.

29. Decimus finiendæ Majeſtatis modus eſt, unio cum alia majore civitate; nam tunc, *ut ſuprà dictum eſt*, civitas, quæ prius ipſa per ſe habebat ſummam poteſtatem, fit membrum majoris Imperii & pars corporis ſubjecti, quomodo in Gallia majores provinciæ *Normandia*, *Britannia*, *Aquitania*, *Delfinatus*, *Provincia* aliæque majeſtatem amiſerunt.

30. Secundum hæc aliqui ſunt modi, de quibus *ambigi* poteſt, tollant, an non tollant ſummam poteſtatem.

31. Inter quos tamen non referimus Voluntatem populi; qua regiam vel optimatium poteſtatem ſemper abrogari poſſe volunt, qui Rectores nil niſi mandatarios populorum eſſe volunt, quam ſententiam eſſe falſam, poſt ea quæ à nobis dicta ſunt alias, probare ſupervacuum eſt.

32. De *captivitate primum*, quæ eſt aut erat olim mors civilis; utique ex hypotheſi ſervitutis antiquæ; dicendum videbatur, ſummo jure amitti Regnum; ſed *poſtliminio*, quod eſt juris Gentium reſtitui: at inter eos populos qui ſervitutis rigore non utuntur, exercitium amittitur, jus ipſum retinetur, ſicut in Gallia Rege Johanne & *Franciſco* captis, illo apud *Pictaviam*, hoc apud *Paviam*, accidit.

33. *Alienatione* aut *ſubjectione* regni in alium aut ſub alio factâ à Rege, jus Majeſtatis amitti tradit *Barclajus l. 4 c. 16. con-*

16. *contr. Monarchom.* à *Grotio* reprehenſus, eò quod talis actus ſit ipſo jure nullus, cujus proinde nullus eſſe queat effectus, niſi ut populus alienationem vel ſubjectionem Regi executuro vi reſiſtat, ut Angli adverſus Johannem, qui ſe Pontifici vaſallum addixerat, fecerunt. *Grot. lib.* 1. *cap.* 4. § 10.

34. Equidem in regno patrimoniali non poteſt eſſe vera *Barclaii* ſententia, ſi modo loquatur de illo. In voluntario tunc erit vera, ubi alienationem Rex jam ſit executus & traditione impleverit; nam Rex novus non eſt Rex, eoque excuſſo, nihil eſt cauſæ, cur venditor ſit reſtituendus in locum quem dereliquit.

35. Verum ob nudum alienandi conatum, etſi contractus ſit perfectus, non poſſe Regem ſpoliari Imperio, prorſus cum Grotio ſtatuendum eſt, nec etiam, ſi duntaxat alii ſe ſubmiſerit: ſed ultra nullitatem juſtamque impediendi cauſam non videtur procedendum; nec enim ulla cauſa liquet, cur plus decerni debeat, quam ne conatus ſortiatur effectum.

36. Quanquam exempla non deſunt efficaciora; Veluti *Johannis Balioli in* Scotia, & *Caroli Lotharingi*, in Gallia, quibus hoc imputatum fuit ad juris regii commiſſionem, *Buchanan. Hiſtor. Scot. lib.* 8 *Reg.* 95. *Mezeray compend. Hiſtor. Gall. regn. Hug. Capeti.* Joh. de Serres *ibidem*; qui ſic ea de re; *Ainſi per cet hommage & recognoiſſance il avoit comme quittè tout le droit, qu' il pouroit pretendre à la Couronne de France.*

37 Id eſt, *per illud homagium & ſubjectionem omne jus, quod in Galliæ Coronam præferre poterat, quaſi dereliquerat.* Atqui non Galliæ regnum, ſed Lotharingiæ Ducatum duntaxat ab Othone Cæſare agnoverat. Quid hoc ad commiſſum regni Gallicani?

38. Poteſt etiam quæri, an per negligentiam Rex cadat Imperio, ut Franci in ultimis *Merovingiorum* ſervarunt. De facto nil frequentius eſt. De jure tamen non videtur; ſed ſi per eam civitas περὶ τῶν ὅλων periclitetur, dicendum eſt, populum aut optimates Regi aliquos adjungere poſſe, qui pro conſervatione totius, quod primum civitatis fundamentum, invigilent, haud tamen ultrà quam poſtulet neceſſitas, ut *jam diximus, in loco ſuo.*

39. Idem juris eſt, ſi Rex incidat in furorem, ut Carolus VI. Galliæ.

40. Sæpe quæſitum eſt, an quod Rex ante regnum initum hoſtis regni fuiſſet, hinc in ſucceſſivo Imperio amittat jus Regni, quomodo Galli *Carolum Lotharingum* hac etiam cauſâ excluſere, non *Ludovicum Aurelianenſem*, in quo brevi murmure parem cauſam tranſmiſerunt *Guicardin. lib.* 4. *de Bell. Ital. ſub fin.*

41. Quod fuit juſtius; nam juris ratio minime commiſſum regni ob illam cauſam infert, modo non maneat hoſtis, ubi regnum ipſi delatum fuerit.

42. *Hinc jus ſtirpis Capevingiæ*, nobilis Galliæ hiſtoricus, niti inquit, *benedictione divinâ & poſſeſſione continuâ*, cui præteritio Caroli prioris locum fecerat, *Serreſius in regno Hugonis Capeti*, ubi, *Cette Election eſtant eſté authoriſée par la benediction de Dieu, qui en a maintenue la poſſeſſion en la poſterité ſucceſſive de Capet &c.* perinde ac diceret; *uſurpatione felici & longiſſimo tempore.*

43. Rem tamen aliter accipit Hottomannus in *Franco Galliâ*, qui id factum docet ab univerſo corpore populi Franco-Gallici, quemadmodum adverſus priorem ſtirpem Merovingiam decretum fuerat. Cujus facti ratio inde pendet, utrum poteſtas Regia tum vere Succeſſiva fuerit παμβασιλική, an verò νόμιμος & populo ſubjecta.

44. Quomodo nunc in Gallia ſe res habent, inde ab aliquot ſeculis, omnibus conſtat; neque jam à Gallis ulla ratio mutationũ illarum, quam quæ eſt in verbis *Serreſii* reddi poſſet; neque tum quidem olim quod ad ſucceſſionem attinet, aliter ſe res habuiſſe videtur.

CAP. VII.

De fine vel duratione Romani Imperii, ad Grotium lib. 2. c. 9. n. 11.

Proponitur Quæſtio, cujus hodie ſint ea, quæ olim Romani Imperii fuerunt. Varietas opinionum ea de re, ex Peckio & hujus ſententia ipſius abſurda ſatis. Removentur à quæſito ea quæ jure belli, derelictione vel præſcriptione populo Romano ſubducta ſunt. Imperium Romanum non eſſe quidem tranſlatum ad Germanos, ſed tamen Regem à Germanis electum ipſo jure fieri ac eſſe Imperatorem Romanum. Populum Romanum eſſe nunc eundem, qui fuit olim, Grotio conceditur; verum inde non ſequi, illum idem jus habere quod olim, ſiquidem eligendi jus Imperatorem ſuum tranſtulit in Germanos. Olim jus eligendi Imperatoris fuiſſe penes S. P. Q. R. conceditur: qui nec Conſtitutione Antonini deſiit eſſe princeps gentium populus. Verum hoc jus principale communicatum fuiſſe cum novâ Româ ſive Conſtantiponoli. Nec Imperatorum electionem, ſecus ac Grotius, ibi factam, à populi Romani approbatione pependiſſe. Per Herulos & Gothos omne jus antiquum populo Romano fuiſſe ademptum; nec à Græcis, qui deinde Romam ceperunt, veterem principatum illi eſſe reſtitutum nec poſtliminio eſſe recuperatum. Populum Romanum à Græcis non videri jure deſciviſſe, quod hi feminæ imperium detuliſſent: Nec imaginum fracturam, nec imbecillitatem fuiſſe cauſam ab illis deficiendi juſtam. Jus eligendi Carolum Magnum, nullo alio jure habuiſſe populum Rom. quam belli. Non liquere, quod electio Caroli M. fuerit perſonalis. Certè Imperium Romanum illi delatum, fuiſſe diſtinctum à regno Francorum & Longobardiæ, nec quicquam tribuiſſe Carolo ſuprà titulum, præter id, quod jam Pontifex habet jure ſupremo, etſi dein Italiæ ſive Longobardiæ regnum Imperio ſit adnexum, haud tamen cum eo confuſum: nec ideo ſubjectum fuiſſe populo Romano. Sed hunc, tranſlato in Germanos eligendi jure, non retinuiſſe pro ſe vel Papâ jus confirmandi electum à Germanis Imperatorem, ſed nihil habuiſſe, quam ritum inaugurandi. Male à Grotio jus regni Italiæ acquiri ab Imperatore, ſtatui, per approbationem Pontificis, nomine populi

puli Rom. cum Italiæ regnum nunquam à Papâ vel urbe Roma dependerit, poſt invaſionem Longobardicam: denique, Imperatori Romano poſt uſurpationes Pontificias nihil ſupereſſe quam titulum majeſtatis Romanæ. Pontificem non habere jus tribuendi inveſtituras in regno Italiæ, vacante Imperio. Nec eundem eſſe vicarium vel poſſe vicarium conſtituere, Imperatore mortuo vel mente defecto, ſecus ac Grotius, qui in his præ ſtudio adulandi Papæ minus valide inſtituerit.

PRo mantiſsâ, placet addere diſputatiunculam de Fine vel duratione Imperii, quod populus Rom. habet habuitve nunc aut olim, qua de re prolixius quam ſolet, de rebus ſingularibus, & tamen minus ſolide, niſi valde fallor, agit Grotius, in loco ſupra ſcripto: quem heic exhibere & aliquid inſtar commentarii, cum ad hujus maximè ſectionis materiam pertineret, addere viſum fuit.

2. *Nobilis admodum eſt & illa quæſtio*, inquit, *apud Hiſtoricos & Juriſconſultos, de his quæ Romani Imperii fuerunt, cujus nunc ſint.* Non eſt igitur hæc de urbe Româ, ſed de omni Romanorum imperio, quod olim fuit, quæſtio, quam Grotius movet.

3. *Multi ea nunc eſſe volunt, Germanici ſive regni, ut olim vocabatur, ſive Imperii; utro autem nomine appelles, ad rem non refert.* An igitur de nihilo eſt, quod Imperator ſe vocat diſtinctè in Edictis & nummis cuſis, *Electum Romanorũ Imperatorem, Regem Germaniæ &c?* Quin etiam differunt regionibus: Nam imperiũ ſe refert ad urbem Romam & Italiam, Regnum ad Germaniam. Etſi verum eſt, in concreto Germaniæ Regem etiam dici Imperatorem, reſpectu Germaniæ, & hanc vocari Imperium; ſed abſtractione civili differunt omninò.

4. Eſt ſane vetus quæſtio apud Juris interpretes, an Imperator hodieque ſit dominus mundi, *quam illi quæſtionem deduxerunt in centum opinionum myriadas*, verba ſunt Peckii *ad l. 9. d. L. Rhod. de jact.* inter quas ſane, de re tralatitiâ multæ ſatis ineptæ ſunt opiniones.

5. Haud facile tamen dixerim, an ulla ſit abſurdior, quam Peckius ipſe in eodem loco adſeruit his verbis: *Ego ſane*, inquit, *in eorum ſententiam tranſeo, qui Imperatorem reſpectu univerſalis regiminis, de jure, Mundi dominum eſſe declarant; & quamvis alia ad Particulares Principes pertineant, Univerſitas tamen de jure ad Auguſtum ſolum. Igitur etſi diverſa regna diverſi Reges obtineant, tamen omnes, niſi ſpeciali Privilegio exempti reperiantur, Imperatori non ſecus ſubeſſe, quam Pontifici Cardinales cæterique Eccleſiaſtici ordinis videntur.*

6. Qui de jure publico ſcribunt, imperiti juris privati, non poſſunt evitare, quin aliquando impingant; Non putarem, juris privati interpretes, quos inter Peckius eminet, juri publico non deditos, tam enormiter evagari poſſe, quam uſu venit in hac expoſitione Peckio, cujus ſingula refellere nec opus eſt nec libet.

7. Quid enim inſanius, quam Imperatorem Romano Germanicum habere nunc idem jus propriè, quod Auguſtus olim habuit non ſine ingenti hyperbole.

8. Bene Grotius, Quæſtionem infinitè in ſuprà dictis propoſitam, in etius limitat, ut excipiantur ea, quæ *pactio-*

nibus aut derelicti occupatione, aut victoriæ jure in aliorum populorum imperium conceſſerunt, ideoque de his tantum loquitur, quæ *adhuc hodie* ſub imperio Romano comprehenduntur.

9. Hæc igitur ipſa pertinere ad Imperium Germanicum, negat Grotius, contra eos, *qui neſcio*, inquit, *quam ſurrogationem hujus Imperii in locum illius ſibi confingunt, cum tamen notum ſatis ſit, Germaniam magnam, id eſt, tranſrhenanam, totam maximâ temporis parte fuiſſe extra complexum Romani imperii.*

10. Veritatem hujus tacti hiſtoria adſeverat. Sed cum ſurrogatio nihil hac parte ſit aliud quam tranſlatio juris, quid obſtat, quominus hæc fieri poſſit in alium populum? Quare populus Romanus ſuum jus in Germanos transferre non potuit, æque ac alius privatus in alium privatum juris tranſlationem committit? Et ſi hoc fieri poſſit, ut certè poteſt, diverſitas Imperiorum non impedit ſurrogationem Imperii Germanici in locum & jus Romani.

11. Verum tamen eſt, quod Grotius ſubjungit: *Mihi non præſumenda videtur*, ait, *mutatio aut tranſlatio, niſi certis documentis probetur.* Modo non urgeat aliquod inſtrumentum transferendi jus Imperii ſpeciale, quod heic ſcilicet, deeſſe fatetur Hiſtoria.

12. Videndum, ne non ſufficiat, quod Grotius *infrà* collocat, *populo Romano placuiſſe, quo certius præſidium haberet, Regem non proprium ſibi ſumere, ſed eum, quem Germani feciſſent*, quod ipſum etſi nullo ſpeciali documento ſit conſignatum, tamen eſſe factum conſtat, & uſu plurium ſeculorum eſt confirmatum.

13. Hoc decretum, ſi forte Romanum Imperium non faciebat partem regni Germanici, tamen illud Regibus Germaniæ ſubjiciebat, imperii jure ſimpliciter conſtituti, & efficiebat, ut ea quæ ad Imperium populi Romani pertinerent, Germaniæ Regibus eſſent ſubjecta.

14. Unde patet, Grotium non male contendere, populi Romani Imperium non eſſe tranſlatum ad Germanos, neque Germanicum Imperium Romano ſurrogatum eſſe; verum tamen jus imperiumque populi Romani tranſlatum eſſe ad Germaniæ Reges: quicunque i Germanis eligerentur, ut hoc ipſo forent Imperatores Romani.

15. Pergit Grotius; *Quare & populum Rom. eundem eſſe dico, qui olim fuit, quanquam extraneorum acceſſione admixtum & imperium penes eum manſiſſe, tanquam penes corpus, in quo eſſet ac viveret.* Identitas, ut ſic loquar, populi Romani poteſt concedi, ſecundum philoſophiam Alpheni in *l.* LXXV. *ff. de Judic.* Etiam Imperium penes eum ut corpus remanſiſſe concedi poteſt, ſubjective; ſed non ut animam, formaliter, quo ſenſu fuit apud Reges Germanorum.

16. *Nam quæ olim*, Grotius, *jure potuit facere populus Romanus, antequam Imperatores Romani regnarent, idem faciendi jus habuit, ut quiſque Imperator mortuus erat, alio nondum exiſtente.* Electivum ſcilicet Imperium fuiſſe Romanum ſtatuit, in quo jus ſummum, mortuo cui delatum id fuerat, rediens ad populum.

17. Inde videtur velle, quod hodieque populus Rom. Imperatore mortuo in Germania, ſi velit, alium creare ſ... Imperatorem, id faciendi jus habeat. Id enim vult connexio cum priore periodo, qua populum Romanum idem jus hodieque habere dixerat, quod olim Quirites habuerunt.

18. Quod ita ſuſtineri poterat, ſi nihil juris à populo Romano in Germanos tranſlatum fuiſſet: Sed exiſtimo, ſi decre-

decretum, quod Grotius agnoſcit, de habendis iiſdem Regibus quos Germani haberent, Romanum Imperium non facit partem Regni Germanorum; ſaltem his tale jus tribuere, quo Romanum Imperatorem eligere poſſint, electuſque Rex ab ipſis, ſit ipſo jure ſimul Imperator Romanus, quod ſatis in confeſſo habetur.

19 Atqui hoc ſufficit ad impediendum, ne populus Romanus, Imperatore mortuo, quicquam de novo Imperatore ſurrogando ſtatuere poſſit; ſiquidem hoc jus alienavit eamque alienationem ſemel factam tot ſeculorum decurſu firmatam approbavit; etſi interim ſubjectionem, quâ ipſe populus Romanus Germaniæ Regi aut Imperatori ſuo, verâ ſubmiſſione addictus erat, ſuſtulerit & deleverit; quam uſurpationem Grotius in hoc loco, & ratione quæ ſequitur, juris prætextu induere velle videtur.

20. Grotius; *Imo & electio Imperatoris ad populum pertinebat, & aliquoties à populo per ſe, aut per Senatum facta eſt: Quæ autem à Legionibus modo his, modo iis fiebant electiones, non erant ratæ ex jure legionum (nam in vago nomine jus certum eſſe non poterat) ſed ex approbatione populi.*

21. Hæc ad ſtatum veteris Romæ ſpectant, quæ ad quæſtionem propoſitam, cujus nunc de jure ſit Imperium urbis Romæ ejuſque ditionum, nihil faciunt, ut in progreſſu videbimus; Tantum eo pertinent, ut probetur, populum Romanum eundem eſſe idemque jus habere, quod Roma vetus olim habuit. Prius jam conceſſimus, Poſterius inde non ſequitur; non magis quam ut idem homo ſemper idem jus habere dicatur.

22. *Cum his non pugnat, quod Antonini conſtitutione quotquot in orbe Romano ſunt, cives Romani effecti ſunt*, Hac re populum non deſiiſſe eundem populum eſſe, nec amiſiſſe jus ſuum in ditiones ſubjectas fateri licet.

23. *Conſecuti enim ſunt ea Conſtitutione ſubditi Romani Imperii, ea jura, quæ olim habebant Coloniæ & municipia & provinciæ togatæ, ut & honorum participes eſſent & jure Quiritium uterentur.* Nil i hic eſt, quod concedere non liceat, ſine detrimento ſententiæ noſtræ, quod hodiè ditiones, quæ de populi Romani imperio ſuperſunt, ad Reges Germaniæ pertineant, ut jam diximus & amplius patebit. Egimus hac de re in *Eunom. Rom. ad l. 17. π. de Stat. hom.*

24. Pergit: *Non ut in aliis populis, itidem ut in populo Rom. fons imperii eſſet: quod facere in poteſtate Imperatorum non fuit, qui habendi Imperii modum ac cauſam mutare non poterant.* Propius ad controverſiam accedit, an per Conſtitutionem Antonini in *l. 17 π de Stat. hom.* qua omnes qui ſunt in orbe Romano facti ſunt cives Romani; jus Imperii ſubjective conſiderati, per univerſum orbem Rom. æquabiliter ſit diffuſum, an vero manſerit orbis Reipubl. in urbe Româ, reliquis gentibus ut ſubjectis Imperii membris ſecundum ſuâ diſcrimina conſideratis, ut antea res ſe habuerat; quod eſt verius, cum Antonini Conſtitutio, ſicut omnis jurisprudentiæ corpus, non tam ad juris publici, quam ad privati juris rationes facta & comparata fuerit.

25. *Nec quod Imperatores poſtea Conſtantinopoli quam Romæ habitare maluerunt, de jure populi Rom. quicquam imminuit.* Si nihil aliud mutationis à Conſtantino M. introductum fuerit, quam quod locũ habitationis, Româ tranſtulit Byzantium, bæc ſola res in jure Reipubl. nihil tnutare potuit. Sed omne jus quo Roma præcelluit, cum Byzantio, una cum nomine; quippe nova Româ dictâ; communicavit, quod & effectum habuit & ſecutis temporibus obſervatum eſt; dubioque

bioque procul & ab initio cum *S. P. Q. R.* conſenſu factum, vel dein ab eodem approbatum. Hujuſmodi communicatio juris, quod ad ſummam Rempubl. pertinebat, & quo re ipſa Conſtantinopolis exinde Romam exſuperavit, non potuit, quin de facto non tantum, ſed etiam de jure Civitati Rom. detraxerit.

26. Grotius; *Sed tunc quoque electionem factam à parte ſui, quæ Conſtantinopoli habitabat, unde Byzantinos Quirites vocat Claudianus, ratam populus totus habuit, juriſque ſui monumentum non tenue ſervavit in urbis ſuæ prærogativâ.* Primo adverte, Grotium agnoſcere communicationem juris quod habuit Roma, factam cum Byzantio, ſive Conſtantinopoli, etiam in ipſo Conſulatu, quæ non poteſt non eſſe juris diminutio, niſi quis hoc captet

Πλέον ἥμισυ παντός,

Præſtat pars una duabus.

27. Illam potius nota captionem logicaſtro quam gravi Juriſcto dignam, quod populum Rom. vocat unum totum, cujus Byzantini pars fuerint; ita, ut quicquid Conſtantinopolitani agerent, id populus qui Romæ erat, agere cenſeretur, utique id ratum habere deberet, antequam valere poſſet.

28 Quid nugamur? Duo populi fuere, qui Romæ & qui Conſtantinopoli erat, neque hæc, ab illo tempore ſubjecta fuit Romæ, nec utique hujus colonia. Fuit nova Roma, par antiquæ, ut in omnibus, ita iiſdem elogiis ornata, quibus Roma vetus. Conſtantinopolis Æterna urbs *Nov.* 23. *de præd. civit.* Sacratiſſima urbs *l.* 7. *C. de Advoc. diverſ. jud. l.* 30. *C. de Donat.* Regia urbs *l.* 25. *C. de Nupt.* §. *ult. Inſt. de Satiſdat. ubi etiam caput omnium civitatum & nova Roma* inquam, *l.* 4. *C. de oper. publ.* Socrat. *hiſt. Eccl. l.* 3. *c.* 8.

29. Neque verum eſt, Electionem Conſtantinopoli factam non valuiſſe, niſi per ratihabitionem populi Romæ habitantis. Hic ſua functus ſit electionis parte, vel potius alterius præjudicium ſequi ſolita eſt: Quando enim Imperatorem Conſtantinopoli creatum agnoſcere detrectavit populus Romæ? *Fuerit* hoc facti; quanquam ego non dubito, quin & juris, ſtabilito in Græcia Imperio, ſit habitum, ut Imperator Conſtantinopoli electus Romæ quoque Cæſar & Auguſtus eſſet: Utique par jus cum eſſet Conſtantinopoleos, Roma h[illegible] partes occupare vel juſtificare non potuit.

30. Non agnoſcimus igitur ſequentia Grotii; *Quare jus omne, quod hi, qui Conſtantinopoli habitabant, ad eligendum Imperatorem Romanum habere poterant, pendebat à voluntate populi Romani.* Nec enim de jure, id ulla vel ratione v[el au]ctoritate probat; de facto contrarium obtinuiſſe palam eſt in Hiſtoriâ.

31 Grotius; *Et cum illi*, Græcos intelligit, *contra mentem ac morem populi Romani, feminæ Irenes ſubiiſſent imperium, ut alias cauſas omittamus.* Ingentem ſaltum committit heic Grotius, à ſtatu Imperii, quem ſtabilivit Conſtantinus Magnus cum Byzantii, tum Romæ, ad id tempus quo Carolus Magnus à Romanis eſt electus Imperator, quod [fui]t Irene regnante apud Græcos.

32. Nam interea temporis immane quot & quantas mutationes populus Romanus & urbs olim dominagentium ſubiit! Primo rex Odoacer cum ſuis Herulis & Turcilung s Italiam invaſit, Urbem occupavit & omne jus Imperii quod habuerat, belli jure illi ademit & extinxit. Hunc iterum Gothi expulerunt & regno per integrum fere ſeculum Romæ potiti ſunt.

33. An tunc etiam vetus Imperii jus populo Romano manſiſſe Grotius contendet?

tendet, ut idem populus idemque jus ſemper habuiſſe dicendus ſit? Id quidem ab ipſius inſtitutione fuerit alieniſſimum, quo docuit, hoc eſſe jus belli, ut victor imperet victis uti libet, & populus liber, victus victoris ſervus & ſubjectus fiat.

33. Quod ſi jus Imperii, quod olim Roma ſola, dein juxta Conſtantinopolin pariter habuit, per Gothicam & Herulicam ſervitutem amiſerit; quæram, quando & quomodo jus amiſſum recuperaverit? Nam quod ſemel eſt extinctum ſine nova cauſa reviviſcere non poteſt, ut Juriſconſulti, non minus quam philoſophi naturales intelligunt.

34. Pulſi deinde ſunt Gothi à Juſtiniano & ejus ſucceſſoribus, Græcis Imperatoribus, viribus Græcorum, ſive Orientalis Imperii, cujus ſedes erat Conſtantinopolis, & Roma rurſus Imperio adjuncta eſt Romano, quod dicebatur, non jam amplius à populo veteris Romæ, quæ ſerviebat, nec fons erat Imperii, quo ipſa plane carebat, nec iſti nomen dare poterat Imperio; ſed hoc à nova Roma tum fuit petendum; jure veteris Romæ penitus, inquam, extincto.

35. Nec verò poſtliminii jus datur populo à majori imperio vi bellica abſtracto & dein recuperato, niſi per novum novi victoris decretum, quâ de re in *capite de poſtliminio* preſſius agetur; & habuimus exemplum recens Belgæ, cum quædam nationes fœderatæ à Gallis ſubactæ, armis recuperatæ; primo ita ſunt habitæ, quaſi bello captæ; dein ſpeciali decreto in fœdus denuo receptæ ſunt.

36. Sed Græci Imperatores Romanos tàm liberaliter non habuerunt: nunquam aliter quam ſubjectis uſi ſunt, jure victoriæ & odio æmulantium nationum; Tantum abeſt, ut veterem excellentiam juris & Imperii pridem amiſſam illis reſtituerint. Manſit igitur amiſſum jus iſtud & Roma ab illo tempore nihil fuit aliud quam municipium majoris Imperii.

37. Unde igitur hoc, quod Grotius ſubjicit; *merito populus Romanus illam conceſſionem ſive expreſſam ſive tacitam revocavit, & per ſe Imperatorem legit, Carolum Magnum.* Qui jus ſuum ante aliquot ſæcula amiſerat, nec unquam ullo juris actu reſtitutionem in integrum acceperat, quam ille conceſſionem expreſſam vel tacitam in victorem dominumque ſuum jure belli factum conferre potuit, aut revocare collatam?

38. Imo ſi victor populus, qui fuit Conſtantinopolitanus, à quo Gothis ereptus & Imperio iterum ſubditus erat, in animum induceret, Irenæ feminæ parere, quod uſu venit ſub finem ſæculi VIII, quid hoc ad populum, qui nihil amplius ad Electionem conferebat, qui imperia à Conſtantinopoli accipiebat, veteremque præcellentiam inde jam olim perdiderat? non poterat recuſare communem cum dominante civitate fortunam atque parendi Legem.

39. Verum ſi hæc ita ſunt, ut à nobis diſputatur, quo jure Carolus Magnus à Romanis Imperator electus dicetur? ſi enim populus Rom. Imperatoribus Conſtantinopolitanis ita ſubjectus fuit, ut ipſe nec amplius eſſet Princeps populus, ſed pars ſubjectarum gentium, ex quo libertate à barbaris capta exciderat, nec à Græcis Imperatoribus antiquo principatui reſtitutus erat, non apparet, quo jure ſe Græcis ſubducere aliumque Imperatorem creare potuerit.

40. Grotius alias dari cauſas indicat; quæ ſint, non expoſuit. Pontifices præ ſe tulerunt εἰκονοκλασίαν, cum Leo Imper. circa annum Xρ. MCCXXXII cœpiſſet imagines è templis ejicere, quo tempore Gregorius II. & III. Papæ Leonem videntes in Græcia & in Aſia ſatis occupatum, &

patum, & opibus Longobardorum, qui Græcis æmuli erant, confiſi, non modo Synodales Græcorum canones de vetito cultu imaginum abolere deteſtarique & auctores excommunicare, ſed ipſam quoque Romam cum ſuis dependentiis Leonis & Græcorum imperio, rebellione facta, ſubducere ſunt auſi & ſuſtinuerunt.

41. Hanc cauſam à Græcis deficiendi fuiſſe juſtam, Grotius ipſe, credo, non contenderet; nec quod præterea allegatur, Græcos non fuiſſe pares tuendæ Romæ contra Longobardos, & Saracenos; opus fuiſſe potentiore patrocinio. prætextus hi ſunt, quos Romanis nequidem periclitari viſum eſt.

42. Nihil reperio, quam belli qualecunque jus, idem quo aliæ gentes ab Imperio Romano defecerunt. Etenim eſt verum, Romanos per annos ſexaginta & amplius fuiſſe in ſtatu belli cum Græcis, uſurpata *αὐτονομία* & libertate, quam & ad extremum uſque, Græcis invitis, retinuerunt: Quo autem jure defecerant à Græcis Imperatoribus, eodem jure novum ſibi Imperatorem adſciverunt. *Ac voce primi civis* ita pergit Grotius, *id eſt, Epiſcopi ſui* (*quomodo & in Judaicâ Republ. rege non exiſtente, prima erat ſummi Pontificis perſona,*) *pronuntiarunt.*

43. Satis pellucet animus, quo Grotius in hunc locum digreſſus ſit, adulandi Pontificiis gratiâ: Quid enim ſimile habuit jus Pontificis Judaici, ex inſtituto poſt captivitatem Babilonicam in gente ſtabilito, Sacrorũ & Reipubbicæ Præſidis, cum Pontifice Romano? Ubinã liquet, illo tempore, populum Romanum, Epiſcopo ſuo dediſſe principem locum in Republ? Epiſcopi ſui ductu & miniſterio tunc uſi ſunt, ex more illius & ſequentium ſeculorum, adhibendi vocem manumque ſacram actibus inaugurationum.

44. *Fuit autem hæc electio perſonalis in Carolum Magnum & quoſdam ejus ſucceſſores.* Velim hoc probetur; Nam Ludovicus quidem Pius à Patre Carolo in Comitiis Francorum Aquiſgrani congregatis, declaratus eſt Imperator & collega Patris, ſine ulla Pontificis aut populi Rom. interventione, quod conſtet, nec auctoritate vel approbatione requiſita. Inter ſucceſſores quidem variæ fuere contentiones, quas Pontifex inauguratione feſtinatâ, ſæpe decidit aut prævenit, facto magis quam jure. Sed primam Imperii in Carolo conſtitutionem veriſimilius eſt fuiſſe ſucceſſivam. Etſi ab hac re meritum quæſiti principalis ſatis eſt alienum. Magis ad eam pertinet, quod ſequitur

45. *Qui ipſi jus Imperii, quod habebant in Francos, ut & in Longobardos, à jure Imperii in Romanos, ut novâ cauſâ quæſito, ſollicitè diſtinxerunt.* Et merito, quia pridem illas ditiones, antequam Imperatores ſalutati eſſent, obtinuerant.

46. Unde patet, quantulum ſit, quod populus Romanus Carolo tum dare potuerit; Germaniam & Galliam *jure regni Francici* tenebat, Italiam jure victoriæ Longobardicæ. Exarchatum Ravennenſem, qui nunc Romania dicitur, dederat ipſe Pontificibus. Extimam Italiæ partem, quæ nunc eſt regnum Neapolitanum, Græci adhuc tenebant.

47. Nihil igitur extra urbem accepit illâ creatione Imperatoriâ, præter *ἄλλα-μγ* nominis, ut Imperator Romanorum diceretur; cujus populi gloria vetus & memoria potentiæ priſtinæ adhuc aures hominum implebat opinione Majeſtatis, etſi tam res quàm jus omne ſuum pari jure belli, quo creverat, jam funditus amiſiſſet.

48 Imperium certè in urbem ejuſque territorium, quod Patrimonium S. Petri appellatur, ipſumque, opinor, Exarchatum

archatum Ravennenſem jure *directo* illa deiatione conſequutus eſt; nec enim aliter donationes Pontifici factæ, quam ſalvo jure Supremi dominii, quod tum quidem Pontifices adhuc poteſtate ſeculari præ ſe non ferebant, intelligi poſſunt.

49. Enim vero, Longobardiæ regnum, à Carolo ſeorſim nomine regni Italiæ tunc & deinceps habitum eſt; ſiquidem eodem tempore, quo Carolus Magnus Imperator Romanorum proclamatus eſt, filius ejus Pipinus Italiæ Rex inauguratus fuit. Poſtea cum Imperatoriâ dignitate conjunctum fuit, ne penitus inane fieret, Imperium Galliâ & Germaniâ inde aliquantiſper alienatis; donec ab Othone conjunctio Germanica commiſſa fuit: qua de re ſic ait Grotius.

50. *Poſtea diviſo Francorum populo in Occidentalem, qui Galliam nunc obtinet, & Orientalem, qui Germaniam ſive Alemanniam tenet (duo Francorum regna vocat Friſingenſis) cum populus Francorum Orientalis eligendo ſibi Reges facere cœpiſſet (nam & ad id tempus Francorum regum ſucceſſio quaſi agnatica, non tam à jure certo, quam à populi ſuffragiis pependerat) placuit populo Romano, quo certius præſidium haberet, Regem non proprium, ſibi ſumere, ſed eum quem Germani feciſſent.*

51. His de facto nihil habemus adverſi, ſed collectio Grotiana meritò diſplicet; *populus Romanus*, ita inſtituit, *ſemper fuit idem, nec aliud hodie quam fuit olim, jus habuit.* Olim Imperatore mortuo, ſui juris erat & de Imperio diſponere poterat; Ideo & deinceps idem facere potuit, hodieque poteſt, adeoque in promptu eſt ratio, juſtificandi uſurpationes Pontificum ſeculares contra Cæſares, ipſumque Imperium quà tale Pontifici ſubjiciendum.

52. Quam non idem jus populo Romano ſemper fuerit, demonſtratum eſt *ſuprà*; quod decretum de agnoſcendo ut Imperatore quem Germani Regem elegiſſent, fuerit actus alienandi jus Imperatorem creandi perpetuum, ſimiliter dictum, eaque eſt in dubio natura obligationis, ut perpetua ſit; denique verba hujus pactionis, ut à Grotio ipſo relata ſunt, tranſlationem juris eligendi Imperatorem in Proceres Germaniæ, manifeſto præ ſe ferunt: nec enim decretum fuit μονόπλευρον populi Romani, ſed conventio inter Imperatorem atque Germanos & Romanos, ut Hiſtoria declarat, etſi inſtrumentum & verba ſpecialia non extant.

53. Quod ſi populus Romanus, aut qui poteſtatem ejus poſtea nactus eſt, Pontifex, eam facultatem ſemper revocare potuiſſent, aut ſingulis Imperatoribus, ſi diſplicerent, obſequium negare, fuiſſet illa quidem abſurda & eluſoria conceſſio; præter quod ipſius Grotii verbis contraria, quæ non de ſingulis, ſed de univerſo jure eligendi concepta ſunt; placuiſſe, uti, quem Germani Regem ſumſiſſent, is etiam ſuus Imperator eſſet: quod ipſum eventus efficaciter demonſtravit; ſiquidem conſenſus gentium haud aliunde, quàm ab hoc inſtituto, faſtigium Imperiale Cæſareum Germanis proprium fecit.

54. Niſi quod Grotius addit; *Ita tamen, ut jus ſibi aliquod probandæ vel improbandæ electionis, quantum ſcilicet ea res ad ſe pertinebat, retineret. Jus aliquod*, incertitudinis nota; cum, ſi vere jus probandi & improbandi fuiſſet, id diſerte reſervatum oportuiſſet. præſertim, cum per illud tantum non adimeretur facultas, quæ delata fuerat. Probandi jus *aliquod* reſervatum fuiſſe, ut appareret, non eſſe Romanum Imperium regni Germanici partem, non eſt abs re; ſed improbandi facultas Germanicam ele-

ctionem ludibrio exponebat, ſi præcipuum dignitatis faſtigium ſuo Imperio adimeretur. Et Pontifices tum necdum eo provecti fuerunt arrogantiæ, ut cum ab Othonibus Pontificum approbatio dependiſſet, ac ab illis aliquoties exercita ſit improbatio; eodem tempore (nam ad hanc ætatem hujus rei origo refertur) auſi ſint ſtipulari, ut ipſis competeret jus Imperatores approbandi vel improbandi. Si quid unquam ejuſmodi, Cæſarum alicui impoſitum fuerit, id, ut alia nonulla quibuſdam ex iis, indigna Majeſtate Auguſta, leguntur extorta, tranſitorium fuit, neque in facultatem convaluit, cum ſemper à Germanis iſta Pontificum Arrogantia, de jure & de facto refutata fuerit.

55. Credo, quicquid ejus eſt, reſolvi in ſolennem coronationis actum, de quo Grotius porro; *Hæc quoque approbatio per Epiſcopum edici & ſolenniter teſtatæ fieri peculiari coronatione ſolebat.* Hanc Pontifices Romanos impertiri ſolitos eſſe Imperatoribus uſque ad Maximilianum I. ſatis conſtat. Sed ut hic, & poſt Carolum V. omnes Imperatores illam coronationem neglexerunt, eoque nihilo minus Cæſares Romani fuere, quam qui coronæ capiendæ cauſa Romam profecti erant; ita clarum eſt, Actum illum coronationis nihil fuiſſe quam ritum inaugurationis, ſine quâ jus Regium habet integritatem ſuam, non minus quam ſi maximâ pompâ coronatio celebrata fuiſſet.

56. *Quare ex electione ſeptem Principum, qui Germaniæ corpus referunt, qui lectus eſt, jus habet imperandi Germanis, ſecundum eorum mores: Ex approbatione verò populi Romani fit idem Rex, aut Imperator Romanus, aut ut Hiſtorici ſæpe loquuntur, Rex regni Italiæ.* Cui bono igitur decretum illud, quo ipſe refert, placuiſſe populo Romano, & quod ſatis uſu veniſſe conſtat, Germanis Imperatoribus ipſis id agentibus & in ipſorum gratiam; ut quem Germani Regem elegiſſent, hic Imperator Romanorum eſſet; ſi non vi electionis Germanicæ juxta illud decretum, incontinenti Imperator Romanus fieret.

57. Negandum adeò, quod electus Germaniæ Rex fiat Imperator Romanus, vi approbationis à populo Rom. id eſt, à Pontifice faciendæ: fit Imperator Romanus virtute decreti illius perpetui & electionis ſecundum illud in Germaniâ factæ; quemadmodum ratio exigit & uſus tot ſeculorum probavit.

58. Quod autem Imperatoris Romani & Regis Italiæ jus unum idemque ſtatuit eſſe, non fit etiam accurate. Nam quo tempore Carolus Magnus Imperator eſt ſalutatus, Regnum Italiæ, quod fuerat Longobardorum, Carolus jam pridem tenebat, idque nunquam à Pontifice populove Romano profectum, ab eorum confirmatione nullo modo pendere potuit: ſed Imperium, quod illi Carolo tribuerunt, in urbe Romaejuſq; territorio latino conſiſtebat; quod dein uſurpatione & præſcriptione, vel potius impotentiâ Cæſarum Germanicorum, Imperatorio juri penitus ſubtraxerunt.

59. Verum quidem eſt, Caroli Magni poſteros deinde regnum Italiæ cum Imperatorio nomine conjunxiſſe; verum idcirco jus regni illius in populum Romanum, à quo diu fuerat amiſſum, non contulerunt, ut Grotius hic loci falſo ſupponit.

60. Prorſus hodieque jus Imperii Romani à regno Germanico & Italico ſive Longobardico diſtinctum, nihil habet materiæ, quam ab urbe Roma & patrimonio ejus παρέχῃ: Quod ipſum quia penitus Imperatoribus ſublatum eſt, apparet, nihil de Imperio reliquum eſſe, quam quod ipſi Imperatores Carolini

cum

cum eo conjunxerunt, & quod Otho Magnus dein acquiſivit, jure belli ademptum Berengario: quod proinde non habent Germani à Romanis aut à Pontifice, neque per vetus illud decretum, neque multo minus per ſingulares confirmationes, quæ penitus ſunt commentitiæ.

61. Ex quibus apparet, quid quantumque ſit in his verbis Grotii; *Atque eo titulo*, approbationis ſcilicet Pontificiæ, *ſub ſe habet quæcunque populi Rom. fuerunt, neque pactionibus aut derelicti occupatione, aut victoriæ jure in aliorum populorum imperium conceſſerunt.* Quam modicum hoc ſit, demonſtravimus, & hoc ipſum modicum non habet Imperator titulo confirmationis identidem renovatæ, ſed ex vetere æternoque decreto, habendi pro Imperatore Regem à Germanis electum, ut toties dictum eſt.

62. Pergit Grotius; *unde illud quoque intelligi facile poteſt, quo jure Epiſcopus Romanus, vacante Imperio, inveſtituras tribuat feudorum Imperii Romani, quia ſcilicet in populo Rom. tali tempore libero, primas obtinet.* Huc omnia redeunt, Epiſcopo Romano ut conſulatur; Huic enim placere voluit Grotius in hoc quidem articulo juris non levis momenti, contra veras ſolidaſque juris & Hiſtoriæ rationes; vix enim eſt ut aliter ab homine doctiſſimo ſed cum Pontificiis *ſyncretizante*, liceat ita loqui, tam male cohærens accipi poſſit diſputatio.

63. Quod attinet ad inveſtituras vacante Imperio tribuendas novis Imperii vaſallis in regno Italiæ (nam de hoc intelligendus eſt Grotius, quia in urbe Roma & ditione ſubjecta Imperator Romanus nihilo plus juris habet aut exercet hodiè, quam Lutetiæ Pariſiorum & per Inſulam Franciæ) non videtur eas Pontifex ullo jure ſibi vindicare, quia regnum Italiæ à populo Rom. non dependet, nec unquam poſt invaſionem Longobardorum ab ea dependit; unde nec ad Papam, ut primam urbis perſonam, quomodo Grotius loquitur, id eſt, Principem, diſpoſitio de partibus ejus regni ſpectare poteſt. Jus enim Vicarii, quo Palatinus & Saxo prædici ſunt in Germania; nunquam in Pontificem, quod ad Italiam attinet, tranſlatum eſt; etſi Grotius in notis, Papæ jus cum illorum vicariatu comparat.

64. Hinc evaneſcit, quod Grotius ſubjungit his verbis; *Solent autem quæ ſunt corporis alicujus, per primam perſonam, corporis nomine, expediri.* Nec enim corpus Romanæ civitatis jus regni Italiæ à Longobardis jure belli ademptum unquam recuperavit; unde nec primæ ejus perſonæ quocunque prætextu adſcribi poteſt.

65. Quid autem de primâ perſona nugetur Grotius, conferens Papam cum primate Poloniæ Archiepiſcopo Gneſnenſi, qui vacante regno ſedeat in throno? quaſi Epiſcopo Romano idem jus competat. Nam ad regnum Italiæ nihil attinet ille; In urbe vero eique ſubjecto territorio non primæ perſonæ jus arceſſitum è Poloniâ & Judæa, quemadmodum Grotius inſtituit, ſed verum jus Principis & Regis habet atque exercet.

66. Ideo inde à pluribus ſeculis, ſi regnum Italiæ ab urbe Româ dependet, Papa non vicarius Imperatoris, ſed jure ſuo Rex eſt regni Italiæ, & Imperator nihil habet quam dignitatis εἰδωλον, adhuc reliquum in opinione gentium ab excellente memoria populi Romani.

67. Sed, ut dictum, Italiæ regnum ab Imperio populi Rom. ſeparatum, & cum eo deinde quidem conjunctum, non tamen confuſum fuit; ut Papa ejus feuda min mè conferre poſſit, abſque ſpeciali conceſſione Imperatorum aut populorum, quæ nunquam facta legitur; quem-

admodum de vicariatu Saxonis & Palatini factum videmus.

68. Quis igitur eſt Vicarius, dicat aliquis, dum vacat Imperium in regno Italiæ? Nihil profertur, quare neceſſe ſit, aliquem ſtatuere Vicarium, ubi nemo conſtitutus legitur, non magis quam in principatu Pontificis Romani, vacante ſede, Vicarius eſt quiſquam.

69. Iterum quæritur, quo jure Rex Germaniæ ſit pariter regni Italici Rex; ſi decretum æternum Populi Romani, quo placuit, Imperatorem ſuum eſſe, quem Germani Regem ſuum elegiſſent, ad regnum Italiæ non pertinet?

70. Reſpondetur, id eſſe clarum è tacita populorum, qui regnum Italiæ conſtituunt ac indubitato conſenſu, qui per tot ſecula nunquam id egere poſt Othones, à quibus pleno jure redacti ſunt in poteſtatem, ut alium Regem quàm eum quem elegiſſent Germani, haberent.

71. Sequuntur ultima Grotii verba; *Neque vero male Cynus & Ranerius tradidere, ſi Imperator Romanus morbo aut captivitate impediretur, fungi Imperio, poſſe ei vicarium dari ab ipſo populo Romano.* Nugatoria quæſtio, pari deciſione; nam in Germania dandi jus Vicarii nequidem ipſe Pontifex jure populi Romani vindicabit; in regno Italiæ nemo in ipſum hoc jus contulit, nec id ab Urbe Roma dependet. In hac autem ipſi non laborabunt de Vicario Imperatori dando; à cujus imperio ipſum non minus quam Galliæ aut Poloniæ Regem excluſerunt.

72. Et hæc quidem hactenus ad locum Grotii, notabilem; magis ſtudio in Pontificem Romanum, quod niſi plurimum fallor, ejus judicio præſtrinxit; quam ſoliditate collectionis juridicæ vel hiſtoricæ; qui tamen propter auctoritatem viri & momentum negotii, ſilentio neutiquam tranſmittendus videbatur. Qui plura cupit, videat Limnæum *addit. ad jus publ. tom.* 5 *ad lib.* 1. *c.* 4 *n.* 24. & Commentatores Grotianos *ad h. loc.*

SECTIO.

SECTIO X.

Exhibens diſſertationem de Imperio,

Sine vi, à populo ſui juris, conſtituto, primum editam anno MDCLXXXIX. adverſus Orationem ejuſdem inſcriptionis, habitam Franckeræ in Templo Academico, Kalendis Juniis ejuſdem anni, quâ rationes Auctoris in *Lib.* I. *Sect.* 2. & 3. *de Jure Civitatis* expoſitæ, primum oppugnatæ fuerant.

CAP. I.

Conſtitutio Quæſtionis & de Origine Imperii Voluntarii.

Incertitudo Quæſtionis de Imperio, ut non male dictum ſit, fidei magis eam eſſe quam doctrinæ. Occaſio præſentis diſputationis, contra ſententiam, quod Imperium ſimpliciter conſtitutum primitus & unice à natura Mandati ſit arceſſendum. Ampliationem, quod pacto deinde plus juris in Imperantes ſit tranſlatum eſſe inritam; quia pacta ſemper detrahunt Imperio ſimpliciter conſtituto. Ne quidem pactum ſucceſſionis ſi accedat, augere jus Imperii ſimpliciter delati, quia ſucceſſio tantum eſt continuatio Imperii primum delati. Si Imperium mandati jure cenſeatur, Imperium Regi ſemper abrogari poſſe. Non eſſe improbandam Hobbeſii poſitionem; ſtatum naturalem eſſe ſtatum belli, facto, non jure ſcilicet. Ad hunc evitandum, opus fuiſſe unione civitatis perpetuâ & indiſſolubili, qualis non eſt à mandato.

Diſputationes de Jure Imperii, quod non à vi bellicâ, *ſed à voluntate liberi & ſui juris populi* originem habuit, noſtro ſæculo à clariſſimis ingeniis agitatæ, his diebus, occaſione motuum Britannicorum, denuo incaluerunt.

2. Nec abs re forte quis ita exiſtimaverit, inanem hujus rei eſſe diſputationem, *quando Regnantes ubique tantum juris habere creduntur, quantum manu complecti* & viribus exequi *poſſunt*, ut hic fere unicus ſit Arbiter hujus Quæſtionis.

3. Præſertim, quando tam immanis eſt diverſitas opinionum, ut cum omnium ſingulorumque rationes examinaveris, incertior ſis multò quam pridem.

4. Non diſplicuit adeo inſtitutum cujuſdam ex *Anglia* ſcripti, quod publico nomine, vero an prætexto, prodiit his diebus, narrans eò rem diſputando eſſe redactam,

redactam, *ut fidei potius quam doctrinæ Quæſtio Res videatur.*

5. Proinde ſibi eſſe propoſitum, ajebat, exemplis rem conficere, ut quod *Britanni* fecerunt, id jure factum videri, approbet iis Populis, qui exempla duntaxat ab ipſismet edita refellere nequeant.

6. Non eſt tamen hæc omni ratione deſtituta res, & quanquam victoriæ ratio non redditur, cauſam tamen quiſque ſuæ cauſæ prætendit; quin nec parum in animis populorum momenti habet juris conſcientia.

7. Quanquam enim mortalium res facto magis quam jure conſtant, ita tamen non ſedit humano generi, jus in viribus & potentiâ conſiſtere, quod Hobbes & Spinoſa volunt.

8. Cujus rei ratio quanquam ſatis educta & demonſtrata fuit in *lib. 1. de jure Civitatis*, nova tamen occaſio nata eſt, de naturâ ſummi Imperii, propriâ agendi diſſertatione, quâ ſi nonnulla ex his quæ alibi collocata ſunt, repeti videbuntur, in ſummâ tamen hac parte non metuimus offenſam vel tædium Lectoris.

9 Duæ ſunt opiniones ſummæ, de efficaciâ Imperii non violenti, altera quæ *Principibus*, altera quæ *Populo* infinitam poteſtatem tribuit.

10. Prior duplici viâ procedit, unâ, quæ poteſtatem Imperantium *à Deo im mediatè* arceſſit; altera, quæ populum in Reges *omnia*, quæ transferre *potuit*, tranſtuliſſe contendit.

11. Sed hanc, uti nunc eſt, pauliſper miſſam faciemus. Utrique ejus membro ſatisfecimus *in loco*, & refutavimus utramque hypotheſin. Ut tamen cauſæ voluntatis humanæ ſingulari modo ſupereminear divina voluntas, quæ ſubmiſſionem voluntariam hominum, ſine qua civitates ipſique homines ſalvi eſſe nequeunt, auctoritatis ſuæ religione ſacroſanctam facit

12. Poſterior ſententia, *Poteſtatem ſupremam ſemper & in omni Republica populi* eſſe commemorat; idque nunc quaſi jure ſuo poſtulat ab iis, qui ſucceſſu Anglicano gaudent, nec illa conſilia audare non audent.

13. Angli tamen diligenter id agunt, ne hoc jure ſuum Regem nuper expuliſſe videantur; quando ſe Regi Imperium non *abrogaſſe*, ſed hunc ipſo *ſe abdicaſſe* videri voluerunt, idque decreto publico enixe proſecuti ſunt.

14. Quo magis neſcio quam gratiam ab illis inituri ſint, qui ſe *Britannicam methodum* aliter quam *Miltonianis* rationibus tueri poſſe deſperant.

15. Meo loco jam pridem factum eſt, ut cum hæc pars juris, cujus eſt, eam tractare Quæſtionem, mihi commiſſa fuiſſet, curæ habuerim, ut Auditores mei intelligerent, *non opus eſſe ad effrenem dominandi licentiam intra juris cancellos coercendam*, ut omnis Imperii vis aboleatur.

16. Quod parum aut nihil abeſt, quin è ſententia, quæ ſtatuit, *Imperantes nihil eſſe quam populi* procuratores Mandatarios fiat.

17. Procul habeo cauſas ægre ferendi, quod adverſus rationes meas, qui inter *impotentiam tyrannidis & inſolentiam plebis mediam viam* curatè indagaveram, apud Academiam noſtram diſputari declamarique videmus & audimus

18. Nam etſi id actum fuerit, ut rationes mihi propriæ refellerentur, quia tamen eſt problema tralatitium, ineptus ſim, id ſi ullo modo ſuccenſendum putem.

19. Quin gaudeo potius, occaſionem mea preſſius examinandi, atque inde veritatem liquidius, eſſe datam.

20. Quod

20. Quod quidem plane faciendum mihi fuit, ne primum caput Artis, quam fere quotannis vivâ voce tradimus, indefenſum *in loco* deſtituiſſe videamur.

21. Modo æque faciles habeamus eos, qui hanc ipſam diſquiſitionem inchoaverunt, ut ferre queant diſſentientes, quorum ipſi rationes primi impugnarunt.

22. Sententia, quam volunt eſſe hujus temporis, noviſſime renovata eſt his verbis; *Imperium à libero & ſui juris populo in Magiſtratum, Principem aut Regem ſimpliciter collatum, primitus & unicè ex natura Mandati arceſſendum; vim autem majorem aliquam eſſe a Pactis inter populum & Principem initis.* In quibus terminis prora & puppis, initiū & finis Orationis hac de re ſcriptæ & habitæ in templo Accedemiæ Franekeranæ, kalendis Juniis MDCLXXXIX. continetur.

23. Bene habet, qud Collator Imperii ſtatuitur *populus liber & ſui juris*, ut vis belli, præcipua & antiquiſſima Regnorum origo, ab hac diſceptatione removeatur.

24. Sed hoc novum eſt in illa propoſitione, quod cum Imperii conſtitutio ſimpliciter in civitate facta, MANDATO perpetrari dicitur, *vis aliqua major* è Pactis inter populum imperanteſque initis proficiſci ſtatuitur.

25. Nam quæ Pacta inter populos atque Reges iniri videmus hodie, vel quæ unquam inita fuiſſe accepimus, omnia pertinent *ad Regiam poteſtatem limitandam*, ac intra *certos terminos* coercendam.

26. Qualia certè videmus eſſe, quæ Germani, *Britannorum*, Polonorum aliique populi olim noviſſimeque cum ſuis Regibus inierunt.

27. Adeo, ut ſi poteſtas Regia ſimpliciter delata nihil ſit quàm *Mandatum*, pacta nihil eſſe poſſint quam circumſcriptiones & quaſi *inſtructiones* mandati exercendi ac adminiſtrandi, ne ſit Procurator *cum Liberâ*, quem vocant.

28. Nec mihi venit in mentem, ulla unquam pacta cum Regibus augendi juris eorum cauſa fuiſſe inita, niſi per abolitionem pactorum, quibus Summa Poteſtas prius adſtringebatur, ut noſtrâ memoriâ factum eſt in Dania.

29. Si facultatem ſucceſſionis ad heredes, quæ ſepe venit ex pacto, & naturæ mandati non ineſt, huc referendam putes, fac cogites, hoc pactum efficere, ut jus delatum vere alienatur; neque mandatum quod morte extinguitur, amplius eſſe queat; cum tranſlatio in heredes, alienatio in primis liquida & perfecta ſit.

30 Præter quod, jus Succeſſionis utcunque ſit alienatio, tamen intenſionem augmentumve poteſtatis præſtare non poteſt; cum ſola temporis extenſionem adferat.

31. Nam conſtitutio ſucceſſionis, nihil eſt aliud, quam juris primo delati in heredem continuatio

32. Quod autem ſucceſſoria Regna plerumque videmus eſſe liberioris poteſtatis, non juridicis, ſed politicis cauſis acceptum ferendum; eo quod artes & uſurpationes regnantiū in ſucceſſivis, facilius quam in Electivis Imperiis intercedunt.

33. Sed jus heredum per ſe nec majus neque minus eſt, quam fuit ejus, cui Imperium ſimpliciter eſt delatum, quemadmodum & de Magiſtratibus hereditariis obtinere manifeſtum eſt.

34. Unde colligi poteſt, quam juris & prudentiæ ſit inops hæc ſententia, *quæ Regiam poteſtatem ſimpliciter & ſine Pactis delatam, à natura Mandati pendere ſtatuit.*

35. Nam ſi Regia poteſtas ſimpliciter delata, *eodem quo conſtituta eſt arbitrio* revocari & aboleri poteſt, ut natura *Mandati* fert & novi Auctores diſerte ſtatuunt, *palam eſt,*

36. Mandarum cum pactis adjectis, ne ſucceſſorio quidem excluſo, plus continere non poſſe, *quam ut mandatarius ſemper ab arbitrio mandantis dependeat.*

37. Proinde, ſi Britanni ſuum Regem ex Lege Mandati deſtituerint, ut hujus ſententiæ Auctores velle debent, non eſt recuſandum, quominus eadem Lege Mandati, Rex novus, ubi populis viſum fuerit, ab re ipſorum adminiſtranda curandaque removeri atque dimitti poſſit.

38. Idque, tametſi Leges Mandati exactè ſervaverit; ſub præſtatione *indemnitatis*, ratione impenſarum, & *gratiarum actione* pro opera præſtita.

39. Nam hanc facultatem ineſſe mandati obligationi, notiſſima juris omnium gentium ratio & obſervatio dictat.

40. Sed abſit Omen! credo, ipſos mandati Regalis Patronos eſſe dicturos.

41. Quamdiu tamen Pacta Britannorum cum Regibus ſuis *ad aucendam poteſtatem Regiam ſimpliciter poſitam inita*, non demonſtrantur, Theſin nobis contrariam ita ferre ſatis eſt manifeſtum.

42. Atque hæc ad ſtatum controverſiæ. In ipſo tractatu Quæſtionis occurrit primo adverſus *Hobbeſium* diſputatio de jure *Naturæ*, nobiſcum *Oratori* communis.

43. Niſi quod minimè negandum eſt, ut viſum illi, *Statum naturæ eſſe ſtatum belli*; hoc eſt, naturam hominum adeo eſſe corruptam, ut ſuos *quoque* proximos oderint, eoſque ſi prævaleant, ſpoliare cupiant; adeò ut, ſi homines ſine imperio agant, pax inter eos cuſtodiri nullo modo poſſit.

44. Etſi hæc humanæ naturæ perverſitas non juris, ut *Hobbes*, ſed injuriæ cauſa ſit; quandoquidē ratio naturalis, utcunque corrupta in alia omnia concedit

45. Hinc caſum belli promiſcui, in quem inciuit omnis *Anarchia*, tam neceſſariò, quam id ſemper & ubique factum vidimus, *ubi nulla Civitatis erat unitas cum Imperio*, maximum eſſe malum, cujus ſit capax humanum genus, non poteſt negari & fatentur diſſentientes.

46. Idcirco hanc acerrimam hominibus cauſam extitiſſe *conſtituendi civitates*, tam clara res eſt, quàm certum, *anarchiæ* vitium, nonniſi contrario ſtabiliendi Imperii inſtituto poſſe devitari.

47. Non excluſo licet, amore ſocietatis & mutuarum neceſſitudinum communicatione, rerumque judicandarum neceſſitate, de quibus *Orator* prolixè.

48. Quæ bona ſine pace & unione Reipubl. haberi non poſſunt, & cum bello promiſco pariter amittuntur.

49. Quamobrem *nihil actum erat* ab hominibus, quam diu talem non ſtatuiſſent *Unionem*, qua ſtatum illum funeſtum arcere bonaque pacis conſervare poſſent.

50. Proinde nec diſſolubilem, *niſi ob mala non minora*, *quàm erat ille ſtatus belli* promiſcuus, abſque Imperio inevitabilis.

51. Hoc populos voluiſſe tam eſt dictu neceſſarium, quam illos *bellum omnium contra omnes* quam maximè averſari manifeſtum eſt.

52 Verum enimvero modus formandi talem unionem, *in libero ſuique juris populo* inde ab initio plane eſt arbitrarius.

53. Sive Imperium *uni* demandare homini, vel *pluribus* ſimul, aut *ipſi per ſe* retinere velint, ut contendit *Orator* & fateri neceſſum eſt.

54. Sed hoc è neceſſitate unionis illius & cautione neceſſariâ vitandi ſtatum belli, ſatis intelligitur, Mandati contractum nullo modo videri potuiſſe ſufficientem; utpote, quod ſemper in proxima ſit potentia revocationis; quaſi ſacta ſublato Imperio, recidit populus incontinenti in ſtatum belli.

55. Et ſic

55. Et ſic velim, hoc obſervetur, Eum qui ſtatuit, *Imperium in Principem aut Regem ſimpliciter conſtitutum, primitus & unicè ex naturâ mandati arceſſendum*, idem neceſſario ſtatuere oportere de omnibus Imperiis hodieque ſimpliciter conſtitutis.

56. Quippe inter Imperia ſimpliciter ſtabilita ſine Pactis ſpecialibus, ut ſunt pleræque Ariſtocratiæ, ſicut hodie extant, & quæ primitus ſine Pactis ſimpliciter fundata ſunt, non poteſt eſſe diverſitas; quæ ſanè à tempore ſolo proficiſci non poteſt.

57. *Nullam* igitur vim facimus illorum ſententiæ, quando æque illam ad hodierna, quam ad primæva Imperia ſimpliciter, inquam, conſtituta, pertinere diximus, quoniam aliter res intelligi nequit.

CAP. II.

De Jure Imperii Popularis, quale fuit Athenis ac Romæ.

Populos cordatos Imperium ſibi retinere ſolere. Formam popularis Imperii eſſe pluralitatem ſuffragiorum in ſingulis Imperii actibus. Ejus rei effectus. Singulos cives intelligi, renuntiare libertati ſuæ, in caſum, ſi numero ſuffragiorum uniantur, ſine diſcrimine juris, an injuriæ; quo ſpectare obedientiam, vulgo dictam, paſſivam; quam tamen non patere in infinitum, etſi ad minora mala non poſſit reſtringi, quod exemplis illuſtratur & objectiones quædam removentur. Relinquere tamen licere Civitatem, ſi qui male habiti ſint. Non obſtare huic ſententiæ ſeceſſiones plebis Romanæ. Reſpondetur ad aliam objectionem. Concluditur, in populari omnique Imperio, Magiſtratus quaſi mandato conſtitui. In exercitio Summæ Poteſtatis nullam dari ſpeciem Mandati.

CONtemplemur omnes Civitatis formas, & videamus, an uſquam inveniamus Mandati contractum in Imperio primitus ſimpliciter conſtituto; & primo quidem ratione Democratiæ, ſive Imperii popularis.

2. Primo omnium, In quâvis Reipubl. formâ Summam Poteſtatem, ſi modo *ſumma* ſit, eandem, quod ad vim ac intentionem ejus attinet, eſſe oportere, manifeſtum eſt

3. Qualis autem illa vis ac intentio ſit, nos via quâdam demonſtrationis propriâ indagavimus *in Libro* I. *de jur. Civitatis*, cujus etſi ab *Oratore* comiter inriſæ, cur nos pœnitere debeat, adhuc cauſam non videmus.

4. Initium facimus à facultate Imperii in civitate *Populari*, quam proximè à ſtatu naturali longiſſimeque ab invidia, quæ hominum judicia præſtringere ſolet, abeſſe manifeſtum eſt

5. *Nihil eſt propius & promptius, quàm ut populus ſui compos & generoſus ipſe retineat Imperii moderamen*, nec aliis ſe committat, ſummæ memor hominum improbitatis, avaritiæ ſævitiæque, dum adeſt licentia.

6. Nec aliter cordatiſſimi quique populi vel inde ab initio, vel poſt experien-

rientiam, *præcipuis auctoribus Romanis & Athenienſibus*, conſuluerunt.

7. Modus exercendi *regimen populare* ab iiſdem eſt editum, *idemque eſt unicus, qui in multitudine, dari poteſt; prærogativa numeri SUFFRAGIORUM in rebus ſummis, & MANDATUM improprie dictum in minoribus per Magiſtratus* procurandis, quorum jus ſcilicet à majoris partis voluntate pendet.

8. Effectus concluſionis à majori parte factæ fuit idem, *qui eſt in omni Univerſitate, quæ certo regimine continetur*, ut decretum majoris partis *omnium & ſingulorum voluntas cenſeatur.*

9. Quod tam liquidæ in campo Martio fuit obſervantiæ, *ut cum pars major centuriarum conſentiebat, reliquæ centuriæ*, cum earum voluntas majori parti ineſſet, ne quidem rogarentur, ut memoriæ prodidit Dionyſius *Halicarnaſſenſis.*

10 Hoc autem ex *prævia* ſubmiſſione *& renuntiatione* ſingulorum manaſſe, tam certum eſt, quam clarum, quod in libero populo non detur exitus diſſenſionum, niſi hac viâ, vel pugna belli.

11. Inſignis igitur juris imprudentiam animadvertere licet in his verbis, de unione liberi populi factâ in civitatem, prolatis; *Coiere fœdus & ſocietatem, ſui æqualiter conſervandi causâ, nec ulli ſuo jure, in quod erant geniti vel verbis vel animo* RENUNTIAVERANT (*pag.* 26.)

12. Namque libertas faciendi *quod libet, in quam maxime ſumus geniti*, per fœdus civitatis & imperii popularis, majoris partis arbitrio ſubjicitur, in caſum, *ſi quem in minore numero eſſe contingat*, eaque tam late patet renuntiatio, *quam pene ſunt actiones humanæ.*

13. Proinde ſine renuntiatione facultatis illius faciendi quod libet, ſi populo ſecus videatur, nullam poſſe conſtitui Civitatem, manifeſta res eſt.

14. Nec quicquam refert, quod ad vim obligandi attinet, utrum rectius an pejus major pars ſentiat; alioqui Lis ſuper hoc judicio rem identidem ad primam redigeret confuſionem, quam ut omnium malorum maximum, cives ſupra omnia vitare voluerunt.

15. Nec aliud dicendum, etſi malitia in parte majori adverſus aliquos appareret: Ejus enim injuriæ patientia longe optabilior eſt, quam bellum ἀναρχίας, idque ſinguli, antequam eveniret, rogati, præferre non cunctarentur.

16. Proinde, quod in theſi quiſque cenſuit eſſe faciendum, id in hypotheſi nemo improbare poteſt.

17. Hoc Cicero dixit his verbis: *Eſt enim Conditio liberorum populorum præcipueque hujus Principis populi & omnium gentium domini atque victoris*; POSSE SUFFRAGIIS VEL DARE VEL DETRAHERE QUOD VULT CUIQUE. *Noſtrum autem, qui in hac tempeſtate populi jactamur ac fluctibus, eſt, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas*, Orat. pro *Planco.*

18. Hæc eſt *obedientia*, quam vocant *Paſſivam*, Oratori nimis exoſa, FERRE populi VOLUNTATES & injurias; Nam jus verum populus inique agendo non magis quam Privatus quilibet aſſequitur: Et hinc pendet judicium de *Petaliſmis ac Oſtraciſmis* antiquorum.

19. Nec tamen infinitum durat hæc ſubmiſſio & renuntiatio; non ſane, ſi pars major coitione facta id agat, ut reliquos omnes aut magnam partem vitâ bonisque pro lubitu exuere poſſint: Id enim non eſſet minus malum, quam promiſcuum bellum.

20. Verum ut vis aut damnum ſingulis illatum imperii ſolvendi cauſam præbeat, id Reipubl. conditores nullo modo voluiſſe palam eſt; ſalvo tamen moderamı-

deramine inculpatæ tutelæ, contra vim more latronis illatam.

21. Ita enim in animum omnes inducunt; non poſſe rempub. *ſine magnis injuriarum exemplis haberi*, quæ ferenda, *eo quod utilitate publicâ contra ſingulos rependuntur*, ut de hoc genere Tacitus.

22. Atque ad hujuſmodi conſenſionem ſubmiſſionemque, populi facile deſcendunt, *quoniam in fœdere Democratico conditio, ſpes & ratio par eſt omnium:* Nec quiſquam magis ſe ſuperatum iri, quàm alios ſuperaturū, præſumere poteſt.

23. Equidem ab Oratore conceditur, minorem partem utcunque diſſentientem *ad ſequendum majoris partis ſententiam* teneri, ferenda etiam *minora* quævis *incommoda*.

24. *Sed majora mala*, liberorum abductionem, mancipationem, decimationem gregum, armentorum omniumque proventuum, *non eſſe ferenda m.*

25. Ad ea ſic eſt ratio; Si pars major in id conſpiret, ut minorem partem ſimul, aut carptim eo modo vexet, affligat & exhauriat, hic caſus à nobis jam olim eſt exceptus, *etſi vix facultatem habeat, neque extet, opinor, exemplum.*

26 Injuriæ ſingulorum paucorumve ferendæ ſunt, ut Cicero monet: *Eſt enim hæc conditio & facultas populi ex primo vo inſtituto acquiſita, faciendi injurias impune.*

27. Nec ideo tantum laudabiliter fecit *Ariſtides* & *Camillus*, quod exilia injuſta patienter tulerunt, ſed *Themiſtocles* & *Coriolanus* injuſtè quoque feciſſe judicantur, quod ob ſimiles injurias, quas pati debuiſſent, bellum Patriæ intulerunt aut paraverunt;

28. Imo, ajunt diſſentientes, nec injuriæ neque juris iniqui quicquam, *major pars Civitatis in minorem habet aut exercere ullâ ſpecie vel colore poteſt.*

29 Imo pars major, addam, agit *perfide & ſceleratè*, quis neget? jus tamen ex conſenſione ſtabilitum eſt, propter injurias privatis illatas, *Imperium Civitatis non reſolvi*, nec vi agendum.

30. Dictum vetus & ſanctum eſt, *vim patriæ & parentibus non inferendam*. Hoccene tantum de Patria parentibuſque beneficis accipiemus? Digna res monitu, ſcilicet! ad duros & iniquos inprimis ſpectat.

31. Quid opus heic notiſſimam Juris, *quod eſt bonum & æquum*, & juris, quod eſt, *facultas ad aliquid habendum vel agendum*, inculcare diſtinctionem? qui neſcit vim ejus, etſi terminos uſurpet temere ſe talibus immiſcet.

32. Sed ajunt; *Saltem ſecedere fas erit.* Fugere quominus liceat male habitis, nulla vetat ratio. Sed novam per ſeceſſionē in iiſdem ſedibus inſtituere Remp. contra fœdus unitatis eſſet, & belli principium inevitabilis.

33. Ajunt; *Romana plebs, quum à Senatu, quocum comparata, erat veluti minor, certe inferior civitatis pars, durius tractaretur, ſeceſſit plus ſemel ex ſede Patriâ, quod nemo veterum non laudavit pag 66.*

34. Verſamur in hypotheſi *Popularis Imperii*, quale fuit Roma vetus, & hæc verba majorem partem è dignitate metiuntur! Tu dic, Senatus fuit inferior pars, quia numero *minor*. Auctoritatis aliquid, poteſtatis nihil habuit, *quæ tota fuit populi*, *ut partis majoris*. Denique, nihil aptius in rem noſtram, quam ſpecimen illud exempli proferri poteſt.

35. Supereſt aliud argumentum, *Major*, ajunt, *pars, ſi à toto populo ſeparari ac diſtingui poteſt, omni populo eſt inferior; quippe qui ſemper reſcindendi poteſtatem habet, quicquid major illa pars ſtatuerit.*

36. Argutantur & fingunt majorem partem, quaſi ſemper eandem, iiſdem

ſemper hominibus conſtantem; etſi ne ſic quidem hæc conſecutio valeret; nam major par ſe & ſemper eadem, nunquam ſubjecta fieri poſſet.

37. Sed *major pars in ſingulis decretis cum minore comparanda eſt, ut ratio Imperii intelligatur*, neque ulterius extendi poteſt; cum ipſa facultas perpetua penes populum ſit, qui Imperium in ſe habere, ſaltem actu exercere non poteſt: ſed ratio imperii, inquam, in ſingulis actibus, decretis & maximè in ultimo quovis decreto elucet.

38. Non quidem eſt impoſſibile, ut totus populus, nullo excepto, conſentiat; ſed quia hoc utplurimum aliter ſe habet, ponendum eſt id, quod fallere non poteſt, ut decreta populi voluntate majoris partis inita intelligantur. Neque totus populus etſi conſentiens plus juris habet, quam major pars; ac ideo nulla inter eos eſt oppoſitio.

39. Id vero plus quam manifeſtum eſt, partem majorem eventu ſuffragiorum identidem repertam obligare cæteros, non vi *mandati* ab his accepti, ſed per modum renuntiationis & ſubmiſſionis in hunc eventum à ſingulis ante factæ.

40. Si qua pacta in anteceſſum, quæ major pars ſervare debeat, adjecta ſunt, hæc ſervari debere non eſt dubium; ſed de his commodius infra agetur.

41. Non deeſt equidem Mandati uſus aut ſimilis in Imperio populari; Nam Magiſtratus, quibus adminiſtratio Reipubl. quotidiana committitur, per mandatum, vel ſaltem per juſſum conſtituuntur.

42. Qui proinde ſemper obnoxii ſunt populo ad reddendas rationes, noviſque præceptis regi & circumſcribi poſſunt, injurias etiam ferre populi, non ſecus ac quilibet Privati: Sed hoc ad Summum Reipubl. Imperium, quod eſt identidem in numero prævalente, nullo modo pertinere, non eſt quod moneamus.

43. Illud verò, quod Magiſtratus juſſu potius quàm Mandatu conſtitui diximus, id hanc habet rationem; quod Mandatum ſit inter pares, juſſus eſt ſuperioris ad inferiorem, & habet parendi neceſſitatem; quæ eſt etiam in muneribus publicis reſpectu Sum: Poteſtatis.

CAP.

CAP. III.

De Imperio Optimatium.

Momentum differentiæ, utrum Imperii cauſa ſit Mandatum, an Alienatio, exhibetur in exemplo Ariſtocratiæ. Cujus poteſtatem raro Pactis limitari. Si Imperium ex Mandato ſit, unam modo eſſe Reipubl. formam, Democratiam. Plerumque Ariſtocratias præſcriptione temporis atque ita tacite & ſine pactis conſtitui. Poſſe tamen & expreſsè, exemplo declaratur; eum actum non eſſe Mandatum; Jus Ariſtocratiæ lapſu temporis ſtabilitæ demonſtratur & explicatur. Si tamen expreſsè Pacta cum Optimatibus ineantur; hæc & ſervanda, & quæ contra fiunt, ipſo jure nulla eſſe.

VErum ejuſmodi ſpecies *popularis Imperii* jure modoque adminiſtrandi, vix eſt, ut ulla detur amplius in Mundo: Confuſionum tumultuumque experientia *Monarchias vel Ariſtocratias*, ſive Regna & *Optimatium* Imperia *paſſim introduxit*.

2. Utraque, ſi de vi bellica non conſtet, *populi voluntate ac conſenſu expreſſo vel tacito, poſt Deum, conſtituta eſſe oportet*. Tertium enim non datur, niſi tyrannides ponas.

3. Nos de *Optimatium poteſtate*, quæ proxime à populari civitatis genere abeſt, primo videbimus; *ſitne per Mandatum, an per tranſlationem juris irrevocabilem*, conſtituta.

4. Quantum interſit, utrum ſtatuas, ex ſuprà dictis intelligi poteſt. Nam ſi *Mandatum* ſit principium Ariſtocratiæ, *Populus aut major ejus pars ſemper eſt ſuperior Optimatibus Reipubl. præpoſitis. Hi ſemper tenentur ad rationes reddendas; ſemper in ordinem redigi & puniri poſſunt; Denique, ſemper iis poteſtas, etſi ad tempus certum aut ad vitam conſtituti ſint, adimi poteſt.*

5. Hæc enim eſt notiſſima Mandati natura, quod cum totum ſit in gratiam mandantis, *quicquid de tempore aliiſve conditionibus ſit adjectum, à Mandantis nutu, qui manet rerum ſuarum arbiter & moderator, dependet.*

6. Non valde acutum eſſe opus eſt, ad intelligendum, quantum è Republica petatur hoc imprudentiſſimo poſtulato, *quod omnis Imperii ſimpliciter conſtituti vis & jus petendum ſit à Natura Mandati.*

7. Nec minuitur inſolentia dicti, hac limitatione; *quod pactis inter populum & imperantes major aliqua poteſtas deferri ſoleat.*

8. Quid enim hæc limitatio *in Regibus* valeat, NIHIL ſcilicet, jam *primo capite* probatum eſt.

9. In Ariſtocratiis adhuc minorem habet uſum; *quia in ſtabiliendis Ariſtocratiis, præſertim laxioribus, rarior aut pene nullus pactorum uſus venit.* Nulla ſunt in *Venetis*, nulla, vel pauca, ſi qua ſunt, in *Batavis*, in *Friſiis* & vicinis Nationibus.

10. Singulorum municipiorum ſua ſunt privilegia, ſed totus populus non habere ſolet pacta *cum Proceribus Reipubl.*

ad uni-

ad univerſum regimen ſpectantia, quemadmodum Friſiæ populus *nulla habet pacta cum Immobilium poſſeſſoribus*, quos penes eſt ſumma poteſtas.

11. Nihil apparet quam ſimplex Imperii conſtitutio, quæ proinde ex Oratoris diſciplina, pendet unice ex Lege Mandati neque differt ab Imperio primitus & ſimpliciter conſtituto, ſiquidem nihil ad ſummam, noviè, pactis acceſſit

12 Ac ita ſubjecta eſt populo, *ſemper ab eo dependet*, huic reddenda ratio, ab hoc aboleri, mutari, ad mandantes revocari aliiſve deferri poteſt.

13. Hæc non ſunt conſequentia, quibus adverſam opinionem oneramus, ſed explicitæ notiſſimæque Mandati proprietates, quæ hunc titulum audienti ultrò ſeſe offerunt.

14. Si quis autem in his rebus Optimatium Imperio adſcribendis nihil incivile reperiat, eum nec hoc movebit, *quod ſecundum hanc ſententiam, una tantum ſit Reipubl. ſpecies*, DEMOCRATIA, modis adminiſtrandi variata.

15. Nam *Democratia* eſt, *quando ſumma poteſtas eſt penes totum populum*, qui *mandat*, vel injungit exercitium ſui juris Magiſtratibus, ut miniſtris ſuis. *Mandatum ſemper relinquit jus ipſum penes Mandantes.*

16. Proinde, ſi mandatum à populo proficiſcatur in Regnis & Ariſtocratiis; *hæ non ſunt ſpecies oppoſitæ*, quomodo adhuc creditum eſt, *Democratiæ*; ſed huic *ſubordinatæ*, ſive modi illius.

17. Summa Poteſtas eſt *Anima* Civitatis eique dat formam; *Si hæc ſemper eſt penes populum, non poteſt aliunde forma Reipubl. quam à populo arceſſi.*

18. Quanto rectius *Populi* jus in *Optimates* tranſlatum, iiſque Summa Poteſtas, in Ariſtocratiis, *nulli extero ſubjecta*, competere dicitur!

19. Nemo quidem antehac dubitavit, quin Summa Poteſtas, ut in Democratia penes populum eſt, ita in Ariſtocratiâ penes *Proceres*, in Regno nullis pactis limitato penes Regem eſſet; ita finire ſunt ſoliti juris publici intelligentes.

20. Sed qui ad omnia ſolita pridem nauſeare ſunt viſi, non eſt mirum, ſi & alia paradoxa præferant.

21. Cæterum, exempla populorum, quæ Democratiam, habita deliberatione & expreſſo conſenſu, mutaverint in Ariſtocratiam, vel hanc primitus conſtituerint, pauca memoriæ prodita ſunt, adeo ut *pleraque ſanè à tacitâ voluntate repetendæ videantur.*

22. Cujus rei hanc ego rationem exiſtimo eſſe; quod plebs libentius pareat uni celſo Principi, quam pluribus ſe paulo majoribus, quibus non facile per ſpecialem voluntatis actum ſe ſubmittit.

23. Facilius patitur, quando à Demagogis non incitatur in Optimates, ut hi Summam Poteſtatem exerceant & præſcriptione temporis adipiſcantur, quo modo Summum jus æque perfecte quam per actum voluntatis expreſſum acquiri, in capite *de Præſcriptione* S. P. *ſupra* demonſtratum eſt.

24. Quo caſu cum locus non ſit Pactis, Imperium ſimplex & quaſi primitus delatum ſeſe conſpiciendum præbet.

25. Quominus tamen Ariſtocratia expreſſo quoque ſtabiliatur actu, ratio nulla vetat; exempla quoque non deſunt; etſi pleraque, ut in Belgis uſu venit, è præſcriptione longiſſimi temporis, aut memoriam excedentis, profecta videantur.

26. De Florentinis notabile eſt, quod cum hi populariter agerent, aliquando ſuum jus totum in paucos conferre ſunt ſoliti, ad tempus & ad certas cauſas, inſtar Dictaturæ.

27. Modus

27. Modus, quem deinceps in perpetua tranſlatione ſed involuntariâ, ſimiliter obſervârunt, his verbis deſcribitur à Guicciardino *Hiſtor. Ital. lib.* XI. quæ cum venia Lectoris heic collocabo.

28. *Convocato inſu la piazza del Palagio, col ſuono della campagna groſſa, il popolo al Parlamento, conſentirono, che à circa cinquanta cittadini fuſſe data ſopra le coſe publiche la medeſima autorita, che haveva tutto il popolo. Chiamano Florentini queſta poteſta coſi ampla, BALIA*; Id eſt, Convocatus in forum pa-„latii, per ſonitum campanæ magnæ, „populus ad Comitia, conſenſit, ut in „quinquaginta circiter cives conferre-„tur eadem poteſtas in res civitatis, quam „totus populus habebat. Hanc poteſta-„tem adeo amplam vocant Florentini „*Baliam*, quaſi projectionem.

29. Credo nec oratorem negaturum, ſi hoc modo liber & ſui juris populus optimates in perpetuum civitati præficiat, *quin hi verè ſummam poteſtatem non ex mandato, quod ſummo juri repugnat*, ſed per tranſlationem habeant.

30. Verum ubi de tali tranſlatione non conſtat, videndum, quid tacitus conſenſus ferat; Qualis erat futurus, ſi populus Romanus acquieviſſet in uſurpatione Senatus, poſt Reges expulſos eique Rempublicam permiſiſſet.

31 Quemadmodum in noſtra Patria contigit, poſt ejuratum Dominum; Summa poteſtas nonniſi ad populum *per ſe* redire poterat, nec adeo ad Rectores Civitatium in *Hollandiâ*, nec ad poſſeſſores immobilium in *Friſiâ*.

32. Quoniam pauci vel ſaltem longe minor pars populi non poſſunt in omnes habere poteſtatem, niſi vel ex *Conſenſu*, vel ex *Bello*.

33. Poſterius cum nullum fuerit, quo Proceres plebem ſubegerint, nihil ſupereſt, quam *conſenſus*, quo ſumma poteſtas vacua denuo ſtabilita fuerit.

34. Quando igitur nihil expreſſum eſt, fieri debet, quod unice in rebus humanis fieri poteſt, ut dubia voluntas è conjecturis & effectis colligatur.

35. Ex his autem manifeſto liquet, noſtrates populos non mandaſſe tacitè, ſed abdicaſſe ab ſe jus ſummæ poteſtatis, ac ita tranſtuliſſe in Optimates.

36 Paſſi enim ſunt inde ab initio, Rectores civitatium & Poſſeſſores immobilium non *expreſsè* ab ipſis conſtitutos, ſine ullis pactis ſuo arbitratu Rempubl. adminiſtrare.

37. Ipſi populi nunquam de publicis rebus in unum convenerunt, ut vel præſcriberent optimatibus, vel rationes ab illis exigerent.

38. Exiſtimarunt quod res erat, ejuſmodi conventibus univerſi populi, bonum publicum retardari, & omnium rerum foveri confuſionem.

39. Neque deinceps dubitatum eſt, quod optimates egiſſent, perinde habendum, ac ſi à populo toto id actum fuiſſet.

40. Ardua quæque pacis & belli negotia ultimis & peremptoriis Procerum decretis conſtitui & finiri, ne tacitis quidem rumoribus unquam ſunt queſti, idque jam toto ſæculo continuatum eſt.

41. Nullus ordo, nulla facultas, nulla potentia totius populi in unum convocandi. Nec ulli unquam fuere tales conventus, niſi per deformes & infimas ſeditiones.

42. Quas qui jure ſummæ poteſtatis, in populo ſitæ, factas adſeveret, tàm egregius auctor politicus fuerit, quam qui omne Civitatis Imperium è populi mandato arceſſat.

43. Quod igitur nunquam habet actum exercitum, ei nec actum primum nec adeo juris facultatem adſcribere fas eſt.

44. Atqui jus totius populi majoriſve

P 2 partis

partis apud Friſios & in cæteris noſtratibus liberis populis (ſive *Provinciis*, ut more ſæculi loquar) nullum habet actum exercitum, nec habuit unquam.

45. Ergo nec actus ei primus, qui ſemper & neceſſario eſt in Mandante, poteſt adſcribi.

46. Conſequenter, tam ſua voluntate noſtrates populi jus ſuum, quod ipſi plurium prærogativâ exercere potuiſſent, tranſtulerunt in Optimates, quam populus Romanus id ſe nolle facere palam teſtatus eſt, quando Senatui Summam Poteſtatem uſurpanti ſe oppoſuit, apud Livium *lib.* 2.

47. Non poteſt igitur populus *Venetorum*, *Batavorum*, *Friſiorum* à ſuis Optimatibus repetere jus quod alienaverunt, quod tranſtulerunt, & quod repetere iiſque adimere poſſent, ſi Proceres mandatam à populo haberent poteſtatem.

48. Ne quidem etſi perverſe conſulant Proceres, etſi publicam rem negligant, majorem ſui commodi, ut fit, quam communis rationem habeant, multiſque hominibus præter rationem graves & iniqui ſint, non eſt tamen populo jus arma capiendi atque reſiſtendi.

49. Cum enim nihil ſit cont eſtatius & liquidius hodiè, quàm quod olim Plato ad Dionem de ſui temporis civitatibus ſcripſit, *ὅτι κακῶς ξύμπασαι πολιτεύονται*, *quod omnes malè adminiſtrentur*; ſententia, quæ mandantis jus Populo, mandatarii Regnantibus adſcribit, nullum unquam ſtabile jus parendi imperandique relinqueret.

50. Duntaxat, niſi palam ſit, hoc agere Optimates, quod vix fieri poteſt; *ut hoſtes ſe populi ſui gerant*, vel data operâ civitatem peſſumdent; hoc caſu ceſſare fœdus civitatis, antea domonſtratum eſt.

51. Quod ſi populus *certa pacta* cum Optimatibus inierit, inde ab initio vel deinceps, aut ſi *ad tempus* illos præeſſe voluerit, non eſt dubium, quin acta factaque optimatium, poſt illud tempus, aut contra leges conventionis, *ſint ipſo jure nulla*.

52. Tantum abeſt, ut pacta *vim aliquam majorem*, *Mandato* ſcilicet *Imperii*, quod *Orator* volebat, circumdent.

53 Neque tamen etiam illa pacta conditioneſque faciunt, ut delatio Imperii fiat *Mandatum*; verum, ut ſit Tranſlatio conditionalis efficiunt.

54. Hac ratione Decemviri apud Romanos, acceptâ ſane poteſtate ſummâ, verum ad tempus & ad certum finem, elapſo tempore vel expleto fine præſcripto, nihil erant quàm privati; ut jure Cives, etiam privati illis reſtiterint.

55 Nec idem adfirmare verear, ſi qua Reſpublica Rectores habeat annuos, cum ſumma poteſtate, qui poſt annum ut Imperantes ſe gerere perſeverent.

56. Ut adeo fruſtra Decemvirali exemplo in rem ſuam & mandati probationem utantur Oratores.

57. Verum, ut antea dictum, Pacta vitandæ tyrannidis cauſa in Optimatium Imperiis adeo pauca ſunt, quam rara tyrannidis in *Ariſtocratiis*, præſertim laxioribus, exempla, memoriæ ſunt prodita.

CAP.

CAP. IV.

De Jure Regni ſimpliciter delati.

Conſtitutionem Regis ſine pactis non habere naturam Mandati, probatur è quatuor Mandati proprietatibus; quæ in tali regno non habent uſum. Ergo nihil ſupereſſe, quàm ut ſit tranſlatio juris & alienatio, Eligenteſque fiant ſubjecti, ut in matrimonio, Tutelâ Curâque fit. Eam rem eſſe evidentiorem, ſi populus aut Ordines nullos habeant ſtatos conventus. Idem ſentire populos, quotquot Regum primitus & ſimpliciter conſtitutorum poteſtatem limitant pactis, quod in mandato fieri nihil eſt neceſſe, cum Mandatarius ſemper à mandante Leges accipere poſſit & debeat. Rurſus idem indicare populos, qui ut regnum faciant abſolutæ poteſtatis, nihil aliud agunt, quam ut pacta prius adjecta aboleant; quod Danico exemplo illuſtratur. Unde concluſio formatur ad ſubjectionem populi totius in regno ſimpliciter delato. Denique, jus divinum confertur & explicatur. Et de jurejurando, quod Rectores ſimpliciter creari præſtant.

SEd Imperium Regale, quod jure belli non eſt fundatum, voluntate populorum expreſsâ plerumque cunſtituitur, idque vel *ſimpliciter*, vel cum certis pactis.

2. Quantum interſit, utrum conſtitutio Regis ſimplex ſit *Mandatum*, an *tranſlatio* juris, quod populus habet, *ſuperius* intellectum eſt.

3. Nos ita exiſtimamus, *Conſtitutionem Regis ſimpliciter factam, eſſe Tranſlationem* juris imperandi totius, *quod habet populus*, aut alioquin optimates; cui *Pacta* tantum *derogant*, quantum in iis *continetur*.

4. Orator conſtitutionem Regis ſimpliciter factam vult eſſe *Mandatum*; ſed Pactis fieri, ut quandoque major aliqua poteſtas regnantibus tribuatur, contendit (*pag.* 10.)

5. Videamus primo de Rege ſimpliciter conſtituto, ſine ullis pactionibus, quales plerique Orientis Reges olim hodieque habentur, qualis & *Galliæ* & *Daniæ* Rex nuper creatus.

6. Ejuſmodi ſimplicem Regis conſtitutionem non eſſe *Mandatum*, probabimus, tam ex naturâ Mandati, quam ex jure, quod in talibus regnis, omnes inveniri fatentur.

7. Ad naturam Mandati pertinet, primò, quod *Mandans eſt ſuperior*, Mandatarius *inferior & miniſter*, ac ita appellantur.

8. II. Mandans de ſingulis rebus Mandatario præſcribere poteſt, & hic non tantum de dolo, ſed etiam de culpâ negligentiâque tenetur.

9. III. Mandans *ſemper revocare poteſt Mandatum*, modo indemnem præſtet Mandatarium; non tantum ſi male res gerat, ſed etiam, quoties *Mandator* per ſe vel per alium res ſuas adminiſtrare mavult.

10. IV. Mandatum ſuâ naturâ non

tranſit in heredem, ſed morte ſemper extinguitur; quia in illo certæ perſonæ induſtria eligitur, cujus æſtimatio non ſemper tranſit in heredes, idque non modo civili, ſed etiam univerſo jure moribuſque Gentium ſervatur.

11. V. Conceſſio alicujus juris Illi & heredibus ejus facta, nihil eſt aliud quam alienatio, quæ eſt Actus, quo jus aliquod de perſonâ in perſonam transfertur. Proinde nec magiſtratus jure hereditario delati, ſunt amplius officia demandata, ſed munera proprio jure competentia, quæ nec adimi poſſunt, etſi legibus certis & nomine ſuperioris adminiſtrentur.

12. Quippe omnes hæ proprietates non modo in privatis, ſed etiam *in publicis Procuratoribus*, id eſt, *Magiſtratibus, qui Mandatu* vel juſſu *ſummæ poteſtatis conſtituuntur*, ita ſe habent, ac ita obſervantur, tam in Democratia quam in aliis civitatibus.

13. Sed in Regibus ſimpliciter conſtitutis nullo modo habent uſum.

14. Nan I. Reges à populis ſuis vocantur *Domini Clementiſſimi*, non tantum à ſingulis, ſed etiam ab univerſis, nec modo per *complementum*, ut ajunt, civilitatis, ſed etiam πραγματικῶς & ſolenniter; populi ſe appellant, *ſubjectos fideliſſimos*, ut non modo *Dani*, ſed etiam *Angli* παιδημοὶ congregati.

15. Ita nemo unquam Dominus mandans adverſus Mandatarium ſuum locutus eſt, aut loqui poteſt.

16. II. Nunquam populi Regibus ſimpliciter conſtitutis de ſingulis rebus præſcribere inſtituunt; etſi aliquando ſupplicantes, quod mandantis qualitati repugnat, videas; extremis ſolummodo violentiis reſiſtere quandoque ſolent.

17. III. Nullus unquam populus contendit, ut jam poſtulatur, *jus ſibi eſſe Regi ſimpliciter conſtituto abrogare poteſtatem pro lubitu & pari libertate quâ conſtituit illum*, ut naturæ mandati conſentaneum eſſe diximus. nihil naturæ negotii manifeſtæque partium voluntati magis eſt contrarium.

18. Quod ſi Regnum certis Legibus ſit delatum, ut nuper Anglicanum; in cæteris, extra Leges exceptas, aliter habere ſe non poteſt, quàm ut primitus & ſimpliciter conſtitutum.

19. At ſi hoc à mandati naturâ ſit æſtimandum, nihil obſtat, quominus Ordines populi, deinde novas leges Regi præſcribant, quibus ejus poteſtas magis magiſque reſtringatur.

20 Quod tamen ita non eſſe juris, Angli ipſi, quorum diſciplina minus quam aliarum gentium à mandatariis opinionibus abhorret, arbitrantur, aliterque obſervant.

21. Regna primitus & ſimpliciter delata, pleraque ſucceſſiva ſunt, multo paucioribus electivis: Atqui jus ſucceſſionis mandati naturæ adverſum eſſe, nihilque liquidius arguere alienationem antea demonſtravimus.

22. Ex his omnibus liquet, *Regiæ* poteſtatis conſtiturutionem nihilo ſecus ſe habere, quam fert natura cujuslibet poteſtatis, cui ſe aliquando volentes, ſubjiciunt.

23. Minor, qui Curatorem; Uxor quæ virum, ſervus qui Dominum eligit (juris eſt Hebræi, atque Romani,) quam poteſtatem voluntate ſua fecerunt, ei ſubjecti ſunt, ut eâdem ſe eximere nequeant.

24. Quod ſi jus Regium non *ſit ex mandato*, ſicut inde non eſſe probavimus, debet eſſe è tranſlatione juris, quod eligentes habent & quod Regi ceſſerunt, dederunt.

25. Hoc eſt evidentius, quando populus, Rege conſtituto, dilapſus eſt, ut nunquam redeat, nec ullus ordo, nulla facultas conveniendi & de publicis rebus

bus deliberandi jubendique reſervata eſt

26. Nullum enim poteſt evidentius ſignum eſſe, quod totum jus ſuum abdicaverit, idque univerſum in Regem tranſtulerit, quam hujuſmodi infinita diſſolutio.

27. Præſertim ſi antea, cum juris non parum ipſe populus & optimates retinuiſſent, convenire ſint ſoliti, quemadmodum in *Dania* vidimus factum.

28. Quod tenendum ad hanc poſitionem, *Rex nunquam in mandata ſibi à populo Republ. tantundem juris obtinet, quantum ipſe populus; niſi is diſertiſſime id ei conceſſerit, & clariſſimis verbis indubiiſque locutionibus ſuum à ſe jus prorſus & plane in Regem illum tranſtulerit* (*pag.* 67)

29. Valde vereor, ut qui ſic loquuntur, quid *Mandatum* ſit intelligant, dum à mandato *tranſlationem* juris, quæ ſunt res oppoſitæ, excipiunt.

30. Verum qui antea Mandatum ita explicuerunt, quod ſit, *ubi poteſtas quo arbitrio data eſt, eodem adimi poteſt*, oportet heic memoria connexionis ſint lapſi.

31. Tu potius ita collige; Si Imperium non ſit ex mandato, ut demonſtratum eſt, ſed ex tranſlatione juris, ſimplex ejus conſtitutio eſt alienatio univerſalis.

32. Propter hanc regulam; *Oratio indefinita æquipollet univerſali*, non minus in populari ſermone, quàm in definitionibus Artium.

33. Hoc agnoſcunt omnes populi, quibus ſolenne eſt, ſimplicem Regni delationem limitare pactis, & exprimere, quas res Imperio delato velint exceptas.

34. Quod nullius uſus & ineptum foret, ſi vera eſſet Oratoris ſententia; *ſimplicem Imperii delationem unice æſtimandam à Natura Mandati.* Tunc enim nihil proprium haberet Rex, nihil quod excipi opus eſſet, aut excipi poſſet, penes eum exſiſteret.

35. DANI cum abſolutum in Regem ſuum Imperium totumque jus populi & optimatium nuper in illum transferrent, nihil aliud fecere, *quam quod Pacta Legeſque Regiæ poteſtati præſcriptas aboleverunt, librumque earum, Regi tradiderunt*, ut teſtatur oculatus teſtis *Terlonius* in ſuis memorialibus.

36. Argumento; ſe Pactis ſublatis, rem intelligere eſſe redactam ad ſtatum Imperii primitus & ſimpliciter conſtituti, & ad ſummam ſine fine poteſtatem, niſi quem finem populus & optimates ipſi habuiſſent.

37. Verba Terlonii cum venia Lectoris, etſi pergrina, apponam; *Les Eſtats s' aſſemblerent dans la grande ſaalle au Chateau, ou le Senateur Trolle preſenta au Roy de Dannemare, de la part de la Nobleſſe,* Le Handfeſtnung, *qui eſt un livre, que l' on nomme ainſi, ou ſont toutes les Loix contraires à la Souveraineté, qui s' alloit eſtablir.* Id eſt, *Ordinibus in Aula majore congregatis, Senator Trollius Regi Daniæ tradidit librum, cui nomen, erat* Handfeſtnung, *quia in eo continebantur omnes leges contrariæ abſolutæ poteſtati, quam erigebant, idque nomine Nobilitatis*, urgente imprimis populo, ut ſatis conſtat.

38. Omnis igitur ratio generis humani omnino conſpirat in hoc, quod Juris Conſulti Romani colligunt ex Lege Regia; Imperio populi *ſimpliciter* in Regem vel optimates *tranſlato, totum* quod populus in ſe ſuaſque res habuit, jus eſſe tranſlatum.

39. Atque adeo populum vi ſuæ voluntatis non poſſe redire ad bellum, *niſi Rex hoſtis populi ſit factus*, atque ut talem ſe gerat, quem caſum & in Democratia excepimus.

40. Quod facere intelligitur, *ſi datâ operâ quoſlibet ex populo perimat, ſpoliet, vexet;*

vexet; in eoque præfractè perſeveret, fere ut unus olim talis; *Hoc agamus*, ait, *ne quiſquam quicquam habeat.*

41. Verum ut ſinguli ob ejuſmodi injurias, *quamdiu inſtitutum illud non patet nimis late, nec fit generale*, ſe armis opponant, non convenit cum natura fœderis, quo Civitas conſtituitur.

42. Multo minus cum patientia Chriſti populo impoſita, neque cum literis ſacris, aut uſu veterum Chriſtianorum.

43. Quatenus ſatis conſtat, in Dei literis nihil eſſe, quo poteſtas fiat, ob injurias corporis aut bonorum, vel populo toti aut ejus parti, ob talia quæ non arguant animum hoſtilem, aut præſentem Civitatis magnæve partis ejus ruinam, ſe Regum actis opponendi armis belli. De moderamine inculpatæ tutelæ contra vim more Latronis illatam, antea diximus, nec eſt hic agendi locus.

44 De Textu Samuelis *περὶ δικαιώματος τοῦ βασιλέως* alibi à nobis abſoluto, probatum eſt, nihil opus eſſe, ut vocem Hebræam aliter quam ſolito more per *Jus* reddamus; Sed *Jus*, quale Prætor facit, quando *inique* decernit, ut Paulus docet in *l. pen. d. Juſtitia*, obligans ſcilicet *ad patientiam*, *ſive paſſivam obedientiam*, in quam vocem valde ringuntur politici Mandatarii.

45. Novi quidem ad locum iſtum nihil admodum adtulerunt. Nam quod multis verbis populo non fuiſſe propoſitum, ſe Regum injuriis ſubjicere, ſed judicia & ducatum in bellis quæſiiſſe contendunt, hæc eſt indubitata mens omnium qui veniunt in civitatem.

46. Sed quia prudentium eſt ſcire, quam perverſe homines potentiâ ſibi delata ſoleant uti; ſecunda conſideratio eſt, quam Samuel iis inculcat, fore ut, ſi Reges male regnent & injurias committant idcirco jugum excutere nequeant.

47. Nec id unquam legimus populo auctores fuiſſe Prophetas, ne quidem adverſus Reges impientiſſimos.

48. Nam defectio decem tribuum à Roboamo, unde juris argumentum ducit Orator, juſto quidem Dei judicio & decreto, ſed nullo bono exemplo conſilíove, via pervulgata tumultuantis plebis, & ambitione tyrannidi imminentium perpetrata eſt.

49. Valde ſibi placent diſſentientes in eo, quod Prophetam à Deo inſpiratum, morem tyrannicum juris nomine fuiſſe demonſtraturum, minime credendum ſit.

50. Ego vero jus eſſe ſtatuo, per quod filius à Patre, Uxor à Marito, Servus à Domino, Civis à Civitate male habitus, ad *paſſivam*, fas erit hac voce, opinor, uti, *obediemtiam* tenentur.

51. Ejuſque juris Deum Auctorem, atque eundem injuriæ à parte facientis vindicem eſſe probo, quæ nullo modo pugnare ſciunt divini atque humani Juris Conſulti.

52. Definendum igitur in hoc eſt. Regiam poteſtatem ſimpliciter à Populo, nullam Imperii partem excipiente, delatam, non eſſe Mandatum, ſed eſſe juris quod populus habebat, tranſlationé, ita, ut de Ariſtocratiis antea intelleximus.

53. Atque ideo de Regibus ita conſtitutis, recte dixeris, quod Argivi antiquiſſimi ad ſuum Regem, apud *Æſchylum*:

ΣΥ ΤΟΙ ΠΟΛΙΣ, ΣΥ ΔΕ ΤΟ ΔΗΜΙΟΝ.
ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΑΚΡΙΤΟΣ ΩΝ.

TU QUI ES POPULUS TOTAQUE CIVITAS
JUDEX JUDICIS EXPERS.

Quod hodie nemo de Senatu Veneto, de Ordinibus Batavorum & poſſeſſoribus Immobilium in *Friſia*, juxta urbium Rectores, prædicari nimium arbitretur. Ergo nec de Regibus inſolens haberi poteſt.

54. Multi opinantur, Reges ſimpliciter conſtitutos per jusjurandum, quo ſe jus

ſe jus & juſtitiam adminiſtraturos ſpondent, arctius obligari.

55. Sed probatum eſt aliàs, per jusjurandum non contrahi novam obligationem, ſed eam quæ fuit, ſanciri, firmioremque non arctiorem fieri, Reges male conſulentes fieri perjuros & divinæ vindictæ obnoxios; populos ad reſiſtendum nihilo plus juris quam prius habuerant, adipiſci.

CAP. V.

De Contractu Originali & Jure Regni Pactu Limitati.

Sententia illorum, qui negant inter Imperantes & Subjectos ullum dari contractum originalem, nihilque eſſe quam compromiſſum inter ſubjectos, pluribus exponitur. Non probatur tamen, ſed in diverſum diſputatur. Poſſe Rectores à populo per mandatum conſtitui, ſi hoc expreſſè agatur. Sed mandati hypotheſin in Imperio ſimpliciter delato eſſe ab re alienam. Dari ſane contractum Originalem in Imperio, & hunc eſſe Ceſſionem ſive Juris ſui in alium tranſlationem; In quâ factâ etiam ſimpliciter, exceptiones dari tacitas, cum generales, tum Regno ſpeciales, quæ recenſentur. Expreſſas aliquando tollere, aliquando arctius reddere Imperium. Jus ex illis acquiri, & Leges fundamentales fieri, non modo ex mutuo conſenſu inde ab initio, ſed etiam ſtabilito Imperio & ex præſcriptione. Quando thronus Regni vacare dicatur. An & quo jure ſucceſſionis ordo interrumpi poſſit.

PRobavimus, delationem Monarchiæ primitus & ſimpliciter factam non eſſe à Mandati naturâ arceſſendam. De regno Pactis inter populum & Imperantem munito, non eſt, quo id agamus, ut mandati naturam ei convenire probemus; quia diſſentientes ipſi per Pacta recedi volunt ab originali mandato.

2. Sed tamen ad Imperii ſimpliciter aut certis pactis conſtituti naturam pertinet Quæſtio, nuper etiam in Angliâ mota, an inter Imperantes atque ſubjectos intercedat omnino aliqua Conventio, ſive *Contractus*, quo primum fundetur Imperium, unde *originalis* vocetur.

3. Qui negant, hi ſimplicem Imperii conſtitutionem per modum *Compromiſſi* omnium ſingulorumque civium inter ſe conſiderant.

4. Ne de illis, qui Imperium à Deo, ſine medio ſuprà cives impoſitum, derivant, loquamur, ut aliàs factum.

5. Quando litigantes metu belli judiciarii in Arbitrum *compromittunt*, hoc fit mutua conventione inter ipſos; *Quod Titius de noſtra controverſia ſtatuet, id tu ſervaturum te ſpondes? Et Tu viciſſim? Spondeo*, dicitur utrimque. Hoc eſt compromiſſum, cujus vi partes ſtare coguntur Arbitri ſententiâ, *ſive æqua ſive iniquâ*, ſine ullo provocationis remedio.

6. Quanquam autem omnis Arbitri poteſtas ex compromiſſo veniat, nullus tamen inter litigantes & Arbitrum vertitur Contractus, quo hic ſe bene judicaturum

turum promiſerit, ſed tantum *Contractus*, quo Arbitrium recepit.

7. Interim, Litigantes certos limites Arbitro futuro præſcribere ſolent, quod ſi excedat, ipſo jure nullum eſt, quod facit & jubet; quia poteſtas ejus unicè de compromiſſo partium pendet.

8. Eodem modo, ajunt, qui illorum ſunt moderatiores; Civitatis Imperium metu belli fundatur in reciproca promiſſione Civium, hujuſmodi in *Democratiâ*; *Quod pars major populi ſtatuet, id tu facere, patiſpondes? Spondeo. Et Tu viciſſim? Spondet* ſimiliter: ſic totus populus conjungitur. In Ariſtocratia, in Regno: *Quod optimates, quod Rex ſtatuet* imperabit, faciet, *ei te pariturum ſpondes?*

9. Hactenus cives inter ſe conjuncti ſunt; pars major, quæ tum adhuc nulla eſt, cæterique Imperantes, etſi recipiant Imperium, ſub lege, certo modo regnandi, eo, quem diximus, nullo tamen contractu tenentur.

10. Si tamen ante receptum Imperium certæ leges regnandi præſcribantur, has limitare poteſtatem regnantis, ut acta contraria ſint ipſo jure nulla, dictum & certum eſt.

11. Non quod Leges iſtæ per modum Contractus eum obligent, ſed quia vim habent legum *fundamentalium*, nec plus juris habere poſſit quam Populus voluit.

12. Sicut enim Arbiter, qui compromiſſi limites excedit, nihil quam jus privati, ſicut eſt, in reliquis habet, ita nec Imperantes extra terminos in primæva Imperii conſtitutione ſibi præfixos, aliud quam privati intelliguntur.

13. Jusjurandum, quod fere ſequitur imperii delationem, non facere novum cum populo contractum, Imperio jam pridem ſtabilito, ſed obſtringere Imperantes Deo, jam diximus, ac ita ſancit leges priores, aut officium Imperantis ſimpliciter conſtituti.

14. Quin ante præſtitum jusjurandum Rex electus aut hereditarius eandem poteſtatem exercet, quam poſtea; Niſi aliter expreſſe cautum ſit, ut nuper à *Scotis* factum accepimus.

15. Hæc in caſu Regni conſtituti, ſic, ubi de contractu inito non conſtat, haud inſubtiliter diſceptantur.

16. Imò, in dubio contractum inter Regem populumque, præter acceptationem ejus quod cives inter ſe compromiſerunt, præſumi non poſſe videtur, quia contractus ſunt *facti*, quos ut probari oporteret, præſumi non licet.

17. In Democratia non videtur ejuſmodi contractui locus eſſe poſſe, quia pars major, quæ exercet Imperium, ſtabilito demum imperio, exiſtet.

18. In Optimatium quoque Republica, vix eſt ut talis ſtipulatio interveniat; quia plerumque ſtabilitur in incertas perſonas, ſicut in exemplo *Baliæ* Florentinæ *ſuperius* demonſtratum eſt.

19. Adverſus hanc tamen ſententiam diſputavimus in *lib. 1. de Jure Civit. ſect. 2. c. 4.* ubi probatum, in ipſa quoque Democratia dari *fœdus* inter Imperantes atque ſubjectos.

20. Idcirco illos, ſi non proponant ſibi, ut Legem Supremam, populi ſalutem, perfidiæ reos non modo in Deum, ſed in ipſum quoque populum fieri demonſtravimus.

21. Sic tamen, ut ab illo fœderis articulo ſeparatus ſit alius, qui eſt de Imperio ob injurias imperantium non diſſolvendo.

22. Quâ ratione Rectores male conſulentes ſunt quidem perfidi; ſed tamen ad injurias regnantium ferendas tenentur ſubjecti.

23. Niſi ob demonſtrationem hoſtilis in populum animi, vel ob cauſas ſpecialiter expreſſas.

24. Tenemus igitur in univerſum, dari contractum originalem, inter quemlibet po-

bet populum Imperanteſque à populo conſtitutos.

25. Sed contractus ejus partes plerumque multo evidentiores ſunt in Regno quam in Ariſtocratia.

27. Qualis ſit contractus ſpecies ex re geſtâ naturaque negotii intelligendum eſt.

28. Plane ſi populus ita faciendum putet, ut Regem Mandato conſtituat, quominus ita faciat, nihil magis impedimento eſt, quam in Magiſtratibus conſtituendis.

29 Quin ſi Magiſtratibus ſuis Regum nomen tribuere velint, nec vocis etymologia, nec forſitan exempla deficiant, etſi à more populorum, imprimis Latinorum id eſt alienum.

30. Talis Rex Mandatarius fuit Theſeus Athenienſium, ut ipſe quidem fatetur apud Euripidem.

Δῆμος δ' ἀνάσσει, κ' οὐχ' ἑνὸς
Πρὸς ἀνδρὸς ἄρχεται πόλις.
Heic populus imperat, nec uni
Subjecta civitas tenetur.

31. Hoc auten fit, quando ipſe populus jura ſummæ poteſtatis ſibi reſervat, pacis & belli, ferendarum Legum, ſummam provocationem, creationem Magiſtratuum præcipuorum, & cætera τοῦ κράτους inſtrumenta.

32 Quando autem populus Regem ſimpliciter conſtituit nihilque ſibi retinet; ſi quis tum velit Mandatum concipere, is amat contradictoria, nec poteſt aliam imperandi formam habere in animo, quam fuit in caſtris apud Trojam ex ſententia Achillis, Ajacis & aliorum; Qui ſic Agamemnoni parituros ſe quatenus bene imperaret; ſi perperam conſuleret, dicto ſe non fore audientes profitebantur. Verba Euripidis in hanc rem alibi exhibuimus.

33. Hæc omnino eſt ratio Mandati, Quamdiu placet adminiſtratio, continuatur; quando piget, revocatur.

34. Et credo eos, quibus *à puero* Civitatis imperium à Mandato pendere viſum eſt, difficulter limites inventuros, quos ultro citroque Rectores ſimpliciter creati procedere nequeant.

35. Aut enim Mandatum non eſt; aut à Populi abitrio, non à Rectorum prudentiâ judicium, bene an male fungantur regimine, dependet.

36. Quam bene autem ſe talis civitas habitura ſit ad pacem, ſi quis ad intelligendum demonſtrationis egeat, cum eo de his rebus diſputari non poſſe, merito quis dixerit.

37. Qualis igitur eſt contractus? Eſt ceſſio & alienatio, cujus titulus Imperium, eaque vel ſimplex vel limitata pactis & conditionibus.

38. De ſimplici actum, *capite præcedenti*, deque eâ tenendum; Etſi nullæ conditiones ei palam adjiciantur, ineſſe tamen nonnullas ex natura negotii, quod agitur.

39. Præter eas, quibus etiam in Democratiâ locum eſſe diximus, de animo hoſtili & de vi more Latronum facta.

40. In voluntariis tacite intelligitur, I. Salvam civibus eſſe debere libertatem perſonarum, rerumque ſuarum Dominium.

41. II. Imperantes non poſſe alienare civitatem vel ejus partem, Regeſque nihil utrà terminos vitæ de Imperio ſtatuere poſſe, & ſi qua ſimilia.

42. Sed expreſſa Pacta in Imperiis voluntariis plura vel pauciora ſunt, ut quiſque populus libertatis ſuæ providus aut fiduciâ erga Principes ſecurus eſt.

43 Nam in Ariſtocratiis, ut ſæpe dictum, maxime laxioris numeri, pauca vel nulla ſunt, inter populum & Optimates, pacta conditionalia.

44. Utrum autem tollant conditiones Poteſtatem Summam, an arctius duntaxat exercitium ejus faciant, ex

qualitate ſententiâque ſingularum eſt colligendum.

45. Tolli videtur, quando ſic conſtitutum eſt, ne quicquam Rex in ſummâ Republ. ſine conſenſu Senatus vel Ordinum populi facere poſſit.

46. Quo caſu, Summa poteſtas inter populum Proceresve cum Rege communicatur, atque ita omnino in hujus perſona deſinit eſſe *Summa*, ſicut uſu venit in *Polonia*.

47. Quod ſi communicatio non fiat in univerſum, ſed de certis capitibus, ibi non tolli, ſed minui ſummam poteſtatem, ratio dictat, ut fit in magna Britannia.

48. Hujuſmodi conditiones tribus modis conſtitui videntur. Aut per modum ferendi leges, inde ab initio, vel prævio conſenſu Regnantis, vel per præſcriptionem.

49. Inde ab initio, per modum Legis, prius quam Regnum conſtituatur, vel cum poſtea *thronus vacat*.

50. Vacare thronus dicitur in Electivis regnis, quoties Rege mortuo, novus eligitur, cui novæ conditiones identidem præſcribi poſſunt, ut fit in *Capitulationibus*, quas vocant.

51. In ſucceſſivis Regnis *vacat thronus*, quando Regia ſtirps deficit, aut quando ſucceſſio interrumpitur.

52. Quod jure fieri nequit, ſi verum eſt, quod probavimus; Imperium à populo eſſe alienatum; niſi quando *verè* caſus exiſtit, quo Reſpubl. *aliter ſalva* eſſe non poteſt, qui caſus eſt *facti*.

53. Quod ſi demonſtrare voluerint, qui nuper in vicino regno ingeminabant, *Rege opus eſſe de jure, vel de facto*, & hunc modum poſſe legitimari; nec ratione neque exemplis, deſtitui videntur.

54. Quatenus nulla forte gens tam monarchica aut ſucceſſoria eſt, in qua plura ejuſmodi exempla juris facultatem non induerint, ſicut bis apud Francos Galliæ uſu venit.

55. Non vacante throno, novæ regnandi Leges ſtabiliri non poſſunt, niſi Rege conſentiente per modum Contractus, quorum obvia ſunt exempla, nullumque [illegible], quam in Friſia Orientali.

56. Deniqve, Præſcriptione Regna ſimpliciter delata ſæpe fieri conditionata, quemadmodum limitata quandoque ſimplicia & abſoluta fiunt, probavimus in *lib. 1. de jure Civit. cap. 23.*

CAP.

CAP. VI.

De Sanctione Legum Fundamentalium.

Leges fundamentales habere ſanctionem, ſive clauſulam executoriam, eamque expreſſam vel tacitam. Quid illæ, quoad effectum, differant. A quo & quomodo fundamentalium executio Legum fieri poſſit. An violatis illis Legibus, Imperantes excidant jure poteſtatis ſuæ; ubi de clauſulâ Commiſſoriâ. Quis ſit Tyrannus; eâque res exemplis illuſtratur, Belgarum & Anglorum.

CONditiones alienationi Summæ poteſtatis adjectæ, ſive per modum Legum, quas Fundamentales vocant, ſive per modum paciſcendi concipiantur, *Sanctione* ſive clauſulâ executoriâ, quæ det illis effectum, confirmantur.

2. Sanctio autem illa eſt expreſſa vel tacita. Expreſſa, quando populus aut Proceres ſtipulantur, *ut ſi Rex non ſervet eas Leges eave pacta, tum cives ad obſequium non teneantur.*

3. Talem Poloni & Hungari ſuis electionibus adjicere ſunt ſoliti, & illi quidem non deſierunt; hi novo Regi ſuo volentes nolentes, eam nuper ſub titulo de Edicto Regis Andreæ tollendo, remiſerunt.

4. Tacita *Sanctio*, quæ verbis non exprimitur, ſed ex animo ſententiaque partium negotiique naturâ tacite intellitur.

5. Inter expreſſam autem & tacitam hoc intereſt, ut videtur. Vi expreſſæ ſanctionis, ſinguli cives aut Magnates habent jus opponendi ſe & reſiſtendi his, quæ contra pacta fundamentalia fiunt.

6. Sicut in Polonia ſinguli Nobiles habent jus Tribunitium intercedendi & comitia rumpendi, atque in Edicto Regis Andreæ continebatur, Rebelles non fore, qui Regum actis contra leges ſuſceptis vim opponeret.

7. Ex tacita ſanctione, quam recte dicas ineſſe cunctis Imperii pactionibus originariis, duplex effectus oriri videtur, primus & ſecundarius.

8. Primus eſt nullitas, quatenus acta Regum Pactis fundamentalibus contraria, ſunt ipſo jure nulla.

9. Quia Rex poteſtatem ſibi delatam notoriè excedens, hactenus ipſo jure fit privatus.

10. Secundarius effectus eſt, qui inde mediatè oritur, Jus *de facto*, ut ajunt, ſe opponendi atque reſiſtendi.

11. Hoc ſingulis non competit, verum his qui pacti ſunt, aut parti illorum majori.

12. Nam ſinguli, qui non pacti ſunt, jus univerſorum occupare non poſſunt, quibus competit exiſtimare, quando Leges exequi vel pacem præferre velint.

13. Proinde, ſinguli tenentur *ad obedientiam duntaxat, paſſivam*, ut ne conſentiant, nec faciant quicquam parendi causâ, ſed vim duntaxat ne opponant.

14. Quod ſi tantus ſit exceſſus Legum & tanta vis dominationis, ut nullum ſit dubium, quin hi quorum eſt jus pacti, ſi poſſent, opponere ſe vellent, dicendum eſt, initium à paucis fieri poſſe.

15. Ratihabitio quoque libera eorum, qui jus pacti habebant, eandem vim hîc loci.

loci, quam ſemper, obtinebit, ut pro Mandato habeatur.

16. Harum rerum evidens uſus venit in motibus Belgicis, qui à paucis Proceribus & infimâ plebe, non ab iis quibus ab antiquo jus populi erat, ſunt inchoati.

17. Sed poſtquam de nullitate plurium à Principe actorum non dubitabatur, nec etiam de animo majoris Procerum partis, ut ex ratihabitione liberrima dein approbatum eſt, acta geſta paucorum legitimata ſunt.

18. Idem in noviſſimo Angliæ Scotiæque proceſſu ac eventu curatè obſervatum eſſe, palàm animadverſum eſt.

19. Ex his facile colligitur, in Regnis & in Ariſtocratiis ſimpliciter conſtitutis, ubi nulla ſunt Pacta originalia, non oriri tale jus primævum aut ſecundarium; niſi faciant Imperantes contra quod tacitè in omnibus Imperiis excipi *ſuprà* demonſtravimus.

20. Sed an violatis quibuſdam pactis originalibus, Imperantes idcirco excidant Regno, ſi clauſula *Commiſſoria* expreſſe non ſit addita, non facile dictu eſt.

21. Fit autem clauſula Commiſſoria, hoc modo; Si is, *in quem rei vel juris aliquid tranſlatum eſt, non ſtet pactis; tunc illam rem vel jus illud amiſſum iri.*

22. Satis conſtat, ſi pacta contractibus adjecta non ſerventur; agi ad reparationem, non ad reſciſſionem contractt.

23. Nam illi plurimum errant, qui inter pacta contractibus adjecta & inter conditiones, à quibus contractus ſuſpenduntur, non diſtinguunt.

24. Dicendum igitur, jus removendi Imperantes, non oriri ex violatione quorundam pactorum fundamentalium: ſed jus in ordinem illos redigendi.

25. Verumtamen & hoc certum eſt, tyrannos poſſe removeri, non tantum eos *qui titulo* tales dicuntur, ſed etiam qui jure conſtituti in *exercitium* tyrannidis degenerant.

26. Quid autem ſit *Tyrannus*, perplexa diſputatio eſt. Tu nihil errabis, opinor, ſi dicas; Tyrannum eſſe in Imperio ſimpliciter dato, *qui hoſtilem animum induit adverſus ſuum populum.*

27 Et in Imperio pactis limitato; *Qui jus ſibi delatum notorie atque præfractè egreditur, idque exequitur.*

28. Egreſſus notorius inchoat, executio *præfracta* abſolvit tyrannum.

29. Ne quis putet, hoc vocabulum ſolis convenire *ſanguinariis.*

30. Quando igitur Princeps non contentus egredi terminos poteſtatis ſibi delatæ, monitus aut rogatus non deſiſtit, ſed iis ſe nolle teneri demonſtrat, in eoque præfractè perſeverat, hunc eſſe tyrannidis reum & poſſe removeri, nulla de jure dubitatio eſt.

31. Hac ratione, Belgarum populi ſunt uſi, qui plus decennio ſe intra terminos reſiſtendi continuerunt; antequam Principi ſuo Imperium abrogarent.

32. Nec id faciendum credidere, niſi poſtquam τὸ *Præfractè* multiplici experientia conſtiterat, cujus momenta in decreto *Abrogationis* ſollicite recenſuerunt.

33. Ut tamen longi temporis ſpatio, quod decennio à Juris-Conſultis finitur, non ſit opus, ad colligendam ejus rei certitudinem: præſertim ſi quis populus Regem ſuum habeat præſentem, ejuſque acta teſtis oculatus inſpiciat.

34. Hoc etiam inter tyrannum populi hoſtem & Pactorum violatorem, intereſſe, merito ſtatuetur.

35. Ut qui animum erga populum hoſtilem ultro & ex libidine ſuſcipit eumque demonſtrat, is etiam jure poſſit occidi, adeoque ſi res ferat, per ſententiam damnari, ut factum eſt in Neronem.

36. Qui

36. Qui vero pacta duntaxat ſervare præfractè noluit, in hunc pœna, Remotio ab Imperio & Cautio, ne redeat, ex juris quoque ratione ſufficit.

37. Denique, Perſonam Principis extra conſequentiam remotionis, malè haberi, nec juris neque dignitatis, nec humanitatis ratio patitur, ut exemplo Davidis in Saulum recte probatur.

CAP. VII.

Comparatio Mandati, à quo Imperium pendere dicitur, cum priore ſententiâ.

Non eſſe Mandatum in Imperiis ſimpliciter conſtitutis repetita probatio. Alienationis & mandati differentia exemplis Reipubl. Venetorum, Batavorum, Friſiorum demonſtratur. Quid periculi in ſententia de Imperio Mandatario reſideat. Quæ utcunque non imputentur auctoribus hujus ſententiæ, populum tamen habentem jus domini Mandantis, Rectores jure ſuo ad quaſlibet, etiam iniquas conditiones adigere poſſe. Comparatio malorum ex opinione, de abſolutâ poteſtate ſimplicis Imperii & de Mandato. Concluditur.

Ex his rebus expoſitis denuo ſatis evidenter intelligitur, nullos populos Imperium ſimpliciter deferentes ita exiſtimare, ſeſe cum Imperantibus ſuis inire *Mandatum* & hos eſſe Procuratores ſuos.

2. Cui bono Leges fundamentales, jura reſervata, pacta limitantia Regiam poteſtatem, ut his violatis poteſtas Imperantium revocetur; cum Mandata ſemper revocari poſſint?

3. Quin ſatis indicant populi, inquam, in Imperiis etiam primitus conſtitutis, ſe excipiendo caſus certos, quibus Rectoribus ſuis negare poſſint obſequium, ita ſtatuere; quamdiu leges illas ſervant, non poſſe iis obſequium à civibus negari, & ſic non eſſe Mandatum.

4. Denique, Mandati & Alienationis diſcrimen circa Imperium non minus eſt ob oculos in quibuſdam Ariſtocratiis, ut *Venetorum* exemplo jam pridem illuſtratum eſt, quàm in ſingulorum Imperiis.

5. Manifeſtior quam in *Venetis*, datur oppoſitio Mandati & Alienationis in florentiſſimâ *Batavorum* Republ. ubi Summa Poteſtas eſt penes *Ordines*, hoc eſt, Equites & Civitatium Rectores, veriſſimâ Ariſtocratiâ.

6. Hi per Legatos in unum coeunt, quos eſſe veros Procuratores & Mandatarios Ordinum, non Ordines ipſos, res ipſa demonſtrat.

7. Quia de ſingulis rebus ſibi mandatis, quas egredi nequeant, inſtruuntur, denique perpetuo à ſuis Mandatoribus dependent.

8. Sed hi Mandatores iterum non ſunt mandatarii populorum, ut ab his ita, quemadmodum Procuratores à ſuis Mandantibus, dependeant.

9. Cujus enim rei nulli ſunt effectus, hanc in civilibus non exiſtere certum eſt: Nec tamen ulla pacta ſunt, quibus majorem aliquam poteſtatem acceperint Ordines à populo: ut adeo Imperium ſit verè ſimpliciter ac ut primitus conſtitutum.

 10. Unde

10. Unde igitur, quod à populo non dependent, quod rationes ei reddere non coguntur, quod populus formam regiminis mutare non poteſt?

11. A Deo, ſine medio, voluit Graswinkelius in *Tract. de ſummâ poteſt. Ordd Holl.* & vult Sieglerus in Grotium, volunt alii plures.

12. Sed non eſt recedendum à doctrina Petri Apoſtoli, quod Imperium ſit *κτίσις ἀνθρωπίνη*, *humana creatio*; licet ad curam divini moderaminus eximie pertinens.

13. Proinde, ſi volente & conſentiente populo, ut hic eſt neceſſarium, inde ab antiquo ſtructum eſt Imperium, quod populus nullo modo participat, oportet eſſe ſimplicem atque inrevocabilem alienationem, à Mandati natura diverſiſſimam.

14. Vi ſimilis Mandati, cum eo, quod eſt in Batavis, Patrum noſtrorum memoria Conventus Ordinum Friſiæ agebantur: Legati erant veri Procuratores & Mandatarii.

15. Nomen idem manet hodieque: Tabulæ quibus inſtructi ad Comitia mittuntur, vocantur *Procurationes*, ipſi Procuratores *cum liberâ*, barbare, *Plenipotentiarii.*

16. Sed accidit, quo nihil in jure frequentius, vt re mutata, nomen idem manſerit.

17. Olim à Mandantibus, qui ſunt Immobilium poſſeſſores & Senatus Urbium, dependebant, ad quos de rebus majoris momenti referebant, nec iis inconſultis, quicquam novi decernere poterant.

18. Deinde, comperto, multitudine mandantium, publica conſilia inretiri, placuit, ut annua poteſtas independenter & ſine relatione, Legatis daretur.

19. Aquo tempore conſtitutio Legatorum fuit, *Tranſlatio* juris, quod habent Conſtituentes; ita, ut omne eorum jus ad Rempubl. ſpectans habeant *Plenipotentiarii*, ſic jam dicti *ἐμφαντικῶς*, non ut Mandatarii, ſed ut ita loquamur, *Ceſſionarii*, *jus plenum habentes*.

20. Non tamen ultra annale ſpatium, quo finito, jus eorum ſponte finitur: Nihil enim vetat, Tranſlationem juris æquè fieri ad tempus ac in perpetuum.

21. Non tenentur igitur tales Legati ad rationes reddendas, non poſſunt ante annum elapſum revocari aut circumſcribi, juberi, vetari à conſtituentibus: quæ facultates ſunt inſeparabiles à Mandato.

22. Cujus quidem hypotheſi nihil periculoſius aut Imperantium Majeſtati inimicius & imprimis à juris ratione alienius excogitari poteſt.

23. Ultimum iſthuc abunde demonſtratum eſt, & conſequentia reliqua res ipſa loquitur.

24. Credendum eſt equidem obteſtantibus viris egregiis Diſſentientibus, *nunquam illos faviſſe tumultuanti & ſeditioſæ plebi, quam fatentur eſſe teterrimam peſtem & ſentinam Civitatum.*

25. Sed qualiſcunque ſit populus, etſi fæx Romuli, ſi modo cives & major pars ſit, in Mandatore & ejus poteſtate non diſtinguuntur mores. Quiſque liber eſt arbiter & moderator ſuarum rerum, bonus an malus, prudens an imprudens ſit, nihil intereſt.

26. Si populus ſemper habet *ſupremam* poteſtatem, ſi Mandator ſit Imperantium, hi debent *ὑπαιτίους εἶναι*, nec ægre fere, quod à peſſimis Dominis pendeant, & repoſcentibns rationes aut ſummam Imperii non habent negandi cauſam.

27. Quod igitur Mandati Regalis aut Optimatium Imperii Auctores teſtantur; *nihil ſibi cum plebe ſeditioſâ, neque nunc nec unquam aliàs commercii aut negotii velle*,

gotii velle, bene habet ac credi fas eſt.

28 Sed hæc ratio non convenit cum hypotheſi Mandati. In Democratiâ major populi pars, etſi peſſime conſulat Imperio, poteſtatem Magiſtratibus optime meritis abroget omniaque miſceat, jure tamen ſuo, licet injuriam committat, utitur.

29. Idemque juris eſt, ubicunque ſumma Imperii à Mandato populi, quod eſt fundamentum Democratiæ, pendet.

30. Si plus juris habet populus *quam ipſi expediat*, ut de quadam in Belgis civitate ſcribit Grotius, hoc ad juris quæſtionem non pertinet; non magis quam prodigentia Patrisfamilias, cui nemo interdicit, vim dominii infringit.

31. Fruſtra dantur Imperantibus *vires & copiæ*, ab Oratoribus, per quas cohibeant tumultuantes; Fruſtra additur modus; *ne tales ſint copiæ, quibus ipſum populum opprimere & in ſervitutem redigere queant.*

32. Hæc ſunt monita prudentiæ; Jus mandatarii à voluntate Mandantis populi pendet, qui vel nullas tribuit copias, vel quas tribuit, has iterum, ubi viſum fuerit, adimit.

33. Ut nihil ſit manifeſtius, quam motus populi rerum domini & mandatoris, ſi quando major pars conſenſit, quicquid etiam moliatur, nullo juris repagulo poſſe cohiberi.

34. Plane, deſtitutam ratione & ordine ſententiam ratione & ordine velle gubernare, tam eſt irritum, quam conciliare rem ipſam cum philoſophiâ juris eſt ἐκ τῶν ἀδυνάτων καὶ ἀσυστάτων.

35. Ajunt præterea, *infinitis modis plura eveniſſe mala in humanum genus ex eo quod fræna laxantur tyrannidi*, quam quod ſumma poteſtas populo vindicatur.

36. Sed præter quod Anarchias malâ facile vincunt Tyrannidem, velim & mihi viciſſim credant Oratores politici, *me nunquam faviſſe tyrannidi*, ſed contemnere populos, qui Imperia ſimpliciter & ſine exceptione transferunt in Principes.

37. Laudare me Ariſtocratias, populoſque prædicare beatos, quibus ſub optimatibus agere licet, in quibus parum à tyrannide periculi.

38. Aut ſi Regno careri non poteſt, cenſeo id agendum eſſe, ne poteſtas Regum ſit effrenis & neſcia legum.

39. Verum ut populi, qui ſponte ſe abdicant Imperio nihilque facultatis reſervant, ſupremam poteſtatem in Reges & Optimates retinere dicantur, miror civili judicio præditos homines non animadvertere, quam ſit alienum à ratione juris & evidentia rei geſtæ.

40. Præter quod nondum liquet, res v. gr. Danorum ſe domi foriſque multo pejus habuiſſe, poſtquam abſoluto, quam dum limitato ſunt uſi imperio; vel Poloniæ aut Germaniæ populos eſſe multo beatiores quam Francogalli ab aliquot ſeculis egerint.

41. Atque hæc ad explicationem ſententiæ noſtræ & demonſtrationem, quam inconſulta ſit contraria, ſufficere arbitramur.

42. Ex his quæ Mandatum originale, quod omnibus Imperiis det fundamentum, noviſſimè adſtruxerunt, nihil quod ullam oppoſitionis ſpeciem haberet, omiſſum recordamur.

43. Pleraque utrimque conceſſa transmittimus, qualia cum Oratoribus ingeminare licet: *Utinam ubivis Gentium re ipsâ eſſet, ſimul Salus populi Suprema Lex, ſimul declarata ejuſdem voluntas & Conſenſus, Supremum jus!* & id genus alia *paſſim.*

44. Atq; hæc eſt repetita collectio & refutatio rationum, quæ contra noſtram de Im-

de Imperio ſententiam inde à quinto anno publicatæ fuere, quas incontinenti excepit hæc diſſertatio. Jam bisterve Replicatio publicè condicta fuit, quam ſperavimus tot annis & votis notabilibus nimis dilatam, ante iteratam hujus libri editionem eſſe prodituram, quo nobis occaſio fuiſſet, rationes, ſi quæ novæ collatæ fuiſſent, ſuis locis occupandi & refellendi. Nam ſeorſim, reciprocare ſerram contentionis ſuper hoc quæſito, cur minus placeat, aliquoties *in loco* & in tempore demonſtravimus. Ideo finem ejus diſputationis, quicquid impoſterum proferatur aut intra veteres minas *ſubſiſtat*, heic eſſe volumus.

FINIS LIBRI PRIMI.

Juris Publici Univerſalis

SIVE

DE JURE CIVITATIS.

LIBER II.

Qui eſt de jure eorum, qui ſubjecti ſunt Imperio Civitatis.

SECTIO I.

De jure Familiæ.

CAP. I.

De Jure Perſonarum univerſo.

Poſt Imperium Civitatis ſequi de ſubjectis, eorumque perſonis aut rebus. Perſonas primo conſiderari cum reſpectu ante familias. Hoc ſenſu diſtingui homines in natos & naſcituros, & his primo ſuum jus competere. De tempore, quod inter conceptionem & nativitatem ſit Legitimum de certitudine Patris. Differentia juris inter mares & feminas, ubi & de Hermaphrodytis. Differentia majoris & minoris ætatis, item ſanorum vel mente captorum &c.

SCita eſt admodum comparatio *Ariſtotelis*, quâ Civitatem ait eſſe *animalis inſtar*, quod ut ex animo & corpore conſiſtit, ita civitas Imperio & multitudine conſtituitur *lib. 1. Polit. cap. 4.*

2. Quemadmodum naturale eſt corpori, parere animo, ſic etiam vult ratio naturalis, ut multitudo pareat imperantibus. Ita Philoſophus, κατὰ φύσιν καὶ συμφέρον, τὸ ἄρχεσθαι τῷ σώματι ὑπὸ τῆς ψυχῆς, *ut Corpus regatur ab animo, ſecundum naturam & utile eſt.* Τὸ δὲ ἐξ ἴσου ἢ ἀνάπαλιν, βλαβερὸν πᾶσιν. *Æqualitas autem vel*

ut contra fiat, utriſque damnoſum eſt, *ait d cap.* 4.

3 Pertinent hæc ad ea, quæ ſuperiore libro diſputata ſunt, nec minus ad ea quæ nunc aggredimur, ad jus, inquam, eorum, qui ſubjecti ſunt Imperio.

4. Scilicet, cum duabus omnino partibus conſtet Civitas, Imperantibus atque Parentibus ſive ſubjectis, abſoluto Imperio, res jubet, ut de his qui ſubjecti ſunt, eorumque rebus loquamur, qui in definitione civitatis monſtrantur, voce *Familiæ*.

5. Prius tamen de ſtatu ſingulorum hominum ſive *perſonarum*, quatenus familiam præcedunt & ad juris rationem pertinent, agendum. Ideo de jure perſonarum hoc caput inſcripſimus; etſi plura ſub hoc titulo comprehenduntur, quam quæ familiæ reſpectum præcedant.

6. Perſonam idem ſignificare, quod hominem ſemper & rotunde, quod communiter ajunt, vix eſt ut obtineat. Etſi enim Juris Rom. tituli de ſtatu hominum & de jure perſonarum pro parallelis habeantur, minus tamen latinè dici *tot perſonas*, pro, *tot homines*, arbitror. Nec adeo *Perſonam* aliter quam cum relatione ad certum ſtatum vel jus aliquod, reperiri exiſtimem.

7. Qui nondum eſt natus tamen dicitur homo; *Perſona*, quod putē, nuſquam. Sic Paulus Juriſconſultus eum qui poculum abortionis propinavit, ita ut mulier, id eſt, *mater*, aut homo, id eſt, *fœtus* inde pereat, ſummo ſupplicio adficiendum ſcribit in *l.* 38. §. 5. *ff. de Pœn.*

8. Eſt igitur prima hominum differentia, quod ſint vel nati vel naſcituri, quorum hi ventres à Juriſconſultis tropice vocantur, etiam poſtumi; ſed hoc diſcrimine, quod poſtumi, dum in utero ſunt, heredes quidem inſtituuntur & tutores accipiunt, habito reſpectu ad uſum nativitatis, ut pro jam natis & pro perſonis habeantur: namque dum in ventre ſunt non accipiunt v. gr. tutores, qui dantur perſonis; ſed Curatores, ut Juris auctores obſervant.

9. Sed fœtus in utero dicuntur homines, quando ſunt animati; prius homines non ſunt, etſi vita illis adſcribitur: Quando autem animati cenſeantur, & an mentes à prima generatione fœtibus adſint, non eſt quærere, multo minus, decidere noſtrum.

10. Sed quicquid hac de re ſit, homines dici non poſſe, priuſquam organicum corpus formatum ſit, indubitatum eſt. Quod enim Tertullianus, *Homo eſt*, ait, *etiam qui futurus & qui in ſemine eſt*, *Apolog. c.* 9. improprie dictum patet, æque ac illud Martialis in maſtupratorem.

> *Iſtud, quod digitis, Pontice, perdis,*
> *homo eſt.*

11. Sed pro homicidio non habetur, ſi quis fœtum antequam formatus ſit, abegerit, quo modo plerique *JCti* conciliant *l.* 4. *D. de Extraord. crim.* quæ crimen abacti partus exilio temporali punit, cum *d. l.* 38. §. 5.

12. Eſt hac de re locus *Exodi* XXI. *v.* 22. *Si quis percuſſerit mulierem gravidam, ita ut ejiciatur fœtus ejus, nec tamen ſit exitium, omnino mulctator, prout impoſuerit ei maritus mulieris. Sin autem exitium ſit, reddes vitam pro vitâ.* Quæ verba, ut in Hebræo textu ſunt, tam de mulieris, quam de fœtus exitio intelligi poſſunt: Interpretes Græci locum ita vertunt, ut diſtinguant inter fœtum ἐξεικονισμένον καὶ ἀνεξεικονισμένον; *fœtum formatum & informem*, quos ſequitur Auguſtinus *in cap.* 8. *& 9. c.* 32. *qu* 2. ubi diſputat contra eos, qui volunt animam eſſe è traduce.

13. In favorabilibus tamen nihil vetat, etiam fœtui nondum formato, quaſi jam homini, aliquid juris adſcribere, quomodo

quomodo Juris-conſulti inde à primâ conceptione, libertatem fœtui quæſitam conſervari, nec ſequutâ matris ſervitute rurſus adimi ſtatuunt, ut docent *in tit. Inſt. de Ingen. & alibi.*

14. Secundum hæc, ad juris rationem pertinet, ſpatium temporis, quod inter conceptionem & nativitatem partus vitalis, minimum & maximum intercedit, quâ in re multum valet auctoritas naturæ interpretum, quos inter laudatur Hippocrates, qui minimum tempus ſtatuit eſſe menſis ſeptimi, ut refert Paulus in *l.* 12. *ff. de Statu hom.* quod tempus impleatur die *centeſimo octuageſimo ſecundo l.* 3. §. *ult. ff. de ſuis & legit. hered.* Hippocrates ſic ait; Οἱ μὲν ἑπτάμηνοι γίνονται ἐκ τῶν ἑκατὸν ἡμερέων καὶ ὀγδοήκοντα καὶ δύο, καὶ προσέτι μορίου; *Septimeſtres naſcuntur, diebus octuaginta duobus & parte diei ſequentis. Prius enim ſex menſes non ſunt impleti,* quam major pars diei ſupra octuageſimum, tertii ſit elapſus.

15. Quod tam exactè determinandum, quia vir natum poſt ſextum à nuptiis adimpletis menſem, ex ratione juris agnoſcere cogitur; prius non tenetur, etſi de ſexto menſe, ſi nullum ſequioris extet ſuſpicionis argumentum ex æquitate judices indulgere ſolent, ut à Senatu Gratianopolitano judicatum refert Autumnus *confer. ad tit. ff. de ſtat. hom.* de aliis alii.

16. Maximum inter conceptionem & partum mulierum tempus eſt, decem menſium completorum, ut magno generis humani conſenſu receptum eſt, etiam à Juriſconſultis, qui nec in hoc termino ad auctoritatem Medicorum, ut re ſatis manifeſtâ, provocant *l.* 3. §. *pen. ff. de ſuis & Legit. hered. l. pen. C. de poſth. hered. inſt.* nec aliud à Juſtiniano jure noviſſimo conſtitutum eſſe, probavimus in *prælect. ad tit. ff. de Stat. hom.*

17. Exempla rara longioris geſtationis pleraque ſunt dubiæ fidei, quemadmodum ſane eſt illud de Principe *Condæo*, quem tredecim menſibus poſt obitum patris natum eſſe volunt, famâ quæ valde increbuit, adſertâ quoque à Buiſſono in vitâ *Turennis.* Deberet præſentis *Condæi* eſſe proavus, de quo eſt editio vulgi, quem tamen ex Hiſtoria nonniſi ſex à patris obitu menſibus editum eſſe conſtat, ut teſtis eſt Mezeræus in *Henrico IV.*

18. Quod ſi vera quædam ejuſmodi exempla dentur, & phyſicæ rationes ſuprà decem menſes eniti poſſint, ea tamen ejus momenti non ſunt, ut Legem infringere vel mutare queant univerſalem. Τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς, παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται; *Quod enim ſemel aut bis uſu venit hoc prætereunt Legumlatores*, qui jura conſtituunt in his, quæ ἐπὶ τὸ πλεῖστον, *plerumque*, non quæ ἐκ παραλόγου, *ex inopinato* eveniunt *l.* 3. *& l.* 6. *ff. de Legibus.*

19. Si quid durius in eo ſitum eſſe videatur, quod poſt decem menſes matronæ dehoneſtentur; longe majus eſt incommodum, feneſtram partubus aperire ſupponendis & hereditatibus per occulta viduarum ſtupra captandis. Valeat hactenus etiam Taciti dictum, vix ullam eſſe legem, quæ non exquiſitis caſibus *habeat aliquid ex iniquo, quod utilitate publica contra ſingulos rependitur.*

20. Cujus quiſque ſit filius aut filia, quod ad genitricem attinet, facile demonſtrari poteſt; de Patre opus eſt fide implicitâ, quo pertinet Telemachi reſponſio ad Minervam, ſe filium Ulyſſis eſſe dicentis.

> Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι, αὐτὰρ ἔγωγε,
> Οὐκ οἶδ', οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.
> *Mater enimvero me gnatum dicit Ulyſſis,*

Aſt ego qui ſcirem, quis Patrem noverit unquam?

21. Sed jure Gentium reperta eſt nota certi Patris, *matrimonium*, quod tamen in mulieris fidem reſolvitur. Unde Minerva Telemachum honore paternæ nobilitatis ſolatur, hac ratione,

Ἐπεὶ σε γὲ τοῖον ἐγείνατο Πηνελόπεια.

Quoniam talem genuit te Penelopæa.

Quare ſicubi gentium matrimonia jure publico clauſa non ſunt, ut in pluribus Indiæ populis, Patres-familiarum non ſuæ domus, ſed ſororum liberos, habent ſucceſſores bonorum ſuorum. Sed hujus rei conſideratio, quemadmodum & legitimorum ac illegitimorum diſtinctio ſequitur & pendet ab expoſitione Familiæ.

22. Hujus loci diſcrimen adhuc eſt inter Mares & Feminas; nam in dichotomiâ ſubſiſtere licet, etſi natura quandoque producat hermaphrodytum vel Hermaphrodyten;

Cui forma duplex, nec femina dici
Nec puer ut poſſit, neutrumque & utrumque videtur,
Nec duo ſunt, ut Ovid. 3. *Metamorph.* 7.

At quia rara ſunt hæc portenta, non viſum fuit operæ pretium, inde tertiam conſtituere ſpeciem: Proinde, cum Ulpiano Juris-conſulto, ſatius eſt dicere, *hermaphroditum ejus ſexus æſtimandum, qui in eo prævalet.* Vix enim utriuſque ſexus officio pares ſunt, vel ſi fuerint, τὸ magis & minus heic oportet variare Speciem.

23. Etſi autem portenta vocavimus hermaphrodytos, haud tamen *monſtra* ſunt; Hæc enim vocantur, quæ contra formam humani generis converſo more procreantur, ut loquitur Paulus in *l.* 14. *π. de Stat. hom.* non *humanæ figuræ, ſed alterius magis quam humani partus l.* 135. *d V.S.* A quibus differunt *oſtenta*, tribus forte manibus aut pedibus prædita *l.* 31. *d. t. de V.S.* quo & Hermaphroditos referre licet. Vera monſtra, ſi non habeant ejuſmodi conformationem, è quâ rationis indicia colligi poſſunt, adhibita cognitione Magiſtratuum è medio tolluntur. *Anton. Matthæ. de Crim. Tit. de Sicar. c.* 1. *n.* 6. *in fin.*

24. Differentia ſexus latiorem habet uſum in civitatibus, & quidem multis à naturæ ſimplicitate magis quam ab utilitate civili abhorrentem. Simplicitas apud Juſtinianum Romani Juris, ut nunc eſt, conditorem prævaluit, adeò ut is increpet diſcriminum inter mares & feminas auctores, tanquam *Naturæ accuſatores*, quia *non omnes maſculos generaverit, ut unde plures generârentur, ne exiſterent l.* 4. *C. de lib. præt.* Qui tamen effectus differentiarum à Juſtiniano vituperati, in vitâ ipſius erga molliorem ſexum indulgentiâ, in pleriſque populis renovati & ampliati ſunt.

25. Noſtræ diſciplinæ ratio ſimplicitatem præfert naturalem & Juſtinianæam; è quâ reſultat una ſumma diſcrepantia, quod in his quæ ad dignitatem ſpectant, Viri præcellunt; in iis verò quæ ad infirmitatem, feminæ magis exemptæ ſunt. *Quis enim mulierum non miſereatur*! ait uxorius Cæſar in *l. ult. C. Qui pot. in pign.*

Γυναῖκες ἐσμὲν ἀθλιώτατον φυτὸν,
Quid feminæ ſumus? miſerrimæ creaturæ;

ait Medéa apud Euripidem.

26 Bene igitur eſt, quod feminæ ab omnibus officiis civilibus & publicis remotæ ſunt, & ideo nec judices eſſe poſſunt, nec magiſtratus gerere, nec poſtulare, nec pro aliis intervenire, nec procuratores exiſtere, ſed à maribus ſolis omnia iſta fieri poſſunt *l.* 2. *d. Reg. Jur.* Etiam in pœnis feminæ mitius habentur *l.* 38. §. 2. *π. ad L. Jul. de adult. l.* 6 *pr. ad L. Jul.*

Jul. Pecul. quod tamen ad notabile diſcrimen in gravioribus delictis non erat producendum, ut viſum Juſtiniano, qui pœnam capitalem adulteris viris infligi, feminas virgis cæſas monaſterio includi voluit, unde à viris mollioribus cis biennium repeti poſſent *Nov.* 134. *c.* 10. Quod miror in graviſſimâ Germanorum gente multis locis obſervari, ut teſtis eſt Carpzovius in *Crimin. Quæſt.* 53. *n.* 27. ex *conſtit. crim. Car. V. art.* 120. Monaſterii loco relegatione ſubſtituta, quam vir, ſi libet, pariter ſubire poteſt. Non poteſt alia talis indulgentiæ, quicquid adferat Carpzovius, ratio reddi, quam quod vir facilius unâ muliere, quam vir ſub uno viro exercere poſſit τὴν παιδοποιὸν ἀδηφαγίαν, ut Jocaſta loquitur *in Phœniſſ.* quæ tamen ratio Theodorâ quondam ſcenicâ, dein Auguſtâ, quam Cæſare dignior eſſe videtur.

27. Denique, ad hunc locum pertinet hominum diviſio in majores & minores *annis.* Quouſque autem minores intelligantur, non eadem omnium populorum & temporum obſervatio fuit. Romani veteres eos, qui togam puram ſive liberam & virilem acceperant, pro viris habebant cunctiſque virilibus officiis in foro militiâque adhibebant. Tempus autem tyrocinii illius, ſicut appellabant, erat ab anno decimo quinto uſque ad decimum nonum, prout tardius aut celerius animi corporiſque vigor implebatur, neque tunc amplius erant in tutelâ neque curæ ſubjiciebantur, niſi dementes aut prodigi eſſent, quemadmodum eâ de re latius actum in *lib.* 3. *Digreſſ. c.* 15.

28. Poſtea Marcus Philoſophus inſtituit, ut non modo prodigi & furioſi, ſed omnes adoleſcentes acciperent Curatores, quibus ſe ſubducere non poſſent ante annum XXV. impletum, quouſque minores annis vocabantur; niſi Principis ſpeciali privilegio veniam ætatis impetraſſent, puellæ annis XVIII, adoleſcentes XX. annis impletis. *Capitolin. in Marc. l.* 1. §. 3. *ff. de Minor.* atque ab eo tempore minores annis diſcreti ſunt in Impuberes, qui ſub tutoribus, & Puberes, qui Curatores habebant, niſi ambo eſſent in Patriâ poteſtate.

29. Mores gentium recentiores, etſi noviſſimam humani moris differentiam frequenter amplexi ſunt, in eâ tamen omnes nequaquam ſubſtitere; cum plures viginti aut uno amplius annis ætatem majorem ſive virilem definiverint.

30. Nec reverà inde abhorrent, qui minores uſque ad annos XXV. cenſent, quando veniam ætatis largiuntur omnibus frugi adoleſcentibus, qui viginti annos attigerint & biennio citius puellis veniam deſiderantibus.

31. Poſtremo ad præſentem de perſonis locum pertinet differentia hominum, quod ſint vel ſanæ mentis vel inſani: quæ non pendet à reſpectu familiæ; Sed quia deinceps aliæ plures hominum differentiæ nobis occurrent explicandæ, rectius conſulturi videmur, ſi & hanc in eum locum reſervemus.

32. De ratione, de natura, *dignitate* hominum, multa philoſophice, & oratoriè multa dici poterant, quæ prætervehimur. Pleraque juris habentia relationem, in præcognitis, maxime in capitibus de jure naturæ, dein etiam, ubi de Eccleſiaſticis actum, abſolvimus.

Nunc igitur ad *Familiam* tranſeamus.

CAP. II.

De Familiâ.

Rectene tractatus de Familiâ ad hanc artem pertineat. Quot modis familiæ vox uſurpetur. Quid ſit hoc loco. Explicatur definitio, & defenditur contra Bodinum & Arniſæum. Conſtare eam ſocietate triplici, & quatuor perſonis ad minimum, ſi perfecta ſit. Quis ſit maximus familiæ numerus. Ejus imperii diverſitas. Imperfecta familia quot modis dicatur.

A Familiâ Ariſtoteles tractatum *Politices* auſpicatur; quæ Ars cum iiſdem terminis contineatur, quibus hæc *de jure Civitatis* diſciplina; nobis ſaltem eam partem, quæ de ſubjectis Reipublicæ membris agit, ab eâdem ordiri licebit: Quare autem de Imperio prius agere viſum ſit, ratio, ni fallor, ſatis in conſpicuo eſt, neque minus hæc; quod jus familiarum ad juris univerſi de civitate conſiderationem vel maximè pertineat.

2. Unde tamen non ſequitur, rectè Ariſtotelem à Bodino reprehenſum eſſe, quod Oeconomicam Artem Xenophontis exemplo à libris de Republ: ſeorſim tractaverit, quaſi membra ſingula ab univerſi corporis compage divelleret & quaſi urbem ſine ædificiis conſtruere vellet *d. cap.* 4.

3. Incepit quidem Politica ſua, ut liquet & diximus, ab expoſitione Familiæ; verùm non omnia, quæ ad exactam ſervorum liberorumq; educationem, ſervorum occupationes, bonorum acquiſitionem pertinent, in Politicis tractanda putavit. Sed ut diſciplinæ quamlibet diverſæ, manus tamen ſibi mutuo commodant, ita quod de Familiâ nonnihil in Politicâ prælibat, Artium diverſitati non derogat.

4. Nobis hac parte minus eſt difficultatis, quia de jure diverſorum ordinum qui familiam conſtituunt, ſolummodo, non de rebus ad utilitatem, quæ eſt œconomicæ tractationis, ſpectantibus, agendum habuimus.

5. Familiam Græci οἶκον vel οἰκίαν, id eſt, domum appellant: at uſum ejus variè tam hi, quam Latini accipiunt; origo vocis monſtrat, eam primo ſignificare multitudinem *famulorum* ſive ſervorum, qui ſunt in ejuſdem Patris-familias poteſtate, quomodo paſſim *Cicero* & *JCti*; ſi tamen non potius famuli à familia dicti, ut Feſtus. II. Pro corpore ſervorum, qui certi uſus gratia pariter habentur, ut grex gladiatorum, apud *Ciceronem* alioſque; item numero ſervorum vectigalibus colligendis præpoſitorum, ut in Edicto *Prætoris de Publicanis.* III. ſumitur pro bonis & patrimonio, unde *familiæ emptor apud JCtos.* 4. *Pro* omnibus, qui ab ejuſdem ultimi progenitoris ſanguine proficiſcuntur, adeoque, pro gente, ſicut familia Julia. *l.* 195. *§. ult. ff. de V. S.* 5. Pro ſtirpe peculiari gentis; duæ familiæ claruerunt, *Calvinorum* & *Aenobarborum*, Suetonius *in Ner.* 6. Pro corpore hominum, qui ſunt in unâ domo, ut heic. vid. Briſſon. *d. V. S. lib.* 4.

6. Poſteriore ſenſu definiemus Familiam, hocmodo. *Cœtus plurium perſonarum, quæ unius poteſtate, natura aut jure, quotidiani uſus cauſa, ſociatæ ſunt.*

7. Ge-

7. Genus dicere maluimus *Cœtum*, quàm, ut Bodinus in *lib.* 1. *de Republ.* c. 2. *Moderationem*, Arniſæus *lib.* 4. *polit* c. 2. *Gubernationem*, exemplo differentiæ, quæ eſt inter Civitatem & Rempublicam, quarum hæc eſt ordo, illa *multitudo*, ut ipſi docuimus in *lib.* 1. *cap* 8.

8. Verum Civitas & Reſpublica tam re quam verbis eo modo diſtinguuntur, ut *ſuprà* vidimus; in Familia ſimile diſcrimen, ut verbis inuſitatum, ita reipsâ ignotum eſt.

9. Non quod regimen à perſonis non differat, ſed quia id nuſquam *familia* dicitur; at hæc ſemper ad perſonas refertur, etiam à Jurisconſultis, à quibus noſtra definitio leniter inflexa mutuo ſumpta eſt. *l.* 195. §. 2. *ff. de Verb Sig.*

10. Addito tamen fine, quem Ariſtoteles ait eſſe, *εἰς πᾶσαν ἡμέραν*, *ad uſum quotidianum lib.* 1. *Polit. cap.* 1. nam his verbis à collegiis diſcernitur, quibus & Juridicam Familiæ definitionem convenire putat Arniſæus.

11. Ideo vult addi vocem, *patris-familias*, pene fruſtrà; nam qui neſcit, quid ſit Familia, eum vox *patrisfamilias* certiorem non faciet.

12. Sed differentia ab reliquis collegiis, præter *finem*, conſtat inde, quod de illorum eſſentiâ non ſit, ut ſub unius poteſtate habeantur, neque ut perſonas contineant tam *naturâ* quam *jure* ſociatas, quod utrumque eſt in familiæ definitione.

13. Perſonæ *jure* ſociatæ ſunt conjuges & ſervi; *Naturâ*, liberi, ex quibus familia perfecta componitur.

14. Nam quod idem *Arniſæus*, liberos negat eſſe partem familiæ, eò quod finis familiæ ſint, non habet rationem. *Arniſæ. lib.* 1. *cap.* 1. *ſect.* 8. *de Republ.*

15. Quia, præterquod partem & finem eſſe diverſo reſpectu non eſt abſurdum, videtur proles matrimonii potius quam familiæ finis eſſe.

16. Perfecta igitur familia conſtat triplici conjunctione Patrisfamilias, cum *Uxore*, cum *Liberis*, cum *ſervis*.

17. Ita & Ariſtoteles Πρῶτα καὶ ἐλάχιστα μέρη οἰκίας, δεσπότης καὶ δοῦλος, πόσις καὶ ἄλοχος, Πατὴρ καὶ τέκνα; Prima & ſimpliciſſima membra familiæ, dominus ac *ſervus*, vir & *uxor*, pater & *liberi. d. lib.* 1. *Polit. c.* 3.

18. Sunt tria paria, ſed quatuor perſonæ, non pauciores; quia Dominus, Vir, Pater ſunt unus paterfamilias. Liberi poſſunt eſſe plures, eſt etiam ubi uxores plures in unitate familiæ ſunt; Deficiente ex his uno, fit imperfecta familia, magis aut minus, prout deficiens membrum magis aut minus eſt neceſſarium.

19. Arniſæum tres perſonas duntaxat requirentem, eliminatis liberis, modo notavimus. Bodinus quinque perſonas ad familiam requirit *lib.* 1. *cap.* 2. *à pr.* Patrem ac matremfam. & tres, quà liberos quà ſervos, quod nihilo plus habet rationis; nam ſervi tres forte requiruntur ad familiam ſervorum, ut diximus, eam vocem ſumi; at hoc ſenſu noſtro familia, id eſt, οἶκος, uno filio filiâve & uno ſervo ancillave contenta eſt ad perfectionem ſui.

20. Numerus Familiæ, qui maximus eſſe queat, non eſt expreſſus. Sane poteſt eſſe major quam aliquando Civitas. Dari enim civitates, quæ non poſſunt trecentos in armis exhibere, quot, & quod amplius fuit, Abraamus eduxit adverſus reges Meſopotamiæ, palam eſt. Quadringentos ſervos ſub uno tecto habuit *Fundanius* præfectus urbi apud Tacitum, qui non abſurde ſcribit, fuiſſe, *qui nationes* ſervorum haberent.

21. Porro Ariſtoteles Imperium Patrisfamilias triplex eſſe tradit, in *lib.* 1. *Polit.*

Polit. cap. 8. δεσποτικὸν, βασιλικὸν, πολιτικὸν, Illud in ſervos, iſtud in liberos, hoc in uxorem competens.

22. Ad hanc formam Juris civilis ratio comparata eſt. Pater-familias eſt *Princeps familiæ & in domo dominium habet l.* 196. *π. de Verb. ſignif.* juxta Homericum illud Ariſtoteli laudatum, Θεμιστεύει δ᾽ ἕκαστος Παίδων ἠδ᾽ ἀλόχων. *Jus quiſque dicit liberis & conjugibus.*

23 Etiam verò ſervis; at his quidem *beriliter* & duriter; liberis *regiè*, id eſt, abſolutè quidem, at cum *pietate*, non cum *atrocitate*, Uxori cum multâ *æqualitatis* obſervatione; ſicut Magiſtratus agunt in Republicâ liberâ cum civibus; hoc enim eſt πολιτικῶς.

24. Nec abs re Ariſtoteles aliique monent, Familiam videri parvam eſſe Rempubl. ubi ſunt Imperans & ſubjecti, mediâ uxore, quæ unà cum viro præeſt domui, etſi infrà virum ut principem domus; quemadmodum magiſtratus medio loco ſunt inter Rectores & cives. Finem certe regimenque familiæ ad utilitatem publicam eſſe dirigendum, quia partes civitatis integrantes familiæ ſunt, ratio dictat: Nec minor quàm Reipubl. cura eſſe debet, ut bene ſit familiis; quâ parte non eſt dicere nefas, aliquanto minorem hoc ſeculo, quam apud cultiores veterum fuit, adhiberi diligentiam.

25. Cæterum, ea, quam deſcripſimus, tripartito compoſita Familia intelligitur eſſe *perfecta*. Non raro autem uſu venit, uti palàm eſt, aliquam ex enumeratis quatuor perſonis in domo deſiderari; quæ tùm adhuc quidem familia manet ac vocatur, ſed defectu laborans & *imperfecta.*

26. Nam primo, ſi deficiat Servus aut ancilla, nemo neget, defectum aliquem ad bene commodeque vivendum in uſu quotidiano, qui eſt finis familiæ, committi.

27. Major, imo maxima eſt imperfectio in defectu liberorum, quorum gratiâ vel imprimis inſtituitur Familia, & quorum reſpectu ad Rempubl. plurimum confert; imo vix eſt, ut definitio Familiæ ſine liberis conſtet, ob verba *jure ſociatæ*, quæ in liberis ſolis uſum habeat. Vult tamen uſus populorum, ut ſocietates domeſticæ abſque liberis, etiam familiæ appellentur.

28. Matris-familias defectus addit novam imperfectionem, nempe ſi fuerit ac eſſe deſierit: Nam ſi nulla domum ducta ſit, verum cælebs cum ſervis aut ancillis eam occupet, hæc, ut ſocietas domeſtica ſit, Familia ex arte dici non poteſt, utcunque latitudo vocabuli ad hanc quoque ſignificationem adhiberi poſſit ac ſoleat.

29. Quod ſi morte Patris-familias deſtituta ſit domus, an adhuc erit Familia? Imperfecta quin ſit omnium maxime non eſt dubium; vocabuli tamen uſus adhuc manet, & forte definitio conſiſtere poteſt, ſi jus Patris-familias defuncti, quantum ad familiæ regimen attinet, transferatur in Matrem-familias, quod nec à jure naturæ forſitan abhorrere videtur, qua re diximus in *l.* 2. *Digreſſ. c.* 3.

CAP.

CAP. III.

De Matrimonio.

Definitio Matrimonii Grotiana improbatur. Juris-conſultorum præfertur. Quid in ea, *individua*. Polygamiam ne quidem naturali ratione probari. Secundas nuptias omni jure eſſe licitas, etſi odioſas. Conſenſum perficere connubium, non deductionem in domum, neque ἱερολογίαν. Corporum conjunctio quoad uſque in Nuptiis requiratur. Dolus & error quatenus matrimonium faciant irritum. De prohibitione contrahendi nuptias ratione propinquitatis. Communionem bonorum non niſi per Legem ſtabiliri.

PRima conjunctio, quæ conſtituit Familiam, fit per Matrimonium, quod *Grotius* ex ratione juris Naturalis & Moſaici nihil ait eſſe, quam Cohabitationem maris & feminæ, quæ feminam conſtituat quaſi ſub oculis & cuſtodia mariti, eamque fide data mari obſtringat. *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 8. *inf.* & *n.* 9. *in pr.*

2. Neſcio, quid ſibi velit ὁ μέγας hoc commento definitionis; niſi concubinatum, polygamiam & divortium ejus complexu protegere & velamento juris, ſaltem naturalis, induere tentet.

3. Magis placent Juriſconſulti, quibus Matrimonium eſt, *viri ac mulieris conjunctio individuam vitæ conſuetudinem continens* §. 1. *Inſt. de Patr. Poſt.*

4. Individua conſuetudo ſignificat arctiſſimum illud conſortium corporis, animorum omniſque vitæ, quod natura & mos Gentium, non minus, quam jus divinum conjugio ineſſe debere dictat, *de quo in l.* 1. *ff. de Rit. nupt.*

5. Prorſus nihil eſt aliud *individuum* Conſortium, quam conjunctio in carnem unam, quæ non eſt juris poſitivi divini, ſed ab ipſa origine, negotii naturæ inſita fuit à Creatore, qua de re *dix. in Digreſſ. Juſtinian. lib.* 2. *cap* 10. & 11.

6. Sic verbis *individua conſuetudo*, major ineſt efficacia, ad vim matrimonii exprimendam, quam in his quæ *Grotius* ponit, *ut femina ſub oculis & cuſtodia viri ſit.*

7. Neque placet, quod uxoris ille fidem viro dandam exprimit ſolam, ſine viri mutua fide: multò minus cauſa, cur id fecit; ne quid obeſſet, quominus viro plures jure naturæ & Hebraico ducere liceat uxores, ut ille quidem exiſtimat.

8. Verius videtur, multitudinem uxorum non poſſe cum arctitudine illius conſiſtere, adeoque internæ conjugii naturæ adverſari polygamiam, haud obſtante peremptoriè, ſingulari conniventiâ, qua Deo viſum fuit uti adverſus Patres veteris Teſtamenti, ut latiùs oſtendimus in *d. lib.* 2. *Digreſſ. c.* 16.

9. Secundæ nuptiæ etſi apud veteres minus honoratæ & pene vituperatæ fuerint, tam à Chriſtianis quam à gentibus, ut multis probavimus in *part.* 2. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 44. ſunt tamen legitimæ, tam jure naturæ quam divino; ne de Civili dicam, ut *ibidem* probavimus.

10. Scilicet, etſi hic locus, juxta alios plures, ſit ex iis, qui concurrentem Juris publici & privati tractatum reci-

 piunt,

piunt, ea tamen in utroque genere diſcrepantia manet, atque à nobis ſervabitur, ut heic ea ſolummodo quæ Juris naturæ vel gentium ſunt, educamus, eaque à Juris civilis principiis ſeparemus, quod habet utilitatem in ipſa Juris privati diſciplinâ.

11. Cæterum, *Polygamia*, quæ *ſimultanea* dicitur, nec ad eam rem, cui unice inſervire debebat, utilis reperitur, Scilicet ad replendam populo civitatem; quatenus compertum eſt, non tam huc facere gignendi, quam alendi liberos facilitatem.

12. Etenim terræ Muhamedanorum & paganorum, qui pluribus utuntur uxoribus, frequentiâ hominum cum Chriſtianis populis comparandæ non ſunt; ſive Divina benedictio, *Creſcite & multiplicamini*, irrita reddatur iis, qui non ſervant primævum inſtitutum; ſive ab exhauſtis onere domeſtico familiis, propagatio novarum domuum haud perinde poſſit adminiſtrari.

13. *Conſenſu* perfici matrimonium, ratio dictat, corporum conjunctio illud implet; mos tamen populorum ita fert, ut ſolum conſenſum *ſponſalia* vocent; & *Sponſos*, qui tantum conſenſu matrimonium inierunt, quâ de re latè diximus in *lib. 2. Digreſſion. c. 7. 8. 9.*

14. Etſi autem Concubitus ad implementum magis quam ad eſſentiam matrimonii pertinet, aptitudo tamen ad concubitum in contrahentibus requiritur; alioqui nullum eſt matrimonium, ſi de impotentiâ conſtet; ut ſi vir eunuchus, mulier tam arcta ſit, ut mulier fieri nequeat, qualis apud Ulpianum in *l. 14. §. 7. d. Ædil. Ed.*

15. Cum ſterili tamen muliere vel frigido non deſperatæ facultatis, matrimonium conſiſtit; cum priore ſimpliciter, quia, ſi cum tali non licet adſequi τὸ παιδοποιεῖν, *procreationem liberorum*; evitatur tamen τὸ πορνεῦσαι, Uri; quem utrumque finem Apoſtolus agnoſcit *1. Cor. 7.* Sed cum frigido non conſiſtit diutius, quàm de impotentiâ peremptoriè conſtet, cujus rei tempus olim biennio, poſtea triennio definitum eſt à Juſtiniano *Nov. 22. c. 6.*

16. Quid ſi partes conſentiant? durabit ſocietas & cohabitatio; Quod ſi ab initio conſtet impotentia, ne quidem volentibus permittenda videtur copulatio, ut rectè judicatum eſt à Senatu Pariſienſi *d.* VIII. *Januar.* 1665, referente Eruditorum diario.

17. Ne quidem ſenibus admodum decrepitis, ex ratione Juris Gentium benedictio conjugalis impertienda videtur, ob eandem rationem; maxime ſi alter adhuc vegetior ſit, ut olim Lege Papiâ rectè conſultum fuit, etſi remiſſum in *l. 27. C. de Nupt.*

18. Sed & meritò pleriſque placuit gentibus, ut publico ritu matrimonium celebretur, veluti deductionis in domum apud Romanos; Chriſtianis verò, in cœtu publico fidelium copulatio, præviâ publicatione ſponſaliorum, ſi forte aliorum interſit.

19. Horum tamen rituum neglectus nullitatem actus, matrimonio inferre non poteſt; niſi vi Legis expreſſæ, quoniam individua conſuetudo ſine hoc ritu conſiſtit, & multis gentibus iſtæ cerimoniæ inuſitatæ fuerunt.

20. *Individua vitæ conſuetudo*, quam tenet definitio, non includit communionem bonorum, nec tamen eam penitus excludit; quatenus ſine bonis & aliquâ communione rerum, individua vitæ conſuetudo haberi non poteſt.

21. Ergo ut omnium bonorum communio inter conjuges ſtatuatur; *opus eſt Lege vel pacto: Sed quatenus ad ſuſtentandum vitæ conſortium requiritur*, neceſſitas illam inferre videtur.

22. Hactenus enim ratio vult, ut ſinguli

guli contribuant quod quidem poſſint, quoniam aliter matrimonium, quod individuum inierunt, conſiſtere non poſſe intelligunt.

23. Mores gentium hac parte variant, Romani nullam bonorum communionem inter conjuges habebant; quædam nationes hodiernæ univerſam confuſionem probant, eamque laudat Martialis *lib.* 4. *Epigramm.* in Nigrinâ.

Te patrios miſcere juvat cum conjuge cenſus,
Gaudentem ſocio participemque Viro.

Eamque comparationẽ idẽ cum *Euadne* & *Alceſti*, quæ morte voluntariâ cum, vel pro viris obitâ, celebrantur, inducit.

24. Placet tamen, ut in omnibus, ita heic quoque *medium*; ac ideo videntur optimæ Leges eorum populorum, quæ ad quæſtum & diſpendia reſtringunt ſocietatem; nam quæ ad ſubſtantiam rerum eam producunt, matrimonia quaſi captatoria reddere videntur.

25. Fuit definitio matrimonii, & quicquid jure Naturæ vel Gentium ad ejus eſſentiam requiri videtur; quod in duobus conſiſtit: In Conſenſu & Individuitate, per quam concubinatus à matrimonio diſtinguitur; etſi Grotius hunc pro vero & rato haberi poſſe conjugio tradit, quemadmodum in ſervi atque ancillæ, civis & peregrini conjunctione nihil ad matrimonii naturam deſit, ſi jus Gentium ſpectemus *Lib.* 1. *d. jur. b.* & *p. c.* 5. *n.* 15.

26. Sed in contrarium nos vocat, quod in concubinatu dici non poteſt ineſſe *individua conſuetudo*, quia procul hinc eſt illa Societatis arctitudo, quæ in matrimonio deſideratur; cum vix ulla quam voluptatis communicatio in concubinatu fiat, qui & in eum modum inde ab initio contrahitur, ut pro lubitu ac unius voluntate diſſolvi queat, uti fert uſus ac etiam tulit apud Romanos *l.* 1. *pr. π. de Concubin.* etſi vulgo turpitudini velandæ *matrimonium conſcientiæ*, oppoſitum publico, appelletur.

27. A concubinatu verò multum diſcrepat Inſtar Conjugium, quod vulgò ad *Morganaticam* vocant, iniri ſolitum à Viris Principibus, qui & amori & conſcientiæ & dignitati pariter obſequi cupientes, feminas ignobiles ducunt in matrimonium, ſine præjudicio liberorum prioris matrimonii vel agnatorum. Tales enim quominus ſint vere matresfamiliarum, quando nullum matrimonii requiſitum deficit, nihil obſtat. Vid. Puffendorff. *l.* 6 *de jur. N. c.* 1. §. 36.

28. Conſenſus, quod eſt alterum eſſentiale Nuptiarum requiſitum, debet eſſe reciprocus, cum aliter non ſit conſenſus. Ideo, quamdiu alter non acceptavit, alterius oblatio revocari poteſt, non modo ſine injuſtitiâ; ſed etiam ſine inconſtantia, ſi credimus Grotio *l.* 2. *c.* 11. *n.* 14. 15. Sed poſterius magis eſt, ut pendeat à ſingularibus facti, & à cauſâ mutationum impulſivâ.

29. Quid ſi arrha ſit data, ut ſit? Adhuc videtur revocari poſſe conſenſus ab eo, qui arrham dedit: Obligatio enim ante acceptationem non erat perfecta, & arrha quæ tantum eſt acceſſio, non poteſt operari ultrà conventionem ipſam: Quod ſi tam diu expectaverit is qui dedit arrham, donec altera pars acceptationem profeſſa fuerit, tum quidem fruſtra revocare conabitur; quâ de re non ſemel uſu venit diſputari.

30. Conſenſum Parentum, in quorum poteſtate ſunt contrahentes, naturalis quidem ratio ſvadet ut probabile requiſitum, non præcipit, ut neceſſarium, ſicut demonſtravimus in *l.* 2. *Digreſſ. c.* 15. *n.* 3.

31. Conſenſui adverſatur *Invitum*, quod duplex eſt, per vim & per ignorantiam. Per vim eſt vel merè invitum vel mixtum. Illud ὃ ἡ βίᾳ ἐξωθεν, cujus

principium agendi eſt extra agentem, quando is qui cogitur, nihil ad actionem confert, ut ſi ab alio impulſus nolens te lædam. Hoc genus Inviti in matrimonio non poteſt habere locum.

32. Mixtum aliàs quoque dictum eſt, quod majoris mali metu fit, idque facultatem habet crebram in hac materia. Tales autem nuptiæ, metu v. gr mortis initæ, ſimplici jure valent, quia conſenſus ibi fuit μικτῶς ἀναγκαίως, cum deliberatione & electione, ut Ariſtot. docet 3. *ad Nicom. c.* 1. deliberavit enim & elegit nuptias præ malo inſtante; comparato ſenſu non valent.

33. Nam is qui metum injuſtum intulit, eum qui promiſſo ſtare nolit, liberare tenetur, etſi in actu illicito verſatus fuerit: Adeoque deprehenſus in ſtupro, & vi coactus inire matrimonium, reſtitutionem implorare poteſt, quemadmodum Juriſcti docent, de fure, qui ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehenſus pecuniam dare vel promittere coactus fuit, ne detegeretur *l.* 7. §. 1. *π. Quod met. c. Grot. lib.* 2. *c.* 11. *n.* 7.

34. Invitum per ignorantiam contrahitur aut dolo partis alterius, aut temere. Dolus dans cauſam contractui vel matrimonium ipſo jure nullum reddit, vel cauſam reſtitutioni præbet; quia promiſſio fundata in aliqua præſumptione facti, quod factum ita ſe reverâ non habeat, naturaliter nullam habet vim, ut Grotius docet *lib.* 2. *c.* 11. *n.* 6. idque ſive error dolo procuratus ad eſſentiam negotii pertineat, an ſecus, indiſtinctè, quia conſenſus deficere intelligitur, ut Grotius *ibidem*.

35. Sed in errore fortuito diſtinguitur, inter ea quæ neceſſaria ſunt, & quæ abeſſe poſſunt. Ad primum genus pertinet error circa perſonas contrahentium & eſſentiales conjugii qualitates.

36. Qui aliam pro alia ducit, proculdubio nihil agit, nec tenetur, etſi Patriarcha Jacobus ſibi paſſus eſt imponi *Geneſ.* 29. quomodo & alios pudore temeritatis accidit acquieſcere in eo quod irritum facere potuiſſent.

37. Idem eſt, ſi faciendæ proli alter ineptus, aut ſervilis conditionis, *aut* prohibito gradu ſanguinis reperiatur: quæ cum ipſam conjugii facultatem tollant, conſenſum quoque mutuum ſine dubio intervertunt.

38. Sed error abſque dolo in rebus ad eſſentiam matrimonii non ſpectantibus, non eximit errantem obligationi. Quid ſi pro virgine duxerit aliquis corruptam? non eſt utique eſſentialis error, ſed an non repudio cauſam præbeat, *infrà* videbimus.

39. Plane, ſi per modum conditionis adjecta ſint talia, quæ ad eſſentiam matrimonii non pertineant, hujuſmodi conditione tamen deficiente, non eſt dubium, qnin obligatio nulla ſit; deficiente videlicet conſenſu; quatenus generaliter verum eſt, promiſſiones ſub conditione qualibet factas ſpem facere duntaxat obligationis, quæ nonniſi poſt exiſtentiam conditionis impletur, ut non minus jure naturæ, quam civili & Canonico cautum eſt §. 4. *I. de Verb. obl. c. de illis* 3. *c. ſuper eo* 5. X. *de condit. ap. poſ.*

40. Sed hic bene diſtinguendum eſt inter conditionem, qua ſuſpenditur obligatio, & modum, quo limitatur & ordinatur uſus negotii, qualia multa pactis nuptialibus comprehenduntur, etſi forte per SI, concipiantur, quod è cujuſque promiſſi natura dijudicandum. Talia licet officiant matrimonio, corrumpendo non ſufficiunt.

41. Sed laudatum aliquoties requiſitum matrimonii, de juſta propinquitatis inter contrahentes diſtantiâ, ſuam exegeſin requirit.

42. Ratio-

42. Rationem juris Naturæ, quâ Nuptiæ per tot cognationis & adfinitatis gradus prohibeantur, quod uſu populorum & jure divino obſervari videmus, ſolidam adſignare, non modo difficile, ſed etiam ex iis eſſe quæ fieri nequeant, haud temere Grotius adfirmat in *lib. 2. c. 5. de jur. b. & p.* §. 1. 2.

43. Plutarchi rationes hac de re in *Quæſt. Rom. n.* 105. meliores ſunt ad utilitatem juris poſitivi, quam ad characterem juris naturæ demonſtrandum, ut probavimus in *lib. 2. Digreſſ. c.* 14. neque diverſi generis eſt Rabbinica à Grotio adoptata, ne familiaritas quotidiana cognatorum, nimis crebram ſtupris & adulteriis occaſionem præberet, ſi nuptiis conglutinari poſſet *d. cap.* 5. §. 13.

44. Nihil ſolidius eſt, quam quod Paulus JC. Naturale jus & *pudor*, inquit, in *contrahendis matrimoniis, inſpiciendus eſt l.* 14. §. 2. *ff. de Rit. Nupt.* Cujus pudoris ratio quâ in re conſiſtat, variè philoſophantur auctores de jure Naturæ, nec id dicere ſatis expeditum eſt. *Humana*, inquit Auguſtinus, *verecundia generatricem libidinem*, NESCIO QUO MODO, *à propinquitate continet l.* 15. *de C. D. c.* 16. *Divina QUADAM providentiâ, Juſtin.* §. 11. *Inſt. de J. N. G.*

45. Inſitam eſſe naturæ humanæ illam averſationem negant, qui nihil ejuſmodi in jure Naturæ, quâ de re *aliàs* dictum, agnoſcunt; & tamen dum hujus pudoris cauſas rationales adducunt; parum abeſt, quin hæ tam ſint obſcuræ, ut nihil magnopere, quam inſitum naturæ affectum declarent; fere ut nuper in phyſicis, qui occultas rerum qualitates in ſcholaſticis irrident, nihil nobis aliud quam illud ipſum in *tali & tali* diſpoſitione particularum exponunt.

46. De cognatis ac adfinibus in lineâ rectâ fere conveniunt Scriptores, horrorem ab ejuſmodi nuptiis in naturâ hominum eſſe talem, ut plenam efficiat eodem jure naturæ prohibitionem; quâ de re Grotius *ibidem* & nos in *d. libr.* 2. *Digreſſ. c.* 14. *n.* 4.

47. De collateralibus multi exiſtimant, non eſſe rationem juris Naturæ neceſſariam ad prohibitionem, quod etiam Romani juris interpretes ſentire videntur in *l. ult. ff. de Rit. Nupt.* ubi; *Jure gentium*, inquit, *inceſtum, committunt qui ex gradu deſcendentium vel adſcendentium uxorem duxerit: Qui vero ex latere &c.* ubi inceſtus in linea collaterali opponitur inceſtui juris gentium.

48. Sed nos contrarium in *d. lib.* 2. *cap.* 18. *Digreſſionum*, rationibus & auctoritate probavimus, idemque adverſus Grotii ſententiam in *capite ſequ.* de gradu tertio ſanguinis duntaxat, tentavimus. Circa adfinitatem gradus ſecundi & tertii, non idem juris eſſe videri, quod ad naturale jus attinet, verùm prohibitionem hactenus eſſe juris poſitivi, copioſe demonſtravimus in *cap.* 21. & 22. *d. libri* 2. quæ huc transferre nihil attinet.

49. An & qualis actio detur è matrimonio ad *ſequentia* reſervabimus.

CAP. VI.

De poteſtate maritali, jure agendi inter conjuges, modiſque finiendi matrimonii.

Poteſtas maritalis, quæ & unde ſit, diſtinctè exponitur. An & quatenus ei renuntiari poſſit; quouſque extendi queat aut nequeat. Romanus hac parte mos. Qualis actio inter conjuges detur: & de modis, quibus ſolvitur Matrimonium.

DIximus, quid ſit Matrimonium, & quomodo contrahatur, ut initium det Familiæ. Jure ſocietatis & ſecundum primam naturæ ſimplicitatem familiæ Imperium feminæ pariter cum viro debebatur, ut probavimus *lib.* 1. *Digreſſ. cap.* 3.

2. Sed quia æqualitas parit rixas, ἡ ἰσοτιμία μάχην ποιεῖ, ut ait *Chryſoſt. ad cap.* 4. *Ephes.* idcirco viri ob præſtantiam ſexus prævalet auctoritas, ordinis tamen magis quam ſubjectionis causâ, ex ſententiâ *Ariſtotelis*, quam ſupra audivimus.

3. Idque notiſſimo jure Gentium, monſtrante naturali ratione, nec minus jure divino, in tantum invaluit, ut neque Lex neque pactum in diverſam partem ſine probro valeret; quo ſcil. vir imperio in uxorem renuntiaret, etſi id ipſo facto non paucis hominibus claris & integris nationibus imputetur.

4. An autem illa ſexus præſtantia viro imperium in uxorem tam neceſſario addicat, ut id nullo modo aliter ſe habere poſſet, haud facile dixerim: quia muliebre in regnis imperium, quod domeſticum abſorbet, utique *juris* eſſe creditur. Unde videndum, ne non ex jure Gentium poſitivo, naturali ratione, quid rectius ſit, monſtrante, petita videatur.

5. Principatus autem ille Viri ſuper Uxorem pertinet ad ordinem regimenque familiæ duntaxat. Nam univerſa cura bonorum, quæ viris hodie plerumque tribuitur, eſt à jure Civili, cui proinde nihil obſtat, quominus renuntietur.

6. Hinc ſequitur, illud jus pacto quoque nuptiali amitti poſſe, quemadmodum mulieres in *Hollandiâ* ſæpe ſtipulantur à viris, ne ſub Curâ illorum ſint. Imo vidi pacta dotalia, in quibus mulier ſtipulata erat, ut *auctoritas maritalis ceſſaret*, his ipſis verbis; ratione bonorum ſcilicet; alioqui contra bonos mores fuiſſet Pactum, cujusmodi dotalia pacta non valent *l.* 5. *ff. de Pact. dotal.*

7. Tantum abeſt, ut pares ſimus eorum ſententiæ, qui jus vetus Romanorum Germanorumque, de vitæ necisque poteſtate in uxores, reſtitutum cuperent; qua de re *vid. Bodini lib.* 1. *de Republ. cap.* 4.

8. Nec enim ſatis cauſæ habet ille, quamobrem privatæ diſciplinæ rigor ad capitalem animadverſionem procedere debeat, tanto præſertim periculo à perverſitate ſuſpicionum irarumque maritalium: Potius iis adſentiendum, qui ne verbera quidem maritis permittenda putent, quod ipſe Cato ſacrilegium putabat. *Plutarch. in vit. Cat. Cenſ.*

9. Quia vix aliter in liberos & ſervos, quò in officio contineantur, pater dominuſque animadvertere poſſunt; & quoniã ad regimen familiæ plus adverſus hos,

quàm

quàm illos, opus eſſe videtur: eſt autem inter hos & uxores evidens diſcrimen.

10. Nec tamen id eò pertinet, ut maritis præcidatur facultas, indomitam uxorum contumaciam ſalutari ſeveritate juſtaque gravitate privatim coercendi, potius quam ut jurgia domeſtica foras proferantur, quod merito *Bodinus d. cap.* 4. vituperat, ac *Alcibiadem* laudat, qui uxorem id agentem humeris ſuis à tribunali domum reportavit. Utique, ſi non ſit animus, Præceptorem Alcibiadis *Socratem* imitari, tolerantiâ infinita muliebris *inſolentiæ* ſemet efficaciter in patientia exercentem.

11. Quid autem rei, *obiter*; hoc eſt? quod Romani jus vitæ neciſque in uxores habuiſſe dicuntur, ſi verum eſt quod Plutarchus narrat in *Quæſt. Rom.* 30. ſolitam fuiſſe apud priſcos Romanos mulierem nubentem dicere novo marito, *Ubi tu Cajus, ego Caja*; quæ verba Plutarchus ita interpretatur, ὅπȣ σὺ κύριος καὶ οἰκοδεσπότης, καὶ ἐγὼ κυρία καὶ οἰκοδέσποινα. *Ubi tu Dominus & Paterfamilias, ibi ego domina & Materfamilias?* Recentiores autem Romani in Pandectis quid? *Peto à te Domina Uxor*, ajebat maritus in *l.* 41. *impr. ff. de Legat.* 1. *Domina ſanctiſſima* in *l.* 12. §. 1. *ff. de ann. Legat.* Semproniæ Dominæ meæ *l. ult.* §. 1. *ff. de Aur. & arg. leg. in* §. 2. At uxor *ibidem* ſimpliciter ſcribit, *vir meus.* E alibi, *Gajum Virum meum commendo tibi filia l.* 34. §. 7. *ff. de Legat.* 2.

12. Scilicet, illud dicterium nuptiale vel erat licentiæ ſponſalitiæ, vel eo ſpectabat, quod mulier nupta ſui juris, nec in poteſtate viri, civiliter accepta, erat *l.* 4. *ff. de his qui ſui vel al. jur.* imperio interim familiæ illæſo. Jus autem vitæ neciſque poſterior ætas ſuſtulit; denique ſalutationes iſtæ nuncupationeſque honorificæ, civilitatis forte nimiæ ac adulatoriæ fuerunt, ad juris conſequentiam non pertinent.

13. Quanquam autem recte Bodinum intellex[i]mus improbare judicia inter uxorem virumque, non eſt tamen hoc ita capiendum, quaſi cuncta de matrimonio judicia ceſſarent.

14. Nam primò, quæ inter veteres Romanos obtinebat actio è Sponſu in id quod intereſt, teſte *auctore noct. Att. l.* 4. *c.* 4. juri naturæ ſatis conveniens erat, etſi ad cogendos eos qui recuſarent implere matrimonia, non dabatur actio, quia licitum erat dicere, *Conditione tua non utor.*

15. Sed repudiis ſublatis, an jam non datur actio adverſus recuſantes implere matrimonium? non eſt dubium & fiunt omni die condemnationes. Sed in executione laboratur. Jure Canonico non placet, ut invitus aliquis aut invita nuptiis, in Eccleſiâ ipſo actu celebrandis adigatur *c.* 17. *x. de Sponſal.* Idque in multis locis ſervatur, ubi vis executionis conſiſtit in eo quod intereſt ſolvendo, impediendoque damnato, ne ad alias nuptias tranſeat.

16. Sed efficacior exequendi ratio non abhorret è natura negotii, nec ideo reprehendendi mores eorum, qui condemnatum per Executorem publicum duci jubent in templum, ut ibi ſolennibus promiſſionis & Cærimoniis defungatur, domumque ducat uxorem invitus vel invitam. Quod ſi deinde neget τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν, mulctæ dictione, vel pignorum capione ſubigi poſſe videtur.

17. Quid ſi pactum adjiciatur Sponſalibus, ne liceat alteri alterum judicio convenire ad implendum matrimonium? Non videtur valere Pactum, quia conditiones matrimonio adverſantes illi adjicere, bonis moribus ac utilitati publicæ repugnat *l. ult. ff. de Condit. oppoſ. in deſponſ.*

18. Porro, apud Romanos hac parte graviſſimi exempli auctores, *de moribus* ut agere liceret inter conjuges, cautum fuit,

fuit, idque ne pactis quidem dotalibus excipi potuit *d. l.* 5. *ɼ. de Pact dotal.* Mulier etiam pro extremo ſævitiæ & prodigentiæ maritalis remedio, auctoritate judicis carere non poteſt, agendique jus habet ad petenda alimenta, ut interdicatur ei bonis ſævitiaque, ſub Lege ſuæ modeſtiæ &c. Vir quoque, ſi uxor apud parentes aliosque latitet, agere poteſt ad exhibendam uxorem *l.* 4. *ɼ. de lib. exhib.*

19. Sequuntur modi, quibus Solvitur matrimonium, qui ſunt Repudium inter ſponſos, Divortium inter conjunctos; etſi hæc vocabula ſæpe confunduntur *l.* 101. *ɼ. de V. S.* Prius mutua partium gratia fieri poſſe videtur, nec non alterutro graves ob cauſas renunciante. *Cap.* 5. *&* *cap.* 10. x. *de Sponſal. cap.* 25. x. *de jurejur.*

20. Matrimonium partium conſenſu nullo modo ſolvi poteſt; quia non, ut reliqui contractus mere conſenſuales contrario conſenſu ad ſtatum infecti poſſunt redire, ſic quoque ſtatus prior conjugum eodem modo poteſt redintegari; quoniam arctiſſima illa conjunctio, per quam duo in unum coaluerunt, ita comparata eſt, ut non recipiat ſeparationem neque retractari poſſit.

21. Ergo ejuſmodi oportet eſſe cauſas, quæ fœdus conjugale penitus deſtruant, quales duæ eſſe videntur, Adulterium & Deſertio, quæ fit cum animo non revertendi, quam, *malitioſam* vocant, ut jure divino cautum. Matth. 5. *v.* 32. *& cap.* 19. *v.* 9. 1. *ad Corint.* 7. *v.* 17.

22. Adulterium proprie cum nuptâ committitur, ac ita cum de accuſatione pœnâque publicâ agitur, accipiendum eſſe videbimus in loco, probatumque eſt in *Prælect*, *ad tit. Inſt. de Nupt. n.* 5. *& ad tit ɼ. L. Jul. de adult.*

23. Attamen Vinculum conjugii non modo à muliere, ſed etiam à Viro cum alià ſoluta habente dirrumpitur, quia fides mutua jus in corpora utrinque largitur idem 1. *ad Corint.* 7. *v.* 4 tametſi gravius vir quam uxor ſuppoſitione partus lædatur

24. Unde licet diverſæ delicti ſpecies & nomina eſſe queant atque pœnæ, ut multis viſum Legiſlatoribus, *l.* 6. §. 2. *ɼ. ad l. Jul. de adulter. Levit.* 20, *v.* 10. *Deuteron.* 22. *v.* 22. tamen utraque ſpecies matrimonio ſufficit diſſolvendo *d. cap.* 5. *&* 19. *Matth.*

25. Idem efficit malitioſa & obſtinata derelictio tecti aut thori, quæ tollit peremptoriè omnem συνουσίαν & συνοικίαν, non minus naturaliter quam jure divino; etiam thori, inquam, uti noſtro tempore Princeps illuſtris, hoc prætextu divortium novaſque nuptias velabat, ut dix. *Prælect. ad ɼ. tit. de Divort. & repud. n.* 12.

26. Si aliter mores feminæ ſint intolerabiles, non ultrà quam domo exigi poteſt. Nec illa ſe alio modo ſævitiæ viri opponere, aut luxuriæ ſuas res ſubducere poteſt; quanquam Juſtinianus, Princeps religioſus, exemplo Moſaico, libellos divortii pro ultima diſcordantis matrimonii medela permittit *Nov.* 140.

27. Et hæc quidem Jure divino, *Ju*ri naturæ, ſaltem ſuaſorio magis conſentanea, quam ſunt cauſæ plures in Jure Romano traditæ, de quibus actum ἐπι-κριτικῶς in *parte* 2. *Digreſſ. lib.* 1. *c.* 18. *n.* 4. *&* 5. etſi non deſunt tam Theologi, etiam ex rigidioribus, quam Juriſcti, qui hac parte multo ſunt remiſſiores; de quibus in *d. c.* 18 *& in Prælect. ad tit. ɼ. de divort. & repud.*

28. Diverſæ à cauſis divortii ſunt rationes *Nullitatis*, per quas ab initio nullum fuiſſe conjugium intelligitur, ut eſt impotentia poſt experimentum triennale, de quo *ſuperius*; propinqui-

tas

tas ſanguinis aut adfinitatis ignorata prius, & quæ præterea matrimonium inde ab initio nullum reddere diximus *in cap. præced. & in Prælect. ad* ✗. *tit. de divort. n.* 16.

29. De impotentiâ ſi dubitetur, quid juris aut conſilii in re ancipiti? In foro Pontificio mos eſt vetus, inſtituendi viſitationem & exigendi ſpecimen congreſſus, quod inſtitutum impudentiſſimum graphice deſcribit Robertus *lib.* 4. *Rer. judic. c.* 10. multaſque rationes, quibus id improbandum ſit, adducit; quemadmodum à magno Senatu Pariſienſi ante aliquot annos, occaſione ſingularis & illuſtris eventus, eum inquiſitionis morem fuiſſe prohibitum accepimus. Dix. ad *tit.* ✗. *de Rit. Nupt. ſub. fin.*

30. Sed quæ ratio igitur finiendæ litis ſuper impotentiâ virili? Si vir neget & res dubia ſit, viro potius adfirmanti, quam mulieri neganti credendum videtur: Niſi graviſſimæ præſumptiones & circumſtantiæ faciant, ut mulieri jusjurandum quandoque deferendũ videatur.

31. Hoc etiam ad juris publici rationem pertinet, Reſcripto Principis, ob exquiſitas æquitatis aut publicæ utilitatis cauſas, rigorem nullitatis poſſe mitigari, maxime propter temporis diuturnitatem ſtatumque liberorum, ut notabili exemplo Marcus & Verus demonſtrant in *l.* 57. ✗. *de Rit. Nupt.*

32. Sed hujus loci quæſtio eſt; Si corrupta pro virgine, ab ignorante ducatur (ſcienti enim nulla querela) utrum hæc ſit Nullitas, vel divortio ſit locus, an neutrum? Nullitas, ſi non hæc conditio adjecta fuerit vel dolo cauſam dante ſecus adfirmatum ſit, hac re non committitur. Divortio magis eſt, ut cauſa dari videatur; maxime, ſi res ab initio ſtatim detecta ſit: Nam inveteratum conjugium hac causâ difficulter diſtrahitur *Deuteron.* 22. *v.* 21. *in Nov. Leon.* 93. Dix. latius in *Prælect. ad tit.* ✗. *de Divort. & repud. n.* 17.

33. Hactenus de vero Divortio. Eſt & aliud inſtar divortii, quod dicitur, à Menſa & Thoro; propter mariti ſævitiam, aut uxoris procaciam intolerabilem, vel utriuſque, ut fere uſu venit, odium inreconciliabile; Idque vel diſceſſione ſimplici, vel causâ cognitâ, judicis auctoritate fieri ſolet. Privatim ita, ut apud Homerum Il. Ξ.

> Ἤδη καὶ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχον)
> Εὐνῆς καὶ φιλότητος, ἐπεὶ χόλος ἔμπεσε
> θυμῷ:
>
> *Inter eos pridem chara communio lecti.*
> *Et conſuetudo triſtem ceſſavit ob iram.*

34. Sed ut effectum juris habeat illa ſeparatio, cauſæ cognitione opus eſt; tentatis prius omnibus & auctoritatis & ſuadendi remediis: plerumque enim mulierum querelæ ſunt, quales in Plauti *Menæchm.*

> *Pater, vivere hic non poſſum, neque durare ullo modo;*
> *Proin tu me hinc abducas:*

idque de vitilitigiis, ut illic à Pare filiæ inculcatur.

CAP. V.

De Parentibus & Liberis, & de Tutelâ.

Poſt conjuges, membra familiæ eſſe, liberos ex juſtis natos nuptiis; è concubina tamen editos, mediante legitimatione, poſſe familiæ aggregari, modo mater fuerit, cum qua nuptiæ eſſe potuiſſent. Improbatur mos exponendi liberos, aut fame inceſtuoſos necandi. Adoptatos quoque ad familiam pertinere, Patria poteſtas jure Gentium qualis eſſe debeat. Refellitur Hobbes, qui jure Naturæ partum, matris in poteſtate ſolius eſſe putat. In nuptiis liberorum, quæ ſit patria poteſtas, quæ in publicis cauſis & in bona liberorum. Quibus modis patria poteſtas & regimen Familiæ ſolvatur, ubi de & Tutelis.

Videntur quidem hæc inprimis ad jus privatum pertinere, ſed quia tractatus de Familia, ad civitatem neceſſarius eſt; nec ea, niſi partes explicentur, intelligi poteſt, res jubet, ut obiter hæc delibentur; ſed obiter, ut fit ac quatenus ad jus univerſale, quod eſt Naturale vel Gentium, ſufficit.

2. Igitur, altera in familia ſocietas orta è priori, inter parentes liberoſque ex juſtis nuptiis natos, intercedit. Nam qui abſque matrimonio ſuſcipiuntur, non fiunt membra familiæ, quia deficit principium familiæ, quod conjugium eſſe vidimus.

3. Hoc igitur qui contraxere, dare debent operam proli multiplicandæ, licet moleſta ſit futura liberorum multitudo. Proinde vel abortus procurare, vel exponere & necare infantes, jure naturæ, quo φυγῇ, Prolis amor hominibus inradicatus eſt, illicitum; ſicut primævo conjugii inſtituto, quod Sacræ literæ produnt, adverſus eſt; haberi oportet.

4. Etſi aliter gentes antiquæ & philoſophi, interque eos Ariſtoteles *lib.* 7. *polit. c.* 16. ubi expedire docet civitati, τῆς τεκνοποιΐας ὁρίζειν τὸ πλῆθος. *multitudinem prolis generandæ limitari*; quia civitatis incremento non tam ſervit numerus natorum, quam facultas educandi & elocandi natos & natas. Si Lex vetet expoſitiones, auctor eſt ille πρὶν αἴσθησιν ἐγγενέσθαι καὶ ζωὴν, ἐμποιεῖσθαι τὴν ἄμβλωσιν, *antequam fœtus ſit vitalis, abortum procurari.*

5. Sed rectius aliæ Leges, crimen id eſſe ſtatuunt *l.* 38. §. *qui abortionis* 5 *ff. de Pœnis*, levius quidem in principio, necdum animato fœtu; ut illo tamen caſu etiam crimen ſit, non tantum, ſi quis partum perfocat, ſed etiam, ſi alimenta deneget *l.* 4. *ff. de Agnoſc. & alend. lib. d.* §. 5. convenienter iſti Euripidæo, Ἅπασι δ' ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ τέκνα. *Cunctis hominibus liberi vita altera*, idque donec ætate, vel arte aliqua, cui à Parentibus addicti fuerint, exhibere ſe poſſint *l.* 5. §. 7. *ff. d. tit. de Agnoſc. & alend. lib.*

6. Qui tamen è muliere, cum quâ conjugium eſſe poſſet, ſunt nati, ſuppleto defectu, quo à familia removebantur, poſſunt cum illâ redintegrari. Scilicet, ſubſequente parentum connubio,

bio, aut, ſublato alterutro, per Reſcriptum Summæ poteſtatis, quæ eſt *Legitimatio*, aggregans illos familiæ, ſine præjudicio legitimè natorum, & ſine effectu Succeſſionis in regna & feuda, de quibus in *loco*.

7. Sed differentia juris Romani inter eos, qui domi è concubinis & qui foris è ſurtivo amplexu naſcuntur, non eſt juris gentium, quo ſufficit patrem eſſe certum, ut liberi pro naturalibus & aptis ad legitimandum habeantur.

8. Verum nati è coitu nefario, inceſtuoſo vel adulterino, non ſunt in terminis habilibus, ut cum familia parentum unquam coaleſcant: quia vitium illis obſtans nunquam poteſt tolli, & turpe videtur eo modo natos familiis aggregare. Quominus tamen Principes ſpeciali reſcripto jubeant eos in civitate, effectiſque civilibus haberi pro honeſtis & quaſi pro legitime natis, ratio non prohibet, idque *fit paſſim*.

9. Sed quod ad eos attinet, qui ex nuptiis ſine parentum conſenſu initis ſunt nati; horum ſtatus per ratihabitionem avorum ad originalem integritatem reduci poteſt, qua de re prolixa quæſtio juris non eſt hujus loci. dix. ad *tit. π. de Rit. nupt.*

10. Neutiquam tamen nefariæ proles abjici alimentiſque privari debent, quæ ſententia Juſtiniano, *in Nov. 89. cap. ult.* minus merito adſcribitur, ut in *prælect. & pr. lib.* III. *Inſt. exeg. Nov.* 118. demonſtratum eſt; quanquam ut inhonorati in civitate degant, id juris ratio non abnuit, imò poſtulat.

11. Multò minus ille mos veterum probandus, quo Patribus erat permiſſum, liberos etiam juſte natos tollere aut exponere, quo pertinet τὸ ἐγχυτρίζειν Athenienſium, Ἐπεὶ ἐν χύτραις ἐξετίθεσαν τὰ παιδία, ut Scholiaſtes Ariſtoph. *Ran.* quia, *infantes exponebant in ollis fictilibus*, quod nec Romanis incognitum fuiſſe, probavimus 2. *Digreſſ.* 5. etſi Juſtinianus id execratur in *Nov.* 153. *c.* 1.

12. Sed ubi Servitus in uſu eſt, ibi nefas non videtur, vendere liberos, ſi quos parentes ultima preſſi paupertate alere non poſſint, ut Lege Thebanâ atque Romanâ, de liberis [illegible]ens natis fuit cautum, teſte *Æliano lib.* 2. *var. hiſt. cap.* 7. *L. ult. C. De patr. qui fil. diſtrax.* de quorum locorum collatione notabili diximus in *l.* 2. *Digreſſ. c.* 5.

13. At in bene con[illegible] Civitatibus non deſunt, neque debent deeſſe media, per quæ talibus de alimentis proſpiciatur.

14. Parentes ſane tam extra quàm in matrimonio, propter necem liberorum rigidè puniuntur; neque diſcernendus pater à matre, quod fit aliquomodo, dum mater ut jure Romano parricida, pater ut homicida plectitur *l.* 1. *ad Leg. Pomp. de parricid.*

15. Denique, tædio orbitatis commentum adoptionis repertum & à multis gentibus uſurpatum eſt, quo extranei in nomen & jus liberorum, auctoritate publica, adſciſcuntur.

16. Publica auctoritas ad hunc effectum eſt neceſſaria, quoniam ſine illa jura gentilitia familiarum & ſucceſſionum, quæ jus liberorum comitantur, privato arbitrio ſtabiliri non poterant.

17. Quod ſi illa adhibeatur, non video, quamobrem Adoptio nec hodiè liberorum jura tribuere nequeat, ut plerique tradunt; errore, niſi fallor, infrequentiæ vel ſpuriæ adoptionis, qua privatim adoleſcentes aliquando pro filiis adſciſci dicuntur.

18 In Friſia ſane, ubi non magis adoptio quàm alibi frequentatur, dubium tamen non eſt, quin ſi accidat, jus liberorum inter vivos & mortis causâ tribuat; quomodo uſu venit in illuſtri exemplo

xemplo alibi commemorato, quo jus etiam ſucceſſionis ab inteſtato, vi adrogationis coram Suprema Curia factæ, acquiſitum & exercitum fuit. *Dix. Prælect. ad tit. Inſt. de Adopt. ſub fin*

19. Nam Adrogationis & Adoptionis diſcrimen, quod Romanis placuit, ut qui ſui juris ſunt, imperio Principis aut Ordinum liberi populi adrogentur, qui vero alieni juris ſunt, hi per Magiſtratus adoptari poſſint; non eſt juris Gentium; adeoque nihil vetat, utramque ſpeciem à Magiſtratibus adminiſtrari, quomodo Friſiis in illo viſum exemplo, Gentium magis quam Romani juris reſpectu.

20. Forma adoptionis pro more cujusque populi diverſa, ſed inter vivos fieri debet; nam quæ teſtamento facta memoratur in Hiſtoriis, magis eſt adſumptio in nomen honoremque familiæ atque bonorum, quam Adoptio; quia nullum continet reſpectum patriæ poteſtatis aut neceſſitudinis filialis; cum nonniſi poſt mortem adoptantis uſum habere poſſit, quomodo Julius Dictator pronepotem ex ſorore Auguſtum adoptavit, & Auguſtus ipſam uxorem Liviam *Tacit. l. 5. Ann inpr.* Qua de re latius actum in *lib. 2. Digreſſ. c. 23. n. 2.*

21. Sunt etiam adoptionis imitamenta quædam, nomen idem, effectum minime eundem habentia; qualis quæ apud veteres Germanos fiebat per capillum & per arma. Per capillum fiebat adoptio, quotiens ritu ſolenni Principes, juvenum cæſariem inciderent, quod ſumere capillum vocabant, de quo Paulus Diacon. *lib. 6. de geſt. Longob. Per Arma*, quando juvenes è manu illuſtri equos, enſes, clypeos, haſtas aliaque belli inſtrumenta acciperent, ut eſt in epiſtola Theodorici Gothi, quam refert Olaus Magnus *lib. VIII. apr* quomodo & Juſtinianum ab Athalarico Gotho adoptatum memorat Caſſiodorus *lib. 1. var.* Nihil aliud hi ritus fuere, quam ſolennes belli initiationes, cum appellatione patrum & filiorum.

22. Poteſtas parentum in liberos ejuſmodi eſſe debet, quæ ad regimen familiæ ſufficiat, & quidem, ut par eſt in Civitate, ubi major eſt poteſtas prædita gladio.

23. Proinde, jus vitæ & necis, quod olim Romæ habebant parentes, recte novis conſtitutionibus aliarumque gentium moribus in modicam coërcitionem eſt mutatum *l. un. C. de Emend prop. l. 3. C. de patr. pot.*

24. Merito etiam diſplicuit Romanis junioribus aliiſque populis antiqui juris Quiritium rigor, ut Patria poteſtas æque valida & infinita eſſet in liberos ac erat in ſervos, etiam ut Patri filium vendere liceret, qua de re nos egimus in *lib. 2. Digreſſ. c. 4* quod tamen in filiabus an habuerit locum, dubitari poteſt, per ea quæ diximus in *parte 2. Digreſſ. l. 1. c. 15. n. 6.*

25. Sufficit, inquam, parentibus, tantum poteſtatis, quantum moderandæ familiæ neceſſarium eſt, ſalva publici privatique juris & coërcitionis differentia; quemadmodum apud Græcos olim Solonis, Pittaci, Charondæ aliorumque Legibus cautum fuiſſe, teſtatur Dionyſius *in lib. 2.*

26 Nec quidem ille dubitat, Leges Romanas inſtitutis Græcorum præferre, etiam in jure vitæ necisque & graviori coercitione per omnem vitam exercenda; quanquam & naturæ & gentium jure poſitivo, mores antiqui Græcorum τῷ νῦν χρόνῳ, *ſeculi præſentis uſu*, magis convenire videntur.

27. Cum autem familiæ Imperium ſit penes virum, ſequi debuit, ut poteſtas in liberos, quæ civiles validosque haberet effectus, patri ſoli permitteretur;

honore

honore interim & *obſequio pietatis matri æqualiter præſtando.*

28. *Hobbes* argutatur, jure naturæ partum eſſe in poteſtate matris ſolius, quia per naturam puerpera prima ſuo fœtu potitur, verum patriam poteſtatem eſſe vel ex pacto matrimonii, vel ex Lege civili. *Tract. de Cive cap.* 3.

29. Noſtra ratio contrà eſt, honeſtatem naturalem exigere, ut mulier ſe non det pluribus viris, ſed ſub oculis unius agat eique cohabitet.

30. Unde ex eadem naturali ratione ſequitur, virum qui ſolus cum muliere ſemen communicavit, jus in eundem filium rectè ſibi vindicare, quia ex ipſo eſt, & dum naſcitur fœtus, æque & facilius manum ei injicere poteſt quam puerpera.

31. Sed ratione generationis dicendum, utrique parenti commune & par jus comparatum eſſe; prærogativam patris, jure Gentium, naturali ratione quod melius erat monſtrante, fuiſſe introductam. *Dix. in Digreſſ. lib.* 2. *cap.* 3.

32. Cæterum, jura Patriæ poteſtatis tam ad perſonas liberorum quam ad res & bona illorum pertinent. *de quib. vid. Grot. lib.* 2. *cap.* 5. §. 1. *& ſeqq.*

33. In perſonalibus id juris habet pater, ut quamdiu filius aut filia imperfecti eſt judicii, per omnia Patris imperio ſubjectus ſit; Etiam quando adolevit; attamen pars manet Paternæ domus, in omnibus quæ ad regimen familiæ ſpectant, ut in iis filius nihil ſine Patris conſenſu poſſit, adeo ut pater acta ejus irrita facere queat. In ſeparatum à familia, ceſſat poteſtas; ſed auctoritas in Parente, reverentia in liberis manet in perpetuum.

34. Quin etiam alia nonnulla, in quibus liberi, dum adhuc ſunt in familia, tenentur quidem parentes revereri & obſervare, ſed facultas perfecta patri in illis competere non poteſt.

35. Cujus generis videtur eſſe jure naturæ *Matrimonium*, quod non ad regimen familiæ, ſed ad ejus diſſolutionem ſpectat; præter quod gignendi facultas tam propria & cuique ſingularis eſſe videtur, ut imperio ſubjici non poſſit.

36. Sed ratio ſumma honeſtatis & gratitudinis communisque utilitatis pleroſque Legiſlatores impulit, ut neceſſitatem vimque coactivam huic rei adderent; adeo ut divino & Romano aliisque juribus, excepto Canonico, invitis parentibus contractæ nuptiæ nullius momenti cenſeantur, *pr. &* §. 1. *Inſt. de Nupt. Exod.* 22. *v.* 17. *Deuteronom. Cap.* 7. *v.* 31. *Corinth* 7. *v.* 36. *C. ſufficiat ca.* 27. *qu.* 2. *Cap. cum causâ* x *de Rapt.*

37. Plura perſonalia Romani patriæ poteſtati adſcripſere, veluti, quod inter Patrem & filium nulla lis, nulla obligatio exiſtere poteſt; quod vox patris ut filii, vox filii ut Patris intelligitur *l.* 4. *ff. de Judic.* §. *ſi quis alii* 4. *In de Inutil. ſtipul.* Quæ & ſimilia nituntur hac regulâ; quod Pater & filius una eademque perſona eſſe videntur: Quæ cum ſit fictio Legum, poſitiones inde pendentes ad jus gentium minime pertinent; niſi quatenus eveniat, ut liberi nihil patrimonii adeoque nullam litis aut obligationis materiam à patre ſuo ſeorſim habeant.

38. Cæterum, in cauſis ad Rempublicam pertinentibus, clarum eſt, ceſſare debere patriam poteſtatem; eaque eſt regula Juris Romani, Gentium juri conveniens *l.* 9. *ff. de his qui ſui vel al. jur.*

39. Quanquam olim ſecus apud Romanos obtinuiſſe Dionyſius auctor eſt in *lib.* 2. narrans ex Lege Romuleâ de Patria poteſtate, *Viros Illuſtres, Summos Magiſtratus gerentes & conciones pro roſtris habentes, ſenatui quidem adverſas, plebi vero gratas, à patribus ſæpe detractos & domum abductos fuiſſe, pœnas eorum arbitratu daturos: ita quidem, ut nec*

conſules, neque tribuni plebis, aut ipſe populus eos eripere poſſet. Videtur id omnino facti magis & reverentiæ erga Parentes fuiſſe, quam juris publici & neceſſarii: quemadmodum diverſi quoque generis exempla, filiorum, qui patres ſuos Magiſtratui honorem habere compulerint, apud eoſdem Romanos non deſunt.

40. Jus in bona liberorum eodem fundamento nititur; ſane, quam diu liberi ſunt pars familiæ paternæ, conſentaneum eſt, fructus reditusque bonorum ei cedere ad familiæ ſuſtentationem, ut & lucra illorum, quæ ad ipſos à patre profecta ſunt.

41. Quæ præterea jure præſertim Romano conſtituta ſunt, ea Legum commenta ſuo loco non inutilia, ſed à jure univerſali aliena ſunt; veluti, quod bona, quæ aliunde liberis acquiſita ſunt, olim Patris etiam propria fuerint, quod recentiori jure Romano, ad analogiam juris Gentium, quam diximus, reformatum eſt in *tit. C. de Bon. quæ lib. & de Bon. matern.* Quod liberi de bonis ſuis per ultimam voluntatem diſponere non poſſunt, niſi de quibus Lex iis hanc poteſtatem ſpecialiter dedit *l. pen. C. Qui teſtam. fac. non poſſ.* Imo quod pater liberis ſuis impuberibus heredem in bona adventitia dare queat, in *tit. I. π. & C. de ſubſtit. pupil.*

42. Solvitur patria poteſtas jure Gentium, non morte tantum, ſed & ademptione libertatis & civitatis, aut etiam Emancipatione voluntaria; qui modi jure Romano ſunt cogniti *tit. Inſt. Quib. mod. ſolv. patr. pot.*

43. Sed & matrimonio ſeparatâque habitatione, quia tunc ipſi liberi novam condunt familiam. Igitur ætate verius eſt, non ſolvi poteſtatem Jure Gentium, contrà quam nonnullis populis in uſu eſt; modo filius pars maneat paternæ domus; tantiſper enim imperio Patris ſui, quod ad regimen domus attinet, ſubjectus manet. Cæterum, Educatio liberorum, etſi maximæ in Republ. utilitatis & exactam requirat diſciplinam, ab hac Arte tamen aliena, neque tam ad politicen quam ad Oeconomicam, quæ propriis terminis conſtat, referenda ſit.

44. Quid ſi paterfamilias moriatur, an omnis poteſtas familiæ ſolvitur? Ita Romanis viſum; ſed à jure Gentium non videtur abhorrere, ut mater, quæ fuit ſocia regiminis, & cui poteſtas, ordinis ſaltem cauſa, utque cederet marito, negata erat, quemadmodum *ſuprà* intelleximus; ut hæc, inquam, patre defuncto, ſuccedat in Imperium, donec ſocietas domeſtica manebit.

45. Quâ ratione bene conſultum eſt recentiori jure Romano moribuſque populorum; quod matres ſunt Tutrices Legitimæ liberorum ſuorum. Quippe Tutela eſt patriæ poteſtatis vicaria.

46. Si mater non ſit, vel hæc ſecundo marito ſe ſubmiſerit, aliis Tutoribus committendi ſunt adoleſcentes, donec virilis vigor in illis completus fuerit: qua parte quod Romani inter Tutelam impuberum & Curam puberum diſtinxerunt, non eſt juris Gentium, nec ideo ab aliis populis obſervatur, quando & Græci ipſius juris Romani interpretes *κηδεμόνας* & *ἀφήλικας* eodem modo promiſcue ſumunt, quo Germani **Voog- munders & minderjarigen.**

47. Jus dandi Tutores primo quidem ad Patres pertinet, non tamen jure Patriæ poteſtatis, ſed per conſecutionem diſponendi de bonis ſuis, juxta Legem XII. Tabularum, cujus verba con[…]at hujuſmodi fuiſſe; *paterfamilias uti ſuper pecuniâ tutelâve rei ſuæ legaſſit, ita jus eſto*; quo jure quilibet Teſtatores pupillis heredibus à ſe inſtitutis, quos volunt, Tutores dare poſſunt, jure Gentium.

48. Quin etiam jure Romano *l. 4. π. de confirm.*

de confirm. Tut. etſi poſtmodum à Juriſconſultis introducta eſt Tutela Teſtamentaria, Patribus jure poteſtatis ſuæ propria, quæ jus in perſonam & bona liberorum adventitia daret, cujuſmodi ſpecies excedit terminos juris Gentium.

49. Quando pater aut mater, vel quicunque pupillum heredem ſcripſit, Tutorem ei non dedit, ratio vult, ut Civitas Patrum vicarios, iis qui ſe ipſos regere non poſſunt, conſtituat; quod vel fieri debet generaliter Lege, vel officio Magiſtratus.

50 Lege, nulli melius vocari poſſunt, quam ſanguine proximi, cùm, propter affectum naturalem, tum ob ſpem emolumenti è ſucceſſione, ſi pupillus moriatur, hoc intuitu, quod Tutela ſit onus, ut eſt revera.

51. Proinde ſine diſcrimine cognatorum & agnatorũ, ut Plato in ſua Republ. quam reſpectu univerſali formavit, inſtituerat, ἐπιτρόπους εἶναι τοὺς ἐγγυτάτω γένει πρὸς μητρὸς καὶ πατρός, *Tutores eſſe debere proximos è familiâ paternâ ſeu maternâ.*

52. Quod ſi ad agnatos ſolos ſucceſſio pertineat, ut olim Romæ factum, nunquid & hi ſoli ad Tutelam vocabuntur? Ita viſum Romanis, ob rationem juris, ut illi putant, naturalis, Illic onus Tutelæ conſtitui oportere, ubi eſt emolumentum Succeſſionis. Contrarium placuit Soloni in Legibus Atticis, teſte Diogene Laërtio, qui κάλλιστον δὲ κἀκεῖνο, inquit, *hoc etiam pulcherrimè conſtituit,* μὴ ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων. *Ne Tutor fiat is, ad quem poſt obitum pupillorum, hereditas perveniet*; metu inſidiarum ab auri ſacra fame. Cur tam varie Romanus & Græcus in eodem negotio Legiſlator, ediſſeruimus in *part.* 1. *Digreſſ. cap.* 5. *n.* 2.

53. Cæterum, modus deferendi Tutelam Legitimam, qui Romanis placuit, ut ſine medio & facto hominis, adeoque ſine decreto Magiſtratus, Agnati proximi vocentur ad Tutelam, minime Juris Gentium, aut univerſalis eſt, Nec Græcis olim, nec hodiernis populis id uſitatum eſt; ſed ratio magis vult, Magiſtratus, qui ſunt miniſtri Legum, ex agnatis maxime idoneum eligere, vel ſi nemo reperiatur idoneus, hoc onus imponere extraneo. Quæ præterea ad Tutelas & Curationes pertinent, ab hoc loco aliena ſunt. Fontes juris Gentium aperire, leviterque educere fundamenta, earum rerum, quæ maximè Juris Privati ſunt, ſatis eſt in hoc quidem Tractatu.

54. Porrò per connubia filiorum (nam filiæ innubunt in alienas familias, unde & capita & fines familiarum dicuntur) propagatur familia, omneſque nominis & cognationis participes, ejuſdem *familiæ* eſſe dicuntur, *l.* 195. §. *pen & ult. ff. de Verb. ſignif.*

55. Sed cum origo ſanguinis ultra memoriam hominum provehitur, definit agnatio, & eâdem ſtirpe progeniti *gentiles* dicuntur, diſtributi in diverſa familiarum cognomina, licet omnes ultimi progenitoris appellationem retineant, *d. l.* 195.

56. Ita fit progreſſus à familiis proprie dictis ad agnatos, ab his ad gentes, è gentibus Civitates colliguntur.

CAP.

CAP. VI.

De Dominis & ſervis, atque famulis.

Definitio ſervitutis Grotiana. Præfertur Juris-conſultorum, quæ explicatur; ubi de cauſis juſtæ ſervitutis. Solvitur quæſtio duplex: an liceat illis, reſiſtere dominis, & an ſervi fugere poſſint. Rectene hodie ſublata ſit Servitus. De famulis hodiernis.

QUanquam ſervi per ſe membra Civitatis non ſunt, tamen ad familiam ſine dubio pertinent, atque ita ſunt in Civitate, cujus partem olim magnam Romæ & per omne Imperium aliiſque gentibus fecerunt.

2. Qua de re notabile eſt, quod Athenæus *lib. 6. Deipnoſ. c.* 8. ſcribit, *ὥστε εὐδαιμονῆσαι τὴν Κορινθίων πόλιν, ὡς κτήσασθαι δούλων μυριάδας ἓξ καὶ τεσσαράκοντα.* Adeo floruiſſe Corinthiorum civitatem, ut ſervorum ſex & quadraginta myriadas contineret; hoc eſt, *quadringenta ſexaginta millia:* nihil animadvertente Caſaubono, qui notat eodem loco Dalecampium, quod narrantem de Maſone Phocenſi, illum habuiſſe Mille ſervos, Athenæum emendaſſet, legendo *centum.* Quin & Romanos cives fuiſſe, qui ſervorum habuerint decem & viginti & plura millia ſcribit idem.

3. Servum Grotius definit, hominem, qui perpetuas operas pro alimentis debet, exemplo Chryſippi apud Senecam, qui ſervum ait eſſe, perpetuum mercenarium. *Grot. lib. 2. Cap.* 5. §. 27. *Seneca 7. de benef.* 4.

4. Non malè; nam tales ſunt ſervi, quales apud Erythræos Thraciæ, mulieres, quibus *ὅσαις ἐλευθέραις ἦν ἐργάσασθαι βίον, δούλαις cum eſſent liberæ, victum ibi exercebant ſerviendo*, ut ſcribit Pauſanias *in Achaic. lib.* 7. at non plenè, quia plus ex ratione juris Gentium ineſſe poteſt Servituti, quicquid ſcil: dominio rei cujusvis in eſſe poteſt, abutendi quoque & perdendi facultas.

5. Unde efficacius ICti, Servitutem eſſe docent; Conſtitutionem juris gentium, qua quis dominio alieno contra Naturam ſubjicitur. §. 1. *Inſt. de jur. perſon.*

6. Contrà *Naturam*, id eſt, contra ſtatum Naturæ, ſive conditionem hominum primævam, non contra jus Naturæ, ſive dictamen rectæ rationis.

7. Multæ enim ſervitutis juſtæ poſſunt eſſe cauſæ, veluti conventio, cum quis impos ſui tuendi ſe dedit alii defendendum aut alendum; hac lege, ut in ejus poteſtate ſit, & imperata faciat, quod jure *Romano* & *Moſaico* permiſſum, §. 4. *Inſt. de jur. Perſon. Exod.* 31. v. 6.

8. Secundò, alimentorum præſtatio; Nec enim eſt iniquum, ut pro alimentis operæ præſtentur, ut is qui infantem, verbi cauſa, expoſitum aluit, accedente Legis autoritate, eum habeat in dominio. *l.* 2. *C de infant. expoſ.*

9. Tertio jus belli, nam quos occidere honeſtum eſt, ut jure belli notiſſimo conſtat, eos ſervare ad ſerviendum non poteſt eſſe inhoneſtum neque injuſtum.

10. Quarto, nativitate, cujus ratio non tam eſt, quia, ſi domini nollent, liberi è ſervis non naſcerentur, *ut Grotius, l.* 2. *c.* 5. §. 29. & *l.* 3. *c.* 7. §. 5.

11. Sed potius, quia pars ſequitur jus totius, & quia fœtus à domino, tam ante quàm poſt nativitatem altus eſt; cui non obſtat, quod partus hominis in fructu non eſt §. *In pecudum* 37. *Inſt. de A. R. D.* ejus enim rei diverſa ratio eſt.

12. Denique, propter delictum poteſt quis juſtè redigi in ſervitutem, ut hi qui in metallum vel ad remos, aut ergaſtulum perpetuum damnantur.

13. Duo præcipue de ſervis quæruntur: primum; an & quâ ratione prohibitum illis ſit, reſiſtere Dominis? Dein, an jure ſuo fugere poſſint.

14. *Hobbes* diſtinguit, ut ſi in vinculis aut ergaſtulis habeantur, non modo fugere illis liceat, ſed & reſiſtere, imo occidere dominos. *de Cive cap.* 8.

15. Quod ſi dominus ſervum nec vinctum neque incluſum teneat, videri tacitum intercedere pactum, quo ſervus ad parendum patiendumque pro vitæ præmio, quod victor ei largitur, ſe obligaverit, cujuſmodi plerumque etiam pactum expreſſum intercedit.

16. Plane in his *qui bello ſunt capti*, non videtur aliena à ratione hæc diſtinctio; quin ſolidius ſervilis patientiæ fundamentum, quam alii tradunt, ſuppeditare videtur.

17. Quapropter reſiſtendi facultas ejuſmodi ſervis, juſto, id eſt, ſolenni bello captis neutiquam danda videtur, idque ſine differentiâ juſtæ vel injuſtæ belli ſuſcepti cauſæ.

18. Neque id tantum externo jure, ſed ita, ut animi quoque ſervorum vi expreſſæ, vel tacitæ conventionis adficiantur, ut nefas ſit occidere eum, à quo, cum haberet jus occidendi, vitam ut ſpolium opimum, adepti ſunt.

19. Verum ad obligationem non fugiendi, tacita illa conventio ſufficere non videtur, maxime ad ſuos & durante bello; longe enim potentius eſt recuperandæ libertatis deſiderium, quam ut ei tacitè renuntiatum videri poſſit.

20. Cæterum, quandiu capti bello non recipiuntur in gratiam, ſed in vinculis habentur, palam eſt, nullum pactum expreſſum vel tacitum inter ipſum atque victorem intercedere. Proinde tum captis omnia, quæ in hoſtem, licere, non eſt dubium.

21. Quod ſi bellum careat ſolennibus juris Gentium requiſitis, non fiunt capti, jure ſervi; proinde nec ejuſmodi tacita oritur obligatio, ut in his qui piratica aut latrocinio barbarorum capiuntur.

22. Porro, cum his qui ob delictum fiunt ſervi pœnæ, nullum initur pactum neque tacitum neque expreſſum: juſtamen reſiſtendi non habent jure damnati; fugere quominus jure poſſint, nihil obſtare videtur.

23. Voluntaria Servitutis obligatio modum accipit ab expreſsâ vel tacitâ voluntate contrahentium. Expreſſa per ſe terminatur, tacita in qualibet civitate jus habet idem, quod publice de ſervis receptum.

24. Sic tamen, ut liberum jus vitæ & necis, haud competat; quia id ex pacto non oritur, ſed jure externo tantum valet, quatenus in civitate impune exercetur.

25. Plura de hiſce nihil attinet dicere; quia Chriſtiani ſervitutis uſum inter ſe pridem ſuſtulerunt, iidem infideles armis ſuis minus infeſtant, ſed innumera illis mancipia ipſi undique ſuppeditant.

26. Non deſunt, qui Servitutis uſum inter populos Chriſtianorum ita penitus nollent ſublatum; ſpecioſum eſſe caritatis obtentum, ſed inutilem; multam inde colluviem hominum redundaſſe, quos licentia & egeſtas ad flagitia aut mendicitatem adigit, qui lege ſervitii melius tenerentur; dum, ut nunc eſt,

 miniſteria

miniſteria familiarum coarctantur, procacibus ingenuorum operis, *vid. Busbequ. epiſt. Turc.* 3.

27. Adde, cædes, ſervitute ſublatâ, eſſe frequentiores, quod Romani in civilibus bellis experti, quibus non fiebant ſervi. *Tacit. lib.* 1. *hiſt. c.* 44. *Plutarch. in Oth. & Jc. in l.* 21. §. 1. *π. de Captiv. & poſtlim. rev.*

28. Videntur tamen nonnullæ certis in locis, ſupereſſe reliquiæ ſervorum, ejus generis, quos Latini *adſcriptitios* vocant, homines certo fundo colendo addictos; qui à Gallis *manus mortuæ*, Germanis, homines *proprii* vocantur; qui pariter cum fundis vendi poſſunt, & quicquid acquirunt, dominis ſuis acquirunt. *vid. tit. C. de Agric. & cenſit.*

29. Moribus alioquin hodiernis, utimur, ut dictum, ſervis ingenuis, adeò, ut qui ſervi ex Indiis aut aliunde huc adducuntur, ſtatim atque fines noſtros attigerunt, ad libertatem proclamare poſſint, ut omnium fere gentium in Europa Scriptores citati à Groenewegio *ad tit. Inſt. de jur. perſon.* teſtantur.

30. Igitur famuli famulæque non aliter quam ex ſua conventione, ſecundum naturam rei quæ agitur, idque ad tempus, ſunt obligati. Natura autem negotii, ad quod ſe locaverunt, hæc eſt, ut diligenter imperata faciant, operamque ſedulam dent iis rebus, ad quas ſe locarunt, ita ſicut vir prudens definiverit, idque toto tempore quo ſuas operas addixerunt.

31. Et quoniam ſunt membra ſubjecta familiarum, nulla fiet illis injuria, ſi dicantur è tacita illa conventione, non minus obligati ad patientiam, ac liberi reſpectu ſuorum parentum; conſequenter non tantum pati debent à dominis verbera linguæ, ſed etiam manus, ſi exorbitent; niſi mores gentis aliter ferant; ubi tum, ſi quando ſervitii pactique Leges egrediantur, à Magiſtratu coërceri poſſunt.

32. Domini viciſſim debent ipſis omnia, de quibus inter eos convenit, victum & mercedem omniaque humanitatis officia, quæ ſalva ſubordinatione ſtatus ipſorum, civiliter præſtari queant; nec ante tempus eos, niſi cauſa cognita, dimittere poſſunt: ni lex aut mos locorum aliter ferat, quæ admodum hac parte variant.

CAP.

SECTIO II.

De Civibus eorumque differentiis.

CAP. I.

Quid Civis ſit, & quomodo deſinat eſſe.

Quid ſit civis, obſcurum eſſe. Quid ſit reverâ explicatur è definitione, probaturque etiam mulieres, filiosfamil. ruſticos & qui imperii nullo modo participes ſunt, eſſe cives. Etiam qui aliunde orti ſedem fortunarum in civitate collocant; licet aliter jure Romano, quo tales incolæ dicuntur.

QUi domi ſunt membra familiæ, hos in Republica Cives appellamus.

2. Qui autem verè ſint cives, tam obſcurum ac aliud in tota hac arte quicquam, eſſe videtur.

3. Ariſtoteles pro civibus habere videtur eos tantum, qui imperii & judicii participes ſunt, verum magis ad popularia Græcorum inſtituta, quam ad univerſam civitatem, ut videtur, reſpiciens *lib. 3. Polit. cap 1. in verbis,* O' μὲν λεχθεὶς ἐν δημοκρατίᾳ μάλιστ' ἐστὶ πολίτης. *Is quem diximus, in democratia maxime civis eſt.*

4. Romani vocabant Civem, qui in urbe habebat tribum, centuriam & jus ſuffragii, quibus ſolis inter ſe jus connubii, ſucceſſionis & commercii aliaque juris civilis effecta competebant, de quibus *Sigon. de jur. Civ. Rom. lib. 4. c. 1.*

5. Habuerunt tamen & cives ex Latio, & colonos & municipes civibus accenſebant, diverſo tamen jure ſingulos, & ab his omnibus provinciales ſeparabant, denique incolas neque cives neque municipes appellabant, *ut idem Sigonius docet.*

7. Moribus hodiernis, cives illi duntaxat haberi videntur, qui in urbibus habitant, ſæpe & ordinis plebeji duntaxat; ita, ut neque ruſticos neque nobiles civium nuncupatione impertiantur; differentiâ interim civium & incolarum minus exactè ſervatâ.

7. Nos ſecundum principia hujus artis univerſæ, remota nube tot diſtinctionum, pro civibus habemus, omnes tam mares quam feminas, filios & patresfamiliarum, tam nobiles quam plebejos, etiam Duces, Principes & Comites; tam ruſticos quam urbanos, tam ſubjectos quam imperii participes, denique tam incolas quam naturales.

8. Prorſus ſenſu Papinianæo, ſecundum quem, conſtitutione Antonini Caracallæ, omnes qui in orbe Romano erant, præter ſervos, effecti ſunt cives Romani *l. 17. π. de Statu hom.*

9. Definiamus igitur Civem. *hic rhodus, hic ſaltus!* utique ſi politicos *vulgò* conſulas. Nihil tamen facilius, nihil certius,

tius, ſi ad definitionem civitatis dudum collocatam reſpiciamus.

10. Civis eſt, *homo liber, qui juris fruendi vitæque feliciter agendæ gratiâ, cum aliis, ſub eadem ſummâ poteſtate, ſociatus eſt.*

11. Et hoc quidem ad Civem in genere conſtituendum ſufficit. Alias excellentiores civium appellationes hæc definitio non implet; imprimis eam, quà cives intelliguntur, qui civitatem alicujus Imperii Principem incolunt, qualis Roma fuit & ſunt hodieque Venetiæ, Florentia, Genua aliæque paucæ; in quibus eſt fons imperii in reliquas ditiones ſubjectas.

12. Liberum autem oportet eſſe Civem, quia ſervilis conditio, ut jure Gentium conſtituta eſt, non recipit terminos habiles civilis ſocietatis, ut probavimus in *l. 1. ſect. 2. cap. 3. n. 7. & ſeqq.*

13. Quin ſervus pro re magis in commercio poſitâ, quam pro perſonâ habetur. Quanquam naturaliter idem rectè Perſona dicitur, quatenus eſt membrum ſocietatis humanæ, *l. 2. π. de l. Aquil. Rubr. & tit. Inſt. de jur. perſon.*

14. Sed mulieribus tam nuptis, quam ſolutis nihil obſtat, quominus unione & communione civium, juxta naturam civitatis, comprehendantur; ſiquidem & ſociatæ ſunt & jure frui & beatè agere juxta viros cupiunt ac poſſunt.

15. Etiam *filiisfamiliarum* definitio illa convenit, nihil obſtante patria poteſtate; quia conſtat, hanc in publicis nullum creare præjudicium, ſed ad familiæ regimen, quod à Republ. diverſum eſt, referri duntaxat.

16. Jam ultrò liquet, dignitatis differentiam nihil facere ad ſummum Reipubl. & civitatis characterem; nec habitandi locum, in agris an in urbe ſit.

17. Siquidem & Romæ conſtat ex xxxv. civium, quatuor tantum urbanas, omnes reliquas fuiſſe ruſticas tribus. Athenienſes ante Theſeum omnes erant agricolæ, ut Plutarchus auctor eſt in *Theſeo*; denique, in antiquâ Germania nullas urbes, civitates extitiſſe multas, notum res eſt. *Tacit. lib. de mor. German.*

18. Quod ne Incolas quidem à Civibus diſcernimus, multis ab re alienum videbitur; ſed incola quis eſt? tu dices, qui aliunde ortus domicilium ſedemque fortunarum in alia civitate collocavit, ut finiunt Romani, à quibus eſt diſcrimen civium & incolarum *l. 239. §. 2. d. Verb. Signif.*

19. At hæc ipſa definitio implet manifeſto naturam Civitatis; quis enim magis eſt ſocius ad juris fruitionem vitæque civiliter beatæ communionem, quam qui ſedem fortunarum certo loco ſtabilivit?

20. Advenæ temporarii rectè à civibus diſtinguuntur, quia nec ſunt uniti in eandem ſocietatem, neque id agunt, uti vitam in ea civitate tranſigant, etſi imperio illius Reipubl. tantiſper ubi degunt, ſubjecti ſint; Bodini tamen definitione continentur Advenæ, quæ eſt ideo vitioſa, quando civis dicitur eſſe, *homo liber, qui ſummæ alterius poteſtati obligatur, lib. 1. de Rep. cap. 6.*

21. Scrupulum movet heic, quod Romanis ita viſum eſt, ut qui civis alicujus civitatis eſt, ille ſi aliò transferat domicilium, ibi incola cenſeatur; at civis ſeu municeps ibi, unde diſceſſit, talis manere judicetur *d. l. 239. §. 2. & l. 29. π. Ad Municip.* unde & cives & incolas differre neceſſe fuerit.

22. Sed diſtinguendus eſt à Cive Municeps. Civis à nobis cum reſpectu ad univerſam Rempubl. dicitur, ac ita Cives etiam in Imperio Romano erant omnes liberi homines, non peregrini, in univerſi finibus Imperii, tàm incolæ quam originarii *l. 17. π. de Stat. hom.*

Municipes cum reſpectu certæ urbis, quæ ſubeſt majori Imperio vocantur, ſuæ cujuſque civitatis cives, ut JC. in *l.* 1. *π. ad Municipal.* Atque in his aliam rationem tenuerunt JCti, quæ *adhuc* ad nos non pertinet; noſtro igitur ſenſu non diſtinguitur civis ab incola, qui habeat animum perpetuo in civitate manendi.

23. Verum oritur hinc alia quæſtio; numquid aliquis diverſarum civitatum poſſit eſſe civis uno eodemque tempore. Negabant Romani, non modo reſpectu municipiorum ejuſdem Imperii, de quibus agit *d. l.* 29. ſed etiam ratione Romanæ civitatis erga populos exteros, ut probavimus in *lib.* 3. *Digreſſ. cap.* 8.

24. Vera juris Publici Univerſalis ſententia hæc eſt; In diverſis municipiis eidem ſummæ poteſtati ſubjectis, nihil vetat, unum duobus locis civium muneribus oneribuſque ſubjectum haberi, ut jure Rom. qui migrabat, in priore loco tanquam civis ſeu municeps, in poſteriore tanquam incola tenebatur *d. L.* 29. *π. ad Municip.*

25. Verum ut unus idemque in diverſis Rebuspublicis ſummo Imperio diſtinctis proprie ſit civis, id non habet facultatem, non magis quam ut unum idemque duorum corporum eſſe queat membrum.

25. Poteſt quidem civi alterius Reipubl. liberum jus commercii aut aliud *civile privilegium concedendo*, jus quoque honorarium civitatis dari; ut olim *Corinthii*, ſolentque hodie *Veneti* & *Helvetii* exteris quandoque largiri. Sed unio civilis ſub obſequio Summæ poteſtatis nullo modo uni homini duobus locis tribui poteſt.

27 Atque hoc bene Romani veteres: Nec illi revera diverſum ſentiunt ab eo, quod nos poſuimus; neque de municipiis diverſis in eodem Imperio, neque de civibus Imperiorum diverſorum. Etenim de his idem in terminis quod à nobis eſt traditum, affirmantes audivimus. De municipibus urbium variarum, diſcrepantiam potius in verbis, quam in re ipſâ conſiſtere intelleximus.

28. Quid autem ?) An civis non habet liberam diſcedendi facultatem, ita ut vinculo fœderis, quo civitati innexus & imperio obnoxius eſt, ſolvatur? Hæc acerrima diſputatio eſt, ac fuit olim hodieque, de quâ *vid. Arniſæ. Syſtem. polit. cap.* 5. *ſect.* 7. & 8.

29. Multi negant; quippe, cum nemo duorum Imperiorum civis eſſe queat; volunt, eum qui ex una Republ. in aliam ſe confert, manere civem in priori, incolam in poſteriori civitate habendum eſſe.

30. De municipiis ejuſdem Imperii ſic eſſe doctrinam juris Romani jam diximus; at nos prius de ratione juris univerſalis, & de civibus Reipubl. totius agemus; poſtea de municipalibus.

31. Qui negant, hoc imprimis fundamento nituntur; Ajunt, non poſſe originarios Reipubl. cives, ſuo diſceſſu liberari obligatione civili, quâ & concivibus & ſummæ poteſtati obſtringuntur; denique, obligationem eſſe perpetuam, & quod primo voluntatis, id poſtea neceſſitatis eſſe.

32. Hoc certe evidentius patet in herilibus imperiis, ubi jus dominii Imperantibus nullo modo adimi poteſt. Adeoque de his largiemur, quod cives Dominatui ſubducere ſe nequeant; ut in *adſcriptitiis* obtinet; idemque de voluntariis ſtatuendum Imperiis, ubi per Legem in anteceſſum, migratio ex civitate prohibetur, ut de *Moſchis* & de *Sinenſibus* memoriæ proditum eſt.

33 Sed ubi nihil expreſſum, multi etiamnum acriter contendunt, ipſius fœderis vim, quod æternum eſt, ita in

 perpetuum

perpetuum operari, ut cives qui ſponte diſcedunt, maneant tamen quovis tempore ad reditum obligati, *adeoque ſemper revocari poſſint*.

34. Res inde judicanda eſt, utrum in primævâ conſtitutione civitatis id inter contrahentes populos actum cenſeatur; an non potius fuerit tacita fœderis conditio, ut obligatio maneret, dum cohabitatio duraret, eam tamen mutare ſingulis liberum eſſet.

35. Hoc enim videri voluiſſe populos, eſt ratio quæ ſuadeat evidens, & quæ diſſuadeat nulla magnoperè, quo faciunt quæ habet *Grot. lib. 2. cap. 5. §. 24. ubi, Solet hic illud quæri.*

36. Quod enim ad rei familiaris commodum & ſæpe neceſſitatem, efficaciſſimum eſt, publico autem nihil præjudicat, hoc nihil eſt cauſæ, cur non ex præſumptâ populorum voluntate permiſſum videatur.

37. Atqui talis eſt migrandi libertas, ut privatis aliquando ſummopere optanda, publico nullum inferat detrimentum; maxime, cum ejuſmodi libertas ſæpe ſit cauſa majoris frequentiæ aliunde redundantis, ut exemplo vicinæ *Hollandiæ* patet, earumque urbium maxime, quæ libertatem veniendi abeundique omnium minime reſtringunt.

38. Inde autem colligitur, ſi contra ſe res habeat, & majore frequentiâ diſceſſus inſtituatur, eum jure meritoque impediri.

39. Item, ſi intempeſtive aliqui diſcedere parent, aut cum grande æs alienum collatione factâ publice exſolvendum, aut belli majus imminet urgetque periculum; *niſi videlicet abituriens offerat id quod intereſt*.

40. Denique, Lege ſemper poteſt caveri, ne impoſterum diſceſſus aliter quam veniâ publice impetratâ inſtituatur, aut præſtationes quædam patrimoniis abeuntium imponantur.

41. Enimvero qui non depoſuerunt animum revertendi, vel de quibus hoc non conſtat, habentque ſuas res adhuc in Rep. poſſunt ſub pœnâ publicationis bonorum edicto revocari, *ut fit*.

42. Tales plerique ſunt, qui militandi causâ foris operas ſuas locant, qui proinde revocari poſſunt. Niſi quatenus obligati ſunt his, quorum ſtipendia faciunt; qui ſuum jus ideo remittere non coguntur, etſi humanitatis causâ raro negant Patriæ ſuæ Rectoribus.

43. Sed eorum, quibus ſtat conſilium abſentiæ perpetuæ, non videntur obſtricti eſſe animi, adeoque nec bona vinculo obligationis teneri. *Adde Grot. loco citato.*

44. Omnes igitur incolas, *qui ſedem fortunarum* lareſque ſuos *alicubi fixerunt*, hos recte *Cives* appellamus.

45. Etſi nec jurejurando nec ullâ promiſſione devincti, conſociatione tacitâ; quatenus ſæpe, & originales maximè, nullâ promiſſione expreſſa obligantur, neque etiam allecti, præterquam in urbibus, ibique ſoli *Patres familiarum*.

CAP

CAP. II.

De Municipibus.

Municeps origine, adoptione & manumiſſione. Qui alio migrat eum & loco originis, ut Municipem, & domicilii loco ut Incolam ſubjectum eſſe. At ex univerſali jure publico, quemque ibi civem videri, ubi habitat. Diverſis quidem municipiis unius Reipubl. poſſe aliquem ſimul eſſe ſubjectum, ut cum jure Rom. aliquis eſt municeps uno, incola ſimul alio loco, ſed diverſarum prorſus Rerumpubl. neminem pariter fieri poſſe civem. Advenas non eſſe Cives, neque municipes qua tales. Specialiter & per excellentiam nomen civium quandoque de ſolis qui Imperii ſunt conſortes, aut qui urbes; denique vel metropolim incolunt, uſurpari. Modi, quibus finiatur jus civitatis & municipii.

Cives cum reſpectu ad civitatem dicuntur & civitas cum Republ. æquiparatur, municipia autem ſunt urbes majori ſubjectæ imperio, ceſſante differentia, inter Municipia, colonias & oppida provincialia: Nos heic omnia majoris Imperii membra ſubjecta, Civitates intelligimus & Municipia vocamus.

2. Eodem modo differt *à Municipe* Civis; hic, qui unitus eſt cum Republ. ille, *qui certo municipio ſe conjunxit*, dictus inde, quod capiendis muneribus in aliquâ civitate ſit ſubjectus ut *ſupra* dix. ut hoc & præcedens caput cohærent.

3. Uſus ſeculi fert ita, ut hoc genus peculiariter *Cives* dicantur; reliqui Principes, Comites, Nobiles, agricolæ, quique alii ſunt hominum ordines ſuis ſinguli appellationibus diſtinguuntur, contra uſum veterem & juris rationem.

4. Sed moribus hodiernis, iſti etiam urbani, in pleriſque imperiis ſoli fere jurejurando ſubjectionis & fidelitatis ſinguli obſtringi ſolent, ad quod tamen reliqui, dum exigatur, æque tenentur.

5. Porro, Municipem apud Romanos cauſa facit triplex; Origo, manumiſſio & adoptio. *d. l. 1. in pr. ff. ad Municip.*

6. Origo cujuſque à patre æſtimatur; ut ubi is fuit municeps, ibi & filius eſſe dicatur; niſi forte materna origo per modum privilegii præferatur; tunc enim juxta eam municipalis origo cenſetur. *d. l. 1. §. 2.*

7. Manumiſſio ad ſervos pertinebat, qui cives fiebant, cum libertate donabantur; idque vel optimo jure, vel latino tantum; aliqui prorſus non erant cives, dedititiis ſeu provincialibus ſimiles, donec hæc diſcrimina ab Antonino Caracallâ tollerentur, *l. 17. de Stat. hom. & Tit. Cod. de Latin. libert. toll.*

8. Denique, Adoptio municipem faciebat, ut qui pro filio adſcitus erat, perinde municeps in loco adoptantis fieret, atque ſi natus ex eo foret.

9. Tam autem in adoptatis, quam naturalibus liberis non ſpectabatur locus, quo forte ipſi in lucem erant editi, vel adoptati, ſed quo parentes, inquam, jure municipum gaudebant *d. l. 1. §. 2.*

10. Migrare de loco in locum non erat prohibitum; ſed qui de ſuo munici-

pio

pio in aliud tranſibat, is *Incola* dicebatur, & parere tam his magiſtratibus apud quos civis fuerat, quam iis, ad quos ſeceſſerat, nec tantum municipali juriſdictioni in utroque municipio ſubjectus erat, verum etiam omnibus publicis muneribus fungi debebat, *l.* 29. *d. tit.*

11. Enimvero proprietate vocis Incola etiam in nova Civitate, dicendus erat municeps, quia muneribus fiebat obnoxius; ſed poſtquam obtinuit, ut ſuæ quiſque civitatis civis municeps diceretur, ſecundum tres cauſas prædictas; conſequenter hunc oportuit *Incolam* dici.

12. Hæc ita Romanis viſa ſunt. Atqui ex eo quod de Cive reſpectu totius Reipublicæ *præced. cap.* diximus, intelligi poteſt, eum quem Incolam vocant Romani, quique in civitatem receptus ibi munera capit, vere municipem eſſe:

13. Conſequenter ratio vult, eum deſinere eſſe municipem in eo loco, unpe diſceſſit; neque proinde ſubjectum eſſe duobus Magiſtratibus, ſed ei tantum, ſub quo degit.

14. Hæc ita, inquam, ſi Lege contrà non ſit cautum; quod hauddubie licet; alioqui ex ratione juris univerſalis nec locus originis nec nativitatis, ſed domicilii tantum tribuit forum & munerum capionem, idque convenienter juri Gentium, quod moribus hodiernis ubique, ni fallor, obſervatur; ut mutatione domicilii juriſdictionem mutare liceat.

15. Salvis tamen iiſdem exceptionibus, quas ſuprà in jure civitatis, ratione totius Reipubl. collocavimus, ut *ſi interſit* municipii, ad hoc ille, qui diſcedit, teneatur, nec effuſa migratio concedatur.

16. Tamen & in eo differt jus municipale à jure majori civitatis, quod ratio nulla vetet, municipem eſſe duobus in locis (manet enim ejuſdem corporis ejuſdemque Reipubl. membrum) ut, ſi quis voluntate ſuâ diverſis in urbibus ſemet inſtruxerit fortunaſque collocaverit, vel jus municipale utrobique, civium privilegiis uſurus, impetraverit; tunc enim utrique Magiſtratui parebit, oneraque duplicia ferre debet *l.* 6. §. 2. *d. tit.* *r. ad Municip.*

17. Ex his liquet, inquam, civium generale nomen eſſe, pertinens ad omnes eos qui cum Republ. ſunt uniti; quales tamen non ſunt advenæ, homines peregrini, ad tempus in civitate degentes, cum animo ſe mox alio recipiendi, ſedemque rerum ſuarum alibi habentes aut deſtinantes Illi dum manent in civitate, ſubditi quidem ſunt Imperio & juriſdictioni, ſed fœdere civitatis non continentur, nec munera capiunt.

18. Eſt etiam per excellentiam Civium nomen uſitatum, de his qui Imperii ſunt participes, aut eam incolunt civitatem, in quâ ſedes Imperii eſt, ut tum qui in ſubjectis habitant civitatibus, municipes dicantur.

19. Sic olim in imperio Romano ſeſe res habuit; Unde diſcrimen civium, qui optimi juris erant, qui ex *Latio*, atque Provincialium, qui olim cives non dicebantur. Generaliter ex uſu juris publici & reſpectu totius Imperii, Provinciales quoque cives fuerant, etiam antequam *Antonini* lege tales declarati fuerunt.

20. Rectores municipiorum ſive Magiſtratus municipales etſi à municipibus creantur, juriſdictionis tamen & Poteſtatis ſuæ modum habent à Summâ Poteſtate, quæ fons eſt omnis in Republicâ Poteſtatis, non à municipibus.

21. Proinde, ſi magiſtratus municipales non habeant Imperium merum, municipibus

nicipes id in eos nullo modo conferre poſſunt, nec etiam jus imponendi tributa & vectigalia, cum horum collatio ſit jus Majeſtatis.

22. Ergo perperam dicitur, Magiſtratus municipales repræſentare municipes, & obligari municipium ex eo quod Rectores eorum contraxerunt, quaſi quicquid Magiſtratus egerint, id populus municipalis feciſſe judicandus eſſet; cum ejuſmodi repræſentatio ſit liberæ duntaxat Reipubl.

23. Quando igitur Magiſtratus iſti, nomine Municipii aliquid inſtituêre, contraxere, videndum eſt, an ab ſummâ Poteſtate jus ita faciendi ac inſtituendi acceperint; ac ita quod actum & contractum eſt valebit aut non valebit.

24. Hinc pendet illa Quæſtio, an Civitas municipalis teneatur ære alieno à Magiſtratibus ſuis contracto. Non teneri cives ideo, quod Magiſtratus ipſum repræſentent, jam diximus. Ergo videndum, utrum hujuſmodi jus à Summa Poteſtate acceperint, an ſecus.

25. Et, ſi hæc illis poteſtas ſpecialiter facta non ſit, poſſunt tamen obligare civitatem, quod ad bona univerſitatis & municipii propria, quoniam his ſunt præpoſiti.

26. Verum ut Municipes ad ſolvendum de ſuo teneantur, à Magiſtratibus ſuis obligari non poſſunt; quia non habent jus imponendi civibus præſtationes pecuniarias, veluti tributa & vectigalia; quæ à Summa Poteſtate ſolâ injungi poſſunt.

27. Qui hoc non poteſt, is multo minus obligare poteſt Municipes, ad ſolvendam pecuniam ab ipſis mutuo acceptam.

28. Nec quidem hoc poſſunt ex causâ utilitatis vel neceſſitatis Municipii. Cum enim pecunias imperare, traditur eſſe jus Summæ poteſtatis, id vel maxime de caſu neceſſitatis aut utilitatis intelligendum.

29. Planè, quominus Municipes de ſuo pecunias conferant, aut in futurum ſe obligent ad ſolvendum, nihil impedimento eſt; quâ parte tamen qui conſenſum non præbuere, non tenentur.

30. Quia, ut minor pars majorem ſequi debeat, id Imperii eſt; ſed hujuſmodi collatio mere patrimonialis eſt. Latius hac de re dix. *ad tit. π. de Reb. cred. n.* 8. *& ſeqq.*

31. Denique, Finitur jus civitatis aut municipii non tantum morte, qui modus eſt tralatitius, ſed & *libera* cujusque *voluntate*, mutatâ ſede rerum, ut aliquoties dictum; nî lex intercedat.

32. Dein, per ſententiam, ſi quis in exilium agatur, aut in opus publicum, vel ad remos damnetur.

33. Diſcrimen relegationis & deportationis apud Romanos in *l.* 4. *de Interdict. & releg.* eſt juris peculiaris: Nam relegati, licet præcipua quædam jura civium, quatenus hi per excellentiam dicuntur, & cujusmodi Romæ multa fuerunt, retinere queant; tamen unione Reipubl. ex qua ejecti ſunt, non comprehenduntur.

34. Nec quidem refert, temporale an perpetuum ſit exilium, quia quo tempore ſunt expulſi, non ſunt membra civitatis, neque participes functionum publicarum, neque jurisdictioni ſubjecti.

CAP. III.

De Civium qualitate & differentia.

Cives 1. eſſe mares vel feminas; 2. liberos aut ſervos. 3. Legitimos & illegitimè natos 3. Majores minoresve annis. 4. Sanos aut morboſos, vel mente captos. 5. hoſce rurſus quadruplices. 6. bene aut male moratos. 7. Divites vel pauperes. Horum ſingulas differentias ſuos habere effectus.

QUalitas civium ex variis eorum differentiis intelligitur.

2. Et quidem primo, diſtinguuntur in Mares & Feminas: ſed juris *diverſitas à ſexu* dependens in primo hujus ſectionis capite, ubi & aliæ quædam hominum differentiæ, ſunt occupatæ.

3. Secundo, à ſtatu diſtinguuntur homines in *liberos & ſervos*, de quibus ſimiliter dictum.

4. Non eſt autem hæc tam diviſio civium, quam hominum, quia ſervos ſatis conſtat non eſſe cives: ſed hodiè famuli, quibus utimur, ingenui, ſi aut originales ſint, aut animum ſemper habeant in civitate remanendi, merito inter cives numerantur.

5. Altera à ſtatu petita differentia inter filios & patresfamiliarum, perinde occupata eſt *in ſuperioribus*.

6. Habet etiam juris publici effectum differentia Legitime & illegitime natorũ; Priores, qui ex juſto, tempore ſuo, nati ſunt matrimonio. Illegitimi ſunt vel nothi vel ſpurii. Nothi ſive naturales ſimpliciter dicti, aliter ex ratione juris Gentium quam fit à Romanis, intelligendi ſunt.

7. Nam hi ſolos è concubinâ, quæ cum cœlibe vivit uxoris loco, ſuſceptos habent pro naturalibus: è furtivis amplexibus certo licet patre natos vocant ſpurios, qui *nullum* jus ſucceſſionis, imo nec petitionem alimentorum habent Nov. LXXXIX.

8. Sed juris univerſi hæc eſt ratio, quæ & moribus obſervatur, ut omnes certo Patre nati pro nothis ſive naturalibus habeantur, etſi non è concubinâ, ſed è furtivo amplexu ſint editi. Spurii vero vel proprie vel latius accipiuntur.

9. Spurii proprie dicti ſunt, *incerto Patre nati* ex meretrice. Latius omnes contra præcepta Legum nati ſic appellantur; quales è nuptiis ſine conſenſu Patris, in cujus poteſtate ſunt, contractis ſuſcepti; item adulterini & inceſtuoſi, quos etiam proprio vocabulo Nefarios appellant.

10. De quibus vel maximè capiendum, quod modo de Spuriis diximus, eos ne quidem alendos eſſe jure Romano, etſi de omnibus illegitimis, præter nothos, id adfirmat Juſtinianus *d. Nov.* 89. *c. f.* Id autem quomodo ſine abſurditatis ſævitiæque notâ ſit accipiendum, diximus in *part.* 2. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 3. *n.* 5. *& in prælect. ad Inſt. lib.* 3. *à pr.*

11. Differentia Juris inter Legitimè & illegitimè natos conſiſtit in ſucceſſionibus atque honoribus; quibus de rebus, quod ſatis eſt, in Juris expoſitione privati diximus, niſi quod de honoribus heic etiam locus *inferior* dari poterit. Hactenus igitur Νόμῳ νοσοῦσι, *Lege laborant*, ut *Euripedes*, *male nati.*

12. Præter honoris publici & ſucceſſionis damnum, Spurii in aliis, civium honeſtorum numero habentur; nec enim infames

infames aut jure gentium aut civili habentur. Quin verum reperitur, quod apud Euripidem in *Andromache* Peleus ait,

Νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.

Sæpe Legitimis ſunt meliores ſpurii

Et alibi;

Ὀνόματι μωμητὸν ἔχει νόθον, ἡ φύσις δ' ἴση

Nomen nothorum pejus eſt, natura par vide tamen Deuteron. 23: 2.

13. Neque deſunt illuſtria nothorum & ſpuriorũ exempla, quibus natales non obſtitere, quominus & gloria belli & honore populorum & jure ſucceſſionis potirentur, ut Romuli, Cyri, Conſtantini Magni aliorumque docent hiſtoriæ Quin hodieque Regum Spurii, utcunque ſucceſſione non gaudeant, ab aliis tamen præcipuis honoribus minime excluduntur; præter quod nec gentes deſunt, in quibus nothi à Legitime natis non diſtinguuntur, ne quidem in ſucceſſionibus. *Grot. l. 2. c. 7. n. 1.*

14. Tertio, ab ætate cives dicuntur, majores aut minores annis; punctum dividens hæc intervalla non minus ex ratione naturæ quam exemplo juris Romani & gentium plerarumque eſt, quinque ſupra viginti annorum, etſi aliquæ gentes hoc tempus coarctaverint.

15. Juris diverſitas hinc oriunda, præter rei familiaris effecta, eſt, quod majores ad munera functioneſque Reipublicæ, haud perinde minores adhibeantur *l. 8. ff. de Muner. & honor.*

16. Nam hi propter lubricum ætatis ne ſuis quidem rebus præſunt, ſed curæ aliorum ſubjiciuntur.

17 Sunt autem hi, puberes vel impuberes, quorum illi magis quod ad res ſuas, hi etiam quod ad actus perſonales in curatione habentur; quod diſcrimen Latini, terminis quoque *Tutelæ* & *Curæ* diverſis expreſſerunt, & regula notiſſima, Tutor datur perſonis, Curator rebus; quod tamen συγκριτικῶς potius quam θετικῶς, nec ἀποτόμως accipiendum, ut Cura *magis* ſit propter res, Tutela *magis* in perſonas dirigatur.

18. Mulieres jure gentium, majores annis, nullis ſubjiciuntur Curatoribus, ne quidem nuptæ; nam maritalis poteſtas longe à Curatoriâ diſtat: & quod bona uxorum à viris reguntur, hoc juris & inſtituti civilis eſt.

19. *Cura*, enim illa, ſicut vulgo appellatur, eſſe non poteſt; quoniam hæc vel ob ætatem vel ob ſexum foret; ob ætatem non eſt introducta, quia maritalis poteſtas etiam anus complectitur; neque propter ſexum; quia virgines viduæque non ſunt in Curâ.

20. Præterea, ætas virilis aut ſenilis eſt, habetque ſuos, etiam juris effectus, quod ſenes à muneribus Reipnbl. excuſentur; ad honores, ſi velint & pares ſint, magis admittantur: ſenectus autem à ſeptuaginta fere annis duci videtur *l. 2. ff. de Excuſat. l. 3. d. jur. immunit.* Olim ſexagenarii vocabantur *depontani*; id eſt, honoribus & comitiis impares, quaſi à ponte, per quem tranſitus erat ad ferenda ſuffragiâ Romæ, dejiciendi; ſcilicet arbitrio magis vulgi, quam jure publico.

21. Præterea, differunt cives ratione habitus corporum, animorum, diſciplinæ, famæ, fortunæ, natalium, artificii, dignitatis, & ſi qui modi ſunt alii reſpectum ad juris publici rationem habentes.

22. Quod ad corpus, ſunt vel ſani vel morboſi. Morbus eſt habitus corporis contra naturam, id eſt, qui impedit uſum earum functionum, propter quas natura nobis ſanitatem dedit, ſive ex intemperie, ut febres, tabes, vel ex conformatione pravâ, ut mutus & cæcus *l. 1. §. 7. & 8. ff. de Ædil. Ed.*

23. Niſi quis hoc vitium dicere malit; ſed

lit; ſed vitia Juris-conſulti dicunt, quæ deteriorem duntaxat uſum functionis alicujus reddunt, ut vitioſi ſint myopes, balbi: *Morbos*, qui tollunt naturales functiones; unde mutos, ſurdos, cæcos pro morboſis habent *d. l.* 1. §. 7. *l.* 9. *l.* 10. §. 3. *& paſſ. eod.*

24. Morbi præterea vel ſontici, aut ſecus dicuntur. Horum alii excuſant à muneribus, alii excludunt ab honoribus, prout magis aut minus impediunt, levioreſque aut graviores ſunt.

25. Ab animo, ſunt etiam ſani vel mente capti: In ſanis magna eſt latitudo magnique gradus prudentiæ noſcuntur, quorum in publicis haud leve quidem momentum conſiſtit, in univerſum tamen definiri nequeunt.

26. Mente capti ſunt vel dementes, qui ad omnia ſunt cœci, vel fatui. Illi aut dementes in ſpecie vel furioſi, quos agitat rabies; Illi ferè perpetuum, hi plerumque ad tempus laborant.

27. Fatuos licet dicere, qui, ut Cicero loquitur 3. *Tuſcul. ſub. fin.* mente quidem ſunt capti, hoc eſt, non ſani, ad omnia tamen non cæcutiunt.

28. Hi videntur eſſe quadruplices, fanatici, moriones, melancholici & ſtupidiores, vulgo, *macarones*.

29. Fanatici ſunt, qui caput jactant & reſponſa ferunt, quod plerumque temporarium eſt *l.* 1. §. 9. *& l.* 4. §. 1. *ff. de Ædil. Ed. Moriones*, qui non ſapiunt quidem, ſcurrilibus tamen dicteriis aliquid ſimile ingenii oſtendunt; *melancholici*, qui certis imaginationibus aberrant, cætera non abſurdi.

30. *Groſſos* dicunt vulgò, qui οὐκ ἄφρονες, οὐχ᾽ ἐλόχαροι, ut de Claudio Auguſtus *apud Sueton. in Claud.* qui minus validè ſapiunt, ut Ulpianus in *l.* 4. §. 7. *d. tit. de Ædil. Ed.* qui mediocritatem civilium officiorum vitæque communem cultum atque uſitatum tueri poſſunt, *verba Ciceronis*, nulli tamen rei ſeriæ apti facti. *d. lib.* 3. *Tuſcul. ſub fin.*

31. Illi omnes à publicis functionibus, ubi locus electioni, excluduntur; ab hereditariis dementes ſimiliter removentur, ut & moriones.

32. Furioſi, quia ſperantur ἀνανήφειν, ut & fanatici, melancholici & ſtupidiores, magis eſt, ut Curatoribus ſubjiciantur.

33. Porro, A diſciplinâ homines ſunt bene vel malè morati aut exercitati, denique docti vel indocti; ſed harum rerum in publicis uſus magis ad Politicam pertinet, ut in quâque functione optimè exercitati moratique adhibeantur.

34. Doctrinam, qui ad publica negotia reſque agendas inutilem exiſtimant, inſcitiam ſuam produnt, omniſque ævi excellentiſſimorum hominum exemplis refutantur.

35. Sed erroris cauſa duplex; una, quod qui ætatem in libris agunt, dexteritatem expeditam agitandi ferè amittunt; altera, quod qui judicium aut à natura aut ἀπειρίᾳ minus rectè habent formatum, oſtentatione ſapientiæ, hanc faciunt ridiculam.

36. Quare, qui Reipublicæ cupit admoveri, teneat ex ſapientia doctrinaque modum; facilius tamen nimium, quam nihil doctus ſuum corriget defectum, niſi *pædagogiſmus* ſit, qui nunquam exoleſcit, de quo *dix. in Orat. de Pædantiſmo Auſpic. domeſt. Oration.* x.

37. Ex famâ cives ſunt honeſti vel famoſi, quos alii cives deſinere eſſe tradunt; male; ut tu ex definitione civis ſponte videdis.

38. Sed infames ab officiis magiſtratuum honoribusque excluduntur; Nempe, qui ob cauſas Legibus proditas infamiâ notantur; nam qui opinione hominum, licet prudentium, pro talibus habentur, hos non tam juris quam Politicæ

litices ratio ab ingreſſu templi Divæ Honoris arcet.

39. Fortuna diſtinguit cives in divites & pauperes, in viliores & honeſtiores. Divites, quatenus maxime eorum intereſt, ſalvam eſſe Rempubl. ad regimen honoreſque præ pauperibus admittendi ſunt, idque olim hodieque paſſim ſervatur. hinc pendet vilium & honeſtorum oppoſitio: honeſtis ſcilicet hic non ab honeſtate ſed ab honore nuncupatis. §. 4. *Inſt. de Publ. jud. & paſſim.*

CAP. IV.

De Nobilitate.

Octava differentia, Nobiles aut ignobiles. Nobilitatem varie cenſeri, diſtingui ab eâ dignitatem Equeſtrem, item Patriciatum, ſive ordinem in Republ. Plebi, ratione publici regiminis, oppoſitum. Quæ proprie apud Græcos & Romanos Nobilitas, quæ hodie ſit, inprimis inter populos Germanicæ originis, qui monarchicam auctoritatem requirunt. Sed juris rationem velle, ut æque in liberis Rebuspubl. Nobilitas acquiri poſſit, haud ſecus ac apud eruditos olim populos. Etiam præſcriptione Nobilitatem rectè acquiri. Quod ejus non ſit, & quodnam ſit fundamentum. In quos propagetur, & quibus modis finiatur, aut quæ officiant Nodilitati &c.

Ratione natalium cives ſunt nobiles vel ignobiles, qui ab honeſtis & vilibus, prope ut genus & ſpecies diſcernuntur.

2. Nobilitas nihil eſt aliud, quam *Excellentia generu ex claritudine majorum ad poſteros propagata.* unde *clarum* genus, *claritudo* natalium, pro Nobilitate *paſſim*, quo pertinent quæ copioſe diſſerit Tiraquellus *tr. de Nobil. c.* 1.

3. Per hanc autem definitionem à Nobilium ordine ſeparamus eos, qui pro ſuis tantum perſonis nobilitate donantur, aut pro Nobilibus habentur, ut aliqui equites aurati quos vocant, & Comites Palatini.

4. Quin omnes, qui creantur nobiles, ipſi quidem ab iſta definitione ſunt alieni; tales enim à latinis *novi homines* dicuntur; qui paſſim nobilibus opponuntur apud Ciceronem alioſque; Nobilitas aliquam vetuſtatem requirit, adeoque non niſi per traducem & natalibus communicatur.

5. Hinc homo ſtirpis antiquæ pro nobili, vetuſtas generis pro nobilitate apud Suetonium, Tacitum & alios. Ita Salluſtius *præf. Jug.* homines novos virtute aliquando Nobilitatem anteire. Hinc *imagines* vetuſtate *fumoſæ*, nobilitate gloriantibus adſcribuntur, de cujus tamen vocabuli ſenſu eſt quod obſervetur, ut diximus in *l.* 2. *Digr. c.* 24. *in pr.*

6. Quod, ſi quis Nobiles recens creatos ſub definitione putet eſſe comprehendendos, quia reverà jus nobilium hi vel maximè habent, definitioni modo poſitæ addere poſſit hæc verba, *vel quibuſdam ſpecialiter tributa.*

7. Sive illa ſpecialis conceſſio fiat ob merita, vel favorem Principis, aut pe-

cuniam, vel denique ratione *patrimonii*, quatenus in quibuſdam Rebuspubl. dantur bona, quorum poſſeſſores jure nobilium utuntur fruuntur.

8. Cæterum, ad hunc locum non pertinet conſideratio Nobilitatis, ut eſt ordo Reipubl. ſive equeſtris ſive Patriciorum; hoc enim ad regimen civitatis pertinet; heic nihil eſt aliud quam civilis qualitas in ſola honoris ſupra plebem eminentiâ conſiſtens.

9. Claritudinem illam parentum, unde reputatio Nobilitatis, diverſæ gentes aliter atque aliter æſtimaverunt.

10. Apud Græcos & Romanos, Nobiles habebantur, quorum progenitores ſummis in Republ. honoribus præfulſerant; qui primi honores meruerant, novi potiùs quam nobiles dicebantur.

11. Igitur Romæ poſtquam honores maximi cum plebe communicati ſunt, etiam ex plebe nobiles fuerunt, ut de Claudiis conſtat, qui omnes nobiliſſimi, pars tamen plebeji cenſebantur; perinde ac equites ibi plebejos fuiſſe conſtat. *Sveton. in Claud. in pr.*

12. Scilicet, Romanus populus in plebē & patricios dividebatur. Sub plebe erant equites; Patriciatus erat gradus major nobilitatis, eorum, qui ex antiquiſſimus ſenatoriis familiis oriundi, vel poſtea numero illarum extra ordinem erant inſerti. *Sigon lib. 2. de jur. civ Rom C. 20.*

13. Unde patet, ſuo magis arbitratu quā latine loqui inter noſtrates, eos, qui ex familis honoribus claris ſunt nati, quod cum nobiles ſe ferre non audeant, modeſtiæ cauſa *Patricii* gaudent appellari, quod certe non minus, imo proprietate latin. ſermonis amplius, quam *Nobilitas*, eſt; quanquam jure ſuo iſti tales & nobiles & patricii poterant vocari, ut ſtatim videdimus.

14. Apud gentes Germanicas, quæ per omnem Europam ſe diffuderunt, Nobilitas ex re militari oritur, accedente Principum auctoramento, qui vel feudum cum titulo nobili, vel præmium nobilitatis per ſe, aut cum inſigni ordinis equeſtris largiuntur: Unde ad poſteros propagatio.

15. Quod tamen ita nolim ad rem militarem reſtringi, ut cauſa quur Imperatores & Reges nobilitatem largiantur, non ſit etiam *Doctrina. Scientia nobiliſſimos facit*, habetur in *l. providendum C. de Poſtul.* Unde ſententia crebris Doctorum calculis probata, *Doctores eſſe Nobiles*, de qua prolixe agit Tiraquel. *d. tract. de Nobil. c. 5.*

16. Denique, ſola monarcharum auctoritas fons nobilitatis vulgò in univerſum habetur, adeo ut in populis qui plurium Imperio reguntur, vix ulli Nobiles fieri poſſe credantur.

17. Sed hæc ratio perperam ſe habet, dandaque eſt opera, ut hujus rei doctrina ad exemplum Græcæ Romanæque diſciplinæ intelligatur, potius quam ex barbarico inſtituto, ut de hoc genere nobilitatis non nemo locutus eſt; quatenus quicquid eruditis populis ignotum ab exteris & incultis receptum eſt, barbarum ſolet appellari. *Sciopp. in Scalig. ὑποβολ. nos lib. 2. Digreſſ. cap. 24.*

18. Plane, ſi jus creandi Nobiles ſit ex juribus Summæ poteſtatis, quod nemo negat, manifeſtum eſt, illud æquè in plurium quam Singulorum Imperiis poſſe conſtitui.

19. Quod ſi in liberis Rebuſpublicis feuda talia vel diplomata non diſtribuantur, dicendum eſt, ſufficere ad nobilitatem alia argumenta voluntatis eorum, qui ſummam habent Poteſtatem.

20. Tale eſt in Republ. Venetorum jus communionis in Imperio Civitatis, cujus qui participes ſunt, eos vocant Patricios eosdemque jure meritoque Nobiles.

21. In

21. In Republicâ, ubi Imperantes ſeu perpepetui ſive temporales, ex plebe partim & ex Nobilibus creantur, ut in noſtrâ; hi, qui pro Nobilibus in ſupremo Comitio admittuntur, maxime ſi hoc ſæpius factum, ipſi quidem non ſiunt proprè nobiles, ſi prius non fuerunt, ſed eorum poſteri haud immeritò nobilitatem vindicare ſibi poſſunt; modò opes profeſſioni reſpondeant, ſine quibus hoc decus comparari vix poteſt; etſi partum cuſtodiri facilius.

22. In cæteris ſequemur inſtitutum, quod apud Græcos & Romæ, juris publici fuit, ut Nobiles putemus eos, quorum majores inſignia Reipublicæ munia geſſerunt. Neque enim ulla ratio proferri poteſt, quare id minus hodie juris ſit, minuſve moris eſſe debeat.

23. Quo autem majores ſunt dignitates, eo major quoque nobilitas propagatur, quemadmodum jure Romano alii magiſtratus ſunt *Illuſtres*, ut præfectus prætorii & urbis, alii *Spectabiles* ut proconſules, denique *Clariſſimi* ut prætores; etſi clariſſimorum vox aliquando & ſpectabiles complectatur & Illuſtres veteribus idem quod Nobiles ſint, ut Tiraq. *d.C.2.probat*; ut diſtinctiones iſtæ ſint recentioris inventionis, quando Senatores iiſdem gradibus & terminis diſtinguebantur. *vid. Pacium Iſag. ad tit. D. de ſenator.* & nos *Eunom. ad l.ult.d tit.*

24. Non quod nati ex illis ſimpliciter Illuſtres, Clariſſimi, Spectabiles ſint (etenim magiſtratuum hi ſunt tituli) ſed quia de majoribus genitum eſſe illuſtribus, amplius eſt; ſicut Romæ, qui ex familiis cenſoriis, conſularibus, prætoriis ſimilibusque orti aliis erant nobiliores.

25 Denique, uſu temporis immemorialis cum jura quælibet, etiam Majeſtatis acquiri poſſint, nihil eſt cauſæ, quare nobilitas eodem modo quæſita haud perinde legitima cenſeri debeat; quaſi ex tacitâ voluntate eorum, qui cujuſque Reipublicæ tenent Imperium.

26. Et quidem hic modus ideò cæteris validior videtur, quia Nobilitas admodum inepta res eſt, ſi reputatio ejus cum populari exiſtimatione minus conveniat, affectataque magis quam credita videatur; præſcriptio autem ſive uſus longiſſimi temporis in ipſâ populari uſurpatione conſiſtit.

27. Huc accedit, quod etiam à Principibus nobilitati non modo cenſeantur, qui expreſſis verbis & diplomatibus hoc jus & decus acquiſivere, ſed etiam tacite nobilitatos cenſeri, quos Princeps lateri ſuo adjungit; unde *Comitum* decus. Etiam quibus certa armorum inſignia gerenda largitur, ut probat Tiraq. *d. tract. c. 6.* ubi plures vide ſis tacitæ nobilitationis ſpecies.

28. Quicunque igitur docere poſſunt, quod à longiſſimo tempore, ab omnibus habiti & agniti ſint pro Nobilibus, etſi nullum initium cauſamve decoris ſui producere poſſint, tamen optimo jure nobiles ſe ferunt, atque hoc modo verum eſt, veteres divitias multos ruſticos feciſſe ac etiamnum facere *Nobiles.* Quatenus opes excellendi copiam præbent ac inde imparium adulatio & nobilitatis uſurpatio. Qua de re Euripides in Andr.

Ἰσχύει μέγα
Πλοῦτος, λαβόντι τοῦδ' εὐγενὴς ἀνήρ
Multum valent
Opes, quibus potitus, fit vir nobilis

Idem in Æolo

Τὴν δ' εὐγένειαν πρὸς Θεῶν, μή μοι λέγε,
Ἐν χρήμασιν τόδ' ἐστί.
Quid per Deos de ſtirpe jactas nobili?
Hæc in pecuniis ſita eſt.

29. Et quidem præſcriptio Nobilitatis non tantum in Populari vel Optimatium imperio valet, ſed etiam in ipſo principatu vel Regno, nempe, ſi temporis

poris *immemorialis* ſit, in qua verius eſt nullum requiri titulum vel ſcientiam ſuperioris, ut evincit Tiraquellus *d. tract. c.* 23.

30. Scilicet, quatenus in Civitatibus hæc res aliter non eſt definita legibus; Quid enim ſi album, ſive matricula nobilium familiarum extet? præſcriptio non poteſt ex uſu tacito tribuere, quod expreſſam nominationem requirit.

31. Majoris excellentiæ gradus, ut *Baronum, Comitum, Marchionum, Principum, Ducum*, proprie ſunt nomina Poteſtatum ſeu ſummarum ſive aliis tam feudi quam civitatis jure ſubjectarum.

32. Atque ita non niſi per modum ſucceſſionis propagantur, quod tamen ſecus in quibuſdam gentibus obtinet, ubi plerique titulorum iſtorum, exemplo Nobilitatis, ad omnes poſteros, etſi poteſtas penes unum maneat, tranſmittuntur.

33. Ex his jam colligi poteſt, fundamentum Nobilitatis non conſiſtere in virtute neque fama rerum geſtarum, ſed eſſe eam nihil quam hereditariam in civitate honoris prærogativam, quæ tantò major quidem eſt, quantò cujusque majorum fama virtutum meritorumque celebrior fertur; adſque ea tamen perinde haberi poteſt, ac ſæpe honores alii cum dignis & indignis communicantur.

34. Honos virtutum, quique belli & pacis artibus defertur, à reputatione hujus eminentiæ toto genere diverſus eſt, ut fruſtra ſint, qui nobiles eſſe negant omnes à majorum virtutibus degeneres.

35. Interim Nobilitatis initium à virtutibus famaque ſecundâ ut plurimum duci, multiſque eam à Summis poteſtatibus in præmium virtutis tribui, quin & hanc præſtantiſſimam eſſe nobilitatem haud ægre concedimus.

36. Ut tamen his, quibus auro venditur Nobilitas, aut favore, ſine judicio datur à Principibus, non minus quam iſti ſint nobiles; perinde ac Prætor æquè fuit *Vatinius* quam *Cato*, Conſul tam *Gabinus* quam *Cicero*.

37. Ratio alioqui primitus impulſiva recipiendæ Nobilitatis fuit hæc ſine dubio, quod populi ſperarent, virtutes eorum qui bene Rempubl. geſſerant, imitaturos eſſe, qui naſcerentur ab illis.

38. Item, ut eò magis quilibet ad virtutem accenderetur, ſi intelligeret, ſe non perituram, verùm uſque ſeros nepotes victuram dignitatem eſſe adepturum.

39. Proinde ſi primi familiæ conditores potentiam ſuam inſignibus vitiis corruperint, hi quidem verâ æſtimatione idonei nobilitatis auctores non ſunt aut eam certe non parum dehoneſtant.

40. Momentum, quod Nobilitas habet in Republicâ, non modo quod ad inania honoris, ſed & in functionibus Reipubl capiendis ignotum eſt nulli.

41. Quæritur, an & jus aliquod hoc parte, Nobilibus competat, quo urgere & exigere poſſint, ut aliis præferantur. in tantum uti ſecus, injuria illis fieri dicatur, quod Catilina præ ſe ferebat, ideo civile bellum ſe movere, quod ipſe & ſocia nobilitas ſtatum dignitatis ſuæ non obtinerent *in Epiſt. ad Catul. apud Saluſt.*

42. Fuit hæc res in Græcis civitatibus creberrima ſeditionum materies, ſed Ratio eſt, nobilitatem nihil juris habere proprii & perfecti, niſi ex conventione civitatis, id eſt, Lege; citraq; tam probabiliter tamen aliquod præcipuum illis tribuendum, minime vero ut injuriæ & ultionis cauſa, ſi neglecti fuerint, ipſis inde oriatur.

43. Quin & prærogativa illa cedit haud dubie virtutum & doctrinæ meritis, ut Cicero paſſim adverſus eos qui *Appietatibus*,

pietatibus, & *Lentulitatibus* ſe venditarent, præ ſe tulit, Tales Seneca notos potius quam Nobiles vocat; *Qui imagines*, inquit, *in atrio exponunt & nomina familiæ ſuæ largo ordine & multis illigata flexuris in parte primâ ædium collocant, noti magis quam nobiles ſunt, lib. 3. de benef.* Unde & hoc colligitur, quod alias conſtat, inſignia Nobilitatis apud veteres fuiſſe Imagines; quarum loco Germanicæ nationes picturas armorum flexibus illigarunt.

44. Cæterùm, in honoranda nobilitate, juſtum eſt, cæteris paribus præferre nobiles, ſed eoſdem poſtponere meritis potiores; plane, ut Franciſcum Galliæ Regem ſervaſſe vel dictitaſſe ferunt; quod pluribus honorem ambientibus, primùm, quis laude moribuſque ad illum aptior, rogitabat; nullo notabili diſcrimine, eum qui nobilitate excelleret, præferendum judicabat.

45. Quis conferat nobilitatem, ex ſuprà dictis conſtat, Is qui habet Summam Poteſtatem, eamque in poſteros propagari, æquè intelleximus. Sed quouſque, diſputant Juriſperiti. Sunt enim qui ſimplicem nobilitatem ultra filios non transmitti volunt, per *l. Sed & milites* 8. §. 1. *π. de Excuſat. Tut. & l. laudabile* 4. *C. de Advoc. diverſ. jud.* Sed cum hi textus agant de privilegiis militum & Advocatorum duntaxat, ad nobilitatem male transferuntur.

46. Alii volunt ad pronepotes duntaxat extendi jus nobilitatis, per *l. Divo Marco* 11. *C. de Quæſt.* Ubi eminentiſſimorum de non torquendo privilegium ulterius non extenditur. Sed dicendum, illas qualitates eminentiſſimorum & perfectiſſimorum, magis ad dignitates quam ad familiam aut genus pertinuiſſe. Ideoque ab illis ad nobilitatem, quæ generis eſt, non valere conſequentiam. Auctores recenſet Tiraqu. *d. loco c.* 15. idemque in *cap.* 10. probat, quod *ſuprà* diximus, copiosè, nobilitatem quo ſit antiquior, hoc eſſe meliorem.

47. Propagari nobilitatem in liberos etiam adoptivos, ex opinione veterum, non eſt dubium, ut ex Oratione Ciceronis pro domo ſuâ apertiſſime liquet, *Filios adoptivos ſequi conditionem ſtatumque Patris adoptivi; ut ſi hic eſſet Patricius, adoptatus etiam ſi plebejus, talis fieret; & è contrario ſi Pater adoptans eſſet plebejus, talis quoque filius adoptatus cenſeretur.* Adoptivi jura cognationis *l.* 8. §. 4. *π. Unde cognati.* Jura conſanguinitatis *l.* 43. *π. de Adopt.* omniaque familiæ adipiſcuntur. *l* 11. §. 2. *π. de bon. poſſ. ſec. tab.* inter quæ jus imaginum; Ex imaginibus Nobilitatem fuiſſe collectam, paſſim eſt obvium atque à nobis demonſtratum in *lib.* 2. *Digreſſ. c.* 24.

48. Sed aliter multi, etiam Tiraquellus in *d. tract. c.* 15. *n.* 6. qui nobilitatem per traducem ſeminis & ſanguinis unicè propagari volunt: ſine ratione, cum nobilitas naturæ incognita uſuque honorum ab hominibus reperta ſit, contra quam ingenuitas, quæ ſine medio eſt à nativitate, quam idcirco non tribuit adoptio *l ult. π. de Adoption.*

49. Quod autem Spurii & nothi à participatione Nobilitatis alieni ſint, non eget multæ probationis, quam tamen confert Tiraquellus *in d. tract n.* 10. *& ſeqq.* ubi rectè monet, ſecus obſervari in familiis illuſtribus Regum & Principum.

50. Qui Legitimati ſunt, maxime per ſubſequens matrimonium, omnes ſunt legitimi. Ex eo tamen quod de Adoptione diximus, ſtatuendum, etiam Reſcripto Principis, à quo maxime Nobilitas oritur, legitimatos pro Nobilibus eſſe habendos.

51. Sed an liberi ante quæſitam Patri nobilitatem, Nobiles fiant, magis dubitatur,

bitatur: Etſi nec ratio magis hac parte, quam aliàs de Succeſſione dictum eſt, dubitare patiatur; eo quod non modò filius in nativitate ſuâ patrem repræſentet, verum ſemper quamdiu filius eſt, idque firmat *argum. l.* 5. * π. de Senator.* non obſtante rurſus *l. ult. C. de Decurion.* in verbis, *progeniti filii, antequam Parentes ad fiſci Patronatum pervenerint, in conditione priſtinâ remaneant.* Alia enim dignitatum, alia Nobilitatis eſt ratio. Plura Tiraq. *d. c. n.* 9. *& ſeqq.* Sæpe etiam uſu venit, ut liberi Principúm ex imparibus nuptiis, quas vulgo ad *morgenaticam* vocant, gradu Nobilitatis Patri liberiſque dignioris matrimonii cedant, quod frequenter uſu venit in illuſtribus Germanorum familiis.

52. Ad collaterales agnatos Nobilitas recens acquiſita, non niſi, quæ patrimonialis eſt, una cum bonis tranſit, ut recte probat Tiraquellus *d. tr. c.* 17.

53. Sed uxores, quæ maritos habent Nobiles, hujus participare Nobilitatem juris ratio ferre videtur, eo quod mulieres è dignitate maritorum cenſeantur, iſque unionis arctiſſimæ effectus eſt civilis, L. feminæ 8. π. de Senator. L. Cum te & *l. ult. ubi*; *& ſentiat ejus fulgorem C. de Nupt. & l.* 10. *C. de Incol. lib.* x. ubi hæc verba; *Mulieres honore maritorum erigimus & genere nobilitamus.* Idē expreſſe, in *l. mulieres C. de dignit. l.* xII. quemadmodum è contra nuptæ ignobilibus feminæ nobiles, his fiunt pares *arg. dd. ll.*

54. Quo minus dubii eſt in liberis Patre nobili, matre natis ignobili, quin hi Nobilium loco habeantur, cum & aliàs in matrimonio Patris conditionem, extra matrimonium Matris, ſpectari, juris ſit *l.* 17. *π. de Stat. hom.* in quam rem plura cumulat Tiraqu. *d. tr. c.* 18. *n.* 21.

55: Non eſt tamen dubium, quin Nobiliores ſint, utroque parente nobili inſignes, ut Ovid. *lib.* 4. *de Ponto, ele. ult.*

> *Maternos Cottas cui Meſſalaſque paternos*
> *Maxima Nobilitas ingeminata dedit.*

Hinc apud Saluſtium Hyempſal ignobilitatem Jugurthæ, quia materno genere impar erat, deſpiciebat, *bell. Jugurth.* & Antonius hoc nomine Auguſti Nobilitatem inſectabatur, quod *materna* origine vilior eſſet. Xerxes Darii Hiſtaſpis filius, Artameni fratri prælatus eſt, ob maternam Nobilitatem, *ex Atoſſâ* Cyri filiâ natus, apud Herodot. idemque inter Demetrium & Perſeum interfuiſſe Livius obſervat. Adde Tacitum, qui *l.* 14. Rebellio Plautio *maternam Nobilitatem* ex Juliâ familiâ adſcribit.

56. Neque deſunt Gentes, *ubi vir feminâ ignobili ductâ, polluere Nobilitatem* dicitur, ut Tacitus iterum *lib.* 3. *annal. c.* 29. Nec adeo verè Nobilibus aggregetur, qui non inſignia ab utroque latere Nobilitatis oſtendere poſſit, qui de re pluribus agit idem Tiraquellus *c.* 19. *n.* 30. *& ſeqq.*

57. Prærogativa Nobilitatis maximè conſiſtit in honoribus, quibus plebejis & vilioribus præferuntur, qua de re teſtimonia cumulare non eſt hujus loci, fecit id copioſe Tiraquellus in *d. tract. c.* 20. *in pr.* diximus aliquid *ſuprà.*

58. Ratio autem præferendi Nobilitatem in honoribus, eſt probabilis duntaxat, non perfecta; ideoque ſæpe fit, ut cedere debeant virtutibus & meritis. Aliquando etiam forma Reipubl. talis eſt, ut Nobilitas parum aut nihil habeat præ cæteris.

59. Quæ præterea de Nobilibus prædicantur, quod major illis fides in teſtimoniis habeatur; quod armati incedere poſſint & debeant; An cogi poſſint ad homines ſuſpendendos & ſimilia, de quibus

quibus prolixe Tiraquellus in *cap.* 20. *d. tract.* neque perpetua, nec ejus momenti ſunt, ut nobis proſequenda videantur

60. Sed majoris momenti eſt, quod Nobiles in delictis mitius haberi dicuntur. Nam ob quas cauſas viliores corporali pœnâ adficiuntur, ob has honeſtiorum bona publicantur, §. 5. *I. de publ. jud.* Imo, cum humiles capite puniuntur, altiores deportantur in inſulam *l.* 3. §. *pen.* π. *ad L. Corn. de Sicar.* Idem in aliis Scriptoribus ubique videas. Stobæus ex Eurip.

Φείδεσθ' ἀνδρῶν εὐγενῶν, φείδεσθε.

Parcite Nobilibus, parcamus Nobilitati

61. Quod tamen non ita accipiendum, quin delicta dentur, in quibus Nobilitas augeat crimen, ut eſt, proditionis, fugæ in bello, nec tàm in pleriſque atrocioribus ipſum pœnæ, quam generis pœnæ remiſſionem Nobilitati indulgendam merito quis dixerit; ſed quatenus hac causâ pœna variari poſſit, ad caput de Pœnis pertinet.

62. Porro, ſicut Nobilitas à Summâ Poteſtate confertur, ita ejuſdem decreto ex cauſa rurſus adimi poteſt. Verum ſola vitæ turpitudo & infamia magis eſt, ut privilegia Nobilitatis, quibus infamis nullo modo gaudere poteſt, quam ipſum ſanguinis characterem amittat, quem idcirco ad liberos decore viventes pergere ſtatuendum eſt, etſi aliter Tiraquellus *cap.* 24.

63. Paupertate Nobilitatem amitti vir ſapiens Euripides ſtatuere videtur. *Phœniſſis*

Πένης γὰρ οὐδὲν εὐγενὴς ἀνήρ.

Vir Nobilis pauper quid eſt? nihil.

In *Electra*

Λαμπροὶ γὰρ ἐς γένος γε, χρημάτων δὲ δὴ

Πένητες, ἔνθεν ἡ εὐγένει' ἀπόλλυται.

Qui genere nobiles egent pecuniis

Exinde jure nobilitatis excidunt:

Sed hoc de vulgi, non de prudentium judicio eſſe verum, idem indicat apud Stob. *ſerm.* 86.

Ἣν τοῖς ἐν οἴκῳ χρήμασι λελείμμεθα,

Ἡ δ' εὐγένεια καὶ τὸ γενναῖον μένει.

Etſi pecuniâ noſtrum genus caret,

Generoſitas & Nobilis ſanguis manet.

Sed verum eſt, quod idem de Nobilibus *ſerm.* 89.

Πένητες ὄντες οὐδὲν ἐμφαίνετ' ἔτι.

Cum pauperes ſunt, amplius non eminent.

Unde à dignitatibus, quæ alioquin à nobilibus geri ſolent, ferme excluduntur, ut Romæ in Senatoribus, qui cenſu carebant, obſervatum fuiſſe, Tacitus & Suetonius teſtantur.

64. Ingreſſus in ordinem religioſum dignitates quidem in Nobilitatem conferri ſolitas, ſed ipſam nobilitatem minimè præcidit, quemadmodum nec Verbi divini miniſterium: Etſi quod aliqui huic debiti officio, inſignia nobilitatis & inſtrumenta pompæ huic fortunæ convenientes oſtentare gaudent, omnem ſtultitiam ſuperat & ſe deſtruit ipſum.

65. Judicandi vero munus neque jus neque dignitatē aut privilegia tollere vel minuere manifeſtum eſt; cum etiam Regium ſit officium, res judicare, quemadmodum hac causâ primo ſunt conſtituti & optimi quique Principes adſiduo jus dixiſſe leguntur. *Sveton. Aug. c.* 33.

66. Nec quidem Advocati munus tollere, nec etiam dehoneſtare Nobilitatem ſola probat *Lex, Advocati C. de Advoc. diverſ. Jud.* quod ſecus de Procuratoris officio videtur, ut probat Tiraq. *d. tr. c.* 30. qui Medicos *cap. ſeqq.* prolixe defendit ac adſerit etiam Nobilitati: ut de Medicis amplius, quam in toto libro de Nobilitate loquatur.

67. Imo tametſi nulla major oppoſitio

quam inter Nobiles & ruſticos eſſe videatur, tamen nec agriculturam officere Nobilitati vetus & conſtans hominum graviſſimorum opinio eſt; *Omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil eſt agriculturâ melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius*, ait Cicero 1. off. Idque preſſius antiqui Conſules & Dictatores ab aratro confirmant, nec etiamnum ab agricultura Nobileſ alieni ſunt, etſi manus operi non ſemper admoveant

Τὸ γὰρ γεωργεῖν ἔργον ἐστὶν οἰκετῶν.
Nam fodere terram munus ſervile habetur

68. Sed mercatura Nobilitati magis adverſa videtur. Unde Nobiliores natalibus, mercimonium exercere prohibentur *l.* 3. *C. de Commerc. & mercat.* Inter humiles & abjectas perſonas referuntur, qui quæve publicis mercimoniis præfuerunt *l.* 1. *C. de Inceſt. Nupt.*

69. Sed mercatura noſtro ſeculo, poſtquam populi & Principes ingens ejus in Republ. momentum animadverterunt, magis honeſtari cæpit; præſertim in Imperiis Optimatium aut popularibus, Venetorum, Genuenſius, Batavorum, quin & in Florentino Principatu, regniſque etiam, ut in Angliâ & alibi; Nec adeò mercaturâ Nobilitatē his diebus ubique amitti, dicendum videtur; niſi quæ *ultima* dicitur in *l. ne quis C. de dignit.* & ſordida, quam vocat Cicero 1. *offic.*

70. Prævalet omnino tamen in gentibus hæc opinio, quod Mercatura deroget Nobilitati; niſi quod in nonnullis populis pro ſtatu Reipubl. diverſum placuerit, ut copioſe concludit & probat Tiraquell. *cap.* 33. paſſim & n. 20.

71. Orta eſt hæc ſententia contra Mercaturam, ut videtur, inde, quod Principes Nobilitatem ſibi addictam in armis habere, plebem ut ſubjectam cum ſibi tum Nobilitati habere voluerunt.

72. Quod tamen jampridem contra vertit; poſtquam Principes mercenariam militiam ex fæce hominum, ad vim imperii exercendam, adſciverunt: Exinde enim nobiles ab armis alienati, æque oneribus publicis & rigidiori imperio ſubjectos habuere quam plebejos.

73. Melior eſt ratio, quam *Honorius* & Theodoſius præferunt, qui Nobiles, conſpicuos & ditiores ideo à commerciis excludunt, ut inter plebejos & negotiatores facilius ſit emendi vendendique commercium *l.* 3. *C. de Commerc.* quia, nec non inveterata populorum opinione apud ipſos Batavos, in quibus mercatura pridem maximè viguit, antiqua Nobilitas adhuc mercaturam dedignatur. At ſatis heic nobis. Reliqua plena manu Tiraquellus, & multò plura D. *Antonius* Matthæus A. F. A. N. in opere exquiſito *de Nobilitate.*

CAP.

CAP. V.

De diverſis Civium Ordinibus.

Antiquiſſimum genus Civium fuiſſe agricolas. Dignitate etiam mercatoribus olim potiores habitos. Secus hodie. Ratio differentiæ. Quæſtio, an naturaliter liceat in emendo vendendoque ſe invicem circumſcribere, terminatur. De fœneratoribus, & an fœnus jure naturæ divinoque ſit licitum; Aff. non tamen id quod vulgo Lombardicum vocatur. Mercatores ſequi Piſcatores & Mechanicos artifices, ſed milites ordinem in civitate proprium non conſtituere; At eruditos omnino, tam qui docent artes ſtudiorum, quam qui faciunt illas. Ubi quid juris hac parte Theologis.

HÆ fere ſunt differentiæ ex qualitatibus civium; Dantur & aliæ ex variis vitæ generibus ac profeſſionibus: Unde ordines hominum diverſi componuntur.

2. Antiquiſſimum vitæ genus eſt *Agricultura*, idemque innocentiſſimum, nec minus Reipubl. utiliſſimum: ideoque apud priſcos omnes populos merito honoratum.

Cum caperet faſces à curvo Conſul aratro
Et faceret Patrio rure Senator agros.

3. Unde & Legibus fovenda tuendaque imprimis, ut à Romanis factum, quò pertinet, quod inſtrumenta ruſtica loco pignorum capi & agricolis auferri prohibentur; etſi hoc moribus hodiernis nuſquam ſervatur, utcunque ratio, qua veteres movebantur, apud nos forte non minus obtineat, quam apud illos uſu venerat, *vid. l.* 7. *&* 8. *cum Auth. Agricult. C. Quæ res pignor. oblig. non poſſ.*

4. Quominus Imperii in civitatibus Ruſtici participes habeantur, nulla quidem ratio obſtat, idque olim in laudatiſſimis civitatibus, *Spartâ* exceptâ, obtinuiſſe, nota res eſt.

5. Hodiernis temporibus aliter uſurpari videmus, ubique penes urbanos aut nobiles ſummâ conſiſtente rerum: non aliâ ex cauſâ, quam quod hi, qui opibus & ingenio pollent, agriculturam odio laboris faſtidiant, eamque iis relinquant, qui ad rem nullam, præter quam ad ſerviendum, ſunt apti, quod & *Lycurgo* probatum. *Plutarch. in vit.*

6. Poſt agricolas, ſunt origine Mercatores; illos neceſſitas, hos utilitas commendat; quando nullâ re compertum eſt, celerius increſcere & rurſus deficere, quam florente vel coarctata mercatura, populos & civitates.

7. Plerique veterum dignitate poſt agricolas collocant mercatores; an, quia ſane apud hos minus ſimplicitatis & crebræ fraudes ac impoſturæ?

8. Ideone & his diebus Nobiles agros, ſaltem per alios, ipſimet exercent, mercaturæ miſceri indecorum exiſtiment? ſed hæc ratio aliter conſtat.

9. Monarchæ ut liberius imperarent, plebi arma excutere eaque ſoli committere Nobilitati curæ habuerunt; atqui à

 ſtudio-

ſtudio armorum nihil alienius eſſe conſtat Mercaturâ.

10. Accedit & ratio coërcendi monopolia, quæ per homines potentes & nobiles facile contraherentur, quamobbrem jure Romano cunctis potentioribus mercaturâ interdictum *l.* 4. *& l. ult. C. de Commerc.*

11. Philoſophi idcirco illam deteriore loco habere videntur, quod cum ſimplicitate juris Naturæ minus conveniat, rem eandem minoris emptam vendere pluris; nam in venditionibus, commercia fere conſiſtunt.

12. Fundamentum hujus quæſtionis decidendæ petendum eſt à voluntate contrahentium; His enim conſentientibus in eam, quæ arguitur, inæqualitatem, nulla ratio naturalis aut civilis eam reprehendendi ſupereſt.

13. Voluntas autem ementium ex indigentia colligitur; prout enim quiſque magis aut minus aliqua re indiget, ita pluris aut minoris eam æſtimare ſolet.

14. Sic tamen, ut indigentia reſpectu ſingulorum non ſpectetur, ita ut venditor captet unius neceſſitatem, eamque precio enormi circumſcribat, ſed in univerſum, quatenus æſtimatione communi res quæque cenſetur.

15. Proinde, non modo tale lucrum, quod ſimpliciter penſationi laboris operæque reſpondeat, ſed & juxta ſubitum indigentiæ incrementum majus aliquid licite capi poteſt.

16. Eſt omnino tacitus ubique gentium & publicus in hanc rem conſenſus, ut res emptas cum lucro diſtrahere liceat, quæ generalis conſenſio in jus Gentium abit, idque frequenter Naturale dicitur; unde Romani Icti, naturaliter licere contrahentibus ſe invicem circumſcribere docent. in *l.* 16. §. 4. *ff. de Minor.* adde Grotium *lib.* 2. *cap.* 12. §. 14.

17. Quanquam monopolia, per quæ jus vendendi certis hominibus, excluſis reliquis, permittitur, ut plurimum eſſe prohibita, ſatis hinc intelligatur, quia commercii libertas juris Gentium eſt.

18. Nihil tamen vetat, quin civitas ob civiles quandoque cauſas, ea permittere poſſit, quale fuit monopolium *Joſephi* in Ægypto, & eſt *Indicæ ſocietatis* in Belgio.

19. Cæterum, dignitas Mercatorum in liberis Rebuſpubl. aliquantò major habetur, atque ſolet apud populos qui regnantur; Quanquam & ibi diverſa quam ſolebat olim, invaluerit exiſtimatio; ut ubi lucrum eſt, ibi quoque Principes ipſi aggregari mercatoribus non dedignentur.

20. Juxta mercatores cenſeri cupiunt *Fœneratores*, qui pecunias pro mercede mutuo elocandis ſuam vitam exerceant, quos alii penitus è civitate vellent ejectos, & Fœnus in univerſum juri Naturæ & divino contrarium judicant: non ſcilicet ejuſmodi fœnus, quod damnum penſet illatum aut lucrum ceſſans, nec quod puniat debitores fruſtrantes, ut hæc diſtinximus *ad tit. ff. de Uſur.* ſed mere lucrativum.

21. De jure Naturæ nobis certum eſt, id non prohiberi, ſiquidem nulla eſt ratio, cur non ex pecuniâ meâ lucrum immediatè percipere queam, perinde atque ex aliis rebus pecunia comparatis.

22. Jure divino, fundamentum prohibitionis eſt *Charitas*, cujus Legibus ſi poſſit uſura non adverſari, dicendum, dari quoque uſum ejus non nefarium.

23. Atqui ut ab eo qui noſtrâ pecunia in ſuum commodum utitur, mercedem capiamus, id non repugnat officio caritatis.

24. Nec audimus τὸν μέγαν à ſe ipſo diſſentientem, quando ſufficere debere ait Legem Hebræis datam, ne à gentilibus ſuis capiant uſuram; cujus cur

honeſt

honeſta ſit materia, Chriſtianos quoque per illam vult obligari, quippe vocatos ad majora virtutum ſpecimina. Grot. *lib.* 2. *cap.* 12. §. 20. *de jur b. & p. Aliter in introd. jur. Holl.*

25. Nos hanc conſequentiam in his quæ mere ſunt moralia, licet non neceſſaria, *ut aliàs dictum*, concedimus; Ejuſmodi autem hoc præceptum eſſe non videri, ex conditione illius populi, agreſtis & à commerciis alieni liquet; nam idcirco & aliæ gentes verſuram interdixiſſe leguntur; quam alii ſuis rebus neceſſariam experiuntur.

26. Præterea, quod morale totum eſt, id omnibus ex æquo populis congruere oportet; hanc autem de fœnore Legem Deus ipſe ad alienigenas noluit extendi, à quibus Judæi fœnus capere jure potuerunt.

27. Quatenus autem Legi dilectionis adverſetur uſura, id ex ſolida & infucata dijudicatione circumſtantiarum, quæ in univerſum terminari nequeunt, cuique colligendum.

28. Nos utcumque eos qui artem ὀβολοστατικὴν exercent, ob neceſſitatem tolerandos, ita qui fœneratorium toto vitæ inſtituto artificium exercent, laudandos minime putamus.

29. Quoniam etſi mutuum, quod ſua natura gratuitum eſt, non male quandoque fiat uſurarium, (id tamen extraordinarium juvandique alterius cauſa, non promiſcuè, ut faciunt menſularii, debet fieri.

30. Quemadmodum, etſi bellum ſit licitum, non ideo, quibus bellum eſt Ars, idque agunt, ut conducenti cuivis operas ſuas locent, vitæ genus juſtum ſequi videntur.

31. Plane, qui apud nos trapeziticam exercent, quorum primi è Lombardia oriundi nomen gentis profeſſioni addiderunt, & qui ſub pignoribus enorme fœnus capiunt, ne quidem, uti res habet, ferendi in civitate erant, niſi ipſos Magiſtratus tenerent implicitos; quæ tamen honorifica ſocietas nihil argentariis iſtis ultra impunitatem tribuere, neque labes Reipublicæ internam rei ſpurcitiem tollere poteſt.

32. Mercatoribus jure meliori ſuccenturiantur, qui rem nauticam & Piſcatoriam maxime Oceani, quique mechanicas artes exercent; quos à veteribus adſpernanter haberi videmus, à Xenophonte *in Oecon.* ab Ariſtot. in *Polit.* tanquam abjectos & nullius pretii homines *l.* 3. *c.* 3. *& lib.* 6. *cap.* 4.

33. Sed uſu diſcimus in hoc hominum genere, ut his temporibus agunt, eſſe honeſtiſſimos & religioſiſſimos mortales, qui civitates numero & vectigalibus, Eccleſias quoque vivis & ſolidis incrementis amplificant.

34. Milites ordinem in civitate proprium conſtituere non videntur; utique non, ſi delectu civium habito, identidem bello confecto, ut olim Romæ, dimittantur; tunc enim pars civitatis ſunt, non ordo civium peculiaris.

35. Neque verò, ſi perpetuis ſtipendiis modo in præſidiis habeantur, ut recenti Româ; nam qui tum cives ex illis ſunt, manent cives jure priori, alienigenæ mercenario ſervitio civilis unionis non fiunt participes.

36. Proinde nec originariis civibus militare miniſterium quicquam juris, quo civilis character mutetur, ſuperaddit: quod verò ſecus apud Romanos obtinuerit, id vitium ac peſtis, non jus fuit Reipublicæ.

37. Sed qui ſtudiis honeſtarum artium exercentur, hi optimo merito civilis ordinis cenſentur: ſunt autem in duplici differentia, qui docendis tantum eruditis diſciplinis dant operam, &

qui

qui faciunt artes, ſeu praxin earum, ut vulgo loquuntur, exercent.

38. Qui inſtitutionem ſcientiamque earum artium profitentur, quibus Eccleſiæ & civitates reguntur, & utiliſſimi humano generi & ab omni ſeculorum memoria honoratiſſimi fuere; præterquam ubi corruptis moribus præmia virtuti & doctrinæ debita ignaris bonarum artium promiſcuè tribuuntur.

39. Qui exercent in Civitate diſciplinas, hi quod attinet ad rerum divinarum ſcientiam, alium locum quam eſt is, de quo jam loquimur, in Republ. tenent, idemque de Jureconſultis in loco videbimus.

40. Heic autem obſervandum, Theologos in pleriſque gentibus Reipubl. regendæ in primis admoveri ſolitos fuiſſe, apud Hebræos, maxime poſt ἅλωσιν; apud Romanos Pontifices, ut Cicero *pro domo*. Idem Carolus Magnus inſtituit, apud Germanos imprimis, ut Epiſcopi ſimul eſſent Principes, quemadmodum adhuc ſunt, nec aliis frequentius Reges & Principes utuntur Conſiliariis quam Theologis.

41. Niſi quod apud Proteſtantes id rarius inſtituitur, ita perſuaſos, ne jure quidem id fieri poſſe vel debere, quasi id eſſet ἀλλοτρίοις ἐπισκοπεῖν & polypragmoſyne à Chriſto Apoſtoliſque prohibitam, quo Paſtores animarum ſe totos huic curæ, quæ totis hominibus occupandis ſufficit, dedere poſſint, & Recte equidem; etſi cujus gratia id inſtituêre principes Reformantium, haud uſquaque fideliter impleatur: quod tamen juris rationem non mutat.

42. Medicos apud Romanos minus honoratos fuiſſe, libertinis & ſervis hac arte delegata, conſtat equidem, *ſed poſtquam* chirurgica & pharmaceutica ab eruditiore medicina ſeparata eſt, majore quam apud Græcos olim, honore cœperunt haberi & habentur etiamnum, ut etiam Reipubl. non raro adhibeantur; etſi non ita, ut Juris-conſulti, *qua tales*.

43. Philoſophi apud Veteres multo quam hodiè majori honore habebantur, cum & ſacris & legibus condendis omnique diſciplinæ adhiberentur; quæ poſtquam hodie à Theologis & Juriſperitis occupatæ ſint partes, philoſophis in civitate parum loci atque momenti relictum eſt.

CAP.

SECTIO III.

De jure Univerſitatum.

CAP. I.

De Univerſitate, in genere.

Poſt ſingulos, corpora hominum conſideranda & Univerſitates. Definitio illarum difficilis, tentatur tamen, ut & diviſio, quod vel ſingulæ perſonæ, vel integræ in eas familiæ, cum omnibus rebus conveniant. Definitio alia & accuratior Univerſitatis, ejuſque exegeſis. Ἑταιρίαι prohibitæ. Regimen Univerſitatium, cum jure condendi ſtatuta de rebus ſuæ profeſſionis. Jus perſonæ Univerſitatibus competens, etiam in Contractibus & delictis.

QUæ adhuc dicta ſunt, ea ſingulis fere civibus conveniunt; plerumque autem vel plures perſonæ vel integræ familiæ communis utilitatis causâ in unum conveniunt, quæ Corpora ſive Univerſitates dicuntur.

2. Quid ſit Univerſitas, difficile dictu eſt, prope ut hic illud Ariſtotelicum uſu veniat, οὐ δεῖ πάντως ὅρον ζητεῖν; nam quia diverſiſſimæ Univerſitates ſunt naturæ, definitio ægrè, omnibus quæ conveniat, dari poteſt.

3. Forte facilius negante quam ajente ſenſu; Univerſitas eſt *Multitudo, communis utilitatis cauſa, certo regiminis ordine ſociata, quæ nec ſit familia neque Reſpublica;* ſicut diximus *ad tit. Inſt. de Acquir. Rer. dom.*

4. Nam quia verba priora definitionis, his quoque conveniunt, nec tamen hæ Univerſitates ſunt hujus generis, nominatim ſeparandæ videntur; deficientibus, ut videtur, verbis, quibus aliter diſtinctio illa colligi poſſit; niſi quid forte ſtatim melius occurrat.

5. Partiemur Univerſitates; quod vel perſonæ ſingulæ, vel integræ familiæ cum omnibus ſuis rebus conveniant.

6. Corpora, quæ perſonali tantum unione conſtant, propter uſus aut civiles aut ſacros congregantur.

7. Illi, vel ob mechanicas artes, vel ob ſtudia bonarum artium haberi ſolent: ſuntque *Collegia* artificum, & ex adverſo Academiæ; nam ſcholæ & gymnaſia per ſe Univerſitates non ſunt, quia nullo regimine civili continentur.

8. Quæ ob ſacra congregantur Univerſitates, *Eccleſiæ* dicuntur, quæ utcunque à Republica ſeparatæ ſint, membra tamen civitatis eſſe, negari nequeunt.

9. Univerſitates, quæ non modò perſonas, ſed & familias domoſque complectuntur, ſunt vici, pagi, oppida ſeu municipia, territoria, provinciæ & ſimiles, in quibus priores continentur: Nam dari univerſitatem in Univerſitate habet facultatem & uſum.

10. De his omnibus in genere ſtatuendum,

tuendum, Nullas jure conſtitutas videri univerſitates, nec ullas omnino tolerandas, niſi quæ ab eo qui Summam habet poteſtatem, aut ſi minoris momenti ſint, ab his qui delegatam à Principe habent poteſtatem, probatæ vel confirmatæ ſint.

11. Ratio, quia prætextu collegiorũ, fundamenta ſeditionum ſtabiliri poſſunt; præter quod nihil in civitate majoris momenti ſit, quod ab alio quam à ſumma poteſtate conſtitui queat; nec quicquam facile pluris occurrit momenti quam civium in Civitate ſocietates.

12. Unde haud immerito, criminis extra ordinem rei ſunt, qui *inuiſas* ſodalitia, collegia formaverint, ut non tantum jure Romano receptum, ſed etiam Univerſali jure Publico ſtatuendum eſt, *vid. tit. π. de Corpor. & colleg.*

13. Facit, quod in civitatibus, maximè, ubi fundamentum Imperii eſt Democraticum, Univerſitates civium, quaſi uſum habent Curiarum, ut olim populus Romanus in XXX. curias diviſus de publicis rebus conſulebatur.

14. Forſitan ex his omnibus definiri poteſt Univerſitas, paulo concinnius quã modò, *Cœtus*, ſive corpus *ſubditorum* alicujus civitatis, *ſub certo regimine, permiſſu ſummæ poteſtatis, ad utilitatem communem ſociatus.*

15. *Cœtum* dicimus, quia ipſum corpus civium pro univerſitate habemus; iterum ſpreta eorum ſubtilitate, qui *formam moderationis* proprie loco generis collocatam vellent, ut vult Arniſæ. *lib.* 1. *de Republ. c.* 1. *ſect.* 7. *n.* 2. tanti putans hac cauſa reprehendere Platonem, Speuſippum, Ulpianum, Bodinum alioſque, propè ambitioſæ nugæ!

16. Dicuntur etiam Societates, & Collegia *in l.* 1. *π. Quod cujuſque univerſ.* Sed hæc nomina conveniunt etiam ejuſmodi cœtibus, qui nullo regimine continentur; neque rurſus ſatis conveniunt, pagis, oppidis & Provinciis, quæ tamen univerſitates ſunt.

17. Numerus Sociatorum variè ſe habere poteſt; minimus omnium, à quo initium capere poſſit Univerſitas, habetur, trium perſonarum *l.* 85. *π. d. Verb. ſignif.*

18. *Subditorum*, non civium; ſiquidem & advenarum temporaria poſſunt eſſe collegia & uuiverſitates, ut mercatorum, ſtudioſorum, denique Eccleſiæ & Monaſteria.

19. *Sub certo regimine*; his verbis conſtat differentia à Societatibus, quæ non rarò pro Univerſitatibus fallunt, quales Publicanorum & Mercatorum, etſi Romæ quidem publicanis univerſitates permiſſæ fuerint, ut indicat Cajus in *l.* 1. *π Quod cujuſque univerſ.* non æquè militibus, etſi illis, conferre ſtipem & ſemel in menſe coire permittitur, at ſine regimine peculiari. *l.* 1. *π. de colleg. & corpor.* quod nihilo magis hodie publicanis permittendum videretur. Enimvero nomina ne quem decipiant, tenendum, Societates ſæpe dici, quæ ſunt maximè Univerſitates, ut *Indicæ* apud Belgas.

20. Proprietas autem & nota hujus regiminis eſt, quod alii ſunt Imperantes, alii ad parendum tenentur; ſive imperans ſit unus, vel pauci, vel ex omnibus identidem major pars, adeò ut Univerſitates ad inſtar civitatum, tribus formis adminiſtrentur.

21. Plerumque penes univerſos ſocios, hoc eſt, pœnes majorem partem eſt regimen, ita ut ſecundum plura ſuffragia concludatur & minor pars ſequi cogatur; niſi aliquid certi hac parte placuerit: Ut in Collegio Cardinalium duas partes præſentium conſentire oporter in eligendo Pontifice, quod tamen ad alium locum magis pertinet.

22. Quot autem adſint Univerſitatis membra, nihil refert; ſi modo conventus legitime ſit indictus, ſine dolo & captatione abſentiarum; niſi rurſus aliquid certi hac parte ſit conſtitutum, ut apud Romanos receptum fuit, ne pauciores quam duæ partes adfuerint *l.* 3. *&* 4. *π. Quod cujuſque univerſ.*

23. Habent etiam ejuſmodi Univerſitates arcam communem, & poſſunt habere Syndicum ſive actorem, per quem quod communiter agi fierique oporteat, agitur, ut fit; habent & notionem ſive aliquid inſtar juriſdictionis, omnia ad inſtar Reipublicæ *l.* 1. §. 1. *Quod cujuſque univerſ. nom.*

24. *Permiſſu ſummæ poteſtatis*, plerumque immediatè, aliquando per Magiſtratus. ſic autem à familia diſcernitur univerſitas, quæ non eget conſenſu publico. ſimul à civitate; cujus anima eſt Summa poteſtas, nec ante civitatem exiſtit; at quod ſupremæ poteſtatis permiſſu fit, hoc eam præexiſtere ſupponit.

25. Denique, hæc verba, exercitus terreſtres & maritimos, etiam ſingulas naves bellicas ſeparant ab Univerſitatibus, quia non permiſſu, ſed nomine & juſſu ſummæ poteſtatis, inque miniſterium ejus ac commodum immediatè ſociantur.

26. Excludunt etiam hæc verba prohibitas Univerſitates, quæ non habent juſſionem vel decretum permiſſionis à ſummâ Poteſtate, utcunque ſuum regimen habeant, & tolerentur, & libertate gaudeant, quod diſcrimen evidens eſt, in collegiis hæreticorum & ſchiſmaticorum, qui à publicâ Eccleſia ſeparati ſuo ſenſu & more Deum colunt, & quorum quædam per conniventiam tolerantur, alia decreto Civitatis ſtabilita ſunt.

27. Quæ ſunt poſterioris generis, hæ vocantur & ſunt Univerſitates, non etiam quæ prioris, etſi actus aliqui à voluntate ſummæ Poteſtatis deſcendentes ſubinde circa eas exerceantur; quia ſemper in ſtatu ſunt, ut tolli queant & debeant, adeoque ſunt Univerſitates facti non juris, ut ita loquamur.

28. Sed an diuturnitas temporis Univerſitatum jus illis tribuere non poteſt? Exiſtimo poſſe, ſi nulla prohibitio ſcientis Magiſtratus præſcriptionem interrumpat, ut apud nos Pontificiorum Univerſitates perpetuo prohibentur & tolerantur, his tamen præſcriptio non currit.

29. Secus ac Anabaptiſtis, ut videtur, quibus integri tolerantia ſeculi palam facta jus Univerſitatis acquiſiviſſe videtur. Quare enim minus hoc jus quam omnia reliqua lapſu temporis acquiri nequeat, ratio nulla reddi poteſt.

30. Ideoque ejuſmodi Univerſitatibus, jus perſonæ omneſque civium facultates & ſtandi in judicio & acquirendi bona juraque competere videtur.

31. *Ad communem utilitatem*; Finis in omni legitimâ univerſitate neceſſarius; vox *communem* recipit duplicem ſenſum, pro communi ſociorum, & publico bono. Utrumque requiritur; neque enim aliter ab Imperantibus hujuſmodi corpora permittuntur.

32. Merito igitur Romani Principes vetuerunt eſſe *ἑταιρείας ſodalitia*, in quibus commeſſandi potiſſimum gratiâ homines conveniebant, meritòque in *Academiis* tam Germanicis, quam Belgicis abolita ſunt collegia Studioſorum Nationalia, quæ finem præcipuum ſympoſia publicæque diſciplinæ everſionem habebant.

33. Nominatim Ordines Friſiæ hunc rem tanti fecerunt, ut ſolenni Legatione undecim virorum è primariis Reipubl. Collegiis in Academiam factâ, rem utiliſſimam ſæpe etiam vi tentatam conſilio & auctoritate confecerint, anno MDCLXVIII.

34. Regimen univerſitatibus, quantum ad cujuſque moderationem ſatis eſt, nec ultrà conceditur, ut quam minimum publicæ autoritatis *vigori decedat, idque moribus paſſim obtinet.*

35. Porrò, quia per regimen ſuum Univerſitas ad unitatem redacta eſt, hinc jus perſonæ ei rectè adſcribitur. Ideoque habet dominium à ſingulorum dominio ſeparatum, quomodo res Univerſitatis è rebus ſingulorum diſtinctæ ſunt, ut docent Juris-conſulti, in *l.* 6. §. 1. *π. Quod cujuſque univerſ. nom.* imo contrahere & delinquere poſſunt Univerſitates, in *l.* 17. §. 1. *Quod cui Univerſ. l.* 9. §. 3. *π. Quod met. c. l.* 27. *d. Reb. cred. Auth. nulla Communitas C. de Epiſc. & Cler.*

36. Scilicet, ipſa Univerſitas eſt Perſona; ideoque ſingula Univerſitatis membra de contractu vel delicto Univerſitatis non tenentur, utique non quatenus ſunt ſinguli; verùm uti concurrunt ad unum corpus cum aliis conſtituendum, ſic etiam pro ſuâ parte tenentur, modo cauſa obligationis ita contracta ſit, ut Univerſitas inde valide obligetur.

37. Quo autem hoc fiat, alterutrum neceſſe fuerit, vel ut omnes & ſinguli Univerſitatis conſortes voluntatem ſuam declaraverint; vel, ut Univerſitas quibuſdam jus plenum & abſolutum dederit, de omnibus rebus maximis & minimis liberè ſtatuendi; perinde ac ſi ipſa Univerſitas & tota conſuluiſſet, ita ut iſta perſona vel iſtud collegium totam Univerſitatem repræſentet.

38. Hoc enim in patrimonialibus ſingulæ Univerſitates ſuo quidem arbitratu facere poſſunt; Sed extra Patrimoniales cauſas non dari talem in Univerſitatibus repræſentationem, *in loco* demonſtratum eſt.

39. Quod attinet ad delicta, cum in illis requiratur dolus proprius, qui non cadit in Univerſitatem *l.* 15. *π. de dol. mal.* ſequitur, illam ita non poſſe delinquere, ut ſinguli è delicto teneantur.

40. Proinde, pœna propter delictum Univerſitatibus ſingulatim infligi non poteſt, niſi conſtet, quis verè delicti particeps fuerit. Unde ſequitur, ſi omnes facinus participaverint, ex rigore juris, omnes poſſe puniri, licet æquitas aliquid temperamenti poſtulet.

41. Deus ſane totas urbes & nationes ob peccata, quibus ſe inquinaverant, aliquando proſcripſit atque delevit. *Deutern.* XIII. 12. *& ſeq.* Aliàs ſortitio vel decimatio inſtituitur, quæ fuit *diſciplina militiæ Romanæ*, vel Duces & anteſignani puniuntur.

42. Tamen & Univerſitati quà tali, pœna rectè imponitur, etſi de auctoribus delicti non conſtet, quemadmodum populos ſæpe ſuis privilegiis & ornamentis ob ſeditiones, privatos legimus.

43. Alioqui notiſſimum in Hiſtoria inſtitutum eſt, puniendi Univerſitates ita, ut pœna paucos adfligat, metus ad omnes perveniat. Raro fit hoc, quod Minerva apud Homerum Iliad. ό, de Jove denuntiat irato;

Μάρψει δ' ἑξείης ὅς αἴτιος ὅστι καὶ οὐκί.
Sontes inſonteſque manet promiſcua pœna

44. Hæc de Univerſitate in genere dicta ſunto; Tranſeamus ad ſingulas ſpecies.

CAP. II.

De Univerſitatibus artificum mechanicorum & Mercatorum.

Differentia Societatum & Univerſitatum re & nominibus, ubi de Artifi-cibus, Publicanis. Conſiderationes ſuper uſu illarum. De Societatibus Indicis, quo jure teneant Imperia ditionum quas habent foris, jure Summæ Poteſtatis, an dominii duntaxat. de poteſtate Univerſitatum res judicandi & ſtatuta condendi.

SEcundum partitionem *ſupra* poſitam occurrunt primò Univerſitates, quæ perſonas tantum, ſine reſpectu rerum & domuum ſuarum, continent, idque tam propter uſus ſacros quam civiles.

2. Ex his primo ſunt Artificum & Mercatorum collegia, quatenus hæc regimine certo continentur; nam etſi Univerſitates ſint etiam Societates, non quælibet tamen Societates ſunt Univerſitates.

3. Cujus rei effectus notabilis in hoc elucet, quod in Societate pars minor non cogitur ſequi majorem Sociorum partem, ſed quod pluribus in re communi placuit, id cuique diſſentienti prohibere jus eſt *l.* 28. *ff. Com. divid.* quod in Univerſitate ſecus eſt, ut antea diximus.

4. Proinde, ubi hæc forma regiminis additur, ut prærogativa ſuffragiorum valeat, ibi Societatem mutari contingit in Univerſitatem, quod accidit in artificibus mechanicis, qui plerumque ſuas habent univerſitates, ut Romæ habuere piſtores & navicularii *l.* 1. *ff. Quod cuj. Univerſ. nom.* & ſunt hodieque omnium fere profeſſionum & artificiorum in pleriſque civitatibus.

5. Adduntur, ut jam ſuprà vidimus in *d. l.* 1. publicani, quorum hodieque Societates ſunt plurimæ, Univerſitates quod ſciã, nullæ: nec ut hodie res ſunt, expedire judicaretur Reipubl. ut id genus hominũ ordine certi regiminis audaciam & capacitatem ſuâ auctoritate majori ſtabilirent.

6. Fuerunt etiam apud Romanos Societates eorum, qui argenti & aurifodinas atque ſalinas exercerent, quæ ſimiliter Univerſitatis jure donatæ ſunt & donari poſſunt hodieque, ubi dentur; ſicut & Piſcatorum, nihilo ſecus ac aliorum artificiorum.

7. Denique, Mercatorum Societates huic numero accenſentur, quæ ſimiliter, ut ſupra diximus, aliquando Univerſitatis jure donantur; quod tamen haud temere, nec niſi magnâ utilitatis publicæ ratione faciendum.

8. Quia cunctæ Univerſitates artificum & mercatorum, genus quoddam monopolii exercent, quo alii extra univerſitates illas ab ejuſdem artificii vel mercimonii exercitio excluduntur, quod ut plurimum præpoſtere cedit.

9. Dum ſæpe peritiores, qui ſumptus ad ingreſſus Collegiorum injunctos ferre nequeunt, ſuo & aliorum incommodo arcentur à communione victus exercendi aliiſque utiliter inſerviendi.

10 Quæ ratio facit, ut ubi collegia à Summis Poteſtatibus conceſſa non ſunt, Magiſtratuum auctoritas inferiorum, ad creandum aliis præjudicium non ſufficiat, ut bene recteque in contradictorio ſcimus eſſe judicatum.

11. Denique, multi non temere exi-

 ſtimant,

ſtimant, plerumque ſatius eſſe, promiſcuam Artificibus copiam ſui præbere, ut quanto quiſque diligentior & peritior eſt, tanto majore commodo gaudeat, nec Univerſitatum prærogativà meliores, quod ſæpe fit, præcludantur.

12. Multo magis in mercatoribus id obſervandum, ne Univerſitatibus ſtabilitis, promiſcui uſus libertas, quæ auget hominum induſtriam & civitatem locupletat, coërceatur.

13. Sunt tamen juſtæ cauſæ, propter quas Summa Poteſtas artificibus & mercatoribus collegia & univerſitates, cum excluſione aliorum, concedere poteſt; ſi quando aliter utile Reipubl. commercium adminiſtrari nequeat; ut in longinquis Indiarum & novi Orbis navigationibus ac commerciis uſu compertum eſt.

14. Quarum inſtitutum nuper inchoatum, inter alia plura, id habet ſingulare, quod, extra territorium ejus Poteſtatis, à quâ recipiunt auctoritatem, regimen ſuum extendunt; cum alioquin Univerſitas ſit Corpus hominum in una Civitate, cujus extra limites ſuas juriſdictio extendi non poteſt.

15. Tamen, inquam; Indica Societas, quæ eſt Univerſitas ſtabiliti regiminis, habet civitatem, imo Rempubl. & Imperium ſub alio ſole cœloque: An illud Imperium eſt Societatis proprium, quatenus, inquam, Imperium eſt, an Ordinum Fœderatorum? Nam de privato dominio nemo dubitat, quin hoc ſit ipſius Societatis proprium.

16. Quid? dices, Univerſitas ſubjecta Civitati, quæ Civitas ipſa non eſt, Civitatem Rempubl. & Imperium habebit? Cui hoc in mentem veniat? Atqui privatum hominē, alii Principi vel Reipubl. ſubjectū, nihil vetat, habere foris Imperium idque independens; quid ni & Univerſitas, quæ jus habet perſonæ

17. Domini Amelandiæ cives ſunt Friſii, & tamen imperium ipſius in vicinam inſulam ab Ordinibus tam Friſiæ, quàm Belgii fœderati agnitum & habitum eſt independens. Hoc jus Univerſitas aliqua Belgarum acquirere poſſet; *haberet* eadem jus æquè independens ac illi habuerant, quod proinde non caret facultate civili.

18. Quare diſtinguendum eſt: Si Univerſitas ſive Indica Societas nihil aliud ab Ordinibus accepit, quam permiſſionem conſtituendi & habendi tale corpus, vel ſi inſuper acceperit privilegium, *ne* quis alius è Belgis commercia per Indias exerceat, hactenus nihil apparet, q[illegible] ut Imperium illis proprium & independens competere non videatur.

19. Non obſtante, quod apud *Belgas* ſubjecti ſunt, atque heic etiam in jus vocari poſſunt: Id enim de rebus in Imperio ſuo foris adminiſtratis, non magis haberet locum, quam Princeps aliquis in noſtro agens territorio, ad rationem ſui regiminis forenſis reddendam teneretur, quemadmodum de Amelandiæ domino Friſii nunquam exigendum *putarunt*.

20. Quod ſi Indica Societas eâ lege conſtituta ſit, ut puto conſtitutam eſſe, quod Summa Poteſtas futura ſit *penes* Ordines Fœderatos, ipſique Socii foris adverſus externos Principes Ordinum nomine Fœderatorum utantur, uti conſtat eos uti, jam rurſus dubitari non poteſt, quin Summa Poteſtas illius Imperii forenſis ſit penes Ordines Fœderatos, à quibus etiam Leges & reliqua jura Reipubl. adminiſtrandæ acceperunt, & ad quos etiam de rebus apud illos foris judicatis provocari poteſt.

21. Unde patet, ne quidem illos accepiſſe Regalia ab Ordinibus Generalibus, quemadmodum vaſalli accipere ſolent, quos vere ſummam poteſtatem habere,

bere, licet feudi ſervitio obſtrictos, aliâ demonſtratum eſt.

22. Porro etiam fieri poteſt, ut tot Artificum & mercatorum collegia ſint in aliqua Civitate, uti omne fere civium corpus in iis ſit comprehenſum, quod Argentorati, Coloniæ, Groningæ & alibi uſu venire conſtat.

23. Atque in iis locis ita fert aliquando ſtatus Civitatis, ut principium & extremum popularis imperii in ejuſmodi Collegiis contineatur, pari fere modo, quo Romæ ſe res habuiſſe cum Curiis antea diximus, & in prænominatis civitatibus haud ita pridem ſe res habuit.

24. Porro, collegia artificum & Mercatorum habent notionem cauſarum ad inſtitutum ſuum ſpectantium, eâque cauſâ mulctæ dictionem, Imperium tamen ſive facultatem exequendi regulariter non habent; niſi foris, ubi manu publica adjuvari non poſſunt, agant, ut in longinqnis navigationibus, ubi quoque meri Imperii exercitio privatis Societatibus concedi ſolet.

25. Jus etiam habent condendi Statuta profeſſioni ſuæ convenientia, dum ne aliquid ex publico jure corrumpant; aut aliorum commodis adverſentur, cujuſmodi ſunt quæ ad monopolia ſpectant.

26. Quibus accenſetur, ſi artifices ſtatuant, ne opus ab alio inchoatum alter abſolvat, aut plus nomine pretii vel mercedis exigant, quam Lex vel conſuetudo permittant, quæque ſimilia lucri ſacra fames hominibus ſuggerere ſolet. *Vid tit. C. de Monopoliis & conventib. negotiatorum illicitis, vel artificio ergolaborum & pactionibus illicitis.*

27. Aliquando tamen è Republica eſt, ut monopolii quoddam genus certis collegiis permittatur, cùm varias ob cauſas, de quibus Politici, tum ideo, quod majori opus ſit concordiâ potentiaque ad ſtabiliendam mercaturam, contra vim æmulantium, quod magno cum fructu in ſocietate Indicanâ apud Belgas factum.

28. Quâ de re diſputatum audivimus apud Anglos, an Rex ejuſmodi monopolium, quo alii cives à commercio certæ partis marium & terrarum excluduntur concedere poſſit, eo quod hæc res ad proprietatem rerum, quæ Imperio ſubjecta non ſit, pertineat. Ibi quidem Parlamenti auctoritas adhibita fuit, ſed eſt juri conſentaneum, quod hæc ſit facultas Dominii eminentis, quod habent Rectores Civitatis, ut ejuſmodi privilegia concedere poſſint.

29. Ejuſmodi univerſitates, quatenus ſuum corpus extra fines civitatis, cui ſunt ſubjectæ, extendunt, habent ſe inſtar Reipubl. ſubordinatæ, omnes Imperii actus velut in civitate exercentes, qui tamen infirmari ob iniquitatem prohiberique poſſunt.

CAP.

CAP. III.

De Univerſitatibus Studiorum.

Scholas triviales non eſſe Univerſitates, neque Scholas illuſtres, quæ dicuntur. Expoſitio celebris *Auth Habita.* Illam primo non fuiſſe, *niſi* pro peregrinantibus & Legum Profeſſoribus. Ratio quur ita, & quomodo poſtea res mutata ſit. Quid proprie faciat Univerſitatem in Academiis. Quatenus Studioſi habeant electionem fori.

ETiam ſtudia bonarum Artium ſuas habent Univerſitates, adeò ut nomen hoc Academiis majoribus ſingulari modo & per excellentiam adſcribatur.

2. Etſi autem hæc appellatio trivialibus & illuſtribus Scholis negetur, ex uſu tamen ejuſmodi ἐξοχῆς. non ſequitur, Univerſitatis naturam illis nullo modo competere.

3. De Scholis equidem trivialibus haud difficilis reſponſio eſt, illas eſſe quidem Collegia, non eſſe univerſitates, quia nullum civile regimen, nulla juriſdictio in illis apparet, niſi juſſa & Diſciplinam pædagogorum, juriſdictionis & imperii loco habere placeat.

4. Sed gymnaſia & illuſtres Scholæ quæ dicuntur, an ſint *Univerſitates*, etſi appellatione communi pro talibus non habeantur, haud immerito dubitatur. Res hinc pendet, utrum in illis gymnaſiis aut Scholis illuſtribus, ſit regimen aliquod aut notio vel jurisdictio, ſaltem de rebus ad profeſſionem earum pertinentibus, an ſecus.

5. Quia verò plerumque ejuſmodi illuſtres ſcholæ ſuos habent Rectores & Senatum atque notionem & audientiam de rebus ſtudiorum, hinc ſtatuendum, eas ut plurimum eſſe habendas pro univerſitatibus.

6. Duplex igitur omnino eſt differentia gymnaſiorum & Academiarum; Quod in his & regimen eſt certum & jus promovendi ſtudioſos ad honores Facultatum ſuarum; quorum prius ad jus univerſitatis, poſterius ad hanc rationem minus pertinet.

7. Sed gymnaſia & Academiæ, quæ ſunt Univerſitates, ab Imperatore Friderico Barbaroſſâ, non tantum notionem, ſed etiam juriſdictionem & Imperium in ſuos acceperunt, in *Auth Habita C. Ne fil. pro patre.*

8. Sic tamen, ut etiam Academiæ ſint, quibus notio de rebus ſtudiorum duntaxat tributa eſt, quæ & ſufficere videtur ad regimen univerſitati conſtituendæ neceſſarium, ut in collegiis artium mechanicarum fieri videmus.

9. Sed dignitas liberalium ſcientiarum præ vulgo aliquid etiam externi decoris poſtulat; præſertim, quia imperiti & profani literarum, ſæpius inſolenti odio erga divinarum artium cultores feruntur, quorum ſcientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo ac poteſtatibus vita ſubjectorum informatur, ut prædicat de illis fortiſſimus Imperator *Fridericus Ænobarbus, in d. Auth. Habita.*

10. Quæ cum jus fere commune faciat hac parte, & ad hunc locum ſpectet, argumentum ejus paucis exponemus. Ait Imp. *Omnibus, qui ſtudiorum cauſâ peregrinantur, ſcholaribus & maximè divinarum atque humanarum Legum Pro-*

Profeſſoribus hoc noſtræ pietatis beneficium indulgemus.

11. Rudia fuerunt initia; Non fuit propoſitum, omne Studioſum nomen in unum corpus redigere, vel municipes locorum, in quibus ſtudia coluntur, ſuis magiſtratibus ſubducere. Peregrinis, *ſcientiæ cauſâ exſulibus*, ut infra loquitur, conſultum voluit Imperator, dare privilegium fori nullum habentibus, non eximere foro jam pridem ſubjectos.

12. Neque Profeſſoribus cunctis, ſed juris Antecesſoribus tantum datur hujus beneficium Legis; *Scholaribus ſtudiorum cauſâ peregrinantibus, & maximè divinarum atque ſacrarum Legum Profeſſoribus*; nihil de Theologis, Medicis aut Philoſophis; An igitur hi nihil pertinent ad jus univerſitatis? nihil quidem ex hac *Auth.* aliter ſequentium mores temporum introduxerunt.

13. Non poſſunt hoc ferre, qui uſum ab origine juris minus attente diſcernunt: Hi Legum Profeſſores *maxime* quidem deſignari volunt, ſed hac voce reliquos συγχωρητικῶς comprehendi putant: quod eſſet verum, ſi hoc modo eſſet Scriptum, *Profeſſoribus, maxime ſacrarum Legum*. Sed eſt ita, Scholaribus & maximè Legum Profeſſoribus.

14. Quod ſi verbum *maximè*, comparationem Profeſſorum inferret, quæ ratio tuliſſet, Legum Profeſſores anteferri Theologis? imprimis cum hæc Conſtitutio in fronte præferat Epiſcoporum & Abbatum ante Duces & Judices nomina, qui ſanè Theologorum honori non defuiſſent.

15. Verum à nobis exigitur, ut cauſam, quamobrem Juris Doctores bic præ Theologis & Philoſophis honorarentur, exponamus. Ratio, quare Theologi & Philoſophi non ſint comprehenſi hoc privilegio, hæc eſt; quia Profeſſoribus Theologiæ ſat cautum fuerat Legibus antiquis & exemptionibus auctoritate Pontificum ſtabilitis, quemadmodum & Philoſophis; quia ſatis conſtat, Philoſophiæ, non minus quam Theologiæ profeſſionem iis temporibus & diu poſtea penes ſolos fuiſſe Clericos; utráque Monaſteriis fere incluſâ.

16. Quare his Imperatoris privilegio nihil opus fuit, nec uti illo auſi fuiſſent. Juris Doctores nihil tum privilegii habebant, imò à Pontificibus ſupprimebantur: Ideoque Imperatori in hoc ſolenni Conventu apud Roncalias inſinuata eſt ſupplicatio, ab his qui Pontificum arrogantiam melius refutari non poſſe videbant, quam per ordinem Summum eruditorum, qui à Cæſarea Majeſtate dependerent, cum antea omnis doctrinæ profeſſio penes Clericos & in ſubjectione Pontificum fuiſſet.

17. Juris autem Doctores paucis ante editionem hujus Conſtitutionis annis, cœperunt apparere in Italiâ, unde per reliquam Europam propagati ſunt.

18. Cum enim in Imperio Occidentali, per invaſiones Germanicas omnium Occidentis Provinciarum, Civile jus Romanum, Legibus Gothicis, Longobardicis, Salicis aliiſque oppreſſum fuiſſet, accidit anno MCXXXVII. ut exemplar vetus Pandectarum MS. à Piſanis inveniretur, in expugnatione urbis Amalphitanæ, quæ eſt inditſone Neapolitana; quod agnitum à quibuſdam non indoctis & ſervatum Piſiſque diu cuſtoditum, dein hac civitate à Florentinis ſubactâ, jure victoriæ Florentiam tranſlatum eſt; Ex cujus editione libri mirificum in hominibus eruditis ſtudium excitatum eſt, ad Artem Juriris-prudentiæ propagandam.

19. Pontifices hac ratione ſubrui videntes præcipuum potentiæ ſuæ fundamentum, quod erat in omnis Doctrinæ poſſeſſione & inſcitia reliquorum Ordi-

num, nihil æquè ſua intereſſe judicarunt, quam ut hoc Juris Romani ſtudium in herbâ, quod ajunt, opprimerent; adeo ut ſanctionibus graviſſimis, ſub pœnâ excommunicationis, cujus tunc animas hominum timor immanis occupaverat, Jus civile doceri prohibuerint; quâ de re videri poteſt teſtimonium Mezeræi Scriptoris Pontificiæ religionis *in regno Philippi Pulchri*, *cap. de reb. Eccleſiaſt.*

20. Fridericus igitur Barbaroſſa, qui hoc tempore viam opponendi ſe Pontificum uſurpationibus & Regalibus Imperii vindicandis ingreſſus erat, haud ſegniter animadvertit, nihil ex adverſo, ſuâ magis intereſſe, quam ut ordo Juriſconſultorum independenter à Pontificibus ſtabiliretur. Quâ gratiâ ſic inſtituit, ut Juris Studioſi, inprimis in Univerſitates cum ſuis Doctoribus redigerentur & proprio fori privilegio, tanquam aliquod novum Cleri genus coaleſcerent, Cæſareâque auctoritate defenderentur; Id accidit annis XXXI. poſt inventos Pandectas à Piſanis: nam hæc Authentica tempus editionis habet ann. MCLXVIII. ejuſque præſidio Juris ſtudium brevi in Profeſſiones publicas effloruit, ſignum egregiæ æmulationis attollente *Irnerio*, ſive *Wernero*, nam Germanus fuit, Profeſſore Bononienſi.

21. Hoc initium habuerunt Univerſitates ſtudiorum, quod etiam adfirmat harum rerum ſedulus indagator Conringius *diſſert. Acad.* 5. ita ſcribens de ſeculo Chr. XII, quod eſt Friderici noſtri: *Univerſam Europam duntaxat unicam habuiſſe Scholam Pariſienſem publicam, in quâ rudior quædam philoſophia & Theologia, ut tum erant tempora, non male docebantur: Non multo poſt tempore* pergit, *doceri publicè Bononiæ in Italiâ cœpit Jus Civile Juſtinianæum.*

22. Ab hoc inſtituto Univerſitatis Juridicæ, poſtea compoſitæ ſunt Univerſitates reliquæ per Europam, quæ deinde non ſolos ſacrarum Legum, ſed omnium Facultatum doctrinæ Profeſſores & Studioſos complexa ſunt; adeo ut nunc Univerſitates ſtudiorum vere ſint univerſales, omnium Profeſſores & Studioſos Artium comprehendentes, quarum jura qui probare volunt ex hac Authenticâ, vulgarem errant Pragmaticorum opinionem, qui uſum & practica temporum ex antiquis legibus probare ſolent & gaudent.

23. Quid autem juris datum eſt Profeſſoribus & Studioſis, qui in Univerſitatem redacti fuerant? Namque docentium & diſcentium cœtus, qui ab omni antiquitate fuere, non eſſe Univerſitates, ex iis quæ *ſuperius* dicta ſunt, probatum eſt.

24. Fuit hoc; ut ne Profeſſores & Studioſi foro communi & Juriſdictionibus Magiſtratuum, in quorum Territoriis agebant, ſubjicerentur, verum ut cœtus illorum haberent peculiare regimen & Rectores judiceſque proprios, quæ res facit Univerſitates, ut toties dictum: cui juri alia quædam ſunt addita, libertas eundi commeandique cum rebus & *nuntiis*, id eſt famulis, *nequis illis injuriam inferre præſumat*, & quæ præterea nobis expoſita ſunt *in Prælect. ad tit. π. de Judic. n.* 70. *& ſeqq.*

25. Prærogativa Juriſdictionis ad Univerſitatem ſolam ſpectat, eaque eſt ejuſmodi; *Ut ſtudioſi conveniantur coram Domino vel Magiſtratu ſuo, vel ipſius Civitatis Epiſcopo, quibus* ſe hanc juriſdictionem dediſſe profitetur Imperator, *hujus rei optione datâ Scholaribus*, coram utro ſcilicet conveniri malint, Domino ſive Magiſtro, quæ ſynonyma ſunt, id eſt, ut nunc fere loquimur, Rectore ſuo; an vero apud Epiſcopum.

26. Numquid etiam habent electionem, utrum apud Magiſtratum Loci oppida-

oppidanum, an Academicum conveniri velint? Reſpondeo, non æquè, ſed vocati ad Dominum, ſive Magiſtrum aut Rectorem ſuum, cum heic ſit Forum ejus Legitimum, ſiſtere ſe debent; etſi, cum ad Magiſtratum urbis vocantur, habeant privilegium.

27. Verum, quid ſi ad Magiſtratum urbis vocati, apud hunc judicium ſuſcipere non graventur, an non poterunt huic ſe tacite ſubmittere? Sine dubio poſſunt, nemo enim ſuo privilegio uti cogitur, omneſque licentiam habent, his quæ pro ſe indulta ſunt, renuntiare *l.* 51. *C. de Epiſc. & Cler.* ubi renuntiationem Fori privilegiati à Clericis factam, ſtatuit eſſe inrevocabilem, eamque regulam in *omnibus ejus generis caſibus* eſſe debere conſtituit.

28. Quod ſi tacitè privilegium fori omittere poſſint, expreſsè quominus id facere queant, obſtare poteſt nihil; niſi lege ſpeciali prohibitum fuerit, ut quidem, Pontifices Clericos ſubmittere ſe Magiſtratibus vetuerunt *c. ſi diligent.* 12. *x. de for. compet.*

29. Factum hoc ab illis, quo ſeparationem Clericorum à reliquo populo facerent evidentiorem, ſuamque poteſtatem quàm longiſſimè remotam à juriſdictione ſeculari præciſius ſtabilirent, idque fieri poteſt, ut alibi conſimilis exempla prohibitionis dari conſtat.

30. Sed ubi nihil tale conſtitutum eſt, ibi nulla pars liquidior eſſe poteſt, quam hæc renuntiandi libertas: Imo, quod magis eſt, ſi quis Studioſus nolit eſſe ſub foro privilegiato, ſed ordinario contentus ſit, nulla ratio eſt, quæ invitum ad uſum privilegii cogat, per *d. l.* 51. & communem beneficii naturam *l.* 69. *de R. J.*

31. Quod ſi hæc res in Univerſitate ſtudiorum pariat confuſionem, Lege, at à Superiori poteſtate latâ, caveri poteſt, ne Studioſis id facere liceat; nec tamen idcirco à publicis doctrinæ audientiis excludi poſſunt; à privatis (etſi durum eſt, municipalibus aut exteris impertiri nolle bonarum artium inſtitutionem) excludi poſſe videntur: utique ſi renuntiatio facta ſit in fraudem Univerſitatis.

32. Plane, qui, dum eſt ſubjectus univerſitati, contractu vel delicto ſe obſtrinxit, hunc ſe juriſdictioni Univerſitatis ſubducere nullo modo permittendum eſt, etſi Fridericus hoc caſu det electionem Magiſtri vel Epiſcopi. Alia eſt ratio in electione fori oppidani vel Academici.

33. Plura ad hanc rem in theſi & nominatim de Academiâ, cui nos ætatem diſcendo docendoque impendimus, actum eſt copioſius in *d. loco. Prælect. tit. de Judic. n.* 70. & *ſeqq.*

34. Habent igitur Academiæ juriſdictionem, conſequenter & Imperium, quod mixtum vocatur, & in executione ac modica coërcitione conſiſtit, ſine quâ nulla juriſdictio exerceri, nec juventus, hac præſertim morum ætate, in officio contineri poteſt.

35. Cum juriſdictione habent & omnia Academiæ, quæ magiſtratus aliarum Univerſatium & urbium in ſuis exercent, quatenus uſum in his inveniunt.

36. Proinde Magiſtratus oppidorum, in quibus ſunt Academiæ, nihil juris ulla ex parte in cives Academicos exercere poſſunt, non magis quam in alterius civitatis incolas.

37. Quippe, diverſitas juriſdictionum non pendet à mœnibus aut latifundiis, ſed à diſtinctione juris, quod non minus inter Academiam & urbem ſui loci diverſum eſt, quam inter urbes diverſisſimi ſitus.

38. Proinde, ineptos ſe admodum præbent, qui juriſdictionem ideo non com-

petere Academiis cavillantur, quod territorium non habeant; quippe, cum nihil ſit clarius, quam juriſdictionem Univerſitati, quæ ex hominibus conſtat, adſcribi, non glebis & ſilicibus.

39. Merum Imperium, ſive juriſdictio criminalis, haud aliter ad Academias pertinet, quam ſi diſerte à Summa poteſtate conceſſa ſit, *ratione in loco reddenda. Vide l. 1. in pr. ff. de off. ej. cui mand. eſt. juriſdict.*

40. Cujus auctoritas in Univerſitatibus ſtudiorum eo magis neceſſaria eſt, quod jus conferendi honores artium ſupremos ſit ex minoribus Majeſtatis, quà cauſâ honorati in Academiis ad uſum & praxin doctrinarum in omnibus Reipubl. partibus admittuntur.

41. Scholæ tamen illuſtriores hoc jure deſtitutæ, generali ſenſu *Univerſitates* non male appellantur; quatenus quædam, notione aliqua de rebus ad profeſſionem ſuam ſpectantibus non carent; *ſumpta tamen pero xcellentiam univerſitate*, ut ſit, *hac appellatione non gaudent.*

42. Quid judicandum de Academiis, quæ nihilo plus juriſdictionis habent in Studioſos qnam illuſtres Scholæ, ſed honores ſummos largiuntur? Dicendum has, nihilo magis eſſe Univerſitates; Nec enim privilegium dandi literarios honores facit Univerſitatem; Sed Juriſdictio vel ſaltem notio.

43. Quare, ſi tales Academiæ Rectorem & Senatum habeant, atque de rebus ad ſtudia ſpectantibus cognitionem & judicationem, etſi careant facultate coactivâ, ſunt tamen Univerſitates. Si nunquam ibi judicia fiant, nec ulla ſubjectio ſit ſtudioſorum infra ſuos Magiſtros, non poſſunt eſſe Univerſitates, ut dictum.

44. Proficiſci debet, ut ſuprà diximus Univerſitas à Summa Poteſtate; proinde & Academiæ: Qua in re certum eſt, non advertendum eſſe, cujus impenſis Academiæ habeantur, ſed quis jura legeſque dederit: in quo ſolo ſufficit eſſe Poteſtatem ſummam ad hunc effectum, licet ille, qui fert ſumptus, alii ſit ſubjectus.

45. Juriſdictionem Academiæ eſſe penes Rectorem & reliquos juventutis Magiſtros à *Friderico Cæſare in d. Auth. habitâ* conſtitutum & ubique receptum eſt: de reliquo regimine, quod eſt peculiare Academiis, heic ſuperſedebimus; *Locus communis erit infra de Juriſdictione.*

CAP.

CAP. IV.

De Univerſitatibus ſacrorum.

Eccleſiæ non male convenire definitionem Univerſitatis. Ordinem Clericorum ſub Pontifice Romano videri Civitatem, & Imperium ejus eſſe Monarchicum; Removentur objectiones. Etiam Monaſteria eſſe Univerſitates. An nec inter Proteſtantes, cœnobiadari poſſent Quæritur; & de inſtituto Labadiſtarum obiter.

ECcleſias quoque inter Univerſitates poſuimus, non eo ſenſu, quo jampridem diximus *Johannem Hus* rectiſſime definiviſſe, *teſte Martino Luthero in diæta Vormatienſi apud Sleidanum lib.* 3. *rer.German.* Eccleſiam eſſe *Univerſitatem prædeſtinatorum*; nec etiam, cum quemlibet cœtum, qui communionis ſacræ causâ, quovis tempore habetur, hoc nomine appellamus, quo ſenſu in *lib.* 1. *ſect.* 4. habuimus unum caput de Univerſitatibus Dei.

2. Sed Eccleſiam hic vocamus Multitudinem credentium Deo, quæ certo loco publicum & ſtabilem religionis cultum exercet, quam recte Univerſitatem dici arbitramur, quia definitio ſuperius collocata perſpicuè illis convenit.

3. Eſt enim quævis Eccleſia, *cœtus ſubditorum*, tam civium, quales ut plurimùm, quam advenarum & peregrinorum.

4. Habetur *communis utilitatis* gratiâ, quam nos in definitione ad commoda, quæ pecuniariam habent rationem, non reſtrinximus, cum & Academiis ſit diverſus utilitatis ſuæ finis.

5. *Permiſſu* quoque *ſummæ poteſtatis* inſtitui debent Eccleſiæ, quâ ſunt Univerſitates; nam etſi conventus ſacrorum causâ, invitis Imperantibus celebrari poſſint, Univerſitates tamen ita, cum effectu juris civilis, non ſunt,

6. Exempli causâ: nullus cœtus poteſt habere jus & effectus perſonæ competentes, niſi aliqua civili unione conſtet; non poteſt res acquirere, non vindicare ſuum jus, non ſtare in judicio, niſi permiſſu civilis Imperii ſtabilitus; non addimus tamen, ſi probatus ſit; etenim publicum permiſſionis decretum ſufficit.

7. Eccleſiæ igitur prohibitæ non ſunt Univerſitates ex ratione juris publici, nec proinde hereditates aut legata relicta capere, non emere, conducere ullave commercia exercere, multò minus in judicio ſtare poſſunt.

8. Quæri poteſt, an & hoc ejuſmodi eccleſiis tribui debeat, quæ publicè tolerantur, cultumque ſuum libere profitentur, & in corpora conveniunt; improbantur tamen, & pro hæreticis aut ſchiſmaticis ab his, qui civitati præſunt, habentur.

9. Dicendum, illis hactenus jura perſonarum videri conceſſa, quatenus ad exercitium liberi cultus neceſſariò requiritur, non etiam in illis quæ ad τὸ ἴσως, ad meliorem conditionem eorum faciendam pertinent.

10. Poſſunt igitur emere, conducere domos, in quibus conveniant, in quibus ſuos miniſtros collocent, aut fundos reditusque alios, ex quibus impenſæ neceſſariæ redundent, comparare; atque in his ſimilibuſque habebunt legitimam

mam in judicio ſtandi perſonam, omnibuſque legum beneficiis fruentur, quamdiu palam tolerantur.

11. Non idem in lucrativis, ut hæreditatibus legatiſque vel aliis rebus, quæ ad amplificandam rem illarum faciunt, ſtatuendum videtur, quia, quatenus non apparet eas veniam accepiſſe, nihilo ſecus ac illicita collegia conſiderantur.

12. Alia res eſt cum Eccleſiis, quæ per modum conventionis receptæ & ſtabilitæ, perque omnia juris publici communione donatæ ſunt, ut non modo tres Religiones in Germania, ſed & Reformatio in Galliis Edicto Nanteſiano; quod non ita pridem poſtquam per ſingula membra lentis ictibus contuſum & laniatum erat, tandem uno ictu præciſum eſt.

13. Atque hæc obiter; Ultimum in definitione Univerſitatis Eccleſiæ applicandum eſt, id quod poſuimus, *Regimen certum*, quod in omni Eccleſiaſtico cœtu haberi nemo ignorat.

14. Quanquam autem regimen ad exercitium poteſtatis clavium ſpectans Imperio non ſubjacet, ut in priore libro vidimus, executio tamen non modò ſine ope extraordinaria Poteſtatis civilis fieri nequit, ſed nec ordinaria adminiſtratio, quæ per modum judiciali ſimilem fieri debet, aliter quam externi juris, adeòque dependens ab Imperio cenſeri poteſt.

15. Plane omnis *hierarchia* ſive gubernatio Eccleſiarum, quæ jure divino præſcripta non eſt, haut aliter quam Imperii ſummi permiſſu conſtare poteſt, *ut præcedente libro* comprobavimus.

16. Unde ſequitur, omnia corpora Eccleſiaſtica eſſe *Univerſitates* ſuo modo civiles (*nam & aliter civilibus opponuntur*) quia civiles perſonarum habent effectus in rebus acquirendis, in cauſis judicio perſequendis vel ſuſcipiendis, denique in omnibus, quæ non ad internum jus ſacrorum à Deo præfinita ſunt.

17. Ideo, quod apud nos à Conſiſtoriis ad Claſſes, à claſſibus ad Synodos, aut prius ad eorum Legatos provocatur, hoc civile eſſe apparet, maxime *reſpectu* earum rerum, in quibus ultima provocatio ad ſummam poteſtatem fieri debet, cui proinde inferiores appellatos, qua tales, oportet fuiſſe ſubordinatos.

18. Hoc eodem modo ſe habere in vetuſtâ ſubordinatione preſbyterorum aliorumque inferiorum, ſub epiſcopis, archiepiſcopis ſeu metropolitanis, *denique* Patriarchis, ſive, ut latini, *ſub Primatibus*, notum, fideque hiſtoriæ teſtatum eſt, Imperatores ultimam manum Eccleſiaſticis impoſuiſſe controverſiis; intellige ſemper ea, quæ *ſupponimus*, de rebus externæ *adminiſtrationis*.

19. Poſtquam verò Pontifex Romanus obtinuit, ut in ejuſmodi quoque rebus ad ſeſe ultima fieret Provocatio, per hoc ipſum non modo ſibi jus Principum arrogavit, ſed univerſum quoque ordinem Eccleſiaſticum Imperio atque Reipublicæ ſubduxit.

20. Unde ſequitur, immenſam multitudinem illam hominum Eccleſiaſticorum totâ Europâ diffuſam, qui *fide infiniti* obſequii Papæ ſubjecti ſunt, *unam conſtituere Rempublicam, ſine territorio*, ſub una ſummâ poteſtate, monarchicâ; nam reſpectu proprii in Italiâ Imperii Papa nihil diſcrepat ab aliis Principibus.

21. Sed hoc Imperium *Univerſale* Eccleſiaſticum nullo quidem jure exercet, niſi quod conſenſus Principum & populorum cauſam juris illi præſtat irrefragabilem.

22. Eſſe eam Rempublicam, formæ licet mirificæ, patet ex definitione Reipubl. partibuſque ejuſdem. Eſt ibi *ſumma poteſtas*, Monarchia Electiva; ſubjecti non

cti non deſunt, immenſus numerus; neque medii Magiſtratus deſunt, per quos ordo regiminis exerceatur.

23. Atqui hac triplici conjunctione, Civitatis ordo componitur, quem eſſe Rempublicam diximus in *lib.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 2.. nec eſt in ulla civitate loci unius, major & arctior *Unio*, quam eſt inter illum Principem Religionis & ſubjecta membra.

24. Nec quod territorium non habet, ideo civitas & Reſpublica deſinit eſſe; ſicut enim antea de juriſdictione reſpectu Academiarum diximus, eam non conſiſtere in glebis & in ſilicibus, verum in hominibus; ita quoque certum, non eſſe in parietibus Rempublicam, ſicut olim *Themiſtocles*, ac poſt eum *Pompejus* dixerunt, cum urbem patriam relinquerent, ille civibus, hic ſenatu abductis.

25. At forte, quominus ordo Eccleſiaſticus ſub Pontifice ſummo, vere Civitas ſit, obſtat, quod è familiis non conſtet, deficiente matrimonio: Proprie quidem dictæ familiæ non ſunt, ut apparet; habent tamen imperfectas aut improprie dictas.

26. Quid enim aliud cœnobia ſunt, quam magnæ familiæ, in quibus neque pater neque mater, licet abſque matrimonio, deſunt: Qui vero extra monaſteria vivunt, habent ſanè familias, utcumque ſuo modo imperfectas.

27. Monaſteria alioqui per ſe *Univerſitates* ſunt & membra magnæ illius Reipublicæ. Quæ etſi vitiis laborent, dicendum tamen quod res eſt; eorum inſtitutum Civitatibus, in quarum ambitu reperiuntur, valde eſſe commodum; éo quod præclaram facultatem præbeant, exonerandi familias; quæ res habet fructum inæſtimabilem boni publici, neque forſitan malè conſultum fuiſſet; ſi, ut Eccleſiæ, ſic etiam monaſteria potius reformata quam abolita fuiſſent.

28. Tentatum eſt aliquid in hoc genere à *Johanne Labadiâ*, & poſt eum à *Petro Ivono Gallis*, qui primo diverſis in locis morati, poſtremo in Friſiâ ſedem fixerunt, hoc inſtituto, ut cœnobium haberent Reformatum ſine cœlibatu, ad ideam primævi Chriſtianiſmi, in communione bonorum & regimine certo, tam in ſacris, quàm in bioticis ſtabilito.

29. Nec potuit non cum fructu durare, ſi cum prudenti œconomiâ pecuniæ operæque communis, juxta permiſſionē Reipubl. in quâ degebant, jus Univerſitatis habuiſſent, & eos qui ſemel conſenſerant, ad Leges receptas obſtringere potuiſſent. Experti ſunt, humanas res non ferre multitudinis imperium ſine copiâ juris publici, & ſine poteſtate obligationis, id eſt, vinculi, per quod aliquâ neceſſitate conſortes obſtringantur.

30. Prætextus inſtituti illius fuit, corruptio immanis Eccleſiarum, quæ totas civitates unâ complectuntur Univerſitate; quâ fit, ut membra Univerſitatis ad ejuſmodi normam, qualem inſtituti ſanctimonia poſtulat, exigere nequeant. Unde quidem opinati ſunt, operam eſſe dandam, ne Univerſitates ſacrorum nimis ſint numeroſæ, quod in Anglia ſatagunt hi, quos vocant *Congregationales*.

31. Nec male *Labadiſtæ*, ſi ab hoc propoſito ſane quam laudabili Eccleſiam reformandi, ſchiſmaticum inſtitutum ſeparaſſent, Eccleſiiſque cæteris omnibus, intonante convitio Babelis charactere imputato, repudium non miſiſſent, Abſq; eo rem forte eò deduxiſſent, ut ad publici juris communionē admiſſi legum præſidio ſe munire potuiſſent. Enimvero, ut in hanc materiam, ſuperiore libro delibatam, denuo excurramus, præſertim. quia de Reformatione locus adhuc peculiaris occurret, ubi forſitan hujus inſtituti ratio rurſus in æſtimationem veniet, committendum non eſt.

CAP. V.

De Univerſitatibus familiarum.

Vicos & cohabitationes, quæ nullo peculiari regimine continentur, non eſſe Univerſitates. Urbes diſtingui in metropoles & inferiores, haſque vel ſubjectione vel reverentia. Quæ videntur nec tamen ſint metropoles. Prærogativa urbis Romæ, quamdiu continuata ſit. De territorio & de provinciâ; Non omnes uniuerſitates videri. Neque Collegia Magiſtratuum aut judicum. An & quatenus ex facto vel contractu Rectorum Univerſitates teneantur.

FUerunt Univerſitates, quæ utcunque ſine rebus non habeantur, per ſe tamen perſonales ſunt, etſi quædam familiæ tanquam acceſſiones, aliquando perſonas ſequi poſſunt; quemadmodum in Academiis, Uxores ſi quæ ſint, Studioſorum, vel Profeſſorum atque miniſtrorum, ſub Univerſitate comprehenduntur, & ejus jurisdictioni ſubjectæ ſunt.

2. Sed hoc uſu venit extra ordinem. Univerſitates, aliæ ſunt, quæ principaliter ex familis cohabitandi causâ inſtitutis componuntur, ut pagi, territoria, oppida, Provinciæ &c.

3. De quibus ex definitione pridem poſitâ tenendum, quod non aliter ſint univerſitates, quam ſi *aliquo regimine* peculiari contineantur.

4. Hinc vici, in quibus nihil eſt quam vicinitas incolarum, ſine ullo magiſtratu vel rectore proprio, non ſunt univerſitates; etſi forte res quaſdam habeant communes earumque reſpectu agere & conveniri poſſint, ut perſonæ: Nam hoc de omnibus, qui rem habent communẽ, ſeu cum, ſeu ſine ſocietate, juris eſt notiſſimi.

5. Atque in hoc ipſo differunt à vicis, *Pagi* (mittimus hic ſignificationem, quâ territoria Pagi dicuntur, ut Germani veteres Helvetiique in pagos dividebantur) quod pagi certo regendi ordine conſiſtant; ſeu per unum Rectorem vel paucos, aut totius plebis ſuffragationem is ordo exerceatur.

6. Idem evidentius in Urbibus, quæ abſque regimine vix unquam fuere, liquet, tametſi exemplum Capuæ extet Romanis deditæ, & in pœnam defectionis ad Hannibalem, omni facie civitatis privatæ diſſolutæque, ut nihil fere quo Univerſitas dici poſſet, retineret, ut apud Livium habetur *lib.* 26.

7. Diſtingui ſolent Urbes in *Metropoles* & inferiores, hæ autem vel *ſubjectione vel reverentiâ*; minores ſubjectione dicuntur, quando Summa poteſtas aut originale duntaxat Imperii jus eſt penes metropolitanos, ut Romæ, Venetiis, Genuæ & apud Florentinos.

8. *Reverentia*, cum reliqua oppida comiter obſervant metropoleos dignitatem, ut coloniæ Græcorum & fœderatæ civitates Athenienſium ac *Spartanorum*, quæ ſub ducatu quidem, at ſub Imperio nequaquam tenebantur.

9. Falluntur autem, qui *Metropoles* appellant, omnes magnitudine aut opibus præcellentes, vel eas, in quibus Principes ſummave Reipubl. collegia ſuas habent ſedes, ut *Lutetia* in *Pariſiis*, *Londinum*, *Amſtelodamum* aliæque ſimiles.

1. Cæ-

10. Cæterum, Coloniæ Græcorum & metropoles non tam erant Univerſitates quam Reſpubicæ; nec Roma fuit Univerſitas, quia non habuit conformationem à ſummâ Imperii diſtinctam, ſed Magiſtratus Senatuſque urbis Romæ iidem erant Imperii Univerſi.

11. An igitur Roma fuit Reſpublica? per ſe ſola non fuit; nec enim Italia & provinciæ, non erant membra Reipubl. neque plus quam una fuit Reſpublica; caput igitur aut cor Reipublicæ fuit Roma; fons & ſumma Imperii, *Armorum legumque parens, quæ fudit in omnes Imperium*, penes quam fuit etiam jus eligendi Imperatorem, throno vocante, ut recte Grotius *lib.* 2. *c.* 9. *n.* 11.

12. Hoc jus deinde communicatum fuit cum Byzantio, ſive urbe Conſtantinopolitana, poſtquam Cæſares hanc incolere cœperunt, & nova Roma dicta eſt civeſque, *Byzantini Quirites*, ut à Claudiano vocantur; neque ſublatum eſt jus veteris Romæ, deſiit tamen *ſummum* eſſe quod fuerat, quia Conſtantinopolis paria faciebat.

13. Poſtremo, jus illud prærogativæ Romanæ penitus extinctum eſt, Româ primum ab Herulis, dein à Gothis belli jure ſubactâ, novumque redactâ ſub regnum, quo non modo jus illud excellens, ſed etiam publica illa libertas communis, quæ fuerat omnium Romani Imperii populorum, amiſſa fuit.

14. Poſtea, rurſus à Græcis Imperatoribus erepta barbaris, rediit quidem ad corpus Imperii, ſed Græci illis prærogativam amiſſam nullo modo reſtituêre; ſed imperio ſubditam ſuo tenuerunt, ut alias civitates.

15. Non poteſt igitur concedi Grotio quod ſtatuit, non modo populum Romanum hodieque eſſe eundem, qui fuit olim, ſed etiam imperium penes eum manſiſſe tanquam penes corpus, in quo eſſet ac viveret. *d.* §. 3. *Dix. l.* 1. *ſect.* 9. *e. ult.*

16. Cenſeo, id eſſe extinctum jure belli à Barbaris, nec à Græcis Imperatoribus deinde reſtitutum. Ipſo jure non potuit reverti, quia quod ſemel extinctum eſt ſine novâ causâ reviviſcere non poteſt: nec enim poſtliminium ad talia produci fas eſt, ut *in loco* videbimus.

17. Cæterum, aliæ non tam matres quam primariæ urbes, quales modò nominatæ, ſunt verè membra ſubjecta, Univerſitates noſtræ definitionis; nihilo plus juris, niſi ex pacto vel ſpeciali privilegio, habentes, quam minimæ quæque civitates.

18. Plures pagi corpus territorii, plures inſuper urbes faciunt provincias, neque tamen numerus ſufficit, quo dicantur Univerſitates: Ut enim ſint tales, ordo proprii regiminis, quo connectantur ſinguli pagi & urbes, requiri certum & antea dictum eſt.

19 Quare in Deſpoticis Imperiis Provinciæ, quæ miſſis ab aula regnatrice Præſidibus & Præfectis immediate gubernantur, ſine ullis populi aut Nobilium Ordinibus, Univerſitates non ſunt, verum partes tantum Imperii, limite, non jure diſtinctæ; quanquam tales regiones è multis univerſitatibus, ut urbes & pagi conſtent.

20. Contra, provinciæ majores, quæ regimine certo Summæ poteſtati ſubordinato paſſim continentur, ſunt veræ Univerſitates, quales in Galliâ habentur, Normandiæ, Britanniæ, Aquitania, Languedociæ, Delfinatus aliæque.

21. Rurſus, ſi qua Reſpublica è diverſis provinciis conflata in unum, non niſi pariter & junctim regatur, peculiari nullo regimine ſtabilito, ſingulæ provinciæ univerſitates non ſunt, etſi ordinis cauſa in concurſu regiminis, ut diſtinctæ, conſiderentur.

 22. Ex-

22. Exemplum liquet domeſticum. In Friſia Urbes XI. partem regiminis quartam conſtituentes, Univerſitatem conſtituere non videntur unam; neque etiam tres pagani tractus, è quibus reliquum corpus Reipubl. componitur: quia non junguntur inter ſe uno peculiari regimine; quanquam ſingulæ urbes & ſingulæ Præturæ ſunt Univerſitates; quam rem ita intelligi, ſicut revera ſe habet, communis utilitatis intereſt.

23. Denique, Collegia Magiſtratuum totius Reipublicæ non eſſe Univerſitates ex definitione præmiſſa facile colligitur, quia in univerſitate requiritur, ut ſcopus & uſus à ſumma Republ. diverſus, & coeuntibus ſit peculiaris, quod de collegiis, quibus jura Majeſtatis exercenda committuntur, adfirmari non poteſt.

CAP. VI.

De Jure, quo ex facto Univerſitatis tenentur ſinguli.

Explicatur diverſitas juris, quo Univerſitas & quo Civitas liberæ perſonæ inſtar habentur. E contractibus eorum, qui regunt Univerſitates, non aliter has obligari, quam ſi in rem communem verſum ſit, aut mandatum intervenerit. An ſinguli cives conveniri poſſint è contractu per Rectores univerſitatis inito, & an hi repræſentent ſuum populum, an potius ſummam poteſtatem.

UNiverſitatem habere jus Perſonæ, dictum eſt aliquoties, quod tamen videndum, ne non ita capi oporteat, ut de Civitate dictum eſt aliàs. Quæ res ejus momenti eſt, ut tametſi aliquid eâ de re dictum ſit in primo *hujus ſect.* capite, paulo tamen preſſius repeti mereatur.

2. Scilicet, in Republ. Summa poteſtas, eſt Perſona civitatis, ita ut quicquid illa facit, contrahit aut delinquit in Imperio exercendo, id civitas tota facere & contrahere videatur; quæ exinde, ſine diſcrimine, verſum, an non verſum ſit in rem publicam, obligata intelligitur.

3. Nam primò in delictis, utique non videtur, quicquid ordo Municipii aut rectores univerſitatium admiſerunt, hoc corpora conſociata luere oportere, idque non modo in corporalibus pœnis, ſed ne quidem in pecuniariis mulctis ſtatuendum videtur.

4. Imò & de contractibus, nominatim de mutuo, jure Romano proditum eſt, Civitatem mutui datione poſſe obligari, ſi ad utilitatem ejus pecuniæ verſæ ſunt, alioquin ipſos ſolos qui contraxerunt, non civitates teneri *l. 27. ff. de Reb. cred.*

5. Intelligitur, hæc dici de Civitatibus, quæ per modum Ariſtocratico ſimilem gubernantur; nam ſi Democratiæ inſtar ſe habeant, non eſt dubium, quin aut civitas tota teneatur, ſi populus ſit conſultus, aut non teneatur, ſi inconſulto ſit geſtum.

6. Ratio autem diverſitatis inter fœdus civitatis & conſtitutionem Univerſitatis, obſcura non eſt; ſiquidem populus liber, Imperio tranſlato, Imperantes ita ſuo loco ſtatuit, ut nullo remedio ſe, utique adverſus exteros, tueri poſſit.

7. Nam ſi Imperantes officii limites exceſſe-

exceſſerint, ea inter populum & ipſos ſit diſceptatio, Exteri id quod ob oculos, eſt ſequuntur, *Perſonam ſcilicet, totam civitatem repræſentantem.*

8. Quod ſi tamen Imperium ita ſit delatum, ut Imperanti non liceat imponere ſubjectis tributa, vel imperare pecunias, dicendum eſt ſine dubio, non teneri quoque populum è pecuniis à Principibus mutuo ſumptis.

9. Inter Univerſitatem & eos qui præſunt, nunquam eſt conventio generalis, & obligatio, per quam hi nomine communionis omnes res gerant; verum poteſtas Rectorum Univerſitatis pendet à tenore mandati, quod habent à Summa Poteſtate, à qua jus ſuum habet Univerſitas.

10. Proinde, ſi pecuniam in rem univerſitatis non converterint, præfecti tenentur ad damnum Communitati ſarciendum, qualis actio inter ſupremos Imperantes & ſubjectos, ut ex principiis *libri præcedentis* clarum eſt, nulla dari poteſt.

11. Ideo tenentur quidem Univerſitates è contractibus Rectorum, nomine publico initorum; ſed illorum onus, niſi credito in rem verſo, in præfectos redundat, apud quos pecunia reſedit, vel qui in culpa ſunt; Id ubi non liquet, omnes qui adminiſtravere, tenebuntur *d. l. 27. ff. de reb. cred.*

12. Rectoribus comparantur Adminiſtratores rerum, qui non ipſi Univerſitati ſed rebus ejus præſunt. Si tales mutuam acceperint pecuniam, non aliter obligant Univerſitatem, quam ſi creditor doceat, mandatum ſpeciale publicum interveniſſe, aut pecuniam in rem communitatis eſſe verſam: nec aliter modo relata juris Romani ſententia capienda videtur. Tu vide, ſis, *Job. à Sande lib. 3. deciſ. Friſ. tit. 2. def.* 3.

13. Jam in delictis, quorum ratio mere perſonalis eſt, minime dubitatur, quin ſoli delinquentes ad pœnam teneantur: quod ſi adeo ſit populare commiſſum, ut innocentes diſcerni nequeant, pœna in univerſitatem, non in ſingulos exercenda; ademptis juribus aut mulctâ indictâ vel diſſolutâ univerſitate: Decimatio aliæve graves pœnæ, quâ nocentes & innoxii involvuntur, magis ad publicæ utilitatis, quam juſtitiæ & æquitatis exempla referenda.

14. Cæterum, ut Univerſitas à ſingulis differt, ita res & bona, perinde ac onera ſingulorum diſtinguuntur; Nec proinde ſinguli magis de ære alieno Univerſitatis, quam hæc ob debita ſingulorum, tenentur.

15. Quia tamen ex partibus totum componitur, fieri non poteſt, quin ubi Univerſitas obligatur, onus ad ſingula membra redundet.

16. Si quis patriæ meæ, ut recte Seneca, pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec cives ad æs alienum portionem ſuam dabunt, tanquam pro ſe ſolventes, ſed tanquam pro patria conferentes. *l. 6. de benef. c. 19. in fin & cap.* 20. Proinde, non bona tantum Univerſitatis à creditoribus diſtrahi poſſunt, verum omnes quoque & ſinguli, collatione factâ, pro communitate perſolvere debent.

17. Hoc ita, ſi Univerſitas rite ſit obligata, quod fieri poteſt, ita; ſi vel omnes & ſinguli conſenſerint, vel his, qui præſunt Univerſitati, jus datum ſit pecuniam ſingulis imperandi; quod jus accipere debent à ſummâ Poteſtate, vel à conſortibus Univerſitatis.

18. Verum ab his tantum in ſingulis cauſis; in univerſum ejuſmodi facultas dari non poteſt ſine Lege, quam Univerſitas condere nequit: Contribuere identidem de ſuo non prohibentur cives; at jus indicendi tributum eſt è Re-

galibus; Univerſitates ſuis Rectoribus id dare non poſſunt.

19. Nec valet heic argumentum, quo alii utuntur; Rectores Univerſitatium repræſentare ſuos cives, ita, ut quicquid illi agunt, id omnes ſingulique cives agere videantur; nam talis repræſentatio tantum habet locum in liberâ Republ. non in eâ, quæ alteri ſummæ poteſtati ſubjecta eſt.

20. Rectores ejuſmodi ſubjectarum Civitatum, non repræſentant ſuos cives, nec ab iis modum Præfecturæ ſuæ habent, verum à Summâ poteſtate; Proinde quod agunt, non ad mandatum populi, ſed Principis exigendum eſt.

21. Populus ne quidem ſi velit, augere poteſt Juriſdictionem poteſtatemque ſuorum Rectorum. Exemplo ſint Friſiæ civitates, quarum Magiſtratus non habent cognitionem criminum; an cives eam illis tribuere poſſunt? Nullo modo, neque magis indictionem tributorum.

22. Jam quibus pecunias indicere non licet, hi nec municipes obligare poſſunt ad ſolvendum pecuniam, cis aliquod tempus; eſt enim id ejuſdem utrumque facultatis.

23. Quid ſi major pars obligationem probaverit, aut pecunias conferre decreverit, an pars minor ſequi cogitur? Non videtur; quia pars major civium non poteſt habere plus juris in pauciores, quam Rectores Univerſitatis habent in omnes, ſecundum ea quæ *libro primo ſect.* 2. diſputata ſunt. In his quæ ad regimen Univerſitatis à ſummâ poteſtate ſtabilitum pertinent, pars major trahit minorem jure collegii; ſed extra eos limites ceſſat illa complexio.

24. Hinc etiam ſequitur, Quando Univerſitas civium conſenſit, ipſos qui ſe devinxerunt eorumque heredes teneri; non eos, qui poſtmodum Univerſitati aggregati ſunt, quia res hæc patrimoniali ratione conſtat, non vi regiminis publici.

25. Atque hæc omnia valent, etſi pecunia credita in rem civitatis *verſa ſit*; Nam hac cauſâ res communes Univerſitatis tenentur, non res ſingulorum. Nemo poteſt alium obligare, niſi qui hanc poteſtatem legitimâ cauſâ acceperit; ſane, ſi qui ſint, quorum patrimonio aliquid ex hoc credito acceſſit, hos teneri, hactenus æquum & certi juris eſt. Conferantur cum his velim, quæ in Prælect. ad π. Juris, Tit. de Reb. cred. expoſita & diſputata ſunt.

CAP.

CAP. VII.

De Hierarchiâ Eccleſiæ Romanæ.

Artificium hierarchiæ Romanæ eximium. Pontificis poteſtas & electio. Epiſcoporum ordo triplex; Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi. Horum officium, Electio, ejuſque modi tres. Poſtulatio Epiſcoporum. Confirmatio, Conſecratio. Tranſlatio. De Archipresbyteris, Archidiaconis, Vicariis & Coadjutoribus; item de capitulis; de Legatis Pontificis eorumque differentiis, & de Nepotiſmo. De ſacerdotibus & Presbyteris ſimplicibus, nec non Diaconis aliiſque inferioribus ſacrorum Miniſtris. Vitia Clericatus prohibitoria. De Canonicis & Monachis. Quot modis hi fiant, de votis & Ordinibus eorum ac Abbatibus. Res Eccleſiaſticæ Spirituales, temporales, earumque differentiæ & prohibita alienatio & Immunitates. De peculio Clericorum &c.

ANtequam de Univerſitatibus Sectionem relinquamus, placet Univerſitatem hierarchiæ Romanæ tam latè per orbem diffuſam, ac ita partem juris publici Univerſalis conſtituentem, brevi delineare ſciagraphiâ: ſeorſim ſcilicet, ab Imperio Pontificis, quod is habet in ditionibus ſibi ſubjectis, nullâ re ab aliis ſeparatum Principatibus.

2. Elaboratum eſt hoc corpus Hierarchicum ingenti hominum eruditorum *artificio*, primo quidem non advertentibus Civitatium Rectoribus, à Fide adhuc alienis, & dein ſuperſtitione ignorantiâque circumventis; ut paterentur Imperium ſacri ordinis, quàm latè patet Eccleſia, diffundi, ſibique jus omne Eccleſiaſticum arbitrariæ moderationis auferri, & in præjudicium Poteſtatis Civilis, ad unius Monarchæ ab ipſis non dependentis, potentiam ſtabiliri.

3. Is eſt Pontifex Romanus, qui verè ſummam, poſt Chriſtum, poteſtatem habet in Eccleſiâ univerſali; *de jure externo loquimur;* omnes judicat, à nemine judicatur, exceptis Concilio generali (ſuprà, an infrà quod ſit, diſputatur) & hæreſios causâ. Convocat ſane Concilia, præſidet, actaque eorum approbat; Appellatur, omiſſis mediis, ab omnibus, & ſententias fert nulli ſubjectas appellationi.

4. Eligitur à Cardinalibus & è corpore Cardinalium, qui ſunt Senatores Pontificis, & dividuntur in Epiſcopos, Presbyteros & Diaconos, habitâ ratione titulorum & beneficiorum, quibus inſigniuntur. In electione ſoli præſentes habent ſuffragium, nec aliter electus Papa cenſetur, *quam duabus præſentium partibus in unum conſentientibus.*

5. Monarchiâ Eccleſiæ ſtabilitâ, opus fuit dignitatibus Eccleſiaſticis, ejus Majeſtati decore ſubordinatis. In univerſum Epiſcopatus vocantur, quorum ordo tripertitus eſt. I. Patriarcharum, ſive Primatum, qui ſunt quatuor, *Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Hieroſolymitanus & Antiochenus*, in Oriente omnes; quibus à barbarie oppreſſis, ſupereſt in Occidente tanto majore ſuperior intervallo, Papa Romanus.

6. II. Ordo eſt Archiepiſcoporum, qui ſunt integræ Præſules alicujus Provinciæ, in ſede metropolitana reliquis præſidentes III. Epiſcopi ſimpliciter dicti, qui Civitatibus præſunt frequentioribus & pagis oppidisq; circumjectis. Et hi omnes habent jus ligandi & ſolvendi, altaria conſecrandi, purgandi, ſacrum chriſma conficiendi, viſitandi, Clericos ordinandi, ſuſpendendi, deponendi, item excommunicandi, diſpenſandi, ſolennemque pœnitentiam imponendi.

7. Conſtituuntur Epiſcopi intra tres menſes ſedis vacantis, idque per *Electionem* aut per *poſtulationem.* Electione tales vocantur, qui canonice ad epiſcopatum novum habiles ſunt. Poſtulantur, qui electionis non ſunt capaces. Eligendi jus eſt, penes collegium Canonicorum ejuſdem Eccleſiæ, vel ad eos qui pacto, vel privilegio, aut conſuetudine jus illud obtinuerunt, ut in Galliâ Reges.

8. Electio Canonica fit tribus modis, *Scrutinio, compromiſſo, & inſpiratione,* quod diſcrimen etiam in ipſius Papæ electione ſervatur. Per ſcrutinium, quando vota ſecreto & ſigillatim exquiruntur, & juxta prærogativam numeri, electus pronuntiatur, quis ſit; niſi notabilis diſcrepantia ſit dignitatis, & numeri exigua, *c.* 57. *de Elect.* nam ſi duplo major ſit pars conſentiens, eo caſu nulla reliquorum dignitatis ratio habetur *c. ſi quando* 9. *de Elect. in* 6.

9. Compromiſſum, quod rarò uſu venit, eſt, cum eligendi poteſtas uni vel pluribus idoneis, etiam extra Collegium, viris committitur *c.* 8. *&* 30. *de Elect.* Per inſpirationem electio fieri dicitur, quando eligentes ſimul omnes, quaſi divino impulſu, in electionem conſentiunt *c.* 42. *d. t. de Elect.* In Pontifice Maximo id etiam fieri dicitur, *per adorationem:* quando concurſu facto, novus rapitur & adoratur Papa. Inſpiratio aliquando in ipſo ſcrutinio uſu venire poteſt, ut accidit in electione Hadriani VI. Quod retulimus *in Hiſtor. Civ. ad ann.* 1519 *&c. c. ult.*

10. Poſtulantur, qui non ob corporis aut animi vitium, ſed ob alterius defectum qualitatis eligi nequeant, ut, ſi minor annis XXX. vel laicus, aut alterius Eccleſiæ Epiſcopus ſit, niſi diſpenſationem Pontificis impetraverit. At ſi unus ſit electus, alius ſit poſtulatus, ille tamen confirmandus eſt; niſi poſtulatus duplo majorem ſuffragiorum numerum habeat *C. ſcriptum eſt* x. *de Elect.* quæ *res nuper uſum habuit memorabilem, inter Clementem Bavarum, & Wilhelmum Furſtenbergium, apud Colonienſes.*

11. Electus intra menſem adſenſum ſuum præbere debet, & intra tres menſes à ſuperiori impetrare confirmationem à Metropolitano, vel à Pontifice ſummo, ad quem Electus intra menſem iter facere eique fidelitatem jurare debet *c. cupientes* 16. *de Elect in* 6. Quâ re, matrimonium cum Eccleſiâ ratum eſſe dicitur, & quæ juriſdictionis ſunt, acquiruntur; ut poteſtas judicandi, excommunicandi, & beneficia conferendi, *c. tranſmiſſum* 15 *in f. c. noſti* 9. *c. quod ſicut* 28. §. *præterea de Elect.*

12. Sed ut ea, quæ ſunt ordinis, faciat, velut ordinare, deponere Clericos, chriſma conficere, virgines benedicere, eccleſias & altaria conſecrare, debet Epiſcopus etiam eſſe conſecratus *d. c.* 15. *& c. licet* 4. *d. Tranſlat. Epiſc* idque citra legitimi cauſas impedimenti, intra tres à confirmatione menſes fieri debet *c.* 2. *diſt.* 75. per unctionem capitis & manuum, chriſma, ſolennia verba, preceſque ab Archiepiſcopo & ſuffraganeis, à tribus ejuſdem Provinciæ Epiſcopis, juſſu Archiepiſcopi. In Abbatibus loco conſecrationis eſt benedictio *Lancelot.* I. *Inſt.* 10. Pontifex à Cardinali aliquo,

li aliquo, maxime Hoſtienſi conſecratur, *can. in nom. dom. diſt.* 23 Et Metropolitani inſuper de corpore B Petri ſumere debent pallium, Paſtoralis officii plenitudinem deſignans, quo tantum in ſolennibus feſtis utuntur, quod aliis commodare nequeunt, & cum quo ſepeliuntur. Summi Pontifices eo ſemper utuntur Lancel. *d. lib.* 1. *tit.* XI.

13. Tranſlatio Epiſcopi ad aliam Eccleſiam, nonniſi Pontificis auctoritate fieri poteſt *c.* 2. *de Tranſlat.* Nec Renuntiatio voluntaria, vel permutatio, niſi auctoritate Superioris, ad quem pertinet confirmatio, causâ cognitâ, rectè fit. *Idem. tit.* 19. Denique, non reſidentes, etſi Cardinales, officio ſuo privandos eſſe volunt Canones *c.* 2. *de Cleric. non reſident.* quod uſu parum ſervatur.

14. At habent Epiſcopi Archidiaconos, à quibus pleraque pro illis adminiſtrantur, in externis, maxime ad juriſdictionem ſpectantibus; Item Archipreſbyteros, qui curam illorum in ſpiritualibus ſublevant; imo & Vicarios, qui abſentis Epiſcopi partes obeunt, ut tamen puniendi & à beneficiis amovendi jus, niſi nominatim conceſſum, non habeant. A vicario appellatur Archiepiſcopus; ſed ab Archidiacono ipſe Epiſcopus *d. lib.* 1. *tit.* 13. 14. 15. Erant olim & Corepiſcopi, Epiſcopis adjuncti, & plurium miniſteriorum participes, quorum uſus eſt ſublatus *can. corepiſc. & ſequ. diſt.* 68. Sed habentur adhuc Coadjutores, qui ægritudine aut fere ſenio impeditis Epiſcopis adjunguntur, de Capituli majoris partis conſilio & conſenſu, cum auctoritate Pontificis & cum ſpe ſucceſſionis, causâ tamen prius à Pontifice cognitâ *Concil. Trident. c.* 7. *ſeſſ.* 25.

15. Epiſcopali ſede vacante, Capitulum, id eſt, Cœtus Canonicorum illius Eccleſiæ poteſtatem & juriſdictionem Epiſcopi exercent, iis quæ ordinis ſunt exceptis, ad quæ adminiſtranda vicinus Epiſcopus evocatur *c. ſuffragan. de Elect.* Novi autem nihil à Capitulo inſtitui poteſt *c.* 2. *de Inſtit.*

16. Omittendi hoc loco non ſunt Pontificis Legati, quorum tres ſunt ſpecies, Legati à latere, legati miſſi, nati. A latere legati ſunt, Cardinales, qui ex ſenatu Pontificis, quaſi à latere ipſius, in provincias mittuntur, eoque modo Pontificem repræſentant, ut omnia, præter excepta ſolique ſummo Pontifici reſervata, quæ requirunt mandatum ſpeciale, poſſint. *c. quæ de causâ* 9. 2. *qu.* 5. *& c.* 4. *de off. leg.*

17. Legati *miſſi* vocantur, qui non ex ordine Cardinalium, in provincias cum mandato & poteſtate mittuntur, quorum poteſtas è tenore mandati, quo conſtituti ſunt, intelligitur *c. fin. diſt.* 97. quod etiam de Legatis, qui *nati* improprie dicuntur, tenendum, ut qui jus Legationis habeant è privilegio vel beneficio poſſeſſo *c.* 1. *de off: legati.*

18. *Incogniti ſunt magis Juri Canonico quam Aulæ Pontificiæ, Cardinales Patroni, qui plerumque ſunt Nepotes Pontificum, quibus hi, ut primis miniſtris omnium fere potentibus utuntur; qui omnis Pontificiæ magnitudinis arbitrium, pro moribus, ac ut plurimum inſolenter avareque exercent. Unde ſæpe vetitus ille patronatus & Nepotiſmus, eradicari tamen non potuit.*

19. Atque hi omnes ſunt altioris ordinis Sacerdotes; ſunt & alii inferiores, qui Sacerdotes ſimpliciter & Presbyteri appellantur, quorum eſt officium, Sacramenta celebrare; non tamen baptiſatos chriſmate linire, nec virgines benedicere, niſi mandatu Epiſcopi; multo minus Eccleſias conſecrare, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publicè recipere, quæ reſervata ſunt Epiſcopis *c. quamvis diſt.* 68. *& c.* 1. *verſ. ad Epiſc. diſt.* 25.

20. Sunt

20. Sunt etiam, qui in Sacris conſtituti, nec tamen propriè Sacerdotes ſunt, quales Diaconi & ſubdiaconi. Diaconorum officium eſt, Epiſcopum cuſtodire, Sacerdotibus ſacra facientibus adſiſtere, Euangelium prædicare, nec niſi extrema neceſſitate baptizare, vel Euchariſtiam populo erogare *c. conſtat baptiſma* 16. *de conſecrat. diſt*. 4. Subdiaconi minoribus adhibentur miniſteriis *c.* 1. *verſ. ſubdiaconos diſt*. 25. Utrique tamen per manus impoſitionem ritu ſolenni conſtituuntur, *diſt*. 23. *pertot*.

21. Dantur adhuc inferiores ſacrorum miniſtri, nec in Sacerdotio, nec in ſacris conſtituti, ut Pſalmiſtæ ſive Cantores, Oſtiarii ſive clavigeri, & Cuſtodes, Anagnoſtæ ſive Lectores, Exorciſtæ, ſive dæmonum fugatores, & Acoluthi ſive pediſſequi, lumina accendentes, ferentes, & ſuggeſta parantes.

22. Et hi matrimonium contrahere poſſunt, ut tamen beneficiis ſuis eo caſu priventur. *c.* 1. *c.* 3. *c.* 5. *de Cler: Conjug.* cum, qui in ſuperioribus ſunt ordinibus, matrimonio penitus abſtinere debeant, *diſt*. 26. *&* 32. *pertot*.

23. Atque hi omnes ſunt Clerici, per conſecrationem ordinati ab Epiſcopo, vel ſi minores ſint, ab inferiore Prælato; ſi non prohibeantur ætate, vitio animi vel corporis, aut natalium aliove vinculo. Ætas inhabilis, in ordinibus infimis eſt infantia, in ſubdiaconis 18. annorum, Diaconis 20, Sacerdotibus 25, Epiſcopis 30. annorum. Vitio animi, ſi furioſus, aut ſcenicus, aut homicida fuerit, etſi pœnituerit: In aliis criminibus pœnitentia tollit reatum. Ob vitium, luſcus ordinari non poteſt, nec qui ſe ipſum mutilavit: Denique, illegitime nati arceantur à Sacerdotiis, ut & bigami, uxore ſecundâ licet mortua *Lancelot*. 1. *Inſt*. 25.

24. Præter illos omnes, ſunt adhuc alii ſacris addicti, tam in laicatu quam in Cleriatu conſtituti, quales ſunt Regulares ſive Canonici & Monachi. Primi ſunt quaſi Adſeſſores aut Conſiliarii Epiſcoporum, in regenda Eccleſia illis adjuncti, fere ut Cardinales Pontifici; ut quemadmodum hi Papam, ita illi Epiſcopum eligant; ubi Electiones, ſcilicet Eccleſiaſtici juris manſerunt.

25. Monachi notiores ſunt, quam ut definitionis egeant. Fiunt tribus modis, Paterna devotione, ſuâ Profeſſione, vel emiſſione voti. Sed primus modus eſt conditionalis, ſi filius pubes factus conſenſerit. Profeſſio fit, poſt annum probationis, qui tamen ex cauſa, ad biennium vel triennium produci poteſt, quando quis habitum Religionis, quam elegit, palam ſolenniter ſuſcipit, promittens hæc tria in ſummâ; *obedientiam*, & juxta eam propriæ voluntatis abnegationem; *paupertatem*, cum abdicatione proprietatis Univerſali, & *Caſtitatem*, cum abſtinentiâ à matrimonio & concubinatu; contra quæ ne Papa quidem diſpenſare poteſt *C cum ad monaſterium 6. & c. in ſingulu* 7 *de Stat. monach*. Denique, Voto qui ſe obligare poſſunt, tenentur ad Religionem ſuſcipiendam, quàm ſe inituros voverunt animo deliberato & ſolenniter declarato *c. un. de Voto in 6.* nam ſi quis ſimpliciter dixerit, ſe Monachum velle fieri, non obligatur. *c.* 3. *de Regular. & Monach*.

26. Ordines monachorum in ſumma quatuor ſunt, à Baſilio, Benedicto, Auguſtino, Franciſco, à quibus reliqui ut è fontibus oriuntur, exceptis forte Carthuſienſibus; numero fere innumerabili; clauſtris gregatim comprehenſi; ſub regimine Abbatis, qui de congregatione monachorum eligitur, etſi multis locis, ut in Gallis, à Principibus conſtituuntur. Hæc de perſonis, de quibus

bus plura vide apud Lancelot. *Inſt. Can. lib.* 2.

27. Res Eccleſiæ ſunt vel Spirituales vel Temporales. Prioris generis ſunt Sacramenta, item Res ſacræ ſive Sanctæ & Religioſæ. Sacræ ſunt Eccleſiæ, Altaria, Reliquiæ, vaſa & veſtes ſacræ. Religioſas vocant, quæ piis uſibus ſunt deſtinatæ, ut ſepulchra, cæmeteria, domuſque religioſæ, ut monaſteria, orphanothrophia, noſocomia, Xenodochia & ſimiles.

28. Huc quoque jura ſacra pertinent, qualia, Præbendæ, Jus patronatus, cenſus, exactio, procuratio, canonica portio. Præbenda, eſt Jus percipiendi reditus Eccleſiaſtici, ratione divini officii, quo aliquis fungitur; dicitur aliter beneficium & Titulus, quibus ſæpe *Perſonatus* ſive dignitas Eccleſiaſtica major aut minor conjungitur.

29. Quando vacat, fit ejus vel *Collatio*, à Capitulis aut aliis, quibus ex lege vel conſvetudine jus hoc datum eſt, ita, ut ſinguli ſingulis fruantur beneficiis *C.* 8. *c.* 20. *c* 25. *de Præbend.* vel *Inſtitutio*, ab his qui jus patronatus habent, ſeu clerici ſive Laici ſint, id eſt, jus præſentandi aliquem ad beneficium vacans, ferè cum jure cenſus annui è præbenda percipiendi *c.* 2. *de Cenſ* quod datur his, qui Eccleſiam fundarunt, ædificarunt, dotaverunt, quod jus ad heredes tranſit, & ad ſingulares poſſeſſores quoque, una cum bonis, quibus adnexum eſt. *c.* 14. *de jur. Patron. c. un. ead. in 6.*

30. Obnoxiæ ſunt Præbendæ adhuc Exactionibus, ex cauſa juſta, extra ordinariis *c.* 10. *&* 12. *de Cenſib. & exact.* Item, procurationibus, id eſt, exhibitioni ſumptuum, Prælatis Eccleſias viſitantibus faciendæ *c.* 6. *& c.* 12. *de Cenſib. &c.* Item Canonicæ portioni, quartæ vel etiam ampliori, Prælatis decidendæ, *Lancelot lib* 2. *n* 26. Eſt ubi Principes, ut in Galliâ, conferunt præbendas; etiam, ut pro Laicis & militibus, plures & arbitrariæ penſiones illis imponantur.

31. Mixtæ res inter Eccleſiaſticas & temporales ſunt, Decimæ, Primitiæ & Oblationes, ad ſimilitudinem Levitici moris introductæ. Decimæ ſunt portiones lucri vel fructuum Deo, id eſt, Eccleſiæ debitæ omnibus, qui non ſunt exempti; ſuntque vel prædiales de fructibus, vel perſonales, de lucris induſtriæ. Priores debentur Eccleſiæ, ſub quâ res ſita eſt; Poſteriores, ubi quis ſacramenta percipit. Epiſcopo cujuſque Eccleſiæ Quarta decimarum deciditur. Lancelot. *d. lib.* 2. *t.* 26. Primitiæ faciunt cum minimum, quadrageſimam; cum plurimum, ſexageſimam fructuum partem *c.* 1. *de Decim.* Oblationes ſunt, voluntariæ præſtationes, quæ Sacerdotibus pro peccatis offeruntur *c.* 13. *quia ſacerdotes.* 10. *Qu.* 1.

32. Res merè temporales Eccleſiæ, nihil habent diverſæ conſiderationis à rebus aliorum hominum aut Univerſitatium, niſi quod alienari non poſſunt, quâ de re diximus alias; ita, ut ſub prohibitâ alienatione contineatur, Emphyteuſeos, feudi, hypothecæ & precariæ conceſſio. Quid eſt Precaria? reliqua ſatis nota ſunt aliunde; Eſt contractus cum Eccleſiæ oeconomo initus, quo prædium perpetuo, vel ad longum tempus pro certo canone fruendum conceditur, ut tamen de quinquennio in quinquennium renovetur *c.* 4. *precariæ & ſequ.* 10. *C.* 1. *de Precar.*

33. Clerici, præter Monachos, habent quoque Peculium ſive Patrimonium proprium, partim è beneficiis Eccleſiaſticis, partim é ſucceſſionibus aut donationibus acquiſitum. De priori inter vivos diſponere, non teſtari poſſunt *cap. ult. de Pecul. Cleric. cap.* 9. *de Teſtam.* Monachi & ipſi Abbates monaſterio relinquere

linquere debent *can. 7. quia ingredient.* 19. *q.* 3.

34. Rebus Eccleſiaſticis immunitas tribuitur, ab oneribus tributorum aliarumque exactionum, quæ à Poteſtate ſeculari imponuntur; niſi magnâ Eccleſiæ & Reipubl. neceſſitate, conſulto Pontifice, in diverſum conſentiant *c. adverſus* 7. §. *verum d. Immun. Eccleſ.* Perſonæ etiam Clericorum à Juriſdictione Laicorum & muneribus exempti ſunt perſonalibus *C. non minus* 4. *de Immun. Eccleſ.* Et hæc quidem de Univerſitate Eccleſiæ Romanæ, ex hoc inſtituto dicta ſufficiant. Plura Lancelot. *lib.* 1. *&* 2. *Inſtit. Jur Can.*

SECTIO IV.

De Subjectione rerum.

CAP. I.

De ſignificatione & differentiis rerum.

Res cujuſque loci, ſubjectas eſſe eidem Imperio, cui perſonæ ſunt. Diviſio rerum, in corporales & incorporales; rurſus illæ mobiles aut immobiles: vel in patrimonio vel extra illud. Quæ extra, vel nunquam in bonis fuerunt, vel eſſe deſierunt. Prioris generis eſſe res communes, quæ explicantur. Deſiiſſe res ad tempus vel in perpetuum, & Species utrælibet enumerantur. Quæ ſunt in patrimonio, hæc eſſe publica vel privata. De publicis agitur, earumque differentia probatur à Communibus & rebus Univerſitatis &c.

POſt homines, qui ſubjiciuntur Imperio, tranſeamus ad res. Intelligimus autem per res in Jure, ea quæ Græci χρήματα appellant, quæ Ariſtoteles ait eſſe, πάντα ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται; *Omnia quorum valor pecuniâ æſtimatur* 4. *ad Nicom. cap.* 1. quæ & *bona* dicimus à beando; unde latinè beati, id eſt, divites. Seneca *epiſt.* 45. *Beatum appellant, ad quem pecunia magna confluxit &* 1. controverſ. 6. *Inſolens malum, beata uxor*; Cui, *quid aliud quam beatè ſerviemus?*

2. Cum autem propter homines habeantur bona, conſentaneum eſt, eos qui Imperium habent in perſonas, eandem in res habere poteſtatem.

3. Nempe, ut antea diximus, tam proprietas bonorum, quàm libertas corporum ſingulis in civitate, ſalva intelligitur; Imperium nec non eminens dominium, in ſingula vim ſuam extendunt, eo modo, quem in loco explicavimus. Symmachus appoſite ad hanc rem; *Omnia regitis, ſed ſuum cuique ſervatis*, ad Cæſares *epiſt.* 54.

4. De jure rerum tractatus etſi maxime Juris privati eſſe videatur, hic tamen omitti non poteſt; ut intelligatur, quid Juris in ſingulas Reipubl. comparatum ſit;

ſit; Eo modo tamen de illis agemus, ut nihil quam quod Juris Gentium eſt ac Univerſale, perſequamur.

5. Incipiendum eſt à diviſione rerum, quarum prima & ſimpliciſſima eſt, in Corporales & incorporales; quam quod plerique petitam à philoſophis putant, de verbis ferri poteſt, de ſignificatione non æquè. Philoſophi enim res incorporeas vocant Subſtantiàs materiam non habentes, de quarum naturâ nobis ſola cogitatio conſtat: quæ ſubſtantiam ſupponit efficaciſſimam, & à materia penitus remotam.

6. Res incorporales in Jure ſunt Facultates ad aliquid habendum aut agendum, ſicut Herilis & Patria poteſtas, Matrimonium, Agnatio, Tutela, Dominium, Uſucapio, Hereditas, Obligatio & Actio, quæ circa res corporeas quidem verſantur: ſed ipſæ notiones ſunt à rebus abſtractæ, quâ de re diſputationem amœnam exhibuimus inter Weſembecium & Vinnium, an hæc jura bene dicantur, Entia rationis; quod ſunt equidem eo ſenſu, quo Theophilus interpres Græcus *ad tit. Inſt. de obligat.* & alibi ſæpe de talibus agens, Eſt, inquit δίκαιον τῷ νῷ καταλαμβανόμενον; *jus aliquod mente comprehenſum & abſtractum.*

7. Res corporales iterum ſunt mobiles vel immobiles; ſub illis etiam res ſe moventes ipſique homines continentur, etſi liberos homines ſignificatione rerum eximere ſolemus; utpote, quibus omnia creata ſerviunt. Immobilia ſunt res ſoli.

8. Res, quæ conſtant pondere, numero & menſura, maxime pecuniâ, duplicem habent proprietatem; ſunt enim corporales, quatenus contrectari poſſunt; Incorporalis intelligitur eſſe quantitas earum, quæ functionem in genere ſuo recipit, ita ut una, vice alterius abſque ulla inæqualitate fungi poſſit.

9. Utræque tam res mobiles quam immobiles, ſunt vel in patrimonio, ſive in bonis, vel extra patrimonium. In patrimonio, quarum nomine competit actio non habentibus, & exceptio retinere volentibus, ut JC. in *l.* 51. *d. A. R. D.*

10. Quæ ſunt extra patrimonium, vel nunquã in eo fuerunt, vel eſſe deſierunt. Nunquam in eo fuerunt, quæ Communes & nullius dicuntur, & ſunt, quarum uſus & proprietas cunctis hominibus æqualiter competit, vi divinæ largitionis, condito & inſtaurato generi humano factæ *Geneſ. cap.* 1. *& cap.* 9. Dicuntur & Nullius, eo quod peculiari dominio à nemine adhuc ſint comprehenſæ.

11. Quæ ſunt hujus generis, eæ vel ſunt tales, ut à quolibet occupari queant, aut penitus dominii ſunt incapaces.

12. Prioris naturæ ſunt omnes res, quæ poſſeſſionem & occupationem ſtabilemque cuſtodiam recipiunt, ut ſunt feræ beſtiæ, volucres, piſces, gemmæ, metalla nondum effoſſa, res derelictæ, aqua profluens, omneſque maris inſulæ regioneſque deſertæ.

13. Ejuſmodi res naturali ratione cedunt occupantibus. Etenim poſtea quam à communione primæva conſenſu non minus, quam neceſſitate humanæ ſocietatis receſſum eſt, conſtanter receptum fuit, ut, quod unuſquiſque apprehendit, cum nullius exiſteret, & quidem cum animo ſibi habendi, id ei à nemine citrà injuriam eripi poſſet. *Vid. Grot. lib.* 2. *de jur. bell. & pac. cap.* 2. §. 2. *& lib.* 2. *juriſpr. Holl. cap.* 5.

14. Quod enim aliqui diſputant, (Böklerus *comment. ad lib.* 2. *Grot. cap.* 3. §. 2. Strauch. *de Imp. mar.* Joh. Bapt. *Burg. lib.* 1. *de Dom. Reip Genu. in mar. Liguſt.*) ea quæ de communione primæva dicuntur eſſe fictitia, id demum vere, ſi quid unquam, fictitium eſt.

15. Nam ſi communio ſit jus, quo res

 eædem

eædem, plurium pro indiviſo propriæ ſunt, res lo... um creator Deus cunctis mortalibus dedit jus in res hujus inferioris naturæ, nihil potuiſſe illud eſſe quam Communionem: adeoque pene ridiculæ ſunt in contrarium rationes.

16. Neque verò metuendum, eo quod fatemur, in quibuſdam rebus ſtatim deſiiſſe communionem, ne nobis ipſi obloquamur; quaſi communio ne quidem, ut iſti loquuntur, animo concipi poſſit, eo quod proprietas ſit in ipſa poſſeſſione.

17. Nam quia factum ſaltem, id eſt, occupationem, ſi non pactum expreſſum, ante primum à Communione receſſum, requirimus, palam eſt, mente ſaltem aliquod jus, ante illud factum, eſſe concipiendum.

18. Dein, etſi quædam res, incontinenti deſierint eſſe communes, multæ tamen diutiſſime tales manſerunt: neque enim niſi lapſu multi temporis pleraque terrarum occupari potuerunt, quæ nec etiamnum omnes tenentur.

19. Præter quod in animalibus, quæ cœlo, quæ mari terraque continentur, in aqua profluente aliiſque rebus, non potuerit deſinere communio, quia nunquam deſinere poterat occupatio ſingularum, quemadmodum his de rebus diſputavimus *in part.* 1. *Digreſſ. lib.* 4. *cap.* 11. & 12.

20. Res quæ deſierunt eſſe in patrimonio, ceſſarunt vel ad tempus, vel in perpetuum. Ad tempus, Res hereditatis jacentis, cujus qui fuit dominus, eſt mortuus, & novus adhuc non exiſtit, item res pro derelictis habitæ & theſauri. Priores & poſteriores quidam negant eſſe nullius, quia non fiunt occupantium; ſed hæc eſt alia quæſtio deinde ſequutura.

21 Quæ in perpetuum deſierunt eſſe in patrimonio, recenſentur à Jctis hæ res, Sacræ, Religioſæ & Sanctæ; ſed hoc membro diviſionis carere nobis licet in hac Arte quidem.

22. Quippe res Sacras Romani dixere, quæ rite per Pontifices Deo ſunt conſecratæ, nec abludunt recentiores Romani Chriſtiani *in* §. 8. *Inſt. de Rer. div.* à quibus ſeparantur res piis uſibus deſtinatæ, quas alii haud ineptè *quaſi ſacras* appellarunt.

23. Sed, res res verè ſacras in ſtatu renovati fœderis per Chriſtum, eſſe nullas, cum ratione dicendum; quia conſecratio, per quam character aliquis *rebus* imprimatur, ſine dubio ex genere cærimoniarum eſt, quæ, ut umbræ, per adventum Corporis evanuerunt.

24. Res ſanctæ, quas Romani dixere, muri & portæ civitatium, nihil præter ſuperſtitionem habent, quo à publicis aut Univerſitatium rebus ſeparentur.

25. Denique, Religioſa loca, *Sepulchra*, præter momoriam humanæ fragilitatis, quam repræſentant, nihil etiam à privato jure dominii, ſeparatum continent, cum & in commercio perinde ac aliæ res habeantur; niſi quod apud *Pontificios* cærimoniis quibuſdam ſepulchra conſecrantur.

26. Res quæ ſunt in Patrimonio, dividuntur in publicas & privatas. Publicæ iterum ſunt vel tales in ſpecie vel Univerſitatis: Priores, quæ ad populum liberum ſpectant, poſteriores, quæ ad Univerſitatem.

27. De prioribus novum videtur, quod in patrimonio eſſe dicuntur; nam Univerſitates ſatis conſtat eodem jure, quo privati utuntur, uti ſolere. Sed etiam publicas in Patrimonio eſſe, probat tam ratio quàm uſus & auctoritas.

28. Ratio, quia populus liber æquè jus, perſonæ habet, Acquirendo, conſervando, amittendo, quam Univerſitas

& evidentius per ſuos Rectores ad unitatis facultatem redigitur, quam fit in Univerſitatibus ſubordinatis.

29. Uſus & auctoritas eſt à Juris-conſultis Romanis, ſat idoneis Latinæ linguæ auctoribus, quos ita ſentire & docuiſſe, probat *lex* 14. *ff. de Acquir. R. Dom.*

30. Hinc patet, quam difficulter hæc ſcienti, in mentem venire poſſit, quod nuper Eruditis quibuſdam placuit, Res Communes & quæ Publicæ dicuntur, non habere differentiam realem atque *ſtabilem*.

31. Nam quæ res evidentius differre poſſunt, quam quæ in ordinata diviſione ſibi invicem opponuntur? Res communes ſunt extra Patrimonium, Publicæ ſunt res in Patrimonio, docente non tantum Jurisprudentiâ Romanorum, à *pr. t. 1. Inſt. de Rer. diviſ.* ſed etiam ſtatu juris Gentium] manifeſto & neceſſario. Quod ut plenius intelligatur, ſic eſt habendum; Ubi non eſt dominium, ibi nec in res Imperium dari poteſt; hoc enim illud præſupponit.

32. In qualibet gente duplex occupatio rerum fit, per fundos & per univerſitatem, ut expoſuimus in prælection Juſtinian. *lib.* 2. *tit.* 1. *n.* 3. hæc tempore *prior* eſt, & plenam occupatæ regionis inde ab initio continet proprietatem, tàm quod ad dominium quam Imperium.

33. Dein per fundos inſtituitur partitio, quâ ſinguli cives dominium ſuæ portionis conſequuntur, Imperio apud Univerſitatem relicto.

34. Flumina tamen & lacus majores omneſque terræ, cultoribus vacuæ & quicquid dominum ſingularem non recipit, manet in primævo ſtatu, quo cuncta pleno jure fuerant Univerſitatis.

35. Hinc etiam diſcimus, quæ res ſint, quas *Publicas* appellamus, ſc. quarum proprietas certi alicujus populi eſt; eæque duplicis ſunt generis; Aut enim in occupatione per univerſitatem ſubſtiterunt nec à ſingulis diviſæ ſunt; aut ex poſt facto originem habuerunt.

36. Prioris generis ſunt Portus & flumina, Lacus plerique, & loca deſerta ac Vacua, aut ab initio ad ſuſtentationem Imperantium vel publicos uſus ſequeſtrata.

37. Ex poſt facto publicum dicitur, quicquid ex collatione ſingulorum, aliove inſtituto, proprium liberæ Reipubl. conſtituitur; ut eſt ærarium, bona vacantia, fiſcalia, & quicquid præterea cujuſque in populi patrimonio noſcitur.

38. Sed quod de confuſione rerum communium & publicarum quibuſdam placuiſſe diximus, id de priori genere publicarum rerum accipiendum eſt, quâ de re plenius egimus in *parte* 2. *Digreſſ. l.* 2 *c.* 1. & de effectu diſputationis illius agendum erit inferius.

39. Id verò neminem movere debet, quod etiam res Communes atque Nullius aliquando Publicæ dicuntur; quaſi populicæ, quæ ſint omnium populorum: Id enim fere omnibus Juris & uſus civilis terminis accidit, ut voces late & impropriè, vel ſtrictè & propriè accipiantur, quemadmodum juxta alias rationes, in hanc rem demonſtravimus, *d. c.* 1. *lib.* 2. *part* 2. *Digreſſ.*

40 Denique, res Univerſitatis ſunt, quæ pertinent ad Univerſitatem qua talem, non ad ſingulos, quarum rerum natura poteſt intelligi ex his, quæ ſupra de Univerſitate copioſe dicta ſunt.

41. Has à publicis eſſe diſtinctas, ne quidem hi negant, qui communes & publicas res nullam habere differentiam volunt realem. Attamen res Univerſitatis, ut ſunt theatra, ſtadia, Curiæ, ſcholæ, vocantur etiam publicæ, tam jure

civili, quam uſu communi *l. 17. π. de V S.*

42. Sequuntur res privatæ, quæ pertinent ad patrimonia Singulorum, tam corporales, quam incorporales, jure dominii vel crediti; ſive ut recentior amat loqui Juriſprudentia, *jure quod in Re vel ad Rem dicitur.*

43. Jura in Re ſunt hæc, Dominium, & Jus ei proximum, quò pertinent Superficies, Emphyteuſes & Feuda. Poſſeſſio in pleriſque eodem refertur; Dein, Hæreditas, Servitus & Pignus. Quæ ſpecies quid ſignificent, & quas habeant proprietates; nondum hujus loci eſt, deinde videbimus.

44. Sed quod nonnulli inter res corporales & incorporales uſu temporum volunt eſſe diſcrimen, non debet hic præteriri. Sublatum eſſe diſcrimen, quo nullum magis eſt naturale, cave credas: ſed eſt verum, in Legibus populorum ſæpe fieri, ut patrimonia diſcernantur, in res mobiles & immobiles: Ubi hoc factum fuerit, ita ſervari ſolet, ut incorporalia, veluti Jura & obligationes, Mobilibus accenſeantur, quâ de re dix. ad *tit. π. de Rer. Diviſ.*

CAP. II.

De jure rerum corporalium, maximè earum, quæ nunquam fuerunt in Patrimonio.

Differentia juris publici inter res mobiles & immobiles, ubi de jure Confiſcationis. Quid juris ſit in rebus Nullius, ubi de vi & merito Occupationis, ſpecialiter in Mari, de quo diſcrimen inter Imperium & Dominium rejicitur. &c.

Poſt rerum differentias, de jure ſingularum ſpecierum, quatenus ad Juris publici rationem ſpectare queant, paucis agendum, eodem quo diviſæ fuerunt, ordine docendi. Rerum corporalium diviſio, in mobiles & Immobiles, nonnihil etiam momenti, quod ad juris publici cauſam pertineat, habere videtur.

2. Nam quia mobilia proxime & immediatè ad uſum perſonæ ſpectant, ideo ſubjacere volunt hæc imperio illius, cui ipſa perſona ſubjecta ſit, quocunque loco bona reperiantur.

3. Adeo ut Princeps, qui bona civis ſui propter delictum redigit in fiſcum, ea quoque mobilia, quæ ſub alterius Imperio latent, jure ſibi vindicet.

4. Similiter Leges & Statuta de ſucceſſione bonorum, quæ in locis, ubi quiſque civis eſt, obtinent, iis quoque in bonis, mobilibus ſcilicet, quæ ſub alterius ditione reperiuntur, effectum habere dicuntur.

5. At ſecus in rebus ſoli, ſive immobilibus eſſe dicendum eſt; nam hæ cum partem Reipublicæ ſubjectivam, *id eſt*, Territorii conſtituant, non poſſunt alterius, quam qui regit eandem civitatem, ſequi autoritatem.

6. Ideo leges de Succeſſionibus, quæ in unâ obtinent Repul. quod ad res alibi ſitas, ubi diverſum jus viget, non poſſe valere, idemque de confiſcationibus.

7. Hæc ita, quod attinet ad res immobiles, ſolida ratione conſtant, ut demonſtravimus in *prælect. ad Pandect. ſect. de conflictu Legum diverſ. n.* 14.

8. Sed in mobilibus haud uſquequaque; Nam ut Leges & diſpoſitiones externæ Poteſtatis, in alio territorio effectum

ctum habeant, non poteſt, niſi à taci to populorum conſenſu fieri, communis utilitatis cauſâ, æque in mobilibus ac immobilibus.

9. Hæc voluntas mutua gentium in Succeſſionibus obtinuit quidē ubique: in his enim ita obſervatur, ut, quando ſuccedendi ratio locis variat, mobilia deferantur ſecundum jus domicilii; quia nullum in eo præjudicium, quod ad Poteſtates aut ſingulos ex populis in univerſum pertineat, vertitur.

10. Sed in publicatione bonorum res aliter *ſe habet*: Per hanc enim ipſi Principes bona in Fiſcum redacta lucrantur, quod ut alius Princeps faciat, nulla Poteſtas aut Populus in ſuo territorio de rebus ibi exiſtentibus, etſi mobilibus, facile permittet; ſaltem ad hoc non tenetur. Nec adeo fit, opinor, ut bona damnatorum, v. gr. in Galliâ, utcunque mobilia, in Hiſpaniâ redigantur in Fiſcum gallicum; niſi per ſingularem inauditam indulgentiam.

11. Verum eſt, Juriſperitos plures aliter ſtatuiſſe, quos adducit Wiſſenbachius *ad tit. π. de bon. damnat.* Sed contrarium frequentius uſu invaluit, teſte Peregrino 5. *de jure fiſci* 1. *n.* 143. & Clarus §. *fin. Qu.* 78. *n.* 27. Quod autem Wiſſenbachius noſter rationem hac parte ſuperatam eſſe putat à Conſvetudine, de eo quid opinandum ſit, ex his quæ dicta ſunt, intelligi poteſt.

12. Inter res quæ ſunt extra patrimonium, primo loco ſunt *Communes*, ſive Nullius, quarum aliæ ſunt tales, ut occupationem recipiant, aliæ ſecus. Inter eas, quæ apprehenſione rediguntur in dominium, ſunt feræ beſtiæ, volucres piſces; Quas certum & notum eſt, jure Gentium fieri occupantium: Occupatio autem facta cenſetur, cum res apprehenſæ in poteſtate noſtra ſunt, cuſtodiâque noſtrâ coërcentur, ut docet Juſtinianus in §. *feræ d. A. R. D.*

13. Apprehenſionē non manu duntaxat vel actu immediatè corporali æſtimamus; ſed inſtrumentis quoque, velut retibus & laqueis; modo adſint duo requiſita; primò ut inſtrumentum ſit in noſtrâ poteſtate, deinde ut fera ita incluſa ſit, inde uti exire nequeat, docente Grotio *lib.* 2. *c.* 8. §. 4.

14. Proinde, piſces, qui piſcinis, & feras, quæ vivariis continentur, occupatas eſſe non dubitatur; ſed an obſtructio ſtagni & circumſeptio ſylvæ, ſint actus ſufficientes ad dominium præſtandum ambigitur; negavit Nerva filius *in l.* 3. §. 14. *π. de Acquir. poſſ.* Adfirmat Grotius in *lib.* 2. *de jur. b. & p. n.* 2. hac ratione, quod animalia ſic incluſa ſint, ut exire nequeant.

15. Nerva negat hanc eſſe incluſionem, piſceſque & feras adhuc in naturali ſua libertate relictas eſſe contendit; ideoque, ſi piſcem è tali ſtagno vel feram ex ejuſmodi ſylva quis ſurripiat, negaret hoc eſſe furtum, quod Grotius, ſcilicet, adfirmat: & videtur hujus, jure Gentium ſolidior eſſe ratio; ſiquidem privati juris ſint ſtagnum & ſylva, quod in hac diſputatione ſupponitur: non poſſunt enim piſces & feræ in naturali ſuâ libertate eſſe videri, quibus evagandi facultas intercluſa eſt.

16. Ex his liquet, apprehenſionem corporalem præferri fictitiæ atque ſymbolicæ; quo pertinet inter Andrios & Chalcidenſes quæſtio vetus apud Plutarchum *Qu. Gr.* 29. Civis Andrius & Chalcidenſis Acanthum urbem ab hoſtibus deſertam occupaturi, cum Andrius Chalcidenſem adſequi non poſſet, haſtâ in portam eminus infixâ, ſe priorem in occupatione ferebat, Chalcidenſis urbem prior intraverat. Arbitri litis, ad utros urbs pertineret, electi, duo pro Chalcidenſibus, unus pro Andriis pronuntiarunt. Vicerunt igitur & rectè Chal-

Chalcidenſes, etſi Grotius Andrios viciſſe referat, errore memoriæ, ut puto. *l.* 2. *c.* 8. §. 6. Hæc latius expoſita ſunt in *lib.* 4. *Digreſſ. cap.* 18.

17. Porrò ex naturâ communium rerum, quæ reperiuntur in aliqua gente, in has certum eſt, totum populum æquale jus habere, tam in feras, volucres, piſces, quam in metalla theſauroſque ſubterraneos, qui in territorio ab ipſomet occupato deteguntur.

18. Unde clarum, quod communi conſenſu, id eſt, per legem, ſinguli à jure ſuo recedere, idque in unum vel certas perſonas transferre poſſint.

19. Atque hoc eſt fundamentum, quo jus feras venandi, aucupia, piſcationes, metallifodinæ, theſauri & ſimilia Principibus aut Proceribus hodierno gentium uſu vindicantur, qua de re diximus *in part.* 1. *Digreſſ. lib.* 4. *c.* 19. *& ſeqq.*

20. Non tamen id efficere poteſt Lex, quod vult Grotius *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 4. ut Principes immediate domini ferarum, etiam ante occupationem, fiant, quia jus illorum non poteſt eſſe prius, quam populorum, à quibus illud habent; atqui feræ donec capiantur, manent nullius, tam reſpectu populorũ quam ſingulorum.

21. Sed hoc poteſt Lex, ut quicunque aliquam feram capit, hoc faciat, ut miniſter ejus, in quem populus ſuum jus commune tranſtulit: adeoque ut Princeps in ipſo occupationis actu, dominio potiatur.

22. Unde non male dicitur, eos qui feram lucri faciendi animo detinent, aliquando furti ſe obſtringere; quod negant, qui ſolâ venatione privatis interdictum, dominia autem ferarum principibus nullo modo adfecta putant: quod inde refellitur, quia ne fortuitò quidem feræ captæ cedunt occupantibus, ſed in publicum deferendæ ſunt. Dix. latius in *lib.* 4. *Digreſſ. cap.* 20. *& prælect. ad tit. ff. de A. R. D. n.* 7.

23. Ex his clarum eſt, quæ res extra territorium cujuſque populi vacuæ ſunt, eas à nemine, quam per occupationem acquiri poſſe: occupatas autem ab aliis omnino neminem rectè ſibi vindicare.

24. Quare non immerito barbarus Rex Peruanus irriſit immanem *Pontificis* Romani arrogantiam, à quo terras novi orbis, quæ ab indigenis antiquiſſimâ poſſeſſione tenebantur, Regi Hiſpaniæ donatas intellexerat.

25. Atque hæc de rebus communibus occupationem recipientibus; ſuperſunt res dominii incapaces, cujuſmodi eſſe videntur tam aër quam mare.

26. Nempe, ut diſtinguantur aquæ marinæ & aëris particulæ ab aëre atque mari ipſo. Illas enim occupari & in dominium redigi poſſe, nulla dubitatio eſt.

27. Sed mare per ſe totum, *vel quoad* præcipuas partes, non recipere dominium, cum effectu, ut jus ſit Principi vel populo alios prohibere piſcari in eo, navigare, aquam haurire, conchas & naufragiorum reliquias colligere, probatur hiſce rationibus.

28. Prima, quod in mari ceſſet ratio, per quam dominia, inſtinctu ſtudioque pacis & neceſſitatis ab hominum primis diviſa fuere.

29. Nam reliquæ res humanæ inter ſingulos dividi oportuit, quia *non omnes* pariter ad uſum ſui admittebant, & quod ſuus cuique labor prodeſſe deberet.

30. At mare commodiſſime toti humano generi ſufficit, nec opera *permanentis* induſtriæ, quæ auctores ſibi ſolis vindicare debeant, recipit.

31. Alterum argumentum ſit, quod mare propter fluiditatem & vaſtitatem occupari nequeat. Quæ res, inquam, non recipit poſſeſſionem, ea nec dominii, jure Gentium, capax eſt; quia naturalis cauſa ac iterum effectus dominii eſt,

eſt, ut res ſit in poteſtate noſtrâ eique inſiſtamus.

32. Sed mare non recipit poſſeſſionem, quia poſſeſſio eſt ſedium poſitio & rei detentio; at in mari neque ſedes unquam poni, nec ipſum detineri aut cuſtodiâ coërceri poteſt.

33. His accedit auctoritas juris Romani, quo mare inter ea refertur, quæ in primævâ communione manſerunt, perinde ac feræ beſtiæ, volucres, piſces & terræ deſertæ, habentque ſe, ut ea quæ *primùm* à naturâ ſunt prodita, & in *nullius* adhuc dominium pervenerunt. §. 12. *Inſt. & l.* 2. π. *d. R. Diviſ.*

34. Ex his ſequitur, jus piſcandi, balænas capiendi, in omnes terras navigandi & commercia exercendi, à nullo Principe vel populo jure prohiberi poſſe.

35. Quæ autem de dominio maris ubique ſcriptorum leguntur, & ab Seldeno aliiſque accumulata ſunt, ea non aliter quam de potentiâ rei maritimæ intelligi poſſe, res ipſa loquitur, & alibi à nobis probatum eſt, in *lib.* 4. *Digreſſ. cap.* 13. *& ſeqq.*

36. Recipit tamen hæc ſententia cautiones aliquas & limitationes.

37. Prima ſit, quod & aër & mare *ſub* dominium veniant, quatenus ſunt partes & acceſſiones terræ, quoniam hactenus requiſita veræ occupationis conveniunt.

38. Hinc dicimus, eundem, qui dominus eſt ſoli, eſſe dominum cœli, quod ſuprà illud ſolum eſt; & qui partem aliquam maris undique ſuis terris complectitur, eum hanc partem ſatis *occupaſſe* atque poſſidere intelligi.

39. Nam ut privatus particulam maris fundo ſuo immittens, dominium ejus conſequitur, uti fecit *Lucullus Neapoli*, ſic nihil eſt cauſæ, cur non Rex aut populus ſinum maris occupare queat ſuis terris undique comprehenſum, ita ut dominio ſuo perfecte contineantur.

40. Dein, conventione populorum fieri poteſt, ut quidam jure & uſu certi maris cedant, aliique liberam ejus dominationem permittant; quod ſcilicet univerſale jus non mutat.

41. Tertio obſervandum, fieri quandoque, ut diviſio maris inſtituatur (& diviſio aliquam ſupponit occupationem) non ad poſſeſſionem ſtabiliendam, ſed ob curam piratas coercendi & ſecuritatem præſtandam.

42. Denique, ratione territorii adjacentis, pars vicina maris videtur eſſe ſub Imperio Principis aut populi, qui navigantes è terra pro lubitu cogere poteſt: tunc enim cuſtodiâ illius coerceri videtur.

43. Extra has cauſas, nec dominium neque imperium maris, jure cuiquam competere poſſe, prædictis rationibus conſtat.

44. Fuit, cum Imperium facilius quam dominium acquiri poſſe, idque minus juris continere putavimus *d. cap* 13. *lib.* 4. *Digreſſ pr. edit.* ſed verius eſt, imperium tribuere potentiam omnium, quæ dominium maris Principi aut Populo tribuere queat; adeoque ſi jure imperii exteris prohiberi & piſcatio & navigatio poſſet, æque ac introitus in terras, alienigenis, ab eo qui imperat Civitati, poteſt interdici; non minus ſcopum ſuum, qui à nobis diſſentiunt, obtinerent Imperio conceſſo, quàm ſi Dominium maris illis concederemus.

45. Habet quidem Dominium effectus ab Imperio ſeparatos, ſed Imperii illa vis eſt, ut exteris illos dominii effectus præcludere poſſit.

46. Perinde, ac jus in feras omnium quidem eſt hominum, ſed dominus in ſuo fundo quilibet impedire poteſt, ne quis illuc ad venandum procedat.

47. Credimus igitur, idque è ſupra dictis patet, eum qui Imperium Maris occupare poteſt, æque dominium ejus acquirere poſſe, ſi velit; Facto enim opus eſt animique declaratione ad occupationem utriuſque perficiendam; ſicut Romanos Maris mediterranei imperium occupaviſſe legimus, eo quod mare ſuum, τῶν Ῥωμαίων, *Romanum*, γῆν καὶ θάλασσαν ſibi ὑπήκοον, *mare terramque ſibi ſubdidiſſe ſcribunt*', ut hæc à Seldeno ipſoque Grotio adducta ſunt, de quibus & nos agimus in *lib*.4. *Digreſſ*. *c*. 14.

48. At dominium ab iiſdem non fuiſſe, nec à populo univerſo, nec à ſingulis vindicatum, quando mare jure naturali omnium hominum commune tradunt, in §. 1. *Inſt. de Rer. Diviſ.* & paſſim alibi, certum eſt, ut Grotius demonſtrat in *d. lib*. 2. *c*. 3. *n*. 9. & in *Mari libero*, ut hoc repetamus.

49. Sed non adſentior eidem, quod imperium maris facilius quam dominium acquiri poſſe tradit in §. 13, *ejuſdem cap*. Quippe in ſummâ controverſiæ, quatenus hæc ad jus publicum pertinet, ſufficit, opinor, Regibus & populis, qui leges aliis populis præſcribere volunt, Imperium; dominio magis ad privatos pertinente.

50. Nec committendum, ut ex quibus locis dominium maris probari poſſe negavimus, ex iiſdem Imperium adſtrui concedamus, cum per eaſdem rationes, quibus dominium refellitur, Imperium æquè refutari poſſit, ut ex iis, quæ *d. c*. 14. *Digreſſ*. ad Seldeni argumenta reſpondimus, intelligi poteſt.

51. Sane, quantum ad occupationem attinet. Nam de conſenſu vicinorum diverſa forte ſit ratio; quatenus vicini poſſunt renuntiare juri ſuo, quod ipſis in partem aliquam maris ſit comparatum, in gratiam alterius vicini, non tantum expreſſè, verum etiam tacitè, per patientiam temporis immemorialis; ſi modo alter actus imperii interim uſurpaverit: Quo ſenſu Reipubl. Venetæ imperium in Adriaticum mare vetuſtate ſubnixum forte defendi poteſt.

52. Loca Grotii peculiaria, *d. c*. 2. §. 13. quibus probat, olim fœdera fuiſſe inita, quibus ſociis navigare permitteretur, per mare, quod ad alterius partis terram pertineret, quid aliud illa fuere, quam conventiones de non impediendo tranſitu per aliquam maris partem? Nam quod mare mediterraneum populi Romani eſſe dicitur, hoc ad exceptiones conceſſas referendum eſt; ſiquidem mare illud undique terris Romanis comprehenſum fuit.

CAP.

CAP. III.

De jure rerum, quæ in Patrimonio eſſe deſierunt.

De jure rerum hereditariarum, animalium amiſſorum; rerum pro derelictis habitarum & deperditarum! de jure rerum ſacrarum & Eccleſiaſticarum; ubi, an hæ mutatâ religione, alienari, vel in promiſcuos uſus converti poſſint, copioſe varieque diſſeritur.

SEquuntur res, quæ in Patrimonio eſſe deſierunt, ad tempus vel in perpetuum. Prioris generis Hereditarias; id eſt, res hereditatis jacentis, nondum aditæ, & res derelictas eſſe diximus. Illas in præſenti non eſſe in patrimonio palam eſt, ideoque nullius dici nil vetat; communes ſunt qui eſſe negant, quia non fiant occupantium, utique res hereditariæ.

2. Atqui in ſe conſideratæ, ſi maneant tales, eodem loco ſunt, quo cæteræ communes, quarum jus Fiſco acquiri ſolet; ubi vero Fiſci jus non eſt ſtabilitum in talibus, occupanti cuilibet, utique, ſi ab herede non adeantur, ſecus ac plerumque fit, acquiri deberent.

3. Quæcunque enim res à dominis amiſſæ non transferuntur in alios, hæ in cauſam primævæ communionis reverti videntur, adeoque fiunt occupantium: Et amittendi cauſæ vel modi ſunt duo, defectus ſucceſſoris & derelictio, idque tam in rebus animatis quam inanimatis obtinet, extra quam, videlicet, ſi res ipſæ pereant.

4. An vero in rebus animatis etiam intentio rei dominio ſubjectæ pro tertiâ causâ amittendi dominium haberi poteſt? de jure Gentium quidem non videtur. Nec enim homo redactus in dominium, ex causâ jure Gentium juſtâ ſe fugâ domino ſubducere poteſt, niſi redierit in patriam jure poſtliminii, vel ad gentem, ubi libertas ipſo jure competit omnibus & ſingulis humani generis conſortibus, quo caſu ipſe ſibi homo reſtituitur.

5. Ergo, quod Romani Juriſconſulti dominium in feras omitti volunt, ex eo quod ita è conſpectu dominorum, evaſerint, ut difficilis earum ſit perſecutio, quaſi libertatem hoc modo amitterent, ad juris amittendi rationem ſufficere non videtur.

6. Nam etſi verum eſſet, quod illi volunt, brutis animalibus competere aliquid analogum rationis & juris, attamen dominis fugæ intentione non magis quam homines ſubducere ſe poſſent; etſi nihil interim certius eſt, quam feras ejuſmodi vagantes jure Gentium fieri capientium.

7. Grotius, rejectâ, quam è Juris Romani auctoribus & nos rejecimus, cauſam hujus acquiſitionis ait eſſe difficultatem & deſperationem recuperandi feram, in domino, ſed neque hanc ſufficere videri, ſtatim videbimus, *Grot. in lib.* 2 *c.* 8 §. 3.

8. Dicendum igitur, promiſcuam venandi feras facultatem non recipere diſcrimen veteris dominii, quod in ejuſdem generis animalibus infinite vagantibus diſcerni nequeat. quæ ratio in hominibus aliiſque rebus, quæ facilius diſcernuntur, aliter ſe habet, aliterque etiam in ipſis feris, ſi qua torqui vel crepundiis inſcriptum habuerit veteris memoriam domini.

9. Porrò, defectus ſucceſſoris facit, ut res nullius cenſeatur, ſi quis ſine herede ſit mortuus, adeò ut ex ſimplici ratione juris Gentium ejuſmodi res occupantium fierent: niſi compertum eſſet, perquàm raro id uſu venire, ideoque à Magiſtratibus in uſum heredum emergentium, ſequeſtrandas eſſe, ratio dictaret.

10. Quod ſi planè fiat, ut Succeſſores nulli, quorum facultas jure comparata ſit, inveniantur, ſtatus communionis, in quam ejuſmodi res ſuâ ſponte redigerentur, Lege prævenitur, & dominium addicitur Univerſitati, vel potius Reipubl: quæ hac parte jus Univerſitatis habet, hoc eſt, Fiſco; quemadmodum ubique gentium ſervatur; eodem conſenſu populorum, quo jus venandi aliæque facultates communes juri communionis eximuntur.

11. Sequitur Derelictio, quæ eſt Actus voluntatis, quo dominus res ſuas abjicit, hoc animo, ne ſint amplius in dominio rerum ſuarum; quod ubi conſtat, nihil eſt cauſæ, quur illæ res non fiant occupantium, nec ad eas Fiſci jus produci placuit; haud dubie, quod caſus ejuſmodi ſingulares, ipſæque res minoris momenti ſunt. Etenim ſi integra contingeret derelinqui Patrimonia, vel res ſoli, non eſt dubium, quin etiam fiſcale jus eo produceretur.

12. Pro derelictis non eſſe habenda, quæ amiſſa ſunt caſu fortuito, ſatis conſtat, etſi in viâ publicâ vel in littoribus inveniantur, niſi diſcerni nequeant, ut ſæpius accidit in gemmis & lapillis, quas vel quos inter res quæ fiunt occupantium, ſi in littoribus inveniantur, haberi ſcriptum eſt in *l.* 3. *ff. de Rer. diviſ.*

13. Quid autem, ſi res amiſſæ, diu quæſitæ pro deſperatis habeantur & quæri deſierint? Grotius amiſſum cenſeri docet id quod amiſſum eſt ita, ut ſpes recuperandi abjiciatur, ut porcos à lupo raptos, & quæ naufragio ammittimus noſtra deſinere Ulpianus ait in *l.* 44. *ff. de A. R. D.* non ſtatim, ſed ubi recipi non poſſunt, id eſt, ubi nulla talis voluntatis indicia extant *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 5.

14. Sed Ulpianus in *d. l.* 44. diſtinguit inter feras, piſces, aves, quæ venando capiuntur & res alias amiſſas; Priora docet amitti, quando in libertatem naturalem redierunt; in aliis rebus id non procedere, ne quidem ovem à lupo raptam & ablatam, quam dominus, nulla ſpe recuperandi, non perſequitur, ab alio receptam fieri occupantis, ſed priori domino reddendam, ſub pœnâ furti, idque è ſententia Pomponii, qui ipſe in *l.* 8. §. *ult. d. Famil. erciſc.* id quod à lupo vel aliâ beſtia eripitur, manere noſtrum, quamdiu non fuerit conſumptum; imo idem in gemmâ ab ave tranſvolante rapta ſtatuitur in *d. l.* 44. de quibus rebus non poſſe dominum habere civilem recuperandi ſpem ſatis evidens eſt.

15. Nec prorſus uſui judiciove communi populorum convenire videtur; ut quicquid amiſſum, à domino quæri deſiit, ut deſperatum, inventoris fiat, nec à priore domino repeti poſſit.

16. Non eſt tamen negandum, ut temporis in Jure magna vis eſt; ſi quid amiſſum, longo tempore deſperatum quæri deſierit, utique ſi in profundo latuerit, olim repertum, inventoris fieri & acquiſitum videri.

17. Id id ita de rebus naufragis indicat Ulpianus in d. l. 44. cum ait, *ſi quid naufragio amiſſum ſit, non STATIM deſinere eſſe noſtrum.* Longo tempore elapſo, quid juris eſſe debeat innuens, quò pertinet, quod Angli nuper res veteris naufragii Hiſpanienſes ingenioſâ induſtriâ è profundo & ſcopuloſo mari extra-

ctas,

ctas, repetenti Legato non reſtituerunt, neque jure Gentium teneri ad reſtituendum viſi ſunt. Adde quæ diximus in *lib.* 4. *Digreſſ. c.*26. *& in Eunom. ad l.*8. *§.f.*

18. In univerſum; Domino rei fortuitò amiſſæ non reperto, quid juris ſit inventori, non eſt expeditum. Egimus ea de re in *lib.* 4. *Digreſſ. c.* 27. ubi dictis addere velim, ſi longo tempore Dominus non innoteſcat, etſi proprie termini Uſucapionis, ea ſpecie non exiſtant, dominium tamen inventori, ſecundum ea quæ modo protulimus, addicendum videri.

19. Eodem fundamento nititur acquiſitio Theſauri, cujus depoſitionis dominique memoria non extat. Acquiritur etiam inventori, ſecundum ſimplicitatem juris Gentium, quam Romani & qui inſtituta illorum exacte ſervant, Friſii ſequuntur. Alibi Fiſco fere, ut reliquæ res *Nullius*, addicuntur. Plura in hanc rem collocavimus in *d. cap.* XXVII. *lib.* IV. *Digreſſionum.*

20. Hactenus de jure rerum, quæ ad tempus in patrimonio eſſe deſierunt. De rebus in perpetuum exemptis, quæ ſupra ſunt expoſitæ, Sacræ, ſanctæ & religioſæ, quid juris ſit, ex ipſa rerum differentia ſuperius expoſita colligi poteſt, non dari conſecrationes rerum, niſi in uſu ſacramentorum fidei, tempore Novi Teſtamenti; Alias res mobiles ac immobiles conſecrandi, uſum eſſe cærimonialem hodieque ſuperſtitioſum.

21. Proinde res ſacræ omnes ſunt Eccleſiaſtici juris. Et quia Eccleſia jus Univerſitatis habet, ut ſupra demonſtravimus, hinc bona Eccleſiaſtica, tam quæ ſine medio cultui divino adhibentur, quam quæ ad ſumptum, quo res Eccleſiaſtica ſuſtinetur, præbendum ſerviunt, habent jus Univerſitatis, & quidem talis, quæ cauſam habet perpetuam & ſalutarē.

22. Quare & alienatio ſine diſcrimine juris Romani, quod res ſacras nonniſi caſibus exquiſitæ neceſſitatis, Eccleſiaſticas ob utilitatem alienari permittit, *Nov.* 119 & 120. æquabiliter fieri poteſt; attamen animo non diminuendi, ſed ut Eccleſiæ conſulatur ac utilitatis cauſâ.

23. Ex illo principio decidi poteſt Quæſtio magnis animis in Belgio imprimis, agitata, medio fere hoc ſeculo, an Reſpublica de bonis Eccleſiaſticis arbitratu ſuo diſponere, vel in profanos uſus ea conferre poſſit.

24. Non poſſe, ſtatuendum eſt, quia nec aliarum Univerſitatum bona Princeps ſibi vindicare poteſt; Eccleſia autem non minus habet juris, quam civitates & pagi ſingulæque familiæ habent, quibus relicta bona nullo modo adimi poſſe, non dubitatur.

25. Idem juris eſt Monaſteriis omnibuſque Cœnobiis & ordinibus atque Collegiis ſacris, in res olim & nuper ipſis Legatas & acquiſitas, ubicunque bona ſita ſint, etiam in locis, ubi inſtitutum alioquin iſtorum ordinum non probatur, ſi modo non ſint in ſtatu belli.

26. Quapropter Ordines Pontificii ſi qua bona vel res ſitas habent in ditionibus Proteſtantium, quominus illis utantur & fruantur, nihil magis obſtat, quam quod ſinguli Patresfamiliarum jus rerum in diverſis regionibus ſitarum non amittunt, ſine reſpectu religionum, quas apud ſe profitentur; idemque juris viceversâ Proteſtantes habent in ditionibus Pontificiis.

27. Quod ſi Pontificii res Eccleſiarum Proteſtantium apud ſe forte ſitas publicare inſtituant, idem juris erit his adverſus illos, ſecundum regulam juris Naturalis, *Quod quiſque juris in alterum ſtatuerit, ut ipſe eodem jure utatur.*

28. Sed religiones in Patria prohibitæ tanquam Univerſitates interdictæ, ſi domi non

mi non poſſunt habere communia bona; non habent rationem id jus alibi locorum exigendi; quia jus perſonæ inde ab initio non habent, ac ideo id alioverſum diffundere nequeunt, niſi ex ſpeciali indulgentiâ.

29. Cum alioqui jure Gentium Civitates id tacito conſenſu paſſim obſervent, ut jus aliquo loco legitime acquiſitum ubique pro legitimo agnoſcatur, ut *loco* deinde *proprio* videbimus.

30. Quod igitur jure Romano proditum eſt, utilitatis causâ res Eccleſiæ vendi poſſe, locum etiam habeat in ipſis templis & vaſis ſacrorum; ne de altaribus & donariis dicam; quorum illa, poſt ſacrificium crucis, nulla ſunt aut eſſe debent, hæc ſiunt Eccleſiæ & in uſum pauperum cedunt, quorum gratiâ quominus alienentur, nihil equidem obſtat.

31. Proinde, ſi templa vetuſtate vel arctitudine Eccleſiæ non ſint utilia, quominus, aliis extructis, alienari, in macella vel armamentaria ſimileſque uſus promiſcuos converti poſſint, nihil iterum obſtat.

32. Quippe cum nihil ſint aliud quam loca tuendis cœtibus fidelium adverſus cœli injurias parata; cum alioqui cœtus iſti ſub dio vel in horreo aut ſtabulo habiti, æquè ſancti ſint, quam qui in magnificis templis celebrantur.

33. Bona templorum ab Eccleſiaſticis equidem diſcerni ſolent, ut pleriſque locis à ſeparatis etiam œconomis adminiſtrentur; ut tamen hoc, in modo magis quam in juris ſpecie conſiſtat; ſi templa vel ex opibus Eccleſiæ, vel ab aliis animo donandi Eccleſiæ, ſtructa fuerint.

34. Ex his non difficulter, quid de jure bonorum Eccleſiaſticorum, ſi confeſſio religionis mutata fuerit, exiſtimandum ſit, intelligitur. Etſi hæc res ſuperioribus annis ingentem cum in Germaniâ, tum in Belgio controverſiam, nunc aliis ſubtilioribus obliteratâ excitaverit, modo tacta, ſed plenius exequenda.

35. Quæſtio conſiderari poteſt, tam reſpectu Reipubl. & Eccleſiæ, quam ratione diverſarum in Eccleſiis Confeſſionum.

36. Mutatâ Religione, quod ſæpe fit etiam verſo ſtatu Reipubl. Imperantes fas eſſe putant, Eccleſiæ bona ſibi vindicare & *ſæculariſare*, ut vulgò loquuntur, quaſi causâ proprietatis ob improbatam Religionis confeſſionem laborante, juxta reſcriptum Honorii & Theodoſii, quo ſic loquuntur; *omnia loca, quæ ſacris error veterum deputavit, noſtræ rei jubemus ſociari l. 5. C. de Pagan.* indicante rubricâ de gentilium ſacris id eſſe accipiendum.

37. De Chriſtianorum diſſenſionibus aliter ſtatuendum; per eas non mutari jus Eccleſiæ; ne quidem ſi in deterius mutata ſit confeſſio; non magis quam perſonæ aut familiæ ſuum jus quæſitum ob ejuſmodi cauſas adimitur, utique ſi fundamenta Chriſtianæ fidei non penitus convellantur.

38. Multo minus Eccleſiæ res publicari poſſunt, ſicubi emendata ſit Religio & in melius reformata fuerit, quod ſemper, ſi Rectores Civitatis habet conſentientes, pro certo habetur & in conſequentiam juris externi præſumitur.

39. Idque nec aliter ſe habet, ſi acquiſitiones, per quas illa bona Eccleſiis addictæ ſunt, vitio aliquo ſuperſtitionis adfectæ fuerint: Nam vitio deterſo, manet proprietas Eccleſiæ, & uſus ſuperſtitionis in alium illi adfinem ſed vitio carentem tranſmutatur, quo pertinet argum. *l. XVI. ff. de Uſufr. Leg.*

40. Plane, quominus in defenſionem Eccleſiæ & Religionis, bona, quibus Eccleſia carere poteſt, alinentur, in ſumptus belli, ipſius Eccleſiæ voluntate fieri intelligitur, idque ita recte conſulitur.

41. Proin-

41. Proinde ſine ejuſmodi vel neceſſitate vel evidenti utilitate, Fiſcus aut Princeps, vel Reſpublica de bonis Eccleſiaſticis in fraudem Eccleſiæ ſtatuere non poteſt, niſi juris potius quam libidinis ſuæ rationem habere voluerint.

42. Quod ſi Univerſitates ſint aliquæ ad Eccleſiam pertinentes, conformationem tamen habentes ſeparati corporis, ut ſunt Monaſteria, collegia Regularium ſive Canonicorum, Ordines ſacri equitatus & ſimilia, cum jus perſonæ, quod eſt Univerſitatis, habeant ab Eccleſia diſtinctum, dominia quoque rerum, quæ ad ejuſmodi Univerſitates pertinent, diverſa ſunt à dominiis rerum Eccleſiaſticarum.

43. Proinde, ſi tales Univerſitates aboleantur, earum quoque jus & dominium extingui conſentaneum eſt, nec ad Eccleſiam, quæ perſonam habet diſtinctam, transferri videtur.

44. Non obſtante, quod res ſemel ad pios uſu deſtinatæ ad profanos converti nequeant; Id enim ut effectum habeat, perſonam, cui dominium competat, exiſtere oportet: quâ ſublata, jus ejus ut maneat, fieri non poteſt.

45. Melius quidem conſulitur, ſi ad Eccleſiam bona talium collegiorum referantur; ſed ut hoc poſtuletur, jus perfectum, non probabile requiritur.

46. Videntur igitur Rectores Civitatis bona monaſtica & Canonica, illis corporibus abolitis (quod an jure factum ſit, vel ſecus heic non diſquiritur) in Fiſcum redigere poſſe.

47. Quid ſi Collegia illa maneant, externa nuncupatione & œconomia, ſed uſus eorum primævus & authenticus inſtituto Eccleſiæ & Reipubl. abolitus fuerit, an his antiqua bona conſervari debent aut poſſunt?

48. *Debere* non dixerim, quia ſublato uſu priſtino, deſierunt eſſe quod fuerunt; niſi uſus in alium meliorem & Eccleſiaſticum transmutetur; quo caſu valet idem jus Univerſitatis, quod olim fuit, ut de ipſis Eccleſiis, verſa confeſſione, demonſtratum eſt.

49 *Poſſe* videntur, quia cum illa bona, deficiente perſonâ cujus fuerunt, in fiſcum redigi poſſint; eâdem ratione cuilibet alii conſequenter etiam hominibus ejuſdem nominis, etſi non ejuſdem profeſſionis, à Principe concedi poſſe videntur.

50. Nec obſtat, quod à priſtinis Auctoribus & fundatoribus in uſus pios deſtinata fuerunt: Uſus enim & finis ſolus non efficit ſtatum proprietatis, qui eſt perſonæ, à qua pendet jus vindicandi vel non alienandi.

51. Quando igitur bona Monaſteriorum & Regularium Collegiorum, his extinctis, alienantur, aut in uſus promiſcuos convertuntur, nemo eſt, qui illa ſibi vindicare poſſit; utique nec ipſa Eccleſia, quæ diſtinctum corpus eſt ab illis, habentibus ſuum proprium regimen & ſeparatam conformationem, adeoque jus perſonæ diſtinctum, ut antea dictum eſt.

52. Quid ſi Reſpubl. mutaverit confeſſionem fidei, Eccleſiamque ſuæ religionis fundaverit, manente prioris Eccleſiæ corpore, an hæc ſua bona retinebit? Diſtinguendum reor, utrum prior Eccleſia, cujus ſunt bona, poſt mutatam Imperantium fidem, ſit permiſſa, an prohibita.

53. Si decreto publico permiſſa ſit, exiſtimo bona manere, quemadmodum manent in Germaniâ, ubi Principes religionem mutant, ſuamque publici juris faciunt; relicta priori in ſuo ſtatu & regimine. Tunc enim hæc manet corpus & Univerſitas, & bona ſua retinet.

54. Si prohibita ſit, ut Pontificiæ eccleſiæ in pleriſque Proteſtantium ditionibus, deſinit eſſe corpus & univerſitas & omne ſuum, quod habet, quà talis, amittit,

mittit, retinetque ſolummodo id, quod Chriſtus illis dedit, Apoſtolique uſurparunt, etiam invitis Poteſtatibus mundi.

55. Quid ſi toleretur duntaxat, nullo freta publico decreto? Si nulla prohibitio intervenerit, manet quod fuit, & tolerantia vix eſt *hactenus* ut à permiſſione diſtingui poſſit; ideoque & jura ſua retinet. Ut tamen bona Rectorum ejuſmodi Eccleſiarum, qui ſublati ſunt, publicentur, deficiente perſonâ, cui jus eorum comparabat, ut nunc uſu venit in Scotiâ.

56. Cæterum, quod ad res ſanctas attinet, quas Romani à ſacris dividunt, ut ſunt muri & portæ civitatum, hæ ſuperſtitione demptâ, ſunt publici juris, non univerſitatum, id eſt, civitatum majori imperio ſubjectarum; quia jus muniendi ad *Armandiam*, quæ dicitur in jure Feudali, id eſt, armorum & belli jus adeoque ad ſummam Poteſtatem pertinet.

57. Religioſæ res, id eſt, Sepulchra, quæ Romani quoque dominio & commercio exempta voluerunt, præter uſum humanitatis & pignorationem futuræ vitæ, nihil habent, quo ab aliis in patrimonio rebus ſeparentur, aut commercio interdicantur, ut ſane venduntur & heredibus relinquuntur atque alienantur, eodem manente ſcilicet uſu.

CAP. IV.

De rebus Patrimonii publici.

Diviſio rerum in publicas & privatas. Publicæ vel tales ſimpliciter, vel Univerſitatis. Prioris vel uſu eſſe omnium vel mere publici uſus. Inter illas eſſe flumina, de quorum jure copioſe agitur, ſub diſtinctione, fluminis, amnis & alvei; ubi & de jure præſcriptionis in publicis rebus. De Ripa, Alluvione & Avulſione. Denique, de Principum bonis tam privatis, quam dominicis, Fiſcalibus & Ærario.

SEquuntur res, quæ ſunt in patrimonio, quatenus ad ordinem Reipubl. habent relationem. Patrimonium eſt vel publicum, vel privatum. Publicum eſt vel proprie tale, vel Univerſitatis. Proprie, quod ad Rempubl. liberam pertinet; quam & patrimonium habere, vult ratio & uſus Juriſconſultorum in *l.* 14. *π. de A.R.D.* idque minus inexpectati habet in Univerſitatibus, quarum res etiam publicæ dicuntur in *l.* 17. *π. de V.S.* & jure privatorum utuntur *l.* 16. *eod.*

2. Quid ſint Publicæ & Univerſitatum res *ſuperius* expoſitum eſt. heic de jure illorum in ordine civitatis agendum. Publicas eſſe duorum *generum* inde *ſuprà* conſtat; vel tales, *quarum uſus eſt omnium*, ut ſunt portus & flumina, vel quibus ſinguli non utuntur, ut fiſci res atque ærarii, quod diſcrimen ab Auguſto inventum λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ, *verbo magis, ut Dion, quam re*, dedimus expoſitum in *parte* 1 *Digreſſ. lib.* 3. c. 21.

3. Inter publica prioris generis ſunt flumina & portus. Flumina ſcilicet, perennia; Nam torrentes atque hyemales, qui per æſtatem non durant, magis ſunt privatorum, per quorum agros currunt, ut traditur in *π. l.* 1. §. 2. *& ſequ. De Flumin.* At in flumine conſideratur Amnis, Alveus,

veus, Inſula, Ripa, de quibus breviter & diſtinctè. Primo de univerſo.

4. Flumem eſſe inter ea, quæ à populo certam regionem ſua ditione complexo, per univerſitatem occupantur, ſuperius dictum, nec controverſum, neque dubium eſt, quin primarius ſcopus ſit, in uſu amnis promiſcuo, qui conſiſtat in navigando piſcandoque; nam id omnibus ſuis civibus commune voluerunt eſſe Romani, ſicut in terminis primæ occupationis eſſe debebat.

5. Quia tamen occupatio illa ab univerſo populo facta, eidem jus proprietatis præſtat, non eſt dubium, quin populus ejuſmodi leges navigando piſcandoque imponere poſſit, quales expedire ſibi putat; ideoque vectigal imponere navigantibus, exteros etiam navigando in eo prohibere queat, utique mercaturæ cauſa; ſed tranſitus innoxios prohibendi jus non habet, multo minus aquam profluentem hauriendi, quod Latona barbaris apud Ovidium exprobrat,

Quid prohibetis aquas? uſus communis aquarum eſt.

6. Piſcationibus autem, nedum exteris, etiam ſuis prohibere poteſt, quemadmodum à pleriſque populis hodie conſultum videmus, ut piſcandi jus in fluminibus addixerint Fiſco; Etſi non deſint, qui in terminis primævæ occupationis ab univerſo populo factæ ſubſtiterint, quos inter Friſii noſtri; quibus ſufficere viſum, leges imponere piſcationibus, duntaxat generum ſervandorum cauſâ requiſitas: etſi in portubus eadem libertas non placuerit, in quibus alioquin idem jus ac in fluminibus obtinere conſentaneum eſt, & Romanis legibus obtinet.

7. An verò jus piſcandi præſcriptionibus ſubjectum eſt, ut uſu temporis à ſingulis occupari & in jus privatum redigi poſſit? Non videbatur, exemplo viæ publicæ, quæ uſucapione vel præſcriptione à privatis acquiri non poteſt, ut in ff. ſancitum eſt *l. 2. de Viâ publ. l. 45. de uſucap.* Eſt tamen ubi aliud obtinere videmus.

8. Etenim in Pandecte Juris traditum eſt, ſiquis in fluminis publici diverticulo ſolus pluribus annis piſcatus ſit, hunc alterum eodem jure uti poſſe prohibere, ſecundum Martianum in *l. 7. de Diverſ. præſcript.* à quo non diſſentit Papinianus in *l. 45. d. Uſucapion.* ſi caſum de fluminis diverticulo continues ita, ut priorem caſum, accipere, quo præſcriptionem loci ædificando in litore occupati non procedere dixerat, ſi domus interim diruta fuiſſet, ac ita occupari deſiiſſet; proinde ſi alter piſcari deſiiſſet jus prohibendi non haberet.

9. Eodem modo Pagos aliaſque univerſitates apud nos, videmus ſibi vindicare piſcandi jus in certis lacubus, vel tractu certo fluminis publici; quod jus aliquando in certos prædiorum dominos conferunt, ea lege, uti hi pontibus aut aliis operibus in perpetuum reficiendis teneantur. An hæc nullo jure; vel quo jure fieri dicemus?

10. Diſtinguendum videtur, inter res & jura publica, quæ poſſunt eſſe in Patrimonio ſingulorum & utilitatem præſtant ſtabilem, atque inter ejuſmodi jura, quæ non accipiunt uſum patrimonialem ſingulorum, nec in reditu certæ utilitatis, ſed in merâ facultate Reipubl. vel omnium civium & quaſi *potentiâ* conſiſtunt, ut in prioribus habeat locum præſcriptio, non æquè in poſterioribus: Loquimur de civibus ejuſdem Reipubl.

11. Non habet locum præſcriptio in tributis & vectigalibus, quia ſunt poſterioris generis *l. 6. C. de præſcr. 30. ann.* nec in viis publicis, *d. l. 2.* in quibus

 non

non eſt patrimonialis, ſed communis uſus iter faciendi & mera facultas civium. Sed quominus piſcationum & venationum jura certis in locis præſcriptione temporis acquirantur, nihilo magis obſtare videtur, quam quod in aliis patrimonialibus cauſis Princeps longiſſimi & immemorialis utique temporis præſcriptioni non eſt exemptus, ut docet Grotius in *lib.2.c.4.n.9. & 11.*

12. Jus navigandi in flumine publico ſimile eſt viæ publicæ, nec ideo præſcriptione temporis auferri poteſt; ut tamen jus imponendi vectigalia navigantibus, ſalvum ſit Imperantibus, quod rurſus ipſum nullâ præſcriptione tolli poſſe diximus.

13. Hactenus de Flumine. ſequitur Alveus, quem eſſe partem fluminis quod populus occupavit, et ejus eſſe proprium, utique dum continet amnem, manifeſtum eſt. Ergo ſi flumen alium ſibi fecerit alveum veteremque ſiccum deſtituerit, ex ſimplici & directâ juris ratione, derelictus alveus non poteſt alterius eſſe, quam populi; Quod enim ex re meâ ſupereſt, id meum eſt ejuſque vindicandi jus habeo, regula non minus eſt juris gentium quam civilis; ſicut domo diruta, non eſt dubium, quin area maneat ejuſdem, cujus fuit domus.

14. Jure tamen Romano aliter cautum eſt, quaſi ex jure Gentium, ut alveus eorum fiat, qui juxta flumen habent propinqua prædia, ut Juſtinianus è vetuſtis Juris auctoribus tradit *in* §.23. *I. de A. R. D* quod non eſſe conveniens rationi juris Gentium bene demonſtrat Grotius *l. 2. c. 8. n. 9.*

15. Duo proferri poſſunt in diverſum. I. quod alveus ſit pars adjacentis terræ; unde flumen alveum decerpſerit, quem reſtitutum, illuc, unde ſeparatus fuit, redire oporteat: Sed in univerſum dici nequit, alveum ab adjacentibus terris eſſe detractū, cum ejus rei plerumque memoria nulla ſit, & occupatio fluminis à populo facta præceſſerit diviſionem per fundos, unde privata dominia & eorum extenſio ad alveos adjacentes fluxit.

16. Alterum, quod populus flumen occupaſſe non videatur, niſi quatenus eo volebat uti, id eſt, quatenus erat flumen & amnis. Ubi deſierit eſſe flumen, definet quoque populi intentio, alveumque pro derelicto habet, quo non amplius utitur: quo pertinet, quod Celſus filius apud Pomponium in *l.* 30. §. 1. *d. A. R. D. Cum exſiccatus eſt, inquit, alveus, proximorum fit, quia jam populus eo non utitur.*

17. Hæc ratio bona eſt, ad probandum, quod populus Romanus alveos derelictos ſibi non vindicans, ejus animi fuerit, ut nihil de flumine, quam jus amnis, & quatenus flumen eſſet, occupare voluerit, ideoque alveum ſiccum pro derelicto habuerit: ſed non efficit, ut talis occupatio r eſtricta, juris Gentium ſit, nec impedit, quominus occupatio ſimpliciter facta, de toto flumine cunctiſque ejus partibus accipienda ſit.

18. Romanos ſub occupatione per Univerſitatem, ſolum amnem comprehendiſſe, liquet etiam inde, quod inſulas in fluminibus natas populi eſſe *tradunt*, eas demum, quæ alveo non adhærent, ſed virgultis aliâve levi materiâ ſuſtentatæ fluctuant neque ſolum tangunt *l.* 65. §.2. *n.d.A.R.D.*

19. De reliquis inſulis in flumine natis alveoque cohærentibus, Romani ſtatuunt idem, quod de alveo exſtincto; illas jure gentium vicinis prædiorum dominis acquiri, quod rationi non magis quam de alveo dictum eſt, convenire, tam certum eſt, quam inſula pars eſt alvei, ut Grotius *d. loco* probat & nos in *part.* 1. *lib.* 4. *Digreſſ. c.*21. comprobavimus. idemque Labeo ſenſit in *l pen.* §. *ult. d. A. R. D*

R. D. *Si id quod in publico innatum aut inædificatum, publicum eſt*, inquit, *inſula quoque, quæ in publico flumine nata eſt, publica eſſe debet*, etſi quomodo hæc verba cum aliis Juris locis *eâdemque Lege* §. 1. conveniant, hujus loci non ſit, inquirere. Hotomanus quidem legendum putavit, *Non ſi id quod in publico &c. l. 1. obſ. c. ult.*

20. Nec ille ſolummodo τὸ ὅτι Juris Romani hic ſibi non conſtare cupit, ſed nec aliter ita conſtitui debuiſſe ratiocinatur. Quia ſcilicet, inſula in flumine publico nata fluvium dilatat, ac vim profluentis contra vicinos agros allidit, eoque tantundem fere in adverſa ripâ terræ abradit aut occupat, quantum inſula in amne continet ac implet.

21 Verum hæc ratio, ſicut inepta non eſt ad approbandum jus poſitivum, & quod Romani non ſine causâ tribuerint accolis inſulas, in compenſationem damni ab iiſdem inſulis accepti, ita non ſufficit evertendo validiori fundamento ſuperius poſito, quod domino ſoli, ſuperficies acquiratur: ſolum eſt alveus, à populo occupatus, inſula quaſi ſuperficies & ſane pars ejus, ac ideo cauſam totius & ſoli ſubſtrati ſequitur.

22. Planè, cum occupationis effectus ab animo pendeat occupantis, in eo quod diximus acquieſcendum; quod populus non habuerit animum occupandi alveum, ſed flumen qua tale, quatenus eo volebat uti. Non videtur etiam inſulæ dominium per occupationem primam acquiſiviſſe, eoque ubi deſierit eſſe flumen, deſinit etiam intentio populi & effectus occupationis in alveum atque in inſulas.

23 Hinc etiam pendet conſideratio ripæ. Nam ſi populus Romanus alveum per ſe non putavit occupandum, multo minus id de ripâ propoſitum habere potuit.

24. Nam ſi ripa finiatur ita, quod flumen naturalem curſus ſui rigorem tenens continet, ut eſt in *l. 1. §. 2. d. Flum.* eſt immediata pars alvei, nec ejus cauſam ſequi non poteſt; proinde cum alveo toto cedit accolis. Quod ſi largius accipiatur, ut ripa ſit, ex quo terra primum à plano vergere incipit uſque ad aquam, ut habet Paulus in *l. 3. in fin. eod. tit.* jam forte magis eſt pars adjacentis terræ, quam alvei, ac ita plenius & evidentius ad vicinos pertinet: è ſuppoſitâ ſcilicet intentione propriâ populi Romani: Nam ex jure Gentium ſimplici, ripa vix ab alveo ſeparari poteſt.

25. Pars ripæ ſit, Alluvionis incrementum, ideoque & hoc eandem habet rationem; Ex jure Gentium ſimplici ſequitur ripam & alveum, qui ſunt populi; ex intentione populi Romani pertinet ad accolas; etſi jus gentium quoque laudant Juriſconſult Romani.

26. Quod per avulſionem aliunde vehementiore fluminis impetu adjicitur, manet ejus, cujus antea fuit; quod ſi non agnoſcatur aut repetatur, eandem in exitu habet rationem, quam Alluvio: cujus rei argumentum in Romanis legibus habetur, ſi pars adjecta ſic unita ſit cum agro, cui acceſſit, ut diſcerni non poſſit, quo caſu dominium magis acquiritur adjacenti terræ, ob præſumptam priſtini domini derelictionem, quâ quod unio & coalitio per ſe, cauſam dominii præſtare queat. Ideoque id ex inſtituto magis peculiari quorundam populorum eſt, quam ex ſimplicitate juris Gentium, vel potius Naturæ.

27. Nam ſi de jure Gentium ex uſu populorum ſit exiſtimandum, fere ita ſervatur, ut incrementa fluvialia cedant accolis; niſi quod extant exempla notabilium incrementorum, quæ Principes populive ſibi vindicaverunt; indicantes ita ſe jure poſſe, plerumque nolle ſibi vindicare alluviones.

28. Idem fere de maritimis incrementis tenendum: Cum enim littus proprietate ſit nullius, non vicinorum, incrementa littoris ad eoſdem recto jure non pertinent; ſed populi ſunt, qui per Univerſitatem quoque littus occupavit: Ideoque ſi velit, incrementa ſibi vindicare, poteſt Princeps habens jus populi; quomodo ad Friſiæ noſtræ littus incrementum alluvionis Biltanæ Albertus Saxoniæ Dux olī Friſiæ Dominus ſibi vindicavit, à quo ad Carolum & Philippum Reges, ab illis ad populum Friſiæ rediit.

29. Ipſi etiam Ordines Friſiæ aliquando ſeriò proſcripſerunt incrementum alluvionis, quod eſt in oſtio fluminis Eæ; tametſi venditio non proceſſit, & manſerunt incrementa illa vicinorum, quomodo adhuc habentur; indulgentiâ quam dixi ordinariâ populorum; quæ & præſumitur eſſe commiſſa, quando fluminum & maris accolæ non agros habent limitatos, ſed uſque ad mare vel flumen infinitè poſſident, ut recte Grotius II. 9. 12.

30. Cæterùm, quo pacto & quam evidenter Publicæ res, ita propriè dictæ, à Communibus differant, in *cap.* I. *hujus ſectionis* expoſitum eſt; effectum uſumque diſcretionis illius in hunc locum rejecimus, etſi ex ipsâ diviſionis explicatione præſumi potuit.

31. Publicæ res ſunt in Patrimonio populi vel Principis, populi jus habentis, comprehenſæ ſub occupatione per Univerſitatem; in quo proinde quiſque populus habet idem jus, quod habet in ſuo patrimonio quilibet privatus. Ac ideo ſicut privati alios prohibere poſſunt, ne venandi piſcandive cauſa fundos vel lacus ſuos ingrediantur, ut etiam ſi quis id invito domino faciat, injuriarum teneatur *l.* 13. *inf. d. Injur.* Ita Populi Principeſque prohibere poſſunt exteros, ne flumina ſua commercii piſcandive causâ ingrediantur; etſi tranſitus innoxios jure negare nequeant; exemplo terrarum, per quas an idem negari poſſit, amplius in loco videbimus.

32. Si negare poteſt ingreſſus fluviorum & portuum ſuorum exteris, Princeps ob uſus non neceſſarios, ſequitur, eum permiſſionem ejuſmodi legibus ac etiam vectigalibus quæ velit, onerare & limitare poſſe, quibuſdam etiam interdicere, quibuſdam concedere poſſe liberos aditus, ſuo arbitratu.

33. Nec eſt aliud in tranſitu mercaturæ causâ, cum aliis ejuſdem *fluminis* accolis exercendæ. Cum enim quiſque jus habeat in fluminis, ſuo territorio comprehenſi partes, etſi innoxius mercaturæ causâ tranſitus videatur, quem ultra modum operæ vel ejus quod reverà intereſt, onerare non poſſit, terræ *adjacentis* dominus, validior tamen eſt prior ratio dominii perfecti.

34. Quod jus habet populus in exteros, id etiam habet in ſemeripſum, vel Princeps in cives ſuos. Proinde cum jus piſcandi in portu Fluminibuſque cuilibet è populo competat §. 2. *Inſt. de Rer. Diviſ.* poteſt hoc jus Principi vel Proceribus deferri, ut in uſum publicum locetur, ac ita ſecundi generis publicarum rerum fiat; quomodo in pleriſque *populis* hodie inſtituitur. Idem de vectigalibus aliiſque præſtationibus intelligitur.

35. Explicitum eſt de Publicis rebus, quarum uſus ſuâ natura patet omnibus in Civitate, ſequuntur res Principis aut populi, quarum uſus non eſt omnium, ſed Reipubl. vel Principis, quà talis.

36. In Principatu ſive Monarchia res principis poſſunt eſſe quadruplices, Privatæ, Dominicæ, Fiſcales & Ærarii. Privatæ res, ſunt Principis patrimoniales, quæ ante & citra reſpectum Principatus ad illos pertinent, quales ſub primis Imperatoribus, Res Cæſaris dicebant-

cebantur, cum Cæſarum vox adhuc propriæ nuncupationis eſſet.

37. Hodie plerumque tales cum dominio Regni conjunguntur & uniuntur, ut in Gallia in primis: Exemplum diſcrepantiæ tamen evidens eſt in præſenti Angliæ Rege, qui res ſuas in Germania, Belgio & alibi ſitas ſeorſim ab Angliæ regno boniſque Regiis ſervat & diſponit.

38. Secundum genus eſt rerum *Dominicarum*, de quibus eſt *Rubrica in Cod.* magis ut tamen ibi mentio fiat earum rerum, quam quod deſcribantur. Plerique Interpretes eas appellant privatas Principum res, quod mihi videtur accipiendum, ut Ulpianus in *l.* 2. §. 4. *Ne quid in loc. publ.* res Fiſcales *quaſi proprias & privatas ait eſſe Principis*, quà *Principis* ſcilicet, non Patrimoniales.

39. Quid igitur Dominicæ res à patrimonialibus differunt? Non poſſumus iterum meliore exemplo uti, quam quod eſt ob oculos, Wilhelmi Angliæ Regis. Res ejus Patrimoniales ſunt, quas habuit ante regnum & ſeorſim à regni opibus tenet: Dominicæ res, quæ in Patrimonio ſunt omnium Angliæ Regum.

40. Pari modo res Dominicæ Imperatorum Romanorum, poſterioribus imprimis temporibus, fuere bona perpetua & ſtabilia Principum, non hujus aut illius, ſed omnium, unde ſe aulamque ſuam exhiberent.

41. Conſequenter *Fiſcalia* ſunt, quæ ex emolumentis ferè caſualibus, & maxime per confiſcationes acquiruntur. At hæc cum Dominicis ſæpe junguntur, cum in jure Romano, tum moribus hodiernis, quomodo apud nos quoque in Friſia res Fiſcales cum Dominicis ſive domanio conjunctim & eâdem Quæſturâ habentur.

42. Jura, quibus bona Fiſci acquiruntur, ad rem ejus vel augendã vel tuendam pertinent. Ad augmentum ſpectant commiſſa vectigalium, Indignorum, variæ mulctæ, Caduca, Bona vacantia, res nullius & ſimiles *confiſcationum* ſpecies.

43. Commiſſa vectigalium ſunt publicationes mercium & bonorum, de quibus profeſſio vectigalis aliorumque onerum publicorum causâ facta non eſt, de quibus Juriſconſulti agunt in *tit. de Vectigal. & Commiſſ.* unde peti poſſunt, quæ huc conferri nequeunt. Ipſa vectigalia ad Ærarium referuntur.

44. Commiſſa Indignorum, ſunt publicationes hereditatum & Legatorum, quæ his quibus relicta ſunt & qui ſe variis ex cauſis indignos beneficio defuncti reddiderunt, adimuntur & Fiſco vindicantur, de quibus eſt *tit. in Pandect. de His quæ ut indignis.* Quo etiam referuntur, quæ perſonis incapacibus, quas Leges capere vetant hereditates & legata, clam relinquuntur: Nam relicta palam incapacibus, habentur pro non ſcriptis & manent penes heredem, quâ de re dix. ad *tit. π. de His quæ pro non ſcript.* In quibuſdam populis hæc indignorum commiſſa in deſuetudinem abierunt; in aliis merito obſervantur.

45. Mulctæ delictorum frequenter etiam in Fiſcum rediguntur, tam omnium, quam tertiæ vel quartæ partis bonorum vel certarum quantitatum, de quibus in loco de Pœnis agendum. Juſtinianus Imperator eas valde præcidit, quando capitis damnatorum bona publicationi ſubduxit, eaque proximis addixit conſanguineis in *Nov.* 134. *c. ult.*

46. Idem Caduca ab Auguſto in Fiſci commodum introducta, ſcilicet, hereditates & Legata, quæ ante aditam hereditatem, ſive ante apertas tabulas, eorum quibus relicta fuerant defecerant, ſuſtulit ac ad heredes tranſmitti permiſit in *l. un. C. de Caduc. toll.*

47. Bona vacantia dicuntur eorum, qui ſine heredibus mortui ſunt, quod raro quidem accidit; attamen ſi contingat, Fiſcus admittitur, ſi modo intra quadriennium denuntiata ſint bona, quâ de re nos egimus ad *Inſt. lib.* 3. *in pr. ad Nov.* 118. *ſub fin.* & ad *tit. π. de jure Fiſci n.* 3.

48. Res Nullius quæ ſint, ut jam pridem intelleximus, ita non repetemus. Sed populi Principibus ſuis adſignaturi certos reditus, nihil prius invenere, quàm quod ſine ullius injuria vel damno dare poterant, Nullius ſcilicet res, ut ſunt Metalli fodinæ, feræ beſtiæ, volucres piſces, id eſt, jus venandi, aucupandi, piſcandi, denique naufragorum bona, quæ à nemine vindicarentur; item theſauri inventoribus acquirendi. Etſi illa ſecundum uſus gentium varios aliter aliterque ſe habent.

49. Hæc ad augendum Fiſcum. Ad conſervandas ejus res multiplicia jura & privilegia pertinent, de quibus *ad tit. π. de jure Fiſci* actum, & quamvis ad hunc locum pertineant, tamen alibi dicta repetere non ſuſtinet animus.

50. Claudimus igitur hoc caput in *Ærario*, quod maxime conſtat Tributis & Vectigalibus; quorum illa ſunt pecuniæ è cenſu aliiſque collectæ patrimonialibus oneribus. hæc ſunt præſtationes mercibus, quæ invehuntur & evehuntur, imponi ſolitæ; è quibus onera pacis & belli omneſque Reipubl: neceſſitates ſuppleutur & præſidia comparantur.

CAP. V.

De Dominio Rerum.

Res ſingulorum haberi, jure quod in Re vel ad Rem dicitur, quæ jura definiuntur. Jus in Re eſſe perfectum vel imperfectum. Illud eſſe Dominium. Cauſæ dominii acquirendi, primo originariæ, Occupatio & Specificatio ſuo modo, & quædam Species acceſſionis, ubi de fœtura animalium cum Grotio diſputatur. Fructuum perceptio. Derivativas acquiſitiones eſſe vel juris vel facti; hujus generis eſſe Acceſſionem artificialem, Confuſionem & Traditionem; An hæc jure gentium ad dominium requiratur. Acquiſitionem juris, fieri per Uſucapionem & Præſcriptionem; de cujus juſtitiâ diſquiritur, & de requiſitis, tam inter diverſas gentes, quam inter ejuſdem Reipubl. conſortes, tam in publicis quam in privatis rebus. Per ultimas quoque voluntates dominia jure, ſine facto, transferri, nec aditionem hereditatis jure gentium videri ad dominium acquirendum requiri. De prohibitâ alienatione rerum tam privatarum quàm publicarum.

POſt ea quæ publici diximus eſſe Patrimonii, ſequuntur Privata, ſive res ſingulorum; quas ad Juris Privati diſciplinam pertinere non eſt quod moneamus. Nec eſt conſilii noſtri, quod nec habet facultatem, ut terminos Artium confundamus. Niſi detur ratio quædam de illis agendi ab hoc inſtituto non aliena, quam

quam & Grotius ſua methodo preſſit, quatenus ad Jus omnium Gentium commune referri poſſunt.

2. Jus igitur circa res privatas eſt duplex, unum, quo res tenetur per ſe, alterum, quo perſona tenetur *ad rem præſtandam*: quæ differentia ſic in hodiernæ inſtitutione Juriſprudentiæ exprimitur, ut prior ſpecies appelletur jus *in Re*, altera *jus ad Rem*.

3. Jus in Re, eſt Facultas homini competens in rem, ſine reſpectu ad ullam perſonam; cujus vi, manum, ubicunque reperiatur & à quocunque poſſideatur, rei injicere quis poteſt. Jus ad Rē eſt, quo alius nobis tenetur ad aliquid dandum vel faciendum, ex quo ipſe vel heres ejus, non alius quilibet, ut ex jure in Re contra quemvis agi poteſt, tenetur.

4. Juris in Re ſpecies variæ exponuntur. Videtur diſtingui poſſe bifariam, in perfectum & imperfectum. Perfectum jus eſt Dominium, quod eſt Facultas, *de aliquâ re perfecte diſponendi, aut eam vindicandi, niſi Lex vel Conventio obſiſtat.*

5. Perfecta diſpoſitio conſiſtit in duobus, in liberâ facultate *adminiſtrandi & alienandi*, quæ reſtringitur prohibitione legis, aut conventione partium; idque pertinet ad caput, de prohibita alienatione, quod eſt juris privati; niſi quatenus ad publicas & univerſitatum res extenditur, uti mox videbimus.

6. Cauſæ, quibus dominium acquiritur, diſtingui poſſunt, in originarias & derivativas, cum Grotio *lib.* 2. *c.* 3. Originaria eſt diviſio & occupatio. Diviſionem potuiſſe locum habere, duntaxat in primâ generis humani conjunctione ſcribit ibidem Grotius in *pr. d. c.*

7. Imo & hodie in terris primum detectis & vacuis, vel paludibus, opinor, exſiccatis. Nam etſi occupatio quædam per uni verſitatem in talibus præcedere ſoleat, dominium tamen, quod eſt ſingulorum à nemine in eos, quibus ſingulæ res aut partes adſignantur, eſt derivatum; ideoque originarium eſſe videtur.

8. Sed præcipuus acquirendi modus originalis, eſt Occupatio rerum quæ nullius ſunt, & ſi Grotio credimus, hodiè non datur alius. Egimus hac de re, quod ſatis, ubi de rebus quæ Nullius ſunt, tractavimus.

9. Adhoc genus etiam refertur à Paulo in *l.* 3. §. *genera* 21. *d. Acquir. Poſſ.* Specificatio, *per quam ipſi, ut aliquid in rerum naturâ eſſet, fecimus*, quo nihil magis originarium eſſe videtur. Negat id tamen Grotius *d. cap.* 3. *n.* 3. Ex nihilo enim cum nihil fiat, aut ſpecies ait, ex re noſtra, aut alienâ, vel ex re nullius fit. Si primum, eſt continuatio dominii, ſi poſterius eſt occupatio prius, & dein continuatio dominii, Quod ſi ex aliena re fiat nova ſpecies, rem vult eſſe communem, inter materiæ dominum & Specificatorem *d. l.* 2. *c.* 8. *n.* 19.

10. Ergo, vel hactenus ſaltem eſt modus originalis acquirendi Specificatio, quatenus is qui rem fecit & formam dedit, particeps eſt dominii: Et ſi juris Gentium eſt diſtinctio à juriſconſultis veteribus poſt multam adoptata diſputationem; ut, ſi quis ſpeciem fecerit, quæ reduci non poteſt ad primam eandemque materiam, hic ſolus fiat dominus, qui fecit; videtur admittendum, quod Paulus indicat, ſpecificationem eſſe modum acquirendi originalem.

11. Si videlicet res ad principium ſuum reduci nequeat, ut navis è ligno, veſtis è lanâ. Nec enim ante ſpecificationem fuit navis aut veſtis, ſed lignum & lana. Dominium rei, quæ prius non fuit, Originarium, ut vult Paulus, haberi poſſe videtur.

12. Evidentius ad originariam Acquiſitionem

ſitionem referuntur Inſulæ in mari & in fluminibus natæ; priores ad occupationes & res Nullius, de quibus actum; poſteriores ad Acceſſionem referuntur, ut in tractatu de fluminibus dictum. Utræque ſine dubio, cum ſint res in naturâ Univerſi novæ, ſunt originales.

13. Alluviones huc etiam pertinent. Etſi enim pleraque ab alienis agris abradantur, quia tamen ignotum eſt, unde veniat, & bona pars materiæ eſt ab ipſo mari, non poſſunt ad acquiſitionem derivatam referri: quod etiam de fœturâ animalium dicendum, qui cum antea non extiterint, eorum dominium non poteſt dici derivatum.

14. Sed quibus acquiratur Fœtus jure Gentium, Domino genitricis an genitoris, vel utrique, non otioſe quæritur. Juris Romani prudentes dominum genitricis præferunt ſolum, idque velut ex jure Gentium; cujus tamen rationi Grotius id negat convenire *lib. 2. cap. 5. n. 29. & cap. 8. n. 8.*

15. Duas habet rationes; primam, quia in *multis animantibus patres non minus quam matres fœtus curam gerunt, hoc ipſo oſtenditur*, ait, *fœtum utriuſque eſſe communem*; alteram, quod *de utriuſque ſubſtantiâ procreetur.* Unde comunem colligit eſſe debere fœtũ animalium, domino genitoris & genitricis, κοινὸν ἀμφοτέροις τὸ γεννώμενον; ut Plutarch. *lib. de prol. amo.*

16. Bene, quod ad affectionem στοργῆς naturalis, cujus ne bruta quidem animalia ſint expertia: ſed hæc à ratione dominii eſt aliena, quæ materiam æſtimabilem requirit. Subſtantia, quam mas confert, licet ad vim quidẽ & facultatem procreandi non ſit minor, quam quod à genitrice proficiſcitur; ad pecuniariam tamen æſtimationem, quæ in dominio ſpectatur, perexigui eſt momenti; maſſa corporis eſt à ventre, cujus pars & acceſſio Fœtus eſt; maris ſemen πνευματοῦται, *ſpiritualſcit*, ut phyſici docent. Hæc plenius in *l. 4. Digr. c. 23. & in Eunom. ad l. 5. §. 2. de R. V.*

17. Prorſus eâdem ratione, quâ in fructibus agrorum, qui ſementem fecit, non fieri dominum, ſed eum, *cujus eſt* ager, diſcimus ex §. 32. *Inſt. de A R D.* Nam & fructuum perceptio ad originariam acquiſitionem pertinere videtur, Quâ ſcilicet is, qui non habet jus in fundo, fructus tamen ex eo perceptos & primum à naturâ productos facit ſuos; nam in iis terminis fructuum perceptio intelligitur, pro cultura & cura § 35. *Inſt. de A. R. D.* Nam qui jure ſoli percipiuntur, magis ad genus derivativum pertinent.

18. Propterea dominus fundum ſuum vindicans, fructus extantes jure dominii vindicat. In fructibus conſumptis bene diſtinguit Grotius, inter fructus rei & fructus induſtriæ *lib. 2. c. 10. §. 4.* Fructus rei ſunt, quos vulgo naturales vocant, *& hi dominum rei ſequuntur*, ait; jure videlicet Acceſſionis; quatenus quicquid ſolo imponitur, cauſam dominiumque fundi ſequitur. *verum induſtriæ fructus, etiam ſi ſine re non provenirent, rei tamen non debentur*, inquit. *d. loc.*

19. Cui nam igitur cauſæ debentur hi fructus? Cui vero, niſi ipſi *induſtriæ*, hoc eſt, curæ & culturæ, quam Juſtinianus ut naturalem rationem laudat in §. 35. *Inſt. de R. Divi*ſ. Requiſitum vero, ſine quo acquiſitio non procedit, eſt bona fides, idque eſſe juris *Univerſalis*, approbatum eſt in *lib. 4. Digreſſ. cap.* 23. ubi contra diſſentientes diſputatur.

20. Hæc de originariis acquiſitionibus ſufficiant. Derivativæ ſunt, quæ dominium ab uno in alium transferunt, eæque vel facti vel juris eſſe videntur. Priores, quæ actu & contractu corporali; poſteriores, quæ legali operatione committuntur.

21. Facti

21. Facti acquiſitiones præcipuæ ſunt Adjunctio ſive Acceſſio artificialis, Commixtio ſive Confuſio & Traditio. Adjunctio fit, quando quis alienam rem ita ſuæ rei adjungit, ut ejus pars fiat; veluti de purpura aliena ſuo veſtimento adtexta, de aliena gemma ſuo annulo indita, domo vel arbore ſolo alieno impoſita *ſimilibuſque rebus docent Jurisconſulti ad* §. 26. *I. de Rer. diviſ.*

22. Has etiam Grotius vocat acquiſitiones naturales *facti lib.* 2. *c.* 8. *n.* 21. ſed alio ſenſu, quam nos heic Facto res acquiri tradimus. Nos per factum intelligimus actum corporalem: Ille factum Juri opponit, & negat ex ratione juris Gentium, ſpecificantem aut adjungentem ſuis, res alienas, harum fieri dominum; quod non habet nullam rationem.

23. Quur enim factum alterius meum mihi jus & dominium auferat, nihil cauſæ reddi poteſt; Nec quidem facto quicquam impedit, annuli vel purpuræ dominium ejuſdem manere, cujus fuit, vel ædificantem in alieno habere jus plenum ſuperficiei, ſive domus, ſive plantata vel ſata ſint.

24. Quare, quod ob prævalentiam, aut certis in caſibus Lex Romana conſtituit, ut acceſſorium ſuo principali cedat & dominium ejus extinguatur, id naturale non eſt, ſed civile, ad commodius tranſigenda negotia; natura tamen non repugnante, quia lex habet jus dominii dandi. Grot. *d cap.* 8. *n* 2.

25. Sed ubi res non capit alium exitum, ibi dominium pro parte vel in totum transferri vel communicari certum eſt, & juris naturalis, ut in confuſione res docet. dix. *Ex nom. ad l. ad l.* 23. *ff. de R. vind.*

26. Confuſio & Commixtio, ſubtiliter quidem ita diſtinguuntur, ut illa ſit liquidorum, hæc aridarum rerum, ſed quod ad dominium acquirendum attinet, nullum diſcrimen recipiunt.

27. Quando enim res diverſorum dominorum, voluntate eorum miſcentur aut confunduntur, in hoc, ut communes fiant, non eſt dubium, quin communicentur. At ſi quando fortuito commixtæ vel confuſæ ſint, non fiunt communes, niſi ex neceſſitate eventus, ſi non recipiant ſeparationem; ut non modo, ſi duorum vina, vel mulſa, ſed etiam, ſi duorum farinas vel grana confundi & miſceri contigerit, ex ratione juris Gentium dictu neceſſarium eſt, etſi paulo aliter Juſtinianus in §. 26. & 27. *Inſt. de Rer. diviſ.*

28. Sed præcipua ſpecies acquiſitionis derivativæ corporalis eſt Traditio, per quam Dominium jure Romano & plurium aliarum gentium, tam ante, quam poſt atque ſecundum jus Romanum, ab alio in alium transfertur.

29. Eſſe tamen hoc juris Naturalis, & inſtituti neceſſarii non videtur, per ea quæ Grotius habet in *lib.* 2 *de jur. b. & p. cap.* 6. *in pr.* & §. 1. *Cap.* 8. §. 25. *nec non introduct. jur. Holland. lib.* 2. *c.* 5. & quæ nos ſuper hoc ipſa quæſtione collocavimus in *lib.* 4. *Digreſſ. cap.* 8.

30. Summa huc redit; cum dominium ſit Δίκαιον, ut Theophilus interpres Juſtiniani Græcus ait, τῷ νῷ καταλαμβανόμενον, *Jus mente comprehenſum*, nihil vetat, quominus ita ſicut omnia jura transferuntur, per declarationem voluntatis ab alio in alium tranſeat & perfectè acquiratur; Traditio ex ſimplici ratione Juris Gentium nihil quam poſſeſſionem à dominio bene diſtinctam præſtat.

31. Quia tamen ſatis conſtat, & ipſe Grotius fatetur, Romanos inſtitutum Traditionis ad dominium transferendum ab aliis accepiſſe gentibus, idemque ferè à populis hodiernis obſervatur, non eſt inſolens ita dicere, Traditionem eſſe modum Juris Gentium poſitivi, quo dominium inter vivos actu corporali

li transfertur & poſſeſſione confirmatur.

32. Sed ex eo, quod ratione naturali Traditionem non eſſe neceſſariam diximus, intelligi poteſt, dari cauſas dominii proximas, quibus id ſine actu vel contractu corporis in alium transferatur, qualis eſt *Uſucapio* & Præſcriptio; vocibus his promiſcuè ſumptis: Etſi Romanis Jurisconſultis, à quibus repertæ ſunt, diſtinguuntur, hoc modo noviſſime, ut Uſucapio de corporalibus, Præſcriptio de rebus incorporalibus uſurpetur.

33. Eſt autem Uſucapio nihil aliud, quam Adjectio dominii per poſſeſſionem rei alienæ, cum animo ſibi habendi, juſto tempore continuatam.

34. Prima dubitatio eſt, an res aliena ſine facto & voluntate domini ad alium ſolo temporis lapſu tranſire poſſit; nam bonâ fides, quæ nihil eſt quam opinio dominii aut titulus poſſeſſionis, minuere poſſunt invidiam, non præbere cauſam acquiſitionis ſufficientē & juſtā.

35. Fundamentum, quod huic acquirendi modo ſubſternitur, ſcil; præſumptio derelictionis aut negligentiæ domini, qui per tantum temporis ſpatium non inquiſiverit in rem ſuam, non eſt adæquatū negotio; quia res etiam per uſucapionem ignoranti aufertur; etſi nec, ubi eſſet, reſcire potuerit, ut Romano jure cautum *l. un. C. de uſucap.* & alibi obſervatum eſt.

36. Recurritur ad utilitatem publicam, ne dominia ſemper in incerto ſint. Verum ut hæc objectionem, non eſſe facienda mala, ut eveniat bonum, ſuſtinere queant, addenda eſt ratio, de conſenſu civium in ſingulis nationibus, quam in omni obligatione Legum intervenire dictum eſt alias, vel potius de conſenſu generis humani; quæ niſi concedimus, acquieviſſe illos in graviſſimo incommodo, ne lites de rerum dominiis ullo tempore finiantur, ſtatuendum eſt. Quæ ratio juncta cum uſu omnium populorum, de juſtitia præſcriptionis & Uſucapionis ambigere non patitur, ut pluribus demonſtrat Grotius in *lib.* 2. *c.* 4.

37. Uſus ejus in hac arte bifariam occurrit, uterque juris gentium; cum is qui juris civilis eſt, huc non pertineat. Primo inter cives cujuſque, ſed unius Reipubl. Alter inter populos Principeſque diverſos.

38. Utrique lateri quæſtionis reſpondet definitio, quæ nihil requirit, quam poſſeſſionem juſto tempore, cum animo ſibi habendi continuatam. Sine animo non poſſe initium fieri acquirendi, ipſa res loquitur. Proinde, qui poſſidet cum animo alii rem habendi, ut Colonus, creditor, commodatarius nunquam uſucapere poteſt: Animus autem intelligitur declaratus: decretum enim cogitationis adverſus alios non valet

39. Juſtum autem tempus univerſo jure Gentium videtur eſſe, quod hominum memoriam excedit, quod cum longiſſime ſumitur, eſt Centum annorum, ſæpe brevius, ut Jurisconſulti non magis quam ratio definiunt. Grot. *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 7.

40. Debet etiam hoc tempus eſſe continuum; quia cum præſumpta derelictione jus præſcriptionis nitatur, ſignificatione voluntatis ante tempus in contrarium factâ, ceſſat hæc ratio.

41. Bona fides aut juſti probatio: tuli, in hac præſcriptione, quæ temporis immemorialis eſt, requiri non poteſt, quoniam hæ qualitates in hominum memoriâ fundatæ ſunt; quæ ut ex viventibus, non ut è monumentis literarum haberi poteſt, intelligi debet; hoc enim modo nulla ſæcula memoriæ hominum ſubducere ſe poſſent.

42. Quod autem in hac præſcriptione, bona fides tituluſque non requirantur, id juxta illam rationem ipſe Pontifex, à

quo

quo bonæ fidei requiſitum Præſcriptionibus, etiam ubi jus civile eam neglexit, additum eſt, declarat *in cap.* 1. *de Præſcript. in* 6. *Bona fides*, inquit, *non ſufficit, ſed eſt neceſſarius Titulus, qui poſſeſſori cauſam tribuat præſcribendi. Niſi tanti temporis allegetur præſcriptio, cujus contrarii memoria non exiſtat.* Quibus verbis quod nonnulli Titulum duntaxat juſtum, non bonam fidem remitti volunt, non habet rationem. Præter enim quod bona fides difficulter adeſſe poteſt, ubi deficit initium juſtum, ut recte Cujac. *ad cap. ſi diligentu* 16. x. *de Præſcript.* quis non videt, bonam fidem in *d. cap.* 1. ſupponi, titulum ſuperaddi, ut hujus remiſſio illam involvat. Ac ita recte Decius *conſ.* 496. Boer. *deciſ.* 12. *n.* 7.

43. Per hanc igitur præſcriptionem, non modo res ſingulæ, ſed etiam regna ditionesque majores ab uno populo vel Principe ad alium jure tranſire poſſunt & ſæpe tranſierunt, ut probat exemplis & dictis veterum Grotius *d. cap.* 4. *n.* 2.

44. Sic fuit Præſcriptio inter diverſas nationes. Alter uſus eſt in hypotheſi unius ejuſdemque Reipubl. In quâ cum inter cives, tum inter Summam Poteſtatem & ſubjectos imperio, res verti poteſt.

45. Cives inter ſe, quod ad jus Gentium attinet, non poſſunt alio jure cenſeri, quàm de imperii hominibus diverſi dictum eſt; ſunt enim hactenus utrique pares inter ſe; verum illi præterea civilibus ſuæ Reipubl. legibus, de quibus hic non agimus, tenentur.

46. Inter Summas Poteſtates eique ſubjectos, quà tales, hoc eſt, quatenus ſubjecti ſe tales eſſe fatentur, non poteſt habere locum præſcriptio in ejuſmodi rebus, quæ ad Imperii ſummi naturam pertinent: quia cum illâ profeſſione non convenit animus ſibi habendi, quem in omni acquiſitione, adeoque & in præſcriptione neceſſarium eſſe diximus antea, quo pertinet lex 6. *C. de Præſcr.* 30. *vel* 40. *annor.*

47. Aliud eſſe juris in rebus ſeparationem à ſummo Imperio ricipientibus, cum in his animus ſibi habendi cum ſubjectione concurrere poſſit, ratio docet & Grotius *in d. lib.* 2. *c.* 4. *n.* 13.

48. Poſſe etiam cives & ſubjectos Imperio alicujus, induere animum & præ ſe ferre voluntatem, eximendi ſe imperio, & vel ſeparatum conſtituendi Dominium, vel Imperii partem in unione Reipubl. occupandi, ac ita jure præſcriptionis Summæ poteſtati ſeſe eximendi *in lib.* 1. cum de præſcriptione jurium Majeſtatis actum eſt, demonſtravimus.

49. Sic igitur Uſucapio & Præſcriptio dominium & jus plenum interpretatione juris transferunt. Idem faciunt ultimæ voluntates tam de ſingulis rebus quam de Univerſitate, quæ eſt Hereditas.

50. Singulæ res per legata & fideicommiſſa transferuntur, quibus etiam jure civili Dominium & jus plenum ſine actu corporali acquiritur; convenienter juri Gentium, quod ut in actibus inter vivos non requirit ex ratione neceſſaria Traditionem, ut modo intelleximus, ita in morientium donationibus, quæ naturaliter actum donantis corporalem non recipiunt, eam multo minus admittent.

51. In hereditatibus Teſtamentariis eadem eſt ratio; in iis autem quæ ſine Teſtamento proximis cognatis interpretatione juris acquiruntur, actus acquirendi corporalis primo auditu excluditur. Poſſeſſionis enim, quæ à corpore initium habet, ratio à dominio ſeparata eſt.

52. Omnes autem iſtæ acquiſitiones, etſi plenum jus ante declarationem acquirentis tribuunt, quominus tamen repudiari poſſint, nihil obſtat; quod volun-

 tate ſe-

tate ſemel declaratâ, in aliorum præjudicium retractari non poteſt, quo pertinet aditio hereditatis & pro herede geſtio quam vocant.

53. Unde, eventu inſpecto, iſti modi dominium rerum hereditariarum apud Juriſconſultos, demum præſtare dicuntur; Etſi quominus ſolâ juris vi & ex voluntate defunctorum, dominium æquè per Univerſitatem, atque per ſingulares actus, ut de Legatis iidem Juris auctores tradunt, in heredem tranſeat, idonea ratio nulla ſit.

54. Diſcrimen etiam, quod inter liberos in poteſtate Patriâ conſtitutos, quos excellenter *ſuos* heredes iidem auctores vocant, ut illi ipſo jure demum acquirant hereditatem, hi non aliter quam facto aditionis aut pro herede gerendi, hoc juris poſitivi, non naturalis aut gentium eſt; niſi quod Romanum Jus à multis gentibus hodiernis adſcitum & quaſi commune factum eſt.

55. Unde, quemadmodum Sui heredes etiam ignorantes hereditarium jus iterum in ſucceſſores ſuos tranſmittunt, etſi hereditatem adierint, vel bonis ſe miſcuerint, ita cum jus perfectum in omnes heredes tranſeat, eoſdem habere jus illud tranſmiſſionis immediatæ ſtatuendum eſt.

56. Unde apud eas Gentes, ubi Jus Romanum pro domeſtico adoptatum eſt, heic tamen naturalis ratio tacitè invaluiſſe videtur, ut non modo liberi omnes, etſi patriâ poteſtate non comprehenſi, ſed omnes etiam infantes & mente capti hereditates ſibi delatas ad heredes ſuos, mortui, tranſmittant; imò parum abeſt, quin mera ſubtilitas & iniquus rigor habeatur, heredes eorum, qui juris ſibi delati ignorantes erant, à ſucceſſione excludere, ſenſimque ad ſimplicitatem juris naturalis, mores gentium deflexerunt.

57. Etiam hac in re, quod decantatam Juris Civilis doctrinam, qua nemo teſtatus ſimul & inteſtatus mori poſſe dicitur, unanimi fere conſenſu repudiarunt, utcunque Romani juris conditores, *earum rerum naturaliter eſſe pugnam* ſtatuunt, *teſtatus & inteſtatus L. 7. ſ. de Reg. Jur.* quod profecto non de jure naturæ vel gentium, ſed ex hypotheſi Juris Civilis accipiendum, ea quæ contraria ſunt, etſi jure poſitivo, non poſſe pariter conſiſtere *naturaliter.*

58. Quod attinet alioqui ad jus *Succeſſionis* ab inteſtato, ſicut hoc à *Romanis* ordinatum eſt, ita nihil ad originem rationemque Juris Naturæ propius accedere videtur, ut fluctuationes populorum, qui alias rationes ſequuntur, indicant luculenter; ejusque rei illuſtre ſpecimen Hollandia præbet, quæ ſingulis fere civitatibus & territoriis diverſum hac parte jus ſervat, tanta omnes cum micatione varietatis, ut memoriam fallat & captionibus occaſionem præſtet: qua de re videatur Grotius *Introduct. lib. 2. 28. part.*

59. Atque his fere modis, jure Gentium acquiritur Dominium, cujus vim conſiſtere diximus in Adminiſtratione & Alienatione, niſi quibus alterutra juſtas ob cauſas prohibita fuerit; quo pertinent omnes, qui ſub Tutela Curaque ſunt; de quibus hic agendi locus non eſt, etſi cauſa prohibitionum illarum ſine dubio ſit ex jure naturali & Gentium, ut qui rebus ipſi præeſſe nequeunt aliorum auctoritate regantur.

60. Quibus adminiſtratio interdicitur, his æquè alienationē prohiberi conſentaneum eſt: Sed hac parte plures ſunt cauſæ, in ſavorem perſonarum maxime, quomodo pupillorum & minorum utilitas fere ubique gentium res eorum quæ à Tutoribus & Curatoribus libere adminiſtrantur, immobiles quidē, ſine cau-

ſa ne-

ſa neceſſitatis ac decreto Magiſtratus alienari nequeunt. Nam de mobilibus, quæ ſervando ſervari poſſunt, etſi jus Romanum idem ſtatuerit in *l. 22. C. de Adminiſtr. Tut.* uſu tamen Gentium nec ſine ratione, ſecus obſervatur.

61. Quibus Reſpublicæ & Univerſitates non immerito comparantur; Reſpublicæ, inquam, liberæ & municipales: De prioribus apud omnes populos receptum eſt, ne qui Rempubl. regunt omniaque libere adminiſtrant, è poteſtate ſibi à populo ſuo delatâ, res tamen & bona Reipubl. alienare poſſint: *Domania* vulgò appellantur, quod in regnis quidem apud omnes Juris publici Scriptores indubitatum eſt.

62. Nam de popularibus Imperiis nulla ratio prohibendi alienationem ſubeſt, quia populus & Reſpubl. non ſunt diſtinctæ conſiderationis. At Principes in voluntariis Imperiis (ſecus in patrimonialibus, ubi nulla prohibitio intellectum habet) tantum uſufructu, cum Reipubl. ipſius adminiſtrandæ, tum bonorum quoque publicorum gaudet; cujus juri contrariam eſſe alienandi poteſtatem res ipſa loquitur.

63. Sed an optimates in Ariſtocratia jus alienandi bona Reipubl. habeant, magis de jure, quam de facto dubitari poſſe videtur. Nam ubique Optimates eam facultatem ſuo arbitratu exercere videmus. Nec enim Senatum Venetum, aut Ordines Hollandiæ, qui habent Ariſtocratiam, ſi quid dominiorum Reipubl. alienare velint, populorum ſuorum adhibere conſenſum, palam eſt.

64. De Jure tamen hæc obſtat ratio, quod Imperium & adminiſtratio Reipubl: non defertur illis alio modo vel jure, quam Regibus ſimpliciter conſtitutis, neque plus aut minus valeant quam Principes ſummâ & abſolutâ cum poteſtate creati, quibus cum hæc alienatio interdicta ſit. unde vel quam ob rem Optimates hac parte plus valeant, haud obvium nec facile dictu videtur.

65. Siquidem in populis, qui de Regnis in Ariſtocratias redacti ſunt, occaſionem hujus juris inde natam ſcimus, quod ſub Regibus populi jus in Ordinum conventu reſidebat, quorum conſenſu, in alienandis Reipubl. bonis ſufficiebat, unde remotis Regibus, res in eorum voluntate ſubſiſtit.

66. Etſi reverà tunc ejuſmodi accidit mutatio, per quam Summa Poteſtas, quæ in perſonâ Regis aut Principis fuerat, ad Proceres pervenit; niſi dicas Regium jus cum univerſo jure populi in Ordinibus ſive Proceribus eſſe conſolidatum, eoſque jus populi, quod prius habuerant una cum jure Principatus, retinuiſſe: quam populorum opinionem adeoque tacitum eſſe conſenſum ſatis ex re ipsâ liquere videtur.

67. In popularibus Imperiis, ubi Rectores à populis conſtituuntur & jus ultimum Majeſtatis ab illis adhuc aliquâ parte exercetur, non eſt dubitandum, quin patrimonium populi ſine ejusdem conſenſu alienari non poſſit, non magis quam in Principatu.

68. Hæc ita de Rebuſpubl. liberis. Bona Civitatum aliarumque Univerſitatum, quæ non male pupillis comparantur in Jure Romano, non poſſunt etiam à Rectoribus eâdem libertate alienari, quâ adminiſtrantur. Sed res eorum ſunt duorum generum. Vel enim ad jus Regalium pertinent, vel patrimonialia ſunt. Prioris generis ſunt portus, flumina, viæ publicæ, muri quoque & portæ Civitatum, quia Jus muniendi & *Armandia*, quam vocant Feudales, ad Regalia pertinent, cujusmodi res nullo modo poſſe alienari, nulla dubitatio eſt.

69. Quare nec ejuſmodi res, ob Univerſitatis debita, executioni ſubjectæ

Fff 3 ſunt.

ſunt, nec ſi qua Civitas bonis cedere velit, etiam portis & muris ſuis, nedum viis & portubus cedere debet; quemadmodum Civitatem quandam in non ignobili Belgarum provincia conſultam à Juris privati magis quam publici peritis, inſtituiſſe recordor.

70. Rectius alia civitas eodem incommodo æris alieni ſubacta, cum bonis cedere vellet, non modo portas & muros, ſed etiam Fora & Pontes, imo Curiam excepit; nec enim hæ res videntur eſſe patrimoniales, ſed ad civitatem, quatenus liberæ membrum Republ. conſtituit, ſpectant, cujuſmodi rebus ſe absque Summæ poteſtatis conſenſu exuere & ad membrum Reipubl. exhibendum ineptam reddere non poteſt.

71. Sed bona patrimonialia, domus, agri, omniaque reditus ſtabiles civitati præbentia, ita demum alienari poſſunt, ſi conſentiant ipſæ Univerſitates, ſive major pars non tàm Rectorum, quàm Poſſeſſorum vel Civium à quibus Rectores conſtituuntur, vel quibus Univerſitas eam poteſtatem nominatim dedit, ut convenienter juri gentium eſt in *l. ult. C de vendit. rer. civit.* Quod etiam de hypothecis ſive oppignorationibus, è quibus alienatio ſequi poteſt & debet, intelligendum eſſe, ratio vult & Juris civilis ſanctio in *l. ult. C. de reb alien. non alienand. Dix in Prælect. ad Pandect. Quæ res pign. vel hypoth. dari non. poſſ n. 7. 8.*

CAP. VI.

De jure Poſſeſſionis & reliquis imperfectis juribus in Re ſitis.

Poſſeſſio quid & jus poſſeſſionis quid ab eâ differat, cum diviſione Poſſeſſionis. Quomodo hæc acquiratur, amittatur, in heredes an tranſmittatur. Fideicommiſſi origo, definitio, diviſio & uſus. De naturâ Servitutis, Uſusfructus & Emphyteuſeos. Ad feuda tranſitus.

EGimus, ex modo inſtituti, de jure in Re perfectè conſtituto, quod eſt *Dominium*; ſequuntur imperfecta jura, de quibus non eſt libera poteſtas adminiſtrandi, alienandi & ad heredes tranſmittendi; cujuſmodi ſunt *Fideicommiſſa, Pignora, Servitutes, Uſusfructus, Emphyteuſis & ſimilia.*

2. Sed antequam illas ſpecies attingamus, committi non debet, quin de Poſſeſſione, quæ ſimiliter eſt imperfectum jus, etſi in Re non conſtitutum, poſt dominium, quatenus ad juris Gentium & publici Univerſalis rationem pertinet (evidenter autem ad eam pertinet) breviter agamus. Et quidem Poſſeſſionis definitionem facit difficilem varietas & ambiguitas vocabuli, cujus ſeptemplicem uſum apud Juris auctores expoſuimus in *Prælect. ad tit. π. de Acquir. poſſeſſ.*

3. Ex ratione Juris Univerſalis, dicendum videtur, Poſſeſſionem eſſe, *Detentionem rei corporalis, cum animo ſibi aut alii* rem habendi. Nam etſi Coloni, Commodatarii, Creditores, & Uſufructuarii, magis in poſſeſſione eſſe quam poſſidere dicuntur; quia tamen rem tenent, cum hoc effectu, ut illis ante finem juris, quod in rebus habent, eripi non poſſint, nihil vetat illis adſcribere poſſeſſionem.

4. Hoc enim eſt Jus Poſſeſſionis, ad pacem generis humani maxime pertinens;

nens; ne cui res poſſeſſa, priuſquam liqueat, alterum habere jus potius, eripiatur. Unde nihil decantatius, quam poſſidentes ſe tueri commodo poſſeſſionis, & ſpoliatum ante omnia reſtituendum.

5. Jus autem potius, cauſa cognitâ vel manifeſta, comparatis omnibus, dijudicandum, ut etiam colonus, commodatarius & cæteri nomine alieno in poſſeſſione commorantes habeant jus potius, non modo præ extraneis, ſed etiam præ dominis res ſuas repetentibus, ante finem juris ad uſum aut detentionem illis conceſſi.

6. Etſi enim coloni vel commodatarii contra dominos ſuos, jure civili, non habeant interdicta retinendæ poſſeſſionis, implorare tamen poſſunt officium judicis, ſi in uſu juris ſui, ante tempus & ſine juſtâ cauſâ ab illis turbentur. Creditores autem & uſufructuarii non carent etiam prorſus animo ſibi habendi, ad tempus vel in certum eventum, ſi debitum in cujus ſecuritatem pignus eſt datum, non ſolvatur: Imo dominus, furti reus eſt, illis auferendo poſſeſſionem, docente Juſtiniano in §. *unde conſtat* 1. *de Oblig. ex del.*

7. Secundum hæc, Univerſalis & juris Gentium eſt *diviſio poſſeſſionis in Naturalem & Civilem*, ut illa ſit, quando *quis* tenet rem, cujus ſcit, ſe non eſſe dominum; civilis contra; Sed illa rurſus eſt vel *juſta* vel *injuſta*; Prior, ut Creditoris, uſufructuarii, Coloni & ſimilium. Injuſta, *Furum* & *Prædonum*.

8. Ergo tales etiam jure poſſeſſionis, ita ut eſt, vitioſæ gaudebunt? Gaudent jure Romano *l. ult. d. Acquir. poſſ.* ratione non propria *Quiritibus*, ſed omnium gentium communis, quæ vult, ne quis ſuum aliter quam per judicem repoſcat, ſine diſcrimine, quo jure poſſeſſor rem detineat, ad evitanda bella & pugnas, quæ ex privatis occupationibus & ademptionibus evitari non poſſent, quia poſſeſſori vim vi repellere licet.

9. Quod ſi vis major illata reſque ablata ſit, in eo quod diximus, leges & mores omnium gentium conſpirant, *ſpoliatos ante omnia reſtituendos*, id eſt, Antequam utrius ſit res in proprietate, diſcutiatur, poſſeſſori quod ablatum eſt in eodem ſitu reſtituatur.

10. Ex his apparet, *jus poſſeſſionis* eſſe diverſum ab ipſa *poſſeſſione*. Nam hæc eſt detentio, ſive actus primus detinendi rem corporalem. Jus poſſeſſionis eſt, facultas illam detentionem conſervandi & eripere volentibus reſiſtendi: plane ſicut dominium diſcrepat à jure dominii, quod eſt, adminiſtrare, alienare, vindicare; & Servitus à jure ſervitutis, quod eſt ire, agere, ac ita in cæteris.

11. Ne quis heic jus poſſeſſionis imaginetur, quod latius pateat, quam ipſa poſſeſſio; aut extet, ubi poſſeſſio non extat. Nec enim jus adipiſcendi aut recuperandi poſſeſſionem rectè Jus Poſſeſſionis ſimpliciter appellatur; non magis quam jus crediti, quo quis ad dominium conſequendum agere poteſt, jus Dominii rectè dixerit.

12. Proinde qui hoc agit, ut poſſeſſionem adipiſcatur, aut recuperet, illum non agere ex poſſeſſione, neque ex jure poſſeſſionis, etſi de poſſeſſione agat, manifeſtum eſt. Agit ex æquitatis jure, quo contendit ſibi detentionem rei eſſe præſtandam vel reſtituendam.

13. Unde perſpicuum eſt, Poſſeſſionem non eſſe ejuſmodi jus, quo manum rei, ubicunque ſit, injicere poſſumus; quemadmodum Jus in re conſtitutum, quod dicitur, antea definitum eſt, in *cap.* 5. *n.* 3. ut alibi latius demonſtratum eſt in *prælect. ad tit. Inſt. de Interdict.*

14. Poſſeſſio igitur ut noſtra ſit, oportet.

portet rem actu detinere, ſaltem actu primo, inquam; nec enim, ut actu ſecundo & exercito rei ſemper incumbamus, aut nobiſcum ut teſtudines, circum feramus, humanarum rerum conditio fert.

15. Sed initium poſſeſſionis neceſſario debet eſſe ab actuali & corporali detentione, junctâ cum animo ſibi habendi, ſi definitio *ſuprà* rectè collocata eſt; nec enim detinere eſt animo ſolo concipere detentionem, ſed rem in manibus & in poteſtate habere, ac ideo quod jus Romanum tenet, poſſeſſionem *nonniſi animo & corpore ſimul acquiri l. 3. §. 1. π de Acquir. poſſ.* ex ipſa rei natura petitum & juri naturæ conſentaneum eſt.

16. Quemadmodum æque rationi communi eſſe conveniens, ut animo ſolo per aliorum miniſterium retineamus poſſeſſionem, haud minus expeditum & jam dici occupatum eſt.

17. Amiſſio poſſeſſionis quominus animo ſolo fiat, cum abſque animo ſibi habendi Poſſeſſio non conſiſtat, nihil impedimento eſt, ut eodem jure Romano, convenienter juri Gentium, obtinet *d. l. 3. §. 6.*

18. Quo pertinet *Conſtitutum Poſſeſſorium*, quando quis, rem tenens & retinens, eam alii ſe poſſidere profitetur, quo factoille fit miniſter alienæ poſſeſſionis, eâque re nihil eſt hodiefrequentius.

19. Unde etiam conſtat, infantes & furioſos, qui tali animo carent, per ſe, poſſeſſionem acquirere non poſſe, niſi aut Tutorum aut Curatorum ſuorum miniſterio *l. 1. §. 20. l. 32 §. 2. d. Acquir. poſſ.* Nec aliam Civitatum eſſe rationem, per ſuos Adminiſtratores *d. l. 1. §. 23. & ſequ.*

20. Quod ſi tales aut aliorum Procuratores, officii ratione neglecta, diverſum induant animum, neque ſe dominis ſuis, verum ſibi aliiſve ſe acquirere profiteantur, inſtrumenti medio deficiente, non poteſt etiam dominis acquiri poſſeſſio *d l. 1. §. 19. & 20.*

21. Nec aliud in amittendo, juris eſſe poteſt; ſi colonus, inquilinus, Procurator aliuſve miniſter poſſeſſionis eam dereliquerit, aut in alium, etſi ignorante domino, tranſtulerit; cum hic poſſideat, alterum deſiiſſe poſſidere oportet. Idque nonniſi jure poſitivo ſeu lege mutari poteſt, quod noviſſime factum à Juſtiniano in *l. ult. C. de Acquir poſſ.*

22. Etſi quando miniſter rem *modo* dereliquit ab alio non occupatam, quominus eam primus adhuc animo poſſidere videatur, nihil obſtat: Sed ut prioris animus pro poſſeſſione habeatur, ubi alius actu poſſidet, id utique non habet facultatem. Ac ita res eſt, etſi Juris civilis auctores nonnihil hac parte varient, de quo non eſt hic locus agendi.

23. Id verò præteriri non poteſt, utra poſitio Juri Gentium melius conveniat; quod *morte poſſeſſio extinguatur*, in heredem nullo modo tranſmittenda, vel *quod in Heredem tranſeat* abſque novo actu occupationis. Prior eſt Juris Romani; poſterior, hodiernarum Gentium, ſaltem plurium ſententia & conſuetudo, juxta celebre dictum, *ſermone* Francorum paſſim cognitum, *Le mort ſaiſit le vif*, Id eſt, *Mortuus vivum mittit in poſſeſſionem.*

24. Sed hæc ſola phraſis ſatis indicat, illam miſſionem in poſſeſſionem viventis à mortuo factam, eſſe figmentum juris poſitivi, & cum morte, poſſidendi actum etiam primum extingui, novamque detentionem facto heredis inchoandam eſſe, jure naturali & Gentium.

25. Alioqui poſſeſſio conſideratur ut jus abſtractum, habens conſiſtentiam ſine actu ſaltem primo detentionis, quod

ejus

ejus naturæ & definitioni *ſuprà* collocatæ adverſatur.

26. Cæterum, illud jus & commodum poſſeſſionis, quo quis habet facultatem tutelæ publicæ, qua liceat ipſi rem detinere eàque frui, quamdiu alius eam jure non evicerit, in hac imperfectâ Rerumpublicarum conſtitutione & tarditate ac ambagibus judiciorum, non immerito magni momenti habetur.

27. Cum autem detentio in facto conſiſtat, frequenter uſu venit, ut eâ de re, violentæ concertationes oriantur: ac ideo ad publicæ quietis rationem maximè pertinet, de controverſiis poſſeſſoriis, ne occaſio rixis & pugnis detur, imprimis expeditè jus dici, quod Legibus populorum diligenter cautum eſt.

28. Non eſſe Poſſeſſionem eam Jus in re conſtitutum, antea diximus: Etſi, cum circa rem vertatur, in hoc capite omitti non potuit. Sed ex juribus ejus generis imperfectis primum hujus loci, occurrit *Fideicommiſſum*; quod eſt, *Onus rei impoſitum, quo is, cui per ultimam voluntatem, res primo relicta fuit, eam alii reſtituere debet.*

29. Romanis hæc ratio continuandi ultimas voluntates diu ignorata, ſerò in mentem venit, occaſione perſonarum incapacium, quibus lege prohibitis capere teſtamento, hereditates & legata, miniſterio alieno relinquebantur, rogando perſonas jure capaces, ut ſibi relicta, aliis reſtituerent..

30. Sed cum brevi diſplicuiſſet hæc eluſio Legum, vindicatis Fiſco rebus ita relictis, manſit tamen uſus Fideicommiſſorum, transformatus in modum ſubſtitutionis, ita ut poſt mortem primi heredis aut legatarii, res ad alios perveniret; quod olim in poteſtate teſtantium eſſe non credebatur, ſed hodiè perrupit in morem & jus gentium, abiitque in varias ſpecies..

31. Eſt enim Fideicommiſſum Univerſale vel ſingulare; Illud de totâ, vel de parte hereditatis, hoc de rebus ſingulis. Utrumque vel expreſſe vel tacite relinquitur. In expreſſo ſunt duæ inſtitutiones heredis aut legatarii, quorum ab uno res ad alterum devolvitur. In tacito prohibitio alienandi reſpectu certorum hominum aut certæ familiæ, à quibus alienatæ res vindicari poſſunt, adjicitur.

32. Conſequenter, Fideicommiſſum eſt dividuum vel individuum, perpetuum vel temporarium; de quibus differentiis hæc obſervatio eſt *hujus loci*.

33. Cum fideicommiſſa ſint diſpoſitiones in longum, minor eſt humanæ vis prudentiæ, quam ut omnes caſus, è quibus dubia oriri poſſint, à teſtantibus proſpici poſſint. Unde nulla fertilior eſt controverſiarum ſeges, quam Fideicommiſſarium inſtitutum, inprimis ſi dividua maximeque ſi perpetua ſint.

34. Quæ res in cauſa fuit, ut in mores & jus Gentium valide abierit, quod jure Civili dubium habetur, *Fideicommiſſa perpetua quarto gradu terminari*; quia merito ad Rempubl: pertinere creditur, ut litigiorum fontes aliquando præcidantur.

35. Quin ſi perpetua & dividua in rebus ſingularibus, ut Agris & domibus, condantur, Fideicommiſſa, res eo ſæpe redigitur, ut domus collabantur, atque poſſeſſiones in ſummam redigantur incertudinem; cujus exitus non niſi ſublato per reſcriptum Principis onere Fideicommiſſi, deinceps reperiri poſſit.

36. Unde non immerito dubitari poſſit, an rationi juris Gentium, publicæque utilitati non eſſet convenientius, Teſtandi libertatem intra primam poſt obitum diſponendi facultatem, quæ conſiſtat in jure inſtituendi heredes legandique, & in caſum, ſi primus, heres non fiat, ſubſtituendi, coerceri, quam per-

mittere patri, ut etiam intra pubertatem de bonis filii propriis & cuilibet Teſtatori, ut de bonis ſuis in æternum ac in infinitum diſponere poſſit.

37. Prius quidem de Subſtitutione pupillari quæ dicitur, ut moribus populi Romani arbitrariis introducta fuit, ita plerumque moribus hodiernis Gentium abrogatum videmus. Poſterius in pleno viridis obſervantiæ rigore manet: Imprimis id, quod ad conſervationem & ſplendorem familiarum pertinet, ut ſit facultas cuſtodiendi bona vel cuncta, vel notabilia quædam adverſus vim ſævientis fortunæ vel prodigentiæ ſucceſſorum, in uſum atque ſubſidium poſteritatis.

38. Hæc de Fideicommiſſo collocata ſufficiant. De Servitutibus rerum minus adhuc præſentis inſtituti in hunc locum congruit. Digitum intendiſſe ſat erit. Eſt Servitus nihil aliud, quam *Jus in Re alienâ conſtitutum, quo dominus aliquid in noſtram utilitatem pati, vel non facere cogitur.*

39. Debetur autem nobis, ratione Rei vel ratione perſonæ. Unde ſervitus eſt realis, vel perſonalis. Illa, quâ nobis ut poſſeſſoribus prædii Ruſtici vel Urbani competit aliquid juris in prædium vicinum; velut, eundi, agendi, vehundi, aquam ducendi, pecus ad aquam appellendi; nec non immittendi ſtillicidium vel flumen, prohibendique, ne altius tollat ædificium ſuum, ne luminibus noſtris officiat, & ſimilia.

40. Ex eo, quod talia nobis jure ſervitutis debentur, intelligimus, neminem ejuſmodi jura in alienis rebus, ſine cauſa ſervitutis acquiſitæ, exercere poſſe; ne quidem innoxiæ, ſi quis hanc obtendat, utilitatis causâ; nec quidem ſi abſque incommodo ſuo re alienâ carere nequeat: opus eſt tamen conſenſu domini impetrato, cui id excuſare vel recuſare, quatenus alieno incommodo jus alterius non impeditur, licet:

41. Niſi Magiſtratus publicæ utilitatis causâ, vel ne malitiis indulgeatur, partes ſuas interponat, quo minus agri cultura vel commercia impediantur; aut homines ſummo jure per injuriam vexentur.

42. Quo pertinet Petronæ Conſtantinopolitani exemplum, qui ſtructa domo magnificâ, viduæ cujuſdam lumina penitus obſcuraverat, quod ſane cum nullam ſervitutem vicinæ deberet, ſi modo vicinâ ſuperficie abſtineret, ei licebat, per *l. 8. C. d. Servitut. l. 9. & l. 14. ff. d. Servit urb.* Theophilus tamen Imperator adeò tulit ægrè, quod per luxum pauperi viduæ inſultaſſe videretur, ut domum deſtrui, hominemque publice per vicos flagris cædi juſſerit, ut ex Manaſſe probavimus & illuſtravimus in *part. 1. lib. 4. Digreſſ cap. ult.*

43. Uſum Servitutis conſiſtere in Utilitate diximus, eâque vel Rei vel perſonæ. Proinde ſervitus eſt realis aut perſonalis. Et in priori, quæ per excellentiam Servitus dicitur, utilitas excedere non poteſt uſum prædii: nec valet, inſtituta commercii, aut etiam voluptatis causâ *l. 8. l. 19. de Servit. l. 5. d. S. R. infin.*

44. Sed an non hæc eſt *poſitivi juris* ſubtilitas, cum in jure Gentium nihil ſit, quod talia ex ipſis prædiis concedi prohibeat? Non eſt tamen ita, ſed ad ipſam rei naturam hæc à Juris auctoribus ſatis preſſe exacta videntur. Perſonalis obligatio de quibuſlibet rebus non turpibus contrahi poteſt, ſed jus in re, quod rem adficiat eique inhæreat, nonniſi rei naturæ conveniens imponi poteſt; nec rei quicquam, niſi reale, deberi poteſt: non voluptuarium, non commerciale; nec quod ejuſmodi eſt, inter rem & rem intercedere poteſt.

45. Eadem ratio dictat, naturam Servituti

vitutis *in faciendo* conſiſtere non poſſe, ſiquidem faciendi qualitas in rem, in prædium nullo modo congruere poteſt: Ideoque & illud ad rei naturam expreſſum eſt, ſervitutis uſum in patiendo vel in non faciendo conſiſtere. Si quod faciendi jus rei imponatur, ad hoc perſona conſtituentis ejuſque heredes obligantur; prædium ipſum non adficitur, ideoque adverſus tertium inde poſſeſſorem agi non poteſt, qua in re ſervitutis efficacia conſiſtit.

46. Ne quidem in Servitute perſonali, quales ſunt Uſusfructus, Uſus & Habitatio, faciendi qualitas uſu venire poteſt: Sed quia perſonæ debetur, & hæc voluptatis atque commercii capax eſt, nihil vetat, emolumentum Uſusfructus ad voluptatem quoque & ad commercium adhiberi.

47. Eſt enim Uſusfructus, Percipiendi jus omnis emolumenti ex rebus alienis, cum vitâ finiendum, ſalva rerum ſubſtantiâ. Verum Servitus *Uſus* quæ dicitur, ut à Romani Juris auctoribus eſt prodita, ſolam continet neceſſitatem, & à commercio uſuque voluptuario remotus eſt: quas Servitutes ita quidem diſtingui nihil vetat, ex ratione juris Gentium; Attamen vix eſt, ut eodem jure *Gentium* poſitivo, diſcrimen illud receptum ſit; quia determinatio neceſſitatis illius, ab utilitate reliquâ ſeparatæ, tam lubrica & intricata foret, ut parum abſit, quin uſu gentium Servitus USUS ignoratus aut improbatus ſit: Exemplum certe nullum unquam cognovimus.

48. De uſusfructus natura participat Emphyteuſis & Feudum. Emphyteuſis enim, ſi jus conſtitutum, à conventione qua conſtituitur, ſepares, ita finiri poteſt. *Jus quoddam utendi fruendi re immobili alienâ, ſub Lege penſionis annuæ quam diu illa ſolvitur, & res tota non interit.* Ita medium jus eſt, inter Dominium, & uſum pro mercede, vel uſumfructum gratuitum.

48. Duplex uſus, propter quem hoc jus ſit introductum, eſſe videtur. Primus, ut agri inculti, quos Domini ſolitis conditionibus locare non poterant, jure dominio proximo, & pro modicâ penſione, in perpetuum transferantur.

49. Alter uſus, ut, qui rebus ſuis ipſi commodè ſupereſſe non poterant, alios quaſi in partem dominii, quod utile dictum eſt, admitterent, ut ratio Mei & Tui illos in re cuſtodienda facerent diligentiores: Quâ causâ Principes & Civitates hujuſmodi agros vectigales ſive emphyteuticos frequenter exercere videmus.

50. Hæc ita levi manu attigiſſe ſufficit; De pignore, deque Superficie & jure Cenſitivo quod dicitur, ſimilibuſque in Re conſtitutis juribus, omnino ſuperſedebimus, quia nihil de illis à privati juris rationibus ſeparatum heic collocandum habemus.

51. Sed de *Feudis*, quæ non procul ab Emphyteuſi recedunt, hujus diſciplinæ ratio poſtulat, ut latius agamus; Cum enim uſus eorum omni Europa fere ſit Univerſalis, exceptis Anglia & Friſiâ; tametſi apud nos haud penitus ignorentur; à jure publico Univerſali, quod eſt præ manibus, omnino dividi non poſſunt. Ergo ſectionem de illis propriam operæ pretium erit, complecti. Agemus id & breviter & perſpicuè, ut erit facultas.

SECTIO V.

De FEUDIS.

CAP. I.

De Feudi definitione, & diviſionibus.

Definitio, etymologia & Origo Feudi. Diviſio in maſculinum & Femininum. Novum & Antiqu' .. Nobile & ignobile. Eccleſiaſticum vel ſeculare. Corporale aut incorporale. Ligium vel non ligium. *Hereditarium*, vel ex pacto & providentiâ. Temporale vel perpetuum. *Dividuum* vel Individuum, denique proprium vel improprium.

DEfinitio Feudi ſit hujuſmodi, *Jus quoddam utendi fruendi re immobilis, ex beneficio domini, ſub lege fidei conſtitutum:* Uſusfructus vocatur in *lib.* 2. *F. t.* 32. *ſub f.* Sed improprie, ac ideo dicitur jus *quoddam* utendi fruendi, quia differt à ſimplici Uſufructu, per Legem fidei, & quod ad poſteros tranſmittitur.

2. Nomen Feudi eſt à fide, longobardicè *fede* 2. *F.* 3. *in f.* vel à Germanico *Feida*, quod bellum ſignificat, etiam Longobardis, qui fuere Germani. Feuda enim à belli uſu originem habent, unde *κτήματα στρατιωτικά*, *prædia militaria* vocantur hujuſmodi Poſſeſſiones, apud Harmenopulum 1. *epitom.* 16.

3. Victores enim antiqui agros & prædia jure belli publicata, ſuis ducibus & militibus in præmium adſignabant, ut inde ſe ſuoſque in armis exhiberent, evocatique dominis ſuis præſto eſſent, ad quam originem potius quam ad univerſam Feudorum naturam pertinet Hotomanni definitio Feudi; quod ſit, Clientela militaris, eâ lege contracta, ut cliens pro beneficio accepto, militarem operam præbeat, viciſſimque Patronus ſuam illi fidem & benevolentiam præſtet *diſp. Feud. c.* 4.

4. Hoc autem inſtitutum vetuſtiſſimi omnium gentium uſus, à Germanis, cum pleraſque Europæ ditiones occuparent, præ cæteris, & à *Longobardis* maximè in Italia ſtabilitum, ibique in diſciplinam celebrem redactum eſt, auctoribus imprimis Gerardo Nigro & Oberto de Orto, Juriſconſultis & Conſulibus Mediolanenſibus.

5. Sed uſus Feudorum, deinceps, ut ſit in rebus humanis, admodum auctus & mira varietate indutus eſt: *Unde variæ* ſpecies, quæ diſtingui poſſunt in ſummâ, quod vel ſint ab Origine deſumptæ, vel à materiâ, vel à formâ, vel à quibuſdam aliis qualitatibus.

6. Ab origine ſunt tres diviſiones. I. Feudum eſt maſculinum, vel femininum, prout à mare vel à femina primo eſt acquiſitum, etſi aliis fœmineum eſt, in quo feminæ quoque ſuccedunt; *c. in pr.* 2 *feud.* 30 Et quidem in dubio præſumitur eſſe maſculinum, pro natura fidei & ſervitiorum.

7. II. Feudum eſt novum & Antiquum.

quum. Novum eſt, cujus cauſam acquirens non habet ab alio, ſed immediate à domino & à ſe ipſo. Antiquum, cujus cauſam quis non habet à ſe ipſo, ſed ab alio, qui primus Feudum acquiſivit *c. un. verſ. novam inveſt.* 2. *F.* 32. hoc etiam Paternum dicitur. In dubio, poſſidente vaſallo, præſumitur antiquum.

8. III. Feudum eſt vel Nobile vel ignobile. Prius Nobilitate excellit, quod in dubio præſumitur 2. *feud.* 10. Ignobile contra intelligitur. Nobile rurſus aut Regale, vel non Regale vocatur; Illud quod Summi Principis auctoritate conceſſum eſt, cum dignitate regali, voce latius acceptâ, ut non modo Regnum, ſed etiam Electoratus, Ducatus, Principatus, Marchionatus, Comitatus & Baronatus intelligatur. Denique, omnes qui Capitanei dicuntur, Regale feudum habere cenſentur 2. *F.* 34. *in pr.* Non Regale quid ſit, è Contrario intelligitur; & hoc qui habent, Valvaſores ſimpliciter vocantur. *d. c.* 34. *in pr.* etſi Valvaſorum quoque generalis appellatio eſt 1. *F* 1. *in pr.*

9. Ratione *materiæ* ſunt duæ diviſiones ſummæ: I. Feudum, eſt vel Eccleſiaſticum vel Seculare. Eccleſiaſticum variè ſumitur, à perſonis conſtituentibus 1 *F.* 1. *in pr* Ab his, quibus conceditur 2 *F.* 40. maximè à rebus, in quibus feudum conſtituitur, ſi res Eccleſiæ ſint 2. *F.* 35. plerumque autem illi reſpectus concurrunt. *dd. ll.*

10. II. Feudum eſt rei corporalis aut incorporalis, quæ pro immobili habetur; ne à definitione abludat hæc diviſio. Exprimitur etiam his terminis, *in Curte vel extra Curtem.* In *Curte* dicuntur Feuda jurium rebus cohærentium, quæ res manent ipſæ in *Curte*, ſive Palatio concedentis. Extra Curtem, ſunt Feuda prædiorum, quæ extra domum concedentis, poſſeſſione transferuntur in alienas manus 2. *F.* 51. *in pr.*

11. Feudum in Curte dicitur, de *Camerâ* vel de *Cavenâ*. 2. *Feud.* 2. §. 1. Illud eſt ſtipendium vaſallo à domino conceſſum, è camerâ, id eſt, ærario ſuo; vocatur etiam Soldatæ, à præſtatione ſolidorum 2. *F.* 10. *inf.* Hoc vero, præſtatio victus è cavenâ, id eſt, è cella domini. Cujac *ad d. c.* 2. §. 1. Utrumque mere gratuitum eſſe poteſt, ſub lege fidei, ſine ullo onere: Utrumque morte dantis & accipientis finitur *d. c.* 10 *in f.* Sed Feudum Habitationis morte ſolius accipientis finitur 2. *F.* 105. Verum hæ ſpecies à naturâ Feudi ordinaria ſatis notabiliter, ut apparet, diſcrepant.

12. Ratione *formæ*, Feudum eſt vel Ligium, vel non ligium. Feudum ligium eſt, pro quo vaſallus domino fidelitatem debet, adverſus omnes, Deo & Imperatore exceptis 4. *Feud.* 99. à ligando dictum. Exceptio Imperatoris eſt in *l.* 2. *F. t.* 55. *inf.* Etiam Pontificis Romani 2. *F.* 101. Inde ſequitur, Vaſallum Ligium habere non poſſe, niſi Imperatorem vel Regem aut Principem, qui nullum habet ſuperiorem. Item duobus neminem ligio Feudo teneri poſſe 2. *F.* 52. §. 2. *& c.* 99. ubi tamen id ipſum, per facultatem Subſtituti, reſpectu alterius, datam, videtur eludi. Quid ſit, non Ligium feudum, ex oppoſitione colligi poteſt.

13. Celebris eſt diviſio Feudi in *Hereditarium*, *& ex Pacto & providentiâ*. Hereditarium vocant, in quo transmiſſionis ad heredes fit mentio, quam ex diſpoſitione juris communis procedere volunt. Ex pacto & providentia dicitur, in quo filiorum & ſanguinis mentio fit tantum, ubi ſucceſſio vadit ex diſpoſitione juris Feudalis. Sed verius eſt, hanc diviſionem eo ſenſu non eſſe accuratam, ſed mentionem heredum in conſtitutione Feudi, pro materia ſubjecta eſſe intelligendam. Et cum regulariter Adſcen-

dentes, feminæ, cognati, adoptivi, naturales à ſucceſſione Feudi excludantur, ut *infra* videbimus; heredum vox eo modo quem rei natura fert, capienda videtur, pro filio ſive maſculo, quod & probatur, 1. F. 13. *verſ. Etſi clientulus.* 2. F. 34 § *ſimiliter v. ut, ſi habeat* 1. F. 1. §. *cum vero.* 2. F. 18. & 26. §. *fin.* Plane, quominus pactis ſpecialibus Succeſſio Feudi ad juris communis regulam diſponatur, nihil impedimenti eſt, ſed eo quem diximus, ſenſu, Diviſio non videtur habere facultatem.

14. Ex aliis qualitatibus, Feudum dividitur I. In temporale & perpetuum. Temporalia primitus erant omnia Feuda, ſemper ad lubitum domini, inſtar precarii; dein ad annum firma fuere, poſtea ad vitam, denique ad filios, poſtremo ad omnes poſteros mares continuata ſunt 1. F. 1. §. 1. Et ſic hodiè Feuda pleraque ſunt perpetua, exceptis, quæ *in Curte* diximus, & quæ ſpecialiter ad tempus, vel ad beneplacitum conceſſa fuerint.

15. II. Feudum eſt dividuum vel individuum. Et quidem dividua ſunt pleraque, inter eos, qui ad ſucceſſionem vocantur. Sed Regalia ſunt individua 2. F. 55. §. *firmiter verſ. Præterea*, quod conſuetudinibus dein ad Regale proprie dictum fuit reſtrictum; reliquis Principatibus in Germania & Italiâ dividi ſolitis; quod tamen noviſſime pleriſque familiis illuſtribus merito diſplicuit. Alicubi, ut in Hollandiâ, Feuda generaliter individua ſunt, Neoſtad. *Obſ. Feud.* 8. 9. Grot. 2. *Introd.* 41. *n.* 3. ubi & diſtinctio Feudi in bonum & malum. Hoc appellant, in quo ſoli mares primogeniti deſcendentes admittuntur, abſque jure repræſentationis. Feudum bonum vocant, quod non redit ad dominum, quamdiu ullus è cognatis ſupereſt, ut Grotius *ibidem*

16. III. Feudum aliud eſt Proprium, aliud improprium. Illud, quod ad communem Feudorum naturam eſt conformatum, quod & rectum à multis vocatur; licet alii Rectum dici putent, à cauſâ, quaſi Legitimum, & bona fide juſtoque titulo quæſitum. Improprii variæ ſunt ſpecies. Supra habuimus, Feudum è Camera & è Cavenâ, atque Habitationis. Huc etiam pertinet Feudum Guardiæ & Gaſtaldiæ 1. F. 2. Prius eſt cuſtodia prædii, pro mercede. Alterum, procuratio prædii, æque pro mercede. Utrumque poſt annum auferri poteſt *d. cap.* 2 ibique *Cujac.* Eſt etiam Feudum Advocatiæ, cujus mentio *fit* 2. F. 2. §. 5. Utrum vero ſit pecuniarium, an prædiale non exprimitur; cauſam deſignante vocabulo, quod defenſionis & *patrocinii* gratiâ concedatur.

CAP. II.

De Conſtitutione Feudi.

A quibus Feudum conſtitui, à quibus acquiri poſſit. Quæ in Feudum dari queant, & quid illis cohæreat, ubi de juriſdictione. Cauſas conſtituendi eſſe Pactiones & ſtipulationes, etiam poſſe ultimas voluntates. Modum acquirendi eſſe Inveſtituram, quæ exponitur, & Præſcriptionem. De juramento Fidelitatis & de Servitiis.

IN Conſtitutione Feudorum agendum eſt de Perſonis, de Rebus & de modis. *De perſonis* tam conſtituentium, quam his quibus Feudum conceditur, videndum. Conſtituere poſſunt Feudum novum, omnes qui non prohibentur, & rerum ſuarum adminiſtrationem habent, etiam feminæ, 2. *Feud.* 3. Plerumque ita, ut conſtituentes beneficium tribuant vaſallis; Sed deinceps invaluit, ut multi ſua prædia Principibus deferrent, à quibus eadem rurſus in Feudum acciperent, varias ob cauſas, de quibus ad Hollandiam *quod* attinet, Grot. 2. *Introd.* 41. *n.* 13 14. Prohibentur igitur, qui alienare non poſſunt; ſive dominio careant, ut Tutores, Curatores & Procuratores; multo magis, qui nihil juris in re habent; ſive pupilli & minores & quicunque ſub Curatoribus agunt.

2. Accipere Feudum novum poſſunt omnes *d. c* 3. etiam qui dare prohibentur, ut infantes & furioſi per ſuos Tutores & Curatores, etiam filii-familiarum; ſed hoc ex ratione juris civilis, ita, ut uſumfructum Patri ſuo, jure Patriæ poteſtatis, acquirant, *l. ult. C. de Uſufr.* Feudum eidem quoque, dum in poteſtate ſunt, acquirere videntur, cum nihil jure Feudali contra ſtatutum reperiatur. Infames etiam, recte donantur Feudo, niſi dignitatem habeat conjunctam, per *l. 2. C. de Dignit.* Neque non Clerici, modo ſervitia non imponantur Feudo, quæ ab illis præſtari nequeant, aut officia illorum impediant. *d. c* 3.

3. Quin etiam ſuperiores ab inferioribus Feudum accipere poſſunt, iiſque fidem & ſervitia debere, ſaltem per ſubſtitutum; adeò ut Imperator ipſe eâ lege teneatur 2. F. 100. Quemadmodum plures alii Reges & Principes, vaſalli ſunt aliorum, ut ex Hiſtoria conſtat. Quod autem Imperator Romanus Pontifici fidelitatem in *d. c.* 100. poſt Deum, ut habetur *ibi*, debere dicitur, id de Spiritualibus, ut Vicario Chriſti, qualis ἰσχυρῶς ἴσως, pro ſuperſtitione temporum, eſt intelligendum.

4. Res, in quibus Feudum conſtituitur, ſunt corporales & immobiles, iiſve cohærentes vel æquipollentes, ut ſunt jura, Soli rebus adnexa 2. *Feud.* 1. §. *ult.* Huc igitur pertinent, fundi, ædificia, ſylvæ, horti, metalli aliæque fodinæ; caſtra quoque, pagi, urbes, territoria, Provinciæ cum titulis dignitatum. Mobilia ſcilicet, niſi rebus immobilibus cohæreant, vel iis accedant, in Feudum dari non poſſe, niſi admodum improprie, inde jam ſatis liquet.

5. Si quæratur de rebus concedenti cum aliis communibus, de rebus alienis, accipientis propriis & generaliter omnibus, quarum alienatio Lege vel teſtamento, vel denique pactione prævia prohibita

Prohibita eſt, eas nec in Feudum dari poſſe, cum hæc etiam ſpecies alienationis ſit, omnino ſtatuendum eſt, 2. *F.* 3. *junctâ l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* Neque tamen refragamur iis, qui pari ſenſu & iiſdem caſibus, quibus illæ res jure civili poſſunt vendi, etiam in Feudum dari poſſe videantur, quod è juris civilis rationibus petendum heic loci explicari non poteſt.

6. Proinde res alienæ, jure quidem in Feudum dari non poſſunt 1. *Feud.* 9. & 2. *F.* 35. Niſi conſentiente poſſeſſore, & ejus ſucceſſoribus. In futurum autem aut in caſum, ſi præſens Poſſeſſor ſine herede Feudi capace decedat, ſine præjudicio ipſius, dum vivat, ejus Feudum à domino in alium conferri poſſe videtur. 1. *F.* 27. §. 1. quod tamen in Feudis Eccleſiaſticis non procedit, 1. *F.* 3. & 9. *Item* 2. *F.* 25. §. 1. & 35.

7. Accedunt autem rei in Feudum conceſſæ non ſolum quæcunque nominatim expreſſa ſunt, verum & alia, quæ rei conceſſæ neceſſario cohærent. Quâ parte quæſitum eſt, an caſtro, vel pago cum juriſdictione conceſſo, Imperium, quoque vaſallo conceſſum intelligatur; quod de Imperio minore ſive mixto, non habet dubium, cum ſine eo nulla ſit juriſdictio *l. ult. π. d. off. ej. cui mand. eſt juriſd.* De majore ſive mero Imperio ſecus eſt, cum, quia hoc non eſt juriſdictio, ex uſu juris communis, *l.* 3. *π. d. Juriſd.* tum quod nulli quam cui ſpecialiter nominatimque datum eſt, competit *l.* 1. *π. d. off. ej. cui. mand.*

8. Quid ſi adjectum ſit, *cum omnimoda juriſdictione?* Ex ratione juris civilis adhuc idem dicendum *l.* 16. & 37. *de Juriſd.* Sed cum in uſu fori prævaluerit hæc ſententia, duas eſſe Juriſdictionis ſpecies, Civilem & criminalem, vox *omnimoda* non poteſt habere vim ſuam, niſi utraque ſpecies, quam in forenſi tritura ſub eâ conprehendunt, adeoque & Merum imperium intelligatur. Quod ſi Feudum vetus vel caſtrum, habens jam pridem merum Imperium, alicui detur in Feudum, in hunc, Caſtrum, ſicut eſt, adeoque merum etiam Imperium tranſire, non videtur dubitandum.

9. Porrò modus Feudi primum conſtituendi differt à cauſis, eodem fere ſenſu, quem in dominio acquirendo Interpretes Juris communis obſervant, ut cauſæ ſint *tituli*, quibus Feudi jus acquirendi fundatur; Modus ſit Cauſa proxima, per quam Feudum *in actu & in eſſe*, quod ajunt, conſtituitur. Cauſæ igitur ſunt Pactiones & Stipulationes aliique tractatus, quibus aliquis ad Feudum alteri concedendum obligatur. Quominus etiam in ultimâ voluntate quis heredi ſuo injungat, ut Feudum alteri concedat, ut de Uſufructu, Servitute, Emphyteuſi aliiſque juribus fieri conſtat, nihil obſtare poteſt.

10. Modus, ſive cauſa proxima vocatur *Inveſtitura*, quæ nihil eſt aliud, quam ſolennis Feudi *Ceſſio*, ut optime Cujacius, aliquanto melius, opinor, quam ut alii, Contractus, quo id agitur, ut Feudum ſit: Obertus de Orto poſſeſſionem proprie Inveſtituram, Ceſſionem illam ſolennem improprie vocari velle ſcripſit in *lib.* 2. *tit.* 2. & 3. Ut ex ejus ſententia, Contractus Feudalis ſit cauſa Feudi conſtituendi, Inveſtitura modus, quo ipſo actu acquiritur vel traditione præſenti, vel ejus repræſentatione ſolenni.

11. Solennitas conſiſtit in hoc, ut adhibeantur teſtes, minimùm duo, qui ſint Pares Curiæ; id eſt, Convaſalli, ab eodem domino Feudum in eadem ditione recognoſcentes; qui ſi abſint, expectandi, ſi deſint aut adeſſe nequeant, extranei teſtes capiendi ſunt 1. *F.* 26. & 33. Coram quibus Dominus voluntatem

tem ſuam declaret, ſimulque poſſeſſionem ipſam, vel rei feudali non præſente, corporeum aliquid, ut haſtam vaſallo, vel ejus Procuratori 2. *F.* 3. §. 1. *in med.* & 2. *F.* 58. §. 2. tradat *d. cap.* 33. Si talis inveſtitura vel in re præſenti, vel actu ſolenni non fiat, ſed dominus vaſallum ſimpliciter Feudum tenere jubeat, id ultra vitam accipientis non extenditur 1. *F.* 25. *pr.* Teſtes iidem Inſtrumento adhibentur; Sine quo tamen ſubſiſtere Feudum probatur ex 2 *F. in pr. verſ. nam ſi inſtrumentum defecerit.*

12. Si de Inveſtitura vel inſtrumento non conſtet, At per triginta annos alienum prædium aut territorium quaſi jure Feudi, continuo poſſeſſum fuerit, eâ præſcriptione Feudum, non minus quam per inveſtituram acquiritur 2. *Feud.* 26. §. *Si quis per* xxx. Ubi additur, ſi *Servitium domino præſtiterit*, quod ſufficere videtur, ſi dominus ſemel receperit 2. *F.* 33. *verſ. Inde etiam.* Ubi & unius anni præſcriptio memoratur, ad fundandam præſumptionem inveſtituræ factæ, ſi dubitetur, an facta fuerit, quæ contrariis argumentis refelli poteſt: quibus non extantibus, annalis præſcriptio jurejurando vaſalli confirmari poteſt. *d c.* 33.

13. Præſcriptio decem aut viginti annorum, quâ jure Communi res immobiles acquiruntur, in Feudorum Conſuetudine recepta non fuit, nec uſquam exprimitur, niſi quod in *l.* 2. *Feud c.* 87. longi temporis præſcriptio, quæ jure civili eſt x. vel xx. annorum memoratur; & ex hujus uſu juris de triginta annis accipienda videtur. Sed requiſita, quæ in præſcriptione longi temporis jure communi nota ſunt, juſtus titulus & bona fides, (etſi de titulo magis ambigitur) in præſcriptione Feudi triginta annorum adeſſe debent; nec qui malam habet fidem, ullo tempore præſcribere poteſt *d. cap.* 87. quod ex jure Canonico petitum *c. pen. in f. & c. ult. de Præſcript. c. literas* §. *Porrò de Reſtit. Spol.*

14. At tamen hæc requiſita in præſcriptione temporis immemoriali ceſſare, dictu neceſſarium eſt; ſiquidem qui memoriam initii extare negat, ut facit is, qui in immemoriali præſcriptione ſe fundat, non poteſt ad tituli juſti bonæque fidei probationem teneri, quâ de re diximus in *Vindic. Ameland. cap.* 8 & *ſeqq.* Rurſus tamen animus habendi rem feudi jure, declaratus, eſt requiſitum omnis præſcriptionis neceſſarium: Unde, ſi res quaſi pignus poſſeſſa fuerit, præſcriptio non procedit; Quid a. juris tû ſit, cognoſci poteſt ex *c. un. F.* 28. cujus interpretatio tamen non eſt extra controverſiam.

15. Inveſtiturâ factâ, nec prius, tenetur vaſallus, ad juramentum Fidelitatis, cujus argumentum eſt in 2. *F. c.* 4. & 5. 6. 7. Quod ſi neget, ſe præſtiturum, Inveſtitura quoque, licet promiſſa, negari poteſt *d. l.* 2. *c.* 3. *in f.* & *cap.* 24. §. 1. Præſtatur autem per ſe, vel per procuratorem ſpeciali ad hoc mandato inſtructum 2. *F.* 3. §. 1. *in med.* 2. *F.* 58. §. 2. *verſ. Item inveſtitura*; qui tamen textus de Inveſtiturâ, non de jurejurando loquuntur: quo tamen uſus & communis Dd. ſententia hanc ſubſtitutionem extendit. Quominus tamen pacto remittatur hoc jusjurandum, nihil obſtat, modo fides præſtetur, quæ nullo modo abeſſe poteſt 2. *f.* 3. *in f.*

16. Juramento præſtito, vaſallus tenetur ad ſervitia quælibet honeſta pro conditione Feudi & perſonarum, domino vocanti & petenti præſtanda 2. *F.* 26. §. *licet vaſallus*, & *c.* 28. §. 1. maxime in bello, ſi oppugetur dominus, indiſtinctè bellum inferenti, ſub limitatione, niſi aperte injuſta belli cauſa fuerit 2. *F.* 28. *in pr.* Idque contra omnes, ne, fratre quidem filioque & Patre ex-

ceptis, niſi feudum vaſallus amittere malit *d. c.* 28. *in fin.* Dominus tamen ſumptum prorogare debet, extraordinarium, maxime, ſi foris operam bello navent, 2, *F.* 107. Poſſunt etiam mittere ſubſtitutos, Vaſalli, domino gratos, aut dimidio reditus annui, quem ex feudo percipiunt, defungi 2. *F.* 55. §. *firmiter* 1. cum quo non ſatis convenire videtur locus 2. *F.* 40. *fin. pr.*

17. Servitiorum obligatio pactis reſtringi poteſt, ut certum aliquod & determinatum præſtetur 2. *F.* 2. §. *præterea.* Et *cap.* 22. *in fin.* cujuſmodi feudum caſtrenſe **burglehn/ hofflehn/** vocatur; vel convenire poteſt, ut annua penſio, quod Servitium reale vocant, præſtetur, vel denique nullum penitus, quod eſt Feudum francum, quomodo pleraque hodie feuda concedi Feudiſta tradit 1. *F.* 104. cum originalis natura feudi ſit, ut vaſallus & ejus heredes domino fideliter ſerviant, 2. *F.* 2. *in fin.* Ergo tale non eſt, ſi nulla ſervitiorum mentio fit facta; tunc enim eſt indeterminatum & generale pro natura feudi, *d. c.* 2. *in fin.* ſed oportet claris inveſtituræ verbis exprimatur, liberum à ſervitiis & francum eſſe Feudum: Alioqui non poteſt non retinere naturam ſuam *d. c.* 32. quod tamen an itaſe habeat uſu recentiore, poſtquam pleraque Feuda ſine ſervitiis habentur, juxta *d. c.* 104. merito dubites.

18. A præſtandis ſervitiis, excuſat neceſſitas impedimenti, ab ætate vel pupillari vel ſenili, ſcil: ultra LXX. annos, vel à morbo, hactenus, ne in propria perſonâ dominis præſto ſint, Subſtituti quominus mittantur, etſi de pupillis aliter quidā volunt, nibil obſtat 2. *F.* 26. §. *ſi quis deceſſerit.* Paupertas innocens excuſat à ſumptibus etiam ordinariis, ab ipſis perſonalibus ſervitiis non æquè *arg. l.* 18. *π. de Oper. Libert.* Ut ipſum dominum ad paupertatem redactum alat Vaſallus, nuſquam obligatus legitur, nec à libertis qui Patronum alere debent, *l.* 5. §. 18. *& ſeqq. d. Agnoſc. aut al.* tuto ſatis argumentere; niſi compenſationem ſervitiorum remiſſorum huc applices.

CAP. III.

De Uſu, Succeſſione, & alienatione Feudi.

Quid juris Feudum tribuat. Succeſſionem Feudi eſſe Legitimam, non Teſtamentariam. Feminas regulariter non admitti, nec ad ſervitia inhabiles, nec illegitimè natos; nec Adſcendentes, nec collaterales primi acquirentis. De prohibitâ teſtandi & alienandi Feudi poteſtate. De renovatione inveſtituræ & de Subinfeudatione.

VIdimus, quid ſit Feudum, quotuplex, & quo pacto primum conſtituatur, id quod Novum dicitur. Acquiſito vaſallus utitur fruitur, jure dominio proximo, quod utile vocatur ab Interpretibus, & omnia complectitur, quæ ex re feudali ſecundum ejus naturam proveniunt, etiam onera cuncta, non ſecus atque de uſufructu, ac etiam de Emphyteuſi, jure communi conſtat, quo pertinet etiam Quæſtio de theſauro in fundo feudali, aut vectigali invento, quam vid. *in Prælect. ad tit. π. Si ag. vectig.*

2. Regalibus etiam, ſiqu idem ſpecialiter ab eo qui poteſt dare, conceſſa fuerint, utitur vaſallus, qualia recenſentur 2. *F.* 96.

Quod

Quod ſi Princeps conceſſerit Feudum, cum omni jure, quod in Caſtro vel in pago habet ipſe, Regalia comprehenſa videntur, ſalvo tamen jure Summæ poteſtatis. Ideoque Superioritas, quam vocant Territorialis, non competit vaſallo, niſi nominatim expreſſa fuerit, ut eâ gaudent Principes & Civitates Imperii Germanici; quod tamen fieri non poſſe, niſi ab his, qui jure patrimoniali tenent Imperium, vel ipſorum populorum conſenſu, ex iis quæ *libro* 1. de jure Imperantium & Subditorum dicta ſunt, omnino ſtatuendum eſt.

3. Agendum de tranſmiſſione Feudi ad heredes, quæ ſenſim recepta fuit, ut Feudiſta docet in *l.* 1. *F. c.* 1. § 1. *& ſeqq.* Eſt autem hæc tranſmiſſio, ſive Succeſſio Legima tantum, non Teſtamentaria 1. *Feud.* 8. 2. *F.* 11. Gradibus ex præſcripto juris civilis potius, quam Canonici computandis 1. *F.* 1. §. 4. *Verb. ſecundum uſum ab antiquis ſapientibus conſtitutum* 2. *F.* 37. *c.* 1. *in fin.*

4. Primo igitur vocantur Liberi, naturales & legitimi ſimul, ſine diſcrimine ſuorum & emancipatorum, in æquales partes, jure tamen poſt primum gradum repræſentationis 1. *F.* 8. ſalvo etiam jure primogenituræ in feudis individuis & regalibus 2. *F.* 55. §. 1. *verſ. præterea*, quod tamen uſu in omnibus Feudis regalibus non obſervari, diximus antea, & in ſingularibus locis multa ſingularia vigent, ut de Hollandiâ Grotius 2. *Introduct. c.* 21.

5. Filias, utpote ſervitiorum incapaces admitti in Feuda, non placuit, niſi Feudũ ſit femineũ, id eſt, ſpecialiter dictũ fuerit, ut ad eas quoque pertineat 1. *F.* 1. §. 3. quo tamen expreſſo, aliter non admittuntur, quam maſculis deficientibus liberis 2. *F.* 30. Niſi datum ſit Feudum ad certum genus Servitii, quod mulieres æquè obire poſſint ac viri, quo caſu feminæ cum viris, etſi non ſint comprehenſæ, admittuntur, quemadmodum etiam, ſi dictum ſit, ut feminæ ſicut viri, admittantur 2. *F.* 104. Denique, pacto deinceps, & conſuetudine in familia vaſallorum, quaſi tacito domini conſenſu, id introduci poſſe receptum eſt: cum alioqui generaliter ita, ut de primâ conſtitutione dictum eſt, accipiantur 2. *F.* 17. *&* 51. §. *ſimiliter.* Feminas autem ſemel excluſas, ſemper intelligi excluſas, neque deinceps admitti, ſed ad dominum reverti Feudum traditur in 1. *F.* 6. etſi multis id ut durum & iniquum diſpliceat.

6. Inter mares etiam excluduntur, qui ad Servitia ſunt inhabiles, ut Clerici, qui feudum, quod prius habebant etiam amittunt 2. *F.* 26. §. *clericus verb. hoc ipſo.* 2. *F.* 30. *V. ex hoc illud.* 2. *F.* 21. *&* 36. ubi comparantur cum feminis, mutis & ſurdis, adeoque ne per ſubſtitutum quidem admittuntur. De muto quod feudum amittat; eſt textus in 1. *F.* 6. §. *ult.* niſi quod de magno feudo alimenta ei relinquuntur; cui è diametro adverſantur Obertus & Gerardus aliique ſtatuentes, mutum etiam ita natum retinere feudum paternum; ſaltem de poſtea facto muto non dubitatur 2. *F.* 36. idque magis æquitati eſt conſentaneũ.

7. Filius amittit ſucceſſionem feudi paterni, ſi nolit eſſe heres patris ſui in allodialibus, id eſt, non feudalibus bónis, eaque ad agnatos tranſmittitur, abſque neceſſitate adeundi hereditatem ultimi poſſeſſoris, niſi filius, agnatis conſentientibus, novam à domino impetraverit inveſtituram 2. *F.* 45. Proinde, ſi filius à Patre juſta ex cauſa ſit exheredatus, à feudo quoque excluſus videtur *arg.* 1. *F.* 24. § 2. *verſ. præd. mod.* quemadmodum etiam, ſi Patris culpâ vel delicto Feudum ſit commiſſum, ad filium tranſire non poteſt 2. *F.* 26. §. *ſi vaſallus culpam.*

8. Filii non ex juſto matrimonio ſuſ-

cepti in Feudo non ſuccedunt, quales adoptivi 2 *Feud.* 26. §. *Adoptivus*, Et naturales, etſi legitimati *d. c.* 26. §. *Naturales*, ubi ſimpliciter ita, nec uſquam aliter ſcriptum; Etſi multis, de legitimatis per ſubſequens matrimonium, ſecus videatur. Nati è matrimonio ad *morgenaticam*; id eſt, quorum mater hac lege ducta eſt, ne liberi ex illâ naſcituri plus quam Pater illis pacto nuptiali addixit, habeant, etiam à Feudis excluduntur 2. *F.* 29. Etſi aliter ſcriptum eſt *d. cap.* 26. §. *Filii nati*; cui inſerunt negationem fere omnes.

9. Deficientibus filiis & filiabus, ubi hæ admittuntur, Adſcendentes, ſi forte ſuperſtites ſint, non vocantur ad ſucceſſionem Feudi, nec veteris, quod venit ab Adſcendentibus, neque novi, quia ſervitiorum præſtatio difficilius in illos cadit 2. *F.* 50. Idem receptum eſt in Collateralibus primi acquirentis 1. *F.* 8. §. *ult.* & 2. *F.* 11. §. *bis vero*, *verſ. quod ita*. Quod ampliatur, etſi duobus fratribus communiter datum ſit Feudum 1. *F.* 1. §. *cum vero. verſ. quod etſi communiter*, idque ut uſu venerit, ex eodem loco poteſt animadverti; ſcil: quia feudo primo ad lubitum, dein ad vitam dari ſolito, mox ad liberos, & paulatim ac conſequenter ad alios agnatos producta fuit ſucceſſio; ad collaterales primi acquirentis ſemel præteritos redire non potuit.

10. Pacto tamen convenire poteſt, ut frater etiam primi acquirentis ſuccedat 1. *F* 8. *in fin. c.* 14. §. *ſi dari* & *c.* 20. Si Feudum quoque communi fratrum nomine, vel de utriuſque bonis, ſciente domino, ſit emptum, commune habetur *d. c.* 20. eo neſciente, fructus ſolummodo communes erunt 2. *F.* 12. Cæterum, collaterales vaſalli in vetere Feudo, ſecundum gradus jure communi cognitos & ſalvo jure repræſentationis ſuccedunt in infinitum; juxta lineam ſcilicet maſculinam 1. *F.* 1. §. 4. 2. 11. 30. 45. 50. & *paſſim.* niſi Feudum ſit femineum, quâ de re dictum *ſuperius.*

11. Succeſſor autem vaſallus intra annum & diem (aut menſem, ſcriptum eſt in 1. *F.* 22. *pr.*) novam petere debet inveſtituram à domino, ſicut idem vaſallus ad eandem à ſucceſſore domini petendam tenetur 2. *F.* 24. *in pr.* 2. *F.* 40. *in pr.* 2. *F.* 55. §. *Præterea*, *ſi quis infeud.* Et ſi plures ſint heredes, ſinguli ad fidelitatem jurandam tenentur 2. *F.* 26. §. *omnes filii d.* 2. *F.* 55. §. *firmiter verſ. præterea.* ut tamen Servitium maneat unum idemque, præſtandum vel ab uno, quem elegerint vaſalli, ſi dividi nequeat, vel à ſingulis pro parte ſuâ *arg. l.* 2. §. 2. *verſ. non enim ff. de verb. obl.* Proinde, ſi plures domini ſint heredes, uni omnium nomine recipienti, fidelitatem & ſervitia præſtari conſentaneum eſt.

12. Teſtamentum de Feudis condere non eſt permiſſum 1. *F* 8. *pr.* ne quidem ad pias cauſas, vel Principis indultu; quia jus agnatis quæſitum auferri non poteſt, non magis quam ulli hominum *l.* 5. *d. his qui ſui vel al. jur.* Hæc ita, niſi aliter Pactis convenerit, ut etiam de Feudo teſtari liceret, *Feudumque* ſimpliciter hereditarium ſit factum, expreſſo, quod ad quoſlibet heredes ſit tranſiturum. Nam ſi heredum mentio ſimpliciter ſit facta, magis eſt, ut heredes ex providentiâ juris Feudalis intelligantur; etſi verba tam generalia eſſe queant, ut alienandi adeoque etiam teſtandi poteſtas ſub illis comprehendatur, ut ſi conceſſum ſit cum clauſula, *quicquid placuerit, faciendi*; vel in *quos volueris*, Feudum *transferendi*; vel *quibus dederit.* Poſſet etiam *mixtum* fieri, cum deficientibus agnatis, teſtandi & alienandi poteſtas datur. Sed in dubio non eſt receden-

cedendum à jure feudali, quod negat diſponendi facultatem vaſallis; niſi rurſus aliter moribus populorum cautum ſit, quales non deſunt omni Europâ; de Hollandiâ nominatim tradit Grotius 2. *Introduct. c.* 42.

13. Sic olim etiam conſuetudine receptum fuit, ut Feudum inter vivos alienare liceret 2. F. 9. donec prohibitæ ſunt alienationes à Lothario in futurum, 2. F. 52. dein à Friderico etiam in præteritum, tam veteris quam novi, tam partis quam totiûs Feudi, ſine ulla temporis præſcriptione 2. F. 55. comprehenſis ſub alienatione cunctis ſpeciebus, quæ ſub alienatione prohibitâ jure communi continentur *l. ult. C. de probib. rer. al. d. cap.* 55. Judicio experiri & tranſigere de Feudo, ſine venia domini poteſt vaſallus; modo ſine fraude, nec id agatur, ut Feudum in alium transferatur 2. F. 26. §. *ſi vaſallus de beneficio*, & 2. F. 43. Diviſio quoque inter plures Feudi conſortes, vel collatio, in unum à pluribus libere fit. 2. F. 50. niſi majoris ſit dignitatis 2. F. 55. §. 1. *verſ. præterea* Plane, quo minus, volente domino, vel ſi plures ſint, omnibus conſentientibus, fiat alienatio, nulla lex aut ratio vetat, quod ad dominos quidem attinet. Agnatis enim non præjudicatur, niſi & ipſi conſenſerint 2. F. 26. §. *Titius*; quo facto, deſcendentibus etiam ſuis, etſi non heredibus præjudicare videntur, non æquè cæteris collateralibus *arg. l.* 149. *d. R. J.*

14. Denique, Subinfeudatio, quæ eſt: Tranſlatio feudi pro parte vel totius in alium, ſub eadem conditione fidei & ſervitiorum, vulgo, een Achter-leen/ etiam ſine domini conſenſu, non eſt prohibita; neque Subinfeudato vetitum eſt, alii rurſus idem concedere, nec ea res limitem habet, jure Feudali 1. F. 2 *ſive ro vel totum*, *verſ. quod & ipſum* 2. F. 26. §. *beneficium.* 2. F. 34. §. *ſimiliter* 2. F. 56. §. *Item ſciend. verſ. item ead. leg.* modo ſine fraude & ſine pretio 2. F. 55. *in pr. verſ. callidis*, exemplo ſublocationis, jure civili *l. 6. C. Locat.* Proinde, non deſinit ex prioris vaſalli perſona cenſeri Feudum; ut ne Agnatis, mortuo ſine liberis feudi capacibus, primo Vaſallo, præjudicetur; nec etiam dominis, Feudo per defectum lineæ vel culpâ finito; quin ut videtur, ne quidem ſubvaſallum ad ſervitia ſibi ingratum admittere cogitur, etſi aliud olim in uſu fuerit *d. c. 9. lib. 2. F in fin. pr. v tunc eo excepto.* Cæterum, Alienatione prohibita, ſubinfeudationem eſſe vetitam, etſi communiter ſtatuant, à jure tamen prædicto abhorret.

15. Poſtremò, Inveſtitura in futurum facta, ſi Feudum ad dominum revertatur, effectum habet, ubi Feudum actu reverſum fuerit, ad Inveſtientem vel ejus heredem. In Eccleſiaſtico ejuſmodi Expectativæ jus, cum morte concedentis finitur, & Succeſſor de Feudo ad ſe reverſo pro lubitu conſtituere poteſt 2. f. 26. §. *moribus.*

CAP. IV.

De modis finiendi & amittendi Feudum, deque Judicio Feudali.

Caſus, quibus ſine culpâ Vaſalli Feudum finitur, ubi & de Refutatione, Præſcriptione. De amiſſione Feudi per culpam, regula generalis: & caſus ſpeciales. Neglectus inveſtituræ. Alienatio, Felonia, ejuſque ſpecies: Quatenus hanc dominus committat. Quibus actio inde competat; Quis ſit Judex in Feudalibus, & ſpecialia hujus judicii.

CUm Feudum ſit, Uſusfructus quidã, à proprietate ſeparatus, conſentaneum eſt, ut certis modis ad eam revertatur; quod fit vel ob culpam, vel ſine culpa vaſalli. Quomodo ſine culpa finiatur, primò videamus. Inter eos caſus eſt princeps, ſi vaſallus ſine heredibus feudi capacibus ſit mortuus *arg. 1. f. c. 1. §. 1. & ſeqq. & l. pen. C. de Uſufr.* Cui mors civilis, ſicubi ſpecies ejus adhuc uſitatæ ſint, æquiparatur *d. l. pen.* Ut tamen ceſſet hic, quod jure civili cautum; Filio mortuo, Uſum-fructum ad Patrem pertinere, naturâ Feudi, quod non tranſit ad adſcendentes, repugnante, quod *ſuprà* demonſtratum eſt.

2. Morte Domini quoque ſine heredibus, Feudum eſſe deſinere, & cum directo dominio conſolidari, in favorem vaſalli, dicendum eſt; niſi Fiſcus hereditatem ſibi vindicet, quo caſu dominium directum ad ipſum pertinere, quid impediat, ego quidem non video, etſi aliter Vultejus 1. *f.* 11. *n.* 7.

3. Finitur etiam Feudum, contrario conſenſu eorum, quorum intereſt, quo pertinet, Refutatio & Remiſſio Feudi. Et hæc quidem fit à Domino dominium directum vaſallo remittente. Refutatio eſt Feudi à vaſallo facta renuntiatio, maxime in manus domini; improprie enim fit, agnatis aliiſve, in quos *Feudum* licite transfertur, quæ non tam refutatio eſt, quam alienatio 2. *f.* 14. Poteſt autem refutatio fieri, domino quoque invito 2. *f.* 38. modo ne fiat intempeſtivè & in fraudem, ad eludenda ſervitia quædam inſignia. Et quidem Feudi novi refutatio fit abſolute, ſolo conſenſu ejus qui Feudum acquiſivit, niſi & agnatorum contemplatione diſerte conditum fuerit. Sed antiquum Feudum, cujus ut ita loquar, potentiale jus agnatis jam quæſitum eſt, illorum præjudicio refutari non poteſt, quin poſt mortem refutantis à proximis repetatur *arg. 2. f. 39. in pr.*

4. Tertio, ſicut Feudum triginta annorum ſpatio acquiri diximus, ita ejuſdem præſcriptione temporis extinguitur, idque bifariam; primo quidem præſcriptione libertatis, quæ fit, denegatione fidei & ſervitiorum lapſuque ab eo tempore, triginta annorum. Rurſus, ſi dominus aut quilibet alius Feudum, animo ſibi habendi poſſederit & vaſallus non poſſederit, idque per annos xxx continuatum ſit, dubium non eſt, quin Feudum ſit amiſſum, *argum. 1. f. 26. verſ. ſi quis per* xxx. *l. 7. C. de Præſcr. 30. vel 40. ann.* In caſu alienationis, ſine domini conſenſu, à vaſallo, factæ nullum eſſe locum præſcriptioni,

jam

jam dictum, è 2. *f.* 40. §. *Præterea & 2. f.* 55. *in pr.* quibus derogatur 2. *f.* 9. §. *præſcriptione autem.*

5. Rei quoque interitu Feudum interire, dubitari non poteſt, totali ſcilicet; nam in parte quæ ſupereſt, plerunque manet; niſi pars reliqua nomen & naturam totius amiſerit, argumento eorum, quæ de Uſufructu finiendo, jure communi traduntur ad §. *pen. I. de Uſufr.* Denique, per occupationem hoſtilem in bello ſolenni, Feudum amittitur, ſalvo jure poſtliminii *l.* 20. §. 1. *d. Captiv. & poſtl. rev.*

6. Feuda Gardiæ & Caſtaldiæ dicta, poſt annum à domino, quandocunque voluerit, adimi poſſe vaſallo, dictum & notum eſt è 1. *f.* 2. Sicut & Habitationis Feudum morte accipientis finitur 2. *f.* 105. Cameræ & Cavenæ, ſive Soldatæ, tam dantis quam accipientis, morte pereunt 2. *f.* 10. *inf.* utcunque hæ ſpecies Feuda recta appellentur 2. *f.* 2. §. *ſi vero vaſallus.* Id enim ratione cauſæ vel tituli, non quod hæc propria Feuda ſint, intelligendum; ſecus ac nonnullus viſum.

7. Sine culpâ, præter hos caſus, nec à domino, nec à Principe quidem adimi poteſt Feudum 1. *f.* 7. niſi ratione dominii Eminentis, de quo *alias* dictum. Exceptis etiam, quæ à minoribus dominis in alios transferuntur 1. *f.* 1. §. *ult.* & 15. ubi duo caſus ſubexcipiuntur Jure recentiori volunt in minoribus, idem quod in majoribus, eſſe receptum, 1. *f.* 7. *inf* quod alii negantes, in *d. tit.* 7. pro *moderni legunt, Mediolani.*

8. Sequuntur modi, quibus Feudum per culpam finitur, intellectis culpæ nomine dolo, & latâ culpâ, non leviore negligentiâ 2. *f.* 52. §. *fin.* ubi, *ſi vaſallus non doloſe* 1. *f.* 17. *c. un. verb. ſcienter* 2. *f.* 7. *c. un. fin. pr. verb. Nunquam faciam ſcienter.* In univerſum ita proditum eſt ab Interpretibus; Ex quibus cauſis, jure communi donatio revocatur, & filius exheredari poteſt, ſimilibuſque & gravioribus, ex iiſdem amitti Feudum *arg. lib.* 2. *f.* 24. §. *prædictis modis.* Nomen etiam generale tribuunt harum cauſarum ſingulis, *Feloniam* Longobardis, idemquod Scelus, Latinis.

9. Inter ſpeciales cauſas, prima eſt, neglectus renovandæ inveſtituræ, Domino aut Vaſallo mutato, intra annum & diem à tempore ſcientiæ vaſalli, petendæ, idque in vetere Feudo 2. *f.* 24. *in pr. T.* 49. *pr. T.* 54 *c. ult.* Annus & menſis habetur 1. *f.* 22. *in pr.* Si novum ſit Feudum, nec adſit vaſallus ad jusjurandum præſtandum, tribus vicibus, decem intervallo dierum, citandus eſt ad accipiendam Inveſtituram; Contumacia, feudi jacturâ punitur 2. *f.* 24. §. *eſt & alia*, non exclusâ tamen utrobique juſti excuſatione impedimenti 1. *f.* 22. *in pr.* Similiter Alienatione Feudi à Vaſallo factâ, Feudi quoque jus amittitur 2. *f.* 55. *verb. pœnâ.*

10. Cæteræ cauſæ magis proprie ad Feloniam referuntur, Ut, ſi Vaſallus domino graves injurias intulerit; ſi *cucurbitaverit* eum, id eſt, cum ejus uxore, filiâ, nuru, ſorore, nepte rem habuerit, aut turpiter luſerit. Ipſum vel caſtrum ejus, domino illic agente, oppugnaverit. Si quis in periculo vitæ illum deſeruerit, criminis accuſaverit, abnegaverit dominum, ſi teſtimonium adverſus eum dixerit, arcanum ejus revelaverit, in jus vocatus ſe non ſtiterit, ſervitia requiſitus non præſtiterit, ſi parricidium aut aliud grave ſcelus admiſerit 1. *f.* 5. 17. 21. & 2. *f.* 22. 23. 24. 28. §. *ad hæc. T.* 37. 39. *in fin.* 51. §. 1.

11. III. Ut autem fides & obligatio Feudi eſt reciproca, ſic etiam Dominum ob feloniam contra Vaſallum, amittere jus Dominii directi, quod dicitur, jure Feudali proditum eſt 2. *f.* 47. Tamen

etſi

etſi Dominus æquè jus ſuum quàm Vaſſalus alienare prohibetur, 2. *F.* 34 § *ex eadem Lege* 2 *f.* 55 § *firmiter verſ. præterea.* nuſquam tamen ob hanc alienationem jure ſuo cadere dicitur, nec id æque ac in Vaſallo, ratio permittit; quia de jure ſuo diſponit, contra legem quidem, ſed tamen nulli obnoxio, nec ab alterius beneficio manante; ideoque magis eſt, ut domini alienatio ſimpliciter ſit nullius momenti, nec vaſallus alium dominum agnoſcere cogatur, ac ita per conſequentiam Feudum quidem finiatur; veteri tamen domino, alienatione retractata, ſubducere ſe non poſſit Vaſallus, etſi aliter multi ſentiunt

12. Porrò propter non petitam Inveſtituram, tempore legitimo vel propter alienationem, invito vel ignaro Domino factam, & generaliter ob quamlibet feloniam, quâ dominus proprie læditur, Feudum ſoli domino committitur; ideoque ei ſoli hoc nomine competit actio, non agnatis vaſalli, nec quidem ejus liberis 2. *F.* 55. *in fin. pr. ubi, & ad Dominum liberè revertatur.*

13. Qui vero ſint cauſarum Feudalium judices, non eſt in facili, exactè definire. Sed in ſummâ ita videtur, In Feudis regalibus, Imperatorem vel Regem omnibus ſuperiorem, ſolum eſſe Judicem 1. *F.* 18. 2. *f.* 34. *in pr.* Inter Vaſallos inferiores, Dominum Feudi communem 2. *F.* 55. §. *ult.* Inter dominum & Vaſallum Pares Curiæ, de quibus antea, Judices ordinantur *d.* 2. *F.* 55. §. *ult.* 2. *f.* 16. *&* 39. §. *ſi inter* 2. *F.* 22. §. 1. vel qui ſuper illos Judex eſt & vocatur judex Curtis 1. *F.* 18. Cæterum, hodiè in pleriſque locis Juriſdictio Feudalis certis collegiis demandatur, cujus rei notitia è cujuſque Reipubl. legibus petenda eſt.

14. In proceſſu & ordine judiciali ſuper Feudis, recepta ſunt quædam peculiaria, cujus generis hæc ſunt; I. In judicio Feudali non præſtatur juramentum calumniæ, præcipue cum vaſallus dominum convenit, ob reverentiam; Dominus vero nec à Vaſallo id exigere poteſt, conſequenter 2. *F.* 33. §. *In quibus.*

15. II. Quod Inveſtitura Feudi novi, non probetur, niſi per Pares Curiæ, vel breve teſtatum ab illis ſubſcriptum 1 *F.* 4. §. 3. 2. *F.* 32. De vetere Feudo non eſt idem proditum; ſed hoc per extraneos, modo mares ſint, rectè probatur, nam femina non poteſt eſſe teſtis in Feudalibus *d. t.* 32. *in fin.* Felonia nonn[illegible]que teſtibus probatur 2. *f.* 57.

16. Deficiente probatione, Reus [illegible]gare ſe debet per jusjurandum, [illegible]m duodecim ſacramentalibus, id e[illegible], [illegible]cis, qui pariter in ipſius conſcien[illegible]m jurent 1. *F.* 10. 26. *&* 2. *f.* 33 § *Item.*

17. Et hæc quidem pro hujus inſtituti ratione ſufficiant. E quibus id in univerſum ad juris publici obſerva[illegible]nem colligi datur; à Feudorum natura & ſcopo, qui fuit ab initio, militaris, ut magni Principes ſemper in promptu haberent exercitum; uſu temporum n[illegible]nus, quam in jure ſucceſſionis a[illegible] proprietatibus, longe fuiſſe rece[illegible] hodie nulla fere, quam mercen[illegible]ria vix [illegible]quam Feudalis militia in uſu [illegible]m conſpiciatur.

18. Quod non tantum muta[illegible] temporum, cujus maxima vis eſt in rebus humanis, & uſurpationibus va[illegible], otio & libertate gaudentium, [illegible]cipum quoque conſilio adſcriben[illegible]m videtur. Qui quod his diebus m[illegible]o validius & adductius, quam olim, po[illegible] imperitant, nulli cauſæ, quâ mercena[illegible] militiæ, efficaciori accepto ferendum [illegible], cum Feudalis olim militia à vaſallis immediatè dependeret, cujus rei argumenta ſæpius ex uſu rerum geſtarum in Hiſtoria Civili animadvertimus.

SECTIO.

SECTIO VI.

De Jure in perſonam.

CAP. I.

De jure in perſonam, quà talem, maxime ad pœnam.

Tranſitus ad Jus in perſonam, idque vel in perſonam, quà talem, ut Pœna vel ad Rem. Species prioris. A Superiori id maxime fieri poſſe, tamen & à pari. Inde quæſtio deciſa, ſitne punire licitum duntaxat, an neceſſarium. Fines pœnæ quinam. Delicti definitio & proprietates. An & quatenus obligatio, ad Pœnam ſpectet. ubi cum D. Puffendorffio diſputatur.

IUs privatum eſſe duplex, in Rem & in Perſonam, *ſuperius* declaratum eſt. Juris in Re ſpecies breviter, ut hic uſu veniebat, executi ſumus: Sequitur jus in Perſonam, quod iterum diſtinguitur, ut vel ſit in perſonam quà talem, vel in perſonam propter Rem. Utrumque eſt obligatio; etſi poſterius obligationem *ſtrictius* ſumptam peculiariter conſtituat.

2. Jus, quod in perſonam quà talem oritur, eſt ad ſubjectionem vel ad pœnam. *Subjectio* eſt ex jure Parentum in liberos, dominorum in ſervos, mariti in uxorem, Civitatis in cives, Univerſitatis in ſingula membra, quibus omnibus implicitum eſt jus perſonæ ſubjectæ erga ſuperiorem. Jus Societatis ab his diverſum magis ad jus in perſonam Reale referendum videtur.

3. Jus parentum in liberos oritur ex generatione, quod ut res loquitur, ita Grotius docet 2. *de jur. B. & P. c.* 5. *in pr.* pariendi opera ſub generatione comprehenſà, ut ad Tyndarum Oreſtes. *Eurip.*

Πατὴρ μὲν ἐφύτευσέ με, σὴ δ' ἔτικτε παῖς,

Pater me ſeminavit, tua vero me peperit filia.

inquit, quâ ratione *κοινὸν ἀμφοτέροις τὸ γεννώμενον*, fœtum utrique parenti communem eſſe, diximus aliàs è Plutarcho. Sed Oreſtes patri dat prærogativam, non modo propter ſexus præſtantiam, ut Grotius, ſed etiam ob imparem in generando operam

Ἐλογιζόμην οὖν τῷ γένους ἀρχηγέτῃ
Μᾶλλόν μ' ἀμῦναι τοῦ ὑποστάντος τροφάς.
Colligebam, inquit, *primo generis auctori*
Me vindicare magis debere, quam quæ aluerat.

4. Sed non eſt ſollicitè indaganda ratio, quæ Parentum jus in liberos ſtabiliat; de quo jam dicere occupavimus in *ſect.* 1. *cap.* 1. ſuppoſito inprimis matrimonio, quod liberos in poteſtate Parentum, maximè Patris, neceſſariò & ſine medio conſtituit, nec ea de re, poſt locum illum communem, actum agere libet.

5. Eadem ratio non patitur, ut de jure, quod inter Dominos & ſervos, maritum & uxorem, Imperantes & cives,

cives, Magiſtratus & municipales vertitur, hic denuo tractemus; maxime, cum in *libro* III. quatenus hæ res ad civitatis adminiſtrationem pertinent, eodem loco ſe rurſus oblatura ſint.

6. Supereſt obligatio ad Pœnam, quæ eſt animadverſio maleficii, vel potius, ut è Scholâ Grotius, *malum paſſionis, quod infligitur ob malum actionis*, à potiori facta denominatione; ſiquidem & omiſſionis malum pœnam recipere poſſe non dubitatur. Sed pœna rurſus aut mere perſonalis, aut ad rem comparata eſt, priore ſenſu ad hunc locum, altero ad ſequentem referendo.

7. Quod ſi nonniſi à ſuperiore pœna infligi poſſet, ad articulum de ſubjectione referri potuiſſet. At naturaliter etiam à Pari (ſuperiorem viribus eum qui puniat, eſſe oportere, ſatis ipſa res loquitur) delinquentibus irrogari poſſe pœnam, ex eo patet, quod cum licentia & impunitate delictorum genus humanum, etſi nullo imperandi parendique ordine diſtinctum, conſiſtere non poſſet: Ac ideo cuilibet humanæ ſocietatis, quam natura conſtituit, membro, jus in ejus violatores animadvertendi, comparatum eſſe oportet, ſub hac limitatione, ſi paria non deliquerit, quo pertinet Chriſti dictum *Joh.* VIII. 7.

8. Verum Republicâ ſtabilitâ, jus puniendi non cuilibet viribus prævalenti; ſed Poteſtati ſummæ vel magiſtratibus ad hoc conſtitutis permitti potuit, iiſque delatum eſt, cum alioqui jus puniendi promiſcuum bello & armis, quibus evitandis civitates conſtitutæ, occaſionem daret adſiduam. Ut tamen etiamnum qui jure ſunt Pares, quemadmodum populi & Principes diverſi, jus puniendi in alios ſibi non ſubjectos exercere queant; quomodo Rex Galliarum anno hujus ſeculi LXXII. Belgis fœderatis aliiſque deinceps intulit arma, prætextu illos *puniendi*, cum nihil equidem deliquiſſent. At ſi cauſa facti ſubeſſet, juris cauſa negari non poterat, etſi non ſuperior, ſed par duntaxat iis, quos oppugnabat, erat ille ſuo jure; de facto enim qui puniendi animum præfert, hunc ſe viribus ſuperiorem præſumere, manifeſtum eſt.

9. Ab illo diſcrimine, ſtatus naturalis & Reipubl. pendet ejus deciſio dubii, Punire maleficium, ſitne tantum ex licitis, ut Grotius vult *l.* 2. *c.* 20. *n.* 1. an neceſſarium. In ſtatu naturali eſt licitum, quia delinquens meretur equidem *pœnam*, & puniens utitur jure ſuo, *ſed nulla* neceſſitas ſingulos ad puniendum cogit. In Republica quam præmiis & pœnis recte contineri dixit Plato, Princeps aut Judex, maleficiis coërcendis præpoſitus, ſi delicta relinquit impunita, non facit officium ſuum, & peccat, utique, ſi maleficia juri Naturæ, Gentium & divino repugnent, quo pertinent hæc dicta ſcripturæ ſacræ, de maleficis; *Ne parcat ei oculus tuus Ne miſerere maleficium. Abripies eum ab altari meo Gen.* 9 *v.* 5 & 6. *Exod.* 21. *v.* 12. & 14 *Lev.* 20. *v.* 4. *Lev.* 27 *v.* 29. *Num* 35. *v* 31 *Deut.* 13. *v.* 18. XIX. *v.* 12. & 13. Quod analogicè ad Deum ut Judicem bene reterri, demonſtratum eſt in *Lib.* 1. *ſect.* 4. *cap.* 6. *ſparſim.*

10. Nec temere ita dictat humani generis conſcientia, nolle Deum ignoſci maleficiis, ne quidem occultis, ſed ignoſcentibus imputari crimina, *Levit* 18. *v.* 25. *Eſai.* 26. *v. ult.* 1. *Reg.* 2. *v.* 31. *ſeqq.* Quo pertinet, Melitenſium dictum in Paulum à vipera admorſum, πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν. *Prorſus hunc hominem oportet eſſe homicidam, quem è mari ſervatum divina vindicta vivere non ſinit.* Plato *lib.* IX. *de Legib.* [illegible]

Impunitum

Impunitum omnino neminem ullo modo relinqui oportet ſceleratum.

11. Unde videndum, ne non ſufficiens enumeratio finium pœnis propoſitorum ſit, quos Grotius è Senecâ 1. *de Clement.* 22. & Gellio 6. *Noct. Att.* 14. tres inculcat *d. cap.* 20. *n.* 6. *& ſeqq. Peccatis puniendis tres ſunt rationes*, ait Gellius; *Emendatio peccantis: Vindicatio læſi, exemplum in vulgus.* Quibus ceſſantibus, aut aliâ viâ facultatem habentibus, vel etiam finibus aliis æquè utilibus & neceſſariis concurrentibus, pœnam remitti poſſe docet ὁ μέγας.

12. Ita ceſſare Emendationis finem, ubi reus verbis & pœnitentiâ emendatus eſt. Vindicationem ſive reparationem læſi, cum aut verbis ſatisfactum eſt, aut benemerita delinquentis ejuſve parentum erga partem læſam, delictum æquare videantur. Exempli neceſſitatem ceſſare, ubi peccatum pauciſſimis cognitum ſit. Quorum concurſu fieri poſſe, uti vel pœna prorſus exigenda, vel omnino remittenda ſit, vel utrumvis fieri poſſit. Vindictam ſane extra cauſam utilitatis, non eſſe juſtam jure naturæ, multò minus Euangelico puniendi cauſam, fatendum; ſed eſt ἀπὸ μιᾶς ἀσθενείας, *ex eodem animi morbo*, τὸ ἀντιτιμωρεῖσθαι τῷ προαδικεῖν, *procedit ultio & prior injuria*, Dion apud Plutarch. *in vit.*

13. Rectè, quatenus ad affectum ejus qui læſus eſt explendum, Ultio adhibetur: ſed nemeſis & Juſtitiæ ſeveritas impreſſâ divinitus humano generi conſcientiâ, maleficia, licet occulta, citraque reſpectum ſatisfactionis, ut è ſuprà dictis intelligitur, puniri vult, idque latius probatur ab Antonio Matthæo *tract. de Crimin. Tit. Quib. mod. crim. extingu. cap.* 5. *n.* 2. Idem firmatur è natura contractus involuntarii, quem in delictis ineſſe fatentur omnes ex Ariſtotele, quatenus qui peccare voluit, eodem actu in id quod peccatum illud conſequebatur, conſenſiſſe, pœnæque ſe ipſum ſubdidiſſe videtur, ut Juris auctores loquuntur in *l. ult. C. ad L. Jul. maj.*

14. Atque hæc omnia faciunt, ut Pœna non modò juſte poſſit, verum etiam debeat exigi; quod tamen ita non eſſe accipiendum, ut Summa Poteſtas *nunquam* ignoſcere poſſit, infrà, ubi de Pœnis, quatenus ad officium adminiſtrandæ Reipubl. pertinet, videbimus. Hic tantum de jure partis læſæ & obligatione delinquentis agimus, quo ſpectat quod de contractu diximus Involuntario.

15. Scilicet, improprie Contractum ita ſumi; cum alioqui maleficio opponatur, non eſt dubium: Quid Contractus proprie dictus, alibi videndum; ſed *Crimen* nihil eſt aliud, quam Factum turpe, quod Legibus punitur. Dicat aliquis, nonne ſufficit ad delicti naturam, ut ſit factum turpe, quod tantum generis loco ponitur? Non ſufficit, quia ſanctione legis opus eſt, ut factum pro delicto habeatur, quo ſenſu, ſi Hobbes voluiſſet, ex lege ſola colligendum eſſe, quid fas, quid nefas, quid honeſtum aut ſceleſtum ſit, non eſſet tam intolerabilis ejus ſententia, quam eſſe probavimus, in *ſect.* 1. *c.* 3. *n.* 4. 13. *&* 30. *& part.* 2. *Digreſſ. lib.* 1. *c.* 8. *n.* 10.

16. Si nempe fuiſſet in ea ſententia, quam adverſus Grotium tuetur D. Puffendorffius in *lib.* 2. *de jur. N. & G. c.* 2. §. 6. *& lib.* 2. *c.* 3. §. 4. nullos actus pro illicitis habendos, niſi è legis præcepto, ſeu civilis, ſive naturalis, eo ſenſu quo vidimus in *lib.* 1. *ſect.* 1. *c.* 2. *n.* 15. *& cap.* 14. *n.* 18. quod tamen uſqueadeo intendi nolim, ut diſtinctio juris congeniti & poſitivi, ſive in cordibus ſcripti & ex voluntate divina conſtituti, quod ille vult, tollatur.

17. Pleraque enim Juris naturalis capita ita eſſe comparata, ut ſuppoſita humani generis creatione, aliter habere ſe non poſſe, ab homine intelligi queat, evidens eſt, nec ab ipſo negatur: à quibus alias divini juris conſtitutiones arbitrarias diſcrepare, non minus eſt manifeſtum eſt: unde haſce poſitivas, Priores congenitas & naturales appellare, nihil obſtare debet aut poteſt.

18. Sed Hobbes ex ſola lege civili vult eſſe colligendum, quid bonum, malum, fas aut nefas ſit, quod in Philoſophia juris Naturalis falſiſſimum, in ordine civitatis de æſtimatione delicti verum & rectum eſt. Sicut enim non omne quod honeſtum, legibus ut neceſſarium præcipitur, ita nec quicquid eſt turpe punitur. Plurima hominum conſcientiæ & verecundiæ relinquuntur. Ea ſolummodo ſanciuntur, quæ civitati conveniunt & obtineri poſſunt. Ingratitudo nuſquam punitur, ubique improbatur, ait Seneca 3. *de Clem. c.* 7. Idem in Ebrietate aliiſque innumeris, *quæ tantum odio damnamus & ad vindices Deos mittimus, ut ibidem* Seneca. Hinc meretricia voluptas apud veteres tolerata fuit. Hinc maſturbatio *Delictum* non eſt in vulgo cœlibum, Etſi Martialis haud de nihilo dicat;

Scelus eſt, mihi crede, ſed ingens
Quantum vix animo concipis ipſe tuo!

19. Sed quod delictum vocatur FACTUM, primo requirit hoc monitum *ſuperius* occupatum; non modo Commiſſiones, ſed etiam *Omiſſiones*, in quibus aut dolus aut enormis culpa animadvertitur, etſi rarius, efficere poſſe delictum. II. Non conſiſtere delicti naturam in ſolis animi actibus, ſed adſumto actu externo, crimina eſſe intelligenda, ut docent Juriſcti, in *l.* 225. *d. V. S.* eoque pertinet eorundem dictum, cogitationis pœnam neminem pati *l.* 18. *d. Pœn.* III. Cogitationem, etſi ad factum proceſſerit, non dare formam delicto, ſi corpus ſive materia *facti* non conveniat, ut, ſi quis credat, invito domino, ſe rem ejus contrectare, domino autem volente, id fiat, furtum non fit §. *ſed & ſi credat I. de Obl. ex del.* Qui cum aliena uxore cubare ſe putans, ancillam amplectitur eluſus, non eſt adulter, quia non eſt verum, quod alienam uxorem corruperit *l.* 6. § 1. *ff. ad l. Jul. de adult.* Etſi coram Deo tales plane rei ſint, tam Furti, quam Adulterii; cum Juris Divini, adde, Philoſophi ſit, *crimina mente metiri*; Legiſlatoris, *quatenus manu rem tenere poteſt*, ut Cicero dixit.

20. Hæc aliaque ad pœnarum modos & ſpecies pertinentia, in loco de Pœnis & delictis, qui erit in *lib.* III. rurſus occurrent. Hic propriè agitur de jure, quod in perſonam delinquentis competit; quod *Obligatio* dicitur, quam à Juriſperitis ita definiri conſtat; Juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ, ſecundum noſtræ civitatis jura. Nec eſt dubium, quin hæc verba Delicto in Civitate commiſſo non male conveniant. Quis enim neget, delinquentem neceſſitate ſolvendi aliquid aſtringi; cum & pœna deberi, lui, ſolvi dicatur; utpote delicti æſtimatio quomodo appellatur in *l.* 41. *ff. de Pœnis.*

21. Argutatur hac in re, alios argutiæ inſimulans D. Puffendorffius *lib.* 8. *de Jur. Nat. c.* 3. *n.* 4. Delinquentes ad pœnam teneri, conſequenter obligatos eſſe negans, eo, quod ſe ipſos pœnis offerre non teneantur, & nemo, niſi volens teneri dicendus ſit. Quod cum ita recipiendum ſit, nihil idoneum profert. Nam teneri & obligatum eſſe continet neceſſitatem, quâ reos criminum obſtringi manifeſtius eſt, quam quod Ariſtote

riſtoteles, omni poſteritate conſentiente, dixit, eſſe contractus involuntarios, συναλλάγματα ἀκούσια, quæ, ut involuntaria ſint in executione, principio ſui, quatenus omnes cives obligare ſe creduntur ad ferendam, ſi deliquerint, pœnam, voluntaria eſſe negari non poſſunt.

22. Si nolit dicere, quemadmodum inſtituit §. 5. pœnam *deberi* maleficis, quo tamen nihil uſitatius, Cicero *pro Sext. Quibus omne ſupplicium atque omnis jure optimo pœna debetur*; eo quod is *cui debetur, in debitorem jus habet, ut debitum illud ab ipſo exigere poſſit*, ambiguitate verbi abſtinere licet, tametſi notum ſit, *deberi* aliquid dici, non tantum quod ab alio exigi poteſt, ſed etiam quod fieri & exequi & alii quovis modo tribui oportet: Denique, ſic potius ineamus; haud adeo pœnam maleficis deberi, quam hos eam debere, vi tacitæ vel expreſſæ conſenſionis in Leges Civitatis: quo pertinet, quod apud Tacitum, femina, quæ ignaro domino, ſe alieno ſervo miſcuit, *in ſervitutem ſui*, quæ eſt pœna, *conſenſiſſe* dicitur, & quod in ſacris literis ipſaque oratione dominicâ peccata vocantur debita, quibus adde ſis, l. 34. *de jur. Fiſc. l. ult. C. ad L. Jul. Maieſt.*

23. Non ſatis juſta ratione Puffendorffius huic receptæ generis humani ſententiæ refragatur, eo quod dici nequeat, *aliquem directe & immediate in pœnam ſuam conſenſiſſe*. Quid opus illud, directe & immediate, An nemo ſe, niſi directè & immediatè, obligare poteſt? Qui vendit, tenetur ad Evictionem, etſi nihil de illâ dictum ſit; non quidem directe & immediate; nihilominus vere, quoniam hæc eſt proprietas venditionis ex jure Gentium, ut venditor præſtet, rem habere licere. Cives obligant ſe mutuo ad leges ſervandas, expreſſe vel tacitè. Ergo etiam ad ſanctionem, quæ jure Gentium eſt pars Legis & ad pœnam ſanctione comprehenſam.

24. Excipit Vir Cl. *Nemo delictum admittit, quin ſimul ſperet, ſeſe latendo aut aliâ ratione pœnam declinaturum*, Proinde non conſentit. Quaſi venditores etiam ſæpe non ſperent, evictionis præſtationem ſe declinaturos, invitique ad eam compellantur, idque præcedentem illorum obligationem & conſenſum everteret. Initium in delictis, maxime priuſquam committantur, in caſum quo quis reus fiat, eſt à conſenſu, cujus vis in executione, per indutam voluntatem contrariam, ſubverti non poteſt.

25. Si pœna eſt in obligatione, cum illa ſit vinculum duos colligans, oportet etiam ſit, qui pœnæ jus exigendæ habeat; quod cur iterum Grotio adfirmanti *lib. 2 c. 20. §. 2.* neget Puffendorffius in *d. §. 1.* juſta ratio non eſt; Ait, Ei qui jus puniendi habet, eſſe quidem ita faciendi, id eſt, puniendi jus, ſed hunc non eſſe actum Juſtitiæ expletricis, quo pœnas refert Grotius, & quo contractus referuntur. Actum juſtitiæ dici reſpectu ejus cui ineſt obligatio, ad aliquid alteri tribuendum, cui facultas ſit illud exigendi: quod de maleficio & officio punientis dici non poſſe arbitratur.

26. Ego in ordine civitatis & juris publici diſciplinâ nullam in eâ re difficultatem reperio. Non poteſt exerceri Juſtitia liquidius quàm Suum cuique tribuendo, à Magiſtratu cui jus eſt ita puniendi maleficos, ut ſi hoc negligat, evidentiſſime Juſtitiam negligat & quidem expletricem. Quid hic deſiderat Puffendorffius; cum delinquentes pœnam perfectè & adæquatè mereantur, cum & Magiſtratus ad hoc teneantur, & ipſi delinquentes è prævio conſenſu in Leges, quo fit, ut hoc ab illis exigi poſſit, ut pœnam pati, luere, ſolvere debeant?

27. Idem clarius eſt in privatis delictis,

ctis, de quibus hi tantum agunt, ad quos commiſſum pertinet, vel ad damnum farciendum, vel mulctas cuique delicto legibus impoſitas; Etenim has, delinquentes optimo jure debere læſis, & illos his non minus ſolvere debere, quam hi exigere poſſunt, ecquis, omni die, quod fit, dubitare queat? In quibuſdam locis ipſi, quibus injuria facta eſt, eam æſtimant, Lege præcipiente; quo caſu plenum eſſe debiti & crediti jus, ne Puffendorffius quidem, credo, negabit: Alibi Lex æſtimat mulctas eodem jure, quod inter partes vertitur, exigendas & præſtandas.

28. Quin etſi pœna corporalis infligatur, adhuc, etſi minus proprie, jus debiti & crediti vertitur. Nam qui furem deducit ad Præfectum vigilibus, vel ad Præſidem, exiſtimandus eſt, elegiſſe viam, quâ rem perſequeretur, ait Julianus in *l.* 56. §. 1. *π. de Furt.* quemadmodum ſi quis actionem, quæ ex maleficiis oritur, velit exequi, aut pecuniariter agere, aut extra ordinem ejus rei pœnam exercere poteſt *l. ult. d. Privat. del.* utrovis modo tenetur reus, ad ſatisfaciendum læſo; nam & verberibus ſatisfieri poteſt, ait Ulpianus in *l.* 17. §. 4. *π. de Injur.* & Papinianus, animo Læſi pœna delinquentis ſatisfieri ſolere ſcribit in *l.* 1. §. 6. *π. de Serv. expert.*

29. Paulo diverſa ratio eſt in publicis Judiciis, de quibus olim quilibet ex populo, moribus hodiernis *Reipubl.* Procuratores agere ſoliti ſunt; quatenus omnium intereſt, delicta puniri: Inter omnes & ſingulos ſponſio ſive conventio de Legibus ſervandis ferendiſque delictorum pœnis inita eſt, quas ideò ex illo conſenſu omnes & ſingulos exigere poſſe, manifeſtum eſt.

30. Illud verò, jus omnium, *ubi* compertum eſt, minus à ſingulis pro vigore publicæ diſciplinæ exerceri, Magiſtratibus, unique potiſſimum ejus rei Procuratori placuit committi; cui proinde jus exigendi competere, manente eâdem obligatione præſtandi in delinquentibus, quæ fuit antea, conſentaneum eſt.

31. Quod autem aliquoties in hiſce connexionibus dictum eſt, in Lege Civili Conſenſum civium verti, quâ id ratione conſtet, & quomodo accipiendum ſit, in loco de Legibus, qui *in princ. libri ſequ.* occurret, videbimus.

CAP.

CAP. II.

De jure in perſonam ad Rem comparato, ejuſque cauſâ, & primò de commercio ſermonis.

Tranſitus ad jus & Commercium Sermonis. Mendacium eſſe prohibitum & vile imprimis. Pertinere prohibitionem ejus ad ſecundam Decalogi tabulam, & ad læſionem proximi. Qua in re mentiens lædat jus proximi, ſine dolo in rebus admiſſo. Caſus ab homine enuntiati falſiloquii, in quibus nulla ejuſmodi læſio committitur. An in mendacio ſit repugnantia cum natura Dei, ſine reſpectu ad jus hominum inter ſe. Reſponſum ad argumenta Siegleri & Auguſtini.

RES privatorum, Jure vel in Re, vel ad Rem, quod dicitur, diſtingui communis etſi recentior, ignotaque veteribus, eſt doctrina. Et de Jure quidem in Re conſtituto ejuſque ſpeciebus in *ſect.* 4 quatenus ad hanc Artem ſpectare videretur, egimus. Jus ad rem, quod dicitur, habet cauſam, Obligationem, quæ vel eſt è conventione, vel delicto, vel è variis cauſarum figuris. Ex ex omnibus oritur jus in perſonam, non in Rem directè: ſed vel in Perſonam quà talem, de quo genere egimus in *cap. præced.* vel in perſonam ob rem, ſive ad rem præſtandam; Facto etiam ſub Re comprehenſo, quæ res habet utilitatem pecuniariam. Et hoc eſt, quod vulgo ἀνθεμως, JUS AD REM appellari diximus

2. Videamus primo de jure in perſonam, propter, vel Ad rem, è Conventione oriundo. Conventio eſt duorum vel plurium in idem placitum conſenſus Et hic eſt vel expreſſus vel tacitus. Ille ſermone vel literis exprimitur; Tacitus è factis colligitur. De expreſſo conſenſu, ad quem tacitus exigitur, primo agendum; de quo videtur intelligendus Plato, quando ex Simonide *lib.* I. *de Republ.* Juſtitiam dicit eſſe, τ' ἀληθῆ λέγειν, *vera dicere*, id eſt ſervare fidem, ut præcipuum, non totum, opinor, Juſtitiæ officium deſignaret.

3. Et ſane verum dicundi officium è fundamentis humanæ ſocietatis eſt unũ, quo nihil ſanctius, expreſſa imago Rationis, quâ proximè ad Deum accedimus, ejuſque donum, ad hoc datum, ut cogitationes ſuas humanum genus inter ſe mutuo communicet; quod ideo ex inſtituto Creatoris ſui & Rectoris hujus mundi, ita ſibi invicem debent, ut non modo nullum damnum alter alteri mentiendo inferat, ſed & in ipſo orationis commercio illam æqualitatẽ ſervent, ut ne aliter verba, quam uſus & convenientia cum ratione, cujus interpretationẽ præferunt, exigit, inter ſe commutent.

4. Proinde, qui talibus utitur verbis, quæ alio ſenſu, quam à mente loquentis diſcrepante ſumi non poſſunt, ille mentiri dicitur, quo nullum in ſacris & in profanis literis vitium decantatius eſt. Alii falſiloquium id eſſe dicunt; Mendacium id tantum appellant, reſpectu ejus, qui jus habet, ut animi mei ſententiam liquido debeat intelligere. Ita Puffend. *L.* 4. *c.* 1. *n.* 9. Quam diſtinctionem ut non ſpernimus, ita necdum hæc uſu venit nobis. Prius igitur hic Falſiloquium

Falſiloquium & mendacium promiſcuè accipiemus; dein res ad illam diſtinctionem nos manuducet.

4. Juxta furioſos, & homicidas ponuntur mendaces *Pſ.* 5. *v.* 7. *Prov.* 6: 17. abominabiles Deo *Prov.* 12: 22. Spirans mendacia non evadet, peribit. XIX 5 9. Mendacium pars veteris hominis, abjicienda piis *Eph.* 14: 5. *Coloſſ.* 3: 9. Auctor mendacii Diabolus *Joh.* 8: 44. Deus è contra verax *Rom.* 3: 4. qui mentiri non poteſt *Hebr.* 6: 18. Et qui prohibitionem hanc contulit in decalogum, caput ejus IX., adeoque ad tabulam ſecundam; quia verba ſunt inſtituta, ut per ea in aliorum hominum notitiam cogitationes noſtras tranſmittamus, atque adeo hominibus proprie falſum teſtimonium, id eſt, mendacium dicimus; quia veritatis obſervantiam unuſquiſque proximo ſuo debet, ex obligatione naturalis & divini juris, ut docet Ameſius *lib.* 5. *de Conſc. c.* 53. *n.* 7. & 12.

5. Unde liquet, non aliter committi peccatum mendacii, quam ſi jus proximi ex obligatione, quâ homines erga ſe invicem obſtricti ſunt, lædatur; non quidem ut detrimenti quid alterius patrimonio, incolumitati aut honori inferatur, cujuſmodi aliquid cum falſiloquio plerumque conjunctum, peccati deformitatem auget ac intendit in primis; ſed etſi nulla ſit, quam deceptio in verbis, à mente loquentium ita diverſis, ut ſano ſenſu aliter accipi nequeant, hæc eſt læſio alterius in re ſanctiſſimi inſtituti & ordinationis divinæ; quo reſpectu læditur hoc peccato Majeſtas Dei, qui veritatis auctor & amator talis eſt, ut mentiri non poſſit & imaginem ſuæ veracitatis homini impreſſerit conſervandam: quibus accedit, quod illa deceptio verbalis, etſi in rebus tralatitiis commiſſa, ſignum eſt animi levis ac impoſtoris, ab omni candore & ingenuitate alieni; quod & objectum alicui, ſenſibilis injuriæ loco habetur, & exulat à converſatione civili.

6. At hæc omnia ſupponunt formale Mendacii adeſſe, læſionem ſcilicet proximi in commercio ſermonis; cujuſmodi læſio, ne de alio detrimento alteri intentato dicam, ſi nulla committatur, oportet illa vilitas & levitas, illa violatio inſtituti & majeſtatis Dei, & quicquid in mendacio turpe ineſſe demonſtravimus, ceſſet. Si nihil, inquam, in eo reperiatur, quod tabulam *Decalogi* ſecundam, quæ ad proximum ſe refert, imminuat eique fraudem faciat.

7. Quare, I. Si quis enuntiationes falſas ex ore ſuo proferat ſolus, ſine animo & uſu cum aliis communicandi, hunc non mentiri certum eſt. etſi actus ille poſſit eſſe ineptus & vitioſus, non tam reſpectu ſermonis, quam cogitationis & actus ipſius, ſi nihil ad honorem Dei & uſum rectæ rationis attineat.

8. II. Si quis etiam enuntiet verbis, quod non habet in animo, ad eos qui non habent uſum rationis; cum oratio ſine ratione nulla ſit, ac ideo commercium orationis ſine ratione haberi non poſſit; in eo non eſſe mendacium, quia commercium ſermonis, aut jus *alterius* hoc reſpectu non læditur, *ſtatuendum* eſt: Unde, ſi quid furioſo, quod ita non eſt, adfirmetur, non magis eſt mendacium, quam fides conventionis & contractus cum illo initi non ſervata, perfidia eſt; eademque ratio erit infantium. Etſi id genus falſiloquia, ſine aliquâ ipſorum utilitate, rectius omittuntur, ut ineptæ ſaltem & nugæ.

9. III. Sequitur, quando res aliter quam ſunt, enuntiantur, apud eos, qui fictionis vel præmoniti, vel ex negotii naturâ gnari ſunt, non eſſe mendacium, quia non violatur commercium ſermonis, aut jus alterius

alterius, eo reſpectu æque manifeſtum eſt, ut cum in Apologis, arbores & animalia bruta loqui dicuntur; aut etiam hominibus, ea quæ non egerunt, adſcribuntur, eruditionis inde colligendæ causâ Eodem pertinent fictiones Legum, ut cum Filius in movendâ Querelâ inofficioſi teſtamenti dicit; ita fingi lege jubente; Patrem ſuum, cum faceret teſtamentum, non fuiſſe ſanæ mentis, & id genus alia, quo nomine parum ſcite Cenſuram in Artem Juris exercent quidam, ut probavimus *in Eunom. Rom. ad l. 2. π. de Inoff. teſtam.* modo id fiat, cum aliquo fructu utilitatis aut honeſtatis publicæ, quod Juris auctores ſategerunt.

10. V. Si, non quidem præmonito vel gnaro; ſed tamen, re compertâ, conſenſuro & gratias habituro aliter res, quam eſt, adſeratur; nulla fit ejus læſio, nihil præjudicii hoc reſpectu creatur, adeoque mendacium non committitur. Eo pertinet Maximi Tyrii dictum, *καὶ ἰατρὸς νοσοῦντα ἐξαπατᾷ, καὶ στρατηγὸς στρατόπεδον, καὶ κυβερνήτης ναύτας, καὶ δεινὸν οὐδέν. Medicus ægrotum, Imperator exercitum, & gubernator navigantes decipit abſque malo;* rurſus ſub eadem limitatione boni, & conſenſus ſaltem taciti, evidentis. Exempla paſſim obvia nihil opus eſt commemorari.

11. VI. Qui in hoc eſt, ut ſocietatem humanam nefarie lædat, alioſque contra jus naturæ vexet & opprimat, huic, eo reſpectu, quo melius id efficiat, non debetur hoc Commercium ſermonis & communicatio cogitationum, nec ideo mendacii peccatum in vero diſſimulando contra illum committitur. Quo pertinet obſtetricum adverſus Pharaonem adſeveratio, cui quod Deus benedixiſſe legitur, indigere non videtur illâ diſtinctione, quæ in ſacrum textum majori, ut videtur, ſubtilitate, quam ſoliditate infertur. *Exod. 1. 19. 20.*

12. Inde VIII. nec hoſti in bello juſto, ferrum & flammam Patriæ noſtræ inferenti, cui vitam & opes eripere fas eſt, nihilo magis hoc reſpectu, ſermonis illud officium & jus commercii, quod cum eo nullum eſt, debetur; quam rem etſi latius pateat quam prius, aliqui facilius concedunt. Quos inter Zieglerus, qui in cæteris contra Grotium diſputans, hac in re, *Non negaverim tamen*, inquit, *hoſtem Reipubl. tam geſtu & ſignis, quam confictis ſparſiſque literis, aut vulgato falſo rumore falli licitè poſſe; quandoquidem ille commercium juris Gentium jam violavit, & per ordinariam juris viam in ordinem redigi non poteſt*, *ad* Grot. *lib. 3. de jur. B. & P. c. 1. §. 17.*

13. IX. Rectori ſupremo Reipubl. propter commune vel ſingulare bonum concedit falſum dicere Plato, eoque refert Grotius adſeverationem Salomonis, de ſcindendo in partes infante, cum animus ei longiſſimè à tali voluntate abeſſet, *d. c. 1. n. 15.* Ejuſque rei cauſam referre oporteat, ad tacitum civium conſenſum, qui omne ſuum jus, adeoq; etiam id quod è promiſcuo ſermonis commercio ſingulis debetur, propter utilitatem publicam, in Imperantes ſuos contulerint.

14. Hæc & ſimilia ſicut à nobis abſolutè non adfirmantur, ita concedi non poſſe fatemur, ſi in Falſiloquio ſit vitium quo Dei naturæ, ſine reſpectu ad jus proximi, contrarietur; vitium, inquam repugnantiæ cum natura Dei, abſtractum à reſpectu mutuæ obligationis hominum inter ſeſe; quod ſi eſt ita, quur magis ad ſecundam, quam ad primam Decalogi tabulam referatur mendacium, non animadvertimus.

15. Equidem eſſe Deum veracem, nec eſſe non poſſe, quis non agnoſcat? æque ac eundem eſſe juſtum, nec eſſe non poſſe fatentur omnes. Quin etſi non exercere juſtitiam, vel ipſam puni-

toriam, non poſſe Deum ſtatuamus, ideo tamen non ſequitur, non multos Juſtitiæ actus inter homines circa res, circa vitam illorum, diſpenſante Deo, aliter aliterque habere ſe poſſe, vel etiam ſine diſpenſatione, variantibus objectis, ſalvâ ſcilicet Dei juſtitia; quemadmodum falſiloquia, quæ vitio carere putamus inter homines, ſalvâ Dei veracitate fieri, non eſt quod dubitemus.

16. Inſtantiam tamen à Deo, inquam, valde urgent, qui Falſiloquium indiſtincte damnant. Siegjerus in *d. ad Grotium loco* §. 5. *At ſi licitum quid eſt homini in relatione ad hominem, quidni id liceat Deo erga homines? Et ſi ea eſt natura mendacii, ut ex circumſtantiis in genere licitorum poni poſſit, quid eſt, quod Deo id tribuere prohibeat: Vel hinc ergo apparet, eam eſſe mendacii naturam, ut ne quidem propter circumſtantias laudari atque ab hominibus probari queat.*

17. Placet eâ de re quid Plato dixerit, referre. Τὸ ἐν τοῖς λόγοις ψεῦδος, inquit, πότε καὶ τῷ χρήσιμον, ὥστε μὴ ἄξιον εἶναι μίσους; Ἆρ' οὐ πρός τε τοὺς πολεμίους, καὶ τῶν καλουμένων φίλων, ὅταν διὰ μανίαν, ἤ τινα ἄνοιαν, κακόν τι ἐπιχειρῶσι πράττειν, τότε ἀποτροπῆς ἕνεκα, ὡς φάρμακον, χρήσιμον γίγνεται; *Mendacium, quod verbis committitur, nunquid aliquando eſt utile, ut odio dignum non ſit? Nonne adverſus hoſtes & eos qui amici vocantur, quando propter furorem vel inſaniam quandam, aliquid mali aggrediuntur, nonne tunc avertendi causâ, tanquam remedium, utile ſit mendacium? lib. 2. de Republ. ſub fin.* Subjungit deinde, Κατὰ τί δὴ οὖν τούτων, τῷ Θεῷ τὸ ψεῦδος χρήσιμον; *Qua parte verò harum rerum vel uſuum, Deo mendacium eſt utile?* Κομιδῇ ἄρα ὁ Θεὸς ἁπλοῦς καὶ ἀληθὴς ἔν τε ἔργῳ καὶ ἐν λόγῳ, καὶ οὔτε αὐτὸς μεθίσταται, οὔτε ἄλλους ἐξαπατᾷ, οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπάς, οὐθ' ὕπαρ, οὐδ' ὄναρ. *Plane Deus ſimplex & verax opere atque verbis eſt; nec ipſe mutatur, nec alios decipit, neque per viſiones, neque verbis neque ſignis, aut oſtentu, nec per vigilias neque per ſomnia d. loco.* Idem ſummatim repetit *d. princ. lib. 3.*

18. Primo quidem, ſi verum eſt, quod Plato ait, & quod neminem ſcio negaturum, Deum neminem vel per ſigna geſtuſque in errorem deducere; neque tamen quiſquam negat, ex juſtâ causâ ſignis & geſtibus aliud præ ſe ferre, quam ſit in mente, licere, quo pertinent ſtratagemata belli aliaque in ſacris & profanis Hiſtoriis infinita exempla, argumentum à Deo ad hominem labaſcere oportet.

19. Plato ſignificat, idque verum eſt, Deo nec opus eſſe neque dignum, adhibere ſigna vel voces, quibus aliud præ ſe ferat, aliud velit, ut hominibus prodeſſe queat, ſicut uſus venit hominibus ob ignorantiam & impotentiam. Eſt enim imperfectio in homine talibus indigere circuitu, ut alii proſit. Quanto unumquodque minorem ab objectis mutationem accipit, tanto perfectius eſt, ait idem Plato *lib. 2 paulo ſuperius.* Ἀλλὰ μὴν, addit, ὁ θεός τε καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ πάντῃ ἄριστα ἔχει. *Enimvero Deus*, inquit, *& quicquid eſt Dei omni ex parte optime & perfectiſſime ſe habet.* Imperfectionem igitur eſſe falſiloquium, aliquando innoxium, patet, quale in hominem quidem ſine delicto, in Deum cadere non poteſt.

20. Ex his etiam intelligitur, quo pacto illud celebre dictum Auguſtini, nullum mendacium non eſſe peccatum, ne quidem ſi ob gloriam Dei fiat, accipiendum ſit; etſi maxime non concedatur in ejus ſententiam rigidiorem, non admittentis ullum ſcientis falſiloquium; non eſſe videlicet, quod gloriam Dei per ſe & directè, ejuſmodi commentis & ambagibus innoxiis, quæ tamen imperfectionem

fectionem & infirmitatem continent, ſine reſpectu ad hominum officia inter ſe, promovere ſtudeamus.

21. Damus etiam Auguſtino, mendacium non ideo deſinere eſſe peccatum, *quia poſſumus aliquando alicui prodeſſe mentiendo. Poſſumus enim & furando alicui prodeſſe, ſi pauper, cui palam datur, ſentit commodum, & dives, cui clam tollitur, non ſentit incommodum.* Nec ideo tale furtum quiſquam dixerit, non eſſe peccatum, ut loquitur in *Enchirid. c.* 22. Dives enim habet hoc jus ex Lege naturæ, Gentium & Divina, ne quod proprium ejus eſt, ipſi auferatur: ſed cui falſum perſuademus, in caſibus *ſuprà* exceptis, non habet jus, ut verba cum eo commutemus, ejuſdem ſignificationis, cujus eſt noſtra mens aut voluntas: ubi hoc jus habet alter, ibi Mendacium eſſe peccatum intelligimus & dictum eſt.

22. Idem ſervit ad hoc; *Poſſumus & adulterando prodeſſe*, inquit, *ſi aliqua, niſi ad hoc ei conſentiatur, appareat moritura, & ſi vixerit, pœnitendo purganda, nec ideo peccatum negabitur tale adulterium.* Nemo dicet, utilitatis causâ licere mentiri, ſi tam veri copia debetur ei, quicum res eſt, quam uxorium jus alteri debetur. Inſtat Auguſtinus, *Si autem merito nobis places caſtitas, quid quæſo offendit veritas, ut propter alienam utilitatem, illa non violetur adulterando, & violetur iſta mentiendo?* Si violatio veritatis inter homines magis intelligi poteſt ſine reſpectu juris alieni, quàm caſtitas ab adultero ſine tali reſpectu violari poteſt, argumentum valebit. Sed cum neutra tali reſpectu carere poſſit, quid ab adulterio, quod jus alienum indigne violat, argumentemur ad falſiloquium noſtræ hypotheſeos, in quo nulla ejuſmodi juris alieni violatio vertitur?

23. Denique, *non ideo mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro ſalute quorundam mentiamur*, ait ille; Recte; pro ſalute aliena non eſt mentiendum; ſi talis eſt is, ad quem verba proferuntur, in quo locum habet obligatio illa juris naturalis & divini, ut internas loquentis cogitationes intelligere debeat. Si talis ille non ſit, furioſus gladio armatus; aut tyrannus vel latro innocentem ad cædem quærens, huic ego cogitationes meas convenientibus verbis, aperire non teneor; ſed verba dare, ſine mente, quibus in furore ſuo impediatur, jus & fas videtur.

24. Jam, ſi quis id quod contra obligationem illam naturalis & divini juris profertur, Mendacium; quod inde alienum ac innoxium eſt Falſiloquium, appellare velit, ut Puffendorfius inſtituit, nihil refragamur: Quemadmodum ſi quis ipſe verum putans, falſum enuntiet, aut ſi verba ſint ambigua, vel tantummodo reticentiam veri totius vel pro parte contineant; hæc ut à controverſia remotâ, ab aliis petenda relinquimus, *vid. Grot. lib.* 3. *c.* 1. *& Ameſ. d. cap.* 53.

CAP. III.

De Pactis & jurejurando.

Conventio ſive Pactum quid. Non obligare pactum, niſi per acceptationem ejus cui promiſſum eſt. Requiri in utroque uſum rationis, non æquè deliberatum animi conſilium, niſi aliter lege civitatis cautum ſit. Non videri opus eſſe, ut acceptatio innoteſcat promittenti, ſed morte jus acceptandi extingui. Rem promiſſam in poteſtate promittentis eſſe debere, tam rei quam perſonæ reſpectu; proinde Curam, turpitudinem, commercii prohibitionem, dationem factumve alterius, niſi mandatum intervenerit, impedire obligationem. Alius pro alio an ſtipulari vel acceptare poſſit, diſputatur, adverſus Grotium. De jurejurando, quid, & an licitum ſit. Per ſe hoc non producere obligationem, nec efficere, ut obligationes valeant. Quid de obligationibus ſolo jure civili prohibitis hac parte juris ſit. Reliqua remiſſive.

Acturis de jure, quod ad rem ex conventione oritur, quemadmodum ſuprà inſtituimus in anteceſſum, de præcipuo conventionis inſtrumento, quod eſt Sermo, & de commercio illius agendum actumque fuit: nunc ad ipſam Conventionem pergendum.

2. Eſt autem nihil aliud Conventio, quàm duorum pluriumque ratione utentium, in idem placitum conſenſus; aliter Pactum & pactio appellata. Declarationes autem ab una parte factæ non pariunt obligationem, quæ eſt vinculum inter duos, ſed in poteſtate ſunt ejus à quo prolatæ ſunt, ut impleantur vel mutentur: Quemadmodum in ultimis fit voluntatibus, quæ uſque ad ſupremum vitæ exitum ambulatoriæ eſſe dicuntur & ſunt.

3. Nec valet à naturâ Dei, cujus dictum eſt *ἀμετάθετον πρᾶγμα*, *res immutabilis*, ut ait auctor ad Hebræos, argumentum in contrarium. Eſt enim infirmitas, mutare conſilium, qualis ut homini ſine ſcelere evenire poteſt, ita in Deum nullo modo cadit.

4. Conventio igitur non obligat, niſi per tranſlationem juris in alterum factam, quæ nonniſi per actum voluntatis, id eſt, per acceptationem alterius committi poteſt; niſi quod Lex aliquando ſupplet actum voluntatis in acquirente, quemadmodum in ultimis voluntatibus accidit, & rogatio præcedens poſt ſecutam promiſſionem ſine dubio *vim acceptationis* habet.

5. In utroque tàm promittente, quàm acceptante requiritur uſus rationis; Unde furioſos, & infantes neque promittere nec acceptare poſſe manifeſtum eſt. Quin etſi omnes qui intelligunt quid dicatur aut agatur, è conventionibus teneri videantur, omnium tamen uſu gentium paulo major ætas ad efficacem conventionis effectum requiritur, cujus determinatio juris poſitivi eſt; quemadmodum eodem jure negatur aliquando effectus obligationi, qua per ætatem aliquis

liquis obſtrictus fuerit, quemadmodum de his qui ſub Curatoribus agunt, *infra* videbimus.

6. Quidam præter uſum rationis, tequirunt animum in promittente deliberatum; etiam Grotius ita, *Quod fit*, inquit, *animo non deliberato, id nos quoque ad vim obligandi non credimus pertinere lib.* 1. *de J. B. & P.c.*x. *n.*4. Deliberationem, qualis ad quemlibet actum animi voluntarium, à philoſophis requiritur, quem Electio ſequitur, ſi intelligit, bene eſt; Si vero populariter in promittente requiri putant ejuſmodi præviam deliberationem, quâ nonniſi bene ſubductis rationibus, homines ad conventionem accedunt, hoc requiſitum incideret in ſententiam eorum, qui pacta non aliter obligare putant, quam ſi benè ſeriò animoque determinato fiant ac interponantur: Temere autem inita non cenſent eſſe obligatoria, nec aliter quod jure Romano de nudis Pactis docetur, accipiunt, quâ de re diximus in *Eunomiâ Rom. ad l.* 7. *π. d. Pact. & in Prælect. ad d. tit. n.*8.

7. Verius eſt, eos, qui mentis compotes temere promittunt, bene tamen intelligentes quid agant, nec in facto deceptos, ad ſervandam fidem datam teneri, ut ipſe Grotius probat *l.*2.*c.*XI *à pr.* & eſſe quod ſibi temeritatem ſuam imputent. Acceptatione ab altero facta, jus ei quæſitum eſt, & promittens ſtipulatori obnoxius tenetur: Alioquin hoc prætextu quilibet contractus atque alienationes in dubium vocari poſſent: ſiquidem in promiſſione, cauſa eſt alienandi & juris in alium transferendi. Docet idem rex ſapientiſſimus *in Proverb. c.* 6. *Si ſpopondiſti manumque dediſti, illaqueatus es oris tui eloquio & teneris, veniſti in manum proximi tui, cui te ſubjicias eique ſatisfacias oportet.*

8. Si qua tamen Civitas, inutile eſſe arbitretur, inter cives ſuos è quibuſlibet conventionibus actiones dari, ſtatuatque in eum finem certam aliquam & ſolennem formulam, qualis apud Romanos ſtipulatio fuit, eſſe requirendam, hanc conſtitutionem è conſenſu vel Lege juſtam fieri poſſe, non eſt, quod negemus, eâque ratione quod è pactis nudis jure Romano non datur actio, ut in *dictis locis* probavimus, defendi poteſt; tametſi jure Gentium, quod hodie merito viget, aliter obtinere jam diximus.

9. Cæterum, acceptatio tribuit jus ei, cui promittitur, etſi facta ſit abſenti; modo contractus inter abſentes per leges celebrari queat, nec opus eſſe videtur, ut acceptatio promiſſori innoteſcat, niſi id pactus ſit; ne quidem in negotiis reciprocæ obligationis, ſecus ac vult Grotius *d. cap.* XI. *n.* 15. Quid enim? ſi quis addixerit abſenti rem certo pretio, & hic coram teſtibus acceptaverit, an venditor revocare poterit, ſi pœniteat, ante quam acceptatio ipſi renuntietur? Non habet rationem: Tranſtulit in emptorem jus, ſi acceptaverit. Acceptavit: tenet igitur obligatio. Ante acceptationem, poſſe revocari jam dictum eſt.

10. Si ante acceptationem mortuus ſit ille, cui promiſſio facta fuit, ad heredem ejus nihil tranſit, quia nihil defuncto acquiſitum fuit; jus acceptandi non tranſit: quia non eſt jus quæſitum, ſed eſt res meræ facultatis, ſive potentiæ, quæ cum perſonâ extinguitur. Quid ſi promiſſor ſit mortuus, an is cui promiſſum eſt, acceptare poteſt? Sane poteſt; ſed & heres promiſſoris ante acceptationem revocare poteſt, ſicut ipſe promiſſor potuiſſet.

11. Plane, ſi plures ſint promittentes aut ſtipulantes, ſingulos pro partibus obligare & obligari, naturalis juris eſt; Ut in ſolidum ſinguli teneantur, non fit, niſi

niſi per expreſſam conventionem, quâ fiunt duo correi ſtipulandi & promittendi; vel quod res ſint individuæ, ut quædam facta & res incorporales. Eadem ratio eſt in heredibus ejuſdem promiſſoris aut ſtipulatoris.

12. Hæc de conſenſu utriuſque vel plurium. Sequitur materia pacti, *in idem placitum*, ut in definitione fuit. Qualitas materiæ expreſſa non eſt, neque potuit exprimi ob infinitam varietatem: Sed hoc ultro intelligitur, rem ejuſmodi eſſe oportere, quæ ſit in poteſtate promiſſoris, quæ deficit, vel ratione perſonæ, vel rei Priore ſenſu quicunque ſub Curatoribus agunt, promittendo, cum effectu non obligantur. Etſi enim quominus ex conventione teneantur, qui ratione utuntur, nihil obſtat, effectus tamen, qui conſiſtit in alienatione, ab iiſdem proficiſci non poteſt, cum hæc auctoritate Curatoris impediatur; quod univerſo juri convenienter, etiam à Romanis obſervatum eſt, *l.* 101. *ff. de Verb. obl.* & *l.* 3. *C. de in int. reſt.*

13. Reſpectu rei, non valet promiſſio rerum, non modo impoſſibilium, ſed etiam commercio exemptarum, ut ſunt res ſacræ, ſanctæ, religioſæ, publicæ, liberi homines; ſed rerum quæ nullius ſunt, aut alienarum promiſſio, in caſum, quo noſtræ futuræ ſunt, promiſſio valet; & ſic etiam publicarum vel ſacrarum, in caſum ſi quando privatæ & noſtræ ſint futuræ; modo in illâ ſpe vel deſtinatione nihil ſit turpitudinis, qualis eſſe videtur in promiſſione matrimonii futuri, ab eo eâve, qui conjugem nunc habet, tamen etſi aliter, quod mirere Grotius in *lib.* 2. *c.* XI. *n.* 8. *in fin.* Quanquã autem qui promittit res in commercio poſitas, ſed nunc alienas, ad ipſarum præſtationem in præſenti non obligatur; ſi tamen eas purè promiſerit, in id quod intereſt tenebitur; ad quod ſi promiſſio penitus nulla ſit, ob defectum commercii, ceſſantibus omnino terminis habilibus, non tenetur.

14. Ad nullitatem pertinet etiam promiſſio rerum vel actionum turpium, quas nemo in poteſtate habere cenſetur, & unde ne quidem, poſt rem geſtam, oritur obligatio, ſecus ac Grotius docet in *d. cap.* XI. *n.* 9. argumento ejus, quod Juda egerit, erga Thamarem nurum, cui ſolvit mercedem ſtupri *Geneſ* 38. Sed unde probat Grotius, ſi non ſolviſſet, eum fuiſſe peccaturum? *ſolvit* generoſitatis profanæ causâ, ne veniret in contemptum, ut indicat ipſe *verſ* 23. nec facile perſvadebit ὁ μέγας, eum qui ſicario conducto poſt cædem peractam ſolvit mercedem promiſſam, non magis probare factum, quam explere juſtitiam. Cæterum, quod is qui ſine causâ promiſit, non tenetur Lege civili, id magis ob præſumptionem turpitudinis, quam quod promiſſio ſola deliberato animo facta non teneat, fieri videtur, ut idem recte *n.* 10.

15. Non eſt etiam in poteſtate Promiſſoris, alium eſſe daturum quid vel facturum, niſi de ſe Promiſſor expreſſerit, effecturum ſe, ut alius det vel faciat: tunc enim niſi id effecerit, *in id* quod intereſt tenebitur. Sane qui mandatu alterius promiſit, is ſine dubio mandantem obligat, ſive mandatum generale ſeu ſpeciale fuerit, etſi Promiſſor mandati generalis fines exceſſerit; quatenus mandans eum præficiendo rebus ſuis, quicquid in iis egerit & promiſerit, ſe ratum eſſe habiturum tacite recepit; haud tamen ultra ſcilicet quam res patent, quibus eſt præpoſitus, quod in Exercitoribus, Inſtitoribus, etiam in Legatis uſum habet.

16. An alius pro alio acceptare aliive ſtipulari poſſit, quod jus Romanum optimus

optimus alioqui juris naturæ interpres negat, in eo Grotius diſtinguit inter *promiſſionem mibi factum de re dandâ alteri, & inter promiſſionem in ipſius nomen, cui res danda eſt, collatam. Si mibi facta eſt promiſſio, omiſſâ inſpectione, an mea privatim interſit, quam Jus Rom: introduxit, naturaliter videtur mihi acceptanai jus dari, ad efficiendum, ut ad alterum jus perveniat, ſi & is acceptet. d c.*XI §.18.

17. Atqui Jus Romanum non negat, promiſſionem mihi factam, ut ego alii dem, valere; ſed negat alium alii poſſe ſtipulari, hoc modo; *centum Titio dare ſpondes?* §. *alteri* 18. *I. de Inutil. ſtipul. l.* 38. §. 17. *π. d. V. Obl.* Addit quidem hanc rationem, quod obligationes ſunt inventæ, ut unuſquiſque acquirat id quod ſua intereſt: ſed hæc ratio ceſſans efficere non poteſt, ut theſis ignota juri Romano adſtruatur, & ſtipulatio, quâ quis ſibi dari ſtipulatur quod alii det, non valere dicatur: eo quod ſtatuit, alium alii propter illam rationem non poſſe ſtipulari. Præter quod, non poſſit non intereſſe ſtipulantis, ſibi acquiri quod alii det; ſive negotium alteri gerat, quo caſu habet actionem; ſive quod donatum ei velit, quo beneficii debitorem accipiat, quod minime remotum eſt à facultate civilis negotii: Nec adeo ſic Juris auctores negant, quod Grotius illis ut negatum imputat, in bis verbis, *Nam is ſenſus juri Naturæ non repugnat, & verbis talis promiſſionis maximè congruit, neque nihil mea intereſt, ſi per me alter beneficium accipiat.* Non ſunt hæc revera contra jus Romanum, ut recte etiam obſervat D. Sieglerus *ad bunc Grotii locum.* Valet igitur ſtipulatio tam jure civili quam naturali hoc modo; Centum mihi dare ſpondes, quos ego dem Titio?

18. Pergit Grotius; *Quod ſi promiſſio in nomen ejus collata eſt, cui danda res eſt, diſtinguendum eſt, an qui acceptat, ſpeciale mandatum babeat acceptandi, aut ita generale, ut talis acceptatio ei incluſa cenſeri debeat: an vero non babeat. Ubi mandatum tale anteceſſit, diſtinguendum ultra non puto, ſitne perſona ſui juris, nec ne, quod Romanæ leges volunt, ſed plane ex tali promiſſione obligationem perfici.* Ego adhuc puto diſtinguendum, ſaltem in poſſeſſione dominioque rerum; utrum is qui ſtipulatur, ſive acceptat in alterius nomen, ex ejus mandato generali, vel ſpeciali; mandatum illud præferat, an non. Si præferat mandatum, acquirit etiam mandanti, *l.* 13. *π. de Donat.* Quod ſi mandatum non præferat meus Procurator, acceptans pro me; tunc idem, quod ad Promiſſorem eſt, ac ſi deficeret mandatum: quod enim ignoratur, in civilibus habetur, ac ſi non eſſet. *l.* 1. §. 20. *π. de Acquir. Poſſ.* Hæc etiam de obligatione acquirenda valeant; etſi paulo ſecus hac parte jus Romanum *l.* 49 §. 1. *π. de Acquir. Poſſ.*

19 Hoc igitur quærendum eſt, an deficiente mandato, valeat in nomen Tertii Stipulatio, ſive acceptatio, in hunc modum, *Centum Titio dare ſpondes? Spondeo.* vel ita; *Titio centum dabo.* Alius præſens ſubjicit, *accipio pro Titio*, id ignorante, neque prævio mandato. Romani putarunt, ego etiam magis puto, talem promiſſionem non habere majorem vim, quam ſi nemo acceptaſſet, quo caſu revocare liceret promiſſum. Quod enim ego me Titio daturum profiteor, quid hoc ad Tertium, qui in Titium non habet poteſtatem? Arbitratu meo emiſi vocem, in Titii favorem; hanc excipit Cajus aut Sempronius: non contrahitur inde vinculum, quo promiſſor obligetur promiſſario. Titius eſt promiſſarius; ego promiſſor; nos duo colligandi ſumus, ut

vinculum

vinculum obligationis naſcatur: non ego & quilibet alius, cui nihil promiſi. Si veniat is qui acceptavit, dico; nihil tibi promiſi: ſi veniat Titius, dico, Sum equidem profeſſus me tibi daturum: ſed revocavi antequam acceptares, per te vel per miniſtrum, quod erat liberum facere. Non eſt hæc ſubtilitas, eſt vera rei geſtæ hiſtoria & conſecutio.

20. Grotius duplicem ejuſmodi promiſſionis in aërem factæ, ab eo, ad quem non pertinebat, acceptatæ, ſtatuit eſſe effectum: primus eſt, *ut promiſſori revocare promiſſionem non liceat, antequam is, quem ſpectet promiſſio, eam ratam habuerit aut irritam.* Hoc jus promiſſarii (liceat ita loqui cum Grotio) ut ab ejus ratihabitione pendeat promiſſio, conſiſtere debet in vinculo, quod ipſum & promiſſorem colliget, quod in hac ſpecie deficere probavimus. Ait Grotius: *ſi promiſſor revocet, non facit contra jus proprium alterius, ſed contra fidem.* Atqui nos agimus de obligatione, quæ jus proprium alteri tribuit; ubi non eſt jus proprium alteri quæſitum, ibi non eſt obligatio. Perfidia quoque non committitur, ubi fides data non eſt ei, ad quem res pertinet; mutatio conſilii & levitas non eſt ſtatim perfidia.

21. Alter effectus Grotio eſt, *quod is qui acceptavit, medio tempore promiſſum remittere poſſit,* id eſt, antequam is cui promiſſio facta fuit, ipſo acceptante, eam ratam vel irritam haberet. Sed qui nihil juris acquiſivit, ut Grotius ipſe fatetur, ſibi nec alii, non habet etiam quod remittat. Quid ni verò qualemcunque fidem à me datam, in Tertii nomen, ipſe remittere poſſit, cum nullo pacto illi tertio teneatur. quid hic conqueri poteſt? Pone caſum; Ego dixi, *Titio centum dabo.* Tertius ſubjecit, *Accipio pro Titio:* cui nullâ re tenetur, & qui rem totam ignorat. Si quid inde juris ortum ſit, hoc eſt penes Tertium acceptantem; nihil adhuc penes Titium. Tertius antequam referat Titio, promiſſum mihi remittit; quid habet de quo Titius queratur, cui nihil ademptum, nihil quæſitum fuerat?

22. Promiſſionibus crebro accedit Jusjurandum, quod eſt, Adſeveratio, cum invocatione Numinis in teſtem, & cum imprecatione noſtri: Etſi poſterior pars, haud expreſſa licet, ultrò intelligitur, cum, qui Deum invocat, ſuperiorem citat, habentem ἔκδικον ὄμμα, vindicem oculum: Quod M[illegible] noſtri, quibus jurare religio e[illegible], [illegible]madvertentes, cum diu uſi eſſent [illegible]gentia legis, quæ permittit i[illegible]s [illegible] invocatione numinis in teſtem, καὶ κατάρας, ſine imprecatione de[illegible] po[illegible]mo qui ex illis rigidiores ſunt, id ipſum repudiarunt; neque plus [illegible] ſimplices affirmandi vel negan[illegible] formulas à Chriſto permiſſas arbitrati ſunt *Matth. V.* Quemadmodum inter ipſos paganos non defuere, qui videntes, nonnullos hominum *eſſe nimis faciles ad jurandum contemptu religionis*, in a[illegible]ſam partem ſe recepere, *perquam t[illegible] in Jurando, metu divini numinis [illegible] ſuperſtitionem,* ut refert Ulpia[illegible] *in l.* 8. *π. d. Condit. Inſtitut.*

23. Nec eſt dubiū, quin, non[illegible] magni rebus momenti, minimè in [illegible], aut incertis adhibendum ſit jusjurandum. Eaque mens videtur eſſe Chri[illegible] & Jacobi Apoſtoli juramenta p[illegible]tium, non ut ex uſu judiciorum rerumque maximarum penitus aboleantur, Id enim propoſitum Servatoris noſtri declarantis, ſe non veniſſe καταλῦσαι τὸν νόμον, abolendi Legem, in qua o[illegible] ſancitum eſſe jus jurandum ſatis conſt[illegible], idemque ſanctorum exempla in ipſa novi teſtamenti œconomia abunde refellunt.

24. Idem igitur velle videtur, Chriſtus,

Chriſtus, quod Philo; Κάλλιστον καὶ βιωφελέστατον καὶ ἁρμόττον λογικῇ φύσει τὸ ἀνώμοτον, οὕτως ἀληθεύειν ἐφ' ἑκάστου δεδιδαγμένῃ, ὡς τοὺς λόγους ὅρκους εἶναι νομίζεσθαι. *Optimum atque utiliſſimum & rationali naturæ convenientiſſimum eſt, juramento abſtinere, atque ita ſe veracitati adſueſacere, ut verba pro juramento accipiantur.* Proinde τὴν ἀποχὴν τοῦ ὀμνύναι προστάττει περὶ τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἀόριστον τὸ τῆς ἐκβάσεως ἐχόντων τὸ πέρας. *Imperat igitur abſtinentiam jurisjurandi de contingentibus, ſive de his, quæ poſſunt & non poſſunt fieri & incertũ habent eventus terminum* ut Hierocles.

25. Non eſt animus omnem exhaurire Jurisjurandi materiam, quod actum in *Prælect. d. tit. π. de. Jurejur.* Sed hic de eo, quod promiſſionibus accedit, agimus. Per ſe non parit obligationem inter homines, quia ſe refert ad Deum; ſed conventionem firmat: Quæ ſi non eſt obligatoria, jusjurandum eam vim inter homines addere non poteſt. Unde pacta nuda, quæ jure Romano non obligant, eam quoque virtutem non adipiſcuntur ex jurejurando, ut eodem jure proditum eſt; non quod jurantis conſcientiam obligari coram Deo negent; ſed quia forenſem inde actionem dari non probant, tàm ratione jam dicta, quam quod uſu promiſcuo jurisjurandum vileſceret, qua de re prolixe egimus in *Eunom. Rom. ad l. 7. §. 16. d. Pact.* ubi & illud, Jusjurandum contra bonos mores non valere, quia nec ipſa valet obligatio, cui adjicitur, & jusjurandum non debet eſſe vinculum iniquitatis. Idem eſt in impoſſibilibus, de quibus omnibus ad Grotium; in *lib. 2. c. 13. n. 6. & ſeqq.*

24. De his quæ jure Civili ſolo prohibiti ſunt Contractibus, non conveniunt Romani & Pontificii Juris auctores. Utrique ſane in eo conveniunt; ſi quis jurando promiſerit rem naturali & divino jure licitam, ſed poſitivo jure prohibitam quidem, attamen in alterius privati aut Reipubl. præjudicium non vergentem, ut is coram Deo teneatur: Sed jus Canonicum vult tale jusjurandum etiam habere juris externi effectum *cap. 28. x. de Jurejur.* ubi exemplum, ſi mulier jurejurando conconſenſerit in alienationem rerum dotalium lege civili prohibitam. Item *cap. 2. de Pact. in 6.* Ubi filia juravit, ſe dote contentam, hereditate paternâ abſtenturam; cujuſmodi renuntiatio Legibus invalida eſt. Sed Jus Romanum non agnoſcit ejuſmodi juramenta in Foro, *l. 5. C. de Legib.* idque nec immerito, quia ſic Leges eluderentur: Qui non eſt idoneus ad contrahendum, ille jurando ſe contra ſententiam Legum idoneum facere non poteſt, nec etiam poſſe debet; quâ de re ſimiliter actum, ad *d. l. 7. §. 16. d. Pact.*

25. Qaumvis autem ex jurejurando, qua tali, novum jus alteri non acquiratur, promiſſio tamen, cui adjicitur, inde fit firmior, ut etiam præſtari illam neceſſe ſit, etſi aliquid promiſſario, cur promittentem liberare debeat, objici poteſt, quales ſunt hoſtes, impii, latrones & tyranni, quâ de re Grotius *d. cap. 13. n. 14 & 15.* quod tamen vinculum religionis cum mere perſonale ſit, heredibus, quominus contra promiſſarium, juris utantur remediis, non obſtat, ut idem probat *n. 17.* Quis ſit effectus jurisjurandi, quo Reges & alii ſummam poteſtatem habentes civibus ſuis obligantur, aliquoties in loco diximus. Quibus autem modis conventiones & jusjurandum obligare deſinant, alibi commodius explicabitur.

C A P. I V.

De Contractibus.

Differentiæ Pacti & contractus à Grotio & juris civilis Auctoribus proditæ ad Artis rationes examinatæ. Summa Contractuum diviſio in Conſenſuales & Reales. Conſenſualium primus, Emptio Venditio; ubi, an rem minoris emptam multo pluris vendere, philoſophia civilis permittat. Periculum rei venditæ necdum traditæ ad Emptorem ipſo jure naturali pertinere. Idem eſſe analogicè in locatione conductione, quod ad mercedem & uſum fructumve rei. In locationibus facti non liberari contrahentem præſtatione ejus quod intereſt, altero invito. *In* Societate, ſi nihil convenerit, eſſe videri Æqualitatem arithmeticam, etſi rerum vel operarum diſpar ſit collatio. Mandati & Juſſu differentia. Mandantem non obligari Tertio, qui cum mandatario contraxit, niſi ex eo quod ſpecialiter actum ſit. Ratio non excedendi fines mandati, diſtinctè expoſita. Cur Societas & Mandatum, ſecus ac alii Contractus, morte finiantur. Ad conſenſuales contractus etiam poſſe referri Stipulationem, cujus uſum adhuc non eſſe nullum. Quin & Fidejuſſionem, cujus differentiæ & materia ſubjecta, ubi & de obligatione ſui ad mortem vel ad cruciatum, exponuntur. Donationem quoque ad hoc genus rectè referri: Nec eam ſine Acceptatione donatarii valere; ſed de omnibus, etiam futuris bonis, quominus fiat, nihil obſtare. Denique, Tranſactionem ejuſdem eſſe generis. De contractibus, realibus, imprimis de Mutuo & pactione uſuraria breviter. Eodem poſſe referri Contractus Innominatos.

A Pactis & jurejurando tranſitus eſt ad *Contractus*, de quibus hic etiam nonnihil quod ad univerſam eorum conſiderationem Juris publici ratio poſtulet, eſt collocandum. Quale etſi & Grotii inſtitutum fuerit, in *d. lib. 2. c. 12.* ejus tamen partitiones à methodo juris Romani conſulto in philoſophicum & inexpectatum abeuntes non ſequemur; cum ordo Juris Latini æquè ſit idoneus ad recipiendas hujus Artis obſervationes, ad memoriam vero & perſpicuitatem aliquanto ſit expeditior.

2. Conventio ſive, Pactum quid ſit, antea dictum eſt. Ab ea Contractum aliter Grotius, aliter veteres Juriſconſulti diſtinguunt. Grotius *omnes actus aliis utiles, extra mere beneficos*, contractuum nomine appellari docet *d. lib. 2. c. 12. n. 7.* minus cautè, ut videtur; nam pacta ſive promiſſiones, quas à Contractibus ſeparat, & de quibus agit *in cap. præced.* ſunt etiam aliis utiles: Mutuum vero & Commodatum ſunt etiam mere benefici, neque tamen non ſunt contractus.

3. Juris Romani Auctores differen-

tias

ias habent ejuſmodi, quæ non ſunt niverſales aut naturales. Prima eſt ab fectu; quod è contractibus obligatioem & actionem naſci volunt, è Patis contra; ſed hæc è ratione juris genum univerſalis æque ad actionem proucendam ſufficere, quam contractus uprà nos & Grotius *in pr. c.* xi. plenius robavit, idque moribus omnium genium, qui maxime ad hanc artem pertient, aliter obſervari videmus.

4. Alterum à priori diſcrimen Juris Romani eſt; quod contractus habeant *vel* nomen certum, vel cauſam; Pacta, nec nomen ſpeciale, nec cauſam habere dicuntur; ita ut, per cauſam intelligant ionem vel Factam ab una parte impletam vel impletum. Sic Emptio Venditio, Locatio Conductio, Mutuum, Commodatum, Depoſitum, Pignus aliique plures ſpecies habent nomen certum, quo propter uſum eorum frequenem opus fuit. Pacta, quæ dando vel aciendo ab una parte conſummata ſunt, æc, Cauſam habere dicuntur, ac inde unt Contractus Innominati. Specimina iberalitatis, in quibus non eſſent recirocæ præſtationes, ut Donatio & Prearium, Romani à contractibus etiam emoverunt.

5. Poſtquam vero iiſdem placuit, Pactis nudis, id eſt, conventionibus, næ nec habent nomen certum, neque auſam, ita, ut diximus, intellectam, ctionis effectum non dari, opus fuit llis Obligatione verborum, quam diere Stipulationem, quæ per ſolennem erborum conceptionem Pacti vice fungeretur. Quibus dein acceſſit obligatio terarum, quâ tenetur is qui ante bienium confeſſus eſt chirographo ſuo, ſe ecuniam quam reverâ non accepit, accepiſſe, eo ſolo, quod ita ſcripſit.

6. Reliquos contractus bifariam diſeverunt, in Conſenſuales & Reales. Nam qui expeditioris erant commercii, his è ſolo conſenſu vim obligandi dederunt, quales Emptio, Locatio, Mandatum, Societas. Reliquis, minus forenſibus magiſque beneficis, ut ſunt Mutuum, Commodatum, Depoſitum, obligandi vim, nonniſi poſt rei interventum & traditionem dederunt, quibus acceſſit Pignus, eo quod hoc non eſſet per ſe Contractus, ſed alterius acceſſio.

7. Haſce differentias probabili ratione conſtitutas eſſe, non eſt, quod negemus. Sed nobis ex ſimplicitate juris univerſi nulla cauſa videtur, quamobrem omnes Conventiones, vim obligandi habentes, non ſint accenſendæ contractibus, idque moribus hodiernis magis obſervari videtur. Quid enim vetat, cum ſtipulationes ſint Contractus, Pacta quæ nihil hodie differunt à ſtipulationibus, eodem nomine deſignare? Donatio verò, Tranſactio, Fidejuſſio, Conſtitutum & Precarium à contractibus ipſo jure civili tam parum differunt, ut plerumque illis adnumerentur, & vix aliud quam nominis ſonus interſit.

8. Sequamur igitur hanc ſimplicitatem, non rejecta tamen conſenſualium & Realium differentiâ Contractuum, quæ & in mores gentium abiiſſe videtur: iis qui verbales dicuntur ad Pacta, qui à literis appellantur, ad Mutui doctrinam relâtis, nec verorum & quaſi talium qui dicuntur, denique nec nominatorum & innominatorum ſpretâ differentiâ. Ac ita locus præcedentis capitis fuit communis, hic de ſingulis contractuum ſpeciebus agetur, quatenus, ut dictum, hujus inſtituti ratio poſtulat.

9. Conſenſuales igitur contractus ſint, Emptio Venditio, Locatio Conductio, Mandatum, Societas, Donatio, Tranſactio. In Emptione Venditione ſcrupulum movet, quod uſus & vita ejus conſiſtit in licentiâ rem pluris quam compa-

rata fuit, diſtrahendi; quod Philoſophi imo & Juris quidam magiſtri, cenſores, ut adverſum præcepto Juris naturæ, Alterum non lædendi, reprehendunt. Sed in Eunomiâ Romanâ ad *l.* 16. §. 4. *de Minor.* inæqualitatem illam non eſſe iniquam, ne quidem ut jure Romano permittitur, approbavimus, è tacito quidem ſed indubitato generis humani conſenſu, præter id quod Grotius ex interiore philoſophia depromptum habet in *lib.* 2. *c.* XI. *n.* 26. quibus accedit ratio Juris publici Univerſalis, ab utilitate maximâ, per quam fit, ut nullâ re magis floreant civitates, quam Commerciis, quorum anima eſt illud lucrum: Nec quidem limitatio Juris Romani, ne ultra duplum procedat inæqualitas ex *l.* 2. *C. de Reſc. vend.* hic locum habet; cum illa ſupponat uniformem æſtimationem mercium; nos in commerciis, pretia rerum fluxa & æſtimationis incrementum ſupponimus; cui varietas indigentiæ & affectionis hominum certos poni limites non patitur.

10. Venditio conſenſu perfecta, non tantum parit obligationem, ſed ex naturali ratione dominium quoque rei nondum traditæ in emptorem transfert, ſecundum ea quæ *ſuprà* diximus, Traditionem ad dominii tranſlationem non requiri, ut late probavimus in *Digreſſ. lib.* 4. *c.* 8. *n.* 2. & inſerto ibi tractatu *de jure in re & ad rem c.* 16. Quod etſi jure Gentium poſitivo mutatum ſit, ut dominium nonniſi poſt traditionem in Emptorem tranſire cenſeatur, tamen periculi ratio, ſi forte res caſu fortuito pereat ante Traditionem, manſit in ſimplicitate Naturali, etiam Jure Romano; nam periculum re quoque nondum tradita pertinet ad Emptorem; quoniam in rei veritate dominium, Jure naturali in Emptorem eſt tranſlatum.

11. In Locatione Conductione, quæ proxima eſt Emptioni Venditioni. cum nihil quam uſus rei transferatur in Conductorem, periculum ipſius rei nonniſi ad Dominum Locatorem ſpectare poteſt: Verum ſicut uſus rei, & merces inxta reſpondet dominio & pretio, quod vertitur in Venditione, ſic etiam peri[illegible]m uſus ita tranſit in conductorem, ut ille mercedem debeat, etſi uſus ipſi fuerit inutilis, niſi vis major foris adveniens æquitati locum faciat; omnino, [illegible] Emptor pretium debet, etſi res pereat; niſi quod ibi differentia caſuum excl[illegible]tur à causâ dominii infinitâ, [illegible] in locatione bene conſultum eſt a R[illegible]nis in *l.* 15. §. 4. *ff. de Locat.* [illegible]

12. Ita in Locatione rerum. Si [illegible] factum locaverit, conduxerit, [illegible] teneri ad factum illud ſpecifice implendum, ſed præſtando id quod intereſt in omnibus facti obligationibus, prom[illegible]ſorem, liberari poſſe, frequenter a [illegible] interpretibus proditum eſt; quod no[illegible] habet rationem. Quid enim magis a[illegible] quam dederis, ſervandâ, in fac[illegible], quàm in dando liberare quem po[illegible] apparet: Etſi verum eſt, ſi quis [illegible]cte nolit facere, quod ſe facturum [illegible]miſit, eum præciſe cogi non po[illegible] tametſi à Judice condemnetur ad faciendum; nec enim voluntas abſolute cogi poteſt; ſed illa conſideratio non [illegible]pedit, quominus & perfidiæ [illegible] & judicialibus cogendi remedi[illegible] pignorum captione, mulctæ, [illegible] cuſtodia ad ſervandam fidem a[illegible], quibus tamen id non effici[illegible], rem in exactionem ejus quod intere[illegible], oportet equidem deſinere, ſed hoc min[illegible] in debitoris facultate poſitum eſſe, [illegible] ipſum ab obligatione faciendi quod [illegible]miſit, liberare, ſtatuendum eſt, forte [illegible] quidem jure civili, ut probavimus [illegible] *Prælect. ad tit. Inſtit. de V. O. n.* 5. [illegible] *Quod ſi promiſſor.*

13. SO-

13. *SOCIETATIS* fundamentum ſingulari modo, quæ vel eſt ab expreſsâ conventione, vel à tacitâ, quæ Communio dicitur, eſt *Æqualitas* lucri & damni inter ſocios, proportione, quam vocant, geometrici. *εἰσὶ πλεῖον λαμβάνειν τὸς συμβαλλομένους πλεῖον lib.* VIII. *ad Nicom. cap.* ult. *Ut qui plus conferunt, etiam plus capiant* lucri atque damni: Idque non modo in pecuniariis collationibus, ſed etiam in operarum, laboris & periculi præſtatione locum habere, vult ratio & docet Grotius *d. lib.* 2. *c.* XII. *n.* 24. Sed hujus rei æſtimatio nonniſi ex arbitramento boni viri, facta comparatione pecuniæ & operarum, fieri poteſt; quæ res cum ſine facto & prævia conventione peragi nequeat, ſi abſque ulla conventione de partibus lucri & damni Societas inita ſit, partes videntur eſſe æquales & viriles, tam reſpectu collationis operarum, quam pecuniæ, quas contrahentes inter ſe compenſaſſe videntur; quod etiam ita jure Romano conſtitutum eſſe probavimus in prælect. ad *tit. Inſt. de Societ.*

14. Sed quia communiones & ſocietates multis obnoxiæ ſunt diſſenſionibus, ut unus etiam, quod reliqui omnes volunt, impedire queat; ac cujuſque facultati id ineſt, ut res ſuas ubi velit, ibi ſeorſim habere liceat, ſi quem pro ratione pecuniæ operæve ſuæ pœniteat æqualitatis, is ſemper ad diviſionem aut ad meram converſionem provocare poteſt: quod adeo eſt inſitum naturæ dominii & ſocietatis, metu diſcordiarum; ut ne quidem pacto convenire poſſe videatur, ne unquam à Societate recedere liceat; etſi temporalis ejuſmodi conventio, tanti non eſt præjudicii, quin ſecundum fidem datam conſiſtere poſſit, ob propinquæ ſpem reparationis; idque tam juris univerſi quam Romani, eſſe videtur.

15. Mandati uſus in Jure publico frequens eſt, à quo Juſſum haud immeritò diſtinguitur. Quippe mandatum eſt inter eos, qui *manum dant* ex libera utrimque voluntate; Juſſum eſt ab eo qui jubet, id eſt, *jus habet* imperandi, & eſt ſuperioris erga inferiorem. Fit autem vel ita, ut is qui jubetur, tantum ſit miniſter & parariùs alienæ voluntatis, neque perſonæ jus ſeparatæ in illo negotio exerceat; vel ut ipſe fidem ſuam apud Tertium, nomine jubentis, interponat. Hoc ſenſu, modo magis quàm ſpecie diſcrepat à M. dato; cum ex utroque duplex obligatio naſcatur. Una inter mandantem & Mandatarium; Altera inter hunc & eum quicum contrahit aut negotium gerit, qui Tertius eſt: ſed inter mandantem & Tertium nulla vertitur obligatio, quia nihil inter ſeſe egerunt: Niſi mandans Tertio promiſerit, ſe quod mandatarius egerit, ratum eſſe habiturum, aut perinde, quaſi à ſe geſtum eſſet, haberi velle. Quin etſi hoc generaliter declaraverit; ſine mentione certæ perſonæ, quilibet hanc ejus emiſſam declarationem acceptare, ac ita cum ipſo Mandante vinculum obligationis contrahere poteſt; quæ res uſum habet frequentem, ſuis locis occurſurum. Sine tali prævia declaratione res ipſa quandoque tacitè id infert, ut ob utilitatem mercaturæ fit, in Exercitoribus & Inſtitoribus, de quibus ad *tit. Inſt. de Hiſ qui in al. pot.*

16. Mandatarius ad fines Mandati exactè ſervandos tenetur Mandanti; quos ſi exceſſerit, hauddubie illi obligatur in id quod intereſt; ad implendum verò contractum, ei, cum quo contraxit ex ſuâ perſonâ, vel ſi malit hic, aut aliter fieri nequeat, etiam in id quod intereſt Per æquipollens tamen aut quod magis expediat, ſi mandatum impleverit, minimè dici poteſt exceſſiſſe fines Mandati; neque etiam, ſi per ſubſtitutum id exe-

id executus ſit; modo nihil interſit Mandantis, aut etiam peculiari modo ipſius induſtria perſonalis, vel adminiſtratio certæ formæ in terminis præſcripta non ſit; quo pertinet, quod apud Gellium hac de re legitur, *in lib.* 1. *c.* 13.

17. Cum autem Mandatum, quod ſemper eſt gratuitum, amicitiæ induſtriæque perſonalis fiduciâ, quæ ad heredes utriuſque partis non tranſit, ineatur, morte non minus extinguitur, quam Societas, quæ ſimilis fiduciæ perſonalis reſpectu contrahitur: Etſi aliorum contractuum obligatio, quæ ratione patrimoniali conſtat, ad heredes tranſire ſoleat. Non minus etiam quam Societas pro lubitu finitur, Mandatum à partibus liberè contrahentibus, re adhuc integrâ, revocari aut renuntiari poteſt; quâ in re differt à Juſſu, qui habet neceſſitatem parendi; verum ubi res integra eſſe deſierit, tam inter ipſos quam ratione Tertii, manet obligatio, ad præſtandum id quod convenit, vel ſi res ita non fieret, ad id quod intereſt.

18. Inter Conſenſuales Contractus videtur etiam merito referri Stipulatio; poſtquam non modo ſolennitas verborum recentiori jure Juſtiniani ſublata eſt, ſed nihil præter qualemcunque, modo claram voluntatis declarationem, moribus Gentium, requiri cœpit. Verum enimverò cum apud Romanos Stipulatio vix alium habuerit uſum, quàm ut aliis conventionibus firmandis & quaſi obſignandis ſubjiceretur, quod hodiè ſupervacuum habetur, dicendum fuerit, nunc quis uſus ſtipulationũ ex hodierno jure Gentium ſuperſit. Primo, etſi conventiones hodie non minus validæ ſint, tametſi nulla Stipulatio ſubjiciatur, revera tamen in omnibus fere majoris momenti, Pactionibus & Contractibus ſubjicitur clauſula Stipulationis, quâ partes ſtipulantur & promittunt reciproce, quicquid inter eos placuit, hoc ſe mutuo ſervaturos, præſtituros, quæ nil eſt aliud quàm veterum Stipulatio. Et nunc ea non ſit ejus vis & neceſſitas, ut obligationis & actionis efficacia inde ſuſpendatur. Præterea, cum ipſæ conventiones quælibet, non habentes aliud nomen, reipsâ nihil differant à Con[illegible]bus, Univerſalis hujus Artis diſc[illegible] inde non abhorret; ut quæcunque [illegible] rebus licitis conventiones ſine [illegible]ventu verbis aut literis inter abſ[illegible] vel præſentes contrahuntur, hæ c[illegible] obligandi habeant, Stipulat[illegible]lentur, ac ita cenſeo, obſer[illegible]

20. Eò pertinet etiam Fidej[illegible], [illegible] quis obligat ſe pro alio, quod [illegible]riam, ut vel primus debitor juxta Sp[illegible]ſorem, maneat obligatus, v[illegible] liberetur, & omnis obligatio [illegible] S[illegible]ſorem transferatur. Prior modus [illegible]romiſſio, Fidejuſſio, Conſtitu[illegible] à Juriſconſultis vocatur. Nam etſi Con[illegible]tum à Fidejuſſione; præter antiquam Stipulationis, quâ hæc, & pacti quo Co[illegible]tutum fiebat, differentiam; adh[illegible]tiliter deſtinguitur, ut demonſt[illegible] in *Prælect. ad tit.* π. *de Conſtit. P*[illegible] 3. Id tamen in hac univerſali diſcipl[illegible] attendi non poteſt. Altera Sp[illegible], quâ primus debitor omnino [illegible], ſpecies, Expromiſſio vocatur, [illegible] quis ſe reum pro alio & d[illegible] priori obligatione peremptâ, c[illegible]; cujus rei uſum in ipſa re Theo[illegible] vidimus in *lib.* 1. *ſect.* 4 *cap.* 5 *n* 10

21. Uſus & materia Spon[illegible]um tam late, quam Obligationis & Contr[illegible], quorum Acceſſio ſunt, patere v[illegible] Ac ideo cum nihil obſtet, quo [illegible] aliquis ad mortem, ad cruc[illegible] corporis & ad carceres obliget, om[illegible]que in delictis obligatio & inſtar contractus (unde Ariſtotelis [illegible] *Contractus involuntarii*) ver[illegible]tur, [illegible]

tur, ratio vult, ut etiam Sponſor & Fidejuſſor ita ſe obligans pro patriâ vel pro amicis teneatur, idemque uſus Obſidum, & Hiſtoria confirmant: Etſi in Foro Judiciiſque ordinariis Sponſio ad mortem, cruciatum, carcerem, Exilium recepta non ſit, ut diximus in *Prælect. ad Tit. Inſt. & π. de Fidejuſſ.* ratione magis civili, ut ibi probavimus, quam naturali. Non certè eâ, quâ Juriſconſulti neminem ajunt eſſe dominum membrorum ſuorum. Hoc enim nihil indicat aliud, quam vitam & corpus hominis liberi non eſſe in commercio, nec æſtimationi ſubjectum.

22. A Sponſionis naturâ non eſt alienus *Adſecurationis* qui dicitur, Contractus, quo quis alienarum mercium in ſe periculum pro certo præmio recipit; niſi hæc ſpecies magis ad Contractus innominatos referenda videatur; utique, ſi non prius initium habere cenſeatur, quam præmium ſit præſtitum & numeratum, ut ſere ſervant Mercatores; Tunc enim magis eſt Contractus innominatus, ut *infrà* demonſtrabitur.

23. Quominus etiam Donatio inter Contractus conſenſuales referatur, ex eâ quam adſtruximus, doctrinâ, non eſt dubitandum, etſi Juris Romani conditores, paulo aliter inſtituerint; ſic tamen, ut Donationem juxta Contractus ſæpe recenſeant, & diſcrimen quod ſupereſt & ſuprà indicavimus, ſubtile magis quam populare ſit. Verum interim eſt, quod Donatio quandoque Traditione perficiatur; ſed hæc non magis efficit, ne ſit conſenſualis; quam Emptio venditio deſineret eſſe talis Contractus, ſi Traditio incontinenti accederet. Plane quod aliquæ gentes donationem nullo modo valere ſtatuunt, niſi Traditione perfectæ fuerint, inde Gallicæ praxeos dictum circumfertur, *Donner & retenir, ne vaut*, id mere poſitivum & ad reſtringendam donandi libertatem inſtitutum eſſe oportet, qua de re dix. *in Prælect. ad tit. π. de Donat. n. 2. in fin. & n. 4.*

24. Ex proprietate Contractûs & quidem Conſenſualis ſequitur, non valere donationem, niſi acceptata fuerit à donatario: Conſequenter, ſi donatarius ante acceptationem moriatur, donatio fit caduca, nec ad heredes tranſmittitur, ſecundum ea, quæ de natura Conventionum *præced. capite* diximus, & quæ nec uſu Fori hodierno, qui eſt optimus Juris Gentium poſitivi interpres, improbantur, ut docet Joh. à Sande *lib. 5. Deciſ. Friſ. tit. 1. def. 1.* Ubi & improbat, quod à nonnullis populis receptum eſt, ut ſi Tabellio donatarii nomine, donationem acceptaverit, etſi abſque mandato, ſub conditione ratihabitionis, hæc à donatore revocari non poſſit, ut de Hollandis ſuis teſtatur Grotius *lib. 3. Introd. jur. Holl. cap. 2. n. 21.*

25. Quid quantumque ſit donandum, ſi donator liberam rerum ſuarum habeat poteſtatem, ratio non præſcribit, Ideoque valet etiam de omnibus bonis, etſi ratione minus probabili facta; Nam prodigæ donationis vitium impingit in probabilitatem, non in facultatem juris; niſi lex illam probabilitatem convertat in neceſſariam juris prohibitionem, ut factum eſt à populis, qui donationem omnium bonorum præſentium & futurorum non patiuntur habere neceſſitatem obligationis, idque ſine diſcrimine cauſæ juſtæ an injuſtæ, quâ de re diximus *ad tit. π. de Donat.* Ubi ſicut ex jure Romano docuimus, illam ſententiam adſtrui non poſſe; ita nec philoſophia civilis obſtat magis, infinitæ donationi, quàm heredis inſtitutioni; maximè, ſi donator uſumfructû retineat; quem ſi forte ſtipulari negligat, alimenta ipſi à donatario deberi, tam valida gratitudinis

tudinis & tacitæ obligationis ratio dictat, ut actioni producendæ ſufficere debeat.

25. Denique *Tranſactio* inter conſenſuales, ex hujus Artis hypotheſi, Contractus etiam referenda videtur: Eſt conventio de lite nondum finita vel quavis re dubiâ, dato aliquo vel promiſſo, vel retento, componendâ: cujus maximus favor, ob utilitatem litium finiendarum in Republ: eſſe debet; ut tamen, quod in omni alio contractu requiritur, ne cauſa vel res inhoneſta ſit, de quâ contrahitur, hic minime ceſſet; quo tamen non pertinere Tranſactionem de Criminibus ſanguinis pœnam ingerentibus, quatenus hoc tantum agitur, ut aliquis ſanguinem ſuum redimat, defendi poteſt, ita, quemadmodum jure civili conſtitutum eſt, & explicari ſolet, à nobis etiam explicitum eſt, *ad Tit. ff. de Tranſact.* & in *Eunom. Rom. ad l.* 1. §. 3. *ff. de Calumniat.*

26. Fuere contractus, ut pro hoc inſtituto ſufficiat, Conſenſuales. Sequuntur Reales, qui ſunt Mutuum, Commodatum, Depoſitum, Pignus, & ſi qui ad hoc genus alii referri poſſint: Omnibus commune eſt, quod cum nonniſi poſt rei interventum & traditionem perfecti ſunt; conventiones ſuper illis initæ, ante traditionem nihil quam pacta nuda ſint, cum illo effectu, quem jus Gentium illis tribuit, ut vim actionis in id quod intereſt, habeant: ſi quis ex eo quod alius mutuum ſe daturum, vel depoſitum accepturum pollicitus erat, damnum paſſus ſit; etſi jus Romanum ejuſmodi pactionibus nullam niſi conſcientiæ obligandæ vim tribuiſſe videatur *l.* 30. *ff. de Reb. cred.*

27. Tribus etiam prioribus commune eſt, quod ſint benefici, nec ullam recipiant acceſſionem mercenariam; etſi Mutui naturam hac parte mores Gentium ſubegerint, ut nihil frequentius quam uſurariam pactionem recipiat. Romani quidem hanc ſpeciem ei circumdederunt, quod niſi è peculiari conventione debeatur, & Mutui natura maneat intacta benefica: Sed cum ſtipulatio uſuraria non habeat aliam, præter Mutuum, cauſam, non poteſt negari, quin mutuum illo & omnium populorum jure, ſit uſurarium. An autem & quatenus uſura ſit licita, cum alibi, tum hoc ipſo *libro.* 2 *ſect.* 2. *cap.* 2. *n.* 20. declaratum eſt, Cætera, quis uſuræ ſit modus, quibus ex cauſis debeatur & deberi deſinat, aliaque etſi à Juris univerſi tractatu uſuque Reipubl. aliena non ſint, hic tamen facile, ne vel de his, vel de Mutuo, Commodato, Precario, Depoſito, Pignore latius agi neceſſe videatur, obtinebimus.

28. Verbo monendum; Ad reales Contractus, videri & illos ex hujus inſtituti ratione referendos, qui à Jurisperitis Innominati contractus appellantur, utique tales, qui non habent initium, niſi à dando, ut eſt contractus Do, ut tu des, ſive Permutatio; Item Do ut facias, quia non habent formatam Contractus naturam, niſi poſt dationem ab una parte impletam. Reliqui duo, qui ſic exprimuntur, Facio ut des, & Facio ut facias, analogice & latiſſimo rei ſignificatu ad idem genus referri poſſunt. Sed ut hiſce non præjudicatur diverſæ Juris civilis methodo, ita ſpeciebus hiſce latius explicandis non eſt hujus inſtituti ratio comparata.

29. Sed quorſum referemus adeò celebrem his diebus *Cambium* quod dicitur, ſeu Collybum, ut Græci. Contractum innominatum ut appellemus, poſtquam nihil eo frequentius in hominum commercio eſſe cœpit, non fert ratio, etſi crebro volunt Juris-Conſulti. Sed etſi non habet locum aut nomen proprium

prium in methodo Juris Romani, nos in hac Arte tamen non dubitabimus inter Contractus referre nominatos. Eſt revera Mandatum, quo quis alteri mandat, ut tertio numeret pecuniam ſuo nomine. Plerumque duplex, ut qui pecuniam amico curare vult foris, mercatori mandet, ut is Secundo mandet, amico illi numerare pecuniam. Veteres Latini, pecuniam hac viâ permutari dicebant, quâ de re diximus ad *Tit. ff. Mandati. ſub fin.*

30. Poſſet hic etiam agi de Sponſionibus in fortuitos rerum eventus, quos alii licitos, alii prohibendos arbitrantur; neque res hæc non directe ad inſtitutum præſens & Juris publici diſciplinam pertinet. Sed moles rerum & operis coarctandi neceſſitas hic etiam remiſſione defungi nos jubet, ad locum ejus proprium in prælect. ad Pandectas Juris *Tit. de Aleatoribus n. 5.*

CAP. V.

De obligatione è variis Cauſarum figuris, ſpecialiter ex dominio.

Ad varias cauſarum figuras primo referendos quaſi Contractus, inter quos Negotiorum geſtio, quæ ex jure Nat. probatur adverſus Grotium. Communionem. Indebiti ſolutionem, Tutelam, Exercitoriam obligationem, de quâ cum Grotio diſſeritur. Huc etiam pertinere Patrum obligationes è contractibus filiorumfam. Locupletationes & cum alienâ jacturâ. De quaſi delictis remiſſive. Quo ſenſu naſcatur Obligatio è Dominio & ex juribus in Re cæteris. Inventorem alienæ rei eſſe obligatum ad teſtituendum. Quid ſi dominus non inveniatur, Quid ſi ille jam pridem de recuperandâ re deſperaverit. Obligationem tacitam de reſtituendâ re Domino, eſſe validiorem expreſſâ, de reſtituenda re non domino. De fructibus rei reſtituendæ, & de causâ fructus acquirendi à non domino. Emptorem rei alienæ teneri ad reſtitutionem, non recepto pretio; nec quidem venditori illam reſtituere poſſe; ſed ipſi domino teneri ex jure Naturæ.

CUm duæ ſint principes obligationis cauſæ, Delictum & Contractus, & tamen ea varietas rerum actionumque ſit humanarum, ut certis nominibus aut terminis contineri nequeant omnes, hinc Gajus JCtus in *lib. 2. Aureorum,* Obligationes, inquit, aut ex contractu naſcuntur, aut ex maleficio, aut proprio quodam jure, *ex variis cauſarum figuris l. 1. in pr. ff. de O. & A.* ita ut ſumma cauſa ſit Æquitas, cujus infinitæ ſunt hypotheſes. Unde Paulus Adſeſſor cum de ſpecie facti, in quâ nihil cum altero actum erat, quæſiviſſet, an obligatio inde oriretur, *ſubſiſto,* inquit; ſed mox, *propius eſt, ut obligari te exiſtimem,* quia *bonum & æquum eſt.*

2. Species ad hanc varietatem figurarum pertinentes, quædam propius ad naturam contractuum, quædam ad maleficiorum ſimilitudinem accedunt: Ad contractus; ſi quis amici abſentis negotia, non

tiâ, non rogatus adminiſtraverit, quæ dicitur Negotiorum geſtio, quam ex æquitate naturali non minus quam uſu civili introductam eſſe docet lex 1. *ff. de Negot. geſt. ubi*; Hoc Edictum neceſſ. &c. Æquum enim eſt, ut & ipſe qui geſſit, rationem reddat, & amicus eum indemnem præſtet. Quo magis miror, à Grotio ſcriptum, *Negotiorum geſtorum actionem, nullum habere eorum fundamentorum, ex quibus natura obligationem inducit. lib.* 3. *c.* 10. *n.* 2. quod inconſiderate videri Grotio excidiſſe, demonſtravimus in *Eunom. Rom.* ad *l.* 1. *ff. de Negot.* geſt. Si duo ſine conventione, re tamen ita ferente, incidant in *Communionem*, ut ſi duobus eadem res legata vel donata ſit, æquitas eaſdem inter eos præſtationes, quæ ſunt in Societate, producit, quemadmodum præcedens ſpecies haud procul à Mandato diſtat. Qui pecuniam indebitam, ſibi per errorem ſolutam accepit, æquitate jubente, tenetur ad eam reſtituendam, non modo ſi facti, ſed etiam, ſi juris error fuerit; etſi diſtinctio hac in parte, utrum is qui ſolvit, de vitando ſaltem damno, an de captando lucro certet, ita, ut lucrum captanti juris error minus proſit, ab Æquitate remota non ſit.

3. Inter Tutorem etiam & pupillum, etſi nihil ſit geſtum, quia Tutela publicum officium eſt, etiam invitis imponi ſolitum: Adminiſtratio tamen illius officii parit obligationem, quâ Tutor ad reddendas rationes & pupillus ad indemnitatem tenetur, non è contractu, nec utique è delicto, ſed è negotio, quod propius à Contractu, quàm à delicto abeſt. Denique & Heres, qui adit hereditatem, ſibi Teſtamento vel lege delatam, nihil cum legatariis aut Creditoribus agit: Sed tamen hoc ipſo, quod ſuſcipit hereditatem, obligare ſe videtur ad ſatisfaciendum Legatariis & creditoribus defuncti; etſi quod ad hos ultimos attinet, hac obligatione ſubſidiariâ, cum heres pro ipſo defuncto habeatur, non ſit opus, qua de re dabitur *infrà dicendi locus*.

4. Huc etiam pertinet Exercitoris & domini præponentis Inſtitorem, Obligatio, qua tenentur his, qui cum præpoſitis contraxerunt, haud tamen ultra, quàm de rebus, quibus ſunt præp[illegible] Nam hoc ipſo, quod eos præpoſu[illegible], videntur eatenus in ſe recepiſſe onus obligationum, quas illi in officio contraherent. Sed in hos, qui cum præpoſitis contraxerunt, non eſt ea[illegible] præponentibus, quoniam his [illegible] non poteſt alia ratio, quam quod [illegible] per alium, niſi ratione poteſtatis ve[illegible], non obligatur: Extranei illi cum præpoſitis contraxerunt; his igitur ſu[illegible] obligati, non præponentibus, quos non noverunt; nec ullum extat eorum factum, quo alii quam ei, quicum egerunt, teneri debeant; quod ita quoque jure civili rectè conſtitutum eſt; n[illegible] quod in extremo æquitatis caſu, cum præponentes ſuum à præpoſitis, q[illegible] obligatos habent, adipiſci non po[illegible], in ſubſidium adverſus eos qui cum [illegible] contraxerunt, agere poſſunt. *l.* 2. *ff. de Inſt. Act.*

5. Quod autem plures numero præponentes in ſolidum ſinguli tene[illegible], id male Romanis Legibus introd[illegible] eſſe Grotius adfirmat, cum id neque naturali æquitati conveniat, q[illegible] ſatis habet, ſi pro ſuis ſinguli p[illegible] teneantur; nec publice utile ſit, cum ita homines ab exercendis navibus abſterreantur, ſi metuant, ne non ex facto magiſtri in infinitum teneantur *lib.* 2. *cap.* XI. n. 13. De ultima ratione con[illegible]mus; ſed hæc facit, ut quod Grotius vult, ſit juris poſitivi; naturalis æquitas videtur eſſe pro jure Romano quod ita ſtatuit, ſi exercitores per ſe plures, navem ex-

vem exerceant, ſingulos pro ſuis partibus teneri; Si vero ſuas rationes & jura in unam perſonam compingant, quæ pro omnibus uno actu cum aliis contrahat, non poſſunt ab his contrahentibus exigere, ut hi de eo, quod cum uno pro omnibus in unum conjunctis egerunt, adverſus plures agere cogantur. Utilitas mercaturæ fecit, ut ab illâ ſimplicitate rationis evidentiſſimæ receſſum fuerit.

6. Eadem ratio eſt in Contractibus filiorumfam. ac ut olim fuit, ſervorum, qui peculiis à Parentibus, in quorum poteſtate ſunt, aut ab Heris inſtructi ſunt, ut Patres & domini è contractibus ſervorum & filiorumfam. teneantur in eam quantitatem, quæ eſt in peculio, cui liberos & ſervos præpoſuerunt: Unde liquet, hanc obligationem nonniſi ad peculium, quod ex illorum bonis profectum eſt, non ad id quod filii aliunde conſequuti ſunt, pertinere.

7. Quando quis ex alieno factus eſt locupletior, cum id alteri abeſt, hæc etiam eſt juſta obligationis cauſa, modo non ex datione vel facto alieno ad illum juſto titulo pervenerit, quo caſu ille cui res abeſt, adverſus eum qui in alium id contulit, actionem habet, non in tertium. Niſi quod Pater & dominus è contractu ſervi vel filii-familias locupletiores facti, ob arctitudinem poteſtatis & conjunctionem perſonarum, probabili ratione, de in Rem verſo tenentur Jure Romano. Sed qui immediate locupletior eſt factus, Re obligari dicitur: quomodo & reliquæ ſpecies obligationum, quæ non habent ſpeciale nomen, ſed quas ipſa res & æquitas dictat eſſe dandas, apertè deſignantur. Adde Grotium *d. cap.* 10. *n.* 2.

8. Et iſtæ quidem ſpecies Contractibus ſunt adfines: De his quæ ad maleficiorum ſimilitudinem accedunt, locus eſt in Jure Civili, de quo nihil habemus ſingulare, quod hujus ſit inſtituti: Etiam latius patet illa quaſi delictorum obligatio, quam ut certis terminis comprehendi poſſit. Quin, ut hæ ſpecies intermediæ contractuum & delictorum varie miſcentur, ita quandoque in eodem facto *quaſi* contractum & *quaſi* delictum poſſe committi, animadvertere licet: Quemadmodum Nautæ, Caupones, Stabularii de rebus in nave, cauponâ, ſtabulove receptis & furto ſublatis, tenentur è quaſi contractu, recipiendo rem, & è quaſi delicto, quod infidis hominibus uſi ſint. *T. π. Naut. caup. ſtab.*

9. Ad varias cauſarum figuras videtur etiam referenda obligatio ex Dominio, de quâ caput proprium habet Grotius, *in lib.* 2. *c.* 10. & conſequenter ex omni jure in Re conſtituto; quod minus à definitione obligationis, à Juriſconſultis traditâ, quam eorundem uſu abhorret. Eſt enim in omni jure, quod in Re dicitur, maximeque in dominio, vinculum Juris, quo neceſſitate obſtringimur alicujus rei ſolvendæ, ſecundum cujuſque civitatis Jura. Nam Juris in Re vis à parte domini, aut ejus cui jus eſt quæſitum ſpectatur; obligatio reſpectum habet, ad quos ea res vel lucrum inde pervenit. Recte enim, ad quem res mea pervenit, teneri dicitur, ad eam rem mihi reſtituendam, non modo repetenti, ſed etiam ultro & quidem gratis, etſi non ſuis impenſis, niſi poſt moram, aut per malam ejus fidem.

10. Quæ Obligatio cum ſit univerſalis, nullam admittit exceptionem perſonarum. Ideoque male Judæi rem à gentili deperditam ſibi retinere licere ſtatuunt, & ſi quid indebitum vel nimium per errorem ſolverit gentilis, fas ajunt hoc retinere Iſraëlitam; idque ea ratione, quod jure naturali domino res

ſuas petenti quidem ſed non ultro reſtituenda ſit. Inter ipſos autem aliter eſſe Juris, ex ratione peculiari nihil attinente ad gentiles, ut tradit Selden. *in lib. 6. de Jur. Nat. & Gent. Hebræor. c.* 4.

11. Verius eſt, inquam, diſcretis rerum dominiis, hoc quaſi pactum humanæ ſocietatis eſſe contractum, ut quicunque rem alterius in ſuâ poteſtate haberet ſciens, quantum in ſe foret, efficeret, ut in domini poteſtatem veniret, etſi hic quo loco res eſſet, ignoraret: Ideoque nec Uſucapione, ſecundum hanc Humani generis conventionem, aliena res à ſciente acquiri poteſt; etſi pacis & litium minuendarum causâ, immemoriali aut longiſſimi temporis exceptione injuſtis etiam detentoribus, ut aliàs dictum, prodeſſe placuerit.

12. Proinde, qui rem ab alio deperditam invenit, non tam ſervare debet Legem Platonis, ἃ μὴ κατέθου μὴ ἀνέλῃ; *Quæ non poſuiſti, ne tollas*, ſed ἐᾶν κεῖσθαι, in loco relinquat. Νομίζων φυλάττειν ἐνοδίαν δαίμονα τὰ τοιαῦτα; *Credens Deam Itinerariam talia cuſtodire*, ut ille vult in *lib.* XI. ſed tollat & domino reſtituat gratis; nec enim μήνυτρον ſive εὕρετρον mercedem inventionis aut indicationis exigere jus eſt, etſi ultro oblatum, vel promiſſum accipere nil vetat. Denique, ſic rectè Juris Interpretes inculcant, eum qui inventa retinet nec indicat, aut publicat, ſe rem non ſuam inveniſſe, nihilo ſecus ac furem teneri; niſi in littore aliove loco, ex quo credibile ſit, rem non habere dominum, invenerit, quo caſu omiſſa publicatio non poteſt talem mereri notam.

13. Si dominus rei non inveniatur, cum obligatio reſtituendi ceſſet, plerique Juris-Conſulti monent, quod inventum fuerit, pauperibus eſſe donandum: quod juris eſſe non videtur. Quid enim ſi dominus diu deſideratus aliquando ſupervenerit? Res ſine actu voluntatis ab ejus dominio exire non potuit: Quomodo igitur Inventor jus de ea diſponendi exercere potuit? oportet adeò res apud Inventorem maneat, aut alibi cuſtodiæ mandetur, ſi res ſit ejuſmodi, quæ ſervando ſervari poſſit. Nam durare nequeat, ab Inventore, ſi velit, conſumi poteſt, aut ſi malit, id jam magis laudabimus, ut eam det pauperibus.

14. Quid ſi Dominus, omni ſpe rem ſuam recuperandi pridem abjectâ, præter ſpem, repertam cognoverit, an Inventor & poſſeſſor eam, ſine ulla temporis exceptione, reſtiture cogitur? Uſucapionis terminos hic non obtinere ſatis conſtat, ex iis quæ dicta ſunt ad *tit. ff. de Uſucap. pro derelict.* Nequidem præſcriptionis longiſſimi temporis, ſi quidem poſſeſſor, qui non habeat animum furandi, dominum adhuc extare crediderit; quia tunc abſque animo ſibi habendi fuit, ſine quo nullum præſcriptionis initium fieri poſſe, docet ratio, non minus naturalis quam Lex civilis in *l. 2. C. de Præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* Si verò crediderit, non extare dominum, etſi defectus tituli Uſucapionem non ferat, præſcriptio tamen longiſſimi temporis impediri non poteſt.

15. Sed an opus eſt uſucapione, vel præſcriptione hoc caſu? nonne per deſperationem incontinenti perit dominium, ut Inventor rem nullo modo reſtituere cogatur, quemadmodum Grotius? Actum eſt hac de re ſuper *ad ff. 4. cap. 3. n. 13. & ſeqq & lib. 4. Diſſert. cap. 24.* & plenius Eunom Rom. ad *l. 8 § ult. ff. Famil. Erciſc.* hac ſumma; Videri manere dominium, quandiu res manet & deſiderium eam recuperandi: Sed diuturnitate temporis, id ipſum deſiderium, unà cum jure domini obliterari, & rem denuo occupantis fieri, inprimis ſi magno ſumptu periculoque res ſint recuperatæ:

peratæ: quod latinus executi ſumus *in dict. Eunomiæ loco.*

16. Obligatio poſſeſſoris ad reſtituendam vero Domino rem ſuam, etſi tacita, validior eſt, quam obligatio expreſſa inter poſſeſſorem & non dominum, de reſtituendo. Quare etſi Depoſiti, Commodati, vel Mandati ſanctiſſima fides eſt, ut res deponenti, commodantive petenti reſtituatur, domino tamen ſupervenienti, ſi non dubitetur, potius eſt reddenda, quo pertinet philoſophia Tryphonini in *l. bona fides* 31. *π. Depoſiti*, & quod diximus in *Eunom. Rom. ad l.* 8. §. 1. *π. de Negot. geſt.*

17. Eſt autem reſtituenda res cum fructibus adhuc extantibus, qui dum pendent, ſunt pars & dein acceſſio rerum, nec poteſt hac parte diſtingui inter naturales & induſtriales, ut viſum Grotio *d. cap.* 10. *n.* 4. Eſt regula Juris naturæ; Quod ex re meâ ſupereſt, id meum eſt ejuſque vindicandi jus habeo, *l.* 49. *π. de R. Vind.* atque ut ipſe Grotius ait, qui dominus eſt rei, idem naturaliter eſt dominus fructuum rei; Grotium movit ratio hæc, *Induſtriæ fructus, etiamſi ſine re non procederent, rei tamen non debentur,* ait; Quod ad compenſationem induſtriæ attinet, concedimus; petitionem fructuum extantium impenſis operæque pretio minui. Sed deducto eo quod bonæ fidei poſſeſſori pro induſtriâ curæ culturæque debetur, reliquum eſt rei, nec aliter quam rei deberi poteſt.

18. Re ſine mala fide poſſeſſoris extinctâ, hic non tenetur, niſi quatenus inde locupletior eſt factus, qua de re modo egimus & egit prolixe Grotius *d. c.* 10 *n.*2. quod ipſum de fructibus, qui ſunt acceſſiones rei, ſtatuendum, ſine diſtinctione naturalium & induſtrialium; etſi aliter è quibuſdã Juris civilis textibus à nobis diſputatũ eſt ad §. 35. *Inſt. de A. R. D.* Nam ſi ob rem ipſam vel extinctam vel conſumptam, non tenetur bonæ fidei poſſeſſor, non poteſt fieri, ut de fructibus rei diverſum jus ſtatuatur. Quod autem rei ſingularis poſſeſſorem de fructibus conſumptis, ne quidem ut locupletior eſt, teneri volunt Juris civilis Interpretes, ſecus ac in Hereditate juris ſit, hoc adeo repugnat æquitati Juris Naturæ, ut verius ſit, ne quidem ipſo jure Romano aliud eſſe conſtitutum, ut à nobis demonſtratum eſt in *Prælect. ad d.* §. 35. remotis objectionibus in *parte* 2. *Digreſſ. lib.* 2. *c.* 4.

19. Qui ſunt in eâ ſententiâ, tenent, cauſam, per quã bonæ fidei Poſſeſſor fructus lucratur, eſſe Bonã fidẽ; quæ proinde ſufficiat ad fructus omnes ei plene acquirendos, ut ne quidem teneatur, quatenus eſt locupletior. Sed cum bona fides nihil ſit aliud quam opinio, quâ quis credit, ſe eſſe Dominum rei poſſeſſæ, ratio non patitur, ut unius opinio ſit cauſa juris aliis auferendi vel minuendi; opinantem abſolvere poteſt à delicto, non præjudicare tertio. Quod ut fiat, opus eſt aliqua reali cauſa, qua non poteſt eſſe juſtior & perfectior jure Naturæ, quam Juris civilis Auctor Juſtinianus prodidit, Cura & Cultura. *Naturali ratione placuit, fructus quos percepit, ejus eſſe pro curâ & culturâ,* ait in *d.* §. 35. *I. de A. R. D.* quod plenius adſtructum & à diſcrepantium rationibus vindicatum eſt, in *parte* 1. *Digreſſ. lib.* 4 *c.*23. *n.*2 *&* 3. Ubi & hoc probatum eſt, *n.* 4. à ratione naturali alienum eſſe, quod alii tradunt, conſumptionem eſſe cauſam acquirendi, cum potius ſit effectum acquiſitionis. Quæ etſi ad hunc locum & hoc inſtitutum pertinent, alibi tamen expoſita non repetemus.

20. De malæ fidei poſſeſſore non dubitatur, quin etiam ex facto ſuo teneatur, ſi res per culpam ejus perierit, tam de re ipſa, quam de fructibus; adeò ut de conſum-

conſumptis, etiam non locupletior factus teneatur; imo nec iniquam ſibi conditionem inferri jure queri poteſt, ſi de non perceptis etiam, quos honeſte percipere potuit, teneri dicatur, ut Jure Romano conſultum eſt *l.* 33. *ff. de Rei Vind.* ſecus ac de bonæ fidei poſſeſſore, collocat Grotius *in d. cap.* 6. ut ne quidem de his teneatur fructibus, quos liberaliter in alios contulit; quatenus *ἀντίδωρα*, ſive remunerationes acceperit, ut Ulpianus rectè in *l.* 25. §. 11. *d. Hered. pet.* cui nec male Grotius addit, niſi & alioquin, utcunque fructibus illis non auctus, idem donaturus fuiſſet n. 7.

21. Vis obligationis ad reſtituendum Domino, quod ipſius eſt, non pendet, ut diximus, ex eo, quod cum alio actum geſtumve ſit; ne quidem ſi Poſſeſſor rem bona fide juſtoque titulo, & quidem oneroſo emptionis aliove acceperit, etſi pretium ſolverit; nec quidem negare poteſt reſtitutionem, dum ſibi pretium refundatur. Eſt enim prior & potentior obligatio ex dominio cum ipſo genere humano prodita, ut quiſque ſocietatis humanæ particeps cuique ſuæ rei, quantum in ipſo eſt, copiam faciat; quod per acta geſta poſteriùs auferri non poteſt; ac ita bene reſcriptum ab Alexandro in *l.* 16. *C. de Evictien.*

22. An ſaltem regredi poteſt Emptor ad venditorem, ut huic rem, pretio recepto, reſtituat, quo is illam dein vero domino reſtituat? Ne id quidem; quia ex quo res in emptoris poteſtate fuit, ipſe tenetur ad reſtituendum, nec alium huic obligationi ſubſtituere poteſt, idque, ni fallor, vult Grotius in *d. cap.* 10 *n.* 10. Sed venditor etiam re non recepta, tenetur ipſi ad pretium reſtituendum, non ex hac obligatione dominii; ſed ex emptionis venditionis natura, quæ eſt evictionis apud Juris Auctores obligatio.

23. Excipiunt hodie aliquot caſus plurium mores populorum; primum, ſi quid in nundinis comparatum ſit. Alter eſt pro menſulariis, qui publice mutuas exponunt pecunias, ſub pignoribus. Tertius, pro pannorum, ſive tritarum veſtium mercatoribus: quos omnes ita demum teneri volunt ad reſtituendum, ſi pretium illis reſtituatur; verum has exceptiones non eſſe juris Gentium, ſed è privilegio ſive jure poſitivo cujuſque civitatis eſſe receptas, probavimus in *Prælect. ad tit. ff. de A. R. D. n.* 2.

24. Hæc omnia, ſalvis impenſis, à poſſeſſore deducendis, de quibus ad *Tit. ff. de Rei Vind.* dicta, non eſt quod hic referamus.

CAP.

CAP. VI.

De jure Ultimarum voluntatum.

Tranſitus ad Succeſſiones, Quid ſit Hereditas, & quibus modis deferatur. Ultimam voluntatem, quâ quis alteri dat jus, nonniſi poſt mortem ſuam inchoandum, non videri eſſe juris naturalis. Sed eſſe cauſam ejus rei probabilem in hominum naturâ, quæ dedit occaſionem Legibus gentium, ejuſmodi poteſtatem morituris faciendi. Inde Teſtamenta recte publici juris eſſe dici. Quia per Legem Dominii vis extenditur, ultra ſuam activitatem naturalem. Quid ſit Teſtamentum, ubi de Puffendorffii in Grotium notâ. Ad Teſtamenti naturam, ex ratione juris Gentium, plus non requiri, quam ut certo conſtet, quod, & quid Teſtari voluerit defunctus. Eſſe tamen graves cauſas populis, qui exquiſitas huic rei ſolennitates præſcripſerunt. Quibus neglectis, Teſtamenta non obligare, ne quidem hominum conſcientias regulariter, ad implendam defuncti voluntatem. Qui poſſint condere Teſtamenta. Materia duplex, univerſalis & ſingularis. Heredis inſtitutionem jure Naturæ eſſe liberam; exceptis liberis, ratione alimentorum. Probabili tamen ratione naturali, coarctari illam libertatem. De Subſtitutione heredum ejuſque ſpeciebus; ſolam vulgarem quæ dicitur, eſſe naturalem, ſuppoſito teſtandi inſtituto. De præteritione & Exheredatione, ejuſque cauſis. De ſingularibus Teſtamentorum capitibus & de Nuncupativo Teſtamento.

Etſi doctrina de Succeſſionibus magis ad Jus in Re conſtitutum, quam quod ad Rem dicitur, pertinere diximus *ſect. IV. cap.* 5. *n.* 51. quia tamen ut prima ejus delatio ad poſteriorem, ita proxima Hereditatis acquiſitio ad Jus in Re ſolet referri; cum & illic, ubi de hoc Jure fuit actum, vix obiter hanc materiam attigerimus, inſtituti ratio poſtulat, ut quid de Succeſſionibus Teſtamentariis & Inteſtatis, ad Juris Publici univerſalis tractatum & Subjectionem rerum politicam faciat, animadvertamus; eâdem quæ prius, habitâ curâ, ne Juris privati adfinitas ἐις ἄλλο γένος, ad tranſitum diverſi generis nos abripiat, aut in tædioſa repetitione detineat.

2. Hereditas igitur nihil eſt aliud, quam Univerſum jus, quod defunctus, cum moreretur, habuit; fere ut Juris-Conſulti in *l.* 24. *d. V. S.* Tantum quod illi dicunt, *Succeſſio in univerſum jus*; cum obſcuritatem interpretationis apud eos faciat, facile heic abeſſe poteſt. Jus hic eſt, facultas ad aliquid habendum aut agendum; ut intelligamus, Hereditatem non eſſe res ipſas, etſi frequenter ita ſumitur, cum v. gr. Hereditatem vendimus; Sed facultatem, qua defuncti res ad nos pertinent, etſi non poſſideantur, nec adhuc exiſtant, veluti fructus rerum adhuc percipiendi, quos recte partem Hereditatis vocamus, etſi rerum ſingularum pars non ſunt.

3. Dici-

3. Dicitur & Univerſum Jus, quia Hereditas eſt *Colbo* Hebræum, *Panačte* quàm Græci dicunt; quo continetur, quicquid in patrimonio eſt, & quicquid utilitatem præſtare poteſt, tam corporalia quam incorporalia: propria, debita, quin & aliena, bona fide poſſeſſa, conducta, commodata, pignerata, depoſita, quatenus defuncto jus in iis rebus fuit, activum vel paſſivum; heres enim in eâdem qualitate tenetur & alios pari modo devinctos habet.

4. Modi, quibus hereditas defertur, duo feruntur; Teſtamentum & Lex, ut illud priore loco cenſeatur; neque Legis ordini, quam deficiente Teſtamento, locus ſit. Hoc quidem ita, quod ad Ordinem bonorum devolvendi à vivis in mortuos attinet. Ipsa enim Succeſſionis determinandæ facultas magis eſt, ut à Lege ſola eſſe videatur.

5. Poſſunt equidem viventes naturaliter de bonis ſuis diſponere ſuo arbitratu, ſi res aut jus rerum in alium perfecte transferant, ut hoc jus maneat, illis quoque ſublatis, in perpetuum; ſed ut alium ſuo loco ſtatuant, qui nonniſi poſt obitum ex hac vitâ jus in bona à ſe relinquenda ſit habiturus, cum ipſorum nulla facultas erit aut potentia; non habet rationem naturæ, neque multis gentibus uſitatum aut probatum eſt.

6. Sed tamen juſtâ deſiderii causâ, ut homines illam poteſtatem ſibi dari cupiant, ac ideo voluntate communi, id eſt, Lege civitatis; bene & merito recipitur hoc inſtitutum, ut cuique liberum de bonis ſuis poſt mortem quoque diſponendi arbitrium præſtetur; ut ſupremæ voluntatis, poſtquam aliud velle jam non poſſunt, liber ſit ſtylus, & licitum, quod iterum non redit arbitrium, ut olim Conſtantinus Imperator edixit ad populum; Ratione magis, inquam, probabili, quâ jus hoc commune ſtabilitur, quam juris perfecti, & juſtitiæ expletricis in ſtatu naturali.

7. Intererat etiam publicæ quietis & ſecuritatis hominum in civitate agentiū; ne bona mortuorum quaſi nullius, cuilibet occupanti cederent; quod naturaliter futurum erat, cum mortuus ipſe, nullus eſſet, nec conſanguinei plus quam rationem haberent probabilem, ſicut hodieque nihil amplius habent.

8 Enimvero ſententiam Auctoris *Novæ Juriſprud.* qui vult, ultimarum voluntatum jus niti immortalitate mentium, quæ adhuc vivunt & volunt, & dominia rerum ſuarum, uſufructu tenus, heredibus relinquunt, non examinabimus ſed Lectori dijudicandam relinquemus cum Puffendorffio. *l.* 4. *c.* 10 *n* 4.

9. Poſtquam igitur viſum eſt cultioribus populis, hucuſque dominii vim extendere, ut voluntas ejus qui velle nec poteſt, tum demum ubi ipſe non erit amplius, operari incipiat, duæ poſitiones inde ſunt ortæ: Una, teſtandi poteſtatem eſſe Juris publici, ut recte dixit Papinianus *in l.* 3. *D. qui Teſtam: fac. poſ.* Altera, quod ultima voluntas defuncti præcedat diſpoſitionem Legis, ſuper ordine ſucceſſionis; nec eſſe Legi hac parte locum, niſi deficiente Teſtamento, quod merito Romanis etiam placuit *l.* 39. *de Acquir. Hered.*

10. Quanquam nec minus verum eſſe, liquet è ſuprà dictis, hoc ipſum teſtandi Jus validum & plenum à Lege proficiſci; cum ipſa quidem hanc diſpoſitionem occupare potuiſſet, hereditates ſimpliciter deferendo liberis aut cognatis defunctorum, abſque licentia illum ordinem mutandi; maxime, dum in extremis agunt domini rerum, ὅταν ἀνοήτως καὶ διεφθαρμένως ἔχωσιν οἱ πλεῖστοι; *quando inſipienter & corrupte plerique ſe habent*, ut Plato *lib.* XI. *de LL.* non probans id quod Solon Athenienſibus dederat,

ιπι; τὰ ἑαυτῦ διατίθεσθαι, ὅπως ἂν ἐθέλῃ τὸν κεκτημένον, *de ſuis rebus, quomodo quiſque velit, ſimpliciter diſponere*, quod Romani à Solone transſcriptum ſuis legibus inſeruerunt *l.* 120. *ff. de Verb. Signif.*

11. Retenta etiam hac Poſitione, quod Lex in ſummâ quidem cuique patrifamilias dedit poteſtatem teſtandi & legandi de rebus ſuis, ut tamen præſcriptum rectæ rationis & publicæ utilitatis obſervarent; unde regula Jurisprudentiæ, non minus Univerſali quam civili conveniens; Nemo facere poteſt, quominus Leges in ſuo teſtamento valeant.

12. Eſt igitur vis illa Dominii, Lege adjuvante, pleniſſima, de qua Plutarchus ait in *Solone*, Eum feciſſe, ut τὰ χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων *eſſent*; *bona cuique ſua pleniſſimo jure forent*. Ac ab eo tempore, Lex nihil aliud, quam vicarium defunctis miniſterium præbuit, Admittendo ad Succeſſionem bonorum, quibus ea defunctus, ſi morte non præventus eſſet, relicturus fuiſſet; ex ejus inquam, voluntate præſumpta, quemadmodum mox videbimus. Hæc confer his, cum dictis in *lib.* 4. *Digreſſ cap* 29

13. Quid ſit Teſtamentum, qui non habeamus in animo methodicum de illo Tractatum, neceſſe non erat dicere, niſi daret occaſionem Grotius, cujus nihilo magis hoc erat inſtitutum, qui in *lib.* 2. *c.* 6. *n. ult.* ſic ait, *Alienatio in mortis eventum, ante eam revocabilis, retento interim jure poſſidendi ac fruendi, eſt Teſtamentum*; contra quam definitionem diſputat Puffendorffius in *lib.* 4. *cap.* 10. *à pr.* Sed mihi non videtur ibi Grotius, in animo habuiſſe, definire Teſtamentum, ſed aliquid prædicare de Teſtamento, quod erat verum; Ejuſmodi alienationem eſſe Teſtamentum: ſed non hoc ipſum & ſolum eſſe Teſtamentum. In definiendo, nihil eſt cauſæ, recedendi ab exemplo Juriſconſultorum; Proinde verbulo addito, teneas ita, Teſtamentum eſt *Voluntatis noſtræ juſta ſententia, de eo, quod quis poſt mortem ſuam*, de bonis ſuis, *fieri velit.*

14. Verba hujus definitionis ſimpliciter accepta non ſuppeditant diſcrimen inter Teſtamentum & Codicillum, quod Romanis poſterioribus placuit; Multo minus inferunt tot ſolennitates, quot ab illis introductæ ſunt, diligentiâ quam *nimiam & miſeram* vocat paterfamilias apud Scævolam in *l. pen.* §. *ult. ff. d. Legat.* 2. qui ſic arbitratur, habendam eſſe pro jure legitimo ſani hominis voluntatem, quam is animi ſui rationem ſequutus dictaverit.

15. Et eſt certum, Jure Gentium ſimplici, nihil amplius ad Teſtamenti formam valoremque requiri, quam Romani in Teſtamento militis & in primævo codicillo requirendum putarunt; uti conſtet, *Quod*, & *Quid* defunctus teſtari voluerit; hoc eſt, illum ſerio habuiſſe in animo ſupremam condere voluntatem, & voluntatis illius capita liquido conſtare, vel per ſcripturam, de qua non dubitetur, vel per teſtes duos aut tres, & fide dignos, ſi nuncupata ſit voluntas.

16. Attamen nulla res hominum cupidates magis ad nefaria quæque præcipites agit, quam diteſcendi ſpes, cujus compendium eſt Succeſſio; quo pertinent *Aquæ Hereditariæ & Pulveres Succeſſorii*, quales ſuperioribus annis in Gallia inclaruerent; item, quod Lex Cornelia de Falſis olim *Teſtamentaria* dicta eſt, ut auctor eſt Juſtinianus Imperator ex veteribus in §. 7. *Inſt. de publ. Jud.*

17. Ubi autem jure publico receptæ ſunt, ibi non eſt dubium, quin eandem vim habeant, quam Leges probabili ratione conditæ habere debent inter homines, eorumque in animos: Ut quibuscunque Teſtamentis ſolennitates præ-

ſcriptæ non ſunt adhibitæ, illa non teneant cives inter ſe, nec ipſas in univerſum quidem obligent conſcientias, ut prolixe à nobis diſputatum & demonſtratum eſt, in *lib.4. Digreſſ. c.34. & ſeqq.* quâ de re forte locum in *libro ſequenti* agendi occupabimus. Ut tamen ex imperfecto teſtamento acquiri hereditatem, ſi nemo jure publico contra nitatur, nihilo equidem prohibeat.

18. Jus ultimas voluntates condendi habent, quicunque rerum ſuarum domini & adminiſtratione potiuntur & voluntatem ſuam exprimere poſſunt; niſi Lex, ficut poteſt, quibuſdam hanc facultatem interdixerit: Quod tamen ex ratione juris Gentium non habet cauſam faciendi omnibus; quos Romana Lex ſub prohibitione comprehendit; non certe peregrinis, aut filiisfamiliarum, de rebus, in quibus Patri nec proprietas nec uſusfructus acquiritur.

19. Materia ultimarum voluntatum bifariam diſpeſcitur, in univerſam & ſingularem. Illius caput eſt Heredis inſtitutio; at hæc in legatis aliiſque pro lubitu cujuſque diſpoſitionibus & præceptis conſumitur: Atque in eo, ſi qua ſit Teſtamenti & Codicilli differentia, conſiſtit, Nam quæ in forma diſponendi, Romanis placuit, non eſt Juris univerſi, nec ubique obſervatur.

20. Heredis inſtitutio Jure naturali, ſuppoſito teſtandi inſtituto, eſt libera, ut inſtitui poſſint vel non poſſint, quos voluerit Teſtator; modò liberis, ſi ipſi exhibere ſe nequeant, de alimentis proſpiciatur: Extra quam neceſſitatem, ad cujus Legem factum procreationis parentem obligat, nonniſi probabilis, etſi valde ratio probabilis, addicit liberis hereditatem

21. Cujuſmodi probabilitas cum ſit præcipua Legum condendarum materia, recte à pleriſque populis proviſum eſt, ut aliquanto plus inde verteretur in neceſſitatem; non modo reſpectu liberorum, quibus certa bonorum portio neceſſario relinqueretur, ſed etiam in favorem parentum & fratrum atque ſororum, ne penitus aut infinita libertate exheredari queant; imò & remotionibus alicubi cognatis, quod ad partem aliquam bonorum, maxime rerum ſoli hereditariarum attinet, ita ut cuique populo viſum, conſulitur.

22. Inſtitutio Heredis eſt prima vel ſecunda, quæ vocatur Subſtitutio; Cujus è quatuor ſpeciebus jure *Romano* proditis, una tantum eſt Juris *Naturæ*, quando ſecundus heres vocatur, in caſum, ſi primus heres non fiat, quæ Vulgaris dicitur. Nec enim aliud hæc in effectu eſt, quam inſtitutio heredis, qui in jus defuncti immediate ſuccedit. Sed pupillaris Subſtitutio, qua Pater de bonis filii ſui impuberis, quem habet in poteſtate, non à ſe profectis, arbitratu ſuo diſponit, notiſſimos Dominii terminos egreditur, & eſt ſpecimen enormis illius Poteſtatis, quam Romani Patribus dederunt, aliæ Gentes non probaverunt.

23. Exemplaris, quæ dicitur, habet eandem rationem. Non eſt quidem abſurdum aut incivile, pro liberis, qui ipſi non poſſunt teſtari, Parentes ut fungantur: Sed nihil etiam incommodi in hoc erat, quod bona talium liberorum adventitia, proximis eorum conſanguineis relinquerentur, ut fit hodie, Subſtitutione pupillari fere per deſvetudinem abſoletâ.

24. De Fideicommiſſaria Subſtitutione quid judicandum ſit, pro ratione juris Gentium, colligi poteſt ex his quæ diximus *in ſect. 4 cap. 6. n. 28. & ſeqq.* Quibus addi poteſt; Si Teſtamentum, è quo nonniſi poſt mortem loquentis alii jus oritur, excedit terminos naturalis

turalis potentiæ, nec ſine Lege facultatem habere poteſt; fidei commiſſariam Subſtitutionem, quæ nonniſi poſt mortem ſecundi vel tertii heredis alii jus tribuit, duplo triplove longius à ſimplicitate naturali recedere. Quia tamen ambitio & imperandi in homine voluptas ne vitæ quidem termino finitur, hinc uſu veniſſe videmus, ut Fideicommiſſariæ Subſtitutiones in omnium fere gentium mores & jura confertim abierint, ut jam ſuperius dicere occupavimus.

25. Inſtitutioni Heredis opponitur Exheredatio & Præteritio. Sed utraque ſupponit inſtituendi neceſſitatem; privatio enim præſupponit habitum, ut in Scholis loquebantur. Ac ideo non habet uſum in conſideratione juris Naturæ, niſi reſpectu liberorum, ratione alimentorum, & dein, quatenus jure Civitatis inſtituendi neceſſitas in quibuſdam perſonis eſt determinata. Perſonis, inquam; Si enim rebus certis impoſita Lex eſt, ut ad ſanguine proximos deferantur, neque de illis teſtari liceat, exheredatio vel præteritio in illis non habet terminos habiles.

26. Sed quando Lex, inquam, perſonis conſulit, fieri poteſt, ut ob juſtas cauſas exheredentur, quas expedit eſſe certas, ut noviſſimo jure Romano bene conſultum eſt. Etſi forte non eſt rationis neceſſariæ, quod eodem Jure placuit, ut ſolæ ſpecies ingratitudinis admittantur: magis enim eſt, ut juſtæ parentem cauſæ movere poſſint, quo familiæ ſuæ expedire judicet, ut quidam è liberis ſuis, etſi non male meriti, ab hereditate ſuâ removeantur: ut, ſi quidam bonis adventitiis copioſi, alii ſint inopes & miſerabiles; forte nec id, aut ſi quid ſimile ſit, procul ab eo recedit, quod vetus Juriſprudentia recepit, nec ultimo Jure ſublatum eſt, ut ſi parens non ex odio, ſed ut liberis conſulat, illos exhedet, ferenda ſit ejus voluntas: Etſi enim hoc proprie de providentiâ conſulendi exheredatis cautum ſit, ejuſmodi tamen extenſionem ratio facile dictet.

27. Sed differentia præteritionis & Exheredationis, ut illa nullitatem pariat, in hac opus ſit actu reſciſſionis, eſt juris poſitivi; nec in eventu intereſt; cum ſi is, cujus favore nullitas conſtituta eſt, acquieſcat, æquè effectum habeat voluntas, etiam jure Romano; quàm ſi actio ad reſcindendum non moveatur; & imploratio judicis officii ob nullitatem, ab actione reſciſſoriâ, nonniſi formâ diſcrepet externâ.

28. Sanè, quod Paulus Apoſtolus de Teſtamento morte confirmato ſcribit, ad Galatas & ad Hebræos, quod illi οὐδεὶς ἐπιδιατάσσεται, ἢ ἀθετεῖ, nemo illud mutare vel abolere poteſt, de Teſtamento jure facto eſſe intelligendum, res loquitur. Nam de vitiis vel formæ, ubi certa præſcripta eſt, quemadmodum fere ubique eſt, vel naturæ, ſi cum jure naturali vel civili pugnet, querelâ vel nullitatis vel Reſciſſionis agi licere, non eſt dubitandum.

29. Præter univerſam Heredis inſtitutionem, tot ſingularia Teſtamentorum, capita ſunt, quot rerum genera, de quibus in mentem venit Patrifamilias de morte cogitanti, diſponere; modo talia ſint, quæ ipſius voluntate ſolius conſtent: Nam Contractus & plurium conventiones, quæ ſunt & vocantur Actus inter vivos, nihil habent commune cum ultimis voluntatibus. Adeo ut donationes mortis causâ, quæ nonniſi à donatario acceptatæ valent, non tam pars ſint Teſtamenti, quam ſpecies ultimarum voluntatum diſtinctæ.

30. Enimvero Codicilli, ut dicere occupavimus, à Teſtamentis univerſali jure non habent ſtabilem differentiam. Nam etſi voluntas ultima, continens

heredis inſtutionem, non male Teſtamentum, & Rerum ſingularium, Codicillus vocari poſſit, accidentale tamen hoc magis quam reale diſcrimen & perpetuum eſſe videtur. Ut adeo, ſi quis ſe Teſtamentum condere dicens, Heredis inſtitutionem omiſerit, tamen utiliter teſtari & propoſito ſatisfacere credatur, uſu Gentium hodierno; etiam quæ Juris Romani diſciplinam ſequuntur.

31. Cæterum, ultimas voluntates non modo per ſcripturam, ſed etiam vivâ voce comprehendi poſſe, jam diximus, ut nuncupatio inprimis uſum habeat, quando repentina vis morbi non fert ſcribendi moram. Sed nuncupatione factâ, teſtandi actus abſolutus eſt, & Scriptura, quæ dein adhibetur, uſum habet probationis, ut ſolet in aliis rebus geſtis.

32. Etſi autem in ſubvertendis ultimis voluntatibus è cauſis jure cognitis, Querela nullitatis & Reſciſſio per actionem in effectu parum differant, uſuque populorum in executione diſcerni non ſoleant; non eſt tamen quod hac de re Juriſperiti Romani diſtinxerunt, evanidum vel effectu penitus carens.

33. Nam Teſtamenta, quæ non ſunt condita ſecundum requiſita Lege præſcripta, inde ab initio à Judice rejiciuntur, nec ullum producere poſſunt effectum; niſi quem hi, quorum intereſt ſponte ſibi mutuo præſtare velint. Idem juris eſt in Nullitate, quam Lex ob præteritionem liberorum introduxit; etſi diſcrimen inter eos qui in poteſtate ſunt vel non ſunt, minime ſit juris univerſi, nec hodiè à pluribus obſervatur. Si cui jus ex ejuſmodi teſtamento comparatum ſit, is hoc ab invito ne quidem ab initio nec unquam impetrare poteſt.

34. Sed quæ ex poſt facto reſcinduntur, hæc ab initio, Teſtamenta valent, & quæ relicta ſunt in illis, peti poſſunt, antequam exiſtat caſus & cauſa, per quam reſcindantur, ut ſunt ea, *quæ per* Agnationem poſthumi rumpuntur, antequam poſtumus naſcatur, vel cum iterum ante Teſtatorem deceſſit. Aut cum exheres ſcriptus deliberat, utrum de Inofficioſo Teſtamento queri velit. Si enim actu Querelam non inſtituat, Teſtamentum valet, omneſque habebit effectus adverſus eos, qui cauſam querendi non habent.

35. Poſtremò; Quod ex voluntate imperfectâ ne quidem id, quod jam conſtat, valere volunt Romani Juris-periti, ut, ſi quatuor heredes ſe nuncupaturum præfatus, cum tres nominaſſet, defecerit, nemo ſit heres *l.* 25. *ff. Qui Teſtam. fac.* id, etſi ſubtilitatis poſitivæ videatur, pro naturali tamen habendum eſt, ne voluntas inchoata duntaxat *vim habeat perfectæ.*

CAP.

CAP. VII.

De Hereditatibus inteſtato morientium.

Succeſſionis ab inteſtato regendæ neceſſitas & diverſa populorum hac parte judicia Hollandiæ exemplo declarata. Legem ſequi poſſe, quod velit, principium. Sed teſtandi libertate civibus permiſsâ, conſequens fuiſſe, ut præſumpta voluntas & adfectio defuncti ſit principium ordinis inteſtati; & præſumptionem illam eſſe pro ſanguine proximis. Primo quidem pro liberis, ſine diſcrimine ſexus & ætatis, aut poteſtatis, etiam adoptatis, non tamen ſpuriis & nothis, ne quidem reſpectu matris. Repræſentationem in nepotibus eſſe ex eâdem voluntate præſumpta. Poſt liberos vocari parentes, eosque nec abdicari poſſe, ſecus ac liberi; poſſe tamen exheredari, & quidem facilius quam fratres, jure Romano; Quur ita? præferendos eſſe Parentes fratribus & ſororibus, etſi aliter jure Rom. Inter adſcendentes ulteriores bona magis ſecundum lineas, quam in capita dividi, ſine diſtinctione, unde bona venerint; quam rationem eſſe ordinis diverſi, non habentis principium à tacitâ voluntate defuncti. Poſt adſcendentes ex ſimplicitate rationis naturalis ſequi reliquos agnatos & cognatos, ſolâ graduum prærogativâ; cum differentia tamen unius aut utriuſque lateris, uſque ad fratrum & ſororum liberos, quos inter repræſentationem quoque locum habere, licet nulli fratres ſororesve ſuperſint. Cognationem illegitimam ne hic quidem admitti. Cur amicitia & conjugalis amor non pariant jus ſucceſſionis, ubi principium inteſtati ſucceſſionis eſt præſumptus defuncti affectus. Fiſci locus ſupremus.

QUid juris ſit in Succeſſione Imperiorum, priore libro expoſitum, non repetemus. Hic de privatis hereditatibus, cum reſpectu ad Jus publicum Univerſale quæritur: Si paterfamilias, nullo teſtamento facto, ſit mortuus, non eſſe è re publica defuncti patrimonium relinquere in ſtatu quo fors id deprehendit, ut nullius ſit, hoc eſt, mortui, quod acerrimis civitatem certaminibus impleret, res ipſa loquitur.

2. Quin cohibitis certaminibus, cum ne ſic quidem ſatis conſtet inter homines, ad quos ex juris ratione bona pertineant; dum alii mares feminis præferendos, & inter illos potiorem primogenitorum cauſam eſſe volunt: Liberis autem deficientibus, quidam bona ſanguine proximis; alii delata velint his, à quorum latere pervenerunt, quemadmodum hæc judiciorum diverſitas hodieque varias populorum exhibet conſvetudines; opus fuit Legis præſcripto, id eſt, prudentium virorum conſulto ad hanc

ad hanc incertitudinem determinandam.

3. Poterat autem Lex, id eſt, communis civium conſenſus, ſuffragio vel ejus eorumve qui jus omnium habebant, arbitrio, talem ſuccedendi ordinem ſtatuere, qui pro cujuſque populi ſenſu proximè ad æquitatē accedere videretur. Quâ in re, quam varia ſint populorum judicia, ſi quis compendio noſſe velit, Hollandiæ conſvetudines hac parte ſibi ponat ab oculos, ubi duæ ſummæ diſcrepantiæ, ab Attis ſive Azis & Scabinis nomen habentes, primitus ſtabilitæ, deinceps in mixtum genus abierunt, unum turſus ſummum, ac dein pro cujuſque civitatis & pagi arbitrio deſiderioque in eum modum variatum, ut memoriam prope intentam fallat, quam inſtruit eâ parte Grotius *Introduct. ad Juriſpr. Holland. lib. 3. cap. 28.*

4. Sed poſtquam placuit, civibus dare liberam de bonis poſt mortem ſuam diſponendi poteſtatem, ita ut Legis ordo, nonniſi deficiente Teſtamento, locum haberet, conſentaneum fuit, ut Lex aliud ne ageret, quam ut defectum ultimæ voluntatis ſuppleret, iiſque deferret ſucceſſionem, quibus eam defunctus, ſi viveret, delaturus fuiſſet, ex ejuſdem voluntate præſumpta.

5. Præſumptio voluntatis aliunde melius quam è ϛοργῆ, id eſt, amore ſanguinis, colligi non potuit; cum ita fere ſint animati mortales, ut in ſanguine ſuo mortalitatis ſolatium quærant, nec cuiquā libentius, bona ſua, quam propinquis, relicta velint, & in dubio, qui proximus eſt gradu, idem proximus affectu eſſe credatur: Ut tamen identidem causâ novi Affectus incidente, diverſitas aliqua ſuboriri poſſit.

6. Hæc ratio, quæ eſt Juris Romani, ſine dubio proxime convenit hypotheſi, qua cuique Patrifamilias à Lege datur poteſtas ſuo arbitratu de bonis ſuis per ultimam voluntatem diſponendi. Cui ſane conſentaneum erat, ut ſi morte præventi nihil expreſſè declaratum reliquiſſent, ipſorum tacita voluntas ſecundum propinquitatem ſanguinis eadem Legis indulgentia prævaleret.

7. Probabilius, quam aliæ gentes, quæ licet eandem teſtandi licentiam morituris indulſerint, nulla tamen ultimâ voluntate exiſtente, ſuccedendi æquitatem aliunde, quam à præſumpta defunctorum voluntate petierunt, in primis eo ſpectantes, ut bona illuc unde profecta ſunt, reverti [illegible]

8. Verum adfectus ratio, [illegible] à ſanguine ſæpe recedat ad extraneos, & fieri poſſit, ut proximi odio ſe quam maximo invicem proſequantur, juxta illud, οἱ τὰ περὶ ϛέρξαντες καὶ περὶ μισοῦσι, in materia tamen ſucceſſionis, quæ ſecundum tacitam defunctorum voluntatem regenda erat, affectus cauſâ merito à ne[illegible]ſitudine ſanguinis alienari non d[illegible]t, cum, quia Lex eſt generalis, & a[illegible]a quæ plerumque uſu veniunt, nec ad ſingularia attendere ſolet aut pote[illegible] quod plerumque tamen, bona, q[illegible] proximis ſuccenſent, ma[illegible]e ma[illegible]ſanultis ſuis, quam per amicos c[illegible] in alienas transferri domos, q[illegible] ἐχθρῶν ἐπίκτητα, morientibus o[illegible] umum, dixit Pindarus.

9. Primo igitur, cum n[illegible] homini ſit liberis à ſe procreati[illegible], [illegible] quos etiam exhibendos ſe naturaliter te[illegible] ſentit, his omnium primo ſua bo[illegible] deſtinat. Hinc Julianus Imperator, cum dixiſſet in *Cæſarib.* Πᾶσι νόμοις ἐπιτρέπειν τὰς διαδοχάς, *Leges Succeſſionem Liberis permittunt*; addit hanc rationem, καὶ τοῦ ἅπαντες εὔχονται. *Et hoc eſt, quod omnes optant fieri.*

10. Diſcrimen amoris erga libeos etſi parentes ſæpe non tralatitium habent, in univerſum tamen Lex è tacitâ voluntate

nihil

nihil differentiæ præſumere poteſt; ideoque parentes, omnes liberos mares & feminas, primo & poſt gen.tos, emancipatos & ſuos eodem loco & affectu habere creduntur: Unde & par jus omnibus in ſuccedendo.

11. Diſtinctiones, quæ nonnullis placuere gentibus, in favorem marium & maxime primogenitorum, ſuo loco non improbabiles, & ad conſervandum decus familiarum pertinentes, à principio Succeſſionis abinteſtato, quod diximus, permiſſaque omnibus teſtandi Libertate, quin & à naturali ſimplicitate, ad jus poſitivum & arbitrariæ utilitatis rationes deflectunt.

12. Pro liberis adptatis eſt eadem ratio adfectus, quæ pro naturalibus; ſiquidem alia gratia, quàm ut jure loco que liberorum haberen ur, adſciti non ſunt: Idcirco Parentibus ſuis naturalibus, à quorum familia ſegregati ſunt, non habent quo ſuccedant; niſi ex adoptiva domo rurſus exierint; tunc enim naturæ ſuæ denuo aggregantur.

13 Sed inter liberos è legitimo natos conjugio, & nothos atque Spurios eſt manifeſta differentia, non tantum quatenus ſpurii incerto patre ſunt geniti; ſed etiam quod affectus relinquendæ ſucceſſionis non convenit iis, quos ad familiam propagandam non creaverunt, & quos ſine dedecoris memoria adſpicere non poſſunt. Ideoque non eſt, ut quicquam illis liberis, quam alimentorum exhibitio è tacita Parentum voluntate debeatur, quod mores omnium fere gentium ſequuntur.

14 Etſi autem Romanis eorumque exemplo aliis pluribus aliter viſum eſt in ſucceſſione matrum; quod tamen hac parte magis ad certitudinem genituræ, quàm ad affectum referentem ſe ad intentionem propagandi familiam, & relinquendi ſucceſſionem, ſpectarunt; in eo à principio Succeſſionis ab inteſtato ſuperius collecto abludere, vel potius abhorrere videntur: Cum in matribus ratio adverſus nothos & ſpurios paulo ſuprà collocata non minus evidens ſit, quam in genitoribus.

15. In liberis diverſorum matrimoniorum, reſpectu parentum, nulla affectionis diverſitas præſumi poteſt, Ideoque omnes ab inteſtato communi parenti æqualiter ſuccedunt. Attamen, quia novercalis aut vitricalis conſvetudo, ſequiorem erga prioris matrimonii liberos affectum generare ſolet, haud temere fit, ut hac parte Lex à communi principio ordinandæ Succeſſionis recedat, & degenerantem illum affectum revocet in contrarium, figendo aliquid pro liberis prioris matrimonii, plus minuſve, ut ſingulis gentibus ſedit, prorogativæ,

16. Sed quibuſdam è liberis ante Parentem mortuis, è quibus nepotes neptesque ſuperſunt, hæc eſt inſita naturæ hominum affectio, ut in illis prædefunctos filios filiaſque ſuas libenter ſibi repræſentent, hoc eſt, iterum quaſi præſentes ſiſtant, adeoque liberos parentum loco habeant, ament, neque vero per obitum quorundam è liberis ſuis immaturum, conditionem reliquorum velint immutatam. Unde nihil expeditius, quàm ut plures ex eodem filio filiâve nepotes defunctum parentem repræſentent; neque plus aut minus univerſi capiant, quam ille ſuperſtes habiturus fuiſſet: quod eſt jus Repræſentationis communiter dictum; non inconcinne ad rem, ut alibi indicavimus, exprimendam; etſi forte vox illa veteribus ita non ſit cognita Latinis.

17. Secundum liberos, præcipuus erga parentes eſt amor, & eſſe debet, ob acceptorum beneficiorum memoriam, & neceſſitudinem arctiſſimã. Etſi enim parentibus non debetur filiorum hereditas,

propter

propter votum parentium, & naturalem erga filios caritatem, turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus quam liberis pie relinqui debet, ait Papinianus in *l. 15. in pr. ff. de Inoff. Teſtam.*

18. Una quoque re, paternum jus filiali præfertur, quod filius abdicari, ac ita, ſine exheredatione, tametſi Romanis id inuſitatum fuerit, à bonis excluditur; pater abdicari non poſſit, ut obſervat Ariſtoteles 8 *ad Nicom.* 14. *Διὸ καὶ δόξειεν*, inquit, *οὐκ ἐξεῖναι υἱῷ πατέρα ἀποκηρύξασθαι, πατρὶ δ' υἱόν*; dicendum igitur, inquit, Patri licere filium abdicare; ſecus ac filio patrem, Ratione addita, *τοῖς γὰρ γονεῦσιν ἀεὶ ὀφείλοντες τὰ τέκνα. Parentibus enim liberi ſemper*, ait, *debitores ſunt.*

19. Exheredare tamen quominus Patrem filio, gravi ex causâ liceat, ratio obſtare non videtur, ſed difficilius quam Patri licet adverſus filium, ut videtur, & viſum Romano Legiſlatori; qui cum filium exheredari permittat, ob cauſas quatuordecim; in Patre duntaxat octo probat; Nec dubitares, eandem eſſe rationem, quam præivit Ariſtoteles; niſi de Fratribus eſſet proditum, illos nonniſi tribus de cauſis exheredari poſſe, eodem jure Romano: Quibus tamen plus debere fratrem, quam patri filium, dici non poteſt.

20. Quur igitur pater facilius exheredari poteſt quam frater? Quia quo tenerior eſt neceſſitudo ſanguinis, eo facilius violatur & exquiſitius obſervari debet. Hoc ut inter fratrem & patrem habet rationem differentiæ, ita in filio nihil vetat, obſervantiam, & gratitudinis obligationem majorem, quâ patri obſtrictus eſt, efficere, ut illi plures ingratitudinis cauſæ imputentur.

21. Cum igitur propinquitas & affectus erga parentes quam erga fratres ſit major, ex ſimplicitate juris Naturæ; ſuppoſito Succeſſionis, quod diximus, principio, Parentes fratribus & ſororibus præferendi fuerint, non æquandi, ut Romanis Legibus viſum; qui in hoc articulo videntur à communi ſuo principio decidere deflectere ad diverſæ utilitatis rationes, ut juvenes ad nuptias & novas domos excitandas ſint inſtructiores.

22. Secundum analogiam Repræſentationis in deſcendentibus, quam vidimus; ſolent homines in adfectu animi cum relatione ad ſtatum familiæ & Succeſſionem, in perſonâ Patris adſpicere paternos adſcendentes, in Matre maternos: Cui bene conſentaneum eſt, ut ſucceſſiones in Adſcendentibus ulterioris gradus, ſecundum lineas potius quam ſecundum capita perſonarum æſtimentur, adeoque paterni & materni adſcendentes ſinguli ſemiſſem bonorum auferant.

23 Idque licet diſparis numeri ſint, & forſitan ab altero latere nulla venerint ad defunctum bona; quia in hac hypotheſi, quam ſequimur, in qua ratio ſuccedendi pendet à jure, quod defunctus habuit tempore mortis, & à præſumpto ejus affectu, nihil habet commune, cum viſione originis, unde bona venerint; quia tam jus illorum, unde profecta ſunt, quam voluntas expreſſa vel præſumpta inde jam olim ceſſant, nec amplius quicquam operari poſſunt.

24. Longe aliter gentes, quibus hæc regula placuit, ut bona redeant [illegible] unde venerunt, quæ proinde brevi ſe redactas eſſe viderunt ad inhumanam Conſtitutionem; ut ne parens, altero parente mortuo, ſuperſtes filio, huic defuncto ſuccederet; quia ſcilicet à ſuperſtite parente nulla venit ad defunctum hereditas, ſed bona vadunt ad cognatos ulteriores intermortui lateris; quæ res in hypotheſibus fert ſecum multam duritiem. Et quæ præterea ſint in hoc genere ſuccedendi,

cedendi, vide ſis Grotium *d. cap.* 28. *n.* 3.

25. Deficientibus liberis & parentibus, amor & affectus relinquendi bona poſt mortem, tranſit ad reliquos ſanguine junctos, τοὺς ἐγγύτατα γένει πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς *proximos, è familiâ paternâ vel materna*, ut habet Plato *lib.* XI. *de Republ.* Amor enim non deſtinguit; etſi populis multis viſum eſt, inter agnatos & cognatos intereſſe opertere, decori familiarum cuſtodiendo.

26. Sed Romani, cum prius ad conſervanda in familiis patrimonia, ſolos agnatos ad Inteſtati ſucceſſionem vocaſſent, non tulere deinceps incommoda diſtinctionis illius, & duritiæ adverſus cognatos, cui par non fuit poſteritas. Ideoque Prætor Edicto ſuo jam olim cognatos ante penitus excluſos, duntaxat poſt Agnatos vocavit, & poſtremo res ad ſimplicitatẽ affectionis naturalis rediit, ut nihil in ſucceſſione, quàm graduũ propinquitas ſpectaretur, *Nov.* CXVIII. *c.* 4.

27. Cum autem perſpicuò major ſit adfectio adverſus utrimque conjunctos fratres atque ſorores, quam erga uterinos & conſanguineos, hinc meritò Lex utrimque conjunctos & conjunctas, qui germani germanæque vocantur, præfert his, qui ab uno latere ſanguinis ſunt juncti, licet eâdem cum germanis propinquitate gradus à defuncto diſtent, ut affectus rationem cæteris prævalere conſtet rationibus.

28. Sed poſt fratrum liberos memoria novercalis aut vitricalis averſationis in hominibus langueſcit aut obliteratur, ut exinde duplex vinculum, ab unius cognatione lateris tam notabiliter non diſtinguatur, ut graduum ordinem & prærogativam ſuperare poſſit: Ideoque in ulterioribus ſola propinquitas affectionis ſuffragium meretur, idque populos obſervare videmus.

29. Hinc etiam prædefunctorum fratrum atque ſororum liberi, paricum fratribus & ſororibus ipſis, loco, etſi gradu remotiores, habentur; quia ſic fert hominum adfectus & conſvetudo στοργῆς, ut fratrum liberi defunctos quoque parentes repræſentent, eoſque pater & avunculi cum tali reſpectu libenter ſibi apud animos ſuos proponant; quaſi parentes denuo vivi & præſentes forent.

30. Verum, quod Lex Romana reſtringit hanc Repræſentionem, ad caſum, ſi adhuc unus vel una defuncti fratrum aut ſororum ſuperſint, recedere videtur ab illa ſimplici conſideratione στοργῆς, & deflectere ad rationem extrinſecus adſumptam; ſcilicet, repræſentationem, qua plures in unius mortui locum ſubeunt, quæ eſt ſucceſſio in ſtipites, amittere terminos habiles, ubi nullus ſtipes ſupereſt.

31. Atqui non vetat hæc ratio, quominus in lineâ recta plures nepotes, in avi ſucceſſione, parentem ſuum repræſentent, etſi nullus liberorum primi gradus ſuperſit, ut ipſe Romanus Legiſlator poſuit: Ratio autem ab ingenio στοργῆς & adfectionis erga defunctum in liberis ſuis exhibitum, & repræſentationis, quam ſibi quiſque apud animum ſuum, conferendo, vivos cum mortuis facit, utrobique eſt eadem, ideoque diverſas juris poſitiones producere non poteſt. Sed ut Repræſentatio in deſcendentibus indiſtinctè habet locum, ita cur in fratrum liberis diverſum obtineat, ratio non apparet.

32. Sed poſt fratrum liberos affectio ſanguinis non eſt tam valida & præſens, nec memoria defunctorum adeo viva & efficax, ut hæc magis quam ipſi cognati, in conſpectu defuncti fuiſſe cenſeantur: Idque ſatis evidenti hominum uſu & conſvetudine στοργῆς compertum eſſe videtur. Ut exinde ſolius

ius propinquitatis ejuſque graduum in ſucceſſione computatio valeat: Sine ulla ſexus, nativitatis, cognationis aut agnationis differentiâ.

33. Sed matrimonii apud cultiores populos is eſt honos & ad ſucceſſionem bonorum comparata relatio: Ut nemo hereditatem ad eos, qui extra matrimonium nati ſunt, quamdiu legitimè nati ſuperſunt, pervenire velle credatur.

34. Idque tam reſpectu feminarum, quam marium valere videtur. Unde, quod mores populorum, etiam Leges Romanæ, frequenter abeunt; ut in ſucceſſione feminarum nothi & ſpurii à Legitimis non diſcernantur, id à præſumpta defunctorum voluntate non videtur repetendum; ſed à certitudine prolium, quæ reſpectu feminarum eſt eadem in liberis & propinquis, tàm extra quàm ex conjugio natis.

35. Si autem præſumpta defuncti intentio, regula Juris naturalis eſt, in Succeſſionibus inteſtatis; quemadmodum ſuppoſito teſtandi inſtituto verius eſſe probavimus, certitudo propinquitatis non abſolvit hujus rei momentum; ſed & reliqua voluntatis ad ſucceſſionem pertinentia argumenta in cenſum veniunt.

36. Nam quod ſolus amor & benevolentia non ſufficiant ad argumentum ſucceſſionis in bona inteſtatorum, patet inde, quod nuſquam gentium, ne quidem jure Romano, quod adfectus rationem imprimis ſequitur, Amicitia cum Patre vel matrefamilias culta defunctis, quenquam ad Hereditatem illorum vocat.

37. Nec quidem Amor conjugalis, etſi ipſum amorem ſanguinis, maxime remotioris, longè ſuperat, ut ex duobus hominibus quaſi unum faciat, ad hunc effectum valet; quia non ſolent eſſe conjuncti affectus iſti cum intentione relinquendi bona poſt mortem; quæ homines ad propinquos & ſanguinis ſui participes tranſlata, inque familiis ſuis conſervata fere cupiunt, ac ita velle præſumuntur.

38. Conjugalis amor tamen uſque adeo non eſt alienus à reſpectu bonorû & ſucceſſionis, ut ſanguinis linea deficiente, non præbeat hac in parte voluntatis argumentum. Reliquarum amicitiarum, quæ non habent terminos adeo ſtabiles, neque fixum principium aut durationis tenorem, prorſus ab hoc effectu & jure ſucceſſionis alienantur, nec uſquam gentium huic emolumento admoventur.

39. Defectis omnibus, qui voluntatem defuncti ad obtinendam ſucceſſionem, aut ſuffragium Legis habent atque merentur, Fiſco locum eſſe, non è præſumpto defuncti affectu, ſed ex univerſali Juris publici diſciplinâ & conſecutione jam diximus in *ſect. 4. cap. 4. n. 4*. quâ de re in *prælect. ad princ. lib. 3. Inſt. à princ. in enarr.* Nov. 118 *ſub finem* egimus. Adde omnino dicta *ſect. 4. c. 5. & ſeqq.*

LIB.

DE JURE CIVITATIS.

LIBER III.

Qui eſt de jure Adminiſtrandi rem Civitatis.

SECTIO I.

De Summâ initioque Adminiſtrationis.

CAP. I.

De inauguratione Imperantium, & arte Legiſlatoriâ.

Continuatio. Partitio rerum, quæ ad adminiſtrationem requiruntur, è Grotio. Nos ſecuturos ordinem magis hiſtoricum, præmiſſâ tamen diviſione adminiſtrationis, in internam & externam. Primum, quod in civitate conſtitutâ fit, eſſe ſolennem fidei dationem atque inaugurationem in Regnis: quæ tamen non ſit neceſſaria, neque juris novi quicquam inferre ſolent. Stabilitio Imperio, primam eſſe Legum Curam. Difficultas Artis Legiſlatoriæ. Quis proprie ſit Legiſlator.

Poſt quam de jure Imperantium & eorum qui ſubjecti ſunt, ſingulis libris egimus, ſupereſt, ut de *Civitate Adminiſtrandâ*, quatenus ad juris rationem pertinet, eadem quâ cœptum, methodo, perſequamur.

2. Partes adminiſtrandæ Reipubl. alii plures, alii pauciores enumerant; Grotius in *lib.* 1. *c.* 3. §. 6. ita partitur: Qui civitatem regit, eam partim per ſe, partim per alios regit. Per ſe autem verſatur, aut circa univerſalia aut circa ſingularia. Circa Univerſalia verſatur, condendo Leges eaſque tollendo, tam circa ſacra quam circa profana.

3. Singularia, circa quæ verſatur, ſunt aut directè publica aut privata quidem,

dem, ſed quatenus ad publicum ordinantur. Directè publica ſunt, vel actiones, ut pacis, belli, fœderum faciendorum; aut res, ut vectigalia & ſi quæ his ſunt ſimilia, in quibus & Dominium Eminens comprehenditur. Privata ſunt, res controverſæ inter ſingulos, quarum diſceptatio juris quidem privati eſt, ſed cura & diſpoſitio generalis de illis, ad jus publicum ſpectat.

4. Quæ per alterum expediuntur, ea per Magiſtratus, aut per alios geruntur miniſtros, quales & Legati. Nobis quidem hæc partitio poteſt ſuggerere materiam dicendorum, quæ in capite de juribus Majeſtatis pleraque ſunt occupata, ſed obiter. Nunc tamen pro inſtituti ratione, magis placet ordo ſimplicior & quaſi hiſtoricus, hoc tamen ſuppoſito; adminiſtrationem eſſe duplicem; aut enim ſpectat ad internam civitatis conſtitutionem, vel habet reſpectum ad exteros. De priore prius agendum.

5. Primum poſt Imperii conſtitutionem eſt Inauguratio, quæ eſt Actus ſolennis, quo Imperantes initiantur Imperio. Et duas habet partes, ut fit; Stipulationem & Conſecrationem. Quicquid autem hujus eſt, de Jure non neceſſarium eſſe, ratio & uſus attendenti ad ſequentia, facile patebit.

6. Nam conſtitutio Imperii fit Conſenſu libero, vel mixto. Conſenſu libero, fit vel per Compromiſſum populi, vel per contractum cum Imperantibus electis. Initur Compromiſſum, quando Cives inter ſe promittunt & conſtituunt, ſe certis Rectoribus eſſe parituros, idque vel certis limitibus eorum poteſtati præſcriptis, vel ſine ullis conditionibus, ut fere in talibus uſu venit. Idque perfectum eſt, ubi primum Imperantes ſuum conſenſum declaraverint.

7. Per Contractum inter Imperantes & ſubjectos; quando hi per conſenſum uniti Imperium Electo deferunt, vel ſimpliciter, vel, ut in talibus uſu evenit, certis conditionibus, quas alter acceptat; ſic ita contractus ultro citroque obligatorius initur.

8 Conſenſum dicimus mixtum, quando non libera fit electio, ſed neceſſitas elicit conſenſum ſubjectionis; quæ neceſſitas eſt vel ab ipſis Imperantibus, aut aliunde. Ab illis, quando populus armis ſuperatus victori promittit obſequium, quâ de re dictum eſt in *lib.* 1. *ſect.* 2. *c.* 3. *à n.* 11. Aliunde, quando populus ab hoſte coarctatus, ſe Tertio mancipat, in patrimonium & [illegible] quium, ut olim Campani ſe Romanis dediderunt.

9. Omnibus hiſce caſibus, Inaugurationem eſſe rem non neceſſariam, patet inductione ſpecierum. Quippe, in plurium Imperiis, quæ jure parendi ac imperandi à monarchiis non diſcrepant, Inaugurationes fieri non ſolent, neque ſemper in Principatibus; Primo non, ubi per modum compromiſſi fundatum eſt unius Imperium, ut Auguſtu [illegible] ſione populi Romani, per Legem Regiam quæ dicitur; cum Rempubl. reddere vellet, electus, non etiam [illegible] lenni inauguratus eſt, ut nec [illegible] dediſſe vel accepiſſe legitur à [illegible] Rom. ſecus ac in Dania vid[illegible] ctum.

10. Imperio ibi quoque [illegible] Ordinum Compromiſſum ex [illegible] vo Hereditario facto; & Leg[illegible], ſequuta eſt Inauguratio, [illegible] nemo dubitat, quin ante ſolenn[illegible] illam Jus Regium fuerit perfect[illegible], nec quicquam Summæ poteſta[illegible] vel [illegible] ceſſerit vel deceſſerit; qu[illegible] in regnis Succeſſivis, omnibus [illegible] tur, Principes non cunctari actu[illegible] Imperii publicos exercere, priuſquam [illegible] gurati fuerint, nec quidem in Electivis

id ha-

id habet dubium, cujuſmodi nuper & in Angliâ vidimus exemplum.

11. Nullumne igitur Juris effectum habet Inauguratio? Nullum habere, dicendum non eſt. Quid enim ſi conſtitutum ſit, ne Princeps ullum Imperii actum, ante jusjurandum ſolenne præſtitum, ut nuper in Scotiâ ſtatutum fuiſſe accepimus, exerceat? Si quæ leges etiam fundamentales per modum conventionis inter Principem & Ordines populi ſtabilitæ ſint, quas ſucceſſores jurejurando firmare debeant, ante ſolennem ejus præſtationem, ad plenum Imperii exercitium ut admittantur, exigere non poſſunt.

12. Sed contractus ut facti ſunt, ita probari debent; In dubio magis eſt, ut Imperium per modum compromiſſi inſtitutum videatur, quemadmodum aliter in Optimatium Imperiis intelligi vix poteſt, nec aliter in pleriſque ſucceſſivis, aut quæ ipſo jure competunt, obtinet. In quibus aliquando ſine præjudicio juris omitti poſſunt Inaugurationes, quemadmopum Cæſares qui nunc ſunt, vi legis æternæ Othonianæ, per electionem ad Regnum Germaniæ factam, ſunt etiam Reges Italiæ & Imperatores Romani, ſine ullo actu Inaugurationis, quam Auſtriaci inde à Maximiliano I, Carolo V. excepto, neglexerunt.

13. Proinde, ſi omitti poſſunt Actus illi ſolennes, ut fere antiquis temporibus ignoti fuere, non eſt verum, quod multis perſuaſum eſt, tum inter Imperantes & ſubjectos novum iniri contractum, quo non modo Cives Principi, ſed etiam Principes civibus, aut his quibus jurant, obligentur, quomodo Pontifices Romani inde captarunt argumentum, quod Germaniæ Reges per jusjurandum Inaugurationis, ipſis, ut Chriſtum vel populum Romanum repræſentantibus obligarentur, imo Vaſalli fierent, quo pertinet notum illud diſtichon, quod Innocentius Pontifex, ab Inauguratione Lotharii Aulæ parieti inſcribere auſus eſt, Sigonio teſte;

> *Rex venit ante fores, jurat prius Urbis honores,*
> *Mox homo fit Papæ, ſumit quo dante Coronam.*

14. Nihilo magis inter populos & Principes, niſi id ſpecialiter actum ſit, per Inaugurationem novus initur Contractus; Sed populus, id ad quod per Electionem aut Jus Succeſſionis jam obligatus erat, hoc ſolenniter repetit; Princeps ſui officii antea ſuſcepti & acquiſiti partes jurejurando confirmat, quo nihil novi, quam religio erga Deum, continetur, qua de re dictum eſt in *lib. 1. ſect. 9. cap. 5. n. 74.*

15. Nam enim fere Princeps, quam ſe Jus & Juſtitiam adminiſtraturum populo, Rempublicam & Religionem defenſurum; Etiam *alicubi*, Leges & jura præcipua ſervaturum; ad quæ jampridem ex officio, quod ſuſceperat, tenebatur, promittit: Populus fidem & obedientiam, ad quam Rectoribus conſtitutis, vel compromiſſo inter ſe, vel contractu cum illis, obligati erant, pollicetur. Vel ſi fides alicubi ſola exprimatur, obedientia, ſalvis Legibus, quæ conſtitutæ fuerint, ſub illa continetur.

16. Adjunguntur cærimoniæ quædam & ritus ad venerationem animis populorum incutiendam; quo maximè totus Inaugurationis actus, magis ſane quam ad juris augmentum vel adſtructionem pertinet, inventi; de quibus hic non eſt agendi locus. De Homagio, quod Vaſalli præſtant dominis Feudorum, quod hinc eſt alienum, egimus in *loco ſuo*.

17. Ex dictis illud quidem ultro liquet, Inaugurationis ſolennia nihil quoque facere ad dignitatis ordinem & jus præcedentiæ, quam vocant, ut qua ratione

ſuperiori ſeculo uſus eſt Antonius de Prato, Galliæ Cancellarius, in congreſſu Caleıano, Regem Galliæ non debere cedere Carolo V. propterea, quod is quidem Imperator electus, ſed nondum à Pontifice inauguratus eſſet, quod è Chaſſaneo memorat Arumæus in *orat. de Seſſionis prærogativâ.*

18. Sed hoc cives Imperium ſtabilientes animadvertere oportet, ut, ſi Rectoribus ſuis Imperium ſimpliciter deferre nolint, legibus inde ab initio fundamentalibus conſtitutis; his ſolis rem non committant, ſed Ephoros & Nomophylacas, id eſt, homines Legum cuſtodes Rectoribus adjungant; aut hoc agant, ut ordines populi certis temporibus conveniant, qui de rebus ad ſalutem publicam & libertatem reſervatam pertinentibus agant & decernant; cum alioqui Rectores ſinguli vel plures nihil habeant potius, quam emancipare ſe conari vinculis & repagulis abſolutæ poteſtatis.

19. Summâ regendæ Civitatis, quam recentem & legibus inconditam adhuc conſideramus, ſtabilitâ, Rectores, quos ſimpliciter conſtitutos jam intelligimus, nihil prius agere debent, quam ut Legibus univerſam Reipubl. adminiſtrationem, inde ab initio complectantur: Ne uſu veniat novæ Civitati, quod Romanis accidit, ut primis quidem temporibus manu Regum, id eſt, arbitraria poteſtate gubernarentur, donec à Decemviris Leges acceperunt; etſi ne ſic quidem aliter quam crebris ſeditionibus & malorum experimentis ad Stabilem Reipubl. conſtitutionem pervenerunt.

20. Qui dialecticis ſueti ſunt argutiis, ac in iis ſummam ingenii & judicii vim conſtituunt, rem facilem eſſe putant, condere Leges, eamq; ſapientiæ partem, quæ in moribus & Legibus verſatur, præ Theoreticâ adſpernantur. Οἱ σοφισταὶ, inquit Ariſtoteles, ῥᾴδιον ᾤοντο εἶναι τὸ νομοθετῆσαι. *Sophiſtæ nihil facilius eſſe putant, quam ferre Leges lib. x. ad Nicom. c. ult.* Συναγαγεῖν γὰρ τοὺς εὐδοκιμοῦντας τῶν νόμων, ἐκλέξασθαι εἶναι τοὺς ἀρίστους. *Obvium enim eſſe, ex Legibus celebriores colligere & optimas inde excerpere,* quemadmodum Decemviros inſtituiſſe legimus Romanos in XII. tabulis condendis.

21. Ex adverſo nihil in rebus humanis eſſe difficilius exempla ſapientiſſimorum, qui his rebus admoti fuerunt, omnium temporum uſus docuit; ſiquidem regulas, quibus infinitæ hominum actiones circa infinita rerum objecta regantur, excogitare, præſcribere, ſine dubio res eſt, quæ ad divinæ vim providentiæ quam proximè accedit. Οὐδὲ φαίνονται, inquit iterum Ariſtoteles, ἐκ τῶν συγγραμμάτων γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ σοφίαν ἐν ἐμπειρίας. *Neque talis res eſt, ut è ſcriptis comparetur, ſed opus eſt uſu rerum.* Πῶς ἂν ἐκ τούτων σοφιστῶν νομοθετικὸς γένοιτ' ἄν τις; *Quomodo igitur è Sophiſtis Legum ferendarum peritus aliquis fieret?* Εὐσυνοπτότερος δ' εἰς ταῦτα ἕξει ἂν γένοιτο ὁ διδαχθείς. *Et ſic verum eſt, eruditos ad eam rem præ cæteris aptiores eſſe videri.*

22. Imprimis ſummi ad hanc rem momenti ſit, noſſe populi naturam & nativam omnium civitatis Ordinum inter ſe relationem, quod non tam generalibus præceptis, de quibus [illegible] Bodinus *lib. 5 Polit. cap.* 1. quam [illegible] conſideratione morum & ingeniorum populi, in quo verſamur, rerumque [illegible] pridem actarum memoria & comparatione ſtatus præſentis, acquiritur.

23. Antequam autem ad caput de Legibus progrediamur, ſciendum, Voce Legiſlatoris, plerumque Legis conditorem, qui jus habet ſanciendi Leges, intelligi; ſed revera & Latinè, Legiſlatorem eſſe eum, qui fert, hoc eſt, proponit Legem ſanciendam; ut Magiſtratus in urbe

in urbe Romanâ, qui Leges à populo condendae illi proponebant, eaſque ad Comitia ferebant; quo ſenſu bene dictum eſt, non Deum ſed Moyſen fuiſſe Legiſlatorem Judæorum; Deum fuiſſe *Nomothetam*.

CAP. II.

De Legibus.

Ad internam adminiſtrationem primo ſpectare Legem; quæ definitur. Quo ſenſu dicatur Commune Præceptum. Sponſio Reipubl. & fœdus civium, de Summæ poteſtatis influxu in Leges, & quatenus ab his, qui illa carent, proficiſci poſſint. Diſcrepantia Juris Municipalis à Lege propriè dictâ. Honeſtatis & Rationis in Lege requiſitum quid ferat, & quatenus Ratio ſit anima Legis. De generalitate Legis & de privilegiis. Virtutes Legis, ubi de permiſſione, aliter ac Puffendorffius. De Sanctione, ſive pœna Legis. Grotii triplex effectus Legis examinatur & declaratur. Differentia Legis perfectæ & imperfectæ. Quod eſt contra Leges generaliter, ipſo jure nullum eſſe videri. Quid ſi pœna ſpecialis adjecta ſit. Jusjurandum Legibus adjectum quid faciat; An in Leges injuſtas aliquando jurare liceat. Legem ad futura ſpectare; poſſe tamen aliter. A quo tempore lex incipiat obligare. Tolli Legem ab eo qui jus condendi habet, idque rem ſæpius exigere. Huc etiam referri Æquitatem, de quâ diſtincte agitur. Quid juris, ubi ratio Legis in hypotheſi ceſſat. De Conſuetudine vim Legis habente; denique, de Legibus adoptivis.

NIhil igitur prius in Civitate Imperio fundata, ſolet eſſe, quam Legibus ordinare Rempublicam. Proinde non intelligi hoc loco Legem Naturæ, Gentium & Divinam, ſed duntaxat Civilem res ipſa loquitur.

2. Hoc modo ſumpta Lex definitur, *Commune præceptum Summæ Poteſtatis honeſtati conveniens, omneſque Imperio ſubditos ad parendum obſtringens.* Dicitur *Commune preceptum*, quia non de ſingulorum ſed univerſis rebus, non de raro contingentibus, ſed de his quæ ut plurimum eveniunt, concipi ſolet ac debet.

3. Quod tamen videas, ut rectè capias, non more Solonis, qui parricidio pœnam non poſuit, διὰ τὸ ἀπελπίσαι; quod non crederet, quenquam fore tam immanem, qui parentem occideret. *Solone ſapientius majores* noſtri, inquit Cicero, *qui cum intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaret audacia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitarunt. Orat. pro Roſc. Amer.*

4. Non igitur ſimpliciter, ſed comparate ſumendum hoc requiſitum; In materia Legi propoſita, ſanctio ferenda non eſt ſecundum id quod raro in eâdem materia, ſed plerumque uſu venit. Ex. gr. In uſucapione poteſt fieri, ut Domino res ſua, ſine culpâ ipſius, intercipiatur: ſed hoc raro accidit: uſucapione vero

ne vero

ne vero non receptâ, plerumque lites antiquæ & intricatæ civitatem vexant, Igitur, id quod plerumque fit, præferre Legiſlatorem oportet ei, quod rarius accidit, idque Theophraſti vult dictum in *l. 3. & l. 6. π. de Legibus*.

5. Sciendum etiam, quo ſenſu, Papinianus Legem vocaverit Sponſionem Reipubl. in *l. 1. π. de Legibus*. Directe quidem ſpectavit ad morem Democraticum urbis Romæ, ubi Leges erant Rogationes, quas Magiſtratus ferebant ad populum, *Velitis, jubeatis Quirites?* populus autem reſpondebat, *Uti rogas, ita jus eſto*. Sic erat Sponſio perfecta inter duos, populum & Magiſtratus.

6 Paulo aliter ab Ariſtotele Lex vocatur Ὁμολογία κοινὴ πόλεως, ſive, ut Demoſthenes in *l. 2. π. de Legib.* συνθήκη κοινὴ πόλεως, *fœdus & conventio civium*, inter ipſos ſcilicet; qua ſinguli cives in Leges earumque ſanctionem conſentire videntur; non modo in ſingulas, ut quæque fertur, ſed etiam in univerſas; ſive conſiderentur, ut primi auctores ejuſmodi conſenſionis, ſive ex poſtfacto.

7. Primævæ conſenſionis exemplum eſt primum in Athenienſibus, qui cum Soloni darent poteſtatem condendi Leges, ſe prius omnibus, quæ ab illo ſancirentur, ſervandis obſtrinxerunt: His ſimiles ſunt, quicunque Unius Imperio ſe ſubmittunt. Alterum eſt Romanorum, qui Decemviris Legum creandarum causâ creatis, primò, ſe omnes ab illis ſanciendas ſervaturos promiſerunt: Et cum his merito, quicunque ſe Optimatium Imperio ſubmittunt, comparantur. Summa enim poteſtate jus condendi Leges imprimis comprehenditur.

8. Qui vero Civitati pridem conſtitutæ ſe aggregant, hi manifeſto in Leges ibi receptas conſentiunt, quia nec aliter ſe receptum iri, nec Civitati alia ratione ſalvam manere poſſe; denique Leges invenire ſe, non adferre novas intelligunt.

9. Hujus rei uſus eſt luculentus in Jure publico privatoque; maxime in iis, quæ vocantur in controverſiam æquitatis: nam volenti non fit injuria; Loquimur autem de læſione patrimoniali, non de turpitudine morali, quæ nullo conſenſu Legitima fieri poteſt. Proinde, ſi qua lex adverſus ſingulos quandoque durior videatur: is tamen in quem illa durities incumbit, non habet conquerendi cauſam, quia pridem in i[illegible] conſenſerat, ut ſi cui tale quid eveniret, eſſet hoc ferendum; ſine off[illegible] regulæ Apoſtolicæ, non eſſe facienda mala, ut inde bonum eveniat: hoc enim de malo turpi in ſe, noſter conſenſus de malo triſti, cui ſe aliquem ſubjicere n[illegible] vetat, intelligitur.

10. Non recuſat vel removet hanc pactionis & Legis obligationem, Hobbes Anglus, ut vidimus in *lib. 1. c. 3. n. 4.* Nec habet *D.* Puffendorffius juſtam rationem negandi Leges habere vim pactionum in *lib. 3. de Jur. Nat. & Gent. c. 6 n. 2.* ubi dicta veterum ſuprà laudatis ſimilia. Reprehendit Græcos & ait, eos [illegible] conſpectu habuiſſe domeſtic[illegible] civitates [illegible]. Atqui Romani non deſtiterunt ita loqui, tempore jam adulto Principatus, ut Papinianus ſub Severo *l. 1. π. de Legib.* Id vero fatentur, in eoque d[illegible] Puffendorffii diſſenſus; Pacti vim, [illegible] obligatio nititur, immediate in ipſa legis ſanctione non ſemper ver[illegible], [illegible] quod legiſlationem præcedi[illegible] ue in primæva conſtitutione Imperii, ex quo legum ſanctio immediatè f[illegible], in p[illegible]. Cui non poteſt opponi p[illegible] illius argumentum; quod inv[illegible] Leg[illegible] tenentur, pacto nequaquam. Nam invitus nemo civitati, cujus imperium [illegible] voluntarium, aggregatur, aut in eo p[illegible] verat.

11. Sequitur in definitione; S[illegible]

Poteſtas

Poteſtatis, quam ad Legis auctoritatem requiri, ex eo, quod in *lib. 1. ſect.* 3. *cap.* 6. *n.* 55. *& ſeqq.* ubi dicta non repetemus, collocatum eſt, intelleximus. Proinde regno ſimpliciter delato, jus hoc ferendi Leges apud Regem, in Ariſtocratiâ penes optimates; In mixtâ ſuo ſenſu Republ. apud utroſque pariter eſt; atque ſi mixtura plebejum ordinem pariter comprehendat, apud omnes ſimul hoc jus reſidet; quemadmodum in Democratiâ apud univerſum populum. Quia cum talia Summæ poteſtatis jura *frequenter* in Reges aut optimates alienentur, uſu tamen ſæpe venit, ut jus ferendi Leges, in quo Summa Reipubl. vertitur, vel à populo retineatur, vel ſine ejus conſenſu, nihil novi juris ſtatuatur.

12. Fit etiam aliquando, ut qui Summam Poteſtatem non habent, Juris tamen introducendi, adeoque Legis condendæ poteſtatem exerceant; conſenſu videlicet ejus, qui habet Summam poteſtatẽ, quod inprimis in Romana Republ. perſpicuum fuit uſu & exemplis. Nam etſi plebs abſque patriciis ſeorſim non haberet jus ſummum Reipubl. tamen ita juris fuit, ut Plebiſcita vim Legis haberent, prævio totius populi conſenſu, per Leges, Valeriam, Publiliam & Hortenſiam declarato. Prætores erant tantum magiſtratus; Sed Edicta ab illis promulgata vim legis habuerunt, populo in id conſentiente; quod ita compertum eſſet, jus XII. tabularum egere quibuſdam mutationibus & ſupplementis, ad ſtatum præſentem accommodatis. Quæ cauſa fuit, ut etiam Sententiæ Interpretum, ſive prudentium vim juris obtinerent. Quemadmodum & ſub ipſis Cæſaribus, cum penes eos ſolos eſſet Summa Poteſtas, Senatus ex illorum arbitrio Leges condebat; unde Senatum jus facere poſſe non dubitatur, ut vetere jam Principatu ſcripſit Ulpianus in *l.* 9. *ff. de Legibus.*

13. Nec aliter hodieque uſu venire videmus, quam ut Magiſtratibus & Curiis univerſæ Reipubl. officium adminiſtrantibus, in rebus eo pertinentibus jura legeſque civibus præſcribere liceat, quæ parendi neceſſitatem in Curia illa verſantibus & agentibus injungat.

14. Quando igitur, qui non habent Summam Poteſtatem, jura condunt, Edicta promulgant, hæc proprie non eſſe Leges, ſi Conſenſu Summæ Poteſtatis, majores non accipiant vires, inde ſatis intelligitur. Tales ſunt Leges, dictæ à Rectoribus Municipiorum, quæ ſunt urbes ſuperiorem agnoſcentes, vel etiam integrantia majoris Imperii membra, quorum jura vulgo *Statuta*, ut à Legibus optimo jure dictis ſeparentur, appellari ſolent; etſi non raro hac voce Leges hodiernæ liberarum gentium, à Romanis Legibus diſcernuntur, imo & ipſas Leges Imperiales Statuta vocari nihil vetet *l.* 3. §. 5. *ff. de ſepulchr. viol.*

15. Rectores illi municipiis à Summâ Poteſtate præpoſiti, nõ modo ſingulares, ſed etiam univerſas juſſiones, imperia & decreta municipibus ſuis præſcribere & promulgare poſſunt, vi Juriſdictionis, quàm à Poteſtate ſuprema acceperunt; ſed eorum Edicta, præter cauſam obligationis, in eo diſcrepant à Legibus, quod non valeant, ſi juri communi illius Imperii, cui ſubſunt, adverſentur; quomodo Antoninus Imperator, Legem Rhodiam de re nautica jubet obſervari, *ἐν οἷς μή τις τῶν ἡμετέρων νόμων ἐναντιοῦται*, *quatenus nulla Romanarum Legum ei adverſatur*, *in l.* ἀξίωσις 9. *ff. de L. Rhod.*

16. Ex quo loco diſcimus & hoc, uſu venire poſſe, uti Lex aliqua municipalis fiat univerſalis, adoptione & ſanctione Summæ Poteſtatis, quod ad vim obligandi totius Imperii cives attinet;

ut tamen originalis & authentica qualitas dependentiæ municipalis à ſumma poteſtate, maneat, ne quid à Jure prius in Republ. conſtituto per ejuſmodi Statuta mutetur.

17. Eadem municipalis à Superiori Poteſtate dependentia facit, ut ſi aliter ſederit Principi, aut Rectoribus Univerſæ Reipubl. jus illud municipale, quod ad communè regimen ejus loci pertinet, mutandum putet, ſuo arbitratu id facere poſſit; Imo Leges univerſæ toto Imperio publicatæ, Statuta municipalia illis adverſa tollunt iiſve derogant, quemadmodum Hadriani Reſcriptum pœnale, de non ſepeliendis in civitate cadaveribus, derogare juri municipali, quo permiſſum id erat in aliqua civitate, tradit Ulpianus in *l.* 3. §. 5. *d. ſepulchr. viol.*

18. Sequitur in definitione Legis, *Honeſtati conveniens.* Debet enim eſſe honeſta Lex, hoc eſt, non inhoneſta, ut nihil quod neceſſitati morali & divinis præceptis adverſatur, præcipiat, Hoc enim ſi fiat, vim ſuam perdit, cives obligandi, quoniam juris Naturæ & divini prior ac ſuperior hauddubie eſt obligatio.

19. Quod non æque dicendum, ſi qua Lex dubiæ ſit rationis, nec quare ita placuerit, civibus conſtet; imo ne tum quidem, ſi contrarium probabilius videatur. Sufficit enim, nihil in Lege neceſſario morum dictamini contrarium poſſe reprehendi.

20. Hinc merito prohibent Legumlatores, ne quis in rationem Legis inquirat; nempe ita, ut ſi ratio non liqueat aut probetur, tum legi obſequium ſit negaturus. *l.* xx. *& ſeqq. de Legib.* Quo loco recte illud applices *Hobbeſianum*, non competere civibus diſcretionem boni & mali: Quoniam nihil magis ad reſolvendam Imperii vim pertineret.

21. Suppoſitâ igitur convenientia cum jure divino morali & Naturali, dicendum eſt, à ſingulorum judicio non pendere examen rationis, quâ Lex nititur: non quod in rationes inquirere non liceat; id enim maximè commendatur; verum ne, ſi fiat, ut cives interpretari quam exequi malint Leges, multa quæ modo certa ſunt, ut ait Neratius, ſubverterentur *l.* xxi. *ff. de LL.*

22. Quid ſibi vult igitur, dicat aliquis, Rationem eſſe animam Legis? *Æſtimatione juris naturalis & gentium valeat regula, valeat ſenſu quoque civili: Sed* tum ratio intelligatur, quæ Legis auctori placuit, non quam ratiocinator excogitet. Illa plerumque recta, tametſi non omnium optima ſemper, eſt equidem anima Legis, & verba ſunt corpus, quæ à ratione, quâ motus eſt Legis auctor, animantur, & juxta placitum Summæ Poteſtatis, effectus ſuos exercent, ut ubi ratio illa ceſſat, verba veluti cadaveroſa vim obligandi non habeant.

23. Non eſt heic loci prætereundum, male quoſdam ita in animum induxiſſe, Rationem eſſe principium cognoſcendi cum omnes diſciplinas, tum inprimis juriſprudentiam; quod nobis in diſputatione de principio cognoſcendi divinitatem ſacræ Scripturæ, quam executi ſumus in *lib.* 1. *ſect.* 6. objectum eſt. Oſtendimus enim in *libro de Conſenſu Rationis & S. ſcript. ſect.* 3. imperitè illos confudiſſe Philoſophiam civilem, quam in hiſce libris excutimus, cum Juriſprudentiâ. Principium cognitionis in illâ ſane eſt Ratio, ſed in Juriſprudentia nihil eſt Ratio, quam inſtrumentum cognoſcendi voluntatem Legiſlatoris, quæ licet minus Rationi conveniens, quam civilis philoſophia dictet, præferenda tamen eſt ei, quod ratio in abſtracto potius præſcriberet; Si verò principium eſſet Ratio, fieri non poſſet, ut quod ratione

præſtat,

præſtat, ei quod eſt deterius, poſtponeretur; quin flagitium alioquin, ut illi aiunt loqui, committeretur. Vide ſis, quæ *in Eunom. ad l.* 21. *de Legib.* collocata ſunt.

24. Sed redeamus ad definitionem; Dictum adhuc eſt in definitione, quod Lex omnes Imperio ſubditos obſtringat, non cives duntaxat, quia Legis obligatio à ſubjectione dependet, quæ continet etiam peregrinos & advenas, ut inferius explicandum occurret. Ubicunque igitur illa ſummæ poteſtatis eſt mens, ut omnes teneantur, ibi vis legis, adeoque Lex eſt, quacunque forma emittantur; ſive ut Edicta, ſeu reſcripta, vel ut epiſtolæ aut decreta, modo publicè innoteſcat ea mens Imperantis, ut prudenter conſtitutū eſt à Theodoſio & Valentiniano in *l.* 3. *C. de Legib.* quā de re diximus in *Prælect. ad tit.* ff. *de Conſtitut. Princ.* n 5. & in Eunom. *ad l.* 1. *d. Conſtitut. Princ.*

25. Perſonales conſtitutiones, quæ in gratiam, vel in odium certarum perſonarum ſtatuuntur, Privilegia dicuntur, quomodo & Cicero *in Orat pro Dom.* Legem Clodiam, qua in exilium actus fuit, privilegium appellabat; maxime tamen exemptiones à jure communi hoc nomine uſurpantur. His quidem æque obligantur omnes, ut reſpectu perſonæ privilegiatæ, conſtitutioni effectum tribuant & tribui patiantur; ſed ad alios eodem jure ornandos aut onerandos minime valent.

26 In plurium Imperiis privilegia propter ſtudium æqualitatis rariora ſunt, legibus XII. tabularum prohibita, in Monarchiis aliquanto frequentiora ſunt; videlicet, de his quæ vere ſunt talia, loquimur. Enimvero exemptione, quæ integris hominum ordinibus, ut pupillis, mulieribus, Fiſco tribuuntur, etſi privilegia dicantur, diverſi tamen generis ſunt; quia non ſingulis, privatiſque, ſed univerſæ civitati conceſſæ videntur, de quibus actum latius in Prælect. *ad T.* ff. *de Legib.*

27. Sequitur in definitione; *omneſque ei ſubditos ad parendum obſtringens*; hæc eſt virtus Legis in univerſum; Sed à Juris conſultis Virtutes Legis enumerantur hæ; Imperare, vetare, permittere, punire *l.* VII. ff. *de Legib.* Imperantur facienda, vetantur contraria, permittuntur licita: & quidem permiſſio differt à tolerantia: Nam quod permittitur, id juris habet effectus; Toleratur, quod Lex impune ſaltem tranſmittit, ut ebrietatem & ingratitudinem.

28. Ita Lex Moſaica permiſit divortia, Lex Romana concubinatum; ſed meretricias libidines idem jus Romanum tolerat, non permittit, ut aliæ civitates ebrietatem, ingratitudinem aliaque vitia, *quæ ubique improbantur, nuſquam puniuntur, Seneca* 3. *de clem. cap.* 7. Certe enim propter civiles rationes poteſt aliquid & tolerari & permitti, quod non ſit honeſtum, utique propter neceſſitatem, haud perinde ob utilitatem; ut tamen pro neceſſitate habeatur, ſi permiſſione minoris vitii majus evitari queat. Nec offenditur hoc caſu Regula Apoſtoli *Rom.* 3 v. 8. non eſſe *facienda mala, ut inde eveniat bonum*; nec enim Legiſlator eo facit aut probat malum, ſed regit ac intra limites coercet, ut Moſes divortia, libelli impetratione pro remedio extremo diſcordiæ propoſitā.

29. Hanc permittendi virtutem negat eſſe legalem Puffendorffius in *lib.* 1. *de J. N. G. c.* 6. *n.* 15. Nam permiſſio non eſt *actio legis*, inquit, *ſed actionis negatio. Quæ Lex permittit, ea neque præcipit neque vetat, adeoque circa eadem nihil agit.* Sed eſt petitio principi, quod nihil ſit medium inter præcipere & vetare: poteſt aliquis nec vetando, nec præcipiendo, non agere nihil,

hil. Nam dare jus externum ſuper eo, quod alioqui non liceret, non eſt nihil, nec tamen eſt vetare vel præcipere, quod in exemplis modo relatis eſt perſpicuum. Non habet adeo rationem Vir Cl auferendo, quod differentiæ inter permittere & tolerare, non habent rationem.

30. Suadere, non eſt virtus Legis; cum parendi neceſſitatem ejuſmodi decreta habere non poſſint, quales illæ Claudii Cæſaris, ut *uberi vinearum proventu bene dolia picarentur. Nihil æquè facere ad viperæ morſum, quam taxi arboris ſuccum. Sueton. in Claud.* Sunt & Romani juris aliquæ admonitoriæ leges, majoris tamen momenti quam Claudinæ; ſed nec hæ Leges rectè dicuntur, ut eſt conſilium, quod Juſtinianus ſuggerit Patribus, ſubſtituendi liberis heredem in caſum mortis ante pubertatem, dum metuunt, ne ſubſtituti filiis inſidientur, ut ſucceſſionem occupent §. 3. *Inſt. de Pupill. ſubſt.* adde *l.* 34. *ff. de Legib. l.* 24. *ff. de Rei vind. Nov.* 22. *c. ult. in pr.*

31. Ultima virtus Legis eſt, *Punire*, id eſt, pœnam conſtituere in violatores Legum, quæ pars Legis Sanctio dicitur, ut Juſtinianus docet in §. *ſanctæ quoque Inſt. de Rer. Diviſ.* idemque probant exempla, quotquot in vetuſtis ſuperſunt monumentis, Legum Romanarum. Eaque pars Legis adeo propria fuit, ut quæ ſanctione carebat, Lex imperfecta diceretur. Etſi non ſemper pœna ſpecialis impoſita fuerit; aliquando nil niſi *improbe factum*, ſi quis adverſus ea feciſſet, adjectum eſſe legimus, ut de Lege Velleja narrat Livius *lib.* 10. *c.* 1.

32. Grotius effectum Legis ſtatuit eſſe triplicem. Primus eſt obligationis, etiam quod ad animi conſcientiam attinet. Secundus effectus eſt, Pœna, ſi hæc legi adjuncta ſit, eaque ad obligationem patiendi valet, ſi quando per judicem exigitur, alias minime; niſi quid ſecus in Lege reperiatur. Tertius eſt reſciſſio omnium actorum, quæ Legi repugnant, ſi Lex id exprimat, aut adimat ipſam facultatem, vel quando factum habet in ſe perpetuam turpitudinem, *Introduct. Jur. Holl. lib.* 2. *c.* 2. *à pr.*

33. Obligatio Legis civilis, de qua hoc loco agimus, venit à Summa poteſtate; Sed unde Superior habet poteſtatem obligandi conſcientiam & voluntatem? cum veriſſimum ſit, *προαιρέσεως ἀλλοτρίας οὐδεὶς κύριος ἐστιν, nimirum alienæ voluntatis eſſe dominum*, ut Epictetus, & omnis Philoſophia dictat. Enimvero pœnam à ſuperiore proficiſci, facile conſtat, hoc ipſo, quod ſuperior eſt; ſed animi obligatio à ſola qualitate Superiori non poteſt oriri, ut probatum eſt in *lib.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 2 *n.* 18. *& ſeqq.* Meretur hic locus ſeorſim explicari, quod fiet in *cap. ſeqq.*

34. Reliqui duo Grotiani effectus, ſunt partes Sanctionis; quæ cum perfecta erat, non modo pœnam, ſed etiam contra actorum reſciſſionem continebat, ut Ulpianus docet in *fragm. tit de Legib.* Aliquando pœnam ſine reſciſſione, vel etiam reſciſſionem ſine alia pœna. Pœnam Lege ſancitam, ita ſicut expreſſa fuit, eſſe irrogandam, non eſt dubium, & ſi reſciſſio ſimul imperetur, *habemus* quod liquido ſequamur, ut tam pœna quam reciſſio locum habeat. De jure obligationis ad pœnam, de qua in Grotii verbis, actum eſt à nobis in *lib.* 2. *ſect. ult cap.* 1.

35. Si lex ſimpliciter aliquid prohibeat, ſine reſciſſione vel pœna, Grotius acta contra legem non eſſe nulla vel reſcindenda ſtatuit, eo quod exprimi velit in lege reſciſſionem ad hunc effectum; duplici tamen exceptione, facultatis alicui ademptæ & perpetuæ turpitudinis.

36 Hæc

36. Hæc ſententia non probatur Imperatoribus Theodoſio & Valentiano in *Conſtit. Non dubium eſt* 5 *de Legib.* ubi ſtatuunt, *ea quæ Lege prohibentur, ſi fuerint facta, non ſolum inutilia, ſed pro infectis etiam habenda eſſe; licet Legiſlator fieri tantum prohibuerit, nec ſpecialiter dixerit, inutile eſſe debere quod factum eſt*; ſine diſcrimine rerum perpetua moralitate turpium & civili ratione prohibitarum; nec quidem admiſſâ differentiâ Actus in ſuis requiſitis illiciti, & cujus facultas alicui adempta ſit. Nec videtur hæc ratio Imperatorum, à Jure naturali, vel publico univerſali abhorrere; Quod enim lex fieri vetat, id factum quominus pro non facto haberi velle videatur, nihil afferri poteſt.

37. Niſi forte nullitas ad præjudicium non peccantis, ſed tertii pertineat, tum reſpectu tertii quominus actus valeat, nihil obſtat: Quemadmodum, ſi prohibeat Legatum, etſi dictante teſtatore, ſibi adſcribere; Si tamen id alii Teſtator reſtitui juſſerit, huic ſuum jus ſalvum manere, bonum & æquum eſt, ut definitur in *l.* 14. *ꝟ. ad l. Corn. de Falſ.*

38. Quod ſi hæc eſt vis Legis, ſimpliciter aliquid ſine pœna prohibentis, hujus adjectio, ſecundum illã Imperatorum ſententiam efficere non poteſt, ut actus contra Legem inſtitutus valeat; niſi pœna ſit ejuſmodi, ut ex ejus uſu diverſa Legiſlatoris voluntas intelligi poſſit; Nam ſi pœnâ locum habente, non poſſit actus eſſe nullus, inde neceſſario colligitur, jubendo certam pœnam exigi, Legem ſupponere actum valere, non etiam nolle, ut actus ſubſiſtat. Quæ limitatio à Juris interpretibus traditâ, vera quidem eſt, ſed uſu parum obvio vel exemplis trito.

39. Civibus deſtingui poſſe videtur, utrum Lex ipſum actum directè prohibeat, an prohibitio ſpectet requiſita quædam ad ipſam actus ſubſtantiam non pertinentia. Si prius, dicendum eſt, Actum non deſinere eſſe nullum, per ſpecialem pœnam, niſi talis ſit, ut modo deſignatum eſt; quæ non poſſit habere locum, in hypotheſi Actus jure ſubſiſtentis. Exempla pœnæ ad requiſita, non ad actum ipſum pertinentis obvia ſunt; Matrimonium publice promulgandum & celebrandum eſt, ſub pœnâ XII. Librarum. Non ſpectat ipſum matrimonium, aut ejus eſſentiam, ſed modum & circumſtantias. Rurſus, matrimonio inceſto aut aliter Legibus interdicto imponitur pœna, quod nihil alter ab altero percipere poſſit lucri, vel beneficii; inde non ſequitur, matrimonium jure valere, ſi pœna locum habeat.

40. Novimus aliquando Leges jurejurando fuiſſe ſancitas, ut Lycurgus Spartanos ſuos obligavit, & Romæ ſæpe factum legimus. Cujus rei nec alius eſſe poteſt effectus, quam quod obligationi jam in eodem vigore ſancitæ, ac in eadem latitudine firmatæ religionem Numinis addit; novam inter omnes obligandi vim afferre non poteſt.

41. Hoc tamen affert novi Jusjurandum, quod ſi Leges ſint apertè iniquæ & turpes, earum executionem injurati cives pati debeant; etſi facere ſecundum eas Leges, & actiones ſuas inſtituere non poſſint; hactenus enim veriſſimum eſt, illud Apoſtoli; Deo magis obediendum eſſe quàm hominibus. Ergo nec in ejuſmodi Leges jurare, pietas & religio permittere videntur; niſi forte paſſivæ quam diximus obedientiæ causâ.

42. Atqui Catonem in Leges, quas injuſte rogatas putaret, ſæpe juraſſe, narrat & defendit Cicero, in *Orat. pro Sext.* ratione reddita; Ne *cum Reipubl. nihil prodeſſet, cive Rempubl. privaret.* Credo, quod contra jus & utilitatem Rei publicæ ma-

licitæ magis, quam contra honeſtatem moralem latæ fuerint iſtæ Leges; vel de patientiâ civili juramentum illud præſtitum fuerit: Etſi non minus idem Cicero laudat Metelli conſtantiam, qui in exilium abire, quam jurare maluit in Leges à Saturnino latas.

43. Sed Cato ne quidem exequi detrectavit legem Clodiam, qua manifeſta Ptolomæo Cyprio Regi injuria fiebat; qui fretus imperio populi Romani regno paterno atque avito rex amicus pacatus, quietus, nullâ injuriâ commemoratâ, nullis repetitis rebus, cum purpura & ſceptro & inſignibus regiis omnibuſque bonis ſuis publicatus & præconio publico ſubjectus eſt; Ad hoc miniſterium iniquitatis, eâdem Lege Clodiâ delectus Cato rem injuſtitiæ plenam executus eſt; Sequutus rationem quam Cicero his verbis exponit; *quoniam illa in Republ. macula regni publicati maneret, quam nemo jam poſſet eluere: Quod ex malis boni poſſet in Republ. provenire, id utilius eſſe, per ſe conſervari, quam per alios.* Non poteſt civis actiones ſuas ex præſcripto Legis injuſtæ inſtituere? Sed quominus, quod is qui habet ſummam poteſtatem decrevit, ſibi improbatum, exequatur, ut quam minimum inde mali in Rempubl. vel privatos redundet, ei non videtur obſtare boni viri officium.

44. Denique, proprietas Legis, ut omnium præceptorum, eſt, quod reſpectu futuri intelligatur, ad præterita non pertineat, niſi caſus præteriti temporis diſerte exprimantur, quod in terminis habilibus juſta ratione aliquando fieri poteſt. *l.* 21. *ff.* & *l.* 7. *C. de Leg. l. ult. C. de Pact. pign. Nov.* 115. *c.* 1. *in fin.*

45. Poteſt tamen fieri, ut tametſi non ſit expreſſum, nova tamen Lex ad veteres & præteritos caſus etiam pertineat. Primò, ſi Lex nova non tàm ſit *diſpoſitiva* novi juris, quam declaratoria juris antiqui, ut in hoc exemplo; Lex eſt, ut inter Conjuges lucra & damna communicentur; dubitatum utrum id ipſo jure fieret? Nova Lex id determinanavit; cujus ſententia non minus ad præterita quam ad futura matrimonia ſpectare, judicatum eſt. Idem uſu venit, quando nova Lex aliquid facti injungit his, qui antiquo jure utebantur; veluti Lex eſt lata, quod heres ex beneficio inventarii intra ſex menſes, rationes reddere & Curatorem bonis petere debeat; hæc etiam ad heredes, qui jam pridem beneficium *Inventarii* impetraverant, merito pertinere viſa eſt. Extra hujuſmodi caſus nihil verius eſt, quàm quod Cicero in Verrem 1. *Cedo mihi*, inquit, *Leges Atinias, Furias, omnes præterea de jure Civili, hoc reperies, in omnibus ſtatui jus, quo poſt eam Legem populus uteretur.*

46. Porro, Lex habet ſuam perfectionem ſtatim atque decreta eſt, etſi non ſcribatur, ut rhetræ Lycurgi, cujus inter alia inſtituta fuit, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις, *non uti legibus ſcriptis*, ut tanto fidelius impreſſa memoriæ, ſanctius cuſtodirentur. Neque verò, ubi maxime ſcribuntur Leges, ſcriptura ad eſſentiam illarum refertur. Lex erat, quam populus juſſerat, quam plebs ſciverat; cum roganti Legiſlatori, *Velitis jubeatis Quirites*, reſponſum erat, *uti Rogas.* Verum eſt tamen, ut Leges obligent cives, innoteſcere eas & publicari debere, quod vix aliter commode, quam per ſcripturam fieri poteſt. Expedit autem præſcribi tempus, ex quo ſint valituræ, velut jure noviſſimo Romano bimeſtre ſpatium, antequam pœnæ violatarum Legum exerceantur, præfinitum eſt à Juſtiniano in *Nov.* 66. *cap* 1.

47. Poſtremo, quod Juris & Communis ratio dictat, unumquodque tolli eo modo, quo eſt colligatum, id æquè in Legi-

in Legibus obtinet. Voluntas Summæ Poteſtatis ut Legem facit, ita Legi tollendæ ſufficit eadem & ſola requiritur, eoque pertinet illud, Αἱ μεταγενέστεραι διατάξεις ἰσχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν εἰσί. *Conſtitutiones poſteriores prioribus ſunt validiores l. ult. π. de Conſtit. Princ.* ſive priores Leges omnino tollant, quod eſt *abrogare*; ſive ex parte, quod eſt *derogare*; ſive aliquid Legi præcedenti adjiciatur, quod *ſubrogare* dicitur; denique, ſi quid ex priori Lege mutetur, quod eſt *obrogare*, teſte Ulpiano *fragm. tit.* 1.

48. Mutatio temporum hominumque ſæpe id officium ejuſdem civitatis Rectoribus injungit; quâ de re Apulejus *in Apolog.* paulo crudiori eloquentiâ; *Nonne vos quotidie*, inquit, *experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam veterem & ſqualentem ſylvam Legum, novis principalium reſcriptorum & Edictorum ſecuribus truncatis & cæditis?* Nec ſolummodo magnis temporum intervallis, ſed eadem hominum ætate res & uſus id ſæpe fieri ſuadent, quomodo ingenuè Juſtinianus, Οὐ γὰρ ἐρυθριῶμεν, εἴ τι κάλλιον, καὶ ὧν αὐτοὶ πρότερον εἰρήκαμεν, ἐξευρίσκοιμεν, τοῦτο νομοθετεῖν καὶ τὴν προσήκουσαν τοῖς πρότερον δεδομένοις ἐπανόρθωσιν διδόναι, οὐκ ἀλλὰ μὴ παρ' ἑτέρων ἀναμένειν ἐπανορθωθῆναι τοὺς νόμους. *Nec enim erubeſcimus*, inquit, *ſi quid à nobis melius, quam primò diximus, inventum fuerit, id ipſum ſancire, novâque emendatione priora cogitata è noſtro penu in melius reformare, nec expectare, dum Leges noſtræ ab aliis corrigantur, Nov.* 22. *in fin. Bene & generosè.*

49. Hujus etiam facultatis eſt, Æquitatem adhibere Legibus applicandis; ſed opus eſt hac parte, diſtinctione, quæ hoc loco omitti non debet. Æquitas generaliter ab Ariſtotele recte vocatur Ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου, *Correctio Juris Legalis* 5. *ad Nicom.* 10. Fit autem hæc Correctio bifariam, vel cum mens & ſententia Legis eſt liquida ac indubitata, ſed dura & aſpera; tum Princeps vel qui jus Summæ Poteſtatis habet, non Judex aut Interpres, in applicatione ad ſingulas facti ſpecies rigorem mitigare poteſt. Quâ de re Conſtantinus Imperator ita reſcripſit, *Inter æquitatem Juſque interpoſitam interpretationem nobis ſolis & oportet & licet inſpicere l.* 1. *C. de Legib.* Hujus ſpecimen eſt, quod de Claudio habet Svetonius, *Nec ſemper præſcripta legum ſequutus, duritiam lenitatemque multarum, ex bono & æquo, perinde ut afficeretur, moderatus eſt, c.* 14.

50. Altera ſpecies Æquitatis eſt, quando verba Legis generalia producuntur ad caſum, quem Legis auctor probabiliter ſub eo comprehendi voluit; quam ſpeciem Ariſtoteles vocat ἐπανόρθωμα νόμου, ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου, *Emendatio Legis, quatenus ob generalitatem verborum defectu laborat.* Captare τὸ ῥητὸν verborum eſt Summum & ſtrictum jus; Excipere caſus, ex præſumtâ Legiſlatoris voluntate, id eſt Æquitatis; de qua idem Conſtantinus & Licinius ita reſcripſerunt; *placuit in omnibus rebus præcipuam eſſe juſtitiæ* æquitatiſque quam ſtricti juris rationem *in l.* 8. *C. de Judic.* Sit Lex ejuſmodi; Qui ſanguinem humanum fundit, ejus ſanguis viciſſim effundetur. Hujus Legis verba, tenerent etiam illum, qui moderamen inculpatæ Tutelæ ſervavit, imo, qui venam ſecuit. Æquitatis eſt, utrumque caſum eximere pœnæ. De hoc genere Cicero loquitur; Scriptum Jus ſequi calumniatoris eſt, ait, boni Judicis voluntatem Scriptoris, idque variis exemplis illuſtrat, in *Orat. pro Cecin.* Et diximus hac de re latius in *lib.* 1. *Digreſſ. cap.* 6.

51. Quando igitur uſu venit, ut Lex in univerſum æqua & recta, in hypotheſi dura videatur, ſi tamen non dubitetur,

quin

quin ille caſus ſub ſanctione comprehendatur, Judex ita dicere cogitur; *Totum id quidem durum eſt, ſed tamen Lex ita ſcripta eſt*, quæ eſt Ulpiani ἐπίκρισις in *l.* 12. §. 1. *π. Qui & à quib. manum.* Princeps ſecundum merita circumſtantiarum aliquid remittere poteſt, ut Claudius præivit, & Conſtantinus in *d. l.* 1. *C. de Legib.* declarat

52. Quid ſi ratio Legis in certis caſibus ſub Lege comprehenſis evidenter ceſſet, an tunc ſaltem Judex aliud ſtatuere poteſt? Videtur ita, ſecundum illud vulgatum; Ceſſante ratione Legis, ceſſat ipſa Lex. Attamen verius eſt, ob rationem Legis in certis caſibus ceſſantem, non poſſe Judicem aliud quam Lex jubet, ſtatuere; Principis ad hoc opus reſcripto, eumque eſſe uſum Æquitatis à Summâ Poteſtate implorandæ. Exempli gr. Minor annis XIV, non poteſt facere Teſtamentum, quia nullum eſt ejus animi judicium. Detur puer callidior quam alius pubes, Quæritur, an ille poſſit, hic verò non poſſit teſtari. Dicendum eſt, non obſtante rationis diverſitate, puberem poſſe, Impuberem non poſſe facere Teſtamentum. Idem multis in jure publico privatoque inſtantiis illuſtrari poſſet: Oportet igitur aliquam partem materiæ Legalis univerſalem eſſe, in quâ Ratio fallat, ut iſti regulæ uſus & locus detur.

53. Et hæc quidem de Legibus, pro modo hujus inſtituti. Vim quoque Legis habet Conſuetudo, ſive Jus non ſcriptum, quod tacito populi conſenſu vim obligandi accepit *l.* XXXI 1. *ff de Legib.* Hujus initium nunquam eſt à ſcriptura; ſiquidem naturalis ejus proprietas eſt, quod auctorem initiumque habeat incertū: ſed poſtquam vigorem ſuum obtinent mores, & poſſunt & plerumque ſolent ſcribi, ut factum in conſuetudinibus Feudorum.

54. Proprie, in popularibus Imperiis viget hæc ſpecies, nempe ut ſua vi nitatur; neque enim in diverſis imperiis populus, qui expreſſe nullius auctor juris eſſe poteſt, ſed ipſe leges accipit, tacitè jus introducere poteſt. Verum in Monarchiis aut Ariſtocratiis valet nihilominus conſuetudo, ex tacito imperantium conſenſu, ſic tamen ut contrario placito ſemper abrogari queat.

55. Debet autem, ut conſuetudo obtineat, his prædita eſſe requiſitis; ut honeſta ſit, ut generalis, & certa. *Honeſta*, pari ſenſu, quo *ſuprà de Lege dictum.* *Generalis*, id eſt, ab univerſâ Republ. vel potiori parte recepta, perinde ut Lex à toto populo fertur: Quatenus enim pari modo obligant, ab una ad alteram rectè argumentamur. Hinc Municipiorum conſuetudines eandem habent vim quam Statuta, ut tenant, quatenus juri moribus que Reipubl non adverſantur.

56. Ut de certitudine conſtet, requiritur longum tempus, & frequentia actuum, quibus recepta fuerit & probata conſuetudo. Quantum vero temporis & quales actus eſſe debeant, à Magiſtratuum vel judicium arbitrio pendet; modo talia ſint, unde, quod ſatis ſit de veritate conſuetudinis, conſtare queat. Adde quæ *ſcripſ. ad tit. π. de Legib.* & quæ inferius per occaſionem ſequentur.

57. Quanquam autem alieni Leges Imperii, ad alios non ſpectant, ſæpe tamen uſu venit, ut aliorum Statuta populorum ab aliis recipiantur & obſerventur; præſertim in ejuſmodi rebus, quæ alibi maxime in uſu, & excultæ fuerint; quemadmodum de re Nauticâ apud Rhodios conſtat, quorum Leges ideo de re maritimâ ab ipſis Romanis adoptatæ fuerunt, ut ſuperius probatum eſt, ex *l.* 9. *π. ad L. Rhod.* idemque à populo

gulis Hollandiæ vicinis; ſi non per ſanctiones expreſſas, attamen tacitè per conſvetudinem, qua de re dictum *in Prælection. ad d. tit. n. de Legib. n.* 14.

58. Hinc etiam eveniſſe videmus, ut Jus Romanum per omnes fere cultiores populos receptum ſit, hactenus, ut quæ Statutis Gentium propriis definita non ſunt, ea ſecundum Jus Romanum, quatenus Reipubl. & temporum ſtatus non refragatur, decidantur, aut ſaltem ad ſvadendum & illuſtrandum magnam habeant auctoritatem.

79. Poſtremo loco, nec id, quod maxime pertinet ad caput Adminiſtrationis, omittendum erat, Principem & Rectores Civitatis eſſe quidem Legibus ſolutos; ſed hoc tamen eos agere, ut ultro ſe illis ſubmittant: niſi hunc articulum, quod ſatis eſt, executi eſſemus in *lib.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 1. *n.* 29. *& ſeqq.* Id etiam antehac obſervatum eſt, non ſequi ex eo, quod Leges certa forma ferendæ ſunt, nec ſine approbatione, vel ut alicubi loquuntur, *verificatione* alicujus Senatus publicantur. penes Imperantes ſolos non eſſe poteſtatem Legiſlatoriam; Quemadmodum Cæſares, Reſcripta ſua, niſi causâ à Magiſtratibus cognita, effectum habere noluerunt *l.* 7 *C. de Precib. Imp. off. vid. d. cap.* 1. *n.*29. *& ſeqq.*

CAP. III.

De obligatione Conſcientiæ ex Legibus

Conſcientia an errare poſſit, ubi de voce. Quid ſit Conſcientia, & partes ejus. Obligationem Conſcientiæ ad ſolum ſe referre Deum. Quatenus Naturæ jus conſcientiam obliget, accuratius exponitur, & an valeat diſtinctio inter honeſtatem & neceſſitatem juris Naturalis. Non omnia, quæ ſvadentur ut meliora Jure naturæ, etiam præcipi ut neceſſaria. Jus Gentium an, & quatenus obliget Conſcientiam. Eadem quæſtio de jure divino per omne ejus ſpecies exigitur. Quæ ſit ratio, quod Lex Civilis obligat conſcientiam. An & quatenus hoc juri Naturæ derogare poſſit. Quantam ſtragem juri publico inferat hæc poſitio, quod Lex civilis juri naturæ, quod ad facultates pecuniarias attinet, derogare non poſſit. Refellitur illa poſitio, & contrarium probatur. Exemplo id uno alteroque illuſtratur, & Ameſii rationes contrariæ refutantur.

SI conſcientia non poteſt errare, quemadmodum nuper admodum viri docti quidam, primo ſibi, credo, dein aliis perſvaſerunt, fruſtra occupati ſimus in indagandis regulis, quibus regatur & errare prohibeatur. Sed nos ſequimur communem generis humani conſcientiam, quæ ut errare poſſe creditur, ita regulis atque præceptis, ne quid erret, indigere ſemper exiſtimata eſt. Reſervatus eſt hic locus è capite præcedenti ſeorſim tractandus, idque nunc inſtituimus. Primo, quid ſit Conſcientia, videamus.

2. Et quidem ſi vocabulum, ut primo in Arte loco fieri ſolet, conſideremus: nihil eſt aliud conſcientia, quam

Scientia cum alio, vel nobiſcum· Ita adſumere alium in *conſcientiam*, ita *Conſcire* ſibi homines omni die dicuntur: Et poſterius ad hoc inſtitutum pertinet, ut Conſcientia ſit, Scientia ejus, quod ipſe quilibet apud ſe cogitat.

3. Nemo enim cogitat ſanus homo, niſi cogitare ſe ſciat, nec hactenus errare poteſt conſcientia; ſed quando cogitationes errant, ut fieri poſſe, difficile eſt negare; qui cogitando errat, habet conſcientiam cogitationis errantis; ſed non eſt ſibi conſcius quod erret; ideo conſcientia propriè non errat; ſed cogitationes errant, cogitantique adeſt ac ineſt conſcientia cogitationum erronearum. Si volunt hoc, qui conſcientiam errare negant, fiat adſertio; & conſcientiam non errare; cogitationes, quarum habemus conſcientiam, errare quandoque dicamus.

4. Verum tamen eſt, quod Conſcientia veritatis non ſit, nec eſſe poſſit erronea, & quod clara & diſtinctio perceptio rei, ſicut eſt, non differat à conſcientia veritatis. Si hanc igitur ſolam vocant Conſcientiam, & eos qui cogitando errant, ſine conſcientia eſſe ſtatuunt, habemus adſertionem adeo veram, ut fere inepta ſit inculcatu; *Conſcientiam* excellenter dictam, quæ *veritatis* eſt, *errare non poſſe*. Simul autem ſe & omnes qui hoc tenent, quoties minus valide philoſophantur, ut à veritate quam habere ſe putant, aberrent, ſine conſcientia eſſe, teneant, ut quidem videtur, oportet.

5. Sed miſſis argutiis, quarum interpretationem auctoribus ſuis relinquimus, rē ipſam cernamus. Non habemus cauſam recedendi à communi doctrina, ſecundū quā, Conſcientia eſt Judiciū hominis de ſe ſuiſque actionibus coram Deo. Judicium hoc nihil eſt aliud, quàm Applicatio juris ad factum, quod proinde notum eſſe oportet Notitia facti ſolet vocari συνείδησις, Applicatio juris eſt συντήρησις, ut hi termini ſunt fere recepti.

6. Facti notitia eſt vel ipſius, ut ita loquar, corporis facti, vel τῶν κατ' ἔργα ſingularium & circumſtantiarum. Utraque ad hoc judicium enixè requiritur, ut Jus applicari poſſit: quomodo qui patrem ſuum in bello habet oppoſitum, ut applicet jus ad factum, non modo ſcire debet, hoſtem eſſe, verum etiam Patrem eſſe, quem oppugnat. Qui mulierem corrumpit, ſolutane ſit, an materfamilias, cognoſcat *oportet*, ac ita in ſimilibus.

7. Sed de facto homines errare poſſe notius eſt, quam regula Juris; Facta prudentiſſimum quemque fallere poſſunt. De Jure fieri poſſe, ut homines ſimiliter errent, creberrimæ ſapientiſſimorum hominum diſputationes & dubitationes indicant. Ac ita, cum in utraque parte Conſcientiæ error uſu veniat, difficile dictu eſt, quomodo Conſcientia errare nunquam poſſit. Nam dicere, Notitiam veram, Judicium verum, ſolummodo eſſe Conſcientiam, eſt Claudianum; cum rogatus ſententiam in conflictu opinionum, pronuntiaret, ſecundum eos ſe ſentire, qui vera dixiſſent, ut Svetonius auctor eſt.

8. Nos in hocce Tractatu Facti notitiam ſupponimus, de Jure præſens inſtitutum eſt. Etſi autem de Lege Civili hic propriè agamus, placet tamen per omnes Legis & Juris ſpecies hoc quæſitum exigere: Etſi de jure Naturæ, quod ſatis eſſe videri queat, actum eſt *in lib. 1. ſect. 1. cap. 2. n. 18. & ſeqq.* Ubi dicta ad hunc articulum transferre licet.

9. Principium deciſionis in hac quæſtione, peti debet ex ultimis definitionis *Conſcientiæ* verbis, CORAM DEO: id eſt, prout homo Dei judicio ſubjicitur, ut Ameſius loquitur *pr. d. Conſcient.*

Cum

Cum enim hoc judicium ſit actus animi, nulli quam Deo cognitus, qui ſolus eſt *καρδιογνώστης, cordium ſcrutator*, fieri non poteſt, ut rationalis creatura cuiquam ſuarum cogitationum, quam ſoli Deo, rationem reddere debeat aut poſſit. Nec ideo, ut aliunde quam à ſolo Deo rationes & regulæ, quibus animi judicium teneatur & regatur, proficiſci poſſint.

10. Pertinet etiam ad Quæſtionis ſtatum, per obligationem ut ſciamus, quid intelligatur; nec id melius quam ex eo, quod Juriſconſulti de obligatione prædicant, explicetur; Eſt juris *vinculum*, ajunt, Obligatio, *quo neceſſitate quis adſtringitur ad aliquid dandu vel faciendum.* Agimus hic de eo, quod aliter facere non liceat, quam judicium illud coram Deo, id eſt, conſcientia dictet. Hoc eſt *τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ*; quod divinitus etiam gentes noverunt, *ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε*; Quod Deus illis notum fecit: ut Paulus 1. *ad Rom* *Ἑαυτοῖς εἰσι νόμος* *Sibi ipſi Lex eſt conſcientia*, cui ſi non pareant, eadem minatur illis pœnam. *Ad Rom.* 2.

11. Sed jus naturæ, dictum eſt *in loco*, eſſe vel præcipiens, vel permittens, vel ſvadens. Prima ſpecies obligat haud dubiè conſcientiam, ut aliter facere non poſſit homo, quam ejus regulæ cordibus inſculptæ immutabiliter dictant; quæ ſpretæ reddunt hominem *ἀναπολόγητον* & *ἰδιοκατάκριτον*, defenſionis expertem & ſui ipſius judicem, ut Apoſtolus copioſe in 1. *&* 2. *ad Rom.* docet.

12. Jus permiſſivum non poteſt eum, cui facultas datur, obligare; ſed alios, ut quemlibet jure naturaliter permiſſo uti patiantur, nec eos impediant, obligat: Veluti, occupare, in dominium redigere quod nullius eſt, ratio naturalis permittit, nec alius alium in exercendo hoc jure turbare vel impedire, ſalvâ juris & animi conſcientiâ, poteſt; nemo tamen ad hoc, ut res nullius occupet ſuasque faciat, obligatur. Idem eſt, in moderamine inculpatæ Tutelæ, contra vim injuſtam; quæ ut licet, ita non tenemur ad uſum ejus; niſi forte aliorum, quibus tuendis obligati ſimus, reſpectu.

13. De jure Naturæ Svaſorio major eſt *ἀναθεώρησις*. Habemus enim præcepta, Chriſtiani nominatim, *τοῦ ἀκριβῶς περιπατεῖν, exacte ambulandi*; dandam eſſe operam, ut ubique ſervemus *τὸ εὔσχημον καὶ τὸ εὐπρεπὲς, quod decorum eſt & bene ſedeat*, fugiendi verè non tantum *ἀνόσια*, nefaria, ſed etiam *τὰ ἀκαίρηστα, incongrua*; etiam talia, quæ minus conveniant gravitati, ut etiam vetet Apoſtolus *εὐτραπελίαν Epheſ.* 5. quæ tantum non virtus eſt in converſatione civili. Hinc graviſſimi homines increpant Jus Canonicum, ob uſum diſtinctionis inter Honeſtatem & neceſſitatem moralem; ut hæc obliget, illa ſaltem commendet facienda: Peſſimo divortio honeſtatem à neceſſitate ſeparant Canoniſtræ, ait D. Wiſſenbach: *D.* 6. *ad Inſt.* 22. quà de re dix. *in part.* 2 *Digreſſ c.* 7 *n.* 4.

14. Verius tamen eſt, non quicquid ut laudatur & commendatur, etiam præcipi & neceſſarium eſſe videri, neque peccare, qui non adſequitur, quod optimum eſt. Sunt quæ *κατὰ συγγνώμην*, alia *κατ᾽ ἐπιταγὴν* injunguntur; quædam præcipiuntur, quibuſdam venia datur, ut Apoſtolus diſtinguit 1. *Cor.* 7. Eſt quod *ἄδοξον δὲ ἔχει, ὅμως οὐχὶ τῆς παρανομίας ἀνέχεται. Habeat aliquid improbabile; neque tamen eſt probibitum*, ait Leo Philoſophus in *Nov.* 24.

15 Ita cælibatum, quo melius Deo vacemus, non obſcure commendat Paulus 1. *Corinth.* 7. negat tamen peccare nubentes, etſi melius faciant contra. Conſobrinam vel Sponſam filii in uxorem ducere, non eſt prohibitum neque peccatum; melius tamen abſtineri talibus

nuptiis, pudor, & jus naturale ſvadet, adeo ut multæ gentes eas enixe prohibuerint. Etiam Romani aliquando de conſobrinis, & de ſponſâ filii ſemper. At neceſſarium id eſſe juris naturæ præceptum, nemo dixerit. Beza quoque, ſponſæ filii prohibitionem non dubitat appellare duram, *lib 2 de Polygam.*

16. Conſilium eſt Pauli Adſeſſoris, *In re dubiâ certius & modeſtius eſſe abſtinere, tametſi non peccet*, qui aliter conſulit *l.14. §.3. d. Rit. nup.* Modo ſervet τὸ πληροφορεῖσθαι ἐν ἰδίῳ νοΐ, *ut bene certus ſit apud animi ſui conſcientiam*, ut Paulus Apoſtolus enixè monet. De comâ, re minimâ, ut loquitur Calvinus, idem Paulus, ἡ φύσις διδάσκει, *natura docet*, inquit, ὅτι ἀνὴρ ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι, *quod comam alere viro ſit inhoneſtum* 1. *Cor.* 11 oppoſitè ad mulieris τὸ ἔνδοξον; *decus mulieris in Comâ.* Non tractat eam rem, ut moraliter turpem, aut ubique peccatum, ſed deterius eſſe, comam è viro ali non diſſimulat.

17. Quin etiam poſſe dari circumſtantias & occaſiones, quibus abſtinere talibus, ſit præceptum, nec aliter inſtitutum, peccati ſit expers, fatendum videtur; ſed quicquid natura ſvadet ut melius, id ſtatim non eſſe peccatum, vel ſola ſucceſſio ab inteſtato probat: cognatis enim agnatiſve proximis bona relinqui non poteſt negari, naturæ convenientius eſſe, quam extraneis, neque tamen, ſine peccato aliter decerni poſſe, quiſquam dubitat. Ergo in his eſt latitudo quædam, Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε, *vobiſcum ipſi exiſtimate*, monet Paulus, εἰ πρέπον ἐστί, *an deceat*. Regula ſic eſt, ut diximus.

18. De Jure Gentium major eſt dubitandi ratio: Si hoc à jure Naturæ diverſum ſit, non habet immediatè auctorem Deum, nec ullam Poteſtatem humanam, quæ cunctas gentes obliget, cum nemo ſit omnium pariter Gentium ſuperior, ac ideo nihil quod vel mediate, vel ſine medio conſcientiam adficere poſſit, apparet.

19. Dicendum, pleraque Juris Gentium capita, non eſſe quidem immediatè è dictamine rationis; ſed tam evidenti conſecutione tamen inde eſſe deducta, ut ab eadem auctoritate non immerito derivari poſſint.

20. Quæ vero inde ſunt remotiora magiſque poſitiva, communi populorum, maxime quidem Imperantium conſenſu recepta, ſatis inde *cauſæ mutuantur* ad animos ſingulorum obligandos, ex voluntate, inquam, Rectorum cujuſque populi; à quibus inſtituta paci & utilitati generis humani ſervientia non minus quam propria cujuſque Civitatis ſcita, expreſſe vel tacitè ſancita videntur; præter, quod omnes homines ratione utentes in Jus illud, quemadmodum ejus expoſitio indicat, in *lib.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 5. conſentire intelliguntur.

21. Sequitur Jus divinum, cujus auctoritatem directe ad obligandam conſcientiam pertinere, palam eſt, modo illa mens ſit divini Nomothetæ, ut omnes populi ſuis Legibus tenerentur. Directè univerſo generi humano jus à Deo datum non Legitur, niſi recens condito, & à diluvio inſtaurato, ſed paucis articulis conſtans; donec poſtremo per filium Dei latius cautum eſt.

22. Quæ per Moſen latæ ſunt Leges, ad Hebræos diriguntur, *Audi Iſraël*; Attamen quæ ſunt ejus ſententiæ, ut aliis gentibus exacte conveniant, valere debent, ad obligandas omnium conſcientias, ut ſunt *decem* dicta; ſi quartum excipias de Sabbatho; & quæ ad exegeſin illorum inter politica reperiuntur, ut de veſtitu diſcrimen ſexus indicante præceptum, & ſimilia.

23. Quæ peculiarem ad temporis &

gent

gentis illius diſciplinam, pro parte vel in totum habent reſpectum, quatenus à ſtatu noſtri ſoli & ſeculi diſcrepant; ut noſtros animos obligent, deficiente Summi præceptoris voluntate, fieri non poteſt; quò pertinet de aſylis, de periſtyliis tectorum, aliiſque rebus innumeris ſpecimina; de fœnoribus etiam & de pœnis delictorum; ſecundum ea quæ in *lib.* 1, *ſect.* 1. *cap.* 5. ubi actum de Jure divino, collocavimus; & quæ ſingulis locis de cujuſque præcepti naturâ, uſu venit, aut veniet obſervari.

24. Quod Chriſtus Dominus in Euangelio credentibus in ſe præſcripſit, hauddubie omnes ſinguloſque obligat directè conſcientias; etſi propoſitum illi non fuerit, novum condere jus morum: ſed vetus repetere & ad principia ſua reformare, ejuſque veram & ſpiritualem fidelibus obſervantiam inculcare voluit. *Matth* 5.

25. Prophetæ & Apoſtoli Spiritu licet divino ducti nullam ex ſe novi juris condendi vel conſcientias obligandi auctoritatem habuere; ſed interpretari voluntatem Dei revelatam, & collectiones inde ac arbitramenta deducere, quæ novas inferrent poſitiones, veteri doctrinæ implicitas, id potuerunt. Nec aliter accipiendum videtur illud Pauli, Ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος. *Ego, non Dominus, edico*, Δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν. Cenſeo & ego, me habere ſpiritum Dei 1. *Cor.* VII. 12. *& ult*

26. Tranſeamus ad Leges civiles, quæ à ſummâ Poteſtate cujuſq; Reipubl. proficiſcuntur. Et hactenus quidem non valent in conſcientias nulli humanæ juſſioni ſubjectas; ſed in Imperiis voluntariis inde ab initio, vel ex poſt facto certiſſima hypotheſis eſt, omnes ſuo conſenſu obligatos eſſe, ad Leges Civitatis ſuæ obſervandas, ut in *libro* 1. *ſect* 2. *lib.* 2. *ſect.* 6. *& in capite præcedenti* copioſè demonſtratum eſt. At ſervare fidem datam, conſcientiæ officium, & præceptum Dei eſt, cujus etiam hæc eſt declarata voluntas, Imperiis Summarum Poteſtatum eſſe parendum, οὐ μόνον, ut Apoſtolus, διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ συνείδησιν, *Non modo propter iram & metum pœnæ, ſed etiam propter conſcientiam.* Inde, quem civilis poteſtas in hominum conſcientias habeat influxum, in ſummâ, ſatis intelligitur.

27. Sed opus eſt, hanc rem paulo enucleatius exponi, ad applicationem ejus, quod Juris auctores de Lege, quatenus à jure naturæ diſcrepat, in Arte ſua tradunt; quando ſic ajunt; *Jus civile eſt, quod neque in totum à naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei ſervit: Itaque cum aliquid addimus, vel detrahimus juri communi, jus proprium, id eſt, Civile efficimus*, verba ſunt Ulpiani è *lib* 1. *Inſtitut. in l.* 6. *π. de Iuſt. & Jur.*

28. Atqui Jus naturale convenire cum eo jure, quod in foro Conſcientiæ attenditur, frequente conſenſu, non modo Theologi, ſed etiam Juriſconſulti tradiderunt, ut videre licet apud Bachovium ad *Tr.* 2. *diſp.* 10. *th.* 5., Vinnium *ad* §. 3. *Inſt. de Teſtam. n.* 8. Ameſ. 5. *Conſcient. c.* 45. *n.* 10. ubi ſic ille; *Niſi igitur jure à Deo, vel in naturâ vel in verbo publicato, conſtet, dominii titulum eſſe Legitimum & verum, in foro conſcientiæ conſiſtere non poteſt.*

29. Hujus rei late patet uſus & obligatio. Sic enim illi ſtatuunt; Qui in Teſtamento jure Naturæ valido, ſed ob requiſita juris Civilis vitioſo heres, aliquid præſtare juſſus eſt, ex animi conſcientiâ tenetur ad hoc præſtandum; Qui obligatus eſt è contractu jure naturæ Legitimo, ſed jure civili invalido, tenetur ad implendum, & peccat, ſi prætextu requiſitorum Juris, fidem implere recuſet.

30. Proinde mulier, quæ pro aliquo interceſſit, tenetur ad ſolvendum, & non poteſt ſe tueri beneficio Senatus-Conſulti Vellejani; nec filiusfamilias pecunia mutuo ſumptâ Senatusconſulto Macedoniano. Nec minor annis 25. per beneficium reſtitutionis in integrum, ſi contractus ab ipſo, conſulto initus, jure Naturæ ſit validus. Nec ullum adeò privilegium, quo quis juri ab alio quæſito ſubducere ſe queat, illæſâ conſcientiâ, exerceri poteſt.

31. Ubique enim locum habet Ameſii argumentum *d. cap. 45. n. 15. Per hujuſmodi contractus*, inquit, *minus ſolennes, ex omnium conſenſu inducitur obligatio juris naturalis: quia fiunt per liberam voluntatem, ex conſilio deliberato Sed jus civile non poteſt abrogare jus Naturæ. Ergo.*

32. Huic adſumptioni ante omnia ſatisfaciendum eſt; & jam occupaſſe videmur reſponſionem, in *cap. proxime antecedente n.* 12. Ne de jure permittente & ſvadente naturali dicamus, cui jure civili derogari poſſe, nemo negat; etiam de Præcipiente ſciendum, hoc vel circa ea, quæ moraliter in ſe turpia, nec aliter habere ſe poſſunt, verſari; vel circa officium tribuendi ſuum cuique in facultatibus externis atque pecuniis.

33. De prioribus nihil jure Civili conſtitui poſſe, quod hominum Conſcientias à jure naturæ avertat, expeditum eſt, juxta illud immotum Euripidis, canente choro, *in Phœniſſis verſ.* 821.

Ο'υ γὰρ ὁ μὴ καλὸν ὄυποτ' ἔφυ καλόν

Quod turpe in ſeſe eſt, id nunquam fiet honeſtum.

Sed Lex circa facultates civium generaliter diſponit, ut propter certas rationes & circumſtantias, quæ publico expedire judicantur, uni dominium vel jus crediti magis quam alteri ſit comparatum, tametsi in ſimplicitate naturæ aliter obtineret, hoc vel turpe non eſſe oportet, vel omnium populorum jura neceſſe fuerit reſolvi.

34. Si vero qui tali jure utuntur, conſcientiæ jacturam faciunt, quid fiet de omni Arte uſuque Juriſprudentiæ, cujus univerſum hoc inſtitutum eſſe vidimus, ut Juri Naturæ modo addat aliquid, modo detrahat? nonne, dum bonis civium conſulere ſatagit, animabus toxicum parat, & pecuniæ compendium æternæ ſalutis diſpendio permutare docet?

35. Proinde ſic habeamus; Diſpoſitiones Legum de patrimoniis civium, à ſimplici jure naturæ diverſas & probabili ratione ſubnixas, habere vim conſcientiis præſtandi ſecuritatem; imo quod magis eſt, ad earum obſervantiam conſcientias obligandi; perinde ac quibuslibet aliis Summarum Poteſtatum præceptis, neceſſitati morali non adverſis, obligati ſunt cives.

36. Ratio peremptoria pendet à conſenſione civium in Leges Reipubl. cui ſunt aggregati, toties adſtructâ, nec minus à veteribus agnitâ, quam in ipſius rei natura fundatâ. Quæ conſenſio ut nihil poteſt in dictatis Dei moralibus Verbi aut naturæ invertendis, ita de facultatibus pecuniiſque diſponendi facultatem habet arbitrariam, indubitatam; Cujus rei nulla pejor eſt ſequela, quàm quod ſinguli, certis caſibus, aliquid damni ſe paſſuros recipiunt; In quo nihil adeo illicitum eſt, ut in omnibus, quæ triſtia mala dicuntur, eandem voluntariam ſubmiſſionem fieri poſſe credamus.

37. Exemplo res fiet clarior. Ad evitandas fraudes in Teſtamentis, placuit, ea non valere, niſi certæ ſolennitates adeſſent. Ita Romanis viſum fuit in Comitio, vel in Campo Martio πανδημεὶ,

In hoc

In hac conſtitutione talis conventio eſt; Si cuiquam noſtrum hereditas in tali teſtamento imperfecto relinquetur, is heredibus ab inteſtato bona vindicantibus cedat. Si quis heres in tali teſtamento juſſus erit, Legatum præſtare, negare poterit ſolutionem; neque Legatarius injuram ſibi fieri putabit. Ecquid in eo, quod conſcientiam lædat, animadvertitur?

38. Poteſt equidem heres ab inteſtato, ſi velit, hereditatem relinquere ſcripto heredi, neque ab hoc violari jus conſcientiæ dicemus, ſi nemine contradicente, hereditatē ex voluntate defuncti retineat. Sed heres Legitimus nihilo magis illud jus lædit, quod utitur, jure quo placuit omnibus ejuſmodi exiſtente caſu, utendum eſſe. Neque Teſtatoris, qui Legem latam ſequi tenebatur, voluntas; nec heredis ſcripti intentio, qui Legi, inquam conſenſerat, contraria, jus proximi cognati vel ejus conſcientiā pervertere poteſt.

39. Inſtat Ameſius § 13. *d. c* 41. *Solennitas hæc idcirco ſolum præſcribitur, in Legibus civilibus, ut obviam eatur fraudibus & dolis, qui in talibus contractibus* (quos cum Teſtamentis, de quibus agit ibi, theologicè confundit) *plerumque committi ſolent: Sed quando conſtat manifeſtè de voluntate eorum, qui hujuſmodi contractus fecerunt, etiam ſi prætermiſſa ſit ſolennitas illa, ceſſat ratio iſta, atque adeo ceſſat vis juris civilis; quia ceſſante causâ, ceſſat effectum*

40. Impingit Ameſius in id ipſum, *quod præced. capite n* 52. ubi dictum eſt de regula, *Ceſſante ratione Legis, ceſſat ejus vis;* Et probavimus, id equidem eſt verum, ſi ratio ceſſet in univerſum, non ſi in ſingulis forte caſibus ceſſet. Lex fertur ob rationem certam, quæ plerumque, non ſemper, obtineat: Lata ob hanc rationem Lex, valet æqualiter, nec amplius ab illa ratione pendet in ſingulis hypotheſibus; quod ſi fieret, nihil ejuſmodi legi fluxius & diſſolutius foret:

41. Non poteſt etiam concedi, quod Ameſius §. 16. ponit; *Intentio ipſa juris Civilis eſt*, inquit, *in ejuſmodi contractibus irritandis, tantummodo non adjuvare ipſos in foro externo, vel non dare ipſis actionem, propter commune bonum. Relinquit igitur obligationem omnem ex jure naturæ conſurgentem.* Non ita cenſent juris *Auctores*, quando jus civile tradunt eſſe, quod Juri Naturali modo addit, modo detrahit, ut ſuprà intelleximus, eo quo diximus ſenſu & modo; Si negaret actionem, & conſcientiam relinqueret obligatam Jus civile, faceret quod abominati ſumus, ut auctor eſſet bonis conſulendi, animam perdendi.

42. Verius eſt, eum, qui jus naturale de rebus ad patrimonium ſpectantibus, contra legem ſibi notam, urget, verè Ordinationi divinæ reſiſtere, quæ parere jubet Poteſtatibus, in his quæ Deus non vetuit; Nec vetat, Rectores populorum de patrimoniis civium ad utilitatem publicam contra ſingulos ita diſponere, ut huic modo & illi aliquid detrimenti imponatur: Ne repetam, eum qui Legem in quam conſenſit, urget; quia ſic uſu venit, ut ipſi præjudicium creet, quod alias eidem utile & proximo forte damnoſum fuerat; non ſervare teſſeram bonæ conſcientiæ.

43. Labitur ergo, quod ſubjicit Ameſius in §. 18. Non *poteſt igitur*, inquit ille, *in cujus favorem Lex irritum facit talem contractum, ſalvâ conſcientiâ, contra eundem agere, coram judice, aut petere, ut declaretur irritus aut nullus, ſi conſtet ipſi de veritate.* Excipiam potius ego, niſi dolus ejus, qui Legis auxilio utitur, interveniat. Abſque dolo minimè rectè colligit Ameſius. Quid enim? Frater meus heredem inſtituia extraneum, teſtamento vitiosè, meâ tet

men abſque operâ, condito; ſed quod Teſtatorem valere voluiſſe conſtat? Dico teſtamenrum nullum & vindico hereditatem mihi jure ſanguinis debitam. Hoc ſalvâ conſcientia non licebit? Magis ille ſcriptus heres viderit, an ſalvâ conſcientiâ opponere ſe poſſit juri publico, ratione probabili conſtituto, retinere volens hereditatem ſine cauſa in Civitate approbata.

44. Eodem fundamento nititur Ameſii cenſura de Uſucapione. *Poſſeſſio rei alienæ*, in §. 19. *invito proprio Domino, quamvis continuata ſit, quandiu Leges requirunt, ad præſcriptionem vel uſucapionem in foro conſcientiæ non confert dominium poſſeſſori, non modo ſi malæ ſit fidei* §. 20 *ſed etiam, ſi alienam bonâ fide poſſideat, quia hæc tantum eſt falſa opinio, quæ juſtum dominii titulum afferre non poteſt in foro conſcientiæ* §. 21.

45. Cum litibus antiquæ originis nihil ſit moleſtius in civitate, populus Romanus ſponſione civium inter ſe facta, eas lege lata præcidere volens ſtatuit; Siquis intra tot annos rem ſuam non vindicaſſit, actionem non habebit contra bonæ fidei poſſeſſorem, ſed Res manebit ſuo loco. Quid vetaret, Quirites, omnes ſinguloſq; renuntiare juri ſuo, in ejuſmodi caſu, ob publicam utilitatem? Et quis eorum qui renuntiavit, ſi quis adverſus eum hoc jure utatur, juxta præviam conventionem, opponens ſe, potius actoris quam ſuam accuſabit conſcientiam? Nec eſt, quod me quiſquã exemplum popularis Romanorũ Imperii, ad conſenſum in Leges arguendum, adfectare putet; eadem ratio, licet mediate, in Ariſtocratia & in Principatu eſt, ut *lib.* 1. *ſect.* 2 demonſtravimus.

46 Plane, ſi malam fidem habuerit poſſeſſor, hunc ſalva conſcientia negamus uti poſſe jure præſcriptionis, etiam longiſſimæ, quam leges ipſi impertiuntur, jure ſolummodo externo *hactenus*, ad litigia immemorialis cauſæ extinguenda; minime ut furem vel prædonem injuſtitiæ perfidiæque notâ liberent, quod tenendum ad convitium Ameſii, quod facit Jurisprudentiæ in §. 20

47. Quam late fere Juriſprudentia patet, hujus rei obſervantia ſe extendit, nec pluribus uti exemplis, hujus inſtituti ratio patitur; Actum id plenius in Quæſtione; an Conſcientia è Teſtamento imperfecto obligetur, quam *in parte* 1. *Digreſſ. lib.* 4. *cap.* 34. *& ſeqq ad finem libri* plena manu tractavimus, aliarumque rerum exempla ſparſim in *Eunomiâ Romanâ* occurrent, & jam expoſita ſunt ad *l.* 7. §. 5. *&* §. 12. *ff. de Pactis*, ac alibi paſſim.

CAP.

CAP. IV.

De Senatu.

Definitio Senatus, qualitas, numerus Senatorum. Præter conſilium, quandoque Poteſtatem illis tribui. Maximus Senatuum uſus in Democratiâ. Ibidem periculoſus & omnia in ſe vertere ſolitus; niſi Cuſtodes libertatis popularis ſtatuantur. Idem inprimis uſu venire, quando libertas, abolito regno, populo reſtituitur. Optima juris inter Senatum & populum diſcretio. Uſus Senatuum minorum & ſanctiorum in Democratiâ, tam olim, exceptâ Româ, quàm hodie. Senatus Judiciales etiam Romæ, deque aliis rebus. Senatus Municipales. Senatores perpetui & temporales quid differant. Ordinum Conventus an Senatus dicendi. In laxioribus Ariſtocratiis fere eandem hac parte rationem eſſe, quæ in popularibus Imperiis. Nomen etiam Senatus aliter ſæpe, quam noſtra ferat definitio, ſumi. Ratio Senatuum in Monarchiis minus Regiæ, vel abſolutæ poteſtatis. Ordinum conventus in Regnis, ſintne Senatus è mente noſtræ definitionis, an partem Summæ Poteſtatis obtineant, diſtinctè expoſitum. Quantum interſit, tempora conventuum illorum à Regibus pendeant, an ſecus. Et quàm, magni Conventus iſti, Imperantium Poteſtati ſint graves. Unde, qui poſſunt, Reges, illos atterere aut abolere, vel ad alios uſus convertere. De Præſidio & Relatione.

Civitas ordinata Legibus, quæ ſurdæ & mutæ ſunt, Conſervatores, & Executores, Summa poteſtas autem Miniſtros & Adjutores requirit. Quia ſine ſtatim poſt formatum Legibus Statum Civitatis, neceſſe fuit, creari Senatum & Magiſtratus. Primo de Senatu videndum.

2. Etſi autem quid Senatus ſit, nemini prima fronte dubium videri crediderim, tamen ne hic quidem apta definitio carebit ſua *ῥοπῇ πρὸς τὰ ἑπόμενα, juſto ad ea quæ ſequentur, momento.* Eſt igitur Senatus, *Prudentium virorum cœtus, ab eo, qui ſummam Reipubl. poteſtatem habet, ad conſilium ſibi de publicis rebus ſubminiſtrandum, adſcitus.*

3. Prudentes eſſe debere Senatores, nemo dubitat. Et quoniam prudentia ſine rerum uſu, & hæc ſine provectiori ætate non comparatur, oportet in Senatum legi Seniores, unde nomen Senatus: quod adeo in uſu recentiorum quoque gentium invaluit, ut pleræque gentes Europæ Seniores, pro dominis & Rectoribus ſuis uſurpent; cum Nihil ſit aliud Gallicum *Senieurs*, quàm *ſeniores*, à quo Itali & Hiſpani minus adhuc derivatione recedunt.

4. Quot numero eſſe debeant, ut de facto ſumma varietas cernitur, ita medium heic quoque, ſicut aliàs plerumque, tutius eſſe dixeris. Romæ tempore libertatis ultra quingentos fuiſſe, facile conſtat, & ſub Imperatoribus aliquanto plures, Venetus mille & amplius

plius. Ex adverſo Spartæ nonniſi triginta, & intra hunc numerum Genuenſes ſubſiſtunt. Rurſus apud Hebræos ex inſtituto divino ſeptuaginta duo; quem numerum ſi quis ut medium, ideoque præſtantiorem conſiderandum putet, nihil vel rationis, vel auctoritatis cauſa videtur erraturus.

5. Etſi autem conſilii cauſa Senatus in primis adſciſcitur, fieri tamen & poteſt, & plerumque ſolet, ut auctoritas & poteſtas quarundam rerum minoris momenti, & quæ moram ferre nequeunt, illis tribuatur, cujus rei pro forma cujuſque Reipubl. variat uſus, quemadmodum ex inductione ſequentium patebit.

6. Nuſquam major Senatuum uſus & neceſſitas eſt, quam in Imperiis popularibus. Ubi, cum populus univerſus rarò conveniat, nec niſi de rebus ad ſummam Rempubl. ſpectantibus conſuli poſſit, quotidianæ adminiſtrationis ratio curam ad Senatum deducit, ut Pomponius de Republ. Romanâ loquitur, in *l.* 2. §. 9. *ff. de Orig. Jur.*

7. Videamus igitur de Senatu, prius in Democratia, unde pleraque reliquis applicari poterunt. Difficultas & raritas Comitiorum univerſi populi, cum pleraque Regiminis publici ad Senatum deducat, non poteſt fieri, ut per modum Conſilii duntaxat illis adhibeatur, ſed & poteſtatem & jus perfectum in iis ab Senatu exerceri conſentaneum eſt, idque tam latè plerumque patet, ut multi in dijudicatione talis Reipubl. fallantur, Ariſtocratias pro Imperiis popularibus accipientes; quem exteros etiam de Romana Republ. erraviſſe errorem, Polybius aliique obſervarunt.

8. Neque tamen exteri tantum erroris opinione in illâ ſpecie verſati ſunt; verum in pleriſque Civitatibus Democraticis, id operam dant ſerio Senatus, quo Summam Poteſtatem ſibi totam vel majori ex parte vindicent, ut crebrrima Romæ pluriumque Græciæ Civitatum, quin & hodierna Coloniæ, Baſileæ, Hamburgi aliorumque exempla populorum demonſtrant.

9 Quin ille tranſitus εἰς ἄλλο γένος, in ejuſmodi Conſtitutione, tam propè naturalis eſt, ut nec fieri poſſit, quin Senatus in ſe paulatim omnia derivent & populare jus obliterent, quemadmodum Democratiæ fere omnes, nominatim in Hollandia, exoleverunt; niſi populus habeat Magiſtratus Νομοφύλακας, *Legum & Libertatis cuſtodes*, quales Tribuni plebis Romæ fuere: Neque tamen ita graves hac causâ turbas avertere & occupare poſſunt, potuerunt; quin Senatus non Conſilium populi, ſed partem Juris ſupremi & quidem potiorem ſibi vindicare conaretur.

10. Non diſſimilis apparet uſus & ratio, ſi quando Regia poteſtate abolitâ, Libertas ad populum redeat. Nam in illo tranſitu rerum id agere ſolent Optimates, ut ſummam poteſtatem naturaliter ad totum populum pertinentem, ejus injuſſu uſurpent ſibique vindicent, animum minus advertente multitudine, læta ſatis revolutione rerum & abolitione Tyrannidis; nihil omittente Senatu, quo ſtatum Ariſtocraticum, *perſvadeat* eſſe Libertatem; etſi verum ſit, optimates ex inſtituto ſibi neceſſario plebem cohibere preſſius, quam Principes ſoleant.

11. Non neglexit hanc occaſionem Senatus Romæ poſt Regifugium; nec obtentum durare non potuiſſet, ſi patricii primores plebis in conſortium ſuæ prærogativæ admittere voluiſſent, quo ab illis ſpreto, natæ ſunt Tribunitiæ turbæ: Cum in aliis populis, ubi nulli aditus ad honores præcluditur, & Optimates utriuſque ordinis in Senatum

cooptan-

cooptantur, plebs orba ducibus, jure ſuo facile privetur, ut in pleriſque Belgii civitatibus accidiſſe videmus; Ac ita ſunt è popularibus Imperiis Ariſtocratiæ, jure præſcriptionis, de qua diximus in *lib.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 9.

12. Verum quando Jus populi ſalvum manet, ſtatus inter ipſum & Senatum, ut videtur, optimus, qui Romæ pulſis Regibus, poſt primos motus, eſt ſtabilitus, hujuſmodi eſſe videtur, ut in populo poteſtas, penes Senatum ſit auctoritas, hoc ſenſu; ne quicquam ad populum feratur, niſi auctore, id eſt, approbante Senatu. Neque tamen Senatus quicquam per ſe de Summa Republ. decernat, verum hæc unice à populi juſſu pendeat. In cæteris autem ad quotidianam Reipubl. adminiſtrationem ſpectantibus, imperia Senatus vim juris obtineant, ut in eadem Civitate Romana ſervatum eſt, inde ab eo tempore, quod refert Livius in *lib.* 1. *c.* 17

13. In pleriſque Civitatibus plures Senatus haberi conſtat; etſi Roma uno contenta fuit, eoque numeroſo, ut intelleximus: Nec probatus eſt illis mos Græcorum, qui *προβυλυς*, *conſilia ſelecta* habere ſoliti ſunt, in quibus cùm arcana Reipubl. tractarentur, tum inprimis adminiſtratio quotidiana civitatis curaretur. Quomodo Solon Athenis, ubi non minus quam Romæ populare fuit imperium, præter Senatum quadringentorum, inſtituit *Areopagitarum* è quinquaginta plus minus, nec enim certus fuit numerus, civibus, Conſilium. Etſi graviſſima ſæpe belli & pacis conſilia atque diſceptationes Senatoriæ magis, quàm populares, in Eccleſiis univerſi populi, ventilitas fuiſſe legimus & miramur, apud *Thucydidem, Xenophontem & Demoſthenem*.

14. Eodem modo Carthaginenſibus Democratiam habentibus, fuit Conſilium paucorum, in quo arcana & maxima quæque Reipubl. negotia tractarentur, haud amplius Triginta Procerum, quod *Sanctius* Conſilium vocat Livius: At Romanis nihil ejuſmodi fuit, nec tuliſſent id genus ſenatulos, per quos corrumpi Libertatem Senatoriam arbitrati fuiſſent.

15. Verum quotquot hodie, vel inde ab aliquot ſeculis populi Democraticè gubernati ſunt, Atticum & Carthaginienſe potius, quam Romanum hac parte conſilium ſequuntur & ſecuti ſunt; prævalente publici commodi neceſſitate, nimis diſſolutæ libertatis ſtudio; quod vergentibus in pejus populi Romani moribus, in parte cauſarum fuit, quibus libertas & ſtatus popularis in ruinam incubuit.

16. Judiciorum tamen cauſâ Senatum habuere peculiarem & ipſi Romani, quanquam Senatum minime dictum: Sed conſilium Centumvirale, tribus è ſingulis tribus in id ſelectis, exacte numero quinque ſuprà centum, qui de cauſis gravioribus, ubi de jure potiſſimum ambigeretur, cognoſcebant; Levioribus & facti quæſtionibus ad recuperatores & judices pedaneos ablegatis.

17. Idem frequentius aliæ gentes, ut judicandi cauſâ ſenatus habeant, inſtituerunt; etiam de aliis rebus ad Rempubl: ſpectantibus, de Ærario, de re militari, de Cauſis maritimis & omni adminiſtratione publica; cujuſmodi Collegia non tam more Romano, quàm ex noſtræ definitionis & inſtituti ratione *Senatus* appellari poſſunt.

18. Sed quod Collegia Decurionum in municipiis, hoc eſt, Civitatibus majori ſubjectis Imperio, vel partem illarum conſtituentibus, hodie *Senatus* appellantur, non magis cum noſtra definitione, quam uſu Romanæ linguæ conſenſerit.

19. Jus habent ſinguli Senatores perpetuum vel temporarium. Inter quæ, etſi notabile diſcrimen, ut apparet, exiſtat, juris tamen effectus eoſdem habere, temporarios, dum funguntur, & perpetuos Senatores, patet ex iis, quæ de Summæ Poteſtatis hac parte differentiis in loco demonſtrata ſunt *lib.* 1. *ſect.* 3. *c.* 2. *n.* 46. *& ſeqq.*

20. Utrum magis expediat Publico vel Summæ Poteſtati, eſt σκέμμα πολιτικόν. Solon quidem Quadringentos ſuos voluit eſſe annuos; Romanis aliter viſum. In magno numero parum intereſt libertatis: In paucioribus & in Magiſtratibus alia conſideratio eſt, ut deinde videbimus.

21. Denique, nec hoc omittendum; Si populus in multas civitates, uno Imperii vinculo, diffuſus, non totus, ſed per Legatos ab ſe conſtitutos & mandatis inſtructos, qui omnes populi ordines exhibeant, conveniat, hos Conventus non videri Senatus, ſed pro ipſis populis, quos repræſentant, eſſe habendos; ſive Procuratores, ut olim erant, hodieque appellantur in Friſia, ſive Nuncii publici, ut in Polonia, vel Status, aut Ordines, quocunque nomine deſignentur.

22. Hæc quidem, reſpectu Status Democratici, de Senatu dicta ſunto; Sine quo Liberæ Civitates nullo modo conſiſtere poſſunt; & cujus, etſi forte minus rectè conſulentis auctoritate labefactatâ, Status popularis, inſtar navis & tempeſtatibus expoſita fluctuat, quemadmodum Athenis compertum eſt, poſtquam Pericles Senatus auctoritatem minuiſſet, idemque Romæ Tribunitii motus, aliaque noſtro tempore notabiliter exempla docuerunt.

23. A democratiâ non multum hac parte diſcrepat Ariſtocratia laxior, vel Timocratia, de quâ diximus in *lib.* 1. *ſect.* 8. *cap.* 5. & cujus exemplum ob oculos eſt in Poloniâ, ubi cum univerſus Nobilium conventus habeat Summam Poteſtatem, Procuratores ſeu Nuntii, quos ad Comitia mittunt, non faciunt Senatum, ſed exhibent Summam Poteſtatem: Et alius longe minoris numeri Cœtus eſt, hujus generis, quem Senatum Regni vocant.

24. Sic in Friſia Summum jus Reipubl. eſt penes Prædiorum Dominos & Curias Urbium, quæ pariter Legatos, ſive Procuratores ſuos ad Comitia mittunt, in quos, ut eſt hodie, transferunt annuam ſed verè Summam *Poteſtatem.* Idcirco ille cœtus Legatorum ſeu *Procuratorum* Senatus non eſt; verum ex his aliud Collegium Deputatorum, ut vocantur, ad quotidianam Reipublicæ adminiſtrationem delegantur, qui propriè Senatum faciunt, ac ita portæ Conſiſtorii illorum inſcriptum eſt, Senatus Friſiæ. Etſi hoc nomen uſu vetere & populari, tam Latine quam vernaculè magis adhæſerit *Curiæ Supremæ*, in quâ res judicantur.

25. Quin nec Senatus appellatio, ſicut eſt in uſu communi, magis ad hujus rei, de qua nos hic agimus, quam ad aliarum rerum naturam pertinet, cum etiam cœtus, quibus noſtra Senatus definitio (cujus tamen non pœnitet) minus convenit, nihilo ſecus eadem voce deſignentur; quemadmodum accidit Summo Venetorum Senatui, quem penes eſt verè Summa Poteſtas Reipubl. quæ ab hujus loci ratione diſcrepat & aliena eſt; cum iiſdem ſint Collegia, quæ Senatus ſunt & vocantur, quod ipſum & aliis accidit Optimatium Imperiis; de quo genere univerſo Collegiorum agere non eſt hujus loci.

26. Tranſeamus ad Monarchias, non tam eas, in quibus Principes ſunt, id quod Latini veteres hac voce deſignare ſolent, Primi dignitate, popularis aut Optima-

Optimatium Poteſtatis Executores, ut Spartæ olim, hodieque Venetiis & in Poloniâ, cum hæ ſpecie non differant à Liberis Rebuspublicis. Sed tales, quæ Summam Poteſtatem Unicuiq; tribuunt, ut tamen non penitus à libertate popu-lari vel Ariſtocraticâ recedant, ſed in qui-bus pars juris Ordinibus reſervata eſt.

27. EjuſmodiCivitates rectè conſulunt, ſi potius Senatû Nomophylacum Liber-tatiscuſtodiæ, ut olim Spartani Ephoros, quam unum hac gratia Magiſtratum, ut Arragonii quondam habuere, *Juſtitiam* dictum, & à Philippo II. ſublatum, con-ſtituant. Ejuſmodi autem Collegia me-rito Senatus appellantur, adſcita ab iis, qui hactenus aut ſummam Poteſtatem, aut partem ejus, vel Societatem habent.

28. Unde ſequitur, ipſos populorum aut Optimatium Ordines per Legatos ſuos in tali principatu congregatos, non eſſe, quod hic dicimus, Senatum, qui Summæ Poteſtati inſervit & ab ipsa in Conſilium adſciſcitur; cum illi ipſam re-præſentent, exhibeantque Summam Poteſtatem, vel ejus partem reſervatam, ſi modo vere talis reſervatio facta ſit: Nam ubi non ſunt tales magiſtratus aut Senatus ſtabiliti, quos diximus; ut fere deſunt in Regnis, ubi Ordinum con-ventus aguntur; ibi cauſa dubitandi & inquirendi eſt, an talis Partitio Summæ Poteſtatis facta ſit.

29. Ipſi vero Principes, quos Sum-mam Poteſtatem ſed non integram ac-cepiſſe conſtat, etiam ſuos & proprie dictos ſolent habere Senatus, vel Con-ſilia, ut magis appellantur, qui vel quæ adſiſtant illis in exercitio juris ſupre-mi, quatenus id ipſis delatum fuit, In quibus hactenus nihil eſt diverſi à Con-ſiliis, quæ Reges abſolutæ poteſtati ſibi in omnibus & ad omnia adjungunt

30. Regno igitur vel Principatu ſim-pliciter & abſolute conſtituto, Rex om-nia regendi onus ſibi uni grave ſentiens eget adjutore Conſilioque. Stupidus, quia per ſe non ſapit; prudens, quod ſummum ſapientiæ argumentum ſit, Prudentiorum uti conſiliis; quæ nemo adſpernatus eſt, quin eum aliquando pœnituerit: Adſper-natur autem nemo: quam quod auctori-tati ſuæ putat eo detractum iri, quod a-liorum conſiliis egeat; ſtulte; cum nihil æque auctoritati expediat, quam quod cives credunt, ſe conſilio Prudentium, non manu, id eſt, arbitratiâ poteſtate gu-bernari; & exteri, quod rem ſibi, cum Principe, qui non impetu, ſed conſi-lio regat & regatur, futuram vident.

31. Sunt igitur tales Senatus Adjuto-res & Conſiliarii tantum, à nemine, quam à Principe, à quo ſelecti ſunt, dependentes; & in cœtum coacti, *Se-natus*, inquam, recte vocantur. Etſi à Romanâ Republ. fluit & durat adhuc mos, Conſiliarios Principum ab ipſis adſcitos, non vocare Senatum, ſed Conſilium; Senatus ut cum reſpectu ad Rempublicam diſcernuntur, eadem ra-tione Senatores à Conſiliariis ſeparare ſolemus.

32. Non caret ea res uſu in ejuſmodi Regnis, ubi populus aut Optimates ſe-paratum jus à Principatu tenent, quem-admodum in Polonia & olim in Daniâ, ubi Senatores Regni potius quam Regis habentur & appellantur, aut appellati fuerunt: Sed in Regnis abſolutis etſi manet diſtinctio vocum, res tamen non fert aliam, niſi à Rege dependentiam.

33. Verum tamen eſt, quod illa di-ſtinctio vocum aliquando præbet argu-mentum, quod olim de Jure non fue-rit ſic: Quemadmodum in Gallia Sena-tus Pariſinus olim certè nonnihil, aut non parum à Regis arbitrio non depen-dens habuit, idque nec ſine interpella-tione, poſtquam Regia vi ſubactus eſt, uſucapionis aut præſcriptionis in con-

trarium, quemadmodum ingenti voce motuque rerum hominumque Pariſini Senatores, noviſſime, præſentis ſub Regis ætate minore, conteſtati ſunt.

34. Quærendum eſt hoc loco, de Conventibus Ordinum in Regnis, quæ Celtica voce *Parlamenta* vocantur; ſintne Conſilia regnantium, an Senatus regnorum; vel potius repræſentantes Ordines, qui Jus aliquod ſeparatum à poteſtate Regnantium habeant.

35. Deciſio pendet à jure delati Imperii, quo ſimpliciter facto, cum jus Summæ Poteſtatis ſit omne penes Principem aut Optimates, quemadmodum in *lib.* 1. *ſect.* 2. demonſtratum eſt, Parlamenta non poſſunt aliud eſſe, quam cœtus Conſiliarii, ad hoc inſtituti, ut Civium querelæ certius & tutius ad aures Regum perveniant, majorique inſtantia & efficacia, malorum remedia quærantur.

36. Siverò ſint Leges fundamentales, quibus jura quædam Imperii non ſolis imperantibus, ſed una cum Ordinibus exercenda ſanciuntur, jam Ordinum Conventus non ſimpliciter Conſiliarii, ſed Reipublicæ Senatorii exiſtimandi ſunt; Etſi propriè loquendo, tum illis non conveniat *Senatus* appellatio aut definitio, quem diximus à Summa Poteſtate conſilii cauſa adſcitum.

37. Et hoc aliquanto evidentius eſt, ſi Conventus illi Ordinum, Regibus ipſis antiquiores ſint, quemadmodum apud Gallos fuiſſe Ordinum Generaliū conſilia docet Hotomannus in *Franco Gallicis*, & quemadmodum ſecus ex hiſtoria de Anglis conſtat, *Parlamenta* diu poſt occupatum armis belli Regnum, ſponte Regum cœpiſſe convocari, primo quidem Procerum, ſive Baronum duntaxat; dein cum hi Regibus præſcribere vellent, etiam populi Legatorum, quorum obnoxiis votis Procerum potentiam & inſolentiam Reges infringerent; ut potequi Potentibus obliqui Regiæ auctoritatis prærogativam magis ſecuturi crederentur, ut ad regnum uſque Jacobi I. uſu veniſſe conſtat.

38. Idem juris, quod Ordinum Conventus nihil ſint, quàm magna Conſilia, non Senatus Reipublicæ, liquidius inde patet; ſi non niſi à Regibus convocari, nutuque Regis diſſolvi, neque tempus ſibi ipſis, quo denuo conventuri ſint, definire poſſint: Ex quo non quidem colligi poſſe, quod Hobbes vult, ejuſmodi Conventus, aut *qui ab illis repræſentantur*, nihil habere juris, ubi de hoc jure liquet, antea demonſtravimus, in *lib.* 1. *ſect* 3. *cap.* 4. Attamen in dubio cum de tali jure quæſito non liquet, hæc dependentia Conventus Ordinum, dependentiam juris arguere videtur.

39. Unde, quantum è Regia Majeſtate petatur ejuſmodi poſtulatis, ut Reges certis temporibus illos Conventus indicere oporteat, aut illis aliter convenire fas ſit; ut ne ſemper eoſdem, ſed novos ſubinde Legatos, quorum à ſe non pendeat electio, vocare cogantur; vel, ut ne prius eos, quam ipſi conſentiant, vel omnibus eorum deſideriis ſatis factum ſit, à Rege dimittantur; quantum illa juris contineant, obvium eſt animadvertere.

40. Quemadmodum & hoc; in magnis populorum Conventibus nunquam deeſſe, qui numero freti, jus Imperii ad Legem Mandati exigere, & jura populorum quam proximè ad ſtatum naturalem redigere ſtudent, quod gratum populis plerumque Regnantibus infeſtis, facile per ſui ſimiles & late valideque in animos, inprimis accedente temporum adverſitate, diffunditur; unde periculoſi motus & viciſſitudines enormes.

41. Qua re factum videmus, ut qui facultatem habent Principes, ejuſmodi

magnis

magnis Conventibus libenter ſuperſedeant, ſicut in Gallia pridem exoleverunt; & in Dania cum ſimplici & hereditaria Imperii delatione, mos ille convocandi Ordines populi, noſtrâ memoriâ, pariter ſublatus & extinctus eſt. Jure, an injuria id fiat, è conſtitutione Imperii & ipſa talium origine Conventuum exiſtimandum eſt. Nec enim Daniæ Regem ad ejuſmodi Panegyreis jam teneri quiſquam dixerit, Proinde nec alios Reges, apud quos ſatis conſtat ejuſmodi conventus nihil eſſe quam Conſilia, non Societates Imperandi; nihil adeo, quam Colloquia, quod fuerunt ab initio, & quo amplius nihil habet vox *Parlamenti*.

42. Sed ubi vel inde à principio, vel dein præſcriptione temporis immemoriali, Ordines populi Societatem & partem aliquam Imperii acquiſiverunt, ibi Reges, etſi tempus inchoandi finiendique ab illorum arbitrio pendeat, omnino Congregationes illas abolere vel omittere non poſſunt; & Cives habent jus, intermiſſiones longiores ſaltem precibus interpellandi; præter id quod facere poſſunt, ſi Principes jura, quæ nonniſi cum Ordinibus exercere poſſunt, ſoli uſurpare inſtituant, qua de re diximus in *lib.* 1. *ſect.* 3. *c.* 5 *& paſſim.* Quanquam rurſus ſi terminos ſuæ poteſtatis non excedant, ad conventus indicendos, ſi nihil ea de re Legibus cautum ſit, obſtricti non videntur, nec adigi poſſunt.

43. Enimvero, tam naturale ſolitumque eſt magnis Cœtibus, ſi de rebus imperii conſulendi ſint, adverſari actionibus Imperantium, & magnitudo illorum numeruſque tam difficulter ſubigi vel circumagi poteſt, ut quicunque ſummam Poteſtatem ſimpliciter delatam habent, vel qui in hoc ſunt, ut talem exerceant quoſlibet Senatus magnos, characterem à Republ. præferentes, ſi penitus abolere nequeant, à jure publico ſaltem removeant, & cauſis privatorum diſceptandis occupent, adeoque nihil inde quam Curias Judiciales faciant; ut de Romano Senatu fecerunt Imperatores, & de Pariſino Francorum Reges, idemque de aliis, quicunque potuerunt.

44. Denique, eo res rediit, ut in pleriſque regnis abſolutæ poteſtatis, Senatus nihil ſint aliud quam Cœtus conſilii cauſa à Principe adſciti, unicè ex lege noſtræ definitionis, qui per ſe non habent juriſdictionem aut Imperium ullamve Poteſtatem, niſi nomine juſſuque Principis; nec enim Magiſtratus, ſed Ordo ſunt, adeoque nec concludendi jus è prærogativâ numeri, præſidente Principe, habere poſſunt: Sed hic, etſi cum multis, quid fieri debeat, tractet; quod facturus ſit, cum pauciſſimis, vel ſecum potius ipſe decernere poteſt, ut Vegetius 3. 26. In quem uſum ſecretius aliquod, & *Cubiculare*, quod vocant, Conſilium adhiberi ſolet.

45. Nec quominus id, arbitratu ſuo Princeps habeat, & ſeorſim conſulat, ulla juris obſtat ratio; tametſi quo minus ejuſmodi cœtus è Republ: ſit, adeſſe Principi, multa Politici non temere monent, de quibus videſis Lipſium *lib.* 3. *Polit. c.* 4. Qui tamen nec ipſe, temperamentum reſpuit, maxime, ſi dotes illis conſiliariis privatiſſimis adſint, dignæ Senatoribus, Pietas, Fidelitas, Taciturnitas, Judicium, Conſtantia cum modeſtia, de quibus Politici ac inter eos Lipſius *d. lib.* 3. *Polit c.* 4. *& ſeqq.* conſulantur.

46. Scilicet ad Politicam iſta, non ad Jus Publicum pertinent; niſi quod juridica illis immixta reperiuntur, ut de pietate; Numquid aliquando fraudibus auctorem præbere ſe poſſit, Lipſio quidem è

dem è tribus unum admittente genus, de quo diximus in *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 16. *& ſeqq.* & id genus alia.

47. Item, An Eccleſiaſtici inter Conſiliarios adhibendi, quos Veneti quidem nullo modo admittunt, vulgato etiam in hanc rem proverbio, *Foras ſacrifici*, ob rationem Politicam magis, quia Pontifici Romano creduntur eſſe obnoxii. De jure dicendum videtur, non eſſe prohibitum, illos adhiberi, ſi cura animarum per occupationem civilem non inpediatur. Quod requiſitum an tollat ipſam facultatem, pendet ab ordine regendi Eccleſias, qui apud Proteſtantes minime factus ad ejuſmodi mixturam, à Pontificiis inde jam olim ita ſtructus eſt, ut non penitus ab illo concurſu abhorreat.

48. At hæc de Senatu unius Civitatis, vel Imperii dicta ſufficiant. Poſſunt etiam plures arctè fœderati habere communem Senatum temporalem, vel perpetuum, quale fuit olim liberis Græciæ populis concilium Arphictyonicum. Et eſt hodiè fœderatis Belgarum nationibus; qui præter ipſos Sociorum Legatos, habent Senatum Ordinum, aliter Conſilium Status. Nec abludit Ordinum Imperii Senatus apud Ratisbonam; niſi forte an hi potius ſint, quod dicuntur, Principum & reliquorum *Ordinum* Legati, magis quam Senatus.

49. In quolibet Senatu ſolet unus eſſe Præſes, vel idem perpetuus, vel ubi libertas major, alii aliique per vices, quibus jus eſt ſolis referre ad Senatum & rogare ſententias; Etſi nec deſunt Senatus, ubi partes quidem rogandi ſint penes natu vel temporis ordine primum, jus proponendi penes omnes, quod Bodin is ita juris eſſe debere contendit, ut nimis periculoſum putet, uni tantum concedere juris, ut præter eum nemo quicquam ad deliberandum proponere poſſit *lib.* 3. *c.* 1.

50. Si nihil certi ſancitum fuerit, jus Romani Senatus univerſale videtur; ut Præſides, qui tum Conſules fuerunt, aut Prætores, haberent jus rogandi ſententias; At cuique Senatori *libertas erat*, antequam ad rem propoſitā reſponderet, in quamlibet aliam digredi cautum, deque ea dicere ſententiam, de qua, ſi haberet conſentientes alios, Senatus-Conſultum æquè fieri poterat, quam de re à Conſulibus relatâ, uti cum paſſim, *tum ex Philippicis Ciceronis, quæ in Senatu quidem habitæ ſunt*, orationibus conſtat.

51. Primo rogari ſententias, ætate, loco, dignitate priores, ordinarii juris eſt. Nec tamen improbandus eorum mos Bodino Laudatus, qui juniores & ultimos primo loco interrogandos cenſent itaque uſurpant. Tam ne ſeniorum auctoritate abripiantur, quam ut judicium ipſi, magis exercere & periclitari diſcant. In quem finem, præſtat etiam ut quiſque inde ab initio deciſionē dicat, neque prius Collatio rationum deliberativa inſtituatur, ut quibusdam in locis fit, apto paucorum auctoritati potius, quam æquabili juris adminiſtrationi inſtituto.

CAP.

CAP. V.

De Officiis publicis.

Quid ſit officium publicum. Munus quid & quotuplex. Muneris & Honoris diſcrimen. Munera publica, triplicia. Eos qui officia publica gerunt, eſſe privatos. Honores quid. Dividuntur in Magiſtratus & Præfecturas ſeu Curationes. Quid ſit Magiſtratus, quæſitum, & definitum. Reges non eſſe Magiſtratus, non magis quam Magiſtratus ſunt Reges, etſi etymologia à neutro abhorret. Officium Magiſtratuum exponitur, in ordinaria imperandi & judicandi poteſtate, ſecundum Leges. Sintne Magiſtratus, ſingulæ perſonæ, an etiam Collegia dentur Magiſtratuum, quod Aff. Diviſio Magiſtratuum in majores & minores. Eorum differentia vetus & nova. Rectene Magiſtratus diſtinguantur, quod ſint Regis aut Regni, latè diſquiritur & diſtinctè reſpondetur. Alios eſſe Magiſtratus Regiminis & judiciorum. An rectè dividantur in Civiles & Eccleſiaſticos; Civiles & Militares, quod magis Neg. Diviſio in perpetuos & Temporarios; Ad vitam & Hereditarios. Sed juriſdictionem Territorialem non facere Magiſtratus. Præfecti, Curatores quid, & eorum diviſiones. Quatenus eo pertineant Eccleſiarum Rectores, Exercituum Duces, atque de copula civilis & militaris perpetuæ Poteſtatis periculoſa. De præfecturis Ordinariis & Extraordinariis, & quatenus hæ ſint licitæ. De collatione honorum & nundinationibus eorum.

Leges & Senatus ad Summam univerſamque Rempublicam pertinent. Præter quos, Imperantes, ſeu populus ſit, ſive Optimates, vel Reges, Adjutoribus & Miniſtris, qui officia publica gerant & adminiſtrent, indigere manifeſtum eſt. Quid eſt ejuſmodi Officium? Eſt *Munus civile privati hominis, ex quo commodum ad ſingulos univerſoſque cives, auctoritate publicâ, pervenit*, imitatione Pomponii in *l.* 239. §. 3. *d. V. S.*

2. Primò de genere; Munus, à Feſto *ita* finitur, *Munus*, inquit, *eſt propriè, quod neceſſario obimus, Lege, more, imperſove ejus, qui jubendi habet poteſtatem.* Eſtque privatum vel publicum. Illud ex ejus, qui privatim jubendi poteſtatem habet, auctoritate proficiſcitur, quo pertinet munus liberti erga Patronum. Publicum eſt, quod à cauſa publica neceſſario imponitur, & eſt hujus loci; quod in definitione dictum eſt, *Munus Civitatis*, quoniam à lege vel Imperio in civitate ſtabilito, invitis etiam imponitur, Πραγματείαν πρὸς πόλιν; *Negotium à civitate impoſitum* vocat Dionyſ. *lib.* 4.

3. Hæc munera Civitatis, ſunt vel munera πρὸς ἕν, ſpecialiter dicta, vel Honores. Munera prioris generis, ſunt *miniſteria publica, ſine dignitate*, Honores *cum dignitate*: Quæ non habent

dignitatem, etſi ad hunc locum proprie non pertinent, omitti tamen non poſſunt. Dicuntur autem eſſe trium generum; Perſonalia, patrimonialia, mixta. Perſonalia ſunt, quæ animi proviſione & corporalis laboris intentione exercentur, ad quam ſpeciem non modo referuntur Tutores & Curatores, quibus ex lege vel imperio publico ſuæ functiones imponuntur, ſed etiam kalendarii curationes & quæſturæ municipales, ut Arcadius Chariſius tradit in *l.* 18. *ff. de Muner. & Honor.* etſi quæſturæ, uti nunc eſt, inter honores potius, cum nec utilitate ſua careant, habeantur. Sed vigiliæ nocturnæ & ducatus ordinum in civium cohortibus & centuriis, item Diaconatus Eccleſiaſtici magis eſt, ut ad hanc claſſem referantur.

4. Hæc de muneribus ſufficiunt. Nam quæ patrimoniis impoſita dicuntur, huc non pertinent; neque mixta, quatenus patrimonialia ſunt, & quatenus ad perſonas ſpectant, è prioribus intelliguntur. Plenius illa tractantur apud Jureconſultos ad Tit. de Munerib. & Honoribus.

5. Ita vidimus, quid ſibi velit, *Munus* in definitione officii publici. Dicitur Munus *Civitatis*, ſive Reipublicæ; quâ voce removentur ab officiis *Munera* quorum adminiſtratio in privatorum rebus & patrimoniis verſatur, ut ſunt Tutelæ & Curæ, quas ideo rectè Modeſtinus negat eſſe Reipubl. munera *l.* 6. §. 15. *ff. de Excuſat. Tut.* etſi quatenus auctoritate publica invitis etiam imponantur, ſuo ſenſu *Publica* munera nuncupentur à Juſtiniano in *pr. Inſt. de Excuſ. Tut.*

6. Sequitur in definitione Pomponii, *Privati hominis*, quod ad publici juris obſervationem non eſt nullius momenti; ſcilicet, omnes qui officia cujuſlibet generis publica gerunt, in ſe eſſe privatos, & quanquam privati aliquando Magiſtratibus opponuntur *l. ſi privatus* 17. *ff. Qui & à quib. man. lib.* reſpectu Civitatis tamen & Principis, à quo officiales æque ac infimi quique dependent, ipſi nihil aliud quam privati cenſentur. *l.* 6. *l.* 35. *ff. de jure Fiſci.* Unde Magiſtratus contra Summam Poteſtatem nihilo plus habere juris, quam privati quique teneant, alibi demonſtratum eſt.

7. Reliqua definitionis verba finem publicorum munerum, & originem, quod è fonte Summæ Poteſtatis promanant, ſignificant, etſi non *immediate*: quare nec in definitione, de *Summa poteſtate*, ſed *auctoritate publica*, deſignatum eſt; quia in latitudine tot Civitatis officiorum, pleraque ab inferioribus Poteſtatibus conſtituuntur.

8. Hactenus, officiorum publicorum definitio, quæ tam munera, quibus nec emolumentum, neque dignitas continetur, quam Honores comprehendit. Et de his porro videndum. Sunt autem Honores, Miniſteria publica cum dignitate; ne de emolumento, quod & plerumque adeſt, requiſitum addamus. Sed diſtinguuntur Honores, ut videtur, in duas ſpecies, in *Magiſtratus & Curationes*.

9. Quid ſint ſive Præfecturæ ſive Magiſtratus, exacte dicere, *ſatis difficile viſum* & compertum eſt Juris Auctoribus, qua de re prolixe Bodinus *in lib.* 3. *de Rep. c.* 3. & 4. qui nec ita ſuum Lectorem nimis certum dimittit. Cujacius alioquin optimus definiendi magiſter, Magiſtratum ait eſſe *Perſonam Publicam*, fere ut Ariſtoteles, *cui publice judicium & juriſdictio data eſt*; *not. ad l.* 2. *d. O. J.* §. 10. Cum tamen Cenſores & Tribuni plebis maxime ſint Magiſtratus, & juriſdictione careant; Bodinus *in lib.* 3. *c.* 3. *in pr.* Magiſtratus, inquit, eſt *Officialis qui publicum IMPERIUM habet*, addens, *Parum refert, quibus verbis, ſi Lectori deſit,*

deſint, utamur, modo rem teneamus; hactenus bene.

10. Sed non placet, quod per per *Imperium* ſolum, definit Magiſtratum. Latius enim & in Juris Arte, vel Imperium ſignificat armatam poteſtatem, vel amplitudinem magiſtratuum, principis populi, cum oppoſitione ad Magiſtratus municipales, ut in *Prælect. ad tit. ff. de Juriſdictione* demonſtratum. Atqui nec armata vis Magiſtratui adæquata eſt, nec Magiſtratus municipales ab hac appellatione ſecludere fas eſt; præter quod Imperii vox ita excellenter ſumpta, rem minus explicat evidenter & κυρίως. Refellendo aliorum dicta, nihil agimus, ſed ita nos; Magiſtratus ſunt, *Miniſtri Summæ Poteſtatis, ad ejus vices ſecundum Leges, in quotidiana imperandi & judicandi functione, obeundas, ordinaria poteſtate inſtructi.*

11. Miniſtros cum dicimus, ipſam Poteſtatem Summam ab hac definitione excludimus; etſi vulgus cum qui τὸ κῦρος Civitatis habet, ipſumque Regem vocat *Summum Magiſtratum, contra Latinæ vocis uſum: Nam Romanis Magiſtratus minorum poteſtatum nomen eſt*, ait Grotius de jure S. P. circa Sacra *cap.* 1 reſpectu Regum ſcilicet; nam *alioqui Magiſtratus etiam majores* idem fuiſſe conſtat. Cujacius ad §. 14. *l.* 2 *d. O. J.* Etiam βασιλεῖς, addit hic, *Græcis nunquam dicuntur Ἄρχοντες, Celſiores ſunt Reges Magiſtratibus.* Etſi aliter ſæpe Theologi, Politici, uſum potius vulgarem quam Romanum ſecuti.

12. Vox equidem Magiſtratus ſi conſideretur ab etymologia, nihil habet, quod non Regibus ipſis convenire poſſit; Quid ni enim magiſtros populorum, illos appellare liceat? Quemadmodum & Magiſtratus etymologice Reges vocari poſſent; à regendo enim nomen iis optime convenire, quis neget? ſed ut verba valent uſu, ita Reges appellari Magiſtratus, non magis Latinum eſt, quàm ut magiſtratus latine Reges vocentur, quicquid muſtei latinatis magiſtri nobis perſvadere velint: Plane, quominus aliquis populus ſummo Magiſtratui ſuo nomen Regis adſcribere velit, poſſit, quis vetet? ut Suffetem Carthaginenſium vocat Regem Cornelius Nepos *in Hannone*, & Samothracas ſuum Theondam, qui ſummus erat illis magiſtratus, Regem appellaſſe, teſtis eſt Livius *in lib.* 45 *c.* 3. ſatis indicans, nomen Regum illis improprie fuiſſe adſcriptum, ut Latini quidem uſurpant.

13. Magiſtratus autem non ſimpliciter Miniſtros, ſed miniſtros Summæ Poteſtatis diximus; cũ alioqui miniſteria ſæpe Magiſtratibus opponi ſoleant, ut M. Cato, cum in viatores, actuarios & ſcribas animadverteret, *vos*, inquit, *veſtræ conditionis meminiſſe, nec vos Magiſtratus ſed miniſtros eſſe, cogitare oportuit*, apud Plutarch. *in Caton. Utic.* Etſi verum eſt, Magiſtratus quaſi Magiſtros, quemadmodum Ἄρχοντας, ab imperando, eſſe dictos; & officia magiſtratuum inferiorum, *magiſteria municipalia* vocantur apud Svetonium *in Auguſt.* Quin Dictator, qui Summam poteſtatem habebat, Magiſter populi dicebatur, ut Feſtus *in verb. Optimâ Lege.* Hæc nihil obſtant, quominus veri Magiſtratus, verè ſint Miniſtri Summæ Poteſtatis, etiam Populi; Magiſtri ſingulorum, minores univerſis.

14. Ex eo quod *Miniſtri* ſunt Magiſtratus, ſequitur & eorum officia parteſque ſingulas officiorum quæ gerunt, ſemper à Summa Poteſtate dependere, eique rationibus reddendis ſemper eſſe obnoxios; adeo ut nec præſcriptione temporis eiſe, vel officia ſua parteive eorum ſubducere poſſint, quandiu ſcilicet Magiſtratus ſe eſſe profitentur, quod occupatum eſt in *lib.* 1. *ſect.* 3. *c.* 9.

15. Officium igitur Magiſtratuum in

ſumma eſt, *vices ſummæ Poteſtatis obire.* Nam *δυνάμει* & actu primo, univerſum Civitatis regimen ad *τὸ κῦρος*, ad eum cui Summa Poteſtas eſt delata, pertinet; ſed cum omnibus non ſufficiat, in magna præſertim Civitate, mediis opus fuit Adjutoribus, per quos imperia in ſubjectos exercerent; quo pertinet, quod Rempublicam diximus eſſe Ordinem Civitatis, qui conſiſtat in regimine Summæ Poteſtatis & ſubjectione reliquorum, per medios Magiſtratus *l.* 1. *ſect.* 2. *c.* 2. *n.* 17. Unde quo reſpectu iidem ſint Miniſtri & Magiſtri, aliquanto patet evidentius quam modo dictum eſt.

16. *In quotidianâ imperandi & judicandi functione*: In his enim officium Magiſtratuum, imprimis occupatur. Quippe ſumma rerum & majora, quæ Majeſtatis jura dicuntur, Rectores ſibi ipſis reſervant, de quibus in *lib.* 1. *ſectione* 3. *c.* 6. *n.* 3. diximus. Minora, vel etiam executio majorum, & uſus eorum particularis ac quotidianus, Magiſtratibus committitur. De imperando & judicando plura mox *inferius*.

17. Additum eſt, *Secundum Leges*, non quod omnes Magiſtratus è Legibus datos, ut vult Bodinus, & conſtitutos oporteat; ſed quia in rebus adminiſtrandis & functionibus ſuis obeundis Legum præſcripta ſervare debent. Nec ulla melior & certior eſt nota Majeſtatis & Magiſtratuum jura, quæ à minoribus, ex illis ſæpe notis haud facile ſeparantur, diſcernendi; quam quod omnia, quæ Miniſterii legum terminos egrediuntur, & ab illarum præſcripto recedunt, ad jus Summæ Poteſtatis referri debent; quæ res exemplis è capite de minoribus Majeſtatis juribus, quod in *lib.* 1. *ſect.* 3. *c.* 7. habuimus, illuſtrari poteſt.

18. Dicuntur Magiſtratus *Ordinaria* poteſtate inſtructi; nam qui extraordinarias poteſtates & Imperia accepere, non tam Magiſtratus ſunt, quam ad genus Curatorum, ſive, ut hodie loquuntur, *Commiſſariorum*, de quibus ſtatim agetur, referri debent, ut Bodinus recte diſtinguit in *d. lib* 3. *c.* 2. & 3.

19 Quod tamen captari nolim, quaſi negemus, in Magiſtratibus ullo ſenſu poteſtatem ordinariam & Extraordinariam diſtingui poſſe, quemadmodum in Romanis uſu veniſſe conſtat; qui pleraque ſuæ poteſtatis obierunt *ex more, propter vim Imperii*, ut Paulus loquitur in *l.* 12. §. 1. *ff. de Judic.* quatenus ... tales Magiſtratus: Nonnulla facere ... ſunt ex ſpeciali Lege, quâ certis Magiſtratibus quædam partes, ante ab iis alienæ, committebantur, de quibus agit Ulpianus in *l.* 1. *in pr. ff. de Offic. ej. cui mand. eſt juriſd.* Nam talia poſtquam Lege certa recenserant permiſſa Magiſtratibus, exinde recto ſenſu, ordinaria dici potuerunt; etſi reliquorum, quæ more veteri, hoc ipſo, quod Magiſtratus erant, illis competebant, extraordinaria vocari poſſint & ſoleant à Juris-conſultis.

20. Hæc ad definitionem. Diviſiones, rei naturam magis explanabunt, ad quas antequam progrediar, operæ pretium ſit quæri, an quod à Bodino eluſque generis loco in definitione collocatum eſt, *Perſonam publicam eſſe Magiſtratum*, id rectè à nobis ſit mutatum, eo quod hodie pleraque Magiſtratuum officia non à ſingulis hominibus, ſed à pluribus in modum Collegii adminiſtrantur. Cui ſcilicet inſtituto conſentaneum eſt, ſingula talium membra Collegiorum, non eſſe Magiſtratus, ſed ipſis Collegiis hanc convenire qualitatem, quemadmodum & nomen illud vulgo iis adſcribitur; ut plurium Conſulum aut Rectorum Conſeſſus appelletur *Magiſtratus*, etſi neque hodie deſint aliqui Magiſtratus, qui ſinguli nomen & poteſtatem, quod olim

ſlim ferè ſemper uſu veniebat, gerunt.

19. Unde notabile diſcrimen Juriſdictionis, quod apud Romanos ſinguli Magiſtratus, majores quidem, in jus vocari non poterant, eo quod poteſtas major non eſſet, cui ſe, vocati ſiſtere cogerentur: Cum hodiè ſinguli Magiſtratus membra majoris Collegii, huic univerſo ſubjecti ſint, ac ita in jus vocari poſſint atque ſoleant.

21. Diviſio Summa Magiſtratuum eſt, in majores & minores, qui apud Romanos Auſpiciis diſcernebantur, ut Gellius tradit in *lib.* 3. *c.* 13. hodiè ſecundum plus aut minus momenti, quod ſingulorú functiones habent in Republ. Quæ res tamen apud Romanos non minus formalem effecit differentiam, quam his diebus efficiant. Auſpicia nihil erant quam hujus diverſitatis, quæ unicè ad rem pertinet, notæ. Summa differentia fuit olim, quod majores habuere vocationem & prenſionem, vel utrumque, ut Conſules & Prætores, vel prenſionem tantum, ut Tribuni plebis. Qui neque vocationem neque prenſionem habebant, ut Quæſtores ac Ædiles & cæteri, minores erant, docente Gellio *d. lib.* 12. *c.* 12. & 13. quâ de re nos egimus in *part.* 1. *Digreſſ. lib.* 3. *c.* 22.

22. Hic loci non de Romanâ veteri, ſed de qualibet agimus Republ. In quibus majores Magiſtratus vocare licet, qui Summæ Reipubl. vel integris Provinciis præſunt; Minores in municipiis & modicis Juriſdictionibus, minoriſque momenti functionibus verſantur, quorum enumerationem in univerſum facere non licet, cum alii ſint in aliis civitatibus & Imperiis, tá poteſtate quam nominibus, & dignitatis æſtimatione; quæ ſæpe major eſt, ubi poteſtas eſt minor, ut Cenſura in veteri civitate Romanâ, Conſulatus ſub Imperatoribus.

23. Majores Magiſtratus in Monarchiis à multis diſtinguuntur, quod ſint vel Imperatoris vel Imperii, Regis aut Regni, idque non uno ſenſu, pro cujus varietate, probanda vel improbanda diſtinctio videtur. Nam ſi Magiſtratus Regis eſſe volunt, qui rem illius Aulicam & patrimonialem curant; Regni vero, qui Reipubl. gubernandæ præficiuntur, hujus diſtinctionis uſum non ſpernimus, ſi quis *Officiales* ita dividendos putet; nam *Magiſtratus*, iſti Aularum præfecti non ſunt, neque appellari ſolent, ut quidem Magiſtratus Latine & juridicè accipiuntur. Hoc ſenſu igitur illa Magiſtratuum diviſio admitti non poteſt.

24. Præfectis igitur & Miniſtris Aularum à magiſtratuum appellatione remotis, videamus de Imperio Principum aut Optimatium ſimpliciter ipſis delato, an ibi locum habeat hæc diſtinctio; quod ſi rerum momenta ſpectentur, negandum putamus. Eo quod in ejuſmodi Imperiis ſimpliciter fundatis, Summa Poteſtas, cujus miniſtri ſunt Magiſtratus, & à quâ omnis inferior poteſtas derivatur, eſt penes ſolos Imperantes. Populus autem omne jus ſuum tranſtulit ac alienavit, unde nullos à ſe dependentes habere poteſt miniſtros ſuæ Poteſtatis exercendæ.

25. Quin etſi in talibus Imperiis uſu veniat, quod tamen rarius accidit, ut populus quoſdam Magiſtratus creet, inde tamen non ſequitur, hos eſſe populi Magiſtratus ab ipſo ita dependentes, ut ab Imperantibus, in quos populus Imperium tranſtulit, non abſolutè dependeant; quia modus eligendi ad jus imperandi nullo modo pertinet, & populus eo caſu, more potius & indulgentiâ Poteſtatis ſupremæ, fungi videtur electionibus; aut ſi jure ſuo, præfecti tamen & electi ab illis, non poſſunt habere plus juris, quam præficientes & eligent-

eligentes, qui ipſi Imperio ſubditi ſunt, habeant.

26. Apparet hoc in Magiſtratibus municipiorum majoris Imperii, qui multis in locis, ubi Imperium ſimpliciter eſt Ariſtocraticum aut Monarchicum, à populis eliguntur; neque tamen ideo populum repræſentant, aut quicquam juris ab iiſdem accipere intelliguntur, ut jam *præcedente libro ſect. 3. cap. 6.* demonſtravimus.

27 Idem probatur ex eo, quod modus & facultas eligendi, quibuſdam in locis, non penes omnem populum, ſed penes certos Electores, aut unum etiam Legatum, ſeu *Locum tenentem*, ut hodiè loquuntur, eſſe videmus: unde tamen nemo dicet, illos Magiſtratus eſſe non ejus, qui habet Imperium Civitatis, ſed eorum, à quibus electi fuerint.

28. Dixi autem, ſi res ipſa ſpectetur, non verba, vel ſpecies inanis; quomodo ſub primis Cæſaribus Romanis, Magiſtratus fuere Cæſaris aut populi, origine ſumpta ab exemplo Julii Dictatoris, qui Comitia cum populo diviſit, ut quoſdam Magiſtratus ipſe deſignaret, quoſdam populus crearet, ut Svetonius teſtatur; quod ſequentes λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ, non tam re quam verbis imitati adumbraverunt.

29. Nam poſtquam Lege, quæ Regiâ dicta eſt, populus omne ſuum Imperium & Poteſtatem in Principes Cæſares tranſtulit, illud jus creandi Magiſtratus per populum, nihil quam modus eligendi fuit, & σόφισμα Πολιτικόν: qui modus ipſe dein fere totus à Tiberio ſublatus & abolitus eſt, comitiis è campo tranſlatis in Curiam, ut Tacitus refert in *lib. 1. Annal. cap. 15.*

30. Manſit tamen etiam poſtea diſcrimen Magiſtratuum Cæſaris & populi verbo tenus, quemadmodum fieri videmus, in Juris Arte præſertim, ut re mutata, verborum differentia maneat: Nam Conſules, Proconſules, Prætores & Quæſtores erant Magiſtratus populi Romani & tales habiti ſunt adhuc ſub Imperatoribus. Præfectus Prætorio, Urbi, Præſes, erant Cæſarei Magiſtratus, ſicut etiam Provinciæ erant Cæſaris aut populi, omnia λόγῳ, non ἔργῳ, ut in *Præf. ad tit. ff. de Officiis* maximè de *Officiis Pro conſulis & Præſidis* expoſitum eſt.

31. Hinc quibuſdam viſum eſt negare, Præſidem eſſe Magiſtratum, Hotom. *6. obſerv. 22* quia legitur aliquando ſeparatim à Magiſtratu populi *Romani, ut ab* Ulpiano in *l. 3. §. 1. ff. Quod met. c. ubi, Magiſtratus populi Romani, vel provinciæ Præſes.* Cum tamen huic maximè definitio Magiſtratus conveniat, ut vices Summæ Poteſtatis gerat; Præſes enim habet maximum poſt Principem imperium *l. 4. ff. de Offic. Præſ.* Quid autem magis, inquam, ad officium Magiſtratus pertinet, quam Imperium vice Principis ordinarium exercere, τοῦτο γὰρ ἐπιτάττειν ἀρχικώτερον, *Imperare vel maxime competit Magiſtratui*, ut Ariſtot. *4. Polit. c. 15.* Sed in *d. l. 3. §. 1* poteſt etiam intelligi oppoſitio, quod Magiſtratus urbani ſeparentur à Provincialibus: In urbe vero populus Romanus eſt propriè id quod eſt, in ſede dignitatis ſuæ

32. Denique, hujus diſtinctionis uſus eſt in Regnis, ubi non totum Jus in Imperantes tranſlatum eſt: In his enim, oſſunt eſſe Magiſtratus, non tantum ad Jus populi, adverſus Regum uſurpationes cuſtodiendum, populi nomine conſtituti, quales olim erant Ephori apud Spartanos, & Juſtitia, dictus apud Arragonios; Sed etiam qui talibus exequendis & adminiſtrandis juribus præpoſiti ſunt, quæ Regi, nonniſi pariter cum Ordinibus populi commiſſa ſunt; eodem plane diſcriminis effectu, quo

Senatus

[S]enatus Regis & Regni in talibus Iniſteriis, *præcedenti capite*, diſtinctos eſſe [d]iximus, ubi & exempla Polonorum & [o]lim Danorum, in primis etiam in Imperio Romano Germanico & in Britanniâ magnâ.

33. Tranſeamus ad alias diviſiones. Magiſtratus ſunt vel Regiminis vel Judiciorum. Ariſtoteles addit tertiam ſpeciem *l.* 3. *Pol.* 15. Ἀρχάς, inquit, λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βουλεύσασθαι περὶ τινῶν, καὶ κρῖναι, καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τοῦτο, *Magiſtratus dicendi ſunt omnes, quibus, inque tributum eſt, jus deliberandi, judicandi & imperandi, Et hoc quidem maxime*; Sed revera deliberandi officium eſt Senatorum, qui ſunt diverſi à Magiſtratibus. Omnium maxime qui imperant, Magiſtratus ſunt, ut eundem rectè jam modo affirmantem audivimus; idque cum uſu Romano maxime convenit, à quibus Imperium inprimis adſcribitur Magiſtratibus, ut *infra capite* de Imperio videbimus. dum è contra Judices frequenter Magiſtratibus opponant *l.* 2 *π. de Reg. Jur. & Magiſtratus Officium ſit, dare judices l.* 3. *π. de Juriſd. l.* 12. §. 1. *π. de Judic.* Intellige Judices datos & delegatos, qui *Pedanei* dicebantur, χαμαιδικασταί. Nam alioqui Magiſtratus etiam eſſe Judices, qui jure & poteſtate ſuâ res judicant, abunde conſtat, ipſo jure Romano *l.* 1. *l.* 81. *π. de Judic. Rubric. de Reb. auctor. jud. poſſid.*

34. Diviſione Magiſtratuum in Civiles & Eccleſiaſticos, carere licet; etſi recte intellecta ferri poſſit; non quod Sacerdotes in ordinem Magiſtratuum cooptamus. Τοῦτο γὰρ (τοὺς ἱερεῖς) ἕτερόν τι παρὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς θετέον. *Sacerdotum ordo aliud quid à Magiſtratibus Reipubl. eſt diſtendum.* Sed quia Summa Poteſtas Civitatis habet aliquod jus externum in rebus Eccleſiaſticis, qui vicibus ejus hac parte funguntur; quominus appellari queant Magiſtratus, nihil de jure quidem impedimento fuerit.

35 An etiam in Civiles & Militares admitti poteſt diviſio, ut præfecti Legionum & Tribuni militum ſint Magiſtratus? Ita nos olim, hac ratione, quod cum Imperatoris ſeu Regiæ Majeſtatis officium non modo ſit, pacis tempore civem regere, ſed etiam armis tueri Rempublicam; qui Regias vices hac parte ſervat & implet, huic Magiſtratuum definitio competere videatur. Imperandi etiam vocabulum ad rem militarem vel maxime pertinet. & Romæ pleroſque Magiſtratus juxta Civilem habuiſſe militarem poteſtatem, notiſſimæ proditum eſt memoriæ. Sed hoc ſimul conſtat, armorum poteſtatem in illos fuiſſe collatam Lege Curiatâ, poſtquam centuriatis comitiis creati fuerant Magiſtratus, ut hæc qualitas à præfectura belli ſeparata fuerit. Ergo militare miniſterium ad præfecturas, de quibus ſtatim agetur, referemus.

36. Dividuntur etiam in Perpetuos & Temporarios. Perpetuis, quibus adæquata vitæ termino poteſtas defertur, Et quid ſi hereditaria ſit? Hæc qualitas excedit equidem notiſſimos Magiſtratus limites, quod eſt miniſterium perſonale, ſemper à Summa Poteſtate profluens & ab ea dependens. Nec tamen non erit Magiſtratus, ſi ordinaria imperandi vel judicandi poteſtas certæ familiæ; modo non fiat hoc jure Territoriali, quod à proprietate Magiſtratus omnino remotum eſt, detur. Nam ſi ipſa Poteſtas Summa recipit hereditariam qualitatem, cur vicarius ejus eandem nullo modo capere poſſit, non habet rationem.

37. Modo, quod eſt veriſſimum teneatur; Succeſſionem nihil aliud eſſe, quam juris primævi continuationem in heredes, qui nec plus, nec minus habent, quam ei, qui primus illam [po]teſtatem

ſtatem acquiſivit, à Summâ Poteſtate conceſſum fuit. Etſi verum eſt, ſicut temporis, cum ubique, tum in Jure potiſſimum, maxima vis eſt, ita perpetuas & maxime hereditarias Poteſtates facile ad incrementa juris eniti. Sed hoc politicæ magis eſt providentiæ quam juridicæ diſceptationis.

38. Imperia tamen & Poteſtates, quæ jure territoriali quibuſdam familiis hereditario ſucceſſionis ordine tribuuntur, ut ex inſtituto Feudali per omnem fere Europam hodie receptum eſt, Magiſtratus vocari non poſſunt; quia Patrimoniale jus à Magiſtratus definitione toto genere eſt alienum, nec eam recipit a Summâ poteſtate dependentiam, qualem expedita facultas regendi civitatem in miniſtris, ipſius vice fungentibus, requirit. Etſi verum tamen eſt, exercitium illius poteſtatis ſubjectum eſſe Legibus & Imperiis à Summâ Poteſtate proficiſcentibus; ipſoſque Judices hereditarios & Territoriales, rationibus Illi reddendis obnoxios eſſe; quoniam unitas Reipubl. nullo modo patitur, ut ulla poteſtas, præter eam, quæ τὸ κῦρος habet, ἀνυπεύθυνος, *nullis ſubjecta rationibus* exiſtat.

39. Quemadmodum & tota Magiſtratus definitio; quod Miniſter Summæ Poteſtatis, quod locum ejus tenet, ſive quod vices ejus gerit, indicat, nulli quamlibet maximo Magiſtratui, jura ſibi data, vel ullum delatum competere independenter, ab eo, qui illum conſtituit & creavit, quâ de re ſuperius *in loco* de Imperio tranſactum eſt.

40. Cæterum, expediat ne temporarios, an vero perpetuos & inprimis Hereditarios habere Magiſtratus aut Præfectos, eſt, inquam, πραγματικόν, ad utilitatis potius, quam ad juris rationes pertinens, fere inde pendens; An continuatio temporis, notabile Summæ Poteſtati, ſeu Populus, ſive optimates, ſive Princeps eam teneant, præjudicium creare poſſet, quod à cujuſque Reipubl. & Poteſtatis conſideratione pendet.

41. Sed quia Magiſtratus à Præfecturis antea ſeparavimus, de his quoque ſeorſim paucis agendum. Qui functiones honorificas à Magiſtratuum officiis diſtinctas obeunt, hi Curatores à Bodino, vel præfecti appellantur, ἐπιμέλειαν vocat Ariſtoteles *d. l. 4. c. 15.* quam facit duplicem ἢ πάντων τῶν πολιτῶν, ἢ κατὰ μέρος; univerſalem au particularem. Utraque ſacra *vel profana*; & hæc militaris aut civilis; denique & ordinaria vel extraordinaria dici poteſt. Videamus ſingulas ſpecies, & an omnes extra confinia Magiſtratuum maneant, animadvertamus.

42. Ἐπιμέλεια, ſive Curatio *ſacra*, pertinet ad Rectores Eccleſiarum, qui cum duplex habeant jus, unum à Chriſto domino ipſis injunctum, alterum à Summâ Poteſtate dependens, neutro tamen reſpectu Magiſtratus ſunt, ἀλλ' ἑτέρως. Sed aliquid inde bene diverſum, ut ſuprà ex Ariſtotele audivimus. Quare Jus internum τῶν ἔσω τῆς ἐκκλησίας, cum à Poteſtate civili non ſit, hinc ſponte eſt alienum. Externum jus τῶν ἔξω τῆς ἐκκλησίας, eſt quidem à Principe & ejuſmodi, ut per alios exerceri poſſit: Attamen non pertinet ad ordinarium imperandi vel judicandi munus, quod in Magiſtratus definitione collocatum eſt.

43. Igitur ſacra Curatio, vel eſt univerſalis in unâ Rep. ut in Anglia Archiepiſcopi Cantuarienſis, & in Palatinatu Senatus Eccleſiaſtici Electoralis, apud nos Synodorum & Delegatorum Synodaliũ; vel particularis, Paſtorum & Seniorum cujuſque Eccleſiæ, vel plurium in Claſſes congregatarum; quatenus certa forma Conſiſtorialis & Claſſicalis ordinis ſine influxu Summæ Poteſtatis haberi non po-

non poteſt. Dicerem, aliquando Jus Eccleſiaſticæ & civilis præfecturæ concurrere; ſed hoc magis ſummis Poteſtatibus, ut in Pontifice Romano & olim in Cæſaribus Romanis, etiam Summis Populi Judaici Sacerdotibus uſu venit, quam in præfectis inferioribus: Etſi tales fuerint Epiſcopi in Germania, Saxonibus aliiſque recens victis ſed indomita tumentibus ferocia populis, à Carolo Magno præpoſiti; ut mixto Religionibus Imperio facilius adſveſcerent atque miteſcerent. Unde poſtea principatus Epiſcopales, quibus ſola Gentium abundat Germania.

44. Profanæ, ut dictum, Præfecturæ ſunt primo, Militares, quæ ſimiliter univerſales ſunt aut particulares. Prioris generis eſt, στρατηγὸς, στρατευμάτων, ut Ariſtoteles, Imperator exercitus, qui licet imperet, non eſt tamen ordinaria poteſtas: Nec enim ſemper habetur Exercitus, nec idem ſemper exercitui præeſt. Quod ſi conſultum ita fuerit in aliqua civitate, ut idem à Summa poteſtate perpetuo exercitui præficiatur, difficile dictu eſt, cur non idem Magiſtratus ſit dicendus: quomodo Præfectus prætorio, qui militibus præerat, ſine dubio Magiſtratus fuit; etſi hic quoque civilem Juris dicundi poteſtatem conjunctam habuerit, ut Juris auctores in *Tt. D. & C. de Offic. Præf. Præt.* docent.

45. Quemadmodum & Comites Stabuli olim in Anglia & in Gallia, æque pro Magiſtratibus habiti ſuerunt. Idemque Belgæ fœderati in ſuis Præfectis obſervant: Et hi quidem ſoli utramque civilem & militarem poteſtatem adhuc in iiſdem ordinariè & hereditariè conjungarunt. In reliquis omnibus Imperiis jam pridem ſeparatæ ſunt poteſtas militaris & civilis, ſicut, à Conſtantino Magno factum, in Præfectis Prætorio. Vel perpetua in milites Imperia penitus extincta, & in extraordinarias præfecturas commutata ſunt: quod tentatum aliquando à Belgis ætatem non tulit, adverſante nativa Reipubl. conſtitutione, ſingulari admodum exemplo.

46. Particulares præfecturæ militares quæ ſint, ultro patet, earumque late patet varietas, tam vetere, quam recentiore diſciplina; ſive aliquis militiæ totius provinciæ cujuſdam, majori Imperio; ſive Legioni, ſive cohortibus, aut etiam centuriis præficiatur; quorum gradus & appellationes hic recenſere, nihil ad hanc rem attinet.

47. Quod diximus eſſe Curationes & præfecturas etiam Ordinarias, vel extraordinarias, minus obvium habet intellectum, de quo Bodinus hoc tenet diſcrimen, quod Curationes extra ordinem omnes, Magiſtratus ordinario jure conſtituuntur. Sed nobis hæc ratio conſtat, quod Magiſtratus ſint, ut Ariſtoteles rectè, quibus imperandi & judicandi poteſtas ordinaria competit; multi autem in Civitate reperiuntur, præfecti & Curatores ordinarii, quibus nec imperium, nec juriſdictio adſcribi poteſt: ut ſunt Advocati & Procuratores Fiſci, Curatores Ærarii, præter Quæſtores, qui Magiſtratus ſunt; Scribæ ſecretorum, quos amplo ſatis miniſterio Secretarios vocant, & id genus alii innumerabiles, qui nec Imperium nec judicandi poteſtatem habent, ideoque Magiſtratuum in numero haberi non poſſunt.

48. Quibus autem Imperium, vel judicandi poteſtas extra ordinem tribuitur, hi nec ob ordinariæ poteſtatis defectum Magiſtratus appellandi ſunt; quin nec raro de illis quæritur, an jure conſtitui poſſint, quando periculoſas ac odioſas ejuſmodi creationes haberi, omnium fere temporum & civitatum uſu compertum

Ttt eſt

eſt. Deciſio pendet à ſtatu cujuſque Reipubl. Legibuſque ſingularum fundamentalibus, quibus ſi adverſentur Extraordinariæ Poteſtates (contra quas, ſic bellum gerere Brutus ad Ciceronem ſcribens, adfirmat) ſine dubio improbandæ ſunt. Imperio alioquin & Summâ Poteſtate ſimpliciter conſtituta, ſi non lateant arcana dominationis, quæ ſæpe in illis inſunt, nihil eſt, quo videri poſſint excedere, vel jus populi in Democratiâ, vel optimatium, vel Regum poteſtatem. Exemplis quæ ubique ſunt obvia, abſtinemus.

49. Cæterum, Magiſtratus, Præfectos & Curatores creari ab Imperantibus ſupremis, ipſa res loquitur & ſæpe dictum eſt, utique majores. Nam quominus interiores Summa Poteſtas per Miniſtros ſuos creari curet, de jure quidem nihil obſtat.

50. Sed digni an indigni, gratis an pretio functionibus ſuis præficiantur, politicè quidem & interni juris reſpectu intereſt multum; ſed externâ facultate parum aut nihil refert; niſi quod miniſtri hac causâ rationibus reddendis atque pœnis ſunt obnoxii. Inprimis ſi pretio nundinentur officia Reipubl. Quod ratio vult, haud minus illicitum eſſe in plurium Imperiis, ubi diſpoſitio de pleriſque Reipubl. muneribus committi ſolet Collegiis à Summâ Poteſtate delegatis; quam ſi in Monarchiis idem à miniſtris fiat. Nec aliud in ſingulis ejuſmodi collegiorum membris obtinet, quam ut ſordium convicti, Repetundarum, quomodo hoc Crimen in Jure Romano vocatur, teneantur.

51. Ratio prohibitionis, præter internam turpitudinem, eſt hæc manifeſta; quod cujus rei quiſque tantum ordinandæ gratiâ conſtitutus eſt, abſque proprietate, vel fructu, & uſu, de hac pecuniariam utilitatem nullo modo percipere poſſit: talis autem eſt ſine dubio poteſtas conferendi in idoneos homines munera Reipubl.

52 Verum ut hujus rei diſputatio n[illegible] magnam habet difficultatem juris, i[illegible]a [illegible] pridem illa tempora vivimus, in [illegible]bus nulla parte morum evidentius eſt, corrumpere & corrumpi ſeculum vocari; qua de re poſt tot irrita legum [illegible]perimenta, valde otioſ[illegible]m ac inutile fuerit queri. *Horatius*;

Quid Triſtes querimoniæ
Si non ſupplicio culpa reciditur!
Quid Leges ſine moribus
Vanæ proficiunt? quis veterem audeat
Refrenare licentiam!

53. Proinde cum deſperata [illegible] in parte ſeculi emendatio, non [illegible] quæritur, numquid hujus rei [illegible] turpitudo, ut nefas ſit, Pote[illegible] Summas in uſum Ærarii publici conv[illegible]e pretia Honorum, quæ alioqui [illegible]me vident, à miniſtris ſuis occ[illegible]um iri; ut quibuſdam in locis fieri vid[illegible] & videmus.

54. Dicendum in Theſi, Rem[illegible]cam vehementer quidem hoc [illegible]o dehoneſtari, & virtuti, cui ſæpe comes paupertas, aditum ad honores, quo nihil injuſtius, præcludi: in hypotheſi tamen, ſi mores adèo ſint corrupti, ut ſordibus nullo modo privatim abſtineri queat, fieri poteſt, ut nec Civitas peccet, quod publico quæſtui Procerum avaritiam eludat. Idque longius extra reprehenſionem collocatur, ſi publica neceſſitas hac ratione, Patriæ bono & civium levamento conſulendum dictet, ut Venetiis aliquoties factum legimus & meminimus.

55. Quin eo res deductæ ſunt, ut in plurium Imperiis, ea res optanda magis, quam ſperanda videatur, prævalente ſingulorum cupiditate reputationi communis utilitatis; dum ſemper ut injuſtum pro-

prohibetur & jurisjurandi religionibus ſancitur, quod flagrantiſſimè exercetur. Si eſt malum, quod Reſpublica vendit officia ſua, potius quam ut à Miniſtris vendantur aliena; quemadmodum id eſſe malum, non poteſt negari; pertinet ea res ad locum communem de malis neceſſarius, & de minoribus malis permittendis ad evitanda majora, quod exemplo divortii Judæis ob σκληροκαρδίαν ſuam permiſſi, & libelli traditione ſanciti, ſolet & forte poteſt defendi.

56. Quod tamen eo uſque nolim extendere, ut etiam de pecuniâ pro ſuffragio vel aulicorum in Monarchiâ, vel Regentium ſingulorum in Polyarchia, danda exigendaque Lex feratur, aut actio detur; quanquam ejuſmodi Conſtitutio extat Imperatoris Juſtiniani *in Tit. C. de Suffragio*; quam Eunomiæ difficulter approbare poterimus, ut, ubi nos eo perduxerit ordo videbimus.

57. An hi, quibus datum eſt jus, honores & munera publica conferendi, ex pluribus Candidatis haud ineptis omnibus, aliquem minus idoneum ex gratiâ eligere poſſint, haud etiam de nihilo quæritur. Non conſiſtit equidem in puncto aptitudinis æſtimatio: Et ſi nulla prægnans utilitatis publicæ ratio ſecus flagitet, idoneum eligendo, Reipubl. officioque ſuo ſatisfacere videntur; Adeoque res pertinet ad locum, de rebus licitis præ magis laudabilibus, licitè inſtituendis.

58. Juris quoque ratio non prohibet, unum civem pluribus officiis & honoribus fungi, modo functionibus omnium par ſit implendis. Sed an expediat, honores ita cumulari, Politica quæſtio, & arbitratu cujuſque civitatis Rectorum terminanda fuerit.

59. Spectant etiam ad Politicam hæ Quæſtiones; Utrum ſenes, an juvenes, divites an pauperes oporteat eſſe Magiſtratus, Plebeji cum patriciis, advenæ cum indigenis admittendi. Item quanta potentia cuique Magiſtratui tribuenda, Perpetuum an temporarium jus illos habere præſtet, & id genus alia. Invitos etiam ad Magiſtratus capiendos cogi poſſe, ubi res ita poſtulet, juris ratio dubitare non patitur; Etſi hoc uſum magis habet in muneribus proprie dictis, quam in honoribus & dignitatibus, quibus raro fit, ut deſint homines & Candidati.

CAP. VI.

De Juriſdictione & Imperio.

Poteſtatem Magiſtratuum eſſe duplicem, Juriſdictionem & Imperium. Quæ ut Jure Civili diſcrepent, in hac Arte conjungenda videri. Quid ſit Juriſdictio & ejus homonymia. Definitionis per ſingula verba expoſitio. Diſcrimen ejus à Notione & Audientiâ. & quibus hæ competant. Diviſio prima Juriſdictionis, in ordinariam & Extraordinariam, ſicut à Jure Civili, expoſita. Secunda diviſio in Politicam & Judicialem, Improbatur diviſio in Civilem & Eccleſiaſticam, etſi ab uſu non aliena. III. Diviſio, in Univerſalem & Particularem exponitur. Minus probatur alia in Allodialem & Feudalem. Meliorem eſſe in Perſonalem & Realem, ſive Patrimonialem. Alia, in voluntariam & contentioſam: Hæc iterum in Civilem & Criminalem, quæ & Merum Imperium; A quo mixtum quid differat Jure Civili. Guilloti & D. Schotani de Juriſdictionis & Imperii diſcrimine ſententia. Cavendam eſſe Meri & Summi Imperii confuſionem. Diviſio Juriſdictionis in propriam & Alienam, & hujus iterum in Mandatam & Prorogatam, earumque expoſitio & cenſura. Modi quibus finitur Juriſdictio & Imperium, Mors, Tempus, Abdicatio, Exauctoratio, & quatenus hæc jure fieri poſſit. Præſcriptionem hic non habere locum.

Officium Magiſtratuum conſiſtere in imperando & in judicando *ſuprà* demonſtratum eſt. Unde poteſtas eorum duplex, Juriſdictio & Imperium, de quibus apud Juris privati Interpretes, agi quidem ſolet; At cum materia ſit directè publici Juris, hic nihilo magis omitti poteſt; eodem à nobis ſervando temperamento, quod in aliis capitibus parallelis obſervatum eſt, ut Juris publici Univerſalis majorem, quam Civilis Romani rationem habeamus: Etſi quod in eo traditum extat, hic nobis exempli viam, non Legem præſcribere poſſit & debeat.

2. Primo omnium, quod Juris Romani Conditores de Juriſdictione & Imperio ſeorſim agere inſtituerunt, à nobis & hodiernis populorum moribus uſu venire non videtur; Sed ut hæc ſeparatio multam in Arte ac interpretatione Juris civilis infert difficultatem, ita conjunctionem nobis hic utiliorem & commodiorem, denique rei naturæ officioque magiſtratuum, ut nunc habetur, magis convenientem fore prævidemus.

3. Imperium igitur, ex ratione Juris publici, ſic ineſt Juriſdictionii, ut partem ejus faciat, adeoque Juriſdictio tam latè pateat, quam jus dicentis officium, quod ut Jure Civili inſolentius viſum iri, non ignoramus; etſi nec deſint, qui ipſo jure civili, ſic eſſe putant, ut vidimus, in Em*nom ad l.3.π.de Juriſd.* ſic univerſali Jure

publici

ublico nullâ habet difficultatẽ. Separatio mperii & Juriſdictionis inde Romanis ediſſe videtur; quod olim Magiſtratus reati centuriatis Comitiis, Imperium d eſt, Poteſtatem armorum lege Curia â ſeorſim accipiebant, ut docet Sigoius 1. *de jur. Civ. Rom. c.* 21. quod à præ ectura exercituum ad quotidianam Magiſtratuum adminiſtrationem tranſlatum, eodem modo ſe non habet in aliis Civitatibus, nec in noſtris ullum inter Juriſdictionem & jus dicentis officium diſcrimen obſervatur.

4. Definiatur hoc modo Juriſdictio, quod ſit *De cauſis Cognoſcendi, judicandi, udicatique exequendi poteſtas.* Separandæ ſunt ab hoc ſenſu, aliæ quædam hu us vocis ſignificationes, ut cum juriſdictio pro ſummâ Poteſtate ſumitur, quemadmodum in illo Senecæ 1. *de Clem. Quâ uant urbes, quâ oriantur, mea juriſdictio eſt.* Sæpe etiam ſubjectivè ſumitur pro regione certâ, quatenus per eam jus dicitur, ut hodie frequentiſſime fit; etiam Plinius ita, *lib.* 5. *nat. Hiſt. c.* 20. *Ab eâ Doris*, ait, *incipit, ſed prius terra & mediterraneas juriſdictiones indicaſſe onveniat.*

5. Per *Cauſas* intelligimus hic omnia, le quibus inter homines diſceptari poeſt, non modo quæ ad jus privatum, ſed etiam ad publicum ſpectant, adeo ue tam latè patet Cauſa, quam Magiſtratus aut jus dicentis officium. Nec enim poteſt eſſe Magiſtratus, cui non jus ognoſcendi & decidendi lites ad officium ſuum pertinentes competat, ſive d patrimonia civium privata, ſive ad Ærarium, ad Tributa & vectigalia mo umque cenſuram, aliave rei publicæ el privatæ negotia ſpectent.

6. *Cognoſcendi* & *judicandi* hic non debet reſtringi ad Tribunal & ordinariam *ori* trituram, quæ eſt Judicium; nec nam hi ſoli ſunt Magiſtratus, aut habent, juriſdictionem; ſed omnis inquirendi, audiendi, decernendi & cogendi poteſtas; quam habere Magiſtratus, tàm politicos vulgò dictos, quam juridiciales, hiſce verbis intelligitur.

7. Exequendi facultas Juriſdictionem ſeparat à Notione vel Audientiâ, quæ eſt cognoſcendi & judicandi facultas, ſine exequendi poteſtate; qualis erat olim judicum Pedaneorum, & eſt hodieque, Delegatorum, qui à Curiis judicumque Collegiis dantur, ut vel cauſam cognoſcant, partes & teſtes audiant, omniaque ad cauſam in *ſtatum viſionis*, ut loquuntur, deducendam pertinentia, peragant, Deciſione dein à toto Collegio facienda; vel etiam ferant ſententiam, Executione à collegio toto impetrandâ.

8. Tales etiam ſunt Judices Collegiorum & Univerſitatum, quæ in Civitate certis hominum ordinibus, ut mercatoribus ac Artificibus conceduntur; qui res utiles ad profeſſionem ſuam pertinentes judicant, executionem vero à Magiſtratibus petere debent: quemadmodum & Academiarum Rectores & Domini, quos vocat Fridericus Imperator in *Authent. Habitâ*, qui non habent executionem rerum à ſe judicatarum, ut res ſe habet in Gymnaſiis, ac etiam in Academiis, quæ totæ à certis Civitatibus pendent, ut in Belgis Ultrajectina; ubi proinde Rectores non ſunt Magiſtratus; ſecus ac in pleriſque Univerſitatibus Studiorum, in quibus juriſdictio eſt, cum Imperio penes Rectores & Judices.

9. Denique, Rectores Eccleſiarum huc etiam pertinent, quibus data eſt notio, de rebus ad Fidei confeſſionem & Cenſuram morum pertinentibus, abſque ulla Executione ſe foras exercente. Juſtinianus Imperator Eccleſiaſticam illam notionem vocat Audien-

tiam. Quin etiam privati conſentientes, ejuſmodi notionem dare poſſunt Arbitris compromiſſo electis, qui ſententiis ab ſe pronuntiatis definunt eſſe quod fuerunt; Executione ab ordinariis petenda Magiſtratibus.

10. Satis ad definitionem. Sequitur Diviſio, quæ non una ſe præbet. Summa ſit hæc, quod Juriſdictio ſit vel Ordinaria, vel extraordinaria. Dicimus ordinariam, non quæ competit Magiſtratibus qua talibus, ſed etiam quæ ex lege ſpeciali ipſis, ordine tamen perpetuo, competit. Nam quod talia jure Romano ab ordinaria Juriſdictione ſeparantur, Jure Gentium hodierno nullum habet uſum.

11. Extraordinaria Juriſdicto competit Præfectis, Judicibus extra ordinem à Summâ Poteſtate conſtitutis, ut olim erant Dictatores, vel potius Præfecti Urbis, feriis latinis, imo omnes qui ſorte Judices legebantur; & hodie, quoties id ex uſu Reipubl. videtur; etſi quam minime frequenter id fieri ſatius eſſe, docet uſus rerum magiſter. Sæpe ſunt Dominationis, aut factionum prævalentium productiones; ut Senatus tumultuum in Belgio ſub duce Albano, & Curia Summa feralis Angliæ anno 1649. aliæque alibi locorum.

12. Utraque ſpecies & maximè ordinaria eſt vel Politica, vel Judicialis. Illa, quæ in rebus ad jus publicum ſpectantibus, ſine forenſi ſtrepitu; hæc, quæ in privatis de meo & tuo controverſiis & formâ ſolenni in Foro exercetur. Utraque tamen in cauſæ cognitionibus, in judicando & exequendo verſatur: Illa per Legatos & Præfectos Summæ Poteſtatis, Reipubl. regimini præpoſitos; hæc penes Judices, ſeu ſingulæ perſonæ ſive collegia ſint, ut hodie plerumque uſu venit, conſiſtit. In Jure Romano hæc diviſio neſcitur, cum Jus illud Politica non tractet.

13. Tertia diviſio Juriſdictionis fertur, in Civilem & Eccleſiaſticam. Sed hanc occupavimus & removimus, eo, quod Eccleſiæ nullum competere Imperium, id eſt, vim coactivam armatam, ſine qua non eſt Juriſdictio, ſed Notionem tantum & Audientiam, intelleximus. Unde, ſi quis communem loquendi modum ſequi malit, & Eccleſiaſticam Notionem vocare Juriſdictionem, ſervare tamen poteſt & debet, quod in rei veritate eſt inter has ſpecies diſcrimen. Enimvero ſi quis excommunicationem, ſuſpenſionem, Abdicationem ſimileſque pœnas ab Eccleſiis infligi ſolitas ad Imperium referre velit, arbitratu ſuo loquetur; cum nihil ſint quam ſententiæ, quarum executio ſine ope Civilis Poteſtatis, quæ adhibet Imperium, haberi non poteſt. Ita ſecundum vera Eccleſiæ jura, *lib.* 1. *ſect.* 5. expoſitum eſt.

14. Sed Pontificiæ Eccleſiæ latè diffuſa potentia & independentia fecit, ut hac diviſione, forte carere non liceat: Etſi tamen & hæc ipſa in Executionibus facti, & quæ ad Imperium propriè dictum pertinent, brachium ſeculare, quod appellant, implorare cogatur, cum citra depoſitionem & excommunicationem, quæ nihil ſunt, quam Pronunciationes & ſententiæ, in quibus abſolvitur Notio, nihil habeat Eccleſia, quod ultra, per Imperium ſuum exequi poſſit. *c. cum non ab homine x. de Judic.*

15. Sed diviſio Juriſdictionis in Univerſalem, & Particularem eſt *ſubjectiva*, reſpectu territorii. Univerſalis, quæ per Univerſum Imperium extenditur, ut eſt Magiſtratuum Regni vel majoris Reipubl. tam Politicorum quam Judicialium, quales olim erant Conſules, dein Præfecti Prætorio, & quovis in Imperio Magiſtratus vel Curiæ totius Regni.

16. Juriſdictio particularis iterum eſt, vel Provincialis vel municipalis. Provin-

cialis

ialis (voce populariter, non antiquitus
it in è accepta) quæ per regionem ſive par-
ꝫ di Imperii majorem patet, qualis erat
Præſidum & Proconſulum, & eſt hodie-
ue Præfectorum cujuſque Provinciæ po-
eſtas in Regnis. Municipalis eſt in ſin-
ulis Civitatibus majoris Imperii mem-
ris, aut etiam in pagis, ſeu ſingulis vi-
ís, ſive plurium vicorum complexibus
k Territoriis. In minoribus Imperiis;
uæ vel provinciis vel etiam municipiis
arent, hanc puta ceſſare diſtinctionem.

17. Non eſt etiam neceſſaria diviſio
uriſdictionis in Allodialem & Feuda-
em, vel quam addunt aliqui, Venato-
iam ſive Foreſtalem. Siquis in tot par-
itiones abire vellet, quot ſunt in Juris-
lictionis materia diverſitates, finem vix
aberet. Allodialis tamen & Feudális di-
tinctio ſatis eſt generalis & notabilis;
tſi pluribus in locis apud eaſdem Curias
abetur, & ſicubi Feuda non extent, po-
itus ceſſat.

18. Præteriri quoque non oportet,
liviſionem Jurisdictionis in Perſonalem
& Realem ſivè Patrimonialem, quæ cum
Feudis late diffuſa in ipſam quoque Al-
odialem invaſit. Sicut enim, ubi Feuda
non ſunt, hæc quoque Jurisdictio patri-
monialis non reperitur, ut, in Anglia
& in Friſia utraque res ignoratur; ita
factum videmus, ut Imperatores, Reges &
Principes, non modo prædia, ſed & majores
quandoque ditiones in Feudum eroga-
ent, cum Jurisdictione & Imperio in
populos ejuſdem ditionis; Ita, ut Va-
alli habeant Jurisdictionem in perſonas
& bona civium patrimonialem: quæ
erinde poteſt alienari, & in heredes trans-
erri, ac ipſum Feudum, ſi tale ſit, ut re-
ipiat alienationem.

19. Quares, ab Officio Magiſtratuum,
perius definito miniſterioque à Sum-
na poteſtate ſemper emanante ac ab eo
ependente, vehementer alieni, ideo-
que à Jure veterum populorum Græ-
ciæ & Latinorum penitus abhoret, ita
nunc, ubi Feuda non ſunt, ut diximus,
æquè ignoratur: ubi vero reperitur, ibi ta-
men ejuſmodi Jurisdictio non facit Magi-
ſtratus, ut præced. *cap* jam obſervatum eſt.

20. Tranſeamus ad diviſiones, quæ
terminis officii Magiſtratuum melius
continentur & Jure Civili notiores ſunt.
Ita Jurisdictio eſt, Voluntaria vel Con-
tentioſa. Prior, quæ inter volentes,
ſine ſtrepitu contradictionum exercetur;
quo pertinet Adoptio & Emancipatio
Liberorum, omniaque de quibus cum
partes inter ſe conſentiant, volunt ta-
men habere, vim rei judicatæ: Quâ gra-
tiâ Magiſtratus adire poſſunt, volentes
certo modo, quem inter ſe conſtituere,
condemnari, idque dein executionis
vim invito ſcilicet altero ab Imperio Ma-
giſtratus conſequitur.

21. Contentioſa Juriſdictio recte di-
viditur in Superiorem & inferiorem,
hoc eſt, in Criminalem & Civilem.
Criminalis eſt eadem, quæ à Romani
Juris Auctoribus Merum Imperium vo-
catur, & definitur, Gladii poteſtas ad
animadvertendus in facinoroſos *l.* 3. *ff.*
de Juriſdict. Ratio, cur hoc Imperium
appelletur Merum, eſt quidem peculia-
ris Juri Romano, propter oppoſitionem
ejus, quod Mixtum vocatur; ſed ita-
men in uſum Juris Univerſalis non mi-
nus propter rei proprietatem, quam Ju-
ris civilis imitatamentum, invaluit, ad
hoc; ut à Juriſdictione ſimpliciter dicta
ſeparetur, nec competat Magiſtratui
qua tali, nec etiam vi legis, quâ Ju-
riſdictio certæ perſonæ vel Ordini tri-
buitur, ſed opus eſt ſpeciali mentione Le-
gis aut conſtitutionis, vel decreti Sum-
mæ Poteſtatis, qua Juriſdictio *Crimina-
lis* aut ſuperior, ſive *Alta*, quam vo-
cant, vel Merum Imperium ſpecialiter
exprimatur.

22. Quia

22. Quia, tametſi Jus vitæ & Necis reverâ ſit diſtinctum à Juriſdictione Criminali; cum illud è Juribus Summæ Poteſtatis ſit, comprehendens etiam Jus remittendi pœnam mortis, aliamve graviorem, & aliquando ſine cauſæ cognitione, puniendi; eſt tamen hæc poteſtas, de capite civium decernendi, & ſanguinem effundendi, tanta, momentumque habens adeo prope ad Summam Poteſtatem accedens, ut nonniſi nominatim expreſſa, cuiquam data videatur, idque non immerito, ubique receptum videmus.

23. His diviſionibus perfuncti, non opus eſt, de Imperio ſeorſim ut agamus: Scimus in Jure Latino id eſſe duplex, unum quod Mixtum vocatur, & eſt poteſtas adjuncta Juriſdictioni, ad effectum ejus, vi cogendi & coercendi comparata, quod ideo mixtum Romani vocarunt, quia ſic ineſt ordinariæ Juriſdictioni, ut nunquam ab eâ ſeparari poſſit, & tamen ut facultas à Juriſdictione ſeparata conſideretur; quæ res ut multas in Jure Civili ſubtilitates & controverſias parit, ita nobis ad uſum & facilitatem hujus doctrinæ admodum prodeſt, quod Juriſdictio & hoc Imperium, quæ ſunt in Jure Latino, res eædem in concreto; pro iiſdem ita ſumere licet, ut nec unum ab altero definitionibus abſtrahi neceſſe ſit, ipſumque merum Imperium idem cum Juriſdictione Criminali ſtatuere liceat.

24. Si quis tamen huic adſvetus diſtinctioni & proprietati vocum, in hoc ſit, ut Juriſdictionem ab Imperio verbis & ſenſu recepto dividere velit, huic ego commendatam velim interpretationem Guilloti & Schotani, quam ex hypotheſi juris Romani, in *poſit. adtit. π. de Juriſd.* probare non potuimus: Juriſdictionem eſſe poteſtatem cognoſcendi & judicandi jure Magiſtratus, aut ſaltem à Summâ poteſtate commiſſo, tam in Criminalibus, quam in Civilibus. Imperium eſſe poteſtatem exequendi judicata, mixtum in civilibus, merum in criminalibus; nam hoc in Imperio Mixto, Jure Civili procedit; ſed merum etiam continere de cauſis cognoſcendi & judicandi facultatem, planum eſt, *ex l 2 §. 23. π. de O Jur. l 6. in pr. π. de Off Proconſ. l. 1. §. 4 d. Præf urb. l 1. in pr. d. Off. ej. cui mand.* Verum in hac diſciplinâ, quæ non eſt adſtricta terminis Artis Romanæ, nihil eſt commodius illa Imperii explicatione, quæ facit ut à Juriſdictione non diſtinguatur, quod cur plane faciendum ſit, cauſam nullam videmus.

25. Id vero nec opus eſt admoneri, male veteres Juris Interpretes, præeunte Bartolo, ad Imperium [illegible], id eſt, Juriſdictionem Criminalem, retuliſſe poteſtatem ferendi Leges & indicendi vectigalia; quod eſt enormius, quam Jus vitæ & necis, quod alii multo Bartoliſtis cultiores errant, non diſtinguere à Juriſdictione criminali. Utriſque videtur impoſuiſſe *meri vox Imperii*, quod aliquanto facilius cum Jure Summæ Poteſtatis, quam Juriſdictio criminalis confunditur; ut uſu venit pleriſque Hiſtoriæ Græco-Latinæ Interpretibus, qui Græcas voces [illegible], quibus [illegible] in Republicâ ſignificatur, ſæpe per merum Imperium interpretantur.

26. Solet etiam dividi Juriſdictio in propriam & Alienam, & hæc iterum in Mandatam & Prorogatam. Sed qui accuratius loqui velit, has non ut ſpecies, ſed ut modos, qui accidunt Juriſdictioni, conſiderabit. Proficiſcitur enim omnis Juriſdictio & Imperium à Summa Poteſtate, licet modus eligendi & conſtituendi perſonas juriſdictione fungentes ſit aliquando penes miniſtros & inferiores

27 N

27. Non eſt Juriſdictio, quæ cauſam habet, mandatum ipſius Magiſtratus. Licèt hanc vocant Mandatam vulgò Juriſdictionem, quando Magiſtratus alium rogat, ut is ſuis vicibus fungatur, etiam privatum. Eſt enim hic modus exercendi juriſdictionem per ſubſtitutum; Eaque tum Juriſdictio non Mandatarii, ſed mandantis eſt; idque more peculiari Romanorum. Vix enim eſt, ut his diebus qui Juriſdictionem habet, eam alii privato demandare poſſit; Subſtitutiones quidem fiunt Collegarum inter ſe, verum ut alii non Magiſtratus in tribunal adſcendant & jus dicant, à ſectâ temporû abhorret, idque juri publico non paulo præ more Romano convenientius eſt.

28. Magis igitur eſt, ut omnis Juriſdictio, quemadmodum & Imperium, ſit propria Magiſtratibus, ſine facultate mandandi; proprietate ſic intellecta, quemadmodum fert natura negotii, non ut proprium dicitur, quod eſt in patrimonio; Sed quod datum eſt ab eo, qui jus dandi habet, id eſt, proprium in hac materia; Proinde, qui juriſdictionem & Imperium habet, à Summa poteſtate, non alieno beneficio, hic propriam dicitur habere poteſtatem *l. 5. ff. de Juriſdict.*

29. Quod cum æquè de Mero Imperio, ſive de Juriſdictione Criminali, quam de civili prædicetur, nimis aberravit à vero hujus rei intellectu Henricus VI. Imperator, qui Bononiæ electus Arbiter ſponſionis inter Azonem & Lotharium Juriſperitos, decidit ſecundum eum, qui Magiſtratus merum Imperium habere tantum uſu & exercitio, non proprietate contenderat. Nam aut idem de Juriſdictione civili tenendum eſt, aut ſi hæc eſt propria Magiſtratibus, etiam merum Imp. iiſdem æque proprium eſſe oportet; quâ de re pluribus actum in *Prælect. ad tit. ff. de Juriſdict.*

30. Quod attinet ad prorogatam Juriſdictionem, etſi nos hanc etiam loquendi & partiendi viam, in Jure Romano ſequimur, dicendum tamen quod res eſt; hanc minime ſpeciem novam facere Jurisdictionis: Sed eſſe aliquid accidens Juriſdictioni: *Quo, conſenſu partium Juriſdictioni ſubjiciuntur, qui non erant ei ſubjecti.* Poteſtas Magiſtratus eadem manet, nec privati cuiquam poſſunt tribuere Juriſdictionem, verum ſe ipſos Judici non ſuo, cum id è re re ſua putant, ſubmittere poſſunt; hac Lege, ne qua confuſio inde oriatur in Republ: & præſuppoſito ſemper, eum, cui ſe in aliqua cauſa ſubmittunt, habere juriſdictionem publicam.

31. E quatuor prorogationis ſpeciebus, unam modo Juris publici rationi conſentaneam eſſe arbitramur; Scil: quæ de perſona ad perſonam dicitur, cui propriè verba modo collocata conveniunt. Nam quæ de loco ad locum vocatur; qua Magiſtratus unius loci, jus dicere poſſit in alio loco, non habet facultatem civilem; nec id modo voluntate privatorum fieri non poteſt, ſed nec ipſorum Magiſtratuum conventione; qui non poſſunt mutare terminos à Summa poteſtate ſibi præſcriptos.

32. Neque de Tempore ad Tempus, quam dicunt, magis valet: ut, ſcilicet, Judex ad tempus datus, poſt tempus ei præſcriptum, judicandi poteſtatem habeat: quia tum Judex eſt privatus, cui privati Juriſdictionem dare non poſſunt. Arbitri jus ut habeat, ac ita ſententiam dicat, hoc equidem, ut quiſque ſemper arbitris ſuam rem committere poteſt, quo minus efficiant compromiſſo, nihil impedimento eſt.

33. De cauſa ad Cauſam, prorogationem plerique concedunt; ut Judex ad unum genus Cauſarum publicè conſtitutus, de alio genere jus dicat: Sed

 nec hoc

22. Quia, tametſi Jus vitæ & Necis reverâ ſit diſtinctum à Juriſdictione Criminali; cum illud è Juribus Summæ Poteſtatis ſit, conprehendens etiam Jus remittendi pœnam mortis, aliamve graviorem, & aliquando ſine cauſæ cognitione, puniendi; eſt tamen hæc poteſtas, de capite civium decernendi, & ſanguinem effundendi, tanta, momentumque habens adeo prope ad Summam Poteſtatem accedens, ut nonniſi nominatim expreſſa, cuiquam data videatur, idque non immerito, ubique receptum videmus.

23. His diviſionibus perfuncti, non opus eſt, de Imperio ſeorſim ut agamus: Scimus in Jure Latino id eſſe duplex, unum quod Mixtum vocatur, & eſt poteſtas adjuncta Juriſdictioni, ad effectum ejus, vi cogendi & coercendi comparata, quod ideo mixtum Romani vocarunt, quia ſic ineſt ordinariæ Juriſdictioni, ut nunquam ab eâ ſeparari poſſit, & tamen ut facultas à Juriſdictione ſeparata conſideretur; quæ res ut multas in Jure Civili ſubtilitates & controverſias parit, ita nobis ad uſum & facilitatem hujus doctrinæ admodum prodeſt, quod Juriſdictio & hoc Imperium, quæ ſunt in Jure Latino, res eædem in concreto; pro iiſdem ita ſumere licet, ut nec unum ab altero definitionibus abſtrahi neceſſe ſit, ipſumque merum Imperium idem cum Juriſdictione Criminali ſtatuere liceat.

24. Si quis tamen huic adſuetus diſtinctioni & proprietati vocum, in hoc ſit, ut Juriſdictionem ab Imperio verbis & ſenſu recepto dividere velit, huic ego commendatam velim interpretationem Guilloti & Schotani, quam ex hypotheſi juris Romani, in *poſit. adtit. π. de Juriſd.* probare non potuimus: Juriſdictionem eſſe poteſtatem cognoſcendi & judicandi jure Magiſtratus, aut ſaltem à Summâ poteſtate commiſſo, tam in Criminalibus, quam in Civilibus. Imperium eſſe poteſtatem exequendi judicata, mixtum in civilibus, merum in criminalibus; nam hoc in Imperio Mixto, Jure Civili procedit; ſed merum; etiam continere de cauſis cognoſcendi & judicandi facultatem, palam eſt, *ex l 2 §. 23. π. de O. Jur. l 6. in pr. π de Off Proconſ. l. 1. § 4 d. Præf urb. l 1. in pr. d. Off. ej. cui mand.* Verum in hac diſciplinâ, quæ non eſt adſtricta terminis Artis Romanæ, nihil eſt commodius illa Imperii explicatione, qua fiat ut à Juriſdictione non diſtinguatur, quod cur plane faciendum ſit, cauſam nullam videmus.

25. Id vero nec opus eſt admoneri, male veteres Juris Interpretes, præeunte Bartolo, ad Imperium merum, id eſt, Juriſdictionem Criminalem, retuliſſe poteſtatem ferendi Leges & indicendi vectigalia; quod eſt enormius, quam Jus vitæ & necis, quod alii multo Bartoliſtis cultiores errant, non diſtinguere à Juriſdictione criminali. Utriſque videtur impoſuiſſe *meri* vox *Imperii*, quod aliquanto facilius cum Jure Summæ Poteſtatis, quam Juriſdictio criminalis confunditur; ut uſu venit pleriſque Hiſtoriæ Græco-Latinæ Interpretibus, qui Græcas voces *αὐτοκρατορίαν, αὐτοκράτορα ἀρχὴν*, quibus *τὸ κύριον* in Republicâ ſignificatur, ſæpe per merum Imperium interpretantur.

26. Solet etiam dividi Juriſdictio in propriam & Alienam, & hæc iterum in Mandatam & Prorogatam. Sed qui accuratius loqui velit, has non ut ſpecies, ſed ut modos, qui accidunt Juriſdictioni, conſiderabit. Proficiſcitur enim omnis Juriſdictio & Imperium à Summa Poteſtate, licet modus eligendi & conſtituendi perſonas juriſdictione fungentes ſit aliquando penes miniſtros & inferiores.

27 Non

27. Non eſt Juriſdictio, quæ cauſam habet, mandatum ipſius Magiſtratus. Etſi hanc vocant Mandatam vulgò Juriſdictionem, quando Magiſtratus alium rogat, ut is ſuis vicibus fungatur, etiam privatum. Eſt enim hic modus exercendi juriſdictionem per ſubſtitutum; Eaque tum Juriſdictio non Mandatarii, ſed mandantis eſt; idque more peculiari Romanorum. Vix enim eſt, ut his diebus qui Juriſdictionem habet, eam alii privato demandare poſſit; Subſtitutiones quidem fiunt Collegarum inter ſe, verum ut alii non Magiſtratus in tribunal adſcendant & jus dicant, à ſectâ temporũ abhorret, idque juri publico non paulo præ more Romano convenientius eſt.

28. Magis igitur eſt, ut omnis Juriſdictio, quemadmodum & Imperium, ſit propria Magiſtratibus, ſine facultate mandandi; proprietate ſic intellectâ, quemadmodum fert natura negotii, non ut proprium dicitur, quod eſt in patrimonio; Sed quod datum eſt ab eo, qui jus dandi habet, id eſt, proprium in hac materiâ; Proinde, qui juriſdictionem & Imperium habet, à Summa poteſtate, non alieno beneficio, hic proprium dicitur habere poteſtatem *l. 5. ff. de Juriſd. &.*

29. Quod cum æquè de Mero Imperio, ſive de Juriſdictione Criminali, quam de civili prædicetur, nimis aberravit à vero hujus rei intellectu Henricus VI. Imperator, qui Bononiæ electus Arbiter ſponſionis inter Azonem & Lotharium Juriſperitos, decidit ſecundum eum, qui Magiſtratus merum Imperium habere tantum uſu & exercitio, non proprietate contenderat. Nam aut idem de Juriſdictione civili tenendum eſt, aut ſi hæc eſt propria Magiſtratibus, etiam merum Imp. iiſdem æque proprium eſſe oportet; quâ de re pluribus actum in *Prælect. ad tit. ff. de Juriſdict.*

30. Quod attinet ad prorogatam Juriſdictionem, etſi nos hanc etiam loquendi & partiendi viam, in Jure Romano ſequimur, dicendum tamen quod res eſt; hanc minime ſpeciem novam facere Jurisdictionis: Sed eſſe aliquid accidens Juriſdictioni: *Quo, conſenſu partium Juriſdictioni ſubjiciuntur, qui non erant ei ſubjecti.* Poteſtas Magiſtratus eadem manet, nec privati cuiquam poſſunt tribuere Juriſdictionem, verum ſe ipſos Judici non ſuo, cum id è re re ſua putant, ſubmittere poſſunt; hac Lege, ne qua confuſio inde oriatur in Republ: & præſuppoſito ſemper, eum, cui ſe in aliqua cauſa ſubmittunt, habere juriſdictionem publicam.

31. E quatuor prorogationis ſpeciebus, unam modo Juris publici rationi conſentaneam eſſe arbitramur; Scil: quæ de perſona ad perſonam dicitur, cui propriè verba modo collocata conveniunt. Nam quæ de loco ad locum vocatur; qua Magiſtratus unius loci, jus dicere poſſit in alio loco, non habet facultatem civilem; nec id modo voluntate privatorum fieri non poteſt, ſed nec ipſorum Magiſtratuum conventione; qui non poſſunt mutare terminos à Summa poteſtate ſibi præſcriptos.

32. Neque de Tempore ad Tempus, quam dicunt, magis valet: ut, ſcilicet, Judex ad tempus datus, poſt tempus ei præſcriptum, judicandi poteſtatem habeat: quia tum Judex eſt privatus, cui privati Juriſdictionem dare non poſſunt. Arbitri jus ut habeat, ac ita ſententiam dicat, hoc equidem, ut quiſque ſemper arbitris ſuam rem committere poteſt, quo minus efficiant compromiſſo, nihil impedimento eſt.

33. De cauſa ad Cauſam, prorogationem plerique concedunt; ut Judex ad unum genus Cauſarum publicè conſtitutus, de alio genere jus dicat: Sed

nec hoc facultatem habere videtur, quia vix fieri poteſt, quin oriatur inde Confuſio. Quid enim? Amſtelodami nunquid privati ſuo conſenſu facere poſſunt, ut Judices rerum matrimonialium de hereditate deſerta, vel de rebus pupillaribus judicent? Non puto: nihilo magis, quam ut Magiſtratus merè politici, de quæſtionibus juris privati; aut hi de rebus politicis judicent atque diſponant; Vel, ut judices Recuperatores de Criminalibus cauſis jus dicant; quorum nihil ſine confuſione publici ordinis inſtitui poſſet.

34. Sola igitur uſum habet Prorogatio perſonalis, qua quis Foro ſuo renuntiat ſeque Judici non ſuo ſubmittit. Et hæc ipſa vix alium habet uſum, quam hoc uno caſu; Si Judici ſupremo patriæ ſuæ, cui nonniſi per appellationem ſubjectus erat, ſe directè primaque inſtantir ſubjiciat. Nam prorogatio, quà quis ſe judici, qui nullam habet in ipſum juriſdictionem, ſubmittit, non habet effectum, niſi in ejus Territorio deprehenſus ſit; quia conſenſus privatorum non poteſt efficere, ut judex prorogatus in alieno territorio actus juriſdictionis exerceat. Atqui ut depræhenſus in aliquo loco, ibi judicio ſiſtere cogatur, id Arreſto ſolo nunc ubique locorum inſtituitur. Quibus rebus fit, ut quicquid de Prorogata Juriſdictione fertur, ad hunc ſolum, quem diximus, uſum reſtringatur.

35. Sicut autem Juriſdictio & Imperium ſunt functiones mere perſonales à ſummâ Poteſtate collatæ, ab eâque dependentes, ita nec aliter quam eo cum reſpectu finiuntur. Bini modi, quibus finem accipiunt, ad priorem; bini ad poſteriorem ſpectant. Priores ſunt, Mors & Tempus præſcriptum, ſi ad vitam data non ſit poteſtas: aut ſi Juriſdictio non ſit hereditaria, vel territorio adnexa, quæ non non habet finem, niſi quo ipſum amitti ſolet patrimonium. Tempus in magnis Imperiis uſque ad ſucceſſoris adventum prorogari ſolet, ut per ſe, vel per legatos ſuos iidem Magiſtratus provincias adminiſtrent, quod Romani ſervabant *l.* 10. *ff. de off. Proconſ. l.* 17. *d. off. Præſ.*

36. Poſteriores modi ſunt, Abdicatio & Exauctoratio. Illa, cum Magiſtratus ante tempus ſponte diſcedit ab officio, eique renuntiat; quod nonniſi Principis conſenſu, cum munera publica ut invitis imponuntur, ita ab invitis etiam retineantur, impetrato. Sic *Papinianus* Præſidem provinciæ, abdicando ſe, non amittere imperium ſcribit in *l. pen. ff. de Off Præſ.* quemadmodum olim per populum fiebant abdicationes *l.* 2. §. 24 *ff. d. Orig. Jur.*

37. Exauctoratio fit vel à Principe, vel à Judice. A Principe, jure Summæ Poteſtatis, quoties è Republ. videtur; niſi Reipubl. legibus aliter ſit cautum; ſive generaliter, ne quis officio ſuo privetur, niſi causâ cognitâ, ut in Galliâ conſtitutum fuit, tempore Ludovici XI. etſi hodiè non ita ſervatum, teſte Mezeræo, in *ejus vitâ;* ſive ratione talium Magiſtratuum, qui non tam Regis ſunt, quam Regni, ut in Imperiis non abſolutis frequenter uſu venit. Ubi dubium eſt, vel ut dubium tollatur, Principes aut Optimates ſolent adjicere Magiſtratuum conſtitutionibus, *ad beneplacitum.* Sed Imperia ſimpliciter conſtituta jus hoc, etſi non adjectum, habere, dubitari non poteſt, ex his quæ in *libro* 1. de jure Summæ Poteſtatis adſtructa ſunt.

38. A Judice, vel fit exauctoratio, propter delictum, causâ cognitâ reoque in defenſionibus ſuis audito; quod nec aliter è cauſa delicti famoſi ab ipſo Principe fieri poteſt; ſi jus ſuum ex bono & æquo metiri velit; cum alioqui plus Magiſtratui adferret præjudicii, quam

ſi jus

ſi jus patrimoniale ipſi auferret; quà de re Bodin. 4. *de Republ.* 4. *n.* 440.

39. Quod autem jus, Princeps aut ſummi Rectores habent in officiis ab ipſis immediate conferri ſolitis, hoc analogicè Poteſtatibus etiam inferioribus, adverſus ea, quæ illorum collationi à Summa Poteſtate commiſſa ſunt, provocatione ſalvâ, competit atque tribuendum eſt, ut docet Sandius noſter in *Decıſ. Friſ. def. ultimâ.*

40. Id jam ſatis liquet, cum Juriſdictio & Imperium ſint facultates à Summa Poteſtate profluentes & dependentes minimeque patrimoniales; præſcriptionem in illis acquirendis aut amittendis non habere locum; cum hæ non niſi rebus ad Patrimonium cujuſque pertinentibus applicentur, & in quibus eſt aptitudo ad animum dominii ab uſurpantibus induendum, qui non poteſt eſſe in civibus ad jura Summæ Poteſtatis, cui ſe ferunt ut ſubjectos, acquirendas; quemadmodum ex eo, quod de uſucapionibus & præſcriptionibus eſt dictum *in lib.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 5. *n.* 33. 46. *& ſeqq.* intelligi poteſt.

41. Si totum Magiſtratus officium Præſcriptione non poteſt acquiri, ſequitur, cum ſit idem juris in parte quod ad partem, cum toto quod ad totum, ut in Scholis ajunt; non poſſe etiam Magiſtratus vel ſingulos, vel qui jus idem per modum collegii exercent, officii ſui partes augere vel latius extendere, jure præſcriptionis, quin Princeps id ſemper ad antiquos fines revocare poſſit: etſi verum eſt, populos, quamdiu Rectores illam uſurpationem ferunt, teneri ad parendum Magiſtratibus, ex præſumptâ Rectorum ſuorum voluntate, ut jam diximus *ad tit.* 1. *de Juriſdict. in fin.* quibus junge ſis ea, quæ diximus. *ind. cap.* 5. *n.* 33. *& ſeqq.*

SECTIO II.

De Judiciis.

CAP. I.

Quid ſit Judicium, & de Perſonis Judicium conſtituentibus?

Fundamentum Reipubl. eſſe Judicium. An, & quando ſibi ipſi jus dicere liceat; An etiam, ſi Poteſtas Summa neget Juſtitiam. Definitur Judicium. Genus exponitur, & quatenus Judicium ſit publici juris. De Perſonis Judicium conſtituentibus; Quid Judex, & an recte vir bonus dicatur; an imperitus Juris eſſe poſſit. Æquitas Judicis. Differentia ab Arbitro, & Ætas judicis. Princeps an & quatenus in ſuâ causâ judex eſſe poſſit. De Actore deque Reo. De Procuratoribus & Advocatis, quid ſint, & quodnam ſit illorum officium, latius expoſitum. De Arbitris & effectu ſententiæ.

IUriſdictionis, de qua noviſſimè diximus, exercitium maximè conſiſtit in Judicio, quod propriâ ſectione tractabimus, ita, ut tametſi caput hoc in Jure Privato ſat notabile ſit, heic tamen loci nihil, quam ad Juris publici Univerſalis diſciplinam evidenter pertinens attingamus.

2. Fundamentum quietis publicæ primum & maximum proculdubio eſt Judicium: Ad hoc enim reperta eſt ſacra Legū reverentia, ut nihil proprio ageretur impulſu, adeoque *vis abeſſet*, ut bene olim Theodoricus Rex apud Caſſiodor *lib.* 4. *var. epiſt.* 4. Vim autem Cæſar Philoſophus ait eſſe, quoties quis id quod deberi ſibi putat, non per judicem repoſcit, *l.* 13. *π.* *Quod met. cauſ.* Et ſummum præceptum, non eſſe ſingulis concedendum, quod per Magiſtratum publice poſſit fieri, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi *l.* 176. *π. d. Reg Jur.*

3. Exceptâ neceſſitate, quoties ſine certo periculo, vel damno, judex non poteſt expectari. Hinc enim inculpatæ tutelæ moderamen omnibus gentium Legibus, ad avertendum vitæ periculum videmus ſancitum. Et huc facit, quod debitorem fugientem prehendere, nummoſque ei extorquere licet, *l.* 10. §. 16. *l. pen. in fin. de his quæ in fraud.* Pacto etiam ita conſtitui poteſt, ut certo caſu liceat alicui jus ſibi ipſi dicere, quo facit Pactum *executorium*, de quo Juris Interpretes, & Sandius noſter *lib.* 1. *Deciſ. Friſ. tit.* 12. *def.* 3. Sed extra hos ſimileſque caſus, à Lege judicii, minime recedendum eſt.

4. Improbanda igitur gentium quarundam vetus conſuetudo, qua dubiæ controverſiæ pugnis ſingularibus dirimebantur. Nec ſcio, an concedi poſſit, quod Grotius habet in *lib.* 1. *de jur. B. & P. cap.* 3. *n.* 2. ceſſare judicia ſibique ipſi poſſe quem jus dicere, *ſi judicem ſubditi non audiant, aut judex apertè cognitionem*

tionem rejecerit. Magis enim eſt, ut ad Superiores Poteſtates eo caſu ſit recurrendum, à quibus ſi remedium non adhibeatur, ferenda Summæ Poteſtatis injuria, potius quam ad bellum detur regreſſus, quod adeò à Grotianis principiis non abhorret, ut hoc illi excidiſſe liceat mirari.

5. Res adeò eſt ſanctiſſima Judicium, quo ultimum in rebus humanis malorum evitatur, *Bellum.* Proinde, quod judicis officium Chriſtiano illicitum Chriſtiani homines ſentiunt, nimis longè à prudentia Chriſtianâ recedit, nec id Chriſto Domino fuiſſe propoſitum demonſtravimus in *Eunom. Rom. ad Rubr. r. de Judiciis.*

6. Definitur Judicium cum Jurisconſultis, à quibus recedendi cauſam hac parte non habemus; *Legitima Cauſæ diſceptatio, quæ fit apud judicem, à parte actoris & rei, litis finiendæ gratia.*

7. In omni controverſiâ ſeu causâ, duplex eſt quæſtio, facti & juris; Facti, an & quo modo aliquid geſtum ſit; Juris, an recte vel ſecus, & quid de eo ſtatuendum. Plerumque autem jus & factum in quæſtionibus Judicio ventilatis miſcentur, & pari fere paſſu ambulant; ſaltem quæ facti ſunt, Juris rationes ſemper habent conjunctas. Diſceptatio tam de jure quam de facto pertinet ad jus privatum, quod totum circa judicia, veluti cardinem ſuum vertitur. Sed conſtitutio & ordinatio judiciorum ad jus publicum merito refertur.

8. Quod Prætores Romani non male diſcreviſſe videntur; Namque illi tanquam Magiſtratus præerant quidem judiciis & auctoritatem illis præſtabant & judicata exequebantur, ſed ad merita cauſarum cognoſcenda alios judices dabant. Forte & criminalia judicia, quibus vigor diſciplinæ publicæ vindicatur, hoc reſpectu publici juris rectè dicuntur; quare & hodie publico nomine per Fiſci procuratores duntaxat vindicantur.

9. Quin imo cauſas etiam non criminales dividere licet, in publicas & in privatas; ut priores ſint, quæ in controverſiis ad Regimen publicum ſpectantibus, veluti ad Tributa, vectigalia, Commiſſa, mulctas, officia publica, de quibus apud Conſiſtoria Principum & Collegia liberos populos Regentium diſceptari ſolet, vertuntur. Privatæ, quoties in foro de Contractibus, Teſtamentis omnibuſque rebus ad meum & Tuum pertinentibus agitur.

10. Sed ad conſtitutionem Judicii pertinent inprimis, Perſonæ Judicium conſtituentes, quæ ſunt vel principales, vel minus principales. Priores, Judex, Actor, Reus, qui ſunt in definitione. Poſterioris generis ſunt, Scribæ, Apparitores, Advocati, Procuratores. de ſingulis aliquid, ut hujus inſtituti fert ratio, videndum.

11. Judex ita definiri poteſt; Vir bonus *Juris & æqui peritus, ad lites decidendas publicè conſtitutus.* Non deſunt, qui minus recte qualitatem viri boni & juriſperiti in Judice definiendo, commemorari putant; eo quod multi judices & mali & imperiti reperiantur, quod eſt veriſſimum: ſed non minus eſt verùm, judicem eſſe debere bonum virum & juris æquique peritum; In definitione conſiderandum, qualis eſſe debeat & eſſe præſumatur, non qualis in cute & intus in animo ſit. Cui addendum, quod vir bonus ſumitur hic civiliter, non excellenter, quales tot viri boni vix ſint, quot; *Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.*

12. Vir bonus igitur quilibet Judex auctoritate publica conſtitutus præſumitur: Juriſperiti qualitas minus quam Viri boni eſſentialis videtur: quia Judices multi

multi palam ſunt imperiti Juris, quibus illa gratia, Adſeſſores adjunguntur, tam majores, à quibus ob Nobilitatem ſtudia non exiguntur, quam pluribus in locis minores; ut etiam Legibus populorum vetentur ipſi, inconſultis Juriſperitis, dicere ſententias: quo pertinent collegia Scabinorum in quibuſdam Germaniæ locis, & *Penſionariorum*, qui *dicuntur*, in Belgio, quos alibi in publicis duntaxat, alibi in privatis adhiberi moris eſt.

13. Sed hæc inſtituta defectum Juris peritiæ in Judicibus, ipſa vel maxime arguunt, ut tamen peritos eſſe Juris particularis, ſi ad certum cauſarum genus dati ſint, id hactenus ſufficiat; quomodo militares viri & mechanicorum Præſides collegiorum, de rebus ad ſuas profeſſiones pertinentibus jus dicere ſolent, cum hodie, tum olim apud Romanos *l.* 17. *C. de Judic.* Prorſus enim juris peritiâ non poteſt carere Judicis officium, quod eſt ita judicare, quemadmodum Legibus & moribus eſt proditum, ut Juſtinianus & res ipſa loquitur, *in pr. Inſt. de off. Jud.* Nec etiam aliud eſt commune Judicium, quod expreſſit Phocylides,

> *Μηδέποτε κρίνειν ἀδαήμονας ἄνδρας ἐάσῃς.*
>
> *Indoctis nunquam ſacrum permitte Tribunal.*

14. Juris ſcientiæ, addimus *Æqui* peritiã; quod ſignificat facultatẽ interpretandi jus ex præſumptâ legiſlatoris voluntate, verbis licet in ſpeciem renuentibus; quod eſſe Judicis officium, docent optimi harum rerum magiſtri Juris Romani conditores *in l.* 8. *C. de Judic.* diſtincte ab officio Principis hac ipſa parte, quemadmodum *in ſect.* 1. *cap.* 2. *latius* expoſuimus.

15. Ad hanc autem facultatem Æquitatis judicialis, duo requiruntur, Intima Juris ſcripti notitia, ut de eo quod Legiſlator non expreſſum intellexerit, mens exiſtimari poſſit; & rectum exercitumque in ipſa naturali æquitate judicium; quam partem innuit Caligula, cum aliquando minaretur, ſe facturum, ne Juriſconſulti quicquam præter *æquum* haberent de quo reſponderent; Jure ſcripto ſcilicet, abolito, *apud Suetonium in vitâ ejus.*

16. Ultima definitionis verba, Judicem ab Arbitro, qui eſt Judex compromiſſarius, à litigantibus electus, diſtinguitur, & faciunt, ut Judicis officium ſit publicum, ac etiam Magiſtratus, ut *ſuperiori ſectione cap.* 4. demonſtratum eſt: Unde & ætas publicis apta muneribus in Judice requiritur, cujus determinatio ſpecialis, eſt Juris poſitivi. In univerſum XXV. fere annorum ætas minima ſolet eſſe, qua Judices admittantur, etſi nec à moribus alienum eſt, quod Jus Romanum agnoſcit, à Principe dari poſſe cujuſlibet ætatis judicem, modo non ſit minor annis XVIII. *l.* 57. *π. de Re Judic.* Cumque Judices hodiè fere ſemper à Principe, vel ab eo qui jus Principis habeat, dentur, ætas XVIII. annorum, ut qua minor eſſe non poſſit judex, intelligenda videtur.

17. Cæteræ qualitates & requiſita Judicum, fere communia ſunt, cum aliis Magiſtratibus: Niſi Judicibus ſit proprium, quod non modo in cauſis propriis, ſed in ſuorum proximorum cauſis ſententiam dicere poſſint, ratione manifeſta. Qui vero Summam Poteſtatem habent, quem illi judicem in ſuis litibus habebunt? Res loquitur, non eſſe, cui ſubjiciantur: Ideoque non poteſt aliter fieri, quin Judices ſint in propriis cauſis, ut Juriſconſulti obſervant ad *l.* 41. *d. Hered. inſt.* ut in iſta Lege præivit exemplo Tiberius: Idque ita boni Principes ſemper exercuerunt, ut ſe legibus alligatos ultro profiterentur *l.* 4. *C. de L. L.*

Imò

Imò etiam minus ſibi, quam privatis indulgerent, ut eſt ſpecimen in §. *ult Inſt. Quib mod. Teſtam. infirm.*

18. Quin ut plenius omnis præjudicii ſpecies, quæ non poteſt abeſſe, ubi quis ipſemet Judex & adverſarius eſt, amoveatur, hodierni Principes & Summæ Poteſtates rectè conſulunt, quod ſuas cauſas apud Supremas Curias agi & judicari permittunt, earumque ſe judicatis ſubmittunt: Scilicet, in negotiis, quæ tanquam membra communis Societatis, non ut Rectores Civitatis cum aliis habent controverſia; Sed quatenus ſæpe dubium eſt, cujus generis ſint ea, de quibus quæritur, hac parte rurſus ipſos oportet eſſe judices, quia res non capit alium exitum: ſic tamen, ut in dubio rem potius ordinariis delegare judicibus, quam ſuo arbitrio vindicare debeant; quo minus cives & exteri à contractibus cum Principibus ineundis abſterreantur.

19. Exigit præterea judicis definitio, ut ad tantam rem neceſſaria exiſtimatio illæſa atque ut naturales facultates adſint; neque enim ſurdus aut mutus judex eſſe poteſt; cæcus non facile dabitur, datus tamen quominus remaneat, nihil obſtare videtur, *l. 6. ff. de Jud.* quia cæcitas, animi perſpicaciam adjuvat potius quam obtundit: feminas ratio communis arcet à cunctis muneribus publicis.

20. Officium judicis in genere eſt, ita judicare, quemadmodum Legibus & moribus eſt proditum, tam ſecundum id, quod partes expreſſerunt, quam ut ex bono & æquo cujuſque negotii natura fert; qua in re non modicam eſſe latitudinem & differentiam, ut quædam negotia liberiorem hac parte Judici poteſtatem, alia magis coarctatam præbeant, uſu rerum conſtat; idque Romani diſcretione judiciorum, quæ ſtricti Juris & bonæ fidei dixere, ſine offenſa Juſtitiæ determinarunt, ut probavimus in *Exnom. Rom. ad l. 7. ff. de Negot. geſt.* Inductio autem illius diverſitatis & officii Judicis ſecundum ſingulas Judicii partes, hujus quidem inſtituti terminos excedit.

21. Non poteſt tamen omitti Nobilis & vetus quæſtio, ſi judici aliter de facto conſtet, quam ex actis & probatis liqueat, utrum juxtà ſuam ſcientiam, an ſecundū fidem teſtium & inſtrumentorū jus dicere debeat. Imponere neceſſitatem pronunciandi, quod falſum & iniquum eſſe novit, id verò durum videtur, neque committendum. Rurſus, permittere, ut teſtes omni exceptione majores præ ſua ſolius ſcientia ſpernat, exemplo pravum & noxium foret. Siquidem hoc prætextu; quatenus judices, etſi debeant eſſe boni, ſæpe malos vel ambiguos eſſe contingit; infinitæ tegerentur iniquitates.

22. Plane, qui ſummam habet poteſtatem, aut qui datus eſt ita, ut judicati rationem nullam redditurus (quanquam ita vix poteſt) merito tutoque ſcientiam ſuam præfert. Sed quorum ſententiæ retractari poſſunt, his id nullo modo indulgendum; quia judicati rationem aliis ex conſcientia ſua reddere nequeunt, neque ſuperior, qui errorem ejus corrigit, aliter de eo quam ex actis arbitrari poteſt. Standum igitur media opinione; faciendum, ut judex ea cauſa ſe exoneret officio ſuo, ac inter teſtes potius auxilio veritatis adſit. Egimus hac de re latius *in Prælect ad Tit. Inſt. de Off. Jud etiam Exnom Rom. ad l. 6. §. 1. d. off. Præſ.*

23. Quam autem juſti & injuſti diſcrimen acre judicium & ingenii intentionem requirat, quam non ſine multa præceptionum memoria & ſubtili applicatione conſiſtat, Ramanum jus luculenter docet.

24. Nec tamen hoc in pleriſque, à naturæ-

naturalis juris conſecutione, & eo quod cunctis civitatibus conveniat recedere, ſatis hi probant, qui licet obtrectatores Romanæ prudentiæ, optimum illud *eſſe juris Naturalis interpretem fatentur*, *Selden. de mar clauſ. c. 5. in fin*

25 Nulla igitur ratione *Hobbes* doctrinam artis Legalis in advocatis neceſſariam, in Judice prope ſupervacuam exiſtimat, Angliæ potius ſuæ, quam ingenii humani morem negotiorumque perplexam varietatem, ut videtur, conſiderans.

26. Secundum Judicem, Actor & Reus Judicium principaliter conſtituunt. Actor eſt, qui ad judicium provocat, Reus qui provocatur: Aut ſi res ſint ejuſmodi, in quibus uterque provocat, is qui primis id occupat, Actoris partes obtinet. Reus à Re dictus eſt & Rei, quos inter Res eſt, ſive *quorum de Re agitur*, ut Cicero *lib. 2. de Orat.* ſive is agat, ſive cum illo agatur: Hinc duo Rei Juriſconſultis vocantur; tam qui in ſolidum ſinguli Creditores, quam debitores facti ſunt: Verum ut is, *unde petitur*, quomodo Antiqui frequentius loquuntur, Reus appelletur, uſu receptum eſt, tam in civilibus, quam in criminalibus cauſis.

27. E perſonis minus principalibus, Scribæ & Apparitores cæterique miniſtri, nihil hic habent ſingulare: Sed Procuratores & Advocati, ab hoc loco abeſſe non poſſunt. Procuratores proprie nihil ſunt aliud, quàm mandatarii, tam ad Negotia, quam ad lites. Et quidem ubi quiſque ſuam cauſam per ſe, in Judicio peragere poteſt, ibi & procuratorem quemlibet dare poteſt, ac ita ſe res apud Romanos habuit. Sed quia res & uſus pleroſque populos adduxit ad ordinem & trituram Fori, cui vulgus impar confuſionem inferret, ubique receptum eſt, ut Procuratores in Judiciis habeantur publici, in Jure Romano incogniti, de quibus hic ideo paucis agendum.

28. Ejuſmodi Procurator publicus, *eſt Vir bonus, ordinis Judicialis peritus, auctoritate publicâ, ad lites, ex mandato partium adminiſtrandas, conſtitutus.* Quod vir bonus dicitur, id civiliter accipiendum, & quia talis eſſe debet officii ratione; quod ut publicum eſt, ita arcet malos & infames, quales ſi quis privatim rebus aut litibus ſuis extra judicium præficere velit, non prohibetur, ut indicat Juſtinianus Cæſar in §. *ult. Inſt de Exception.*

29. Ordinis judicialis *peritum* diximus; quoniam hæc præcipua ratio eſt, cur promiſcuum alienas cauſas procurandi officium, in publicum, ut videmus, ſit mutatum; ne judicia, imperitorum hominum ſtrepitu & diſcurſu turbarentur. Idque eſt *Auctoritate publicâ*; & quidem prævio Examine atque jurejurando, ut merito paſſim obſervatur: Addito tamen, *Ex mandato partium*. Publice enim ad univerſum officii genus admittuntur; In ſingulis cauſis non minus quam privati Procuratores, ſpecialis egent mandati; ideoque mandatore mortuo, non poſſunt in Judicio pergere, niſi novo ab herede mandato inſtructi.

30. Poſtremum in definitione eſt, *Ad lites adminiſtrandas.* In hoc enim diſcrepat ab Advocato Procuratoris officium; quod ille quidem ad Patrocinium voce vel ſcripto præſtandum, hic ad urgendam, ad exitumque moderandam litem adhibeatur; plus enim quam miniſter eſſe non videtur publicus Procurator, ne quidem poſt litem conteſtatam, quod aliter de Procuratore privato conſtat; Idq; nec aliter hodie ſe habere, verū imprudenter fieri, quod hanc regulam vulgo ad Procuratores, qui ſunt hodiè, publicos producunt, in *Prælect ad Tit.*

Tit. 1. *de Procurat. n.* XI. demonſtratum eſt.

31. De officio Procuratorum, quo pluribus hic agamus, inſtituti ratio non patitur: Niſi addere placeat; In dicaſteriis inferioribus, & in nonnullis quoque Superioribus, Procuratores etiam habere jus poſtulandi, id eſt, Advocatorū munere fungendi; quatenus patrocinii peragendi fiduciam habent. In nonnullis etiam locis Poſtulare, id eſt, pro Advocatis fungi neceſſe iis eſt; ubi Advocati à Procuratoribus diſtincti non habentur, ſed conjuncta ſunt hæc officia: Quod ut ad compendium & ſumptus Judiciorum coarctandos plurimum facit, ita prudenter à quibuſdam populis receptum eſt: Ut tamen crebrius, uti perſonis, ita partibus agendi diſtincta, licet conjuncta maneant officia; De Advocatis igitur pauca ſubjiciantur.

32. Advocatus eſt, *Vir bonus, juris peritus, à litigantibus rogatus, ut voce vel ſcripto cauſam ſuam Judici exponat, probet atque ex arte defendat, ad hoc officium publicâ auctoritate admiſſus. Virum bonum* eſſe oportere, ſacrum Juſtitiæ ſacerdotium, quod Juriſconſultis adſcribitur, indicat, ut & ſumma officii advocatorii, à Valente & Valentiniano præſcripti, ut patrocinentur, integre, fideliter & modeſte *l.* 6. *C. de Poſtul.*

33. *Juriſperitum* æque eſſe oportet Advocatum, ſi præſtabit, quod Leo & Anthemius Imperatores de Advocatis prædicant, *ut glorioſæ vocis confiſi munimine, laborantium ſpem, vitam & poſteros defendant l.* 14. *C. de Advocat. diverſ. judic.* Quod ne fieret, inde ab aliquot ſeculis in pleriſque Foris proviſum eſt, ne quis admittatur, niſi Illuſtris alicujus Academiæ teſtimonio Juriſperiti elogium adeptus. Leo Imperator jurejurando Profeſſorum id olim adfirmandum mandavit in *l.* XI. *C. de Advoc. diverſ. judicior.* Quod an hujus ſeculi corruptioni hac in parte, pravæque Academiarum æmulationi, quâ hæc elogia fere promiſcua & venalia ſunt, emendandæ ſufficeret, haud facile dixerim: Forſitan utilius fuerit, etſi inutilius Academiis, ſi, quod Leo fieri præcipit, in *l.* 11. *C. de Advocat. diverſ. judic.* Examen apud ipſum Rectorem, ſive Fori præſides fiat, quod nunc in Scotiâ faciunt; vel, ſicut apud Regiomontanos, in Academiis honorati, rurſus apud Forum diſputationem publicam ſubire cogerentur.

34. Definitio habet; *A litigantibus rogatus.* Advocatus ita dictus eſt, quod à litigantibus advocabatur in conſilium, eaque procuratoris ab Advocato notiſſima differentia eſt, quod hic mandato conſtituitur, Advocatus vero precibus aditur; ille dominum, hic magis clientem habet: Utrumque participant honoris aut miniſterii imitamentum, qui ſimul Advocati & Procuratores ſunt, ut in multis eſſe locis, indicavimus.

35. *Cauſam ſuam Judici exponat.* Hoc olim erat Patroni, erga clientem ſuum, cujuſlibet officium, donec ad Oratores, qui per excellentiam exinde Patroni ſunt dicti, qualis Cicero, Hortenſius & nobiliſſimi atque facundiſſimi quique Romuli nepotum, tranſiit; quo tempore Advocati erant privati reorum amici, ad opem conſiliumque advocati, ut ſenes apud Terentium & Plautum quandoque ſe advocatos amicis in foro adeſſe debere prædicant, à quibus omnibus ſeorſim, conſulebantur Juriſconſulti: Donec eloquentia forenſi privatorumque opera advocatorum detritâ, Patronorum & Advocatorum munia à Juriſperitis occupata ſunt: qui ſic habent triplex, ut olim erat, officium, Patronorum, Advocatorum, Jureconſultorum, quibus in multis, ut dixi, Foris accedunt partes Procuratorum

Quod etſi in eum modum compendii cauſa ſit inſtitutum, ſatis tamen adhuc in ipſo compendio plerique reperiunt diſpendii.

36. *Ad hoc officium publicâ auctoritate admiſſus*; Ita receptum eſt; cum olim quicunque fiduciam eloquentiæ & ſtudiorum habebat, Advocati & Patroni partes obire poſſet. Sed habetur adhuc in definitione; *voce vel ſcripto.* Romanos vivâ voce cauſas egiſſe notum eſt; idem hodieque multis uſitatum eſt populis; ſed ineptiæ & confuſio rabularum, pluribus locis hac parte miniſteriū vocis in deſvetudinē, ut nonniſi ſcripto cauſæ diſceptentur, adduxerunt; etſi præſtantius & nobilius eſt vetus inſtitutū; modo, quod in gravioribus cauſis fieri ſolet, præcipua cauſarum merita literis comprehenſa, Judicibus, adſtruendæ memoriæ exhibeantur.

37. Officium Advocati tribus hiſce præceptis continetūr, *ut integrè, modeſtè, prudenter ſuis partibus fungatur. Integrè*, ne prævaricetur, neve cauſam ſciens malam ſuſcipiat, vel talem deprehenſam deſerat; etſi in quibuſdam Foris nihil ab Advocatis exigitur, quàm ut tali caſu nihil dicant, aut ſcribant, quam quod à clientibus nominatim rogabuntur, ut dicant vel ſcribant; quomodo in Friſiorū Curiâ Advocati jurejurando adiguntur; quod an ſalvâ viri boni teſſerâ uſquequaque liceat, eſt ἀναθεώρητος. *Modeſtia* Advocatorum quid ſit, tàm erga judices, quam adverſarios, ipſa res loquitur.

38. *Prudentia* Advocati eſt vel Theoretica, vel Practica. Theoria tres videtur habere partes, Notitiam Juris Romani, Municipalis & Doctoralis. Prima in Academiis acquiritur, ut non ſola, quæ pars Juris hodieque in uſu manet, ſed univerſa diſcatur Juriſprudentia: majori tamen intentione curâque in iis quæ obſervantur, adhibitâ Jus Municipale, nonniſi poſt commune Jus perceptum, partim in Academiâ, partim in Foro adjungendum; quo etiam Feudale jus referendum, quæ parvo negotio ab his qui Romanum Jus fideliter didicerunt, memoriâ judicioque comprehendi poſſunt.

39. Doctoralem ſcientiam vocamus eam, quæ ex Interpretum lectione tàm veterū, quā recentiorū colligitur. ſed cū hæc pars ſtudii Juridici verè ſit infinita, modus ei ponendus eſt, preſſeque ſe Advocatus utriuſque Juris, *civilis & municipalis* notitiæ dedat oportet; ex Interpretibus quantum ſatis eſt, in dubiis cauſis, ad auctoritatem poſitionibus ſuis addendam petat: Sed fundamentum & Summa doctrinæ ſit, LEX & RATIO. Jus Canonicum in iis locis & rebus, in quibus uſum habet; ut apud Proteſtantes habet rariorem; partem Theoriæ facere, intelligimus.

40. Prudentia, quam Practicam diximus, etiam duplex eſt; una conſiſtit in applicatione Legum ad ſingulas facti ſpecies; Altera, in uſu Fori, quod attinet ad morem procedendi & Artem formulariam, vulgo ſtylum Curiæ appellant. Cicero trimembre fecit officium Juris-Conſulti pragmaticum; *Reſpondendi*, quid juris ſit in ſingulis factorum ſpeciebus; in quo eſt Ars applicandi. *Cavendi*, id eſt, ſuggerendi hominibus in omni genere Contractuum & negotiorum, quo partes ſibi idoneis cautionibus adverſus fraudes & incertos eventus proſpicere queant. *Scribendi*, id eſt, præſcribendi formulas actionum & negotiorum.

41. Hæ ſunt perſonæ Judicium conſtituentes. Sed propter moras & ſumptus judidciorum, haud rarò in Arbitros compromittitur, *qui ſunt privati homines, quos partes eligunt, ut litem inſtar juſti-*

cu-

cum definiant. Horum omnis poteſtas *Compromiſſo* continetur, quod tamen de rebus ad jus publicum pertinentibus, in quibus crimen aut infamia ſimiliſve cauſa vertitur, concipi non poteſt, ſed tantum de his, quæ in dominio & arbitrio ſunt privatorum, *l. 32. §. 6. de Arbitr.*

42. Sententia arbitrorum non parit actionem rei judicatæ, quoniam hæc publicam ſupponit auctoritatem *l. 1. C. Arbitr.* Imo partes, pendente cognitione, arbitrum deſerere atque ad judicem adire poſſunt, *l. 30. ff. d. Arbitr.*

43. Utroque tamen caſu, ſi vel deſtituant eum, vel pronuntiato ſtare nolint, exigi poſſunt, pœnam compromiſſo præfinitam, *d. l. 30. in fin.* Unde colligi poteſt; quo pacto hæc inter ſe conſiſtant; ſtandum eſſe partibus, Arbitrorum ſententia, ſive æqua, ſive iniqua ſit, & tamen nullam èx arbitrorum *Laudo*, ſic vulgo ſententiam Compromiſſoriam vocant, actionem dari.

44. Provocatio ab arbitro nulla poteſt fieri; cum, quia partes ſuo conſenſu huic beneficio renuntiaſſe videntur; tum, quia nulla inter arbitrum, qui privatus, & judicem, ſubordinatio inferioris ac ſuperioris, quæ in Appellatione requiritur, intercedit.

45. Reductio, quæ fit hodie paſſim, nec cũ juris publici ratione, nec cũ natura compromiſſi ſatis convenire videtur. Non prius, quia cum Appellatio per juris publici rationem hic non habeat uſum, Reductio, quæ prorſus hodie ad appellationis ſimilitudinem exercetur, nihilo magis ei convenire poteſt. Natura autem Compromiſſi fert, ut ſecundum id, quod Arbiter dixerit, partes trangiſegiſſe videantur; Tranſactio autem à nullo ſuperiore retractari poteſt.

46. Verùm, ut è ſilentio certi temporis, præſumptio, quod partes acquieſcant, ac inde actio quaſi judicati naſcatur, id habet rationem & uſu ſervatur. *l. pen. C. de Arbitr.*

47. Hoc eſt ſingulare, quod cum promiſſio tranſeat ad heredes eoſque directe obſtringat, Compromiſſum, quod eſt Promiſſum duplex & Reciprocum heredes, qui ex cauſâ, de qua compromiſſum fuit, omnino tenentur, non obligat, ſed morte compromittentium, ante *laudum homologatum*, ut barbarè loquuntur, id eſt, ſententiam approbatam, finitur *l. 27. ff. de Recept. qui Arb.* nequidem jure Canonico *cap. ult X. de Arbitr.* Cũ tamen in Judiciis, ubi nulla conventio vertitur, è tacito conſenſu heredes validius teneantur, quam ex ipſa cauſâ, priuſquam in Judicium deduceretur, ut Juris conſulti docent *ad tit. Inſt. §. 1. de perpet. & temp. act.*

48. Cur expreſſæ conventionis minor ſit vis, quam taciti conſenſus, ratio eſſe videtur, quod Compromiſſum fiat ex fiducia perſonali, quam habent compromittentes de judicio & ſynceritate Arbitrorum, de qua forſitan heredes haud æquè ſint perſvaſi; cujuſmodi ratione, Mandatum, & Societas, contra naturam aliorum contractuum; ad heredes quoque non tranſeunt. Sed infra Judices ſubjectio eſt neceſſaria, non arbitraria; quæ proinde non eſt tam fragilis.

CAP. I.

Judiciorum ſpecies & initia exhibens, ubi de In jus Vocatione & de Arreſto.

Diviſio Judiciorum in Civilia & Criminalia, Privata & Publica, alio ſenſu, quam jure Rom. In petitoria & Poſſeſſoria, & cæteræ breviter expoſitæ diviſiones. Partes Judicii in ſummâ eſſe tres, quarum prima in Jus vocatio; cujus neceſſitas & modus exponitur. Quinam eximantur omnino & ſecundum quid. Uſus & ratio in Jus vocationis Requiſitoriæ & Edictalis. Arreſti etymologia, definitio, diviſio & uſus. Quo jure nitatur, & an rectius à veteribus neglectum, quam hodie exercitum ſit. Forma Arreſti quatuor partibus expoſita. An neglectâ Intimatione valeat, ex parte ſaltem. Quando ceſſet Arreſtum; an etiam in res aut pecunias Principum exterorum. Differentiæ in Jus vocationis, è Jure gentium hodierno magis, quam exemplo Juris Romani. In Jus vocatio generalis quotuplex, & an præjudicet ignorantibus. Effectus in Jus vocationis; utrum hodierno jure Gentium, qui ſe non ſiſtunt, condemnentur, rectius, an exemplo Romanorum melius inauditis ſemper defenſio pateat: Inter criminales & Civiles cauſas videri diſtinguendum. De reliquis in Jus vocationis effectis.

DEfinitionem *Judicii*, quâ Perſonæ id conſtituentes, ſunt comprehenſæ, ſequitur Diviſio, in varias ſpecies & primo quidem in Civilia & Criminalia: quorum illis ad pecuniarium actoris commodum, His ad publicam animadverſionem, hoc eſt, ad mortem vel cruciatum corporis, aut exilium vel mulctam fiſco applicandam agitur.

2. Horum alia diviſio in Privata vel Publica, juris eſt Romani, non Univerſalis: Namque hodie, de cunctis, ut dictum, criminibus publicæ accuſationes inſtituuntur. Veteres *publica* dicebant, de quibus Leges nominatim erant latæ, & in quibus cuilibet è populo poteſtas experiundi dabatur, eaque certo ſolennique ordine moris erat inſtitui, quæ omnia fuiſſe Romanis *arbitraria*, nec proinde juris communis, ſatis apparet.

3. Eſt tamen ratio, quâ diviſio in Publicū & Privatum, Juris Univerſalis diſciplinæ accommodari poſſet; ſi Publica dicerentur, quæ directè lædunt Rempubl. Privata, quæ ſingulos in corpore, honore bonisve lædunt. Quo ſenſu crimina Majeſtatis, *Peculatus*, *Repetundarum*, Reſiduorum & Ambitus, publica. Homicidii, Adulteris, Falſi, Plagii & ſimilia. privata forent.

4. Civilibus Judiciis frequens, etiam in publicis controverſiis, eſt diviſio, in Petitoria & Poſſeſſoria. Petitoria, in quibus agitur de jure pleno & perfecto, ut aliquid nobis detur ex obligatione, vel reſtituatur ex jure dominii, aliove in re conſtituto jure: Poſſeſſoria, in quibus agitur ad detentionem rei adipiſcendam, retinendam, vel recuperandam. E quibus retinendæ poſſeſſionis remedia creberrimi uſus

uſus ſunt, ut res in *ſtatu*, quo nunc eſt, relinquatur, quia commodum poſſeſſionis inter diverſos Principes populoſque longe majoris momenti & uſus eſt, quam in Jure privato. Ut adeo maxima pars controverſiarum, quæ belli, pacis & induciarum materiam præbent, in poſſeſſorio magis quam in Petitorio verſetur.

5. Quarta Judiciorum differentia ſit, quod vel Generalia ſint, vel Specialia: Generalia, more juridico, non dialectico, dicuntur, in quibus de multis rebus ſimul tractatur; Specialia, quæ de ſingulis & certis rebus agunt. Utraque ſunt vel in Rem vel in perſonam. In Rem, quibus ex jure, quod in Re conſtitutum eſt, agitur, adverſus quemlibet rei poſſeſſorem, ut res vel in jus in re nobis reſtituatur. In perſonam Judicia diriguntur, quando agitur adverſus eos, qui nobis obligati ſunt ad dandum vel faciendum, eorumve heredes, non contra Tertium, qui ipſe non contraxit nobiſcum, neque damnum nobis dedit.

6. Quinta vel VI. diviſio eſt, in Principalia & præparatoria Judicia; Et hæc, quæ aditum parant ad aliud gravius judicium; cujuſmodi cum alia, tum maxime poſſeſſoria ſunt, quæ viam ad Petitoria ſternunt; etſi poſſeſſoria tanti ſæpe ſunt præjudicii, ut petitorium abſorbeant.

7. Sequitur ultima Judiciorum partitio, quæ majoris eſt uſus, in Ordinaria & Extraordinaria. Priora dicuntur, in quibus ſervatur ordo ſolennis procedendi, & plena cauſæ cognitio adhibetur. Extraordinaria diverſos habent gradus ſeu ſpecies: Nam in Jure non eſt inſolens, gradus, quod Logici negabant, variare ſpeciem. Quam diverſitatem, antequam explicemus, partes Ordinarii Judicii commemorandæ videntur; quæ in Summa vel Eſſentiales, vel Accidentales ſunt. Prioris generis præcipuas eſſe, in Jus vocationem, Litis conteſtationem, Cognitionem & Sententiam videbimus.

8. Prima pars Judicii eſt in Jus Vocatio, quam merito Juris Naturalis, ne quis inauditus condemnetur, imo divini Juris eſſe tradunt, inde à primo Dei citantis Adamum exemplo: neque tantum in Ordinariis, de quibus hic agimus, ſed etiam in extraordinariis maximeque ſummariis requiritur; etiam in Politicis, in quibus aliquis ordo Judiciali ſimilis ſervatur, ut ſi quis abſque in jus vocatione damnatus ſit, ipſo jure nullum ſit judicatum vel decretum.

9 Modus in jus vocandi eſt optimus per Apparitorem, ſeu viatorem publicum; etſi in locis, ubi tota juris dicundi ratio ſummaria eſt, nihil vetet, Reum ab ipſo Actore vocari: Sed ut hoc fiat per vim, obtorto collo, ut olim Romæ fieri ſolitum fuiſſe videtur, excuſari facilius, quam defendi poteſt; quâ de re actum à nobis in *Eunom. Rom. ad l.* 18 *&* 21. *ff. d. In jus voc.* Nihil eſt potius, quam ut per miniſtros publicos, ea res, ut fit, adminiſtretur.

10. Ne quis autem ſe actioneſque ſuas Judicio eximere præſumat, quam pauciſſimos excipi ab in jus vocatione, Reipubl. intereſt: adeo, ut ne Magiſtratus quidem, etſi majores, eximendi videantur; etſi aliter Romanis viſum & uſitatum fuit: eo quod ibi maxima juriſdictio penes ſingulas erat perſonas; veluti, Conſules, aut Prætores, qui cum neminem haberent ſuperiorem, niſi Populum, ad Tribunal nullum vocari poterant. Aliter & rectius hodiè Juriſdictio ſumma ab integris exercetur Collegiis, quibus ſingula membra ſubjiciuntur; etiam, ſi qui ſint Magiſtratus adhuc, perſonæ ſingulares, imo nec ipſi Principes & liberorum populorum Optimates in jus vocari gravantur, eâ quâ diximus ratione modoque.

11. Ad domum quod nemini jure Romano in Ius vocatio inferri poterat, *d. l.* 18. *& l.* 21. *π. de Jus voc.* cum illo more minus bene morato, invitos etiam obtorto collo ducendi & rapiendi niteretur, id merito nuſquam hodie receptum eſt. Sed quod illo jure vetitum fuit, in jus vocari privatos, dum juſta mortuo faciunt, dum funus proſequuntur, dum uxores ducunt, qui ſacris interſunt, qui in Jure conſiſtunt: *l.* 2 *& ſequ. π. de In jus voc.* Cum hæ exceptiones momentaneæ ſint, ac humanitatis ratione nitantur, hodieque merito obſervantur.

12. Nec eſt ratio, Cur modeſtia veterum, non permittentium patronos & Parentes aliasque venerabiles perſonas, ſine veniâ Prætoris in jus vocari; ne forte famoſis impeterentur actionibus; hodie nobis inepta vel negligenda videatur. Multo minus, ut, ubi adhuc venia Prætoris exigitur, ferendi tamen ſint liberi, & qui liberorum loco ſunt, famoſis utentes formulis, ut quibuſdam in Foris hodiernis præpoſtere fieri conſtat.

13. In jus vocari neminem poſſe; niſi quatenus perſonam ſtandi in Judicio è Legibus acceperit, quæ non eſt hujus loci res, facile conſtat. Verum quando qui in jus vocandus eſt, foris agit, ut ejus copia haberi non poſſit, tum vel per requiſitionem Magiſtratuum ejus loci, in quo degit, vel per Edictum vocandus eſt. Et hoc quidem modo fit, ſi reus incerto loco vagetur, aut Magiſtratus requiſitioni non pareat; eo, quod Juriſdictionem judicis, ad quem vocetur, non putet eſſe fundatam. Ejus enim rei examen ad judicem requiſitum pertinet, ne cives ſuos temere evocari patiatur; in quo ſtultè negligentes ſunt plurium locorum Magiſtratus. Quod ſi de juriſdictione ſuâ Iudex requirens aliud ſentiat, vocationi per Edictum, quæ & ſemper immediatè fieri poteſt, locus ac uſus ſupereſt.

14. Quando autem Iudex in homines alieno in territorio agentes habeat juriſdictionem, etſi ex his, quæ in *capite ſequenti* habebimus, pendet, hic tamen obiter præſumendum, at inferius explicandum erit. Fit autem hoc; ſi judicium apud tribunal Vocantis jam fuerit inchoatum; ſi res de qua diſputatur, in territorio vocantis ſita ſit; Item, ſi contraxerit ibidem, & bona in eodem territorio poſſideat. Submiſſio verò, quam prorogationem vocant, non ſufficere ad in jus vocationem ejus, qui in alieno agit territorio, ex his quæ in *Tit. de Juriſdictione & Imperio* dicta ſunt, intelligi poteſt.

15. Sed Arreſtum veteribus & Romanis incognitum, nunc in Iure Gentium, tam frequentem & notabilem, reſpectu in jus vocationis, uſum habet, ut in hac univerſali diſciplina tacite nullo modo præteriri poſſit. Arreſtum in duplicem uſurpatur ſenſum, pro decretis inretractabilibus & pro jure ſiſtendi. Priore modo, judicare per Arreſtum dicuntur Iudices, à quibus provocari non poteſt; Altera hujus loci eſt ſignificatio. Vocis originem quidam è græciſmo repetunt, quaſi Ἄριστον, vel ἀρεστὸν, *placitum, irrevocabile*; Sed verius eſt, Celticam eſſe vocem è latino corruptam. *Reſter* à *reſiſtere* dicunt illi, pro remanere. Hinc veteres Galli, *Adreſter*, facere ut aliquis *reſiſtat*, remaneat, & *Arreſtum*, Actus *ſiſtendi*, ne loco ſe loco moveat res aut homo: Unde & ſententia irrevocabilis, *Arreſtum*, quaſi res in loco fixa & immota, dicitur.

16. Sed Arreſtum, pro jure ſiſtendi figendique certo loco finiri poteſt ita; *Detentio perſonæ aut rerum debitoris, facta per Creditorem, auctoritate Magiſtratus, cum in jus vocatione conjuncta.* eſtque vel perſonale, quo perſona, vel Reale, quo res in loco detinetur. Prius, ſi

debitor

debitor in fugâ ſit, vel fugæ ſuſpectus, habet ſummam rationem, ut tum detineatur, per Magiſtratum; cum & è fuga retrahi & pecunia illi ab ipſo Creditore excuti poſſit, jure Romano *l.* 10. §. 16. *d. His quæ in fraud. Cred.* quæ docet, tam in res, quam in perſonas hoc caſu Arreſtum eſſe licitum & juſtum.

17. Verum hodierno jure Gentium poſitivo; naturale enim non eſt, ut mox videbimus; receptum eſt, ut Creditores quilibet, ſuos debitores advenas & peregrinos in patria ſuâ inventos, ob ſolam commoditatem illos in foro ſuo, non reorum, & ad moleſtiam peregre ſequendi lites, evitandam, convenire & ad ſolutionem compellere poſſint, quod etiam in res & jura debitorum uſurpatur ubique fere gentiû; ut ſi creditores reſciſcant, debitores ſuos alibi degentes, habere aliquas res, aut jura, vel pecunias ſibi debitas, in alieno territorio, judicis imperio illa detineri curare poſſint; cum hoc effectu, ne reſtituantur, aut ſolvantur debitori, priuſquam ſibi ſatisfactum ſit, & debitor ad judicem, cujus imperio factum eſt Arreſtum, è ſuâ ſede venire cogatur.

18. Si quis roget, quo jure cives alieni Imperii fortuito apud nos reperti, ſine causâ Fori mutandi præviâ, per vim ad Forum apud nos eligendum cogantur, nihil proferri poſſe video, quam philoſophiæ Hobbeſianæ principium; quod in ſtatu naturali, qualis eſt liberorum populorum inter ſe, quiſque tantum juris habeat, quantum vult ac poteſt, & quod unuſquiſque jus, ſecundum utilitatem ſuam, cujus & ipſe judex ſit, metiatur.

19. Antiqui populi ad æquitatem & utilitatem univerſam potius, quam cujuſque privatam reſpicientes, hoc jus, prehendendi ſiſtendique perſonas & res peregrinantiû, captandum non putarunt, ut regulam juris naturæ, per quam Actor ſequitur forum Rei, perverterent: idque Friſii noſtri vetuſtatis imitamento ſervant; utique inter ſe: nec aliter adverſus peregrinos uterentur; niſi horum conſuetudinem Friſios ita apud ſe tractantium, per modum Retorſionis imitari cogerentur, qua de re Sandius *lib.* 1. *deciſ. tit.* 17. *def.* 3.

20. Forma Arreſti quatuor partibus abſolvitur, Petitione cum in jus vocatione Imperio Judicis, Intimatione facta debitori, & confirmatione judiciali; quorum ſi vel unum ſit omiſſum, *merito Arreſtum* pro vitioſo habetur; etſi non deſunt, qui putant, Intimatione neglectâ, poſſeſſorem rei præcluſæ nihilominus teneri; Quod ut dijudicetur, eſt enim hujus Artis, facti ſpeciem imaginareſis (In Arreſto reali tantum habere locum Intimationem, quia in perſonali debitor ipſe adeſt, res loquitur) Creditor intelligit pecuniam debitores ſui peregrini eſſe penes Tertium, civem ſuum. Rogat Judicem, ut is velit Tertio imperare, ne pecuniam illam ſolvat peregrino, antequam ſibi ſit ſatisfactum: Judex id imperat; Creditor ſimul Tertium in jus vocat, ut ſi velit, opponat ſe: At peregrinum, ad quem res pertinet, certiorem non facit, pecuniam ipſius à ſe eſſe præcluſam, quæ eſt Intimatio. Tertius ſe non opponit, confirmatur in judicio Arreſtum. Tertius tamen ſolvit, pecuniam peregrino. Creditor Tertium denuo compellat, ut ſibi ſolvat; Is opponit, Tu peregrino non intimaſti. Ergo licuit illi ſolvere. Creditor, hoc nihil ad te; parendum fuit imperio judicis tui. Ratio ſpecioſa, non valet tamen; Verius eſt, Tertium non teneri, quia Intimatio ad formam Arreſti neceſſariam pertinet; nec enim hoc idcirco receptum eſt, ut pecuniam alterius ſine ſine detineamus: ſed ut noſtrum, quod

nobis

nobis debetur, facilius per judicem conſequamur: cum abſque intimatione non poſſit ad judicem iri, nihilque in tali Arreſto ſit, quam alterius impedimentum & injuria.

21. Hæc utcumque privati Juris uſum contineant, publici tamen rationibus conſtant, in iiſque etiam crebro verſantur. Hinc enim quæri poteſt ac ſolet, An Principum, populorumve liberorum, res pecuniæque Arreſto detineri poſſint, quod fieri non poſſe judicavit Suprema Friſiorum Curia, cum privati quidam Arreſtum Curiæ inſinuaſſent Quæſtori Friſiæ, ne ſolveret pecuniam Imperatori Romano Germanico, priuſquam ſibi ſatisfactum eſſet, de obligatione, qua Cæſar ad aliquot Imperialium millia tenebatur, *die* VII. *Novembris* CIↃIↃC.LXXXI. Forte ratio magis fuit Politica, quam juridica. Nam Monarchæ in contractibus utuntur jure privatorum, & quo jure nituntur Repreſſaliæ, eodem id genus Arreſta fundari poſſent. Si quis dicat, Intimationem non poſſe fieri; poteſt reſponderi, hanc eſſe tantum *certificationem*, non actum Juriſdictionis, quæ in peregrinos nunquam exerceri poteſt.

22. De Legatis Principum etiam ſæpe dubitatum eſt, an Arreſto ſubjecti ſint; quâ de re dabitur inferior agendi locus. Sed cadavera non eſſe Arreſto obnoxia, tametſi nec hoc ubique ſervatur, merito religionis cauſâ Lege Romanâ conſtitutum, juris univerſalis habendum eſt. *Nov.* 60. *c.* 1. *& Nov.* 116. *c.* 5. quemadmodum & Studioſis privilegium ab Arreſtis indultum legimus, in *Auth. Habitâ C. Ne fil. pro patre.*

23. Diviſio in Jus vocationis, jure Romano nulla eſſe videtur. At ſecundum hanc Artem poteſt dici, quod ſit vel Dilatoria, vel peremptoria, quæ jure civili eſt differentia Citationis poſt litem conteſtatē; ſcilicet Peremptoria eſt, per quā defenſio perimitur; unde, quid Dilatoria ſit, intelligitur. Jure Romano, inquam, hæc diviſio ad in jus vocationem non pertinet, quia nemo unquam inauditus illo jure condemnatur: Sed eſt hæc res jam ſine dubio juris gentium univerſalis, ut contumax etiam non auditus condemnetur; quod etiam utilitate publica non minus, quam Romanum æquitate commendatur.

24. Eſt etiam moris hodierni differentia in Generalem & Specialem Citationem, quam nec ab in jus vocatione diſtinguunt hodiè. Generalem bifariam inprimis accipiunt; primò ad omnes Judicii partes & actus, quod in Foris late patentis Juriſdictionis, magis quam in minoribus territoriis obtinet.

25. Rurſus Citatio, ſive in Jus vocatio Generalis dicitur, quando omnes alicujus cauſæ conſortes, vel omnes, quorum intereſt, aut qui ſua intereſſe putent, non expreſſis ſingulorum nominibus, vocantur. Sed eſt difficile dictu, hujuſmodi in jus vocationem generalem, præjudicare cauſam ignorantiæ habentibus: ut, ſi venditores immobilium rerum, prius Edicto vocent omnes, qui jus in ea re ſibi vindicaturi ſint; Utilitas inſtituti in hoc conſiſtit, quod ſi dein emergant, qui jus hypothecæ, vel fideicommiſſi in rem venditam habeant, excludantur; alioqui talis citatio incaſſum emiſſa foret: Sed ut hac via, jus abſentium & ignorantium extinguatur, non habet rationem. Et tamen ſi non fiat, hujuſmodi citationis uſus admodū coarctatur & fere nullus eſt. Proinde forte melius conſultum ſit, ejuſmodi Citationes generales non concedi, uti nec apud nos omninò exercentur.

26. Effectus in Jus vocationis eſt, quod Reus ſiſtens ſe, cauſam diſceptare cogitur. Si non veniat, pro contumace habetur, & fit miſſio in poſſeſſionem bono-

bonorum ejus, donec eo damno mulcatus adſit & cauſam ſuſcipiat. Ulterius Jure Romano, quod jam diximus, contra eos, qui vadimonium deſeruerunt, & qui ſe nunquam ſtitere, non proceditur. At moribus hodiernis, ad ſententiam uſque res perducitur, ut Romanis quoque viſum eſt faciendum, adverſus eos, qui Eremodicium contraxerant, hoc eſt, qui cauſam ſemel in Judicio ſuſceptam deſeruiſſent: Quominus tamen hoc, ipſa in Jus vocatione ſpreta, fiat, nihil obſtare, diximus antea. Sed cum magni res illa ſit præjudicii, bene conſultum eſt in Foris hodiernis, quod contumaces non ſimplici vice, verum ubi ſpretis aliquot citationibus, obdurato contra jus publicum animo eſſe creduntur. Quod ipſum tamen, an in Criminalibus obtinere debeat, ob maximum rei momentum, haud immerito dubites: Aut potius non dubites, hac parte Jus civile præferre, quod & in Friſia noſtra ſervamus; ne quis omnino inauditus & abſens condemnetur, excepto crimine Majeſtatis, quod moram animadverſionis non ferat. *Tit. π. de Requir. abſ. dam.*

27 Reliqui effectus in Jus vocationis ſunt, quod perpetuat juriſdictionem, etſi reus deinde fori privilegium adeptus ſit; quod in caſu duplicis fori operatur præventionem, (quæ in criminalibus *apprehenſione, non vocatione* committitur) quod rem facit litigioſam, ac ideò inalienabilem, quod denique interrumpit Uſucapionem & Præſcriptionem; quæ præſumptâ ſcilicet derelictione, vel negligentiâ, quæ per citationem evaneſcit, nititur, & ſi quid amplius in uſu gentium obtinet, de quo dicta non repetemus, *in Prælect. ad tit. π. de In jus vocando.*

28. Pendet horum effectuum ratio, quod ad duos quidem priores attinet, à juris publici diſciplinâ, ne juriſdictio Magiſtratuum eludatur; quod fieret, ſi quis poſt in jus vocationem, ad certum Judicem factam, alio ſe conferens, aut alii ſe ſubmittens, poteſtatem ejus, ad quem ſemel jure vocatus eſt, impune contemnere poſſet; cum potius, etſi non adfectata ſed neceſſaria ſit migratio, certiſſimè receptum ſit, ut citatus, de lite eodem loco perſequendâ, judicatoque ſolvendo cavere cogatur.

29. Eadem in ſumma ratio eſt, quod in Jus vocatio præventionem operatur inter duos Judices, habentes communem juriſdictionem, in eandem perſonam. Cum enim ejus, ad quem primum vocatus eſt, fundata ſit juriſdictio, illa per citationem poſteriorem ſubverti aut eludi non poteſt. Scilicet, inter ipſos judices, ſive Magiſtratus hæc quæſtio vertitur; nam inter partes litigantes hac parte, controverſia litiſpendentis potius moveretur, cujus reſpectu an poſt in jus vocationem ad unum judicem factam, reus ad alterum, cui æquè ſubjectus eſt, vocari poſſit, ibique litem conteſtari cogatur, dubitandi non deeſt ratio.

30 Et certum eſt, nullum vel Judici, vel Actori, poſt in jus vocationem, præjudicium creari poſſe. Quare, ſi Judicis ea mutatione, juriſdictio coarctetur, is, quantum ad ipſum attinet, ſi poteſt, illud impediendi jus habet: verùm hoc ad litigantem non pertinet. Huic igitur, ſi impenſæ per in jus vocationem priorem factæ, & ſi quid præterea ipſius interſit, reſtituantur, nihil quo ſe opponat, habere videtur: Ut taceam, litem proprie non pendere videri, niſi poſt litem conteſtatam: Hoc enim à juris privati diſceptatione propius abeſt, ideoque petatur licet è *d. Prælect. loco n.* 19.

CAP. III.

Ubi quiſque Agere & conveniri debeat.

Quæſtionem de Foro judiciali, à rationibus hujus artis pendere. Summa de Foro regula & ejus ratio, eadem, quæ in tota regnat hac Arte: Id eſt, quatenus exequendi judicati facultas detur. Differentia Fori ſumma, Domicilii, Rei ſitæ, Rei geſtæ. Domicilium quid & quotuplex, & quæ cauſæ ad quamque ſpeciem pertineant, ex publici juris ratione expoſitum. Regulariter extra forum municipii ſui, neminem ſiſtere ſe cogi; nec ejus uxorem & liberos alibi, quam ipſe degit. Poſſe tamen in diverſis locis habere domicilium. Originis locum non tribuere Forum, ſecus ac jure Rom. Rei ſitæ locum, in quibus cauſis Forum faciat; an, & ſi reus ibi non reperiatur. Ad locum Rei geſtæ ſpectare contractus, & res certis in locis geſtas, haud aliter, quam ſi Reus ibi reperiatur. Perſonarum remiſſiones ibi non habere locum. Delicti locus an cauſa Fori diſtincta ſit, quatenus id recte ſit traditum. Tranſitus ad extraordinarii cauſas Fori. De privilegio tam dignitatis, ubi de militibus, Clericis, Studioſis, quam miſerationis reſpectu. De prorogatione, remiſſive. De connexione rerum; Reconventione, quatenus ad hanc Artem ſpectent. De Querelâ denegatæ Juſtitiæ, & de Arreſtis remiſſive.

QUo recte in Jus vocatio fiat, nihil prius eſt, quàm, ut, ubi quis agere, vel conveniri debeat, intelligatur. Quod in Juris privati diſciplina curate traditum, ad hanc tamen Artem vel maximè, ſuo modo pertinet, nec alio quam Juris publici Univerſalis reſpectu, & ſecundum ejus rationes à nobis tractabitur.

2. Ubi quis agere debeat, ex eo pendet, ubi quiſque conveniendus ſit; nam regula Juris Naturæ & Gentium non minus quam Juris Civilis eſt, *Actor ſequitur forum Rei*; cujus ratio non tantum eſt, quod hi, unde petitur, favorabiliores ſint, quàm petitores; ſed quia res alium non capit uſum aut exitum. Intentio enim petitoris cum ſit, ut Reus condemnetur; & ad dandum, vel faciendum, vel ad reſtituendum cogatur, hoc ab alio quam proprio ipſius Magiſtratu fieri non poteſt. Nam ad hunc ſcopum exequendi rem judicatam; ne judicium, ubi hæc facultas jus dicenti deſit, reddatur eluſorium; omnem hanc doctrinam eſſe dirigendam, è ſequentibus patebit. Adeo, ut nec ſubmiſſio expreſſa, ſive prorogatio Forum per ſe faciat, niſi illa cogendi facultas adſit, ut è dictis *præced. capite*, & è ſequentibus colligi datur & dabitur.

3. Quoniam autem Actor, is eſt, à quo nihil præſtandum exigitur, ſed ob temeritatem actionis inſtitutæ, mereri poſſit, ut in impenſas condemnetur, ideo ſi non ſatis in facultatibus habeat, il-

lic, ubi

lic, ubi res agitur, ne judicium reddat eluſorium, merito ad agendum non admittitur, niſi prius cautionem pro litium expenſis idoneam præſtiterit, quemadmodum & Reus, ſi peregrinus aut peregrè iturus ſit, fundatâ in eum juriſdictione, non dimittitur; niſi cautione de judicato ſolvendo, præſtitâ, integram reliquerit executionis facultatem.

4. Sed ille cogendi & exequendi finis ita Judiciorum ordini præpoſitus eſt, ut tamen aliæ rationes æquitatis & negotiorum naturæ, Legiſlatori in conſpectu ſint. Ita compertum eſt, ad tria potiſſimum loca, redigi poſſe Fori *competentis*, ut ajunt, doctrinam; Ad locum *Domicilii*, *Rei ſitæ*, *Rei Geſtæ*, modo reus in hoc poſteriore loco ſic haberi poſſit, ut ad præſtandum, jure cogi queat; cum alioquin hiſtoria rei geſtæ nihil ad hanc rem pertineat.

5. Prima & generalis cauſa Fori eſt *Domicilium*, ubi quis larem rerumque ſuarum ac fortunarum ſummam conſtituit, & ubi finis exequendi facillime obtineri poteſt. Ergo Domicilii ratione, ſubjectus eſt quiſque vel Imperio totius Reipubl. vel ſpeciali Juriſdictioni. Et huic vel ratione Provinciæ, vel certi alicujus loci. Ad ſedem Imperii totius Reipubl. vocari poſſunt omnes, illi Imperio ſubjecti, in cauſis quidem ad regimen Reipubl. ſpectantibus ſemper, & quoties id Imperantes exigunt extra ordinem.

6. Sed in privatis & judicialibus cauſis, non aliter, quam ſi aliquis Senatus, aut Curia ſit, cui per omne Imperium res judicandi facultas ſit data, vel directe primâque, ut ajunt, inſtantiâ, vel per viam Appellationis. Prioris generis fere ſunt cauſæ Religionis, pacis publicæ, Repreſſaliorum, Quæſtionum matrimonialium, Devirginationum, Legis diffamari & ſimiles, ut in quâque Republ. viſum eſt. Etiam cauſæ criminales; etſi hæ in quibuſdam locis ad ſingula Municipia ſpectant. In majoribus etiam Imperiis, quod eſt Curiæ totius Reipubl. id ſæpe tribui ſolet ſingularum Provinciarum Præſidibus aut Curiis ſupremis.

7. Reliqua, de quibus non ſunt Leges ſpeciales, ad ſingulorum municipiorum tribunalia ſpectant; niſi quod eminentiores indigenæ, juxta eos, qui non habent fixum certo loco domicilium, ad generale Reipubl. vel Provinciæ tribunal vocari poſſunt aut debent: Nam ſi in ipſorum favorem id indultum ſit, aliò inviti vocari non poſſunt; quod ſecus eſt, ſi potius in favorem plebis conſtitutum ſit, ut Potentiores ad judicium Provinciale, ubi minus ſpectata ſit eorum dignitas, citari queant, quemadmodum cum alibi, tum in patria noſtrâ juris eſt, ut Nobiles & quicunque ſupra municipes & agricolas eminent, ad Supremum & commune Provinciæ Tribunal vocari poſſint, in gratiam tenuiorum; quia quanto quiſque ſpectatior eſt in loco ſuo, tanto durior adverſarius ibi civibus & agricolis habendus eſt.

8. Verum ſtrictè & propriè, Domicilium habet reſpectum ad municipium cujuſque, vel pagum, in quo degit; hac voce, non tàm pro unâ tantum cohabitatione vicove, ſed etiam pro majore territorio accepta, ut eſt Latina ſignificatio, apud Tacitum de Germanis, & Cæſarem de Gallis in pagos diviſis. Quiſque ad ejus loci, in quo lares ſuos fixit, tribunal vocari poteſt, inde verò evocari, niſi cauſis Lege proditis, non poteſt.

9. Proinde, qui ad tempus in quibuſdam locis agunt, fixo alibi domicilio & ſede fortunarum ſuarum, an hi apud diætas ſuas temporarias conveniri non poſſunt? Si poſſe dicas, fruſtra domicilium eſſe cauſam Fori ſtatuas: Si non poterunt, videndum, ne res arguat contra: cum

tra; cum peregrini etiam in locis, ubi reperiuntur, conveniri ſoleant, & forum eligere cogantur, ubique gentium; juxta regulam decantatam; *Ubi te invenio, ubi te judico.*

10. Diſtinguendum reor, inter ejuſdem Reipublicæ diverſa Tribunalia, & diverſorum Imperiorum: In his habet locum, ut nunc eſt uſus populorum, Regula citata, quemadmodum ex his, quæ de Arreſto in *cap. præced.* dicta ſunt, intelleximus. Sed in eadem Republ. non habet rationem conſvetudo, ut diverſi municipii civis, alibi repertus, extra forum domicilii ſui conveniatur; etſi in quibuſdam populis, ubi ſingulæ civitates habent conformationem, inſtar Reipublicæ ſubordinatæ, ſicut in Hollandia, novimus aliter obſervari; ſed jure poſitivo arbitrario, non jure gentium mero & recto: quod cum alibi, tum vim vigoremque ſuum obtinet in Friſia, ubi certi & noti juris eſt, quod ordo & ſumma judiciorum regula dictat; neminem extra forum domicilii, licet alibi repertum, conveniri, nec Arreſto ad eligendum alibi Forum poſſe compelli: Quicquid civitas una Friſiorum prima, ſibi juris in alias, facto, contradictorie nunquam agnito, ſibi quandoque arrogaverit.

11. Porrò, Domicilium ita eſt ſedes fortunæ lariumque, ut paterfamilias cum uxore liberiſque in eo verſetur; domus enim non eſt ſine familia; unde Græci per οἶκον, domum, æque familiam ac ædes intelligunt. Ideo conjuges & liberi, quanquam alibi forte agentes, apud maritos ſuos parenteſque domicilium habere judicantur, ac ita, cum jure Romano, tum moribus obtinet. Quod adeo verum eſt, ut tametſi mulier à viro diſceſſerit ſeorſumque habitet, tamen ex mariti domicilio forum ſortiatur, quia non poteſt ſua procaciâ mutare jus publicum.

12. Sicut autem eoſdem homines diverſis aliquando municipiis pariter ſubjectos eſſe diximus, *in lib. 2. ſect. 2. cap. 1. & c. 2. n. 16.* Ita ſi quis in duobus locis, ita ſeſe inſtruxerit, ut ſedem fortunarum ſuarum utrobique collocaſſe videatur, non eſt dubium, quin utriuſque loci forum ſequatur: Imo licet illa minus plena fuerit inſtructio, ſi tamen alieni loci civis aut municeps, alibi domicilium elegerit, & jus civitatis aut municipale quæſiverit, quominus ibidem ex ſuâ voluntate univerſaque ſubmiſſione forum ſortiatur, dubium non eſt.

13. Sed quod Romanis viſum eſt, locum originis etiam tribuere forum, ut Incola tam ex loco Domicilii, quam ejus, unde ortus erat, *l. 29. ff. ad Municip.* Forum haberet, fuit admodum illis ſpeciale, nec rationi juris Gentium, aut Juris publici univerſalis conſentaneum: ſed longe ſatius eſt, quod ubique receptum videmus, ut domicilium, non origo, jus Fori & ſubjectionis adferat, quemadmodum in *lib. 2. ſect. 2. c. 2. n. 10. ſeqq.* occupatum eſt probari; Quibus hic ratio peculiaris accedit, quod locus originis nihil facit ad coactionis facultatem, quam maxime in hoc capite ſpectari, inde ab initio demonſtravimus.

14. Sequitur altera Fori cauſa, Locus *Rei ſitæ*, quem priuſquam explicemus, tenendum, Domicilii forum eſſe generale, quod in omnibus judiciis in rem & in perſonam, Civilibus ac Criminalibus, juxta locum rei ſitæ, vel rei geſtæ forum præſtat, ita ut hæc duo priori ſubordinentur ac adjungantur, in cauſis ſuæ relationis. Niſi quod, ubi de miſſione in poſſeſſionem agitur, res loquatur, hanc rem nonniſi in loco rei ſitæ conferri poſſe. Domi alioqui ſuæ conventus quis habeat recuſandi cauſam? nec uſquam expeditior illum cogendi ad judicatum faciendum ratio eſſe poteſt.

15. Cæte-

15. Cæterum, cauſæ ad locum rei ſitæ relationem habentes ſunt Actiones in Rem; quæ non contra certas perſonas nobis obligatas, aut earum heredes, ſed in rem ipſam, & quemlibet ejus poſſeſſorem diriguntur, ut Imperatores ſtatuerunt *in l. un. C. Ubi in Rem act.* Quod & moribus in Jus univerſale tranſiit: Etſi veteres Juris Interpretes haud temere viſi ſint hoc reſtringere ad res immobiles, quæ proprie in certo loco ſunt conſtitutæ, ut textus ille deſignat; cum mobilia ſint potius ſequelæ perſonalis, nec ad ſtabilem ſitus locum ſe referre videantur.

16. Attamen, heic aliam potius rationem ſequimur, quam in foro ſtabiliendo maximè conſiderari diximus aliquoties; an in promptu ſit, effectum & vim dare in Jus vocationi, cogendis partibus ad obſequium jurisdictionis: quæ facultas æque locum habet in mobilibus, illic, ubi detinentur, quam in rebus ſoli. Unde, quod in caſu Arreſti, de rebus etiam mobilibus agi debet, hodieque paſſim agitur, ubi res detinentur, hoc ad exemplum in Rem actionum, quarum naturam Arreſta, ſicut hodie recepta ſunt, in negotiis quibus applicantur, induunt, receptum eſt

17. Nec opus eſt, ut Reus in loco rei ſitæ reperiatur: Sed cum juris diſceptationem effugere non poſſit, ubi in Rem ejus & præſentem poſſeſſionem movetur controverſia, ſiſtere ſe atque tueri debet, modo litis motæ certior fiat, atque citetur, quod vel per requiſitionem ſui Judicis, vel per Edictum fieri poteſt, ac ſolet. Cum enim Actor præſentaneam agendi & exequendi, per ſuum judicem, habeat facultatem, non eſt, quod foris adverſarium quærat. Quod cum ubique Gentium, moribus & jure receptum ſit, facile eſt animadvertere, non tàm ejus unde petitur favorem, quàm cogendi facultatem eſſe cauſam regulæ, quod *Actor ſequitur forum Rei.*

18. Tertia Fori cauſa loco Rei geſtæ adſcribitur; juxta domicilium, quod hic etiam concurrere, denuo inculcandum eſt. Locum autem Contractus non hunc ſemper, in quo hiſtoria rei geſtæ uſu venit, ſed magis quem contrahentes reſpexerunt, idque præ ſe tulerunt, accipiendum eſſe, ratio dictat, quæ eſt in tacito partium conſenſu; quod ibi maxime de jure rei ab ſe geſtæ, ubi cum inter ſe obligarentur, verſati ſunt, agi voluerint.

19. Quid autem? An ſola partium intentio Fori cauſam præbere poteſt, quando ne conventione quidem expreſſâ jurisdictionem mutari poſſe, vidimus in *ſect. praeced. cap. ult. n.* 34. ubi de prorogatione, ſive ſubmiſſione, probavimus, eam non aliter habere effectum mutandæ jurisdictionis, quam ſi Reus in territorio Judicis, cui ſe ſubmiſit, reperiatur. Scilicet, ita ſe res omnino, etiam quod ad locum Contractus attinet, habet, ut, ubi quis contraxit, ibi conveniri poſſit, ſi reperiatur illic, aut bona duntaxat ibidem ſita habeat, in quæ miſſio, ſi reus in loco contractus ſe non ſiſtat, fieri queat.

20. Quod autem nonnullis viſum eſt, ſi reus in loco, ubi contraxit, ſiſtere ſe nolit, eum illuc à Magiſtratu ſuo requiſito eſſe remittendum, adeò non habet rationem, ut verius ſit, judicem requiſitum non teneri, ne quidem ex humanitate, civem ſuum, qui contraxit, aut ſe alii judici ſubmiſit, aliò in jus vocandum permittere, vel imperare, ut eo ſe conferat; quia plus habet rationis, ſi ipſe juri in ſuum civem dicundo paratum ſe profiteatur, quàm ut illum foras evocari patiatur.

21. Ad rei geſtæ locum retulimus etiam

tiam Delictum; Etſi, an æque Juris id univerſalis ſit, quam Juris Romani eſſe creditur, merito dubites. De jure Romano hac parte diximus in *Prælect. ad tit. π. de Judic. n.* 57. eoque ſatis conſtat, Reos criminum alibi repertos, ad locum maleficii perpetrati eſſe remittendos *Nov.* 134 c 5. quod diverſis ejuſdem Imperii locis habet facultatem: non æquè in diverſis Imperiis; cum inter ea ceſſet obligandi vis, quâ judices reum à ſe captum in locum admiſſi delicti remittere debeant.

22. Unde ſic ubique receptum eſſe videmus, ut criminum rei, quocunque loco reperiuntur, ibi ſupplicio adfici poſſint, nec uſquam validius obtineat iſta regula; *Ubi te invenio, ibi te judico.* Id enim fieri, intereſt humani generis, ut auctoritatibus & exemplis probat, in uſum popularis ſententiæ, Sandius noſter *lib.* 1. *tit.* 1. *def.* 6. Etſi verum eſt, utilitatem exhibendi ſupplicia, in locis maleficiorum admiſſorum facere, ut mos remittendi reos criminum alibi captos, ad judicem loci, paſſim ita receptus ſit, ut rogantibus haud temere negetur, quo facit ratio *l* 28. §. *pen. π. de Pœn. Ut & conſpectu deterreantur alii ab iiſdem facinoribus, & ſolatio ſit cognatis & adfinibus interemptorum; eodem loco pœnâ redditâ, in quo Latrones homicidia feciſſent.*

23. Ex his apparet, quo ſenſu locus delicti cauſam Fori tribuat, quatenus illi prærogativa remiſſionis debetur, in eodem quidem Imperio ex neceſſitate, ſi Leges Reipubl. ita ferant, (nec enim ubique tales extant, quomodo in Hollandia non tenentur ſingulæ civitates, quod ſciam, illa neceſſitate) in diverſis autem Imperiis, ut dictum, ex humanitate; tam prægnante tamen officii ratione, ut à jure parum abeſſe videatur.

24. Atque hæ ſunt cauſæ Fori ordinariæ. Dantur etiam extraordinariæ, quibus Forum alicui non competens, fit, ut vulgò loquuntur, *Competens*, quarum, ut ad hanc Artem pertinent, hæ ſunt ſpecies, Prorogatio, Connexio rerum, Reconventio, Denegata Juſtitia, Arreſtum. de ſingulis aliquid ad hujus diſciplinæ modum.

25. Privilegium datur vel dignitatis, vel miſerationis cauſa. Priore reſpectu Illuſtres perſonæ ubique fere ſunt privilegiatæ, ut nonniſi ad Supremum, vel certum eminens Judicium vocari poſſint: Cujuſmodi quod jure Romano datum eſt, non magis hic opus ſit exponi, è titulo C. *ubi Senat. vel. Clariſſ.* quam aliarum gentium mores, quorum magna varietas eſt, recenſeri poſſunt. Sua cuique patriæ inſtituta facile conſtent, idemque de Fiſcalibus cauſis intelligendum.

26. In modicis Rebuſpublicis, ubi non ſunt Illuſtres, eorum loco Nobiles & civium Excellentiores aliquando funguntur. Etſi verum eſt, eorum jus ſingulare Fori, eſſe quidem privilegium ſemper, quatenus hac voce jus ſingulare ſignificatur; non eſſe tamen privilegium, ut hoc jus in favorem alicujus conſtitutum denotat: Magis enim eſſe, uti, quod nobiles & civium eminentiores ad Suprema Tribunalia vocari poſſunt, id in favorem tenuioris fortunæ hominum, & æqualitatis quam dignitatis cauſa inſtitutum videatur, antea diximus: Niſi hoc modo ſervetur, ut Nobiles & Eminentiores ad ſuos judices, quibus in ordinariis, cauſis ſubjecti forent, majus vocari nequeant; Id enim à dignitatis ratione minus alienum & privilegio propius eſſet.

27. Ad cauſam dignitatis ſpectat etiam Privilegium Militum, quibus ubique videmus indultum, ne alibi, quam apud Magiſtros ſuos, quos propriè Magiſtratus

ſtratus non eſſe, probavimus antea, conveniantur; quod à Romano Jure fluxit in omnium gentium mores, ſuffragante ratione, de quâ noti Satyrici verſus, non ſatyrici.

Legibus antiquis caſtrorum, & more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à ſignis: juſtiſſima centurionum
Cognitio eſt igitur de milite.

Non immeritò tamen hæc multis exceptio placuit, quod in delictis non militaribus, & communem civitatis quietem turbantibus, milites etiam à civili Magiſtratu coërceri atque puniri poſſunt; quo reſpectu ita fere ſervatur, ut juriſdictio communis habeatur: In quâ prævenientis potior ſit conditio, ut ab eo qui prior reum apprehendit, cognitio & animadverſio exerceatur: Etſi non deſunt Reſpubl. in quibus, Militia ſeparatum fere ordinem conſtituens, ad ſuos Magiſtros ita pertinere judicatur, ut capti à Magiſtratibus milites, ad ipſos remittendi ſint.

28. Pontificum Romanorum potentia fecit, ut & Clerici ordinario & Seculari, quod vocant Foro, ſubducti proprium habeant Forum Eccleſiæ, de quo notæ ſunt Juris Canonici conſtitutiones, & uſus per omnem Europam, quatenus adhuc adorat Papam: etſi jam à Græcis Imperatoribus hujus rei initium factum eſt, in *l.* 13. *C. de Epiſcop. Audient.* & *l.* 33 *C. de Epiſc. & Cler.* idque longius provectum à Juſtiniano in *Nov.* 83. *N.* 123. *C.* 21. ubi tamen, ſi jus ab Epiſcopis non dicatur, res ad judices privatos defertur, quemadmodum & communia Clericorum delicta iiſdem relinquuntur, Eccleſiaſtica verò Epiſcopis.

29. Pontifices forum Eccleſiæ tam proprium Clericis ſuis eſſe voluerunt, idque ſine diſtinctione civilium & criminalium cauſarum, ut ne quidem in ſingulis cauſis, eis foro ſuo renuntiare permiſerint *c.* 8. *x. de Judic. Cap ſi diligenti, cap. ſignificaſti x. de For. comp.* quod alioquin omnibus in univerſum privilegiatis, etiam in Fori causâ, proculdubio licet. *l.* 51. *C. de Epiſc. & Cler.* niſi alterius & maximè Superioris interſit.

30. Non poteſt negari, quin artificioſiſſima ſit ſtructura magnæ illius Civitatis, quam è tot gentibus, ambitioni flagrantiſſimæ Regum & Principum ſubtractam, Imperio Monarchico, exquiſita independentiâ, Pontifices ſtabiliverunt. Digna res ingenio eruditæ calliditatis, quâ Principibus & populis ſuperſtitione rerumque bonarum ignorantiâ involutis ſuperbè ac inſolenter illuſerunt. Et ſi verum eſt, quod olim Cicero ad Lucceium ſcripſit, eum, qui ſemel verecundiæ fines exceſſit, oportere gnaviter eſſe impudentem, ne quidem id reprehendi poteſt, quod Renuntiationes fori, quibus ordinis ipſorum dignitas & ſynceritas, ſi res crebro ad executionem veniret, notabiliter dehoneſtata fuiſſet, interdicendas putarunt.

31. De jure ſi quæras, externo, dubium non eſt, quin jus illud optimum ſit, patientia & conſenſu populorum atque Regnantium: Jus vetus & authenticum eſt quidem, *πᾶσα ψυχὴ ὑπερεχούσαις ἐξουσίαις ὑποτασσέσθω*, *Omnem animam majoribus ſubjectam oportet eſſe Poteſtatibus, ad Rom.* 13. *v.* 1. Sed hoc nihil impedit, quominus ipſorum conſenſu populorum, ſacer ordo ſeorſim potius, & cum honoris aliquo hac parte reſpectu, quàm ut *τῶ πολλῶ δήμω*, nullo à vulgo diſcrimine cenſeantur. Hæc junge iis, iis quæ dicta ſunt in *lib.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 7.

32. De privilegio Studioſorum, quod

decũt

dedit iis Fridericus Barbaroſſa in celebri *Authent. Habitâ C. Ne fil. pro Patre*, quod ſatis ad hanc rem ſit, diximus in *d. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 7. *& ſeqq.* ad cujus Authenticæ Conſtitutionis exemplum formata eſt Academia, cui nos ætatem & ſtudia noſtra conſecravimus, ab Illuſtribus Friſiæ Ordinibus, Franekeranâ: purius & decentius quam aliæ plures, quâ de re diximus *in Prælect. ad Tit. ⁊. de Judic. n.* 13. ubi, & in *ſequentibus* plura ad hanc rem pertinentia, nec ab hac Arte aliena collocavimus; ſed modus eſt habendus, ne moles, operis, ſi qua futura ſit, gratiam corrumpat.

33. Altera cauſa Privilegii forenſis eſt *Miſeratio*; quo reſpectu conſultum eſt pupillis, viduabus, diuturno morbo fatigatis, debilibus, aliiſque fortunæ injuria Miſerabilibus perſonis, quibus hoc datur favoris, ut adverſarios ſuos ad Comitatum Principis, vel ad Supremam Curiam, primâ inſtantiâ vocare, ſed ipſi illuc ita vocari non poſſint; ut nec ſumptibus vexentur, & validum adverſus potentiam adverſariorum ſuorum habeant remedium; quod ita conſtitutum Jure Romano in *l. un. C. Quand. Imp. int. Jud.* durat ubique fere gentium & rationem habet univerſalem.

34. Quo autem jure, quod de pupillis ſancitum eſt, ad puberes & omnes, qui ſub Curatoribus agunt; & quod de viduabus, hoc ad virgines productum ſit, aliaque hujus capitis memorabilia, repetere non ſuſtinemus, è prædicto *ad Tit. ⁊. de Judiciis loco n.* 60.

35. Hæc igitur de Privilegio Fori dicta ſunto: De *Prorogatione*, quæ fit per ſubmiſſionem alicujus, ſub alienâ juriſdictione, quâque Foro quis extraordinario ſubjicitur, etiam occupatum eſt agi quod ſatis huic Arti ſit, in *ſect.* 1. *huj. libri cap.* 6. *n.* 34.

36. Tertiam Fori extraordinarii cauſam diximus eſſe *Connexionem rerum*; quâ fit, ut litis alicujus conſortes, ne continentia cauſæ dividatur, ad alienum judicem ire cogantur: quod fit quidem bifariam; vel ut ad Tribunal, cui nec mediate nec immediatè ſubjecti ſunt, vocentur; vel ad tale, cui nonniſi per viam provocationis ſubjiciuntur. Prius tum maximè fit, quando ſitus rerum facit, ut lis apud certum judicem, tam diverſi, quam ejuſdem Imperii, quæ ad plures alibi degentes pertinet, inchoata, nonniſi omnibus inſtantiis in unum conflatis, abſolvi poſſit. Veluti, cum ad hereditatem aliaſve res communes dividendas, plures è variis locis ſocii convocantur; aut unius debitoris, qui ſolvendo non eſt, Creditores, ad ejus bona diſtrahenda conveniunt. Quod denique, poſſeſſionis & proprietatis quæſtio, ſuper eâdem re, ab eodem judice decidi ſolet, etſi aliter ratio Juris ordinarii ferret, huc referendum eſt.

37. Alter caſus habet terminos ejuſdem Imperii; Quoties cauſa, licet ad ſitum rei non habeat reſpectum, contra plures ejuſdem conſortes, variis ſub judiciis inferioribus degentes, movetur. Quia non expedit, ſingulos reos apud ſuos judices conveniri, & tot lites, quot ſunt homines, diverſas agi, datur ubique facultas Actori, omnes ad idem Tribunal, omnibus, etſi mediatè commune, hoc eſt, ad Supremam vocandi Curiam. Quod cum ita reale & inevitabile non ſit, quam eſt rerum Communium ſitus & *individuitas*, ſed magis arbitrariæ utilitatis, ideo in diverſæ Reipubl. cives non valet; nec hos propterea Magiſtratus ſui prudentiores, evocari patiuntur; qui propter res alibi ſitas & actiones in ipſam rem conceptas id nullo modo recuſare ſolent.

38. Quarta cauſa Fori extraordinarii & *incompetentis*, eſt *Reconventio*, quæ dicitur;

citur; per quam is unde petitur, Actorem peregrinum apud ſuum Judicem, de quavis alia re, viciſſim convenire poteſt. Cujus rei tanta commoditas & rationis evidentia eſt, ut nuſquam gentium recepta non ſit; an tamen uſque adeo, quo Juſtinianus Imperator ejus uſum intendit, hodie valeat, ut, ſi Reus ſui judicis tædio, pendente lite, quæ movetur ei ab alio municipe, eundem apud ſuum, domi ſuæ judicem, ſi maxime velit, convenire nequeat, ut eſt in *Nov.* XCVI. *cap.* 2. non habeo dicere.

39. Sed hoc requiſitum Reconventionis eſt hujus loci, quod ita demum fieri poſſit & debeat, ut nullam in ordine civitatis Judiciorum confuſionem pariat; Unde nec in Criminalibus invicem cauſis, nec in extraordinariis ſummariiſque judiciis, ordinariorum reconventiones judiciorum admittendæ videntur. Plura, quæ ad hanc rem & præcedentem pertinent, *ad Tit.* ff. *quib. cauſ. ad eund. jud. eatur.* petenda relinquemus.

40. Quinta cauſa, per quam non competens alicui Forum, fiat ordinarium, & hujus maximè loci, eſt, *Denegata* querela *Juſtitiæ*, facta ſcilicet à judicibus inferioribus: Quæ cauſam præbet extra ordinem, vocandi adverſarium ad Supremum, cui alioquin immediate non erat ſubjectus, Tribunal. Denegatam autem dicimus Juſtitiam, non, quando male adminiſtratur: Id enim per Appellandi remedium reſcinditur; ſed quando Judex inferior officium recuſavit ſuum, nec omnino juris publici copiam facere voluit: Id demum eſt, denegare Juſtitiam.

41. De *Arreſto*, cui ultimum Fori non proprii cauſam adſcripſimus, actum *in cap.* 2. *hujus ſectionis*, in quo demonſtratum eſt, non modo eum, qui repertus eſt in alieno territoriorio, per Arreſtum cogi poſſe, ut ibi Forum eligat; quod ut hodie mores ſeculi ſunt, parum abeſt, quin ordinem Fori competentis non excedat; ſed etiam peregrinus, ſi quando res aut debitum ejus in alieno territorio ſitum ſit, Arreſti jure ipſemet è ſua Patria, ad locum illius Arreſti (ni rem debitumve ſuum amittere velit) tranſire, ſeque ibi Judicio ſiſtere compellatur.

42. Cæterum, in Jus vocatus ad Judicem *incompetentem*, ut loquuntur, cui vel jure communi, vel privilegio ſubjectus non eſt, tamen ſiſtere ſe debet, ut Romanis olim placuit, ratione, ut videtur, univerſali; ne auctoritatem Magiſtratus, ſive ut illi loquuntur, Majeſtatem Prætoris ſpreviſſe videatur, quâ de re eſt *Tit. in* ff. *In jus vocati ut eant:* Non tam utique, ut ibi cauſam diſceptet, quàm rationes, quæ ad fori declinationem ſerviunt, alleget.

43. Ex ratione tamen Juris publici, non opus eſt, Exceptionis judicio; quo ſæpe fit, ut rejecta exceptione, aliquis ſine cauſa Judici non ſuo fiat obnoxius, & impenſis oneretur; ſufficit allegare ſuas rationes voce ſcriptove, modeſteque proteſtari, vocationem eſſe ipſo jure nullam, eaque non teneri vocatum. Sed an tutum ſit, hac proteſtatione defungi, politica & facti quæſtio fuerit, potentiâ an impotentiâ Judicis, domicilio & patrimonio rei conventi, aliiſque rationibus æſtimanda.

CAP. IV.

De Ordine Judiciorum.

Initio Judicii, tempus deliberandi eſſe concedendum. De litis conteſtatione, & uſu ac proprietate Exceptionum à Romano jure diſcrepante. Diſceptatio Cauſæ. Interventiones, Probatio quid & quotuplex. Teſtes quinam penitus prohibeantur, quinam in certis cauſis, & quinam admiſſi minorem fidem mereantur. Invitos plerumque judiciali teſtimonio fungi, quibuſdam exceptis; quo numero & modo interrogandi, ubi de jurejurando. Atteſtationes ſcriptas non habere vim probandi; Extra judicium, neminem cogi ad teſtimonium perhibendum. De Inſtrumentis & eorum differentiis. Publica quænam, ubi de Notariis & Protocollis & exemplis authentica vi muniendis. Inſtrumenta privata fidem an aliquam habeant, ubi de comparatione literarum, de rationibus Artificum & Mercatorum. Præſumptio quid, & effectus earum varius, pro variis illarum ſpeciebus. An adeo confertim & valide cumulari poſſint, ut plenam faciant probationem. Ordo procedendi in Criminalibus, ubi de Quæſtione per tormenta.

POſt in jus vocationem, è veſtigio reum ad litem urgere conteſtandam, etſi magis eſt, ut hic rigor, hodiernis moribus obtineat, incivile videtur. Romani rectius Edi jubebant actionem & inſtrumenta probationis, ut ex iis rei copiam deliberandi haberent; cedere, an contendere ſatius foret, in quem uſum Juſtinianus ſpatium xx. dierum indulſit, quo elapſo, reſpondere cogerentur, in *Authent. Offeratur* C. *de Lit. conteſt.* quod etſi jure univerſali non ſit receptum, *officio* tamen judicis, aliquod deliberandi, tempus indulgeri poſſe atque debere, non eſt dubitandum.

2. Si reus cedendum haud putet, reſponſum meditatur, quod pertinet ad litem vel ſufflaminandam, vel conteſtandam. Prius, ſi vel forum neget eſſe legitimum aut ſibi tutum, vel judex ſit ſuſpectus, aut Procurator non ſit Jure datus, aliàve causâ, quomodo adhuc eſt, non teneatur ad litem conteſtandam: cujuſmodi rationes vocantur, Exceptiones, in Foro potius, & in hac Arte univerſali, quam jure Romano. quas antequam lis inchoetur, judicis interlocutione rejici oportet.

3. Litis autem conteſtatio committitur, quando quis ad Actoris intentionem ita reſpondet, ut vel neget, ſe ullo modo, vel ſaltem adhuc, eſſe condemnandum. Qui negat omnino, hic vel ait, ſe nullo modo teneri, nec obligatum eſſe penitus; vel, etſi obligatio civilis ſubeſt, aliquâ tamen æquitatis ratione, non eſſe faciendum, ut condemnetur in totum vel in tantum; veluti coactum ſe, vel dolo inductum eſſe ad contrahendum, vel pactum eſſe, ne petatur; eo denique pertinent omnes, quæ in Jure vocantur, Exceptiones perempto-

emptoriæ. Qui autem adhuc ſe cum effectu, vel eo, quo convenitur, modo teneri negat, habere dicitur Exceptionem dilatoriam jure Romano: Moribus enim hodiernis, qui magis ad hanc Artem ſpectant, Exceptiones ſolummodo vocantur, quibus impeditur litis ingreſſus, & opponuntur Defenſionibus, cujuſmodi remedia ſunt hoc articulo commemorata.

4. Poſt litis conteſtationem, quæ apud Romanos veteres Teſtato fiebat, unde nomen; ſequitur, ulterior diſceptatio, per Replicationes, duplicationes, Triplicando, Quadruplicando, Quintuplicando, ſextuplicando: Etſi ad ambages præcidendas, Quadruplicatio terminus eſſe ſolet; in multis etiam Foris, non male, prohibitum eſt, ultrà duplicationem procedere; ad amputandas repetitiones otioſas & ſupervacuas cavillationes.

5. Interea fiunt etiam ſæpius Interventiones, quando alius Reum ſuſcipit defendendum & litem in ſe transfert, quod nec actor, ſi caveatur ipſi, recuſare poteſt; item Reconventiones, de quibus in *cap. præced.* actum, & quæ duplex judicium faciunt, ſive duas, ut loquuntur, Inſtantias; quomodo appellantur cauſæ aliis junctæ, de quibus actione propria diſceptari poteſt.

6. Si partes de facto notabiliter, ut juris inde varietas oriri poſſit, diſcrepent, fiunt ab illis, & fieri debent, ut plurimum ad judicis interlocutionem, Probationes per teſtes & inſtrumenta. Reprobationes quas vocant, ad probata partis adverſæ ultro citroque refutanda; & quicquid amplius ad juris & facti declarationem requiritur, id in Acta redigi, Adverſario ventilandum & Judici ad ſcopum victoriæ obtinendum proponi ſolet & debet.

7. Probationis ſcholaſtica & antiqua diviſio eſt, in Artificialem & Inartificialem. Artificialis fit per rationes & argumenta è rerum natura & circumſtantiis petita. Inartificialis, quæ dicitur, per Teſtes & inſtrumenta: & hæc ſpecies nomine probationis maximè demonſtratur. Alterum genus diſceptione verbali magis perpetratur, ad quam nihil opus eſt interlocutione Judicis, nec egent expoſitione noſtra. De Teſtibus & Inſtrumentis, cum uſus eorum æquè in publicis ac in privatis obtineat, paucis agendum.

8. Cum probatio ſit Legitima Fides, de re geſtâ judici facta, res loquitur, debere Teſtes eſſe perſonas, quarum dicta fidem ejuſmodi Legitimam facere poſſint; ejuſmodi qualitas aliis quidem omnino deeſt, in aliis imbecillior eſt. Omnino deeſt, vel in omnibus, vel in certo genere cauſarum. In omnibus, fidei faciendæ inhabiles ſunt, ut res loquitur, dementes, & furioſi; cum quibus prodigi, quibus bonis interdictum eſt, comparantur. Impuberes etiam, non obſtantibus exemplis in contrarium, cujuſmodi illuſtre præbet in *vitâ Marcelli* Plutarchus. Cum ille Capitolinum ſtupri filio ſuo illati accuſaſſet, deficientibus omnino teſtibus; ita Plutarchus, καὶ μάρτυρος οὐδενὸς τῶν λεγομένων γενομένων, ἔδοξε μεταπέμψασθαι τὸν παῖδα, τῇ βουλῇ. Παραγενομένου δὲ ἰδόντες τὸ ἐρύθημα καὶ δάκρυον, καὶ μεμιγμένον ἀπαύστῳ θυμουμένῳ τὸ αἰδούμενον, οὐδενὸς ἄλλου δεηθέντες τεκμηρίου κατεψηφίσαντο καὶ χρήμασιν ἐζημίωσαν τὸν Καπιτωλῖνον. *Cum nullus eſſet teſtis eorum quæ dicebantur, viſum eſt Senatui, puerum eſſe arceſſendum. Quo ingreſſo, cum ruborem ejus & lacrymas & verecundiam infeſtâ iracundiâ mixtam, nullo alio opus eſſe rati indicio, Capitolinum in multam pecuniariam condemnarunt.* Bene de pecunia: Nam ſi pœna Capitalis irroganda fuiſſet, credo, magis hæſitaſſent.

9. Prohibentur adhuc ſurdi mu-

 tique

tique ſimul, & Inteſtabiles, quibus ob magnitudinem infamiæ teſtimonio interdictum, ut Lenones & ſcorta publica; quibus quod jure Romano Hæretici & Perduellium libri accenſentur, non habet rationem juris univerſalis nec æquitatem.

10. In quibuſdam cauſis, prohibentur, Surdi, cæci, in iis ſcilicet, quibus viſu vel auditu opus eſt; Muti, ſi quod perceperunt, ſcribere nequeant. Mulieres uſu gentium poſitivo, non ex jure naturæ derivato, in Teſtamentis; cum ratio in his nihilo magis illas, quàm à judiciis excludat. Minores annis xx. in criminalibus jure Romano prohibentur, quod hactenus receptum eſt, ſi veritas aliter haberi poſſit: In criminibus difficilioris probationis, magis eſt ut admittantur, maxime ſi conteſtes habeant conſentientes.

11. Huc etiam pertinet, quod nemo teſtis eſſe poteſt in cauſà penitus, aut ex parte proprià, in quà lucri vel damni ipſius ratio vertitur, quos inter conſortes criminum; haud perinde qui læſi ſunt, ubi publicè contra maleficos proceditur; tales enim admitti ſolent & debent; niſi cum ad id quod ſua intereſt agunt. Nec quidem in articulo Mortis facta declaratio, de proprio facto valet, etſi Theſeus apud Euripid. *Hippol.* v. 319. vim ejus cum jurejurando comparat.

> Ποῖοι γὰρ ὅρκοι κρείττονες, τίνες λόγοι
> Τῆς δ' ἂν γένοιτ' ἄν, ὥστε σ' αἰτίαν φυγεῖν.
> *Quodnam potius eſſet jusjurandum, quæ rationes*
> *Hoc meliores chirographo, quod te coarguat?*

Relicto ſcilicet, à Phædra & ſuſpenſione ſui obſignato.

12. Denique, nec patroni vel Advocati & Procuratores in eàdem cauſà, ne quidem diverſà inſtantià pro ſuis mandatoribus aut clientibus admittuntur: Etiam domeſtici teſtes prohiberi dicuntur, qui tamen non tecto ſed neceſſitudine æſtimantur, ſi talis hæc ſit, ut imperium in medio ſit, veluti inter parentes & liberos, virum & uxorem. Inter fratres, quamdiu ſunt in eadem domo, non videtur eſſe diſpar ratio: Separati, imperio non tenentur; Ideoque frequenter admittuntur, ut & cognati ulteriores, tamenetſi non ſint omni exceptione majores. Denique, Amicitia & Inimicitia gravis aut intima prohibet. An & ſubjectio infra Magiſtratum aut Principem? non videtur, ſi nulla teſtis utilitas privata vertatur; nec quidem ut juramentum ſubjectionis, quod aliqui volunt, remittatur, cum hoc à teſtimonii in judicio præſtandi cauſà prorſus alienum ſit, neceſſe videtur.

13. Quænam ſint cauſæ, propter quas minorem aliqui fidem mereantur, Judicantis officio magis, quam certis regulis comprehenſum videtur. Enimvero qui ſuprà non ſimpliciter, ſed in quibuſdam rebus prohibiti ſunt, hi in exquiſitis magni momenti cauſis, quarum notitia per alios haberi non poteſt, admitti ſolent, non tam ſi per ſe conſiſtant, quam ſi per alios teſtes validaque præſumptiones adjuventur. Item cognati ulteriores, amicitia inimicitiâve noti tralatitiâ; Infames inſigniti, denique viles & ſordidiores, χαμαιπετεῖς καὶ ἐπιδίφρεοι, abjecti humique reſpentes, quos vocat Juſtinianus in *Nov.* 90. *c.* 1. Denique, prohibiti abſolutè cum raró producantur, ita fere uſu venit, ut plerique partibus recuſati teſtes admittantur, ſalvo jure reprobandi, id eſt, fidem cum bonis rationibus diminuendi.

14. Teſtimonii perhibendi publicum eſt officium, ad quod etiam invitos compelli Reipubl. intereſt, ut tamen excipiantur

piuntur perſonæ proximâ neceſſitudine conjunctæ his,contra quos producuntur; quod tamen quo uſque extendatur, juris eſt poſitivi & arbitrarii; Ad quintum uſque gradum incluſive, ut ajunt, Romanis id extendere viſum *l. 4. & 5. de Teſtib.* Quod in Criminalibus ſummam habet rationem: In civilibus, propinquos ad quintum uſque gradum eximere neceſſitati, copiam veri adverſus perſonas conjunctas faciendi, non caret notabili incommodo. Ideoque à Græcis & Baſilicis *lib. 21. tit. 1. ad d. l. 4.* & in quibuſdam Tribunalibus, hæc remiſſio ad maleficia famoſaſque duntaxat actiones, non ſine magnâ cauſâ reſtringi ſolet. A patronis olim adverſus clientes ſuos non exigebatur teſtimonium, auctore Gellio *lib. 5. c. 15.* quod ad Patronos cauſarum extendi ſolet: Modo veritas aliter conſtare queat. Nam ſi ab Advocati conſcientiâ, momentum omnis cauſæ penderet, ferendum non eſſet, ut Reus hunc ſibi patronum deligendo, probationis copiam adverſario interciperet.

15. De numero Teſtium habemus hoc dictum ſacris & profanis ſcriptoribus uſuque populorum approbatum, Unius teſtimonio non eſſe credendnm. Ex ore duorum vel trium omne conſtare verum. Et quidem duo, ſi omni exceptione majores ſint, audiuntur; niſi quod pro negotii naturâ atque momento & qualitate perſonarum, judex aliquando plures requirere poſſe videatur. Plures verò ſingulares, qui aliis aliiſque locis & temporibus ſuper eodem facto loquuntur, non facile ad fidem faciendam conjunguntur; niſi valde confertim & conſtanter *omnibus in unum rei finem conſpirantibus & concordantibus*, ut ait lex 16. *C. De pœn.* Uni igitur,licet omni exceptione majori non habetur fides; nec tamen numerus omnimodo prævalet; nec reſpici oportet ad multitudinem, ſed ad ſynceram teſtimoniorum fidem, quæ ex auctoritate quoque & dignitate perſonarum & rationibus colligitur, ut quibus potius lux veritatis adſuerit, animum advertamus, ut eſt in *l. 21. d. Teſtib.*

16. Debent autem jurati eſſe Teſtes; injuratis non creditur, quod ut Jure civili cautum *l. 9. l. 18. C. h. t.* ita ubique receptum eſt. Unde Mennonitæ, quos vocant, ſaltem qui Deum teſtem invocare nolunt, quâ de re diximus in *lib. 2. ſect. 6. c. 3. n. 22.* re infectâ dimittuntur; alicubi etiam male mulctantur. Sed male, cum religionis cauſam, licet erroneam, habeant. Cogitandum potius, an non temperamentum aliquod inter invocationem Numinis, ad fidem faciendam & adſeverationem ſimplicem, præter id quod vulgò adfertur, ut fallaciæ comperti tanquam perjuri puniantur, inveniri poſſit; quod ipſos in præſenti animos adficiat. Si Mennonitæ, quibus & Sociniani hac parte plures accedunt, adduci poſſent, ut formulam Quakeris in Angliâ præſcriptam ſequerentur; *Adfirmo verè, ut in conſpectu Dei*, quemadmodum Londino ſcriptum fuit, in Novellis Harlemenſibus *die 2. Maj.* 1689. Exiſtimarem, ejuſmodi adſertionem juramenti loco in judiciis, haberi poſſe, ejuſque vim & virtutem ſatis exhibere, ſecundum ea quæ diximus *in d. cap.* 3. *n.* 22.

17. Quæ prætera, ad doctrinam de Teſtibus ſpectant, περιγραμματικώτερα ſunt, quam ut huic inſtituto conveniant; niſi quod duæ res adjici merentur. Una, ſcriptas atteſtationes, licet ὁλογράφους, vel à Teſtibus dictatas aut ſubſcriptas, non facere fidem in judicio; quia nimis crebro compertum eſt, illas diſſolutè nimis & ambitioſè, nullo judicis examine, nullis adverſarii interrogationibus cohibitas vel adtemperatas dari. Altera ſit Admo-

nitio, neminem cogi extra judicium, vel ut reum, vel ut teſtem ad interrogata privatorum reſpondere; non modo, ſi per homines publicos interrogentur, ſed ne quidem, ſi quis ad Judicem, cui ſubjectus eſt, aliter, quam ſi Magiſtratus aut judex aliquem ex officio interrogandum putet; Auctoritati enim publicæ obſequendum, quæ ceſſat in prioribus, quando perſonæ publicæ, aut ipſi Judices *officium* ſingulis, rogati impertiuntur, *mercenarium* quod vocant. Planè, quominus ex magna cauſa teſtes in perpetuam rei memoriam, præſentibus iis quorum intereſt, Magiſtratibus ante litis conteſtationem examinentur, ratio non vetat. Modus autem illam rem adminiſtrandi, & cætera Teſtium Examen ſpectantia juridiciale, petenda ſunt è Prælect. *ad Tit. π de Teſtibus.*

18. Eadem remiſſione utemur in capite de Probatione per Scripturam, ubi pauca ad hoc inſtitutum neceſſaria delibaverimus. Scripturæ quibus Judici intentionis noſtræ fit fides, Inſtrumenta vocantur, *eximie*, tametſi Teſtes etiam, Judices & cauſas *inſtruunt*, unde nomen *l. 1. π. de Fid inſtrum.* Sunt autem Inſtrumenta Publica vel Privata. Publica vel ſtrictè & propriè, vel latius & impropriè accipiuntur. Strictè publica ſunt, quæ habent Reipubl. auctoramentum, ut ſunt tabulæ cenſuales, apochæ publicarum functionum, quæ dicuntur in Codice Juſtinianæo, id eſt, Tributorum & Vectigalium. Acta judiciorum, vel extrajudicialium negotiorum apud officium celebrata. Denique, Negotia privatim contracta, inque ſcripturam redacta, dein recognita in judicio, publicoque munita ſigillo rectè eodem ſtrictiore ſenſu publica cenſentur. Laxius & impropriè inſtrumenta publica vocantur, quæ à perſonis publicè ad hoc conſtitutis, ſcripta vel confirmata ſunt; quibus accenſentur relationes ſcriptæ perſonarum, quæ in publicis occupatæ officiis, de rebus à ſe geſtis vel executioni datis teſtimonia perhibent. Tales etiam erant olim Argentarii & Tabelliones, qui chartas puras agere dicuntur in *l. 3. C. de Tabular.* quorum à verè publicis in hoc elucet differentia, quod hæc ſine Teſtibus non probant, qui in vere publicis non deſiderantur *l. 19. in pr. C. de Teſtam.*

19. Tabelliones hodiè vocantur Notarii; qui non magis quam Procuratores, in Jure publico cuperent eſſe ἀσύμβολοι. Eſt igitur Notarius, *Vir bonus, Acta ſecundum Leges concipere peritus, eamque ad rem publicè conſtitutus.* Virum bonum eſſe debere, natura negotii & gentium leges requirunt. De peritia ſecundum Leges ſcribendi ut rectè judicetur, examinandi ſunt, priuſquam admittantur, ut fit. *Publicè conſtituuntur*, & ab his qui Summam habent Poteſtatem; Refertur enim jus creandi Tabelliones ad minora jura Majeſtatis; quia privatis hominibus publicam tribuere poteſtatem & auctoritatem, Magiſtratus officium excedit, ut in loco ſuo dictum eſt: Ad modum exercendi officium illorum pertinet inprimis inſtitutum habendi Protocolla, quaſi πρῶτα κῶλα, quæ Juſtinianus appellat in *Nov.* xv licet alio ſenſu. Nam ibi ſignificant chartas, in quarum capite habentur inſcriptiones quædam auctoritatis publicæ. Juxta uſum hodiernum, nihil aliud eſſe debeant, quam memoriales ſcripturæ Tabellionum, quibus in Codice aliquo ſumma geſtorum collocatur; ſed uſus earum fere talis eſt, ut ipſa Authentica inſtrumenta in illis conſcribantur & conſignentur; unde nonniſi exempla partibus eduntur; quæ fide manuque Tabellionis munita vim probandi in Judiciis obtinent, ſemperque recurſum ad Authentica præbent: Cujus rei

jus rei fructus Reipubl. ſaluberrimus inde conſtat, quod ubi talia protocolla non exercentur à Tabellionibus, maximè quæque momenti negotia, pereunt his quorum intereſt; quando fortuitis caſibus, qui regnant in rebus humanis, Inſtrumenta amitti contingit, quemadmodum hujus rei in utramque partem experentiâ enixè conſtat.

20. Cæterum, è deſcriptione & diverſitate Publicorum, quid privata ſint Inſtrumenta, facile colligitur. Idcirco differentiam effectus inter has ſpecies collocemus, quæ eſt hæc, quod Publica ſola probant; niſi quod pluribus in locis haud immeritò ſervatur, ut tribus munita teſtibus, probandi vim habeant. Reliqua chirographa & ſcripturæ, nec in publico, nec à perſonis publicis confectæ, nec trium habentes ſubſcriptionem teſtium, nonniſi adverſus eum, à quo ſcripta ſunt, rectè proferuntur. Quo, ſuam eſſe, negante manum, comparatio literarum fieri ſolet, idque jure Romano cautum eſt, è tali inſtrumento quod per ſe vim probandi habeat, aut ſane, de quo non dubitetur, quin ſit ejus, de quo ambigitur, manus; Ut tamen hæc comparatio nonniſi veriſimile præbeat argumentum, tam ex ejuſdem Romani, quam Univerſi Juris ratione, cùm, quia aliter ſcribimus alio tempore, tum, quia *nunquam defuerunt homines, qui ad imitationem alienarum literarum ſemetipſos maxime exercerent*, ut ait Juſtinianus in *Præfat. Nov.* LXXIII.

21. Ab hac regula de privatis ſcripturis una eſt exceptio, late patens, in mercatoribus & Artificibus promiſcuis, quorum Memoriæ rationales, ſive codices rationum habent vim probandi, accedente jurejurando, quod emplaſtrum æris alieni vocabat olim Laberius, vel morte Scriptoris, ut univerſali fere per omnem Europam, conſuetudine receptum eſt; Inſtitutum à Jure Civili alieniſſimum, quo pernicioſum judicatur, ei credere ſcripturæ, qua unuſquiſque ſibi adnotatione privata debitorem conſtituat *l. 7 C. de Probat.* Sed poſtquam vetus Nomina contrahendi modus, qui collatis rationibus fiebat, in deſuetudinem abiit; nec in mercatura, quæ conſertim exercetur, chirographa identidem commutari poſſunt, publica neceſſitas hunc morem ſane quàm periculoſum invexit; non neglectis tamen requiſitis, de quibus à nobis actum in *Prælect. ad Tit. ff. de Fid. Inſtrum. n.* 19. unde & reliqua ad uſum probationis per Inſtrumenta ſpectantia petantur.

22. Addemus tamen; Authentica ſola probare, non exempla, niſi recognita & pro Authenticis habita, conſenſu partium, quæ privatim ita conſtituere poſſunt; Nec quidem ſi publicè collatio fiat, aliter, quem vocatis ad confirmationem iis, quorum intereſt, fieri poſſe videtur: Non magis quam prima confectio & celebratio negotii apud officium publicum, aliter quam prævio partium conſenſu fieri poteſt: quâ de re plura notabilia, ſed hujus excedentia modum inſtituti *in d. loco* protulimus.

23. Probationibus exactis, aut tempore, quod legibus aut Judicis arbitrio ad eam rem conſtitutum eſt, elapſo, Teſtimonia ſcripturæque probatoriæ publicantur. Et tum partibus copia fit, Adverſariorum probationes, dicta teſtium, argumenta ſcripturarum, rationibus aliiſve teſtibus aut inſtrumentis refutandi, alterique eadem tuendi & ſalvandi, ut loquuntur. Præſumptiones etiam utrimque urgentur, & quam proxime poteſt, probationum evidentiæ admoventur. Exigit hic locus, ut de Præſumptionibus, paucis agatur.

24. Eſt autem Præſumptio nihil aliud quam *Anticipatio quædam judicii de rebus incertis*,

incertis, ex eo quod plerumque fit, elicita. Dicitur Anticipatio, quia propriè, aliquid in anteceſſum pro vero habere, probabiliter, id eſt, præſumere: Idemque ad præterita, nobis adhuc incognita, quæ habentur, ac ſi nondum eſſent, transfertur. Cujuſmodi collectionibus exercita mens hominis, ad ejuſmodi facultatem conjiciendi res futuras pervenire poteſt, ut haud facile dicipiatur; qua divinandi arte ſe ad amicos Cicero jactat eximiè *lib. 6. ad Famil. 6. & alibi*, quemadmodum & Plutarchus ei talem præſumendi Artem adſcribit *in vita Ciceronis*. Quæ tamen non impediunt, quominus materia præſumptionum in rebus incertis conſiſtat: Niſi quod lex aliquando in quibuſdam factorum ſpeciebus ſtabiliat præſumptiones, quas in univerſum habet pro certis. Sic qui adulterii prius accuſati turpes amores deinde nuptiis conglutinarunt, pro adulteris habentur *l. 34. C. Ad L. Jul. de Adult.* & id genus alia, contra quæ ne probatio quidem admittitur in contrarium; Etſi communiter diutius pro veris non habentur, quam probetur contrarium: Quomodo qui occidit cum gladio, cenſetur habuiſſe animum occidendi; qui clave, vel cucumâ in rixâ non videtur illo uſus animo *l. 1. §. 3. π. ad L. Cornel. de Sicar.*.

25. In univerſum Præſumptiones, quarum infinitæ ſunt ſpecies, dividuntur in leviores & fortiores. Illæ ſuſpicionem ſolummodo movent & judicem quadantenus inclinant, ſed per ſe nullum juris effectum habent, Fortiores onus probandi transferunt in Adverſarium: Sed eſt magna quæſtio, an poſſit eſſe tantus præſumptionum cumulus & concurſus, ut judici fas ſit ex animi ſui ſententiâ, probatum ſibi & plenam fidem eſſe factam, ſtatuere. Videtur hoc modo ſtatuendum; Quando circumſtantiæ factum immediate præcedentes & conſequentes ita reum premunt, ut tametſi corpus ipſum facti non extet probatum, ſic tamen undique concluſum & coarctatum eſt, ut ab alio quam à reo perpetratum eſſe nequeat; certitudine tamen morali, non Phyſicâ, quæ ſcilicet ejuſmodi ſit, ut contrarium plane ſit impoſſibile. Facti ſpecies, quibus hæc res illuſtrari poſſit, hujus inſtituti ratio non patitur exponi. Unum eſt apud Sandium, à graviſſima Friſiorum Curiâ probatum exemplum; Alia duo dedimus in *Prælect. ad Tit. de Probat. n. 3.* Lector addere poteſt, ſi placet, librum, qui continet hiſtoriam jugulati Comitis Eſſexii in carcere Londinenſi *die* XIII. *Julii* CIↃ IↃCLXXXIII. ubi præſumptiones ingenti numero accumulatæ, factum, quod ipſum nemo vidit, manus alienas ei fuiſſe illatas, dubium tamen eſſe non patiuntur: Utique ſi facta, è quibus colliguntur præſumptiones, ita, ut narrantur, evenerint, quâ de re habitæ inquiſitiones nunquam publici juris factæ ſunt. Idem ſuper facto illuſtris cujuſdam ſuppoſitionis & partus ὑποβολιμαίου exiſtimet, qui legit quindecim ea de re præſumptiones, in quadam Declaratione adſtructas; quarum facta ſi probata fuiſſent, rem vix aliter ſe habere paterentur, ut ſpecimen Artificialis Probationis efficere poſſe viderentur.

26. Probationes & præſumptiones, cum Juris rationibus, applicitæ facto tempore legitimo, cujus ſpatia pro more cujuſque Fori variant, exhibita Judici, cauſam *Viſioni* & deciſioni maturam exhibent, ut dein ſequatur ſententia, de qua locum peculiarem habebimus. Addemus aliquid de ordine Judiciorum Criminalium, prout hic uſu veniat.

27. Dictum eſt aliàs, morem antiquum, admittendi quoſlibet ad accuſandos Criminum reos, hodiè vix uſquam ſervari;

ſervari; vel quod rarius expediunt commiſſa negotia plures, & quod pleraque ſic impunita manerent delicta, nemine fere ſatagente, quod omnibus injungitur; vel quod Chriſtiani populi promiſcuam ſanguinis exigendi licentiam privatorum officio minus convenire putent. Ergo conſtitutus eſt Procurator Publicus Accuſator, ut tamen privati non prohibeantur: Ac ideo, ſi velint, non eſſe excludendos ab accuſandi officio, cenſent haud temere Viri prudentes, interque eos Ant. Matthæus *de Crimin. ad lib.* 48. *π. tit.* 20. *c.* 2 *n.* 2. inprimis, ſi Procuratores publici partibus ſuis deſint, ut aliquando Talis, ſi quis ſuorum propinquorum deferretur, non ſine ratione dicebat, non teneri ſe in ſanguinem ſævire proprium.

28. Delato crimine, ſi tale ſit, ut è vinculis cauſa dicenda videatur, reus è continenti comprehenditur; Si Reus vi reſiſtat, aut fugiat, an occidi poſſit, quæritur; & quidem de fugâ, negandum eſt. Si vim opponat, videtur bellum eſſe; proinde hoc agendum, ut quovis modo capiatur, in quo tumultu Reus cadens, jure cæſus videbitur.

29. Si crimen non ſit ejuſmodi, ut certò pœnam corporalem aut relegationis duntaxat infligi oporteat, reus in jus vocatur, ubi tum primo diſceptatur, includendus ſit carceri, an fidejuſſoribus committendus. Olim fuit & media via, cuſtodia militaris, in quâ fuit Paulus Apoſtolus apud ſe, militi alligatus; aut Magiſtratuum domi cuſtodiebantur. Menſtruum ſpatium, quod jure Romano recentiori, criminum reis, antequam plane carceri darentur, ad mœſtos penates ſuos componendos, indulgebatur, *l.* 2. *C. de Cuſtod. & exhib. reor.* hodie nuſquam ſervatur.

30. Carcere clauſus celeriter examinandus judicanduſque, ne mala manſio pœnæ loco cedat, nec omnino excedendum juris Romani biennium, ſine gravi cauſâ. *l. properand.* 13. *C. de Jud.* Damnandus verò hauddubie nemo, niſi confeſſus aut indubitatis probationibus evidenter convictus; qua in re non modo admittendi teſtes & inſtrumenta, ſed & artificialia argumenta ex circumſtantiis facti deſumpta, *quæ modo tam clara ſint, ut nullum dubitandi locum relinquant*, *l. ult. C. de probat. l.* 1. §. 4. *π. de Quæſt.* Nam ex indiciis & præſumptionibus licet urgentiſſimis, neminem unquam damnandum eſſe, ratio ſalutis humanæ flagitat omnino; valetque hactenus regula; præſtare ſontem dimitti, quam innocentem damnari.

31. Cognitio cauſæ fit bifariam, Ordinario modo, & extra ordinem. Modus ordinarius à civili proceſſu nihil admodum differt; Poſtulatio Accuſatoris, Rei contradictio, Replicatio, Probatio, Reprobatio, & cætera judiciis conſueta. Sed Extraordinarius, per Inquiſitionem, modus fieri dicitur, quando ſummariè adverſus reum proceditur, examinatione ſecundum articulos *facti* inſtitutâ; teſtibus etiam reo coràm auditis, denique tormentis, ſi res ferat, applicitis. Et hoc modo inſtituitur, cum Reus in vinculis habetur; Sed ubi fidejuſſoribus committitur, ordinariâ fere viâ proceditur: Niſi quod nonnullis in locis, Qui cauſas è vinculis dicunt, ſi in principio inquiſitionis, ſponte non confiteantur, his ordinaria cauſæ cognitio & diſceptatio permittitur; quâ finitâ, Reus abſolvitur aut condemnatur peremptoriè, vel ad Quæſtionem.

32. De hac omitti non poteſt quæſtio, ſitne licitum Torquere, reos non plene convictos. Quâ de re mirari licet meritò, Gentium temporumque fere omnium, præter Hebræos, uſum eſſe adfirmativum; pro negativâ pleroſque viros do-

ros doctos eſſe, non modo Theologos, ſed etiam Juris-conſultos non paucos, interque eos utrumque Præceptorem noſtrum Ant. Matthæum *ad h. t. c* 3. & Wiſſenbachium *h. tit. n.* 13. Quominus ad omnes illorum rationes, quæ plures & prægnantes ſunt, ordine reſpondere neceſſe ſit, dicemus; ſolam neceſſitatem uſum quæſtionis per tormenta defendere, quod alioqui ſcelerum impunitas Reipubl. intoleranda foret, extra quam fieri non poſſet, ut tanto gentium humaniſſimarum conſenſu recepta foret.

33. Accedit ὁμολογία πόλεως, fœdus civitatis & conſenſio de legibus ſervandis, etſi duris in ſingulos; qua de re ſignate egimus *in ſect. præced. c.* 3. *n.* 35. *& ſeqq.* eoque pertinent appoſitè verba Macrobii in *ſomn. Scip. in fin. Civitas*, inquit, *eſt Univerſitas, quæ in Legum conſentit obſequium.* Pone, Cives Romanos aut Athenienſes in Comitiis aut Eccleſia deliberaſſe, placeretne tormenta recipi, concurrentibus requiſitis ad ea neceſſariis, quæ ſtatim collocabimus; an impunita relinqui ſcelera, quæ non penitus & plenè probarentur. Comparatis omnibus, intellexere, plus imminere mali ex hac infinita delictorum impunitate Reipubl. quam è perverſa Quæſtionis applicatione. Prætulerunt igitur hujus uſum, & pariter ſi cui inde aliquid incommodi aut doloris eveniret, hoc ferendum eſſe conſtituerunt. Huic legi poſtea cives aggregati æque ac aliis antea receptis adſentiri intelliguntur. Nec aliter in tacito Civium, qui eſt in ſingulorum & paucorum Regimine, conſenſu, res ſeſe habet, ut toties antea demonſtratum eſt. Denique, Si requiſita juris, quæ in Quæſtione per tormenta Legibus prodita ſunt, obſerventur, difficulter fieri poteſt, ut per eam innocentes adfligantur.

34. Requiſita tormentorum quatuor eſſe videntur, I. ut grave ſit crimen, quâ reſpectu, ratio non patitur, ut reus torqueatur, ob crimen, cujus pœna non ſit futura gravior, quàm tormenta, quibus elicienda ſit confeſſio; proinde, ſi pœna non ſit ultra relegationem, non eſt utendum tormentis, ut rectè ſtatuunt Ant. Matthæus *ad h. t. n.* 3. *à pr. Carpzov. Qu.* 117. *n.* 8. *& ſeqq.* Requiſitum II. eſt, ut veritas aliter nullo modo inveſtigari poſſit; Hoc enim facile evincunt rationes eorum, qui tormentis omnino abſtinendum putant; Eaque ſine dubio mens eſt primorum hujus inſtituti auctorum. Unde mores eorum, qui vel confeſſos in Jure, vel tabulis & teſtibus convictos adhuc, ut confeſſionem eliciant, torquent, redarguuntur. Tertium requiſitum eſt, ut indicia adverſus accuſatum adſint veriſimillima, nihil ut præter Confeſſionem deeſſe videatur. In cujus moderationis & requiſiti ſequentis exceſſu reverà conſiſtit omne malum, quod Torturæ communiter imputatur. Eſt autem ſequens & IV requiſitum, ne modus tormentorum ſit inhumanus. Quis autem hujus rei terminus, aut quæ nota ſit, haud facile dictu eſt.

35. Plane, facilius eſt dicere, qualia non eſſe debeant, quam certi præſcribere quicquam. Rectè æſtimantibus hæc vitia abeſſe debent, ne ſint modi *deformes & barbari*, ut ſi mulieres ab uberibus, viri à pudendis ſuſpendantur; ſi mures aut glires corpori nudo ſub vaſe imponantur & igne ſuperimpoſito ad rodendum adigantur, aliique modi infandi, de quibus Damhouderus *prax. crim. c.* 37. *n.* 18 II. Ne ſint crudeles, ut candentes atque *ſtridentes flammis laminæ*, ut Prudent. *in Hymn Vincent.* aliaque ingeniola ſævitiæ inſtrumenta, de quibus Carpzov. *Qu.* 117. *n.* 38. III. Ne ſint nimis diuturna; velut, ſi per integros dies in tormentis

habean-

habeantur: Id enim morte acerbius; *Quippe, qui ſe ultro morti offerant, facilius reperiuntur, quam qui dolorem diu patienter ferant,* ait apud Cæſarem Critognatus Arvernus; quod gnarum Ludovico Regi, quando Reformatos non ſuppliciis, ſed vexationibus tormentiſque finem vix habentibus ad defectionem adegit. IV. Ne corpus in futurum & perpetuum inutile reddant, mutilatione vel diſlocatione graviori. V. Ne incidant in aliquod ſupplicii ordinarii genus. Qua ratione verberatio virgarum, quam laudat in hunc uſum Damhouderus *d. cap. 37. in fin. edit. gall.* & cui cætera requiſita non male conveniunt, non poteſt admitti.

36. Sed illa quinque requiſita convenire videntur in inſtrumenta, quæ apud nos in uſu ſunt; habentur autem tria. I. Forcipes, quibus reorum pollices comprimuntur. II. His ſimile inſtrumentum, quo tibiæ contorquentur. III. Equuleus, id eſt, ſcamnum, in quo Reorum pedes & brachia retorta extenduntur, idque diverſis gradibus, citra diſlocationem tamen. His Romana inſtrumenta longe duriora fuerunt; Eculeus, qui fuit cataſta lignea cochleata, cui brachia retorta pedeſque rei fidiculis alligabantur. Tum intento cochleis eculeo, in altumque erecto, reus quaſi ex cruce pendebat, oſſium compage diſſoluta, terga lateribuſque per ungulas ferreas & laminas candentes verberatis laceratiſque *l. 7. C. de Malef. & Mathem.* Prudent. *d. Hymn.* Sigon. *de Judic. pop. Rom. c.* 17. Si quis roget, utra præſtent, noſtratia præferre non dubitem. Etenim Quæſtiones per ſe odioſas acerbitate modi & ſævitiâ intendere non oportet. Etſi quanto acriora torquendi inſtrumenta ſint, tanto facilius elici veritatem, dubium non eſt: ſed hoc non eſt agendum, ut reus non poſſit non fateri, licet inſons.

37. Tametſi verum ſit, noſtræ quæſtionis tormenta, ut plurimum, etiam à feminis ſuſtineri; ut ad quæſtionem damnari, ſi non mollior ſit reus, parum abſit, quin tantundem atque abſolvi, eſſe videatur. Quanquam & artes quædam eſſe credantur, quibus dolor eludi queat. Apud Curiam noſtram tortum memini quendam facinoroſum, non plene convictum, qui primum dolorem tulerat, poſtea novis indiciis iterum equuleo impoſitus, cum maxime intenderentur fidiculæ, in ſomnum incidebat, ut ſonore ſterteret; remiſſione factâ, excitabatur, Intentis, iterum ſtertebat, quod ad finem uſque durabat, *anno* 1680. Aliàs Tylenſes in Gelriâ ſimilem hiſtoriam de Baggermanno quodam ſicario retulerunt. Cujuſmodi artibus impediendis, non eſt de nihilo quod alicubi moris eſt, ut tempore matutino jejuni torqueantur, cum apud nos fiat poſt Cœnam, nec quod ſciam, valde curetur, ut vacuo ſint ventriculo, ſecus ac monet Carpzov. *Qu.* 126. *n* 5 *& ſeqq.*

38. Quæſtione peractâ, ſi reus in inficiis perſtiterit, repeti poteſt Quæſtio per tormenta, *quando evidentioribus argumentis oppreſſus eſt, maximèque ſi in tormenta corpus animumque duraverit l.* 18 §. 1. *D. de Quæſt* Quod communiter de argumentis poſt prima tormenta ſupervenientibus intelligunt: Idque noſtri ſervant eò libentius, quod repetita tormenta nullo modo ferri poſſe videntur. Alibi tamen ſecus obſervatur, & hi ad tertiam Quæſtionem, ubi reus bis ſuſtinuerit, ita procedunt, ſi nova provenerint indicia; qua negativè toleratâ, ſequitur abſolutio, A. Matth. *Tit. de Quæſt c.* 4. *n.* 14. Noſtri ad ſecundâ tranſeunt, ſi nova reperta fuerint indicia; quâ toleratâ, nunquam, ut puto, ad tertiam procedunt, niſi aliter in atrociſſimis quandoque fieri queat, ut Carpzov. *Qu* 125 *n.*

55. Sed quæſtionis eſt, utrum poſt tormenta reus ſit abſolvendus à crimine, an ab inſtantia duntaxat, ut deinde repeti poſſit ex cauſa. Rationes prô & contra ponderat D. Matthæus in *d. cap. 4. n. 16.* & concludit pro abſolutione à crimine, quæ totalis eſt. Sed diſtinguendum videtur ita, quemadmodum Prudentiores ſervant Judices: Ut ex genere naturâque indiciorum & quatenus Judici ſedit perſuaſio de reatu, modo à crimine, modo ab inſtantia duntaxat, rei abſolvantur.

39. Si Reus in tormentis confiteri ſe velle dicat, liberatur ab inſtrumentis doloris, & confeſſio ſedentis ejus ad ſingulos facti articulos ordine ſcribitur, eique fides ita habetur, ſi nihil in eâ ſuſpectum & à veri ſpeciè alienum reperiatur *l. 1. pr & § 4. l. 10. §. pen. eod.* Moribus, ubique fere receptum eſt, ut Reo dein poſt 24. horas aut ultra Confeſſio prælegatur, ejuſque *ratificatio*, ut ajunt, exigatur. Matthæ. *d. c. 4. n. 11.* Carpzov. *Qu. 126. n 26.* Hoc inſtitutum ut jure Civili ignotum, ita nec apud plures Curias ſervatur, ſed tacens deinceps pro conſentiente habetur. Quod ſi revocet confeſſionem, tormentis denuo ſubjicitur, & ſi tunc iterum factam confeſſionem revocet, tertium torqueri poteſt; dein abſolvendus eſt A. Matth. *d. cap. 4. n. 12.*

40. Sed perplexa res eſt, ſi reus hujuſce juris aut moris conſcius, ad effugienda tormenta ſtatim fateatur crimen & poſtridie revocet. D. Matthæus ad hunc caſum ait ita; *Ne eludat hoc commento tormenta, nihilominus torquendus eſt n. 13.* Quomodo, ſi fateatur, nihilominus torquebitur? Non poteſt; At Tormenta repetentur ſecunda vice: Bene eſt. Tum vero facit idem, confitetur & poſtridie revocat. Quid tum? Repetetur Quæſtio tertiùm? Intelligit reus, idem ſi faciat, abſolutionem ſecuturam. Certò igitur idem faciet. Quid ergo, condemnandus, an tertium tormentis adhibendus, id eſt, abſolvendus erit? Accidit ille caſus apud Curiam noſtram in reo, qui Pagum Friſiæ Collumanum, è quo incolæ, metu hoſtium Groningam obſidentium *anno* 1672. aufugerant, incendiſſe credebatur, ut aliquot domus conſumerentur. Callidus & juris homo non ignarus, ita ut dictum, in Quæſtione inſtituerat, eâ viâ ſibi parans abſolutionem. Bis confeſſus in tormentis, bis revocaverat. Argumenta erant fortiſſimæ præſumptionis, nec judices de facto dubitabant, Confeſſiones ejus cum circumſtantiis, de quibus conſtiterat, optimè conveniebant. Viſum eſt prudentiſſimis Dominis eſſe condemnandum hominem, qui viam alioqui paratam quæſtionibus eludendis & promiſcuam invenerat. Sic etiam Scabinos Lipſienſes ſolitos reſpondere, ſcribit Carpzov. *Qu. 126. n. 55.* Ipſe tamen ad pœnam eo caſu inclinat extraordinariam. Plane, ſi multorum gravium virorum judicium ex præſumptionibus & indiciis acquieſcat in credendo reatu, probatione licet non perfecta, hanc ſententiam ſequi licebit. Si minor ſit evidentia, tutius ſit, reum extra ordinem puniri, quo caſu locum habeat *argum. l. 5. d. Pœn.*

41. Jure Civili ſunt, quos torquere non licet quales ſunt milites *l. 8 C. de Quæſt.* digniores, niſi in crimine atrociſſimo *l. 11. 16. & ſeqq. C. eod* nec ſervus in caput Domini *l. 1. §. 16. h.* excepto crimine majeſtatis, annonæ, monetæ, & adulterii *l. 53. d. jud. l. 1. l. 7 & 15. C. d. t.* Nec is, qui de ſe confeſſus eſt crimen, in alios torquendus eſt *l. 16 §. 1. h* ſecus, ſi convictus *l. 29. in fin. d. Pœn.* Excuſantur & decuriones, *l. 11. l. 16. C. h.* horumque liberi, *d. l. 11.* impubes, *l. 10. l. 15. hic.* prægnantes, *l. 3. de Pœn.*

de pœn. Dignitas hodiè non uſquequaque liberat à tormentis, ut Carpzov. & exempla paſſim obvia probant *Qu.* 118. ubi & de reliquis prolixe.

42. His conſentiunt, quæ in priori Editione hac de re collocata fuerunt, quæ non erit abſonum in re tanti momenti rurſus audire. Sic ibi fuit;

43. Sed graviſſima quæſtio hæc eſt, an, ſi probationes ad ſententiam non ſufficiant, quæſtionem de Reis per tormenta habere liceat: Uſus temporum fert ita; multi tamen ſapientes viri in alia omnia.

44. Multum mihi intereſſe videtur, abſtracte ita quæſitum ponatur; an hoc modo, ſitne Lex ipſa ſatis Juſta de tormentis.

45. Priori modo largiendum videtur, non poſſe juſtum cenſeri, ut is, de cujus crimine dubitatur, nec confeſſus, nec convictus, malum atrox patiatur, maxime cum & inſontes hoc præambulo cruciatu ad confitendum aliquando adacti memorentur.

46. Leges tamen de tormentis probandas exiſtimo, modo adſint duo requiſita & una cautio.

47. Primum, ut crimen ſit grave, quod ſine magno Reipublicæ detrimento non poteſt ignoſci.

48. Secundo, ut adſint tam prægnantes præſumptiones, ſola ut rei confeſſio deeſſe videatur; ut judex, licet ad damnandum progredi nequeat, prope tamen certus ſit animi, ſontem eſſe Reum. *vid. l.* 1. §. 1. *ff. de Quæſt.*

49. Cautio eſt, ne confeſſiones extortæ pro exploratis facinoribus habeantur, ſed ni cum judiciis & veſtigiis facti omnibuſque circumſtantiis conveniant, fidem ne mereantur.

50. His ſuppoſitis, Legem de Quæſtione per tormenta non eſſe improbandam, ea nobis ratio eſt, qua & aliàs uſi ſumus; quod Lex ſit communis Reipubl. ſponſio, cui ſponte cives ſe ſubmittere intelliguntur, quam proinde nemo injuſtitiæ adverſus ſe, aut alium quemvis arguere poteſt.

51. Pone igitur deliberationem Civitati propoſitam fuiſſe, utrum facinora, de quibus magna præſumptio, non tamen erat liquida probatio, diſſimulari vellet, an inquiri per tormenta.

52. Si hoc; metuendum erat, ne non inſontes aliquando affligerentur. Si illud, infinita delicta, quæ pleruмque ſine arbitris committuntur, impunita manerent, multoque magis crebreſcerent: maxime, cum ne juſjurandum quidem ob periculum perjurii reis imponi poſſit.

53. Et hoc quidem conſequens nullo modo impediri, prioris conſequentiæ incommodum fere totum evitari poterat, ſi requiſita modo poſita cuſtodirentur.

54. Aut igitur tota civitas perpetuo ingenti incommodo & diſcrimine laborare debebat; aut tale quid recipiendum, unde rariſſime, nec niſi exquiſitis caſibus, immerito civis affligeretur.

55. Prius cum ſine dubio gravius, alterumque neceſſarium eſſet; pone cunctos cives decreviſſe, recipiendum id, in quo minus eſſet malum, & adhibenda tormenta, cautiſſime tamen; ſeque ſingulos huic ſubjeciſſe periculo, ut, ſi quem prægnantibus indiciis (quod tamen vix unquam ſine aliquâ culpâ, ſaltem imprudentiâ accidit) id ipſum quilibet, etſi nec nocens, pateretur.

56. Malum hoc triſte, non turpe erat, ad quod ſua ſe quemque voluntate boni publici cauſâ obligare poſſe dictum eſt aliàs.

57. Genus tormenti oportet ejuſmodi ſit, quod tranſitorium, licet acrem habeat dolorem, neque membris mutilan-

ćis, ſit comparatum, denique ab ordinariis puniendi modis abhorreat Quâ cauſa, quod non nemo (Damhouderus prax. Crim. *tit de Quæſt. cap. 7. in fin.*) Virgas commendat, ut efficaciſſimas, nec corpori in futurum noxias, id iis in locis ubi faſces pœna ſunt, admitti non debet; alioqui multis aliis βαρβαρικωτέροις torquendi modis virgæ præſtarent.

CAP. V.

De Pœnis Delictorum.

Pœna quid, ejus fines & differentiæ. Jus puniendi quibus competat. Qui & quæ punienda. An & quatenus ignoſcere maleficis licitum. Quomodo ceſſent pœnæ, & quis modus earum. Tranſitus ad ſpecies Criminum & eorum partititio. de Crimine Majeſtatis, Peculatus, Repetundarum. Reſiduorum. Ambitus, Annonæ, Concuſſionis, Aggeris rupti. Blaſphemiæ & Hæreſios. De homicidio. Parricidio. Adulterio, Stupro, Polygamiâ. Inceſtu, Venere infandâ, ubi & de maſtupratione, de Raptu, Falſo, Calumniâ, Magiâ, Plagio, Abigeatu, Stellionatu &c.

DAmnatis *Pœna* infligitur, quæ eſt *Delicti coercitio*, definitionem aliam vide ſis in *lib. 2. ſect. 6. c. 1. n. 6.* de qua ſumma regula eſt, quod pro quantitate peccati, gravior eſſe debeat, ut tamen crebreſcentibus delictis ex uſu poſſit aſperari. Nec tamen ad Diſtributivam, quæ dicitur, ſive Adtributricem juſtitiam pœnæ referuntur, verum ad expletricem, quia tam puniens perfectum jus puniendi habere, quam qui plectitur, pœnam perfecte mereri debet, & quia non eſt aliena à contractus vel ſaltem obligationis natura, quâ de re diximus in *d. lib. 2. ſect. 6. c. 1. n. 15. n. 20. & ſeqq.*

2. Pœna triplex à fine triplici non male ſtatuitur à Tauro Philoſopho, *Νουθεσία, Τιμωρία, Παράδειγμα. A.* Gell. *lib. 5. c. 14. Grot. lib. 2 §. 7.* quâ de re tamen vide ſis quæ diximus *in lib. 2. ſect. 6. d. c. 1 n. 11.* Primam ſpeciem latine dixeris, *Admonitionem*, quæ dirigitur ad emendationem peccantis, ideoque capitalis eſſe non poteſt. Nam quod Seneca dixit, *interdum ut pereant, intereſſe pereuntium*, huc applicari non poteſt, & philoſophicum magis quam juridicum eſt. *lib. 1. de Irâ C. 5. in fin. Τιμωρίαν* dixeris *Satisfactionem*, cum, ut Gellius ait ibidem, dignitas auctoritaſve ejus, in quem eſt peccatum, tuenda eſt, ne prætermiſſa animadverſio contemptum ejus pariat & honorem levet; nec tantum dignitatis ſed & cujuſvis juris tuendi causa intelligitur. *Παράδειγμα* eſt *exemplum*, cum ideo pœnæ exiguntur, ut unius ſupplicium metus ſit multorum, aliique ſimilia cæteroquin auſuri deterreantur.

3. Forſitan & quartus erit finis, *Cautionis*, ne idem qui deliquit nobis aliuſve rurſus nocere queat; etſi hoc alii ad *τιμωρίαν* referant; ego vero ad *νουθεσίαν* malim; eſt enim medium hoc emendationis. Sed hi omnes uſus in pleriſque non

non capitalibus, quæ publice exiguntur, pœnis concurrunt, ut eſt fuſtium, virgarum, flagellorum, vinculorum caſtigatio, verberatio. Ad Emendationem magis, quanquam & ad reliquos fines, pertinet Damnatio ad opus publicum, Relegatio, Interdictio fori aut negotiationis ſimiliſque juris alicujus. Ad *ſatisfactionem* maxime pertinent pœnæ pecuniariæ, his qui læſi ſunt applicatæ, παλινῳδία in injuriis, & reliqua pœnarum genera pro cujuſque qualitate, ut hæc ratio magis aut minus illis quadrat. Ad *Exemplum*, pœnæ capitales inprimis referuntur, maximè tales; quibus & minus ſontes quandoque involvuntur, veluti decimationes. Sed & hæ capitales ſuos gradus habent. Summus olim, crux erat, hodie vivi crematio, dein reliquæ mortium ſpecies, quumvis & omne mortis genus recte ſummum ſupplicium dicatur.

4. Ex omnibus cauſis & finibus memoratis, pœnas etiam Chriſtianis eſſe licitas manifeſtè & ratio exigit & diſciplina Servatoris Mundi permittit: modo in executione opera detur, ut damnatus ſpatium pœnitendi & peccata ſua deteſtandi juſtum habeat. Quanquam autem jure Naturæ pœna à quolibet qui paria non deliquerit, exigi poſſit, ut recte Grotius docet *d. lib.* 2. *c.* 20. §. 3. tamen nec civitatis conſtitutio, neque divinæ Legis ſanctitas facile id cuiquam privato conceſſerint. Sed hunc locum executi ſumus in *d. ſect.* 6. *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 7. *& ſeqq.* Sane hoc inde tamen non ſequitur, Accuſationes publicas, ut Grotius *ibid.* §. 10. *ſub fin. &.* §. 1. cenſet, abhorrere ab officio hominis Chriſtiani, niſi quod temeritas hic maximè abominanda.

5. Quandoque etiam publica autoritate jus puniendi privatis permittitur, non modo ad emendationem, ut parentibus & propinquis, ſed & ad ſatisfactionem & exemplum, ut Patri in filiâ adulterâ *l.* 20 *ff. ad L. Jul. adult.* atque olim indiſtinctè, etiam maritis in uxores & dominis in ſervos; quæ Leges quare conſcientiis ſecuritatem præſtare nequeant, ſi vitioſi abſint affectus, nulla ratio conſtare videtur.

6. Cæterum, puniuntur non quilibet actus vitioſi, ſed qui humanam lædunt ſocietatem, quam quo magis violant, eò vindictam graviorem eſſe oportet: hoc quoque latius expoſitum vide ſis in *d. c.* 1. *ſect.* 6. *lib.* 2. *n.* 18. *&* 19. Spectari tamen debent cauſæ, quæ impulerunt, quæ retrahere debuerunt, aptitudo perſonæ delinquentis ad judicandum de illis; locus & tempus perpetrati delicti, qualitas & quantitas facinoris, denique eventus qui ſubſecutus eſt, quæ omnia latius exequi non eſt hujus loci. *Vid. Grot. d. cap.* 20. §. 29. *& ſeqq.* Denique, cogitaionis pœnam neminem pati, recte docent Icti *l.* 18. *ff De Pæn.* quoniam actus interni Deo ſoli ſubjiciuntur; at qui in effectum deduci cœperunt, pœnis & ſolent, ac etiam debent adfici.

7. Id autem ex omni hac diſputatione facile intelligitur, non alium quam ipſum delinquentem eſſe puniendum, neque ad poſteros quicquam pœnæ propagandum, quod leges tam divinæ quam humanæ inculcant, ut probavimus in *lib.* 1, *ſect.* 2. *c.* 6. *n.* 39. 48. *& ſeqq.* Quanquam incommoda pœnæ parentibus inflictæ liberos premere poſſunt, quemadmodum ex publicatione bonorum egeſtas eorum conſequitur; quæ tamen hoc nomine quaſi perſonam delinquentis egrederetur, non poteſt reprehendi.

8. Cæterum, non modo jus habent qui Civitati præſunt, delicta puniendi, ſed & auctoritate ſummi Legiſlatoris ad hoc

hoc tenentur, ne delectari peccatis, ſaltem haud improbare ea videantur, qua de re preſſius actum in *d. c.* 1. *ſect.* 6. *l.* 2. *n.* 9. *& ſeqq.* ubi tamen adjecimus, non videri tam abſolutè neceſſarium hoc eſſe præceptum, ut nunquam Summis Poteſtatibus ignoſcere liceat delinquentibus. Magiſtratibus equidem qui ſunt miniſtri Legum, non licere ab illarum præſcripto recedere certum eſt, quia ſupremum jus & ſupra leges, ad leges ſe ponendas & negligendas requiritur. Ipſi, autem Principibus & liberis populis, an per divinæ voluntatis conſcientiam & Juſtitiæ rigorem nunquam non crimina punire neceſſe ſit, eſt quod ambigitur. Inter jura quidem Majeſtatis hanc eſſe facultatem, non dubitatur, & vidimus in *loco.* Sed jus vitæ neciſque ſolummodo eſt externum; hujus loci Quæſtio ad obligationem conſcientiæ pertinet.

9. De Criminibus equidem merè civilibus, non dubitatur, quin locum habeat facilitas *Legis Ad Beſtias π. de Pœnis.* De levioribus etiam ferri poteſt, ut ob publicam lætitiam, aut principalem feſtivitatem generali abolitione coloni carcerum dimittantur. Nam privatæ abolitiones, quæ frequentatæ ſunt jure Romano, cum accuſationibus privatorum ſepultæ ſunt. Perinde ac Tranſactiones, quibus rei capitalium criminum apud Romanos, accuſatores ſuos impune corrumpebant; quanquam & hodiè cum his qui læſi ſunt, paciſci nemo prohibetur: ſed Procurator Fiſci, qui ſolus accuſat, grande nefas tranſigendo committeret.

10. Sed de Criminibus jure Naturæ divinoque prohibitis, præcipua difficultas eſt. Rationem negantium, licitas eſſe remiſſiones in terminis veræ prohibitionis divinæ vel naturalis; quando ſingulares errores aut imprudentiæ miſerationem non injungunt, aut permittunt, habuimus in *prædict. c.* 1. *n.* 9. *& ſeqq.* Sed eſt poſitio quæ non videtur habere periculum, Si abſque magno Reipubl. periculo aut perturbatione, ſupplicium exigi nequeat, abſtinere licere vindictâ criminum, quæ tamen non probentur aut honorentur; quo pertinent Ἀμνηστίας Decreta, quibus magnorum ſæpe criminum pœnæ veniâ publicâ donatæ ſunt; Idemque fit, quoties ob multitudinem delinquentium non eſt tutum, meritis uti ſeveritatis exemplis; adde, ob potentiam delinquentis, ut hac cauſâ Joabo, quamdiu vixit, ignovit *David*; etſi cum tutò potuit, ei parci noluit; eâ re ſatis indicans, ſe non probandi criminis cauſâ, ſed ratione ſecuritatis publicæ ei putaſſe parcendum. Idem ob inſigne aliquod Reipubl. bonum licere, patet inde, quod ad detegenda ſcelera ſceleratoſque, nonnullis impunitas promitti & præſtari ſolet, ac poteſt. Unde ratio dictare videtur, hanc eſſe Dei voluntatem & officium Imperantium, quibus ad tuitionem publicæ quietis gladium Deus commiſit, ut omnino maleficia puniantur, ad ſalutem & quietem generis humani, id eſt, ſingularum civitatium procurandam. Quarum utilitas ſi verè dictet aut ſuadeat, ignoſci peccantibus, id eorum qui regendis civitatibus præſunt, arbitrio videri commiſſum. Neque divinæ Juſtitiæ immotam ſeveritatem, quæ dicitur non poſſe non punire peccata, quæ nec ejuſmodi ſubſidiariæ utilitatis remediis indiget, ad Rectores civitatium transferri fas aut rectum eſt.

11. Morte reorum crimina pœnaſque deleri, cum ad heredes nunquam tranſeant, per ſe clarum eſt. Et mortem ſupplicio irrogatam convenit humanitati, eſſe momento tranſitoriam. Crux antiqua, vivicomburium, laniatio & contuſio articulatim facta, per famem enecatio ſimileſque parum memores legum

gum Chriſtianarum eſſe videntur. Terror quidem ex apparatu & ſpecies major ex circumſtantiis quæri poteſt. Sed in actu, quo tranſitus ad æternitatem committitur, non erat magnitudine doloris animus lacerandus, & tantum non adigendus ad deſperationem. Modi quoque cuſtodiendi reos criminum à pœnis diverſi eſſe deberent, ideoque carcer maxime perpetuus, non immerito ab Romanis & veteribus fere cunctis fuit improbatus ad uſum pœnalem. *l.* 8. §. 9. *l.* 35. *ff. de Pœn.* Etſi ratio illa tam peremptoria non eſt, ut uſus temporum, qui carceres, etiam perpetuos, receperunt, damnandus aut validè improbandus videatur.

12. Porrò Tametſi diviſionem Judiciorum in Publica & privata nuper eſſe juris univerſi negavimus, tamen alio ſenſu non alienam eſſe partitionem illam ab inſtituto noſtro, commonefecimus: Ut publica ſint, quæ immediatè lædunt Rempublicam; privata, quæ directe ſingulos violant, Civitatem per conſequentiam. Prioris generis eſt crimen Majeſtatis, Peculatus, Repetundarum, Ambitus, Annonæ, Concuſſionis & Reſiduorum. Poſterioris ſunt, Adulterium, Stuprum, Homicidium, Parricidium, Vis tam publica, quam privata, Raptus, Falſum, Magia, Plagium, Abigeatus, Furtum, Rapina, Injuria, Stellionatus &c.

13. Crimen MAJESTATIS admittitur à Subditis contrà ſummam Poteſtatem; eſtque duplex, Majeſtatis in ſpecie, vel perduellionis *l. ult. ff. ad L. Jul. Majeſt.* Hoc dicitur, cum quis animo hoſtili adverſus Rempubl. aliquid machinatur, ut hi, qui ſeditiones in urbe vel exercitu movent, qui armatos habent, qui hoſtes adjuvant, aut conſilia literaſve cum illis communicant, etiam qui Magiſtratus præcipuos publica de causâ occidunt, maxime qui vitæ Principum inſidiantur, & alii plures. *l.* 1. *& ſeqq. d. tit. ff.*

14. Majeſtatis in ſpecie Crimen vocatur, cum quis jura ſummæ poteſtatis ſibi, at ſine hoſtili intentione uſurpat, ut is qui privatim carceres habet, vectigalia colligit &c. Pœna Majeſtatis ſimpliciter læſæ eſt capitalis, genere mortis leniore aut terribiliore, pro meritis admiſſorum: qua parte quod vivicomburium in privatos monetæ percuſſores ſtatuitur, etſi probi ſint nummi, id nullo modo habet æquitatem. vid. *l.* 2. *C. de falſ. monet.*

15. Perduellionis apud pleraſque gentes pœna non modo perſonas delinquentium, ſed & liberorum & propinquorum feriebat, cujus rigoris veſtigium in jure Romano ſupereſt. *l Quiſquis* 5. *C. ad L. Jul. Majeſt.* Sed hoc quidem præter rationem juſtitiæ humanæ atque divinæ; non ſufficiente ad approbationem, quod dicitur; fore, uti cariꝰ as liberorum parentes amiciores Reipubl. faciat, & ſi quæ ſimiles ſint ratiunculæ. Solam quoque ſcientiam in hoc aliiſque atrociſſimis criminibus ſupplicio volunt eſſe obnoxiam; non male quidem, modo non ordinaria pœnâ: quæ tamen locum habere poteſt, ſi non tam ſilentium ſit quam conſcientia.

16. Natura Majeſtatis ſponte ſuggerit, hoc crimen non committi, quam adverſus eos, qui vere ſummam habent poteſtatem: Proinde machinationes ſubditorum contra eos, qui ſuperiorem habent, non ſunt perduelliones, niſi analogicè & quandoque verè, quatenus ad perturbationem ſuperioris Imperii tendunt, quod Societatibus Indicis apud Belgas applicandum videtur, & applicitum fuit aliquando. Id ſane conſtat, verba non mutare ſpecies rerum; Sed etſi quibuſdam Majeſtatis appellatio non tribuatur, ſi tamen vere ſummam poteſtatem

 habeant,

habeant, contra tales hoc Crimen in proprio ſenſu committi.

17. Quæſitum eſt, an Querelæ de prava civitatis adminiſtratione, referri poſſint ad crimen læſæ Majeſtatis, ſaltem in ſpecie dictæ; quod viſum Ordinibus Friſiæ, cum hinc ante decennium nonnulli cives querelam ejuſmodi ad Ordines Generales detuliſſent, Edicto *d.* 14. *Februar.* 1678. à Curiâ tamen Supremâ, poſtulante Procuratore generali, re judicata non eſt firmatum. Querelæ quidem in genere, petitioque reformationis non poteſt huc referri: Sed eſt jus civium, Supplicare in eum finem, ut recte judicatum in Anglia nuper, cum Reges noviſſimi petitiones ſibi oblatas, hujus pene criminis nota inſignitas velle viſi fuiſſent. In noſtra Republica ejuſmodi petitiones vocantur, *Querelæ dolentium* Reipubl. cauſa, cujuſmodi plures olim fuere, quarum una inſignis, principe Philippo Auſtriaco II. anno 1554. de qua plures egregiæ Conſtitutiones emanarunt, quarum ſpecimina videre licet, in *lib.* 3. *Statut. tit* 2 *art.* 4. 14. 15. 19. 22. 25. 45. 52. 56. *Tit.* 3. *& alibi.*

18. Dicendum tamen eſt; fieri poſſe, ut ejuſmodi Querelæ ab hoc crimine non ſint alienæ. Primò, ſi fiant ad exteras Poteſtates; quia cum jus Supremæ provocationis, ſit jus Majeſtatis, ſi quis ad exteros querelas & petitiones reformatorias deferat, jus Majeſtatis, cui ipſe ſubjectus eſt, manifeſto lædit, etſi forſitan ad amicos & fœderatos fiat: Quomodo in prædicto caſu Majeſtatis rei declarati ſunt, qui preces ſuas ad Ordines Generales Belgicarum Provinciarum detulerant, etſi de talibus negotiis, quarum primo conſtituendarum cauſâ Ordines Generales arbitri, a que ut ajunt, mediatores, fuerant. Quanto fœderis arctitudo magis ad ſpeciem unitatis imperii accedit, tanto metus & periculum, ne ſub prætextu fœderis amicitiæque, pars aliqua imperii invadatur, propius exiſtimatur. Præterea, ſi prætextu Querelæ ſeditio & res novæ à factioſis hominibus quærantur, quod ſæpius uſu venire, docet experientia, non eſt dubium, quin hæc res non modo ad Majeſtatis in ſpecie dictum crimen, ſed etiam ad perduellionem attinere poſſit. Egimus hac de re latius in *Juriſpr Hod. part.* 2. *lib.* 5. *c.* 16.

19. Addendum & hoc ad *differentiam* hujus criminis, quod ſit Perduellionis vel Majeſtatis tàm propriè quàm analogicè dictæ, ut *ſuperius* indicatum eſt. Majeſtatem analogicè dictam intelligimus eorum, qui Superiorem quidem agnoſcunt, ſed regalia & conform. tam per ſe habent Rempublicam, at ſubordinatam; cujuſmodi creduntur eſſe Principes & Liberæ civitates Germaniæ, quibus *Superioritas* non Majeſtas adſcribitur. Quanquam ſi quod res eſt, loquendum ſit, illa *ſuperioritas* Principum Germaniæ, ſi ab effectis rectè argumentamur, quod in civilibus infallibile, nihil eſt aliud quam *Summa* Poteſtas: Hæc autem Majeſtas vocatur. At quia ſolus Imperator hac voce per excellentiam utitur; qui nec Regibus extra Imperium, illud adſcribit, Principes ſummam poteſtatem ſuam alio nomine circumdant, invidiæque ſubducunt. Sed nominibus ſepoſitis, nihil erraverit, qui Legem Juliam, ſeu crimen *ſupra* definitum, quando aliquis læſit ſummam Poteſtatem cui ſubjectus eſt, etiam Germaniæ Principibus directè & propriè convenire dicat.

20. Forte magis appoſitum Majeſtatis analogicè dictæ exemplum eſt in Societatibus Indicis; quæ jura ſummæ poteſtatis in ditionibus ſibi ſubjectis accipiunt ab Ordinibus Belgicarum Provinciarum, quæ ſub alio ſole exercent.

Heic,

Heic, utpote domi, ſunt Privati omnique jure privatorum utuntur; ſed in ditionibus ſuis omnia jura Principatus exercent, dependenter ab Ordinibus, à quibus illorum acta poſſunt infirmari. Si quis hoſtilia contra eos in locis ſui privilegii committat, an hic Majeſtatis teneatur, Belgicorum Juriſconſultorum ſententiis, ſuperioribus annis agitatum eſt, in cauſa Kœymani cujuſdam; qui adverſus Societatem Indiæ occidentalis, cui ſerviebat, hoſtilia machinatus erat in Africa, cum duce barbarorum, cui nomen belgicum à noſtratibus erat inditum. Publicatæ ſunt typis ſententiæ, quarum aliæ Majeſtatis, reſpectu Ordinum, aliæ tantum atrocis Injuriæ crimen admiſſum ſtatuebant. Verius fuit, eſſe crimen hujus loci, analogicè ſumptum; eademque analogiâ puniendum, quod etiam ſequuti ſunt Judices Amſtelodamenſes, homine condemnato in gravem mulctam & ad opus publicum longi temporis. Quod autem externi contrà aliam poteſtatem moliuntur, id hoſtile judicandum, quâ de re videbimus, ubi de *Reformatione* locus occurret.

21. Sequitur PECULATUS, qui nihil eſt aliud, quam furtum publicum, cujus mille modi formæque; proinde & variæ pœnæ. non abs re autem videtur, quod jure Romano, Magiſtratus, quibus cuſtodia publicæ rei commiſſa, capite cum ſuis adminiſtris hac causâ plectuntur, *l.* 3. *ff. ad L. Jul. pecul.* quod utinam mores & tempora ferrent! Furtum pecuniæ ad civitates non liberas pertinentis analogicè Peculatus dicitur; proinde eandem in pœnis analogiam ſervari oportet. *l.* 4. §. *f. ff. d. tit.*

22. *Repetundarum* tenentur, qui in Magiſtratu, poteſtate, curatione, Legatione aliove munere publico poſiti pecunias acceperunt, quò magis aut quo minus officio ſuo fungerentur. *L.* 1. *& ſeqq. ff. ad. L. Jul. repet.* Pœna ſecundum merita cujuſque corruptelæ diverſa eſt, ut aliquando capitalis eſſe queat. *l.* 7. §. *ult. eod.* Haud infimum inter hos locum tenent, qui honores & munera Reipublicæ vendunt; quibus proinde non minor quam ordinaria Romanorum pœna deportationis conveniret.

23. Sed excipiuntur ab hoc crimine Xenia; Id eſt, Eſculenta & potulenta, quæ Magiſtratibus & officia publica gerentibus ſemper accipere licuit, ſub moderatâ ratione decori, *οὔτι πάντα, οὔτι πάντοτε, οὔτι παρὰ πάντων*; nec omnia, nec ab omnibus, nec omni tempore *l.* 6. §. 3. *ff. de off. Præs. ubi diximus in Eunom.*

24. Sequitur AMBITUS, de quo miretur aliquis, Accuſationem dari, quod fuit præcipuum Romanæ libertatis Palladium: Et quid ni offerre ſe liceat honoribus, quod eſt Ambire eos, à quorum ſuffragiis honores pendent? Ita fuit olim; ſed re mutatâ, manſit idem nomen, ut diximus ad *Tit. ff. ad L. Jul. de Amb.* hoc enim loco de Ambitu tenentur, qui corruptis ſuffragiis, honores petunt; unde patet, cum hi qui Reipubl. præſunt, pretio munera publica diſtribuunt, concurrere ibi utrumque repetundarum & ambitus crimen; illud in vendentem, hoc in emptorem.

25. Illud crimen hodie ceſſat in Urbe, tradunt Icti Romani *l.* 1. *in pr. ff. ad l. Jul. amb.* poſtquam collatio honorum ad Principem ſpectare cœpit; neque enim de facto ſummæ poteſtatis anquiri poteſt; Sed in plurium Imperiis, etſi à Collegio ſummæ poteſtatis honores proficiſcantur, viget tamen hoc crimen non contra univerſum Collegium, ſed in ſingulos, qui ſubjecti ſunt. Denique res eo pervenerunt, ut quod olim in Urbe ceſſavit crimen, hodie merito dici poſſit in Orbe ceſſare.

26 Crimen *Annonæ* committitur ab his, qui malis coitionibus hoc agunt, ut annona fiat carior: Quod cum ad univerſæ civitatis ſalutem pertineat, mirari licet, cur Romani adverſus dardanarios tam levi pœna defungantur, (maxime cum Romæ ea res, frumento transmare advehendo, crebris ſubjecta periculis & ſeditionibus fuerit) multâ ſaltem xx. aureorum, aut interdictâ negotiatione, vel ad ſummum relegatione, aut in vilioribus opere publico, in pœnam ſtatutis; *l.* 2. §. *ult. ad L. Jul. ann.* Nec eſt dubium, quin res & ratio graviorem poſtulet animadverſionem, nec immeritò aliæ gentes, ut diximus ad *Tit. π. ad l. Jul. de Ann.* pœnam capitis inſigniori in hoc genere improbitati præſcripſerunt.

27. Crimen *Reſiduorum* eſt affine peculatui; committitur enim ab his, qui pecuniam in publicos uſus ſibi commiſſam intervertunt, ſibique retinent; qui jure Romano ſic puniuntur, ut tertiâ parte plus quam debent, ſolvere cogantur; rurſus profectò nimis defunctoriè, ſiquidem quod tam parum à peculatu differt, nihil ſupplicii gravitate ab eo diſtare debuit, *v. d. l.* 8. §. 5. *π. ad l. Jul. Pecul.* Denique, *Concuſſio* vocatur, cum quis obtentu poteſtatis, quam habet, terrore injecto, pecunias aliis extorquet, quod pro negotii modo variè, ſed haud procul à repetundarum exemplo, puniendum *l.* 1. *&* 2. *ff. de Concuſſion.* Eſt & publicum crimen *Rupti* violative aggeris, quo fluminis aut oceani inundatio ſiſtitur, quod graviter & plerumque capite vindicandum, *l. un. C. de Nil. aggerib. non rump.*

28. Ex his de cæteris, quæ Rempubl. immediate ſpectent, facile judicabitur, ſicut ad publica referri quoque ſolet *Blaſphemia*, quam capite puniri vult Juſtinianus, convenienter Juri divino *Nov.* LXXVII. Sed moribus hodiernis; pœna eſt arbitraria, ut tamen ad capitalem adſcendere poſſit: utique, ſi blaſphemiæ inſolenter ac intemperanter, cum invectivis in ſanctiſſima myſteria, proferantur; quâ ratione Genevenſes Servetum, auctore Calvino, capitis condemnarunt, & vivum, hoc tamen præter illius ſententiam, combuſſerunt; idemque diu poſtea decreverunt adverſus Nicolaum Antonium Ludimagiſtrum, eo *quod impugnaſſet*, ut habet ſententia, *SS.* Trinitatem, renegaſſet Dominum Jeſum, eumque devoviſſet & Judaiſmum amplexus eſſet. die 26. *Aprilis* 1632. referentibus Sponio & Læti. Non omnes tamen, qui Sacram Triadem & Deitatem Chriſti, vel æternam generationem filii Dei, aut emiſſionem Spiritus Sancti, aliaque ſanctiſſima univerſi Chriſtianiſmi principia negant, pro blaſphemis habendi, ſed pro hæreticis potius; ut viſum Ampliſſimæ Friſiorum Curiæ, ad quam miſſus erat à Summis Magiſtratibus homo Socinianus, cum elogio Blaſphemi, qui examinatus iſta negaverat, in ſimplicitate cordis ſui aliter credens, ut adfirmabat. Dimiſſus eſt indemnis & impune *d.* XVIII. *Decembr.* 1680.

29. An igitur HERESIS non eſt crimen? Non videtur ita viro Cl. Antonio Matthæo *De Crimin. l.* 48. *T.* 10. *n.* 7. *f. De Hæreſi*, inquit, *nihil adjicio. Tametſi enim Pontificiorum moribus graviſſimum Crimen eſt, multaque in inquirendo & vindicando ſingularia obſervantur, tamen cum libertate armis partâ, horribilis illa Inquiſitio à noſtris provinciis exulet, religionemque orthodoxam docendam, non imperandam credimus, enarratio crudelis judicii ſupervacua futura eſt.*

30. Quid autem eſt Hæreſis? Videtur ita finiri poſſe, *Propria de rebus divinis & pertinaciter propugnata, fidei catholicæ*

catholicæ repugnans ſententia. Propria; nam Αἵρεσις, *hæreſis*, nihil eſt aliud quam Electio, pro rationis cujuſque modulo facta, quando quis non contentus fide catholica, eligit ſibi fidem peculiarem. *Pertinaciter propagata*, Nam lex non punit animi ſententias *l.* 18. *d. Pœn.*

31. Repugnans *fidei catholicæ*. Quid eſt catholica fides? *Univerſalis.* Hanc aliter Theologus, aliter Juriſconſultus accipit; & hic quidem Receptam atque dominantem in Republ. intelligit, à qua diſcrepantes & prohibitas vocat hæreticas, ſi tamen ipſius animi judicium conſentiat. De conſenſu autem Reipubl. conſtare debet ex Confeſſionibus & Conciliis auctoritate publica factis, quæ in Imperio Rom. quatuor fuerunt, Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum & Chalcedonenſe, quæ dicuntur Oecumenica; quia Romani ſuum Imperium vocant *orbem terrarum*. Permiſſas pro hæreticis non habet religiones; Toleratæ equidem tales haberi poſſunt, ceſſante pœna.

32. Quænam autem eſt hereſeos pœna? Jure civili, loca cultus publicantur *l.* 2. *l.* 5. *l.* 8. §. 3. *C. de Hæret.* Improbiorum bona publicabantur, quos inter & Donatiſtæ, qui tamen ſchiſmatici potius, quam hæretici fuerunt. *d. l.* 5. Manichæi vero etiam exilio & ultimo ſupplicio ſubjiciuntur. *l.* 5. *in pr. C. eod.* Moribus Proteſtantium, in Hæreticos nulla corporalis pœna conſtituta eſt, tametſi in Anglia ſatis extent ſeveræ.

33. Sequuntur Crimina, quæ privatam læſionem, ſed & publicam, manifeſtâ conſecutione præferunt, primo, *Homicidium*, quod jure divino ſanguine vindicandum, utique voluntarium, non invitum. Hoc autem duplex eſt: per vim & per ignorantiam; Invitum per vim dicimus hic (nota tamen improprietatem termini) cum quis defendendi corporis ſui vitæque cauſa invaſorem occidit: Per ignorantiam, quod abſque propoſito occidendi, caſu perpetratur. Cujuſmodi eſt, cum quis animum quidem habet occidendi; ſed in actu licito ſe verſari exiſtimat, ut ſi quis Patrem in bel o ignotum interficiat. Denique, extra ordinem animadverſio locum habet, quoties ad culpam propius quam ad dolum cauſa cædis perpetratæ accedit. Sed hujus rei tractatus tam varios habet anfractus & conſiderationes, juris prudentiæ plenas, ut eas hic nullo modo exequi liceat; Egimus plena manu in *prælect. ad tit. ᵾ. ad l. Corn. de Sicar.*

34. Sequitur *Parricidium*, quod proprie ſumitur, pro cæde alicujus, qui in recta ſanguinis linea nobis eſt conjunctus; reliquorum cædes propinquorum magis eſt, ut homicidia atrociora ſint §. 6. *Inſt. de Publ. jud.* Pœnæ gravitas non tam quærenda (ut *ſuperius* dictum & de Majeſtatis quoque ac ſimilibus intelligendum eſt). intentione cruciatus, quam in ſpecie terribili apparatus, quod egregie & ingenioſe à Romanis obſervatum, parricidas virgis ſanguineis verberatos culeoque incluſos cum cane, vipera & ſimia, in mari vel in flumine ſuffocari voluerunt. Huc etiam referri poteſt expoſitio infantium; Liberos recens natos exponere jure Veteri erat impunitum, ut apparet ex *l.* 29. *d. Manum. Teſtam. l.* 16. *C. de Nupt.* juxta notiſſimum Græciæ morem, quo exempla Comica referri *poſſint*. Poterat Pater exponere vel *tollere* liberos, id eſt, alendos ſuſcipere *l.* 6. §. 2. *d. jur. Patron.* Sublatos exponere, nefas & quaſi homicidium erat *l.* 4. *d. Agnoſc. & alend. lib.* Dein. expoſitio plane prohibita, ejuſque loco ſurrogata eſt venditio *ſanguinolentorum*, id eſt, recens natorum *l.* 2. *C. Patr. qui libr. diſtr.* Pœna eſt extraordinaria *d. l.* 2. *& l. pen. C. de Patr. qui*

 35. *Adulte-*

35. *Adulterium* eſt corruptio mulieris alii nuptæ. Nam vir conjugatus rem cum alia ſoluta habens matrimonii quidem æquè fidem violat, ſed non idem admittit delictum, quod uxor alii ſe ſubſternens, quia hæc præter thorum violatum, efficit, ut maritus, cujus non eſt, pater cenſeatur, *l. 6. §. 1. π. ad l. Jul. adult.* Unde omnium populorum exiſtimatione contumelioſior eſt viro quam mulieri conjugis evagatio. In muliere igitur adulterium, in virgine viduaque ſtuprum committitur, gravius quidem à conjugato quam à cælibe, tamen ſtuprum; idque non Romano tantum ſed & divino juri conſentaneum videtur. *Levit.* 20. *v.* 13. *Deut.* 22. *verſ.* 22.

36. Quare *Juſtinianum* ego quidem cucurbitas pingere, quam νομοθετεῖν maluiſſem, quando capitis pœnam à *Conſtantino Magno* utriuſque ſexus adulteris inflictam, mulieribus remiſit, eas virgis admonitas monaſterio includi præcipiens, etiam veniâ bonis viris data, poſt biennalem pœnitentiam eas reducendi; ſcilicet, *quis earum non miſereatur!* ait optimus Cæſar, obnoxius, ut volunt Theodoræ, *Nov.* 134. *cap.* 10. *l. ult. C. Qui potior. in pign.* Et tamen hoc diſcrimen apud Saxonas, graviſſimam gentem, adhuc obſervari, teſtis eſt Carpzovius *Qu* 53. *Criminal. n.* 27. & 33. Cæterum, Recentiores Legiſlatores quur antiquum jus Romanum, quo relegatio tantum in adulteros ſancita erat, contenti mulctis pecuniariis, facilitate ſuperare, quam & novum Conſtantini & divinum, & veterum Germanorum aliorumque gravium populorum, quibus hoc capitale fuit, leges imitari maluerint, nullâ idoneâ ratione probari poteſt. De ſingulis actum latius in Prælect. ad *Tit π. de l. Jul. de Adulter.*

37. Sequitur Stuprum, quod eſt corruptio virginis viduæque honeſtæ; Nam meretricia voluptas, etſi impunita, ut viſum Romanis, exemplo ebrietatis ſimiliumque vitiorum, eſſe non debet; æſtimatione tamen criminis diſtingui meretur. Perſecutio ſtupri moribus hodiernis non malè exerceri videtur in hanc ſententiam, ut ducat vitiatam, vel dotet. Nam ſi amor furtivis nuptiis conglutinetur, hoc ferendum: Sin, æquum eſt, defloratæ pecuniarium ſolamen tribuatur. Quod tamen nihil vetat, quominus inſignitior fraus, publicâ mulctâ vel coercitione corporali adficiatur. *l. 1. §. ult. π. de Extraord. Crimin.* Meretricia libido ſimiliter mulctanda pecuniis, aut relegatione, ſi nimis impudens & frequens, etſi uſum relegatio non reperiat.

38. Qui in adulterio nihil quam violationem fidei conjugalis vident, Polygamiam ejus ſpeciem faciunt. Sed ex Romani & divini Juris ſententia ſuperius expoſita, muliere duobus nupta, committitur adulterium, quia res habetur à poſteriore viro, cum femina alii nupta: Sed vir duas uxores ſibi jungens quarum neutra nupta eſt alii, non admittit adulterium; ſed proprii generis delictum; cujus jure civili non eſt major pœna, quam ſtupri, jure divino nulla. Sed mores hodierni graviorem *Adulterio* pœnam digamis impoſuerunt, utique corporalem. Quinam rectius? Laudemus in polygamiâ, per quam res ſanctiſſima indigne violatur, moris hodierni ſeveritatem, non minus quam in Adulterio nimiam remiſſionem vituperamus.

39 Non ſunt etiam populi recentiores tam faciles advertendi in Inceſtuoſos, omniſque veneris nefandæ ſpecies, quas ad rigorem Juris divini, pœnis capitalibus perſequuntur, ut hac de re actum à nobis ad *tit. Inſt. de Publ. Jud. n.* 7. & *tit. π. Ad l. Jul. de adult. n.* 9. Rurſus in Leno-

in Lenones, nefandum illud artificium exercentes, capitale ſupplicium, quod Juſtiniani Lex inflixit *Nov.* 14 § 1. hodie, non niſi extra ordinem, pecuniâ vel relegatione dun axat animadvertitur.

40. Placet de adfini maleficio pluſculum adjicere, quam diximus 2. *ſect* 6. *c.* 1. *n.* 18. Neque enim quod diximus illic, dictum volumus eò, quod minus id flagitioſum putemus, quam id eſſe volunt D. Matthæus aut Carpzovius, qui ad Sodomiticum genus improprie, refert Maſtuprationem, *Qu.* 76. *n.* 10. Sed de pœna capitali aut corporali vix eſt, ut eorum ſequi liceat ſententiam.

41. Quippe Venus monſtroſa propriè non eſt; hæc enim requirit agentem & patientem *l. Cum vir nubit* 31. *C. h. t.* Iſta autem, quæ terminatur in cujuſque perſona, nec cum alio ſubjecto communicatur, nuſquam puniri legitur, aut jure civili, aut legibus hodiernis, ut fatetur Carpzovius *d. Qu.* *n.* 13. Quod autem de pœna filii Judæ, Onanis memoratur *Geneſ.* 31. à ſimplici maſtupratione plurimum diſcrepat. Ille juſſus erat à Deo prolem ex fratris vidua gignere; ſed iniens illam foras ejecit τὴν γονήν: Hoc enim facinus admiſſum fuit in feminam, non in viro ſolo terminatum erat; factum fuit ad perdendam prolem, cui deſtinatum emiſſumque ſemen erat; continebat fœdiſſimam rei ſanctæ, matrimonii τὸ ἄχρηστον & deformationem; cujus Athenis reum ſe quoque fecit Piſiſtratus, ductâ ſecundis nuptiis filiâ Megacis inimici ſui reconciliati, ex qua ſobolem tollere nolebat, οὐ βουλόμενός οἱ γενέσθαι ἐκ τῆς νεογάμου γυναικὸς τέκνα, ut ſcribit Herodotus in *Clio.* Acceſſit in facto Onanis, contemptus divini imperii inſolentiſſimus, qui per ſe mortem merebatur.

42. Inſtat D. Matthæus, *Cum ſicario, qui hominem vel unum occidit, moriendum ſit, quid in eos ſtatuendum, qui nefarius ſuis libidinibus tot homines occidunt, tantum ſeminis profundunt, quos ſi rerum natura pateretur, ſæpius mori æquum foret.* Nimis hoc argumentum à perditione ſeminis intenditur; ut adeo in maritos ſcilicet, qui uxores prægnantes ineunt, hac ratione capitis ſupplicium conveniret. Nuſquam niſi exercitium veneris inter duos contra naturam, pro venere monſtroſa punitur. Alioqui & impudicæ cogitationes eo provectæ ut ἴσχειν τῆς γονῆς eliciant, eodem modo puniendæ forent, & quis eſſet finis? Prudenter igitur Legiſlatores hoc mutum flagitii genus ſilentio tranſmittunt, cui etiam cöercendo nulla ſufficeret vindictæ vigilantia. Nec tamen hæc impunitas in infinitum patet: Puniendi extra ordinem, ſevereque, non tantum mariti, qui fraudandi matrimonii cauſâ id agunt, ſed etiam cinædi, qui adoleſcentes talia docent iiſque præeunt; etiam qui nimis impudenter & aliis coram, ſe polluere ſuſtinent, more Diogenis, qui in Foro medio τὰ τῆς Ἀφροδίτης εἴωθε ποιεῖν, ut Laërtius *in ejus vita* narrat, qui vel hac cauſa merito Canis appellatus fuerit. Secretæ vero libidines, quæ cum aliis ſe non communicant, extra legis pœnam in execratione ſint.

43. Etſi non ſit dubium, quin maſtupratio, quam libet ſecreta, peccatum ſit gravius quam ſimplex ſtuprum, quia ſine dubio eſt contra uſum naturæ, quo *amor quæritur, nec videtur, ut ait d. l. cum vir nubit.* 31. *C. h. t.* pollutio corporis animique deformis; maxime, ſi non obrepat indulgentibus ſibi in concupiſcentiis, ſed opera detur ut fiat, & in conſuetudinem vertat. Hæc qui legent adoleſcentes, nefas cognitum aut ignotum abhorrere diſcant, & remedia quæ in promtu ſunt, adhibeant; poſt preces piaſque

piaſque meditationes, *ἀκρείπτεροφίς, ἀσκίαν πόνων*, *parſimoniam victus*, *adſiduitatem laboris*, maxime matutini, juxta Pythagoricum illud, Δειλοὶ, πανδειλοὶ, κυάμων ἄπο χεῖρας ἴχε ϛ.

44. Sequitur VIS, quæ fertur *Vis* duplex, publica & privata; Illa tamen non eſt publicum noſtro ſenſu crimen. Nam ſi in Remp. committatur, Majeſtatis eſt; ſed publica vis dicitur quælibet attrocior, maxime quæ fit armis, & hinc privata intelligitur. Publicæ pœna plerumque capitalis eſt, privatæ ſecundum merita ſingularium alia atque alia eſſe debet.

45. Ad publicam vim pertinet RAPTUS virginis viduæve honeſtæ, quem meritò jus Romanum graviſſime perſequitur, capitali pœnâ *l. un. C. de Rapt. virg.* Quòd tamen eadem Lex non diſtinguit inter volentes invitaſque mulieres, id verò nimium rigoris præterre videtur, nec hodiernis moribus ſervatur. Stuprum gravat quidem raptus crimen, ſed hoc tamen ſine illo conſiſtit & capite rectè punitur, ut & ſtuprum violentum ſine raptu *d. l. un.*

46. *Falſi* crimen eſt ficta veritatis imitatio vel ſuppreſſio, in fraudem alterius facta, cujus plurimæ ſunt ſpecies, aliæ aliis graviores, leviores; perinde variè puniuntur, haud abſurde in illo membro præ aliis, quo maxime falſum committitur, ſcil. linguâ perforatâ, quod & in perjuros & blaſphemos rectè ſtatuitur, *Vid. l.* 1. *l.* 2. *l.* 9. *l.* 13. §. 1 *& l.* 32. §. 1. *ad L. Cornel. de Falſ.*

47. Huic affinis eſt *Calumnia*, ſive delatio falſi criminis, cujus pœna rectiſſime jure Romano talionis tradita fuit, hoc eſt, eadem quam merebatur crimen, quod calumniator intendebat, *l.* 7. *in pr. π. de Accuſat.*

48. *Magia* quandoque pro veneficio ſumitur, at tunc ad homicidium pertinet; ſed propriè eſt crimen eorum, qui ope diabolicâ, præſtigiis artibuſque vetitis graſſantur; idque plerumque diſpendio hominum, tam corporum quam animorum, aliquando quaſi pro hominum ſalute. Illos jus civile gladio punit, hos impune dimittit Conſtantinus Chriſticolarum Cæſarum primus; Alii hoc gravius plectendos cenſent, ob periculum animarum *l.* 3. 5. 7. *C. de Malef. & Mathemat. l.* 4. *C. eod:* Neutri, ut videtur, bene; puniendi quidem, ſed lenius, quam qui nocendi cauſam habent; quia Legiſlator maxime læſionem ſocietatis communis ſpectat. Magia, quæ non deſinit in noxiam hominibus illatam, punienda non videtur; non quod nulla ſit, ut volunt, qui vel malos genios eſſe, vel in res naturales operari negant, manifeſto ſacræ Scripturæ ludibrio: ſed quia Legislator crimina mente non metitur, ſed manu, ut aliàs dictum.

49. *Plagium* vocatur furtum hominis, cujus pœna uſque ad capitalem extendi poteſt, haud minus quam raptus ſine ſtupro *l. ult. π. & C. de Plag. Deuteronom.* 24. *v.* 7. Uſus hujus criminis eſt minus frequens hodie quàm fuit olim, cum ſervitutis uſus faceret operæ pretium in auferendis hominibus; eamque hominum venationem tanquam *κερδητικῆς lucri* exercendi ſpeciem improbare non videtur Ariſtoteles *lib.* 1. *Polit. c.* 4. Non male, ſi fieret in validos vagantes, fecem & purgamenta generis humani; peſſimè, ſi fieret in alios innocentes.

50. *Abigeatus*, eſt furtum majus pecudum ex agro vel ſtabulo abductarum; nam modicum, veluti ovium paucarum magis eſt furtum *l. ult. π. de Abig.* Quanquam verò pœna FURTI ſimplicis (de quo proprium locum hic non perſequemur) exemplo juris Divini, Romani & aliarum gentium intra mortem ſubſiſtere debet,

debet, tamen in Abigeos, maximè qui ut artificium illud exercuere, non abs re videri poteſt acerbius animadverti: eâdem ratione, quâ Scythæ olim apud Juſtin. *lib.* 2. *à pr.* nullum furto crimen gravius puniebant, quia nullis domibus res ſuas continentes, nihil ſalvum cuſtodire poſſent, ſi non facilitas perpetrandi, acerbitate pœnæ, & ſpes impunitatis metu gravioris ſupplicii compenſaretur. Tutius tamen eſt, exemplo Juris Divini, mitius in abigeos conſulere; Quin nec jure Romano eos capitali ſupplicio conſumi probavimus *ad tit.* π. *de Abig.* Pluribus de FURTO & INJURIA heic ſuperſedemus & ad juris privati lectiones remittemus.

51. *Stellionatus* poſtremo dicitur omne crimen, quod ſpeciali nomine caret, à Stellione verſuto animali, quod ſe in omnes formas vertere dicitur; Ideoque ſpecierum enumerationem hoc delictum quaſi clauſulâ generali obſignat. Vide, ſis, *tit.* π. *de Stellion.*

AP. VI.

De Re Judicata.

Quid ſententia. quomodo formetur; ubi de numerandis ſuffragiis, exacte diſſeritur, & contra Grotium. Cujus nomine ſententia feratur. De effectu ejus, an emendari poſſit, & à quo: Executio ſententiæ. De modis, quibus ſententia retractatur, Querela Nullitatis. Appellatione. Reſtitutione in integrum, Relationibus & jure Principis hac in parte.

POſt varias cognitiones & Interlocutiones, ubi res ad maturitatem Judicandi perducta fuerit, Judex ferre *debet Sententiam*, quæ eſt *ultima Judicis, ſuper causâ jam cognita, Pronuntiatio, abſolutionem vel condemnationem continens*, & ſic fit res Judicata. Quanquam ea voce per excellentiam quandoque utimur ubi res in eo ſtatu fuerit, ut nullo modo retractari poſſit; quomodo Canoniſtæ Rem judicatam, nonniſi poſt decem à ſententiâ latâ dies, intra quos appellari poteſt, intelligunt *c.* 15. *x. de Sent. & re jud.* quemadmodum & Sententia per excellentiam in hac definitione accipitur, cum & aliàs Interlocutiones eâ voce deſignari ſoleant; modo causa cognitâ enuntiatæ ſint: Nam quæ aliter proferuntur, neque Sententiæ ſunt, nec ita appellantur, nec effectum rei judicatæ habent, quo pertinet *Tit. C. Comminationes, ſive pœnales, quas vocant, Juſſiones, Epiſtolas, Programmata, Subſcriptiones auctoritatem rei judicatæ non habere.*

2. In formanda ſententiâ, minor eſt difficultas, ubi ſinguli officio publico funguntur, ut veteres Magiſtratus Romani, quam ubi plures adhibentur: Etſi hodiè quidem non utimur regula Juris Romani, quod uno è judicibus abſente, reliqui judicare non poſſint *l.* 24. π *de Re Judic.* utcunque ratio, quæ præfertur à Romanis Juriſconſultis æquè moribus hodiernis conveniat, *quia potuit abſentis præſentia reliquos in conſenſum trahere l.* 17. § *ult. d. Recept. qui Arbit.* Nec enim eſt dubium, quin valeant acta à præſentibus, quibuſdam licet abſentibus, ut fit in Collegiis Decurionum

l. 3. *& ſequ. π. Quod cujuſque univerſit.* Niſi forte aliud ſit in Judicibus datis extra ordinem, quales erant Judices pedanei, Arbitri, & hodiè *Reviſores*, qui dicuntur, & quicunque plures cum ſint, non faciunt tamen Collegium, quod habet juriſdictionem per modum univerſitates, ut ibi etiamnum valeat illa vetus regula; ſecus atque in Curiis & Senatibus, quorum jus à præſentibus, qui reperiuntur; niſi quid ſecus peculiariter receptum ſit; exercetur. Adeo, ut tametſi pars magna judicum aliquando excuſetur, ut uſu veniſſe conſtat, à minori quoque parte JusCollegii uſurpetur: Etſi in caſu fortuitæ abſentiæ, quandoque major adhiberi ſolet accuratio, ut abſentes etiam conſulantur, ſi major pars & eorum, qui jus habent dicendæ ſententiæ non conſenſerint; quod tamen voluntariæ cautionis ergo magis, quam Juris neceſſarii causâ inſtituitur.

3. Abſolutio vel Condemnatio prærogativâ numeri ſuffragiorum, non valore rationum, conficitur. Paribus forte ſententiis Regula Juris univerſalis eſt, *Abſolvi reum*; non modò, quod hic Actore ſit favorabilior; ſed hac imprimis ratione; quod ſtatus negotii mutari nequeat, nihilque novi fieri poſſit, ſi in neutram partem, mutandi cauſa prævaleat: Ideoque, ſi judices votis ſint pares, Actor vincere non poteſt, quia victoria nonniſi à viribus ſuperiore proficiſci poteſt: Et quia publica juris ratio non fert, ut lites ſine exitu pendeant, hinc Rei abſolutio fit neceſſaria.

4. Si non ſit oppoſitio inter duas judicum partes, ſimpliciter adfirmantes aut negantes, ſed in tres pluresve partes abeant, quæri ſolet, quæ quibus conjungendæ ſint. Volati quidam judices reum abſolvunt, quidam morte puniri volunt, alii relegant. Vel ſic: Tres judices capite puniunt, duo pecunia, duo exilio. Hac de re Grotius; *Diſtinguendum*, ait, *hic inter ſententias, quæ totis rebus differunt, & inter eas, quarum altera partem alterius continet; ut hæ conjungendæ ſunt in eo, quo conveniunt, illæ non item. Sic, qui in viginti damnat, & qui in decem, conjunguntur in decem, adverſus ſententiam abſolventem. At qui morte reum puniunt, & qui relegant, non conjunguntur, quia diverſa hæc ſunt, & in morte non eſt relegatio. Sed nec abſolventes cum relegantibus conjunguntur &c. Nam qui relegat non abſolvit lib. 2. de jure B. & P. c. 5. n.* 19. Cum his fere conſentit Plinius *lib.* 8. *Epiſt.* 14. aliique à Grotio laudati.

5. Apparet illos ſententiæ ſuæ fundamentum ponere, in adfectione rerum ſive materiæ judiciorum. Sed cum vis & poteſtas ſuffragiorum ab intentione judicantium pendeat, videndum, ne non potius ſequenda ſit præſumptio voluntatis illorum, junctâ hac regula, ſemper in dubio inclinandum in mitiorem partem. Non poſſumus exemplo carere. Tres judices capite puniunt, duo pecunia, totidem exſilio. Cujacius reum capite puniendum ſtatuit *lib.* 12. *obſ. c.* 16, *quia diverſarum ſententiarum coitio non eſt*, inquit, *adverſus eam, in quâ plures ſunt diſſentientes*. Ego dicerem, Exilio reum eſſe mulctandum, quia dubitari non poteſt, quin damnantes in pecuniam, malint, ſi hoc obtinere nequeant, exilium rei, quam capitis ſupplicium: Ac ita vidi ſervatum in ſuprema Friſiorum Curia, exemplis in eam rem adductis, quæ collocata ſunt in *Prælect. ad tit. π. de Re Judic. n.* 18.

6. Proinde & abſolventes cum relegantibus conjungendi videntur, adverſus gladio ferientes; quia ſine dubio malunt reum, quem innoxium putant, exſulare quam perire. *Sed qui abſolvit, non relegat*, ait Grotius; quod eſt verum; ſed

ſed hoc non eſt τὸ κρινόμενον, igitur de præſumpta voluntate eorum qui diverſum dixerunt. Sic Curia Friſiorum non dubitavit, conjungere eum, qui torqueri volebat reum, cum virgis cædentibus, contra ſeveriorem ſententiam; etſi torquens non magis cædebat virgis, quam abſolvens relegabat; idque præſumpto, quin etiam expreſſo torquentis adſenſu, abſque mutatione tamen ſententiæ ſuæ, ut qui fateretur, eſſe colligendum, ſe potius velle cædi reum virgis, quam duriore ſubigi ſupplicio; plura diximus in *Exuom Rom. ad l.* 23. §.3.*d.Recept. qui arbitr.*

7. Fertur ſententia nomine Summæ Poteſtatis. Antiquitus Reges ipſos audiviſſe cauſas & jus dixiſſe, eàque gratiâ primum eſſe conſtitutos, ſatis conſtat. Cicero, Fruendæ juſtitiæ cauſa reperies olim bene moratos Reges conſtitutos *lib.2.offic.c* 2 Heſiod. *Theogon.v.* 88.

> Τοὔνεκα γδ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὕνεκα λαοῖς
> Βλαπτομένοις ἀγόρηφι μετάτροπα ἔργα τελῶσι.
> *Hac unâ Reges ſapientes lege creantur,*
> *Dicere jus populis injuſtaque tollere facta.*

De rebus ſaltem majoris momenti ut adirentur, & de cauſis denegatæ juſtitiæ cognoſcerent ipſi, diutius ſervatum, ad ſummam populorum utilitatem pertinet: donec eò perventum eſt, ut Reges & Principes ſolum jus publicum ſibi ſuiſque conſiliariis reſervarint, Rebus judicandis ad Curias judicum delegatis.

8. Effectus ſententiæ conſideratur vel in ſe, vel ratione Actionis & executionis. In ſe, quod Irrevocabilis atque incorrigibilis, *neque augeri litera unâ, neque minui poſſit*, ut Apulejus. Hactenus bene Pilatus, ὃ γέγραφα γέγραφα *Job.* 19. v. 22. Ne quidem principali Reſcripto ſententia, nullâ provocatione ſuſpenſa retractari poteſt *l.*3 *C. quæ Sent reſcind non poſſunt:* quod tamen de civilibus, non de criminalibus cauſis, accipiendũ. Etſi pleræque rationes non mutandi rem judicatam utrique cauſarum generi conveniant, veluti, publica utilitas, quod judex officio ſuo defunctus ſit, & quod bis peccandi facultas illos negligentiores redderet: Hoc tamen intereſt, quod in civilibus per ſententiam victori jus quæſitum eſt, quod neque per judicem, neque per ipſum Principem adimi poſſit *d. l.* 3. cum in criminalibus nulli quam Reipubl. jus ſit comparatum, cujus arbitrium & moderamen penes Principem eſſe conſtat.

9. Si quis igitur, poſt latam ſententiam, error à Judice vel Judicum Curiâ commiſſus detegatur (ante promulgationem in poteſtate judicantium eſt ſententia) Principem conſulere ejuſque auctoritatem implorare, nec inutili pudore, quando alius non datur exitus, retardari debent. Utique ſi nolint imitari, quod abominandum, Curiam ex Gallicis unam, à *Michaële Montano* in *Guſtibus ſuis*, ſine nomine demonſtratam, niſi quod ſuæ habitationis, quæ fuit in Aquitania, vicinam appellat, à quâ cum duo latrocinii erant damnati, ſed poſt latam ſententiam, ex actis vicini Tribunalis, ubi veri latrones deprehenſi erant, liquido conſtaret illorum innocentia; ſuſpenſi tamen ſunt miſeri (*les pauvres diables* inquit) tanquam victimæ formulis Juſtitiæ conſecratæ. Sunt tamen Curiæ, quæ jus Principis in Juſtitia adminiſtrandâ exercentes, inconſulto eo, qui ſummam Reipubl. poteſtatem habet, ſententiam criminalem non æquè civilem ante ejus executionem, mutare poſſent, ut exemplo illuſtravimus in *Prælect. ad tit. π. de Re Judic. n.*44.

10 Lata ſententia executioni danda eſt ab eo, qui tulit eam, modo habeat juriſdi-

juriſdictionem, cui ineſt imperium, ſaltem minus, quod mixtum Juriſconſulti vocant, hoc eſt Juriſdictionem ſimpliciter dictam, ut à nobis diſcripta eſt in *ſect. praeced. tit. ult.* Qui vero notionem habent, de qua in *eod. tit.* dictum eſt, non habent exequendi poteſtatem; ſed hanc petere debent, ipſi, aut victores à Magiſtratibus. Quod etiam hodie faciendum eſt ab his, qui partes juriſdidictionis habent mandatas, de quibus *ibi* ſimiliter actum; etſi ex ratione Juris Civilis verius eſt, eos, qui mandatam accepere juriſdictionem, ipſos exequendi habere poteſtatem, ut probatum ad *d. Tit. π. de Re Judic. n.* 51.

11. Quod ſi condemnatus alibi degat, aut res, in quam facienda eſt executio, in alieno territorio ſita ſit, judex ejus loci requiſitus non recuſat executionem, nec ſi in eodem Imperio ſit, recuſare poteſt, quin à ſuperiore ad hoc Juſtitiae miniſterium compellitur. At ſi requiſitus judex ſub eodem Imperio ſummo non agat, in ipſius arbitrio eſt, exequi velit ſententiam, an ſecus. Non ſolent tamen negare, debitâ humanitate requiſiti; quin juri Gentium, ſi negarent, adverſari viderentur; ſub hac tamen exceptione; niſi juriſdictioni ſuae praejudicium inde creetur; quâ de re cum inferior agendi locus occurrat, hic praemonebimus, ut hanc exceptionem res ipſa & ratio ſumma flagitat, ita uſum ejus plerumque Curiis inter ſe collidendi occaſionem praebere, dum quod requiſitus ſibi praejudicio fore praeſumit, hi, quibus negatur executio, ſecus interpretantur, ac inde cauſam, requiſiti, viciſſim negandi executionem, ubi nullum quoque vertitur praejudicium, occupant.

12. Condemnatis antiquo jure Romano & lege XII. tabularum, menſtruum ſpatium, quod recentiori jure mutatum eſt in quadrimeſtre, quo judicati ſolutionem conficiant, tam fuit laudabile; quam quod hodie nullum in hunc finem datur Legitimum tempus, dum executiones arbitrariis dilationibus multò ſaepe diutius eluduntur, inhumanum & iniquum eſt. Si quis inter antiquum & recentiorem populi Romani morem, viam hac parte mediam eligeret, forte nihil erraret.

13. Sed modi, quibus Executio adminiſtratur, varii ſunt. Primus eſt, Manus militaris, quae dicitur in Jure, quando rem, ſive corpus certum reſtituere juſſo, neque parenti res aufertur *l.* 68. *π. d. R. Vind.* non quod milites è numeris cohortium illuc adhibeantur, ſed miniſtri Magiſtratuum armati illa voce deſignantur: Pluribus enim haud immerito locis prohibitum eſt, milites proprie dictos executionibus adhibere judicialibus; non tantum, ne milites à cohortibus ſuis officioque publico avocentur, quam ne belli ſpecies Judiciis adfundatur, & vis Dominationis, Judicati auctoritatem corrumpat.

14. Etſi reliqui Exequendi modi ſaepe nec ſine manu armata fiant, hoc tamen nomine, modus, qui ſola manu militari fit, hoc eſt, ablatio rei controverſae deſignatur. Etſi pignorum capio & diſtractio, miſſio in poſſeſſionem, conjectio in carcerem, ſine armato miniſterio plerumque fieri non poſſit; ſi condemnatus ipſe res, è quibus judicato ſatis fiat, adſignare gravetur; quod arbitrium civilitas hodierni moris ei rectè meritoque defert.

15. Carcer extremus executionis modus eſt, ſi condemnatus nullo alio modo parere in animum inducat, aut nihil ſit, quo aliunde victori ſatisfiat: quae tamen extremitas contra certas perſonas, quae in ſolidum excuti nequeunt, & habent beneficium, ne teneantur ultra quam facere poſſunt, quos inter qui bonis ceſſerunt, inſtitui nequit.

16. Sed

16. Sed de his & quæ plura de Sententiis & Rejudicata, dici queant, alibi latius actum. Agendum hic paucis, de his quæ Rei Judicatæ derogant: Etſi enim ſententia lata revocari non poteſt, ab eodem Judice, nec etiam in præjudicium victoris ab ipſo Principe, quod diximus; ſunt tamen remedia quædam Jure prodita, & ubique gentium uſitata, quibus ſententiæ retractari poſſint; ſummâ ratione, quia nullius hominis aut Curiæ tam omni erroris exceptione major eſt prudentia, quæ non aliquando labi & emendationis indigere videatur. Hinc ſententiæ reſcindi moris & juris eſt, per Querelam Nullitatis, Appellationem, Reſtitutionem in integrum, Supplicationem ſive Reviſionem, & ſi qua ſimilia ſunt Remedia; ab inferioribus & ſupremis judicum, actiſque Magiſtratuum inſtitui ſolita. Nam ab ipſis Summarum Poteſtatum decretis nullam ad alium eſſe Provocationem, res & Summitatis natura ſatis indicat. De ſingulis aliquid.

17. Querela Nullitatis habet locum, quando Sententia eſt ipſo jure nulla, quod variis cauſis uſu venit I. ſi lata ſit contra leges & mores civitatis ſententia, ut ſi judicatum ſit, minorem annis quatuordecim poſſe facere Teſtamentum, mulierem ex fidejuſſione, Filium familias ex mutuo teneri, in locis, ubi jus civile viget *l.* 1. §. 2. *π. Quæ ſent. ſine appell. reſcind. l.* 2. *C. Quando provoc. non eſt. l.* 2. *C. Quando provoc. neceſſe non eſt.* II. Secundo, ſi prius inter eaſdem partes aut eorum anteceſſores, ſententia lata ſit, in iiſdem terminis contraria. III. ſi lata ſit à Judice, cujus non erat juriſdictio directè, vel ex prorogatione *l.* 5. *&* 6. *C. eod.* IV. Si commiſſus ſit error calculi *l.* 1. §. 1. *d. tit. π. Quæ ſent. ſent. ſine app. reſcind.* V. ſi talis ſit condemnatio, cui per rerum naturam pareri non poteſt *l. ult. eod. tit.* Quæ cauſæ jure Romano proditæ, ſunt etiam juris Univerſalis. Plures & ſpeciales hic prætervehemur.

18. Tales ſententiæ jure Romano nunquam tranſeunt in rem judicatam, & ſine provocatione rediguntur ad ſtatum Nullitatis; ita, ut Actor repulſus perinde veteri actione poſſit agere, ac ſi judicatum non fuiſſet; & Reus executionem judicati per exceptionem doli mali refutat, ut demonſtratum à nobis eſt *ad pr. Tit. de Appellat.* Quod nec aliter ex Arte juris univerſali habere ſe poteſt. Sed quia Judices, à quibus latæ ſunt contra jus ſententiæ, plerumque adficiuntur ita, ut Euripides ait, *Τὸ ὀρθοῦσθαι γνώμας ἀλγεινά*, *Emendari ſententiam, dolet*, uſus ita fert, ut querela nullitatis ad Superiorem, perinde ac Appellatio, deferatur; Qua ſpecie nonnulli in opinionem ſeducti ſunt, Querelam Nullitatis à remedio Appellationis hodie non eſſe diſtinctam; In quo illos decipi *in Prælect. ad Tit. π. Quæ ſent. ſin. appell. reſcind. ſub fin.* demonſtravimus.

19. Appellatio eſt, Querela non acquieſcentis iniquæ ſententiæ vel decreto Judicis inferioris. De Nullitate etiam eſt Querela, ſed *τοῦ μὴ ὄντος*, *non Entis*, civiliter; hinc ſententia vel decretum exiſtit equidem, ſed iniquitate laborat, contra jus partis, non contra leges. Diſcrimen exemplo cognoſcitur; Pronuntiatum eſt, minorem annis XIV. jure feciſſe teſtamentum; non eſt ſententia, juridice; Rurſus; Pronuntiatum eſt, majorem annis XIV fuiſſe Teſtatorem, qui vere minor fuit. Eſt ſententia, ſed reſcindi poteſt, cum, quod nullum eſt, *τῶν μὴ ὄντων*, ut loquitur Demoſthenes, reſcindi non poſſit.

20. Diviſio Appellationis eſt in Judicialem & Extrajudicialem. Judicialis eſt à ſententiis, tam interlocutoriis, quam

quam definitivis; etſi à prioribus jure Romano non datur appellatio, ſed mores qui magis ſunt hujus Artis, ex Jure Canonico aliter ubique receperunt. Extrajudicialis eſt, de Decretis, veluti à Nominationibus ad munera publica factis *l.* 1. *π. de vacat & excuſ. mun.* de indictionibus gravioris tributi *Nov.* 128. *c.* 7. & à quolibet alio gravamine, decreto Magiſtratus alicui oblato & inflicto *c.* 1. *& cum Romana* 3. *de Appellat. in* 6. quale erat, quod Feſtus parabat Paulo, ut Hieroſolomis judicaretur: Unde Cæſarem appellavit, ut in Actis Apoſtolicis legimus.

21. In cauſis Criminalibus & maximè, capitalibus, Appellationem æque ac in civilibus, habere locum, ratio & momentum rei & errandi priculum in his non minus quam in illis, & miſerorum ſalutis ratio exigunt Juriſque Romani auctoribus dictarunt: Quo magis mirandum eſt, hodiernis moribus, in multis populis, ſecus eſſe receptum. Id enim de Germania teſtatur Mynſinger. *cent.* 2. *obſ.* 98. *n* 2. *& cent.* 4. *obſ.* 41. *Gail.* 1. *obſ.* 128. *& lib.* 1. *de pace publ. cap. ult in fin. n.* 36. De conſuetudine Hiſpaniæ Scach. de Judie. *lib.* 1. *c.* 27. *n.* 62. 63. 83. 93. *&* 95. In Italia non dari appellationem in Criminalibus, teſtis eſt Julius Clarus §. *fin. Qu.* 99. *n.* 3. De Belgicis nationibus idem ſcribit Groeneweg. *ad l.* 2. *Quor. appell. non recip.* ſaltem ubi per inquiſitionem proceditur: Nam in ordinario proceſſu Appellationem admittunt Hollandi, teſte Bortio *in tract. de Appell. in Crimin.* Sed Galli jure Romano hac in parte utuntur, teſte Rebuffo, comment. ad conſt. *Reg. tom.* 3. *tract. de Appell. art.* 7. *gl.* 2. *n.* 22.

22. Ratio, quæ hanc à jure civili diſcrepantiam introduxit, quod rei criminum ſemper appellarent, & ſumtibus moraque ſuppliciorum graves Reipubl forent, non eſt tanti, quanti liberæ plenæque defenſionis facultas, & veritas dicti,

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

Nec deſunt qui hanc humanitatis rationem putant eſſe tam validam, ut nec Statutis ſpecialibus appellandi facultas in criminalibus prohiberi poſſit, ut nec ipſi, addunt, Diabolo ſit neganda, Covarruv. *part.* 2. *Quæſt.* 23. *num.* 3. Dan Moller. *lib.* 4. *Semeſtr. c.* 33.

23 Nec tamen repudiandi ſunt caſus, quibus etiam in Capitalibus rectè negetur appellandi facultas, ut negatur in Jure Romano, Ducibus latronum, *Auctoribus* ſeditionum, item Homicidis, veneficis, maleficis, adulteris & qui violentiæ manifeſtis argumentis ſuperati, teſtibus convicti & propriâ voce confeſſi ſunt; omnibus hiſce requiſitis concurrentibus, non eſt iniquum, Appellationis morâ præcidi; ſecus, ſi non ultro, ſed metu tormentorum confeſſi fuerint, conſtitutum eſt in *l.* 2. *C. Quor. appell. non recip.* Quæ hactenus in Jus Univerſale recipi merentur, ut & reliqui caſus, quorum executio moram non patitur, ut eſt exactio tributorum & debitorum fiſcalium. *l.* 4. *C Quor. Appell. non recip.* Quæſtiones de Annona, de aperiendo teſtamento & miſſione in poſſeſſionem *l.* 6. *l. ult. C. eod* Quin omnes poſſeſſoriæ lites ex ratione juris Romani, huc pertinent *l. un. C. Si de moment. poſſ.* Quod hodiernis populorum moribus aliter obſervatur, ut expoſitum eſt *in prælect. ad tit. π. de Appel. recip vel non.* ubi & alii caſus excepti, quos inter, ſi miniſter officii ſui ratione à Magiſtratu, cui ſervit, condemnatus ſit, extra damnum famæ & patrimonii *l.* 3. *d. T. Quor. appel. non recip.*

24. Inſtitutum appellandi non minus Reipubl. neceſſarium, quam nimis frequen-

frequentes appellationum ſpecies & gradus mutiles, litibus producendis & intricandis opportunum, quin publice privatimque noxium eſt. Quinam autem ſint gradus appellationum, à ſtatu & ordine cujuſque Reipubl. pendet. Optime habet, ubi unus tantum eſt gradus, ſicut in noſtra Patriâ; vel ſi plures ſint, temperamentum Juris civilis obtineat, ut tertio provocans non audiatur; quod tamen eſt juris poſitivi, & hodiè non ſervatur, cum ea cujuſque magiſtratus facultas videatur, in quâ ſibi præjudicium fieri nullus patitur. Ac ideo per omnes Magiſtratuum gradus cauſæ peraguntur, donec ad Summam poteſtatem, vel ad Judicem, à quo non datur appellatio, quales exinde poſtquam Summæ Poteſtates ipſæ res judicare deſierunt, in pleriſque Imperiis habentur, deventum fuerit.

25. Sed cum Juris tam publici quam privati controverſiæ ventilentur, & ſinguli diverſi Magiſtratus ut collegia in quâque civitate conſtituta ſint, hinc ſæpe dubitatur, ad quos ſuperiores appellatio inſtituenda ſit; ut de ipſo genere cauſarum frequenter ambigitur, ad utrû, Juris Publici, an Privati ſpeciem pertineat. Quod in pleriſque Rebuſpublicis, præſertim Ariſtocraticis & Liberioribus nunquam ſatis deciſum, nec ſcio, an unquam plene decidendum ſperari poſſit; ut in noſtra quidem Republicâ, etiam poſt Leges hac de re Latas ea res in continua fluctuatione verſetur, & facti magis quam juris habeatur. Nec ſufficit, quod vulgo dicitur, Quæſtiones de meo & tuo inter cives eſſe juris privati; quæ ad regimen civitatis pertinent, eas eſſe juris publici; Nam inter Reges & Principes inque eorum conſiſtoriis, denique in omnibus conciliis Quæſtiones de meo & de Tuo, & quidem inter privatos, omni die ventilantur. Quicquid tamen in univerſum dici poteſt, harum rerum conjunctione abſolvitur; ut Quæſtiones mei & Tui, quatenus in illis nullum præjudicium publicum vertitur, ad juris privati Judices referatur. Sed quatenus eædem res ad Reipublicæ adminiſtrationem ſpectent, ita judices ejuſdem generis requirunt. Quod ſi dubitetur, ad utrum judicem res pertineat, Appellans alternative ad Politicum vel Judicialem provocare poteſt, ut vel re melius explorata alterutrum eligat, vel ipſi Magiſtratus aut Collegia inter ſe comparent & rem conſtituant.

26. Superiorem, qui appelletur, eſſe oportere, tam certum eſt, ut, ſi per errorem Inferior aditus fuerit, Appellatio nullius momenti ſit, quod jure Romano conſtitutum, univerſali rationi conſentaneum eſt, *l. 1. § 3. ff. de Appellat.* Debet etiam immediatè ſuperior eſſe, qui appellatur, ne jura Magiſtratuum & ordo publicus intervertantur; idque eſt quod vulgo dicitur, Appellationem non eſſe faciendam *per ſaltum l. 21 §. 2. ff. d. Appel. l. 4. C. de Juriſdict.*

27. Tempus Appellationis interponendæ eſt, decem dierum ſpatium. De Temporibus introducendæ & proſequendæ Appellationis, de libellis dimiſſoriis, à Judice, à quo Appellatur, ad ſuperiorem datis, quos Apoſtolos vocant, & de effectu Appellationis, qui eſt in ſummâ, quod pendente Appellatione, nihil ſit innovandum, parumper in univerſum tradi poteſt: Quia juris poſitivi & arbitrarii ſecundum mores cujuſque Reipubl. diſcreta ſunt. In ſummâ, etſi diverſo modo ſervatur, habendum eſt; quod in quibuſdam negotiis, vel minoris momenti, vel quæ moram non ferunt, executio, non obſtante Provocatione, fiat, ut tamen nova cauſæ cognitio ad ſuperiorem devolvatur. Idque eſt, quod ajunt communiter, Appellationes aliquando

quando habere vim devolutivam cognitionis, etſi non habeat executionis vim ſuſpenſivam Et hæc quidem à præſenti inſtituto abeſſe non poterant; reliqua è juris privati inſtitutione petenda relinquemus.

28. Eſt adhuc aliud Juris remedium Romanis poſterioribus cognitum, quod *Supplicatio* dicitur, quâ ſententia Præfecti Prætorio à Principe retractatur. Qui; cum vice Sacra, id eſt, Cæſaris Auguſti judicaret, adulatione temporum, novi differentiâ verbi, dignitatem Præfecturæ mutavit. Et cum Appellatio fiat ob iniquitatem ſententiæ, Supplicatio mollius ob *Errorem* inſtitui dicitur, ut ad tit. *π. de Off. præf. Præt. & Cod. de Sentent. præf. Præt.* traditur. Hæc etiam non ſuſpendit executionem, ſi poſt decem à ſententiâ latâ dies inſtituta fuerit; nec quidem ſi antea fiat, modo victor caveat de reſtituendo judicato, ſi retractetur *Nov.* 119. *c.* 5. Hoc autem Remedium etſi cum Præfectura Prætorii ſepultum fuerit, ex ejus tamen cineribus aliud prodiit, quod *Reviſio* dicitur, quæ fit à ſententiis Judicum, vel Curiarum, à quibus appellari non poteſt: habet autem proprietates eaſdem, quæ ſunt in Supplicatione; niſi quod plerumque Reviſio non fit ad Principem; ſed ad idem Collegium, vel ſolum, vel cum aliis conjunctum, ut in quaque Republ. viſum fuit. Eſt etiam, ubi ad Principem vel ordines ſupremos inſtituitur, cujuſmodi eſt ea, quæ Reviſio magna dicitur in Friſiâ, quales proximè ad Supplicationes Romanas accedunt.

29. Poteſt etiam retractari Sententia per Reſtitutionem in integrum, quæ eſt Amiſſæ Cauſæ redintegratio, & à ſuperiori Poteſtate, vel etiam ab eâdem, quæ tulit ſententiam, impetrari poteſt; nam quiſque Magiſtratus contra ſua & Anteceſſoris ſui judicata reſtituere poteſt *l.* 16. §. *ult. l.* 18. *l.* 42. *π. de Minor.* cujus petitæ vis eadem eſt, quæ Appellationis, ut lite ſuper eâ pendente, nihil innovetur *l. un. C. In integr. reſtit. pet. ne quid novi fiat.* Etſi jus Canonicum permittens executionem, ſub cautione de reſtituendo, ſi contra judicatum fuerit, Moribus in diſciplinam magis abiit univerſalem; eo quod ita fere uſu venit, ut ad reſtitutionis remedium condemnati non tam fiduciâ cauſæ, quam ad eludendam rem judicatam, poſt fatalia appellationis amiſſa, quia Reſtitutio cis quadriennii datur, ſe conferre ſolent. Id ſane tenendum, cauſam reſtitutioni non præbere metum, dolum, abſentiam, minorem ætatem aliamve rationem, quæ in ipſo negotio, de quo litigatum fuit, evenerit & in diſceptatione Judicii ventilata fuerit; ſed dolum vel juſtam gravemque ignorantiæ cauſam in proceſſu judiciali commiſſam eſſe proferendam. Reliquæ in ipſo negotio principali uſum habentes, cum ad corpus & merita cauſæ pertineant, Appellatione vel ſupplicatione retractandæ ſunt; quibus omiſſis, fruſtra per in integrum reſtitutionem in controverſiam revocantur.

30. Et hæc quidem remedia à Magiſtratibus imploranda ſunt. Reſpectu Principis ſimilem Appellationi effectum habet *Relatio*, quæ eſt duplex: *Una*, cum Judex cauſam plane inſtructam mittit ad Principem, ut is eam cognoſcat & decidat, quo caſu non poteſt appellari *l.* 34. *C. h. t.* Altera, cum judex relatis cauſæ meritis ad Principem, illum de jure conſulit, ut juxta conſultationem ferat ſententiam *l.* 1. *&* 2. cujus generis ſunt conſultationes Plinianæ in *lib.* 10. *Epiſt.* A tali, quoniam partibus fit non auditis, recte appellatur *l.* 1. §. 2. *h. t.* Sed hanc eſſe periculoſam, præjudicium qualiſcunque ſententiæ Principalis opponi alterutri non audito, *res* loqui-

loquitur; Idcirco Juſtinianus ipſe cenſuit illam eſſe prohibendam in *Nov* 125. Neque moribus, ut puto, exercetur: Nec quidem illa prior; quando jam pridem Reges & Principes Ordineſque liberorum populorum rem judiciariam Curiis Judicum ita permiſerunt, ut ipſi amplius illis inquietari nolint.

31. Quidam etiam Curiis civilem & criminalem Juriſdictionem, *privativè* detuliſſe leguntur; hoc eſt, ſicut ille terminus in ſcholis uſurpatur, ut ſe ipſos omni facultate circa civilem & criminalem Juriſdictionem *privaverint*; adeò ut nec cauſas avocare non deciſas, neque definitas reſcindere, vel executiones impedire poſſint; denique, nec veniam Criminum, niſi certâ formâ legibus præſcripta, nec eâ ſine Curiæ concurſu, ſervatâ, delinquentibus impertiri poſſint: Ut juriſdictio & Imperium independenter & jure Summæ Poteſtatis à tali Curia exerceatur; quomodo in Friſiâ conſtitutum eſſe, publico & erudito ſcripto, hinc ante triginta annos adſtructum & comprobatum, etſi nec contra non diſputatum eſt.

SECTIO III.

De Copiis aliiſque Juribus Reipublicæ.

CAP. I.

De Ærario & Vectigalibus.

Tranſitus, & neceſſitas Ærarii, in Civitate. Cur, & qui olim populi hoc ſubſidio carere potuerint. Unde creverit illa neceſſitas hodie. Partitio modorum, quibus Ærarium conficitur, in Ordinarios & Extraordinarios. Inter illos primo de Reditibus bonorum Immobilium, ubi & de Legibus Agrariis. Quibus ex cauſis Reipubl. agri conſtituantur. De muneribus publicis Ærarii levamento ſervientibus, ubi de onere milites hoſpitio excipiendi. origo ejus rei & exceſſus enormis. De vectigalibus, eorumque uſus differentiâ veteris & novi. de conductoribus, eorum publicanis, an his carere liceat Reip. Vectigalia quis inſtituere poſſit, de Pœnis ſolventium vectigal & commiſſorum. Quæ ſint illicita, ubi de vectigali trapezitico, decimæ & aliis minus commodis. De Extraordinariis contributionibus, ubi de Cenſu, de publicatione bonorum, de ſpoliis hoſtium &c.

Civitas, Legibus, Senatu, Magiſtratibus & Judiciis ordinata, Copiis eget, id eſt, facultatibus ad ſecuritatem & dignitatem publicam neceſſariis. Proinde ſine Ærario, ſive pecuniis publicis, neque in ſe conſiſtere, neque adverſus exteros ſe tueri poteſt. Nam quies gentium ſine exercitu, Exercitus ſine ſtipen-

ſtipendiis, ſtipendia ſine tributis nullo modo haberi poſſunt, eſt dictum Taciti. Quanquam fatendum eſt, illam Imperii magis Romani, quàm cujuſlibet Gentis aut Civitatis inſtituto convenire ſententiam: Nec enim omnes exercitu egent mercenario, nec adeo tributis ad Exercitum alendum neceſſariis.

2. Si enim rebus & finibus ſuis contenti populi, nihil aliud agerent, quàm ut quietem ſuam adverſus exteros tuerentur, & hac gratiâ ſe ipſos in armis exercitos & pro aris foriſque paratos ad decertandum exhiberent, mercenariis militibus, qui majorem uſum, quam ut libertatem ipſorum, à quibus aluntur, opprimant, habent nullum, facile carerent; quemadmodum pleroſque veterum illis caruiſſe conſtat; ne hoc voti potius quàm uſus civilis eſſe putemus.

3. Placet duobus uti exemplis. Quamdiu Lacedæmonii ſe domi ad illud exemplum continebant, ſine mercenariis militibus, & ſine tributis, imo ſine auri & argenti uſu, per quingentos annos id conſecuti ſunt, ut ne hoſtis ullus pedem in terrâ Laconicâ poneret. Sed poſtquam longinquis bellis operam dare, aliorumque libertatem opprimere cœperunt, exercitus perpetuos alere coacti, ſe ipſos pecuniæ inopiâ exhauſtos, exteris mancipare coacti libertatem amiſerunt. Alterum eſt Friſiæ Patriæ noſtræ exemplum, quæ vetuſtiſſimam libertatem inde à Romanis temporibus, maxime poſt Caroli Magni ætatem, ſine mercenariis & ſine ullis tributis, contra maximas exterorum invaſiones facile defendit; donec bellis civilibus attrita & in domus Burgundicæ ditionem redacta, modicis adſperſa potius quam onerata vectigalibus, deinde recuperatâ libertate, Fœdere cum aliis nationibus inito, longinquis bellis, immenſiſque tributorum oneribus implicita fuit.

4. Nec aliud in pleràque uſu venit Europâ, cum diſſoluto Romanorum Imperio, quæque gens milite contenta domeſtico & feudali, modicis onerata tributis agebat; donec ſuperiori & hoc inprimis ſeculo, Principes exercitus alere mercenarios, atque per, & propter hos immenſis populos oneribus & pecuniarum exactionibus opprimere cœperunt. Idque malum perpetuos habendi exercitus & Tributa ſine fine recipiendi, ad ipſas nationes liberas, in ſtatu belli conſtitutas, perrupit; imo reliquis, *quam verè ſit Aurea Libertas, exemplum præbuit*. Diſcrimen hujus & ſuperioris ſeculi pateat hoc exemplo; Ordines Friſiæ à Carolo V. & Philippo II. *ſtipulati* ſunt, ne plus XIV. millibus florenorum, quæ nunc, habita ratione pretii, quod dein crevit, auri & argenti, forent circiter XXX millia, præter domania ſua, exigeret, & hodie tempore belli plus tricies centenis florenorum millibus in rem communem, ultra *domania* non parum etiam aucta, conferunt.

5. Plane, ut nunc ſe res habent in orbe Terrarum, non modo belli, ſed & omnis Imperii nervus eſt pecunia publica: Nam Lycurgi inſtitutum, qui ut inter privatos nullũ niſi ferrei nummi uſum permiſit, ita operam dedit, ne Reipublicæ vires auro vel argento pacis aut belli *temporibus* indigerent, illius hac parte ratio inquam & omnis ordo Civitatis admirationi potius quam imitationi poſteritatis expoſita eſt. Et Friſiorum vetus inſtitutum, qui æque ſine Ærario Rempubl. continuerunt, in Anarchiam & diſſolutionem pacis publicæ deſiit. Imo res vere *nunc* æſtimanti, nullum præſtantius optimi ſtatus Civitatis & Imperii ſignum atque argumentum haberi poteſt, quam Ærarii communis provida conſtitutio & diligens Adminiſtratio.

6. Primo igitur de conſtituendo, tum de Ad-

de Adminiſtrando videamus Ærario. Cujus quidem conficiendi modos ſeptem Bodinus enumerat & exequitur in *lib. 6. de Republ. c. 2.* nos ad duo genera reducemus. Ut modi & fontes, è quibus Ærarium conſtituitur, ſint vel ordinarii vel Extraordinarii. Ordinarios vocamus, qui ferè ſemper in omni Republ. tam pacis quam belli tempore in uſu ſunt. Extraordinarii ſint, Indictiones & collectiones, uſu & neceſſitate publica, præſertim belli tempeſtate ſic exigente, fieri ſolitæ, & quælibet caſualia lucra. Prioris generis ſunt, Reditus dominici, maxime ex agris publicis, munera & vectigalia. Poſterioris ſunt, contributiones, tam è civibus, quam à ſociis, etiam ab hoſtibus, & ex iiſdem ſpolia, donationes à ſociis & amicis profectæ, penſitationes pro conceſſis juribus ac privilegiis, & id genus alia, quæ in univerſum definiri non poſſunt, inque diverſis civitatibus & Imperiis aliter aliterque ſe habent.

7. Magnum Reipubl. fundamentum eſt, in fructibus rerum ſoli, tam ad certitudinem redituum annuorum, quam quod ingens præſidiũ fidei publicæ continent, in ſubitis neceſſitatibus, ad mutuas impetrandum pecunias. Ita Romulus urbe condita, ſic inſtituit, ut ager Romanus in tres æquas divideretur partes, quarum una pro Sacerdotibus & ſacrorum ſumptibus, ſecunda Reipubl. oneribus ſerviret; tertia in cives divideretur, teſte Dionyſio *lib. 2.* Diodorus autem Siculus in *lib. 1.* Ægyptios perinde tripartito diviſiſſe agrum publicum, eodem uſu, niſi quod tertia militibus, in uſum feudali non abſimilem, adſignaretur, cum reliqui agricolæ coloniæve ſervi eſſent, inde à tempore & inſtituto Joſephi, proculdubio *Geneſ. 41.* Poloni victores agri Sarmatici & vicini nobiles, haud multo ſecus habent agricolarum vulgus.

8. Verum ad ſacros uſus pleriſque populis Chriſtianorum, longe major quam tertia pars agrorum ceſſit; quod, cum bona ſacris deſtinata ferè libera ab oneribus habeantur, Reipubl. noxium, ac ideo multorum ſcitis populorum cautum fuit, τὰς ἐκκλησίας ἐν ἀκινήτοις μὴ πλατύνεσθαι, *Eccleſias rebus immobilibus non augeri*, qua de re vide ſis Robertum *2. rer. judic.* 2. Bodin. 5. de *Rep.* 2. Nec Juris ratio, ſepoſito, quod Pontificii juris auctores, de exemptione Clericorum à Juriſdictione & Poteſtate civili introduxerunt, refragatur huic temperamento, adverſus immenſa redituum ſacrorum augmenta, non infimam luxus & corruptæ religionis cauſam. Quo jure Proteſtantes in publicos uſus illa bona tranſtulerint, alibi dictum, nec hujus eſt loci.

9. Non immerito igitur olim, qui auctores ſe præberent agros publicos alienandi & in plebem diſtribuendi, ſalutis publicæ adverſarii & mali cives habiti ſunt, quod argumentum fuit tot agrariarum in Romana civitate contentionum; & in noſtra Republ. merito prudentes & patriæ amantes crediti ſunt, qui agrorum publicorum venditionem novis Tributorum & vectigalium, quæ tamen nec deinceps evitari potuerunt, inſtitutis, præveniendam putarent, qua de re dix. in *Hiſtor. Civ. ad ann. 1637. Reb. Belg. cap. 3.*

10. Quia vero publicis agris tam exacta non poteſt adhiberi cura, quam quiſque paterfamilias ſuis applicare ſolet, plerumque in emphyteuſin, vel ſaltem in longum & longiſſimum tempus, non maximis concedi & elocari ſolent vectigalibus. Quod lucrum quibuſlibet civibus, & maxime tenuioribus permittendum, etſi à potentioribus ſæpe, malis artibus, occupatur; Unde Gracchanæ ſeditiones apud Plutarchum in *vitâ Gracchorum*,

rum, qui non immerito Patres avaritiæ & factionis maleficæ arguebant, quod agros publicos ære modico ſibi addicendos, & per ſervos colonos exerceri curarent, ingenuâ plebe nullum è victoriis ita percipiente fructum.

11. Separantur autem agri publici, vel I. ab initio Reipubl. conſtitutæ, ut de Romulo intelleximus, vel II. Ex hoſtibus debellatis, in quorum terras coloniæ mittebantur frequentes, cum diſtributione agrorum in novos cives, & bona pars in publicos uſus locabatur. III. Incrementa terrarum ex alluvionibus maris aut fluminum, à Republ. in hunc uſum occupantur, qua de re ſuperius actum eſt in *lib.* 2. *ſect.* 4. *c.* 4. IV. fit idem per bonorum ob delicta publicationes, per devolutiones bonorum vacantium, ne de emptionibus aliiſque modis acquirendi loquamur.

12. Ordinariis præſtationibus accenſentur etiam Munera, quibus etſi Ærarium proprie non impletur, allevatur tamen. De muneribus actum eſt in *ſect* 1. *c.* 5. *n.* 5. *&* 6. Sed ibi quatenus ad officia pertinent. Hic conſiderantur ut onera civibus in utilitatem publicam impoſita, ſeorſim ab his, quæ ad privata patrimonia pertinent, ut Tutelæ & Curationes. Sed ad Ærarii ſublevationem ſpectant ea, quæ Arcadius Chariſius enumerat in *l.* 18. *d. Muner. & Honor.* tam mere perſonalia, quam patrimonialia & mixta. Perſonalium exemplo ſit, Quæſtura, ſive Cura kalendarii, & Curſus vehicularis, quæ noſtris moribus lucroſæ Adminiſtrationes, conſequenter & Honores ſunt, olim gratis, & oneris, non honoris vel lucri causâ, magno ærarii levamento, gerebantur. Multa ibi recenſentur ejuſdem generis, quæ cum longe ſecus ſe nunc habeant, non eſt, quod hic enumerentur, cum perſonale vix hodiè quicquam pro Republ. ſine lucro adminiſtretur; ſatagentibus ipſis Civitatium rectoribus, ne quis Publico gratis ſerviat.

13. Sed munera patrimonialia non ſunt inter ea, quæ noſtris temporibus oblivioni data ſunt; talia, ſcilicet, quæ damno patrimonii & ſumptibus adminiſtrantis expediuntur: etſi verum eſt, ſeculum noſtrum magis delectari pecuniariis exactionibus, quam muneribus proprie dictis: Niſi quod unum crevit in immenſum & intolerandum, Munus excipiendi perſonali hoſpitio milites, quod omnia apud Arcadium Chariſium extantia munera, nunc obſoleta, *patrimonialia*, mixta facile adæquet, imo ſuperet, non modo labore moleſtiaque, ſed etiam ſumptu, & ærarii levamento non modico, etſi majore privatorum damno & incommodo, incomparabiliter.

14. Malum veteribus incognitum, & quod gratulor etiam Patriæ noſtræ, ad exempla veterum inprimis tactæ; quanquam pecuniariis oneribus omnes qui unquam fuere populos, pridem ſuperavimus. Verùm hoc munus excipiendi hoſpitio milites, ſi eſſet tantum, quod dicitur *Hoſpitium*, ne quidem Munus videretur: Sed ſanctius eſt hoc nomen hoſpitii, quam ut deformi inſtituto, noſtri ſæculi militiæ, quo ſumptibus amicorum, ſociorum civium exercitus ſuos, Hybernorum prætextu, alunt Principes, conveniat. Cui merito magis applicet aliquis dicta Suidæ in publicanorum violentiam, cum tribuit illis τὰ παρρησιαστικὰ τοῦ βίου, ἀνεπίληπτον ἁρπαγὴν, ἀναίσχυντον πλεονεξίαν, πραγματείαν λόγον μὴ ἔχουσαν, ἀναιδῆ ἐμπορείαν. Quorum efficaciam verborum difficulter aliquis ita vertat, ut horum temporum Hybernis, quemadmodum à Germanis, Gallis, Hiſpanis aliiſque exercentur, eorumque immanitati reſpondeant.

15. Quid igitur Suidas? *Vis, cum jure quialibet imperandi, prohibendi. Rapina,*

quam

quam nemo reprehendere auſit. Impudentiſſima avaritia. Negotiatio, cujus ratio non redditur. Commercium pudore vacuum. Nam & commercii ſpecies in hoc genus ingreditur: Sed Græcorum vim verborum hæc verſio non exprimit. Origo hujus mali initio ſuperioris ſeculi fuit ab Hiſpanis in Italia, quibus cum ſtipendia à Regibus ſuis non ſolverentur, ſolutionem ſibi ipſis ex hoſpitiis confecerunt. Quod exemplum in alias gentes, inprimis, ex quo Principes certatim ſibi ſtatos exercitus comparaverunt, eſt propagatum, & populos magis quam ipſa belli vis, cum amicis æquè ac inimicis incumbat, atterit.

16. Etſi autem Munera inter modos Ærarii conſtituendi ordinarios retulimus, omnia tamen & ſingula non ſemper uſu venire conſtat. Ordinariis etiam accenſuimus *Vectigalia*, quæ propriè ſunt præſtationes impoſitæ rebus, quæ invehuntur aut evehuntur, portoria dicta, quæ à veteribus nonniſi de rebus exoticis, & quibus pauperiores facilius carere poterant, exigebantur. Ita Martianus in *lib. ſingulari de delator.* enumerat *ſpecies pertinentes ad vectigal*, Cinnamomum, piper, coſtum, nardi, ſtachys, caſſiam, ſmyrnam, amomum, zingiber, cardamomum, aromaia, ebur, gemmas, margaritas, veſtes babylonicas, ſericas, purpuram, lanam, fucum, leones, pardos, pantheras & id genus alia plebi minus gravia. *l. 16. §. 7. ff de Public. & vectig.*

17. Nam de rebus neceſſarii uſus, maxime victus causâ paratis, vectigalia ſolvi, moris apud veteres non fuit. Laus hujus inventionis noſtro ſeculo debetur, Italiæ Principibus primum, dein ad Aulam Gallicam, inde ad Germanos Principes nihilo ſequius progreſſa, ne liberos quidem populos fugit. Ut nihil fere ſit relictum, humanis uſibus inſerviens, liberum & vectigalis expers. Adeo, ut quà vectigalium cauſâ majores noſtri, bella civilia & extrema quæque ſuſtinuerunt, hæc cum hodiernis comparata, quiſquiliæ videantur.

18. Scilicet, appellatio vectigalium cum uſu rei latius ad quaſlibet *impoſitiones*, quæ publicè locari ſolent, extenditur: quorum magna varietas, pro ſtatu cujuſque Reipublicæ & ingenio Rectorum ſpeciali enumeratione non indiget. Sed conductores eorum *Publicani* vocantur. Et hi rurſus in mancipes & prædes, auctore *Feſto*, diſtinguuntur. Mancipes erant, qui immediate à Fiſco vectigalia conducebant, & quaſi manu capiebant. Prædes erant, ſponſores mancipum, qui cum id onus non ſuſciperent, niſi ipſa vectigalia participarent, hinc eorum appellatio cum mancipibus ſæpe communis erat: Socii reliqui in partem quæſtus vel jacturæ à mancipibus recipiebantur. Hæc eodem modo noſtris temporibus adminiſtrantur.

19. Quemadmodum & hæ obſervationes utriuſque juris comunes ſunt; Collectio pecuniarum publicanis nullo modo permittenda, nec proinde collectores vectigalium conductorum participes eſſe debent. Neque permittenda publicanis dilatio ſolutionis, prætextu compenſationis alterius debiti, ſed hoc à Republ. ſeorſim petere debent *l. 1. C. de Compenſat.* Quando tamen conſtat, eos nihil eſſe fraudatos, & ob defectum ſolutionis excutiuntur, tum liquidi compenſationem negari, non patitur æquitas.

20. Vigor etiam publicæ utilitatis poſtulat, ut reliquatores publicanorum corporaliter plectantur, niſi perſpicue docere queant, nec cupiditate, neque negligentià ſuâ, verum fato accidiſſe, quominus ſolvere poſſint. Eſt & hoc rationi conſentaneum, ut qui maximos fructus ex redemptione vectigalium conſecuti ſunt, ſi poſtea minime tanti locari que-

 ri que-

ri queant, iidem ea prioribus ſuſciperd compellantur penſionibus, ut Romanis uſitatum erat, hodie non perinde ſervatur, *l.* 11. §. *ult. eod.* Debitores autem fiſci vel Reipubl. vectigalia conducere prohibentur, niſi forte tales obtulerint fidejuſſores, qui & reliquis eorum ſatisfacere parati ſint, *l.* 9. §. 2. *&* 3. *eod.* Denique, ſi penſionibus facta ſit locatio, prioribus non ſolutis, pellere licet Conductores, tempore licet Conductionis necdum impleto. *l.* 10. §. 1. *eod.*

21. Cæterum, ut publicanis ſecundum Statuta, paratum & rigidum jus dicatur, publice intereſt; nec minus ut audacia temeritaſque eorum in captandis vexandiſque civibus, pœnis competentibus coërceatur. Utroque tamen caſu ſententia declaratoria requiritur, nec minus; cum quæritur, an res celatæ debeant committi: ut tamen uſque quaque ſummaria cognitio adhibeatur.

22. Erat autem publicanorum nomen & officium, cum ob rem ipſam, quia nulla res æque populis inviſa eſt, quam vectigalia; tum ob exactiones illorū violentas & injuſtas, odioſiſſimum, maximè populis libertatem amantibus, quales Judæi; ut in Hiſtoria Evangelicâ paſſim occurrit: quod tamen de redemptoribus vectigalium particularibus intelligendum potius, quam de publicanis principibus, qui Romæ equeſtris ordinis & potentis in civitate factionis erant, ut ex Ciceronis *epiſtolis* & aliunde conſtat. Qui ſcilicet totarum vectigalia Provinciarum conducta, rurſus aliis ſublocabant, cujuſmodi redemptor pontis eſt, in *l.* 60. §. *pen. π. Locati*, & tales in vexanda plebe conſpiciebantur, *τελῶναι* dicti in Evangelio, de quibus & Ulpiani verba in *l.* 12. *π. de publ.* accipienda potiſſimum, *Quantæ audaciæ, quantæ temeritatis ſint Publicanorum factiones, nemo eſt, qui neſciat*, inquit.

23. Hæc ratio & ſumptus immenſi in illos redemptores, qui omnes ex ſudore & ſanguine plebis vivunt & locupletantur, faciendi, multos in opinionem adduxerunt, illorum inſtitutum eſſe Reipubl. noxium, multoque ſatius eſſe, conductiones omnes abrogari, redituſque publicos certis contributionibus publicè colligendis comprehendi. Sed uſus omnium rerum & temporum docet, nihil ſine Meo & Tuo rectè adminiſtrari, & miniſteria colligendi ab iis, quorum propriè non intereſt, infidelitatis & negligentiæ eſſe plena. Præter, quod Reipubl. tum carendum eſſet, omni illa varietate vectigalium, quæ ob incertitudinem præſtationum, ſtatas collectiones non recipiunt. Denique, rem exhauriendis pecuniâ populis repertam, ſine omni injuriâ & inæqualitate, ad exactitudinem libellæ redigere velle, ex iis eſt, quæ fieri non poſſunt. Nec uſquam forte verius ſit Ariſtidæ dictum Plutarcho in *vitâ ejus* memoratum, Rempublicam *συχνῆς ἀδικίας δεῖν*, multa *egere injuſtitiâ.*

24. Quæ tamen idcirco non debet eſſe effrenis & infinita, ne fiat *ἁρπαγὴ πεπαῤῥησιασμένη*, *Rapacitas dominans & inſultans.* Romano Jure, ſi quid conductores vectigalium, illicitè exegerint, in duplum; ſi per vim in quadruplum tenentur, inſuper & extra ordinem plectuntur: Alterum enim utilitas privatorum, Alterum vigor publicæ diſciplinæ poſtulat, ait Paulus in *l.* 9. §. 5. *π. de Publican. & Vect.* Ad quadrupli luitionem videtur etiam ſpectaſſe Matthæus è publicano factus Criſti diſcipulus, ut ipſe teſtis eſt in Evangelio.

25. Sequitur, ut videamus, à quo vectigalia inſtitui poſſint, quæ juſta ſint aliiſque juſtiora, de commiſſis & Immunitatibus, quarum ſervationes ſunt communes etiam Tributis, quæ colliguntur ex agris & domibus, neque locari

ſolent,

ſolent, qualia ſtrictius propriè accepta vectigalibus opponuntur. Jus inſtituendi vectigalia inter jura Majeſtatis referri jam diximus in *lib. 1. ſect. 3. c. 6 n. 70. & ſeqq.* Non Præſides aut Præfecti Provinciarum, non Curiæ Civitatum ſine ejus, qui ſummam Poteſtatem habet, conſenſu, ea conſtituere, reformare, iis addere vel diminuere poſſunt *l. 10. in pr. d. t. n. de Publ. & vectigal.* Imo in plerique locis ne Reges quidem & Summi Principes hoc jus ſoli & per ſe habent. Quippe, cum pecuniæ cuncta pareant, populi, quibus non eſt animus, infinitæ Principum poteſtati atque libidini ſe dedere, dederunt operam, ut monarchæ ſui, ſine populi Procerumve conſenſu vectigalia imponere ne poſſint; quin conſenſum pecuniarium ab aliis boni publici poſtulatis ſuſpendere ſolent.

26. Sed inſtitutum illud hoc tempore militari potentiâ ſubactum, præterquam in Angliâ & Hiſpaniâ, vix uſquam in ſolido manſiſſe videtur uſu. Loquimur de Regnis & Principatibus vere ſumma poteſtate præditis, ſive Majeſtatem, ſive Superioritatem territorialem, qua nuncupatione Principes Germaniæ gaudent, appellemus. Nam quod ad Regem Poloniæ ipſumque Imperatorem Romanum in Germania attinet non hereditariâ, in illis ſolis vim Summæ Poteſtatis haud multo magis, quam in Ducibus Venetorum aut Genuenſium, reſidere, ſæpe demonſtravimus.

27. Sed quod in Imperio ſimpliciter delato, hæc facultas imponendi tributa & vectigalia, quod jam in *d. cap. 6. ſect. 3. l. 1.* diximus, contineatur, præter ea quæ *dicto loco* protulimus, patet inde, quod de Optimatibus in Ariſtocratiâ, quales ſunt Venetorum Senatus, Ordines Hollandiæ, Friſiæ, non dubitatur, quin hoc jus libere & efficaciter exerceant: Etſi nec plus, neque minus juris, quam Reges ſimpliciter conſtituti habent, illis competere certum & in *lib. 1. ſect. 2. c. 4.* demonſtratum eſt.

28. Sed populi non habentes Summam Poteſtatem, neque Regalia, non habere jus inſtituendi vectigalia, ſine juſſu, conſenſu & auctoritate Superioris, ultro patet. Quod tamen non impedit, quominus tales populi & quælibet univerſitates, omnium & ſingulorum conſenſu collectas & contributiones facere poſſint in uſus civitati, vel univerſitati neceſſarios. Sed Rectores univerſitatum jus imperandi contributiones, civibus ſuis non habent; nec etiam major pars ſuffragiis ſuis partem minorem ad hoc obligare poteſt; cum hoc etiam ſit Imperii, quod in talibus non eſt penes univerſitates, ut jam diximus in *lib. 2. ſect. 3. c. 6.*

29. Leges Vectigalium ingratæ moleſtæque civibus & exteris, egent ſanctione, id eſt, pœnali conſtitutione, quam maxime: & hanc, quanto Flagrantior eſt fraudandi cupiditas & impunitatis ſpes major, tanto magis intendi oportet. Eſt autem duplex pœna, Commiſſi & mulctæ. Commiſſum eſt publicatio rerum, quibus crimen fraudati vectigalis commiſſum eſt: Ita enim conciſo loquendi modo vocabulum *Commiſſi* accipitur apud JCtos *l. 14. d. Publicau.* & res committi dicitur, quæ ob commiſſum in publicum redigitur *l. 17. §. ult. n. ad SC. Velloj.* Prædia commiſſa *l. 37. d. Negot. geſt.* Quintilianus; *Quod quis profeſſus non eſt, apud publicanos, pro Commiſſo tenetur. Declam.* 341. Unde liquet, propriè *Commiſſum*, eſſe fraudationem vectigalis, & transferri ad ſignificationem redigendi res in fiſcum, quod ut plurimum ita ſolet intendi, ut etiam navis, & plauſtra, & quæcunque in eâ continentur,

tur, licita cum illicitis, publicentur *l.* 2. §. 11. *ff. de Publican.*

30. Et quo magis homines ab hoc amabili crimine deterreantur, etiam mulctæ pro inſtituto cujuſque civitatis ſat graves Commiſſis adduntur; haud facile accepta erroris aut ignorantiæ excuſatione: Etſi valde probabilis error non recuſet æquitatis interpretationem, ut levi animadverſione, veluti duplo vectigalis, defungi liceat *l. ult.* §. 10. *h. t.* Factum quoque ſervorum domino ignoranti nocere non debet, niſi rebus illis, in quibus fraudati ſunt, præpoſiti fuerint. Minori quoque ætati veniam erroris, etſi non æque probabilis, æquitas vult eſſe concedendam, *d. l.* 16. §. 9.

31. Si quis verò res ſuas profeſſus vectigal non ſolverit, nec commiſſum, nec alia pœna habet locum; quia publicanus ſibi imputabit, quod vectigal non exegerit, *d. l.* 16. §. 9 Denique, ſi propter neceſſitatem adverſæ tempeſtatis, onus fuerit expoſitum, non debere hoc commiſſo vindicari, æquitas manifeſta dictat.

32. Perſecutio mercium, quæ in commiſſum ceciderunt, datur etiam adverſus heredem; non quod ille propter defuncti delictum puniatur, ſed quia merces, quæ ipſo jure à defuncto amiſſæ fuerant, apud heredem remanere non poterant. Si qua præterea pœna lege ſtatuta ſit, ea ceſſat adverſus heredem, *l.* 14. *d. tit. de Publ. l.* 8. *l. ult. eod.* Neque pactiones publicanorum in ejuſmodi finem, cum ſingulis initæ, facile permittendæ; ſaltem Reipub. non præjudicant, quominus, publicano non ſolvente Ærario, debitum vectigal exigatur.

33 Pertinet etiam ad Juris tractatum de vectigalibus inhoneſtis illicitiſque obſervatio; ſunt autem, ſpecies vectigalium inhoneſtorum vix aliæ, quam quæ ex rebus inhoneſtis colliguntur, veluti è lupanaribus, quia vix eſt, ut non hoc ipſo probari videantur. Nec quidem ſatis illic defenditur, ubi Magiſtratus indomitas hominum libidines cohibere non poſſunt, qui in pernicioſius erumperent, niſi ad meretriciam licentiam conniverent: Procul enim à conniventiâ diſtat Permiſſio; Quæ exacto vectigali, magis approbatio videtur. Sed indecoræ collectiones, ut Veſpaſiani ex lotio, differunt hoc ſenſu ab inhoneſtis.

34. At verè hujus generis putamus vectigal, quod Magiſtratus *decerpunt* ex fœnore trapezitico; cum enim hoc, ut hodie exercetur, ſit injuſtum, non poteſt vectigal Magiſtratuum, quo auctoritas inſtituto illi præſtatur, injuſtitiæ abſolvi, qua de re dictum aliquid in *lib.* 2. *ſect.* 2. *c.* 5. *n.* 31 & latius in *Prælect. ad Tit. ff. de Uſur.* Perinde, quod exigitur à mimis & comœdis ſimilibuſque, inter illicita referendum videtur, quatenus vix ullæ hodie comœdiæ ſine turpitudine exercentur. Simile de ſimilibus eſto judicium: Nam de iis quæ cum neceſſitate morali pugnant, minime difficilis aut obſcura conſtitutio eſt.

35. A genere illicitorum differunt mordacia & importuna vectigalia, quæ magis in Leges prudentiæ, quam Honeſtatis impingunt, quale fuit Albanum vectigal Decimæ, illud famoſum *Belgio* Hiſpanienſi, quo de ſingulis rebus venditis, nummus decimus identidem exigebatur; quod in populo mercaturæ dedito incivile, turbandiſque commerciis inſanum erat. Apparet, non tam bonum Ærarii, quam belli fuiſſe rationibus Albanum Si in plures aliaſque ſpecies paulatim diviſiſſet exactiones, ad eandem facile ſummam perveniſſet, ut incontinenti & diu poſtea Belgæ, ne decimam darent, omnia dederunt.

36. Ad hoc idem genus pleraque vectigalia, quæ de minutis rebus ab *ipſa* multitu-

multitudine exiguntur, cujuſmodi fuit Neapolitanum anno MDCXLVII. frugibus impoſitum, unde ſeditio atrox & bellum, Duce Thomaſo Aniello. Nec ab hoc genere ſegregem, quod in quâdam gente libera & ſtrenuâ, exigitur ab omnibus iter facientibus, ad quartam vecturæ, non mercium ſed hominum partem, quod non à nautis vel aurigis, ſed ipſis viatoribus, tam inciviliter, ſæpe tam violenter & imperiosè exigitur, non ſine conviciis & verberibus; ne quid amplius dicam; ut mihi quidem eâ maxime cauſâ excogitatum videatur, ut ne dubitetur, libertatis ſpeciem ad extremam ſervitutis lineam eſſe deductam; Atque ut civibus, nihil eſſe oneris aut indignitatis, quod privati Reipublicæ cauſâ ferre non debeant, efficaciſſimè & palpabiliter inculcetur. Etſi, an majus illud prudentiæ civilis, quam inopiæ melioris tituli, & quam exhauſta ſint Ærarii conditorum ingenia & inventiones, ſignum ſit, dicere non habeo.

37. Immunitas à vectigalibus haud facile, & à cenſu vix unquam conceditur cuiquam, idque in omni civitate ferè ſervatur. Conceſſa tamen à principe ad heredes, aut poſteros non pertinet, niſi diſerte privilegio ſint comprehenſi, *l.* 1. §. 1. *ff. de Jur. immun.* Et mentione poſterorum ſimpliciter facta, rationem habet, id quod Lege Romana ſancitum, poſteros feminei ſexus non intelligi, ſed maſculinos duntaxat, *d.l.* 1. §. *ult.* Collegiis vero data immunitas, veluti Academiis, perpetua, quandiu durat collegium, eſſe intelligitur *l. pen.* §. *pen. eod.*

38. Quia vim majorem non habet immunitas quam privilegium, ideo lege contraria tolli & aboleri poteſt; niſi per contractum promiſſa & obſignata ſit; quo caſu jus quæſitum auferri non poteſt, niſi id quod intereſt in vicem præſtetur.

39. Immunes autem fere ſunt perpetuo, Res fiſci, res exercitibus paratæ, & præſidum provinciarum *d.l.* 4. §. *pen. & ult. eod.* Studiorum quoque honori datum ſæpius, ut Academiæ, ibique tam docentes quam diſcentes ab oneribus vectigalium liberarentur. His etiam, qui loca paluſtria aut eluvione maris vadoſa aliterve inculta emendant & frugifera faciunt, urbeſve deſertas frequentant, meritò, immunitate, ſaltem ad tempus, ſublevantur, *l.* 3. *C. de Alluv. & pal.*

40. Debent autem perſonæ immunes, ad evitandas fraudes, profiteri, quid in uſus ſuos accipiant, idque ut libello manu ſuâ ſubſcripto teſtentur, haud de nihilo Lex Romana poſtulat, *l.* 4 §. *pen. & ult. ff. de Public.* quod in noſtra Academiâ ſimiliter obſervatum fuit, quamdiu Immunitas ibi Profeſſoribus & Studioſis, à majoribus indulta vixit; extincta funeſto hujus ſeculi anno LXXII. Revixit, ad breve, ſed abortu vel in ipſa nativitate *ſecunda periit* anno Academiæ Jubilæo, præſentis ſeculi LXXXV; quod obiter exciderit nobis.

41. Hæc de Ordinariis Ærarii conſtituendi modis. Unde, quid juris eſſe queat de Extraordinariis, facile colligitur. Quæ ſint illa, ſuperius obiter diximus; præcipui ſunt, Cenſus, publicatio bonorum & ſpolia, vel Contributiones hoſtium & ſociorum.

42. Quod ad Cenſum attinet, olim quidem apud Romanos, hoc tributi genus ordinarium fuit: ſed odium revelandi Patrimonia, & quia divites, qui rerum potiuntur, hac methodo plurimum præſtant, hoc ſeculo vectigal illud extraordinarium fecerunt; niſi quod ſævitia & duratio Bellorum & immanitas ſumptuum publicorum, rem paulatim ad ordinariam præſtationē adducunt. Porò Servium Tullium diviſiſſe populum in

claſſes & centurias, ſecundum quas ſuffragia ferrentur, milites ordinarentur, tributa fierent, notum eſt: hic Cenſus fuit, ac eſt publica civium bonorumque deſcriptio, eſtque tam rerum quam perſonarum, juxta quam præſtationes tributariæ exiguntur *l. 3. pr. l. 4. pr. & §§. ſeqq. π. de Cenſ.*

43. Immunitas conceſſa perſonis neque tertio, neque ſocio, neque heredi prodeſt, niſi mentione ejus expreſſe facta, poſteris autem conceſſa ad fœminas non pertinet *l. 3. §. 1. h. l. 1 §. ult. d. jur. immun.* Quin etsi fundus ea lege ſit venditus, ut venditor cenſum præſtet, fiſcus tamen convenit emptorem *l. 2. C. Sin. cenſ. vel. reliqu. Leon lib. 1. emend. 8.* Imo & emptor de reliquis, hoc eſt, tributis non ſolutis, quæ ante venditionem ceſſerant, adhuc tenetur *d. l. 2.* quod non modo reſpectu fiſci intelligendum, ſed ne actio quidem ex empto de ejuſmodi pacto danda videtur *l. 1. & ult. eod* Idem eſt, ſi convenerit, ut cenſus de fundo in fundum transferatur *arg. dd. ll.* Et hæc ita hodieque ſervantur. Denique, immunitas rebus data perpetua eſt *l. 3. §. 1. π. d. Cenſ.*

44. Qui cenſum non bene profeſſus eſt, crimine fraudati cenſus tenetur *l. 52. π. d. Jud.* Plures etiam poſſeſſores ſinguli in ſolidum tenentur, ſed unus qui ſolidum ſolvit, petere poteſt, ut actiones ſibi cedantur *l. 5. pr. d. Cenſ.* Hæc juridica ſunt, Plura hujus generis à Politicis petenda, ubi & diſcrimen Cenſus perſonalis & realis, etſi omnis verè Cenſus realis eſt. Sed Perſonalem vocant, quo cujuſque patrisfamilias patrimonium non particulatim, ſed univerſum æſtimatur. Realem, quando de ſingulis rebus portio deducitur.

45. De publicatione bonorum, quæritur, ſitne juſtum fiſci ditandi medium; ratione dubitandi, quod, ut *Cicero ad Brutum* fatetur, (defendens SCtum, quo bona Lepidi publicata fuerant) pœna quoque ad liberos pertineat; quare & Juſtinianus noviſſimè in gratiam propinquorum ſuſtulit confiſcationes *N. 134. c. f.* Sed non obeſſe hoc argumentum diximus pridem; adeoque nihil impedit, quominus redarguere liceat; *quos occidere, juſtum eſt, hos ſpoliare non poteſt eſſe inhoneſtum*, ex eodem Cicerone *offic. 3.*

46. Sed eſt & aliud; Publicatio bonorum tum maxime cœpit, cum pœna capitalium delictorum non eſſet, niſi exilii, quod veteres, ſcilicet, mortem civilē, id eſt, commentitiam vocabant; hoc autem vix erat ſupplicium, ſi damnati patrimoniis ſuis in exilio gauderent: cujus rei experientia Romanos quidem compulit, ut bonorum publicationem, relictis alimentis, in pleraque graviora crimina ſancirent, *teſte Svetonio in Julio.* Ubi vero priſtinâ ſanctitate civium Romanorum viteſcente, mors naturalis cœpit infligi reis criminum, jam hoc ſatis ſupplicii cœpit videri; proinde, publicatio bonorum rurſus abolenda videbatur. Hoc ſaltem exinde conſequi videtur, etſi confiſcatio in regulas juſtitiæ non impingat, laudabilius tamen abſtinere Fiſcum bonis damnatorum, ubi ſanguinem effuderit, etiam vel ideo, quod tum jactura opum reo nihil officiat, tantum premat poſteritatem, quo pertinet erudita Bodini diſſertatio de bonis reorum non publicandis, per *tot. cap. 3. lib. 5.*

47. De Spoliis & contributionibus hoſtium & ſociorum, quibus Ærarium Athenienſes olim & Romani præcipue conſtituebant & augebant, multa Bodinus. *in d. cap. hujus argum.* Nos de Spoliis & prædarum jure in ſectione de Jure Belli, agemus; De contributionibus Sociorum, ut hodie ſeres habent, non eſt, quod multum proferamus; Alii nunc Imperiorum conſtitutione, quam fuit

fuit olim. Nunc Reges ipſique populi, quos armis devicerunt, non ſociorum ſed jure ſubjectorum habent; Ideoque eorum contributiones à cæteris Reipubl. Tributis & vectigalibus non habent ſeparatam rationem.

48. De ſpoliis autem hodiernis, illorum nihil, aut vix in Ærarium quicquam infertur: Contributiones jure quidem adhuc ei debentur, idque præ ſe ferunt, qui rerum ſummæ præſunt: Quid revera fiat, nec mihi conſtat, nec ad hujus *Artis* inſtitutum pertinet, Politica verò non tractamus. Id plane conſtat, procul abeſſe bellatores hodiernos à veterum ſtrenuâ diligentiâ, qui ex hoſtium ſpoliis & contributionibus ſociorumque auxiliis & devictarum nationum vectigalibus, ſuos cives omnino præſtabant immunes, ſicut Romani inde poſt bellum Macedonicum II. uſque ad Triumvirale bellum civile, tributis omnino exempti fuerunt. Hodie quanto Principes amplius fines victoriis extendunt, tanto populos ſuos magis onerant eoſque exhauriunt.

CAP. II.

De Jure Monetæ.

Tranſitus, Origo pecuniæ, cum Etymologiâ & uſu ejus. Materia nummorum; An æs pro argento in majore quantitate ſit accipiendum. Valor nummorum internus aut externus. Internus quomodo æſtimetur à rei nummariæ peritis. De additamento ſequioris metalli, & ejus proportione peccatiſque in eâ publicis. Hæc cum aliunde, tum è multitudine officinarum monetalium oriri. Externum valorem, quicquid de interno fiat, in commerciis ſpectandum. Hujus autem Legem, ita à Summa Poteſtate pendere, ut per populum Edicta ſæpe vim amittant ſuam: Ideo nec ſecundum ejuſmodi Edicta, uſu non recepta, judicare poſſe. Metu diminutionis faciendæ, non poſſe negari ſolutionem in nummis curſus præſentis. Non videri tamen creditorem in tali caſu teneri, ad accipiendam ſolutionem, cujus dies non ceſſit, etſi debitor alioqui ante diem ſolvere poſſit.

1 ÆRario ſervit Rei nummariæ Cura, quæ ſimul ad omnē commercii reique publicæ & privatæ diſpoſitionem, quæ ſine nummis difficulter, uſque corruptis difficillimè exercetur, pertinet. Olim quidem non erat ita nummus; neque aliud merx, aliud pretium vocabatur. Sed unuſquiſque ſecundum neceſſitatem temporum ac rerum, utilibus inutilia permutabat, quando plerumque evenit, ut quod alteri ſupereſt, alteri deſit. Ita permutationibus commercia exercebantur, ut hodieque fit in populis ſimplicioribus, à mari & fluminibus viâque mercaturæ promiſcua remotis.

2. Sed quia non ſemper, nec facile concurrit, ut cum tu habeas, quod ego deſiderem, ego invicem habeam quod tu accipere velis, electa materia eſt, cujus publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus

tatibus permutationū, æqualitate quantitatis ſubveniret, eaque materia forma publicâ percuſſa, uſum dominiumque non tam ex ſubſtantia præbet, quam ex quantitate, nec ultra merx utrumque, ſed alterum pretium vocatur, ut diſſerit Paulus Adſeſſor in *l. 1 pr. π. de Contrab. emp.* Dictum autem eſt illud pretium, Pecunia, vel quia pecudum, in quibus antiquæ opes maxime conſiſtebant, loco venit; vel quod pecudis ſignum primis nummis inſculptum fuit, unde *βοῦς ἐπὶ γλώττης*; *Bos in linguâ*, dictum fuit deſumptum. Hinc & Ariſtoteli; Nummus eſt ὑπάλλαγμα τῆς χρείας, *quaſi Vicarium indigentiæ inſtrumentum*: Οἷον ἐγγυητὴς τῆς μελλούσης ἐνδείας; *Sponſor*, quia ſecuros reddit, *futuræ indigentiæ*. 5. *Eth.* 5.

3. Materia nummorum fere triplex in uſu eſt, Æris, ex quo primi à Romanis nummi ſunt cuſi, unde adhuc æs pro pecuniâ, & Ærarii appellatio, Imprimis autem Argenti & Auri. Stannei & plumbi nummi vix ſunt in uſu, & prohibentur in *l. 9. §. 2. π. ad L. Cornel. de Falſ.* Unde & Triumviri monetales, Æris, Argenti, Auri flatores appellantur in *l. 2. §. 8. π. de O. J.* Nam ferrei apud Spartam nummi ſingularis in illa gente fuerunt inſtituti ſpecimen, ut & oſſei & lapidei, & corearii aut chartacei, extra ordinem aliquando uſu temporario, vix aliter quā in urbibus obſeſſis, ut ſuperiori ſeculo apud Lugdunum Batavi factum, uſurpantur. Etſi non procul ab hoc uſu abeſſe videtur conſtitutum quorundā populorum, qui Nomina Reipubl. ſive Inſtrumenta publici æris alieni, pecuniæ loco in ſolutum danda, accipienda ſanciverunt, ut Patriæ noſtræ Proceres, aliquoties hoc tempore belli, non pœnitendo, ut repetitio indicat, ſucceſſu inſtituerunt.

4. Cum Æs, grave nimis & oneroſum commerciis eſſet, argenti & aurei nummi cuſi ſunt, nec æreis ab illo tempore, qui nobilioris metalli copiam haberent, uſi ſunt aliter, quam ad minoris momenti uſus, ad comparandas res exigui valoris, aut frangendos aliquando majores nummos, vel ad ſupplendum quod excurreret; non ad commercia majoris momenti. Ideoque maximum rei nummariæ dehoneſtamentum & commercii impedimentum, è nimia nummorum æreorum aut minorum argenteorum copia naſcitur, in populis, inquam, auri argentique inopia non laborantibus. Quod ut politicæ obſervatio eſt, ita juris quæſtiones inde oriuntur; qualis hæc, an debitor non ſuo commodo ad ſolvendum compulſus, majorem pecuniæ ſummam in æreis, aut minutis argenteis nummis ſolvere poſſit; & creditor ejuſmodi ſolutionem accipere cogatur.

5. Ventilatam fuiſſe hanc Quæſtionem in magno Senātu Pariſienſi, & adfirmative deciſam refert Molinæus tract. *de uſur. n. 747.* Etſi Præfecti monetales conſulti ſecus reſponderant, duabus rationibus; primâ, quod ærea moneta nonniſi uſus minuti ergo cuſa, contra naturam inſtituti ſui trahenda non eſſet; Alterâ, quod nimio pondere ſui, commerciis oneroſa, & ad uſum mercaturæ inepta ac inutilis eſſet. Has rationes à Senatu magno ſpretas fuiſſe, non etiam quare, teſtatur Molinæus. Primam ſane Ordines fœderatarum Belgii nationum, in Edicto nuper contra denarios immani numero percuſſos adfirmarunt, alteram ipſa res & uſus approbat. In Judicato illo fuerit hæc ratio, quod ſumma erat modica, xxx librarum Gallicarum, quæ non niſi Carolinos efficiunt quinque ſuprà viginti ſive decem Imperiales. In majoribus ſummis quominus illæ rationes à Judice admittantur, idemque ne malitiis indulgea-

dulgeatur, provideat, cauſa videtur eſſe nulla.

6 Valor pecuniæ intrinſecus vel extrinſecus æſtimatur: ſed hi termini eodem modo non explicantur. Vulgo ait Molinæus, valor intrinſecus appellatur materiæ bonitas (Alloy,) Extrinſecus æſtimatio publica. Sed ipſe contra, valorem internum eſſe vult æſtimationem publicam & impoſititiam, *quoniam hæc ejus eſt propria, ipſe iſta ſubſtantialis & formalis bonitas ac eſſentia*; qua ſublata, nummus neceſſario deſineret eſſe pecunia, vel moneta. Quod ut ratione ſuá non caret, ita, cur uſitatum loquendi modum, quo valor internus in materia, externus in æſtimatione forenſi conſtituitur, mutemus, ipſe cauſam non eſſe fatetur *n.* 696

7. Interni valoris reſpectu, Aurum ab argento duodecupla circiter proportione diſtinguitur; etſi non eadem omnium æſtimatio temporum ſit & fuerit. Bonitatis autem gradus in auro *caractis*, in argento *denariis* ita dictis, rei monetariæ magiſtri diſtinguunt. Ita ut aurum *obryzum*, ſive puriſſimum habeat 24. caractas, & argentum merum, quod *puſtulatum* & *puſillatum* latine dicitur, quas voces explicat Molinæus *n.* 715. conſtat XII. denariis. Caractæ & denarii, ſinguli in 24. grana dividuntur; & hiſce caractis, denariis & granis declinationem à puritate metiuntur: ita ut verbi gratia, cui duo denarii deſunt, hoc argentum ſit infimæ bonitatis, & quod infra illam ſubſidet, hoc Galli, *billon*, appellant. Etſi rurſus aliis temporibus & locis alia ſit æſtimatio declinantis auri & argenti, pretiumque puri; quod, ut in aliis mercibus, creſcit & decreſcit, etſi minus enormi diſcrepantia, quam in cæteris rebus, indies pro majore minore copiá, pretio variantibus; qua de re non eſt hujus *loci* agere prolixius, quod agunt Bodinus in *lib.* 6. *c.* 3. & Molinæus *n.* 170 *& ſeqq.*

8. Sed cum Auro & Argento puro Artifices in nummis cudendis, ut & in vaſis fabrefaciendis uti commodè non poſſint, addere ſolent, tantum æris aut plumbi vel ſtanni (quorum hoc ad colorem, æs ad ſoliditatem magis conducit) quantum ad ſumptus & moderatum artificis lucrum ſufficit, quod in argento definitum fuiſſe lege regia Gallorum, duodecim granis, id eſt, dimidio denario, additis pro *remedio*, quia difficile eſt tam exactè modum ſervare, tribus granis; ut ſic à puro abſit quindecim granis, ſive beſſe denarii, ſcribit *d. loco* Molinæus. In noſtris Statutis, Artificibus præſcribuntur undecim denarii, octo grana, cum remedio duorum granorum, ut ſic à puro abſit XVIII granis, idque in majoribus. In minutis operibus eſt præſcriptum decem denariorū & octo granorum, ſine remedio. Aurum definitur XXII. caractis, & pro remedio quadrans indulgetur: Ita ut ſequioris metalli inſint duæ caractæ, quæ faciunt duodecimam ſubſtantiæ partem, cum quadrante caractæ *lib.* 3. *ſtat. Friſ. tit.* XI. *n.* 1. *&* 2.

9. Conſtituto igitur, vel lege publica, vel quod prævalet, uſu mercaturæ, argenti puri in ſingulas marcas, pretio, non eſt difficile, quantitatem extenſam, ſive ponderis in ſingulis nummis & internæ bonitatis, habita ratione ſumptuum honeſtique lucri, præſcribere & obſervare, tam in aureis quam in argenteis & æreis nummis, juſtam proportionem. Quæ ut æquabiliter in omnibus nummis, à præfectis monetalibus cuſtodiatur, ſummopere mercaturæ & omnis Reipubl: intereſt: ut, non immerito populus Romanus Mario Gratidiano Tribunó pl. qui primus Legem fixerat de probandis denariis, cum primi artifices

plebi multis modis illuſiſſent, vicatim ſtatuas dicaverit, teſte Plinio *lib.* 33. *cap.* 9. Nec minore merito hanc curam Principes & Rectores Reipubl. ſibi vindicaverunt; à quibus ſi illa proportio quantitatis & valoris interni, cum æſtimatione publica & impoſititia, corrumpatur, faciunt rem ſine dubio peſſimam, non ſecus, ac ſi fontes publicos, quâ comparatione Molinæus utitur, veneno inficerent: etſi corrumpere & corrumpi nulla in re magis jam pridem *ſeculum* appelletur.

10. Si præfecti Artificeſque monetarii tam ſceleſti lucri impudentiam induerint, non eſt quod miremur, homines argentarios, trapezitas, nummularios, Judæos, qui ſæpe monetis præficiuntur, jus & fas miſcere. Sed quod ipſi Principes & Rectores populorum, publicè talis latrocinii participes ſunt, intolerandum videretur; niſi jam pridem obduratum eſſet genus humanum indigniſſimis oppreſſionibus & expilationibus ſuorum Imperantiũ ferendis. De ſanguine pauperum fœneratitii lucri Societatem inter Magiſtratus & Lombardos iniri, quod pagani veteres inter maxima ſcelera poſuiſſent, jam pridem mirari deſiimus, & alibi notavimus: ſed hæc monetarii lucri communio quemadmodum latius patet, ſic univerſæ Reipubl. peſtilentior eſt, & omnis commercii, quo ſtat res publica, nervos ſuccidit & fundamenta ſubruit.

11. Verum quidem eſt, harum fraudum initium ab hominibus flando feriundo præpoſitis oriri; quæ minus cohiberi poſſunt eo, quod numerus officinarum monetalium immaniter auctus eſt in Europa; cum in unico Orbis terrarum Imperio florentis Romæ, nonniſi una talis officina ad ædem Junonis Monetæ fuerit, cum apud nos in una ſæpe eademque provinciola tres quatuorve reperiantur; quarum æmulatio prava ne in perniciem publicam, maximè ſi uni ſummæ poteſtati ſubjectæ non ſint, erumpat, nullo modo prohiberi poteſt. Sed enormitates lucri infamis & duratio impunitatis ambigere non patiuntur, quin ſolis flandi feriundique magiſtris emolumenti ratio non conſtet.

12. Præterquod, Reges & Principes abſolutæ poteſtatis (nam ubi temperamentum adeſt populare, non eſt idem periculi) id aperto velo agunt, ut corrumpendo internam monetæ ſuæ bonitatem, in quibuſdam ſpeciebus; in aliis modo valorem externum augendo, rurſus eundem minuendo, ſuo quidem commodo temporario, civium autem & commerciorum detrimento exitiali ſine fine modoque velificentur. Nam mutatio valoris ipſius Auri & argenti, per revolutionem temporum ſenſim facta (ut à tempore detectarum in Americâ Fodinarum, & introitum inde nobilioris metalli in Europam, hiſce duobus ſeculis notabiliter factum) fluctuationi rerum humanarum potius, quam hominum, vel Regnantium vitio imputandum eſt.

13. Quicquid autem fiat, de bonitate nummorum intrinſecâ, quia tamen valor internus & impoſititius facit, ut pecunia ſit & faciat ſummam, in jure ſolutionis nihil aliud quam valor publicus, civitatis lege ſtabilitus, etſi tempore debiti contracti, bonitas interna pluris fueris, obſervari poteſt. *Quod enim Doctores commenti ſunt, ae exigenda bonitate intrinſecâ, quæ erat tempore contractus, ex ſubjectæ materiæ circumſtantiis, ab eis male perceptis ortum eſt*, ait Molinæus n. 806. *& ſeqq.* & faciunt, quæ in *pr. hujus cap.* de pecuniæ naturâ diximus. Hinc etiam, ſi manente eadem bonitate interna, valor externus & publicus, dum cauſa debiti penderet, fuerit mutatus, aliud

quam

quam ſolutionis tempus ſpectari non poteſt: quemadmodum nemo dubitat, quin cum nuper denarii ſex *ſtuverorum*, duodecima parte mulctarentur, qui acceperat undecim ante diminutionem, poſtea duodecim reddere debuerit. Quod & in ducatonibus aliiſque majoribus nummis, ratio & obſervatio publica dictat. Niſi convenerit, ut certæ ſolidæque nummorum ſpecies in eadem ſpecie redderentur; quo caſu, non obſtante qualibet mutatione valoris externi, totidem in ſpecie nummos eſſe reddendos, quot annumerati ſunt, non magis dubitari poteſt, quam ſi tot modii frumenti aut amphoræ vini mutuo dati datæque ſint, eo quod pretium vini vel frumenti mutatum ſit, ambigi poſſit, an ideo plus minusve reddendum ſit, quam creditum fuiſſe conſtat.

14. Porrò, ſicut monetam cudere, ſine dubio Summæ Poteſtatis jus eſt, ita valorem ejus externum augere vel diminuere, ad eandem pertinet. Sed ut leges deſuetudine adumbrantur, imo penitus amittunt vim ſuam, ita nuſquam liquidius, quam in re nummaria, id ipſum animadvertitur: Ut non modo facti ſed juris ea res ſit. Adeo ut, ſi Edicta Principum aut Optimatium de mutando valore nummorum externo, recepta non ſint à populo, nec uſu fori obtinuerint, Cives etiam non obligent, neque ſecundum ejuſmodi leges & Edicta jus dicendum videatur. Quâ de re, quia frequentem habet uſum, verba Molinæi, prudentiſſimi & callentiſſimi harum rerum ſcriptoris apponam; è tract. ejus *de Commer. n.* 797.

15. *Pendet autem valor iſte impoſititius*, inquit, *non à privata cujuſquam ſed à publica duntaxat æſtimatione & impoſitione. Publica autem æſtimatio & valor currens, non à ſolo Principe in Monarchiâ vel Optimatum in Republ. Edicto pendet, ſed etiam à conſenſu & uſu populi & conſuetudine commerciorum. Quod ſi leges & Statuta, niſi communi utentium uſu comprobata non ligant, ut omnes utriuſque juris doctores probant, in L. de quibus ff. de Legib. & cap 2. de Treug. & pac. hoc maxime verum eſt, in commerciis nummorum & eorum indicaturâ, quæ non eſt juris, ſed facti.* Quod poſtremum quomodo intelligantur, indicat verbis ſequentibus; *Et quod ſenſus populi in his dominetur & jus faciat, multis exemplis probat*, inquit, *Budæus lib.* 3. & 5. *Aſſis*, ubi *refert*; *multa Edicta præconialia, dira minantia, de uſu abrogando probi & recepti numiſmatis, etiam ab homine minaci & iræ impotentiſſimæ manantia, cujus tunc ferociæ recta & utilia cedebant conſilia, publicum tamen conſenſum pervincere non potuiſſe, & jure optimo neglecta eſſe.*

16. Ex hujus rei argumento, cum quidam accuſatus eſſet, invexiſſe nummos è vicina provinciâ, ante biennium prohibitos Edicto, quod non obtinuerat, ſed, eo non obſtante, nummi iſti publicè recepti & uſu populi aſſiduo triti & probati erant, reſpondi illum non incidiſſe videri in pœnam illius Edicti, menſe Auguſto 1693.

17. Quid autem, ſi quis obtentu talis Edicti, neget accipere ſolutionem debiti in ejuſmodi nummis, quorum prohibitio non obtinuit, ſed uſu refutata eſt, poteritne debitor obſignare pecuniam, cum effectu ſolito juris, ut pro ſoluta habeatur? Dicendum id omnino, & ſuprà dictis conſentaneum eſt. Etſi recenti prohibitione, priuſquam conſtet, an uſu commerciorum perrupta ſit, parendum eſſe Edicto, & ſolutionem rectè negari, dubitandum non eſt.

18. Quid ſi periculum diminutionis monetæ, intrinſecus jam pridem corruptæ probabiliter immineat, ut vulgo eam recipere nolint, an hoc caſu ſolutionem

oblatam

oblatam negare licet? Ita ſtatuit Molinæus. *n.* 812. eo quod *illa pecunia fide publicâ & communi jam deſtituta non retinet amplius plenam auctoritatem; nec vim, nec nomen pecuniæ publicæ & probæ*. Sed hæc ſententia uſu, & niſi fallor, ratione refellitur. Uſu, quod ante diminutionem publico Edicto conſtitutam, invitis creditoribus, pecuniam, æſtimatione recepta, licet etiam certo conſtet de publicatione futurâ, etiam pridie quam facienda ſit, offerri videmus: Ratione, quia pendet hæc res non à vulgi rumoribus & judicio privatorum, ſed ab arbitrio Rectorum civitatis, ſive eorum, qui habent ſummam poteſtatem. Adde, quod ſæpe fit, ut ejuſmodi rumores & difficultates evaneſcant. Si tamen diutius & conſtanter uſu populari ac commerciorum, quidam nummi rejiciantur & improbentur, cujuſmodi conſenſus publicus eandem vim, quam Conſvetudo adverſus legem, habere videtur, ut juris effectum teneat, quaſi tacito Rectorum civitatis non prohibentium conſenſu.

19. Inde quæſitum, an imminente mutatione monetæ in deterius, adeo cogendi ſint creditores accipere debitum, æſtimatione præſente nummorum ſuſpectorum, ut etiam teneantur accipere debita, quorum dies necdum ceſſit, cujuſmodi jus offerendi & ſolvendi alioquin habere debitores, ex legibus ſatis conſtat *l.* 50. *ff. de Obl. & Act.* Satis crebro ea de re diſceptatum, nihil tamen deciſum comperi. Plerumque teneri Creditores ad hoc etiam, reſponſum eſt, quia ſic ſunt poſitiones juris. I. Debitor etiam ante diem ſolvere poteſt *d. l.* 50. II. Creditor nummos ante publicam derogationem æſtimatione currente accipere cogitur, ut antea diximus. Hæ poſitiones junctæ faciunt adfirmativam Theſios propoſitæ.

20. Et fatendum eſt, illam ſatis habere juris; ſed in alterâ plus æquitatis ineſſe videtur, & forte rationis verè juridicæ. Nam quod debitores ante diem ſolvere poſſunt, id in favorem liberationis, ut quantocyus ære alieno defungi liceat; non ut incommodum & detrimentum creditoris, ſuo commodo & lucro captent, iis indultum eſt. Et ſententia, quæ Molinæum habet patronum, quâ diximus eum negare, creditores, omnino cogi poſſe, ad accipiendos nummos, quorum derogatio metuitur, & quos ideo communiter accipere detrectant homines, haud adeo procul abeſt à ratione Juris, ut etiam amplianda ſit opinio contraria, tam notabili inæqualitate, quæ non procul abeſt à dolo.

21. Plura de jure monetæ & rei nummariæ, qui volet, adeat Bodinum & Molinæum *locis ſuprà deſignatis*, & hunc in primis copioſe & enixe demonſtrantem, quanta ex inæquali harum rerum obſervatione tam Reipublicæ quam privatis inferatur detrimenti; quam potius opera danda eſſet Rectoribus populorum, ut ad auferendum ſumptus faciendi prætextum ejuſque incertitudinem, auro & argento nihil amplius miſceretur, quam ad ſoliditatem nummis conciliandam opus foret; impenſas autê monetæ cudendæ ferrent ipſi Principes, ſine ulla adfectatione lucri pudendi & pernitioſi. Sed & heic repetere liceat, quod alias habuimus; *Quid triſtes querimoniæ!* &c. cum hac etiam parte dudum eo pervenerimus, ut nec vitia noſtra nec remedia ferre poſſimus, quorum hoc eſt unum è præcipuis, quæ ſemper vetita, ſemper exercita videbimus.

CAP.

CAP. III.

De Securitate publicâ.

Præcipuus Imperii ſcopus, Securitas publica. Ejus diviſio in univerſalem, quæ præcipue eſt hujus loci, & particularem. Quid illa; definitio & diviſio in Externam ac Internam, exponitur, ab officio Legis, Summæ Poteſtatis & Magiſtratuum. Externæ ſecuritatis ratio & procuratio. An exercitus habere perpetuos, ſit in poteſtate Imperantium. Tutelæ publicæ officium non poſſe adhiberi à privatis, nec ab exteris implorari; niſi quatenus Rectores alicujus populi jus ſuum amiſerint. Quid juris habeat Civitas in fundis privatorum, muniendi aut ſecuritatis publicæ adſtruendæ causâ. Quatenus hæc res ad Eccleſiam pertineat, item ad Heterodoxos & excommunicatos. In quibus rebus Securitatis publicæ procuratio conſiſtat, & quibus proſit. Quinam ab illâ excludantur, diſtincte expoſitum. Pœna violatorum ſecuritatis publicæ. De fide ſecuritatis datâ privatis, hoc eſt, Salvo Conductu, qui dicitur.

SI de omnibus in *Libro primo* enumeratis Juribus Summæ Poteſtatis, quatenus ad hoc caput Adminiſtrationis denuo pertinent, agendum putaremus, veſtigia prioris Editionis, quæ jam vix apparent, latè nimis egrederemur. Unum de *Securitate Publica* articulum, quem antea non attigimus, addere placet, & de Reformatione alterum.

2. Eſt hoc argumentum ejuſmodi, in quo Rectoris officium Reipubl. ordiri & deſinere debet, ut Securitas publica Civibus præſtetur, cum hac gratiâ Civitates conſtitutæ, & Principes electi ac conſtituti ſint, ut omnibus ſecure cum rebus & familiis ſuis, agere, & *libertate tranquillâ*, quomodo hanc ſecuritatem appellat Cicero in *Philipp.* 2. frui & gaudere liceat, nec eſt aliud boni Regiminis indicium & argumentum melius ac infallibilius, & fructus Reipubl. dulcior, aut ad beatitudinem civilem & Religioſam plus afferens momenti & adjumenti.

3. Quid autem ſit *Publica Securitas*, definitione Scholaſticâ clarius exprimi non poteſt, quam hæc ipſa verba præ ſe ferunt. Sed diviſio, negotii naturam magis explicabit: Eſt autem hæc, in Univerſalem & particularem. Illa nomen generis ſibi magis vindicat; hæc uſu forenſi nomine *Salvi Conductus* indicari ſolet. Univerſalis ad hanc Artem maximè pertinet, & præcipuam hujus capitis materiam dabit. Hoc modo definiri poteſt, *Legis & Imperii præſidium omnibus paratum innocentibus.* Eſtque vel internum, vel externum illud præſidium.

4. Internum dicitur, præſidium Legis, quia *Lex omnibus hominibus æqualiter ſecuritatem tribuit*, ut ex Hadriani reſcripto ſcribit Calliſtratus in *l* 28. §. 7. *ff de Pœn.* idque bifariam, præcipiendo vetandoque, & ſanciendo pœnas in

nas in violatores pacis publicæ; ut boni legibuſque obſequentes earum auctoritate defendantur, mali contra & immorigeri, pœnarum, quas illæ minantur, frenis cohibeantur ac coërceantur, omniumque adinvicem ſecuritas legitimarum ſanctionum vinculis contineatur ac cuſtodiatur.

5. Sed quia Leges ſe ipſas explicare, tuerique non poſſunt, additur *Imperii* præſidium. Primo quidem ſummi, quod, ut dictum, hac unice gratia conſtitutum eſt, ut, *vallum integritatis & murum ſecuritatis*, ut eſt in *l. 31. pr. C. de Epiſc. & Cler.* conderet ac muniret populis, idque bonorum *præmiis*, malorum *pœnis*, quibus Rempubl. Plato contineri dixit, procuraret.

6. Juxta Summam Poteſtatem, idem eſt officium Magiſtratuum. Congruit enim gravi & bono Præſidi, curare, ut peccata atque quieta provincia ſit, quam regit, quod non difficile obtinebit, ſi ſollicitè agat, ut malis hominibus provincia careat, eoſque conquirat & puniat, idque ſine diſcrimine indigenarum & extraneorum *l. 3. & l. 13. ff. de Offic. Præſ.* quemadmodum & Magiſtratus alicubi ſpeciales ad cuſtodiam pacis publicæ deſtinati, & nomen inde habentes, ut Irenarchæ olim apud Romanos, alibi Judices Pacis, reperiuntur, quibus & exequendi poteſtas & vires adeſſe debent & ſolent.

7. Externum Securitatis præſidium, adverſus vim hoſtilem foris imminentem, comparatum eſſe debet. Cum enim ſtatus gentium deverſarum inter ſe naturalis & revera Status Belli ſit, induciis quandoque ſopitum, ſed in potentiâ ſemper actu proximâ, ut loquuntur, ad pugnam, & potentiores aliorum opibus aſſiduo inſidientur, eorum maxime, quos in tranquilla ſecuritate degere vident, parum tuta illarum ratione, qui fines non gladiis ſed juſtitia terminandos volunt, quod Ageſilaus tamen ſuo ſenſu non male dixit; fieri non poteſt, ut, Publica Pax intrinſecus ſecuritatem præſtet, niſi contra vim externam tutum ſit præſidium.

8. Hoc autem duplici via comparatur, vel aſſidua civium in armis exercitatione paratoque ſemper eorum delectu; vel mercenario in milite alendo & munimentis, maxime limitaneis, illo inſeſſis. Prior mos fuit veterum populorum; collectitio milite nonnisi extra ordinem & ardente bello, conduci ſolito, invito mercenariorum nomine, & extra bellum, niſi Tyrannis, inuſitato. Inundationibus Germanorum per Occidentis Provincias, Feudalis militia quodammodo medii generis invaluit; donec & hac obſoletâ, noviſſimo hoc ævo perrupit ubique fere mos, habendi pacis etiam tempore, mercenarias cohortes, ex improbiſſima colluvie & fæce generis humani, ut vulgo loquimur, colligi & de populis ali ſolita.

9. Hujus rei tractatus, ac quod inſtitutum alteri ſit præferendum, ad Politicam maxime pertinet, qua de re luculenter agit & diſputat Bodinus in *lib. 5. de Rep. cap. 5.* Juridica diſquiſitio eſt, an Imperantibus arbitrium, quo nullum in utramque partem majoris momenti eſt, hac de re jure competat. Diſtinguendum hauddubie, inter Imperium ſimpliciter, & certis ſub exceptionibus delatum. Priore caſu, cum omne jus belli & Pacis ſit in manu & arbitrio Imperantium, ut in *lib. 1. ſect. 2.* probatum eſt, nihil cauſæ, cur hæc etiam poteſtas Imperantibus delata non ſit, apparet; Ad voluntarium enim Imperium hæc diſtinctio pertinet: Nam de violentis & jure belli quæſitis, nulla ratio dubitandi eſſe poteſt.

10. Imperio limitato, ſi hæc ipſa res ſub ex-

ſub exceptionibus contineatur, nihil iterum eſt, quod dubitetur. Ut in hoc tandem Quæſtio deſinat, ſi jus belli & Armorum Principi competat, alia verò jura, condendi Leges novas, imponendi tributa & vectigalia, & ſimilia, ſint excepta, numquid Ordines Populorum jure ſe opponant Principibus, id agentibus, ut exercitus alant perpetuos.

11 Ne hoc adjuvent tributis & vectigalibus inſtitutum inviti, rurſus indubitatum eſt, populos non teneri. Quod ſi abſque eo Principes id agant evidenter, ultra quam ſecuritatis publicæ ratio poſtulet, directè quidem nihil contra quam ipſis delatum eſt, committitur: Attamen, quia tritiſſima hæc eſt via Principum, redigendi populos ad abſolutæ ſubjectionis metam, & jura illorum opprimendi, dicendum videtur, jus illis eſſe petendi cautionem adverſus juſtiſſimum metum, quæ non poteſt eſſe alia, quam dimiſſio ſuperflui exercitus; cum quælibet aliæ cautiones, hoc conſiſtente, fiant inutiles, & in libidine ſint potentioris: Si nempe tanta ſit mercenariorum copia, quæ ſubigendæ libertati publicæ ſufficiat.

12. Nam ſi populus otii dulcedine, quod omnibus accidit hodie, ab armorum ſtudio alienus, ſuæ Tutelæ non ſufficiat, munimentis opus eſſe limitaneis & perpetuis illorum præſidiis, res loquitur, & ipſorum mos liberorum populorum, qui mercatui aut agriculturæ dediti, niſi paupertate tuti, munitionibus & præſidiis contra vim externam, ſecuritati ſuæ conſulere coguntur. Unde, ſi paucis vel uni pareant, ab his nihil aliud exigere poſſunt, quam ipſi ſatagerent, modò non excedat res cautionem ſecuritatis externæ.

13. Ex eo, quod hujus rei Procurationem Summæ Poteſtati, & Magiſtratibus ab illa conſtitutis incumbere diximus, Privatos non habere jus alios in Tutelam publicam recipiendi, clarum eſt; quo pertinet *Tit. Cod. Ut nemo ad ſuum Patrocinum ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum, in fraudem* ſcilicet, ac *circumſcriptionem publicæ functionis, ut* ajunt Leo & Anthemius Imperatores in *l. 1. eod.* Nec *quiſquam vicanis Patrocinium polliceatur, vel agricolas in clientelam* ſuſcipiat, *l. 2. eod.* Et his conſentaneum eſt: Ne cuiquam defenſionis cauſa, ſine permiſſu Summæ Poteſtatis, loca munita, vel arma, ullo prætextu, habere liceat: qua de re, juxta vetus Imperii Romani, & commune gentium inſtitutum, eſt Conſtitutio Valentis & Valentiniani in *Tit. C. Ut armorum uſus inſcio Principe, interdictus ſit;* Nullum enim præſentius & poſtilentius civilium bellorum & ſeditionum incitamentum eſſe, notum eſt omnium exemplis & temporum & populorum.

14. Ex eadem ratione, quod hæc præcipua Principis, in quolibet Imperio, & Rectorum in quavis Republ. officii pars ſit, ultro patet, ad Externas Poteſtates, non pertinere ſecuritatis publicæ procurationem in aliena Republica, nec civibus eſſe jus Tutelam ſecuritatis ſuæ apud Exteros quærere, vel ab illis implorare; ſed parum abeſſe, quin hujuſmodi imploratione Crimen læſæ Majeſtatis committerent Cives, quia ſubjectio & protectio ſunt res correlatæ; nec ideo hanc, niſi apud eos, quibus ſubjecti ſunt, abſque violatione juris & dignitatis eorum, adfectare poſſunt.

15. Amplianda eſt ſententia; ne quidem ad Fœderatos Principes aut Poteſtates, licet arctiſſime fœderatos, ſi modo ſit æquum fœdus, ejuſmodi Tutelæ publicæ implorationes extendere licere; quia ſunt æque externi, & periculum ab illis, opportunitate Societatis, aliquanto majus eſt, ne jura Sociorum uſurpare

ſuipare non gaudeant. Ac ideo in quâdam Republ. arctiſſimo cum aliis fœdere juncta, publico nuper Edicto, læſæ Majeſtatis rei ſunt declarati, qui juris publici Tutelam à Sociis imploraverant, exemplo *ſuperius* deſignato. Verum ſi fœdus inæquale ſit, cujuſmodi fuit Græciæ populorum, ſub Lacedemonienſibus ac Athenienſibus, alia non paulo juris ratio fuerit.

16. Quod ſi Fœdus, in rebus communibus, à Generali Collegio, vel Principe gubernetur, ad hunc nihilo magis Tutela publici juris & ſecuritatis procuratio in ſingulis populis ſpectat; niſi aliter in Fœdere ſit comprehenſum & expreſſum. Exemplum modo adductum è Belgica Fœderata regulam confirmat, nec infirmatur Exceptione Status Imperii Romani Germanici, quod eſſe potius ſyſtema Fœderatum, quam unam Civitatem ſæpe diximus. Ac ibi pacis publicæ vindicta ad univerſum Imperii Senatum Juridicialem, vel ad Imperatorem pertinet, ut docet Gailius in *libro de Pace Publ.* ſic tamen, ut magis illud officium ad diverſa Imperii membra, quam ad ſingulorum principum ſubditos ſpectet, quorum ſecuritatis procuratio cum aliorum excluſione, non minus Germaniæ Principibus, quàm aliis Poteſtatibus liberis ad animum pertinere videmus. Adeo, ut nec Imperatorem, ſi vires adſint ad prohibendum, admittant, idque jure ſe facere putent & faciant.

17. Cum autem hæc ſententia jure Summæ Poteſtatis nitatur, extra hujus terminos, Jus ſecuritatis publicæ produci non poteſt. Ideoque, ſi qui Principes aut Rectores Jus Summæ Poteſtatis amiſerint, eorum ſubjecti non prohibentur alibi quærere præſidium. Quando autem hoc committatur, ex iis quæ de Tyrannide collocata ſunt, in *lib.* 1. *ſect.* 9. *inprimis cap. Cap.* 2. *n.* 9. colligendum. Quoties ſcilicet, Principes terminos Poteſtatis ſibi delatæ notoriè & præfractè egrediuntur; nec domi ſatis eſt præſidii contra vim dominationis effrenatâ. Quod ubi de facto certum (in hoc ferè præcipua difficultas eſt) de jure non admodum eſt, quod laboretur. Exemplis in veteri novaque Hiſtoria non ignotis abſtinemus.

18. Incidit in hunc locum Quæſtio, liceatne Principi, vel Rectori ſupremo Civitatis, agros occupare privatorum &, deſtruere domos, ſi ferat uſus, & extruendæ ſint illic arces & propugnacula, foſſæve dilatandæ, ſecuritatis publicæ gratia. Quod ut adfirmandum, ex conſenſu populorum in conſtituendis Rebus publicis indubitato, ut probat Vaſquius 1. *controv. Ill. c.* 5. *n.* 9. ſic in eorum rigorem minime concedendum, qui jus Dominii Eminentis, ad cujus vim hæc res pertinet, uſque adeo intendunt, ut ne pretium quidem dominis fundorum & ædificiorum putent eſſe refundendum. Receſſus enim à jure dominii privato, gentium legibus ſtabilito, non niſi quam minima privatorum læſione conſtitui & intelligi poteſt; Ita rectè Zaſius *conſil.* 10. *n.* 6. *& ſeqq.* Sub gemina tamen limitatione; primâ, ut ſi domus ſtructa ſit, ubi talis muniendi neceſſitas probabiliter poterat prævideri, ſuperficiem dominus tollere debeat, & fundi ſolius pretium ſolvatur, ut fit in locis ſuburbanis. Alterâ limitatio, ſi tempore belli Reſpubl. pretium incontinenti ſolvere non poſſit, ut Dominum cautione futuræ ſolutionis contentum eſſe oporteat, quæ tamen jure pleno, haud ſecus, ac à privato, præſtanda manet.

19. Videmus ergo duplicem eſſe curam Securitatis publicæ. Externam, adverſus inſultus hoſtiles, & Internam, quæ in præſidio Legum & Juſtitiæ conſiſtit;

Ἥ τ' ἀνδρῶν ἀγορὴν ἢ μὲν λύει ἠδὲ καθίζει,

Quæ populos reddit miſeros vel pace beatos

Hoc autem Securitatis officium non modo Reipubl. ſed etiam Eccleſiæ imprimis debet Summa Poteſtas, cujus rei gratiâ vel maximè Civitates conſtitutas eſſe, diximus in *lib.* 1. *ſect.* 4. *c.* 1. Etſi arcano ejuſdem divinæ providentiæ motu,ad huc quidem ita factum videmus, ut vera Eccleſia ſæpius, extra ſecuritatis publicæ Tutelam poſita fuerit, obnoxia perſecutionibus Regnantium: Eo magis, quo purior & ſanctior illa fuit; uſu ita fere docente, per hanc ſecuritatis publicæ complexionem labi & corrumpi Eccleſiam. Adeo ut nulla Deo ſit efficacior reformandi Eccleſiam ratio, quam ſubducendo illi ſecuritatem publicam. Ut vaticinium, Reges erunt nutricii tui *Eſaiæ* 49. & Reges peregrini miniſtrabunt tibi *cap.* 60 forte non temere ex iis eſſe creditur, quorum adhuc ex ſpectatur implementum.

20. Juris eſt tamen indubitati, ut Publica Securitas, Eccleſiæ inprimis officium Summæ Poteſtatis & Magiſtratuum conciliet: Nec id, ſi faveant Eccleſiæ, vel ejus confeſſionem probent, in controverſiam vocatur. An vero cœtus diſſidentium in ſacris à Summâ Poteſtate, ſint extra patrocinium Securitatis publicæ, magis ambigitur, uſu & opinione populorum atque regentium illos, qui ſic frequenter opinantur, unam in una civitate Religionem eſſe oportere eamque Principis, pro qua ſententia Lipſius etiam *lib.* 4. *Polit. c.* 4. *& ſeqq. & in libr. de una Religione politicè* diſſerit, etſi non omnino heterodoxos extra Tutelam publicam poſitos velit.

21. Quid hac parte juris ſit, ex iis, quæ de Jure Sacrorum Publico dicta ſunt in *lib.* 1. *ſect.* 5. colligi poteſt, Cum inde conſtet, Rectores Civitatis non accepiſſe poteſtatem in hominum mentes, nec in his quæ à Deo præſcripta ſunt, cujuſmodi ſunt res fidei; palam eſt, nullas animi ſententias, maxime de rebus ſacris, homines privare beneficio Securitatis publicæ. Quia verò Deus etiam præcepit, ut Credentes in ſeſe, agant cœtus, Dei colendi & laudandi gratiâ, & habeant Doctores, quod Imperatores prohibendi jus non habent, ſequitur, hos etiam Cœtus, eorumque Rectores, etſi à Religione publicâ diſcrepantes, eodem patrocinio Securitatis publicæ comprehendi. Quando tamen, quibuſve de cauſis, hoc Securitatis publicæ debitum ceſſet in Religionibus heterodoxis; ex illo communi loco ſuppleri poteſt, inprimis ex *cap.* 3.

22. De cœtibus quorundam & Univerſitatibus loquimur. Nam ſinguli & privati quominus Tutela publica gaudeant, nihil eſt cauſæ, nec quidem Judæos inde excludendos ſvadet antiquus honos gentis & eorum converſionis ſpes, & juris Romani auctoritas, quâ tam perſonis quàm ſynagogis eorum ſecuritas præſtatur *l.* 14. *C. de Judæ.* idemque cum ipſis, tum paganis, etſi horum cultu prohibito, tribuitur, ſub pœna dupli in violatores *l.* 6. *C. de Pagan.* ſub cautione videlicet coercendi flagitia & blaſphemias. Ne excommunicatos quidem à Tutela ſecuritatis publicæ excludendos, ex his quæ de jure Sacrorum in loco dicta ſunt; cum ea res ſit merè ſpiritualis; omnino adfirmandum eſt, etſi aliter crebro Doctores, quos citat & ſequitur Joh. Georgius Bechtius in *Tract. de Securit. & ſalvo Conduct. c.* 4 *n.* 110.

23. Jam ſi roges, in quibus rebus ſecuritas univerſalis præſtanda ſit, in ſumma dicendum, illam conſiſtere, in quieta ſeduraque facultate faciendi quod

velis, fruitione rerum poſſeſſarum, in libero tutoque viarum publicarum, maris, fluminum & Commerciorum uſu; ad quam ſpeciem *Salvi conductus* appellatio ſpecialiter pertinet: denique in Judiciorum copia. Primum continet libertatem perſonalem; quæ cum definiatur, Naturalis facultas faciendi quod velis, niſi quid vi vel jure prohibeatur, Securitas publica primam exceptionem præſtat, ut vis à populo abſit, Alteram ſupponit, imo inculcat, cum ſine illa prior in effectum deduci nequeat.

24. Proinde, qui facit, quod jure prohibitum eſt facere, an is ab hoc patrocinio excluditur? Non equidem ab immunitate vis privatæ: Sed à pœnis & coërcitione publicâ non liberari, ipſa res loquitur: quo pertinet id quod dictum de fruitione rerum, non modo ad coërcitionem furum & Latronum, ſed etiam ne quis juris obtentu melioris, in detentione rerum ſuarum turbetur. Et ἐμφατικῶς hunc articulum, de rebus poſſeſſis, potius, quam unicuique propriis expreſſimus; quia dominii vindicatio ad Judicia pertinet, poſſeſſionis ſecuritas magis ad hoc caput Tutelæ publicæ ſpectat: Quia, ſi hæc ſuo loco non relinquatur, ſed alius alium juris prætextu turbet in præſenti detentione, eumve expellat, aut res eripiat, nihil quam bellum omnium contra omnes privatum in Republ. foret. Unde nullum ſanctius in Civitate præceptum extat, eo, quod & Leges & Canones dictant, *Spoliatos ante omnia reſtituendos:* Id eſt, cui poſſeſſio manu erepta eſt, eum ſine examine juris, quo rem detinuerit, incontinenti publicâ manu in integrum eſſe reſtituendum; tametſi fur aut prædo ſit, imo licet alter ab illo dejectus, ipſum prius ejecerit, modo non è veſtigio per modum defenſionis id egerit *l. 17. ff. Unde vi.*

25. Hæc omnia majoris tumultus evitandi & ſecuritatis publicæ conſervandæ gratiâ, quam ſi juris prætextu turbare liceat, tam juſti quam injuſti poſſeſſores periclitantur. Quare, qui rem ſuam vel ſibi debitam ab adverſario aliter quam per Judicem repetit, Jus crediti vel dominii amittit, ex conſtitutione Divi Marci in *l. 13. ff. Quod met. c.* Denique, malefici, homicidæ, Adulteri & quorumvis criminum rei, modo in flagranti delicto non reperiantur, ad hanc Securitatem, quæ *Facti recte* appellatur, pertinent, ut à *privatis lædi* non poſſint; Aliter enim publicæ diſciplinæ vigor obſervari non poteſt: Cujus ratio vult, ut delinquentes non minus à privatis tuti ſint, quàm publicè competentibus pœnis adficiantur.

26. Hæc omnia Rectorum Civitatis officio ſic continentur, ut ea quidem ultro & gratis procurare debeant; Quod tamen non vetat, in viis, & in fluminibus, vectigalia pro ſumptibus in Securitate præſtanda faciendis imponi. Sed hæc res ad locum communem de Vectigalibus ſpectat: Niſi quod ad exteros attinet, de quibus in *ſect ſequ.* agendum. Sed peregrini & eorum res tam viventium quàm mortuorum, æquè ad hoc officium cujuſque Reipublicæ Rectorum pertinent, quam Cives & horum bona; quo referuntur etiam naufragia, de quibus in *lib 1. ſect. 3 cap. 7. n. 51. & ſeqq.* Arreſta tàm peregrinorum quàm civium, de quibus actum in *ſect præced. cap. 1.* & jus redigendi in fiſcum hereditates peregrinorum, quod jus Albinagii vocant in Galliâ, quod huic etiam officio Rectorum Civitatis minus videtur conveniens, de quo Bodinus in *lib. 1. de Republ. c. 6. n. 62 & ſeqq.*

27. Vidimus, quid Securitas Publica & quos complectatur. Videamus, quinam ab illâ excludantur, quod non uno

& ſimplici

& ſimplici modo vel gradu fit. Primus videtur, quo certi homines, aut hominum ordines excluduntur à judiciis, ita, ut non habeant perſonam ſtandi apud Tribunal, neque per ſe, nec per ſuos Curatores aut Actores, ſed tamen reliqua ſecuritate gaudent, ut ſpoliari & violari nequeant. Idque magis in ordines & qualitates hominum, quam in ſingulos, niſi forte quibuſdam in cauſis, congruit. Sic collegia prohibita non audiuntur in Judicio, neque Rectores illorum, quatenus iſtam qualitatem præferunt, in univerſum. Receptatores aleatorum Jure civili arcentur à Tribunali Prætoris, etſi querantur de damnis & injuriis ſibi factis, *l. 1. π. de Aleator.* Quod tamen non ſupponit eos à quolibet impune lædi & obteri poſſe, quod plerique Juris Romani conditoribus objiciunt; Hoc enim non tam ad Prætorem, cujus Edicto arcentur à Judicio, quàm ad Præfectum Urbis ſpectat, cujus officium ad quævis maleficia pertinet, ut demonſtravimus in *Exam. Rom. ad l. 1. d. tit. π. de Aleator.* Etſi verum eſt, Magiſtratus raro ad ejuſmodi ſingularum perſonarum, à Judiciorum Tutela excluſiones procedere oportere.

28 Secundus gradus eſt, quando liber uſus Fori, viarum publicarum & commercii ac habitationis uſus alicui præcluditur, ut non modo ſit omnibus, qui ob admiſſa trahuntur in carcerem, ſed etiam quibus urbe, foro, vel commerciis interdicitur, & qui hac gratia vel educuntur, vel ni ſponte foras eant, in cuſtodiam publicam rapiuntur, aut mulctis vel pignorum capionibus vexantur: neque enim tales à quovis impune cædi aut ſpoliari poſſe dicendum eſt: Etſi Magiſtratus uſi ſint hac formulà; *ſe protectionem illis negare ſuam*, ut cujuſdam urbis Magiſtratum denuntiaſſe memini Viro bono cœtus extraordinarios religionis causâ exercenti. Quod ultrà ſanè quam hoc articulo dictum eſt, extendi non poſſe putem: Etſi minus illa prudens interdicendi formula videtur. Si enim indefinite verba capiantur, ut ſonant, impunè cuivis illum hominem, verberare, ſpoliare, vexare, permiſſum foret: quod erat ultra negotii modum & interdicentium, credo, propoſitum.

29. Ad hunc ordinem pertinent etiam circumforanei milites, deſertores, validi mendicantes, quibus non permittitur Fori & publicarum uſus viarum, & ſpecialiter *Singari*, quos vocant, & chiromantæ vagabundi, quibus non immerito accenſentur, unguentorum nundinatores, vagi pugiles & cacaborum calceorum reparatores, denique variarum rerum minutarum venditores errantes, quibus merito non permittitur vagari per urbes & agros, ſine veniâ ſpeciali, ſub pœna operis publici, ut in *Tit. C. de Mendicant. valid.* & Statut. Fris. *lib 2. tit.* 8. Denique malefici, id eſt, Magicarum artium magiſtri & Incantatores huc pertinent, quos cuilibet occupare deprehenſos, & in publicum pertrahere non modo permittitur, ſed etiam præcipitur *l. ult. C. de malefic. & Mathemat.* Sic & latrones, Prædones, Piratas, Transfugas & omnes graviorum, inquam, criminum reos haberi notum & dictum eſt.

30. His omnibus tamen hactenus publicæ patrocinium ſecuritatis debetur, quod ſpoliari & occidi non poſſunt, verum comprehenſi publicæ tradendi cuſtodiæ meritiſque pœnis ordine Judiciali causa que cognitâ ſunt coërcendi. Ut tamen ſi, dum comprehenduntur, armis ſe defendant, ſi contingat eos cadere, jure cæſi videantur, ut *aliàs* dictum. Nec tamen nulli ſunt, quos etiam ultrò occidere liceat, non modo inſidiatores & obſeſſores viarum, latroneſque & omnes aliorum invaſores, dum in hoc

ſunt,

ſunt, ut alios in periculum vitæ adducant, quos inter & raptores mulierum in ipſo actu deprehenſi *l. un. C. de Rapt. Virg.* ſed etiam promiſcuè, ſi qui publico Edicto hoſtes declarati & omnium ictibus expoſiti atque proſcripti ſunt; non per factionem & tyrannidem, ut olim proſcriptiones Sullanæ & Triumvirales, ſed manifeſtis hominum meritis, & ſalute publicâ propter illorum furorem, extremam exigente ſeveritatem. Atque his etiam adnumerandi, quos induiſſe animum quemlibet obvium interficiendi conſtat, quales apud Indos furore quodam religioſo percitos, non ſecus ac rabidos canes, quandoque vagantes & vociferantes conſpici, ſcribunt Noſtrates illinc. Quin idem in conductos ſicarios, vulgò *Aſſaſinos*, qui in certos homines armati inceaunt, licere plerique ſtatuunt, per *cap. 1. in fin. de homicid. in 6.* Damhoud. *prax. crim c.* 83. Clar. §. *Aſſaſinum* Menoch. Caſ. 360. *n. 42. ubi.* Et rectè, ſi aliter ſcelus eorum opprimi non poſſit. Privatis enim Ferri licentiam nonniſi extremâ neceſſitate permittendam eſſe, res & publicæ vigor diſciplinæ loquitur.

31. Cum enim nulla res humani generis omniumque Imperiorum ſaluti magis adverſetur, quam ut Pax & ſecuritas publica violetur, haud immerito, qui hoc audent, eodem malo, quod aliis parant, adfliguntur, ut extra pacem publicam conſtituti, ab omnibus impune tam in perſonâ quam in rebus offendi poſſint: quæ eſt ſententia *Banni*, quod pacis Publicæ Violatoribus irrogatur, de quo prolixè Gailius cùm *toto de pace publica opere*, *tum in lib.* 1. *cap.* 20. *& paſſim*, quæ hic deſcribere nihil attinet. Cum autem hæc res inter ea ſit, quæ & Exteri ſibi innicem debent, de his *ſequenti ſectione* agendum videtur.

32. Ita Securitas univerſalis totum hujus capitis ſpatium implevit. De particulari, ad quam generalia reduci poſſunt, pauca ſubjiciemus, Et præſtatur hæc vel exteris, vel civibus. Ad illos quidem ſectio quæ ſequitur, pertinebit, quatenus ſunt exteri. Sed hic de illis, ut in noſtrâ civitate verſabuntur, agendum eſt. Impertimur autē literas *ſalvi conductus*, ita ſpecialiter reſpectu foris venientium dictas, iis qui apud nos locum non habent, aut qui jure communi ſatis erant tuti, de facto autem moleſtias timent.

33. Prioris generis ſunt hoſtes, qui rerum ſuarum privatarum causâ noſtris in finibus, ad tempus, agere cupiunt, Etiam legati hoſtium ad tertium, qui per fines noſtros iter facere debent, nam & hi nobis privatorum loco ſunt. Exſules etiam noſtri & delictorum, vel æris alieni apud nos Rei ſunt ejuſdem generis; ut ſecuritatem flagitare nequeant, rogare & à volentibus impetrare poſſint.

34. In poſteriore numero ſunt, omnes amici, ſeu fœderati, ſive nullâ inimicitiæ causa nobis cogniti; quibus ex jure Gentium & conjunctione ſanctiſſimâ generis humani, ubique debetur ſecuritas; Illi enim apud nos & libertatem ſuam, & dominium rerum ſuarum æque ac apud ſe retinent, eademque nobis apud illos contingunt, ut docet Tryphoninus in *l. 7. pr. ff. de Captiv. & poſtlim.* Etſi verum eſt, apud antiquos populos id uſquequâque non fuiſſe obſervatum; ſed exteros omnes fere hoſtiū loco, ut alibi jam diximus & dicemus, eſſe habitos; quando & exteros omnes, hoſtium nomine, vetere Latiniſmo deſignatos fuiſſe conſtat. Huc etiam referuntur, publici Hoſtium nuntii, ſive legati, de quorum jure peculiaris occurret locus in *ſectione ſequenti*: Tales enim, etſi de jure nihil ſit illis metuendum, adverſus injurias tamen repentinas, cautione publica indigent; non

modo

modo, antequam in fines noſtros perveniant, à limitaneis militibus, ſed etiam ſæpe, dum in mediâ Civitate noſtra verſantur, à plebe, vel ab inimicis ſuis peculiaribus. Quo pertinent Edicta protectionis publicæ, in Civitatibus optime gubernatis, non raro, in gatiam Legatorum aut exterorum, conſenſu publico munitorum, ſolita promulgari.

35. Fit etiam, licet exteri & peregrini nihil de facto metuant, ideoque ſine venia publicè impetrata, freti juſtitia communi, in alienas Terras ſe conferant, harum tamen Rectores, promiſcuos introitus, ſine venia publica non probent, nec omnimodam & incuſtoditam ſecuritatem peregrinis concedendam putent, non quod Humanitatis Legi quicquam derogatum velint; ſed ut propriæ ſecuritati, quod ſtatus peregrinorum, facto, quàm jure magis æſtimatur, conſulendum cenſeant: Quo pertinet, quod in limitaneis locis, quilibet tranſeuntes eorumque hoſpitia notari ſolent: quod etiam ſæpe detinentur ad tempus, aut in fines intrare prohibentur, maximè Illuſtres perſonæ. Quod ex juſta ſecuritatis procurandæ cauſa jure quoque fieri non dubitatur; Et extant Edictorum hujus generis exempla.

36. Quod attinet ad Cives cujuſque Reipublicæ; Generalis, de qua dictum, Securitas deſinit ac uſum habet in ſingulis, & ſpecialis admodum raro illis applicatur. Fit tamen aliquando, ſi vel jure, vel de facto, ſibi metuant. Jure, cum propter æs alienum latentes, quo res ſuas melius conſtituant, vel cum Creditoribus ſuis paciſcantur, veniam à Summa Poteſtate, vel Supremo Judice petunt, ut ſibi tuto liceat in medio verſari, dunraxat ad tempus, ut à carcere moleſtiiſque perſonalibus & Executoriis interea liberentur: Aliquando etiam inducias, reſpectu bonorum ſuorum, moratorias impetrant, vulgo *quinquennales*; unde nomen ejuſmodi induciæ populare adeptæ ſunt. Sed perſonalis exemptio, *Securitas*, ut eſt revera, *Corporis* appellatur. Reis etiam delictorum tale quid, etſi rarius, indulgetur; à carcere liberos fore, dum res judicetur, *l.* 1. *ff. de Cuſtod. & exhib. reor.* aliquando & commeatus liber, & abitus illis condicitur. quod ſi fiat, data fides ſancte ſervanda, nec elidenda prætextu juſtitiæ: modo diſerte expreſſa ſit facultas liberi aditus & receſſus; Qualis non fuit in literis ſalvi conductus à Sigiſmundo Imp. datis Johanni Huſſo, ut illarum quidem præſidio non potuerit eſſe tutus ab accuſatione & executione criminali, ſicut eas exhibet Joh. Petitus in *Chronic. Holl. tom.* 1. *lib.* 3. *ſub fin.*

37. Denique & miniſtri publici, cum actiones illorum in odium publicum incurrunt; quandoque recipiuntur in ſpecialem protectionem: quomodo Rectores Hollandiæ *Johannem Oldenbarneveldium* Syndicum ſuum Edicto publico in protectionem receperunt, anno hujus ſeculi XVII. Judices etiam Extraordinarii plerumque decretis ejuſmodi vel Edictis à Summâ Poteſtate muniuntur, adverſus odia, quibus extraordinariæ Poteſtates ſæpe, nec aliquando ſine ratione, ſubjiciuntur. Etſi hæc juris remedia turbamentis facti occupandis & amoliendis, ſæpe minus apta & efficacia reperiuntur. Sed hoc Politicæ Conſiderationis eſt.

38. Ad Juris rationem poſtremò pertinet, Cautio de non offendendo, quam petere poteſt is, qui offenſionem & læſionem violentam ab alio timet, & cauſam timoris probabilem adferre poteſt, quâ de re *πραγματικῶς* agit Gailius in *lib.* 1. *l. de pace. publ. cap.* 2.

CAP. IV.

De jure reformandi Civitatem &c.

Reformationis Civitatum quis & quando ſit uſus. A quo inſtitui, à quibus peti poſſit. Exempla Lycurgi & Solonis in hanc rem examinantur. Singulos cives non habere jus aliud, quam conquerendi & Supplicandi; & hoc ipſum aliquando poſſe prohiberi. Nefas eſſe petitionem Reformationis extra Rempubl. inſtitui. Materia Reformationis in genera diviſa; & de Eccleſiâ defunctorie; ubi & de *Devotione*, obiter.

HÆc fere ſunt, quæ in externa adminiſtratione Civitatis, doctrinam juris participant; Politica, res multò plures continet, quæ inde petenda relinquemus: quæ autem Reipubl. jura pertinent ad Exteros, ad ſequentem ſectionem referemus. Supereſt adhuc locus de Reformatione Civitatis. Nam ita frequenter uſu venit, ut Vel jura civitatis adminiſtrandæ ab initio malè & imperfecte collocata ſint, quod accidit Romanis, vel rectè poſita deinde corrumpantur; atque ut ita reformatione Reipubl. opus ſit: niſi priorem malis Emendationem vocare, ſpeciem. Cum autem Reformatio vix unquam, ſine perturbatione ſtatus præſentis eveniat, magnam hæc res ἀναλλοίωσιν politicam ſimul & juridicam habet.

2. Juris quæſtio inprimis hæc eſt; Quis reformationem inſtituere, quis petere poſſit. Et quidem ſine hæſitatione dicendum eſt, eam non poſſe fieri ab aliis, quam qui jus habent Imperii ſummi; formare enim atque reformare eſt ejuſdem facultatis. Proinde in populari Imperio, quod ad jubendi poteſtatem attinet, proficiſci debet ab ipſo populo; Suadendi auctoritas à viris ſapientibus oritur; ſed præcipua ὁρμὴ & impulſio naſcitur è malis, quibus Civitas conflictatur, & quorum remedia nonniſi à Reformatione Civitatis ſperari poſſint.

3. Talis erat Attici populi conditio, priuſquam Solon ejus ſtatum reformaret, παντάπασιν ἐπισφαλῶς ἡ πόλις διέκειτο, *Civitas periculoſiſſime laborabat*, ait Plutarchus. Ideoque cum alium exitum non viderent, τὸν Σόλωνα τῆς πολιτείας διορθωτὴν καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν, πάνθ᾽ ὁμαλῶς ἐπιτρέψαντες, ἀρχάς, Ἐκκλησίας, δικαστήρια, βουλὰς καὶ τιμήματα ἑκάστου, λύσεις τε καὶ φυλάττεσθαι τῶν ὑπαρχόντων καὶ καθεστώτων, ὡς ἂν δοκῇ. Id eſt *Solonem conſtituerunt Reformatorem & Legum conditorem, omnia ſimul ei permittentes, Magiſtratus, Conciones, Tribunalia, Senatus, atque judicia cenſumque ſingulorum, cum poteſtate ſolvendi retinendique ex iis quæ conſtituta erant, pro ſuo arbitratu.*

4. *Solon* igitur volenti populo, virtute decreti ipſius, reformationem impoſuit. Diverſum *Lycurgi* exemplum fuit, quem populus quidem magni faciebat ob probitatem atque prudentiam, Reformandi tamen poteſtatem ab eo nullam accepit, ſed Leges ſuas reformatorias per vim tulit. Βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ χρησάμενος, *vi magis quam perſuaſionibus utens*, ait Plutarch. *in vitâ Sol.*

5. Modus procedendi, quo Lycurgus eſt uſus, ab eodem in *Lycurgo*, ſic memoratur; Ἐπαρθεὶς δὲ τούτοις πρῶτον τοὺς ἀρίστους καὶ συνεφάπτεσθαι παρεκάλει. κρύφα διαλεγόμενος τοῖς φίλοις πρῶτον, εἶτα οὕτως κατὰ μικρὸν ἁπτόμενος πλειόνων καὶ συνιστὰς ἐπὶ τὴν πρᾶξιν.

πρᾶξιν. Ὡς δ' ὁ καιρὸς ἧκε, τριάκοντα τοὺς πρώτους ἐκέλευσε μετὰ τῶν ὅπλων ἕωθεν εἰς ἀγορὰν προελθεῖν, ἐκπλήξεως ἕνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀντιπράττοντας. Id eſt; *His rebus, in ſpem elatus, acceſſit ad optimos, utque rem ſecum aggrederentur, cohortatus eſt, primò clam cum amicis agens, dein ita paulatim plures inducens & ad rem peragendam confirmans. Ubi vero tempus adfuit, triginta primores mane cum armis in forum progredi juſſit, ad percellendos terrendoſque eos qui reſiſtere vellent.* Plane, ſicut factiones quælibet actioneſque violentæ inſtituuntur & præparantur, eadem viâ Lycurgus reformationem perpetravit, nec ſine pugnâ ὥστε καὶ ὀφθαλμὸν αὐτῷ ἐκκοπῆναι, *ut etiam oculus ipſi excuteretur* in conflictu.

6. Collocari debet hoc reformationis exemplum inter heroica facta, quæ potius admirationis quam imitationis uſum præbeant. Agis & Cleomenes, qui aliquot ſeculis poſtea, pari viâ, Reformationem moliebantur, minus proſperos ſucceſſus habuerunt, ut idem Plutarchus in eorum vitâ commemorat. Adeò multum refert, quo tempore, quibuſve meritis circumſtantiarum aliquid aggrediaris.

7. Ceterum, ſecuta populi Laconici approbatio non modo juris vim, ſed incomparabilem quoque gloriam Lycurgo addidit, quam meretur hoc unico in rebus humanis exemplo, ab orbe condito, ut in tota aliquâ gente πλοῦτος eſſet ἄτιμος, ἄζηλος, & revera ἄπλουτος; *divitiæ inhonoratæ, comtemptæ*, imò *non Divitiæ* forent.

8. Quanto etiam præſtiterit ipſius Reformatio, Solonis Atticæ, ab eventu patuit; nam Solon vivus civitatem à ſe legibus conditam vidit à cive per tyrannidem oppreſſam: Lycurgus id adſecutus eſt, ut per annos quingentos, ſuæ Leges tam publici quam privati juris ſanctiſſimè cuſtoditæ ſint, libertate formâque Reipubl. ab ipſo conſtitutâ, tam foris ab hoſtibus, quam domi à civibus inconcuſſa. Differentiæ ratio fuit, quod Solon bonas quidem leges excogitaſſet, ſed hominum mores privatamque diſciplinam non mutaverat; Lycurgus ab hac inceperat, morumque & rei familiaris diſciplinam, ut fundamentum, Reformationi publicæ ſubſtraverat.

9. In Romanâ Republ. Reformatio non ſemel in perpetuum, ſed per intervalla nec ſemper in melius, Tribunitiis rogationibus introducta eſt, haud tamen aliter quam populo conſentiente, quod ex Hiſtoriâ conſtat, heic Compendio adumbrari non poteſt. Conſequenter in Ariſtocratiis atque Monarchiis, non niſi per eos, qui ſummum habent Imperium ſtabiliri poteſt. Quia vero Principes & Proceres remedia malorum, quæ faciunt, ægrè ferunt, rarius accidit, ut ipſi de reformatione cogitent, niſi plebis ideo tumultuantis, demulcendæ causâ. Proinde quæſitum eſt, an ſingulis civibus de vitiis publicis querelas inſtituere, atque reformationem, & quouſque urgere liceat.

10. Non poſſe privatos, Imperantibus in hoc genere quicquam præſcribere, jam diximus; preces ſupplicationeſque in hunc finem illicitas reputare non licet; utique in univerſum; Si enim hoc prætextu fomenta ſeditionum quærantur, ut aliquando accidit; maxime, ſi cœtus coitioneſque ea gratia inſtituantur, ipſæ quoque ſupplicationes hujus generis prohibendæ ſunt. Præſertim, quia ſæpe animadverſum eſt, ab iis, quibus Reformatio bonique publici ſtudium in ore eſt, nihil quam mutationem ſtatus publici utilitatemque privatam affectari: denique, ubi facultas offerendi libellos querendique de ſtatu præſenti promiſcue datur, fieri vix poteſt, ne tumultus inde populares oriantur.

11. Nec tamen ea res aut quicquam aliud impedimento eſſe poteſt, quominus boni cives, modeſte, ſine inconditis clamoribus & conſcriptione metuendâ ſodalium, querelas ſuo Principi vel Proceribus offerant, & reformationem publiciſque vitiis remedia petant, verum ultra querelas preceſque innoxias inſtare nequeunt. Non obſtante, quod dici queat, eum qui formavit Imperium, idem reformare poſſe, Populus autem dedit primam Imperio formam; Ergo in omni Republ. populus efficaciter urgere poteſt reformationem. Nos enim in *libro primo ſect.* 2. abunde probavimus, Imperio ſimpliciter tranſlato, populum ſemet ipſum privaſſe poteſtate rei publicæ curandæ; nec eſt dubium, quin hæc poſitio conceſſa, quælibet Imperia redderet democratica & confuſionibus obnoxia turbulentis.

12. Hæc ita, ubi ſumma Poteſtas ſimpliciter in unum vel paucos tranſlata reperitur. Ubi verò penes ordinem certum, per leges Reipubl. facultas eſt, curandi, ne Leges violentur, ne ſalus populi negligatur, ibi perfecta juris ratio vult, ut ab illis Reformatio flagitetur, & quibus malis Reſpubl. laboret, quibus remediis ſit utendum, Imperantes admoneantur; Ni hoc faciant, ipſi reos ſe neglectæ Reipublicæ præbent.

13. Ex his porò ſequitur, Reformationem nullo modo peti poſſe, ab iis faciendam, qui ſunt extra Rempublicam; imo quotiens cives ejuſmodi querelas petitionesque reformandi corrigendique regimen civitatis ſuæ, deferunt ad externas Poteſtates, hi ſe manifeſto reos Majeſtatis læſæ præbent. Juris enim eſt adſeverari; poteſtatem reformandi Rempubl. ab eo, cujus eſt ſumma poteſtas, proficiſci debere. Subjecti imperio rogare atque ſupplicare, nec amplius poſſunt, ita quemadmodum modò expoſitum. Ordines Regnorum, qui aliquid juris in ſummâ Republ. retinuerunt, plus vigoris addere poſſunt ſuis precibus. Ut ſi Rex pecunias imperare non poſſit, invitis populi Ordinibus, in promptu eſt his, & ſæpe nimis in promptu negare tributa ſubſidiaque, niſi placeat Regi concedere eam reformationem, quam populus deſideret.

14. Quomodocunque facta reformatio, fere ita vitio ingenii humani accidit, ut brevi exoleſcat: Solonem Anacharſis irridebat, οἰόμενον γράμμασιν ἐφέξειν τὰς ἀδικίας, *ſperantem ſe literis juſtitiam avaritiamque hominum cohibiturum.* Solon putabat ita ſe leges ſuas adtemperaturum, ὅπως πᾶσι τοῦ παρανομεῖν βέλτιον ἐπιδείξῃ τὸ δικαιοπραγεῖν, *ut omnibus perſuaderet, juſtitiam colere ſatius eſſe quam delinquere.* Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς Ἀνάχαρσις εἴκαζεν, ἀπέβη, ἢ κατ' ἐλπίδα Σόλωνος. *At hæc non tam pro ſpe Solonis, quam pro conjecturâ Anacharſis evenerunt*, ait Plutarchus *in Sol.* ſiquidem ipſo adhuc vivente atque vidente, populus in graviſſimas ſeditiones, & mox in tyrannidem incidit, ut dicere occupavimus.

15. Unica ratio conſtabiliendi reformationem eſt, Executionem ejus obſervationemque Legum diverſis in Republ. Ordinibus committere, quorum utilitates atque reſpectus ſibi invicem ita adverſi ſint, ut conſpirare nequeant, ſed alii aliis invidere mediâque æmulatione ſe mutuo & impellere & impedire debeant. Quod Lycurgus ſapientiſſime curavit, poteſtate diviſa inter Reges & Populum, Senatuque in medio illarum collocato, quod eſſet Οἷον ἕρκος ἐν μέσῳ καθιδρυμένον, veluti *ſeptum in medio poſitum*, ait Plutarch. *in Lycurg.* Quibus deinde Collegium Ephororum acceſſit, queis in ipſos Reges erat poteſtas, Legum ſervandarum causâ. Ita factum, ut Lycurgi Reformatio per quingentos annos inconcuſſa mane-

manſerit, inquam; Unicum hujus generis in Univerſa hiſtoria exemplum.

16. Optimus alioqui Reformator eſt Deus, qui calamitatibus immiſſis, ipſos Imperantes ſæpe cogit, ut ni ipſi cum Republ. interire malint, inſtituta prava mutare, publicæque ſaluti cogantur velificari. Cæteræ omnes vix aliud efficiunt, quam ut palam fiat, *quibus flagitiis impares ſimus*, hujuſque dicti veritas innoteſcat; Reformatione factâ, magis alios homines quam alios mores naſci.

17. Materia Reformationis ſpectat vel ad Rempublicam, vel ad Eccleſiam. Quæ ad Rempublicam, referri poteſt vel ad ipſam, vel ad inferiores Civitatis ordines. Reformatio Reipublicæ conſiſtit aut in rebus novis, antea non conſtitutis, ſed uſu rerum & temporum ita poſtulante, propoſitis; aut in renovandis veteribus inſtitutis in uſumque reducendis. Exemplum prioris eſt in Civitate Romanâ, quæ à Romulo primum rudiker inſtituta, mox à Numâ, dein à Servio Tullio reformata eſt; Libertate poſtea tumultuario introductâ, variis legibus & Tribunitiis motibus paulatim, ad eam formam, quâ prædita fuit uſque ad Cæſares, redacta fuit.

18. Quod ad priorem attinet ſpeciem, in popularibus Imperiis, quale fuit Romanum, jus eſt populo non tantum petendi, ſed etiam exigendi à Magiſtratibus, ejuſmodi Reformationem, qualis ipſi commoda videtur: modo nullum jus alterius perſonæ vel ordini quæſitum auferat & tollat. Perfectè quæſitum, inquam, per Leges antea ſtabilitas, per conventiones, aut, per præſcriptionem. Perfecte autem nihil acquiritur, niſi quod Imperio Superioris exemptum eſt, ut ſunt libertas perſonalis & privata patrimonia; quibus ſalvis Imperium civitatis conſtitutum, intelleximus ex iis, quæ in *libro primo* ſæpe collocata ſunt.

19. Non poteſt igitur populus in Democratia, nec conſequenter alii Imperantes, figere novas tabulas, abolere jura crediti, aut introducere communionem omnium rerum & tollere dominia, ſine conſenſu omnium & ſingulorum. Quod tamen hanc patitur exceptionem ſatis late patentem; Niſi Summa Lex, Salus Reipubl. aliud poſtulet: quemadmodum Solon ex conſenſu populi (non tamen, ut credibile eſt, omnium & ſingulorum) Athenis Σεισαχθείαν, id eſt, novas tabulas publicavit. Et Lycurgus apud Spartanos communionē bonorum, invitis locupletibus; de quo tamen actu non poteſt dubitari, quin non modo violentus, ſed etiam externa ratione Juris inſpectâ, fuerit injuſtus, nec aliter quam per Ratihabitionem populi, ut deinceps uſu venit, legitimari potuerit.

20. Quod etiam ordo aliquis Civitatis per conventionem publicam, jus ita acquiſivit, ut in partem Imperii receptus ſit, hoc ei per Reformationem à populo adimi non poteſt; qualis fuit conventio inter populum & Senatum, de Auctoritate & Poteſtate apud Livium *lib.* 1. *cap.* 17. Et conventioni hac parte comparari præſcriptionem, in loco de *præſcriptione jurium Summæ Poteſtatis lib.* 1. demonſtratum eſt. Quod tamen non habere locum in Magiſtratibus & juribus, quæ civibus & ſubjectis, qua talibus à Summa Poteſte indulgentur, in *eodem capite* dictum eſt; quæ proinde ſemper Reformationi ſubjecta ſunt. Unde, quantum in eo ſit momenti poſitum, ſintne Jura præfecturæ alicujus ita delata, ut Summi Imperii partem faciant, an ſecus, quod in quadam Reipubl. diſputatum meminimus, intelligi poteſt.

21. In Optimatium Imperio non eſt in po-

in poteſtate Populi nova comminiſci inſtituta reformationis, quæ jure ſuo exigat & ſtabiliat, nec in Regno vel Principatu Ordines populi, aut Procerum, poſt Imperium ſemel certis legibus delatum, novas, invito Principe, Leges ad reformandum Reipubl: ſtatum pertinentes ferre vel exigere poſſunt. Quia delatio Imperii eſt alienatio, ſalvis exceptionibus ab initio in ſtipulationem deductis; præter quas acquiſitum & tranſlatum Jus in eum qui ſummam accepit poteſtatem, revocare vel mutare non poſſunt. Ne quidem in electivis Imperiis ſummis, id Ordinibus licet; ſed throni vacantis opportunitatem, quo jus Imperii ad illos revertetur, expectare debent, quod ut fiat, & quando, in loco & tempore dictum eſt.

22. Quicquid igitur novi ad Emendationem Reipubl. inſtituendum putant, qui jus Imperii in alios tranſtulerunt, id aliter quam conſulendo, rogando, ſvadendo urgere non poſſunt, aliquando etiam efficacius, negando contributiones pecuniarias, inquam, ni deſideriis ipſorum juſtis, bono publico ſatisfiat, ſiquidem hoc jus ſibi lege fundamentali reſervarint: quo medio magnas, in Regnis etiā potentibus expreſſas fuiſſe reformationes, ex Hiſtoria & noſtri quoque memoria temporis conſtat. Denique, Jus directum nova inſtituta recipiendi, ſine voluntate eorum qui Summæ Reipubl præſunt, nullo modo in effectum deduci poſſe, jam ſatis conſtat.

23. Altera pars Reformationis Civitatem ad inſtituta primæva, temporibus hominumque vitiis collapſa reducit, quæ ſi fundamentalia fuerint, jus populo Proceribuſque petendi & exigendi reſtitutionem ejus, quod in condenda civitate, vel deinde pro fundamentali receptum fuit, tribuunt, ſecundum ea quæ de Legibus Reipubl. fundamentalibus & eorum executione dicta ſunt in *lib.* 1. *ſect* 3. *c.* 5.

24. Hæc ita quidem generaliter. Etſi autem non ignoramus Ariſtotelicum illud, Οἱ καθόλου λόγοι κενώτεροι. *Generalia minus efficacia ſunt*, ad ſpecialia tamen deſcendere non patitur inſtituti modus. Ideoque etſi materia Reformationis in moribus ſingulorum civium, in familiis, in omnibus hominum ordinibus ſe prodat infinita; nec nihil animo jam metiti eſſemus, & calamo delineata eſſent, quibus varium jus Reformationis *includi* poſſet, abſterret tamen & *prolixitas*, in opere jam ſatis grandi, & inutilitas ejuſmodi conatuum, in tanta hominum varietate Judiciorum.

25. Eadem ratio facit, ut de Reformatione Eccleſiæ ſatius eſſe putemus, tacere, quam pauca dicere; præſertim quia nonnihil eā de re pridem à nobis occupatum eſt, in ultimis capitibus ſingularum fere ſectionum Hiſtoriæ *civilis* nominatim in *cap. ult.* ſectionis ab anno 1422. *ad* 1519. ubi ſub finem, non alieni fuimus ab illorum ſententiā, qui videntes, multitudinem Proteſtantium per Reformationem ſuperiore ſeculo perpetratam, nihilo vel paulo ſanctiorem eſſe factam, credunt, illam melioris ſecuturæ eſſe præparatoriam; quā defæcatis in anteceſſum veritatibus ſacris, vis major Spiritus ſancti animos ſubeat ac impleat veræ devotionis, erga Deum & Chriſtum, cujus nomen & res adhuc in Reformatione ſeculi noſtri ita non elucet, ut inexpectata vis prædicati per orbem Terrarum Evangelii, in ſimplicitate, puritate, veritate ſua, poſtulare videbatur.

26. Placet addere vacuo loco, quid igitur per Devotionem, Superſtitioni æſtimatione vulgi proximam, intelligamus. Quid eſt inquam Devotio? Definiri poſſe, negat Vir Rev. auctor libri *de Devotione*

tione, eamque rectius à piis animabus ſentiri, quam à doctis finiri poſſe, bene obſervat. Videamus, an ex etymologia nonnihil exſurgat ad definitionem manu ducens.

27. Vocabulum Devotionis in ſacris non reperitur, hoc quidem ſenſu, etſi res ibi extat, *πυκνῶς*. Nam חרם / *ἀνάθεμα*, devotio, *diræ*, non eſt hujus loci. Neſcio, quid tamen inde oriatur ad hunc ſenſum. Devotio enim talis pro patria & amicis in uſu fuit, qualis Deciorum, cohortis ſacræ militum Thebis, & Solduriorum apud Cæſarem; Hinc devoti amicis patriæ, Deo, paſſim. Denique, ſummi vis amoris eorum, qui pro aliis mori non recuſant, *Devotio* dicitur, à benevolentia & amicitia diſtincta, & qualis erga Deum ſolus amor uſum habet: Non benevolentia, nec amicitia, ne quidem illa ſpecies, *κατ' ὑπεροχὴν* per excellentiam quæ dicitur, quæ etſi *πολλῶν ἀφαιρουμένων, ἔτι μένει*, *inter admodum diſpares etiam durat*, tamen *πολὺ χωρισθέντος, οἷον Θεοῦ, οὐκ ἔτι μένει*; *Si talis ſeparatio ſit, qualis Dei reſpectu homini, non manet. Ariſtot.* 8. *ad Nicom.* 7

28. Hoc ſenſu Devotio, ſit. Amor Dei, quo mens ſe ſuaque & omnia bona mundi, poſt illum ponit, nec pro Dei gloria mori recuſat. Attamen uſus verbi popularis non ad amorem ſolum, ſed ad omnem Dei cultum refertur. Proinde latius ad hunc ſenſum Devotio ſit; *Actus animi, totum ſe Deo tradentis, in Chriſto.* Hoc eſt *παραστῆσαι αὐτὸν τῷ Θεῷ εἰς θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον. Tradere ſe Deo in ſacrificium, vivum, ſanctum, acceptum*, ut Apoſtolus.

29. Dividi poteſt in primam & ſecundam. Prima eſt, Actus fidei naſcentis, Chriſtum recipientis, ut dominum & Rectorem eique ſe dedentis, ut factum ab his, qui converſi *ἔδωκαν ἑαυτοὺς τῷ κυρίῳ, ſe domino tradiderunt* 2. *Corinth.* 8. 5. Secundaria, ſive orta inde nihil eſt aliud, quam primæ deditionis continuatio & adſidua repetitio: quemadmodum lux è ſole orta preſſione continuâ radiorum, & Fons adſiduâ ebullitione, ſicut & vita animalis à motu primo cordis cœpta, emiſſione ſanguinis ac ſpirituum continuâ ſuſtinetur, denique *τὸ ἐκ πίστεως εἰς πίστιν*, *renovatio fidei adſidua*, unde *ὁ δίκαιος ζῇ*, *eſt vita ſpiritualis*, ut docet Apoſtolus 1. *ad Rom.* Nec aliter Devotio, pars Fidei præcipua, conſiſtit. Eſt enim Actus, *ἐνέργεια*, ut dictum, ſine qua friget omnis religio, unde pro intentione animi ad omnem Dei cultum plerumque ſumitur, unicèque ita Vir Rever. *in d. tract.* quamvis intentio & attentio illa non tam ipſa, quam effectus eſt devotionis. Sed manum de tabula. Caput eſt hoc initiumque Tractatus olim hac de re ſcripti, quem faxit Deus, ut animo impreſſum potius quam calamo expreſſum elaboremus & cuſtodiamus. Hic ſupplementi cauſa adjectum eſt, ut apparet.

SECTIO.

SECTIO IV.

De Jure Civitatis adverſus exteros.

CAP. I.

De his quæ exteri ſibi invicem debent.

Citra omne factum & pactum, exteros ſibi invicem teneri I. ad ea quæ neceſſitas poſtulat, modo alter iis carere poſſit. II. Ad ea, Quæ ſunt innoxiæ utilitatis. III. quæ ad propulſandum â nobis evidens periculum requiruntur, veluti, ut munimentum in ſolo pacato capere liceat, ſub cautione certâ. An poſſit vicinus impedire locum in noſtro munire, nobiſque vicinum adverſus alium tueri liceat. Quo ſenſu jure Romano capti à populo nobis pace nec bello cognito, in ſervitutem redigantur. Inter ea, quæ exteri ſibi invicem debent, eſſe quoque mutuam Legum alienarum obſervantiam. Hanc rem ex jure Romano non poſſe decidi; eſſe juris Gentium. Regulæ hac de re proponuntur, eæque variis exemplorum ſpeciebus declarantur, ad conflictum Statutorum in diverſis Civitatibus conciliandum. Regulam ultimam præcedentis capitis etiam applicari poſſe quæſtioni, an juriſdictio poſſit habere aliquem effectum extra territorium jus dicentis; eaque diverſis factorum ſpeciebus applicatur.

HAbemus Civitatem legibus ordinatam, à Magiſtratibus adminiſtratam, Judiciis pacatam, & pecuniis inſtructam, ſecuritate publicâ munitam & ſi ferat uſus, reformatam. Non deerant, plura de internâ admiſtratione, ſed pleraque politica, & nobis compendio conſulendum. Sequitur, quid juris publici, cum Securitatis communis, tum aliarū ratione rerum, adverſus exteros, qui ſub eodem nobiſcum imperio non degunt, cuique civitati ſit obſervandum. Quâ in re primò videndum, quid juris ſit, ubi nullum fœdus, nullum factum aut pactum inter nos & alienigenas interceſſit, qua de re Grotius habet locum in *lib. 2. de J. B. & p. cap. 2.*

2. Et primò, quæ *Neceſſitas* poſtulat, ea ſibi invicem exteri debent: proinde, ſi qua Civitas fame laboret, frumentum à vicinis petere poteſt, pretio tamen juſto; modò illa pari inopia non laboret. Ratio eſt, quoniam proprietas rerum, quæ initio humanæ ſocietati communes erant, conſenſu generali eſt introducta, nec ulterius, quam ille conſenſus ferat: Atqui non eſt dubium, quin ea voluntas omnium fuerit, ut ne inſtitutum, ſaluti communis ergo receptum, duraret in perniciem hominum, ipſamque neceſſitatis legem ſubigeret. Quo etiam pertinet, quod inter omnes conſtat; ſi quis vitæ ſervandæ cauſa rem alienam ſubactus neceſſitate contrectet,

eum Furti non teneri. Et ex eâdem cauſa, ſi quis *populus virorum* ſit, is matrimonii copiam, quâ ex ſe frui nequit, jure petit à vicinis. An autem bellum negantibus inferre liceat, id verò à multis pendet ſingularibus.

3. Secundò, quæ ſunt innoxiæ utilitatis, ea jure à quovis populo petuntur: Quid ni enim, quando ſine detrimento ſuo poteſt, cum altero quiſque communicet ea, quæ ſunt accipienti utilia, danti non moleſta? Hinc non modo ignis & aquæ copia indigentibus danda, ſed & tranſitus per terras & aquas patere debet eis, qui hoc tranſitu opus habent ad cauſas juſtas; modo cautionem ſecuritatis ſufficientem petentibus præſtent. Nec quidem vectigal tranſeuntibus imponi poteſt, niſi quod reſpectum ad ſumptus, ob illum tranſitum faciendos, habeat; denique, niſi præſcriptione immemoriali jus illud acquiſitum ſit. Sed & commoratio ad tempus, & perpetua habitatio his qui ſedibus ſuis pulſi ſunt, negari non poſſe videtur, modo imperium agnoſcant & recipi poſſint.

4. Imo & terræ à populo non occupatæ per fundos, ſed tantum imperio tenus, non videntur ejuſmodi exulibus negandæ, quod, ut etiam reliqua, de jure naturæ ſimplici & recto, non æquè de externâ facultate, quæ cuique populo competat, intelligendum videtur. Nam ut jure ſibi acquiſito quiſquam ſine incommodo ſuo cedat, humanitati quidem & æquitati enixè conveniens, ejuſmodi tamen non eſt, ut ad hoc præciſe teneri videatur: Præſertim, quia ſemper & hauddubie, id etiam ipſa æquitatis ratione dictante, exceptum eſt, ut conceſſiones illæ tuto fieri poſſint. Quod ut res humanæ ſunt, vix unquam, ſi res inter populos & ingenti agatur multitudine, tam liquidum eſt, ut non juſti cauſa metus & gravioris incommodi appareat. Quod tamen non impedire jus ejus, qui talia petit, ſi vere non ſit illi in animo, conceſſionibus abuti, verum eſt. Denique, plerumque ſic uſu venit; ut jure talia peti & petita recuſari poſſint, adeoque Bellum, ſi quando res illuc erumpat, utrimque juſtum eſſe queat.

5. Scilicet, ut quiſque ſuum quod occupavit, in ſocietate humanâ ſecure teneat, non minus primæva hominum conventione ſtatutum videtur, quàm ut res dividerentur: quod ad continuationem doctrinæ, quam habuimus in *cap. præced.* referendum. Hinc tempore belli jure ſuſcepti, licet occupare locum in ſolo pacato ſitum, quoties, certum periculum eſt, ne hoſtis eum locum invadat, ac inde graviſſima damna nobis infligat, multò magis, ſi jam hoſtis eum teneat & inde nobis noceat. Sub hac tamen cautione, ne plus quam cuſtodiam nobis arrogemus, relictis domino vero fructibus & jurisdictione, periculoque ceſſante uti locus reſtituatur. Neque ſumptuum nomine, qui in cuſtodiam ſint facti, locum retinere licet, niſi & cives ſeu domini veri, præſidio noſtro manifeſtè ab injuriis vindicati fuerint.

6. Videndum, ne non ex eodem fundamento rectè ſtatuatur, poſſe vicinum impediri, ne in ſuo ſolo ſine aliâ cauſâ ſuâque evidenti utilitate, munimentum nobis propinquum extruat, aut aliud quid faciat, unde juſta formido periculi oriatur, idque non minus quam quilibet recte prohibetur aliquid in ſuo, re ſua non poſtulante, facere, quo damnum rebus noſtris inferatur. Quod tamen eò uſque non extendendum, ut bellum promiſcuè ad alterius minuendam potentiam, movere liceat, quomodo aliqui diſputant, eodem argumento; quod ſcil. ex tacito generis humani pacto idem ad ſecuritatem procurandam,

quod ad damnum avertendum liceat; quia magis eſt, ut actum aliquem ſpecialem, quo animus lædendi probabiliter colligi poſſit, accedere debeat.

7. Eòdem pertinet quæſtio, an Regi aut populo præpotenti, cujus viciniam timeamus, impugnanti regionem, qua captâ, nobis & vicinus ſit futurus & nocendi validus, ob hanc cauſam impedimento eſſe liceat, ne quod intendit hoc obtineat, quâ de re locus erit agendi, *inferius*.

8. Præterea, quamvis exteri in exterorum cauſis, nullo modo judices conſtituti ſint, tamen jus naturæ permittit, imo jubet, ut iis qui vim juſtam ab aliis patiuntur, ſuppetias feramus; modo tam manifeſta ſit injuria, ut ſine longiori cauſæ diſceptatione calumnia judicari poſſit: atque ubi talis cauſa ſubeſt, ibi ſuaſoria, qualis ea quæ modo relata eſt, non male accedere poteſt.

9. Sed hic ſubit mirari, quod humaniſſimum jus Romanorum, non illud caſcum & obſoletum, ſed optimi ævi, tradit; ſi cum gente aliqua neque hoſpitium neque fœdus, amicitiæ cauſa factum habemus, qui ex noſtro ad illos pervenerint, hos illorum fieri; & liberum hominem ab eis captum, fieri ſervum eorum, idemque eſſe, ſi ab illis ad nos aliquid perveniat *l.* 5. §. 1. *ff. de Captiv. & poſtlim.* certe niſi *Hobbes* contemneret jus Romanum omnemque auctoritatem, nihil aptius ad ſuum jus Naturæ, quo ante pactiones nihil injuriæ poſſe committi, ſed omnibus omnia adverſus omnes licere diſputat, confirmandum, proferre poſſet.

10. Dicendum videtur, Juriſconſultos loqui, non de jure interno, ſed de eo, quod inter populos diverſos pro ſtatu ſeparato, in quo ſunt, jure videlicet externo, vertitur; quatenus inter homines agi ſolet, & quidem cum effectu; quia partes non ſunt uni Imperio judiciove ſubjectæ, quò læſus in integrum reſtitui poſſit. Sed interim hoc adeò nec juſte fit; ut, ſi res repetantur neque reſtituantur, tum puro pioque duello, ex formula antiqui juris fecialis, recuperari poſſint.

11. Præterea, Inter ea, quæ diverſi populi ſibi invicem debent, merito refertur, obſervantia Legum aliarum Civitatum, in aliis Imperiis; ad quam etſi non teneantur ex pacto vel neceſſitate ſubordinationis, tamen promiſcui uſus ratio inter gentes, mutuam hac in parte flagitat indulgentiam. Si enim gens una Leges alterius nullo modo agnoſcere vimque illis debitam tribuere vellet, infiniti actus & Contractus omni die in irritum cederent, neque commercia mari terrâque conſiſtere poſſent.

12. Romani Juris-conſulti non ſunt idonei hujus doctrinæ auctores; nec enim uſquam illi de conflictu diverſarum Legum vel Statutorum agunt. Quia enim populi Romani Imperium per omnes mundi tum cogniti partes erat diffuſum, & commercia cum Barbaris raro exercebantur, diverſitas Legum è diverſitate Imperiorum ibi nullam moleſtiam creabat. Sed hodiè, ſciſſâ in infinitas Civitates ſibi mutuò non ſubjectas Europâ, fit omni die, ut negotium alibi inchoatum vel celebratum alibi effectum habeat vel judicetur; atque tunc eſt quæſtio, utrum jus ejus loci, in quo acta res fuit, an ubi exitum habet vel judicatur, ſequi oporteat

13. Apparet, hoc quæſitum è ratione juris Gentium eſſe decidendum, quia diverſi populi jure civili non utuntur, adeoque velim hoc exemplum, ut evidentiſſimi argumenti obſervetur, ad probandum, quod jus Gentium reverà diſtinctum ſit à jure Naturæ; quod ad hanc quæſtionem nullo modo referre licet. Difficilem materiam Eruditiſſimi Juriſconſulti

conſulti diſſenſionibus ſuis involutiorem magiſque preplexam fecerunt. Nos quam poterimus facillime breviſſimeque hoc caput explicabimus, præmiſſis, fundamenti loco, tribus poſitionibus indubitatis, ut arbitramur.

14. *Prima ſit, Leges cujuſque Reipubl. tenent obligantque cunctos eidem Imperio ſubjectos, nec ultra.* Secunda; *Pro ſubjectis habentur, quicunque in territorio cujusque Civitatis reperiuntur, quandiu illic commorantur, quod ut* evidens ſua ſponte, ſic à Romanis adfirmatur in *l.* 7. §. 10. *ff. de Interdict. & releg.* Tertia, *Summæ Poteſtates cujuſque Reipubl. indulgent ſibi mutuo,* ut *jura Legesque aliarum, in aliarum territoriis effectum habeant, quatenus ſine præjudicio indulgentium fieri poteſt.* Exempla, quibus utemur, ad juris privati ſpecies maximè quidem pertinebunt, ſed judicium de illis unicè juris publici rationibus conſtat, & exinde definiri debent.

15. Primum ponimus uſum, in Actibus & contractibus inter vivos, vel mortis causâ, certo loco, ſecundum Leges ejuſdem loci, rite celebratis. Talia inſtrumenta Negotiorum, alibi prolata, ubi ſic compoſita non valerent, ibi ſuâ vi non poſſunt habere effectum judicialem; ſiquidem judices ejus loci, judicare debent, ſecundum Leges ſuæ Reipubl. quod eſt conveniens regulæ *primæ*. Sed mutua, quam diximus, utilitas gentium effecit, ut conſtanter receptum ſit, Actus viventium morientiumque, factos ſecundum requiſita Legalia locorum, in quibus celebrantur, ubique gentium valere effectuque judiciali potiri, *per regulam* II.

16. Hinc teſtamentum apud Batavos coram Tabellione duobuſque teſtibus factum, valet etiam in Friſiâ, tam quod attinet ad mobilia, quam ad immobilia, licet heic teſtamenta non aliter ſubſiſtant, quam adhibitis ſeptem teſtibus. Nec tantum id obtinet, reſpectu teſtatorum, qui ſedem fixam habent in Batavis; ſed etiam in Friſiis, qui obiter atque ad tempus apud Batavos agunt, per *regulam ſecundam.*

17. E contrario, ſi in vicinia factum ſit teſtamentum aliuſve actus contra Leges iſtius loci, judices diverſarum provinciarum è tali inſtrumento jus non dicunt; quia fuit ab initio nullum, inde ab eo momento, quo contra Leges loci, in quo celebratus eſt actus, fuit inſtitutus & compoſitus. Idque etiam obtinebit, etſi cives è noſtra Republ. in alias regiones ſe conferant, eâ ſaltem gratia, ut ibi perficiant aliquem actum inter vivos aut mortis cauſa; Dum enim ibi morabantur, ſubjecti erant Legibus iſtius loci. Ampliatur hoc dictum, etſi forma, quam cives noſtri in alia Republ. ſervaverunt, ſecundum noſtràs Leges rituſque valeret; quia ſic inter populos receptum eſt, ut in forma actuum ac inſtrumentorum, jus loci, in quo compoſita ſunt, duntaxat inſpiciatur.

18 Neque tantum pertinet hæc ratio ad formam inſtrumentorum, quæ de negotiis inter vivos aut mortis cauſa conficiuntur; ſed ad ipſa quoque negotia hominumque actiones. Detur exemplum; In noſtra Provincia certæ merces prohibitæ ſunt, Civis noſter alibi emit tales merces, ubi non erant vetitæ; Convenitur apud nos; damnandus eſt, quia contractus fuit licitus & juſtus illic, ubi initus eſt. Quid ſi noſter civis emerit alibi tales merces, ut in hac provinciâ traderentur? Non habebit heic juris effectum, quoniam ea res turbat ordinem apud nos receptum, & ſic impingeret in *regulam tertiam.*

19. Hinc etiam ſequitur, ſi peregrinus heic vendiderit tradideritque merces prohibitas, ex eo contractu non dari actio-

ctionem, nec modo non hic, ſed nuſquam; eſt enim contractus illicitus inde ab initio. Sed pone; Civitas noſtra prohibet aliquod factum, Cives abeunt in locum propinquum extra territorium noſtrum, ibique factum illud exercent; An inde erit actio, in noſtrâ civitate? Non erit. Atqui actus erat licitus, ubi inſtitutus fuit: Reſpondeo, Tendit in fraudem & turbamentum juris ordiniſque noſtri; Ideoque non tenentur Judices noſtrates ad exequendum hactenus diverſi loci jus: Verum alibi è tali ſpecie facti dabitur exactio.

20. Huc etiam refertur Matrimonium; ſi juſtæ ſunt nuptiæ, illic, ubi contractæ ſunt, valent ubique; ſi non valeant illic, nuſquam ſubſiſtunt. Hoc ita; niſi præjudicium noſtris juribus ordinique Civitatis inde creetur. In Brabantia duxit aliquis filiam fratris cum diſpenſatione Pontificis; Ille, ſi huc migret, non animadvertetur. Quod ſi Friſius hinc ſe in loca Pontificia conferens, cum nepte è fratre vel ſorore, eamque ibi duxerit, vix eſt, ut heic tolerandus videatur, quia pertinet ejuſmodi conatus ad manifeſtum juris ordiniſque noſtri contemptum.

21. Alius uſus. Contractum eſt matrimonium in Batavis, ubi communio bonorum univerſalis viget, ni pactis dotalibus aliter ſit cautum: an etiam bona ſita in Friſia, ubi matrimonium non mutat, neque confundit dominia rerum, communicabuntur cum altero conjuge? Communicabuntur, quia ſpectatur locus initi matrimonii, & quia videtur hæc eſſe voluntas contrahentium, quæ ubique debet habere effectum. Alioqui, ſi non eſſet hic actus perſpicuæ voluntatis, ſola vis legis alieni territorii non poſſet afficere res immobiles in alio territorio ſitas: quia cum hæ faciant partem ſubjectivam cujuſque territorii, non poſſet fieri ſine confuſione, ut diverſæ Reipubl. Leges rebus ſoli, alibi ſitis effectum juris imprimerent.

22. Hinc judicatur illa celebris quæſtio; ſi quis moriatur inteſtatus, relictis bonis in diverſis civitatibus, quæ non iiſdem legibus ſuccedendi utuntur, utrum ſucceſſio deferatur ſecundum leges Reipubl. in qua vixit & mortuus eſt defunctus, an, ubi ſita ſunt bona. Reſponſio eſt, Immobilia ſequi jus loci, in quo ſita ſunt; Mobilia, cum non faciant partem territorii, ſed affectionem ad perſonam Ultimi poſſeſſoris habeant, ſequuntur jus loci, in quo ille domicilium habuit. Idem in obligationibus & juribus incorporeis ſtatuendum, quoniam hi ex interpretatione communi Statutorum, pro mobilibus habentur.

23. Quod ſi teſtatores vel contrahentes claris verbis expreſſerint, quid de rebus immobilibus fieri vellent, tum ratio juris Gentium poſtulat, ut voluntas effectum ſuum habeat, ubicunque ſitæ ſint, mobiles immobileſve; cum nihil tam naturale ſit, quam ut voluntas Domini, volentis rem ſuam in alium transferri, rata habeatur, ut ait Juſtinianus in §. *per traditionem* 40. *Inſt. de Acquir. R. D.*

24. Verum hæc expreſſa voluntas non poteſt operari adverſus leges, quæ in ſingulis civitatibus ſpecialiter rebus immobilibus ſunt impoſitæ. Exempli gratia; Friſius habet res ſoli in Omlandia nobis vicinâ, ubi non licet teſtari de rebus immobilibus. Vult ille tamen eas res extraneo relinquere jure noſtro. Quæritur an poſſit; non poteſt. Magiſtratus enim Omlandici non patientur ſuæ ditionis prædia ad extraneos teſtamento transferri, per diſpoſitionem exterorum, quod ſuis civibus non licet; neque tenentur ex jure Gentium permittere rem ſuo Regimini ordinique recepto adverſam, vi regulæ

vi regulæ tertiæ, quam habuimus *ſuprà*, fundamentalem.

25. Similiter, ſi paterfamilias in Imperio, ubi jure ſcripto utuntur, atque ubi dominia rerum ſolâ Conventione ſecutâque traditione transferuntur, rem vendiderit, ſitam in Provincia, ubi dominium non tranſit, niſi præcedente judiciali promulgatione ac adjudicatione; non poſſunt efficere contrahentes ſuis pactis, ut leges iſtæ alienationi præſcriptæ negligantur. Idem producitur ad res in ſe mobiles, verum immobilibus adnexas; ſicut apud nos, frumentum adhuc virens, vel dum adhuc in ariſtis nutritur, per averſionem vendi nequit. Venditur in Hollandiâ tale Friſicum frumentum, ubi ſcilicet ejuſmodi venditio non eſt prohibita: Tamen heic non valebit contractus, ob rationem modò rebus ipſis immobilibus applicitam.

26. Ita juris eſt in rebus. In qualitatibus perſonarum ſpectatur ubique jus loci, in quo cuique perſonæ certa qualitas impreſſa fuit: Eum characterem perſona quæque per omnia diverſi quoque Imperii loca circumfert, omneſque judices hactenus agnoſcunt jus loci originalis; quatenus etiam hac parte nihil præjudicii diverſo Imperio creari videatur. Hinc, qui in patriâ major, vel minor annis, prodigus aut curæ alienæ obnoxius habetur, vel factus eſt, hic ubique talis cenſetur, eodemque jure gaudet in omni Republ. quo ibi majores minoreſve, prodigi curæve obnoxii gaudent, etſi juxta leges illius Reipubl. pro talibus non haberentur. In provincia Trajectinâ pro majori habetur, qui unum, ni fallor, & viginti annos implevit, hic in Friſiâ res immobiles ſine Decreto poteſt vendere, quia majoribus ætate competit hoc jus in Friſia, licet ille ſecundum Leges noſtras pro majore non habeatur. Qui hic veniam ætatis impetravit, is alibi quoque pro majore habetur; ideoque ſi malè contraxerit alibi, non reſtituetur in integrum, etſi hoc beneficium ejus ætatis hominibus illic tribuatur. Qui hic eſt prodigus, ille nuſquam habet liberam adminiſtrationem rerum ſuarum, nec uſquam è contractibus obligatur; niſi quatenus æquitatis intuitu probabilis ignorantia remedium extraordinarium parti læſæ ſuppeditare queat.

27. Verum, quod aliquis ob perſonalem qualitatem domi facere poteſt aut prohibetur, an hoc etiam alibi licitum illicitumve eſt, utcunque perſonæ talis qualitatis jure diverſo illic utantur? Ita nonnulli diſputant; ſed Verius eſt, in definitione ſuperius poſita ſubſiſtendum eſſe; Quemlibet agnoſci in ea qualitate, quam in Patria acquiſivit, ibique eodem jure gaudere, quo perſonæ ejuſdem qualitatis in eo loco, non in Patria fruuntur; Id enim incommodum atque ἄτοπον foret, ut non modo peregrini qualitatem ſuam domi ipſis impreſſam ubique circumferrent, ſed etiam poteſtates externas obligarent, ut jus in Patria illorum uſitatum, non ſuum domeſticum exercerent.

28. Exemplo res patebit; Filius familias utcunque dives & major annis non poteſt in Friſia legare de ſuis bonis; In Hollandia poteſt. Proficiſcatur igitur filius aut filiafam noſtras in Batavos, faciat ibi teſtamentum; quæritur, an valeat. Videtur: Attamen non valebit hic in Friſia; quia licet actus in ſeſe initioque ſit validus, inſtitutus tamen eſt in fraudem juris Friſici, quod Friſii approbare non debent. Proinde, ſi filiusfamilias Batavus in Patria ſua condat teſtamentum de rebus in Friſia ſitis, etiam immobilibus, heic valebit; quia voluntas Domini ſecundum jus loci recte ordinata ubique rata haberi debet; duntaxat, ubi

nulla fraus Legibus noſtris facta videri poteſt, quod in hac ſpecie non apparet.

29. Hoc enim indubitatum eſt, inquam, non teneri Poteſtates, ſequi jus alienum in fraudem ſui juris vel civium ſuorum. Sit hoc exemplum; Jure civili creditor hypothecarius res etiam mobiles debitoris ſui à tertio poſſeſſore poteſt avocare, quod apud nos obſervatur. In Hollandiâ ſecus. Creditor ex hypothecâ in Friſiâ contractâ vult agere contra poſſeſſorem rei mobilis ſibimet oppignoratæ in Hollandiâ. Nihil aget, ſi juſto titulo bonâque fide res ibi poſſideatur; quia tum jus ei poſſeſſori quæſitum eſt, quod ei per leges apud nos receptas, licet heic contractus ſit celebratus, auferri non poteſt.

30. Aliud; Creditor ex cauſâ Cambii jus ſuum in tempore exercens præferatur alicubi ut puto, omnibus aliis creditoribus, in bona mobilia debitoris. Hic habet ejuſmodi res in Friſiâ, ubi hoc jus non obtinet. An ibi creditor etiam præferetur, aliis creditoribus? Nullo modo, quoniam hic creditoribus vi legum hic receptarum, potius jus pridem quæſitum eſt.

31. In ſummâ igitur, quoties conflictus legum in diverſis Civitatibus circa idem negotium, occurrit, Poteſtas loci, ubi res judicanda eſt, ſi velit, poteſt, & quidem jure ſuo, per omnia ſequi leges proprias; ſed ob reciprocam utilitatem in diſciplinam juris Gentium abiit, ut jus loci, in quo res geſta fuit, prævaleat; niſi rurſus in contrarium utilitas alterius Reipubl. præponderet, ut jam expoſuimus.

32. Secundum hæc; Nota eſt regula, tam jure Civili Romanorum, quam publico omnium gentium, receptam, *Nemini extra territorium ſuum juris dicendi eſſe facultatem l. ult. ff. de Juriſd.* Ideoque juriſdictio, quæ eſt Civitatis unius, per ſe nullo modo effectum habere poteſt in aliâ civitate. Sed quam Regulam præcedenti capite poſuimus ultimam & penultimam, eæ quoque hic uſu veniunt; Poteſtates diverſorum Imperiorum juriſdictionem aliorum, etiam in ſuo territorio agnoſcere atque tueri debere, quatenus ſine præjudicio ſuo civiumque ſuorum fieri poſſit.

33. Uſum hujus regulæ, ſecundum partes judicii, breviter examinabimus, initio ab in jus vocatione facto: licet de illa ſuperius locum habuerimus communem, in quo de his rebus nonnihil occupatum eſt. In jus vocatio non poteſt fieri, niſi in eos qui ſubjecti ſunt ejus, ad quem vocantur, juriſdictioni. Proinde licet partes expreſsâ conventione ſe extraneo judici ſubmiſerint, ideo tamen in jus vocatio extra territorium inſtitui non poteſt, quia privati ſuis pactionibus juriſdictionem fundare nequeunt, nec efficere, ut actus imperii in alieno territorio inſtitui queat.

34. Sed quæritur; ſi Judex, cui ſe alienus civis ſubmiſit, roget ejus Magiſtratum, ut eum citare velit, quò in locum, cui ſe ſubmiſit, veniat, cauſamque ſuam agat, an alterius Magiſtratus id ex ratione juris gentium facere debeat; & negatur; quoniam hoc præjudicat ipſius poteſtati, neque cauſa liquet juſta ſatis, quamobrem patiatur evocari ſuum civem, propter commodum exterorum litigantium: Atqui nihil proclivius eſt, quam ut Actor Reum quærat apud ſuum judicem, qui æque jus, ac alius, ut præſumitur, adminiſtrabit. Quod ſi is, qui ſe extero judici ſubmiſit, in hujus territorio deprehendatur, ibi proculdubio in jus vocari detinerique poteſt. Atque, ſi tum receſſerit denuoque in eadem cauſa citandus ſit, tum judex ejus ordinarius, non debet negare citationem requiſi-

requiſitus; quia non expedit utilitati populorum communi, ut juriſdictio ſimel legitime fundata, litiſque diſceptatio inchoata intermoriatur.

35. Idem habebit locum, ſi contractus in certo loco celebratus ſit, debitorque alibi habitet: non poteſt ad locum contractus vocari, niſi citatus in eadem Juriſdictione, nec Judex ipſius aliter officium ſuæ poteſtatis exteris commodabit. Quod ſi res, de qua litigatur, ſub eâdem juriſdictione ſita ſit, etſi dominus alibi degat, Judex ejus ordinarius non gravabitur requiſitus, eum compellere ad ſiſtendum ſe illic, ubi res immobiles ſitæ ſunt; quia tum judex loci de re ipſa diſponere poteſt, & res immobiles, quæ partem ſubjectivam territorii faciunt, ab eo juribuſque ejus ſeparari non poſſunt. Unde apud omnes gentes, in judiciis, quæ in rem ipſam diriguntur, ſitus rei immobilis tribuit forum.

36. Eandem vim habet univerſali fere populorum inſtituto, *Arreſtum*, quod dicitur, non modo, quo perſona detinetur, ſed etiam, quo res alterius, etſi mobiles, inhibentur aliò transferri, vel domino creditorive tradi. Cujus res vel jura quælibet eo modo adſtringuntur, is illic ſe defendere debet, non ſecus ac ſi res immobiles ibi ſitas haberet. Adeoque Magiſtratus ubique locorum, diverſarum civitatium juriſdictionem hac cauſa tuentur, eique vim ſuæ auctoritatis addunt.

37. Idem juris accidit ob connexionem cauſarum, quando negotium in uno loco vertitur, cujus participes in aliâ civitate degunt; quia res loquitur, non poſſe neque debere continentiam cauſæ dividi, quod mutuo populorum incommodo cederet perverſè. Rurſus ita juris eſt in caſu reconventionis; Civis Batavus convenit Noſtratem apud hoc forum. Hic reciprocam actionem adverſus ipſum inſtituit in eodem foro; debet heic ſe defendere; nec enim recuſare poteſt judicem, quem ipſemet elegit: Igitur ſi ob cauſam in ea lite incidentem citetur in ſuâ civitate, non debet negare Judex loci requiſitoriam citationem, ſi forte domicilium citandi in eo loco, ubi judicium vertitur, non conſtituerit.

38. Atque hæ rationes intelliguntur eſſe tam prægnantes, ut, ſi Judex Rei citati, rogatus? nolit evocationem ſui civis permittere, Magiſtratus loci, in quo res vel cauſa vertitur, per Edictum in finibus ſuæ Civitatis, Reum talem citare poſſit, cum ſimplici denuntiatione vel ſignificatione quovis modo, etiam ſine publicâ auctoritate, facta; Cujus vi Judex loci procedere poteſt ad cognitionem, deciſionem, executionemque rei litigioſæ; atque ita fit omni die. Poteſt etiam inde ab initio, quando juriſdictio in exterum, ita uti diximus, fundata eſt, citatio per Edictum fieri; cujus inſinuatio tum petitur à Judice Rei citati, quam ſi ille neget, cauſæ tamen cognitio procedit.

39. Prudentis autem Magiſtratus eſt, quando ejus officium imploratur, ut alienæ juriſdictioni vim addat, Reum qui evocatur, audire, atque animadvertere, ſitne juſta cauſa civem ſuum emittendi ad aliud tribunal, an ſecus. Nam qui promiſcua humanitate ejuſmodi citationes, ſine inquiſitione, concedunt, haud raro civibus ſuis propriiſque juriſdictionibus præjudicium creant. Sæpe enim accidit, ut ob ſimplicem partium ſubmiſſionem locumve contractus evocationes requirantur; ad quas, ut antea diximus, Magiſtratus ex ratione juris communis non tenentur.

40. Ne locus quidem delicti admiſſi pro cauſa valida habetur ad evocationem jure petendam & urgendam: ſed quia generis humani intereſt, delicta puniri,

maxi-

maximeque in iis locis, ubi exempla ſunt edita, in quibus & probationes ſunt faciliores, non ſolet remiſſio petentibus denegari. Alioqui in delictis maximè obtinet axioma, *Ubi te invenio, ibi te judico*; quæ tamen regula generalis eſt, etiam in cauſis civilibus, per regulam præcedenti capite poſitam; quod ſubjecti Imperio ſint, quicunque in eodem territorio reperiuntur, licet ad tempus & *ὡς ἐν παρόδῳ*, in *tranſitu*.

41. Ergo, quod delicta ubivis terrarum admiſſa puniri poſſunt, ubicunque malefici reperiuntur, non eſt juris extraordinarii, ſed è natura juriſdictionis ſummæque poteſtatis immediate fluit; & ratio ſalutis communis humani generis, exercitium illius regulæ, in criminibus etiam, commendat. Verum in civilibus cauſis, ratio melior eſt juris Romani *in l.* 19. *π. de Judic.* quæ non probat, ubi quis iter faciens aut hoſpitio utens forte deprehenditur, illic citatus ſe defendere cogatur. Longe ſatius erat, Actorem ſequi forum Rei, utique, niſi contraxerit in eo loco, vel iſti loco ſponte ſe ſubmiſerit; tunc enim vel momento ibi repertus jure meritoque judicium ibidem ſubire cogitur. Sed de his rebus ne latius agamus, facit, quod ſupra in *ſect.* 3. *cap.* 1. pleraque hujus generis occupata & abſoluta ſint.

42. Ita ſe habet hoc jus circa in jus vocationem citationeſque, durante lite faciendas. Sequens conſideratio eſt de ſententiis, quas ab alio judice latas in alia civitate non habere vim effectumque, ſua vi clarum atque certum eſt. Sed utilitas, imo neceſſitas adigit Poteſtates diverſorum Imperiorum, ut res uno loco judicatæ ab his, qui jus ibi judicandi habebant, ubique locorum obtineant: & requiſiti judices aliorum ſententias executioni mandent, tam in cauſis civilibus quam in criminalibus. Rurſus eadem limitatione, quam toties inculcavimus, heic applicanda; niſi juriſdictionis noſtræ civiumq; noſtrorum gravius interſit.

43. Exemplo ſit hæc ſpecies; Homicidium apud nos eſt admiſſum, Reus evadit è noſtris finibus & in viciniam ſeſe confert; Illic ſe judicio ſiſtit & abſolvitur; Petitur in Patria ipſius, ut ſententia executioni detur. Habent illi cauſam recuſandi; quia pertinet exemplum ad ſuam juriſdictionem eludendam. Alioqui non eſt judicum aliorum, inquirere in rationes modumque procedendi in aliis locis obſervatum; quoniam hoc prætextu ſemper executiones eludi poſſent; præter quod ea ſpecies imperii foret in non ſubjectos.

44. Proinde, ſi Princeps diverſæ Civitatis veniam dederit homicidii aliuſve delicti, in ſuo Imperio admiſſi; homicida, licet noſter civis, ſine metu apud nos verſabitur. Niſi enim talia pro certo jure teneantur, nulla Poteſtas cum effectu aliquid agere in ſuo vel jus dicere poterit; ſi perſonæ, quibus inde jus quæſitum eſt, eo paſſim uti frui nequeant.

45. Neque tamen ita cæcum ſibi mutuo obſequium debent Poteſtates, ut effectum rebus judicatis aliorum tribuant, in fraudem, ut toties dictum, ſuæ juriſdictionis ſuorumve civium. Rurſus exemplum; Civis noſter Edicto citatur in vicinam Provinciam, ex ſola vi ſubmiſſionis per conventionem factæ, cumque non ſiſteret ſe, veluti Contumax ibi damnatur, ſententia mittitur ad noſtros judices executioni danda. Quæritur, an debeant ei vim addere; non videtur, quia ſicut antea dictum eſt, ea res pertinet ad fraudem juriſdictionis noſtræ; ac ita fit. Quando etiam petunt exteri ſuas ſententias executione firmari, mos & ratio exequendi, ſecundum inſtituta fori, in quo fit executio, non ubi ſententia

tentia lata eſt, fieri debet ac ſolet; quia mutatio moris ſolennis in actu externo conſiſtentis, ſat difficilis & incommoda foret.

46. Quâ cauſâ, juris etiam ac moris eſt, ut quicquid ad ordinem judicii naturamque actionum inſtituendarum pertinet, obſervetur, ſecundum jus loci, ubi cauſa cognoſcitur & judicatur, non ubi res geſta fuit. Exemplo & hoc illuſtretur Noſtras homo in Batavis agens, illic è mercibus minutim venditis obligatus eſt, quarum actioni biennio apud nos, ſecus in Hollandia, præſcribitur. Creditor actionem poſt bienium inſtituit in Friſia; quæſitum eſt, an pati debeat præſcriptionem biennalem, quia nunc agit in Friſia; an ea ſit liberandus, quia contractus initus eſt in Hollandia. Reſpondetur, præſcriptioni eſſe locum. quia jus ejus ad actionem non ad negotium geſtum pertinet.

47. Ex his omnibus palam eſt; neque Leges, neque Juriſdictiones alienas ullum effectum habere in aliis territoriis, niſi ex voluntate populorum. Sicut hodieque jus Romanum in Europâ viget aut languet, ut viſum cuique populo; cujus peculiaria ſcita Romanis legibus ubique prævalent, alibi rarius alibi crebrius. Quicquid denique Jus Naturale, Divinum, uſuſque Gentium dictat, ad hoc populi Principeſque diverſi erga ſe invicem obligantur: Quicquid illis prohibetur, nefas eſt.

CAP. II.

De Legatis.

Definitio Legatorum. Quatenus Summa Poteſtas in mittente requiratur, & quid juris, ubi de Summâ poteſtate dubitatur. Differentia Legatorum. Quæſtiones de illis duæ ventilantur, prima, an, & quibus ex cauſis non admitti poſſiint; dein, An unquam ullâve cauſâ lædi vel puniri queant, ab iis, ad quos mittuntur, aut res eorum à creditoribus detineri. De jure Legatorum, qui pariter ſubditi ſunt horum, ad quos mittuntur. Item, an Legati juriſdictionem & jus aſyli habeant.

Dictum de jure, quod inter populos nullo facto ſibi cognitos, ex ſola humani generis cognatione mutuâque utilitate intercedit. Sed quia ſummopere omnium intereſt populorum, commercia amicitiæque officia propagari, aut, ſi bellum ſit ortum, id quamprimum componi; quos fines abſque internunciis adſequi non licet; ideo Legati jure Gentium eximio jure ſunt præditi; qua re nihil apud omnium temporum ſcriptores magis teſtatum & cælebratius eſſe conſtat.

2. Eſt autem Legatus, nihil aliud, quam Nuncius publicus, vel, ſi definito opus; Qui cum mandatis publicis, ab eo qui ſummam habet poteſtatem, mittitur ad exteros. Quatenus autem ſumma poteſtas in mittente requiritur, diximus in titulo de juribus Majeſtatis.

3. Quibus noviſſime addidit Vicquefortius in tract. *de Legat. cap.* 2. ſupremam in Mittente poteſtatem, ideo requiri, quia ſine hac mittentes ſanctitatem & defenſionem Legatis præſtare non poſſunt: Rectè, ſi de juris facultate, non de potentia, id eſt, viribus loquatur. Harum enim defectus non mu-

tat jus mittendi Legatos, nec imbecillioris populi aut Principis Legati deſinunt eſſe ſancti potentioribus, eo quod ab illis, adverſus hos defendi aut vindicari non poſſunt. Sed miſſi ab his ideo ſancti non habentur, quia cum exteris, de publicis rebus nulla poſſunt habere commercia: miſſos autum ad ſuperiores ſuos, horum juriſdictioni & animadverſioni, cui ſe ipſos fatentur eſſe ſubjectos, eximere nequeunt.

4. Secundum hæc, Reges Exſules mittendi jus Legatos, cum effectu ſanctitatis, retinent, niſi jure privati ſint regno, quemadmodum recte diſtinxerunt Angli Juriſconſulti, reſpectu Mariæ Scotæ, quod exemplum retulimus in *Hiſtoria civili* ad *ann.* 1580. *rebus Anglicis*. In dubio admittendi videntur, niſi ab his, quibus id dubium non eſt, quemadmodum Elizabeth Angla jus Mariæ Scotæ agnovit, non æque Belgæ Jacobi jus pronepotis ejus. Idem fere de Uſurpatoribus habendum; Quibus indubitatum eſt, eſſe tales, hi recuſandi cauſam habent; plerumque factum & poſſeſſionem ſequimur. Eadem ratio eſt, ubi duo Principes de regno contendunt.

5. Diverſi populi arcte fœderati, ut inſtar unius Reipubl. efficiant, cum ſinguli Summam poteſtatem retineant, jus legationum ſine dubio retinent, ut Germanici Principes Imperii, inter ſe gentesque liberæ Belgarũ & Helvetiorũ. Quin diverſi Ordines ejuſdẽ Imperii inter ſe pares, ut eſt exemplum in vicinæ Civitatis & Agri circumjecti Republ quo unius partis Legati in alterius Juriſdictione ſancti habendi ſint. Denique & hi, qui ex parte ſubditi ſunt, ex parte non ſunt, pro ea parte, qua ſubjecti non ſunt, eodem jure gaudent, ut Principes Germaniæ reſpectu Imperatoris, quo for ſit an & de jure referri poſſit exemplum legatorum, qui à Belgarum Ordinibus ad Philippum Regem miſſi & male habiti ſunt, initio ſuperioris ſeculi turbarum.

6. In bellis etiam civilibus, cum utraque pars ſummam poteſtatem, ex parte ſaltem, de qua diſputatur, præferat, & cum utilitas per legatos tranſigendi nuſquam flagrantior ſit, res & neceſſitas ſanctitatem legatorum obſervari jubet, quo pertinet, quod Tacitus Flavianos accuſat, quod ſacrum, etiam inter exteras gentes, Legatorum jus civili rabie temeraſſent, miſſis à Vitellio Legatis. Etſi fatendum eſt, hanc rem, ut ſunt res hominum, à virium æſtimatione, *juris* quoque ſpeciem induere diverſam: Ut ſi pars altera multo ſit inferior, Rebelles potius quam Adverſa pars habeantur. Quomodo Albanus dux à Principe Arauſionenſi miſſum ſuſpendit: Tametſi Hiſpani deinceps æquo jure bellum gerere didicerunt.

7. Hæc de jure mittendi Legatos, cum effectu juris Gentium. Diviſio Legatorum vix à veteribus ulla traditur; niſi quod feciales & caduceatores hodieque tibicines & tympaniſtæ aliique nuncii à Legatis utique diſcernuntur, qui tamen jure legatorũ perinde gaudent: non tam quod repræſentent eos, à quibus mittuntur, quam quod intereſt pacis ſervandæ, vel reſtituendæ, illos admitti. Sed moribus hodiernis, varii characteres, nomina varia uſurpantur, quæ tamen nihil quam dignitatem, jus haud magnopere variant, quia omnes ſancti & inviolabiles ſunt.

8. Præcipua diviſio eſt in *Ordinarios*, qui ſedem uno loco moramque longiorem faciunt, ut de omnibus negotiis quotidie occurrentibus agant, & in *Extraordinarios*, qui de certis rebus ſpecialiter ſunt miſſi. Illos Grotius antiquis ignotos non ita pridem à Ferdinando Aragonio, cujus ſumma conſiliorum in explorandis aliorum conſiliis erat, introdu-

troductos, ideoque non neceſſarios, forte nec utiles videri, meritoque recuſari poſſe ſcribit, in *l.* 2. *c.* 18. *n.* 3. *inf. &c.*

9. Hodie tamen ita uſurpantur, ut ſine illis amicitia vix ſtabilis inter populos diverſos coli videatur, etſi nec minus uſum habeant exploratorum. Ideoque licet admiſſi ſine dubio ſancti ſint, tamen ſi quis populus aut Princeps ejuſmodi Legatos Reſidentes admittere nolit, contra verum jus Gentium nihil peccaturus videtur: quomodo in magna Belgarum panegyri anno 1650. ea de re ſerio deliberatum eſt. Placuit ſequi morem receptum, politicis tamen potius, quam juridicis rationibus.

10. Quæſita de Legatis hic inprimis duo ſunt, prius, an ſemper admittendi, ſecundum, an uſque in infinitum inviolabiles. Admiſſio legatorum ſine gravi cauſa non poteſt recuſari; ſunt autem rationes hæ ferè; Si is qui mittit legationem, amicitiæ cauſam obtendens verè interim arma intentet. II. Si ſceleribus infamis ſit, quæ ratio valet quoque in eo qui mittitur, quo jure legati rebellium *Hibernorum anno* CIↃ IↃC XLIII. repulſi ſunt ab Ordinibus Belgarum, ſicut etiam III. ſi legatus ei, ad quem mittitur, certis de cauſis admodum ingratus ſit. Denique, IV ſi cauſa mittendi ſuſpecta, velut ſeditionis ergò, aut tempus minime opportunum, vel cauſa mittendi, dignitatis reputationi minus conveniens ſit. Inter quas tamen cauſas non videtur eſſe, Revelatio ſecretorum, quia hæc ab inſtituto Legatos habendi maximè Reſidentes, inſeparabilis eſt. Extra has ſimileſque graves cauſas, legatos ſeu belli tempore ſeu pacis admittere nolle, id vero nihil eſt aliud quam tollere jus Gentium, ut apud *Livium Hanno* Carthaginienſis cenſebat.

11. Alterum ſingulare in Legatis eſt, quod Sancti ſint, hoc eſt, ut vocis fert proprietas, inviolabiles: cujus rei ratio deſcendit à jure poſitivo Gentium, ut nihil in hiſtoriis occurrat frequentius, quam ſacra legationis, fas Gentium, quâ de re videndus Grotius in *lib* 3. *cap.* 18. Sed an hoc jus ſanctitatis aliquos, & quos habeat limites, ſummopere dubitatum & diſputatum eſt. Sententia pro legatis adfirmans & liberalior hæc eſt;

12. Quod non modo ab injuriis, licet ab hoſtibus veniant, ſed & ab iis moleſtiis, quæ alioqui jure illis creari poſſent, liberi eſſe debeant. Idque ea ratione, quod uti promptè & ſecure mittantur legati, populorum intereſt, ut planè & plenè conſtet, nullam rem obſtituram, quominus certò tutòque Legati ſint ituri & redituri: ita, ut in ſubditorum numero, quales alioqui omnes, qui in alterius ſunt territorio cenſentur, non habeantur.

13. Unde ſequitur, quod non modò in merè civilibus, ut aliqui volunt, ſed ne quidem in his, quæ ſunt juris Naturæ ac Gentium delictis, pœnæ ſint ſubjecti. Quæ ſententia & hac ratione juvatur, quod ſi liceret ex cauſis crediti vel criminis vulgaris, aut machinationis fraudulentæ, vel hoſtilis detinere & plectere Legatos, vix unquam prætextus perſequendi vexandique illos deſuturi eſſent.

14. Quâ ratione, noviſſimo congreſſu orbis Chriſtiani, qui fuit Noviomagi, inſtante, Fœderati Belgii Proceres Edictum publicarunt, re antea diu multumque controverſa, ne liceret crediti aliâve cauſâ Legatis ullam creare moleſtiam, in jus vocationis aut Arreſti, quod dicitur, vel alterius incommodi ex juriſdictione proficiſcentis. Denique, & hæc ratio eſt, quod Legati Principem populumve, à quo ſunt miſſi, repræſentent, eorumque faciem & auctoritatem præ-

ferant; cujus ea vis ſit, ut, quod jam antea dictum, quaſi extra territorium conſtituti exiſtimentur.

15. Unde, ſi teſtamentum fecerint, ſi contractum iniverint, non ex forma Statuti illius loci, in quo Legationis cauſâ commorantur, actus iſti nihilominus valebunt. Denique, in caſu gravioris delicti, nihil ultrà in Legatum decerni poſſe videtur, quam ut finibus egredi jubeatur, ac ab eo, qui miſerit, puniri poſtuletur.

16. Quæritur, ſi is qui miſit, antea noſtros malè habuerit legatos, an nobis idem in ipſius Legatos ſit permiſſum. Diſtinguendum reor, utrum malè per injuriam ſint habiti, an ex merito. Si prius, tum ſcelus hoſtium nullo modo fas imitari; ſi poſterius, tum nihil eſſe videtur impedimento, quominus viciſſim jus dicere liceat, tam propter regulam, quod quiſque juris in alium ſtatuerit, ut ipſe eodem jure utatur, quam ob tacitum quaſi alterius conſenſum.

17. Porrò, non modò perſonæ Legatorum, ſed quicquid ad eos pertinet ea ſanctione continetur, quatenus ex jure tralatitio, acceſſoria ſequuntur jus & naturam ſui principalis. Proinde, invito Legato, comites abduci non poſſunt, ſed ad deditionem, propter grave delictum, ab illo poſtulari poſſunt; quo recuſante, idem ab Rege populove, qui legavit, petendum.

18. Utroque caſu, ſi palam ſit, mittentes nolle quod à Legatis perpetratum eſt, vindicare, adeoque ſatis id eos approbare, tum, ſi cauſa tam ſit atrox, nihil aliud quam ultio belli ſupereſt. denique ne vaſa quidem reſque Legatorum à creditoribus detineri poſſunt, eâdem ratione; non obſtante, quod ita Legati difficulter creditores inventuri videantur: ipſi utrimque viderint; aliud enim eſt juris, aliud cautionis & prudentiæ.

19. At hæc omnia non aliter habent locum, quam ſi abſque periculo noſtro legatis parci queat: denique per modum defenſionis, etiam jure offendi & malè mulctari poſſunt. Quapropter, ſi noxia moliantur conſilia, cuſtodiri utique & interrogari, & publico certorumve hominum colloquiis interdici poſſunt. Quin etiam ſi ipſo facto vim inferant, vi illis reſiſtitur, & ſi cadant, jure cæſi intelliguntur. Poſtremò, ſi ob cauſas antè memoratas denunciatum ſit, ne Legati mittantur, alioqui pro *hoſtibus fore*, tum juris rationes minime *violantur*, ſi legati violentur.

20. Obligatio autem de non violando, duntaxat inter mittentes, & eos, ad quos mittuntur legati, intercedit, ad tertium non pertinet. Qui proinde contra jus gentium non peccat, ſi hoſtilia meritos tanquam hoſtes accipiat, iiſque damnum aut exitium inferat, cujus rei exempla hiſtoriæ multa ſuppeditant. Idem eſt, ſi legati characterem ſuum celent, ac ut privatos ſe gerant; qua, ut & præcedenti ratione, vel prætextu Carolus V. duos Franciſci Regis legatos per Italiam ad Turcos euntes interfici curavit. Plura exempla, ſunt enim infinita, cumulari non poſſunt, neque fert hic ſcribendi modus. Satisfecit avido Lectori, ad ſatietatem uſque, Vicquefortius hac parte in *nupero de Legatis tractatu*, qui fere nihil eſt, quam perpetua exemplorum textura, non omnium æquabili, ut in factis innumeris amat Fieri, circumſtantiarum fide.

21. Ex iis autem, quæ dicta ſunt, Legatorum ſanctitas non modo præſtat libertatem à vi & injuriis, ſed etiam à pœnis delictorum & exactione debitorum civilium ab invitis, pro qua ſententia Grotius eſt valide in Cap. XVIII. Libri ſecundi. Etſi ut exempla non deſunt in contrarium, ita Rationes, *quibus* id jus

id jus evincitur, vim minimè demonſtrativam habent? Et diſputationes acerrimæ ſcriptorum in utramque partem, Conſenſum adeo liquidum non efficiunt, ut qui ſecus inſtituerint, & Legatos eorumve comites, ob delicta manifeſta, vel debita liquida conveniunt & juris executione complectuntur, Juri Gentium opponere ſeſe, & hoc violare videantur. Denique, an in Comitibus & rebus Legatorum idem juris ſit, quod in perſonis ipſorum, non eſt etiam nihil quod dubitetur.

22. Cum enim duplex ratio ſit, pro illa generali ſanctitate Legatorum; una de utilitate & eo quod intereſt humani generis, ne rimâ violandi Legatos apertâ, ſecuritas eorum plane periclitetur; altera, quod mittentes repræſentent: prior ratio ad Comites & res eorum non neceſſariò pertinere videtur, eique opponi poteſt alia non minus valida ratio, quod nec æquum, nec voluntati populorum conveniens ſit, ut Legati in maleficiis & contractibus impune graſſentur, & cives eorum, ad quos ſunt miſſi, damnis & injuriis mulctent. Nam quod de animadverſione Principum, à quibus miſſi ſunt, in illos, & de bello eâ cauſa movendo profertur, ſatis longe petitum & eluſorium eſſe conſtat. Nec videntur de jure gentium violato, habere cauſam querendi, qui flagitium æris alieni & damni dati pudorem fateri coguntur, maxime ſi ordinarii ſint Legati, & quaſi cives noſtri.

23. Quod ad repreſentationem attinet, verum eſt, Legatos *adferre ſecum faciem mittentis*, ut Cicero loquitur in *Philipp.* VII. Sed quid ſi mittentes ipſi in aliena Republ. hoſtiliter agerent, ſi cædes committerent, æs alienum immane contraherent, an detineri, cuſtodiri, judicari non poſſent? De jure quidem non dubitandum; quia in alienis territoriis nihil quàm privati ſunt. De *Curialitate*, ut Accurſius loquitur, aliter obſervari poteſt & ſolet: nec tamen fieri non poteſt, ut *Curialitas* Juris rigori cedere debeat. Quod in Principibus ipſis domi Supremis alibi inſtitui poteſt, an hoc in Legatis, qui plus juris mittentibus habere non poſſunt, nullo modo eſſe admittendum, cedo qua ratione conſtat?

24. Fictio, dicet Grotius, qua Legatos extra Territorium ejus, ad quem miſſi ſunt, poſitos imaginamur; quia Principes ſcilicet, quorum faciem præferunt, tum quidem ſunt extra Territorium. Sed ejuſmodi fictiones melius ſubtilitati Juris civilis, quam ſimplicitati juris Gentium conveniunt. Præter quod ipſi Juris civilis Doctores monent; duo ſingularia, vel duas fictiones in una re concurrere non poſſe, quales hic forent; Repræſentatio alterius, & imaginatio ſitus diverſi perſonalis.

25. Satis apparet, quid in utramque partem diſputari poſſit. Dialecticæ rationes, imo æqui & boni rationes non liberant Legatos, multo minus eorum comites, ab omni juriſdictione locorum, in quibus agunt. Sed utilitatis reputatio & metus conſequentium ex ulla in Legatos animadverſione, tacitum inter gentes pactum de univerſa illorum exemptione, produxiſſe videtur: quæ eſt illa fides publica, de qua Salluſtius in *Jugurth.* *Fit reus*, inquit, *magis ex æquo bonoque, quam ex jure Gentium, Bomilcar comes ejus, qui Romam fide publica venerat.*

26. Sicut tamen in univerſo jure regnant exceptiones, ita ne in hoc quidem negotio dixerim, nullos exiſtere poſſe caſus, quibus ſingularis Legatorum aut ejus Comitum improbitas dare poſſit cauſam, ut æquum & bonum juri Gentium poſitivo & tacito prævaleat; ſive

in ære alieno perſequendo, ut Curia Suprema Batavorum ſæpe decrevit adverſus res legatorum, idque defendit apud Ordines ad jus Gentium inclinantes; ſive in delictis, ut Angli ſub *Cromwellio*, fratrem legati regis Portugalliæ, ob cædem in foro, ſive Burſa, quam vocant Londinenſi inſolenter admiſſo, capitis ſupplicio adfecerunt; cujuſmodi animadverſiones quandoque tàm valida æqui & boni ratio tueri poteſt, ut Jus Gentium ſileat, nec violari videatur.

27. Non eſt etiam ratione vel uſu expeditum, ſi populus aut Princeps exteri, noſtro civi mandatum res ſuas in noſtra civitate agendi dederint, an hic incontinenti noſtræ jurisdictioni penitus eximatur, idque virtute fictionis illius, quâ legatus, ut extra territorium conſideratur. Ita vehementer Vicquefortius in *d. tract. cap.* XI. male habitus in Hollandiâ, tamquam ſubditus, cum res ageret Ducis Lunegurgenſis contendit.

28. Diſtinguendum videtur. Quatenus in officio agit, ſine dubio mandantem repræſentat, & ſanctus eſt. Extra mandati ſui partes non videtur mutare conditionem; quia tum accederet tertia in eandem rem fictio, quâ civis noſter, qui de facto talis eſſe non deſiit, deſinere fingererur eſſe talis: cujuſmodi accumulatio fictionum, non modo non juris Gentium, ſed & incivilis foret. Ideo Princeps eligens Legatum, qui ſubditus eſt & manet ejus ad quem mittitur, non videtur hoc agere, ut hominem, ſed ut officium ejus eximat.

29. Si Princeps Legatum ſuum patiatur eſſe miniſtrum pariter ejus, ad quem mittitur, in hoc ſine dubio conſentit, ut tanquam ſuus miniſter ſit ſanctus, ut miniſter ejus ad quem mittitur, pro ſubjecto habeatur: ſi vellet totum eſſe ſanctum, totum quoque ſuum faceret & retineret. Quemadmodum Rex Galliæ *Deſtradium* in Belgis habuit Tribunum ſtipendio Belgarum, & ſimul Legatum ſuum, relationibus ita, ut dictum, actu diſtinctis. Hoc modo Vicquefortius nihil injuriæ ſit paſſus, eo quod judicatus eſt, de factis à Legationis officio alieniſſimis.

30. Cæterum, ex eo quod Legati Pricipem extra Territorium agentem repræſentant, ſi quis etiam contendere velit, illos habere juriſdictionem in ſuos & omnes domo ſuâ comprehenſos, fictionem adhuc longius & enormius proveheret, atque impingeret in id, quod modo arguimus: Repræſentantes ita habituros, quod ipſe repræſentatus, ſi apud nos ageret, non haberet, in alieno territorio juriſdictionem. Si tamen verum eſt, quod uſu gentium prævaluit, ut comites Legatorum exempti ſint eorum ad quos mittuntur, poteſtati, parum abeſt, quin Juriſdictio Legatis in comites ſuos tribui poſſit: Niſi potius illa ſit quædam Patrisfamilias poteſtas, quam ſi quid excedat, mittendi ſint ad Legati Dominum, [illegible], pro Imperio & juriſdictione tractandi.

31. Hoc ſatis conſtat, conſenſu populorum in familias Domoſque Legatorum non eſſe juriſdictionem his, ad quos ſunt miſſi; ut tamen neminem horum illius Juriſdictioni ſubducant. Ideoque *jus Aſyli* in domibus ſuis non habent Legati jure ſuo, niſi ex horum, ad quos mittuntur, indulgentia, quæ aliquando in vicos urbium integros extenditur.

32. Sed an hæc indulgentia longiſſimo tempore exercita, jus perfectum Legatis tribuat, ut à Summâ Poteſtate Loci, deinceps adimi & revocari non poſſit? Poſſe jus aliquod in alieno Territorio præſcriptione temporis acquiri; etiam quod ad Imperium attineat, ipſamque juriſdictionem hoc modo fieri poſſe propriam & patrimonialem, *Jure-*

rias

rius in loco dictum Sed non videntur eſſe termini habiles præſcriptionis in perſonas identidem Juriſdictioni Ejus, in cujus territorio ſunt Legati, ipſo actu ſubjectas, quæ proinde vindicari atque identidem in jus vocari poſſunt: multo minus illa præſcriptio in vicos, in quibus habitant Legati, poteſt fundari, quia perſonæ agentes manent cives & ſubjecti Poteſtati ejus ad quam Legati ſunt miſſi. Quæſtio hæc illuſtri loco intonuit ſuperioribus annis.

CAP. III.

De Fœderibus.

Fœdus quid & quotuplex. Non eſſe juſta fœdera, quibus ſocii ad omnia bella promiſcue obligantur: ſed nec obligationem inde ad bellum injuſtum oriri. An cum infidelibus licita ſint fœdera inita, diſputatur: item, an morte contrahentium finiantur. De ſponſionibus earumque effectu. De interpretatione fœderum, & Cautione certitudinis illorum ac obſervantiâ.

LEgati primò omnium ad exteros dimittuntur, ut amicitiam cum illis aut ſocietatem, hoc eſt, *Fœdus* contrahant, quod nihil eſt aliud, quam *Conventio inter diverſas civitates non tranſitoria*; ut ab aliis contractibus, in quibus nihil poſt conventionem remanet, diſtinguatur.

2. Ratione materiæ dividitur Fœdus, quod vel de iis ſit, quæ populi per ſe, ex conjunctione humani generis, ſibi invicem debent, aut quæ aliquid juri Naturæ adjiciant. Priora ſunt, de non nocendo, de liberis commerciis, ſimilibuſque rebus, eaque vel cum iis, quibus cum ante bellum habuimus, vel cum quibuſlibet vicinis, maximè cum feris nationibus, quæ promiſcue prædas agunt, ineuntur. Nam cum bene moratis populis, ſi nihil quam libertatem innoxiam petamus, non eſt magnoperè quod hæc fœdera deſiderentur.

3. Reliqua fœdera ſunt vel æqualia vel inæqualia. utraque vel Pacis ſunt vel Societatis. Pax bellum ſequitur & in noſtra quoque methodo ſequetur. Societates maximè de commerciis aut de bellis ineuntur, & ſi quæ res aliæ ſint. De commerciis, veluti, ne vectigalia aut omninò aut ultrà modum certum exigantur, aliaque ex uſu ſingulorum populorum.

4. Societas bellica, vel eſt de bello pariter communi nomine gerendo, vel de auxiliis alteri præſtandis. Prius eſt, vel offenſivum, ut vulgo loquuntur, vel defenſivum. & rurſus utrumque vel ad certa vel ad omnia bella.

5. Offenſivum ad omnia, eſt id quod Græci ξυμμαχίαν vocant, quo Athenienſes & Spartani ſuos ſinguli ſocios habebant conjunctos, ſub ipſorum ducatu; explicatius Thucydides τὺς αὐτὺς ἐχθρὺς καὶ φίλυς νομίζειν, *eoſdem hoſtes & amicos habere lib.* 1. Ad certa, bellum offenſivum quid ſit, hoc per ſe patet, ut & defenſivum, tam ad omnia, quod Græcis ἐπιμαχία dicitur, quam ad certa etiam bella, vel denique cuncta, ſub exceptione tamen quorundam.

6. Eandem diverſitatem tuitionis aut offenſionis recipiunt Fœdera, quibus altera pars ad auxilium alterius obligatur,

tur, quæ ſimiliter de cunctis aut de certis ineuntur. Ea, quibus ſe populus aut Princeps ad cuncta promiſcuè bella adjuvanda obſtringunt, tam nocendi quam tuendi causâ, vix humano juri conſentanea videntur; quia præ ſe ferunt animum, ad quoſlibet homines, à quibus nullo modo ſis læſus aut offenſus, ſeu jure ſive injuriâ affligendos, paratum.

7. Quare non immerito *Ulricus Zuinglius* Tigurinis ſuis auctor fuit, ut *Sleidanus* in eâ re teſtis eſt *lib.* 3. ne in ejuſmodi ſœdus cum Rege Francorum ineundum, quo ſanguinem ſuum ei ad quævis bella commodato vel locato addicerent, conſentirent. Etſi quoque ſancito tali fœdere, dicendum eſt, omnino ad injuſta bella nullam eſſe obligationem, nec proinde contrà fœdus factum videri, quod ſuppetiæ illo caſu negentur: At cum odioſa & Lubrica ſit hujus rei diſceptatio, fere ita uſu venit, ut noxia necnon periculoſa libertati ſint id genus pacta, vel fœdera.

8. Idem de illo fœdere ſit judicium, quo ſe quidam ad perpetuam ξυμμαχίαν, nec unquam ab armis alterum ſine altero deſtiturum, obligarunt. Nam ſi utrique pax honeſta & tuta, plenaque ſatisfactio ab hoſte offeratur, pactum prius obſtare non videtur, quominus alter, ſi nolit alter, ſolus bellum claudat. Exemplum videſis in Hiſtoria Civili ab anno 1674. ad 1648. in rebus Gallicis *cap.* 4. & *de Belgicis c.* 7. Quin &, ſi alterutri juſtæ conditiones proponantur, vix eſt, ut prioris vi pacti ad bellum continuandum teneatur. Quia promiſſio, quæ aliud bonum morale majus impedit, non eſt obligatoria; ſed ad auxilium ſocio, qui jus ſuum ab hoſte communi obtinere poteſt, ferendum, alter nihilo minus vi pacti obligatus videtur.

9. Fœdera inæqualia ſunt, quibus alter plus, alter minus promittit: Nam priora, cum unus auxilium, alter mercedem ſtipulatur, æqualia cenſentur. Eaque ſunt ex parte vel inferiore vel ſuperiore. Hæc, ſi quis alterum in tutelam recipiat, ſine ulla repromiſſione, niſi reverentiæ & gratitudinis, (ſub quâ tamen non paulò plus latere ſolet) Quæ ex indigniore, ea vel Imperii inferunt diminutionem, vel ſalvâ libertate, contrahuntur, cujus rei judicium è *ſect.* 3. *cap.* 3. libri prioris colligendum.

10. De perſonis Fœderatorum quæritur, an licitum ſit, inire fœdus cum impiis & à verâ religione alienis, quæ eſt quæſtio juris divini. Nam *jus naturæ* cunctis hominibus commune eſt, ſufficitque nihil eo convenire, quod morali honeſtati adverſetur. Jure veteri divino exempla fœderum extant non pauca cum idololatris inita, *Jacobi* cum *Labane*, *Davidis* & *Salomonis* cum *Hieromo*, ne de hujus affinitate Ægyptiaca dicamus.

11. In Euangelio & rationibus Chriſtianæ ſynceritatis nihil eſt, quod hiſce fœderibus in univerſum obſtet; non utique illis, quæ ad benefaciendum infidelibus, nec iis quæ ad mutuam utilitatem pertinent, aut ad opem ab illis implorandam. Sed merita circumſtantiarum hic conſideranda; ne commixtio nimis arcta cum impiis contagium animis adferat; ne potentia infidelium nimis promoveatur; multò minus, ne auxiliis illorum ad nocendum Chriſtianis, quod toties, cum opprobrio Chriſtianæ Religionis fit, utamur.

12. Effectus fœderis eſt; ut ſine captione fiat, quod inter partes convenit, quâ de re mox accuratius. At dubium eſſe poteſt, ſi cum duobus ſit fœdus ejuſdem ſententiæ, velut auxilii ferendi, his inter ſe collidentibus, utri opitulandum ſit. Nam ſi cum tertio pugnent, nihil difficultatis eſt, cum utrique ut plurimum ſatisfieri poſſit

13. Et quidem cognitio ipſi haud dubie ſuſcipienda, non ex juriſdictione, quæ nulla eſt, ſed jure & ex ratione naturali, ab utro ſtet ratio & juſtitia cauſæ, ut qui jure potior eſt, auxilio quoque prior habeatur. Si non liqueat, utrique, vel potius neutri mittendum; modo ne captioſe agatur & hoc prætextu fœderis obligatio eludatur, quod magis facti, quam juris eſt.

14. Finitur obligatio Fœderis, ſi pars altera pactis non ſtet, [illegible], ut Thucydides, & vel *tantillum* tranſgrediatur, niſi convenerit, ne ob quaſlibet offenſiones, fœdus rumpere liceat: certâ tranſactionis viâ per modum conditionis præſcriptâ & prius ineundâ. Neque tamen ſtatim atque à fœdere licet diſcedere, bellum etiam movere licet; hoc enim atrocius eſt, & propriis regulis conſtat, de quibus *inferius*.

15. Tempore etiam præfinito finitur, neque enim Fœdus ſilentio utriuſque partis renovatum videtur, niſi actus ipſi partium hoc neceſſariò præ ſe ferant: alioqui novatio non præſumitur, ſed ex ipſo facto probari debet.

16. Quæritur, an & morte contrahentium fœdera finiantur; quâ parte inter perſonalia & realia diſtinguendum, ut illa morte intereant, hæc ad poſteros tranſmittantur. Realia ſunt omnia, quæ cum plurium Imperiis Optimatium, vel cum liberis populis ineuntur, quia in illis non eſt mutatio Summæ poteſtatis, quod ad perſonas attinet. Etiam quæ cum Regibus, ſi mentio Regni, ut plerumque fit, adjiciatur. Quin & ex materiâ, ſi favorabilis ſit, idem colligitur, ut ſunt fœdera de commerciis, de non nocendo, de mutuâ defenſione. Quod ſi odioſa ſint negotia, neque in verbis ſit quicquam, unde obligatio cum reſpectu ad populum accipiatur, magis eſt ut perſonalia cenſeantur.

17. Quid differant ſponſiones à fœderibus, dictum eſt in *lib.* 1. *ſect.* 3. *c.* 6. *n* 27. ſunt enim pacta ducum belli, inita de ejuſmodi rebus, quæ ad ſummam poteſtatem ſpectant, & de quibus mandatum illi nullum habebant. Ac ideo nomina Ducum illis inſerebantur, cum in Fœderibus ſoli feciales, ut miniſtri publici, nominarentur.

18. Effectus ſponſionum eſt, ut ſponſores ſive illi fuerint duces ſoli, ſive etiam ordinum ductores, ſeu milites univerſi, teneantur ad implendum id quod promiſerunt. Sed Poteſtas ſumma, cujus, ſcilicet, hac parte nullus, ne tacitus quidem intervenit conſenſus, nullo modo tenetur, niſi, non ſilentio tantum nudo, ſed & facto aliquo ſponſionem comprobaverit.

19. Qui ſpoſponderunt, hi, non ſervatis pactionibus, tenentur vel ad rem in eundem ſtatum, qui fuit ante ſponſionem, reſtituendã, ſi hoc præſtare queant, vel in id quod intereſt, aut denique ad ſua corpora dedenda ſtipulatoribus; in quod Romana exempla Sponſionis Caudinæ, Numantinæ aliaque deſierunt.

20. Cæterum, interpretatio fœderum & ſponſionum ſine calliditate, ut modo dictum, facienda eſt, ex ſimplici & populari intellectu verborum, procul habito ſenſu diverſo, quem quis tacite in animum inducere vel dictis adfingere poſſit, cujuſmodi & in veteri novâque hiſtoriâ hominum plurima extant ludibria, ſed in ambiguis accedendum ei, quod eſt obſcurius.

21. Alia eſt regula, quam & Juriſconſulti inculcant; in dubiis capiendam interpretationem, quæ vitio caret, aliiſque certis rationibus non adverſatur. Item, adverſus eum faciendam explicationem, in cujus poteſtate fuit, Legem clarius dicere. Denique, odioſa reſtringenda, favorabilia interpretatione adjuvanda eſſe & extendenda.

22. Inter odioſa videtur eſſe renunciatio libertatis, faciendi quod libet, ex jure Naturæ. Unde pendet quæſtio, an ſociis in fœdere nominatis generaliter, cum pacto, ne liceat illis nocere, contineantur & hi, quos alter fœderatorum poſtmodum adſciverit; quod negandum: Quanquam & novos adſciſcere ſocios, non eſt prohibitum. Proinde, quod ad hos attinet, dicendum, utrimque ceſſare fœderis obligationem; adeoque in illis impugnandis vel defendendis, ſine perfidiâ, quod & ſæpius uſu venit, confligere poſſe fœderatos.

23. Dantur omnino plures regulæ ſatis preſſæ & ſubtiles, ſecundum quas regendæ interpretationes, ſed quæ hujus compendiariæ ſcriptionis modum penitus excedunt: præſertim poſt Grotium in *lib.* 2. *c.* 15. *quod eſt de Fœderibus*, & *cap.* 16. *quod eſt de Interpretatione.* Et hæc etiam cauſa nobis erit, quod de Bello acturi, fere nos intra veteris Editionis limites continebimus.

24. Sed de cautione, quâ fœderis obſervantia & perpetuitas ſancitur, addenda paucula. Fidei datæ vinculum, & jurisjurandi religionem, quæ in nullis omittuntur Fœderibus, etſi validiſſimas Juris cautiones, parum addere ſecuritatis, omnium docuit uſus temporum & populorum. Nec æquitas conditionum, quæ prima Bodino eſt Cautio in *lib.* 5. *c.* 6. potentiores à ſervando fœdere continere poteſt; Adverſus inferiores, bona eſt, ut Privernatium Legatus apud Livium, rogatus, an pacem, ſi daretur, fideliter ſervaturi eſſent. *Si bonam*, inquit, *dederitis, & fidam & perpetuam habebitis, ſi malam, haud diuturnam.*

25. Melior cautio fuit Obſidum, veteribus uſitata; quæ tamen quam non fuerit omni exceptione major, innumera docent exempla: Quibus, & quod inhumanum ſit, obſides facere victimas perfidiæ ſuorum, pridem eo res deducta eſt, ut pro cautione Fœderum perpetuorum amplius non habeantur; ſed pactis ſolummodo tranſitoriis & fere pecuniariis adhibeantur.

26. Frequentioris uſus eſt Sponſio Sociorum, vel Exterorum Principum & populorum, qui Fœdus ratum fore ſpondent, eoque nomine ſe obligant: Cujus rei Juris effectus hic eſt, ut ſponſores eum qui fœdus rumpere velit, ad ſervandum cogant. Verum & hoc inutile plerumque repertum eſt; ſi ratio ejus quod Intereſt, ſponſores ita non teneat obſtrictos, ut ſine ſuo gravi detrimento vindicias ſecundum fœdus omittere non poſſint. Sine tali vinculo propriæ utilitatis, parum aut nihil in ejuſmodi cautionibus eſſe fiduciæ, non magis vetera quam noſtræ exempla memoriæ commonefaciunt.

27. Denique, tanta eſt hominum perverſitas & potentiorum ambitio, ut nihil Fœdera, vel pacis fiduciam, efficacius, quam nocendi impotentia, ſtabiliat, tam reſpectu imbecilliorum, quos ſuæ conditionis pæniteat, quam æqualium, quos τὸ ἀντίπαλον δέος, mutuus metus ad pacem cuſtodiendam adigit; Nec aliud contra potentiores remedium, quam conjuncto plurium, quos ejuſdem utilitatis ratio devinctos tenet, quærendum & applicandum: quod ad Politicam ſpectans, heic latius non proſequemur.

CAP. IV.

De Bello.

Definitio belli, & diſputatio, an licitum ſit, jure Naturæ & utroque Divino, quod Affirm. & probatur, remotis objectionibus. Diviſio belli, in publicum, privatum & mixtum. Illud, ſolenne, aut minus ſolenne. Solenne fieri, ſi & ſumma poteſtas utrimque ſit & præcedat indictio; minus ſolenne contrâ intelligi. Quatenus Magiſtratui bellum ſit permiſſum. Mixtum vel ratione perſonarum aut indictionis, quæ in alterâ parte ſecus ſe habeant. Privatâ duella, quando licita. De repreſſaliis. de indictione belli. Cauſæ belli ſuaſoriæ vel juſtificæ. hæ rurſus triplices 1. defenſio perſonarum & rerum 2. Recuperatio ejus, quod noſtrum aut nobis debetur 3. punitio delictorum. De omnibus tenendum, levia tranſmittenda. ad punitionem pertinere auxilium, quod pro innocentibus ſuſcipitur. Amorem libertatis, ſtudium propagandæ religionis non eſſe juſtas belli gerendi cauſas. Dubiæ cauſarum magis pro injuſtis habendæ. Subditos in bellis injuſtis non debere principi operam, ſecus tamen in dubiis.

STatus Naturalis, in quo ſunt diverſæ Civitates, propter humani ingenii pravitatem, non minus rixis & contentionibus, quam diſcrepantibus pacis inſtitutis exagitatur. Rixæ autem Summarum poteſtatum facile in bellum, quia ceſſant inter illas judicia, erumpunt.

2. Eſt autem bellum *Certatio per vim*, ut Cicero definit *lib.* 1. *off.* 16. vel, ut Grotius, Status per vim certantium, quà tales ſunt *l.* 1. *cap.* 1. §. 1. *d. jur. Bell.* Quanquam nec Cicero dixit Certationē pro actu certandi, ſed pro univerſo tractu atque ductu armorum, inter partes certantes, ut alibi Cicero *contentionem* belli & *obſervationem* pro longo obſervandi inſtituto: Matrimonium Juriſconſulti vocant Conjunctionem, non pro actu tranſitorio conjungendi, ſed pro ſtatu conjunctionis perpetuo; denique, verbalia in io. frequenter ita ſumi, pridem obſervatum eſt.

3. De Bello prima eſt quæſtio, an bellare unquam ſit juſtum, quod jure quidem Gentium nullam recipit dubitationem, quia de uſu & effectu, quem populi omnes bello tribuunt, plenæ ſunt omnes hiſtoriæ, idemque gravis humano generi docet experientia.

4. De jure Naturæ & divino imprimis videndum. Et quidem non prorſus juri naturæ bellum adverſari, ſatis id oſtendit, quod nihil præ defenſione corporis ſui, magis aut æque ſit juris Naturalis. Denique, ut rebus, quas natura in medio poſuit, utamur, easque abſumamus, id jus primum naturale dictat, & qui hoc prohibet, is injuriam infert, quam vi repellendam eſſe, res & ratio dictat. Poſt receſſum à communione, licuit idem pro dominio, quod antea pro rebus, quæ nullius adhuc erant factæ.

5. Præterea, delinquentes pœnam mereri, eamque à quolibet non reo paris maleficii, maximeque ab eo qui læſus eſt, exigi poſſe, aliquoties dictum & proba-

probatum eſt. Quod cum inter diverſas civitates ſine vi non poſſit fieri, bellum etiam puniendi cauſa recte ſuſcipi vel exinde apparet. Adeò ut originem habere bellum ex jure Naturæ manifeſtò conſtet. Proinde, quod & Icti & ſcriptores alii bellum jure Gentium poſitivo eſſe docent introductum, hoc de certâ & ſolenni bellorum formâ, unde peculiares pendeant effectus, intelligendum.

6. Sed nec de jure veteri Divino magna eſt dubitatio, quin non omne bellum ſit illicitum. Abrahamus ſine ſpeciali Dei mandato, Reges quatuor devicit, laudante Melciſedeco. Et bella Davidis, quorum pleraque non liquet à Deo nominatim imperata fuiſſe, *Dei prælia*, id iſt, pia ac juſta dicuntur. Imò quod magis eſt, perpetuæ ac generales de modo belli gerendi, à Deo regulæ præſcribuntur, *Deuteron. cap.* 20. quo quid fortioris argumenti ſit, bella pie geri potuiſſe, tametſi nullum Dei ſpeciale mandatum interveniſſet? Ex quibus apparet, Legem Dei de ſanguine non fundendo, bellis nihilo magis officere, quam Lex de non occidendo judiciis capitalibus obſtat.

7. In nova Teſtatione, à primo initio habemus Johannis Præcurſoris dictum, quo milites officii ſui non deſerendi, ſed pie exercendi admonentur. Paulus verò, non tantum docet, gratum eſſe Deo, ut oremus pro Poteſtatibus, quo tranquillam ſub earum tutelâ vitam degamus, quod ſine armis fieri nequit: ſed & Miniſtros affirmat eſſe, qui haud fruſtra gerant gladium, quin vindices ſint ad pœnam his, qui malum fecerunt; quod ratio non patitur, ut minus de exteris delinquentibus, ad tutelam ſuorum, quam de ſubjectis Poteſtatum intelligamus. *Epiſt.* 1. *ad Timoth. cap.* 11. *v.* 1. 2. 3. Idemque ſuo exemplo docuit Paulus, quando militare præſidium, ubi ſe inſidiis Judæorum, ope Tribuni militeri pujiſſet, minimè rejecit.

8. His accedit, quod, ut ſuprà diximus, Lex Moſaica de rebus moralibus & quæ aliis gentibus æquè conveniat, obligationem ſuam in perpetuum ad omnes, adeoque ad Chriſtianos quoque extendit. Jam quid magis honeſtati, imo neceſſitati morali adverſum eſſe poteſt, quam ut gladii jus, Summis poteſtatibus eripiatur; quo ſublato manifeſtum eſt, maximam ſcelerum licentiam malorumque diluvium, nihil ut tutum nihil ſanctum aut inviolatum foret, ſecuturum?

9. Ad ea, quæ ex dictis Chriſti, contra bellum moventur, tenendum hoc primò; Si fuiſſet Chriſto propoſitum omne jus gladii tollere, & ejuſmodi ſtatum introducere, qualis nunquam viſus, auditus eſſet, eum id verbis quam maximè ſpecialibus & expreſſis facturum fuiſſe. Qualia tamen non proferuntur, ſed ejuſmodi, quæ de cohibendo vindictæ privatæ ſtudio, exercendâque in rebus minoris momenti patientiâ injuriarum, agunt.

10. Jam in veteri Eccleſiæ hiſtoriâ celebrantur Legiones Thebæa & Fulminatrix, quique ſub Juliano defectore militabant, qui teſte Ambroſio 7. *de offic.* dicenti Imperatori, *producite aciem pro defenſione Reipubl.* obediebant, cum autem diceret eis, *producite aciem in Chriſtianos*, tunc agnoſcebant Imperatorem cœli. Ne de Martyribus dicam, quorum etiam milites complures antiqua martyrologia commemorant & agnoſcunt.

11. Quod autem ſententiæ Patrum quorundam, minus de bello honorificæ extant, illæ hanc cauſam habent, quod cum temporis difficulter caſtris ineſſe, ſine periculo idololatriæ, ſaltem ſacra religionis exercitia minus commodè aut prorſus habere non liceret. Etiam verò, quod, cum ſemper in caſtris omne ge-

nus impietatis regnet, viris eximio ſanctitatis propoſito afflatis, nihil potius, quam procul à profanis abeſſe videretur.

12. Sequitur diviſio belli, quæ, in duas abit ſpecies: eſt enim Privatum vel Publicum, niſi tertium addere velis, quod Mixtum appelletur. Publicum eſt, quod geritur auctoritate ejus, qui habet juriſdictionem. Privatum, quod eſt inter eos, qui auctoritate publicâ carent; quæ hujus ſunt generis, vulgo *Duella* dicuntur. Mixtum, quod ab una parte publicum, ab altera privatum eſt.

13. Publicum rurſus aut ſollenne eſt, quod & juſtum ſuo ſenſu, aut minus ſolenne. Solenne, quod utrimque ab illis, qui ſummam habent poteſtatem, ritu jure Gentium neceſſario geritur. Minus ſolenne erit, quod vel auctores habet, Perſonas publicas quidem illas, at ſuperiorem habentes, ut Magiſtratus, vel, quod aliis juris Gentium requiſitis deſtituitur.

14. At verò Magiſtratus in exteros belli jus gerendi nullo modo habent, quia per hoc tota civitas venit in periculum, ideoque ejus qui præeſt civitati hac de re judicium, ſolius ſit oportet: qua parte peccarunt Cn. Maulius, qui Gallogræcos, & forte Cæſar Julius, qui Germanos injuſſu populi Romani inteſtarunt. Excepto caſu inopinatæ neceſſitatis; quo caſu præſumptio de voluntate ſummæ poteſtatis dubitare non patitur, ne non arma permiſſa ſint.

15. Verum, qui Magiſtratus Imperio ſunt præditi, hactenus habent jus armorum in ſubjectos, ut partes ſibi commiſſas, cum vigore publicæ diſciplinæ & coërcitione contumacium, ſeu per apparitores, ſive per milites, in hunc finem ſibi adtributos exercere valeant. At extraordinariâ manu, vel cum exercitu abſque ſpeciali mandato nequaquam experiri poſſunt, ne civile bellum oriatur

16. Sub Magiſtratibus & ſuperiorem habentibus, hic non complectimur eos, qui partem ſummæ poteſtatis obtinent; nam hi, quatenus ſummi ſunt, rectè hoc nomine bellum ſolenne ſuſcipiunt, multò minus inæqualiter fœderatos: ſed hæc res ex iis quæ *præcedente libro* dicta ſunt, intelligi debet.

17. Jam mixtum quod nam ſit bellum, ex ſimplicibus facile colligitur, ejuſque variæ ſunt ſpecies; miſcetur enim aut ex ſolenni & privato, vel ex minus ſolenni privatoque bello. Ex ſolenni & privato, cum is qui ſummam habet poteſtatem contra exteros latrones aut prædones, vel ſuos rebelles expedit arma. An autem ſubjecti jure adverſus Imperantes bello congredi poſſint, ex iis quæ de Tyrannide ſuperius dicta ſunt, judicari debet. Ex minus ſolenni & privato mixtura conflatur, quoties Magiſtratus pro officii ſui executione vim parat in contumaces aut in prædones.

18. Sed publicum utrimque, minus ſolenne, dari non poteſt inter pares Magiſtratus, quia par in parem non habet imperium, nec in eâdem civitate cogendi facultatem. Verum inter ſuperiores & inferiores, pari modo, vis locum habere poteſt, quo inter Magiſtratus & privatos antea dictum eſt.

19. Mixtura ex publico ſolenni & non ſolenni, dupliciter poteſt ſupponi; aut cum Magiſtratus in ſuam poteſtatem ſupremam inſurgit, vel cum adverſus exteros armis contendit. Priorem non poſſe aliter eſſe juſtam, quam eo caſu, quo privatus quilibet ſummo Imperio ſe jus habeat opponendi, *aliàs* explicatum eſt. Poſterior ex modo dictis reſolvitur; ſcil: ejus uſum exiſtere poſſe, cum repentina neceſſitas flagitat, ut Magiſtratus ſalutem publicam armis tueatur, aut cum id genus habet mandatum,

ex quo ejuſmodi poteſtas colligi poſſit, quemadmodum Romæ Conſules ex S-cto; *viderent, ne quid Reſpubl. detrimenti caperet.*

20. Hæc de publico mixtoque ſatis; bellum mere privatum regulariter illicitum, nec quicquam adeo inimicum eſt conſtitutioni Civitatis & judiciorum. Unde liquet, non aliter hoc juſtum fieri, quam ubi ordo civitatis & judicia ceſſent, quod vel fit extra terminos Civitatis, aut etiam intrà illos.

21. Extra, ſi qui verſentur in locis à nullo populo, vel à tali, qui nullum imperandi parendique ordinem ſervet, occupatis, ut in ſolitudine, inſulis vacuis, aut Cannibalum regionibus. In Civitate ceſſant judicia momentaneè vel continue. Momentaneè, quoties ſine certo diſcrimine res non fert moram, ut expectetur judex, velut in invaſione fugàve debitoris.

22. Continuè Judicia ceſſant, culpâ vel ſubditorum vel Imperantium. Illorum, cum per ſeditiones & bella civilia nullus ordo Reipubl. ſervatur, ſed omnia confuſa ſunt. Imperantium, quando Princeps aperte rejecit cauſæ cognitionem.

23. Princeps, inquam, non judex; ſi enim hic læſos & conquerentes audire nolit, neque ſubditis neque exteris cauſa belli naſcitur; ſed uterque ad Principem ſummum recurrere debet. Quo adhuc negante juſtitiam, civis quod ultrà moliatur, non habet. Etenim nullo modo ſtatuendum eſt, cum à Principe ſuo rejectum ſibimet ipſi jus dicere & ferrum ſtringere poſſe: hoc enim fœdere civitatis omnino prohibitum, & ferenda ejuſmodi ſine dubio injuria, ut ex principiis *libro priore* collocatis plus quam manifeſtum eſt.

24. Exteri à Summâ poteſtate adverſarii ſui palam ſpreti, ad ſuos Imperantes ſe convertunt, quibus, ſi oppreſſionem negatamque juris copiam approbaverint, ab illis veniam repraedandi, ſive literas *Repreſſaliorum* impetrare poſſunt. De quibus jam liquet, ut jure dentur & exerceantur, quid requiratur; ſcil. ut juſtitia à ſummâ poteſtate partis ejus quæ læſit, negata ſit, nec aliter quam poſteaquam ſæpius & inſtanter petita fuerit. Dein, à ſumma poteſtate eorum, qui læſi ſunt, facultatem prædas agendi eſſe petitam ac impretratam.

25. His præſuppoſitis, nemo dixerit, Repreſſalias juri Gentium eſſe contrarias. Nam quod vis armata non primis tantum injuriæ auctoribus, ſed cunctis, qui ſub eodem imperio ſunt, infertur, hoc eodem fundamento, quo ipſum nititur bellum.

26. Notum enim eſt è doctrinâ, quam de ſummâ poteſtate *libro primo* habuimus, id quod agit Summa poteſtas, hoc omnes & ſingulos cives agere videri, nec quenquam de eo non teneri. Proinde cum Princeps id quod jus & fas tulit, facere noluit, univerſa civitas, nec minus ſinguli hoc luere debent.

27. Supereſt ad explicationem belli ſolennis, ut ritum, qui jure Gentium in eo requiritur, paucis explicemus. Eſt autem ille ritus, Indictio, ſive denunciatio, quam propterea placuit recipi, ut conſtaret, non privato auſu, ſed voluntate utriuſque populi aut Imperantium geri bellum. Denique, ut ſi populus ejus vel Imperantes non ſint immediatè in culpa, deliberent, utrum velint ſuam facere litem, an ſatisfacere læſis.

28. Hinc alia indictio *pura* eſt, alia *conditionalis*. Pura fit, cum vel alter jam intulit bellum, aut ea deliquit ipſe, quæ pœnam jure Gentium non dubiè merentur. Conditionalis inſtituitur, cum ſubditi alterius deliquerunt; tunc enim ab Impe-

ab Imperantibus poſtulanda ſatisfactio, ad quam ſuos cives compellant; aut ſi tergiverſentur, ipſi cauſam ſuſcipiant.

29. Et hæc eſt Indictio, quæ cum repetitione rerum conjuncta dici ſolebat *Clarigatio*, quâ non modo rei vindicatio aut debiti pecuniarii, ſed & criminalis perſecutio comprehenditur: unde verba fecialium antiqua *reddi, ſatisfieri, dedi*, videlicet ſontes delictorum.

30. Et quidem pura indictio, cum ipſa vi parata, fieri poteſt; Conditionalis deliberandi tempus largiri debet. Superflua eſt indictio, in bellis, ut loquimur, defenſivis, aut in executione pœnæ, propter delictum manifeſtum. Ritus indicendi cujuſque populi & ſeculi ſunt peculiares; ideoque ad hunc locum referri non poſſunt. Hæc ſummatim indicata ſufficiant; ne poſt Grotium hic de jure belli univerſo agamus. Quod & in ſequentibus obſervandum. De his vide τὸν μέγαν *lib. 3. cap. 3.*

31. Belli cauſæ non male vulgò in *ſuaſorias* & in *juſtificas* dividuntur. Suaſoriæ ſunt, quæ partes impellunt ad bellum ſuſcipiendum. Juſtificæ, quæ juris fundamentum armis tribuunt. Et Hæ aliquando cum ſuaſoriis coincidunt ſemperque publice præferuntur. Illæ autem, quando à juſtificis differunt, tacite habentur & diſſimulantur. Juſtificæ tum ſunt προφάσεις, *prætextus*, ſuaſoriæ magis αἰτίαι Rationes dicuntur. Ac ita plerumque in omnibus olim hodieque bellis agitur; ſuaſoriæ ſunt fere cupiditates variæ, quibus principes populique agitantur. Prætextus à juſtitiæ imitamentis petuntur.

32. Nos de cauſis verè juſtificis, hoc eſt, juſtis agimus, quæ non male ad tria referuntur capita, ad *Defenſionem*, *Recuperationem* & *Punitionem*. Defenſio eſt juris Naturæ, quâ vim vi non modo ſingulis, ſed etiam populis repellere licet, idque ita, ut nec indictione ſit opus. Sed debet eſſe defenſio contra vim talem, quæ *metum præſentem inferat, non ſuſpicionem inferendi ejus*, ut in ſimili Ulpianus ait in *l. 9 pr. Quod Met. C.* Cum enim bellum ſit omnium malorum maximum, ex obſcura mali alicujus futuri ſuſpicione ad arma non feſtinari, ſummopere generis humani intereſt.

33. Si tamen juſta ſit præſumptio, ex iis quæ fiunt, etſi nondum contra nos, id agi vel maxime, ut nobis noceri poſſit, quibus forte Polyphemi gratia, ut ultimi devoremur, ſervetur, dicendum eſt, exigi poſſe cautionem in noſtram ſecuritatem: Quæ ſi non præſtetur, armorum non injuſtam præberi cauſam.

34. Ita ſi quis Rex potens & *Conqueſtor* in hoc ſit, ut quoſcunque poteſt, invadat & ſubigat, populumque vicinum oppugnet, quo victo, nobis proxima vis immineat, non eſt dubium, quin ei per vim impedimento eſſe liceat. Talis erat *Philippus Macedo*, contra quem Athenienſes ſuos ita monet Demoſthenes *Philipp.* 3. ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθείην ταῦτα πράττων, καὶ κατασκευαζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ, κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ. *Qui facit & parat talia, quibus ego capi queam, hic adverſus me bellum gerit, etſi nondum feriat aut jaculetur.* Quâ ratione ab alio noſtri temporis *Conquæſtore*, vicini aliquoties cautionem *Arcifinii* exegerunt & acceperunt. Etſi res hominumque pravitas vix ullum, niſi in vi paratâ belli, præſidium contra vim prævalentem recipiat, in quo acquieſcat.

35. Alioqui non eſt indulgendum ambitioſis populorum æmulationibus, ad bella hoc prætextu temere feſtinantibus, atque ideo in univerſum Grotio adſentiendum, qui metum alienæ potentiæ negat eſſe juſtam belli cauſam; niſi & de animo potentioris erga nos eâ certitudine, quæ in morali materiâ ſufficiat,

conſti-

conſtiterit *lib.* 3. *de Jure B. & P. c.* 22. *n.* 51. Quid enim ſi laceſſitus Princeps, cujus potentiam metuimus, arma moveat? ſi optimo jure ſuam petat ditionem, an nobis, ob metum incommodi noſtri bello & ſuo jure utentem licebit aggredi? Hoc ſane jus naturæ permittere, imo jubere, ut iis, qui vim injuſtam ab aliis patiuntur, ſuppetias feramus, injuria modo ſit manifeſta, jam diximus, idemque multo magis, vi fœderis antea, cui vis fit, initi, licere non eſt dubium.

36. Cæterum, juſta defenſio non modo publici, ſed etiam privati belli cauſam præbet. Enimverò de tuitione corporis, ad vitæ vel pudicitiæ cuſtodiam nihil dubitatur. Sed de minoribus injuriis aut damnis avertendis quæritur, an licitum ſit, hominem occidere. Nam ſi juſtitiæ expletricis rationem ſimpliciter conſideremus, nemo vel tantillum injuriæ pati cogitur. Sed Lex caritatis Euangelicæ dictat, potius ad leviora connivendum, quam ultionem quærendam, nedum ſanguinem humanum effundendum, ut de alapâ & de tunica Chriſtus reſpondit. Sane inter privatos & maxime in civitate, ubi judiciis locus, illud ipſum præciſe obſervandum, ne ob res ereptas vel eripiendas cædes committatur; niſi forte tales ſint res, à quibus noſtra vel noſtrorum vita dependeat, quâ de re latius agentem vide Grotium in *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 10 *& ſeqq &* quæ à nobis ſcripta ſunt in *Eunom. Rom.* ad *l.* 4. §. 1. *Ad l. Aquil.*

37. Forte autem inter populos circa res majoris momenti, ratio non parum diverſa conſiſtit. Nam ſi Poteſtatibus ſupremis non liceret raptores ſuarum rerum quantivis pretii occidere, ſi reſiſterent armis, palam eſt, actum fore de ſalute populorum. Idem judicium de rebus eſto recuperandis (ſemper tamen intellecto, levia damna ſilentio transmittenda) ſub quibus & repetitionem ejus quod nobis debetur, comprehendimus. Plane & ab injuſtis detentoribus ſua per vim avocare licet, cui ſi per vim illi reſiſtant, jam cauſa puniendi illos non injuſta naſcitur.

38. Quippe Summis quoque poteſtatibus competit jus ulciſcendi puniendique delicta, quorum ſpecies pridem complures habuimus. Et plane hoc de juſtis belli cauſis quæſitum tam late patet, quam tota boni & æqui *diſciplina*; ideoque hic nihil quam ſumma capita delibare licet, reliqua jam dicta pridem aut aliunde petenda, è Grotio in primis. Hoc obiter tenendum, veras cauſas è juſtitiâ expletrice petendas, Attributrix uti non parit actiones forenſes, ita vix eſt, ut belli cauſas ſuppeditare queat.

39. Videtur & ad punitionem referri poſſe cauſa belli (niſi potius hoc ſit quartum cauſæ genus) quod pro Auxilio innocentium ſuſcipitur, qui ab aliis, quibus ſubjecti non ſunt, injuria afficiuntur. Imo & pro ſubjectis alienis licere bellum ſuſcipere, ſi manifeſta ſit imperantis injuria, ſuperius approbatum eſt. De metu quoque alienæ potentiæ diximus aliquoties.

40. Libertatis amor è ſuaſoriis cauſa acerrima, ſed Juſtifica per ſe eſſe non poteſt: Niſi concedere velimus in eorũ ſententiam: qui libertatem publicam de jure nunquam populis adimi, ſed Imperantium poteſtatem ſemper ab iis dependere ſtatuunt; quod volunt Mandatarii Doctores, de quibus actum in *lib.* 1. *ſect.* x. & *alibi.*

41. Denique, Nec ſtudium propagandæ religionis; cujus longe aliam Deus in literis ſuis rationem præſcripſit, juſta belli cauſa eſſe poteſt: Multo minus auctoritas Pontificis Romani, aut Presbyterorum jus in alienis rebus alteri donandis ſibi ar-

42. Oportet autem ejuſmodi eſſe cauſam, de cujus æquitate manifeſto conſtet, eâ certitudine, quæ in moralibus haberi poſſit: Ideoque ſi dubium ſit, an cauſa belli ſit juſta, non modo tutius, ſed & rectius, & neceſſarium eſt, armis abſtinere. Præſtat, primo rem colloquiis tentari, dein arbitrio finiri; denique vel ſorte vel certamine ſingulari, quod hoc caſu pro licito habendum, quia fundamentum habet idem, quod bellum, & minus eſt malum.

43. Etiam hi, qui bellis alienis ſe miniſtros & inſtrumenta præbent, cauſæ, hoc eſt, conſcientiæ ſuæ rationem habere debent. Nec quidem cives Principi ſuo cauſam habenti injuſtam, licet imperetur ipſis, opitulari poſſunt, quia magis hac parte Deo parendum: etſi tributa imperantibus hac causâ nullo modo reſiſtere licet.

44. Quod ſi de meritis cauſæ dubitent ſubditi, videntur poſſe & debere ſuos Rectores ſequi; non obſtante, quod tutius ſit, in dubio, abſtinere eo quod periculoſius eſt. Videtur enim vinci hæc ratio, per aliam, quod civibus de actionibus principum ſuorum optimè ſit præſumendum, & quam minimum publicis conſiliis intercedendum. Denique, certum inobedientiæ peccatum pluris facere par eſt, quam incertam de iniquitate cauſæ formidinem.

45. Intelligendum hoc autem de juſtificis duntaxat cauſis: ſuaſoriæ, quatenus ab illis diſtinguuntur, vix aliâ quam utilitatis conſideratione cenſentur, cujus interpretatio nihil ad ſubjectos. Etiam vero cum ſubditi cauſam belli improbant, nihilominus ſe ſuaque adverſus vim hoſtium tueri poſſunt: quia cum ipſi non deliquerint, peccatum imperantis Naturalem defenſionis facultatem illis auferre non poteſt.

CAP. V.

De Jure Belli, & de fine Civitatis.

Jus Belli eſſe duplex, verum & Internum, quod rationibus Juſtitiæ per ſe conſentit, & Externum, quod uſu & conſenſu gentium vim juris accipit: Inductione ſpecierum id approbatum. Quo jure res hoſtium capiantur. De jure poſtliminii, tam perſonarum quam rerum. Traduntur aliquot regulæ juris belli explicatoriæ. Fidem hoſtibus quoque ſervandam, imò & latronibus & tyrannis; non tamen ab eo, qui injuſtâ vi coactus eſt, niſi juraverit. De induciis, & quibus rebus illæ violentur. de pactis captivorum. De pace, quomodo explicetur, quomodo rumpatur. Modi finiendæ civitatis ad duos reducuntur, primus, cum ipſa multitudo extinguitur, alter, cum unio civitatis tollitur. prius inundatione, terræ motu, bellis fieri. Alterum diſſipatione hominum, vel omni ordine Summæ & inferiorum poteſtatum ſublatâ: non tamen mutatione loci, nec formæ reipubl. nec conſolidatione plurium civitatium in unam, denique nec improbitate & injuſtitia.

JUra Belli ſummatim expoſituri, unam in univerſum præmittemus remiſſionem, ad Grotium de *jure* B. & P. in *lib.* III. potiſſimum. Dicemus igitur, jura Belli vel ejuſmodi eſſe, ut ſine labe internæ juſtitiæ, vel ut tantum impune & cum effectu externo, exerceri poſſint.

2. Poſteriore modo juris, licet omnibus, qui bellum ſolenne gerunt, hoſti nocere quovis modo, jure an in juria nihil refert. Quod non ex jure naturæ, ſed gentium oritur; idque ideò, quia plerumque pars utraque juſtam ſe habere cauſam contendit, à cujus rei deciſione belli effectus ſuſpendi nequit.

3. Primo igitur, licet hoſti occidere hoſtem, omneſque inter hoſtium fines verſantes, quia ab omnibus illis damnum poteſt metui. Imò etiam fœminas, infantes, ſupplices, deditiтios, nempè, ut dictum, *impune*, non tali jure quod vitio careat. Veneno hoſtem interficere naturaliter licet, jure gentium non æquè. Percuſſorem immittere, ſi fides expreſſe vel tacitè non violetur, utroque jure (vix tamen dignitate ſalvâ) licet, alioqui non licet. Stupra in feminas, vel pueros neutro jure licita videri poſſunt, quia nullum in bello fructum præbent; etſi plerumque impunita relinquuntur; ſed non jure, nequidem externo, quod jus vocari queat.

4. Poſt corpora, res quoque hoſtium auferre, abigere, rapere, perdere licet; etiam res ſacras & religioſas. Et quas res quiſque capit, eas facit ſuas, nempè, ſi nomine proprio illas capiat. Unde quæ actu belli publico capiuntur, fiunt ejus, cujus nomine actus ille inſtituitur. Sed in actibus privatis, uti ſunt excurſiones, quilibet rem primum arripiens, dominio ejus potitur, idemque in direptionibus ab Imperatore conceſſis, ut ad Tit. de Rer. diviſ. §. 27. *dictum* eſt *in Prælect.*

5. *Occupatæ* autem res dicuntur, mobiles

biles quidem, ubi illuc perlatæ fuerint, unde ab hoſte difficulter recipi poſſint. Res immobiles captæ non videntur, niſi munitionibus capientium incluſæ ſint, aut capiens plane victor evaſerit. Res tamen eorum, qui hoſtes non ſunt, licet intra fines eorum repertæ, non fiunt capientium, etſi dominos ibi repertos occidere licet: quia non, ut ab hominibus, damnum ab illis metuitur, idemque de rebus in hoſtium navibus deprehenſis.

6. Sed quæ ab hoſtibus erepta ſunt aliis, ea priores Domini repetere non poſſunt, quia hoſtium facta jam erant. Si enim propriæ res hoſtium non fuerunt, neque ſolenni bello aliis ereptæ, tunc non fiunt propriæ capientium, ut tamen Sumptus in rem facti ſine dubio repeti poſſint.

7. Nec tantum res, ſed etiam perſonæ Dominio capientium cedunt; quos enim licet occidere, hos multò magis ſervare licet ad ſerviendum. Unde jus vitæ & necis in ſervos, & facultas quidlibet imperandi jure gentium recte exercetur.

8. Servus tamen bello injuſto, licet ſolenni captus, fugere ſalva conſcientia non prohibetur. Reſiſtere autem domino inique licet imperanti haud perinde poteſt, qua de re dictum *ſuperius*.

9. Quod jus in ſingulos, idem in univerſos competit, ut victor eam Civitati formam det, quam voluerit, eſtque hoc imperium in victoris patrimonio. Imò & deleri forma civitatis & membrum alterius fieri poteſt, ſeu mutatione politica tantum, quam Franco Galli in uſu habent, *Unionem* quam vocant; ſeu migratione in diverſas terras, ut vetus hiſtoria frequenter factum commemorat paſſim.

10. Porrò, ad perſonas & res privatas ab hoſtibus captas, jure gentium pertinet ***Poſtliminium***, quod definitur: *Jus ex reditu in fines publicos*. Eſtque duplex, Perſonale & Reale. Perſonale poſtliminium eſt, jus, quo is, qui captus ab hoſtibus & eodem bello reverſus eſt, perinde omnia recuperat ſua jura, ac ſi captus non fuiſſet. ſingula verba expendamus.

11. *Captus*; nam transfugæ non habent poſtliminium, nec qui victi armis, hoſtibus ex pactione ſe dediderunt. *Ab hoſte*; juſtum enim, id eſt, ſolenne bellum eſſe oportet: hinc latrociniis & civilibus bellis non opus eſt poſt liminio. *Eodem Bello*, nam qui pace facta revertitur, non habet poſtliminium, niſi expreſſum hoc ſit. *Reverſus*: nec intereſt; clam vel palam, vi an dolo reverſus, idque in præſidia noſtra, vel ad populos partium noſtrarum. *Omnia ſua jura*, tam quæ ſtatum perſonæ ejus ſpectabant, quam quæ in dominio & in credito erant. *Ac ſi captus non fuiſſet*; ideoque & ea recuperat, quæ ſi manſiſſet apud ſuos, habiturus fuiſſet.

12. *Reale* poſtliminium efficit, ut res ab hoſtibus captæ, iiſque iterum ereptæ prioribus Dominis reſtitui debeant, ſcil. immobiles. Mobilia enim ſunt in præda, nec poſtliminio recuperantur, niſi quæ res uſum in bello habeant, ut tamen ab his arma & veſtimenta excipiantur, quia hæc ſine dedecore non amittuntur. Plura ſunt hujus generis ad jus publicum directè pertinentia, plenâ manu expoſita in *prælect* ad *Tit. π. de Captiv. & poſtlim. reverſ.* quæ huc tranſſcribere non libet.

13. Porro, ut ſciamus, quid juris amplius belligeranti competat, teneantur hæ regulæ. *Prima*, Qui juſtam belli cauſam habet, huic omnia licent, quæ ad executionem cauſæ neceſſaria ſunt.

14. *Secunda*, ei non diſſimilis; Cui finis conceditur, huic omnia ad finem neceſſaria conceduntur. Hinc, qui invadi-

vaditur & in vitæ periculum adductus eſt, poteſt id propulſare quovis modo, neque tenetur primum expectare ictum aut paribus uti armis. Regulam autem iſtam non metimur ex belli principio tantum, ſed etiam ex poſt facto. Hinc in eum qui ſe hoſti meo adjungit, idem licet, quod in ipſum hoſtem.

15. *Tertia* Regula; ſi finis obtineri nequeat, niſi plus faciendo, quam per ſe finis requireret, hoc perinde licere dicendum. Hinc plus capere ex hoſte fas eſt, quam ille nobis debeat, ut tamen quod abundat, reſtituatur, deductis impenſis, ſi bellum ſtatim componatur. Ex eâdem regula ſequitur, poſſe etiam prohiberi alios, ne ad hoſtem ea deferant, ex quibus ad bellum inſtructior eſſe poſſit, idque facientes licere deprædari, modo publicè præmoneantur.

16. Eadem regula dictat, ſi per vim adſequi finem noſtrum nequeamus, fas eſſe fraudibus uti; ſalva tamen fide & dignitate. Doli, qui in actu negativo conſiſtunt, ſine dubio licent; qui in actu poſitivo, hi aut in rebus aut in ſermone committuntur. Qui rebus fiunt, cum non habeant certam & infallibilem ſignificationem, ſunt liciti: de his qui in ſermone committuntur, ut mendacia, quibus fides non rumpitur, egimus copioſe in *lib. 2. ſect. 6. cap. 2.*

17. Cæterum, quæ ſupra dicta ſunt, de jure occidendi, vaſtandi, capiendi & imperio ſubjicendi tam juſto quam injuſto Bello, multam capiunt limitationem ex regulis internæ juſtitiæ, & monitis prudentiæ, de quibus videndi, qui hæc ex profeſſo tractarunt, *Grotius potiſſimum in lib. 2. & 3. de jur. bell. & pac* ſunt; autem iſta Politicæ magis, quam Juris; Ideoque noſtro minus idonea propoſito.

18. Porrò, Naturalis obligatio, quæ ex fide data oritur, etiam viget inter hoſtes, quia promiſſio jus tribuit ei, à quo acceptatur, nec aliud ad hoc requiritur quam ut rationis ſit capax. Quod adeo verum eſt, ut nec latronibus nec tyrannis, qua talibus, fides data infringi poſſit, niſi remedio juris civilis, quod illos loco pœnæ, juris effectu privet.

19. Si quis hæreat, quomodo quem vitâ boniſque ſpoliare licet, hunc nefas ſit eo jure privare, quod è promiſſione noſtra illi acquiſitum eſt, ita cogitabit; Promittentem hoſti aut latroni, qua tali, hoc ipſo, renunciare juri ſuo, quod habet, eû ſpoliandi iſto jure, præſenti promiſſione illi tributo, quam fore perfidiam ipſi Actui immanentem, ſtatuendum eſt.

20. Si quis tamen præſenti metu ſit coactus ad fidem dandam, hic non tenetur, *niſi* juraverit, quoniam Deo non obſtat exceptio Quod metus causâ: Et hæc de obligatione interna; Nam jus externum latrones, quique ſocietati hominum noxii ſunt, nullum habere poſſunt.

21. Pacta quoque Summarum poteſtatum cum ſubditis eandem habent rationem, ut interno jure obligent, externo effectu vix poſſunt; ſed hac de re alibi dictum. Imò & perfidis ſervanda fides, ſc: in diverſis cauſis: rupto enim fœdere ab uno, alter manifeſto liberatur. Etenim nulla delictorum compenſatio datur; ſed quod ex contractu debetur, ratione compenſationis recte eliditur.

22. Ad fidem, durante bello, pertinent Induciæ, per quas intelligitur conventio, ut partes ad tempus bellicis actibus abſtineant. Sub quibus non comprehenditur refectio mœnium, conſcriptio militum: ſed corruptis hoſtium præſidiis, ſine vi munitiones eorum occupare, pugnat cum induciis; derelicta ab iiſdem nihil obſtat quin occupare liceat. Privatis factis induciæ non rumpuntur, niſi publice approbatis.

23. Pacta captivorum cum hoſtibus omnino valent, licet poſtea ignoratæ

captivi-

captivi divitiæ emergant, licet eas quoque penes ſe habuerit, quia non facit ſuum capiens, niſi quod apprehendit. Dimiſſus ſub conditione redeundi captivus, ni faciat quod convenit, redire debet, etſi per ipſum non ſteterit, quominus faceret quod ſe facturum receperat.

24. Pacta Ducum non obligant eos, qui ſummam habent poteſtatem, niſi de his rebus, quæ ducibus commiſſæ intelliguntur, quas inter ſunt induciæ breviores, aut niſi ratum habuerint, ut *jam antea* dictum. Si dux aut legatus mandatum exceſſerit, quod arcanum fuit, nihilominus Summa poteſtas obligatur: ſi manifeſtus ſit exceſſus, dux ipſe duntaxat obligatur. Denique, & Is qui colloquium facit cum hoſte, tacito pacto eatenus de non offendendo obligari intelligitur.

25. Conventio, quâ bellum finitur Pax eſt, quam inire poteſt is, qui ſummam habet poteſtatem; Quippe ducum pacta ſunt, ſponſiones, ut diximus in *cap. de feder. ſuprà.* Per conditiones pacis etiam bona ſubditorum poſſe alienari ex dominio eminente ſequitur, at ſub conditione damnum ſarciendi è publico.

26. De damnis bello datis, ſi nihil convenerit, compenſatio ab utraque parte intelligitur: ſed quæ privati ante bellum invicem debebant, ſuo loco manere intelliguntur. Imò & hereditates, quæ, flagrante bello, jure inteſtati obvenerunt hoſtibus, jure gentium hodierno, ubi bellum fuerit finitum, peti poſſunt: quanquam de ſimplici rigore juris ſecus videri poterat.

27. Delicta, quibus populi unius cives erant obſtricti civibus populi, cum quo bellum fuit, remiſſa intelliguntur, ne qua belli cauſa poſt pacem relinquatur.

28. Si dubitetur de interpretatione pacis, pronunciandum eſt adverſus eum, qui legem clarius dicere potuit; quam Juris Privati regulam Æquitas etiam in publicis enixè ſervari jubet.

29. Rumpitur Pax, cum quid adverſus pacta conventa committitur, quanquam nova belli cauſa, pace etiamnum integra, hoc eſt, non violatâ, præberi poteſt, idque ſæpius uſu venire, docet abunde vetus & recentior Hiſtoria.

30. Facto ſubditorum rumpitur Pax, ſi Summa poteſtas id ſciverit, attamen noluerit. Ejuſmodi factum eſt, cum ſubditi illius quo cum pacem habemus, hoſtibus militant noſtris.

31. Viceverſa non modo, ſi reſpublica, ſed etiam, ſi cives noſtri lædantur, idque non vindicetur publice, ab altera parte, rupta Pax intelligitur; niſi vindicari nequeat, ut, ſi piratæ aut latrones ſint. Rupta autem dicitur in favorem ejus, qui eſt læſus; quo acquieſcente, pax ſuſtinetur.

32. Has poſitiones è priore librorum de Jure Civitatis Editione transſcriptas potuiſſe latius deduci, quis neget? Sed moles operis, quod jam duplo ſe ipſum ſuperat, & quod plena expoſitio in immenſum iret, nos ad Grotianam lectionem, atque ad auditionem vivæque vocis inſtitutionem Studioſos remittere, cogit.

33. Nec eſt quod addamus magnoperè. Nam quæ poſt hæc de conſervanda augendaque Civitate dici poterant, magis ad Politicâ ſpectant. Sed ut omnia orta intereunt, ita quoque Civitates & Reſpublicæ FINIUNTUR: Nam quod liberæ Civitates vulgo immortales dicuntur, non niſi comparate intelligendum, quatenus ſingulorum mortibus plurium Imperia non intereunt.

34. Sed extinguitur Civitas, vel ipſa multitudine extincta, vel ejus unione ſublata. Multitudo perire poteſt Inundatione, Terræ motu, Bellis. Unio tollitur, ſublato omni imperio & communitate juris.

te juris. Quod fit diſſipatione hominum, Peſte, Seditione, Bellis, Servitute publica, ſi tollantur omnes magiſtratus & Senatus, ut olim Capuæ factum à Romanis, imò integri populi in provinciæ formam ab iiſdem redacti. Sed mutatio loci non extinguit Civitatem, ſi maneat ordo aliquis imperii, ut cum Athenienſes, bello Medico, urbe deſerta, naves conſcenderunt.

35. Formâ quoque imperii mutatâ, neque Civitas neque reſpublica periiſſe cenſetur; quemadmodum populus Romanus ſemper idem manſit, ſub Regno, Conſulatu & Cæſaribus. Unde negari nec poteſt; intelligendum eſſe populum Romanum eundem hodie eſſe, qui fuit olim. Et proinde ad eundem populum pertinere jura Veterum Romanorum, niſi quatenus præſcriptione aliiſque juris gentium modis amiſſa fuerint, ut expoſitum eſt à nobis in *lib.* 1. *ſect.* 9. *c.* 7.

36 Denique, nec juſtitiâ deficiente, Civitas nomen ſuum & jus Communitatis perdit, quam diu juncta manet Societas, juris, licet minus perfectè fruendi causâ; etſi quandoque ſcriptores aliter de Civitate per excellentiam dictâ loquantur: Ut ne barbari quidem Algerienſes & Tunetani Civitates eſſe negari poſſint. His adde ſis, quæ de modis, quibus finitur Summa Poteſtas, dicta ſunt in *lib.* 1. *ſect.* 9. *cap.* 6.

Errata, quæ obiter animadvertimus;

P. 97. n. 7. *l.* Valens & Valentinianus.
P. 115. & ſeqq. ſuprà paginas. l. *Unitas* pro *Novitas.*
P. 190. n. 20. poſt *verè:* exciderunt hæc; *Cibum, ſanguinem ſuum eſſe verè*
P. 313. n. 17. *Proavus* l. *Avus.*
P. 364. 17. l. *ipſorum.*
P. 369. n. 33. l. pluribus.
P. 455. n. in f. Adde, *l.* 32. *π. de Reb. Cred.*
P. 492. l. Sed *cum* lex.

Reliqua lectoris æquitati committimus.

FINIS.

INDEX.

ABdicatio *ſummæ Poteſtatis, ne quidem ex pacto, poteſt eſſe cum independentiâ.* 271. 17.
Abelgari, *de Rationis uſu in ſacris ſententia* 183. 4.
Abſoluta *poteſtas oppugnata & defenſa variis argumentis.* 44. & *ſeqq.*
Academiarum *ſus* 366. *eſt jus Majeſt.* 89.
Acceſſionis *doctrina.* 407. 21.
Accuſatio *criminum, modus & jus ejus* 549.
Adminiſtrationis *publicæ partitio.* 473.
Adoptionis *jus* 329. 17. & *pag. ſeq. an nobilitatem propaget.* 352. 47.
Advenarum *à civibus diſcrimen.* 338. 29.
Advocatus *quid, & ejus officium.* 225. 32. *non officere nobilitati.* 353. 66.
Adulterii *pœna capitalis remiſſa quo jure mulieribus* 315. *pr.* 362. 36.
Adulterii *crimen & pœna* 562. 35 *capitalis pœna an rectè mulieribus à Juſtiniano remiſſa* 562. 36.
Æquitas *quid; & an habeat locum; in Satisfactione Chriſti, reſpectu Dei.* 135. 69.
Æquitas *duplex, & uſus utriuſque.* 485. 49.
Ærarii *jus & reditus.* 573. 4. *cap.*
Ærei *nummi, an majore ſummâ invitis in ſolutum dari poſſint.* 584.
Ætatis *differentia juris.* 315. 27.
Agriculturam non officere nobilitati. 354. *pr.*
Agrorum *publicorum uſus & reditus.* 573
Alienans *regnum, & impeditus, an eo privetur.* 272. 33.
Alienandi *jus dominis probitum, quibus ex cauſis* 411. 62.
Alluvionis *jus.* 401. 26.
Alvei *jus.* 400. 13.
Ambitus *crimen.* 559. 24.
Amiſſarum *rerum jus recuperandi, ſecus ac Grotius.* 393.
Angariæ & *perangariæ* 9: 62.
Anni *Imperialis ſententia.* 596. 31.
Annuos *Imperantes æquè habere Summam Poteſtatem quàm perpetuos.* 64. 48.
Appellatio & *jus ejus* 569. 19. *An & criminibus obtineat.* 570. 21.
Arbiter *quid, & jus ejus.* 526. 41.
Arbitrii & *Compromiſſi jus cum Imperio comparatum.* 240. 5.
Ariſtocratia *cæteris Reſpubl. formis prælata.* 199. 9.
Ariſtocratiæ *jus* 229. 293. *Specialiter de illâ, quæ ad poſſeſſores immobilium reſtringitur* 231. 36. *de Annuâ.* 233. *Et patrimoniali Ariſtratâi* 236.
Ariſtocratica *poteſtas abſolutior, quam monarchica.* 54. 6.
Armandia, *jus Majeſtatis.* 91. 65.
Arreſtum *quid, & omne jus ejus.* 530. 15.
Aſylorum *jus.* 83. 15.
Avocandi *à judicibus, jus Majeſtatis.* 87 77.
Auctoritas *principum à Legibus pendens.* 56.
Auth. *Habita de jure Acad. expoſita.* 366. 10.

B.

B.

Bali Florentina quid. 295 28.
Banni Imperialis ſententia. 526. 81.
Beatitudo civilis. 31. 8.
Belgarum Fœderata Reſp: non una, ſed multiplex. 67. 14.
Belgæ quo jure Principi ſuo imperium abrogaverint. 306 31.
Belli jus Majeſtatis proprium. 84. 17.
Belli jus, an & quatenus committatur Magiſtratibus. 94 37. Exponitur totum 630. Regulæ de jure belli. 631. 13.
Bellum quid & quotuplex, & omne belli jus. 622. t. cap.

C.

Canonicorum ab Eccleſiaſticis bonorum differentiæ. 397. 42.
Cambium qualis contractus. 554. 29.
Corneadis ſententiâ de jure Nat. ab Hob 6. & Spin. non aliena. 19. 10.
Carteſii de principio Fidei ſententia. 177. 7.
Cenſuale regimen & jus ejus. 244.
Cenſura eccleſiaſtica quam latè pateat. 166. 18.
Cenſus ratio & jus. 581. 42.
Charta magna apud Anglos & ſanctio ſingularis. 80. 55.
Chriſtum non ſolviſſe aliud pro alio Patri ſuo 129. 21. An etiam pro morte fidelium temporali ſolverit, diſtinctè exponitur. 130. 25. Non dediſſe novis fidelibus ſalutem per Fœdus, ſed unice per Teſtam. 113. 34.
Cicero adverſus Grotium defenſus. 95. 42.
Civis quid ſit & jus ejus 337. an idem poſſit eſſe in diverſis civitatibus. 339 23.
Civis & incolæ an liberam è patria diſcedendi poteſtatem habeant. 339. 28.
Qualitas & differentia civium. 344.
Ordines eorum. 355.
Civitas à Republ. quid diſcrepet, & Quæ ſit una civitas 32. 15. 18.
Civitas quid, ejus numerus, an ſine familiis eſſe poſſit, an deſpotica Imperja ſint Civitates. 31.
Civitatis cauſæ impulſivæ; metus à malis hominibus, & amor ſocietatis. 28.
Civitatis origo duplex, A conſenſu & à vi 29. 13. & 24. &c. Finis & interitus. 633. 34.
Civitatium bona quatenus alienari poſſint. 146. 5.
Clericorum ordines in Eccleſia Romana. 379. & ſeqq.
Commiſſorum jus. 403. 43.
Communio bonorum inter conjuges. 320. 21.
Communionis primævæ doctrina. 315. 13.
Communium & publicarum rerum adſerta differentia. 387. 80.
Compromiſſi Arbitrarii cum jure Imperii comparatio. 76. 73.
Concubinatus. 321. 25.
Condominatus & jus ejus, an à monarchia diverſum 201. 6. quot modis fiat. 202. 16.
Conjugum jus & obligatio inter ſe. 324.
Conſcientia quid & quatenus ex Legibus obligetur. 487. t. cap. & an errare poſſit. pr. d. cap.
Contributiones hoſtium. 852. 47.
Conſvetudinis auctoritas. 486. 53.
Contractractuum jus. 448.
Contractus inter Imperantes & ſubjectos an & qualis detur. 301.
Conventus fidelium non eſſe ſubjectos Imperiis Poteſtatum. 156. 2.
Corruptionem hominis ſubitam fuiſſe, non ex uſu & habitu. 5. 8.
Creditoris definitio. 132. 49.
Crellii ſententiæ de Redemptione refellitur. 140. 13.
Crimen quid. 433. 15.
Cujacii ſententia, de Principe & populo poteſtatem

teſtatem in ſe ipſum habente, refellitur. 59. 28.

D.

Danici *Imperii è legitimo in abſolutum mutatio, quo modo facta.* 299. 35.
Delicta *varia & pœnæ.* 558.
Democratiæ *jus & diverſitas.* 239.
Democratici *Status fundamentum.* 35. 27.
Demo.raticum *fœdus, quo pars minor majori ſubjicitur, eos qui ſunt in majori parte reos etiam perfidiæ facere poteſt.* 37. *& ſeqq.*
Devolutionis *jus in Brabantiâ & alibi non pertinere ad Summi Imperii ſucceſſionem.* 228. 18.
Derelictio *Summi Imperii qualis.* 272. 23.
Pro Derelictis *habita jus occupandi, & quid ſi deſperatæ res fuerint.* 394. 11.
Devotio *unde dicta, quid ſit & quotuplex.* 602. 26.
Deus, *utrum ut Creditor, an ut Judex, an ut Rector Supremus, reſpectu peccatoris ſit conſiderandus.* 131. 38.
Διαθήκην *ſignificare diſpoſitionem, tam inter vivos, quam Teſtamentariam.* 115. 11
Diſcretio *turpis & honeſti, quatenus ſit inſita menti & homini congenita.* 6. 4. *& ſeqq.*
Diſpenſatio *quid, & an locum habeat in doctrinâ ſatisfactionis Chriſti.* 136. 81
Divortiorum *jus.* 326. 19.
Doctrina *ſtudiorum, an conducat adprudentiam civium.* 346. 34.
Dolentium *de Repupubl. Querelæ.* 558. 17.
Domania, *an ab Optimatibus in Ariſtocratiâ magis alienari poſſint, quam in Regno.* 41. 63.
Dominatus *& Regni differentia* 205. 15. *non eſſe Dominatum per ſe Tyrannidem.* 206. 34.
Dominicarum *jus rerum.* 403. 38.
Dominium *Eminens quid.* 85. 38.
Dominium *parere obligationem, & qualem.* 457. 10.
Dominium *ratione juris publ.* 405.
Donatio *ex jure G. contractus conſenſualis.* 453. 23. *ubi & jus ejus.*
Dubitationis *principium Hobbeſio exercitum, quo ſucceſſu.* 172. *à pr.*
Duella *quando licita.* 626. 20.

E.

Eccleſia *quatenus eſt Univerſitas, quid juris habeat.* 371. *ejus regimen non eſſe mere Eccleſiaſticum.* 159. 31.
Eccleſiæ *Romanæ Hierarchia.* 379.
Eccleſiam *univerſalem totius mundi viſibilem nec fuiſſe nec dari poſſe.* 103. 29. 30.
Eccleſiam *Pontificiam videri eſſe Rempublicam.* 272. 20.
Eccleſiaſtica *bona in profanos uſus converti non poſſunt.* 395. 20. *Rurſus.* 396. 36.
Eccleſiaſticorum *bonorum jus.* 159. 44. *& ſeqq.*
Eccleſiæ *jus an & quale ſit apud Summam Poteſtatem.* 101. *& ſeqq.*
Eccleſiæ *caput an detur in Terris.* 160. 51.
Eccleſiis *quoque deberi ſecuritatis publicæ Tutelam* 593. 190. *non tamen eccleſiis prohibitis ſimpliciter.* 593. 21.
Eccleſiæ *viſibilis externæ ratio exponitur* 144. *toto cap. Ejus deformitas & reformandi ſpes.* 145. 17. *Subordinatio Eccleſiarum unde oriatur.* 148. 41.
Electionis *Regiæ jus* 212. 4. *cap.*
Electionis *& poſtulationis canonicæ diſcrimen* 380. 7.
Emphyteuſis *jus obiter,* 417. 18.
Emptionis *venditionis jus.* 450. *pr.*
Epiſcopatus *Conſtantini Magni, ex vero expoſitus:* 150. 21.

Mmmm Epiſ.

Epiſcopi *ſimul Principes, unde.* 213. 13.
Eraſtianorum *de jure S. P. circa ſacra ſententia* 150. 12 *refellitur. à pr. cap.* 167.
Excommunicatio *quam late pateat, an etiam ad peccata in regimine civitatis commiſſa produci queat.* 167. 19.
Executio *ſententiarum qui fiat.* 568.
Exercitores *an ſingulis in ſolidum teneantur.* 450. 5.
Exheredationis *jus.* 465. 26 & 470. 19
Expoſitio *infantium, licet inceſtuoſorum, nefaria.* 329. 10.
Expromiſſionem *eſſe ſponſionem, quâ debitor vetus perfectè liberatur.* 122. 10.
Exteris *quæ debeantur* 604. *plerumque aliam eſſe rationem juris interni hac parte, & externi* 605. 4. *In exteros quid liceat, aut non.* 605. 5.
Exteris *ſibi invicem debere mutuam Legum & juriſdictionis ſuæ obſervantiam, quomodo & quatenus.* 606. 11. *ad fin. cap.*

F.

Familia *quid, & jus ejus.* 316.
Feminæ *an imperio Reipubl. admoveri poſſint.* 203. 32. 224. 40.
Famulorum *jus.* 336. 30.
Feudi *ſervitia per ſe non tollere ſummam poteſtatem.* 69. 41
Feudorum *jus totum compendio expoſitum.* 418. & *ſeqq.*
Fideicommiſſi *jus obiter.* 415. 28.
Fidei *confeſſionem non eſſe ſubjectam ſummæ poteſtati.* 156. 1.
Fidejuſſionis *jus.* 452. 20.
Fidem *non eſſe conditionem ſalutis acquirendæ, ſed inſtrumentum & modum acquiſitionis.* 100. 27.
Fides *hoſtibus, tyrannis, latronibus data cur ſervanda.* 632. 18.
Fiſcalium *rerum jus.* 403. 41.
Fiſci *jus, Majeſtatis.* 90. 40. & *ſeqq.*
Fluminum *jus.* 399. 3.
Fœdera *quatenus mutent Summam Poteſtatem.* 64 & *ſeqq.*
Fœderatos *ſe invicem jus cogendi habere, ſalvâ ſingulorum poteſtate ſumma* 68. 25 & *ſeqq.*
Fœderum & *ſponſionum diſcrimen.* 85. 27
Fœdus *quid & quotuplex. Non eſſe juſta fœdera, quibus ſocii ad omnia bella promiſcue obligantur: ſed nec obligationem inde ad bellum injuſtum oriri. An cum infidelibus licita ſint fœdera inita, diſputatur: item, an morte contrahentium finiantur. De ſponſionibus earumque effectu. De interpretatione fœderum, & Cautione certitudinis illorum ac obſervantiâ.* 619.
Fœdus *inter Deum & populum Hebræum cujuſmodi.* 47.
Fœdus *Dei cum Eccleſiâ, nonniſi unicum eſſe, quo veteribus bona Teſtamenti clauſi præconfirmata ſunt.* 109. & *ſeqq. Ejus intervalla & repetitiones.* 112. 21.
Fœdus *inæquale an & quando deroget Summæ poteſtati.* 67. 21.
Fœneratores *an juſtum inter cives ordinem faciant, & Fœnus an ſit licitum.* 356. 20.
Fœturæ *jus; contra Grot.* 406. 14.
Fœtus *in utero jus* 312. 7.
Fori *competentis doctrina ex ratione Juris publici. privilegia.* 538. 534. 25.
Friſiæ *ſtatus regiminis.* 233.
Friſii, *ut ſeculo decimo quinto egerunt, in exemplum ſtatus naturalis & belli omnium contra omnes propoſiti.* 10. 7.
Fructuum *rei alienæ acquiſitio.* 459. 18 *Quæ cauſa ſit illius acquiſitionis.* ib. 19.
Fructuum *perceptio quo jure nitatur.* 406. 17.
Fundamentalium *Legum obligatio & ſanctio.* 305.
Fundamentalium *Imperii Legum doctrina.* 78. 11. & *ſeqq.*

G.

G.

Galliæ *Regum Succeſſio quo jure aliquoties mutata.* 273. 38.
Germaniæ *Imperium non eſſe unum* 34. 20. *non eſſe unam Rempubl.* 67. 17.
Germaniæ *Principes vere ſummam poteſtatem habere.* 93. 20. & *ſeqq.*
Germanici *Imperii ſtatus.* 247. 19. e. 275.
Grotii *doctrina Hobbeſianæ oppoſita.* 17. 54.
Grotii *ſententia de Satisfactione detegitur & refellitur.* 29. 18.

H.

Hebræorum *vetus Imperium ante Reges fuiſſe Theocraticum.* 30. 31.
Heredis *inſtitutio, & jus ejus.* 464. 19.
Hereditas *quid, & modi, quibus defertur.* 461.
Hereditatis *acquirendæ jus.* 409. 51.
Hæreſis *an crimen.* 560. 29.
Hæreticorum & *heterodoxorum pœnæ.* 160. 62. & *pag.* 65. 29. *Hæreſis quid ib.* 16. *p.* 30.
Herile *jus in ſervos.* 334.
Hermaphroditi *jus.* 314. 22.
Hierarchia *Eccleſiæ Romanæ.* 379.
Hobbeſii *de jure S. P. circa ſacra. ſententia.* 150. 15. *refellitur.* 169. 6.
Hobbeſii *ſententia, quod Summa Poteſtas minui non poſſit, refellitur.* 71.
Hobbeſii *Jus naturæ exponitur & refellitur.* 9. & *ſeqq.*
Homicidii *crimen & pœna.* 561. 33.
Hoſpitiorum *militarium uſus & abuſus.* 576 14.
Huſſus *Job: quo jure deſtitutus à Sigiſm. Imperatore.* 597. 36.

I.

Imago *Dei qualis.* p. 5.
Imperia *voluntaria ſæpe magis è tacita quam expreſſa populorum voluntate oriri.* 30. 33.
Imperia *non oriri immediate à Deo.* 29. 27. & *ſeqq.*
Imperii *jus non mutari ex formâ Reip. nec quidem herili aut civili modo imperandi; nec patrimonialis aut uſu fructuarii, Succeſſorii aut Electivi juris diſcrimine.* 61. & *ſeqq.*
Imperii *vim in Ariſtocratiâ & Regno non eſſe minorem, quam eſt majoris partis in Democratiâ* 40. & *ſeqq. Cur hoc vulgo facilius in Ariſtocratiis, quam in Regnu admittatur.* 42. 36. & *ſeqq.*
Imperii *vis in populos quæ ſit, anceps quæſtio. diverſitas opinionum hac parte.* 33. & *ſeqq. Imperii involuntarii obligatio.* 34. *In voluntario tantum eſſe jus Imperii, quantum populi eſſe voluerunt,* 34. 18. 19. *cui oppoſita Hobbeſii ſententia exponitur.* 34. 21. *Deciſio adſtruitur è Natura Status Democratici.* 35. & *ſeqq.*
Imperii *jus cum Arbitrio compromiſſario comparatum.* 76. 73.
Imperii *jus totum copioſè expoſitum.* 285.
Imperium *an à juriſdictione diſtinctum ſit.* 514. 518. 23.
Imperium *Civitatis nihil aliud, quam Unio voluntatum, ejuſque gradus.* 29. 9. & *ſeqq.*
Imperium *legitimum fieri poſſe abſolutum, & vice verſâ.* 98. 16. & *ſeqq.*
Imperium *Civitatis ſimpliciter conſtitutum quid contineat* 35. & *ſeqq. Exceptiones ab ejus obligatione.* 36. 39. & *ſeqq.*
Imperium *mutuæ ſubjectionis refellitur.* 43 50.
Inauguratio *Principum,* 474. *nihil eam novi juris inferre.* ꝛ 9. 17.
Incolatum *à civibus diſcrimen.* 338. 18.
Independentium *de jure S. P. circa ſacra, ſententia.* 150. 9.
Indica *ſocietas apud Belgas & jus ejus.* 364.

Induciarum *jus.* 632. 13. 22.
Infames *an jure ſuffragii popularis gaudeant.* 239. 38. & 242. 35.
Infamiâ *notatos reſtituendi jus, Majeſtatis.* 89. 26.
Inhoneſti *varii gradus.* 8. 28.
Inſtrumenta *probationis.* 546. 18.
Inſularum *fluvialium jus.* 400. 19.
Invaſor *Imperii & quid in eum liceat.* 251.
Inventa, *dominus incertus, non fieri inventorum, & quid juris in illis.* 458. 12.
Invitum *quotuplex.* 321. 31.
Involuntarii *jus Imperii.* 248.
Iſraëlitarum *poteſtas Regum.* 511. 12.
Judex *quid & qualis.* 421. 11.
Judiciis *ceſſantibus, incipit bellum.* 626. 20
Judiciorum *poteſtas, Majeſtatis.* 87. 74.
Judiciorum *poteſtas nunquam à ſumma poteſtate penitus alienatur.* 95. 52.
Judiciorum *ordo.* 542.
Judicium *duplex quid & perſonæ ejus.* 420.
Jurare *an liceat in leges injuſtas.* 483. 40.
Juris *naturalis obligatio, unde naſcatur, quâ de re diverſæ ſententiæ exponuntur.* 6. 18. *& ſeqq. Immutabilitas hujus Juris quomodo accipienda.* 8. 24. *Diviſio in præcipiens,* permittens, ſvadens. 8. 25. *& ſeqq.*
Juris *civilis ſtudium in Occidente inſtauratum.* 367. 18.
Juris *civilis à municipali diſcrimen.* 95. 46. *& pag* 479. 14.
Juriſdictio *quid, quotuplex, & omne jus, nec ab Imperio in hac Arte diſtincta.* 514.
Juris *in Re ſpecies.* 405. 3.
Juriſdictionis *alicujus civitatis apud exteros effectus.* 10. 32. *adſ.*
Jus *Romanum an merito in uſum reductum à Lothario Imper.* 86. 64.
Jus *belli exponitur.* 630.
Jus *pro regula actuum moralium. An origo ab injuſto dependeat. Cauſa Juris, ſuperior poteſtas, etiam Par; quod probatur. Jus etiam ſumi pro facultate agendi vel habendi. Juris in priore ſenſu diviſio, in Naturale & Voluntarium. Hoc rurſus in Divinum & Humanum &c. De Jure Gentium publico. De Jure civili publico. Hoc opus, eſſe de priori, & ratio ejus inſtituti. Differentia Juris publici univerſalis à Politica. Poſſitne Juſtitia in Republ. exacte ſervari. Inventio & definitio hujus Artis. E Quibus præceptis colligatur.* p. 1. *& ſeqq.*
Jus *naturale Hobbeſianum examinatur.* 9. *& ſeqq.*
Jus, *pro facultate habendi & agendi quotuplex.* 27. 20. *& ſeqq.*
Jus *Gentium, an à Jure naturali diſtinctum.* 21. *& ſeqq.*
Jus *aliquod naturæ futurum fuiſſe in ſta. u primævo, etſi longe diverſum ab eo, quod nunc eſt.* p. 5. n. 6. 6. 7.
Jus *divinum quid, quotuplex & ejus obligatio.* 24. *& ſeqq.*
Jus *naturæ definitur.* 5. 10. *Exegeſis definitionis.* 6.
Jus *naturæ an reſpectu Dei ſit immutabile.* 19. 17. *An immediate ſit inſculptum cordibus hominum.* 20.
Jurisjurandi *obligatio & effectus.* 45. 22.
Jusjurandum *Summæ Poteſtatis quem effectum habeat.* 269.
Jusjurandum *valere, ſolam invocationem Numinis.* 545.
Juſtitia *an quibuſdam negari poſſit, & quid de receptatoribus aleatorum hac parte jure civili proditum ſit.* 495. 27.
Juſtitia *negata à Judice, vel à Principe, an locum faciat bello.* 420. 4.
Juſtitia *& ejus diviſio vetus ac nova.* 26. *& ſeqq.*

K.

Κύρωσις & Προκύρωσις diſtinctio. 110. 8. 12.

L.

L. 5. π. de Juſt. & Jur. *de jure Gentium expoſita.* 30. 36
Labadiæ *inſtitutum in reformanda Eccleſiâ.* 373. 28.
Legitimandi *jus, Majeſtatis.* 89. 13.
Legatorum *definitio, Quatenus Summa Poteſtas in mittente requiratur, & quid juris, ubi de Summâ Poteſtate dubitatur. Differentia Legatorum Quæſtiones de illis duæ ventilantur, prima, an, & quibus ex cauſis non admitti poſſint; dein, An unquam ullâve causâ lædi vel puniri queant, ab iis ad quos mittuntur, aut res eorum à creditoribus detineri. De jure Legatorum, qui pariter ſubditi ſunt horum, ad quos mittuntur. Item, an Legati jurisdictionem & jus aſyli habeant.* p. 613.
Leges *condendi jus, Majeſtatis.* 86: 55.
Leges *ferendi ars difficillima.* 476: 19.
Leges *fundamentales & earum doctrina.* 78. 11. & *ſeqq.*
Leges *de Patrimoniis civium latas non pertinere ad jus Summæ Poteſtatis.* 87: 67.
Leges *an & quatenus obligent conſcientiam.* 487. *t. cap.*
Legitimationis *jus.* 329. *pr.*
Legum *fudamentalium & Privilegiorum diſcrimen.* 81: 66. & *ſeqq.*
Lex *quid, quotuplex, & omnis ejus natura exponitur.* 477.
Liberæ *Reipubl. bene ſtabilitæ potentiam longe majorem eſſe quam Regni.* 199: 15.
Liberis *Germaniæ populis Imperator dominos imponere non poteſt* 214: 38.
Liberorum *& parentum jus.* 328.
Legum *alicujus civitatis effectus apud exteros* 606: 11 *uſque ad.* 610: 32.
Ludovici *Sforcæ contra fratrem ſuper Ducatu Mediol. controverſia.* 223: 25.

M.

Magiæ *crimen.* 564: 48.
Magiſtratus *non eſſe eos, qui Summum Reipubl. Imperium tenent. Jus creandi Magiſtratus eſſe Majeſtatis.* 87: 69 & *ſeqq.*
Magiſtratus *nunquam præſcribere poſſe contra Summam Poteſtatem.* 97. 9.
Magiſtratus *quid & omne jus ejus* 505. 11. *Nomen ejus an conveniat Summæ Poteſtati* 505: 11. *diviſiones.* 507: 21.
Magiſtratus *nihil habere independenter à Summa Poteſtate.* 92: 6. & *ſeqq.*
Majeſtas *quid proprie,* 57: 4. *pro Summâ Poteſtate accepta quid ſit n.* 8 *non bene dividi in perſonalem & Realem n.* 11. *Nec in delegantem & delegatam.* 58: 17.
Majeſtatis *jura quo ſenſu incommunicabilia.* 62. 1.
Majeſtatis *jus inalienabile.* 921. 4. & *ſeqq.*
Majeſtatis *crimen.* 557: 13.
Majeſtatis *jura minora.* 88. & *ſeqq.*
Majeſtatis *jura majora.* 83. & *ſeqq.*
Mandati *jus.* 451. 15.
Mandatum *an rectè ponatur ut principium Imperii voluntarii.* 287. 297. 307.
Mandatum *an & quando Imperii cauſa ſit* 45: 12. *Imperium ſimpliciter conſtitutum non eſſe ex Mandato.* 285. & *ſeqq.*
Mare *an occupari & in dominium redigi poſſit* 390: 27. *ubi & diſtinctio Grotii inter Imperium & dominium rejicitur.* 392.
Maſtuprationis *pœna.* 563: 40.
Matrimonii *jus.* 319.
Matrimonii *jure ſanguinis prohibiti ratio.* 323.
Matrimonium *per vim, per errorem, ſub conditione, ſub modo initum an valeat.* 322.
Mennonitarum *adſeveratio an pro juramento ſufficiat.* 545. 16.
Mercatura *an officiat nobilitati.* 354: 69.
Mechanici *artifices laudantur.* 357: 32.
Mendacii *vitium quâ in re conſiſtat.* 438: 5. & *t. cap.*
Mente *capti quotuplices.* 346: 26.

Meum & *Tuum fuiſſe ante civitates.* 15: 17.
Milites *non facere ordinem in civitate proprium.* 357: 34.
Militia *perpetuâ opprimi libertatem populorum.* 55: 14.
Militiam *alere perpetuo mercenarinem, an fas ſit Imperantibus.* 590: 8...
Mixta *Reſpubl. quo ſenſu detur, aut non detur.* 79. 30.
Mobilium & *immobilium rerum differentia juris publici.* 388. *t. cap.*
Monarchæ, & *eorum differentiæ.* 382. 25.
Monarchiæ *jus.* 201. *t. cap.*
Monarchiæ *conſtituendæ modi, Electio & Succeſſio.* 207. *t. cap.*
Monarchicum *inſtitutum huic ſeculo proprium.* 54:
Monetæ *jus* 583: *tot. cap. ad Majeſt. ſpect.* 90: 38.
Monopolia *an aliquando licita.* 365: 27.
Morganaticæ *matrimonium.* 321: 27
Morum *diſciplinam non eſſe ſeveriorem in novo Teſtamento, quam fuit in vetere.* 25: 27.
Munera *publica in ærarii Levamentum.* 576: 12.
Muneris & *honoris diſcrimen.* 508. 7.
Municipis *à cive diſcrimen* 338: 22. & *totum jus ejus.* 341.
Mutua *ſubjectio in Republ. refellitur.* 43: 50.

N.

Naturæ *jus, an & quatenus obliget conſcientiam.* 491: 28.
Naturam *hominum eſſe, ut ſe mutuo lædere velint & ſoleant* 10: 6. & *ſeqq.* & *potentior imbecilliorem opprimat.* 12. 15.
Naufragorum *bona rectene Fiſco vindicentur.* 91. 51.
Negotiorum *geſtionem parere obligationem naturalem, ſecus ac Grotius.* 455. 2.
Nobilitas *quid, & jus ejus.* 347.
Nomina *non arguere Summam Poteſtatem.* 64: 54.
Notarii, *illorum officium.* 546: 19.
Notarios & *comites palatinos creandi jus, Majeſtatis.* 89: 14.
Nullitatis *querela contra ſententiam.* 569: 19.
Nundinarum *jus, Majeſtatis.* 89: 16.

O.

Obedientia *paſſiva qualis.* 290: 18. 300. 50.
Obligatio *Summæ Poteſtatis è contractu.* 264.
Obligatio *ad pœnam an recte eſſe dicatur.* 434: 20.
Obligatio *naturalis quotuplex.* 81.
Obligationis *realis & perſonalis diſtinctio in doctrina Satisfactionis improbata.* 131: 31.
Officium *Publicum quid, quotuplex, & omne ſus ejus* 503. *t. cap. An vendi poſſit.* 512: 50.
Optimates *an Imperium Civitatis Ariſtocraticæ in unum transferre poſſint.* 232: 40.
Ordinum *conventus in Regnis, an Senatus recte appellentur.* 500: 34.
Originalis *Hominum integritas ex ſententiâ gentilium, Grotii & aliorum, qui nonniſi in affectibus, & uſu habituque illam conſtituunt. Qualis è ſacris Literis intelligenda ſit.* p. 4 5.
Originem *non tribuere Forum è domicilio ſeparatum, ex ratione juris Gentium.* 536: 13.

P.

Pacis *ineundæ jus, Majeſtatis.* 84. 22.
Reliquum jus Pacis. 633. 25.
Pacta *Gentilitia de Succeſſione.* 214 35.
Pacta *cum Imperantibus non augere, ſed minuere*

minuere jus Imperii. 287. 24. 299. 35. 303. 33.
Pactiones *Magiſtratuum de officiis Reipubl. quatenus illicitæ.* 95. 49
Pactorum *jus.* 442.
Pajoni *Galli de operatione immediatâ Spiritus S. ſententia.* 174. 6.
Parentum *& liberorum jus.* 328.
Parlamentorum *jus.* 500. 34.
Parricidii *crimen & pœna.* 561. 34.
Partus *Legitimi tempus.* 313. 14.
Paſtorale *munus & Politicum an miſceri poſſint.* 101. 7. & 102. 8.
Paſtores *Eccleſiarum quatenus à poteſtate civili interdici poſſint.* 159. 41.
Paſtores *& Doctores habendi jus, eſſe mere Eccleſiaſticum, non æquè modum eligendi vel approbandi.* 157. 9. & 159. 34.
Approbatio Paſtorum *non redditis rationibus.* 159. 40.
Patriæ *poteſtatis jus.* 330. 22. *Quibus modis finiatur.* 332. 42.
Patrocinium *ab exteris implorare civibus nefas.* 591. 13. & *ſeqq.*
Patris, *unde cuique certitudo.* 313. 20.
Patrum-famil. *regimen ante diluvium non videri obtinuiſſe.* 102. 17. & *ſeqq.*
Peculatus *crimen.* 559. 21.
Pecuniæ *origo, materia & omne jus.* 583. *valorem ejus non tantum penaere ab arbitrio Summæ Poteſtatis, ſed etiam ab uſu mercaturæ.* 587. 14.
Perduellionis *pœna.* 558. 19.
Permiſſionem *eſſe virtutem Legis, ſecus ac Puff.* 481. 29.
Permiſſionis *& tolerantiæ diſcr.* 481. 27.
Perpetuitatem *non eſſe notam ſummi Imperii.* 64. 46. & *ſeqq.*
Perſona *quid, & jus ejus.* 311. *1. cap.*
Pluralitas *ſuffragiorum arguit dependentiam politicam.* 164. 30.
Polygamia *an adulterii ſpecies.* 562. 35.
Pædantiſmus *quid.* 346. 36.
Pœna *quid, quotuplex,* 554. *an remitti poſſit.* 556.
Pœna *quid & jus ejus.* 432. 6. 554.
Pœnam *aliis ob aliena peccata proprie non infligi.* 48. *n.* 48. & *ſeqq.*
Pontificiæ *Exemptionis Fori Examen.* 539. 29.
Pontificiorum *ſententia de jure S. P. circa ſacra.* 149. 3. *refellitur.* 165. 6.
Populi *conventus agi diverſis locis, ſophiſma politicum eſſe.* 72. 27.
Populi *jus contra Principes duplici inprimis modo cuſtodiri.* 75. 66.
Populi *voluntatem non poſſe non eſſe cauſam Imperii voluntarii.* 29. 27. 208. 7. & *ſeqq.*
Populos *Rectoribus ſuis ſemper eſſe ſuperiores, prava ſententia, & refellitur.* 44. & *ſeqq.*
Populum, *conſtituto Imperio, juris aliquid retinere poſſe, probatur.* 71. 18.
Poſſeſſionis *jus explicitum.* 412.
Poſtliminii *jus expoſ.* 631. 10.
Poſtulationis *& Electionis Canonicæ diſcrimen.* 380. 7.
Præfecturæ *quid à Magiſtratibus differant.* 510. 41.
Prærogativa *quid & unde dicta.* 83. 2.
Præſcriptio *an & quatenus locum habeat in juribus Summæ Poteſtatis.* 97. & *ſeqq. ejus fundamentum. n.* 7. & 99. 28. *quo tempore committatur.* 100. 48.
Præſcriptionem *temporis immemorialis non requirere bonam fidem.* 100. 50.
Præſcriptionis *jus.* 408. 32. 42.
Presbyterianorum *ſententia, de jure S. P. circa ſacra.* 149. 4. *Examinatur.* 166. 12.
Præſides *an Magiſtratus ſint.* 508. 3.
Præſumptio *Juris & facti.* 547. 24. 25.
Principatum *non ſignificare Latine Summam Poteſtatem.* 64. 55.
Principem *Legibus eſſe ſolutum, quo ſenſu.* 77.
Principem *non habere, nec poſſe habere jus in ſe ipſum.* 59. 26.
Principes *imperii partes ſibi non delatas* exercen-

exercentem privati loco habendum. 75. 60

Polygamiæ *inutilitas.* 320. 11.
Principis *poteſtas ex jure Rom. & literis ſacris.* 49. *& ſeqq.*
Principum *bona quatuplicia.* 402. 36.
Principum *obligatio è contractibus.* 264.
Privatorum *agros, ſecuritatis publicæ cauſa occupari poſſe, ſub caut.* 592. 18.
Privilegia. 481. 25.
Probationum *ſpecies.* 543.
Procurator *judicialis, officium ejus.* 524 28.
Promiſſio *alii facta an valeat.* 444. 16. *ubi cum Grotio diſputatur.*
Promiſſio *ob rem turpem an obliget.* 44. 14.
Prorogatam *Jurisdictionem non eſſe, niſi de perſona ad perſonam.* 518. 34.
Provinciæ *an omnes, univerſitates.* 375. 118.

Pſalmi 51. *verſ.* 6. *intellectus.* 49. 53.
Publicarum *& communium rerum adſerta differentia.* 387. 30.
Publicatio *bonorum, an licita.* 852. 45.
Publicanorum *jus & officium.* 577. 18.
Publicæ *res quotuplices.* 398.
Puffendorffii *ſententia de juris naturæ dictatu.* 20. 19.
Punire, *ſitne licitum tantum, an neceſſarium.* 432. 9.

Q.

Quakerorum *adſeveratio an pro juramento ſufficiat.* 545.
Quæſtio *per tormenta, modus & meritum ejus.* 549. 32.

R.

Ratio *Status quid.* 86. 52.
Ratiocinando *ſæpe ammitti perſvaſionem Euangelii à puero indutam.* 185. 20. 186. 31.
Rationem *non eſſe principium auctoritatis Legum.* 480. 23.
Rationis *Lumen hodiè non omnino extinctum.* 5. 9. *Ratio & dictamen rationis, an differant.* 6. 12.
Rationis *& Spiritus ſancti concurſus in cognoſcenda divinitate Sacræ Scripturæ & fide chriſtiana, fuſe lateque exponitur.* 173. *& ſeqq.*
Redemptio *à Chriſto facta generis humani ex natura Emptionis venditionis, cum ſacris literis collata exponitur.* 138. *cap.* 7.
Reformati *in Gallia, quo jure ſe habuerint.* 82. 76. *& ſeqq.*
Reformationis *Civitatum quis & quando ſit uſus. A quo inſtitui, à quibus peti poſſit. Exempla Lycurgi & Solonis in in hanc rem examinantur. Singulos cives non habere jus aliud, quam conquerendi & Supplicandi; & hocipſum aliquando poſſe probiberi. Nefas eſſe petitionem Reformationis extra Rempubl. inſtitui. Materia Reformationis in genera diviſa; & de Eccleſia defunctoriè;* 598. *cap.*
Rege *Imperio jure privato, an & heredes excluſi videantur.* 214. 32.
Regalia *quid.* 83. 2.
Regiæ *Legis ſententia.* 50.
Reginarum *mariti, an & quando Reges* 202. 23.
Regium *Jus Samuelis* 5. 11. *& ſeqq. aliud jure divino præſcriptum.* 53. 29.
Regni *ſimpliciter delati jus.* 297.
Regnum *in dubio Electivum, an Succeſſorium videatur.* 209. 19. & 210. 32.
Regnum *heroicum, Æſymmneticum, Laconicum, non eſſe diſtincta regni ſpecies, quod ad juris r... rationem attinet. Nonniſi duas eſſe tales, Regnum παμβασιλεία & Dominatum, βαρβαρικὸν. Definitio utriuſque & differentiæ. Poſſe & juſtum eſſe Dominatum. Quo jure ſubditi bello victi ad obſequium obligentur. Nulla in re Deſpotas videri populis*

pulis obligatos, niſi, ne totam perdant civitatem. 234. *cap.*
Sacræ *Scripturæ auctoritas quo principio nitatur.* 173.
Salvi *conductus literæ.* 596. 32. *an ſecuritatem judicialem præſtent.* 597. 76.
Sanctarum *rerum jus.* 398. 56.
Satisfactio *quot modis accipiatur, & quomodo in eâ luſerit Grotius.* 127 *tot. cap.*
Satisfactio *& liberalis remiſſio quomodo conveniant.* 137. 89.
Securitatis *publicæ ratio & jus.* 589. *t. c.*
Securitatis *publicæ tutelam non negandam excommunicatis, nec hæreticis ſingulis, nec quidem omnino maleficis, aut injuſtis poſſeſſoribus.* 593. 22. *Quinam ab illa excludantur. & diverſi gradus excluſionis ejus.* 595. 27.
Senatuum *auctoritas in approbandis Principum Actis, per ſe non derogare juri Summæ Poteſtatis.* 65. 59.
Senatus *quid, quotuplex, & omne jus ejus.* 495. *t. cap.*
Sententia *quid, & effectus.* 655.
Sententia *lata an corrigi poſſit.* 567. 8.
Sententiarum *diverſarum conjunctio in rebus ſudicandis qui fiat* 566. 4.
Sermonis *commercium, & jus ejus.* 437.
Sepulchrorum *jus.* 398. 57.
Servitutis *jus, obiter.* 416. 38.
Servorum *jus, & numerus olim ingens.* 334. *Rectene ſublata ſervitus.* 33. 26.
Sexus *differentia juris.* 314. 24.
Societatis *jus.* 451. 14.
Socini *ſententia de Satisfactione refellitur.* 130. 26. *& paſſ.*
Specificationis *jus.* 405. 9.
Spinoſæ *jus naturæ expoſitum.* 18.
Sponſionis *à fœdere differentia.* 621. 17.
Sponſionum *& fœderum diſcrimen.* 85. 27.
Sponſionum *jus.* 452. 21. & 455. 30.
Spuriorum *& naturalium liberorum diſcrimen.* 344. 9.
Status *naturalis quis,* 9. *& ſeqq.*
Status *belli,* 10. 8.
Stpulatio *ex Jure Gentium, contractus conſenſualis.* 452. 18
Studioſi *an renuntiare poſſint Fori ſui privilegio.* 369. 27.
Stupri *crimen.* 562. 37.
Subſtitutionis *jus.* 464. 22.
Succeſſio *ab inteſtato ſecundum jus Nat. exponitur.* 467. *comparatur cum jure Rom. & moribus aliis.* 470. 24.
Succeſſionis *Regiæ jus, primo ſimplicis hereditariæ.* 215. *t. cap. Tum inſtitutivæ.* 221.
Succeſſorum *declaratio, vivis Regnantibus.* 226. 55.
Suffragandi *jus & mos in democratiâ.* 243. 49.
Summa *Poteſtas nonniſi unica.* 581. 21. *quatenus per fœdera mutetur.* 66 *& ſeqq. Non poteſt ſe ipſam obligare* 59. 24. *& ſeqq.*
Summa *Poteſtas ut finiatur.* 270.
Summam *Poteſtatem minui & coarctari poſſe Legibus.* 71.
Summæ *Poteſtatis jus circa ſacra, quotuplex.* 149. *t. cap. vera ſententia exponitur.* 152. *& t. cap.*
Summæ *Poteſtati omnia ſubjici, præter excepta ſpecialiter & à Deo determinata.* 132. 165. 3. *quæ ſint à Deo præſcripta ſpecialiter.* 133. 18.
Summæ *Poteſtatis obligatio è contractu.* 264.
Summum *Imperium non eſſe, niſi unum.* 92. 13.
Superioritas *Territorialis reverà à ſumma poteſtate Reſpubl. non diverſa.* 67. 19.
Supplicatio *contra ſententias.* 572.
Syllæ, *jus faciendi quod vellet, Lege delatum à pop. Rom.* 72. 23.
Synodos *& Claſſes qua tales, habere dependentiam Politicam.* 164. 34.

T.

Tempus, *quo Præſcriptio committatur.* 100. 48.
Teſtamenti *præter leges condendi jus, Majeſta-*

jeſtatis. 96. 29.
Teſtamentaria *ſucceſſio, ex Jure naturæ expoſita.* 462. 5.
Teſtamentum, *quid eâ voce deſignetur in ſacris.* Διαϑήκη *ſignificare diſpoſitionem tam inter vivos, quàm ultimam voluntatem. Teſtamentum ſine mortis reſpectu, nullum intelligi. Diſpoſitionem Patris Dei, quâ Filio dedit electos in hereditatem, non eſſe Teſtamentum. Removentur objectiones. Refelluntur alia Teſtamentorum Dei ſpecimina. Deum Abrahamo non feciſſe teſtamentum. Nec in deſerto Sinaitico Teſtamentum eſſe factum, remotis objectionibus. Non eſſe, niſi unicum in verbo Dei Teſtamentum, Chriſti morituri. Teſtamentum vetus & novum ſpecie non differre: Sed vetus eſſe clauſum & myſticum; Novum eſſe idem apertum & clarum. E Teſtamento Chriſti hereditatem credentibus, ſine ulla conditione & abſque fœdere, deferri. ſeqq. Removentur objectiones aliæ contra unitatem Teſtamenti.* 105. & *ſeqq.*
Teſtatum *ſimul & inteſtatum mori, non eſſe contra jus Nat.* 410. 57.
Teſtes *quinam admitt. aut prohibeantur in judiciis.* 543. 8.
Teſtimonium *Spiritus S. quid & quale.* 154. 30. & *cap.* 5.
Theologi *an Reipubl. rectè admoveantur.* 358. 40.
Theophili *Imp. Severitas.* 416. 42.
Theſauri *jus.* 395. 19.
Timocratia *quid & jus ejus.* 244.
Tolerantiæ *& permiſſionis diſcrimen.* 481. 27.
Tormenta *in Criminum inquiſitione rectene adhibeantur.* 549. 32. 33.
Traditionis *doctrina jure Nat.* 407. 29.
Trajectinum *Fœdus Belgarum populos non conjunxit in unam Remp.* 67. 14.
Tranſactionis *jus.* 554. 25.
Tributi *ex fœdere ſolvendi Legem non derogare juri Summæ Poteſtatis.* 62. 38.
Tributorum *jus, Majeſtatis.* 85. 30.
Tributorum *uſus & modus.* 574.
Tutelæ *Regiæ jus.* 226. *cap.* 8. *Teſtamentariam Electoralem, aut Regiam non præferri Legitimæ.* 227. 14.
Tutelæ *jus.* 332. 46.
Tyrannis *quid & quotuplex.* 350. 203. 306. *jus illis reſiſtendi.* 2. 55. *eoſdem puniendi.* 259.

V.

Vaſallos *Summam Poteſtatem in ſuos habere poſſe.* 69. 41.
Vaſallum *præſcribere poſſe feudo.* 98. 24.
Vectigalium *jus.* 577. 16. & *cautiones.* 580. 33.
Venationis *jus.* 389. 12.
Veniam *ætatis dandi jus Majeſtatis.* 89. 28.
Veniloquium *& jus ejus.* 437.
Vicarium *univerſalem Chriſti in mundo eſſe nullum.* 103. 29.
Vicarius *Summæ Poteſtatis ſimpliciter conſtitutus quid juris habeat.* 96. 59.
Vicos *ſine regimine, non eſſe univerſitates.* 374. 4.
Violenti *jus Imperii.* 248.
Vitæ *& necis jus à mero imperio diverſum,* 83. 5.
Unio *populorum quotuplex.* 49. & *ſeqq.*
Univerſitates *Dei quot & quænam* 102. 10. & *ſeqq.*
Univerſitas *quid & jus ejus.* 359. *Quatenus ſinguli è facto univerſitatis teneantur.* 376.
Univerſitates *Mercatorum & Artium mechanicarum.* 363.
Vocationis *jus, & ejus ſpecies.* 529. 81. 532. 23. *effectus.* n. 26.
Uſucapionis *jus.* 408. 32.
Uſum *non habere uſum.* 417. 47.
Uſura *ſitne licita.* 357. 22.
Uſurpatio, *Imperii & quid in eam liceat.* 251.

W

Wolzogii *de lumine Rationis ſententia* 178. 28.

FINIS.